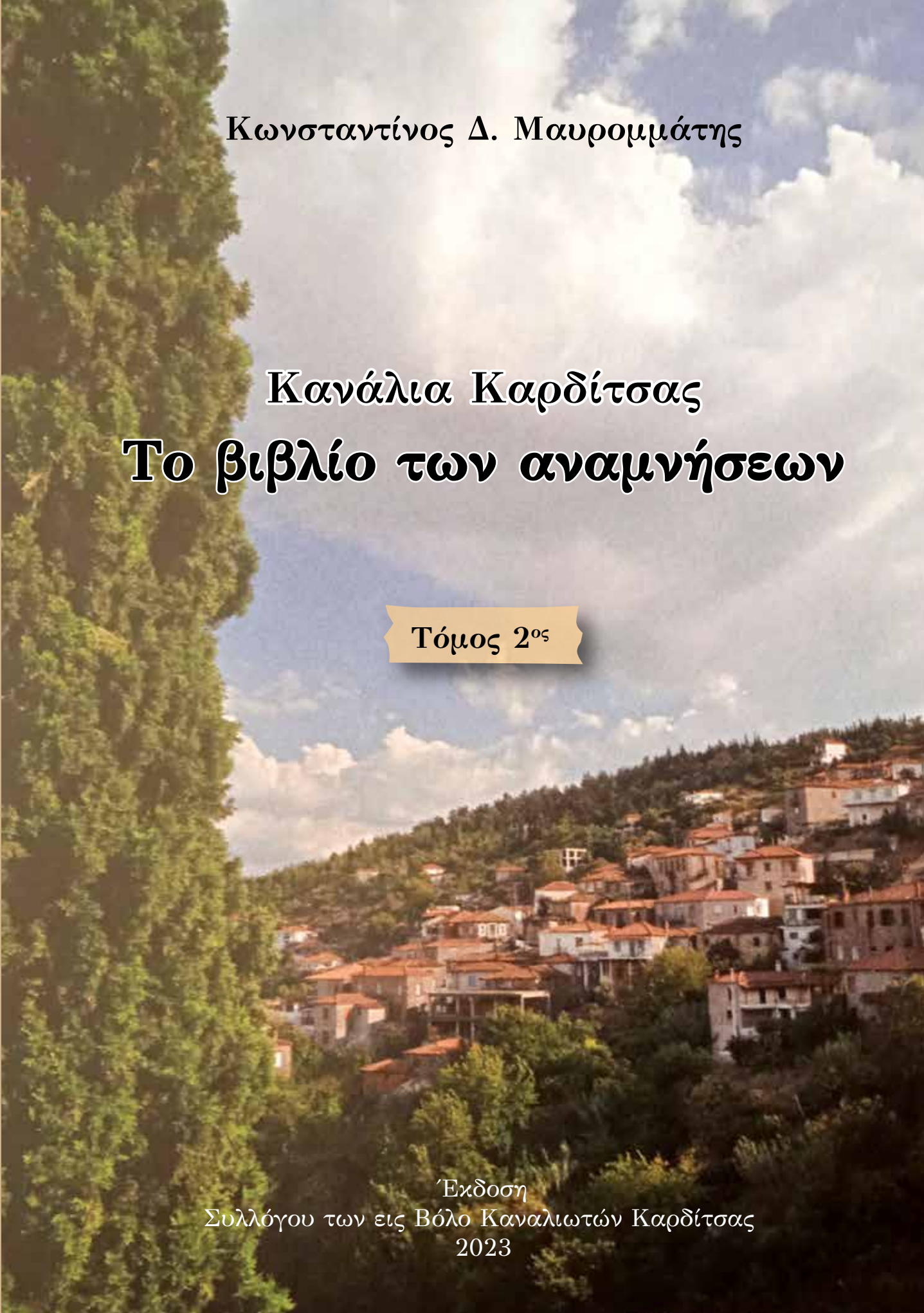
Κωνσταντίνος Δ. Μαυρομμάτης

Κανάλια Καρδίτσας
Το βιβλίο των αναμνήσεων

Τόμος 2ος

Έκδοση
Συλλόγου των εις Βόλο Καναλιωτών Καρδίτσας
2023

Κωνσταντίνου Δ. Μαυρομμάτη
μαθηματικού, πρώην λυκειάρχη,
πρώην προέδρου της Εταιρείας Αστρονομίας και Διαστήματος

Κανάλια Καρδίτσας

Το βιβλίο των αναμνήσεων

Τόμος 2ος

Έκδοση
Συλλόγου των εις Βόλο Καναλιωτών Καρδίτσας

2023

Copyright:
Κωνσταντίνος Δ. Μαυρομμάτης
Μπασδέκη 98 Τ.Κ. 382.21 ΒΟΛΟΣ
Τηλ. 24.210-46.253 & 6973.026.260
e-mail: mavrommk@otenet.gr

ΕΚΔΟΣΗ:
Σύλλογος των εις Βόλο Καναλιωτών Καρδίτσας

Καλλιτεχνική επιμέλεια:
Ειρήνη Παπαδοπούλου

Σχεδίαση - Εκτύπωση:
Γραφικές Τέχνες «ΠΑΛΜΟΣ» www.palmosprint.gr - τηλ.: 24210 663 66

ISBN: 978 - 618 - 00 - 4891 - 9

Στο Γιάννη &
στην Άννα – Μαρία
που με στηρίζουν
στα γηρατειά μου

Περιεχόμενα

Εισαγωγικά του Συλλόγου **13**

Πρόλογος του συγγραφέα **15**

Τα προπολεμικά χρόνια

Τα Κανάλια κατά την επανάσταση του 1821. **Χαρίλαος Τρικούπης.** **19**

1821 – 2021: 200 χρόνια από την ελληνική επανάσταση - Η επανάσταση στα Άγραφα (Απόσπασμα) **Αρτέμης Χαλάτσης.** **20**

Οι Χαλατσαίοι στους αγώνες του Έθνους **Αρτέμης Χαλάτσης** **22**

Τα Κανάλια στα μέσα του 19ου αιώνα. **Γεώργιος Σωτήρης** **24**

Μικρό οδοιπορικό του 1978, στα Μετέωρα. **Γεώργιος Σωτήρης** **34**

Ο βομβαρδισμός της Άγκυρας υπό του αεροπόρου **Βασιλείου Βλάχου**, κατοίκου Καππά **36**

Βίοι παλαιών πολεμιστών στη Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή. **Ευάγγελος Καπούλας** **38**

Ιστορικά: Η μάχη στο χωριό μας, το 1854. **Θεοδόσιος Θέος** (Ο Παλιός). **40**

Για πρώτη φορά μικτή τάξη στο Δημοτικό. **Θεοδόσιος Θέος** (Ο Παλιός). **42**

Κατά τύχη ζήσαμε... **Θεοδόσιος Θέος** (Ο Παλιός). **44**

Ο πατέρας μου στρατιώτης στη Μικρά Ασία. *Το όνειρο ενός φαντάρου – Το πιστόλι του Βασίλη – Σαν περιστέρι θα πας και σαν περιστέρι θα γυρίσεις - Θα επιστρέψουμε άραγε στην πατρίδα μας; – Τα αποτρόπαια εγκλήματα του πολέμου.* **Σδρόλιας Χρήστος** (κ. Τάκος Μπαλατσός). **45**

Παναγία η Καναλιώτισσα και λίγη ιστορία για τα Μετέωρα. **Κώστας Δ. Σδρόλιας** (Αρβαντάκος) **48**

Διηγήσεις **Χρήστου Δ. Ζούμπου.** *Μαθητής στο Δημοτικό Σχολείο – Από μικρός στη δουλειά – Συλλαλητήριο» στην πλατεία εναντίον του καλοπιάσματος – Η δικτατορία του Μεταξά – Οι κρεοπώλες και τα κοκορέτσια στο χωριό - Οι συνεταιρισμοί στο χωριό* **49**

«Ωραίο χωριό και να πεθαίνει κανείς». **Απόστολος Κ. Σδρόλιας.** **53**

Αναμνήσεις του **Χρήστου Ζήση του Νικολάου.** *Ο πατέρας μου πολέμησε στη Μικρά Ασία – Ο μικρός μου αδερφός, πέθανε μπροστά μου – Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο - Ήμασταν πάντα χρεωμένοι – Πήγαινα την αδερφή μου, όταν ήταν μωρό, για να βυζάξει – Ο βομβαρδισμός στο χωριό* **54**

Το χιλιόχρονο πουρνάρι αργοπεθαίνει. **Κ. Δ. Μ.** **61**

Καλλιεργητικά και πλασματικά δάνεια. **Χρήστος Ζούμπος** του **Δημητρίου** κ.ά. **61**

Οι αγωνιστές της κεραμίδας. **Κ. Δ. Μ.** **63**

Προπολεμικές οικογενειακές αναμνήσεις. *Η γιαγιά μου, η Γιαννούλα – Ο παππούς μου, ο Χρυσόστομος – Η μητέρα μου, η Όλγα – Πώς παντρεύτηκε η μητέρα μου.* **Σοφία Μαυρομμάτη – Κολοβού.** **66**

Αναμνήσεις και βιώματα του πατρός Διονυσίου (κατά κόσμο **Λάμπρου Ι. Σδρόλια**). *Τα χρόνια μέχρι τον πόλεμο του 1940 – Οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στο χωριό – Ο βομβαρδισμός του χω-*

ριού - Η επιδρομή των ανταρτών στο χωριό - Η πλημμύρα του 1955 στο Βόλο - Από το Βόλο στο μοναστήρι του Αγίου Όρους. 71

Αναμνήσεις και βιώματα του πατρός Βλασίου (κατά κόσμο **Βασιλείου Π. Κατέρη**). *Αναμνήσεις από το χωριό – Πώς πήρα την απόφαση να ακολουθήσω τη μοναστική ζωή – Η ζωή μου στο μοναστήρι.* 77

Αναμνήσεις του **Απόστολου Κ. Σδρόλια**. *Διηγήσεις διάφορες – Για τον Καλιακούδα – Οι ψείρες στην Κατοχή – Τα δανεικά του μεσοπολέμου – Οι περήφανοι Καναλιώτες.* 79

Αναμνήσεις της **Βασιλικής Παπακώστα – Αναστασίου**. *Η οικογένειά μου – Η τυράγνια του καπνού – Τότε που τορπίλισαν την «Έλλη» – Η περιπέτειά μας με μια νεροποντή – Οι άλλες γεωργικές εργασίες μας – Όταν εμείς τα παιδιά μέναμε στο σπίτι – Ο παστουρμάς και η σταφλαρμιά – Από το σχολείο θυμάμαι... – Ο βομβαρδισμός του χωριού – Η παλιοκατάσταση με το στρατό και τους αντάρτες - Πώς πήραν το Νίκο οι αντάρτες* 82

Αναμνήσεις του **Αστερίου Γρηγορίου Κατέρη**. *Ο βομβαρδισμός – Τα αετόπουλα – Συγκεντρώσεις κατά γειτονιές – Η πολιτεία του Γούσιου στο χωριό.* 91

Η «Ζίχνα» Καναλίων στο κτίριο του πρώην Οργανισμού Καπνού του Βόλου. **Κ.Δ.Μ.** 94

Τα παλιά λιβάδια των Καναλίων. *Το Μπεϊλίκι με τα πολλά λιβάδια - Πώς ήταν οι κοσιές – Λιβάδια με τριφύλλι – Οι κοσιατζήδες – Το κουβάλημα – Τα λιβάδια καταργήθηκαν με τον αναδασμό της 10ετίας του 1960 – Η μετέπειτα καλλιέργεια των λιβαδιών – Δυο τραγικά περιστατικά στο Μπεϊλίκι.* **Μέγας Πυργιώτης – Κώστας Δ. Ζούμπος**. 94

Η Σχολική ζωή μιας άλλης εποχής. **Ύψηλάντης Σαμαράς.** 98

Ο Κων/νος Λάμπρου Γατής και η πολύπτυχη προσφορά του στο χωριό. *Όταν απέκτησε το λεωφορείο τη «Σακαράκα του Γατή».* **Απόστολος Πυργιώτης.** 101

Η Κατοχή και ο εμφύλιος

Το μεταλλείο πετροκάρβουνου στον Άγιο Ακάκιο. **Χρήστος Γ. Ζούμπος** κ.ά. 107

Παλιά στιγμιότυπα του χωριού και ο μικρός αδερφός μου. **Χρήστος Γ. Ζούμπος.** 108

Αναμνήσεις **Αθανασίου Γ. Μόσιαλου** 110

Στιγμιότυπα της Κατοχής και του εμφυλίου. *Λίγο έλειψε να τον σκοτώσει – Στο γάμο αντί για το φυλάκιο.* **Απόστολος Κ. Σδρόλιας.** 111

Ο βομβαρδισμός του χωριού μας σε γερμανικά αρχεία. **Δημήτριος Χριστοδούλου** του Φαίδωνα. 112

Αναμνήσεις Κατοχής και εμφυλίου. *Ιταλοί και Γερμανοί – Ο ρόλος των Μάυδων στο χωριό - Από τη Γυμναστική Ακαδημία στο χωράφι - Ο παπα – Κόφας στον Αϊ Λια – Ο αφοπλισμός του Κωστόπουλου - Πήγαν να αφοπλίσουν τον Βασίλειο Βλάχο – Όταν πήγα φαντάρος.* **Κωνσταντίνος Δ. Ζούμπος.** 113

Κουβέντα στην πλατεία με το **Θρασύβουλο Κατέρη**, για τα παλιά χρόνια. *Σκηνές από το σχολείο – Ο βομβαρδισμός του χωριού – Οι Ιταλοί και Γερμανοί στο χωριό – Τότε που οι αντάρτες μπήκαν στο χωριό μας – Η επιχείρηση των ανταρτών στην Καρδίτσα – Η «Ούντρα» στο χωριό – Κυνηγούσε το λύκο και τον σκότωσε* 120

Ο **Γιώργο Μπέκος, ο Δαφνάκος**. *Τα πρώτα χρόνια – Τα χρόνια του στρατού – Τότε που έχασα τον αδερφό μου Ευριπίδη.* 125

Μαθητής στο Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου. *Ο Καναλιώτης γυμνασιάρχης Σωκράτης Παπαϊωάννου – Η πρώτη μου μέρα, ως μαθητής – Μαθήματα σε σπίτια καθηγητών – Διάβασμα σε πολεμική ατμόσφαιρα – Μαθητικές διακοπές (κατασκηνώσεις) – Γάλα και σταφιδόψωμο.* **Κ.Δ.Μ.** 132

Τα χρόνια του εμφυλίου: Αναμνήσεις του **Θωμά Κ. Γιαννακού**. *Τα κοινωνικά φρονήματα – Περιπέτειες κατά τον εμφύλιο.* 138

Όταν ήμασταν παιδιά του **Βασιλείου Θεμελή.** 140

Αναμνήσεις του **Νικολάου Γρηγορίου Κατέρη** - *Η ημέρα του βομβαρδισμού – Τα αετόπουλα* 143

Καναλιώτικες αναμνήσεις **Αρετής Τέττα.** *Στο Δημοτικό Σχολείο – Τα κεντήματα της Πιπίτσας – Ξύλο πολύ για ένα μολύβι – Υποδεχθήκαμε το βασιλιά Γεώργιο – Ένα τυχερό τάλιρο – Εκδηλώσεις που κάναμε στο σχολείο – Το πρωινό ρόφημα στο σχολείο - Η Κατοχή και η πείνα – Με τους αντάρτες, το στρατό και τους Γερμανούς – Στην πλατεία τσολιάδες της βασιλικής φρουράς κ.ά. – Ο άντρας μου Κωνσταντίνος Τέττας – Η τρομάρα μας με το βομβαρδισμό – Στο σπίτι και στο χωράφι – Παρακαλιά για το καλούπιασμα – Γενικές σκέψεις.* 144

Αναμνήσεις από τα Κανάλια. *Τα παιδικά μου χρόνια – Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο – Οι πρώτοι αντάρτες στο χωριό μας και ένα θλιβερό επεισόδιο – Ο βομβαρδισμός του χωριού μας – Οι επιθέσεις των ανταρτών εναντίον των Γερμανών – Οι Γερμανοί έφθασαν στο Μουρκ - Η επίθεση των ανταρτών στην Καρδίτσα.* **Θέος Κωνσταντίνος του Θρασύβουλου.** 155

Τα καρλίσια ψάρια στην πείνα του '41. **Κων/νος Δ. Ζούμπος** κ.ά. 159

Τα Μετέωρα. **Βασίλης Μπρακατσούλας.** 161

Αναμνήσεις του **παπα – Θωμά Βούζα.** *Στο Δημοτικό Σχολείο – Ψάχνοντας για δουλειά – Η Κατοχή με τους Γερμανούς - Μετά τους Γερμανούς, στον εμφύλιο – Ο ερχομός μου στα Κανάλια – πρόταση για παπάς – Λειτουργός του Υψίστου στον Αϊ Λια – Στο εκκλησιαστικό Φροντιστήριο του Βόλου – Στον Αϊ Λια του χωριού μας - Οι δυο περιπέτειες μου στον Αϊ – Λια – Γενικές σκέψεις.* 163

Αναμνήσεις του **Πάρη Β. Σδρόλια.** *Τα σχολικά μου χρόνια – Εμείς δεν πεινάσαμε, το '41 – Πρώτος αντιστασιακός του χωριού, ο αδερφός μου – Πώς βρήκα το πιστόλι – Με τους Ιταλούς, τους Γερμανούς και τους αντάρτες – Η ζωή μου στο Βόλο – Όταν γνώρισα την κυρα – Μαρία, τη γυναίκα μου.* 174

Παλιές αναμνήσεις **Δημητρίου Κοτρωνούλα.** *Από το σχολείο – Από το βομβαρδισμό του χωριού – Από τους αντάρτες που μπήκαν στην Καρδίτσα – Από τους Μαημάνηδες στο χωριό – Από το στρατό.* 182

Αναμνήσεις **Αλίκης Κατέρη του Λάμπρου.** *Η οικογένειά μας – Στο σχολείο – Ο πόλεμος της Αλβανίας και η πείνα – Με τους αντάρτες στο χωριό – Με τους αντάρτες στην Καρδίτσα – Με τις δουλειές του σπιτιού.* 189

Όσα θυμάμαι από τα παλιά τα χρόνια. *Τα παιδικά μου χρόνια – Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο – Στην ΕΟΝ και στον πόλεμο του '40 – Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί στο χωριό – Ο βομβαρδισμός του χωριού μας – Ο οικτρός θάνατος της Μαρίας Γορδίου – Με τους αντάρτες στο χωριό – Όταν οι αντάρτες μπήκαν στην Καρδίτσα – Ο ρόλος του Γούσιου στο χωριό μας – Οι μετέπειτα σπουδές μου – Φέραμε ορχήστρα από τα Τρίκαλα στο Πανηγύρι – Σχέδιο - σκαρίφημα του ρολογιού της εκκλησίας.* **Πυργιώτης Αποστολάκης.** 196

Ειδήσεις εφημερίδων. 205

Τα μεταπολεμικά χρόνια

Το ταξίδι από τα Κανάλια στον Καναδά. *Μου έστρωσαν να κοιμάμαι στο ανάποδο σαμάρι. Κρύφτηκαν μέσα στο καμίνι. Ο βομβαρδισμός του χωριού μας. Τον αδερφό μου Βίκτωρα τον πήραν οι αντάρτες. Πώς ξεκίνησα να φτιάχνω μουσικά όργανα. Οι πρώτες δουλειές και οι ενασχολήσεις στον Καναδά. Οι προσφορές μου στις ελληνικές εκκλησίες και η άρρωστη μάνα μου. Παιδικές περιπέτειες με τους φίλους μου. Στιχουργήματα και τραγούδια.* **Γεώργιος Καπούλας.** 209

Ο Νώντας, ο ψάλτης της Παναγίας. *Φοίτησε στο Ωδείο Αθηνών – Το τσαγκαράδικο στη Λαμία και οι γονείς του – Το πάθος του για τη μουσική – Οι πολυάριθμοι μαθητές του – Η αγάπη και η φροντίδα για τα παιδιά του – Μάθαινε μουσική και τραγούδια σε μας τα παιδιά του – Όλες οι συναλλαγές του γίνονταν «είδος με είδος» – Πώς κατόρθωσε και άλλαξε το επώνυμό του – Και μια πρόσκληση για εγγραφή σε φωνόγραφο.* **Γεώργιος Μπαρτζιώκας** 217

Οδοιπορικό και προσκύνημα στην Παναγία Σπηλιά. **Χρήστος Δ. Μαυρομμάτης** 222

Η Καναλιώτισσα μάνα – αγώνας και δικαίωση. *Η γιορτή της μάνας – Η Καναλιώτισσα μάνα – Με το δρεπάνι στο χέρι – Να μπαλώνει με ταιριαστά μπαλώματα – Όταν θυμώνει και μας επιπλήττει – Η σύγχρονη τεχνολογία στο νοικοκυριό – Τα εύσημα της Καναλιώτισσας μάνας.* **Ισαβέλλα Γιδαράκου – Καφφέ** 227

Φοιτητικά χρόνια. *Πέτυχα σε 4 σχολές – Μισή ώρα ποδαρόδρομο για το Πανεπιστήμιο – Οι αγωνίες και οι περιπέτειες με τους καθηγητές μου - Η αστρονομία στο αίμα μου – Στο ημιυπόγειο οικοτροφείο της οδού Λάμπρου Κατσώνη – Στη Χριστιανική Φοιτητική Ένωση – Με τις Χριστιανικές Μαθητικές Ομάδες – Οι κατασκηνώσεις στον Παρνασσό.* **Κ.Δ.Μ.** 231

Μια ιστορική φωτογραφία. **Θωμάς Χ. Φίνος** 243

Το «ντάμι» μας στο «Μουρκ». **Χρήστος Δ. Μαυρομμάτης** 244

Την πιάσαμε την αλεπού. **Κωνσταντίνος Θέος του Θρασύβουλου** 246

Ασχολίες και επαγγέλματα. **Ύψηλάντης Σαμαράς** 246

Το πρώτο μου μεροκάματο. **Θωμάς Δ. Σδρόλιας** 248

Ο τσοπάνης Θωμάς Κομπούλης. **Θωμάς Δ. Σδρόλιας** 250

Ο Μουταράς, ο πλανόδιος έμπορος του χωριού. **Θωμάς Δ. Σδρόλιας** 251

Η στρατιωτική μου θητεία. *Στο κέντρο εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων στην Καλαμάτα. Το ημερήσιο πρόγραμμα. Το απαίσιο φαγητό μας. Η βρωμερή «Καλλιόπη». Έξω από το στρατόπεδο. Χορωδιακά τραγούδια από το ραδιόφωνο του στρατοπέδου, Στο στρατόπεδο «Παύλου Μελά» Θεσσαλονίκης. Το έργο μας ως παρατηρητές και υπολογιστές. Η επιστημονική εκπαίδευσή μας. Ένα Πάσχα αξέχαστο στο στρατό. Η «Λούφα και παραλαγή» δεν έπιασε. Στον επιστημονικό κύκλο του Κοντόπουλου. Κατασκηνώσεις στο Μπέλες.* **Κ.Δ.Μ.** 253

Στο 1ο Λύκειο Βόλου. *Η πρώτη μου μέρα στο Σχολείο – Οι άγνωστες ... διοφαντικές εξισώσεις – Το πάθημά μου με το τηλεσκόπιο – Το τηλεσκόπιο της ζωής μου – Ο δικός μας κύριος ... Βέγγος και η λαμπαδηφορία – Το πηλήκιο – Πρωινοί ελληνικοί χοροί στο Γραφείο – Πάστα ή παγωτό – Ένας μεγάλος μαθητικός καυγάς – Πώς σ' έπιασα να αντιγράφεις – Ο καλός ο ... μάστορας – Σύνολα και πάλι σύνολα, αλλά και ... σταυροσύνολα – Οφειλόμενη ... συγγνώμη – Η ... εγκυμονούσα – Ο ιππότης της βέσπας – Πώς αγοράσαμε το δεύτερο τηλεσκόπιο – Υποδειγματική διδασκαλία – Η τελευταία, πολύ συγκινητική ημέρα στο σχολείο.* **Κ.Δ.Μ.** 259

Οι Καναλιώτες της Αυστραλίας. *Τα παιδικά μου χρόνια – Η μετάβασή μου στη μακρινή Αυστραλία – 49 χρόνια στην Αυστραλία.* **Σταύρος Σδρόλιας** 278

Πού πετάς τα σκουπίδια; **Τριαντάφυλλος Δήμου.** 280

Πήγαν ακάλεστοι στο γάμο. **Λουκάς Μπρακατσούλας** 281

Το όργωμα με άλογα. **Χρήστος Σδρόλιας - Θρασύβουλος Κατέρης.** 281

Σπίτια, χωρίς πόρτες και παράθυρα! **Χρήστος Σδρόλιας.** 282

Μετά από χρόνια βρήκε τα αδέρφια του. **Χρήστος Σδρόλιας - Θρασύβουλος Κατέρης.** 282

Στις θάλασσες και στους Ωκεανούς. *Τα πρώτα χρόνια – Η περίοδος 1940-41 – Ο βομβαρδισμός – Ημέρες εμφυλίου – Η ναυτική μου σταδιοδρομία – Μας κόπηκε η άγκυρα: ακυβέρνητοι στον ωκεανό – Μια θανατηφόρα έκρηξη στο βαπόρι.* **Βασίλειος Γαλανάκης.** 283

Μερικές αξιόλογες αναμνήσεις από την καναλιώτικη ζωή μου. *Ο πατέρας μου – Τα μαθητικά μου χρόνια – Ο βομβαρδισμός – Ο πόλεμος του 1940, η Κατοχή και η αντίσταση – Το δημοψήφισμα του 1946 – Στο Γράμμο δυο Καναλιώτες αντίπαλοι.* **Τριαντάφυλλος Λ. Δήμου.** 289

Αναμνήσεις μιας δασκάλας. *Όταν υπηρετούσα στη Δρακότρυπα - Στο δημοτικό Σχολείο Καναλίων.* **Αγορτσα Τέττα.** 295

Οι κωφάλαλες «μούτες» του χωριού μας. 297

Η Μαρία Μπάγιου. **Χρίστος Σδρόλιας** (κ. Τάκος Μπαλατσός). 297

Αγορίτσα Τσιώλα. **Καλλιθέα Τσιώλα, Τριαντάφυλλος Δήμου.** 297

Όλγα Σδρόλια. **Σταύρος Σδρόλιας.** 299

Σοφία Λέτσικα. **Ευάγγελος Λέτσικας** 300

Διάφορα ανέκδοτα και εύθυμα. *Η περιπέτεια του Θωμά Κομπούλη – Μουτζοσάντων τον Δημήτριον – Η συνταγή – «Ωραίον πράγμα» – Δεν είναι καλή δουλειά – Και τον παπά καλά τον έρχεται.* **Χρήστος Σδρόλιας** (Τάκος Μπαλατσός) 301

Παροιμιώδεις εκφράσεις των Καναλιωτών 304

Παιχνίδια και τραγούδια κοριτσιών 305

Πληροφορίες – γεγονότα 312

Τα τελευταία χρόνια

«Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης». *Πρόεδροι – Οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση του Συλλόγου – Ιδρυτικά Μέλη του Συλλόγου – Οι επόμενες εκδηλώσεις μας - Η συγγραφή και η έκδοση του βιβλίου «Κανάλια Καρδίτσης» – Συνεστίαση προς τιμήν του νομάρχη Μαγνησίας Βασιλείου Μπρακατσούλα - Δημιουργία Χορευτικού Συγκροτήματος – Η έκδοση του «Λεξικού Τοπικών όρων και ιδιωματισμών» του χωριού μας.* 317

Τιμητικές εκδηλώσεις του συλλόγου μας. *Ψαλτοπούλου-Πρίντσιου Καλλιόπη – παπα-Κώστας Τσαρούχας – Παπαποστόλου – Λάμπρος Ζούμπός Κωνσταντίνος του Αριστείδη – Λάσδας Αντώνιος – Ντενίσης Αθανάσιος – Χαλάτσης Ξενοφών – Σεβάσμια Μέλη του Συλλόγου – Αναστασίου Μιλτιάδης – παπα-Θωμάς Βούζας – Υφαντής Λάμπρος – Παπαϊωάννου Σωτήριος – Τσιανάκα Βίκα – Λάσδα Όλγα – Μέλη 1ου Δ.Σ.* 325

Αναβίωση του χορευτικού συγκροτήματος του Συλλόγου μας 335

Μια ενδιαφέρουσα εκδήλωση λαογραφικού υλικού 336

Μνημόσυνο Μελών και προσφιλών προσώπων 336

Παρουσίαση του βιβλίου του Βασιλείου Μπρακατσούλα 337

Αστροβραδιές στο χωριό μας 338

Ομαδική έκθεση ζωγραφικής με θέματα από τα Κανάλια Καρδίτσας 339

Έκθεση βιβλίου Καναλιωτών συγγραφέων 339

Τα 100χρονα του Αϊ Λια (1903 – 2003) 341

Έκδοση του βιβλίου: «Εν Καναλίοις: Λεύκωμα ενθυμήσεων» 341

Έκδοση ηχητικού ντοκουμέντου της καναλιώτικης ντοπιολαλιάς. 342

Κανάλια Καρδίτσας: το βιβλίο των Αναμνήσεων 342

Νεοπτόλεμος Γ. Δήμου: ο μεγάλος ευεργέτης της νεολαίας του χωριού μας 343

Έκθεση γραμματοσήμου **για τα 50 χρόνια του Διαστήματος** 344

Έκθεση για ένα «Οδοιπορικό στο Σύμπαν» 345

Εκδήλωση για τα 100 χρόνια από τη γέννηση του λογοτέχνη Ζήση Σκάρου 346

Υποδοχή της εικόνας της Παναγίας της Καναλιώτισσας στο Βόλο 347

Ηλεκτρονική έκδοση του βιβλίου του **Θρασύβουλου Κρίκου** 347

Μέλη του «Συλλόγου των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας» 349

Το Λαογραφικό μας Μουσείο. Η έμπνευση για την ίδρυση του Μουσείου – *Τα πρόχειρα εγκαίνια της έκθεσης και η αναζήτηση μόνιμου χώρου – Η προετοιμασία και τα επίσημα εγκαίνια του Μουσείου – Στερεοφωνικό για την ξενάγηση – Συνέδριο αφιερωμένο στα Λαογραφικά Μουσεία – Ο «Οδηγός» του Λαογραφικού μας Μουσείου - Το Εκθεσιακό Κέντρο Καναλίων του Μουσείου – Οι προθήκες του Μουσείου και η διαρρύθμιση των αντικειμένων του – Η μεταστέγαση του Μουσείου στο Δημοτικό Σχολείο – Προσπάθεια νομικής κατοχύρωσης του Μουσείου.* 353

Ο Νικόλαος Δ. Νικολάου, ως μαθηματικός και ως άνθρωπος 367
Από τα έθιμα του γάμου: Η μεταφορά των δώρων και της προίκας. **Γεώργιος Α. Γιωτόπουλος** 370
Ο Άγιος Μόδεστος στη λαϊκή λατρεία των Καναλιωτών. **Θωμάς Ν. Ζήσης** 373
Το Καλάμι του χωριού μου. **Λάμπρος Δ. Παπαγεωργίου** 374
Μουσική πανδαισία στον Αϊ Λιά. **Κ.Δ.Μ.** 375
Κάτω από τον πλάτανο στη «Βρύση» 376
Μια πρωτότυπη απεργία για το καπνό. **Χρίστος Αναστασίου** (κ. Πόλιας) 378
Επταήμερη αποβολή για τη συμπαράσταση στην απεργία. **Δημήτριος Χριστοδούλου** του Φαίδωνα 379
Ο τελευταίος κλητήρας του χωριού. *Ο Μορφωτικός Σύλλογος Αγροτοπαίδων Καναλίων.* **Χρίστος Αναστασίου** (κ. Πόλιας). 380
Ο Γιάννης Τέττας, ο δημιουργός του Συλλόγου Αγροτοπαίδων Καναλίων. **Έφη Τέττα – Μουτσούδη** 382
Στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής. *Όταν ξαναπήγα στην Αφρική, παντρεύτηκα. Η νέα κατάσταση με το Απαρτχάιντ. Το ελληνικό στοιχείο του Γιοχάνεσμπουργκ. ...* **Χρίστος Γηράσης**; (Σιαφάκας). 384
Ο βίος μου **Όλγα Δ. Μαυρομμάτη** 387
Γιατί τα Κανάλια τα λένε ... Κανάλια! **Αθανάσιος Καβαρνός** 389
Οι οικοδέσποινες του χωριού μας. **Κ.Δ.Μ.** 390
Διάφορες πληροφορίες για τα Κανάλια **Θωμάς Φίνος.** 391
Η θαυμάσια περιγραφή των αναμνήσεων του 90χρονου γιατρού. *Μία εκ βάθους εξομολόγηση και κριτική – Οι πρώτοι κάτοικοι.* **Νώντας Σακελλαρίου**. 393
Τα Κανάλια Καρδίτσας σήμερα. *Ιστορικά στοιχεία – Νεότερα στοιχεία – Πληθυσμός - Διοικητικές μεταβολές – Αξιοθέατα – Ναοί – Λαογραφικό Μουσείο – Προσωπικότητες.* **Κ. Δ. Μ.** 400
Προσφώνηση στην τιμητική εκδήλωση του Αντώνη Λάσδα. **Κ.Δ.Μ.** 404

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Το προθεματικό ή υπερθεματικό ή αυξητικό «άλφα» (α) στην ντοπιολαλιά των Καναλιωτών 415
Συμπλήρωμα του «Λεξικού Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας» 419
Καναλιώτικα ονόματα. Πότε είναι η γιορτή τους και ποια τα τροπάριά τους 423
Τα παρατσούκλια (παρωνύμια) των Καναλιωτών 426
Αρχείο εγγράφων Χρυσοστόμου Ν. Παπαϊωάννου και Δημητρίου Χρ. Μαυρομμάτη 431
Παροράματα του 1ου τόμου του βιβλίου «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των Αναμνήσεων» 438
Παροράματα του Λεξικού Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας 440
Θεματικό Ευρετήριο 1ου Τόμου του «Βιβλίου των αναμνήσεων». 442
Θεματικό Ευρετήριο 2ου Τόμου του παρόντος «Βιβλίου των αναμνήσεων» 449
Ευρετήριο ονομάτων του παρόντος 2ου Τόμου του «Βιβλίου των αναμνήσεων» 455
Έργα του ιδίου. 471

Εισαγωγικά του Συλλόγου

Με πολλή χαρά και ιδιαίτερη ικανοποίηση παραδίδουμε στην κυκλοφορία τον 2ο τόμο του εξαιρετικού βιβλίου του πρώην προέδρου του συλλόγου μας **Κωνσταντίνου Δ. Μαυρομμάτη**, που αποτελεί συνέχεια του 1ου τόμου, τον οποίο εκδώσαμε το 2011. Ήδη πέρασε 10ετία και πλέον από τότε, οπότε ο συγγραφέας είχε την ευκαιρία και τον άνετο χρόνο να συγκεντρώσει και άλλο ανέκδοτο υλικό και άλλες εξαιρετικές αφηγήσεις των παλαιότερων από τους Καναλιώτες για ιστορίες και γεγονότα που έζησαν και που ξετυλίχθηκαν στο αγαπημένο τους χωριό, τα Κανάλια Καρδίτσας.

Είμαστε βέβαιοι ότι και τον τόμο αυτό θα τον αγκαλιάσουν με πολλή αγάπη όλοι οι Καναλιώτες και όχι μόνο θα τον προμηθευθούν, αλλά και θα τον διαβάσουν εξονυχιστικά για να ιδούν και να γνωρίσουν ακόμη περισσότερες πτυχές της ζωής, της κίνησης και της δράσης των Καναλιωτών των προηγούμενων γενεών και να ανεύρουν έτσι τις ρίζες της εξέλιξή μας.

Ο συγγραφέας με την μεθοδική του προσπάθεια και την βιβλιογραφική πείρα που τον διακρίνει, μας παραδίδει ένα επί πλέον πολύτιμο πόνημά του, που θα μας ευχαριστήσει πολύ, θα μας γεμίσει με υπερηφάνεια και ενθουσιασμό για το χωριό μας, τα όμορφα και αξέχαστα Κανάλια, για τους κατοίκους του, για τις ωραίες παραδόσεις του και την πατροπαράδοτη προοδευτική πολιτεία του.

Ευχόμαστε σε όλους τους Καναλιώτες, όχι απλώς να το πάρουν και να το διαβάσουν το βιβλίο αυτό, αλλά να το έχουν καθημερινό ανάγνωσμα για να εμπνέονται από τα περιεχόμενά του και να αντλούν δύναμη και ενθουσιασμό για την καταγωγή τους.

Βόλος, 15η Ιουλίου 2023

Όλγα Μαυρομάτη, πρόεδρος
Απόστολος Θεμελής, αντιπρόεδρος,
Αρτέμης Χαλάτσης, γραμματέας
Νικολέττα Σερπιώτου, ταμίας
Βιργινία Κέλλα, μέλος

Πρόλογος του συγγραφέα

Ο κύριος λόγος για τον οποίο, το 2011, αποφάσισα να θέσω σε κυκλοφορία τον 1ο Τόμο του «Βιβλίου των αναμνήσεων», ήταν επειδή είχε συγκεντρωθεί πάρα πολύ υλικό, που άρχιζε να είναι δύσκολο στην κατάταξή του και στην εύχρηστη ανάπτυξή του. Και πραγματικά ο τόμος εκείνος έγινε αρκετά ογκώδης και εξαιρετικά δύσχρηστος, τόσο που για να τον διαβάσει κανείς έπρεπε να τον τοποθετήσει σε γραφείο ή σε κάποιο τραπέζι για να μπορεί να τον ξεφυλλίζει με άνεση. Είχε μεγάλες διαστάσεις 21Χ29 εκ. και 704 σελίδες συνολικά.

Μόλις κυκλοφόρησε, έγινε αποδεικτός από τους πλείστους των Καναλιωτών (ήδη διανέμεται δωρεάν, στον καθένα που τον αναζητά, στο χωριό) και όλες οι κριτικές ήταν πολύ ευμενείς για την όλη προσπάθεια, τόσο του Συλλόγου των Καναλιωτών του Βόλου, που τον εξέδωσε, όσο και εμού προσωπικώς, που ανέλαβα το οικονομικό βάρος της έκδοσης.

Απέμειναν, όμως και πολλές άλλες αναμνήσεις ηλικιωμένων Καναλιωτών, που ήταν στο πρόγραμμά μου να τις μαγνητοφωνήσω και να τις καταγράψω, αλλά και διάφορες πολύ ενδιαφέρουσες αφηγηματικές ιστορίες, πολύ εξαιρετικές, που έχουν καταγραφεί στα διάφορα φύλλα της εφημερίδας «Τα Κανάλια» που με μεγάλη προσπάθεια εκδίδει συνεχώς, εδώ και 50 περίπου χρόνια το Σύλλογος Καναλιωτών Αθηνών.

Από το 2012, λοιπόν, άρχισα τις συνομιλίες και τις καταγραφές, από τους υπόλοιπους ηλικιωμένους Καναλιώτες, οι οποίοι και αυτοί με πολλή χαρά και ικανοποίηση μου διηγήθηκαν διάφορες ιστορίες και περιστατικά αξιόλογα, συνυφασμένα με τα Κανάλια, τα συγκέντρωσα όλα και τα κατέταξα κατά χρονολογική σειρά και πάλι, ώστε να τα επιλέγουν οι αναγνώστες και να τα διαβάζουν. Πολλοί είναι και πάλι οι Καναλιώτες που παρελαύνουν στον 2ο αυτό τόμο. Ο αριθμός τους και πάλι δεν είναι ευκαταφρόνητος, αφού ξεπέρασε τους 80.

Έτσι χώρισα και το βιβλίο αυτό σε αυτόνομα μέρη που περιλαμβάνουν: Τα προπολεμικά χρόνια, την Κατοχή με τον εμφύλιο πόλεμο, τα μεταπολεμικά

χρόνια και τα τελευταία χρόνια. Στο τέλος, πρόσθεσα και ένα Παράρτημα που αφορά ζητήματα Καναλιωτών για όποιους ενδιαφέρονται.

Στο μέρος των «Τελευταίων χρόνων» θεώρησα σκόπιμο να συμπεριλάβω όσο γινόταν πιο περιληπτικά και δυο επί μέρους ενότητες: Το ιστορικό του Συλλόγου των Καναλιωτών του Βόλου καθώς και το ιστορικό της ιδρύσεως και λειτουργίας του Λαογραφικού και Ιστορικού Μουσείου Καναλίων Καρδίτσης, επειδή θεώρησα ότι και τα δύο αυτά θέματα αποτελούν πολύτιμη παρακαταθήκη για το χωριό μας.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω όλους τους Καναλιώτες που με βοήθησαν να συμπληρώσω και τον τόμο αυτό με τις πολύτιμες αναμνήσεις τους, καθώς και το Σύλλογο Καναλιωτών του Βόλου που δέχτηκε να γράψει το παραπάνω σημείωμα και να εκδώσει το βιβλίο αυτό, με έξοδα δικά μου, βέβαια.

Βόλος, 25η Μαρτίου 2023

Κωνσταντίνος Δ. Μαυρομμάτης.

Τα προπολεμικά χρόνια

Τα προπολεμικά χρόνια

Τα Κανάλια κατά την επανάσταση του 1821

Διαβάζοντας την «Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως 1821», την οποία έγραψε ο μεγάλος πολιτικός και πρωθυπουργός της Ελλάδος ***Χαρίλαος Τρικούπης*** *(1832 – 1896), μεγάλη έκπληξη δοκίμασα, όταν είδα ότι αναφέρονται και τα Κανάλια στην ιστορία της Επαναστάσεως. Και όχι μόνο τα Κανάλια, αλλά και η Λοξάδα, και το Φράγκο και το Μοσχάτο (κ. Μπλάσδο) και η Κερασιά και το Κρυονέρι (κ. Στούγκο) και η Ρεντίνα.*

Η σχετική αναφορά έχει ως εξής:

Ήταν Ιούνιος του 1821, όταν οι Αγραφιώτες κήρυξαν την επανάσταση και κατέβηκαν μέχρι τον κάμπο της Δυτικής Θεσσαλίας, έδιωξαν τους λίγους κατοίκους Τούρκους χωρίς να τους βλάψουν και οργανώθηκαν καλύτερα μαζί με άλλους υπό τον οπλαρχηγό **Σταμούλη Γάτσο.** Έκαψαν τα τουρκοχώρια Φράγκο και Λοξάδα και ετοιμάζονταν να προχωρήσουν στα ενδότερα της Θεσσαλίας. Κατέφθασαν, όμως, οι Τούρκοι από τη Λάρισα και τους ανάγκασαν να οπισθοχωρήσουν προς το Μοσχάτο (κ. Μπλάσδο) και τα Κανάλια. Αλλά και από εκεί, τους κατεδίωξαν, ύστερα από μάχη που έπιασαν μαζί τους και τους κυνήγησαν μέχρι την Κερασιά και το Κρυονέρι (Στούγκ) και ακόμη μακρύτερα, μέχρι τη Ρεντίνα, την οποία και κατέλαβαν οι Τούρκοι.

Μετά από λίγες ημέρες οι Έλληνες επαναστάτες κατέβηκαν από τα βουνά και πολιόρκησαν την Ρεντίνα, κάτω από τις οδηγίες του λογοθέτη **Ζώτου**. Έκαψαν δε ένα μέρος αυτής. Οι Τούρκοι, όμως, που ήταν κλεισμένοι μέσα, κατάφεραν να υπερισχύσουν και να τους διασκορπίσουν σε όλα τα γύρω μέρη. Έπιασαν δε και μερικούς αιχμαλώτους μεταξύ των οποίων και τον **Κώστα Βελή**, τον οποίο απέστειλαν στην Κωνσταντινούπολη, όπου και εκτελέστηκε. Έκτοτε οι Τούρκοι έμειναν στη Ρεντίνα, χωρίς να ενοχληθούν πλέον.

Το σχετικό κείμενο έχει ως εξής:

Συγχρόνως, σχεδόν, απεδίωξαν και οι Αγραφιώται τους εν τη επαρχία αυτών ολίγους Τούρκους αβλαβείς, και συσσωμετωθέντες υπό την οδηγίαν του οπλαρχηγού ***Σταμούλη Γάτσου****, έπεσαν εις Θεσσαλίαν και έκαυσαν τα επί των μεθορίων δύο κουνιαροχώρια, Φράγκον και Λοξάδαν. Ενώ δε ητοιμάζοντο να προχωρήσωσι και εις τα ενδότερα, επήλθαν οι εν Λαρίσση Τούρκοι και τους ηνάγκασαν να οπισθοδρομήσωσι και αναβώσιν εις τα χωρία Μπλάζον και Κανάλια. Αλλά και εκεί τους προσέβαλαν και τους ενίκησαν.*

Τους κατεδίωξαν και εις τα χωρία Κερασιάν και Στούγκον όπου απεσύρθησαν, τους επολέμησαν και εκεί, τους απώθησαν εις τα ορεινότερα μέρη και κατέλαβαν την Ρεντίναν. Μετά τινας δε ημέρας κατέβηκαν οι Έλληνες από των ορέων, επολιόρκησαν υπό την οδηγίαν του λογοθέτου ***Ζώτου*** *τους καταλαβόντας την Ρεντίναν Τούρκους και έκαυσαν μέρος αυτής. Αλλ' οι Τούρκοι υπερίσχυσαν επί τέλους, διεσκόρπισαν και αύθις τους εχθρούς των, ηχμαλώτισαν μεταξύ άλ-*

*λων και τον **Κώσταν Βελήν**, ον απέστειλαν εις Κωνσταντινούπολιν, όπου εθανατώθη και διέμειναν έκτοτε εν Ρεντίνη ανενόχλητοι.* (τόμος 1ος, Κεφάλαιο ΙΖ΄, σελ. 271).

1821 - 2021

200 χρόνια από την ελληνική επανάσταση
Η επανάσταση στα Άγραφα

(Απόσπασμα)
του Αρτέμη Χαλάτση

..... Το χωριό μας και γενικά η περιοχή των Αγράφων, έχει να καυχιέται για ανθρώπους και καταστάσεις, που κράτησαν άσβεστο το καντήλι του πόθου της λευτεριάς, τα 400 χρόνια της τουρκοκρατίας.

Επί τουρκοκρατίας, σύμφωνα με χειρόγραφο του **Γούλα Αποστόλου Πάσχου**, του 1785, τα Κανάλια ήταν βακούφικο της γυναικείας Μονής Λυκοσάδας στη θέση της σημερινής Λοξάδας. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, μετέφεραν το γάλα με κανάλια από τα αιγοπρόβατα της Μονής.

Να σημειωθεί ότι η λέξη «Κανάλια» είναι ιταλικής προέλευσης, κατάλοιπο της ενετοκρατίας, όπως τουλάχιστον πιστεύεται και για το φρούριο (κάστρο) του Φαναρίου. Σύμφωνα με την παράδοση ο πρώτος που εγκαταστάθηκε στα Κανάλια ήταν ο Ηπειρώτης **Γεώργιος Πάσχος**, ο οποίος κατέφυγε στην περιοχή, το 1650, καταδιωκόμενος από τους Τούρκους, καθώς αυτή προστατευόταν ως βακούφικο. Το 1654 παντρεύτηκε την **Ευαγγελία Χασιώτη**, από τη Λάσδα και έκτισαν το σπίτι τους εκεί που σήμερα είναι η βορειοδυτική πλευρά της πλατείας.

Στο χωριό σταδιακά εγκαταστάθηκαν[1] κάτοικοι των χωριών του κάμπου, όπως τη Λάσδα, τη Σαρακίνα, και το Παλιοχώρι, λόγω της ελονοσίας (το χωριό μας έχει υψόμετρο 450 μ.). Ακολούθησαν κάτοικοι της περιοχής Αργιθέας, οι Γηρασαίοι από το Ζουπάνι Κοζάνης (σημερινό Πεντάλοφο), οι Κατεραίοι από την περιοχή της Άρτας, εμείς οι Χαλατσαίοι από την Καρύτσα και οι Κρικαίοι από το Τροβάτο Ευρυτανίας κ.λπ. Μετά την άλωση του Μεσολογγίου, στα Κανάλια κατέφυγαν οι Δημητρακάκηδες, προερχόμενοι από την Κρήτη.

Η περιοχή των Αγράφων, λοιπόν, θεωρητικά μόνο υποδουλώθηκε στους Οθωμανούς, το 1453, μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Οι κάτοικοι των Αγράφων της εποχής εκείνης υπήρξαν σκληροτράχηλοι και ανυπότακτοι, και δεν ξέχασαν ούτε στιγμή, ούτε το έθνος, ούτε την πίστη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να οδηγηθούμε στην περίφημη συνθήκη Ταμασίου, το 1525.

Όταν Σουλτάνος ήταν ο **Σουλεϊμάν**, **ο μεγαλοπρεπής** (1520 – 1566) και η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν παντοδύναμη, θέλησε να υποτάξει και τους κατοίκους των Αγράφων, που διατηρούσαν ένα είδος αυτονομίας, ανέκαθεν μετά την πτώση της Πόλης. Έστειλε πολυάριθμο στρατό, υπό τον αρχιστράτηγο Θεσσαλίας **Βεϊλέρ Βεζί** – πασά, χωρίς, όμως, να τα καταφέρει. Συνέπεια αυτού, κάλεσε ο Τούρκος αρχιστράτηγος τους προύχοντες των Αγράφων στο χωριό Ταμάσιο – Ταμάσι (σημερινή Ανάβρα Καρδίτσας). Η συνάντηση έγινε στις 10 Μαΐου 1525, και εκεί υπογράφτηκε η περίφημη Συνθήκη Ταμασίου, που είναι το παλιότερο κείμενο αυτού του είδους, και κατοχύρωσε και με βούλα την αυτονομία την Αγράφων.

1. Μια πιο λεπτομερής και τεκμηριωμένη αναφορά για τους πρώτους κατοίκους και την ίδρυση του χωριού μας βλέπε στο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του συλλόγου του Βόλου, 1976, σελ. 17.

Η συνθήκη Ταμασίου

‘Απαντα τα χωρία των Αγράφων αποτελούσιν αυτονομίαν, η οποία διοικείται υπό συμβουλίου έχοντος έδραν την παρά της Νεβροπόλεως ονομαστήν κωμόπολιν Κασιαμπά (Νεοχώριον)

- *Οδεμία τουρκική οικογένεια επιτρέπεται να κατοικήσει εις τα χωρία των Αγράφων, εκτός του Φαναρίου.*
- *Οι κάτοικοι των ορεινών και πεδινών μερών επικοινωνούν ελευθέρως.*
- *Εκάστη Κοινότης των Αγράφων υποχρεούται να πληρώνει εις την Υψηλήν Πύλην ετησίως 500 χιλιάδες γρόσια. Το ποσόν δε τούτο θα αποστέλλεται παρά του ειρημένου συμβουλίου, δι’ εμπίστου προσώπου εις την έδραν της ευδαιμονίας (Κωνσταντινούπολιν).*

Εγένετο τη 10η Μαΐου 1525
Βέηλερ Βέης
Αρχιστράτηγος Θεσσαλίας.

Οι προύχοντες των Αγράφων

Από τούδε και μετά κτίστηκαν στα Άγραφα μεγάλες εκκλησίες και μοναστήρια και αναπτύχθηκε η τέχνη της αγιογραφίας. Συνέπεια αυτής της συνθήκης ήταν τα Άγραφα να συγκεντρώσουν πολλούς φυγάδες, που αντιμετώπιζαν προβλήματα με τις οθωμανικές αρχές, οι οποίοι συγκρότησαν μαζί με ντόπιους οπλαρχηγούς, σώματα Κλεφτών. Η δράση των Κλεφτών ήταν ιδιαίτερα έντονη στην περιοχή μας. Οι Αγραφιώτες δεν ησύχασαν ποτέ. Σύσσωμοι ξεσηκώνονταν με το κίνημα του επισκόπου **Τρίκκης και Σταγών Διονυσίου** του φιλοσόφου (ή σκυλοσόφου, περιπαικτικά, κατά τους απίστους – απεβίωσε 1611) και ο Αγραφιώτης **επίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου**, **Σεραφείμ**, γίνεται εθνομάρτυρας και οσιομάρτυρας.

Ο Άγιος Σεραφείμ, επίσκοπος Φαναρίου.

Εξαγριωμένοι οι Τούρκοι, μπροστά στη σταθερότητα της πίστης του ιερομάρτυρα, υπέβαλαν σ’ αυτόν φρικτά βασανιστήρια, τα οποία μεγάλωναν, εφόσον ο Σεραφείμ διαρκώς αρνιόταν να προδώσει την ελληνοχριστιανική πίστη του. Αφού του έκοψαν τη μύτη, και επανειλημμένα τον παρουσίασαν στον κριτή, αρνούμενος να αλλαξοπιστήσει, τον εκτέλεσαν στις 4 Δεκεμβρίου 1601, με σουβλισμό και κατ’ άλλους με απαγχονισμό.

Οι Αγραφιώτες συμμετέχουν με σώματα στα Ορλωφικά. Αντιστέκονται και δίνουν μάχες με τα ασκέρια του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Αναδεικνύονται σε εκείνα τα χρόνια και μετέπειτα γενναίοι πολέμαρχοι, όπως οι Μπουκουβαλας, Χορμόπουλος, Λιβίνης, Δίπλας, Χασιώτης, Λεπενιώτης, Τσόγκας, Σταθάς, Ράγκος, Ζώτος, Γιολδάσης, Βουλπιώτης, Σουλιώτης και βέβαια ο ηρωικός **Κατσαντώνης** (απεβίωσε το 1811) και ο στρατάρχης **Γεώργιος Καραϊσκάκης** (απεβίωσε 1827).

Εφημερίδα «Τα Κανάλια»,
φύλλο 153, Ιούνιος 2021.

Η κήρυξη της επανάστασης στ' Άγραφα, από τον Φιλικό Αγραφιώτη, Κωνσταντίνο Βελή, (πραγματικό όνομα Κώστας Στεργιόπουλος)

Στο μεγάλο ξεσηκωμό του 1821 οι Αγραφιώτες εξεγείρονται και ανταποκρίνονται στο κάλεσμα του Φιλικού **Κώστα Βελή**. Στις 10 Μαΐου 1821, σήκωσε την τρίχρωμη σημαία της επανάστασης στ' Άγραφα, στο Κεράσοβο (σημερινό Κερασοχώρι), με τους οπλαρχηγούς: **Λογοθέτη Ζώτο** ή Γκαβοστέργιο, **Κωνσταντή Βουλπιώτη, Κοσμά Σουλιώτη,** αδελφούς **Γιολδάση**, **Αραπογιάννη**, **Μπάσκα** κ.ά.

Το κείμενο της προκήρυξης, που μοίρασε εκείνη τη μέρα στους συγχωριανούς του, προκειμένου να τους παροτρύνει να ξεσηκωθούν και να τον ακολουθήσουν στον αγώνα, είναι το ακόλουθο:

Αδελφοί ήλθε η ώρα με το θέλημα του Θεού, να ελευθερώσουμε την πατρίδα από την τουρκική τυραννία. Λοιπόν, άμα λάβετε το παρόν μου, να αναλάβετε τα άρματά σας, και να έρθητε όπου σας περιμένω εδώ εντός τριών ημερών, διότι ο καιρός δεν σας περιμένει περισσότερον, να είμαστε έτοιμοι διά να κάμωμεν το χρέος μας διά την πατρίδα.

Κεράσοβο 10 Μαΐου 1821

Ο αδερφός σας

Ο Βελής και οι Αγραφιώτες, αφού έδιωξαν τους Τούρκους, από την περιοχή τους επετέθησαν στα πεδινά χωριά της Θεσσαλίας: Φανάρι, Κανάλια, Λοξάδα κ.ά. ώστε να συνδράμουν με τους εκεί ντόπιους αγωνιστές στο διωγμό των Τούρκων, όπου υπήρχαν.

Να σημειώσουμε πως μεγάλος οθωμανικός στρατός υπήρχε στη Λάρισα καθώς και πολυάριθμη φρουρά εντός του κάστρου Φαναρίου, με αποτέλεσμα για το χωριό μας να χρειάζεται πολύ μεγάλη αυτοπεποίθηση, και «μαγκιά» να ξεσηκωθούν οι κάτοικοι, καθώς βρίσκονταν μια ανάσα από το Φανάρι και οποιοδήποτε αποτυχία θα οδηγούσε σε λουτρό αίματος των εκεί μονίμων κατοίκων.

Η τρίχρωμη σημαία των Αγράφων, με το σύνθημα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΄Η ΘΑΝΑΤΟΣ»

Το τέλος του **Κώστα Βελή** ήταν τραγικό. Τον Αύγουστο του 1821, οι Τούρκοι, αφού τον έπιασαν, τον βασάνισαν, τον κατακρεούργησαν και τον πέταξαν στα σκυλιά. Τα θεσσαλικά Άγραφα παρέμειναν υπό οθωμανική κυριαρχία έως το 1881 και χρειάστηκαν άλλες τρεις εξεγέρσεις (1854, 1866 και 1877), για να ενωθούν με την ελεύθερη Ελλάδα. Κοντινοί απόγονοι όλων αυτών, είμαστε και εμείς οι Καναλιώτες και οι λοιποί Αγραφιώτες, και δεν θα πρέπει να ξεχνούμε το χρέος μας προς την πατρίδα και το Θεό.

Αυτές τις αρχές λάβαμε, αυτές τις αρχές παραδώσαμε στα παιδιά μας, με την ελπίδα να είναι άξιοι συνεχιστές των ηρωικών τους προγόνων.

Αρτέμης Χαλάτσης, Εφημερίδα «Τα Κανάλια», φύλλο 153, Ιούνιος 2021.

Οι Χαλατσαίοι στους αγώνες του ΄Εθνους

Ας μου επιτραπεί να κάνω και μια ιδιαίτερη μνεία και στη δική μου οικογένεια, τους Χαλατσαίους, και τη συμβολή τους στους αγώνες του έθνους, για να δείξω ακριβώς αυτή τη διαχρονικότητα και το πέρασμα από

Ο δάσκαλος Ξενοφών Χαλάτσης (1891-1997)

γενιά σε γενιά. Για όσους, λοιπόν, νομίζουν ότι το 1821 είναι κάτι το πολύ μακρινό, και οι πρόγονοί μας ήταν κάτι σχεδόν μυθικό και παραμυθένιο ή ακόμα και ανύπαρκτο, σας παραθέτω τη φωτογραφία του παππού μου **Ξενοφώντα Χαλάτση** (1891 – 1997), δασκάλου στο επάγγελμα (και ψάλτη από αγάπη), που έζησε μέχρι τα 107 υπερπλήρης ημερών, και ευτύχησε να ιδεί 5 παιδιά, και 16 εγγόνια και δισέγγονα. Ήταν νεαρός εύζωνας, λίγο πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Υπηρέτησε μέρος της θητείας του στο Βόλο, γύρω στα 1911, με τμήματα του γαλλικού στρατού, που στρατοπέδευσαν στο Βόλο. Πολέμησε στην πρώτη γραμμή κατά τη νικηφόρα μάχη του Κιλκίς – Λαχανά, (1913) με το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων. Μπήκε παρελαύνοντας στην πόλη της Θεσσαλονίκης, ως ελευθερωτής υπό τις επευφημίες των Ελλήνων και των νεαρών Ελληνίδων, που όπως μας διηγούνταν τους φώναζαν: «Γεια σας λεβέντες» και τους έραναν με ροδοπέταλα, κατά μήκος της παραλιακής λεωφόρου Νίκης. Ακολούθησε το στρατό μας στη Σμύρνη, και το 1922, όπου διέσχισε την Αλμυρά Έρημο έφθασε μέχρι το Σαγγάριο (έχει κρατήσει ημερολόγιο, που το έχει στην κατοχή του ο πατέρας μου).

Ο πατέρας του **Ευάγγελος Χαλάτσης**, (1847 – 1937), όπως μας έλεγε όταν ήμασταν μικρά, επιτέθηκε μαζί με άλλους συγχωριανούς της περιοχής των Αγράφων, κατά τη Οθωμανικής φρουράς στο κάστρο Φαναρίου Καρδίτσας περί το 1866, και έκλεψαν μια κάσα γεμάτη καριοφίλια και φυσέκια. Ο δε πατέρας του **Γεώργιος Παπαγεωργακόπουλος** (γεν. 1820), σύζυγος **Μαρίας Γιδαράκου**, (κόρης του **Αποστόλου Γιδαράκου**), ήταν γιος του **παπα – Κοσμά Παπαγεωργακόπουλου**, (γεν. 1795), ο οποίος κυνηγήθηκε από τους Τούρκους,, γλύτωσε τελευταία στιγμή το μαχαίρι και κατέφυγε από την Καρύτσα στα Κανάλια, και πολέμησε το ’21, υπό το σώμα των Αγραφιωτών αγωνιστών.

Φαντασθείτε τι μεγάλη πρόκληση ήταν για τους Οθωμανούς, να ήταν κάποιος παπάς τα χρόνια εκείνα. Ο πατέρας του να ήταν και αυτός παπάς, παπα – Γιώργης (εξ ου και το όνομα Παπαγεωργακόπουλος), απ’ την Καρύτσα (γεν. 1760). Το επίθετο Χαλάτσης, δόθηκε ως παρατσούκλι από τους Καναλιώτες, στο Γιώργο Παπαγεωργακόπουλο, (περίπου στα 1840), καθώς εκείνος που ήταν στο χωριό, κατέβαινε στον κάμπο, «χαλούσε» τα βαμβάκια, και έφτιανε παπλώματα που τα πουλούσε στα γύρω χωριά (ως παπλωματάς).

Ως συνεχιστές, δυο από τα παιδιά του Ξενοφώντα, δηλ. δυο θείοι μου, ακολούθησαν την καριέρα του στρατιωτικού και βρέθηκαν στη γραμμή του πυρός. Ο **Λάμπρος Χαλάτσης** (1930 – 1989), έφθασε μέχρι το βαθμό του στρατηγού, ήταν διοικητής πεζοναυτών, του 505 ΤΠΝ, στο Βόλο, έφθασε πολύ ψηλά, στα κλιμάκια του στρατού, και λόγω ατυχών συγκυριών δεν κατόρθωσε να γίνει αρχηγός ΓΕΣ.

Ο γιός του **Βασίλης Χαλάτσης**, (1970), υπηρετεί σήμερα σε επιτελική θέση στο Βέλγιο ως αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού. Ο έτερος αδελφός **Θρασύβουλος Χαλάτσης**, (1939), ήταν μάχιμος αξιωματικός και αλεξιπτωτιστής, διοικητής λόχου καταδρομών, κατά την εισβολή στην Κύπρο (1974), και σώθηκε από θαύμα έπειτα από βομβαρδισμό και μάχη σώμα με σώμα. Ήρθαν μαντάτα εκείνο το Καλοκαίρι, και στο χωριό ακούστηκε ότι σκοτώθηκε, Πράγματι στις 22.7.1974 έπεσε ηρωικώς μαχόμενος κάποιος **Κωνσταντίνος**

Χαλάτσης ή Χαλατσής, στρατιώτης της ΕΛΔΥΚ, από τα Γρεβενά. Τις ώρες εκείνες, όμως, που οι πληροφορίες ήταν συγκεχυμένες αναπαράχθηκε μόνο το επώνυμο του νεκρού και όχι το μικρό του όνομα. Με αποτέλεσμα η οικογένειά μας να ζει ώρες αγωνίας.

Τιμή, λοιπόν, και δόξα σε όλους τους αγωνιστές που έπεσαν σε όλα τα πεδία των μαχών, για να μπορούμε εμείς σήμερα να απολαμβάνουμε την ελευθερία μας, κάτι που θεωρούμε δεδομένο και αυτονόητο. Για να συμβεί, όμως, αυτό, κάποιοι έδωσαν το αίμα τους.

Όλες οι Καναλιώτικες οικογένειες έχουμε μια τέτοια ιστορία πίσω μας. Ίσως κάποιοι δεν το γνωρίζουν, αλλά όλοι είμαστε απόγονοι ηρώων και αγωνιστών. Το ’21 δεν είναι ανώνυμο, δεν είναι μονάχα ο **Κολοκοτρώνης** και ο **Καραϊσκάκης**. Είναι οι ανώνυμοι – επώνυμοι, σε εμάς παππούδες μας. Το ’21 είναι προνόμιο και παρακαταθήκη όλων μας. ΖΗΤΩ Η ΑΙΩΝΙΑ ΕΛΛΑΣ.

Αρτέμης Χαλάτσης, Εφημερίδα «Τα Κανάλια», φύλλο 153, Ιούνιος 2021.

Τα Κανάλια στα μέσα του 19ου αιώνα

Όπως τα κατέγραψε σε στιχούργημα ο τότε δάσκαλος του χωριού Γεώργιος Σωτήρης

Τα Κανάλια Καρδίτσας είναι ένα κεφαλοχώρι στους πρόποδες των Αγράφων, που απέχει από την Καρδίτσα 14 χιλιόμετρα. Ο πρώτος οικισμός του εμφανίζεται το 1650 περίπου, αν και στην ίδια περιοχή υπάρχουν κάτοικοι σποραδικά, από το 1450 περίπου. Πολύ γρήγορα, χάρη στο υγιεινό κλίμα του, μακριά από τα βαλτόνερα του κάμπου, με την θανατηφόρο ελονοσία και την τουρκική κυριαρχία, έγινε ένα από τα πολυπληθέστερα χωριά της περιοχής του τέως Δήμου Ιθώμης. Στα μέσα του 19ου αιώνα είχε τη μεγαλύτερη άνθιση, αφού ο πληθυσμός τους έφθανε σχεδόν τους 3.000 κατοίκους.

Γεώργιος Σωτήρης (1856 – 1940;) πρώτος δάσκαλος του χωριού επί τουρκοκρατίας (από 1875 – 1981).

*Τότε περίπου (1876 – 1881) υπηρέτησε ως δάσκαλος του χωριού ο **Γεώργιος Σωτήρης**, καταγόμενος από τους Νεγάδες Ζαγορίου και αμειβόμενος από τους κατοίκους. Ήταν δε τόση η επίδραση που είχαν στον ίδιο οι εμπειρίες του των 5 αυτών χρόνων, ώστε το 1938, σε αρκετά προχωρημένη ηλικία, ξαναθυμήθηκε τα περασμένα, εκεί στην πατρίδα του και τα κατέγραψε «με στίχους πρόστιχους απλούς» σαν απομνημονεύματα.*

*Τα «Απομνημονεύματα» αυτά, γραμμένα σε δεκαπεντασύλλαβους παροξύτονους στίχους, βρέθηκαν μεταπολεμικά στα χέρια του Καναλιώτη **Λάμπρου Παπαγεωργίου**, ο οποίος, το 1956, τα παρέδωσε στη Βιβλιοθήκη του χωριού, όπου φυλάσσονται μέχρι σήμερα. Αποτελούνται από 14 μικρές χειρόγραφες σελίδες και έχουν ως εξής*[2].

2. Αποσπάσματα από τα απομνημονεύματα αυτά έχουν δημοσιευθεί στον πολυσέλιδο τόμο «ΚΑΝΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ», που εξέδωσε ο «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης», το 1976 και βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών.

Σελίδα 1η

Κ α ν ά λ ι α

Μεγάλη κωμόπολις Καρδίτσης Θεσσαλίας

Γεωργίου Σωτήρη

Α π ο μ ν η μ ο ν ε ύ μ α τ α[3]

1876 – 1881

Εις τα Κανάλια κάθισα, δάσκαλος πέντε χρόνια.
Επέρασα θαυμάσια θυμούμαι με συμπόνια.
Είναι δε τα Κανάλια, χώρα στη Θεσσαλία,
στα παινεμένα τ' Άγραφα[4], είναι κι άλλα χωρία.
Εις έδαφος επικλινές είναι λαμπρά κτισμένα,
με εκτενή ορίζοντα ωραία προικισμένα.
Από Κανάλια φαίνεται και η Καρδίτσα, πόλις,
μετά πολλών χωρίων της και πεδιάδος όλης.
Χωρία φαίνονται πολλά Αγράφων και του κάμπου,
φαίνεται και το Δομοκό και άλλα και του Φράγκου.
Του Φαναρίου φρούριο Ιθώμης Κλωμακοέσσης[5].

Σελίδα 2

Η εκκλησία κεντρική «Κοίμηση Παναγίας»
ήτο μία 'πο τας καλάς κι ωραίας εκκλησίας.
Αυτήν την κατεδάφισαν και ανεκτίσαν νέα,
πάρα πολύ καλύτερη, πολύ ωραιωτέρα[6].
Εχάρηκ' όταν έμαθα 'πο **Πάνου**, το **Σωκράτη**,
αυτός τώρα μένει εδώ, είν' απ' το Μαυρομμάτι[7].
Δώδεκα όλους κληρικούς, που τα Κανάλια είχαν,

3. Αντιγράφουμε τα «Απομνημονεύματα», όπως ακριβώς είναι, διατηρώντας τη μορφολογία τους, όχι, όμως, και τη στίξη τους, για την οποία χρησιμοποιούμε το κοινό, πλέον, μονοτονικό σύστημα.

4. Είναι γνωστό ότι τα Άγραφα δεν τα «πάτησαν» οι Τούρκοι. Τα Κανάλια είναι στα όρια της περιοχής αυτής, όπου οι Τούρκοι έρχονταν πού και πού την ημέρα, αλλά σχεδόν ποτέ δεν έμεναν τη νύχτα. Τη μόνιμη διαμονή τους την είχαν στο διπλανό Φανάρι, το οποίο είχε και μιναρέ στο κέντρο του φρουρίου του.

5. Ο σχετικό στίχος του Ομήρου είναι: *«οί δ' είχον Τρίκκην και Ιθώμην κλωμακόεσσαν»* (Ιλιάδος Β΄ στίχος 729).

6. Η νέα αυτή εκκλησία άρχισε να κτίζεται, το 1894 και τελείωσε μόλις το 1938 («Κανάλια Καρδίτσης», ό.π. σελ. 230).

7. Χωριό του νομού Καρδίτσας, κοντά στα Κανάλια, προς το Μουζάκι.

εκεί έμεναν οι οκτώ, οι άλλοι έξω ήσαν[8].
Εις τας μεγάλας εορτάς σ' αυτήν την εκκλησία
οκτώ εν όλω ιερείς, ετέλουν λειτουργία.
Πρώτευε πρωτοσύγκελος[9] **Παρθένιος Μπαλάφας**
κι ο μουσικός **Χρυσόγονος** έψαλλε **Κωσταβάρας.**
Παρθένιος Χρυσόγονος, δυάς η θαυμασία,
των Καναλίων στολισμό είχε η εκκλησία
και λειτουργό, ψάλτες καλοί, καλλίφων' αηδόνια.
κινύρα[10] η δαβητική, εύλαλα χελιδόνια,

Σελίδα 3
κιθάρα η επτάχορδος λύρα που συνεκίνει,
καθώς κι οι άλλοι ιερείς και οι επτά εκείνοι
Δημήτριος και **Στέργιος**, **Σακελλάριοι** οι δύο
και ο **παπα – Απόστολος**, ο εθνικός τον βίο.
Ο **παπα – Θεοδόσιος**, **παπα – Κώστας Λιασκοβίτης**
και ο **παπα – Νικόλαος** κι ο γέρων **παπα – Ζήσης.**
Εμπρός ο πρωτοσύγκελος, ακόλουθοι οι άλλοι,
οι ιερείς στην είσοδο μ' ευλάβεια μεγάλη.
Ουράνιος, αγγελική η λειτουργία εκείνη
ήτο και υπεράνθρωπος και πάντας συνεκίνει.
Άυλος γίνετ' ο πιστός, εις την ωδή των ύμνων
Ευαγγελίου ιερού και μυστηρίων θείων.
Από τους δώδεκα αυτούς, επτά είχαν ενορία
κι από τους άλλους τέσσαρες, ήσαν σ' άλλα χωρία.
Στο Φράγκο[11] **παπα – Μιχαήλ**, **παπα – Γιάννης** στη Λάσδα[12],
επτά δε εφημέρευαν, καθείς την εβδομάδα[13]

Σελίδα 4
Παρθένιος δεν έλαβε καμίαν ενορία,

8. Ήδη, αντιλαμβάνεται κανείς ότι ο **Γεώργιος Σωτήρης** περιγράφει, κυρίως, τη θρησκευτική ζωή των Καναλιωτών, κατά την εποχή εκείνη, καθότι ήταν και ο ίδιος βαθιά θρησκευόμενος.

9. Τα Κανάλια, λοιπόν, ήταν έδρα πρωτοσύγκελου, την εποχή εκείνη και συντηρούσαν 8 κληρικούς.

10. Μουσικό όργανο της εποχής του Δαβίδ, αναφερόμενο στην Παλαιά Διαθήκη.

11. Χωριό του θεσσαλικού κάμπου, νοτιοανατολικά των Καναλίων, που βρίσκεται μέχρι σήμερα.

12. Το χωριό αυτό εκφυλίστηκε αργότερα. Οι πιο πολλοί κάτοικοί του μετοίκησαν στα Κανάλια και ολόκληρη σχεδόν η κτηματική περιοχή τους ενσωματώθηκε στην κοινότητα Καναλίων.

13. Δηλ. κάθε εβδομάδα είχε την εφημερία, εκ περιτροπής, ένας ιερέας, ο οποίος επιστατούσε στις ιερές ακολουθίες και είχε την ευθύνη όλων των υποχρεώσεων της ενορίας.

ποτέ, όμως, δεν έλειπε, από την εκκλησία,
στον Όρθρο, τον Εσπερινό κι εις κάθε ακολουθία,
βάπτιση ή στεφάνωμα, κηδεία λιτανεία.
Εις την Κωνσταντινούπολη χρόνους πολλούς ειργάσθη
κι ήλθε εις τα Κανάλια του, διά να ησυχάσει,
στο σπίτι που γεννήθηκε εις τους οικογενείς του,
στους χωριανούς, τους φίλους του κι όλους τους συγγενείς του.
Και τας μεγάλας εορτάς λειτούργ' ιερωμένος,
μ' άλλους ιερομόναχους, **Ευγένιος** ταγμένος.
Ήτο εις το σεπτότατον Κορώνης Μοναστήρι[14],
πού 'ναι και τ' άγια λείψανα τ' **Αγίου Σεραφείμ**[15].
Και ο ιερομόναχος **Νεόφυτος** τ' όνομά του,
περιεφέρετο παντού, έζ' απ' το κήρυγμά του[16].
Γράμματ' ολίγα γνώριζε, είχε, όμως, την τέχνη
να είναι ευφραδής πολύ και να τα καταφέρνει.

Σελίδα 5

Εις του χωριού την κορυφή, είν' ο Προφήτ' Ηλίας,
το νέο εξωκκλήσιο, το πλήρες γοητείας.
Πλην τούτο δεν ευτύχησα, διά να το γνωρίσω,
ουδέ να εκκλησιαστώ, ουδέ να προσκυνήσω.
Όταν εγώ ήμουν εκεί δεν είχαν αυτό κτίσει[17]
αλλ' όμως εις την θέση του έχω περιπατήσει.
Εκείθεν φαίνεται σχεδόν όλη η Θεσσαλία,
λόφοι, βουνά και ποταμοί και πόλεις και χωρία.
Άλλ' εκκλησιά κατακαμπής είν' Άγιος Νικόλας[18]
έμορφη, λιθόκτιστη, με ευκολίας όλας.
Της δεκαπέντε Αύγουστου γίνεται πανήγυρη
λαμπρά, που εορτάζεται της Θεοτόκου Κοίμηση.

14. Ονομαστό μοναστήρι, που κτίστηκε τον 16ο αιώνα και βρίσκεται μέχρι σήμερα κοντά στην τεχνητή λίμνη Πλαστήρα (Μέγδοβα).

15. Τοπικός άγιος της περιοχής Καρδίτσας, επίσκοπος Φαναρίου και Νεοχωρίου, που μαρτύρησε επί τουρκοκρατίας στο Φανάρι, κατά τις αρχές του 17ου αιώνα.

16. Δηλ. έκανε κηρύγματα με αμοιβή και έτσι μπορούσε να συντηρείται. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας όλοι οι ενορίτες πλήρωναν τους κληρικούς και τους δασκάλους.

17. Ο ναός του Προφήτη Ηλία κτίστηκε το 1903 και πολύ γρήγορα από εξωκλήσι, εξελίχθηκε σε δεύτερη ενορία των Καναλίων, μέχρι και σήμερα.

18. Σώζεται μέχρι και σήμερα η εκκλησία αυτή, στη θέση Μούρκ. Κτίστηκε το 1852 και λειτούργησε στην αρχή ως μοναστήρι («Κανάλια Καρδίτσης», ό.π. σελ. 239). Σήμερα αποτελεί εξωκλήσι του χωριού.

Μέγα Πάσχα και Δευτέρα, της Διακαινησίμου
και λιτανείας εορτή, αγίας επισήμου.
Όλοι με τα λαμπάδας των, από την εκκλησία
κινούν, πηγαίνουν ψάλλοντες εις τον Προφήτ' Ηλία,

Σελίδα 6
προς τον Θεό οι ιερείς υπέρ της σωτηρίας
δέονται και αφέσεως αμαρτιών κ' υγείας.
Αφού τελειώσ' η δέηση πάλι η λιτανεία,
επιστρέφουν ψάλλοντες όλοι στην εκκλησία.
Άλλη οδό ακολουθούν, κάτω στη Βρύση[19] φθάνουν
και γίνετ' άλλη δέηση, στην εκκλησία πάνουν[20].
Και εύχονται χρόνια πολλά, να ζήσουν και του χρόνου,
να τον περάσουν υγιείς, άνευ λύπης και πόνου.
Λαμπρό ωραίο θέαμα ήτο η λιτανεία,
εγίνετο μ' ευσέβεια και καθαρά καρδία.
Οι Καναλιώτες Αύγουστο στο μοναστήρι στέλνουν
των Μετεώρων κι από κει, εικόνα μία φέρνουν
Παναγίας Θεοτόκου κι οι Καναλιώτες βγαίνουν
όλοι εις την Βρωμόβρυση κι εκεί την περιμένουν.
Οι ιερείς τα άμφια ωραία φορεμένοι
κι οι λαϊκοί εορτινά φορέματα ντυμένοι

Σελίδα 7
Οι μαθηταί τα λάβαρα βαστούν της εκκλησίας.
καλόγηρος μοναστηριού, κρατεί της Παναγίας
με σέβας την εικόνα της και ψάλλοντες κινούνε,
στην εκκλησία φθάνουνε κι εκεί δοξολογούνε.
Της Παναγίας η εικών την ιστορία έχει.
Την λέγουν Καναλιώτισσα και διηγούνται γέροι
οτ' ήτο στα Κανάλια, αυτ' η εικών κ' εχάθη
από βαρβάρους το χωριό όταν διηρπάσθη.
Ευρέθη στα Μετέωρα και τρεις φορές επήγαν
και έφερναν, αλλ' έφευγε, γι' αυτό και την αφήκαν.

19. Βρύση = Πλατεία του χωριού, όπου υπάρχουν σήμερα τέσσερεις βρύσες, που γι' αυτό το λόγο λέγεται η πλατεία και «Βρύση» του χωριού.

20. Από το ωραίο αυτό έθιμο της λιτανείας, που γινόταν τη δεύτερη μέρα του Πάσχα, σήμερα έμεινε το έθιμο της «μονοκκλησιάς». Τη μέρα αυτή δηλ., δεν λειτουργεί η εκκλησία της Παναγίας και όλοι οι κάτοικοι του χωριού εκκλησιάζονται στον Προφήτη Ηλία.

Την φέρνουν κάθε Αύγουστο και ένα μήνα μένει
εις τα Κανάλια η εικών, είν' επαργυρωμένη.
Εις όλο το διάστημα διαβάζουν παρακλήσεις
κι αγιασμούς στα σπίτια των και προς Θεό δεήσεις[21].
Της εικόνος ιστορία, τινές δεν την πιστεύουν,
οι διάβολοι κι οι δαίμονες κουκιά τους μαγειρεύουν.

Σελίδα 8

Και μουσικοί βυζαντινοί ήσαν εις τα Κανάλια,
που έψαλλαν μελωδικά κάθε ύμνο και άσμα.
Παρθένιος, Χρυσόγονος των Καναλιών καμάρι
της εκκλησίας άσματα τα έψαλλαν με χάρη.
Εκτός αυτών των μουσικών Χρυσογόνου, Παρθενίου,
ήσαν **παπα – Νικόλαος** κι **Ευγένιος** του **Πρίντσου**
κι αναγνώστης **Γεώργιος, Κώστας Δημητρακάκης**
Κωνσταντάρας Γεώργιος και ο **Αποστολάκης.**
Ο αδερφός του **Φώτιος, Τσανάκας Νικολάκης**
και ο **Σωτήρης** που γαμπρό είχ' ο **Δημητρακάκης.**
Ήσαν και πάλι πρακτικοί, έψαλλαν με γλυκάδα,
τα ιερά τα άσματα με τάξη κι εμορφάδα.
Ήσαν πολλοί τραγουδιστές ο **Στέργιος** ο **Μπάιος**
κι από τραγούδια του χορού και της ψάθας γεμάτος
και ο καπετάν ο Πλάτανος ο **Χρήστος Αϊδίνης**

Σελίδα 9

Τραγούδια της ελευθεριάς, τραγούδια με ελπίδα,
ότι θα λευτερώσουμε τη δούλη μας πατρίδα.
Γλυκύτατα τραγούδαγε **Μαυράκης**, ο **Θανάσης**,
ηρωικά και κλέφτικα τραγούδια να θαυμάσεις.
Της Χατζίνας κι Εργολάβας, δύο έμορφα τραγούδια,
που ευφραίνουν την καρδιά σα Μάη τα λουλούδια.
Τάσιος Ζούμπος τραγούδαγε, εις τα δασιά πλατάνια
κι ο **Κώστα, Νικολάκαινας** π' αχούσαν τα Κανάλια.
Κι άλλοι πολλοί τραγουδιστές έμορφα τραγουδούσαν,
όποιος και αν τους άκουε τον κατευχαριστούσαν.

\- - - -

21. Το «Καρτέρημα της Παναγιας της Καναλιώτισσας» είναι ένα έθιμο που διατηρήθηκε μέχρι σήμερα, σχεδόν πανομοιότυπο με το περιγραφόμενο από τον **Γεώργιο Σωτήρη**.

Των Καναλίων η Σχολή η΄Εμορφα κτισμένη
εις μέρος πολύ υγιεινό και θέση μαγεμένη,
που έρρευσε αγύριστη η πρώτη μου νεότης,
ως της ερήμου βρύσεως εκρέει το νερό της.
Και τώρα που εγήρασα με πόνο ενθυμούμαι
τα έμορφα Κανάλια κι' αυτούς που κατοικούνε.
΄Ετσ' ενθυμείται άνθρωπος όλα τα περασμένα
ώσπου να φύγει από δω, στ' αγύριστα τα ξένα.

Σελίδα 10

Εις δε το μέσον του χωριού, είν όμορφη πλατεία,
που είναι καταστήματα και κρήνη δημοσία
νερού ποσίμου καθαρού, καλή δίκρουνος κρήνη.
Η χώρα όλ' υδρεύεται από αυτήν και πίνει.
Κι άλλα νερά είναι καλά, έξ' από το χωρίο
βρύσες με πόσιμο νερό χωνευτικό και κρύο.
Πλησίον η Βρωμόβρυση[22], αδικονομασμένη,
καθαρωτάτη, έμμορφη και μοσκομυρισμένη.
Βρύση και η Δουσκαριά[23], που είχε το λημέρι
ο **παπα – Θεοδόσιος** Χειμώνα Καλοκαίρι.
Σύχναζε και **Χρυσόγονος**, αγιορείτης μοναχός,
ο ψάλτης ο περίφημος και έξοχος μουσικός.
Άλλο νερό στ' αμπέλια, του Κούτσουρου[24] η βρύση,
που διψασμένος δύναται την δίψα του να σβήσει.
Κι εις του χωριού το ρίζωμα είν' η Χουρχούρα[25] βρύση,
Χουρχούρ' από το χούρχουρο έχουν ονοματίσει.

Σελίδα 11

Αμπέλια[26] πίσω του Αϊ Λια σταφύλια γεμάτα,

22. Η βρύση αυτή βρίσκεται έξω από το χωριό, πάνω στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο προς το Φανάρι.

23. Το όνομά της σήμερα, είναι «Δισκαριά» και μέχρι τη 10ετία του 1960 χρησίμευε για το πότισμα των κήπων των Καναλιωτών. ΄Εκτοτε οι κήποι εγκαταλείφθηκαν και το άφθονο νερό της οδηγούνταν για ένα μεγάλο διάστημα στο υδραγωγείο του Αϊ Λια, από όπου υδρεύονταν τα Κανάλια. Σήμερα πλέον το νερό αυτό διοχετεύεται προς τις κατοικίες των κτηνοτρόφων στα Ντάμια, στη Λάσδα και στο Μούρκ.

24. Η βρύση αυτή είναι πίσω από το χωριό, μετά την κορυφογραμμή, στο δρόμο προς την κοινότητα του Αγίου Ακακίου (κ. Γόλιτσας).

25. Η βρύση αυτή βρίσκεται στα ριζώματα του Κοινοτικού χώρου προς το εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου.

26. Σήμερα πλέον τα πλείστα των αμπελιών αυτών έχουν εγκαταλειφθεί και μόνο ελάχιστοι κάτοικοι,

γλυκό, κρασί και το ρακί γίνονται ζαχαράτα.
Λοξάδα, Λάσδα[27], δυο χωριά, κτήμα οι Καναλιώτες
αγόρασαν κι εργάζονται, είναι καλοί αγρότες.
Είναι πολλοί και έμποροι, εργάζονται εντίμως,
γι' αυτό πελάτες εις αυτούς τρέχουν πολλοί προθύμως.
Επλούτισαν, χαίρω πολύ, για τον πολύν τον πλούτο
και το διανοητικό και υλικό τοιούτο.
Κανάλια πλούσιο χωριό με διανοουμένους
δικηγόρους και γιατρούς, δασκάλους φημισμένους.
Αυτά 'ναι τα Κανάλια, μεγάλ' ωραία χώρα
γι' αυτό και σας εζάλισα με στίχους τόση ώρα.
Εκάθησα διδάσκαλος πέντε ακέρια έτη,
ήθελα να 'μαι ποιητής, να γράψω όπως πρέπει,
με στίχους πρόστιχους απλούς την αφορμή σας δίνω
εις σας διανοούμενοι να γράψετε καλλίω,

Σελίδα 12

πως Καναλιώτης ποιητής, ο **Τσικρίκας Χρήστος**
ποιήματα που έγραψε τ' άκουαν ευχαρίστως.
Αβίαστα ποιήματα, ωραία και αστεία,
απέριττοι οι στίχοι του, αλλά με φαντασία,
με τάλαντο ποιητικό, κι απλούστατο το ύφος.
Ήσαν τερπνά ποιήματα, που έκαμε ο Χρήστος[28].
Πενηνταέξι πέρασαν χρόνια απ' το χωριό σας,
έφυγα κι όλους χαιρετώ, εύχομαι το καλό σας.

\- - - -

Σαν έμαθα λυπήθηκα ότι εις τα Κανάλια,
κρυφά η πολυτέλεια τρύπωσ' αγάλια αγάλια.
Λυπηρό γιατί έφερε συντρόφους, είδη ξένα.
Νέες φορούν ενδύματα και έξωμα και νέα

τα διατηρούν. Στην περιοχή τους έχουν αναπτυχθεί απειράριθμα δένδρα, που δημιούργησαν ολόκληρο δύσβατο δάσος.

27. Η Λοξάδα είναι χωριό παλιότερο από τα Κανάλια και βρίσκεται στο κάτω μέρος, ανατολικά του χωριού. Η Λάσδα ήδη αναφέραμε (σημ. 11) ότι δεν υπάρχει πλέον.

28. Δείγματα των σατιρικών του στίχων είναι και τα εξής:
1ο δείγμα
- Τι έχουν τα κλαριά κι σιώνται;
- Βουνεσιώτες παν' και ξιώνται.

2ο δείγμα
Μη φοβάστε χωριανοί, είμαστ' όλοι διαλεχτοί,
είμαστ' όλοι παλικάρια, άιντε πάν' κατ' τα πουρνάρια.

Κάπως παραγκωνίζονται
τα έθιμα τα παλαιά,
λέγουν αυτά μας άφησε
η βάρβαρη σκλαβιά.

Παραγκωνίζουν κι εθνικούς,
χορεύουν χορούς ξένους,
χορούς που στροβιλίζονται
νεάνιδες με νέους.

Σελίδα 13
Χορεύουν φοξ και το ταγκό
ωσάν ανεμοζάλη
κι αν κουρασθούνε ρίχνονται
ένας σ' άλλου αγκάλη.

Στους γέροντες εμάς αυτά
δεν μας φαίνονται καλά.
Όταν τα χέρια στο χορόν
απλώνονται των γυναικών
εις τον λαιμό νέων ανδρών
ζωηρών παλικαριών.
Ούτε των νέων χορευτών,
όταν τα χέρια στον χορόν
στη μέση των δεσποσυνών,
είναι και ώμων των γυμνών.
Οι εθνικοί λέγουν χοροί
είναι οπισθοδρομικοί.

Δεν είναι κι' αισθηματικοί
όπως οι φράγκικοι χοροί.

Οι φράγκικοι λέγουν χοροί
χορεύονται με χάρη
και όρεξη πάρα πολλή
και ζηλευτό καμάρι.

Ίσως και καμιά στιγμή
δημιουργούν θυέλλας
οι φράγκικοι στροβιλισμοί
και ανοήτους τρέλας.

Πλην δεν αφήνει η τιμή
για να παρασυρθούνε
και δουν οι οπισθοδρομικοί
και τους περιγελούνε.

Το ελληνικό φιλότιμο
εις σοβαρή τη θέση

Σελίδα 14
κρατεί τον κάθε χορευτή
μη και εις σφάλμα πέσει.

Ζαλοκώστας ποιητής[29]
που τώρα είν' εν τοις νεκροίς
από τον τάφο όταν βγει
κι έθιμα ξένα θα ιδεί,
πολύ θα δυσαρεστηθεί
στην έξωμη στολή σας.
Με λύπη θα ενθυμηθεί
το ποίημά του, τη γραφή:
«Ελληνοπούλες μου εσείς
να είσθε φίλες της τιμής
μην έλθει ώρα και στιγμή
και έλθει φράγκος και σας πει
εφράγκεψ' η τιμή σας.

Τέλος Καναλιώτες φίλοι
ό,τι έχω στην ψυχή
κάθε ώρα και στιγμή
γράφω με το κονδύλι.

Η υγεία κι ευτυχία
εις σας να είν' αιώνιος
σας εύχομαι απ' την καρδιά
Σωτήρης ο Γεώργιος.

Νεγάδες Ζαγορίου,
Μάρτιος

29. **Ζαλοκώστας Γεώργιος** (1805 – 1858). Ποιητής που ασχολείται, κυρίως με τα γεγονότα της επανάστασης και τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης από τον τουρκικό ζυγό.

Την ίδια περίοδο που έγραφε τα «Απομνημονεύματά» του ο ***Γεώργιος Σωτήρης*** *έστειλε και την ακόλουθη επιστολή, η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο για τον τρόπο με τον οποίο γράφεται, όσο για το περιεχόμενό της*

Νεγάδες, 18 Ιανουαρίου 1938

Αγαπητέ μοι φίλε κ. **Αθανάσιε Μαυράκη**[30] αδελφικώς σε ασπάζομαι,

επίσης τον προσφιλή υιό σου **Χαρίλαο**,

τον οποίο η Θεία Πρόνοια δεν ευδόκησε να γνωρίσω.

Εις Λεχώνια Βόλου.

Δεν σου έγραψα προ πολλού, όχι διότι σε ελησμόνησα, ει μη επειδή κατά τον Αύγουστον παρελθόντα μήνα, του παρελθόντος έτους 1937, λαβών επιστολή του προσφιλούς **Νικολάκη Κ. Ζούμπου**, ιατρού[31], υπό χρονολογία 7/8ου, δι' ης μου έγραφε τα τε κατ' αυτόν και τα περί ..... μοι ήτει και τινα φωτογραφία μου υποσχόμενος να μοι απαντήσει και μοι γράψει τα κατά την 15ην/8 εν Καναλίοις πανήγυριν.

Απαντήσας άμα τη λήψει της εν λόγω επιστολής του εγκλείσας εν αυτή μικράν τινά φωτογραφία μου, από το 1936, διότι ούτε είχον νεωτέρα, ούτε ήτο δυνατό να κάνω τοιαύτη, διότι εις το παρακμάσαν χωρίο μου δεν έχομε ουδέ παντοπώλη, άλλωστε μόνο εις Ιωάννινα υπάρχουν φωτογραφεία, επίσης εις τα πανηγύρια πού και πού αναφαίνεται και τις πλανόδιος ερασιτέχνης φωτογράφος.

Περιμένων απάντηση του Νικολάκη δεν του έγραψα έκτοτε. Ούτε διά την ονομαστική του εορτή, ούτε διά το νέο έτος. Εις το παρακείμενο χωρίο Μπάγια το μετονομασθέν Κήποι εν ω υπάρχει η έδρα του Ειρηνοδικείου Ζαγορίου και Αστυνομία, εκεί μεταβάς κατά την 8ης Σεπτεμβρίου 1937, όπου τελείται διήμερος πανήγυρη, τότε γνώρισα τον γραμματέα του Ειρηνοδικείου, νέον τινά ονόματι **Βασίλειο Τατσιό**[32], τον οποίο ερωτήσας περί Καναλίων, έλαβον πληροφορίας τινάς περί αυτών, προσέθηκε μάλιστα, ότι με τον Νικολάκη συνδέεται και διά συγγενείας εξ αγχιστείας. Επειδή, όμως, δεν γνωρίζω πού μένεις, διότι ο εκ Μαυρομματίου **Σωκράτης Πάνου**[33] μοι είχε ειπεί ότι δεν μένεις εις Κανάλια, έγραψα, τότε, επιστολή μου προς σε, εις ην μοι απάντησες, την οποίαν και διατηρώ εις ανάμνηση της μεταξύ μας αδελφικής φιλίας.

Διά ταύτα πάντα σήμερον, ημέραν του **Αγίου Αθανασίου** χαράττων τα γραμμάς ταύτας εύχομαι ίνα το νέον έτος 1938, διέλθητε μετά του υιού σου εν υγεία και αμεταπτώτω και ευημερία διηνεκή, την δε εορτήν του ονόματός σου εορτάζετε εις πολλών ετών περιόδους εν χαρά και αγαλλιάσει αθάνατα κατά το όνομά σου.

Βεβαίως θα δυσαρεστηθείτε αμφότεροι και συ και ο προσφιλής υιός, γνωρίζοντές μοι περί Νικολάκη. Το κατ' εμέ, συν Θεώ, μέχρι σήμερον διάγω καλώς μετά της συζύγου μου και μετά τινος εγγονής μου, θυγατρός του εν Αθήναις υιού του **Σοφοκλέους.**

Σας παρακαλώ δε επειδή εκ των τότε μαθητών μου ηρίθμουν και τρεις μαθητές, των οποίων ελησμόνησα τα μικρά ονόματα, δηλ. δύο ήσαν κάποιου **Χαραλάμπους** και είς του **Αποστόλου Κατέρη**, του φέροντος το παρα-

30. Ο **Αθανάσιος Μαυράκης** ήταν δάσκαλος, που καταγόταν από τα Κανάλια. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του (αρχή της 10ετίας του 1970), τα πέρασε στην Μακρινίτσα Πηλίου, ως συνταξιούχος.

31. Ο **Νικολάκης Ζούμπος** καταγόταν, επίσης, από τα Κανάλια.

32. Το επίθετο **Τασιός** και όχι Τατσιός, το συναντάμε σήμερα, τόσο στα Κανάλια, όσο και στο διπλανό Φανάρι.

33. Από τον οποίο πήρε τις τελευταίες πληροφορίες ο **Γεώργιος Σωτήρης**, όπως γράφει στην αρχή των Απομνημονευμάτων του.

τσούκλι **Φουστανέλα**[34], εάν σου είναι δυνατόν να μου γράψετε τα μικρά τους ονόματα[35], διότι θέλω να τα έχω και αυτά στο ημερολόγιό μου[36], θα με υποχρεώσετε, ως και διά τον Νικολάκη. Ήδη εισήλθον εις το 14ο έτος του συνταξιούχου και έκτοτε με κόλλησε ένας στιχουργικός ανεμοστρόβιλος και μελανώνω το χαρτί, γράφων στίχους ως ποιητικούς, αν και δεν είμαι ποιητής, αλλά στίχους απλούς, ίνα οι αναγινώσκοντες αυτούς γελώσι και εγώ να σκοτώνω την ώρα μου[37].

Εν τούτοις, ασπαζόμενος και πάλιν αμφοτέρους,

εν φιλήματι αγάπης διατελώ και ειλικρινής φίλος σας

Γεώργιος Σωτήρης

Η διεύθυνσή μου είναι:

Γεώργιος Β. Σωτήρης

εις Νεγάδες Ζαγορίου Ηπείρου Ιωαννίνων

34. Το παρατσούκλι «Φουστανέλας» το συναντάμε και σήμερα στα Κανάλια.

35. Πραγματικά διασώζεται ολόκληρος ο κατάλογος των ονομάτων αυτών και περιλαμβάνει συνολικά 125 μαθητές και 12 μαθήτριες («Κανάλια Καρδίτσης», ό.π. σελ. 168).

36. Ολόκληρο αυτό το «Ημερολόγιο» καθώς και άλλα στοιχεία για τον **Γεώργιο Σωτήρη**, εξέδωσε σε ξεχωριστό τόμο ο εγγονός του, **Μάνθος Οικονόμου**, γυμνασιάρχης, στις αρχές του 1976, πολυγραφημένο και το έστειλε σε όλους τους συγχωριανούς του και σε πολλές βιβλιοθήκες.

37. Είναι, λοιπόν, αξιόλογος και χαρισματικός δάσκαλος ο **Γεώργιος Σωτήρης**, που έχει το «γνώθι σαυτόν» και αξιολογεί σωστά τα γραφόμενά του.

Για την Παναγία την Καναλιώτισσα

Μικρό οδοιπορικό του 1878 στα Μετέωρα

*Η «Παναγία η Καναλιώτισσα» του νομού Καρδίτσας, έχει παλιά ιστορία που χάνεται στα βάθη των χρόνων της Τουρκοκρατίας. Μερικά στοιχεία της ανέφερε ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής, Μεγάλου Μετεώρου, αρχιμανδρίτης **Νήφων Καψάλης**, ο οποίος την έφερε στον Ναό του Αγίου Δημητρίου Βόλου την περασμένη Κυριακή, για να πλαισιώσει τις εορταστικές εκδηλώσεις, που οργανώνονται με την ευκαιρία της πανήγυρης.*

Το έθιμο της μεταφοράς της εικόνας κάθε χρόνο το 15αύγουστο στο χωριό Κανάλια Καρδίτσας, είναι επίσης πολύ παλαιό. Μέχρι και σήμερα ακόμη, μια ομάδα Καναλιωτών μεταβαίνει στα Μετέωρα και τη μεταφέρει στο χωριό, όπου γίνεται πάνδημη η υποδοχή της, κάπου μισό χιλιόμετρο έξω από τον οικισμό.

*Μια τέτοια μεταφορά έγινε και το 1878, που την περιγράφει ο τότε δάσκαλος των Καναλίων της 5ετίας 1876 – 1881 **Γεώργιος Σωτήρης** σε ένα σύντομο οδοιπορικό, που διάσωσε ο εγγονός του γυμνασιάρχης **Μάνθος Οικονόμου** στα «Απομνημονεύματά» του (σελ. 35 – 38) σημειώνοντας τα εξής:*

Τη 27η Ιουλίου 1878, ημέρα Πέμπτη, εκκινήσαντες εκ Καναλίων μετέβημεν εις τα Μετέωρα Μοναστήρια, όπου εις το Μοναστήριον Μετέωρον της Θείας Μεταμορφώσεως φυλάττεται μικρά επάργυρος εικών της Παναγίας Θεοτόκου επονομαζομένη Καναλιώτισσα.

Οι μεταβάντες εις Μετέωρα είμεθα εν όλω εξ άνδρες: Ο γράφων τα παρόντα **Γεώργιος Β. Σωτήρης**, **Νάσιος Μαυράκης**, **Γεώργιος Κρίκος**, **Λαμπράκης Μακρής**, **Γεώργιος Δημητρακάκης**, **Βασίλειος Παπαθεοδοσίου**. Εις την όνον (γαϊδούραν) είχομεν περί τας 40 οκάδας φορτίον εν όλω, έλαιον, κηρόν, θυμία-

μα και έναν ασκόν τυρού, ως 20 οκάδας. Φθάσαντες εις Μετεώρα ο Βασίλειος εξεφόρτωσε την όνον, διότι δική του ήτο και απέθηκε το φορτίον πλησίον της κλίμακος. Μετά την εκφόρτωσιν ήρχισε να φωνάζη: «Άγιε ηγούμενε, κυρ Πολύκαρπε». Συν τη φωνή εφάνη επί του πύργου ο ιερομόναχος **Βενιαμίν**. Εις τούτον είπεν ο Βασίλειος: «Απόλυσον τα σχοινία δεσίμων, ότι έχομεν φέρει διά το μοναστήριον». Αμέσως ο Βενιαμίν απέλυσεν εν χονδρόν σχοινίον, φέρον σιδηράν αρπάγην εις το άκρον. Εις την αρπάγην ο Βασίλειος προσέδεσε είκοσι οκάδας βάρος και έμεινε ο πλήρης τυρού ασκός. «Ξέρετε τι θα κάμω, να», είπεν ο Βασίλειος. «Θα δέσω το τυρί, τον ασκόν δηλαδή, χαλαρά ώστε όταν φθάση επάνω, μόλις ο Βενιαμίν απλώση το χέρι του, να πέσει το ασκί, να γελάσωμεν».

Κα αμ έπος αμ έργον. Εμείς τότε απεμακρύνθημεν από της θέσεως όπου ελογίζαμεν να πέση ο ασκός. Ο ασκός, όμως, κατέπεσεν επί της κεφαλής του Βασιλείου και διαρραγείς εις το μέσον κατεφόρτωσεν αυτόν. Όλοι τότε εμείς γελώντες και καγχάζοντες εφωνάξαμεν: «Συγχαρητήρια, Βασίλειε, εβγήκες ασπροπρόσωπος. Το επανοφώριόν του, το κόκκινον φέσι του, η φουστανέλλα του και τα τσαρούχια του είχον γεμίσει τυρί.

Ο Βενιαμίν, τότε απέλυσε το σχοινίον και άλλον ασκόν, εις ον ετέθη ο τυρός. Τότε ο **Λαμπράκης Μακρής** είπε: «Έλα Βασίλη δέσε και τούτο σαν το πρώτο και κάτσε κάτω να πέσει πάνω σου να γελάσωμεν πάλι». Ο Βασίλειος απεκρίθη: «Φθάνει, πολύ εγελάσατε». Τότε, μολον ότι έδεσε στρερεώτατα τον ασκόν, απεμακρύνθη, αλλά ο ασκός ανελκύσθη ασφαλώς. Έπειτα αρχίσαμεν την ανάβασιν. Υπάρχουσι δύο κλίμακες, η πρώτη, περιέχουσα είκοσι βαθμίδας, είναι στερεά η δε δευτέρα, άνωθι της στερεάς, είναι μετέωρος. Ταύτην οι εν τω μοναστηρίω ανασύρωσιν την νύκτα. Εγώ πρώτος αναβάς την στερεάν, επεχείρησα να αναβώ διά της μετεώρου, αλλ' ιδών αυτήν κλονιζομένην εφοβήθην να ανέλθω δι' αυτής και καταβάς ανελκύσθην διά του δικτύου.

Ανελθόντες άπαντες εμείναμεν μέχρι της 2ας Αυγούστου άτομα εν όλω δέκα ήτοι 6 εμείς, οι δύο ιερομόναχοι, **Παρθένιος** και **Βενιαμίν**, εις ιερομόναχος **Αμφιλόχιος** εξόριστος εκ Κωνσταντινουπόλεως, καλλίφωνος, άριστος ψάλτης και εις τρελός εκ Φαρσάλων, όστις είχεν οπωσδήποτε ιαθή. Ο ηγούμενος κυρ **Πολύκαρπος**, απουσίαζεν εις το κτήμα του μοναστηριού, το αγροτικόν χωρίον «Λόγκα». Ο ιεροδιάκονος **Αμφιλόχιος** έβαλεν αμέσως και έπλυνε τα ρυπωθέντα ενδύματα του Βασίλη, βοηθούμενος υπ' αυτού...

Την 2α Αυγούστου 1878 λίαν πρωί μετά την Θείαν Λειτουργίαν, λήξασαν μόλις υπέφωσκεν, εκκινήσαντες εκ Μετεώρων άπαντες ημείς μετά του ιερομονάχου **Παρθενίου** φέροντος την Αγίαν Εικόνα της Θεομήτορος, εφθάσαμεν εις Κανάλια μετά δεκάωρον πορείαν της 5ης μ.μ. Οι κάτοικοι τούτων, εξελθόντες εις την Βρωμόβρυσην, μας υπεδέχθησαν μετά φανών και λαμπάδων. Εισήλθομεν εις την εκκλησίαν, όπου μετά κατανύξεως εψάλη η Μεγάλη Παράκλησις και μετ' αυτήν απήλθομεν έκαστος εις τα ίδια. Ο ιερομόναχος **Παρθένιος** με την Αγίαν Εικόνα της Θεομήτορος διενυκτέρευσαν εις την οικίαν του τότε πρωτοσυγγέλου **Παρθενίου**, από δε της επιούσης 3ης Αυγούστου ήρχισαν εις τα οικίας όλων των Καναλιωτών ο αγιασμός και οι παρακλήσεις κ.λπ. Την δε 4ην Σεπτεμβρίου, ημέραν Δευτέραν, λίαν πρωί μετά την εν εκκλησία ψαλείσαν παράκλησιν αναχώρησεν ο ιερομόναχος **Παρθένιος** μετά της Αγίας Εικόνος της θεομήτορος, επιστρέφων εις τα Μετέωρα, μετ' αρκετών δώρων και χιλίων πεντακοσίων γροσίων. Συμπρούπεμτον δε αυτήν μέχρι της Βρωμοβρύσεως άπαντες σχεδόν οι κάτοικοι των Καναλίων.

Για την αντιγραφή: Κ.Δ.Μ.

Η καμπάνα του Αγίου Νικολάου.

Ο θείος μου **Μανώλης (ή Φίνος) Κωνσταντίνος** του Λάμπρου, γεννήθηκε το 1881 και μαζί με τον πατέρα μου, μου μολογούσαν τα εξής για τον Άγιο Νικόλαο. Κατά τη 10ετία του 1930 ο Άγιος Νικόλαος ήταν ολόκληρο χωριό και όταν γιόρταζε στις 6 Δεκεμβρίου γίνονταν μεγάλο πανηγύρι μαζί με τους άλλους κατοίκους των Καναλίων, της Λάσδας και της Σαρακίνας. που κατέληγε σε γενικό χορό. Στο χορό αυτό μάλιστα χόρευαν πρώτες 9 νύφες.

Τότε πίσω από την εκκλησία, προς το Βορρά είχε υπόστεγο και παραδίπλα υπήρχε το νεκροταφείο του χωριού. Σε ένα δε επόμενο νεκροταφείο μπροστά στο Άγιο Βήμα θυμάμαι ότι έγιναν και μερικές κηδείες των μόνιμων κατοίκων του χωριού, με πρώτο τον **Παπαϊωάννου Κωνσταντίνο**.

Στο πάνω μέρος του παλιού νεκροταφείου, υπήρχαν δυο γκορτζιές (αγριαχλαδιές) μεγάλες, και στη μία από αυτές ήταν η καμπάνα κρεμασμένη. Πιο πάνω υπήρχε δίπατο κτίριο, το οποίο το θυμήθηκα κι εγώ. Ακόμη υπήρχαν και μελίσσια.

Στο πρόσθιο μέρος του ναού, μπροστά στο σημερινό κελί, υπήρχε ένα ύψωμα όπου διάβαζαν τον αγιασμό. Υπήρχε ακόμη και μια βρυσούλα με νερό που ερχόταν από το Κουρί. Τρία μέτρα πιο κάτω υπήρχε στέρνα, όπου το τρεχούμενο νερό της βρύσης συγκεντρώνονταν για πότισμα.

Το 1949, τις γκορτζιές από το πίσω μέρος της εκκλησίας, τις έκοψαν οι καταδιωκόμενοι Νεοχωρίτες για ξύλα, και την καμπάνα την κρέμασαν στη συκιά, που ήταν μπροστά στην εκκλησία. Έγραφε δε στην εξωτερική επιφάνειά της «Δωρεά **Λάμπρου Γκαμέ**». Την καμπάνα αυτή την χτυπήσαμε κι εμείς τα γειτονόπουλα, όταν το 1940 νικήσαμε τους Ιταλούς στην Αλβανία και πήραμε την Κορυτσά. Ίσως δε από το πολύ το βάρεμα σκίστηκε η καμπάνα και ο **παπα – Κώστας Τσαρούχας** την πήρε, γύρω στο 1955 και μαζί με την άλλη καμπάνα από την Κοίμηση της Θεοτόκου, της παλιάς εκκλησίας, κατασκεύασε τη μεγάλη σημερινή καμπάνα, που χτυπάει μαζί με το ρολόι.

Η εικόνα της Παναγίας της Καναλιώτισσας

Για να έχει πλέον καμπάνα ο Άγιος Νικόλαος, ο **Κατέρης Περικλής** (κ. Κουπανιάς), δώρισε μια μικρότερη καμπάνα, η οποία λίγο αργότερα εξαφανίστηκε. Είπαν ότι την έκλεψαν οι γύφτοι.

Κατά τις αρχές της 10ετίας του 1930 ο Άγιος Νικόλαος είχε μεγάλη περιουσία, κάπου 70 στρέμματα, η οποία πωλήθηκε στους Αναστασαίους (Πολαίους), στον **Μήτρο Στασινό** (Τσατζόια) και σε άλλους. Με τα χρήματα αυτά αποτελείωσε η καινούργια εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου, στα Κανάλια, το 1934.

Φίνος Θωμάς, Καλοκαίρι 2021.

Ο Βομβαρδισμός της Άγκυρας υπό του αεροπόρου Βασιλείου Βλάχου, κατοίκου Καππάς Καρδίτσας

Η Στρατιά για τους εναέριους βομβαρδισμούς χρησιμοποιούσε σμήνος της Ναυτικής Αεροπορίας, ιδία κατά τις επιχειρήσεις Ιουλίου 1921. Κατά τις επιχειρήσεις προς Άγκυρα, η Στρατιά, όχι μόνο δεν ζήτησε την εκτέλεση βομβαρδισμού τινός, αλλά και τους απαγόρευσε ρητώς.

Κατά τις διάφορες αναγνωρίσεις μου, έβλεπα την πόλη της Άγκυρας και αισθανόμουν επιτακτική την ανάγκη να τη χαιρετήσω με μερικές βόμβες.

Κατά της πόλεως, λοιπόν, αυτής, προ των πυλών της οποίας διεξάγονταν αιματηρές μάχες, αποφάσισα, αυτοβούλως, και αυθαιρέτως να ρίξω βόμβες, σε πρώτη ευκαιρία. Ήθελα να δημιουργήσω στους ιθύνοντες Τούρκους, ιδία τους πολιτικούς, την εντύπωση ότι επέκειτο η πτώση της πόλεως και η είσοδος του ελληνικού στρατού, οσονούπω, σ' αυτή.

Μια νύχτα, λοιπόν, του δευτέρου 10ημέρου του μηνός Αυγούστου 1921, μόλις έλαβα γνώση ότι το πρωί της επομένης θα εκτελούσα αναγνώριση του Μετώπου, μέχρι του ανατολικότερου αυτού σημείου, πήγα στην αποθήκη, πήρα ένα κιβώτιο πυρομαχικών (αεροπορικών κρουσιφλεγών χειροβομβίδων) και το έβαλα στη θέση του παρατηρητή, επί του ορισθέντος για την πτήση αυτή αεροπλάνου «Μπρεγκέ». Κανείς απολύτως δεν αντελήφθη την ενέργειά μου αυτή και σε κανένα απολύτως δεν εκμυστηρεύθηκα τις σκέψεις και ενέργειές μου.

Το πρωί της επόμενης απογειωθήκαμε από το αεροδρόμιο του Μπεϊλίκ Κιοπρού (οδηγός ο ανθυπίλαρχος **Φραγκίσκος Μορφονιός)**, εκτελέσαμε την αποστολή μας και από το Καλέ Γκρότο εστράφημεν προς Βορρά, προς την κατεύθυνση της Αγκύρας. Διασχίσαμε το κέντρο της πόλεως από τον σιδηροδρομικό σταθμό μέχρι του βορειότερου άκρου της και εκείθεν στραφήκαμε νοτιοδυτικά, περάσαμε πάνω από το τουρκικό αεροδρόμιο Αγκύρας (Ν.Δ. της πόλεως) και προσγειωθήκαμε στο αεροδρόμιό μας του Μπειλίκ Κιοπρού. Συνέταξα και υπέβαλα την αναφορά, με τα αποτελέσματα των παρατηρήσεών μου.

Εκείνο, όμως, για το οποίο δεν έκανα την ελαχίστη νύξη ήταν ο βομβαρδισμός της πόλεως Αγκύρας. Καθ' ον χρόνο το αεροπλάνο διέσχιζε την πόλη της Άγκυρας ακολουθώντας την από του σιδηροδρομικού σταθμού ευθεία οδό προς την πόλη, εγώ άρχισα να ρίχνω μια – μια τις 32 βομβίδες που περιείχε το κιβώτιο, αφού άρχισα από το σιδηροδρομικό σταθμό και το εκεί Μέγαρο της Τουρκικής Εθνοσυνελεύσεως. Οι χρησιμοποιηθείσες βομβίδες ήσαν μικρής δραστικότητας, αλλά λίαν θορυβώδεις. Ήσαν οίας δραστικότητας και οι του πεζικού χρησιμοποιούμενες, τότε, επιθετικές χειροβομβίδες, συν τη διαφορά ότι ήσαν κρουσιφλεγείς και έφερναν τα απαραίτητα πτερύγια.

Παρακολουθούσα τις εκρήξεις και διασκέδαζα βλέποντας του Τούρκους να τρέπονται σε φυγή προς κάθε κατεύθυνση. Τέλος απέρριψα και το άδειο πλέον ξύλινο κιβώτιο. Ο οδηγός, ανθυπίλαρχος **Μορφονιός**, ασχολούμενος με την παρατήρηση της πόλεως, δεν αντελήφθη το βομβαρδισμό. Είμαι βέβαιος ότι με αυτόν δεν σκοτώθηκε κανένας απολύτως κάτοικος της Άγκυρας. Πιθανόν να τραυματίστηκαν ελαφρά μερικοί και επί πλέον ουδέν. Ο αντίκτυπος, όμως, επί του ηθικού των κατοίκων ήταν τρομερός, ως καταδεικνύει η αντίδραση της τουρκικής ηγεσίας.

Πράγματι, το πρωί της επόμενης ρίφθηκαν προκηρύξεις, ότι αν βομβαρδισθεί και πάλι η Άγκυρα ή έτερος κατοικημένος τόπος, θα πληρώσουν με τη ζωή τους οι αιχμάλωτοι Έλληνες αεροπόροι. Και ήσαν, δυστυχώς, ουκ ολίγοι.

Η Στρατιά, μόλις έλαβε γνώση των προκηρύξεων, διέταξε αμέσως επιτελή της να έλθει στο αεροδρόμιο και να ενεργήσει ένορκο προανάκριση, προς εξεύρεση του βομβαρδίσαντος την Άγκυρα και της προϊσταμένης αρχής, που διέταξε τον βομβαρδισμό. Για ατυχία μου, τη μέρα εκείνη δεν είχε πετάξει κανένα άλλο αεροπλάνο. Συνεπώς η ανάκριση περιστράφηκε περί εμένα, τον οδηγό **Μορφονιό** και τον αποθηκάριο οπλίτη. Περιέλαβε δε και τη διοίκηση. Όλοι ορκίσθηκαν ότι δεν έλαβε χώρα βομβαρδισμός. Ο οδηγός του αεροπλάνου βεβαίωσε ότι αν έριχνα βόμβες, θα το αντιλαμβανόταν οπωσδήποτε (και εντούτοις δεν με αντελήφθη), ο αποθηκάριος ότι ήταν αδύνατο

να βγει υλικό από την αποθήκη εν αγνοία του και τέλος, ο διοικητής ότι ήταν αδύνατο υφιστάμενός του να παραβεί τις αυστηρές διαταγές του.

Εγώ δε εξέφρασα την κατάπληξή μου διά την αποδιδόμενη σε μένα κατηγορία, διερωτώμενος για ποιο λόγο να διακινδυνεύσω, προβαίνων σε βομβαρδισμό ανοχύρωτης πόλεως και αμάχου πληθυσμού. Την πτήση μου υπεράνω της πόλεως απέδωσα σε προσπάθειά μου να εξακριβώσω εάν έχει οχυρωθεί η πρωτεύουσα για άμυνα και εάν προ ή οπίσω αυτής έχει οργανωθεί άλλη αμυντική τοποθεσία.

Οι ανακρίσεις τελείωσαν χωρίς να βρεθεί ο ένοχος και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι Τούρκοι, φοβούμενοι ενδεχόμενο βομβαρδισμό κατέφυγαν στο σχέδιο τούτο.

Βασιλείου Βλάχου, «Απομνημονεύματα» ηλεκτρονική έκδοση, 2022.

Βίοι παλαιών πολεμιστών στη Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή

Ξεκινήσαμε από τα έμπεδα Λαρίσης για την Καβάλα. Μείναμε εκεί δυο μέρες κι από κει πεζή φθάσαμε στην Πράβα. Μετά από δυο ώρες ξεκινήσαμε και στις 5 το βράδυ φθάσαμε στις Λευθερές όπου παραμείναμε μερικές ημέρες. Κατόπιν διαταγής φύγαμε και πήγαμε στις Σέρρες και από κει στη Δράμα. Από εκεί, κατόπιν διαταγής πάλι πήγαμε στη Θεσσαλονίκη και εν συνεχεία στο Ασβεστοχώρι και στο Λαγκαδά. Τότε μας αποσπάσανε εις Λαϊνά και μεταφέραμε τα πυρομαχικά από Λαχανά και Κιλκίς στη Θεσσαλονίκη με κάρα.

Τότε μας έδωσαν διαταγή να πηγαίνουμε στη Ρωσία, το 1919, δόθηκε όμως σήμα οπισθοχωρήσεως για τη Μικρά Ασία, όπου μας αποβίβασε το πολεμικό «Αβέρωφ» και καταλάβαμε τη Σμύρνη, ύστερα από μάχη δύο ωρών και πλέον. Μετά προχωρήσαμε με κατεύθυνση το Κορδελιό και μείναμε πέντε μέρες για ανάπαυση. Μετά το Κορδελιό καταλάβαμε τη Μπόρνοβα και εν συνεχεία τη Μαγνησία, οι κάτοικοι της οποίας μας υποδέχθηκαν με άνθη και ζητωκραύγαζαν υπέρ του ελληνικού στρατού. Εν συνεχεία το χωριό Αϊβαλή, Καρακαζλή, Μετεβελή, Παπαζλή, και την πόλη Κασαμπά. Εν συνεχεία καταλάβαμε το Αχμεκλή, μάρμαρα Μεσιντερέ και βγάλαμε προφυλακές στον πράσινο λόφο, αριστερά του Αϊδινίου. Απέναντι στις Σάρδεις ήταν παρατεταγμένος ο τουρκικός στρατός.

Υπηρετούσα στο 5ο Σύνταγμα Ευζώνων με διοικητή το **Νικόλαο Πλαστήρα** καταγόμενο εκ Μορφοβουνίου Καρδίτσης. Είχαμε τον **Μανέτα**, διοικητή μοίρας πυροβολικού της 13ης Μεραρχίας. Τη νύχτα κάναμε αιφνιδιασμό στις προφυλακές του τουρκικού στρατού και τις καταλάβαμε, αφού οι Τούρκοι έφυγαν.

Όταν ήμουν μαθητής άκουγα τον διδάσκαλό μου να λέγει ότι εις τας Σάρδεις πολέμησε ο Μέγας Αλέξανδρος τον Ξέρξη. Και να τώρα η τύχη με αξίωσε να δω από κοντά όλα αυτά τα μέρη και τις πολεμίστρες του Μ. Αλεξάνδρου.

Εν συνεχεία προχωρήσαμε και καταλάβαμε το Ουσάκ, Φιλαδέλφεια, Μπανάζι, Ταλαμπουνά. Μετά το Κιουταχί, και Εσκί Σεχήρ. Κατόπιν μάχης πολλών ωρών και με απώλειες, καταλάβαμε την πόλη Αφιον Καραχισάρ. Τότε ανατινάξαμε τη γέφυρα και οι Τούρκοι παρέδωσαν ένα τάγμα με άφθονο πολεμικό υλικό. Εκ δε των αιχμαλώτων ουδείς κακοποιήθηκε. Την ημέρα εκείνη είχα τη γιορτή μου και στο μαγαζί που πήγα να πάρω ένα ούζο άκουσα από δυο πολίτες Έλληνες να λένε ότι 500 τσέτες έπιασαν το Τουλουμπουνάρ, τον εφοδιασμό μας, τις καμήλες, τα υποζύγια και τέσσερα αυτοκίνητα. Ουδείς όμως, οδηγός συνελήφθη ενώ τα αυτοκίνητα κατεστράφησαν Το ίδιο βράδυ κιόλας ανακαταλάβαμε αυτά τα μέρη. Το Τουλουμπουνάρ κατελήφθη υπό

του ηρωικού συντάγματος **Νικολάου Πλαστήρα**, κατόπιν σκληρών μαχών και με μεγάλες απώλειες του εχθρικού στρατού.

Μετά από λίγες ημέρες ήλθε διαταγή να οπισθοχωρήσουμε. Κατά τη συνθήκη των Σεβρών οι Μεγάλες δυνάμεις αποφάσισαν να γίνουν εκλογές, εάν ο λαός αγαπά το Βενιζέλο. Ο Βενιζέλος απάντησε στην Αντάντ να κάνουν αυτοί πρώτα. Όταν η Αντάντ έκανε εκλογές έπεσε ο **Λόυδ Τζώρτζ** και **Κλεμανσώ** κι έτσι έγιναν εκλογές στην Ελλάδα όπου καταψηφίστηκε ο **Ελευθέριος Βενιζέλος** και ανέλαβε πρωθυπουργός ο **Γούναρης**. Τότε διαταχθήκαμε να προχωρήσουμε προς την Αλμυρά Έρημο.

Περάσαμε το δεξιό του ποταμού Σαγγαρίου. Η 13η Μεραρχία πέρασε εις την πηγή του ποταμού και χτύπησε τον εχθρό από τα νώτα χωρίς να το αντιληφθεί ο εχθρός. Αμέσως το τάγμα γεφυροποιών κατασκεύασε τη γέφυρα με βάρκες και πέρασε ο στρατός, ενώ οι Τούρκοι δεν στάθηκαν πουθενά.

Προχωρούσαμε προς την Άγκυρα, και ήδη είχαμε καταλάβει τους πρόποδες της Αγκύρας. Τότε 7 τουρκικές μεραρχίες βοηθούμενες από την προπαγάνδα των Τούρκων προχώρησαν για να καταλάβουν τη γέφυρα του Σαγγαρίου και να αποκλείσουν τον ελληνικό στρατό. Ο ήρωας, όμως, **Νικόλαος Πλαστήρας**, αντελήφθη τις ενέργειες των Τούρκων και διέταξε οπισθοχώρηση. Οπισθοχωρούντες και μαχόμενοι φθάσαμε εις την πόλη Αφιον Καραχισάρ, όπου μείναμε 5 – 6 μήνες Προς φρούρησή μας βγάλαμε προκεχωρημένα φυλάκια στα υψώματα του Αφιον Καραχισάρ. Οι Τούρκοι, όμως, από το Αφιον Καραχισάρ έριξαν σαρδελοκούτια στο ποτάμι, που ήταν σφραγισμένα και περιείχαν έγγραφα που πρόδιδαν την κατασκήνωσή μας. Ο συνταγματάρχης, όμως, **Νικόλαος Πλαστήρας** ανακάλυψε τον τούρκο προπαγανδιστή και τον προφυλάκισε. Μετά από λίγες μέρες ήλθε ένα αεροπλάνο τουρκικό και έριξε προκηρύξεις που έγραφαν: *Ελληνικέ στρατέ, μην μένετε σ' αυτό το μέρος. Ελάτε να παρουσιασθείτε στον τουρκικό στρατό. Όταν θα έλθετε να κρατάτε ένα άστρο μαντήλι και να φωνάζετε «Τασλήμ – Τασλήμ».*

Τότε ο Νικόλαος Πλαστήρας με τους υπόλοιπους αξιωματικούς έβαψαν το δικό μας αεροπλάνο σαν το τουρκικό, ώστε να μην γίνεται αντιληπτό από τους Τούρκους. Την άλλη μέρα, όταν ξαναήλθε το τουρκικό αεροπλάνο, το δικό μας το καταδίωξε και το χτύπησε χωρίς να προλάβει το τουρκικό να αντιδράσει Εμείς παρακολουθήσαμε τη σκηνή αυτή και όταν έπεσε το αεροπλάνο τρέξαμε επί τόπου και είδαμε τρεις αξιωματικούς σκοτωμένους. Έναν Ιταλό, έναν Γάλλο και έναν Τούρκο. Αργότερα ήλθε Έλλην φωτογράφος, πήρε φωτογραφίες, τις οποίες έριξαν στο τουρκικό στρατόπεδο, για να δουν πώς πολεμά ο ελληνικός στρατός.

Ύστερα από λίγο καιρό ήλθε στο Αφιον Καραχισάρ ένας Τούρκος προπαγανδιστής με άδεια τουρκική ως χασάπης. Όταν ήλθε στα φυλάκιά μας παρακολουθούσε τη διαμονή μας, το στρατό και τα οχυρά μας. Όταν γύρισε στην πόλη έκανε παράπονα ότι τον λήστεψαν οι στρατιώτες. Έτσι πήρε άδεια και ήλθε στα φυλάκια για να γνωρίσει τον στρατιώτη που τον λήστεψε. Όταν ήλθε στην πυροβολαρχία μας πρόσεχε τα πυροβόλα και όχι τους στρατιώτες. Αυτό το ανέφερα στο λοχαγό **Παναγιώτη Πιστιλή**, αλλά αφέθηκε ελεύθερος. Μετά από δυο μέρες έκαναν επίθεση οι Τούρκοι και έγινε οπισθοχώρηση στις 13 Αυγούστου 1922. Εκείνη την ημέρα ήμουν σύνδεσμος επάνω στο βουνό Αφιον Καραχισάρ και κοίταζα πώς γινόταν η οπισθοχώρηση τη νύχτα, μετά τα μεσάνυχτα.

Αφού έγινε η οπισθοχώρηση είδα το Αφιόν το πρωί να καίγεται. Τότε συγκέντρωσε το σύνταγμα και τη μεραρχία ο Ν. Πλαστήρας και κατευθυνθήκαμε προς Μπαλ – Μαχμούτ. Από εκεί οπισθοχωρώντας και αμυνόμενοι φθάσαμε στο Ουσάκ. Τότε η μεραρχία του

Τρικούπη διαλύθηκε και ο ίδιος παραδόθηκε στους Τούρκους. Αμέσως, όμως, ο **Ν. Πλαστήρας** διέταξε αντεπίθεση και έσωσε πάρα πολλούς Έλληνες.

Το βράδυ στη Φιλαδέλφεια συνέβη το εξής: Ο Τούρκος που συνόδευε το σύνταγμα ως διερμηνέας και ως φίλος μας, προσπάθησε να μας αφαιρέσει τη σημαία. Έγινε, όμως, αντιληπτός και εκτελέσθηκε από τον Ν. Πλαστήρα. Το πρωί διέταξε προσκλητήριο και όσοι ήταν από ξένα συντάγματα έφυγαν.

Όταν φθάσαμε στο Σαλεχλή, συνέβη το εξής: Οι φυγάδες και άοπλοι μπήκαν στην αμαξοστοιχία να φύγουν ενώ ο στρατός εμάχετο με τον Τούρκο **Πεχλεβάνη**, ο οποίος είχε τοποθετήσει στο τζαμί πολυβόλο. Αυτός το 1912 – 13 ήταν αιχμάλωτος στη Μακεδονία και έμεινε 8 μήνες στην Αθήνα. Έτσι, όταν εμείς φθάσαμε στο Αχμεκλή, το χωριό του, μιλούσαμε στο καφενείο του. Τώρα, όμως αυτός είχε κρυμμένο το πολυβόλο και κατά την οπισθοχώρηση, έτρεξε στο τζαμί του Σελεχλή και άρχισε να βάζει. Τελικά τον συλλάβαμε και εκτελέστηκε υπό του Ν. Πλαστήρα. Εν συνεχεία φθάσαμε στον Κατσαμπά, Πόρνοβα, και Σμύρνη, αλλά καράβι δεν υπήρχε. Έτσι πήγαμε προς το Βουρλά να πάρουμε τους Έλληνες.

Γράφω το τραγούδι για τους συμπολεμιστές μου και όλους τους ήρωες της Ελλάδας, που άφησαν τα νιάτα τους στην έρημο της Μ. Ασίας όπου φονεύθηκαν: **Πάσχος Κων/νος** και **Χριστοδούλου Κων/νος** στο Εσκή Σεχίρ και ο **Χρήστος Γαλάνης** και ο **Διονύσιος Πάσχος** στη μάχη της Μαγνησίας. Ο **Ευάγγελος Μπαρτζιώκας**, συνελήφθη αιχμάλωτος, καθώς και ο **Αγαθοκλής Στεργίου**, στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας και εξετελέσθησαν υπό των Τούρκων. Επίσης δύο χωριανοί με πολιτικά αιχμαλωτίστηκαν. Ο **Δημήτριος Μάστορας**, **Θωμάς Αναστασίου**, **Θωμάς Γαλάνης**, και **Γιαννακούλης Παπαϊωάννου**, επέστρεψαν στο χωριό τους ταλαιπωρημένοι από την αιχμαλωσία με την ανταλλαγή της Ελλάδος.

Θέλεις ν' ακούσεις κλάματα δάκρυα μοιρολόγια
έβγα ψηλά στο Κάλε Γκροτ στην Άγκυρα από δώθε
κι αγνάντεψε την έρημο, την έρημο Σαγγάρη
να ιδείς κορμιά που πέσανε κορμιά δίχως κεφάλια.
Κλαίνε μανάδες για παιδιά γυναίκες για τους άνδρες
Τατάρη κι Αϊδίνι Σάρδεις και Σαχλελή,
κορμιά που έχουν πέσει, στα μαύρα να ντυθεί.
Πανάθεμα τη Σμύρνη, τη Σκάλα π' άνοιξε
πήρε τα φανταράκια και τα 'ξαφάνισε

Καπούλας Ευάγγελος εφημερίδα
ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ, Φύλλο 2, σελ. 3,
Ιανουάριος 1980
και Φύλλο 3, σελ. 3, Μάρτης 1980.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ
Η μάχη στο χωριό μας το 1854

Είναι γνωστό πως η επανάσταση του '21 δεν έφερε τη λευτεριά σε όλη την Ελλάδα. Τα όρια του ελληνικού κράτους έφθαναν μέχρι τη Λαμία και περιοχές με αμιγή ελληνικό πληθυσμό δεν απελευθερώθηκαν. Και χρειάστηκαν συνεχείς και πολυαίμακτοι αγώνες στα κατοπινά χρόνια για την απόκτηση της πολυπόθητης λευτεριάς τους.

Η Θεσσαλία προσαρτήθηκε στην ελεύθερη Ελλάδα μετά από 50 σχεδόν χρόνια (1881), αφού στο μεταξύ χρονικό διάστημα δοκίμασε με πολλές εξεγέρσεις να αποτινάξει τον τουρκικό ζυγό, πληρώνοντας, βέβαια, αρκετά με τις αντεκδικήσεις των κατακτητών.

Μια από τις σημαντικότερες εξεγέρσεις των Θεσσαλών είναι εκείνη του 1854, που συνδυάστηκε με τον Κριμαϊκό Πόλεμο (1853 – 1855), στον οποίο η Τουρκία πολεμούσε με

τη Ρωσία. Θεωρήθηκε, τότε, ευκαιρία για μια επιτυχή εξέγερση, γιατί η Τουρκία θα απασχολούσε το μεγαλύτερο μέρος του στρατού της προς τα ρωσοτουρκικά σύνορα και θα μπορούσαν έτσι οι Έλληνες επαναστάτες να κινηθούν με περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας στον αγώνα τους.

Πολλοί Θεσσαλοί και άλλοι Έλληνες από όλα τα μέρη της Ελλάδας έσπευσαν, τότε, να πολεμήσουν για την απελευθέρωση της Θεσσαλίας. Από τους πάμπολλους καπετανέους (αρκετοί των οποίων ήταν αγωνιστές του '21 και Έλληνες αξιωματικοί και οπλίτες που «λιποτάκτησαν» (με κυβερνητική έγκριση) από τον τακτικό στρατό της ελεύθερης Ελλάδας, ξεχωρίζει η φυσιογνωμία του Ασπροποταμίτη **Χριστόδουλου Χατζηπέτρου.** Ο Χατζηπέτρος κατατρόπωσε κυριολεκτικά τους Τούρκους σε πολλές μάχες. Αλλά και άλλοι οπλαρχηγοί και αξιωματικοί κατεβαίνοντας από τα λεύτερα βουνά χτυπούσαν τους Τούρκους και τους ανάγκαζαν να περιχαρακωθούν σε καλά οχυρωμένες θέσεις.

Μια τέτοια οχυρωμένη θέση ήταν το Φανάρι με το επιβλητικό φρούριό του. Μάταια προσπάθησαν οι Έλληνες να το καταλάβουν. Και καταβλήθηκαν γι' αυτό πολλές προσπάθειες κι έγιναν σκληρότατες μάχες, χωρίς, όμως, αποτέλεσμα. Μια σημαντικότατη μάχη γι' αυτό το σκοπό έγινε μέσα στο χωριό μας, το οποίο, όπως λέει και η παράδοση, τότε κάηκε, είτε από τις συγκρούσεις των μαχομένων είτε από τις αντεκδικήσεις των Τούρκων, σαν έφυγαν οι Έλληνες.

Για τη μάχη αυτή που έγινε στις 14 Μαρτίου 1854 (με το παλιό ημερολόγιο) έχουμε μια πληρέστερη περιγραφή από σχετική έκθεση του λοχαγού **Μελετίου Αδάμ** προς τον εκδότη της εφημερίδας «ΑΙΩΝ» **Φιλήμονα**, ο οποίος και τη δημοσίευσε στο φύλλο της 20 Μαρτίου 1854. Ο Μελέτιος Αδάμ πολέμησε στην 8ωρη αυτή μάχη κρατώντας το κέντρο της παράταξης.

Οι Έλληνες αγωνιστές που πήραν μέρος στη μάχη ήταν 500 Αγραφιώτες με αρχηγούς τον **Καραούλη**, **Μανωλίδη** και **Τριανταφυλλίδη**, υπήρχε, όμως, και αρκετή εφεδρική δύναμη καθώς και πολλοί μπουλουκτσήδες. Οι Τούρκοι ήταν περίπου 400 με αρχηγό τον **Ισμαήλ Βέη Φράσαρη**. Ο Φράσαρης από αλαζονεία και αυθάδεια υποτίμησε την τόλμη και την αποφασιστικότητα των Ελλήνων, επειδή λύνοντας την πολιορκία του Φαναρίου, υποχώρησαν προφανώς για καλύτερες στρατηγικές θέσεις στα Κανάλια. Έτσι επιτέθηκε με 300 εκλεκτούς Τουρκαλβανούς εναντίον των Ελλήνων μέσα στο χωριό. Αλλά οι **Χρήστος** και **Αντώνης Μπουκουβάλας**, καθώς και ο **Τριανταφυλλάκης**, που κατεύθυναν τον αγώνα, είχαν καταστρώσει και εφαρμόσει το σχέδιό τους. Αφού τοποθέτησαν στο κέντρο το λοχαγό **Αδάμ** στο αριστερό τους οπλαρχηγούς **Κορκόντζελον** και **Θέον Τριανταφυλλιάν**, στο δεξιό τους **Γ. Καραούλην**, **Τζερεμέν** και **Μανωλίδην** και στις εφεδρικές δυνάμεις τους παπάδες **Παπαγιώργη** και **Παπαθανάση**, έδωσαν διαταγή για τη γενική επίθεση. Στη σφοδρότατη μάχη που ακολούθησε έπεσαν 50 νεκροί και 20 Τούρκοι πληγωμένοι. Από τους Έλληνες έπεσαν μόνο 2 νεκροί και 3 τραυματίες. Οι Τούρκοι υποχώρησαν άτακτα και έσπευσαν να σωθούν στα οχυρώματά τους ή μέσα στο φρούριο. Στη μάχη αυτή διακρίθηκαν πολλοί Έλληνες. Στην έκθεση μάλιστα του λοχαγού **Αδάμ** υπάρχει ονομαστικός κατάλογος 65 πολεμιστών που έδρασαν σε διάφορες θέσεις.

Θα τολμούσε κανείς να πει, αν και δεν έχουμε επίσημα στοιχεία, πως από τα ονόματα μπορούμε να συμπεράνουμε και για τη συμμετοχή στη μάχη και Καναλιωτών αγωνιστών. Έτσι τα ονόματα του καταλόγου **Κυρίτσης**, **Γ. Θέου**, **Δήμος**, **Σιάτρας**, **Στεργίου**, **Ζαχαράκης**, **Παπαδημητρίου**, **Χριστοδούλου**, **Κ. Θέου**, **Παπαγιάννης**, δεν αποκλείεται να είναι ονόματα Καναλιωτών αγωνιστών.

Ακόμα θα μπορούσε κανείς να πει πως παρατσούκλια συγχωριανών μας, όπως **Καραούλης**, **Κορκόντζελος** κ.λπ. οφείλονται στην ακτινοβολία συνωνύμων αγωνιστών της πολεμικής εκείνης εποχής.

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε απόσπασμα από την έκθεση του λοχαγού Αδάμ, ο οποίος, ατυχώς, λίγες μέρες αργότερα βρήκε ηρωικό θάνατο στη μάχη της Παπαπράσταινας.

Κανάλια (εν τέταρτον μακράν του φρουρίου Φανάρι) την 15 Μαρτίου 1854, ώρα 8 π.μ.

Έκθεσις της υπό χθεσινήν ημερομηνίαν γενομένης μάχης παρά του Ευρυτανικού Σώματος και λοιπών, μετά του Γενικού Δερβέναγα Ηπειροθεσσαλίας ***Ισμαήλ Φράσσαρη****.*

Κύριε ***Φιλήμων***

Χθες περί ώραν 11 π.μ. καθ' ην στενώς είχομεν πολιορκήσει το φρούριον Φαναρίου, φθάνει κατεπειγόντως προς βοήθειαν των πολιορκουμένων ο Γενικός Δερβέναγας Ηπειροθεσσαλίας ***Ισμαήλ Φράσσαρης*** *μετά 400 εκλεκτών Τουρκαλβανών. Προβλέποντες ημείς συμβησομένην μάχην και θεωρούντες ότι ήτο ανάγκη να παύσει η πολιόρκησις προς καιρόν και να γίνει η μάχη μακράν ολίγον του χωρίου μετά της επικουρικής δυνάμεως του ειρημένου Φράσαρη διετάξαμεν την υποχώρησιν του στρατού μας εν τάξει μέχρι του στελέχους μας εις χωρίον Κανάλια.*

Την 12ην ώραν π.μ. προχωρεί (ο Φράσσαρης) με τόλμην και συνήθη αυθάδειαν ομού με 300 Τουρκαλβανούς του και επιπίπτει με πείσμα καθ' ημών εις χωρίον Κανάλια.

Τοιουτοτρόπως πανταχόθεν εις την στιγμήν έγινεν η προσβολή κατά του εχθρού όστις πάραυτα ετράπη εις φυγήν αφού άφησεν εις το πεδίον της μάχης 50 εκ των εκλεκτοτέρων Τουρκαλβανών του και ετέρους 20 πληγωμένους. Μεταξύ των φονευθέντων ήσαν και οι βέηδες ***Ταίρης****, πρώην Δερβέναγας Αγράφων,* ***Σουσουβάρης*** *και* ***Ρακήπης****. Εκ δε των ημετέρων εφονεύθη ενδόξως ο ήρως οπλαρχηγός* ***Βασίλειος Σιάτρας*** *και ο άριστος πολεμιστής* ***Δήμος Παππάς****...»*

Διεκρίθησαν δε ως άριστοι και ανδρείοι πολεμησταί ο ***Αθ. Κηρίτσης****,* ***Δ. Κάτσιος****,* ***Κ. Σιάτρας****,* ***Ι. Μπαλσίστας****,* ***Δ. Κουτσιούμπας****,* ***Δ. Γεωργίου****,* ***Κ. Οικονόμου****,* ***Κ. Γυφτογιάννης****,* ***Γ. Παλιούρας****,* ***Β. Κονδύλης****,* ***Γ. Θέου****,* ***Πατούνας****,* ***ο μοναχός Γρηγόριος****,* ***Κολιός Στεργίου****,* ***Φώλας****...*

Έτι δε οι αποσταλέντες προς κατάληψιν χαντακίων τινων πλησίον του φρουρίου παρά του οπλαρχηγού ***Κωστάκη Γιαννάκη****,* ***Δ. Λίκος****,* ***Γ. Κατσούλης****,* ***Κ. Θ. Χριστοδούλου****,* ***Κ. Θέου****,* ***Σ Καραβίδας****,* ***Δ. Μπουρδάρας*** *...*

Ο Παλιός (**Θεοδόσιος Θέος**, φιλόλογος – γυμνασιάρχης).

Για πρώτη φορά μικτή τάξη στο Δημοτικό

Είχε πια γίνει για μας το θέμα της ημέρας. Είναι αλήθεια; Παιδιά και κορίτσια μαζί στο ίδιο κτίριο, στο ίδιο σχολειό, στην ίδια τάξη; Κι όμως ήταν πραγματικότητα. Για πρώτη φορά, το 1919, το 4τάξιο Δημοτικό των αγοριών θα γινόταν 5τάξιο με την προσθήκη και άλλης τάξης, της πέμπτης. Και όταν θα τελειώναμε και αυτή την τάξη, όσοι θέλαμε να συνεχίσουμε, θα δίναμε εξετάσεις στο Σχολαρχείο, όχι βέβαια για την πρώτη τάξη, αλλά για τη δευτέρα. Έτσι θα μέναμε στο χωριό άλλη μια χρονιά, χωρίς να χάσουμε τάξη και χωρίς να αναγκαστούμε να φοιτήσουμε στο Φανάρι ή στην Καρδίτσα ή όπου αλλού υπήρχε Σχολαρχείο.

Αυτό για τους γονείς μας ήταν κάτι από πολλές πλευρές. Αλλά για μας έγινε το θέμα της ημέρας για άλλο λόγο. Για μας σημασία είχε πως στην Πέμπτη τάξη θα φοιτούσαν και

κορίτσια, αφού στο Παρθεναγωγείο δεν υπήρχε Πέμπτη τάξη. Και έτσι όλο σκέψεις, απορίες, περιέργειες, είχαμε για το μεγάλο για μας, γεγονός αυτό.

Πού θα καθίσουν; Μπροστά ή πλάι; Πού θα κρεμούν τα καπέλα τους και τα παλτά τους. Πώς θα γραφούν στον κατάλογο, χωριστά ή ανακατωμένα με τα αγόρια στην αλφαβητική σειρά του ονόματός τους; Πώς θα κάνουν γυμναστική; Πώς θα πηγαίνουν στο αποχωρητήριο; Αυτά και άλλα ερωτήματα και προβλήματα μας απασχολούσαν. Βέβαια, ο καλός μας δάσκαλος, ο **Λ. Μόσιαλος**, φρόντισε να μας δώσει αρκετές πληροφορίες και συμβουλές για την πρεπούμενη συμπεριφορά μας απέναντι των συμμαθητριών μας. Αλλά πού εμείς; Πρώτα – πρώτα δεν είχαμε συνειδητοποιήσει αυτό που νιώθουν τα σημερινά παιδιά στα μικτά σχολεία, δηλ. τη συναδελφικότητα και την ανάγκη συνεργασίας και αλληλοβοήθειας. Βλέπαμε τα κορίτσια με δειλία, από απόσταση και ίσως, με το βιολογικό μας πρωτοξύπνημα, με κάποια σκιρτήματα ανάμεικτα από αγνή φιλία και προστυχιά.

Τέλος πάντων, την πρώτη μέρα της σχολικής χρονιάς, σαν μπήκαμε στην τάξη, ο δάσκαλός μας, μας τοποθέτησε στις θέσεις μας στα θρανία και έβαλε, φυσικά, σε ξεχωριστή σειρά τις συμμαθήτριές μας από τις οποίες τώρα θυμούμαι την **Γεωργία Ξούρη**, την **Σοφία Κυρίτση**, την **Όλγα Παπαϊωάννου**, την **Αθηνά Παπαποστόλου**, την **Μαριάνθη Λιασκοβίτου** (να με συγχωρήσουν οι άλλες την αδυναμία της μνήμη μου). Ύστερα ο δάσκαλος πήρε τον κατάλογο και άρχισε να τον «φωνάζει», δηλ. να εκφωνεί τα ονόματα όλων μας κατ' αλφαβητική σειρά.

Αναγνώστου Ευάγγελος. «Παρών».

Βάλλας Γεώργιος. «Παρών».

Γατής Γεώργιος. «Παρών».

Και όταν έφτασε στο όνομα της μακαρίτισσας **Σοφίας Κυρίτση**, φυσικότατα εκείνη απάντησε: «Παρούσα». Ε, αυτό ήταν. Εμείς ξεσπάσαμε σε γέλια, με εκείνο το «Παρούσα», αντί του δικού μας «Παρών». Τα κορίτσια μας κοιτούσαν με δικαιολογημένη απορία, ενώ ο δάσκαλός μας έσπευσε να επιβάλλει την τάξη δίνοντάς μας και τις σχετικές εξηγήσεις για τη λέξη «Παρούσα».

Σιγά – σιγά συνηθίσαμε στη συμφοίτηση και η χρονιά πέρασε κανονικά. Ωστόσο δεν έλειπαν και τα μικροεπεισόδια, με υπεύθυνα, βέβαια, πάντα τα αγόρια, που στην προεφηβική τους ηλικία ρίχνανε πονηρά βλέμματα, σοφίζονταν αστείες εκδηλώσεις και έκαναν καμιά φορά και απίθανα πράγματα.

Έτσι μια μέρα ο μακαρίτης **Απόστολος Ζήσης**, θέλοντας να επιδείξει το ρολόι του, που του χάρισαν οι δικοί του (δώρο – όνειρο, για την εποχή εκείνη), το έβγαλε κατά τη διάρκεια του μαθήματος από την τσέπη του και το περιεργαζόταν επιδεικνύοντάς το στους γύρω του. Επειδή, όμως, αυτό δεν γινόταν αντιληπτό από όλους και μάλιστα από τα κορίτσια, άρχισε να το κουρντίζει και έτσι ακουγόταν σε όλη την τάξη, ο χαρακτηριστικός θόρυβος του κουρντίσματος. Τότε με προφανή ζήλεια πετάχτηκε ο συμμαθητής μας **Απόστολος Σδρόλιας** και σηκώνοντας το χέρι του είπε στο δάσκαλο:

- Κυρ γω, κυρ γω! Η Αποστόλ'ς κουρτίζ' του ουρλόι!

Ο δάσκαλος του έβαλε αμέσως κατσάδα απειλώντας τον πως θα του το πάρει και θα το πετάξει από το παράθυρο. Πάντως ο σκοπός πέτυχε. Έμαθε όλη η τάξη και τα κορίτσια, φυσικά, πως κάποιος καλότυχος είχε ρολόι.

Μια άλλη μέρα κάποιος «αναιδής» μαθητής κρέμασε ένα αγορίστικο καπέλο στην κρεμάστρα των κοριτσιών και μάλιστα το έβαλε πάνω από ένα καπέλο μαθήτριας. Πω – πω τι ντροπή! Θεωρήθηκε από όλους μας πολύ τολμηρό και συμβολικά πρόστυχο. Ο δάσκαλος δεν δυσκολεύτηκε να βρει ποιανού ήταν το

καπέλο και ποιος το έβαλε, για να τιμωρήσει με την τσουχτερή βέργα του τον θρασύ τολμητία.

Αυτά συνέβαιναν, όπως είπαμε στα 1919, εποχή που άλλα ήταν τα ήθη, άλλες οι σχέσεις αγοριών και κοριτσιών, σχέσεις με πολλούς περιορισμούς και μεγάλη υποκρισία. Σήμερα, αν εξαιρέσουμε τις υπερβολές, χαίρεται κανείς τις κατακτήσεις των παιδιών και των εφήβων με την άδολη φιλία τους, την ενεργητικότητά τους, τα γλέντια τους, τις εκδρομές τους και το συνειδητό αλληλοσεβασμό τους.

Ο Παλιός (**Θεοδόσιος Θέος**,
πρώην γυμνασιάρχης).
(Εφημερίδα «Τα Κανάλια»,
Οκτώβρης 1981, αριθμός φύλλου 9).

Κατά τύχη ζήσαμε...

Ασφαλώς σας ξενίζει ο τίτλος του δημοσιεύματος. Και όμως, κυριολεκτώ. Είναι πέρα για πέρα αλήθεια πως εμείς στην παιδική μας ηλικία από τύχη ζήσαμε. Η σκληρή βιοπάλη των γονέων μας δεν τους έδινε τον καιρό και τη δυνατότητα να μας παρακολουθούν στη συμπεριφορά μας έξω από το σπίτι. Σχεδόν ζούσαμε κατά φύση. Βέβαια χαλυβδώναμε το χαρακτήρα μας και ασκούσαμε το σώμα μας με τα παντός είδους παιχνίδια μας και τις τολμηρές πρωτοβουλίες μας, αλλά πόσες φορές με σκληρά επακόλουθα τους σοβαρούς τραυματισμούς, τις συνεχείς αρρώστιες μας ή ακόμα και αυτόν τον θάνατο! Πετροπόλεμοι αληθινοί, κατά μαχαλάδες, σκαρφαλώματα σε ψηλά δένδρα και απότομα βράχια για καρπούς ή φωλιές, αυτοσχέδια βαρελότα, σκότωμα φιδιών κ.ά., ήταν απολαύσεις της εξωσπιτικής ζωής μας. Άλλωστε τότε, δεν υπήρχε το πλήθος των σημερινών παιδικών βιβλίων και τα μόνα που κυκλοφορούσαν στο δικό μας, τουλάχιστον, περιβάλλον, ήταν τα ληστρικά (ο λήσταρχος **Καλαμπαλίκης**, ο **Κακαράπης**, ο **Γιαγκούλας** κ.λπ.).

Από τα πιο επικίνδυνα περιστατικά θα σας αναφέρω δύο.

1.- Ήταν στα 1921. Φοιτούσαμε στη Γ΄ τάξη Σχολαρχείου. Μια μέρα ο **Σωτήρης Θέος**, μετά από χρόνια Ηγούμενος **Σωφρόνιος**, λέει στην παρέα μας:

- Παιδιά του σκάμι απ' του σχουλείου να πάμι στου Σκατιάρ' γι' αυγά; Ποιος είνι;

Μετά από σκέψη και συζήτηση βρέθηκαν πρόθυμοι τρεις: Ο **Σωτήρης**, ο **Κώστας Θ. Σδρόλιας** και ο γράφων. Ο Σκατιάρης, προτού τον αποξηράνουν, ήταν ένα αρκετά μεγάλο σε έκταση έλος, γεμάτο βατράχια, βδέλλες, φουσκιά, αλλά και φραγκόκοτες. Πρέπει να ήταν Μάρτης, εποχή δηλ. που γεννούσαν οι φραγκόκοτες.

Ξεκινήσαμε, λοιπόν, χωρίς να ξέρουμε ούτε το βάθος, ούτε και κολύμπι. Σαν φτάσαμε, βγάλαμε όλα τα ρούχα μας, τα κάναμε δέμα, τα κρεμάσαμε στο λαιμό μας, και με ένα ξύλο στο χέρι, για να μετρούμε το βάθος προτού πατήσουμε, ακολουθήσαμε ο καθένας δική του κατεύθυνση στον απέραντο βάλτο. Πού και πού φωνάζαμε ο ένας τον άλλο, για να ξέρουμε ότι δεν πάθαμε τίποτα. Πραγματική αποκοτιά. Τέλος, ύστερα από αρκετή ώρα βρήκαμε μερικές φωλιές, πήραμε τα αυγά (μερικά είχαν πουλάκια μέσα) και βγήκαμε έξω. Ξεκολλήσαμε τις βδέλλες από πάνω μας και αρχίσαμε να ντυνόμαστε. Τότε διαπιστώσαμε πως του Σωτήρη του έλειπε το πουκάμισο, καινούργιο κιόλας. Πού να γυρίσει, τώρα, να το βρει στο βάλτο! Φυσικά όλα αυτά τα κάναμε κρυφά από το σπίτι μας κι ελπίζαμε ότι θα γλιτώναμε την τιμωρία προσκομίζοντας τα αυγά, Το αποτέλεσμα ήταν ο μεν Σωτήρης να φάει αρκετές για το χαμένο, κυρίως, πουκάμισο, εγώ δε να αρπάξω μια γερή πούντα. Ο μόνος άτρωτος φαίνεται πως έμεινε ο Κώστας.

2.- Όσοι φοιτούσαμε στο Ελληνικό (Σχολαρχείο) στην Καρδίτσα, γυρίζαμε κάθε Σάββατο απόγεμα στο χωριό με τα πόδια και βγά-

ζαμε, μάλιστα και τα παπούτσια, για να μην τα χαλάμε. Ερχόμαστε για να «αλλάξουμε», όπως λέγαμε και να πάρουμε και τον τρουβά με τα τρόφιμα (όσο έφταναν) της εβδομάδας. Ένα Σάββατο είχε βρέξει και όταν φτάσαμε στην Πάσχα, την είδαμε «κατεβασμένη». Σταματήσαμε και χαζεύαμε από τη γέφυρα το θολό νερό, που ξεχείλιζε στις όχθες. Κάποια στιγμή, ο μακαρίτης **Απόστολος Ζήσης** λέει:

- Ποιος αμπδάει μεσ' στου νιρό, δίνου ένα φράγκου.

Η πρόταση πολύ δελεαστική, αλλά και το πήδημα μέσα στο ποτάμι τρομερά επικίνδυνο, αφού μάλιστα δεν ξέραμε κολύμπι. Ωστόσο, ο πανέξυπνος διαβολάκος **Κώστας Σδρόλιας**, ενδιαφέρθηκε για την πρόταση:

- Αλήθεια του δίν'ς του φράγκου, άμα αμπδήσου;

- Του δίνου.

Στη στιγμή έβγαλε τα ρούχα του και μπλουμ μέσα. Κανένας μας δεν σκέφτηκε να τον εμποδίσει, αλλά όλοι κοιτούσαμε από τη γέφυρα αν θα ... πνιγεί. Εκείνος χάθηκε για μια στιγμή στο νερό και βγήκε αμέσως στην επιφάνεια και σε λίγο ήρθε κοντά μας.

- Δόμ τώρα του φράγκου.

Και ο **Ζήσης**, φυσικά, του το έδωσε.

Το αστείο ήταν η δικαιολόγηση του **Σδρόλια**, για την τολμηρή του απόφαση:

- Σκέφ'κα να ξιμπλιτσουθώ, κώλου ούλ' έχουν, γιατί να ντραπώ;

Δεν σκέφτηκε το μεγάλο κίνδυνο, αλλά την ντροπή που θα τον έβλεπαν «ξεμπλέτσωτο».

Ο Παλιός (**Θεοδόσιος Θέος**,
πρώην γυμνασιάρχης).
(Εφημερίδα «Τα Κανάλια»,
Φλεβάρης 1982, αριθμός φύλλου 10).

Ο πατέρας μου στρατιώτης στη Μικρά Ασία

Ο πατέρας μου **Βασίλειος Σδρόλιας** (κ. Μπαλατσός) ήταν κληρωτός του 1916 και γεννήθηκε το 1884 και υπηρέτησε 6,5 ολόκληρα χρόνια στις επιχειρήσεις της Μικράς Ασίας. Μαζί του ήταν ο **Διομήδης Κολοβός**, ο **Φώτιος Κολοβός**, ο **Θωμάς Αναστασίου** (κ. Μέλος), ο **Κώστας Καπούλας**, ο **Βασίλειος Σδρόλιας** (της Λάμπρενας), ο **Ιωάννης Σδρόλιας**, ο **Βαγγέλης Γιαταγάνας**, ο **Αποστόλης Χριστοδούλου** (κ. Μπλιάμος) και πολλοί άλλοι.

Κατατάχτηκε στα έμπεδα της Λάρισας πεζικάριος, και είχε την ειδικότητα του βαθμοφόρου – αγγελιοφόρου. Του έδωσαν και ένα πολύ καλό άλογο.

Όταν πλησίαζε ο 15αύγουστος, μερικοί Καναλιώτες ζήτησαν άδεια για να έλθουν στο Πανηγύρι, αλλά δεν τους έδωσαν. Τότε αυτοί, μαζί και ο πατέρας μου, αλλά και μερικοί από τα άλλα γύρω χωριά, το σκάζουν με τα πόδια το βραδάκι και τους χτύπησε ο Ήλιος, όταν έφθασαν στο Μουρκ και έτρωγαν σταφύλια. Η καμπάνα τους βάρεσε στο Ασπρόχωμα και έφθασαν στο χωριό πήγαν στην εκκλησία, γλέντησαν στην πλατεία με όλους τους άλλους και ύστερα επέστρεψαν στη Λάρισα.

Εκεί ο αξιωματικός τους έβγαλε αναφορά και τους λέει:

- Θα σας κάνω τη ζωή ποδήλατο, θα σας αλλάξω τα φώτα.

Έτσι αυτοί φοβήθηκαν και ήθελαν να αλλάξουν ειδικότητα, για να γλιτώσουν. Όταν, όμως, το έμαθε αυτό ο αξιωματικός, επειδή ήταν πολύ καλοί, τους λέγει:

- Μην φεύγετε βρε παιδιά από τη μονάδα μου. Εγώ έτσι αστεία το είπα για να φοβηθούν οι άλλοι και να μην κάνουν τα ίδια.

Το όνειρο ενός φαντάρου

Στη Μικρά Ασία ο πατέρας μου υπηρετούσε με έναν φαντάρο απλό, ήσυχο, ούτε έβριζε, ούτε μάλωνε και ήταν κάτι περισσότερο από άγιος. Ήταν πολύ τυπικός στην υπηρεσία και ποτέ δεν θύμωνε. Η μόνη βλαστήμια που έβγαζε από το στόμα του ήταν «άει στον κόρακα και άει στον άνεμο». Ήταν ένας αφανής ήρωας.

Ο φαντάρος, λοιπόν, αυτός, που ήταν από τα χωριά της Λαμίας, είδε μια νύχτα ένα όνειρο ότι παρουσιάστηκε μια γυναίκα με μαύρα και του είπε την τάδε ημερομηνία, την τάδε ώρα θα γίνει το μπαμ, θα καταρρεύσει το μέτωπο και θα αρχίσει απηνής η οπισθοχώρηση. Θεώρησε δε καλό να πει το όνειρο αυτό στους ανωτέρους του, αρχίζοντας από το λοχία και φθάνοντας μέχρι τον αρχηγό, στον οποίο παρουσιάστηκε δεόντως. Του είπε δε να οργανώσει το στρατό για να έχουμε τις λιγότερες απώλειες.

- Εγώ θα φύγω, κατέληξε, αλλά σας τα λέγω για να λάβετε τα μέτρα σας.

Τότε ο αρχηγός, που λεγόταν **Μαμούρης** φώναξε τον πατέρα μου για να μάθει για το ποιόν του φαντάρου αυτού. Και ο πατέρας μου του είπε ότι είναι παραπάνω από άγιος.

Τότε είπε ο αρχηγός:

- Αφήστε τον να φύγει από μας, αφού θα πάει παρακάτω και θα τον πιάσουν οι άλλοι παρακάτω και μην πετάξετε καμιά βρωμιά εδώ και πανικοβληθεί το στράτευμα.

Αλλά, όπως ακριβώς τα είπε ο φαντάρος έτσι και έγιναν, όπως γνωρίζουμε από την ιστορία.

Το πιστόλι του Βασίλη

Κατά την οπισθοχώρηση, μου έλεγε το εξής περιστατικό ο πατέρας μου: Στο λιμάνι της Σμύρνης βρέθηκε να έχει δυο πιστόλια και δεν μπορούσε να τα περάσει και τα δύο. Έτσι το ένα το έδωσε στον **Βασίλειος Σδρόλια** (της Λάμπρενας), τον ανεψιό του **Απόστολου Κ. Σδρόλια** και το άλλο το πέταξε στη θάλασσα. Ο Βασίλης υπηρετούσε τότε στο σύνταγμα του στρατηγού **Νικολάου Πλαστήρα** και το κράτησε στο σπίτι του το πιστόλι από το 1922 μέχρι το 1955. Ας σημειωθεί ότι υπηρέτησε φαντάρος 9 χρόνια, από το 1919 έως το 1928.

Ο Χρήστος Σδρόλιας (κ. Τάκος Μπαλατσός), το Καλοκαίρι του 2020.

Τότε μάλωσε με τον **Κώστα Σδρόλια**, με τον οποίο είχε κτηματικές διαφορές και πήγε να το χρησιμοποιήσει. Διηγούνταν δε αργότερα το γεγονός ως εξής:

- Το τράβηξα εγώ και θα τον άφηνα στον τόπο, αλλά δεν έπιασε.

Έτσι δεν εκπυρσοκρότησε το πιστόλι και δεν έγινε το φονικό.

Το επεισόδιο πήρε έκταση, κατασχέθηκε το πιστόλι από την αστυνομία και ορίστηκε τακτική δικάσιμος, στην οποία υποστήριξαν αρκετοί Καναλιώτες τον Βασίλη και έτσι αθωώθηκε λόγω ηλικίας και ψυχικής συγχύσεως.

Σαν περιστέρι θα πας και σαν περιστέρι θα γυρίσεις

Για το **Νικόλαο Ζήση** (κ. Ματσάρα), που ήταν βαθμοφόρος στο στρατό, ο πατέρας μου διηγείτο το εξής περιστατικό:

Όταν ξεκίνησε από το σπίτι για να στρατευθεί του είπαν οι γονείς του:

- Νίκο αυτού που θα πας δεν θα πειράξεις ούτε Τούρκο, ούτε Ρωμιό. Σαν το περιστέρι θα πας, σαν το περιστέρι θα έρθεις.

Εκεί που πήγαν, άρχισαν οι δικοί μας οι λωποδύτες, το πλιάτσικο. Πήγαν στο σπίτι ενός ευκατάστατου Τούρκου και άρχισαν να ψάχνουν για λάφυρα. Σε μια στιγμή βρίσκουν πολλά χρήματα και τα τσέπωσαν κάτω από τα λυπημένα βλέμματα του αφεντικού Τούρκου. Έτσι παρασύρθηκε και ο Νίκος και τσέπωσε αρκετά φλωριά. Την ώρα που πήγε να βγει έξω, όμως, θυμήθηκε την ευχή των γονέων του που του είπαν: «σαν το περιστέρι να πας και σαν το περιστέρι να γυρίσεις» και είπε μέσα του:

- Α ρε θα ζήσω εγώ να γυρίσω στο σπίτι μου και να πάω τα χρήματα;

Έτσι γύρισε πίσω και τα έδωσε στον Τούρκο τα χρήματα, οπότε ο τεθλιμμένος Τούρκος ζωντάνεψε, ξανάνιωσε και τον ευχαρίστησε εγκάρδια.

Θα επιστρέψουμε άραγε στην πατρίδα μας

Για το **Γιάννη Σδρόλια** ο πατέρας μου, μου έλεγε ότι ήταν πολύ εύθυμος τύπος, πάντα χαρούμενος και γλεντζές. Μια μέρα στη Σμύρνη παρέα με άλλους Καναλιώτες και μη, αγκαζάραν μια άμαξα, έβαλαν επάνω έναν Τούρκο με σαντούρι, να παίζει και να λέει αμάν – αμάν, ο αμαξάς να κάνει βόλτες μέσα στους δρόμους και στις πλατείες της Σμύρνης και ο μπάρμπα – Γιάννης να τραγουδάει και να χορεύει ρυθμικά πάνω στην άμαξα, σε έξαλλη κατάσταση.

Σε μια στιγμή πέφτουν πάνω στον **Απόστολο Παπαγεωργίου** (Φιλώτα) που ήταν αξιωματικός τότε του εκστρατευτικού σώματος, ο οποίος τους σταμάτησε για να τους κάνει παρατηρήσεις. Αλλά ο μπάρμπα – Γιάννης δεν πτοήθηκε και του απάντησε:

- Άιντε λοχαγέ μου, μήπως ξέρουμε αν ζήσουμε να ξαναγυρίσουμε στην πατρίδα μας; Ας το γλεντήσουμε τώρα για να πάμε τουλάχιστον ευχαριστημένοι από το γλέντι.

Τα αποτρόπαια εγκλήματα του πολέμου

Ακόμη ο πατέρας μου, μου διηγείτο μακάβρια πράγματα, από τις θανατηφόρες μάχες που έκαναν, όταν προχωρούσαν και δεν είχε παρά 4 ώρες δρόμο για να φθάσει στην Άγκυρα, αφού πέρασε το Αφιόν Καραχισάρ και άλλες μεγάλες πόλεις. Να βλέπεις, έλεγε, κομμένα πόδια, χέρια, ακρωτηριασμένα σώματα με κομμένα κεφάλια, άλλοι σκασμένοι και άλλοι πεταμένοι εδώ κι εκεί, Έλληνες και Τούρκοι.

Σε μια περιοχή περνούσε ένας δικός μας λόχος και από μέσα από ένα χωριό οι τσέτες τράβηξαν και σκότωσαν δυο στρατιώτες. Σε αντίποινα οι δικοί μας, με έναν λοχαγό που τον έλεγαν **Ανδρέα**, πραγματικό καψοκαλύβα, άρχισαν την εκκαθάριση και ήταν σαν να ξεκίνησαν από πέρα από το Δομοκό, όλα τα ριζά – ριζά, Λεοντάρι, Αχλαδιές, Κέδρο, όλα – όλα τα κατέκαψαν για να εκδικηθούν τα δυο σκοτωμένα παιδιά. Τι έφταιγε ο κόσμος, ο άμαχος πληθυσμός;

Εντούτοις ήταν τόσο άγρια τα πράγματα σ' εκείνη την αναμπουμπούλα, ώστε δεν λογάριαζαν τίποτε και οι μεν και οι δε. Αγρίεψαν πολύ τα πράγματα. Ο πόλεμος τους έκανε αγνώριστους. Ποιος θα φάει τον άλλον. Μερικοί δε δικοί μας υπερέβησαν κάθε όριο. Τα διηγούνταν δε με αποτροπιασμό, όταν ήρθαν εδώ στο χωριό και τα έμαθαν όλοι. Τόση δε αλγεινή εντύπωση έκαναν τα ανείπωτα αυτά εγκλήματα, στους Καναλιώτες, ώστε μια γιαγιά αναγκάστηκε να τους καταραστεί λέγοντας

- Αν κάποιος από σας έκανε τέτοια εγκλήματα, να πεθάνει και να λιώσει σαν το φίδι στην πατ'λιά, σαν την τσιριπόβεργα.

Αφήγηση: **Σδρόλιας Χρήστος**
(κ. Τάκος Μπαλατσός),

Παναγία η Καναλιώτισσα
και λίγη ιστορία για τα Μετέωρα
του **Κώστα Δ. Σδρόλια – Αρβαντάκου**

Θυμάμαι προπολεμικά, περί το 1933, είχα πάει με άλλους, καμιά τριανταριά, χωριανούς στα Μετέωρα, να συνοδέψουμε την Παναγία μας να 'ρθει στο χωριό μας, να γιορτάσει κι αυτή με μας το Δεκαπενταύγουστο. Τα παλιά τα χρόνια τα μοναστήρια ήταν φιλόξενα «σαν μοναστήρια». Μας τραπέζωσαν οι καλόγεροι με φασουλάδα αυγουστιάτικη, αλάδωτη και κρασί και το βράδυ κοιμηθήκαμε στους ξενώνες. Το ίδιο κάνανε και οι χωριανοί μας στην Παναγία. Τη φιλοξενούσαν... για δυο μήνες, τη φίλευαν ... τα βράδια και το μεσημέρι κότα με τσιουμπλέκι (κρεμμύδια ξερά) και πίτα και όταν έφευγε, πάλι οι χωριανοί μας την ξεπροβόδιζαν με το «δικαίωμά» της, στάρι ή καλαμπόκι να βγάλει το .... Χειμώνα, που ερχόταν δριμύτερος. Στα Μετέωρα, έλεγαν οι παλιοί, πήγε φλυντρώντας ... γιατί την κυνηγούσαν οι Τούρκοι και πήγε εκεί για να σωθεί...

Ξέχασα να σας πω ότι το κάθε χωριό είχε τη δική «του» Παναγία.

Φτάσαμε στην Καλαμπάκα με το τραίνο και απ' το σταθμό μέχρι τα Μετέωρα, που πήγαμε πεζοί από γομαρόστρατα, μας συνόδευε καλόγερος κι απ' το χωριό Καστράκι δεξιά, μας έδειχνε μέσα στα πανύψηλα βράχια σπηλιές, που ασκήτευαν οι καλόγεροι.

Όταν φτάσαμε στο Μοναστήρι, που κατοικούσε ... η Παναγία «μας», άνοιξαν οι καλόγεροι τη βαριά σιδερένια πόρτα, που ήταν στυλωμένη σε κοτρόνι και σκαμμένο σα γαλαρία περί τα 2 μ. και πηγαίναμε όλοι μαζί επάνω στο Μοναστήρι. Ενώ τα παλιότερα χρόνια για ν' ανέβει ο άνθρωπος στα Μετέωρα στα μοναστήρια, χρειαζόταν τέχνη και τόλμη. Οι σκάλες είχαν μέχρι και 100 σκαλοπάτια, αν όχι και περισσότερα, ξύλα στηριγμένα και σε απόσταση 30 π. σε σκελετό με ξύλα, που αντάμωναν το κάτω του μοναστηριού με το μέρος πάνω από το Μοναστήρι, όπου θα έφθανε ο επισκέπτης. Σκαλί με σκαλί να πιάνεται ο άνθρωπος, με τα χέρια ν' αλλάζουν και με τα πόδια να γίνονται οι ίδιες αλλαγές ν' ανεβάζουν το σώμα και οι άλλοι να κοιτάν από κάτω, με την ψυχή κρύα, να συμβουλεύουν «πρόσεξεεε μην πέσεις». Πόσοι και πόσοι άνθρωποι δεν έπεσαν από σκάλες, όχι τέτοιες κινητές, αλλά σταθερές, πέτρινες και σκοτώθηκαν. Ιδιαίτερα γεροντάκια. Από κει βγήκε το ρητό: «Ο γέρος θα πάει από πεσιό ή από χεσιό».

Στην περίπτωσή μας, σε κάθε κοτρόνι που εξείχε, η σκάλα ήταν θλυκωτή και αν δεν έπιανε με το χέρι αυτός που ανέβαινε στο σημείο εκείνο, το ένα πάνω σκαλί με το κάτω σφιχτά, η σκάλα άνοιγε προς τα έξω και το σώμα έπαιρνε κλίση προς ανάσκελα στον αέρα και η σκάλα τον κουνούσε πέρα – δώθε και ήταν πολύ επικίνδυνο. Επίσης έπρεπε να μην κοιτάει από ψηλά προς τα κάτω, γιατί υπήρχε φόβος να ζαλιστεί και να πέσει. Λίγοι ήταν εκείνοι που έπαιρναν την απόφαση ν' ανέβουν απ' τις σκάλες στα Μετέωρα. Έτσι μας παράσταινε ο τετραπέρατος **Σωτήρης Θέος** - Καπετανάκος, που αυτό το τέτοιο ανεβοκατέβασμα στα Μετέωρα το 'παιζε στα δάκτυλα κι αυτή η κατά κάποιον τρόπο περιπετειώδης ζωή τον τράβηξε στην καλογερίστικη ζωή[38]

38. Άλλοι καλόγεροι, εκτός από τον **Σωτήρη**, απ' το χωριό μας, μέσα στα χρόνια μου ήταν: ο **Αριστείδης Ψάρρας**, μπάρμπας του **Αριστείδη**. Ξεχωριστά από τις άλλες αδυναμίες, κανένας τέλειος, υπήρξε ένας από τους καλούς υπαλλήλους του χωριού μας. Ο Αριστείδης πήγε καλόγερος, περί τα 1926, στο Άγιο Όρος και μάλιστα έλεγαν ότι ασκήτευε.

Περί τα 1930 με 1933 πήγε ο **Βάιος Λαγός** στα Μετέωρα, που πήρε το σχήμα του παπα – καλόγερου και ψέλνει στο μοναστήρι του Ντούσκου. Τα ίδια χρόνια πήγε καλόγερος και ο **Κλεομένης Παπαϊωάννου** (κουμπούρας) μπάρμπας του **Νίκου** και του **Σωκράτη Παπαϊωάννου**.

και σαν συνέχεια έγινε ηγούμενος στον Άγιο Στέφανο, στο μόνο μοναστήρι που επιτρεπόταν να πάνε να προσκυνάν γυναίκες.

Τους άλλους τους ανέβαζαν οι καλόγεροι με τα «βριζόνια» (μεγάλα δίχτυα πλεγμένα με γερό σχοινί – τριχιά, δεμένη στην «ανέμη» πάνω στο μοναστήρι). Έμπαιναν στο βριζόνι 4 – 5, έφερναν γύρω την «ανέμη» δυο καλόγεροι και οι άνθρωποι πήγαιναν σιγά – σιγά επάνω και φαίνονταν σαν τα πουλάκια στην φωλιά τους.

Πολλοί φοβητσιάρηδες, σαν τον **Αριστείδη Ντρέγκα** (Τσιαούση) δεν ανέβαιναν και με το «βριζόνι». Κοιτούσαν κάτω, ζαλίζονταν και ξερνοβολούσαν. Αυτούς ήταν να τους κλαις. Έτσι λαντζόκοβαν κάτω. Η επιθυμία τους ν' ανέβουν στα Μετέωρα δεν ικανοποιούνταν.

Μ' αυτόν τον τρόπο τα μοναστήρια στα Μετέωρα γίνονταν απόρθητα φρούρια μέσα στην τουρκοκρατία, να μην τα πατάν ... οι κλέφτες και λεηλατούν τους αμύθητους θησαυρούς, που τους έχουν καταχωνιασμένους μέσα στα βάθη της Γης. Πήγαμε στα 1933 και τους είδαμε και ο καλόγερος που μας συνόδευε κλείδωνε, συνέχεια και ξεκλείδωνε σιδεριές. Και το παράπονο ενός κλέφτη μας λέει το τραγούδι:

Όλα τα κάστρα πάτησα, βρε παπα – Γιώργη μου, κι όλα τα μοναστήρια.

Μόνο του Βαρλάμη το κελί δεν μπόρεσα να πατήσω.

Τροΐρω – γύρω έχει μάρμαρα.

Στα Μετέωρα, τότε και τώρα, οι καλόγεροι με τα «βριζόνια» ανεβάζουν όλα τα αγαθά που τους χρειάζονται. Όταν έγιναν οι δρόμοι και ανεβαίνουν κουτσοί στραβοί απάνω στα μοναστήρια, το 1933, μας έλεγε ένας πολύ μορφωμένος καλόγερος, έχασαν την αίγλη τους. Ποντάριζε στην επιθυμία που θέλει να δει ένα πράγμα ο άνθρωπος και βρίσκεται σε αγωνία ντε και καλά; Να το δει. Αυτός ο πόθος με τους δρόμους χάθηκε.

Πριν από κάμποσα χρόνια που ξαναπήγα στα Μετέωρα τα 'κλαψε η καρδιά μου. Και θυμήθηκα τα λόγια εκείνου του πραγματικού καλόγερου, του 1933. Τα 'φκιασαν δρόμους να πάνε τ' αυτοκίνητα και από «οίκος Θεού, τα 'φκιασαν οίκους εμπορίου».

(Εφημερίδα «Τα Κανάλια»,
Φλεβάρης 1982, αριθμός φύλλου 10).

Διηγήσεις Χρήστου Δ. Ζούμπου

Μαθητής στο Δημοτικό Σχολείο

Γεννήθηκα το 1918. Ο πατέρας μου ήταν ο **Δημήτριος Ζούμπος** και η μητέρα μου η **Αλεξάνδρα Γιαννακού**. Όταν ακόμη ήμουν μικρός οι μεγαλύτερες αδερφές μου, με έπαιρναν, μερικές φορές, από το χέρι μαζί τους στο πάνω το σχολείο, όπου δίδασκε η **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου**, που τη λέγαμε «Πιπίτσα», επειδή ήταν μικρόσωμη. Εκεί απλά άκουγα το μάθημα ήσυχα, χωρίς να συμμετέχω..

Ο Χρήστος Δ. Ζούμπος, ετών 95, στην πλατεία του χωριού.

Όταν ήλθε ο καιρός γράφτηκα στην πρώτη τάξη, όπου είχαμε δάσκαλο τον **Κωστάκη Παπαγεωργίου**. Στο θρανίο καθόμουν με τον **Θρασύβουλο Μόσιαλο** και με το **Σωκράτη Παπαγεωργίου**, που ήταν παιδιά δασκάλων. Στην τρίτη τάξη μας έκανε μάθημα ο **Παπα-**

Σαν συνέχεια, προπολεμικά έγινε καλόγερος ο **Κλεομένης Τσιανάκας** (Κύριλλος) και μεταπολεμικά το αγαπημένο παιδί **Λάμπρος Σδρόλιας** (Διονύσιος) στο Άγιο Όρος και ακολούθησε ο τελευταίος, μέχρι το 1982 ο **Αθανασίου Ζαχαρής**.

νικολάου Δημήτριος, που τον λέγαμε «Σωτηρίου», επειδή ο πατέρας του είχε αυτό το όνομα. Τότε το σχολείο δεν είχε ξύλα για τη σόμπα του Χειμώνα και φέρναμε από το σπίτι ένα ξύλο καθημερινά. Όταν είχαμε διάλειμμα μαζευόμασταν γύρω από τη σόμπα για να ζεσταθούμε γιατί η αίθουσα ήταν ακόμη κρύα. Εκεί, όμως, για να μπεις στον κύκλο γύρω από τη σόμπα, έπρεπε να πάρεις άδεια από τον **Ελευθέριο Κατέρη** (κ. Φουστανέλα), που ήταν μεγαλύτερος από μας κατά 4 χρόνια. Δεν ξέρω γιατί καθυστέρησε να κάνει την εγγραφή του.

Στην πέμπτη τάξη είχαμε ξανά τον **Κωστάκη Παπαγεωργίου**. Τότε πλέον είμαστε αρκετά μεγάλοι και αρκετά απείθαρχοι. Κάναμε μια παλιοπαρέα, στην οποία ήταν οι: **Λάμπρος Γαλανάκης** (κ. Μητρούλιας), **Ξενοφών Τίγκας** και μερικοί άλλοι. Αντί να πάμε στο σχολείο πηγαίναμε πάνω προς τις πλαγιές και κάποιες φορές φθάναμε μέχρι την «Πηγή», από όπου έπαιρναν νερό οι Φαναριώτες, αλλά πάντα είχαμε το νου μας, πότε θα σχολάσει το σχολείο για να πάμε στο σπίτι κανονικά και να μην καταλάβουν οι γονείς μας τίποτε. Μάλιστα την «καλημέρα» στους δικούς μας την λέγαμε δυνατά για να μας ακούσουν και να δηλώσουμε έτσι ότι ερχόμαστε από τα μαθήματα και να μην υποψιαστούν ότι το σκάσαμε.

Κάποιες φορές ο δάσκαλος μας έκανε παρατήρηση. Και, τότε, αντί να συμμορφωθούμε, δεν πηγαίναμε καθόλου σχολείο. Έτσι αναγκάστηκε κι αυτός να μας πάρει με το καλό, οπότε συμμορφωθήκαμε κάπως.

Οι δάσκαλοι, πάντως, την εποχή εκείνη ήσαν πολύ αυστηροί και έβαζαν σκληρές τιμωρίες. Μια απ' αυτές ήταν να γονατίσει ο μαθητής πάνω στα χαλίκια, που ήταν δίπλα στην έδρα του δασκάλου. Πολλές φορές μάτωναν τα γόνατα. Μερικοί είχαν και γερές κρανίσιες βέργες. Μια φορά ο δάσκαλος **Κωστάκης Παπαγεωργίου**, δοκίμασε τη βέργα σ' εκείνον που του την έφερε. Την έσπασε αμέσως τη βέργα χτυπώντας τον, παρά τις διαμαρτυρίες του, για να δοκιμάσει την αντοχή της.

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι γονείς ήταν πάντα με το μέρος των δασκάλων στις τιμωρίες αυτές. Όταν δε μάθαιναν κάτι σχετικό με τις τιμωρίες μας, μας έδιναν και αυτοί ένα μπερτάκι καλό.

Την περίοδο που φοιτούσα στο Δημοτικό Σχολείο, κάναμε και κατηχητικό. Ένα απόγευμα την εβδομάδα, αντί για μάθημα, μας έπαιρνε ο **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας** στην εκκλησία και μας έκανε κατηχητικό μάθημα. Ήταν στα πρώτα χρόνια της χειροτονίας του και είχε όρεξη να μας διδάξει.

Από μικρός στη δουλειά

Μετά ήρθε ο καιρός για να δώσουμε εξετάσεις στο σχολαρχείο, στο Φανάρι. Αλλά πού να πετύχω στις εξετάσεις. Πέτυχαν βέβαια μερικοί άλλοι, όπως ο **Θρασύβουλος Δ. Μόσιαλος**, ο **Σωκράτης Κ. Παπαγεωργίου**, που είχαν γονείς δασκάλους. Εγώ, όμως, όχι. Έτσι έμεινα στο σπίτι και από μικρός ακόμη, 12 χρονών, πήγαινα στη δουλειά. Ο πατέρας μου είχε πάρει ένα άλογο και σέμπρεψε με τον **Δημήτριο Δημητρακάκη** και είχαν «χουσμικιάρη» (αυτόν που έκανε χουσμέτια, που βοηθούσε στις δουλειές, υπηρέτη) τον **Κώστα Πελέκη**. Αυτός όργωνε το χωράφι και κοντά σ' αυτόν μάθαινα κι εγώ τη δουλειά αυτή. Έμενε αυτός στην άκρη και έπαιρνα το ζευγάρι των αλόγων εγώ. Αργότερα πήραμε ένα μουλάρι και σεμπρέψαμε με τον μπάρμπα μου τον **Γραμμένο Ζούμπο**, οπότε έγινα τακτικός αγρότης.

Είχαμε, τότε, καμιά εικοσαριά στρέμματα χωράφια, στα οποία βάζαμε, κυρίως καπνά, αλλά και σιτάρια και καλαμπόκια. Τα καπνά τα αρμαθιάζαμε και το Χειμώνα τα καλουπιάζαμε. Το καλούπιασμα του καπνού διήρκεσε μέχρι το 1936, οπότε ήρθε μια διαταγή από το κράτος για να τα πουλήσουμε αρμάθα. Τότε γλιτώσαμε το καλούπιασμα.

«Συλλαλητήριο» στην πλατεία εναντίον του καλοπιάσματος

Δεν πέρασαν, όμως, παρά μόνο δυο χρόνια και ήρθε νέα διαταγή για να επανέλθουμε στο καλούπιασμα. Ήρθαν, λοιπόν, στην πλατεία οι χωροφύλακες από το Φανάρι, για να υποστηρίξουν την εντολή αυτή του κράτους. Μόλις το μαθαίνουν όλοι οι Καναλιώτες κατεβαίνουν «συν γυναιξί και τέκνοις» στην πλατεία και φώναζαν εναντίον του καλοπιάσματος. Στη «διαδήλωση» αυτή πρωτοστάτησαν οι γυναίκες, με φωνές και έντονες διαμαρτυρίες. «Δεν καλουπιάζουμε, δεν καλουπιάζουμε», φώναζαν. Αλλά οι χωροφύλακες δεν τις πείραξαν τις γυναίκες γιατί ήταν το αδύνατο φύλο. Κοντά σ' αυτές ξεχώρισαν και μερικοί άνδρες, ενώ οι άλλοι παρακολουθούσαν με αγωνία. Η αστυνομία έπιασε τους άνδρες αυτούς και τους πηγαίνει στα Τρίκαλα, όπου ήταν η Διοίκηση Χωροφυλακής. Ανάμεσά τους ήταν ο **Σταύρος Αναστασίου** (κ. Πόλιας), ο **Λάμπρος Καρανάσιος**, ο **Γεώργιος Λαπούσης** και ο **Νικόλαος Μπακάλης**. Εκεί ήθελαν να τους δικάσουν, ως πρωταίτιους, αλλά επενέβησαν οι πολιτικοί και μετά από λίγες ημέρες τους άφησαν ελεύθερους.

Παρά τη διαμαρτυρία μας, η διαταγή εκτελέστηκε και επανήλθαμε στο καλούπιασμα μέχρι τον πόλεμο του 1940. Εγώ, τότε, έφυγα για φαντάρος, στην Αλβανία και όταν γύρισα το καλουπιασμένο καπνό ήταν ακόμη στα κατώγια των Καναλιωτών. Λίγο αργότερα ήρθαν οι Γερμανοί και μας τα πήραν τζάμπα. Μάλιστα μας ανάγκασαν να τα πάμε στην Καρδίτσα.

Η δικτατορία του Μεταξά

Από τη δικτατορία του Μεταξά θυμάμαι ότι μας συγκέντρωνε όλη τη νεολαία ο δάσκαλος **Σπύρος Κατέρης**, πέρα στο σχολείο και μας έκανε διάφορες ομιλίες για το καθεστώς. Μερικοί, όμως, δεν υπάκουαν στην εντολή του κήρυκα **Βασιλείου Τέσσα** και στις άλλες αρχές του χωριού και δεν πήγαιναν ή έφερναν αντιρρήσεις. Άλλοι, πάλι, πιο συνετοί, έλεγαν ότι «ο δάσκαλος εκτελεί διαταγές των ανωτέρων του και πρέπει να κάνει την ομιλία, πάμε λοιπόν, να τον ακούσουμε».

Ο Σπύρος έκανε και τις ομιλίες κατά την εορτή της 25ης Μαρτίου από χειρόγραφο. Μερικές από αυτές τις ομιλίες ήταν πολύ μεγάλες. Θυμάμαι μια φορά που έκανε πολύ κρύο στην πλατεία και τα παιδιά του σχολείου τρεμοκουκούριζαν, αλλά κι εμείς οι μεγάλοι είχαμε χάσει την υπομονή μας και αγανακτήσαμε. Εκείνος, όμως, δεν εννοούσε να τελειώσει ή να μην τα πει όλα όσα είχε γραμμένα. Ήταν ανεβασμένος πάνω στο ντουβάρι, δίπλα στο φανοστάτη της πλατείας, κοντά στις βρύσες.

Το ίδιο συνέβαινε και την ημέρα της 4ης Αυγούστου. Τότε, επειδή δεν είχε τα παιδιά του Δημοτικού, έκανε την ομιλία μόνο σε μας τους μεγάλους. Και πάλι, τότε, μερικοί, πήγαν να σκορπίσουν, αλλά ο **Κώστας Σδρόλιας**, πατέρας του **Αποστόλη Σδρόλια**, τους λέει χαρακτηριστικά.

- Ε βρε μην κάνετε έτσι, τον διατάζουν κι αυτόν να μας βγάλει λόγο.

Οι κρεοπώλες και τα κοκορέτσια στο χωριό

Εκείνη την προπολεμική περίοδο είχε πολλούς κρεοπώλες το χωριό, όπως π.χ. ο **Χαρίλαος Κατέρης** (κ. Χαρίλ'ς) και όλοι τους έκαναν κοκορέτσια. Πολλοί ήταν εκείνοι που έδιναν λίγα χρήματα για να πάρουν κοκορέτσι γευστικό. Ιδιαίτερα τα παιδιά, με το χαρτζιλίκι τους. Μερικοί ζωηροί, όμως, καιροφυλακτούσαν πότε θα ξεμακρύνει κάπως ο Κατέρης, για να αρπάξουν λίγο κοκορέτσι στα κλεφτά. Ώσπου να πει ο ανεψιός του **Φω-**

τάκης Β. Κατέρης, «θείε, θείε πάει το κοκορέτσι» εμείς γινόμαστε άφαντοι. Σε μια άλλη περίπτωση κάποιος του έδωσε μια τρύπια μαύρη δεκάρα που την εξέλαβε ως δίφραγκο και πήρε μεγάλο κομμάτι κοκορέτσι.

Τις τρύπιες δεκάρες τις λέγαμε «νέες», επειδή εκδόθηκαν πρόσφατα. Αυτές τις παίζαμε σε διάφορα παιχνίδια, στα οποία ο κάθε παίχτης είχε μια μαύρη δεκάρα και μ' αυτή λάβαινε μέρος στο παιχνίδι. Αυτή η μαύρη δεκάρα έμοιαζε με παλιά καραντάνα, που στα χρόνια μας είχε χάσει την αξία της.

Γενικά, πρέπει να σας πω ότι παρά την ανέχεια και τη φτώχεια των Καναλιωτών, τότε, τα κοκορέτσια, που έκαναν τα πολλά χασάπικα της πλατείας καταναλώνονταν όλα. Βέβαια, τότε, στην προπολεμική εκείνη περίοδο, το χωριό είχε 2.000 – 3.000 κατοίκους.

Άλλοι κρεοπώλες (κ. χασάπηδες) την εποχή εκείνη ήταν οι **Γεώργιος Κατέρης, Σιλιάς**, πατέρας του **Μήτσιου Σιλιά**, από τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα), **Μπασδέκης** από τη Λοξάδα, **Φανάρας**, από τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα), **Σδρόλιας Βασίλειος** (κ. μπεκροκανάτας), και τα αδέρφια του **Χρήστος** και **Αριστοτέλης Σδρόλιας, Αλέκος Ζήσης, Κώστας Μιχάλης, Σόλων Ντενίσης, Μάστορας Απόστολος.**

Πολλοί κρεοπώλες, τότε, έφερναν τα σφαχτά από το Μουζάκι την προηγούμενη μέρα και τα έβαζαν κάτω από την πλατεία σε κατγκελόφρακτο μέρος, για να τα σφάξουν την επόμενη. Αυτά τα κάγκελα με την καμάρα υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Το σφαγείο ήταν εκεί κάτω από την πλατεία στο ίδιο μέρος. Πολλές φορές, όμως, τα ζώα τα έσφαζαν και σε μερικά μέρη της πλατείας, όπως στη μικρή τη βρύση, όπου τα έσφαζαν οι **Τέλης Σδρόλιας** και **Χρήστος Σδρόλιας.**

Οι συνεταιρισμοί στο χωριό

Κατά την προπολεμική περίοδο, αλλά και μεταπολεμικά, υπήρχαν οι συνεταιρισμοί στο χωριό, από όπου οι κάτοικοι προμηθεύονταν διάφορα είδη του νοικοκυριού τους σε τιμή κόστους, αντί να τα αγοράζουν από τους μπακάληδες ακριβότερα. Μερικές φορές ο συνεταιρισμός έδινε και πλασματικά ή άλλα δάνεια στους Καναλιώτες, οι οποίοι τα έπαιρναν για τις διάφορες ανάγκες τους. Τα δάνεια αυτά ο συνεταιρισμός τα έπαιρνε με βάση την κατάσταση των Καναλιωτών που τα ζητούσαν και με την υπογραφή όλων των μελών της Διοικήσεως. Τα επέστρεφαν δε οι Καναλιωτες, όταν πωλούσαν το καπνό στους εμπόρους. Οι έμποροι προτού να πληρώσουν τους Καναλιώτες περνούσαν από την Αγροτική Τράπεζα και κατέθεταν εκεί τα χρήματα του δανείου του κάθε Καναλιώτη και έδιναν σ' αυτόν τα υπόλοιπα χρήματα[39] Στο συνεταιρισμό υπηρέτησαν διάφοροι Καναλιώτες όπως ο **Πάνος Ζήσης** (αδερφός του **Αλέκου** και του **Γεωργίου Ζήση**, που αργότερα έφυγε στην Αθήνα), ως γραμματέας, **Κωνσταντίνος Σδρόλιας**, πρόεδρος, ο **Νεοκλής Ξούρης**, γραμματέας κ.λπ., Στην Αγροτική Τράπεζα της Καρδίτσας, υπηρετούσε τότε ο **Ζήσης Ζήσης**, που αργότερα μετατέθηκε στο Βόλο, ο οποίος εξυπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο το συνεταιρισμό, σε ό,τι ζητούσε.

Κάποια φορά της προπολεμικής περιόδου διαχειριστής του Γεωργικού Συνεταιρισμού ανέλαβε ο **Βασίλειος Λουκά Σδρόλιας**, στο μαγαζί του οποίου είχε και τη στέγη του. Η Διοικούσα Επιτροπή, αποτελούνταν από τους: **Αλέκο Σακελλάρη, Θρασύβουλο Θέο, Νικόλαο Ζήση** (κ. Ματσάρα) και άλλους. Τότε,

39. Για τους συνεταιρισμούς στο χωριό, βλ. άρθρο του **Νικολάου Η. Ντρέγκα**, με τίτλο «Οι Καναλιώτες συνεργάζονται» σελ. 412, του βιβλίου «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του Συλλόγου του Βόλου.

όμως ο συνεταιρισμός έπεσε έξω και διαλύθηκε, ο δε **Βασίλειος Σδρόλιας** έφυγε από το χωριό και πήγε σε διάφορα μέρη για να καταλήξει, τελικά στο Βόλο και να ανοίξει ταβέρνα κατά τη 10ετία του 1950. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του τα πέρασε στο χωριό, που φαίνεται το αγαπούσε πάρα πολύ.

Τη διάλυση του Γεωργικού Συνεταιρισμού αποφάσισε, η Γενική Συνέλευση των Καναλιωτών, που συνήλθε στο Δημοτικό Σχολείο. Μετά τη διάλυση του συνεταιρισμού αυτού, ανέλαβαν να μοιράσουν τα εναπομείναντα είδη στους Καναλιώτες οι αδερφοί **Νικόλαος Ζήσης** και **Γρηγόριος Ζήσης**, αφού μετέφεραν τη στέγη του συνεταιρισμού στο κεντρικό καφενείο του χωριού, του **Μανθαίου Παπαθεοδοσίου**, που ήταν πεθερός του δάσκαλου **Γεωργίου Σπανού**, ο οποίος παντρεύτηκε την θετή κόρη του **Ολυμπιάδα.**

Μια εποχή, μεταπολεμικά, υπεύθυνοι του Συνεταιρισμού ήταν ο **Μενέλαος Θέος** (κ. Καπετανάκος), ο **Ηλίας Αναστασίου** (κ. Καραούλης). Ο τελευταίος, πολλές φορές επειδή ήταν στο καφενείο και έπαιζε χαρτιά με παρέες, έδινε τα κλειδιά σε όποιον τα ζητούσε και πήγαινε και έπαιρνε μόνος του ό,τι ήθελε. Πλην, όμως, δεν έπαιρνε μόνο αυτό που ζητούσε, αλλά έπαιρνε και κάποια άλλα, που έβρισκε, αφού δεν υπήρχε κανένας στο μαγαζί για να τον ιδεί και να τον ελέγξει. Άλλωστε «ποιος έχει μέλι στα δάχ'λα και δεν τα γλείφει»;

Κάποιες περιόδους ο συνεταιρισμός «κρατούσε» και το καντάρι, με το οποίο ζύγιζαν το καπνό οι έμποροι. Ήταν κατά κάποιο τρόπο εγγυητής του σωστού και δίκαιου ζυγίσματος του καπνού, που το αγόραζαν οι έμποροι. Τέτοιοι «ζυγιστές» ήταν οι: **Σεραφείμ Παπαποστόλου** και **Ηλίας Αναστασίου** (κ. **Καραούλης**).

Κανάλια, Πάσχα 2013.

«Ωραίο χωριό και να πεθαίνει κανείς»

Ο πάντα θυμόσοφος **Απόστολος Κ. Σδρόλιας**, 88 χρονών, σήμερα, συνάντησε μια μέρα μερικούς νέους επισκέπτες στον Αϊ Λια, που θαύμαζαν τις ομορφιές του και αυθόρμητα αναφώνησαν:

Ο Απόστολος Κ. Σδρόλιας, 88 χρονών.

- Μα τι ωραίο χωριό είναι τούτο, τι ωραία θέα έχει, τι όμορφα σπίτια.

Κι εκείνος τους σταμάτησε για να τους πει:

- Το χωριό μας που θαυμάζετε είναι ωραίο και να πεθαίνει κανείς εδώ.

Και οι νέοι έσκασαν στα γέλια με την ετοιμότητα του Καναλιώτη παππού.

Πάντως, έτσι εξηγείται και το γεγονός, ότι πολλοί ξενιτεμένοι Καναλιώτες αφήνουν εντολή στα παιδιά και στους οικείους τους, πως όταν πεθάνουν να τους θάψουν στο χωριό μας και μάλιστα στον Αϊ Λια.

Ο μπάρμπα – Αποστόλης διηγήθηκε και άλλα στην παρέα της πλατείας του χωριού, αναπολώντας τα περασμένα. Ένα από αυτά ήταν και το εξής:

Κάποια μέρα, κατά την προπολεμική περίοδο, ήρθε ο εισπράκτορας στο χωριό για να εισπράξει τους φόρους και τις δόσεις από τα δάνεια των Καναλιωτών. Ένας από τους Καναλιώτες αυτούς ήταν και ο ***Θωμάς Κομπούλης****, ο οποίος, μόλις τον είδε στην πλατεία το έσκασε τρέχοντας. Ο εισπράκτορας από κοντά τον κυνηγούσε μέχρι το σπίτι του. Για να μην τον βρει δε, ο Κομπούλης πήγε και κρύφτηκε μέσα στο μπουχαρή (καπνοδόχο).*

Είναι γνωστό ακόμη ότι ο ***Θωμάς Κομπούλης*** *πήρε γυναίκα από το Μορφοβούνι*

(κ. Βουνέσι), που είχε ελαττωματικό το ένα μάτι της και δεν έβλεπε. Την ώρα δε που φύλαγε τα γίδια πέρασαν κάτι Βουνεσιώτες και χαιρετώντας τον, πήγαν να τον πειράξουν λέγοντας:

- Ε βρε Θωμά, μας πήρες τον αθέρα από το χωριό μας, το καλύτερο κορίτσι.

- Δε λέτε καλύτερα ότι σας ξεφορτώθηκε; Τους ανταπέδωσε ο Θωμάς.

Παίρνοντας αφορμή από το περιστατικό αυτό, οι άλλοι Καναλιώτες της παρέας, στην πλατεία του χωριού θυμήθηκαν διάφορα άλλα περιστατικά, που συνέβησαν εκείνα τα παλιά χρόνια στο χωριό, που τα θυμούνται και τα μολογούν ένας – ένας..

Έτσι ο **Σταύρος Σδρόλιας**, της **Γαρουφαλλιάς**, που ήταν πολλά χρόνια στην Αυστραλία και τώρα επέστρεψε στο χωριό, ως συνταξιούχος πλέον, διηγήθηκε το εξής γεγονός:

*Μια φορά ο **Αριστείδης Βάλλας** είχε το μαντρί στο ντάμι του, ψηλά στη ράχη, κοντά στον Άγιο Νικόλαο, στο Μουρκ. Εκεί μπήκε ένας λύκος, και άρχισε να τρώγει τις προβατίνες. Μόλις τον βλέπει ο Βάλλας, χιμάει επάνω του και τον πιάνει από τα αυτιά. Ο λύκος προσπαθεί να φύγει στην πλαγιά, αυτός, όμως, δεν τον αφήνει και κυλιέται μαζί του καταγής. Αυτοστιγμεί δε, τον καρφώνει με το τρυπητήρι για τις κλούτσες, που κατά σύμπτωση είχε μαζί του και τον άφησε στον τόπο.*

Παρά ταύτα, τόση ήταν η τρομάρα του, που αργότερα δεν μπόρεσε να συνέλθει και «παρασόλ'σι» (τρελάθηκε). Πέθανε μετά από κάμποσο καιρό.

Ο **Κώστας Θ. Θέος**, ο **Χρήστος Δ. Ζούμπος**, ο **Λουκάς Μπρακατσούλας** κ.ά. ανέφεραν ότι: *Προπολεμικά υπήρχαν στο χωριό ως τέσσερις – πέντε χαρτοπαικτικές λέσχες, που λειτουργούσαν σε ειδικούς χώρους των καφενείων ή σε απόκρυφα μέρη. Υπήρχαν δε μερικοί Καναλιώτες, που ήταν πραγματικά «χαρτόμουτρα». Μια φορά κάποιος κατήγγειλε τους χαρτοπαίκτες στην αστυνομία, η οποία κατέφθασε και τους πήρε στο Φανάρι μαζί με το τραπέζι, όπου έπαιζαν, για να χρησιμεύσει το τραπέζι ως αποδεικτικό στοιχείο.*

Σε άλλη περίπτωση, η αστυνομία έκανε έφοδο πρωί – πρωί στη λέσχη και βρήκε τους παίκτες να παίζουν όλη τη νύχτα. Αμέσως ο χωροφύλακας αρπάζει τα λεφτά από την πράσινη τσόχα, κατάσχοντάς τα. Ο παίχτης, που δεν τον πρόσεξε, αυθόρμητα του φώναξε: *«Άφησε κάτω τα λεφτά, γιατί έχω ρέντα».* Μόλις, όμως, γύρισε και είδε το χωροφύλακα, λούφαξε.

Ένας άλλος Καναλιώτης πήγε στην Καρδίτσα για να αγοράσει αλεύρι. Επιστρέφοντας δε, πέρασε από το Παλαιοκκλήσι (κ. Ίσαρι), όπου το έπαιξε, το έχασε και την άλλη μέρα η φαμελιά του δεν είχε ψωμί να φάει.

Σε μια τέταρτη περίπτωση, περνώντας ένας Καναλιώτης για να ποτίσει τα άλογα στις βρύσες της πλατείας, μπήκε μέσα στη λέσχη, έπαιξε και τα έχασε τα λεφτά του στο παιχνίδι. Ύστερα πήγε στο σπίτι του και ξέσπασε στη γυναίκα του.

Ένας τελευταίος έπαιξε το γουρουνάκι του και το έχασε. Εκείνος που το κέρδισε το έσφαξε την άλλη μέρα και είχε με την οικογένειά του και τους φίλους του μια απολαυστική πρόωρη γουρ'νοχαρά!

Κανάλια, Πάσχα 2013.

Α ν α μ ν ή σ ε ι ς
του Χρήστου Ζήση του Νικολάου
ετών 92

*Ο **Χρήστος Ν. Ζήσης**, μας διηγήθηκε πολλά για τη στρατιωτική του ζωή, που καταχωρήθηκαν στο βιβλίο:*

«Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των Αναμνήσεων» (σελ. 425 – 434).

Ο Χρήστος Ν. Ζήσης (κ. Ματσάρας), με τη γυναίκα του Ασπασία Σδρόλια (κ. Τουλάκη).

Δεν μας είπε τίποτε, όμως, τότε, για τις διάφορες πτυχές της ζωής του. Μας τα λέει και μας τα μολογάει, λοιπόν, τώρα, για να τα μάθουμε κι εμείς και να γνωρίσουμε καλύτερα, πώς περνούσαν εκείνα τα δύσκολα χρόνια οι πρόγονοί μας.

Γεννήθηκα το 1921 και ευχαριστώ το Θεό που μ' άφησε και έζησα 92 χρόνια, παρά τις πίκρες και τα βάσανα που πέρασα στη ζωή μου. Το πατρικό μας σπίτι, τότε, ήταν αυτό, που είχε αργότερα ο αδερφός του πατέρα μου **Γρηγόρης Ζήσης**, γιατί τότε έμεναν μαζί οι δυο οικογένειες. Ύστερα ο πατέρας μου **Νικόλαος Ζήσης**, το 1927, πήρε δάνειο από έναν Καναλιώτη, ονόματι **Παπαθέου**, που είχε πολλά λεφτά και τα τόκιζε, πούλησε δε και ένα χωράφι και έτσι έκτισε το σπίτι αυτό, στο οποίο μένουμε τώρα.

Εδώ στο χωριό όλοι μας φωνάζουν «Ματσάρα». Δεν ξέρω γιατί μας έβγαλαν έτσι. Για πρώτη φορά μας είπε με το όνομα αυτό ένας Καρδιτσιώτης, όταν ο πατέρας μου ήταν μαζί με τον συνονόματό του, το **Ζησάκο**. Για να μας ξεχωρίζει, λοιπόν, εκείνον μεν τον έβγαλε Νικόλαο Ζήση ή Κουτή και τον πατέρα μου τον έβγαλε Νικόλαο Ζήση ή Ματσάρα.

Ο πατέρας μου πολέμησε στη Μικρά Ασία

Ο πατέρας μου, αμέσως μόλις παντρεύτηκε τη γυναίκα του την **Ολυμπία Παπαϊωάννου** (κ. Αντρεία), επιστρατεύθηκε και πήγε στρατιώτης στη Μικρά Ασία, όπου πολέμησε τρία χρόνια, μαζί με τον **Θωμά Αναστασίου** (κ. Μέλλο). Υπηρέτησε εκεί ως επιλοχίας και τελευταία προήχθη σε ανθυπασπιστή. Γλίτωσε ως εκ θαύματος, ενώ για τον **Αναστασίου** διαδόθηκε ότι αγνοείται και πιθανά σκοτώθηκε.

Συγκεντρώθηκαν όλοι στην παραλία της Σμύρνης, κατά την οπισθοχώρηση και ο πατέρας μου μπόρεσε και σκαρφάλωσε σε μια βάρκα, η οποία ήταν τρύπια και έμπαζε νερό. Ένας, λοιπόν, από αυτούς έβγαζε συνέχεια το νερό, μέχρι ότου έφθασαν σε ένα αγγλικό πλοίο, που ήταν αγκυροβολημένο έξω από το λιμάνι και έτσι σώθηκε. Το αγγλικό πλοίο τους έφερε απέναντι στα ελληνικά νησιά και από τα Δαρδανέλια αποβιβάστηκαν στη στεριά, οπότε προωθήθηκε με άλλους μαζί προς την Κομοτηνή.

Όταν επέστρεψε, στο χωριό, με βρήκε χρονιάρικο μωράκι. Τον ρωτούσε δε ο **Ηλίας Αναστασίου**, ο πατέρας του **Θωμά Αναστασίου** για την τύχη του γιου του και ο πατέρας μου, μη θέλοντας να του πει την αλήθεια, του έλεγε:

- Δεν ξέρω, δεν έμαθα τίποτε για το Θωμά.

Μετά από αρκετό καιρό, όμως, καταφθάνει ένα γράμμα από το Θωμά, που έλεγε ότι είναι ζωντανός, πιάστηκε αιχμάλωτος και ζει στη φυλακή. Αργότερα ήρθε στο χωριό και αυτός.

Με τον πόλεμο της Αλβανίας, επιστρατεύθηκε ξανά ο πατέρας μου, τον Απρίλιο του 1941 και υπηρέτησε με το βαθμό του ανθυπολοχαγού, μόνο για έναν – δυο μήνες στην Πάτρα και στην Κόρινθο. Εκεί κατέφθασαν τα γερμανικά αεροπλάνα και έριξαν πολλούς

αλεξιπτωτιστές, ακόμη και με τις μοτοσικλέτες τους. Λίγο αργότερα ήρθαν και τα αγγλικά αεροπλάνα και βομβάρδισαν τον Ισθμό της Κορίνθου, για να αποκόψουν την συγκοινωνία των Γερμανών με την Πελοπόννησο.

Ήμουν τότε 20 χρονών και κάποιος Καναλιώτης με ρώτησε:

- Πού υπηρετεί ο πατέρας σου;

- Στην Κόρινθο, του απαντώ.

- Ω! Ω! μου λέγει. Εκεί έγινε φοβερό μακελειό.

Ευτυχώς ο πατέρας μου δεν έπαθε τίποτε και γύρισε σώος στο σπίτι μας, μετά από λίγες ημέρες.

Ο μικρός μου αδερφός, πέθανε μπροστά μου

Είχα και έναν άλλο μικρότερο αδερφό κατά 4 χρόνια, ονόματι **Θωμά Ζήση.** Ήταν μήνας Μάιος που ο κόσμος εδώ στα χωριό φύτευε καπνά. Οι γονείς μας μάς άφηναν στο σπίτι να κοιμόμαστε και έτρεχαν νύχτα – νύχτα στα καπνά. Ήμουν στην τετάρτη τάξη του Δημοτικού και για να μην αφήσω το Θωμά μόνο του στο σπίτι, επειδή ήταν μικρός, τον έπαιρνα μαζί μου στο σχολείο.

Εκείνο το πρωί πήγα μόνος μου στο σχολείο. Ο δάσκαλος **Κωστάκης Παπαγεωργίου** το πρόσεξε αυτό και μου λέει:

- Πού είναι ο αδερφός σου, ο Θωμάς, σήμερα;

- Αυτό κι αυτό κυρ δάσκαλε. Ο Θωμάς σήμερα κατούρησε αίμα και έμεινε στο σπίτι.

Να πώς έγινε το πράγμα: Ο Θωμάς, πήγε να κατουρήσει το πρωί και αμέσως με φωνάζει:

- Πω – πω Χρήστο, έλα να δεις το κατούρι μου είναι κόκκινο.

Δεν ήξερε δα το μικρό παιδάκι ότι ήταν ανάμικτο με αίμα. Τον παίρνω, λοιπόν, και πάω από κάτω στο **Σταύρο Παπαγεωργίου** (κ. Τικό), όπου ήταν η κόρη του **Ιφιγένεια Παπαγεωργίου**, που παντρεύτηκε τον **Περικλή Λιασκοβίτη** και ήταν λεχώνα στο **Χρίστο Λιασκοβιτη.** Η Ιφιγένεια αμέσως μου λέγει:

- Σύρε εκεί δίπλα στην **Παρασκευή Παπαγεωργίου**, τη γυναίκα του δάσκαλου **Κωστάκη Παπαγεωργίου**, που ξέρει από γιατρικά.

Εκεί μας πρόσεξαν πολύ, έφεραν γιατρό, τον **Χριστοδούλου**, που ήταν χωριανός μας και τον έλεγαν Γαβριά, αλλά δεν μπόρεσε να κάνει τίποτε και ο Θωμάς πέθανε στα χέρια του. Αμέσως οι άλλοι έβαλαν τα κλάματα. Πήγα τότε κι εγώ να ιδώ τι συμβαίνει και βλέπω τον αδερφό μου πεθαμένο μπροστά μου. Τη θυμάμαι σαν τώρα τη σκηνή αυτή και κλαίω σαν μικρό παιδί. Το αγαπούσα πολύ το αδερφάκι μου αυτό και το είχα υπό την προστασία μου.

Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο

Στο Δημοτικό Σχολείο πήγαινα στην ίδια τάξη με το **Χρυσάκο Παπαγεωργίου**, γιο του δάσκαλου, που αργότερα σπούδασε και έγινε φαρμακοποιός, στην Αθήνα. Όταν πήγα να κάνω εγχείρηση στην Αθήνα, το 1949, πήγα και τον είδα. Μου είπε να βράζω τίλιο και να το πίνω, για να μπορώ να κοιμάμαι, διότι τότε υπέφερα από αϋπνίες.

Δεν ήμουν καλός μαθητής στο Δημοτικό, αλλά έδωσα εξετάσεις και πέτυχα στο Ημιγυμνάσιο Φαναρίου, το οποίο είχε τότε δυο μόνο τάξεις. Εκεί είχαμε έναν καθηγητή από την Καλαμάτα, που λεγόταν **Αδαμόπουλος Χρήστος**, φιλόλογος, πολύ καλός, ενώ γυμναστή είχαμε τον **Νικόλαο Δήμου**, από την Τρίπολη Πελοποννήσου, που μας γύμναζε πάρα πολύ. Όταν ήμουν φαντάρος και υπηρέτησα στα μέρη του, πήγα στο χωριό του, όπου βρήκα τη μητέρα του και την αδερφή του. Μου έδειξαν

δε και ωραίες φωτογραφίες που έβγαλε, τότε, στο πανηγύρι του χωριού μας, οπότε χόρευε ο **Οδυσσέας Χαντζιάρας.** Ήταν γνωστός πολύ με τον συνάδελφό του **Απόστολο Ζήση**, τον Καναλιώτη καθηγητή των φυσικών.

Ο γυμναστής μάς μάθαινε και ελληνικούς χορούς, αλλά και ανέδειξε το Γυμνάσιό μας, σε ένα από τα καλύτερα γυμνάσια της Θεσσαλίας. Μάλιστα πήγαμε και στο Βόλο με το τραίνο, και με άλλα δυο γυμνάσια, της Αργαλαστής και του Τιρνάβου, κάναμε γυμναστικές επιδείξεις μαζί με τα γυμνάσια του Βόλου. Εμείς φορούσαμε φανέλες με το γράμμα «Φ», δηλ. Φαναρίου και πολλοί έλεγαν ότι είμαστε Γυμνάσιο Φαρσάλων. Απορούσαν δε, όταν τους λέγαμε ότι είμαστε από το Γυμνάσιο Φαναρίου και θαύμαζαν που το σχολείο μας ήταν τόσο καλό.

Οι γυμναστικές επιδείξεις έγιναν στο Γυμναστήριο και θυμάμαι έναν συμμαθητή μας από τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα), που όταν έριξε το δίσκο, του ξέφυγε και έπεσε στις ξύλινες εξέδρες των επισήμων. Ευτυχώς δεν χτύπησε κανένα.

Μόλις, όμως, άρχισε η παρέλαση, μας έπιασε μια δυνατή βροχή, που ερχόταν από το Πήλιο και διέλυσε τα πάντα. Εμείς βραχήκαμε πατόκορφα, γίναμε σταφύλι και πήγαμε σε ένα γυμνάσιο εκεί κοντά και αλλάξαμε. Αλλά πολύ γρήγορα στέγνωσαν τα ρούχα μας, γιατί ήταν Μάιος μήνας.

Στο Βόλο πήγαμε και μια άλλη φορά εκδρομή, πάλι με το τραίνο και με την βενζινάκατο μεταβήκαμε από την παραλία του Βόλου στα Πευκάκια, όπου κάναμε το μπάνιο μας. Στο εστιατόριο που φάγαμε, ο **Λευτέρης Χαντζιάρας** κατά λάθος έσπασε ένα τζάμι της πόρτας με την καρέκλα του, οπότε τα βάλαμε τα μαύρα. Αλλά ευτυχώς, δεν μας έκαναν τίποτε οι ιδιοκτήτες του εστιατορίου. Στο εστιατόριο αυτό φάγαμε παστίτσιο. Πρώτη φορά άκουγα τη λέξη αυτή και πρώτη φορά δοκίμασα το φαγητό αυτό, γιατί εδώ στο χωριό δεν το έκανε κανένας. Ήταν πραγματικά νοστιμότατο, αλλά στην ουσία ήταν μακαρόνια με κιμά.

Διανυκτερεύαμε δε στο κτίριο ενός γυμνασίου, στρωματσάδα στο πάτωμα. Πήγαμε και στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, όπου βγάλαμε μια ωραία μεγάλη φωτογραφία όλοι μαζί, καθηγητές και μαθητές[40].

Όταν τελείωσα το Ημιγυμνάσιο Φαναρίου, πήγα στην Καρδίτσα για να δώσω εξετάσεις και να παρακολουθήσω το Γυμνάσιο Καρδίτσας. Πήγα με τον **Θωμά Χαλάτση** και μείναμε στο σπίτι του **Νίκου Λιασκοβίτη**, που είχε εμπορικό στην Καρδίτσα. Δώσαμε εξετάσεις προφορικές και γραπτές. Μαζί μας έδωσε και ο **Γεώργιος Παπαγεωργίου**, γιος του δάσκαλου **Κωστάκη Παπαγεωργίου.** Εμείς αποτύχαμε, αλλά εκείνος πέτυχε, γιατί είχε τον πατέρα του που τον διάταζε.

Έτσι έμεινα στο χωριό. Ο πατέρας μου μού έδωσε τη χειρολάβα και άρχισα να οργώνω τα χωράφια μας.

Ήμασταν πάντα χρεωμένοι

Είχαμε πολλή φτώχεια εκείνον τον καιρό, απ' λες Κώστα. Εγώ από μικρός μπήκα στη δουλειά. Έκανα χωράφι με ένα ζευγάρι βόδια δικά μας. Δεν είχαμε, βέβαια, πολλά στρέμματα χωράφια, αλλά πάντα νοικιάζαμε, για να τα βγάλουμε πέρα. Εγώ δούλευα νύχτα – μέρα στα χωράφια, το ίδιο και ο πατέρας μου, αλλά άσπρη μέρα δεν βλέπαμε. Ήμασταν πάντα χρεωμένοι. Κυρίως σπέρναμε σιτάρια και καλαμπόκια για να εξασφαλίζουμε το ετήσιο γέννημα. Φτώχεια, αρά, φτώχεια. Δεν μπορείς να καταλάβεις τι θα πει φτώχεια. Η κάθε οικογένεια είχε ένα και μοναδικό πρόβλημα:

40. Η φωτογραφία αυτή έχει καταχωρηθεί στον 1ο τόμο, σελίδα 433 του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας: το Βιβλίο των Αναμνήσεων», έκδοση 2011.

πώς θα εξοικονομήσει το ψωμί της χρονιάς. Ας είναι και μπομπότα, που την κάναμε πότε αλειψό και πότε ανεβατό.

Όταν ήρθε η πείνα, ο κόσμος ζούσε με λαχανόψωμο, με βίκο κ.λπ. Εμείς, τελικά δεν πεινάσαμε, αλλά κάναμε αιματηρή οικονομία. Τους δυο τελευταίους μήνες, μέχρι να έρθει η σοδειά του 1942, το βάλαμε με το «δελτίο» στο σπίτι μας. Ο καθένας έπαιρνε το κομμάτι του. Εμένα η μάνα μου μ' έδινε το μεγαλύτερο κομμάτι και γιατί ήμουν μεγαλύτερος, αλλά και γιατί έκανα βαριές δουλειές στα χωράφια.

- Εσύ πρέπει να είσαι δυναμωμένος, μου έλεγε.

Στην Κατοχή με την πείνα, πήρα 6 τσίγκια καινούργια, που μας έδωσε η Αγροτική Τράπεζα και τα πήγα κάτω στον Κοσκινά για να τα πουλήσω και να πάρω σιτάρι. Με βρίσκει στο δρόμο κάποιος από το Σταυρό (κ. Κουμάδες) και μου λέει:

- Τα πουλάς αυτά τα τσίγκια;
- Ναι, τα πουλάω και θέλω να τα ανταλλάξω με σιτάρι, το λέγω.

Τα συμφώνησα και μου έδωσε μιάμιση οκά τον τσίγκο. Έτσι πήρα 9 οκάδες σιτάρι. Εκεί περίμενα στην αυλή του μήπως και μου δώσει και κανένα κομμάτι ψωμί, αλλά τίποτε. Έφυγα νηστικός και ήρθα στο χωριό.

Μια άλλη φορά μ' έστειλε ο πατέρας μου και ο **Κώστας Κατέρης**, ο οποίος, παρά το ότι ήταν καλός νοικοκύρης, εκείνη την εποχή πεινούσε κι αυτός και πήγα κάτω στον Κοσκινά, σε κάποιον **Αγγελούση**, για να πάρω δυο φορτώματα σιτάρι. Μάλιστα δε, ο δάσκαλος **Σπύρος Κατέρης**, μου έδωσε και ένα συστατικό γράμμα, για την επιτροπή που έκανε τη διανομή. Εκεί παρέλαβα ένα φόρτωμα σιτάρι και ένα φόρτωμα κριθάρι. Μου είπαν δε:

- Πάρε αυτό το σιτάρι και το κριθάρι, ανακάτεψέ το, πήγαινέ το στο μύλο, άλεσέ το και δώσε στη φαμελιά σου να φάει ψωμί για να χορτάσετε την πείνα σας.

Έτσι και έγινε. Εμείς πήραμε ένα σακί σιτάρι και ένα κριθάρι και ο **Κώστας Κατέρης** το ίδιο. Όταν έμαθαν αυτό το γεγονός στο καφενείο επέπληξαν τον πατέρα μου και το θείο μου λέγοντας:

- Πού στέλνατε βρε εκεί κάτω το παιδί; Εδώ ξέρουμε ότι σκοτώνουν για ένα κομμάτι ψωμί κι εσείς το στείλατε τόσο μακριά, χωρίς να πάθει τίποτε; Τυχερός ήταν.

Το 1942, από τον Ιούνιο μήνα, μαζέψαμε κάμποσα ξερά στάχυα, τα βάλαμε στον ήλιο να ξεραθούν, τα στουμπίσαμε, αλέσαμε το σιτάρι, ζύμωσε η μάνα μας το αλεύρι και το έκανε ψωμί. Το φάγαμε και ήταν τόσο νόστιμο, σαν να ήταν μπισκότα, αφού ήμασταν πολύ πεινασμένοι.

Παρά ταύτα, κάμποσες φορές κάναμε και καλά φαγητά στο σπίτι μας. Ένα από τα καλά φαγητά που θυμάμαι, ήταν ο μπακαλιάρος (κ. βακαλάος) με κουρκούτι. Ήταν φθηνός ο μπακαλιάρος εκείνη την εποχή και ο συνεταιρισμός, στη διοίκηση του οποίου ήταν και ο πατέρας μου, είχε ολόκληρες μπλάνες και έδινε αβέρτα στον κόσμο. Τα πιο πρόχειρα φαγητά ήταν τα αρνιστά ή πλαλτούρες, ο τραχανάς, το μπλουγούρι, η δροσιστική σκορδαλιά, τα γυφτοφάσουλα κ.λπ.

Τα χρέη μας, όμως, συνεχίζονταν στην Αγροτική Τράπεζα και στην περίοδο της Κατοχής. Μόνο όταν έφυγαν οι Γερμανοί και ήταν ο **Νεοκλής Ξούρης** γραμματικός του συνεταιρισμού, ξεχρεωθήκαμε όλοι οι κάτοικοι του χωριού μονοκοπανιά. Ήταν τότε τα «ραλλικά» λεφτά που δεν είχαν καμιά αξία. Αχρηστεύθηκαν όλως διόλου. Πήγαινες στον μπακάλη να αγοράσεις λίγη ασβέστη και έδινες εκατομμύρια. Έτσι ο Χίτλερ, με τον πόλεμο που έκανε, μέσα στα τόσα δεινά που επισώρευσε, έκανε και ένα καλό. Ξεχρέωσε ολόκληρο το χωριό από τα πολλά γραμμάτια που είχε προπολεμικά στην τράπεζα!!

Πήγαινα την αδερφή μου, όταν ήταν μωρό, για να βυζάξει

Το 1934, πέθανε η μητέρα μου, **Ολυμπία Παπαϊωάννου** (κ. Αντρεία) από μητρικά, ύστερα από ανεπιτυχή εγχείρηση, που έκανε στην Αθήνα και την έθαψαν εκεί, σε νεκροταφείο των Αθηνών, χωρίς να μπορέσουν να την μεταφέρουν εδώ στον Αϊ Λια. Άφησε, λοιπόν, την αδερφή μου, τη **Φωτεινή Ζήση** (κ. Φώτου) 2,5 μηνών μωράκι. Ήμουν τότε 14ων ετών και την ανέλαβα εγώ, αντικαθιστώντας τη μάνα της. Την πήγαινα αγκαλιά πότε στη μια μάνα και πότε στην άλλη για να βυζάξει. Ήταν, τότε αρκετές λεχώνες στο χωριό. Η γυναίκα του **Γρηγόρη Ζήση**, που είχε μωρό την **Ελένη Ζήση**. Η γυναίκα του **Βάιου Μανώλη**, η **Σοφία Μανώλη**, που βύζαινε το **Δήμο Μανώλη**, η **Βαγγέλαινα Τσιρώνη**, που είχε το γιο της **Άρη Τσιρώνη**, ο οποίος πέθανε αργότερα. Η μάνα του **Βασίλη Παπαϊωάννου** (κ. Παπαχρήστου) ήταν λεχώνα στο **Λάμπρο Παπαϊωάννου**.

Εγώ, λοιπόν, με τη **Φώτου** στην αγκαλιά πήγαινα από τη μια γυναίκα στην άλλη για να χορτάσει γάλα. Αυτό έγινε όλο το Καλοκαίρι και κατά το Φθινόπωρο το «σύμμασε» η **Βασίλω Μανώλη**, η μάνα του **Βάιου Μανώλη**, που ήταν αδελφή της μάνας μου, της **Ολυμπίας Ζήση**.

Από τα διαφορετικά γάλατα, όμως, η **Φώτου** δεν μπορούσε να το πάρει επάνω της και αδυνάτισε πολύ, έγινε κακορίζικη. Είπαν τότε, ότι έχει μια ασθένεια που την έλεγαν «κρούπα», η οποία γινόταν καλά μόνο με πρακτικά μέσα. Μάθαμε δε, ότι υπήρχε μια «ιχλής», μια πρακτική γυναίκα, στην Πορτίτσα και την πήγαμε σε κείνη. Της έβαλε στο κεφάλι μια «απάλη», χωρίς να γίνει καλά. Έτσι αποφασίσαμε να την πάμε στην Καρδίτσα, όπου ήταν ένας πολύ καλός γιατρός, που λεγόταν **Πόπωτας**. Την πήγε καβάλα στο γομάρι ο πατέρας μου με την μάνα του **Γιώργου Καρανάσιου**, που ήταν συγγενής μας και όλο την κοιτούσαν μην τύχη και πεθάνει στο δρόμο.

Ο γιατρός, μόλις την κοίταξε, κατάλαβε, κουνάει το κεφάλι και τους λέει:

- Το παιδί δεν έχει «κρούπα» ή πως αλλιώς το λέτε. Του πείραξε το στομάχι του από τα ξένα γάλατα που του δίνετε. Στο εξής θα του δίνετε τσάι πολλές φορές την ημέρα και θα το πάρει πάνω του.

Και πραγματικά, όπως μας είπε ο **Πόπωτας**, του δώσαμε τσάι το μωρό και άρχισε να συνέρχεται. Του κάναμε και κλύσμα με μολόχες και σε μια βδομάδα η **Φώτου** άρχισε να παίρνει χρώμα και να κοκκινίζει το προσωπάκι της.

Το 1935, παντρεύτηκε ο πατέρας μου τη δεύτερη γυναίκα του τη **Λαμπρινή** από το Μαυρομμάτι και το 1936, γεννήθηκε ο **Θωμάς Ν. Ζήσης**, ο μικρότερος αδερφός μου, ενώ το 1941, όταν περνούσαν τα τανκς των Γερμανών από το Φανάρι, γεννήθηκε η μικρότερη αδερφή μου η **Ολυμπιάδα Ζήση**.

Ο Θωμάς ήταν πολύ καλός μαθητής, αριστούχος και διάβαζε πολύ, του άρεσαν τα γράμματα. Θυμάμαι μια φορά, που ήμουν νιόπαντρος με την **Ασπασία Σδρόλια** (κ. Τουλάκη = του Αποστολάκη – του Λάκη – Τουλάκη), που αρμαθιάζαμε καπνό εδώ στη ρούγα απόξω, τον έπιασε το παράπονο.

- Γιατί κλαις Θωμά; τον ρωτάω.
- Να, εγώ θέλω να διαβάσω και δεν ευκαιρώ.
- Σήκω ρα τώρα, σήκω και διάβασε. Θα το αρμαθιάσουμε εμείς το καπνό. Ας αργήσουμε και λίγο, του είπα.

Από τότε τον αφήναμε και διάβαζε. Πήγαινε στον Αϊ Λια, εκεί στο κελί και διάβαζε πολύ, πάρα πολύ. Γι' αυτό πέτυχε στο Πανεπιστήμιο και πήρε υποτροφία. Πήγαινε δε και τακτικά στον **Παναγιώτη Ζήση**, το θείο του και έτρωγε ένα καλό φαΐ.

Αλλά και η **Ολυμπία** (κ. Λυμπιάδα) τα έπαιρνε τα γράμματα, δεν μπορούσαμε, όμως, να την στείλουμε παραπάνω. Ήμασταν πολύ φτωχοί.

Ο βομβαρδισμός στο χωριό

Την ημέρα της Παναγίας, 15 Αυγούστου 1943, πρωί – πρωί, οι οργανωμένοι στο ΕΑΜ, μαζευτήκαμε στην πλατεία και εν πομπή, με τις ελληνικές σημαίες επικεφαλής, πήγαμε στην εκκλησία. Την ώρα που ήμασταν στο προαύλιο της εκκλησίας, ήρθε ένα γερμανικό αεροπλάνο, που πετούσε πολύ χαμηλά και είδε ολόκληρη τη σκηνή. Αμέσως ο κόσμος φοβήθηκε και σκόρπισε. Άλλοι πήγαν προς το Φανάρι και άλλοι έτρεξαν στα σπίτια τους. Εγώ τράβηξα προς την πλατεία, ανέβηκα στο χασάπικο του **Αριστοτέλη** (κ. Τέλη) **Σδρόλια** και από κει διάβηκα πάνω στο Παλικόπρι. Βρήκα εκεί τον **Αναστάσιο Γούκο**, τον **Κώστα Σδρόλια** (κ. Αρβαντάκο) και άλλους και χωθήκαμε μέσα στο ρέμα, στο Στεφάνι, όπου είναι το δικό σας αμπέλι, Κώστα.

Στο μεταξύ το αναγνωριστικό αεροπλάνο, πηγαίνει στη Λάρισα και φέρνει πίσω πολλά βομβαρδιστικά αεροπλάνα, που άρχισαν τον ανηλεή βομβαρδισμό του χωριού μας. Όταν τελείωσε ο βομβαρδισμός τόση ήταν η σκόνη και τα αέρια που σηκώθηκαν, ώστε θάμπωσε ο Ήλιος. Βγαίνοντας δε από την κρυψώνα μας και κοιτάζοντας κάτω στο χωριό, αναφωνήσαμε:

- Βρε τι έγινε εκεί κάτω; Αφανίστηκε ολόκληρο το χωριό. Πάνε τα Κανάλια.

Φοβούμενοι δε, μήπως έρθουν και άλλα αεροπλάνα και συνεχίσουν τον βομβαρδισμό, δεν ήρθαμε προς τα σπίτια μας, αλλά χωθήκαμε μέσα στις ρεματιές και φθάσαμε μέχρι το Κούτσουρο. Εκεί μείναμε όλη την ημέρα και περιμέναμε.

Κατά το βραδάκι ήρθαμε στο χωριό και μάθαμε τα καθέκαστα για τους σκοτωμούς, τα σπίτια που έπεσαν και τις καταστροφές που έγιναν. Πολλοί έτρεξαν και προς το Φανάρι, όπως η **Βασίλω Μανώλη**, η οποία πήρε μαζί της και τη μικρή αδερφή μας **Φώτου Ζήση**. Κι εμείς ψάχναμε μετά τον βομβαρδισμό για να τη βρούμε και φοβόμασταν μην σκοτώθηκε. Οι άλλοι της οικογένειάς μου έμειναν εδώ στο σπίτι και κρύφτηκαν μέσα στο κατώι και στο κοτέτσι. Το βράδυ, όμως, δεν μας χωρούσε ούτε εδώ ο τόπος. Πήραμε ψωμί και πήγαμε πέρα στο Μουρκ, στ' αλώνια, για να ξενυχτήσουμε, στο ντάμι του **Λάμπρου Μανώλη** (κ. Τζιουμανίκα). Το βράδυ εκείνο έγινε έκλειψη Σελήνης[41] και έλεγαν μερικοί που δεν ήξεραν ότι είναι η έκλειψη αστρονομικό φαινόμενο:

- Κοιτάξτε να δείτε, ως και το Φεγγάρι θάμπωσε από το κακό που έγινε.

Εκεί μείναμε δυο – τρεις μέρες και ύστερα επανήλθαμε στο χωριό. Τότε ξαναήρθαν καναδυό αεροπλάνα για να κατοπτεύσουν την καταστροφή, ίσως. Ήμουν, εκείνη την ώρα, στον Αϊ Λια, με τον **Κώστα Λαγό**, το γιο της **Ολυμπίας Λαγού**, ο οποίος μόλις τα είδε φώναξε αγανακτισμένος:

- Ήρθαν πάλι τα π..., ήρθαν πάλι.

---

41. Την έκλειψη αυτή την είδαν και άλλοι, εκείνη τη βραδιά που βρίσκονταν έξω στα χωράφια, όπως διηγείται χαρακτηριστικά ο **Στέργιος Γρ. Κατέρης** (βλ. σελ. 92)
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Με τη βοήθεια που παρέχουν σήμερα οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και με την καταπληκτική πρόοδο της αστρονομίας, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι πράγματι, εάν βάλουμε τις συντεταγμένες των Καναλίων, βρίσκουμε ότι στις 16 Αυγούστου 1943 έλαβε χώρα σχεδόν ολική έκλειψη Σελήνης. Εκείνο το βράδυ η Σελήνη ανέτειλε στις 20:20. Η έκλειψη άρχισε στις 21:00, το μέγιστο αυτής έγινε στις 22:20, οπότε χάθηκε το 90% του δίσκου της Σελήνης και η έκλειψη τελείωσε στις 23:50. Σωστά, λοιπόν, αναφέρεται από τους αυτόπτες μάρτυρες – αστροπαρατηρητές Καναλιώτες, ότι εκείνο το βράδυ έγινε έκλειψη Σελήνης. **Κ. Δ. Μ.**

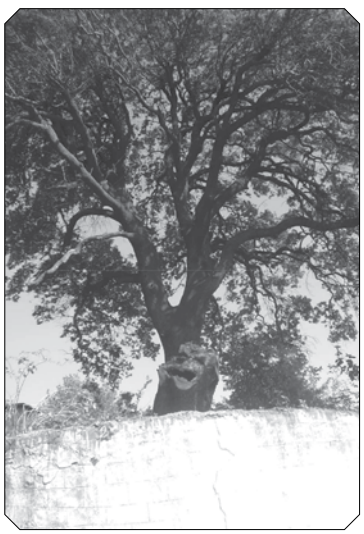
Και τρέξαμε να κρυφτούμε πίσω στα δένδρα. Είχαμε δα πάρει μεγάλη «τρόξα». Το βράδυ δε, κοιμόμασταν στον Αϊ Λια μπροστά στα εκκλησία στρωματσάδα κατά γης, δίπλα στο μεγάλο κυπαρίσσι.

Κανάλια, 10 Αυγούστου 2013

Το χιλιόχρονο πουρνάρι αργοπεθαίνει

Όσοι Καναλιώτες επισκέφθηκαν εφέτος, 2013, το Καλοκαίρι το χωριό, ασφαλώς θα πρόσεξαν ότι το χιλιόχρονο πουρνάρι του χωριού, που είναι το καμάρι των Καναλίων και βρίσκεται πίσω από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, αργοπεθαίνει. Με κάποιον δυνατό αέρα ξεμασκαλίστηκε (κ. ξεμεσκλίστηκε) ένα μεγάλο μέρος του και έπεσε κάτω, ευτυχώς χωρίς καταστροφές και προ παντός χωρίς θύματα. Ήταν το μεγάλο κλωνάρι που έγερνε προς την εκκλησία, το οποίο, όταν έπεσε, το λιάνισαν σε πολλά κομμάτια και το πήραν για κάψιμο.

Το σπουδαίο είναι ότι και το υπόλοιπο πουρνάρι που έμεινε, έχει πολλές και επικίνδυνες ρωγμές στον κορμό του και είναι επόμενο, με έναν δυνατό αέρα και πάλι, να πέσει, αυτή τη φορά προς το κάτω σχολείο, προς το οποίο γέρνει. Υπάρχει δε κίνδυνος να έχει και δυσάρεστα αποτελέσματα, διότι από κάτω παρκάρουν πολλά αυτοκίνητα και στο δρόμο περνάει κόσμος. Γι' αυτό και οι επικεφαλής του χωριού κάλεσαν τη δασική υπηρεσία να γνωματεύσει για την τύχη του.

Το πληγωμένο χιλιόχρονο πουρνάρι της «Κάτω Εκκλησίας», που αργοπεθαίνει.

Για την ιστορία[42]: «*Το μεγάλο Πουρνάρι της εκκλησίας (Κοιμήσεως της Θεοτόκου) καθώς και ο Φτελιάς του Γκουνταλά, είναι, ίσως, υπολείμματα υπάρχοντος παλαιού δάσους. Και οι πλέον γεροντότεροι, τα δύο αυτά δένδρα έτσι τα ενθυμούνται. Ολόκληρη, λοιπόν, η δασώδης περιοχή, λέγει η παράδοσις, ήτο βακούφκο του μεγάλου μοναστηρίου της σημερινής Λοξάδας, η οποία είναι κατά πολύ παλαιοτέρη από τα Κανάλια και φέρεται εις τα διάφορα έγγραφα (χρυσόβολλα, σιγίλλια κ.λπ.) υπό το όνομα Λευκοσιάς ή Λυκοσάς. Το μοναστήριον της Λοξάδος, εις το οποίον, καθώς λέγεται, διηκόνουν μόνον γυναίκες, ανήκε διοικητικώς εις την Μονήν των Μετεώρων».*

Καλλιεργητικά και πλασματικά δάνεια

Κατά την προπολεμική περίοδο οι Καναλιώτες, για να διευκολυνθούν στις αγροτικές εργασίες τους, αναγκάζονταν να παίρνουν διάφορα δάνεια από την Αγροτική Τράπεζα, πάντα μέσω του Πιστωτικού Συνεταιρισμού Καναλίων, στον οποίο ήταν όλοι γραμμένοι.

Τα δάνεια της Άνοιξης ονομάζονταν καλλιεργητικά δάνεια, διότι τα έπαιρναν για να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους, Εκείνοι που δεν είχαν ζευγάρια, για να πληρώσουν να τα καλλιεργήσουν και εκείνοι που είχαν ζευγάρια για να αγοράσουν τροφές για τα ζώα τους. Τα δάνεια αυτά ήταν ανάλογα με τα στρέμματα που ήθελαν να καλλιεργήσουν.

42. Αυτά σημειώνονται στο Βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης» στη σελ. 18, που εκδόθηκε από το Σύλλογο Καναλιωτών Βόλου, το 1976. **Κ. Δ. Μ.**

Ένας που είχε πολλά στρέμματα μπορούσε να πάρει μεγαλύτερο δάνειο από έναν άλλον που είχε λιγότερα στρέμματα. Τα στρέμματα αυτά τα δήλωνε στο συνεταιρισμό, ως εγγύηση και ο συνεταιρισμός έμπαινε εγγυητής στην Αγροτική Τράπεζα, η οποία έτσι έδινε το δάνειο στο συνεταιρισμό και ο συνεταιρισμός στον υπόλογο Καναλιώτη.

Τα δάνεια που έπαιρναν οι Καναλιώτες το Φθινόπωρο, ονομάζονταν πλασματικά δάνεια, άγνωστο γιατί ονομάζονταν έτσι, ίσως, όμως, επειδή δεν ήταν πραγματικά δάνεια αλλά πλαστά, για να βοηθηθούν οι αγρότες, μέχρις ότου το Χειμώνα πουλήσουν το καπνό τους και πάρουν χρήματα. Και τα δάνεια αυτά δίνονταν από την Αγροτική Τράπεζα πάντα με τον ίδιο τρόπο.

Η επιστροφή των δανείων στην Τράπεζα γινόταν με την πώληση του καπνού στους εμπόρους. Όταν ένας Καναλιώτης συμφωνούσε με έναν έμπορα να πωλήσει το καπνό του σε μια τιμή, ο έμπορας δεν του έδινε αμέσως το αντίστοιχο ποσό, αλλά πρώτα επισκεπτόταν την Τράπεζα, ξεχρέωνε εκεί το δάνειο και τα υπόλοιπα έδινε στον Καναλιώτη. Υπήρξαν δε κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις, που ο Καναλιώτης δεν έπαιρνε δραχμή από την πώληση του καπνού, διότι ολόκληρο το πληρωτέο ποσό το κρατούσε η Τράπεζα για το χρέος, το οποίο κάποιες φορές παρέμενε και για το επόμενο έτος.

Αυτό συνέβαινε πολύ συχνά και σε όλα τα γύρω χωριά. Στα Κανάλια, όμως, ήταν κάπως σπάνιο φαινόμενο. Πάντα οι Καναλιώτες ήθελαν να είναι κατά πάντα «κύριοι» και δεν καταδέχονταν να αφήνουν υπέρογκα χρέη στην Τράπεζα. Γι' αυτό και τα κορίτσια των Καναλίων ήταν περιζήτητα στην Καρδίτσα για νύφες.

Πολλές φορές, όμως, οι Καναλιώτες έπαιρναν δάνεια και από ιδιώτες, είτε συγχωριανούς τους, είτε ξένους. Τέτοια δάνεια είναι καταγραμμένα στο ημερολόγιο του **Γεωργίου Χαραλάμπου** του **Ιωάννου**[43]. Στα ιδιωτικά αυτά δάνεια έμπαινε οπωσδήποτε κάποιο ευυπόληπτο πρόσωπο, ως εγγυητής και δίνονταν πάντα με τόκο. Κάποιες ελάχιστες φορές, ο δανειζόμενος δεν επέστρεφε το δάνειο την προκαθορισμένη ημερομηνία και ο δανειστής απαιτούσε από τον εγγυητή να πληρώσει εκείνος το δάνειο. Εκείνος, για να μην το πληρώσει πίεζε υπέρμετρα τον δανειζόμενο για να το εξοφλήσει, αλλά, παρά ταύτα, δεν το εξοφλούσε. Τότε αναγκαζόταν ο ίδιος ο εγγυητής να το πληρώσει, για να είναι κατά πάντα «κύριος», έστω και με κάποιον ειδικότερο διακανονισμό.

Οι ηλιάστρες με τις αρμαθιές του καπνού.

Άλλες φορές που ο δανειζόμενος δεν είχε χρήματα για να ξεπληρώσει το δάνειό του, συμφωνούσε με το δανειστή του να του δώσει ένα ζώο, ένα βόδι π.χ.

Μερικές φορές ο τόκος του δανείου ήταν υπέρογκα μεγάλος και οι δανειζόμενοι υπέφεραν πραγματικά. Την κατάσταση αυτή είδε το ελληνικό κράτος και έβγαλε έναν νόμο, σύμφωνα με τον οποίο ο τόκος κάθε δανείου δεν έπρεπε να ξεπερνάει ένα ορισμένο όριο. Έτσι μπήκε μια κάποια τάξη στους δανειστές και δανειζόμενους.

Το νόμο αυτό τον εκμεταλλεύθηκαν μερικοί δανειζόμενοι, που δανείστηκαν ή αναγκάζονταν να δανεισθούν με μεγαλύτερο τόκο, ακόμη και

43. Βλ. βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» 1ος τόμος, σελ.180.

παράνομα, και εκβίαζαν τους δανειστές τους, μη πληρώνοντας μέρος ή ολόκληρο το δάνειο, λέγοντάς τους ότι θα τους καταγγείλουν στην αστυνομία. Έτσι πολλοί δανειστές έχασαν πολλά χρήματά τους με τον τρόπο αυτό.

Άλλοι πάλι, δεν επέστρεφαν τα δανειζόμενα με το «έτσι το θέλω». Και αυτούς οι δανειστές δεν μπορούσαν να τους κάνουν τίποτε. Έτσι και πάλι έχαναν πολλά από τα χρήματα που τους δάνειζαν. Υπήρχαν αρκετά τέτοια παραδείγματα στο χωριό, που διαδόθηκαν από στόμα σε στόμα σε όλους του Καναλιώτες.

Αφηγητές:
Ζούμπος Χρήστος του Δημητρίου,
Ζούμπος Χρήστος του Γεωργίου,
Ζούμπος Κωνσταντίνος του Δημητρίου,
Λαγός Χαρίλαος,
Φίνος Θωμάς.

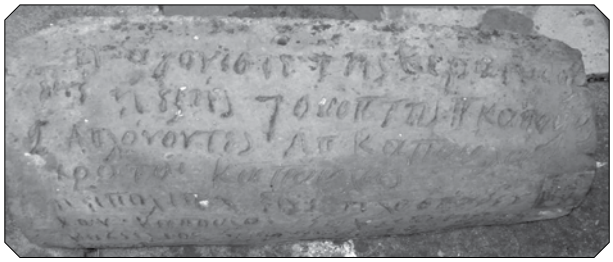
Κανάλια, 30.8.2013

Οι αγωνισταί της κεραμίδας

«Οι αγωνισταί της κεραμίδας» ήταν ο τίτλος ενός άρθρου που έγραψε ο αείμνηστος Καναλιώτης λαογράφος **Κίτσος Μακρής** του Βόλου στην εφημερίδα το «Βήμα», στις 25 Απριλίου 1978. Τον εμπνεύσθηκε από μια κεραμίδα που βρίσκεται στο Λαογραφικό μας Μουσείο και έχει αυτή την επιγραφή, χαραγμένη στην επιφάνειά της, με τα αντίστοιχα ονόματα, ήτοι:

Η αγονιστέ της κεραμίδας είνε η εξής
1. ο κόπτις **Π. Καπούλας**
2. απλόνοντες **Απ. Καπούλας**
Χριστος Καπούλας
η ιπολιπι είνι οι λασπάδις
Κων. Καπούλας Στ. Καπούλας
Βασειλιος Χορχούρας ....
1927

Ήταν οι εργάτες που εργάζονταν σκληρά στο κεραμαριό του Καπούλα, που ήταν πέρα

Οι αγωνισταί της κεραμίδας, με τα ονόματά τους

στον Αλή. Για την κατασκευή των κεραμιδιών πρώτα βέβαια έπιαναν δουλειά οι λασπάδες, που επεξεργάζονταν κατάλληλα τη λάσπη για να είναι έτοιμη και να απλωθεί πάνω στο καλούπι. Αυτή τη δεύτερη εργασία την έκαναν οι απλώνοντες, οι οποίοι, με μια σανίδα τραβούσαν την περισσευούμενη λάσπη. Ύστερα ήταν η σειρά του σιδερένιου κόφτη, που τεμάχιζε την επεξεργασμένη λάσπη σε κανονικά τραπεζοειδή κομμάτια, το καθένα από τα οποία στη συνέχεια τοποθετούνταν πάνω στον ξύλινο κόπανο, για να πάρει την καμπυλωτή μορφή της κεραμίδας. Τότε την άπλωναν κατάχαμα, στα Πετράλωνα, που ήταν δίπλα, για να ξεραθεί στον Ήλιο.

Άλλες φορές, αντί για σιδερένιο κόφτη είχαν ξύλινο τελάρο, όπου άπλωναν τη λάσπη και όταν αυτή ξηραινόταν, κάπως, αφαιρούσαν με προσοχή το τελάρο και έμενε το επίπεδο αποτύπωμα της κεραμίδας, το οποίο τοποθετούσαν στον κόπανο.

Όταν πλέον ήταν έτοιμη, ξεραμένη αρκετά, η κάθε κεραμίδα, την έβαζαν προσεκτικά στο καμίνι για να ψηθεί. Το καμίνι, πάλι είχε ειδική κατασκευή, με άνω και κάτω διαμέρισμα. Στο κάτω διαμέρισμα έβαζαν τα ξύλα με τη φωτιά, οι φλόγες της οποίας περνούσαν από κατάλληλες τρύπες και έφθαναν στο πάνω διαμέρισμα, όπου είχαν τοποθετηθεί τα κεραμίδια, για ψήσιμο. Το διαμέρισμα αυτό το σφράγιζαν, για να μην φεύγει η θερμοκρασία, παρατηρεί **Νικόλαος Γρ. Κατέρης**, που συμμετείχε στην κουβέντα.

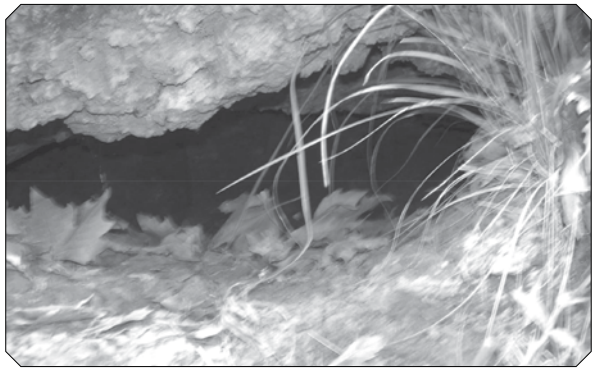
Τέτοια κεραμαριά υπήρχαν δυο – τρία στα Κανάλια κατά τα προπολεμικά και τα μεταπολεμικά χρόνια. Υπήρχε ένα στο Αγίασμα, της Λάσδας, του **Θωμά Μανώλη**, και του **Κωνσταντίνου Μιχάλη**, που έπαιρνε καλό απαλό χώμα από το Σκατιάρη, ένα άλλο ήταν στη Δισκαριά του **Νικολάου Λάσδα** (κ. Γάτσια). Το καλύτερο όμως, απ' όλα, το ονομαστότερο και το παλιότερο ήταν του **Ευάγγελου Καπούλα**, που διατηρήθηκε μέχρι και τελευταία. Πού ήταν άραγε αυτό το κεραμαριό;

Εδώ που πάμε πέρα –συνεχίζει την κουβέντα στο καφενείο του **Πάνου Πάσχου**, ο **Απόστολος Κ. Σδρόλιας**– μετά τη Λάκα του Γκουνταλά (**Μιλτιάδη Κωτούλα**), περνάμε τα Τσιαρδάκια, που λέμε, όπου ήταν πραγματικά τσιαρδάκια για πρόβατα και πίσω από τη ράχη, φθάνουμε στου «Αποστολάκη τη Βρύση», με τις πολλές πέτρινες κουπάνες, όπου έπλεναν οι νοικοκυρές του χωριού τις βελέντζες και τα στρωσίδια του Χειμώνα. Τη βρύση αυτή την έκτισε παλιά κάποιος **Αποστολάκης**, ληστής, θέλοντας να κάνει και κάτι καλό για το χωριό. Προχωράμε πιο πέρα –έχει δρόμο καλούτσικο, χωματόδρομο, αλλά αρκετά κακοτράχαλο, με πολλές πέτρες, που μόνο αγροτικό φορτηγάκι μπορεί να τον περάσει– και φθάνουμε στο άλλο ρέμα, στον Αλή, όπου τρέχει πάντα γάργαρο νερό, Χειμώνα – Καλοκαίρι. Λέγεται Αλής γιατί στο μέρος αυτό σκοτώθηκε, κατά την τουρκοκρατία ένας Τούρκος αρχιφύλακας ονόματι **Αλής**, από μια μικροσυμπλοκή που είχαν οι Τούρκοι στρατιώτες με ένα ελληνικό απόσπασμα. Εκεί ήταν παλιά τα κεραμαριά του **Καπούλα**.

Εκεί υπήρχε ένα επίπεδο μέρος, λίγο κατηφορικό, όπου, όταν ήμασταν παιδιά, κατά την προπολεμική και την μεταπολεμική περίοδο παίζαμε ποδόσφαιρο με μπαλωματένιες τόπες. Μετά τον Αλή είναι τα Πετράλωνα, αλώνια στρωμένα με πέτρες και λίγο παρακάτω είναι η Κοτρόνα του Γκουνταλά, με τα μεγάλα κοτρόνια στα Γκουνταλέικα τα κήπια. Από δω από την Κοτρόνα του Γκουνταλά είναι ο Μαράς (κατά συγκοπή της λέξης «τουμαράς» = βυρσοδέψης), ενώ πιο πέρα είναι η Κρύα Βρύση, όπου ήταν ένας μεγάλος πλάτανος, ενώ η βρύση βρίσκεται ακόμα εκεί να τρέχει συνεχώς δροσερό νερό και να φθάνει μέχρι κάτω στον Άγιο Νικόλαο.

Στη βρύση αυτή έφθαναν τα πρόβατα και τα γίδια και έπιναν νερό, συμπληρώνει ο **Θανάσης Π. Πάσχος** που παρακολουθεί ενεργά την κουβέντα και λέει τις δικές του εμπειρίες. Προχωρώντας το μονοπάτι φθάνουμε στο Πολυζάκ, άγνωστο γιατί ονομάστηκε έτσι, όπου ήταν ένας αμπλάκος και μια γουρνούλα που μαζευόταν το νερό για πιει και για πότισμα των ζωντανών κι από πέρα είναι πλέον και το Τρανό Προσήλιο, το οποίο φυλαγόταν για να βοσκάν τα βόδια των ζευγαριών, που όργωναν τα χωράφια. Μετά από το μονοπάτι πας πέρα στο Κουρί, όπου είναι ψηλά τα Τρία Σύνορα των Καναλίων, του Μορφοβουνίου (κ. Βουνεσίου) και του Αγίου Ακακίου (κ. Γόλιτσας). Από το Κουρί, αν πάρεις τη ράχη – ράχη βγαίνεις πέρα στην Κρανούλα, στον Αϊ Γιάννη, όπου είναι τα σύνορα των Καναλίων με τη Μητρόπολη (κ. Παλιόκαστρο).

Ας γυρίσουμε, λοιπόν τώρα στα κεραμαριά του Καπούλα, που ήταν δίπλα στο ρέμα του

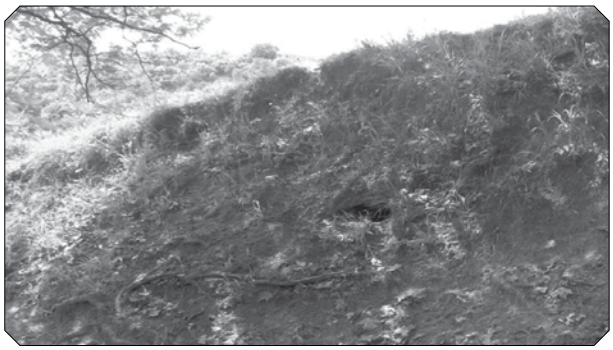

Το στόμιο όπως φαίνεται από κοντά, σκεπασμένο με ελαφρόπετρα (κ. πουρί), όμοια με την ελαφρόπετρα της οροφής του Αγίου Νικολάου.

Αλή, από όπου έπαιρναν το νερό οι εργάτες και άπλωναν τα κεραμίδια δίπλα στα Πετράλωνα, για να στεγνώσουν. Τα κεραμαριά αυτά λειτουργούσαν τόσο κατά την προπολεμική περίοδο, όσο και κατά την μεταπολεμική, μέχρι και τη 10ετία του 1950.

Τα κεραμαριά τα είχαν, από όσο θυμόμαστε, οι οικογένειες του **Ευάγγελου Καπούλα** και του **Νικολάου Λάσδα** (κ. Γάτσια), ενώ δούλευαν ως εργάτες τα παιδιά του Καπούλα, ο **Θωμάς Μανώλης** και άλλοι. Κι εγώ θυμάμαι ότι φόρτωσα κάποτε κεραμίδια στο άλογο από τα κεραμαριά αυτά και τα πήγα για να σκεπάσω το χαγιάτι στο ντάμι, παρατηρεί ο **Αποστόλης Σδρόλιας.**

Τα κεραμίδια τα έψηναν σε δύο φούρνους, τους οποίους έκαιγαν με άφθονα ξύλα. Επειδή δε τότε ξύλα δεν υπήρχαν στο χωριό –οι Καναλιώτες έφερναν ξύλα για τα σπίτια τους από πέρα από τη Ράζια, κοντά στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) κουβαλώντας δυο φορτώματα την ημέρα– οι επιχειρηματίες των κεραμαριών έκοψαν εκείνον τον μεγάλο φτελιά, που ήταν κάτω στη Σαρακίνα, δίνοντας στην εκκλησία ένα κάποιο αντίτιμο, τον λιάνισαν, τον έσχισαν και κουβάλησαν τα ξύλα πάνω στο κεραμαριό για τα καμίνια. Ακόμη και τον πλάτανο του μπάρμπα μου του **Μήτσιου Αναστασίου** (κ. Πόλια) έκοψαν για το σκοπό αυτό, καθώς και τον μεγάλο πλάτανο του **Σεραφείμ Παπαποστόλου**, που ήταν στα ντάμια τα Παποστολέικα, κάτω στο δρόμο προς τη Σαρακίνα, συμπληρώνει ο ίδιος, ο **Αποστόλης Σδρόλιας**.

Το στόμιο του ενός καμινιού, όπως διακρίνεται από την απέναντι όχθη του ρέματος του Αλή.

Το χώμα που χρησιμοποιούσαν ήταν κοκκινόχωμα, που με λίγο νερό γινόταν λασπερό και πολύ κατάλληλο για τη δουλειά αυτή. Έτσι το χώμα το έβρισκαν επί τόπου και επομένως δεν χρειάζονταν να το κουβαλήσουν από μακριά. Γι' αυτό επέλεξαν, ίσως και τη θέση αυτή για να φτιάξουν τα κεραμαριά τους και τα κεραμίδια που έφκιαναν ήταν κοκκινωπά. Δηλ. το χώμα αυτό δεν ήταν γλίνα, που έχει χρώμα κιτρινωπό, αλλά ήταν ωραίο κοκκινόχωμα.

Τα κεραμαριά αυτά είπαμε να πάμε να τα δούμε και να τα απαθανατίσουμε ένα μεσημέρι του Μαΐου, με τον **Χρήστο Αναστασίου** (κ. Πόλια), τον παλιό κλητήρα του χωριού, που είναι πάντα πρόθυμος για τέτοιες δουλειές, οι οποίες αναδεικνύουν και προβάλλουν το χωριό μας, όπως χαρακτηριστικά λέγει. Πήραμε, λοιπόν, το φορτηγάκι του από το Καρκατσιόλι, παρακάμψαμε λίγο στο Σταυρό, τον περιφερειακό δρόμο που πάει προς τον Άι Λια, στα Γκουνταλέικα στρίψαμε αριστερά και μπήκαμε στον κακοτράχαλο δρόμο, που άλλοτε ήταν μονοπάτι και μόνο τα ζώα το περνούσαν. Σε πέντε λεπτά ήμασταν στου Αποστολάκη τη Βρύση, που είχε λίγο τρεχούμενο νερό. Ύστερα πεταχτήκαμε απέναντι, όπου μας καθυστέρησαν λίγο καμιά πενηνταριά πρόβατα, που βοσκούσαν στο παχύ χορτάρι του δρόμου, ενώ δυο σκυλιά δεν σταμάτησαν καθόλου να μας ακολουθούν αλυχτώντας μας.

Προχωρήσαμε περίπου δέκα λεπτά και εκεί σε ένα πλατώ αφήσαμε το φορτηγάκι και το πήραμε με τα πόδια γιατί το ρεματάκι ήταν βαθύ και δεν μπορούσε να το περάσει το φορτηγάκι. Στην απέναντι ράχη βρήκαμε το νέο σκουπιδότοπο των Καναλίων, που είναι κάτω από τον παλιό της κορυφογραμμής.

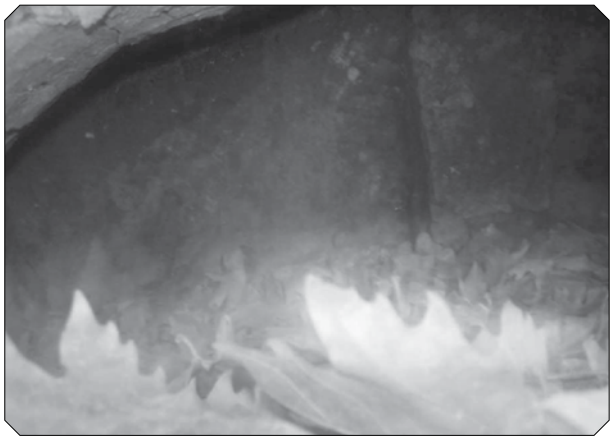
Η μεταφορά αυτή του σκουπιδότοπου έγινε διότι ο Καναλιώτης γεωλόγος **Δημήτριος Παπανικολάου**, συμβούλεψε τις αρχές να τον

μεταφέρουν χαμηλότερα, για να μην μολύνεται το νερό της πλατείας από τα νερά της βροχής, που στραγγίζουν στον σκουπιδότοπο και εισέρχονται στις πηγές των Καναλίων.

Στο νέο αυτό σκουπιδότοπο δεν υπήρχαν παρά ελάχιστα σκουπίδια, γιατί πολύ γρήγορα ο Δήμος Ιθώμης, επί δημαρχίας **Σταύρου Παπαγεωργίου**, δημιούργησε άλλον σκουπιδότοπο, κοινό για όλα τα χωριά του Δήμου.

Προχωρώντας, λοιπόν και κατεβαίνοντας μιαν απότομη πλαγιά φθάνουμε στο ρέμα του Αλή, που μας ήταν πια αγνώριστο. Τότε, πριν από 50 περίπου χρόνια, ήταν σπανό από δένδρα το μέρος αυτό και μόνο χορτάρι και κάμποσα χαμόκλαδα εδώ κι εκεί ήταν φυτρωμένα. Τότε τα καλοκαίρια αφήναμε τα ρούχα γύρω στις πουρδαλιές και γυμνοί χωνόμασταν μέσα σε μια μεγάλη μπάρα και κάναμε μπάνιο (πλέις, όπως χαρακτηριστικά το λέγαμε). Τώρα είναι κατάφυτο και γεμάτο με πανύψηλα δένδρα, που λες και συναγωνίζονται μεταξύ τους ποιο θα φτάσει πιο ψηλά. Απέναντι ακριβώς βλέπουμε μια οπή στον όχτο.

- Αυτού ήταν ο ένας φούρνος, λέει ο Χρήστος. Ο άλλος ήταν δίπλα, κλεισμένος και μάλλον είναι χτισμένος, όπως φαίνεται ανάμεσα στα βάτα και στα χόρτα.

Το εσωτερικό θολωτό μέρος του ενός καμινιού, όπως αποτυπώθηκε στη φωτογραφία που βγήκε στα τυφλά.

Τον πλησιάσαμε, όσο ήταν δυνατό, προσπαθήσαμε να τον φωτογραφήσουμε, πήρε τη φωτογραφική μηχανή ο Χρήστος και έχωσε το χέρι του μέσα στην τρύπα για να φωτογραφίσει με φλας το εσωτερικό της, μήπως μπορέσουμε να ιδούμε τι έχει απομείνει εκεί μέσα.

- Θέλει ένα καλό μεροκάματο να διαθέσουμε, για να ανοίξουμε αυτά τα στόμια των δύο φούρνων και να ανιχνεύσουμε το εσωτερικό τους, μονολόγησε.

Ύστερα, αφού βγάλαμε και άλλες φωτογραφίες του θαυμάσιου βαθύσκιου τοπίου κατά μήκος του ρέματος του Αλή, προς τα κάτω, πήραμε το μονοπάτι της επιστροφής, περπατήσαμε κανένα τέταρτο της ώρας, ανεβήκαμε στο φορτηγάκι και επανακάμψαμε στο χωριό.

Είναι πάντα ωραίο πράγμα, να επισκέπτεται κανείς, τα διάφορα τοπία γύρω από το χωριό, να θυμάται τα περασμένα, να αναπολεί το παρελθόν, να φέρνει στην μνήμη του παλιές παιδικές ξεχασμένες εμπειρίες και ενασχολήσεις και να τις απολαμβάνει, έστω και νοερά. **Κ. Δ. Μ.**

Βοηθήματα: Τα βιβλία του Συλλόγου των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης: 1) Κανάλια Καρδιτσης, σελ. 85 – 87. 2) Οδηγός Λαογραφικού και Ιστορικού Μουσείου Καναλίων Καρδίτσας, σελ. 41.

Προπολεμικές οικογενειακές αναμνήσεις

Η γιαγιά μου, η Γιαννούλα

Η γιαγιά μου **Γιαννούλα Μερισιώτη – Παπαϊωάννου**, καταγόταν από το Τροβάτο Ευρυτανίας και είχε αδέρφια: το **Λάμπρο**, την **Αλεξάνδρα** και ένα ακόμη, που δεν θυμάμαι το όνομά του. Ο **Λάμπρος Μερισιώτης** παντρεύτηκε την **Ολυμπιάδα Μερισιώτη** με κουμπάρο τον **Ντελή Δημήτριο**, και απέκτησαν τρία παιδιά, τον **Γιάννη Μερισιώτη**, που

ερχόταν τακτικά στο χωριό μας, την **Όλγα** και τον **Λεωνίδα**.

Οι γονείς της γιαγιάς μου, επειδή ήταν φτωχοί, την έδωσαν ως υπηρέτρια στην οικογένεια ενός γιατρού, που λεγόταν **Αναγνώστου** και καταγόταν από τα Κανάλια. Είχε δε τρία παιδιά που σπούδαζαν. Μέσα στο σπίτι αυτό η γιαγιά μου άκουγε όλες τις ιστορίες και τις συζητήσεις, τις οποίες τις διηγούνταν και σε μας τα εγγόνια της, διότι είχε πολύ καλή μνήμη, αν και δεν ήξερε γράμματα. Θυμάμαι ιδιαίτερα τη ζωή και τη δράση του Οσίου **Ιωάννη του Καλυβίτη**, που την ακούγαμε με ανοιχτό το στόμα, διότι την διηγούνταν με πολλή γλαφυρότητα.

Όταν η γιαγιά μου[44] ήλθε σε ηλικία γάμου, παντρεύτηκε κάποιον **Μάστορα** από τα Κανάλια –συγγενή της **Ευτυχίας Μάστορα**, που το σπίτι της ήταν πάνω από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου– ο οποίος, όμως, πέθανε μέσα σε ένα χρόνο και έτσι έμεινε χήρα. Αλλά και ο παππούς μου **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου** συνέπεσε να είναι χήρος, χωρίς παιδιά και αυτός, οπότε παντρεύτηκαν οι δυο τους και απέκτησαν τη μητέρα μας την **Όλγα Μαυρομμάτη**. Η Όλγα ήταν δίδυμη, αλλά ο αδελφός της πέθανε πάνω στη γέννα.

Ο παππούς μου, ο Χρυσόστομος

Ο παππούς μου **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου** είχε αδελφό τον **Παναγιώτη**, που μετοίκησε στην Αθήνα, και τρεις αδερφές, τη **Βασίλω**, που ήταν στην Καρδίτσα, την **Αγόρω Μάστορα**, που έμενε στο χωριό και την **Ελένη Αθανασίου Πλιάσα**, που παντρεύτηκε στην Καρδίτσα. Το όνομα Παπαϊωάννου οφείλεται σε έναν πρόγονό τους παπα-Γιάννη. Οι οικογένειές τους ζούσαν στα τρία Παπαγιαννέικα σπίτια που είναι κολλητά στη γειτονιά μας Το σπίτι στο οποίο καθόμαστε σήμερα ήταν αχυρώνα.

Ο παππούς μου, λοιπόν, πούλησε το σπίτι του[45] που ήταν στα Παπαγιαννέικα και εγκαταστάθηκε στην αχυρώνα, την οποία επισκεύασε στις αρχές της του 20ού αιώνα και την μετέτρεψε σε κατοικία, με δύο δωμάτια, κουζίνα και κατώι. Περί το 1920, όταν ήταν ακόμη φαντάρος, πρόσθεσε και ένα δωμάτιο ακόμη, με ένα μεγάλο ξύλινο μπαλκόνι. Στο μπαλκόνι αυτό ήταν τοποθετημένο ένα μεγάλο ξύλινο τραπέζι, όπου η μητέρα μας **Όλγα**, έκοβε τα φορέματα, επειδή ήταν μοδίστρα.

Η μητέρα μου, Όλγα

Η μητέρα μου **Όλγα Παπαϊωάννου – Μαυρομμάτη** γεννήθηκε δίδυμη, το 1907, αλλά ο δίδυμος αδερφός της δεν έζησε. Όταν μεγάλωσε πήγε στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού και ήταν από τις πρώτες και καλύτερες μαθήτριες αυτού. Δασκάλα είχε την **Ειρήνη Τσιανάκα**, μητέρα της **Βίκας Τσιανάκα – Γιαννακού**. Μετά από λίγα χρόνια που τελείωσε το Δημοτικό, πήγε στην Αθήνα, στο θείο της **Παναγιώτη Παπαϊωάννου** και έμαθε μοδίστρα σε κάποια **Αγγελοπούλου**, στην περιοχή της Κυψέλης. Επιστρέφοντας στο χωριό, αγόρασε μια ραπτομηχανή και με τον αέρα της Αθηναίας μοδίστρας, άρχισε να ράβει. Τόση πολλή δου-

44. Τη γιαγιά μας **Γιαννούλα Παπαϊωάννου**, τη σεβόμασταν πολύ εμείς τα εγγόνια της. Όσο μικρόσωμη ήταν τόσο περισσότερο συνετό μυαλό είχε. Μας συμβούλευε να μη θυμώνουμε και όταν θυμώνουμε, αντί να βρίζουμε να λέμε «στην ευχή». Είχε δε μεγάλη ευσέβεια. Ένα Καλοκαίρι, στις αρχές Αυγούστου μας ψόφησε το δαμάλι και το απέδωσε στο ότι δεν τηρήσαμε την αργία των Αγίων Αποστόλων και αντί να πάμε στην εκκλησία εργαστήκαμε στα καπνά. Κ.Δ.Μ.

45. Το πούλησε στον **Βασίλειο Σδρόλια** (κ. Τουλάκη) και εκείνος στη συνέχεια στον **Βάιο Μανώλη** και το έχει σήμερα ο γιος του **Ύψηλάντης Μανώλης**.

λειά είχε, ώστε μέσα σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα ξεπλήρωσε τη ραπτική μηχανή, που είχε αγοράσει.

Κατά τις ανοιξιάτικες, τις καλοκαιρινές και τις φθινοπωρινές ημέρες, έραβε και κεντούσε στη βεράντα του σπιτιού μας κόβοντας τα φορέματα πάνω στο μεγάλο ξύλινο τραπέζι. Είχε δε και δεύτερη μηχανή «Σίγγερ», που της έδωσαν από το κατάστημα της Καρδίτσας, ως διαφήμιση, για να μαθαίνουν οι κοπέλες χωριού μοδίστρες και κεντήστρες. Η μητέρα μου διέθετε κάπου 12 μοδιστράκια της και είχε στη διάθεσή της τα τελάρα, τα φιγουρίνια, τα σχέδια, τις κλωστές και τα άλλα χρειαζούμενα, για ράψιμο και κέντημα. Μερικά από μοδιστράκια αυτά ήταν: η **Γαρυφαλιά Σδρόλια**, η **Ισμήνη Λαγού**, η **Χάιδου** (κ. Κουτσουτάλια).

Και ενώ όλα πήγαινα καλά, γύρω στα 1927 πέρασε μια μεγάλη στενοχώρια. Ο παππούς, επειδή ήταν φιλότιμος και καλοκάγαθος, είχε βάλει υπογραφές, ως εγγυητής, σε διάφορα δάνεια που έπαιρναν συγγενείς και φίλοι του και επειδή δεν πληρώθηκαν τα δάνεια αυτά, χρεώθηκαν στον ίδιο. Παράλληλα πήρε και ο ίδιος δάνειο για να βοηθήσει τις αδερφή του **Ελένη Πλιάσα**, που ήταν στην Καρδίτσα, με 4 παιδιά και έχασε τον άντρα της. Πολύ συχνά ο παππούς, της κουβαλούσε με τα ζώα, άλλοτε αλεύρι, άλλοτε σιτάρι, άλλοτε της έδινε και χρήματα για να συντηρηθεί. Γι' αυτό αργότερα, όταν μεγάλωσαν τα παιδιά της, το αναγνώριζαν αυτό και μας έλεγαν.

- Να 'ναι καλά ο παππούς σας που μας έζησε εκείνον τον καιρό, γιατί δεν είχαμε απολύτως τίποτε.

Έτσι όλα αυτά, μαζεύτηκαν σε ένα μεγάλο ποσό, το οποίο οι δανειστές το ζητούσαν επιμόνως από τον παππού. Ένα βράδυ, λοιπόν, έρχεται στο σπίτι και ήταν πολύ στενοχωρημένος. Η μαμά και η γιαγιά ζήτησαν να μάθουν τι συμβαίνει. Με τα πολλά εκείνος τους είπε την αλήθεια, ότι μας τα πήραν όλα τα κτήματα, τα κατάσχεσαν για το χρέος που είχε. Τα 7 στρέμματα χωράφι κάτω στο Μπεϊλίκι, τα δυο στρέμματα στον Χαλιά και άλλα. Έτσι μείναμε χωρίς να έχουμε τίποτε, παρά μόνο το σπίτι που κατοικούμε.

Βαριά θλίψη και στενοχώρια έπεσε στο σπίτι μας. Η μάνα μου έβαλε τα κλάματα. Η γιαγιά τον μάλωνε συνέχεια:

- Μα τι έκανες επί τέλους; Γιατί το έκανες αυτό; Γιατί δεν μας έλεγες τίποτε τόσον καιρό;

Αυτή η δοκιμασία στοίχισε πολύ στη μαμά μου, η οποία κλείστηκε μέσα και δεν ήθελε να ιδεί κανένα. Δεν πήγαινε πουθενά, γιατί ντρεπόταν. Τι θα έλεγε ο κόσμος που θα την έβλεπε; Όλοι ήξεραν στο χωριό ότι ο παππούς έπεσε έξω, ότι είναι χρεωμένος. Ούτε στις γιορτές πήγαινε, ούτε στις συγκεντρώσεις, ούτε στους γάμους. Κλείστηκε στον εαυτό της και ασχολούνταν μόνο με το ράψιμο.

Κάποια φορά μάθαμε ότι κάηκε το συμβολαιογραφείο στον Μεσενικόλα, οπότε αναθάρρησε κάπως. Όμως και πάλι η φιλοτιμία, η τιμιότητα, αλλά και η απερισκεψία του παππού μου, δεν τον επέτρεψαν να αθετήσει τις υποχρεώσεις του και δέχτηκε να υπογράψει νέα συμβόλαια, χωρίς να πει τίποτε στην οικογένειά του. Μόλις το έμαθε αυτό η μαμά μου, τα έβαλε πάλι τα μαύρα και καινούργια πλάκα την πλάκωσε. Η στενοχώρια της έφθασε στο απροχώρητο. Επί ένα και πλέον χρόνο, δε σήκωνε κεφάλι για να ιδεί κόσμο.

Πώς παντρεύτηκε η μητέρα μου

Ευτυχώς, σχεδόν κάθε χρόνο ο παππούς πήγαινε τη μητέρα μου, καβάλα στο γαϊδούρι, στρωμένο με μια ωραία μαντανία, στο Τροβάτο, όπου ήταν τα αδέλφια της γιαγιάς και οι άλλοι συγγενείς για ξεκαλοκαιριό. Εκείνη τη φορά, γύρω στο 1930, την πήγε ειδικά για να ράψει το νυφικό και τα προικιά της συνονόματης **Όλγας**, κόρης της **Ολυμπιάδας**

Μερισιώτη. Στην αυλή, κάτω από την κληματαριά, σε ένα μεγάλο τραπέζι πάλι, έστησε το ραφείο της και με τη βοήθεια μερικών άλλων κοριτσιών άρχισε το ράψιμο.

Από κάτω έκανε βόλτα ο άγνωστος, τότε, ενωμοτάρχης του Τροβάτου **Δημήτριος Μαυρομμάτης**, ο οποίος την έβλεπε. Μάλιστα γνωρίστηκε με τον παππού, και έκαναν τη βόλτα τους μαζί, πολλές φορές, παρέα και με τους άλλους συγγενείς. Μετά από ένα 5ήμερο περίπου, όταν ήταν μόνοι τους, απευθύνθηκε στον παππού και του λέγει:

- Κύριε Παπαϊωάννου θέλω να παντρευτώ την κόρη σου. Μου την δίνεις; Και ο παππούς, χωρίς καν να σκεφθεί, απάντησε:
- Κύριε ενωματάρχα, ευχαριστώ πολύ για την πρόταση, αλλά εγώ δεν μπορώ να προικίσω την κόρη μου. Δεν έχω λεφτά να σου δώσω. Δεν μπορώ, λοιπόν, να σ' εξαγοράσω.
- Εγώ δεν σε ζήτησα λεφτά να με εξαγοράσεις, Εγώ σου ζήτησα την κόρη σου.
- Δεν μπορώ να σου πω τίποτε αυτή τη στιγμή.
- Εγώ πάντως επιμένω σ' αυτό που σου είπα.

Όταν τελείωσε αυτή η στιχομυθία, ο παππούς ανέβηκε στο σπίτι και είπε τα καθέκαστα. Όλοι ήταν με δισταγμό. Η μαμά καταλάβαινε ότι ήταν χρεωμένοι, ο παππούς το ίδιο και γι' αυτό είχαν αυτόν τον δισταγμό. Όλοι έβλεπαν ότι δεν μπορούσαν να κάνουν γαμπρό έναν Μαυρομμάτη.

Μετά από δυο – τρεις ημέρες, αφού δεν είχε καμιά απάντηση ο πατέρας μου ανεβαίνει πάνω στο σπίτι απρόσκλητος και τους κάνει την πρώτη επίσκεψη. Με τα πολλά και με την επιμονή του, ο παππούς του είπε ότι έχει κάποιο χρέος, αλλά δεν του τα έλεγε καθαρά.

Ο πατέρας μου έκανε και άλλες επισκέψεις στο σπίτι τους και μια μέρα, όταν γνωρίστηκε πολύ, παίρνει τη μαμά μου μέσα σε ένα δωμάτιο και της λέγει:

- Εγώ θέλω να σε κάνω γυναίκα μου, και το ξέρεις. Πες μου τι χρέος έχετε, και θέλω να μου πεις όλη την αλήθεια. Δεν θα μου κρύψεις τίποτε και προ παντός μη μου πεις ψέματα. Είσαστε στην οικογένειά σας τρία άτομα μόνο. Ο παππούς ήταν τσαγκάρης. Είχατε λίγα κτήματα. Γιατί χρεωθήκατε;

Η μαμά δεν απαντούσε. Δεν ήθελε να κατηγορήσει τον πατέρα της, ο οποίος την υπεραγαπούσε και της είχε μεγάλη αδυναμία. Στο τέλος, όμως, ύστερα από την πίεση του μπαμπά μου, αναγκάστηκε, να διηγηθεί, συνεσταλμένη και κλαίγοντας και να του πει το πώς ο παππούς έπεσε έξω, πώς χρεώθηκε και τι χρωστά ακόμη στους δανειστές του.

- Δεν μας έμεινε παρά μόνο το σπίτι που μένουμε, Τίποτε άλλο, κατέληξε
- Αυτά θέλω ν' ακούσω, της απάντησε ο μπαμπάς μου και συνέχισε: Εγώ έχω τη δυνατότητα να σας ξεχρεώσω και σίγουρα είμαι αποφασισμένος να σας ξεχρεώσω. Πάρε τώρα αυτά τα χρήματα, για να ράψεις ένα ωραίο καινούργιο φόρεμα. Να σε βλέπω χαρούμενη και να σε καμαρώνω.

Η μαμά συγκινήθηκε πολύ, τον ευχαρίστησε και έδωσε το λόγο της για τα αρραβωνιάσματα. Μέσα της έλεγε: «Αν μας ξεχρεώσει σωθήκαμε, θα κάνω ό,τι μου ζητήσει, ας τρώω ακόμη και ένα ξύλο την ημέρα. Αρκεί να μας ξεχρεώσει». Τόσο πολύ είχε απογοητευθεί.

Μετά από λίγον καιρό έκανε επίσκεψη στο σπίτι μας στα Κανάλια. Τον υποδέχθηκαν στη ωραία μεγάλη βεράντα μας, με στρωμένο τον καναπέ τα ωραία μαξιλαράκια και όλα τα καλά. Εκείνος, ίσως κουρασμένος από το δρόμο, απλώθηκε πάνω στα μαξιλάρια και τα τσαλάκωσε.

- Δεν πειράζει που τσαλακώθηκαν, θα τα σιδερώσω πάλι, είπε η μαμά μου.

Του άρεσε πάρα πολύ το σπίτι με τη θέα προς τον κάμπο, κατέβηκαν στην πλατεία, γνωρίστηκε με τους άλλους συγγενείς και

όλοι απορούσαν και θαυμάζοντας έλεγαν:

- Κοιτάξτε τι ωραίο γαμπρό έκανε ο Χρυσόστομος!

Ο παππούς δεν είχε λόγια να τον ευχαριστήσει. Όταν δε έκαναν τα συμβόλαια του έγραψε και το σπίτι και δεν κράτησε τίποτε για τον εαυτό του.

- Πάρ' τα όλα, εγώ δεν θέλω να κρατήσω τίποτε, του είπε.

Το 15αύγουστο εκείνης της χρονιάς ήρθε πάλι στο χωριό, αλλά δεν θέλησε να κατεβεί στο γλέντι της πλατείας. Του άρεσε να κάθεται στο μπαλκόνι και να αγναντεύει τον κάμπο, πίνοντας το τσιπουράκι του. Αυτή ήταν η μόνη του απόλαυση. Τόσο πολύ του άρεσε το σπίτι μας και το χωριό γενικότερα, ώστε τον επόμενο καιρό δεν πήγαινε στη Μεσοχώρα, στο πατρικό του σπίτι, αλλά έρχονταν πάντα στο σπίτι μας και έμεινε, τελικά, μόνιμα στα Κανάλια.

Ο γάμος έγινε στο σπίτι της **Βασίλως** στην Καρδίτσα, αλλά δεν θυμάμαι το λόγο, για τον οποίο έγινε εκεί. Νονός ήταν ο τότε φοιτητής ιατρικής **Ιωάννης Βαρελογιάννης**.

Μετά τα στέφανα, οι νιόπαντροι έφυγαν για το Τροβάτο, και έμειναν στο μικρό εργένικο σπίτι του πατέρα μου. Δεν πρόφτασε δε η μητέρα μου να το ιδεί, να το καθαρίσει, να το στρώσει, να το ετοιμάσει και την επόμενη μέρα ήρθε ένα φίλος του για να τον φιλοξενήσουν.

- Θα μας κάνεις και μια πίτα, της είπε, φεύγοντας για το γραφείο του.

Πώς να κάνει όμως πίτα η μαμά μου, αφού δεν είχε ούτε αλεύρι, ούτε πλάστη, ούτε πετρόβεργο, ούτε τίποτε; Το σπίτι ήταν άδειο από κουζινικά. Ευτυχώς η θεία της η **Ολυμπιάδα Μερισιώτη** τα είχε όλα και της τα έδωσε για να ετοιμάσει την πίτα.

Την έκανε πραγματικά πολύ νόστιμη και την ευχαριστήθηκαν όλοι, και ιδιαίτερα ο φιλοξενούμενος. Ένα επόμενο βράδυ και ενώ κοιμόταν, ο μπαμπάς μου πετάχτηκε από το κρεβάτι φωνάζοντας:

- Το βρήκα, το βρήκα!

Τι είχε συμβεί; Τις προηγούμενες ημέρες μαζί με το δάσκαλο του χωριού, προσπαθούσαν να λύσουν ένα δύσκολο πρόβλημα. Και τον μπαμπά μου τον απασχολούσε πολύ, μένοντας ξάγρυπνος όλη τη νύχτα. Μόλις, λοιπόν, βρήκε τη λύση του, πετάχτηκε από το κρεβάτι, άναψε τη λάμπα και άρχισε να το λύνει. Αυτό ήταν. Το πρωί έτρεξε να αναγγείλει στο δάσκαλο την επιτυχία του. Και ο δάσκαλος του έδωσε θερμά συγχαρητήρια, διότι ο ίδιος δεν μπόρεσε να το λύσει.

Από το Τροβάτο ο πατέρας μου μετατέθηκε στο Δομένικο Ελασσόνας, όπου πήρε και όλη την οικογένειά του τη γυναίκα του και εμάς τα δυο πρώτα παιδιά του, που είχαμε γεννηθεί στο μεταξύ. Εκεί περάσαμε τα καλύτερα χρόνια, χωρίς στενοχώριες και προβλήματα, με συχνές διασκεδάσεις και ωραίες παρέες. Μέναμε στο σπίτι κάποιου **Γεροβασίλη**, που μας διηγούνταν ωραίες ιστορίες. Γυναίκα του ήταν η **Μεταξά Γεροβασίλη**, πολύ καλή και με τα δυο παιδιά της παίζαμε μαζί. Ακόμη και εγώ, μικρό κορίτσι, γύριζα στις γειτονιές εδώ κι εκεί, ώσπου μια μέρα με έχασαν, διότι ήμουν σε ένα σπίτι και μου άρεσε να ζεσταίνομαι κοντά στη γωνιά με τη φωτιά.

Μετά πήγαμε στα Φάρσαλα, όπου βρήκαμε και μερικούς Μεσοχωρίτες, μεταξύ των οποίων και ο συγγενής μας **Κώστας Γκάνιας** που μας έκαναν νόστιμους λουκουμάδες και ύστερα στο Βελεστίνο, όπου μας βρήκε ο πόλεμος του 1940.

Σοφία Μαυρομμάτη – Κολοβού,
Βόλος, 2018

Αγιορείτικα μηνύματα

Στις 31 Μαΐου 2014 βρεθήκαμε μια ομάδα προσκυνητών στο Άγιο Όρος. Μεταξύ των Ιερών Μονών που επισκεφθήκαμε ήταν και η Ιερά Μονή Διονυσίου, που είναι κτισμένη σε έναν απότομο και γιγαντιαίο βράχο. Ο μεγαλόπρεπος πύργος της Μονής είναι κτίσμα του 1520, ενώ αξιόλογες είναι οι αγιογραφίες της Τράπεζας και της Στοάς της, με παραστάσεις από την Αποκάλυψη του Ιωάννη. Ανάμεσα στα κειμήλιά της τα πιο γνωστά είναι η εικόνα των Χαιρετισμών της Θεοτόκου, ο Σταυρός της Άννας της Παλαιολογίνας κ.ά. Η βιβλιοθήκη της Μονής περιλαμβάνει 804 χειρόγραφα, 27 ειλητάρια (περγαμηνές τυλιγμένες σε ξύλινους κυλίνδρους), πάνω από 5.000 έντυπα και πολλά ευαγγέλια.

Η κρεμασμένη στα βράχια Ιερά Μονή Διονυσίου Αγίου Όρους

Γενική άποψη της Ιερά Μονής Διονυσίου

*Στην Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου συναντήσαμε τους δυο Καναλιώτες μοναχούς: τον πατέρα Διονύσιο (**Λάμπρο Ι. Σδρόλια**) και τον πατέρα Βλάσιο (**Βασίλειο Π. Κατέρη**, κ. Κουπανιά), οι οποίοι με πολλή χαρά μας υποδέχτηκαν, μας αγκάλιασαν, μας φίλησαν σταυρωτά και μας οδήγησαν στα διάφορα προσκυνήματα για να κάνουμε το σταυρό μας και να προσκυνήσουμε. Μας συνόδευαν δε συνεχώς και μας ξενάγησαν στους διάφορους χώρους και τους ιερούς τόπους της Μονής. Μάλιστα ο π. **Βλάσιος** μας οδήγησε σε ένα παρεκκλήσιο, στο πάνω πάτωμα και εκεί παρακολουθήσαμε την πρωινή Θεία Λειτουργία, με λιγοστούς εκκλησιαζόμενους. Έμοιαζε με την οικογενειακή Θεία Λειτουργία που κάναμε στον χωριό, είπε, στον Άγιο Νικόλαο του Μουρκ, με λειτουργό τον καιρό εκείνο τον αείμνηστο **παπα – Κώστα Τσαρούχα**.*

Με τους δύο αυτούς Καναλιώτες μοναχούς μιλήσαμε για το χωριό, για τη ζωή στην πόλη και για την εγκαταβίωσή τους στο μοναστήρι, τα οποία και ευχαρίστως καταχωρούμε στη συνέχεια, πιστεύοντας ότι θα είναι πολύ ενδιαφέροντα σε όλους τους Καναλιώτες παλαιούς και νέους.

Αναμνήσεις και βιώματα του πατρός Διονυσίου
(κατά κόσμο Λάμπρου Ι. Σδρόλια)

Τα χρόνια μέχρι τον πόλεμο του 1940

Φοίτησα στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού. Είχα δάσκαλο τον **Κωστάκη Παπαγεωργίου**, τον **Λάμπρο Γιαννακό**, την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου**, που τη λέγαμε Πιπίτσα επειδή ήταν μικρόσωμη, τον **Σπύρο Κα-**

τέρη, που συνήθως δίδασκε στην πέμπτη και στην έκτη τάξη, καθώς και την **Βίκα Τσιανάκα – Γιαννακού**, η οποία, όπως έμαθα, ζει ακόμα στην Αθήνα αιωνόβια.

Εγώ από την τετάρτη τάξη του Δημοτικού έδωσα εξετάσεις και πέτυχα στην πρώτη τάξη του Προγυμνασίου, το οποίο μετά έγινε 8τάξιο Γυμνάσιο Φαναρίου. Εκεί είχαμε καθηγητές τους: **Χρύσανθο Χρυσανθάκη**, φιλόλογο, **Αντωνόπουλο**, θεολόγο, **Κων/νο Κουλουσούσα**, φυσικό, **Φώτιο Κουλουσούσα**, μαθηματικό, που αργότερα μετονομάστηκε σε **Φώτιο Καλούση** κ.ά. Μάλιστα στον καθηγητή αυτόν εγώ πήγαινα στο σπίτι του και προγυμναζόμουν, μαζί με άλλα παιδιά.

Εκείνη την εποχή μερικοί δάσκαλοι και καθηγητές είχαν και από μια βέργα και μας χτυπούσαν στις παλάμες, για να σωφρονιστούμε, όταν ήμασταν ανάποδοι ή όταν δεν ξέραμε το μάθημα. Δηλ. το ξύλο, τότε, ήταν παιδαγωγικό. Τις βέργες αυτές τις προμηθεύαμε εμείς στους καθηγητές και συνήθως ήταν κρανίσιες. Οι καθηγητές μας πάντως, ήταν άγιοι άνθρωποι, που φρόντιζαν για να μας μάθουν γράμματα και να γίνουμε καλοί χαρακτήρες.

Συνέχισα εκεί μέχρι την τρίτη τάξη του Γυμνασίου και ο μακαρίτης ο πατέρας μου αγόρασε όλα τα βιβλία: Άλγεβρα, Αναγνωστικά κ.λπ. Ύστερα κηρύχτηκε ο πόλεμος του 1940 και τον επόμενο χρόνο 1941, πέθανε ο πατέρας μου και σταμάτησα το σχολείο.

Εσένα, Κώστα, σε ξέρω από μικρό παιδί. Δεν φτάνει που ήμασταν γειτονιά στο χωριό, ήμασταν γειτονιά και στα χωράφια, πέρα στο Μούρκ, όπου εμείς είχαμε 4 στρέμματα χωράφι και το βάζαμε, συνήθως καπνό. Από την τουλούμπα τη δική σας παίρναμε νερό και ποτίζαμε τα ζώα ή καταβρέχαμε το καπνό. Θυμάμαι εκεί το μακαρίτη τον πατέρα σου, το Μήτσιο (**Δημήτριο Μαυρομμάτη**), που έκανε χωράφι με τις αγελάδες. Μια φορά μάλιστα, έζεψε και το γάιδαρό του και γι' αυτό τον πείραζαν κολακευτικά οι άλλοι Καναλιώτες. Για να πάρει δε στροφή το ζευγάρι, που όργωνε το χωράφι, το φώναζε προστακτικά: «τώρα δεξιά, δεξιά είπα, εμπρός δεξιά», «τώρα αριστερά, εμπρός αριστερά».

Εμείς είχαμε 33 στρέμματα χωράφια και τα καλλιεργούσαμε όλα. Μέχρι το 1940, ζούσαμε στο χωριό πολύ καλά. Ιδιαίτερα στα χρόνια του **Ιωάννου Μεταξά**, παρά το ότι πολλοί τον κατηγορούν, επειδή ήταν δικτάτορας, όλες οι οικογένειες των Καναλιωτών ήταν σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση και ζούσαν πλουσιοπάροχα. Κοίταζαν όλοι τις δουλειές τους, τα καπνά είχαν καλές τιμές και απέδιδαν, ενώ την Κυριακή πήγαιναν όλοι στην εκκλησία. Γέμιζε ο Προφήτης Ηλίας και η Κοίμηση της Θεοτόκου από κόσμο.

Η Ελλάδα μας, τότε ήταν πλούσια. Όλοι μας ζούσαμε πλουσιοπάροχα. Μόνο ο τεμπέλης και ο κλέφτης δεν ζούσε καλά. Τα καπνά που βάζαμε, ήταν μεν κοπιαστικά, με εκείνο το καλούπιασμα του Χειμώνα, αλλά είχαν κάθε χρόνο καλή τιμή.

Με την κήρυξη του πολέμου του 1940, εγώ δεν επιστρατεύθηκα, διότι ήμουν πρώτος γιος πολυτέκνου οικογενείας. Όμως, τόσο η οικογένειά μας, όσο και οι άλλες οικογένειες των Καναλιωτών, πέρασαν δύσκολες μέρες, από την πείνα και από τους κατακτητές Γερμανούς και Ιταλούς.

Το 1941 χάσαμε και τον πατέρα μου **Ιωάννη Σδρόλια**, όχι από πείνα, διότι εμείς δεν πεινάσαμε, αλλά από αρρώστια. Είχε πάθει πνευμονία και μέσα σε ένα μήνα μας άφησε. Εμείς συνεχίσαμε τη ζωή χωρίς τον πατέρα μας και πλέον ανέλαβε τα ηνία της οικογένειας η μητέρα μου **Χαρίκλεια Ι. Σδρόλια**, η οποία αναδείχθηκε άριστη οικονόμος. Το ψωμί μας ήταν κυρίως η μπομπότα, που γινόταν με αλεσμένο καλαμπόκι. Κάναμε, όμως και αιματηρή οικονομία. Η μητέρα μου κλείδωνε το ψωμί σε ένα σεντούκι και μας έδινε λίγο – λίγο. Εμένα, όμως, που ήμουνα ο πιο μεγάλος και έκανα πολλές δουλειές δεν

με έφθανε και μερικές φορές κρυφά - κρυφά, έβρισκα τρόπο, και άνοιγα το μπαούλο, που αντί για κρικέλες είχε σύρμα τηλεφώνου. Έλυνα, λοιπόν, προσεκτικά το σύρμα, έπαιρνα λίγο ψωμί, για να μην το καταλάβει η μητέρα μου και έδενα πάλι με τον ίδιο τρόπο το σύρμα και ήταν φυσιολογικά κλειδωμένο. Έτσι μαλάκωνα κάπως την πείνα μου.

Πολλές φορές τρώγαμε και λαχανόψωμο, ιδιαίτερα τις τελευταίες ημέρες του Ιουνίου του 1942, λίγο πριν αλωνίσουμε το καινούργιο σιτάρι. Ο θεολόγος καθηγητής του Γυμνασίου Φαναρίου **Σάββας Νανάκος**, έλεγε ότι ήταν ευλογία Θεού τα άφθονα λάχανα της εποχής εκείνης.

Οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στο χωριό

Όταν ήρθαν οι Ιταλοί στο χωριό, μας πήραν πέρα στο σχολείο για να μας δείρουν. Από εκεί μας πήγαν πέρα στο Φανάρι και μας έβαλαν στη γραμμή για να μας δείρουν. Εμένα, όμως και τον **Μήτσιο Καρανάσιο**, μας είδαν ότι ήμασταν μικροί και φορούσαμε κοντά παντελονάκια, μας πήραν παράμερα. Εκεί έρχεται ένας λεγεωνάριος Ιταλός και μας δίνει έναν δυνατό πάταρο στο μάγουλο και μας πέταξε πέρα, κάνοντάς μας νόημα να φύγουμε. Εμείς, από τη χαρά που είχαμε, επειδή μας απέλυσαν, δεν νιώσαμε καθόλου τον πόνο και τρέξαμε να εξαφανισθούμε.

Κατά την Κατοχή, οι αντάρτες είχαν τη βάση τους στον Αϊ Λια. Κοιμόνταν στο κελί, όπου είχαν και το τηλέφωνο. Συχνά πηγαίναμε και εμείς εκεί και παίρναμε τηλέφωνο. Όταν δε αργότερα φούντωσε το αντάρτικο και στο τέλος της Κατοχής, τα πολεμικά ανακοινωθέντα μεταδίδονταν στην πλατεία, αλλά και σ' ολόκληρο το χωριό, με το χωνί κάποιου γραμμοφώνου. «Προσοχή, προσοχή, μιλάει το χωνί» ήταν το σύνθημα με το οποίο άρχιζε η ανακοίνωση.

Τότε αναπτύχθηκαν και οι αντιστασιακές οργανώσεις, το ΕΑΜ και το ΕΔΕΣ. Όλοι οι νέοι και οι μεγάλοι Καναλιώτες είχαν ενταχθεί στις γραμμές τους.

Ο βομβαρδισμός του χωριού

Το 1943, ανήμερα της Παναγίας, την ώρα που ήμουν στην πλατεία, μετά που σχόλασε η εκκλησία, ήρθε ένα γερμανικό αναγνωριστικό αεροπλάνο. Είδε, λοιπόν, μια μεγάλη σημαία, που σήκωσαν οι αντάρτες στο προαύλιο της εκκλησίας και αμέσως έφυγε. Εγώ τότε πήγα στο σπίτι, όπου η μητέρα μας ετοίμασε το μεσημεριανό φαγητό για να φάμε. Σε λίγο κατέφθασαν πολλά αεροπλάνα και άρχισαν τον σφοδρό βομβαρδισμό του χωριού. Τόσον κρότο έκαναν και τόση κοσμοχαλασιά, ώστε το τραπέζι κουνήθηκε πάρα πολύ και τα φαγητά έπεσαν κάτω. Εμείς τρέξαμε κάτω στο κατώι και κρυφτήκαμε όσο καλύτερα μπορούσαμε.

Ευτυχώς δεν έπεσε καμιά βόμβα στο σπίτι μας και έτσι σωθήκαμε. Αμέσως βγήκαμε έξω και τρέξαμε πάνω στον Προφήτη Ηλία, φοβούμενοι μήπως ξανάρθουν τα αεροπλάνα και συνεχίσουν τον βομβαρδισμό.

Εμείς στο σπίτι μου δεν είχαμε θύματα με το βομβαρδισμό. Στο Κοινοτικό Πηγάδι, όμως, που ήταν πιο πάνω, σκοτώθηκε η **Ειρήνη Τέσσα**, που κατοικούσε ακριβώς δίπλα και φοβούμενη μην πέσει το σπίτι της και την πλακώσει, βγήκε έξω και πήγε εκεί για καλύτερα.

Η επιδρομή των ανταρτών στο χωριό

Το 1948, με βοήθησε ο αδερφός μου ο **Νίκος Ι. Σδρόλιας**, που τότε ήταν στο Βόλο, και έφτιαξα ένα καινούργιο κοστούμι. Το είχα και το καμάρωνα στην κρεμάστρα, για να το φορέσω την Κυριακή του Πάσχα. Τη νύχτα, όμως, της Κυριακής των Βαΐων έρχονται αντάρτες στο χωριό. Το ξέραμε ότι επρόκειτο

να έρθουν και γι' αυτό σχεδιάζαμε πού να κρυφτούμε. Εγώ σκεπτόμουν να ανέβω πάνω από την πιατοθήκη και προβληματιζόμουν πώς θα ανέβω εκεί ψηλά.

Σε μια στιγμή, λίγο μετά τα μεσάνυχτα, ακούω εκεί προς τον **Αναστάση Γιωτόπουλο** μια δυνατή φωνή να φωνάζει:

- Συναγωνιστή, συναγωνιστή!

Αμέσως πετάγομαι από τον ύπνο, ανεβαίνω πάνω από την πιατοθήκη και χώνομαι μέσα στα χατήλια. Πώς τα κατάφερα, ακόμα δεν μπορώ να καταλάβω. Αλλά ο φόβος, που «φυλάει τα έρ'μα», όπως λέμε, έδωσε και σε μένα δύναμη και πετάχτηκα σαν αστραπή πάνω στο ταβάνι. Η αδερφή μου, η **Αγορίτσα Ι. Σδρόλια**, χώθηκε κάτω από το αμπάρι, που είχαμε τα σιτάρια και τα καλαμπόκια, όπως την είχε ορμηνεύσει από τις προηγούμενες ημέρες η μάνα μου **Χαρίκλεια Ι. Σδρόλια**. Έτσι οι αντάρτες δεν μας βρήκαν, παρά το ότι μας αναζητούσαν και η μητέρα μου τους έλεγε διάφορες δικαιολογίες. Τα άλλα δυο αδέρφια μου ο **Ιπποκράτης Ι. Σδρόλιας** και ο **Τριαντάφυλλος Ι. Σδρόλιας**, ήταν πολύ μικρά και δεν υπήρχε περίπτωση να τα πάρουν μαζί τους.

Αμέσως παίρνουν ένα τσουβάλι και σάκιασαν μέσα ό,τι βρήκαν μπροστά τους που ήταν χρήσιμο. Πρώτο και καλύτερο, βέβαια, πήραν το καινούργιο μου κοστούμι το σακάκι με το παντελόνι. Έτσι έμεινα με τη χαρά, ότι θα φορούσα το καινούργιο μου κοστούμι το Πάσχα.

Από το χωριό πήραν, τότε, κάπου 30 νέους και νέες και τους οδήγησαν πάνω στα βουνά, όπου έκαναν τις συγκεντρώσεις τους. Μεταξύ των άλλων πήραν και την **Ευτυχία Σδρόλια** (κ. του Χρη), η οποία έμεινε στο βουνό μέχρι το τέλος του αντάρτικου και μάλιστα παντρεύτηκε τον βαθμοφόρο αντάρτη **Νικόλαο Μπαντέκο.** Τότε τους έπιασε ο στρατός και πέρασαν στρατοδικείο, στη Λάρισα. Έμαθα δε ότι θα γλίτωνε το εκτελεστικό απόσπασμα, αν απαρνιόταν το άντρα της[46].

Επίσης θυμάμαι τον **Νικήτα Γκίκα** που σκοτώθηκε την περίοδο εκείνη στο χωριό, σε μια συμπλοκή με τους αντάρτες, την ώρα που φύλαγε σκοπιά.

Μετά αποφάσισα και πήγα στο Βόλο, όπου ήταν ήδη ο αδερφός μου **Νικόλαος Ι. Σδρόλιας**, από το 1943. Για πρώτη φορά που πήγε, δεν του άρεσε, ίσως γιατί δεν βρήκε αμέσως δουλειά και γύρισε πίσω. Αλλά εγώ τον πίεσα πολύ, του είπα ότι εδώ δεν θα έχουμε προκοπή τόσα παιδιά που είμαστε και έτσι ξαναπήγε, οπότε έπιασε δουλειά στο εστιατόριο του **Μεταφτσή** της παραλίας, ως σερβιτόρος. Έπαιρνε καλά χρήματα εκεί και μας βοηθούσε και εμάς στο χωριό.

Η πλημμύρα του 1955 στο Βόλο

Το 1955, λίγο καιρό μετά το μεγάλο σεισμό, που ισοπέδωσε πολλά σπίτια στο Βόλο, έγινε μια μεγάλη πλημμύρα, που αποτελείωσε την καταστροφή. Έβρεχε συνέχεια επί τρεις ημέρες. Το σπίτι μας ήταν στην οδό Περαιβού, κοντά στο ποτάμι του Αναύρου. Πρωί – πρωί, την ημέρα εκείνη σηκώθηκα και μέσα στη βροχή ξεκίνησα για τη δουλειά μου.

- Πάρε μαζί σου και ένα ζευγάρι κάλτσες γιατί με τέτοια βροχή θα χρειασθεί να τις αλλάξεις, μου λέει η μακαρίτισσα η μητέρα μου.

Πραγματικά τις πήρα και πήγα στη δουλειά μου, στο ΚΤΕΛ. Την ώρα που εργαζόμουνα ήσυχος καταφθάνει ο αδερφός μου, ο Τριαντάφυλλος καταβρεγμένος και μου λέει:

46. Η **Ευτυχία Σδρόλια** (κ. του Χρή) βοήθησε πολλούς Καναλιώτες, που πήραν οι αντάρτες με το αξίωμά της ως γυναίκα του αρχηγού. Ένας από αυτούς ήταν και ο αείμνηστος **Απόστολος Δ. Μαυράκης**, ο οποίος διηγείται την περιπέτειά του στο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των αναμνήσεων» 1ος τόμος, σελ.407 – 410].

- Πάει το σπίτι μας, χάθηκε, δεν υπάρχει πλέον τίποτα. Ούτε σπίτι, ούτε ντουβάρια, τίποτε – τίποτε. Όλα έχουν ισοπεδωθεί και το νερό κυλάει άφθονο, παρασύροντας τα πάντα προς τα κάτω, προς τη θάλασσα.

Αφήνω στο πόδι μου κάποιον άλλο και τρέχω να ιδώ τι συμβαίνει. Όταν έφθασα εκεί δεν πίστευα στα μάτια μου. Δεν βρήκα τίποτε όρθιο, που να θυμίζει την κατοικία μας. Το νερό τα πήρα όλα σβάρνα. Καταστροφή μεγάλη, με πολλά ανθρώπινα θύματα. Πνίγηκε η μητέρα μου **Χαρίκλεια Σδρόλια** και ο ανεψιός μου. Τους βρήκαν αργότερα τα συνεργεία διάσωσης και μας τους έφεραν να τους θάψουμε. Παρά λίγο να πνιγούν και ο γαμβρός μου **Χρήστος Σταμάτης**, που κυλίστηκε μέσα στη λάσπη, με την αδερφή μου **Αγορίτσα Σδρόλια – Σταμάτη**, την οποία, ευτυχώς, την παρέσυρε το ποτάμι και την έβγαλε πάνω σε ένα βράχο, από τον οποίο γαντζώθηκε και σώθηκε. Ο βράχος αυτός ήταν και ο ίδιος παρασυρμένος από τον μεγάλο όγκο του νερού.

Χάσαμε τότε τα πάντα: μια μηχανή ραψίματος, τα καλά μας ρούχα, τα πάντα, τα πάντα. Μείναμε μόνο με αυτά που φορούσαμε. Το μόνο που βρήκαν τα συνεργεία, αργότερα, όταν αποτελείωσε το κακό, ήταν μια χάρτινη βαλίτσα, που είχαμε μέσα διάφορα έγγραφα, χαρτιά και βιβλία, τα οποία έγραφαν το όνομά μου. Έτσι μας την έφεραν και μέσα εκεί, που λες Κώστα, είχαμε ανάμεσα κρατημένο και το κομπόδεμά μας, τις οικονομίες μας, κάπου 17.000 δραχμές. Μουσκεμένα, βέβαια και λασπωμένα ήταν τα χρήματα. Αλλά σιγά – σιγά τα καθαρίσαμε και τα χρησιμοποιήσαμε. Εκείνοι που τα έπαιρναν, τα έβλεπαν ότι ήταν λερωμένα και καταλάβαιναν το γιατί.

Αλλά, πρέπει να πω και τούτο: Όπως μας τα πήρε τα πράγματά μας ο Θεός με την πλημμύρα εκείνη, μας τα έδωσε αργότερα πλουσιοπάροχα. Ήρθε επικεφαλής της περίθαλψης ένας **Ιατρίδης** εκ μέρους της Κυβερνήσεως και μοίρασε πολλά λεφτά ανά άτομο πλημμυροπαθούς οικογένειας. Μας έδωσε ακόμη μεγάλα δάνεια, κάπου 32.000 δραχμές και παραπάνω αργότερα, για να ξανακτίσουμε τα σπίτια μας. Μας μοίρασε ρούχα, κλινοσκεπάσματα και πολλά άλλα χρειαζούμενα, που δεν τα είχαμε πρωτύτερα. Μπορώ να πω δε ότι πήραμε τόσα πολλά, που δεν τα είχαμε πρωτύτερα και ακόμη μπορούσαμε να δώσουμε σε άλλους που δεν είχαν.

Πολύ γρήγορα αποκτήσαμε καινούργια στέγη, δική μας όλως διόλου, στην οδό Δεληγιώργη 107, πάνω από την εκκλησία της Αναλήψεως, όπου εγκαταστάθηκε πλέον η μακαρίτισσα αδερφή μου **Αγορίτσα Ι. Σδρόλια.** Σήμερα πλέον το έχει το σπίτι αυτό ο ανεψιός μου.

Από το Βόλο στο μοναστήρι του Αγίου Όρους

Από μικρός ήμουν τακτικός στην εκκλησία και πήγαινα κοντά στον **παπα – Κώστα Τσαρούχα.** Παράλληλα ο μικρός αδερφός μου

Καναλιώτες στην είσοδο της Ιεράς Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους. Από αριστερά: Βάιος Χριστοδούλου, μοναχός Αντώνιος (Αριστείδης Σδρόλιας), Σταύρος Σδρόλιας, μοναχός Διονύσιος (Λάμπρος Σδρόλιας), Κώστας Σδρόλιας (εφημ. «Τα Κανάλια», Απρίλιος 208, φύλο 143, σελ. 15).

Τριαντάφυλλος Ι. Σδρόλιας, δανειζόταν διάφορα χριστιανικά βιβλία από τη βιβλιοθήκη του κατηχητικού και τα διάβαζα με πολλή όρεξη. Μου άρεσαν πάρα πολύ οι θρησκευτικές ιστορίες και τα διηγήματα. Έτσι η ψυχή μέσα μου ζεστάθηκε. Αγόραζα κι εγώ χριστιανικά βιβλία από την Καρδίτσα. Ιδιαίτερα μου έκαναν εντύπωση οι Βίοι των Αγίων, που πάντα ήταν ελκυστικοί, με την ενάρετη ζωή τους και μάλιστα με τα μαρτύριά τους.

Στο Βόλο που πήγα, δεν είχα καμιά όρεξη για τη δουλειά μου, την οποία, όμως έκανα κατά τον καλύτερο τρόπο. Πολλά χρόνια ήμουν υπάλληλος του ΚΤΕΛ, το οποίο, τότε είχε τα γραφεία του στην παραλία, δίπλα στο ξενοδοχείο «Πάλλας». Ήμουν ταμίας, κρατούσα τα ονόματα των επιβατών, τους διευκόλυνα στις θέσεις και όταν ερχόταν η ώρα αναχώρησης του λεωφορείου, φώναζα με όση δύναμη είχα τους επιβάτες να ανεβούν με τη σειρά.

Πάντα, όμως, μέσα μου έκαιγε συνέχεια η φλόγα της απομόνωσης, μακριά από τον κόσμο. Ήθελα να ησυχάσω, να ασχοληθώ με την ψυχή μου, να υμνήσω και να δοξολογήσω το Θεό, να κυριαρχήσει η γαλήνη μέσα μου.

Από το Βόλο έφυγα για το μοναστήρι το 1963. Η αλήθεια είναι ότι για τον κόσμο έφυγα απότομα, χωρίς να πω σε κανέναν τίποτε. Και αρκετοί έψαχναν να με βρουν πού είμαι. Ανάμεσά τους ήταν και ο φίλος και συγγενής μου **Κωνσταντίνος Λ. Σδρόλιας**, ο τσαγκάρης, όπως τον λέγαμε στο χωριό. Με αυτόν έκανα πολλή παρέα και τα λέγαμε όλα. Γι' αυτό, όταν αργότερα ήρθε και με βρήκε στο Όρος, μου είπε με παράπονο:

- Καλά ρε Λάμπρο, δεν είπες σε κανένα τίποτε, ότι θα φύγεις. Αλλά ούτε και σε μένα, τον καρδιακό σου φίλο, που ήμασταν μαζί όλη την ώρα;

Ούτε και σ' αυτόν είπα τίποτε. Παρά το ότι είχαμε έρθει μαζί στο Άγιο Όρος, το 1960 και από τότε μου είχε μπει η ιδέα να τα παρατήσω όλα και να γίνω μοναχός. Στο Βόλο, όταν επανήλθα, όλο αυτό σκεπτόμουν. Στη δουλειά μου, στο σπίτι μου, στις παρέες μου, πάντα αυτό είχα στο νου μου. Είχα ακούσει ότι εδώ στη Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου ήταν ηγούμενος ένας πολύ ευσεβής άνθρωπος, ο πατήρ **Γαβριήλ**, που καταγόταν από τα μέρη μας, από τον Μεσενικόλα. Τον γνώρισα για πρώτη φορά, τότε και όταν αργότερα, το 1961, πήρα την άδεια ενός μηνός από τα ΚΤΕΛ, ήρθα πάλι εδώ και πέρασα πολύ καλά. Μου άρεσε η ζωή του μοναστηριού και πλέον αποφάσισα τελεσίδικα να γίνω μοναχός.

Σχεδίαζα, λοιπόν, με κάθε λεπτομέρεια την αναχώρησή μου. Φρόντισα να τακτοποιήσω όλες τις εκκρεμότητές μου, να μην έχω καμιά υποχρέωση ανεκπλήρωτη. Δεν ήθελα να πω σε κανένα τίποτε. Αυτά τα πράγματα δεν λέγονται, Κώστα. Αν τα πεις έστω και σε έναν, θα καταφθάσουν πολλοί για να σε μεταπείσουν. Άλλοι θα παρακαλούσαν, άλλοι θα έκλαιγαν και τόσα άλλα. Εγώ, ώριμος πλέον στην ηλικία και στο μυαλό, πήρα την απόφασή μου. Ήθελα να αφιερωθώ εξ ολοκλήρου στο Θεό, που πίστευα από τα μικρά μου χρόνια, μέχρι και τώρα στα γεράματά μου.

Πήρα, τότε, το βαλιτσάκι μου ένα πρωινό, και χωρίς να με ιδεί κανένας ήρθα στο μοναστήρι. Εδώ είμαι αναπαυμένος και απολαμβάνω τη μοναστική ζωή. Την καθημερινή λατρεία, την προσευχή, την ψαλμωδία, τα ιερά αναγνώσματα και όλα τα σχετικά. Αυτά με θρέφουν καθημερινά. Η υλική τροφή είναι πολύ λίγη, ίσα – ίσα για να συντηρούμαι. Και ευτυχώς, δόξα τω Θεώ, είμαι αρκετά καλά. Λεπτός και αδύνατος μεν, αλλά αρκετά γερός και με πλήρη διαύγεια πνεύματος.

Θυμάμαι όλους τους Καναλιώτες, στο Βόλο και στο χωριό. Δεν τους αποχωρίστηκα. Τους έχω πάντα μέσα στην καρδιά μου και στην ψυχή μου. Έτσι να τους πεις. Θυμάμαι όλο το εκκλησίασμα στον Προφήτη Ηλία, έναν – έναν,

όπου ήμουν νεωκόρος. Θυμάμαι και τον πατέρα σου τον **Δημήτριο Χ. Μαυρομμάτη**, ο οποίος έψελνε κιόλα και μάλιστα μαθαίνοντας βυζαντινή μουσική. Θυμάμαι το **Λάμπρο Παπαγεωργίου** μαζί με τον **Νικόλαο Σδρόλια** (κ. Σιώκα), που έψελναν στο αριστερό και πολλούς – πολλούς άλλους. Να δώσεις σε όλους τις καλύτερές μου ευχές, από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο, μέχρι τον **Σκούρα** από το Στουγκ, που λέγαμε. Για όλους προσεύχομαι να τους έχει καλά ο Θεός και να είναι προοδευμένοι.

Από τους πολλούς Καναλιώτες που ήρθαν εδώ στο Άγιο Όρος, θυμάμαι ιδιαίτερα το μακαρίτη **Αθανάσιο Κ. Μπρακατσούλα**, που έψαξε πολύ και τελικά με βρήκε σε κάποια ρωσική σκήτη, που είναι κοντά στις Καρυές. Εκεί ήμουνα την περίοδο εκείνη.

Έχω 53 χρόνια εδώ στο Όρος και μόνο μια φορά βγήκα έξω. Όταν χρειάστηκε να πάω στη Θεσσαλονίκη για να κάνω εγχείρηση στον καταρράκτη των ματιών μου. Ποτέ άλλοτε. Και τώρα βλέπω πολύ καλά και διαβάζω τα αναγνώσματα των ακολουθιών. Βλέπω καλύτερα από τότε που ήμουν παιδί. Να είσαι πάντα καλά και εσύ, που μαζί θυμηθήκαμε τόσα πολλά για το χωριό μας και για όλους του Καναλιώτες. Να τους δώσεις τα θερμά χαιρετίσματά μου και τις ευλογίες μου.

Επιμέλεια: Κ. Δ. Μ. 4.6.2014

Αναμνήσεις και βιώματα του πατρός Βλασίου

(κατά κόσμον Βασιλείου Π. Κατέρη)

Αναμνήσεις από το χωριό

Με νοσταλγία θυμάμαι τους παλιούς συμμαθητές μου στο σχολείο. Τον αδερφό σου **Χρήστο Μαυρομμάτη**, τον **Γεώργιο Γιωτόπουλο**, τον **Βασίλειο Μπαλντά**, από το Φανάρι, που τώρα βρίσκεται στο Βόλο, όπου παντρεύτηκε και έκανε καλή προκοπή. Έψελνε πολύ καλά, όταν πηγαίναμε στην εκκλησία. Επίσης θυμάμαι τους άλλους συμμαθητές μου, τον θεολόγο **Απόστολο Σδρόλια**, και τον φιλόλογο **Θωμά Παγώνη**, καθώς και τον επίσης φιλόλογο **Θωμά Ν. Ζήση**, που έγινε σπουδαίος υμνογράφος και μου έστειλε μερικά βιβλία του. Έγραψε και μερικούς παρακλητικούς ύμνους στην Παναγία την Καναλιώτισσα, οι οποίοι διαβάζονται στις διάφορες παρακλήσεις, ιδιαίτερα εκείνες, που γίνονται πριν από τον δεκαπενταύγουστο, όπως έμαθα. Ποιους άλλους θυμάμαι από το Βόλο; Α, ναι, θυμάμαι την **Έλλη Θ. Θέου – Παναγιωτίδου**, που είναι συγγενής μου.

Θυμάμαι την γεωργική μας ζωή πέρα στο Μουρκ, όπου εμείς είχαμε εκτός από τα χωράφια και πολλά πρόβατα. Εσύ πολλές φορές ερχόσουν και έπαιρνες νερό από τη Βρύση του Μουρκ. Θυμάμαι τον Άγιο Νικόλαο που γιόρταζε στις 6 Δεκεμβρίου και μαζί του γιορτάζαμε κι εμείς, που είχαμε τα ντάμια μας εκεί.

Πάντα, όταν βρίσκω Καναλιώτη ρωτάω για το χωριό. Τώρα έμαθα ότι είχατε εκλογές και βγάλατε πάλι πρόεδρο τον ίδιο, τον **Χριστόδουλο Θ. Ζέκιο**, που ήταν και πρωτύτερα.

Πώς πήρα την απόφαση να ακολουθήσω τη μοναστική ζωή

Από τα παιδικά μου χρόνια, θυμάσαι Κώστα, ήμουν τακτικός στο κατηχητικό, που μας έκανε ο θεολόγος **Ιωάννης Κολοβός**. Από τότε κάτι έμεινε μέσα μου. Αργότερα, το 1964, όταν τελείωσα μαθηματικός και άρχισα τα φροντιστήρια μαζί με άλλους στη Θεσσαλονίκη, αυτό το κάτι άρχισε να αναδεύεται μέσα μου και να μου δίνει ένα βαθύτερο νόημα για τον προορισμό του ανθρώπου. Στη συνέχεια άνοιξα δικό μου φροντιστήριο, το οποίο πήγαινε πολύ καλά. Παράλληλα έκανα και τα χαρτιά μου για διορισμό. Διορίστηκα στα Βασιλικά Θεσσαλονίκης και δέχτηκα το διορισμό, επειδή ήταν κοντά στη Θεσσαλονί-

κη. Αν ήταν λίγο πιο πέρα δεν θα πήγαινα. Εκεί έμεινα 5 χρόνια.

Πάντα, όμως, η φλόγα που έκαιγε μέσα μου, δυνάμωνε όλο και περισσότερο. Ο πνευματικός μου, δεν είχε αντίρρηση και έτσι πήρα την απόφαση να πάω σίγουρα να ιερωθώ και να γίνω μοναχός. Είπα την απόφασή μου και στον μακαρίτη **γερο – Παΐσιο**, ο οποίος με ενεθάρρυνε ακόμη περισσότερο και μου έδωσε την ευλογία του.

Είχα αποφασίσει, βέβαια, από πολύ νωρίς να μην παντρευτώ και έτσι ήμουν ελεύθερος από αυτή την πλευρά. Είχα, όμως και υποχρέωση στους γονείς μου, τους οποίους τους έφερα στη Θεσσαλονίκη από το 1972. Ο πατέρας μου πέθανε στα 88 του χρόνια, αλλά η μητέρα μου ζούσε ακόμη. Έτσι παράτεινα την παραμονή μου στον κόσμο.

Όταν ήρθα ως λαϊκός για επίσκεψη εδώ στο μοναστήρι, είδα τον πατέρα Διονύσιο κατά κόσμο **Λάμπρο Σδρόλια**), ο οποίος με επηρέασε πολύ θετικά για την ζωή του μοναστηριού, μου έδωσε την ευλογία του και συνέβαλε αποφασιστικά στη μεγάλη κλήση μου.

Η ζωή μου στο μοναστήρι

Αυτή την περίοδο έχω, εδώ στο Μοναστήρι του Διονυσίου, το διακόνημα του τραπεζοκόμου. Είναι πολύ κουραστική η δουλειά αυτή. Ξέρεις τι σημαίνει π.χ. να κόβεις ψωμί για 100 άτομα δυο φορές την ημέρα; Να, κοίταξε το δάκτυλό μου έβγαλε κάλο, από την πίεση. Παρά ταύτα το κάνω με ευχαρίστηση, γιατί θα δώσω να φάνε και να απολαύσουν το φαγητό όλοι αυτοί οι προσκυνητές. Μετά το ψωμί, που το κατανέμω σε όλα τα τραπέζια, βάζω τα φρούτα, τα κρασιά, τα νερά, τα τυριά, τα μαχαιροπήρουνα κ.λπ. Όλα αυτά απαιτούν πολύ χρόνο και μπορώ να πω ότι ένα πεντάωρο την ημέρα είμαι απασχολημένος με το διακόνημα του τραπεζοκόμου.

Είμαι ο μεγαλύτερος που έχει το διακόνημα αυτό και το κάνω με την καρδιά μου. Υμνολογώ το Θεό κατά την ώρα που εργάζομαι.

Σήμερα μάλιστα, έκανα και τον αναγνώστη και κατά την ώρα της Τράπεζας, που ήταν απόλυτη ησυχία, παρά τα 100 περίπου άτομα που έτρωγαν, διάβασα ένα ωραίο ανάγνωσμα. Έτσι δεν έφαγα μαζί σας, αλλά λίγο αργότερα μόνος μου. Γι' αυτό δεν πρόλαβα και το απόδειπνο που κάνατε στο ναό, αμέσως μετά την Τράπεζα. Το διάβασα, όμως, μόνος μου, σύμφωνα με την τάξη που υπάρχει εδώ στο Άγιο Όρος.

Οι άλλοι μοναχοί, που είναι γύρω στους 40 τον αριθμό, έχουν και αυτοί διάφορα καθήκοντα. «Διακονήματα» τα λέμε εδώ. Λένε μερικοί ότι τα διακονήματα μας ταλαιπωρούν, ιδιαίτερα όταν έχουμε πολύν κόσμο στο μοναστήρι. Όχι, δεν μας κουράζουν τα διακονήματα και τα κάνουμε με περισσή ευχαρίστηση. Άλλωστε οι ταλαιπωρίες του σώματος, μας ευφραίνουν και είναι μέσα στα πλαίσια της αγιαστικής ζωής μας. Ταλαιπωρούμε το σώμα για να μην έχει απαιτήσεις και απολαμβάνουμε με την ψυχή μας τα πνευματικά αγαθά.

Αλλά, από την άλλη μεριά, δεν είναι τόσο τα διακονήματα, που μας ελκύουν, όσο η πνευματική ζωή που έχουμε στο μοναστήρι, με τις καθημερινές ακολουθίες και Θείες Λειτουργίες, με τις αδιάλειπτες προσευχές, κατά τις οποίες υμνούμε και δοξολογούμε το Θεό και με τη νοερή επαφή που έχουμε με τους ανθρώπους. Πάντα τους έχουμε στη σκέψη μας και πάντα τους μνημονεύουμε. Στο δικό μου κατάλογο έχω πάνω από 1000 αδελφούς, που τους μνημονεύω καθημερινά και πάντα φέρνω στο μυαλό μου τα γεγονότα της πολιτείας τους, όπως τους έζησα.

Η Ιερά Μονή έχει και κτήματα, αμπέλια, μελίσσια, οπωροφόρα δένδρα κ.λπ., τόσο εδώ όσο και έξω από το Άγιο Όρος. Έχουμε επίσης ένα ελαιοτριβείο, διάφορους κήπους, με όλα

τα κηπευτικά. Αλλά σ' αυτά δεν εργάζονται μοναχοί. Εργάζονται οι λεγόμενοι «υποτακτικοί» ή ακόμη και οι ενοικιαστές, οι οποίοι μας αποδίδουν το μερίδιό μας. Ακόμη και εργάτες περιποιούνται τους κήπους και κάνουν διάφορες γεωργικές εργασίες.

Τα κελιά των μοναχών είναι στο πάνω πάτωμα, και στα κάτω πατώματα μένουν οι προσκυνητές σε θαλάμους των 5 – 8 κλινών, αλλά και σε δίκλινα και μονόκλινα δωμάτια.

Εδώ στο μοναστήρι έχουμε την εξής λειτουργική σειρά: Νύχτα, ώρα 3 π.μ. χτυπάει η καμπάνα για τον όρθρο, ο οποίος τελειώνει περίπου στις 5 π.μ. Μετά αρχίζει η λειτουργία για τους κοσμικούς, ώστε να προλάβουν να φύγουν με το καράβι. Η λειτουργία αυτή τελειώνει στις 8 π.μ. περίπου. Οπότε ο κόσμος μπορεί να πάρει το πρωινό του, τσάι, καφέ κ.λπ. και στη συνέχεια να ετοιμασθεί και να ταξιδέψει.

Στις 8 π.μ. αρχίζει η άλλη λειτουργία που γίνεται πλέον για μας τους μοναχούς στον άλλο ναό της Παναγίας. Γίνεται παράκληση, διαβάζονται οι Ώρες και στη συνέχεια η λειτουργία, η οποία τελειώνει περίπου στις 10 π.μ. Μετά οι μοναχοί αποσύρονται στα κελιά τους για ξεκούραση και ανάπαυση.

Το παλιό μου ράσο, που πρωτοφόρεσα, όταν ντύθηκα μοναχός, είναι πλέον αρκετά τριμμένο, αλλά το έχω ως πολύτιμο κειμήλιο, που μου θυμίζει τις μεγάλες στιγμές που άφησα το λαϊκό βίο και ακολούθησα το μοναστικό. Ήταν θαυμάσιες και ανεπανάληπτες εκείνες οι στιγμές.

Επιθυμώ πολύ να έρθω στο χωριό για να ιδώ όλους του παλιούς συγχωριανούς μου, αλλά αυτό εμάς τους μοναχούς δεν μας κάνει καλό. Διότι φύγαμε από τον κόσμο για να αποφύγουμε τα κοσμικά. Κάθε εικόνα, κάθε συνάντηση, κάθε επαφή με τον κόσμο, ο διάβολος την εκμεταλλεύεται και την διαπλάθει διαφορετικά. Ό, τι ακούς, ό,τι βλέπεις, ό,τι συζητάς με τους ανθρώπους, διαβάλλεται από αυτόν και παραποιείται, ώστε να μας προκαλέσει και να μας παρασύρει στην αμαρτία. Και ξέρεις, Κώστα, ότι εμάς του μοναχούς μας κυνηγάει πολύ περισσότερο ο διάβολος, εκμεταλλευόμενος κάθε ευκαιρία ζητώντας πάντα να μας πειράξει.

Τέλος, θέλω να χαιρετήσω εκ του μακρόθεν όλους τους Καναλιώτες, να τους δώσω την ευλογία μου και να τους ευχηθώ καλή υγεία και προκοπή. Τους έχω πάντα στην καρδιά μου και προσεύχομαι γι' αυτούς.

Άγιο Όρος: 5.6.2014

Αναμνήσεις του Απόστολου Κ. Σδρόλια

Διηγήσεις διάφορες

Εννιά παιδιά στο χωριό μας, που έζησαν και παντρεύτηκαν όλα, είχαν:

Ο **Θωμάς Σδρόλιας**, ο πατέρας του **Κώστα Σδρόλια** (κ. Αστραπόβολου[47]) και παππούς του **Θωμά Σδρόλια** του μηχανικού, είχε 6 κορίτσια τα: Στεργιάνου, Ευγενία, Καλλιόπη, Ξανθίππη, Ελένη και Πολυτίμη. και 3 αγόρια τα: Βάιο, Κώστα (κ. Αστραπόβολο) και Μήτρο (κ. Μάη).

Ο **Κώστας Αναστασίου** (κ. Πόλιας), πατέρας του **Μιλτιάδη Αναστασίου** (κ. **Μέλτα Πόλια**). Είχε 4 κορίτσια τα: Ολυμπιάδα, Ζωίτσα, Ασπασία, Αγαθούλα και 5 αγόρια, τα: Αποστόλη, Λάμπρο, Μιλτιάδη, Θέο και Βαγγέλη.

Μπορεί να είναι και άλλοι, ακόμη και με 13 παιδιά, αλλά δεν έζησαν και δεν παντρεύτηκαν τα παιδιά.

Τρεις φορές παντρεμένοι Καναλιώτες ήταν:

Ο **Κώστας Παπαϊωάννου**, πατέρας του **Αποστόλη Παπαϊωάννου** (κ. **Τόλιας**), θείος του **Σωτήρη Παπαϊωάννου**, του κουρέα.

47. Αστραπόβολο τον έβγαλε ο πατέρας του **Ηρακλή Ντρέγκα**, επειδή έλεγε πολλά και το στόμα του ήταν άπαυο.

Ο **Αριστείδης Σδρόλιας** (κ. **Τουλάκης**).
Ο **Γιώργος Μαστροβασίλης.**

Για τον Καλιακούδα

Ο **Καλιακούδας** τσέλιγκας,
ο **Γκίκας** τσελιγκάρας
στο γκάζι πήζουν το τυρί
και τη γιαούρτ' στο κρούπι.

Το δίστιχο αυτό το έλεγα στο μπαρμπα – **Γιώργο Κατέρη** (κ. Καλιακούδα), το θείο του **Θρασύβουλου** και **Βασίλη Καλιακούδα**, που είχαμε τα πρόβατα μαζί και γελούσαμε. Γελούσαν και οι άλλοι που βρίσκονταν μαζί μας, όπως π.χ. ο **Ηλίας Κρίκος.**

Μια μέρα, που πήγαινα σιακάτ', στο Βαρκό εκεί στη Λάσδα, καβάλα στο άλογό μου, συνάντησα τον **Γιώργο Κατέρη**, που ήταν μαζί με άλλους και θέλησα να τον πειράξω λέγοντας:

- Μπαρμπα Γιώργο, τρως καμιά μούρα απ' τα βάτα;

Κι εκείνος ετοιμόλογος καθώς ήταν μου απαντά:

- Ποιος μωρέ; Αφήν' η Νάσιους να φάου κι 'γω;

Και πατάν σε κάτ' γέλια όλοι μαζί οι άλλοι. Επρόκειτο για το **Νάσιο Γατή.**

Η ψείρα στην Κατοχή

Λίγο μετά την Κατοχή κυκλοφορούσε πολύ το ακόλουθο δίστιχο:

Γόλ'τσα, Πύργος και Καπά,
πάει η ψείρα ναι ουκά.

Η ψείρα ήταν στα χωριά και πρωτύτερα, πριν την Κατοχή, γιατί ο κόσμος δεν πλένονταν[48]. Αλλά στην Κατοχή το κακό παράγινε. Οι Καναλιώτες για να την αντιμετωπίσουν έπλεναν τακτικά τα ρούχα τους με σαπούνι ή με αλισίβα ακόμη, βάζοντας στάχτη μέσα στο βραστό νερό, όταν δεν είχαν να αγοράσουν σαπούνι.

Η ψείρα κυκλοφορούσε εύκολα παντού, κολλούσε από το ένα άτομο στο άλλο και πήγαινε κυρίως στα καθαρά και άσπρα ρούχα. Εγώ, για να ξεψειρίσω τέλεια τη φανέλα μου, την έβγαζα, την άπλωνα στο παραθύρι για να φεγγίζει, οπότε οι ψείρες φαίνονταν και τις έπιανα μία – μία, τις έβαζα στο πλακάκι του παραθύρου και τις τσάκιζα.

Τα δανεικά του μεσοπολέμου

Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, πολλοί Καναλιώτες δανείζονταν, τόσο από την Αγροτική Τράπεζα, όσο και μεταξύ τους, ο ένας από τον άλλο. Παρουσιάζονταν μερικές απρόοπτες ανάγκες στους Καναλιώτες, όπως η αγορά ενός ζώου, η πληρωμή των μαστόρων, η αγορά ενός χωραφιού κ.λπ. Ο πατέρας μου π.χ. δάνεισε στον **Χρίστο Μπαλάφα**, τον πατέρα του **Αλκιβιάδη Μπαλάφα** 13.000 δρχ., για να αγοράσει ένα βόδι. Εξάλλου οι πιο πολλοί Καναλιώτες ήταν πολύτεκνοι και είχαν πολλά έξοδα, μη μπορώντας να βγάλουν πέρα και δανείζονταν.

Υπήρχαν δανειστές εδώ στο χωριό, που είχαν λεφτά και δάνειζαν, με τόκο βέβαια από 10 – 20%, ανάλογα με τη συμφωνία, όπως ο γιατρός ο **Ν. Χριστοδούλου**, οι Καπνοτζαίοι κ.ά. Ο δανεισμός γινόταν με γραμμάτια και όταν έφθαναν στη λήξη τους τα έπαιρναν στα χέρια, έβγαιναν στην πλατεία και αναζητούσαν τους δανεισθέντες.

48. Ο δάσκαλος **Σπύρος Κατέρης** μας έλεγε: Ξέρετε πώς μετριέται ο πολιτισμός και η καθαριότητα ενός λαού; Από το σαπούνι που ξοδεύει ο λαός αυτός. Γι' αυτό να πλένεστε τακτικά με σαπούνι, για να γίνετε πολιτισμένοι άνθρωποι. (Κ.Δ.Μ.)

Σε ελάχιστες φορές οι δανειζόμενοι, δεν μπορούσαν να ξεπληρώσουν το χρέος τους. Τότε ή γινόταν νέος διακανονισμός ή τους έπαιρναν πίσω εκείνο που αγόρασαν με το δάνειο. Έτσι συνέβη με έναν Καναλιώτη, προπολεμικά, που του πήρε το χωράφι ο δανειστής του.

Μια φορά βγήκε στη δημοπρασία ένα χωράφι βακούφικο της Πέρα Εκκλησιάς και είπαμε να το βαρέσουμε κι εμείς. Ήταν να το βαρέσει και ένας άλλος Καναλιώτης, φίλος του πατέρα μου και του λέγει:

- Ε, βρε Κώστα, θα φαγωθούμε μεταξύ μας; Αποσύρομαι εγώ και αν το πάρεις εσύ θα σου δανείσω εγώ χρήματα να ξεπληρώσεις το ενοίκιο.

Βέβαια, δανεικά είχαν οι Καναλιώτες στα μαγαζιά του χωριού, από όπου αγόραζαν διάφορα πράγματα και τα έγραφαν στο δεφτέρι του καθενός. Παροιμιώδες δε έμεινε το λεγόμενο από του χωριανούς προς τους μαγαζάτορες:

- Γράψ' τα και στο καπνό θα σε πληρώσω.

Εννοώντας ότι θα τον ξεπληρώσει, όταν το Χειμώνα πωλήσει το καπνό.

Μια φορά ο **Βάιος Σδρόλιας**, που είχε μαγαζί στην πλατεία, έμαθε ότι κάποιος χωριανός, πούλησε το καπνό, αλλά δεν πήγε να πληρώσει τα χρέη του. Του λέει, λοιπόν ο Βάιος:

- Ε, βρε, αφού πούλησες το καπνό έλα να με εξοφλήσεις. Εκείνος περιπαιχτικά του απαντά:
- Δεν είπαμε στο καπνό, είπαμε στα καπνά, εννοώντας ότι θα σου δώσω τώρα ένα μεγάλο μέρος και τα υπόλοιπα του χρόνου που θα πουλήσω το άλλο το καπνό.

Ο περήφανοι Καναλιώτες

Οι Καναλιώτες φημίζονται για την «περηφάνια» τους. Δεν θέλουν να είναι εκτεθειμένοι ή να χρωστούν ή να δώσουν δικαίωμα να τους κατηγορήσουν και ποτέ δεν καταχράστηκαν χρήματα των άλλων.

Ο παππούς σου, Κώστα, ο **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου**, ήταν από τους Παπαγιαννέους, που είχαν τα σπίτια και «οικόπεδά» τους, πέρα στο ρέμα, πάνω από μια βρυσούλα, που ήταν εκεί από παλιά. Κάποια φορά θέλησε να αγοράσει ο **Νικολάκης Σδρόλιας** ένα μέρος από το οικόπεδο αυτό και έδωσε στον παππού σου ένα πεντακοσάρικο. Τότε πετιέται ο πατέρας μου, που ήταν στην παρέα και λέγει:

- Δεν μπορείς να το πουλήσεις αυτό **Χρυσόστομε.** Αυτό έμεινε χέρσο τόσα χρόνια και έγινε πλέον κοινοτικό. Ως κοινοτικό το ξέρει σήμερα όλος ο κόσμος
- Αφού είναι έτσι και το λες εσύ, πάρε Νικολάκη πίσω το πεντακοσάρικο.

Και επιστρέφει το πεντακοσάρικο. Να, τέτοιος ήταν ο παππούς σου!

Μια μέρα πήγα στο καφενείο στην Καρδίτσα, εκεί που πηγαίνουν οι Καναλιώτες. Εκεί ήταν και μερικοί καραγκούνηδες και με ρωτούν

- Τι γίνονται οι Καναλιώτες, πάνω στο χωριό; Τους φτάνουν τα λεφτά;
- Τα τανάν και τους φθάνουν, τους απαντώ. Στο χωριό μου δεν υπάρχει ένας άνθρωπος να έχει καταναλωτικό δάνειο, ενώ οι μισοί από κάθε χωριό πήραν δάνεια. Να ξέρετε δε και τούτο: Εάν όλοι οι Έλληνες ήταν σαν τους Καναλιώτες, οικονόμοι και τακτικοί, το κράτος θα ήταν πλούσιο.

Πραγματικά, όλοι οι Καναλιώτες περνούσαν καλά όλα τα χρόνια, γιατί έκαναν το πρόγραμμά τους και δεν ξέφευγαν απ' αυτό.

Πλατεία Καναλίων, 8.9.2014

Αναμνήσεις της Βασιλικής Παπακώστα - Αναστασίου 93ών ετών

Η οικογένειά μου

Ονομάζομαι **Βασιλική** (κ. Κούλα) **Παπακώστα**, γεννήθηκα το 1922, είμαι τώρα 93ων ετών και είχα άντρα το μακαρίτη **Μιλτιάδη** (κ. Μέλτα) **Αναστασίου** (κ. Πόλια). Οι γονείς μου ήταν ο **Κωνσταντίνος** και η **Μαρία Παπακώστα.** αδέλφια μου ήταν πρώτος ο **Γεώργιος Παπακώστας**, δεύτερος ο **Νίκος Παπακώστας**, που παντρεύτηκε την **Όλγα Χαλάτση** και που τον πήραν οι αντάρτες και δεν γύρισε πίσω, τρίτη ήμουν εγώ, τέταρτος ο **Ευάγγελος Παπακώστας** και πέμπτη ήταν η **Θωμαή Παπακώστα.** Αλλά αυτά τα δυο τελευταία παιδιά πέθαναν γρήγορα, λίγο πριν πεθάνει και ο πατέρας μου, που μας άφησε το 1928. Η μάνα μου **Μαρία Παπακώστα**, ήταν τότε 37 χρονών και ανέλαβε όλες τις αγροτικές εργασίες πάνω της. Για συνοδεία έπαιρνε στη δουλειά τον αδερφό μου **Γεώργιο Παπακώστα**, που τότε ήταν 15 ετών.

Η Βασιλική Αναστασίου, όπως είναι σήμερα.

Ο Μιλτιάδης και η Βασιλική Αναστασίου, νιόπαντροι.

Όταν ήμουν κοριτσάκι πέντε – έξι χρονών, θυμάμαι ότι με έπαιρνε η μεγαλύτερη ξαδέρφη μου **Γαρυφαλλιά Παπακώστα – Σδρόλια** κι ερχόμασταν στο δικό σας σπίτι, όπου μάθαινε μοδίστρα κοντά στη μητέρα σου **Όλγα Παπαϊωάννου – Μαυρομμάτη.** Ήταν πολύ καλή μοδίστρα η μητέρα σου, αφού πήγε στην Αθήνα και έμαθε τη μοδιστρική. Είχε δε εδώ πολλά μοδιστράκια, όπως την **Ευτυχία Καπούλα**, την **Τσιαβούλα Μάστορα** και αρκετές άλλες.

Η τυράγνια του καπνού

Όταν, το 1931, πέθανε και ο αδερφός μου, ο **Γιώργος**, έπαιρνε εμένα στα χωράφια η μητέρα μου να τη συνοδεύω, αν και ήμουν πολύ μικρή, μόλις 9 χρονών. Έστρωνε ένα τσιοβαλάκι καταή στο χώμα, εκεί που μάζευε το καπνό και με έβαζε να κοιμηθώ, όταν νύσταζα, ώσπου να φέξει. Άλλες φορές έπαιρνε το Νίκο μαζί της, πάντα για να τη συνοδεύει. Στα χέρια της, όταν πηγαίναμε σιακάτ', κρατούσε πάντα μια μεγάλη φορτωτήρα, για προστασία της.

Το καπνό το αρμαθιάζαμε στο ντάμι, το απλώναμε στις ηλιάστρες, και ύστερα το κάναμε τόπια, τα οποία τα βάζαμε μέσα στο υπόγειο για να διατηρούνται καλά και να μαλακώνουν τα φύλλα. Κατά το Νοέμβριο, όταν μαλάκωναν καλά, για να μη μουχλιάσουν, τα μεταφέραμε στο χωριό με το γαϊδούρι ως εξής: Πάνω στο σαμάρι στερεώναμε ένα ξύλινο διχαλωτό – καβαλάρι και στην κορυφή του τοποθετούσαμε μια οριζόντια δοκό, όπου με τις κλούτσες κρεμούσαμε τα τόπια, πέντε – έξι από τη μια μεριά και άλλα τόσα από την άλλη.

Έτσι τα μεταφέραμε στο κατώι του σπιτιού μας, για να τα έχουμε έτοιμα για καλούπια-

σμα, που ήταν πολύ μπελαλίδικο. Παίρναμε ένα – ένα φύλλο, το ισιάζαμε και το στρώναμε στο γόνατο, τοποθετούσαμε άλλα 20 περίπου φύλλα το ένα πάνω στο άλλο, ύστερα το γυρίζαμε από την άλλη μεριά και βάζαμε άλλα 20 φύλλα. Δέναμε με σπάγκο τα κοτσάνια και με το ψαλίδι κόβαμε εκείνα τα κοτσάνια που προεξείχαν. Φροντίζαμε μάλιστα το πρώτο και το τελευταίο φύλο να είναι τα καλύτερα για μόστρα, όπως λέγαμε.

Τα καλούπια τα βάζαμε κάτω από το γόνατο για να στρώσουν και ύστερα τα τοποθετούσαμε σε δυο σειρές με τα κοτσάνια προς τα έξω και φκιάναμε πρόχειρα το «μπασκί», ώσπου αργότερα με την κάσα τα κάναμε δέμα, τυλίγοντάς τα με λινάτσα γύρω – γύρω.

Όταν ερχόταν ο έμπορας για να ελέγξει την ποιότητα του καπνού, έβγαζε κάμποσα δέματα άχρηστα, που ήταν για κάψιμο. Έτσι όλη η τυράγνια πήγαινε χαμένη. Καλό καπνό, μυρωδάτο καπνό και να σου το βγάζουν άχρηστο και σκάρτο! Εγώ λέω πως είχαν εντολή να το κάνουν αυτό, αλλιώς δεν εξηγείται πώς, με ένα δείγμα, με ένα καλούπι που έπαιρναν και εξέταζαν, έβγαζαν άχρηστο ολόκληρο το δέμα.

Τελευταία χρονιά του καλουπιάσματος ήταν, θυμάμαι, το 1940, διότι την ώρα που καλουπιάζαμε ακούγονταν τα κανόνια στα Γιάννενα με τον πόλεμο της Αλβανίας. Έκτοτε τα δέματα τα κάναμε κατ' ευθείαν με τις αρμαθιές χωρίς καλούπια.

Τότε που τορπίλισαν την «Έλλη»

Τον 15αύγουστο του 1940 οι Ιταλοί τορπίλισαν το οχηματαγωγό «Έλλη» στην Τήνο και το γεγονός το μάθαμε κι εμείς εδώ στα Κανάλια. Οι Λαγαίοι, δηλ. η **Ισμήνη Λαγού** και ο **Πέτρος Λαγός** παραθέριζαν, τότε, στο Μέτσοβο, στο σπίτι του συγγενή τους **Νίκου Λαγού**, που είχε τρία κορίτσια. Αμέσως την επόμενη μέρα κατέφθασαν, γιατί φοβήθηκαν ότι θα κηρυχθεί πόλεμος. Και πραγματικά στις 28 Οκτωβρίου 1940 κηρύχτηκε ο πόλεμος.

Εκείνη την ημέρα εμείς ήμασταν στο ντάμι για δουλειές και κατά το απογευματάκι ξεκινήσαμε για το χωριό. Μόλις φθάνουμε στα Κατσιούργια, ακούμε τις καμπάνες να βαρούν δυνατά και ακατάπαυστα. «Τι να συμβαίνει άραγε;» διερωτώμασταν. Δεν ήξερε κανένας να μας πει.

Μόλις φθάνουμε, όμως, στον Πλατανάκο του Πόλια μάθαμε ότι έχουμε πόλεμο με τους Ιταλούς στα αλβανικά σύνορα. Στο χωριό βρίσκουμε όλους τους χωριανούς ανάστατους. Άλλους να τρέχουν από εδώ και άλλους να τρέχουν από εκεί. Ήταν όλοι ανήσυχοι και φοβισμένοι.

Οι νέοι άνδρες άρχισαν να ετοιμάζονται για να καταταχθούν φαντάροι, διότι πήραν πολλές ηλικίες. Από όλα σχεδόν τα σπίτια έφευγε και από ένα τουλάχιστον παλικάρι. Ανάμεσά τους ήταν και ο **Μιλτιάδης Αναστασίου** (κ. Μέλτας Πόλιας) που μερικά χρόνια αργότερα τον παντρεύτηκα. Όλοι τους πήγαν με το τραίνο στα Τρίκαλα και από εκεί στο Μέτσοβο και στα σύνορα.

Ο Μέλτας ήταν στο μεταγωγικό και είχε ένα μουλάρι φορτωμένο πολεμοφόδια. Εκεί που βρισκόταν στην οπισθοφυλακή, έπεσε μια βόμβα δίπλα του και σκότωσε το μουλάρι. Αμέσως παραμέρισε και χώθηκε μέσα σε έναν λάκκο. Στη στιγμή πέφτει και μια δεύτερη βόμβα στη γούρνα που άνοιξε η πρώτη και έτσι γλίτωσε.

Συνάντησε εκεί και άλλους Καναλιώτες;, όπως τον **Γεώργιο Γεωργούλα** και τον **Χρήστο Βάλλα**, ο οποίος μάλιστα σκοτώθηκε και όταν το έμαθαν οι αδερφές του έβαψαν μαύρο το σπίτι τους, απέξω, για να δείξουν το μεγάλο πένθος τους στον κόσμο.

Οι στρατιώτες, βέβαια, συνέχισαν την προέλασή τους προς την Κορυτσά και το Τεπελένι που τα κατέλαβαν.

Η περιπέτειά μας με μια νεροποντή

Μια βροχερή μέρα, θυμάμαι, θα ξημέρωνε του Αγίου Δημητρίου και ήμασταν σιακάτ'. Γιόρταζε ο θείος μου και έπρεπε να πάμε στο Μεσενικόλα. Ξεκινήσαμε, λοιπόν, έγκαιρα από το ντάμι, με μια βαριά συννεφιά και σε λίγο άρχισε να βρέχει δυνατά. Περάσαμε την Πάσχα, η οποία δεν είχε κατεβάσει ακόμη, αλλά μόλις φθάνουμε στα Κατσιούργια ήταν αδύνατο να περάσουμε και να έρθουμε στο χωριό, διότι είχε κατεβάσει πολύ νερό.

Γυρίζουμε, τότε, πίσω για να επιστρέψουμε στο ντάμι. Αλλά σ' αυτό το μεταξύ η Πάσχα είχε κατεβάσει και δεν μπορούσαμε να περάσουμε. Έτσι κλειστήκαμε ανάμεσα στους δυο χείμαρρους, και η βροχή έπεφτε καρδάρι. Πάμε πέρα, λοιπόν, στο ντάμι του **Ιωάννη Κακαέ**, εκεί στις ράχες, στ' αλώνια, μέσα στη νύχτα, με το πηχτό σκοτάδι και τις αδιάκοπες βροντές και αστραπές.

Εκεί βρίσκουμε το **Χρήστο Σιάφη**, ο οποίος μας πέταξε από πέρα τον αναπτήρα του για να μπορέσουμε να δούμε πρώτα και ύστερα ν' ανάψουμε φωτιά. Ο αναπτήρας, όμως, έπεσε κάτω και μόνο με το φως των αστραπών μπορέσαμε να τον βρούμε. Τότε μπήκε ένας από τα χατήλια μέσα στο ντάμι, διότι ήταν πετρωμένο, μας άνοιξε την πόρτα, ανάψαμε φωτιά και καθήμενοι γύρω - γύρω κατάχαμα, μπορέσαμε να στεγνώσουμε. Εκεί πλέον περάσαμε τα κούρκουμα όλη τη νύχτα και το πρωί ήρθαμε στο χωριό. Τελικά, δεν πήγαμε στο Μεσενικόλα.

Οι άλλες γεωργικές εργασίες μας.

Εκτός από καπνό σπέρναμε και σιτάρια, καλαμπόκια και ό,τι άλλο μπορούσαμε. Εκεί στην Πάσχα είχε δίπλα χωράφι ο **Μήτρος Καβάλας**, ο οποίος έβαζε μεροκάματα στα χωράφια του. Εγώ, λοιπόν, όταν δεν είχαμε δική μας δουλειά, πήγαινα και έβγαζα μεροκάματα σ' αυτόν. Τι μεροκάματο δηλ., ήταν εκείνο των 5 έως 10 δραχμών.

Η μητέρα μου είχε και την προστασία των πρώτων ξαδέρφων της, που τα είχε σαν αδέρφια της. Πάντα έρχονταν στο ντάμι μας, τάχα για να πάρουν νερό από την τουλούμπα και καλημέριζαν τη μάνα μας, ρωτώντας την αν είναι καλά και πώς πάει στις δουλειές. Ήταν άλλος κόσμος, Κώστα μ', τότε, που συνέτρεχαν ο ένας στον άλλο. Σήμερα και να πεθαίνεις, δεν σου δίνουν σημασία.

Το ντάμι μας ήταν στην Πάσχα. Ήταν αυτό το ντάμι, που σήμερα έχει ο **Κωνσταντίνος Παπακώστας**. Εκεί είχαμε και τον κήπο μας, από όπου παίρναμε όλα τα ζαρζαβατικά. Τίποτε δεν αγοράζαμε.

Στα χωράφια που πηγαίναμε, τη βοηθούσαμε κι εμείς τα μικρά τη μητέρα μας, αλλά αυτή τραβούσε πάντα μπροστά. Όταν ήμασταν στο χωράφι κοντά στη Μαρμαρένια, μας έστελνε να πάρουμε νερό από τη γούρνα μιας πηγής, η οποία, όμως, είχε βατραχάκια. Αυτά κλωτσώντας το νερό για να φύγουν, το θόλωναν και περιμέναμε πότε να ξεθολώσει για να πάρουμε σιγά – σιγά με το κανάτι το νερό, για να γεμίσουμε το λαήνι και ό,τι άλλο είχαμε.

Στα χωράφια το μεσημέρι τρώγαμε το φαγητό που είχαμε ετοιμάσει αποβραδίς και το είχαμε μέσα σε ένα μπακράτσι. Το απόγευμα, όμως, για να δροσιστούμε είχαμε ένα πολύ καλό φαΐ, Κώστα μου! Άκου να σου πω πώς το κάναμε: Μέσα σε μια μπσούρα βάζαμε κρύο νεράκι, προσθέταμε λίγο ξυδάκι, λίγο αλατάκι, ρίχναμε μέσα και πολλές μπουκιές ψωμί και θεραπευόμασταν! Αυτό ήταν το φαΐ μας! Μια ξυδοτριψάνα!! Και άντε ύστερα να έχεις δύναμη να σκαλίσεις κατά ηλίου. Άμα είχαμε σκόρδο φκιάναμε σκορδαλιά, αλλιώς πορεύαμε.

Είχαμε δε από πάνω και τη νηστεία. Την Καθαρή Δευτέρα άρχιζε η αυστηρή νηστεία

και όλη την εβδομάδα δεν τρώγαμε ούτε λάδι. Είχαμε δε τη συνήθεια εμείς οι γυναίκες εκείνη την ημέρα να τρίβουμε τα χαλκώματα, ταψιά, τεντζερέδες, τηγάνια κ.λπ., για να φύγουν τα λίπη και να είναι καθαρά για τη μεγάλη νηστεία και να μην περιέχουν αρτυμένα υπολείμματα.

Όταν εμείς τα παιδιά μέναμε στο σπίτι.

Όταν εμείς τα παιδιά μέναμε στο σπίτι, μας έλεγε η μάνα μας να παίρνουμε νερό από τη Βρύση έγκαιρα, τότε που δεν είχε πολλές γυναίκες στη σειρά να περιμένουν, για να έχει νερό το βράδυ, να χουσμετέψει. Κάναμε και άλλες δουλειές στο σπίτι. Εγώ π.χ. ζύμωνα το ψωμί, αρμέγαμε με τον αδερφό μου τις αγελάδες και τις γίδες, συγκεντρώναμε το γάλα σε μεγάλες τσουκάλες για να το «βαρέσουμε» και να βγάλουμε το βούτυρο και το ξινόγαλο. Ο Νίκος δε, πολλές φορές κι εγώ η ίδια, ετοιμάζαμε το μπουτινέλο για να «χτυπήσουμε» το γάλα. Βράζαμε πρώτα νερό, το ρίχναμε μέσα στο μπουτινέλο, για να τον ζεματίσουμε και να ψοφήσουν τα μικρόβια και ύστερα ρίχναμε μέσα το γάλα και το «βαρούσαμε». Ο Νίκος, που ήταν μεγαλύτερος, το χτυπούσε καλά και έβγαζε το βούτυρο πιο γρήγορα. Το βράδυ που ερχόταν η μάνα μας από τη δουλειά συνήθως το «έκοβε» το ξινόγαλο και το έκανε κλωτσοτύρι.

Κάθε Κυριακή, επειδή δεν είχαμε λεφτά να αγοράσουμε κρέας, φκιάναμε πίτα κλωτσοτυρόπιτα ή γαλατόπιτα, διότι το γάλα το είχαμε άφθονο. Πού και πού σφάζαμε και κανένα κοτόπουλο.

Πολλές φορές, όταν αργότερα μεγάλωσα και ήμουν 15 χρονών περίπου, η μάνα μου με έδιωχνε γρηγορότερα από το χωράφι για να έρθω στο σπίτι, στο χωριό, να δώσω τις κότες να φάνε, να δέσω τα γίδια και τα γελάδια, να τα αρμέξω και γενικά να κάνω τις δουλειές του σπιτιού. Πότε – πότε μου έλεγε:

- Βγάλε και καναδυο κομμάτια κρέας από το τσουκάλι και μαγείρεψέ τα με τραχανά ή με μπλουγούρι για να φάμε το βράδυ.

Ο παστουρμάς και η σταφλαρμιά

Τα Χριστούγεννα, βέβαια, τρώγαμε κρέας αβέρτα, διότι, όπως όλος ο κόσμος στο χωριό, είχαμε κι εμείς γουρούνι για σφάξιμο. Τη λίπα που βγάζαμε τη χρησιμοποιούσαμε για λάδι στα φαγητά.

Κάναμε δε και τον λεγόμενο παστουρμά. Το ένα μπούτι του γουρουνιού το έκοβε η μάνα μας μερίδες, όπως έκαναν άλλωστε και οι άλλοι Καναλιώτες, το έβραζε και ύστερα το έβαζε στον τενεκέ, στρώσεις – στρώσεις, με ανάμεσα λίπα και έτσι δεν χαλούσε. Διατηρούνταν για αρκετούς μήνες. Έτσι κάναμε φαγητό με κρέας αρκετό καιρό, μέχρι και το Καλοκαίρι ακόμη.

Άλλο φαγητό που διαρκούσε πολλούς μήνες ήταν η σταφλαρμιά, που την κάναμε ως εξής: Βράζαμε το μούστο από τα σταφύλια του τρύγου, χωρίς να τον αφήσουμε να πήξει, αλλά απλώς να πάρει τη γλύκα του σταφυλιού και το μούστο αυτό τον ρίχναμε μέσα σε ένα τσουκάλι, όπου είχαμε κάνει πρωτύτερα τα εξής: Στρώναμε κάτω – κάτω μεγάλα καθαρά κληματόφυλλα, βάζοντας και λίγο σινάπι, τυλιγμένο σε ένα υφασματάκι, απ' αυτό που χρησιμοποιούσαν στα καταπλάσματα, τοποθετούσαμε πάνω σ' αυτά σταφύλια απλωμένα, ύστερα τα καλύπταμε αυτά με άλλα κληματόφυλλα, από πάνω καλά και ωραία σταφύλια και ούτω καθεξής, μέχρις ότου γεμίσει το τσουκάλι και την αφήναμε να ωριμάσει η σταφλαρμιά.

Όταν πηγαίναμε για να σκάψουμε το αμπέλι, παίρναμε μαζί μας, αντί για φαγητό, ένα κατσαρόλι σταφλαρμιά, που την προσφαΐζαμε με ψωμί, παίρνοντας μια – μια ράγα με λίγο ζωμό στο κουτάλι. Ήταν ένα ωραίο γλύκισμα, όχι όμως, τόσο γλυκό όσο το πετιμέζι.

Στα αμπέλια, όταν τα σκάβαμε, βρίσκαμε και τις λεγόμενες πρασνίθρες, που έμοιαζαν με μικρά σκορδάκια χλωρά, με μικρά – μικρά κεφαλάκια, τα οποία τα καθαρίζαμε και τα τρώγαμε πάλι προσφαΐζοντάς τα με ψωμί. Όταν δε βλαστολογούσαμε το αμπέλι, τις τρυφερές κορφάδες τις ξεφλουδίζαμε και τις τρώγαμε, αν και ήταν λίγο ξινές. Άλλες φορές η μάνα μας, όταν βλαστολογούσε μόνη της, μας έφερνε τα βλαστάρια στο σπίτι και τα τρώγαμε σαν τα κατσικάκια, πάλι με ψωμί.

Κατά τις ημέρες δε που βοτανίζαμε τα σιτάρια, που τα καθαρίζαμε δηλ. από τα άλλα χόρτα, βρίσκαμε και λαψάνια, από τα οποία κόβαμε τις τρυφερές κορφές, τις ξεφλουδίζαμε, βάζαμε και λίγο αλατάκι και θεραπευόμασταν φαΐ με το τίποτα, απλά με λίγο ψωμί.

Από το σχολείο θυμάμαι…

Στο Δημοτικό Σχολείο πήγα μέχρι την πέμπτη τάξη και μετά διέκοψα, για να βοηθήσω τη μητέρα μου στις δουλειές. Στις πρώτες τάξεις πηγαίναμε στο Πάνω Σχολείο και είχαμε δασκάλα της **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου**. Θυμάμαι ότι μας έβαζε να κάνουμε διάφορα σχέδια και όταν δεν μπορούσαμε να τα κάνουμε, πηγαίναμε στο σπίτι της για να μας διατάξει και ώσπου να επιστρέψουμε, χτυπούσε η καμπάνα για απογευματινό μάθημα. Διότι, τότε, είχαμε μάθημα πρωί και απόγευμα. Έτσι, σκέπτομαι τώρα, ότι και οι δάσκαλοι, τότε, κουράζονταν πολύ.

Ιδιαίτερα θυμούμαι τη δασκάλα τη **Βίκα Τσιανάκα**, που πέθανε πέρυσι, η οποία έκανε και όλες τις δουλειές του σπιτιού: ζύμωμα, πλύσιμο, φαγητό, παιδιά κ.λπ. Τι μοναχά πήγαινε πότε – πότε η **Ευρύκλεια Μαυράκη**, η μάνα του **Αποστόλη Μαυράκη** και της έδινε ένα χέρι βοήθειας.

Μετά, στις άλλες τάξεις πήγα στο Κάτω Σχολείο, όπου είχαμε δάσκαλο τον **Δημήτριο Μακρή**, ο οποίος πριν αρχίσει το μάθημα και μόλις κάναμε την προσευχή, μας τραγουδούσε καθημερινά το τραγούδι:

Κόρη μ' με τα ξανθά μαλλιά και με τα μαύρα σ' μάτια

κατέβα κάτω κι άνοιξε τη σιδερένια σ' πόρτα.

Έχω δυο λόγια να σου πω, τρία να μολογήσω.

Αν είχε καημό για καμιά κοπέλα δεν ξέρω. Πάντως το τραγούδι αυτό το έλεγε καθημερινά ολόκληρο το χρόνο εκείνο, που τον είχαμε δάσκαλο.

Στην πέμπτη τάξη είχα δάσκαλο τον **Κωστάκη Παπαγεωργίου**, ο οποίος ήταν πολύτεκνος, αφού είχε έξι αγόρια και ένα κορίτσι. Είχε δηλ. την **Ισαβέλλα**, το **Βασιλάκη**, που έγινε αξιωματικός, τον **Σωκράτη**, που έγινε πολιτικός μηχανικός, τον **Γιώργο**, τον **Χρυσόστομο**, με τον οποίο ήμασταν ίσια, το **Νίκο** και τον **Υψηλάντη**.

Ήταν κι αυτός πολύ καλός δάσκαλος, όπως ο Μακρής. Αλλά εγώ δεν προλάβαινα να γράψω και να διαβάσω, διότι στο σπίτι είχα όλες τις δουλειές πάνω μου, αφού η μητέρα μου πήγαινε σιακάτ'. Να ξιαρίσω τα κατώια, να σκουπίσω την αυλή, να μάσω τις κακαράντζες, να πάρω νερό από τη Βρύση και τόσα άλλα. Ιδιαίτερα με το νερό που έπαιρνα από τη Βρύση, με δυο και τρεις στράτες, έπρεπε να γεμίσω το καζάνι για να μπορεί να το χρησιμοποιήσει η μητέρα μου, όταν ερχόταν κατάκοπη από τα χωράφια. Πολλές φορές σηκωνόμασταν με το Νίκο και τη νύχτα για να πάρουμε νερό, επειδή τότε οι βρύσες ήταν άδειες και γεμίζαμε αμέσως τα γκιούμια και τα γκάζια, για να τα φέρουμε στο σπίτι και να τα αδειάσουμε στο μεγάλο καζάνι.

Ο βομβαρδισμός του χωριού

Τον Δεκαπενταύγουστο του 1943 έγινε ο βομβαρδισμός του χωριού μας από τα γερμανικά αεροπλάνα. Εκείνη την ώρα εγώ ήμουν μόνη μου στο σπίτι, γιατί η μάνα μου με το Νίκο είχαν πάει στην εκκλησία. Πρώτα ήρθε ένα αεροπλάνο, πετώντας χαμηλά και έκανε μια στροφή. Μετά από λίγο κατέφθασαν άλλα 12 αεροπλάνα μαζί και άρχισαν να βομβαρδίζουν. Οι περισσότερες βόμβες έπεφταν γύρω και πίσω από την εκκλησία.

Κατεβαίνω αμέσως στο κατώι και το βρίσκω γεμάτο κόσμο, που ήρθαν να κρυφτούν. Ήταν εκεί ανάμεσά τους και ο θείος μου **Ιωάννης Σδρόλιας.** Πρώτα έπεσε από τις βόμβες το σπίτι της **Στυλιανής Στασινού** (κ. Στεργιάνου Τσατζόιας) και όλα τα πάρα πολλά πράγματα που ήταν προίκα της κόρης της **Κατίνας Στασινού** καταστράφηκαν ή σκορπίστηκαν εδώ κι εκεί. Από τον κρότο και τα βλήματα πέφτει και η δική μας η γωνία του σπιτιού μας. Σπάζουν κάτι κάσες που είχαμε το σιτάρι και χύνεται όλο επάνω μας, με χώματα και με άλλα πράγματα, ενώ σηκώθηκε πολύς κουρνιαχτός. Δεν βλέπαμε μπροστά μας τίποτε.

Σε λίγο πέφτει από τις βόμβες και το σπίτι του **Λάμπρου Παπαμιχάλη** που ήταν λίγο πιο πέρα και αποτελειώνει το κακό. Τα πάντα ήταν θολά μέσα στην πυκνή σκόνη και τα χαλάσματα. Είχα δε κλειστά τα μάτια για να προφυλαχτώ και όταν τα άνοιξα ήταν ερημιά τριγύρω. Είχαν εξαφανιστεί όλοι. Πότε έφυγαν, πού πήγαν, δεν κατάλαβα καθόλου. Έμεινα μονάχη, Κώστα μ', μέσα στο κατώι με τα πράγματα μόνο και δεν ήξερα τι να κάνω. Άμα τα θυμάμαι, παθαίνω τρόξα και δε με κολλάει ύπνος. Αποφασίζω, λοιπόν, να φύγω κι εγώ. Πηγαίνω προς τη διπλανή πόρτα του **Κωνσταντίνου Γιαννακού**, για να βρω κάποιον να συνοδευτώ. Ερημιά. Πηγαίνω, προς το ρέμα και εκεί ακούω μια φωνή να με κράζει δυνατά.

- Κούλα, Κούλα έλα εδώ από κάτω να κρυφτείς κι εσύ.

Ήταν ο **Ιωάννης Σδρόλιας** με τη **Γαρυφαλλιά**, τη γυναίκα του κάτω από το κοτρόνι. Πήγα και χώθηκα κι εγώ από κάτω.

Αφού πέρασε η μπόρα και έφυγαν τα αεροπλάνα, πήγα πιο κάτω στο σπίτι του **Ιωάννη Πάσχου**, όπου τα κατώγια ήταν άδεια όλως διόλου. Ούτε κόσμος, ούτε γαϊδούρια, ούτε άλλα ζώα. Ερημιά και χάρος, που λέμε. Προχωρώ πιο κάτω από το Καρκατσιόλι και κοιτάζω κάτω από τη γέφυρα, όπου τη βρίσκω γεμάτη κόσμο. Μόλις με είδε η **Λεμονιά Πάσχου**, η **Νασιάκαινα**, η μάνα του μακαρίτη **Ιωάννη Πάσχου**, που ήμουν σε άθλια κατάσταση από τους καπνούς και τα χώματα, με παίρνει κοντά της και άρχισε να με ψάχνει μην είμαι λαβωμένη.

Δεν σταμάτησα εκεί, αλλά συνέχισα να φεύγω προς τα πέρα στα ακριανά σπίτια του χωριού και είδα το σπίτι του **Επαμεινώνδα Τίγκα** να καίγεται και όσοι ήταν μέσα κάηκαν ζωντανοί. Να ακούς εκεί κλάματα και σπαρακτικές κραυγές, που να λυπάσαι και να σε πιάνει τρόμος. Προχωρώ έξω από το χωριό και φθάνω στου Αποστολάκη τη Βρύση. Μόλις με βλέπει εκεί ο **Κωνσταντίνος Καρανάσιος**, με κοίταξε κι αυτός μήπως είμαι τραυματισμένη πουθενά, και μου λέγει:

- Αφού είσαι καλά, σύρε στη βρύση να πλυθείς γιατί είσαι σε κακά χάλια.

Πολύς κόσμος είχε πάρει τις ράχες και κοιτάζοντας προς τα κάτω προς τη Μετόχη, βλέπω το **Νίκο** τον αδερφό μου και τον φωνάζω:

- Είσαι ζωντανός Νίκο; Έλα προς τα πάνω.

Ο αδερφός μου **Νίκος Παπακώστας**, είπα πρωτύτερα ότι ήταν στην εκκλησία και μόλις πέρασε το πρώτο αεροπλάνο πήγε προς το Καρκατσιόλι με τους φίλους του και κρύφτηκε κάτω από το γεφυράκι του **Πράττη**. Όταν δε τελείωσε ο βομβαρδισμός, έφυγε προς τα κάτω προς τα ντάμια, μακριά από το χωριό.

Εκεί τον είδα και τον φώναξα, οπότε ήρθε και αυτός στου Αποστολάκη τη Βρύση, όπου μαζεύτηκαν πολλοί χωριανοί.

Η μάνα μου **Μαρία Παπακώστα**, που ήταν και αυτή στην εκκλησία, μετά το βομβαρδισμό ανέβηκε προς τα πάνω και έφθασε στον Αϊ Λια, όπου είχε μαζευτεί πολύς κόσμος και έψαχνε να μας βρει. Ύστερα κατέβηκε στο σπίτι και το βρήκε άδειο, με ορθάνοιχτες τις πόρτες. Ανέβηκε στην κουζίνα και βρίσκει το φαγητό –κρέας με ρύζι– στη γωνιά ανέπαφο, πάνω στην πυροστιά. Βγήκε στο μπαλκόνι, προσπαθώντας να μας ιδεί, κοιτάζοντας προς τα κάτω και την έπιασαν τα κλάματα. Μόλις, όμως, μας είδε εκεί μακριά να ερχόμαστε προς το σπίτι, μας φώναξε με λαχτάρα:

- Άντε βρε παιδάκια μου, πού είστε κι εγώ σας είχα χαμένα.

Όταν φθάσαμε στο σπίτι και συνήλθαμε από τη συγκίνηση, καθίσαμε στο τραπέζι και φάγαμε το φαγητό μας, για να νταϊκωθούμε λίγο και ύστερα δεν ξέραμε τι να κάνουμε Ανεβήκαμε, λοιπόν, στον Αϊ Λιά, που έπηξε από κόσμο, δεν βολούσε να περάσεις, όλοι κάτω από τα δένδρα και τα κλαριά για να μην φαινόμαστε. Από εκεί φύγαμε και πήγαμε στο αμπέλι μας στα Παλιάμπελα.

Το βραδάκι επιστρέψαμε στο σπίτι, τακτοποιήσαμε τα ζώα, που στο μεταξύ είχαν επιστρέψει από τη βοσκή με την αγέλη, τα αρμέξαμε, φάγαμε το βραδινό μας, αλλά δεν μας χωρούσε ο τόπος. Φύγαμε πάλι προς τον Αϊ Λια, όπου είχαν στρώσει για να κοιμηθούν στο ύπαιθρο πολλοί Καναλιώτες. Και το διπλανό Παλικόπρι ήταν γεμάτο. Ο **Ιωάννης Πάσχος** (κ. Ντίνος) είχε ένα άσπρο πουκάμισο και το κάλυπτε με το παλτό του, για να μη δώσει στόχο στα αεροπλάνα, που τυχόν θα ερχόταν τη νύχτα.

Μετά, όμως, ξεθαρρέψαμε και τις επόμενες μέρες ήρθαμε στα σπίτια μας. Δεν πέρασαν μερικές ημέρες και μια νύχτα – σκοτάδι ο **Ιωάννης Σδρόλιας** καταφθάνει και μας φωνάζει:

- Σηκωθείτε, ακούγονται τανκς να έρχονται, πάμε να φύγουμε.

Χωρίς δεύτερη κουβέντα, τρέχουμε νυχτιάτικα προς τα πάνω πάλι, πίσω στα αμπέλια. Φτάσαμε σε ένα από τα πρώτα σπίτια του Αγίου Ακακίου (κ. Γόλιτσας) και εκεί μείναμε ως το πρωί και όλη την άλλη μέρα. Το βράδυ, επειδή η μάνα μου αδιαθέτησε, πήγα εγώ με τη **Μέλπω Γιαννακού**, τη γυναίκα του **Νικήτα Γιαννακού** που ήταν συγγενής μας, στο σπίτι, στο χωριό, όπου, αφού τακτοποιήσαμε τα πράματα επιστρέψαμε. Όταν πια πέρασε κι αυτή η μπόρα, ήρθαμε όλοι στο χωριό.

Με τους Γερμανούς

Πολλά περάσαμε με τους Γερμανούς κατακτητές. Μια φορά δόθηκε άδεια να πάμε να πουλήσουμε καπνό στην Καρδίτσα, για να μη χαλάσει στα κατώγια μας. Το καπνό αυτό το αγόραζε ο **Απόστολος Μακρής**, ο γιος του δάσκαλου **Δημητρίου Μακρή**, που το μεταποιούσε και το έκανε τσιγάρα. Φορτώνω, λοιπόν κι εγώ στο γομάρι δυο δέματα και μαζί με τον **Χρήστο Παπαϊωάννου** (κ. Αντρεία), τον πατέρα της **Μέλπως Παπαϊωάννου** (κ. Αντρεία) ξεκινάμε για την Καρδίτσα. Βρήκαμε το **Μακρή**, πουλήσαμε το καπνό, πληρωθήκαμε και φύγαμε για το χωριό, χωρίς άλλες διαδικασίες.

Όταν πήραμε το δρόμο της επιστροφής και φθάσαμε στο φυλάκιο της Καρδίτσας, τους άλλους τους άφησαν να περάσουν, αλλά εμένα ήθελαν να με κρατήσουν οι Γερμανοί. Όμως, ο **Χρήστος Παπαϊωάννου** και ο **Παναγιώτης Σδρόλιας** (κ. Παναής), που με είχαν υπό την προστασία τους, δεν έφευγαν και με νοήματα τους έλεγαν ότι ήταν υποχρεωμένοι να μη με αφήσουν και να με έχουν πάντα μαζί τους. Ύστερα από χίλια παρακάλια και μετά από

πολλή ώρα, τελικά με άφησαν και μένα και αμέσως το βάλαμε όλοι μαζί στα πόδια, χτυπώντας τα γομάρια γρήγορα και όπου φύγε – φύγε. Κατάπια τη ζωή μου εκείνη την ώρα.

Η παλιοκατάσταση με το στρατό και τους αντάρτες

Παντρεύτηκα το 1946 και ο άντρας μου, ο **Μιλτιάδης Αναστασίου** (κ. Μέλτας Πόλιας) δεν θέλησε να πάρει προίκα από τη μητέρα μου και της είπε:

- Εγώ έχω σπίτι και δεν θέλω τίποτε άλλο. Μπορώ να ζήσω με τη δουλειά μου.

Ήταν κτίστης, μαραγκός και γενικά πολυτεχνίτης.

Ήταν, όμως, τότε η παλιοκατάσταση με τους δεξιούς και τους αριστερούς και το Μέλτα τον συνέλαβαν και τον έστειλαν εξορία στη Μακρόνησο, ως αριστερό, μαζί με άλλους Καναλιώτες. Μια νύχτα του 1948, ήρθε ένας καβαλάρης από τη Λοξάδα και μου ζητούσε να του δώσω ένα ρολόι της χειρός και όλο με απειλούσε. Πού να βρω λεφτά εγώ, για να αγοράσω και να του δώσω ένα ρολόι, τη στιγμή που δεν είχα ψωμί να φάω; Ερχόταν ξανά και ξανά και πάντα μου το ζητούσε και πάντα με απειλούσε. Και να σου πω, Κώστα, την αμαρτία μου. Τότε μόνο ελευθερώθηκα απ' αυτόν, όταν έμαθα ότι σκοτώθηκε και έτσι ησύχασα.

Ύστερα άλλαξε το σκηνικό στο χωριό. Άρχισαν να έρχονται εδώ οι αντάρτες. Και ένα βράδυ, πάλι, καταφθάνουν με άλογα και άρχισαν να βροντάν την πόρτα. Εγώ έτρεμα από το φόβο μου. Παίρνω την κόρη μου, τη Λίτσα, αγκαλιά, τους ανοίγω και τους λέω:

- Ε βρε παιδιά. Τι θέλετε από μένα; Ο άντρας μου δεν είναι εδώ. Τον έχουν εξορία στα νησιά, στη Μακρόνησο.
- Τον άντρα σου τον απέλυσαν και είναι στην Καρδίτσα. Εμείς ήρθαμε εδώ για να μας δώσεις τη χλαίνη του και τα άλλα στρατιωτικά του ρούχα.

Αλλά τέτοια ρούχα του Μέλτα από τον πόλεμο του '40 δεν είχα για να τους δώσω. Έτσι έφυγαν. Πού ήξεραν, όμως, ότι ο Μέλτας απολύθηκε και είναι στην Καρδίτσα;

Όταν ξημέρωσε ήρθε η θεία μου η **Θεοδώρα Μακρή**, και μου λέει:

- Ήρθε ο Μέλτας στην Καρδίτσα, τον απέλυσαν και έστειλε χαμπέρι να πας αύριο να τον ιδείς, που θα σε περιμένει στο φυλάκιο.

Τότε πραγματικά πίστεψα ότι ο Μέλτας ήταν στην Καρδίτσα και την άλλη μέρα κατέβηκα και τον βρήκα στο φυλάκιο να με περιμένει. Χαιρετηθήκαμε, είπαμε πώς περάσαμε στον καιρό αυτό κι εγώ κι αυτός, και μου έδωσε ένα σημείωμα για τα εργαλεία της μαστορικής που ήθελε, για να δουλέψει στην Καρδίτσα, όπου ο πρόεδρος **Γεώργιος Μπέκος** του έδωσε μαστορική δουλειά στο σπίτι του.

Βρήκα εγώ εδώ το **Λάμπρο Αναστασίου** (κ. Πόλια), τον αδερφό του Μέλτα, του δίνω το σημείωμα, συγκεντρώνει αυτός όλα τα εργαλεία, τα παίρνω και την άλλη μέρα, μαζί με τη θεία μου **Ζωίτσα Σακκά**, ξεκινάμε για την Καρδίτσα. Στο δρόμο βρίσκουμε πολλούς Καναλιώτες να πηγαίνουν στην Καρδίτσα, για διάφορες δουλειές τους.

Αλλά εκείνη την ημέρα αυτού παρακάτω στη Λάσδα, είχαν στήσει καραούλι οι αντάρτες και επιστράτευαν πολύν κόσμο για το βουνό. Εκεί να δεις κλάματα και ουρλιαχτά και φωνές απεγνωσμένες να μην τους πάρουν. Η **Περσεφόνη Παπανικολάου**, μόλις είδε αυτά πέρα από το χωράφι, όπου μάζευε το καπνό της, βγήκε στο δρόμο και κρυφά έκανε νόημα με τα χέρια της στον κόσμο, να γυρίσουν πίσω και να μην προχωρήσουν. Άλλοι κατάλαβαν τον κίνδυνο, γύρισαν πίσω και σώθηκαν. Άλλοι, όμως, όπως κι εμείς, όχι.

Μας πιάνουν, λοιπόν, οι αντάρτες, και μας παίρνουν με το ζόρι μέσα στα καλαμπόκια. Εκεί βρίσκουμε συγκεντρωμένους και άλλους Καναλιώτες, που τους φύλαγαν αντάρτες και περίμεναν διαταγή για να ξεκινήσουν όλοι μαζί προς τα πάνω. Εκεί βρέθηκε ένας αντάρτης γνωστός μου, ο **Δημήτριος Κουτσοκέρας**, που τον είχα ευεργετήσει παλαιότερα και του λέγω:

- Αρά Μήτσιου, δεν με θυμάσαι; Πού να αφήσω εγώ το μικρό παιδί μου και ποιος να το κοιτάξει; Κάνε κάτι να μη με πάρουν κι εμένα.

Δεν απάντησε, αλλά απλά πήγε παραπίσω στα άλλα καλαμπόκια και έστειλε άλλον, που πήρε όλους τους άλλους κι εμένα με τη θεία μου μας άφησε. Μόνο μας είπε να παραμείνουμε εκεί, μέχρις ότου φύγουν όλοι οι άλλοι και φθάσουν στο βουνό, οπότε μπορούμε να ξεκινήσετε και να φύγουμε, με σιγουριά, χωρίς κανένα κίνδυνο.

Αυτό το κάναμε και τρεχάλα ύστερα φτάνουμε στην Καρδίτσα με το γομάρι, από το πρωί που ξεκινήσαμε, το μεσημέρι. Βρίσκω το Μέλτα στο φυλάκιο, του δίνω τα εργαλεία του και πάω να γυρίσω πίσω, με τη θεία μου. Αλλά δεν μας άφηναν οι φύλακες στρατιώτες.

- Μπορεί να αρχίσουμε εχθροπραξίες, να πολεμήσουμε ακόμη, με τους αντάρτες και εσείς θα βρεθείτε ανάμεσα σε δυο πυρά και θα σκοτωθείτε, ενώ εδώ είσθε ασφαλείς, μας έλεγαν.
- Δεν μπορώ να μείνω εδώ, τους έλεγα εγώ. Έχω μωρό στο χωριό και περιμένει τη μάνα του να το βυζάξει και κλαίει.

Έτσι, τελικά, μας άφησαν και φύγαμε. Λίγες μέρες αργότερα κατέφθασε και ο Μέλτας από την Καρδίτσα. Αλλά επειδή κάθε βράδυ εδώ έρχονταν οι αντάρτες, το ίδιο και στο διπλανό χωριό, το Φανάρι, πήγαινε και ξενυχτούσε στο φρούριο του Φαναρίου, όπου ήταν οχυρωμένη η αστυνομία. Εκεί μαζεύονταν και άλλοι πολλοί, τόσο από το δικό μας χωριό, όσο και από άλλα χωριά. Αργότερα δε, για να μην ταλαιπωρείται πέρα – δώθε, πήγε στα Τρίκαλα και βρήκε δουλειά στο γαμπρό μας **Αθανάσιο Μανίκα**.

Πώς πήραν το Νίκο οι αντάρτες

Πολλές φορές έρχονταν οι αντάρτες στο χωριό και στρατολογούσαν κόσμο. Άλλοτε πάλι ο στρατός με την εθνοφυλακή, πήγαιναν στα χωράφια και τον έπαιρναν από εκεί. Μια φορά πήραν από το χωράφι και το Νίκο, ως αριστερό, αλλά όταν τον πήγαν στον τόπο της συγκέντρωσης, κοντά στο Παλαιοκκλήσιο (κ. Ίσαρι) εκεί στην επιτροπή βρέθηκαν άλλοι Καναλιώτες και τους είπαν:

- Αρά αυτόν βρήκατε να μας φέρετε; Αυτός είναι δικός μας. Αφήστε τον να φύγει. Και τον άφησαν. Έτσι γλίτωσε αυτή την πρώτη φορά.

Την ημέρα των Βαΐων, όμως, του 1948, μπήκαν στο χωριό οι αντάρτες και στρατολόγησαν πολλούς. Εμείς, είχαμε μια κρυψώνα μυστική, πάνω από το ταβάνι, που για να πας εκεί, έπρεπε να βγεις έξω στα κεραμίδια και από εκεί να μπεις μέσα στα χατίλια. Εκεί τρύπωσε ο Νίκος και σώθηκε για δεύτερη φορά και δεν τον πήραν στο βουνό οι αντάρτες.

Ύστερα ο πρόεδρος **Γεώργιος Μπέκος** τον συνέστησε να φύγει και να πάει στην Καρδίτσα, γιατί σίγουρα θα τον έβρισκαν και θα τον έπαιρναν στο αντάρτικο. Πήγε, λοιπόν και έμεινε στο σπίτι του **Νικολάου Λιασκοβίτη**, μαζί με άλλα 7 παιδιά. Την ημέρα του Αγίου Σπυρίδωνος, όμως, στις 12 Δεκεμβρίου 1948, έκαναν επιδρομή και στην Καρδίτσα οι αντάρτες και τους επιστράτευσαν όλους. Όλοι δε γύρισαν και μονάχα ο αδερφός μου **Νικόλαος Παπακώστας**, δεν γύρισε. Πήραν, τότε οι αντάρτες την **Πολυτίμη Χαλάτση**, την αδερφή της **Μαρία Χαλάτση** και πολλούς άλλους.

Ο Νίκος χάθηκε στα παγωμένα βουνά. Ούτε μας είπε κανένας αν τον είδε και πώς πέθανε. Φοβούνταν πολύ όλοι να μαρτυρήσουν. Υπήρχε φόβος πολύς στην κοινωνία, τότε.

Κανάλια, Πάσχα 2015.

Αναμνήσεις του Αστερίου Γρηγορίου Κατέρη

Ο βομβαρδισμός

Την ώρα του βομβαρδισμού εγώ μαζί με άλλους κατεβήκαμε κάτω στο κατώι. Εκεί ήταν και ο **Δημήτριος Τσιρώνης**, ο οποίος αν και έτρεμε από το φόβο του, εντούτοις ήθελε να δώσει θάρρος σε μας τους μικρότερους και μας έλεγε:

- Μη φοβάστε, παιδιά, μη φοβάστε.

Όταν τελείωσε ο βομβαρδισμός, πήγα με τον **Λάμπρο Κ. Κατέρη** πέρα προς την εκκλησία και εκεί βλέπουμε στην πόρτα να στέκεται ο **Δημήτριος Καπνουτζής** και να μην αφήνει τον κόσμο να βγει έξω, λέγοντας ότι δεν τελείωσε ακόμη ο βομβαρδισμός. Από εκεί ανηφορίσαμε πάνω στη Στρατώνα. Ύστερα, όταν είδα ότι ο κίνδυνος πέρασε ήρθα στο σπίτι, όπου πιο πέρα βρήκα το γαϊδούρι μας να είναι σκοτωμένο. Δίπλα ήταν πολλά σπίτια βομβαρδισμένα και πεσμένα, όπως π.χ. του **Κίτσιου** και του **Λαγού**, που ήταν διώροφο και εξαφανίστηκε όλως διόλου, σκοτώνοντας μέσα τα παιδιά του.

Στο σπίτι δεν βρήκα κανέναν και μου είπαν ότι έφυγαν όλοι κάτω στα ντάμια. Έτσι ξεκίνησα κι εγώ προς τα εκεί, όπου βρήκα όλους τους δικούς μου. Εκεί μείναμε πολλές ημέρες διότι εκεί είχαμε τις δουλειές μας, αλλά και διότι φοβόμασταν επανάληψη του βομβαρδισμού.

Το βράδυ όλοι οι Θεέοι διανυκτερεύσαμε στις Λυγαριές –τέντα ρέντα στο χωράφι, στο ξενοδοχείο «χιλίων αστέρων»– εκεί που είχαν το τσαρδάκι τους με τα λίγα πρόβατα. Κατά τις 9 το βράδυ (παλιά ώρα, γιατί οι αφέντες της Γης δεν βρήκαν, τότε, τη θερινή ώρα) βγήκε το αυγουστιάτικο Φεγγάρι χαμηλά στον ορίζοντα και σιγά – σιγά άρχισε να χάνεται. Έγινε έκλειψη[49], όπως λέμε σήμερα. Οι γυναίκες μόλις είδαν το φαινόμενο και μη γνωρίζοντας γιατί συμβαίνει αυτό, απέδωσαν το γεγονός –συνδυαζόμενο με τη λαχτάρα από το βομβαρδισμό της ημέρας –σε κακό προμήνυμα. Σταυροκοπιόνταν κι έκλαιγαν για την επερχόμενη «συντέλεια του κόσμου». Μαζί, φυσικά, κλαίγαμε κι εμείς τα μικρά.

Έκτοτε ζούσαμε έξω από το χωριό, στα ντάμια, από το φόβο μην ξανάρθουν τα αεροπλάνα.

Και τα αεροπλάνα ήρθαν.

Λίγες ημέρες αργότερα –μια μαύρη Τετάρτη– εκεί στα Κατσιούργια (ντάμια) που μέναμε, ήρθαν ξανά τα αεροπλάνα, πετούσαν χαμηλά, πιθανόν για να εντοπίσουν τυχόν κινήσεις ενόπλων. Μέναμε, τότε στο ντάμι του **Παπαθέου**. Καμιά τριακοσαριά μέτρα μακριά, ένας ζευγάς, που όργωνε το χωράφι του, μόλις είδε τα αεροπλάνα, σταμάτησε το όργωμα από φόβο και ξάπλωσε σε μια αυλακιά για να μη δίνει στόχο, δήθεν, στα αεροπλάνα, που πετούσαν συνεχώς χαμηλά. Κάποια στιγμή ακούστηκε να μας καλεί επίμονα να πάρουμε τα κόκκινα ρούχα, που ήταν κρεμασμένα στο χαγιάτι για να μην τα δουν τα αεροπλάνα και μας βομβαρδίσουν.

Επακολούθησε ολιγόλεπτο διάλειμμα και τότε βρήκαμε την ευκαιρία να τρέξουμε άλλοι προς τα Κατσιούργια (ξεροπόταμο) και άλλοι προς τον λογγάκο (Λουτρό) για να κρυφτούμε μέσα στα δέντρα.

Εγώ με άλλους πήγα στα Κατσιούργια. Κρυφτήκαμε μαζί μέσα στα πλατάνια του ξεροπόταμου, και περιμέναμε να γίνει το κακό. Εκεί κάποιοι άνδρες μιλούσαν φωνα-

49. Για την ίδια έκλειψη κάνει λόγο και ο **Χρήστος Ζήσης** (κ. Ματσάρας), στη σελ. 60.

χτά. Άλλοι έβηχαν από το ενοχλητικό χνούδι των φύλλων των πλάτανων. Τότε ακούστηκε μια γυναίκα, που δεν θυμάμαι ποια ήταν, να φωνάζει προστακτικά:

- Σκασμός, μη βήχετε γιατί θα μας ακούσουν τα αεροπλάνα.

Τα οποία, βέβαια, αεροπλάνα, βούιζαν δαιμονιωδώς. Ο φόβος, η πρόσφατη λαχτάρα, η άγνοια, δεν μας άφηναν να σκεφθούμε λογικά.

Μια άλλη φορά, κατά το τρύγο του ίδιου χρόνου, μια φάλαγγα αυτοκινήτων με Γερμανούς ερχόταν από τα Τρίκαλα, όπου είχαν τη βάση τους και πήγαιναν προς την Καρδίτσα. Ο κουρνιαχτός του χωματόδρομου τους πρόδωσε, ενώ εμάς μας έτρεψε σε φυγή. Εγκαταλείψαμε τα ντάμια και φύγαμε όλοι προς το Μουρκ, που ήταν κάπως απόμερα, μακριά από τον επαρχιακό δρόμο Καρδίτσας – Μουζακίου. Όταν φθάσαμε κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, σε ένα ντάμι που δεν θυμάμαι τίνος ήταν, κατέφθασαν κιόλας οι διμοιρίες των Γερμανών

Οι Γερμανοί, όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα, βλέποντας το πλήθος να κινείται προς το Μουρκ, δεν πήγαν προς την Καρδίτσα, αλλά λοξοδρόμησαν από το χωριό Αρτεσιανό και βγήκαν στο Παλαιοκκλήσι (κ. Ίσαρι). Έστησαν εκεί τα κανόνια τους και ομάδες βαριά οπλισμένες πήραν το δρόμο και βγήκαν στου Κουτή τη ράχη, στο Παλιάμπελο. Εκεί άφησαν στην κορυφή λίγους πολυβολητές για κάλυψη της εμπροσθοφυλακής και οι υπόλοιποι έφθασαν στο Μουρκ.

Δυο – τρεις από αυτούς ήρθαν στο ντάμι όπου ήμασταν. Ο επικεφαλής ήταν ψηλός, και περνώντας το χαγιάτι σκυφτά, χτύπησε το κεφάλι του.

- Κακό σημάδι, είπαμε.

Κάτι έλεγε, αλλά εμείς χαμπάρι δεν παίρναμε. Κάποια στιγμή ο μπάρμπα – Μήτσος του πρότεινε ένα πανέρι με σταφύλια για να απαλύνει την ατμόσφαιρα, αλλά εκείνος δεν δέχτηκε. Ξαφνικά κινεί το χέρι του και βγάζει από τη ζώνη του, με αργή κίνηση το πιστόλι του. Βάζει μια σφαίρα και ετοιμάζεται να πυροβολήσει. Μια ηλικιωμένη γυναίκα, που καθόταν κούρκουμα στο χαγιάτι μαζί με άλλες, με τα χέρια προτεταμένα προς τον Γερμανό αξιωματικό, τον παρακάλεσε κλαίγοντας:

- Μη, μη μας σκοτώνεις καλέ μου άνθρωπε. Μη!!!

Ο αξιωματικός αμέριμνος πυροβόλησε στον αέρα.

Επρόκειτο για μια χρωματιστή φωτοβολίδα που αποτελούσε σύνθημα και προχώρησε προς τα πάνω, γιατί έβλεπε στην πλαγιά κόσμο, που ανέβαινε στην πλαγιά του βουνού. Όταν έφθασε στο ντάμι όπου ήταν ο **Θωμάς Τσιούμας**, ο Γερμανός πληροφορήθηκε ότι ο κόσμος που έτρεχε δεν ήταν αντάρτες, αλλά φοβισμένοι χωριανοί, που έτρεχαν από φόβο. Η συνεννόηση έγινε στα γερμανικά γιατί, για καλή μας τύχη, ο Τσιούμας έκανε λίγα χρόνια στη Γερμανία και γνώριζε τη γλώσσα τους.

Έπειτα ο αξιωματικός έριξε μια τρίχρωμη φωτοβολίδα και όλοι τους πήραν το δρόμο της επιστροφής.

Τα αετόπουλα

Στα αετόπουλα, θυμάμαι, ήταν επικεφαλής ο **Βασίλειος Νικολάου** (κ. Τριανταφύλλου) στη γειτονιά μας και μας οργάνωνε πώς να βαδίζουμε με σωστό βηματισμό, να τραγουδάμε και να φωνάζουμε διάφορες ιαχές. Δηλ. τότε ήταν με την οργάνωση του ΕΑΜ, αλλά αργότερα, όπως είναι γνωστό άλλαξε στρατόπεδο και ήταν παράγοντας της δεξιάς. Ήθελε να είναι πάντα με την κυρίαρχη τάξη και έγινε βασιλικός.

Μερικές φορές εμείς τα αετόπουλα παρακολουθούσαμε και θεατρικές παραστάσεις, που γίνονταν στο κεντρικό καφενείο της πλατείας. Εκεί είχαν στήσει στη μια άκρη τη

σκηνή με ωραίες παραστάσεις ζωγραφισμένες στον τοίχο ή σε μεγάλο χαρτί σαν πανό.

Θυμάμαι μια κωμωδία που μας έπαιξαν εκεί με θέμα «Ο φιλάργυρος, ο ανάργυρος και ο απένταρος». Σύμφωνα με την υπόθεση του έργου, οι τρεις αυτοί φίλοι, ήταν σε ένα καφενείο, ήπιαν τον καφέ τους και ύστερα μάλωναν ποιος θα πληρώσει. Αποφάσισαν, λοιπόν, να δέσουν τα μάτια του γκαρσονιού, να τον φέρουν γύρω – γύρω και τότε εκείνος να δείξει τον τυχερό για να πληρώσει. Στο μεταξύ, όμως, αυτοί εξαφανίστηκαν, οπότε έπεσε πολύ γέλιο από τους θεατές.

Συγκεντρώσεις κατά γειτονιές

Πολλοί κάτοικοι, λόγω της ανώμαλης εκείνης κατάστασης, δεν έβγαιναν στην πλατεία για να μάθουν τα νέα, αλλά είχαν συγκεντρώσεις κατά γειτονιές. Έτσι ο Θεέικος ο μαχαλάς είχε το δικό του καφενείο, ο Μπσόραχος είχε τη συγκέντρωσή του στα Ράμια και ήταν ο πολυπληθέστερος και ο πιο οργανωμένος, το εγκυρότερο πρακτορείο, όπως το λέγαμε κ.λπ. Μερικοί έφερναν τα νέα της πλατείας στον Θεέικο μαχαλά, όπως ο **Δημήτριος Τσιώκος**, που αργότερα έφυγε για τον Καναδά και ο **Θεοδόσιος Παπαθεοδοσίου**. Αυτοί μάθαιναν τα νέα από ένα χωνί που ήταν τοποθετημένο πάνω από το καφενείο του **Κώτσιου Ρίζου**, από όπου εκφωνούνταν όλα τα ανακοινωθέντα, από τον **Λάμπρο Χριστοδούλου** και άλλους.

Άρχιζε δε με το:

- Προσοχή, προσοχή, σας μιλάει το χωνί.

Χαμένα χρόνια, πραγματικά, με πολλούς σκοτωμούς και πολλά άλλα θύματα, που τα δημιούργησαν οι θερμοκέφαλοι των μεγάλων δυνάμεων.

Η πολιτεία του Γούσιου στο χωριό

Ένα πρωί, μόλις ξύπνησα και πλενόμουν στην αυλή μας ήρθε ένας οπλισμένος Μάης καταγόμενος από τη Λοξάδα και μας λέει ότι μας θέλει ο διοικητής, ο **Βασίλειος Γούσιος**.

- Τι μας θέλει εμάς ο διοικητής; Αντείπαμε.

Αλλά παρά ταύτα, πήγαμε. Πρώτος μπήκε μέσα ο **Στέργιος Ζούμπος**. Όταν μετά από λίγο βγήκε έξω, τον είδαμε κατακίτρινο και τρομαγμένο.

- Τι σου είπε, τι σου έκανε; Τον ρώτησε η μάνα μου.
- Ήρθαν χθες το βράδυ αντάρτες στη γειτονιά μας; Ρωτάει ο Στέργιος.
- Όχι, του λέμε εμείς.
- Αυτός λέει ότι ήρθαν.

Ύστερα παίρνει τη μάνα μου μέσα και της κάνει τις ίδιες ερωτήσεις και επί πλέον:

- Γιατί τα σκυλιά γαύγιζαν;
- Δεν ξέρω, απαντάει η μητέρα μου.
- Τότε θα πάρετε τα πράγματά σας και θα φύγετε. Εκτοπίζεσθε στη Βάναρη.

Μετά ήρθε η σειρά μου να πάω εγώ μέσα και μου λέγει:

- Πόσοι ήταν οι αντάρτες που ήρθαν στη γειτονιά σας χθες βράδυ;
- Δεν είδα καθόλου αντάρτες, του απάντησα και αμέσως δέχτηκα δυο παταρές στα μάγουλά μου, πατ – πατ, μια από δω και μια από κει.

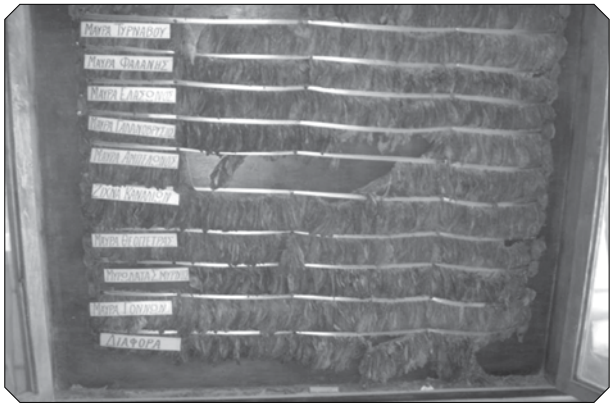
Ύστερα φύγαμε για το σπίτι και εκεί στα Θεέικα ρωτούσαμε αν πήραν είδηση για τους αντάρτες που έλεγε ο Γούσιος. Κανείς δεν ήξερε τίποτε. Μόνο που μας εξήγησαν γιατί γαύγιζαν τα σκυλιά: Λύθηκε η αγελάδα του μπάρμπα – **Χρήστου** και την πήραν τα σκυλιά από κοντά προς τα κάτω.

Τελικά, όμως, κάποιος μεσολάβησε φαίνεται και δεν εκτοπισθήκαμε στη Βάναρη.

Κανάλια, 13 Αυγούστου 2015

Η «Ζίχνα» Καναλίων
στο κτίριο του πρώην
Οργανισμού Καπνού του Βόλου

Μια αρμαθιά της ποιότητας καπνού «Ζίχνα Καναλίων», βρέθηκε τελευταία στον 3ο όροφο του εγκαταλελειμμένου κτιρίου του άλλοτε ακμαιότατου Εθνικού Οργανισμού Καπνού της οδού Ανθίμου Γαζή και Όγλ, στο Βόλο. Ήταν μέσα σε μια κατεστραμμένη προθήκη διαστάσεων 1x1x0,10 μ., που ευτυχώς δεν πετάχτηκε ακόμη στα σκουπίδια. Την βρήκε ο μαθηματικός και σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης **Κωνσταντίνος Α. Σδρόλιας**, το 2016, που τα γραφεία της υπηρεσίας αυτής μεταστεγάστηκαν στους δύο πρώτους ορόφους του εν λόγω κτιρίου.

Η προθήκη με τις αρμαθιές διαφόρων χωριών.

Μέρος της προθήκης με τη «Ζίχνα Καναλίων».

Για όσους δεν γνωρίζουν πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η ποικιλία «Ζίχνα Καναλίων», βραβεύτηκε κατά την 10ετία του 1930, στην Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης. Ήταν δε η εποχή που το καπνό, τότε, παρά την κούραση και την ταλαιπωρία που απαιτούσε από τους κατοίκους, είχε πολύ καλή τιμή και μπορούμε να πούμε ότι κατά την περίοδο αυτή του μεσοπολέμου πλούτισαν οι Καναλιώτες. Δίκαια, λοιπόν, αναφέρεται στο πρώτο βιβλίο του Συλλόγου των Καναλιωτών του Βόλου «ΚΑΝΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ» (σελ.122), που εκδόθηκε το 1976 και βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών, το 1977, ότι την εποχή αυτή *«με νοσταλγία την θυμούνται πάντοτε οι μεγαλύτεροί μας, διότι το κύριο προϊόν των, ο καπνός, πωλούνταν εν συγκρίσει προς τις σημερινές, σε υψηλές τιμές. Την εποχή αυτή έγιναν τα περισσότερα διώροφα και τριώροφα σπίτια, κατασκευάστηκαν τα περισσότερα κοινοτικά έργα, αποκαταστάθηκε διά του γάμου στις πόλεις πλήθος κοριτσιών και γενικώς το χωριό μας έζησε την χρυσή εποχή του και γνώρισε τη μεγαλύτερη αύξηση του πληθυσμού του, ο οποίος υπερέβη τις 2000 κατοίκους (π.χ. 2070 κάτοικοι, κατά την απογραφή του 1928).*

Η ντουλάπα αυτή, με την προσπάθεια του Συλλόγου Καναλιωτών του Βόλου, μεταφέρθηκε στο Λαογραφικό Μουσείο Καναλίων, για να αποτελεί χειροπιαστή απόδειξη της ιστορίας του χωριού και της πολύχρονης καλλιέργειας του καπνού, το οποίο σήμερα πλέον έχει εκλείψει από όλα τα αγροτικά σπίτια.

Κ. Δ. Μ.

Τα παλιά λιβάδια των Καναλίων

Μέχρι και τη 10ετία του 1970 όλοι οι Καναλιώτες είχαν τα λιβάδια τους.

Ο καθένας είχε και το δικό του λιβάδι για να κόβει το χορτάρι, να το ξηραίνει και

να το αποθηκεύει, για να το δίνει τροφή το Χειμώνα στα ζώα του.

Όταν έλειψαν τα ζώα καταργήθηκαν και τα λιβάδια.

Το Μπεϊλίκι με τα πολλά λιβάδια

«Τα πιο πολλά λιβάδια τον καιρό εκείνο, τόσο προπολεμικά όσο και μεταπολεμικά τα είχαν οι Καναλιώτες στο Μπεϊλίκι. Όλοι είχαν τη μερίδα τους, όπως καθορίστηκε από το κράτος μετά την τουρκοκρατία. Την κληρονόμησαν από τους μπέηδες, που είχαν στον κάμπο την επικυριαρχία τους, ενώ οι Καναλιώτες αρκούνταν τότε να έχουν τα χωράφια τους στα ριζά της περιοχής του χωριού τους. Έτσι ο πατέρας μου **Λάμπρος Πυργιώτης** είχε τη μερίδα του, που τη θυμάμαι από τότε που αγροίκησα» (λέει ο **Μέγας Πυργιώτης** – Μ.Π). Ήταν μέσα στα βαλτόνερα, που το Καλοκαίρι στράγγιζαν και φύτρωνε το χορτάρι. Αργότερα, βέβαια, όταν έγινε η αποστράγγιση της περιοχής, και δεν χρειαζόμασταν το χορτάρι, τη μερίδα αυτή την καλλιεργήσαμε, και μετά την πωλήσαμε.

Όταν ο πατέρας μου μοίρασε την περιουσία, τη μερίδα του στο Μπεϊλίκι την πήρε ο αδερφός μου **Απόστολος Λ. Πυργιώτης**, που έγινε δάσκαλος. Αργότερα δε, την πούλησε σε κάποιον **Λιάτσο**, από την Καρδίτσα.

Ο κοσιατζής κόβει χορτάρι με την κοσιά.

Εκτός από το Μπεϊλίκι, λιβάδια υπήρχαν και σε άλλα μέρη της περιοχής Καναλίων, όπως π.χ. στη Σαρακίνα, στο κοινοτικό Γαλαζονέρι, όπου βοσκούσαν τα ζευγάρια – βόδια που όργωναν τα χωράφια των Καναλιωτών. Επίσης ήταν και στην περιοχή της Κοτρώνας, σαν επέκταση από το Γαλαζονέρι. Το χορτάρι των λιβαδιών.

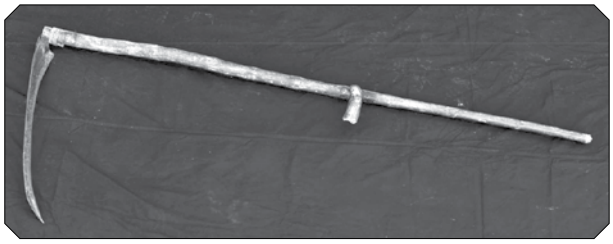
Εγώ θυμάμαι (συμπληρώνει ο **Κώστας Ζούμπος** - Κ.Ζ.) το μεγάλο αδερφό μου τον **Χρήστο Δ. Ζούμπο**, ο οποίος έκοβε εκεί κάτω το χορτάρι ολημερίς. Είχε πολύ και δασύ χορτάρι το Μπεϊλίκι, που έφθανε έως και το μισό μέτρο. Θυμάμαι που πήγαινα ψωμί στο Χρήστο, ο οποίος έμενε εκεί μέρα – νύχτα.

(Μ.Π.). Εμείς κόβαμε το χορτάρι, που ήταν έξω, άκρη – άκρη στη μερίδα, διότι παραμέσα ήταν βάλτος. Το πιο πολύ μέρος της μερίδας, όμως, που μας πέτυχε, ήταν υψωμένο και έτσι μαζεύαμε πολύ χορτάρι, αν και είχε πολλά ασπρόσκ'λα, όπου δεν υπήρχε χορτάρι. Διότι οι μερίδες που δόθηκαν ήταν τρία μεράδια έξω με καθαρό χορτάρι και δυο μέσα με βάλτο και ασπρόσκ'λα.

Πώς ήταν οι κοσιές

Οι κοσιές έπρεπε να είναι «σφυρισμένες», όπως λέγαμε. Τις «σφυρίζαμε» με το σφυρί. Είχαμε δε και μια ειδική πέτρα που τροχίζαμε το μεταλλικό μέρος της κοσιάς ή παίρναμε αγοραστό ακόνι, που ήταν πολύ καλύτερο και την ακονίζαμε. Στη μέση το κοσιόξυλο είχε και μια χειρολαβή, που την έπιανε με το ένα χέρι, συνήθως το αριστερό, ο κοσιατζής για να τραβάει την κοσιά εκεί που την ήθελε, ενώ με το άλλο χέρι κρατούσε το κοντάρι από τη πάνω άκρο του. Η χειρολαβή ήταν γυριστή σαν το γράμμα Π και στερεωνόταν γερά στο μέσο του κονταριού.

Το μεταλλικό μέρος της κοσιάς έπρεπε να κλίνει προς τα μέσα, δηλ. η γωνία που σχημά-

Η κοσιά με τη μεταλλική λάμα στο άκρο και την χειρολαβή στο μέσο.

τιζε με το κοσιόξυλο να είναι λίγο μικρότερη από 90°, ώστε να κόβεται άνετα το χορτάρι.

Λιβάδια με τριφύλλι

Πολλές φορές, αντί για αυτοφυές χορτάρι, σπέρναμε τριφύλλι, που το έτρωγαν καλύτερα τα ζώα, το οποίο αναπτύσσονταν πολύ μερικές φορές και έγερνε πότε εδώ και πότε εκεί. Τότε για να το κόψεις με την κοσιά, έπρεπε να πας γύρω, γύρω. Διότι για να την τραβήξεις έπρεπε να καταβάλεις δύναμη.

Άλλες φορές σε μερικά λιβάδια φύτρωνε ένα είδος τριφυλλιού, που το λέγαμε αγροτρύφυλλο, που ήταν καλύτερο από το απλό χορτάρι. Ιδιαίτερα το μαυροτρίφυλλο ήταν ακόμη καλύτερο, και έβγαζε άνθος παρδαλό, ενώ το ασπροτρίφυλλο, έβγαζε λουλούδι άσπρο, που δεν ήταν τόσο καλό, διότι όταν έτρωγαν τα ζώα απ' αυτό, φούσκωναν. Ήταν δε και κατώτερης ποιότητας. Το τριφύλλι που σπέρναμε το κόβαμε και δυο και τρεις φορές το χρόνο, διότι μεγάλωνε εύκολα. Για παράδειγμα στην περιοχή, πιο κάτω από τη Σαρακίνα, που καλλιεργούσαμε το χωράφι με τα βόδια και το σπέρναμε τριφύλλι, το κόβαμε μέχρι και 5 φορές.

Οι κοσιατζήδες

Από τους καλύτερους κοσιατζήδες ήταν ο **Βασίλειος Γούσιος**, που αργότερα έγινε καπετάνιος των Μάυδων στο χωριό. Αυτόν παίρναμε και μας έκοβε το χορτάρι των λιβαδιών μας, γιατί η δουλειά αυτή ήταν κουραστική και χρειαζόταν αντοχή και τέχνη. Έτσι οι Καναλιώτες ασχολούμενοι με άλλες πιο προσοδοφόρες δουλειές, έδιναν τα λιβάδια στους κοσιατζήδες που έρχονταν από σιαπάν', από το Βουνέσι κ.λπ., με αρκετά φθηνό μεροκάματο.

Το χορτάρι των λιβαδιών του **Μήτσιου Ζούμπου**, όμως, τα έκοβε ο μεγαλύτερος γιος του **Χρήστος Ζούμπος**, που ήταν αρκετά γεροδεμένος και άντεχε. Αλλά και άλλοι Καναλιώτες έκοβαν το χορτάρι μόνοι τους, διότι είχαν όλοι σχεδόν τη δική τους κοσιά στα σπίτια τους. Με τις κοσιές αυτές έκοβαν και το χορτάρι που φύτρωνε πολύ, στις άκρες των χωραφιών, στα χαντάκια κ.λπ.

Όταν το χωράφι είχε μεγάλο και πυκνό χορτάρι ο κοσιατζής κουράζονταν πολύ για να το κόψει με την κοσίστρα. Κόβοντάς το δε, το αράδιαζε σε μια σειρά όλο μαζί, από τη μια άκρη του λιβαδιού ως την άλλη. Ύστερα πήγαινε ανάποδα στην άλλη σειρά και τραβούσε το χορτάρι κόβοντάς το προς την άλλη πλευρά. Έτσι έκανε δυο παράλληλες γραμμές από χλωρό χορτάρι, το οποίο ξηραίνονταν, ύστερα από πολλές ημέρες.

Άμα τραβούσε αέρας και δεν είχε δροσιά το χορτάρι τρίβονταν και έτσι μπορούσαμε να το μαζέψουμε. Όταν δεν τραβούσε αέρας ήταν μαλακό και το μαζεύαμε σε τσιρένια, τα οποία τα βάζαμε το ένα πάνω στο άλλο με τα γόνατα για να στρώσουν ανά δύο. Ύστερα τα δέναμε και τα δυο μαζί, με τα δεματχά από βάλτο και κάναμε τις μπάλες. Αυτή η δουλειά γινόταν πρωί που ήταν το χορτάρι ακόμη μαλακό για να μην τρίβεται.

Το κουβάλημα

Το κουβάλημα του χορταριού με τις μπάλες το κάναμε με τα ζώα. Φορτώναμε τρία

δεμάτια από την μια μεριά στο σαμάρι του ζώου και τρία από την άλλη, με ιδιαίτερη επιδεξιότητα. Βάζαμε το πρώτο δεμάτι από τη δεξιά μεριά και το πρώτο από την αριστερή. Ύστερα δέναμε με την τριχιά το δεύτερο δίπλα από τη μια μεριά και το δεύτερο δίπλα από την άλλη μεριά. Και τελικά το τρίτο από τη μια μεριά και το τρίτο από την άλλη. Άμα δε, δεν θέλαμε να ανεβούμε καβάλα, βάζαμε και ένα 7ο δεμάτι πανωσάμαρα, στα γερά ζώα και μάλιστα στα άλογα.

Τα δεμάτια αυτά με το χορτάρι τα κουβαλούσαμε στα ντάμια, από όπου τα παίρναμε σιγά – σιγά για να τρώνε τα ζώα μιας εβδομάδας ακόμη ή τα κουβαλούσαμε στο χωριό, στις αχυρώνες των σπιτιών μας. Το χορτάρι αυτό έφθανε για να ξεχειμωνιάσουν τα ζώα, αλλά όταν κάμποσες φορές δεν έφθανε αγοράζαμε κιόλας, γιατί τα ζώα – γομάρια, άλογα, γελάδια, βόδια– ήταν απαραίτητα για του γεωργούς Καναλιώτες.

Τα λιβάδια καταργήθηκαν με τον αναδασμό της 10ετίας του 1960

Κατά τη 10ετία του 1960, οπότε άρχισε ο αναδασμός εξέλειπαν και τα λιβάδια, πλέον. Τα χωράφια που τα είχαμε για λιβάδια έγιναν γόνιμα και αρχίσαμε να τα καλλιεργούμε. Παλιότερα δεν μπορούσαμε να τα καλλιεργήσουμε διότι πλημμύριζαν το Χειμώνα. Το ποτάμι που ονομάζεται «Μέγας» ξεχείλιζε και το νερό πήγαινε στα χωράφια. Όταν αργότερα έγιναν τα αποστραγγιστικά έργα, δεν πλημμύριζαν και μπορούσαμε να τα καλλιεργήσουμε, με το αλέτρι που είχαμε.

Στο αλέτρι αυτό προσαρμόζαμε μια σπάθα στο σταβάρι, που μας την έκανε ο γύφτος – σιδηρουργός. Τη στερεώσαμε τη σπάθα με δυο παξιμάδια δεξιά και αριστερά και την τοποθετούσαμε στο αλέτρι μπροστά από τη μύτη του, σαν μαχαίρι. Χώνονταν αυτή μέσα στο χώμα που ήταν σκληρό λιβαδίσιο χώμα και το αναποδογύριζε. Τη μέση δε της μερίδας που είχε εξόγκωμα υπερυψωμένο και εκεί φύτρωναν πολλά ασπρόσκ'λα, την σκάβαμε ολόκληρη με τις σκεπαρνές για πρώτη φορά. Διότι δεν μπορούσαμε να την καλλιεργήσουμε με τα βόδια. Το αλέτρι δεν χωνόταν στη γη.

Ας πω τώρα και ένα αστείο για να γελάσουμε: Δίπλα στη δική μας μερίδα, είχε τη μερίδα του και ο **Φώτης Ζαχαρής**, που είχε ένα βόδι και μια αγελάδα. Μ' αυτά πήγε να οργώσει το λιβάδι του. Αλλά επειδή τα ζώα ήταν αδύναμα, του έφευγε το αλέτρι που τραβούσαν. Τότε αυτός κατακουρασμένος καθώς ήταν και πολύ αγανακτισμένος, σταματούσε, ύψωνε τα χέρια του προς τα πάνω και μούντζωνε και έβριζε και καταριόταν.

Η μετέπειτα καλλιέργεια των λιβαδιών

Την πρώτη φορά που το καλλιεργήσαμε το λιβάδι μας το βάλαμε καλαμπόκι ξερικό, αλλά δεν φύτρωσε καλά και έβγαλε μια καλαμποκιά εδώ και μια πέρα. Αλλά η καλαμποκιά αυτή είχε τρεις ρόκες. Η σπορά του καλαμποκιού, τότε γίνονταν αργά, τον Ιούλιο μήνα. Γι' αυτό η σπορά γινόταν πρωί – πρωί, χαράματα και σταματούσε όταν ανέβαινε ο Ήλιος ψηλά και δεν μπορούσαμε να αντέξουμε τη ζέστη.

Πολλές φορές δε ένα χωράφι που το σπέρναμε σιτάρι, μόλις το θερίζαμε τον Ιούνιο, το ξανακαλλιεργούσαμε και το σπέρναμε καλαμπόκι τον Ιούλιο. Όταν δε γινόταν έτοιμο για «χάλασμα» το καλαμποχώραφο, το μαζεύαμε, το κάναμε λαμνί, δηλ. μακρουλό σωρό και στουμπίζαμε με το δάρτη. Ο δάρτης αποτελούνταν από δύο ξύλα ένα μεγάλο, που το πιάναμε με τα χέρια και άλλο μικρότερο, το περιστρέφαμε πάνω από το κεφάλι μας και χτυπούσαμε τις ρόκες στο λαμνί. Τα δύο αυτά αρπάκια, τα δέναμε μεταξύ τους με λούρες σκαμνιάς. Χτυπούσαμε δε πολλοί, άλλοι από

εδώ και άλλοι από εκεί, εναλλάξ. Έτσι ξεσπυρίζονταν οι ρόκες και έμεναν τα κότσαλα, με λίγα σπυριά, που τα ξεσπυρίζαμε με το χέρι.

Η δουλειά αυτή γινόταν κατάχαμα, αφού πρώτα ξιαρίζαμε το μέρος από τα χορτάρια και τα άλλα ζάκατα, με τα τσαπιά, για να είναι καθαρό. Πολλές φορές το μέρος αυτό, για να μην έχει χώμα, το αλείφαμε με βουνιές, που τις αφήναμε να ξεραθούν, ή το πασαλείφαμε με λάσπη, που και αυτή την αφήναμε να ξεραθεί, ώστε να μην μπερδεύονται τα σπυριά του καλαμποκιού με το χώμα.

Στο τέλος, δε η σπρούχνη που έμενε την λιχνίζαμε και έπεφταν κάτω τα σπυριά του καλαμποκιού, ενώ τα υπόλοιπα έφευγαν από τον αέρα που τραβούσε. Παράλληλα χρησιμοποιούσαμε και τα καρπολόια, με τα οποία τα κοσκινίζαμε κρατώντας τα ένας από εδώ και άλλος από εκεί. Το λίχνισμα το κάναμε και με τα άλλα όσπρια, όπως τα ρεβίθια, τις φακές, το σουσάμι κ.λπ.

Η πώληση των μερίδων στο Μλεϊλίκι

Αρκετοί Καναλιώτες, για διάφορους λόγους πωλούσαν σε άλλους τη μερίδα τους, που είχαν στο Μπεϊλίκι. Πολλές δε μερίδες, τότε, αγόρασε ο **Λάμπρος Αρκουμάνης**, που είχε και ντάμι εκεί και έτσι απέκτησε μεγάλη έκταση γύρω – γύρω. Επίσης μεγάλες αγορές, κάπου 120 στρέμματα έκανε και ο **Δημήτριος Θανόπουλος**, βουλευτής Καρδίτσας, από τον οποίο, αργότερα αγόρασε πολλές μερίδες πάλι ο Αρκουμάνης, έστω και λίγο ακριβά, προκειμένου να ξεπληρώσει κάποια χρήματα 300.000 δραχμών, που τον χρωστούσε. Έτσι ενώ τα χωράφια εδώ πάνω πουλιόνταν 15 λίρες το στρέμμα, αυτά τα αγόρασε 18 λίρες το στρέμμα.

Ο δάρτης για το στούμπισμα του καλαμποκιού.

Δυο τραγικά περιστατικά στο Μπεϊλίκι

Κλείνουμε τη διήγηση αυτή με τις Καναλιώτικες μερίδες στο Μπεϊλίκι, με μια δυσάρεστη ανάμνηση. Θυμούμαστε δυο τραγικά περιστατικά, που συνέβησαν εκεί κατά την περίοδο της Κατοχής. Μια μέρα ο **Δημήτριος Στασινός**, πήγε στο Μπεϊλίκι για να κόψει το χορτάρι της μερίδας του. Κάποια ώρα που αμέριμνος δούλευε, πέρασε εκεί κοντά μια περίπολος των Γερμανών και μόλις τον είδε, τον σκότωσε επί τόπου.

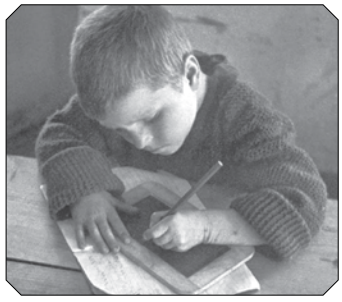
Επίσης ο πατέρας του **Λάμπρου Αρκουμάνη**, εκεί που καθόταν στη βεράντα του σπιτιού του, που είχε στο Μπεϊλίκι, σκοτώθηκε, από μια οβίδα των Γερμανών, που εκτοξεύθηκε από την Καρδίτσα.

Ήταν δυο από τα πολλά θύματα της Κατοχής στο χωριό μας.

Μέγας Πυργιώτης –
Κώστας Δ. Ζούμπος.
Καλοκαίρι 2017, στην πλατεία

Η Σχολική ζωή μιας άλλης εποχής

Πολλές αλλαγές γνώρισε η δικιά μου γενιά ως προς το είδος και τη δυσκολία της εργασίας, τον τρόπο εκπαίδευσης, την προμήθεια και τη χρήση της ενδυμασίας, την κοινωνική ζωή και γενικά τον τρόπο ζωής. Θα περιοριστώ στην καταγραφή του

Το παιδάκι γράφει στην πλάκα με το μολυβδοκόνδυλο (κοντύλι, το λέγαμε)

μαθητή και γενικότερα στη σχολική του ζωή.

Σε παλαιότερες εποχές, που πρόλαβα να τις αποτυπώσω στη μνήμη μου, χρησιμοποιήθηκε το μολυβδοκόνδυλο με την πλάκα. Το μολυβδοκόνδυλο ήταν ένα κυλινδρικό μολύβι, μικρότερο από μια κιμωλία, που έγραφε σε μια μαύρη πλάκα, που είχε ο κάθε μαθητής ατομικά, διαστάσεων 15x20 εκατοστών περίπου. Ο χώρος της πλάκας επαρκούσε για να γράφει κανείς κάποιες αριθμητικές πράξεις, τα γράμματα και λίγες λέξεις ή προτάσεις. Το σβήσιμο ή η διόρθωση γινόταν με ένα πανάκι ή γνήσιο σφουγγάρι, γιατί το πλαστικό δεν ήταν ακόμη προϊόν ευρείας κατανάλωσης. Το κόστος αγοράς του μολυβδοκόνδυλου ήταν μη προσιτό στους περισσότερους μαθητές και γι' αυτό η χρήση του ήταν περιορισμένη.

Περιορισμένη ήταν για τον ίδιο λόγο, η χρήση του μελανοδοχείου με την μελάνη και την πέννα Το μελανοδοχείο ήταν γυάλινο με χοντρό και άθραυστο γυαλί. Το στόμιό του ήταν κατάλληλα διαμορφωμένο[50], έτσι ώστε να μπορεί να εμβαπτίζεται η πένα και παράλληλα να μην γίνεται υπερχείλιση της μελάνης. Το μελανοδοχείο είχε χοντρό γυάλινο πάτο έτσι ώστε, αφού το κέντρο βάρους του ήταν χαμηλά, όταν έπεφτε να βρίσκεται όρθιο και να μην χύνεται η μελάνη. Βέβαια πολλές φορές η μελάνη χυνόταν και έτσι δημιουργούσε προβλήματα στα ρούχα και στον περιβάλλοντα χώρο, γενικότερα.

Το γράψιμο με την πένα δεν άφηνε περιθώριο διόρθωσης των λαθών και γι' αυτό το χρησιμοποιούσαν μαθητές μεγάλων τάξεων. Το γράψιμο με την πένα[51] σου έδινε τη δυνατότητα να αυξομειώσεις το πάχος της γραμμής και έτσι μπορούσες να εκφράσεις καλύτερα το γραφικό σου χαρακτήρα και την καλλιτεχνική σου ευαισθησία. Άξια θαυμασμού ήταν τα ειδικά τα κεφαλαία γράμματα με τα περίτεχνα στολίδια. Γενικά το γράψιμο με τη μελάνη και το μελανοδοχείο έδινε μια επισημότητα και γι' αυτό το χρησιμοποιούσαν και οι μεγαλύτεροι σε επίσημα έγγραφα, όπως συμβόλαια και ληξιαρχικές πράξεις.

Το μελανοδοχείο με την πένα και το πενάκι.

Καθημερινά ο μαθητής χρησιμοποιούσε το μολύβι με την ξύστρα και τη γομολάστιχα. Η χρήση αυτή συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας. Το μελανίσιο μολύβι είχε μια ιδιαίτερη χρήση, δίνοντας ένα χρώμα μελιτζανί και δεν υπήρχε δυνατότητα σβησίματος. Για να γράφει κανείς με το μελανίσιο πιο ευδιάκριτα έπρεπε να υγραίνεται. Αυτό ο μαθητής το έκανε με το σάλιο του και έτσι η γλώσσα του και τα χείλη του ήταν συχνά μελιτζανί. Εξυπακούεται ότι εκτός από εμφανισιακά προβλήματα υπήρχαν και προβλήματα υγείας, αλλά ποιος ήξερε και ποιος νοιάζονταν γι' αυτά.

Τα βιβλία και τα τετράδια δεν ήταν πολλά, όπως σήμερα. Κάθε μαθητής είχε ένα βιβλίο, το αναγνωστικό, και ένα τετράδιο, το χαρακτηριστικό δωδεκάφυλλο, που στο οπισθόφυλλο ήταν γραμμένη η προπαίδεια. Το

50. Σημείωση του Συγγραφέα (Σ.τ.Σ.): Εκτός από το περιγραφόμενο μελανοδοχείο υπήρχε και άλλο που το στόμιό του ήταν εσωτερικά και χαμηλά, ώστε και εάν σου έπεφτε κάτω και κυλιόταν ή γύριζε ανάποδα, δεν χυνόταν η μελάνη, διότι πήγαινε στο κοίλο εσωτερικό του.

51. Σ.τ.Σ.: Στο κάτω άκρο της πένας, μέσα στην εσοχή της, στερεωνόταν το πενάκι, που στο άκρο του ήταν διχαλωτό, για να πέφτει η μελάνη στο σημείο του γραφίματος που ακουμπούσε στο χαρτί. Τα πενάκια ήταν πολλών ειδών και έγραφαν άλλα χοντρά και άλλα λεπτά. Το συνηθέστερο πενάκι ήταν το x – πενάκι, που έγραφε καλλιγραφικά. Δηλ. το γράψιμό του ήταν και λεπτό και πλατύ, ανάλογα με την επιθυμία του μαθητή.

Το Αναγνωστικό του 1955

γράψιμο γινόταν με φειδώ και σπάνια γέμιζε το τεράδιο. Σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό σύστημα ο δάσκαλος ήταν αναγκασμένος να προσαρμόσει τη διδασκαλία του, με δεδομένο ότι βοήθεια στο σπίτι από το γονιό δεν υπήρχε και ήταν ανύπαρκτη, αφού οι γονείς ήταν απασχολημένοι με τις αγροτικές εργασίες ή ήταν αγράμματοι. Το γεγονός αυτό είχε και τα πλεονεκτήματά του, επειδή ο μαθητής αποκτούσε υπευθυνότητα, αυτενέργεια και μάθαινε να στηρίζεται στις δυνάμεις του.

Με τα φύλλα του τετραδίου και κατά προτροπή του δασκάλου κάναμε το μάθημα της χειροτεχνίας φτιάχνοντας καραβάκι, χελιδόνι κ.λπ. Το κομμένο φύλλο του τετραδίου το λέγαμε «φλάκο» και το χρησιμοποιούσαμε μερικές φορές στις συναλλαγές μας λόγω έλλειψης χρημάτων. Εγώ π.χ. συγκέντρωνα φύλλα τετραδίων, με το να πιάνω και να ξεριζώνω τσουκνίδες κρατώντας μυστικό τον τρόπο που τα κατάφερνα. Αν την τσουκνίδα την πιάσεις προσεκτικά από το εξωτερικό μέρος του φύλλου με κίνηση από κάτω προς τα πάνω, δεν προκαλεί κνησμό. Έτσι έλεγα προς το φιλοθεάμον κοινό: Ναμ' ένα φλάκο και θα τσακώσω μια τσουκνίδα.

Ο μαθητής ακόμη και του Δημοτικού είχε και τις υποχρεώσεις του στις εργασίες του σπιτιού, μιας που οι γονείς του βρίσκονταν σχεδόν όλη την ημέρα στα χωράφια για γεωργικές εργασίες. Το πρωί έπρεπε να ταΐσει τις κότες και το γουρούνι, να αρμέξει τις γίδες, να βοηθήσει το κατσικάκι στο βύζαγμα και να πάει τις γίδες στη γιδοβίτσα, που ήταν χώρος συγκέντρωσης των γιδιών. Η εργασία συνδυαζόταν μερικές φορές με το παιχνίδι, κυνηγώντας το κατσικάκι και γαργαλώντας την κοιλιά του γουρουνιού, επειδή έτσι του άρεσε, και έβγαζε ένα χαρακτηριστικό ήχο ευχαρίστησης. Ευτυχώς που το πρωινό φαγητό, το φρόντισε η κυρα-Μαρία[52] στο δημοτικό σχολείο, μοιράζοντας ζεστό γάλα σκόνη στα παιδιά με την κουτάλα από το καζάνι, μαζί με λίγο κίτρινο τυρί.

Οι πρωινές εργασίες του μαθητή είχαν τα ευτράπελά τους. Ήμουν περίπου 8 χρόνων και πηγαίνοντας τις γίδες στη γιδοβίτσα ακούω να χτυπάει η καμπάνα της εκκλησίας με τον χαρακτηριστικό χτύπο, προσκαλώντας του μαθητές στο σχολείο. Η επιμέλειά μου, η συνέπειά μου και η καθυστερημένη εργασία που έκανα, με αναστάτωσαν και βλέποντας έναν συγχωριανό μου του λέω: «Θείε πάρε και τσι θ'κες μ' τσι γίδες για τη γιδοβίτσα». Μου απαντάει πως τις δικές του τις γίδες τις πήγε και τώρα επιστρέφει. Χωρίς να αξιολογήσω και να οριοθετήσω τις δικές μου υποχρεώσεις και καθήκοντα του λέω απεγνωσμένα: «Πάρτες, σου λέω, δεν ακούς την καμπάνα που χτυπάει»; Το χρέος μου νόμισα ότι τελείωσε κι έφυγα. Τελικά ο άνθρωπος αναγκάστηκε να ξαναπάει στη γιδοβίτσα και το βράδυ στην πλατεία το περιστατικό το ανέφερε στον πατέρα μου. Κάπως έτσι λύνονταν τα προβλήματα με τους μεγαλύτερους, με σεβασμό, αγάπη και αλληλεγγύη.

Το ντύσιμο των μαθητών ήταν λιτό προφανώς με μη επώνυμα ρούχα, τα περισσότερα πλεχτά από τη μάνα μας, με γαλότσες το χειμώνα μιας και υπήρχαν λάσπες και λακκούβες με νερά. Το καλοκαίρι ήμασταν όλοι ξυπόλυτοι με το χαρακτηριστικό κοντό παντελονάκι, με τις τιράντες. Κανένας δεν αισθανόταν μειονεκτικά έναντι του άλλου ως προς

52. Σ.τ.Σ.: Πρόκειται για την **Μαρία Μάστορα**, την επιστάτρια του σχολείου που τη λέγαμε κοινώς με το παρατσούκλι της Μπασιούραινα

Μικρός μαθητής με κοντό παντελονάκι και τιράντες.

το ντύσιμο. Μάλιστα ο κανόνας είχε και τις περίεργες εξαιρέσεις, όπως μου το διηγήθηκε η **Ελενίτσα Γιαννακού**, που ήταν κόρη δασκάλων. Ο αδελφός της, ο **Γιώργος Γιαννακός**, για να μην ξεχωρίζει στο ντύσιμο με τους φίλους του εμφανισιακά, βγαίνοντας από το σπίτι του, έβγαζε τα παπούτσια του και τα έκρυβε και μπαίνοντας τα φόραγε, για να μη γίνεται αντιληπτός από τους γονείς του. Η αλληλεγγύη στις μικρότερες ηλικίες.

Οι περίπατοι στο δημοτικό σχολείο δεν παρουσίαζαν κάτι το ξεχωριστό σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα. Ο χώρος περιπάτου ήταν συνήθως η Βρωμόβρυση. Το επικλινές έδαφος δεν μας επέτρεπε πολλές δραστηριότητες. Μαζεύαμε ξυνίθρες, και τις τρώγαμε επί τόπου. Η ημερήσια εκδρομή γινόταν συνήθως στα πάνω πεύκα. Την ημέρα εκείνη ο κάθε μαθητής, έχει μαζί του το γεύμα του, που συνήθως είναι ψωμί με τα κεφτεδάκια ή μια κονσέρβα σαρδέλα μέσα στο χαρακτηριστικό καρό «μεσάλι» (πετσέτα).

Ας αναλογιστούμε, λοιπόν, πόσο καλύτερη ή πόσο χειρότερη έγινε σήμερα η σχολική ζωή των νέων.

Υψηλάντης Σαμαράς, εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ», φύλλο 140 Ιουλίου 2017

Ο Κων/νος Λάμπρου Γατής
και η πολύπτυχη προσφορά του στο χωριό.

Γεννήθηκε το 1903 από γονείς αγρότες. Ήταν πρωτότοκος μέσα από 5 επιζώντα αδέλφια του, από τα οποία μια πραγματική αδελφή και τρία μηλαδέρφια (από άλλη μητέρα). Οι γραμματικές του γνώσεις (απόφοιτος Σχολαρχείου) και η εξυπνάδα, που τον διέκρινε σε πάρα πολλούς τομείς, τον ώθησαν να ασχοληθεί με διάφορες δραστηριότητες τόσο στο χωριό, όσο και έξω από αυτό.

Από την εφηβική ηλικία άρχισε να δραστηριοποιείται. Μετέβηκε στο Βόλο, μεγάλο βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο της Θεσσαλίας την εποχή εκείνη, όπου δούλεψε ως ιδιωτικός υπάλληλος στο εμπορικό κατάστημα υφασμάτων του **Κουτσίνα**. Σαν ανήσυχο και επιχειρηματικό πνεύμα που ήταν, επέστρεψε στο χωριό του, την εποχή που βρισκόταν σε μεγάλη οικονομική ευμάρεια, γιατί η καλλιέργεια του καπνού είχε τύχει σε μια εξαιρετική ευνοϊκή συγκυρία, και ανοίγει ο ίδιος εμπορικό κατάστημα υφασμάτων.

Τότε ασχολήθηκε και με τα κοινά ζητήματα του χωριού. Εκλέχτηκε Κοινοτικός Σύμβουλος και από τη θέση αυτή παρουσίασε τις ιδέες του για τον εκσυγχρονισμό του χωριού σε πολλούς τομείς. Στον πολιτιστικό με την οργάνωση θεατρικών παραστάσεων, οι οποίες παίζονταν ακόμη και στην Καρδίτσα, χορωδιών, εκδρομών. Ιδιαίτερα πρέπει να μνημονευθεί η συμβολή του στην καθιέρωση της επίσκεψης της φιλαρμονικής του Δήμου Καρδίτσας για να παίξει τον 15αύγουστο, κάτι που συνετέλεσε αργότερα στις αρχές του ’50, στην επικράτηση αυτής της μορφής διασκέδασης με την ορχήστρα – προσφορά χωριανών και της Κοινότητας.

Στον κοινωνικό τομέα δραστηριοποιήθηκε με την οργάνωση συλλόγων, όπως της Φιλοδασικής Ένωσης, και του συνεταιρισμού εφο-

δίων και τροφίμων. Στον εξωραϊστικό τομέα, με έργα μεγάλης προβολής, όπως η πλατεία με τις διακοσμημένες βρύσες και τα φουντωτά πλατάνια, δενδροφυτεύσεις, δρόμοι με καλντερίμια, εντός και εκτός του χωριού. Περαιτέρω φρόντιζε για την προβολή του χωριού, ώστε να γίνει γνωστό και πέρα από τα στενά όρια της περιφέρειας Καρδίτσας, στα Τρίκαλα, στη Λάρισα, στο Βόλο και ιδιαίτερα στην Αθήνα. Σε κάθε επικοινωνία του με υψηλά πρόσωπα μιλούσε για το χωριό, «το ωραίο χωριό». Και τους προσκαλούσε να το δουν με σκοπό την προβολή του.

Τις «μεγάλες πόρτες» δεν δίσταζε να τις επισκεφθεί, για να πάρει κάτι για το χωριό. Τραβούσε πάντα μπροστά. Ο ίδιος είχε αφάνταστη ενεργητικότητα και δημιουργικότητα ακόμη και στον τεχνολογικό τομέα. Στο σπίτι του εγκατέστησε ωρολογοποιείο και φανοποιείο για την κατασκευή αεικινήτου μηχανισμού.

Όταν απέκτησε το λεωφορείο, τη «Σακαράκα του Γατή»

Από το 1936 είχε λεωφορείο 14ων θέσεων με άδεια δημόσιας χρήσης το μοναδικό στο νομό, πλέον ελάχιστων ταξί. Το λεωφορείο εκτελούσε αποκλειστικά τη διαδρομή Κανάλια – Καρδίτσας, όταν σε όλο τον άλλο νομό οι μετακινήσεις γίνονταν με ζωήλατα κάρα στον κάμπο και ζώα στα ορεινά. Το κυκλοφορούσε με οδηγούς, καθώς ο ίδιος δεν το αποφάσιζε, παρά το ότι είχε δίπλωμα. Οι οδηγοί ήταν: ο **Αντώνης**, από τα Τρίκαλα, ο **Καρελάς Λάμπρος**, από την Καρδίτσα (παππούς του σημερινού δημοφιλούς καλλιτέχνη) ο **Χρήστος**, από τον Κέδρο, και ο **μπαρμπα – Γιάννης** από την Καρδίτσα. Όλοι τους διανυκτέρευαν συχνά στο χωριό, φιλοξενούμενοι από τους οικείους του, στους οποίους με την πρώτη ευκαιρία ανταπέδιδαν τη φιλοξενία αυτή.

Η «Σακαράκα του Γατή» στην πλατεία του χωριού

Με την έναρξη του πολέμου του ’40, το λεωφορείο επιστρατεύθηκε και του επιστράφηκε μετά τη συνθηκολόγηση του ΄41, σε άθλια κατάσταση. Τότε το μετέτρεψε από βενζινοκίνητο σε γκαζοζέν (κινούνταν με αέριο που δημιουργούσαν ξυλοκάρβουνα, τα οποία καίγονταν σε ειδικό φούρνο, προσαρμοσμένο πάνω στο λεωφορείο. Ως γκαζοζέν δούλεψε με αποκλειστικό πλέον οδηγό τον αδερφό μου **Χρυσάκο Πυργιώτη** (γνωστό ως Χρήστο, στον Παλαμά), 17 ετών, το 1942, στις γραμμές Κανάλια – Καρδίτσα, Παλαμά – Καρδίτσα και Καρδίτσα – Αθήνα. Επειδή η ταχύτητά του ήταν μικρή και υποχρεώνονταν κάθε τόσο να το σταματά και να βάζει κάρβουνα στο φούρνο, του έδωσαν το όνομα «Σακαράκα του Γατή». Η «σακαράκα» παρέμεινε μέχρι το 1945 ως το μοναδικό λεωφορείο στο νομό. Το 1947 το μετέτρεψε πάλι σε βενζινοκίνητο και το διατήρησε σε κυκλοφορία μέχρι το 1949, οπότε το αντικατέστησε με μεγαλύτερο σε αριθμό θέσεων, ενώ απέκτησε μετέπειτα και δεύτερο λεωφορείο.

Ως νέος, μόνιμη κατοικία δεν είχε. Τα άσχημα χρόνια της Κατοχής και της μετέπειτα ρευστής κατάστασης της χώρας, τον ανάγκασαν πότε να διαμένει στον Παλαμά, πότε στην Καρδίτσα και τελευταία στην Αθήνα, δηλ. σε κάποιον από τους προορισμούς του λεωφορείου του. Όπου, όμως, και αν διέμενε, υπήρξε πάντα ένας μεγάλος και δυνατός κρί-

κος διασύνδεσης με τα ξενιτεμένα παιδιά που σπούδαζαν ή αναζητούσαν την τύχη τους.

Είχε μεγάλες γνωριμίες και σχέσεις με πρόσωπα των γραμμάτων και της εξουσίας, καθηγητές, δικηγόρους, ιατρούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς, που ήταν και οι ίδιοι Καναλιώτες, αλλά και Φαναριώτες και Καρδιτσιώτες, και από τους άλλους προορισμούς του, Παλαμιώτες και φυσικά Αθηναίους. Ήταν παντού γνωστός και κατά συνέπεια μέσω των γνωριμιών του να προσφέρει στο χωριό και στους συμπατριώτες του.

Σε ηλικία 45 ετών αποφάσισε να γίνει οικογενειάρχης. Παντρεύτηκε στην Αθήνα την **Γιαννίτσα Κανελοπούλου**, Πελοποννήσια, με την οποία έκαναν δύο παιδιά, τον **Λάμπρο Γατή**, σήμερα πολιτικό μηχανικό, και την **Αθανασία Γατή**, οδοντίατρο, από τα οποία ευτύχησε να χαρεί και τρία εγγόνια. Απεβίωσε σε ηλικία 88 ετών αφήνοντας πίσω του πάρα πολλές αναμνήσεις στους συμπατριώτες του, που τον παραδειγματίζονται και τον ευγνωμονούν.

Ο «**Κώτσιος**» **Γατής** ήταν το δένδρο της προσφοράς, αφιλοκερδώς, που πάνω από μισό αιώνα, μαζί με τα παρακλάδια του (ανίψια), **Χρυσάκο Πυργιώτη** και **Μέγα Πυργιώτη**, κρατούσαν σε καθημερινή σχεδόν επικοινωνία το χωριό με τα ξενιτεμένα στα αστικά κέντρα, και κυρίως στην Αθήνα παιδιά του. Αλήθεια μπορεί να υπάρχει Καναλιώτης ξενιτεμένος πάνω από 30 ετών και να μην τον θυμάται;

Ο Κώστας Γατής
με το γιο του Λάμπρο.

Πυργιώτης Απόστολος,
εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»,
φύλλο 84, Ιούλιος 2003.

Η Κατοχή και ο εμφύλιος

Η Κατοχή και ο εμφύλιος

Το μεταλλείο πετροκάρβουνου στον Άγιο Ακάκιο

Στον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα) υπήρχε (και υπάρχει ακόμη, αλλά είναι ανεκμετάλλευτο) ένα μεταλλείο πετροκάρβουνου. Το μεταλλείο αυτό το αξιοποίησαν οι Ιταλοί κατακτητές, οι οποίοι εξόρυξαν το πετροκάρβουνο αυτό και το μετέφεραν στο σιδηροδρομικό σταθμό του Φαναρίου, στον Κόμπελο, όπου το χρησιμοποιούσαν για τις μηχανές εξωτερικής καύσεως, που κινούσαν τα τραίνα.

Στο μεταλλείο αυτό εργάστηκε ο **Ζούμπος Χρήστος** του **Γεωργίου**. Οι Έλληνες εργάτες και ιδιαίτερα οι κάτοικοι του Αγίου Ακακίου έσκαβαν με κασμάδες, φτυάρια και άλλα εργαλεία το βουνό, όπου έβρισκαν κατάλληλο λαγούμι και άνοιγαν γαλαρίες, τις οποίες υποστήριζαν κατάλληλα με υποστυλώματα, δεξιά, αριστερά και πάνω, για να μην σαρίσουν. Το βάθος των δυο – τριών γαλαριών, που τελικά ανοίχτηκαν, έφθανε μέχρι και τα 15 μέτρα. Συγκέντρωναν το πετροκάρβουνο σε βαγονέτα και το προωθούσαν έξω από τις γαλαρίες. Από εκεί το έπαιρναν οι αγωγιάτες με τα μουλάρια και το μετέφεραν στο Σταθμό. Ένας από τους αγωγιάτες αυτούς ήταν και ο **Χρήστος Γ. Ζούμπος**, ο οποίος είχε υπό την ευθύνη του, μαζί με άλλους, 25 μουλάρια. Τα μουλάρια αυτά τα είχε παρμένα ο **Νίκος Ζήσης** (κ. Ζησάκος), από την Καρδίτσα, που τα είχε αγοράσει σε τιμή ευκαιρίας από το στρατό, όταν διαλύθηκε το μέτωπο της Αλβανίας, το 1941. Το μουλάρια αυτά τα είχε στην Πάσχα απολυμένα, όπου είχε τα κτήματά του.

Μουλάρια στρατιωτών αγόρασαν και άλλοι Καναλιώτες, σε τιμή ευκαιρίας, όπως π.χ. η οικογένεια του **Δημητρίου Ζούμπου**, η οποία αγόρασε δύο μουλάρια. Οι ιππείς στρατιώτες, ερχόμενοι από το μέτωπο, δεν τα χρειάζονταν πλέον τα μουλάρια και τα πουλούσαν όσο – όσο.

Για τη δουλειά που έκανε ο **Χρήστος Γ. Ζούμπος** στο μεταλλείο, έπαιρνε μια οκά καλαμπόκι την ημέρα, για ένα δρομολόγιο που έκανε την ημέρα.

Εκτός από την αρμάδα αυτή των μουλαριών είχαν φέρει και οι Ιταλοί ολόκληρο τμήμα μεταγωγικό, που το εγκατέστησαν στο δυτικό μέρος του βακούφικου της πλατείας, ενώ το ανατολικό μέρος, εκεί που είναι σήμερα η βιβλιοθήκη του χωριού, το είχαν για να κοιμούνται.

Κάποια μέρα, έδεσαν δυο μουλάρια στον ένα πλάτανο της πλατείας, που ήταν μικρός ακόμη και είχε τρυφερή φλούδα. Τη φλούδα αυτή την έφαγαν τα μουλάρια και λίγο έλειψε να ξεραθεί ο πλάτανος. Αλλά οι Καναλιώτες άλειψαν με βουνιά το ξεφλουδισμένο μέρος και σιγά – σιγά έθρεψε, τελικά δε, κατάφερε να αναζωογονηθεί και να γίνει σήμερα εφάμιλλος των δύο άλλων πλατάνων της πλατείας.

Οι Ιταλοί στρατιώτες, που ήταν στα Κανάλια εκείνον τον καιρό, ήταν φιλήσυχοι και φέρονταν πολύ ανθρωπινά προς τους Καναλιώτες. Μάλιστα ήταν και λίγο ερωτιάρηδες και έβλεπαν με συμπάθεια τα όμορφα κορίτσια των Καναλιώτων στη Βρύση, χωρίς, βέβαια, να τα πειράξουν.

Με τα μουλάρια του μεταγωγικού τμήματος των Ιταλών, οι Καναλιώτες και οι κάτοικοι των γύρω χωριών κουβαλούσαν το πετροκάρβουνο, στο σταθμό Φαναρίου, δημιουργώντας ολόκληρο καραβάνι.

Η συνήθης τροφή των μουλαριών ήταν τα τριμμένα χαρούπια (κ. ξυλοκέρατα). Πολλά μικρά παιδιά διέφευγαν την προσοχή των Ιταλών και πεινασμένα καθώς ήταν, έπαιρναν με τη φούχτα τους τα χαρούπια αυτά και τα έτρωγαν. Οι Ιταλοί στρατιώτες, όταν τα έβλεπαν, απορούσαν, πώς τρώγουν τροφές ζώων και χαμογελούσαν ειρωνικά.

Η πείνα και η ανέχεια των Καναλιωτων κατά την περίοδο της Κατοχής, ήταν παροιμιώδης. Ο άνδρες, μη έχοντες να πληρώσουν το λουκούμι ή τον καφέ στα καφενεία, κάθονταν και συζητούσαν στα σκαλοπάτια της πλατείας. Άλλοι δε του πέρα μαχαλά, έβγαιναν μπροστά στην εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και εκεί κουβέντιαζαν, ενώ κάποιοι έπαιζαν μεταξύ τους, χωρίς λεπτά, τριώτες ή ενιάρες ή δωδεκάρες, με χαλίκια, επειδή δεν είχαν φράγκο στην τσέπη τους για να καθίσουν στα καφενεία. Άλλοι πάλι δεν πήγαιναν στην εκκλησία γιατί δεν είχαν λεφτά, για να πάρουν κερί.

Χρήστος Γ. Ζούμπος
Χρήστος Δ. Ζουμπος
Θωμάς Χ. Φίνος
Κανάλια, 30.8.2013

Παλιά στιγμιότυπα του χωριού
και ο μικρός αδερφός μου
του **Χρήστου Γ. Ζούμπου**
ετών 91

Το σπίτι στο οποίο μένουμε σήμερα και που είναι πάνω από την εκκλησία, έμεναν οι άλλοι Ζουμπαίοι, που έφυγαν και πήγαν στο Βόλο. Δηλ. ο **Κωνσταντίνος Ζούμπος**, που είχε το κατάστημα «Πρωτεύουσα» στο Βόλο, ο **Ευριπίδης Ζούμπος**, ο **Βασίλειος Ζούμπος** και τα άλλα αδέρφια τους, που ήταν παιδιά του **Αριστείδη Ζούμπου**. Τον Αριστείδη τον γνώρισα να είναι αρκετά ηλικιωμένος όταν ήρθα στο Βόλο και κατατάχτηκα φαντάρος στην Κίτρινη Αποθήκη, το 1950. Για να μείνει Ζουμπέικο, λοιπόν, το σπίτι αυτό, το πούλησαν σε μας με μικρή σχετικά τιμή. Τα χρήματα τα εξοικονομήσαμε από την πώληση του πατρικού μας σπιτιού, στο οποίο γεννήθηκα κι εγώ και το οποίο το αγόρασε από μας ο **Αγαθοκλής Κωτούλας**, με την προίκα της γυναίκας του, από το σόι των Γιωτοπουλέων. Ήθελαν οι Γιωτοπουλέοι, να έχουν εκεί κοντά και την αδερφή τους **Κωτούλα Αφροδίτη** και γι' αυτό το αγόρασαν.

Στην οικογένειά μας ήμασταν 5 παιδιά τρία αγόρια και δυο κορίτσια και μείναμε ορφανά από μητέρα, η οποία πέθανε το 1940 από αιμορραγία, μόλις γεννήθηκε ο μικρότερος αδερφός μου ο **Περικλής Ζούμπος**, που τον άφησε μόλις ενός έτους. Δεν υπήρχαν τότε τα μέσα για γιατρούς, αλλά και ο πατέρας μου ήταν πάμπτωχος.

Μια μέρα, στις αρχές της 10ετίας του 1950 ήρθε στη πλατεία ένας ξένος διαφημιστής, ονόματι **Καρανικόλας**, ο οποίος διαφήμιζε ένα φάρμακο, που όπως έλεγε, ανανεώνει τον οργανισμό του ανθρώπου, όταν αλείφεται μ' αυτό. Για να το αποδείξει δε αυτό κάλεσε πάνω στην ανοιχτή καρότσα του αυτοκινήτου του τον πατέρα μου **Γεώργιο Ζούμπο** αδερφό του **Αγαμέμνονα** (κ. Γραμμένο) **Ζούμπο**, τον έγδυσε από τη μέση και πάνω, τον ξάπλωσε στο πρόχειρο κρεβάτι του αυτοκινήτου και άρχισε να τον τρίβει με το υγρό φάρμακο.

Όταν μετά τελείωσε την εντριβή αυτή, τον σήκωσε όρθιο και εις επήκοον όλων τον ρώτησε:

- Πώς αισθάνεσαι τώρα μπάρμπα – Γιώργο;
- Σαν μικρό παιδάκι, απάντησε ο μπάρμπα – Γιώργος

Έτσι ο Καρανικόλας πούλησε αρκετά φιαλίδια από το θαυματουργό φάρμακό του εκείνη τη βραδιά στους Καναλιώτες, που πείστηκαν ότι θα ανανεωθούν σωματικά όταν αλείψουν το σώμα τους με το φάρμακο αυτό.

Από τότε τον πατέρα μου τον φώναζαν οι πιτσιρικάδες του χωριού **Καρανικόλα** και το όνομα αυτό του έμεινε μέχρι τα τελευταία του. Έζησε δε πολλά χρόνια μετά, μέχρι τα 98 του χρόνια, παρά τις στερήσεις που είχε και τη φροντίδα του για μας τα ορφανά. Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, έμενε στην Αθήνα στα παιδιά του.

Το σπίτι μας στο χωριό το κληρονόμησε η μικρότερη αδερφή μου η **Ελένη Ζούμπου – Καλαμίδα**, η οποία το διατηρεί σε πολύ καλή κατάσταση μέχρι και σήμερα.

Εκτός από μένα οι γονείς μου είχαν άλλα 4 παιδιά, όπως είπα πρωτύτερα. Τελευταίος ήταν ο **Περικλής Ζούμπος**, ο οποίος ήταν λίγο «αλάνταβος» τόσο στο σπίτι όσο και στο σχολείο και σε ολόκληρη τη γειτονιά. Μια φορά, μάλιστα, μάλωσε στο σχολείο με τον **Δημήτριο Γατή**, τον αδερφό του **Σόλωνος Γατή**, ο οποίος ήταν και εκείνος πολύ ζωηρός και τον μαχαίρωσε σε τρία σημεία στο μπράτσο του με το σουγιαδάκι που είχε κρυφά μαζί του.

Το ίδιο βράδυ ήρθε στο σπίτι μας ο πατέρα του **Δήμος Γατής** με τη γυναίκα του **Χρυσούλα Γατή** και το παιδί του και ζητούσε εξηγήσεις. Σε όλο το χωριό διαδόθηκε ότι οι «Σκουφέοι», όπως μας έλεγαν, κάρφωσαν τους Γατέους.

- Μαχαιρώνουν οι Σκουφέοι, δεν παίζουν, έλεγαν όλοι.

Και ήταν αυτό το μαχαίρωμα το μοναδικό και το πολύ παράξενο στο χωριό μας. Ποτέ δεν ακούστηκε παρόμοιο γεγονός και μάλιστα να συμβεί στα μικρά παιδιά του Δημοτικού Σχολείου. Έτσι γενήκαμε ο φόβος και ο τρόμος πολλών χωριανών.

Το όνομα «Σκούφης» προέρχεται από το επώνυμο της μάνας μου που ήταν από το γένος **Σκούφη** του Μορφοβουνίου (κ. Βουνεσίου).

- Εμείς τι εξηγήσεις να σας δώσουμε; Τι να τον κάνουμε το γιο μας; να τον βαρέσουμε; Να τον σκοτώσουμε; Να τος εδώ είναι. Είπαμε στο **Δήμο Γατή** και στη γυναίκα του.
- Καλό ήταν να μη γίνει. Αφού έγινε να φροντίσουμε να μην ξαναγίνει. Και θα τον έχουμε στο εξής περιορισμένο τον Περικλή.

Τέλος πάντων με αυτά και με άλλα, ικανοποιήθηκαν οι Γατέοι και έληξε το θέμα, χωρίς άλλες καταγγελίες και διατυπώσεις.

Τις επόμενες μέρες ο Περικλής δεν ήθελε να πάει σχολείο, ίσως γιατί φοβόνταν τους δασκάλους, ίσως γιατί ντρεπόταν τους συμμαθητές του. Έτσι έκατσε καμιά βδομάδα στο σπίτι. Τότε λέει ο πατέρας μου:

- Δεν τον παίρνεις Χρήστο, να τον πας εσύ στο σχολείο, μήπως και σε ακούσει;

Το παίρνω, λοιπόν, το άλλο πρωί με το καλό και τον πηγαίνω στο σχολείο από το πίσω μέρος, από τον κήπο. Ήταν η ώρα, που μόλις έκαναν την προσευχή τα παιδιά στο προαύλιο. Μόλις, μας είδαν να κατηφορίζουμε, φώναξαν αυθόρμητα:

- Τον φέρνει, τον φέρνει!

Και αμέσως εγώ απευθυνόμενος στους δασκάλους και στα παιδιά είπα:

- Καλημέρα σας, καλημέρα σε όλους. Ο Περικλής ζητάει συγγνώμη γι' αυτό που έκανε, πρώτα από το **Δημήτριο Γατή** και ύστερα από όλους εσάς τους δασκάλους και τους συμμαθητές του. Υπόσχεται δε ότι δεν θα το ξανακάνει.

Έτσι ο Περικλής επανήλθε στην τάξη του κανονικά και συνέχισε το σχολείο. Ήταν δε και

καλός στα μαθήματα. Επειδή ήμασταν πολύ φτωχοί και δεν είχαμε κανέναν γραμματισμένο στην οικογένειά μας, ενώ τα ξαδέρφια μας, τα παιδιά του **Αγαμέμνονα Ζούμπου**, σπούδαζαν, θέλαμε κι εμείς το μικρότερο αδερφό μας να τον σπουδάσουμε, μια και «τα έπαιρνε τα γράμματα».

Έτσι ο Περικλής έβγαλε το Δημοτικό, πήγε και στο Γυμνάσιο Φαναρίου καναδυό χρόνια, αλλά επειδή ήταν ζωηρός, δεν συνέχισε. Τελικά τον πήρε ο αδερφός μου **Λάμπρος Ζούμπος** κοντά του και δούλευε σοβατζής ή ελαιοχρωματιστής. Μια περίοδο δούλεψε μαζί με τον **Αχιλλέα Παγώνη**, εδώ στο χωριό και αλλού. Μαζί του ήμουν κι εγώ, όταν δουλεύαμε εδώ στα χωριά της Καρδίτσας, στη Ρεντίνα, στην Καΐτσα κ.λπ. Πιαστήκαμε καλά τότε με τη δουλειά μας, γιατί είχαμε καλή συνεννόηση μεταξύ μας και βγάζαμε καλά μεροκάματα. Έτσι μπορέσαμε να αγοράσουμε μερικά στρέμματα χωράφια εδώ στο χωριό και προ παντός να παντρέψουμε τις δυο αδερφές μας, στις οποίες δώσαμε προικιό 180 λίρες στη μικρότερη και άλλα τόσα και περισσότερα στη μεγάλη, που της κάναμε και σπίτι.

Ύστερα ο Λάμπρος με τον Περικλή πήγαν στην Αθήνα.

Ο Περικλής παντρεύτηκε, έκανε παιδιά και τελικά πέθανε πάνω στη δουλειά του πριν από τέσσερα – πέντε χρόνια.

Ο Περικλής, στα παιδικά το χρόνια είχε φίλο και τον **Ερωτόκριτο Τσιάτσιο** και μαζί είχαν συστήσει «συμμορία», που αποτελούσε το φόβητρο του χωριού. Ιδιαίτερα οι συμμαθητές τους δεν τολμούσαν να τα βάλουν μαζί τους.

Μια μέρα, κάτω από τη σκάλα της Παναΐνας, της μητέρας του **Γεωργίου Μπέκου**, βρήκαν ένα φυσίγγι και εκεί που το περιεργάζονταν έσκασε και τον βάρεσε εδώ στο μάτι τον Περικλή, που μάτωσε και πρήστηκε. Το βράδυ, όταν τον ρωτήσαμε δικαιολογήθηκε και είπε:

- Εκεί που παίζαμε, έπεσα και χτύπησα στο μάτι, από μια πουρδαλιά.

Επειδή, όμως, ήταν βαθύ το τραύμα, μου λέει ο πατέρας μου.

- Δεν τον παίρνεις να τον πας στο γιατρό στο Φανάρι;

Πραγματικά τον πάω στη Φανάρι και ο γιατρός ο **Πετεινάρας**, το κατάλαβε.

- Δεν είναι από πέσιμο αυτό το τραύμα, είναι από άλλη σοβαρότερη αιτία.

Βλέποντας αυτά ο Περικλής, και φοβούμενος μήπως πεθάνει αν δεν πάει στην Καρδίτσα, όπως του έλεγα εγώ, τελικά μαρτύρησε τι ακριβώς συνέβη. Με σεβόταν εμένα πάντα, και με αγαπούσε, γιατί τον έπαιρνα πάντοτε με το καλό και ποτέ δεν τον μάλωνα. Είχαμε δε και μεγάλη διαφορά ηλικίας 18 ετών, αφού αυτός γεννήθηκε το 1939, ενώ εγώ γεννήθηκα το 1924.

Είπα πρωτύτερα ότι ο Περικλής ήταν ζωηρός, τόσο μέσα στο σπίτι, όσο και έξω στην κοινωνία του χωριού. Κάποια φορά βοσκούσε τα γελάδια και πήγε να του κάνει παρατήρηση ο αγροφύλακας. Αλλά εκείνος με θρασύτητα του απάντησε:

- Ε και λοιπόν, τι έγινε;

Και ο αγροφύλακας, δεν είπε τίποτε ούτε έδωσε συνέχεια, γιατί τον ήξερε.

Κανάλια, 13 Αυγούστου 2015

Α ν α μ ν ή σ ε ι ς
Αθανασίου Γ. Μόσιαλου
ετών 85 κατοίκου Αγίου Ακακίου

Στο χωριό μας είχαμε δάσκαλο τον **Ξενοφώντα Χαλάτση**, από τα Κανάλια, που ήταν και νουνός μου. Ήταν πολύ καλός άνθρωπος.

Θυμάμαι όλα τα γεγονότα, όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος με τους Ιταλούς. Ο πατέρας μου

ήταν με το θείο μου τον **Στέργιο Μόσιαλο** στην Καρδίτσα, γιατί ήταν παζάρι. Ο θείος μου, που ήταν μικρότερος από τον πατέρα μου, δεν επέστρεψε στο χωριό, αλλά πήγε κατ' ευθείαν στα Τρίκαλα για να καταταγεί φαντάρος. Ο πατέρας μου ήρθε στο χωριό και αφού μας φίλησε και μας έδωσε από ένα δίφραγκο, έφυγε το ίδιο βράδυ για τα Τρίκαλα, για να καταταγεί και αυτός, αλλά επειδή είχε τέσσερα παιδιά, πήρε απαλλαγή και σε λίγες μέρες γύρισε. Έτσι μπόρεσε και έσπειρε τα χωράφια και την άλλη χρονιά δεν πεινάσαμε. Αλλά και πάλι δεν χόρτασα ψωμί.

Το 1943, το Φθινόπωρο, πήγα στο Γυμνάσιο στο Φανάρι, αλλά την Άνοιξη το σχολείο χωρίστηκε και λειτούργησε σε διάφορα χωριά. Εμείς από τον Άγιο Ακάκιο, τον Πύργο, την Καππά, τα Χάρμαινα και τον Ελληνόπυργο κάναμε μάθημα στο προαύλιο της εκκλησίας του Πύργου και είχαμε τρεις καθηγητές: τον **Αχιλλέα Μανίκα**, τον **Φώτιο Κουλουσούσα** και τον **Κωνσταντίνο Κουλουσούσα.** Το Φθινόπωρο του 1944, δεν συνέχισα το σχολείο, διότι έπρεπε κάποιος να φυλάει τα γίδια. Ο πατέρας μου είχε και γίδια και πρόβατα. Ακόμη και καπνά έβαζε και είχε τη σειρά του.

Τον Ιούλιο του 1948, από το φόβο να μην με πάρουν οι αντάρτες κατέβηκα στην Καρδίτσα και πήρα μαζί μου ένα μουλάρι, το οποίο το είχα στο χάνι του **Αριστοτέλη Αλεξόπουλου**. Πάνω από το χάνι υπήρχε ένα δωμάτιο όπου έμενα. Το μουλάρι το πήγαινα κάθε πρωί και το βοσκούσα έξω από την Καρδίτσα.

Το Φθινόπωρο του 1948 ήρθε στην Καρδίτσα και ο άλλος αδερφός μου ο **Απόστολος Μόσιαλος**, και νοικιάσαμε ένα σπιτάκι προς την οδό Φαναρίου. Όταν στις 11 προς 12 Δεκεμβρίου μπήκαν οι αντάρτες στην Καρδίτσα, ήταν και ο πατέρας μου εκεί και είχε κλειστές τις πόρτες και τα παράθυρα. Όταν πέρασαν οι αντάρτες από το σπίτι μας, νόμισαν ότι είναι παρατημένο και έτσι γλιτώσαμε.

Το Μάρτιο του 1949, πήγε στρατός στο χωριό μας και έφερε όλους τους κατοίκους στα Κανάλια και εμείς μείναμε στο σπίτι κάποιου ονόματι **Λαγού**, κάτω από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Τον καιρό που φύτευαν τα καπνά δούλευα κουβαλώντας νερό με τα γκάζια. Περί το τέλος Μαΐου, αρχές Ιουνίου 1949 ήρθαν οι αντάρτες και χτύπησαν τα Κανάλια. Εγώ εκείνη τη βραδιά ήμουν στο χωριό μου. Το πρωί, ώρα 9, ανέβηκα με τον ξάδερφό μου **Ηλία Σιλιά**, προς τον Αϊ Λια των Καναλίων και μπροστά στην εκκλησία ήταν 3 – 4 χωροφύλακες. Μας φώναξαν να πάμε κοντά τους και εκεί είδαμε έναν άνδρα πεσμένο ανάσκελα. Ήταν ένα λεβεντόπαιδο, που του είχαν κόψει την καρωτίδα και το στόμα του ήταν γεμάτο αίμα. Εκεί ένας χωροφύλακας μας είπε ότι λεγόταν **Νικήτας Γκίκας.** Ο πατέρας μου, όταν το έμαθε στεναχωρήθηκε πολύ.

Ο πατέρας μου **Γεώργιος Μόσιαλος**, γνωριζόταν με τους Καναλιώτες πολύ καλά και είχε πολλούς φίλους. Εγώ το 1952 κατατάγηκα στη χωροφυλακή και μετά από 6 μήνες στη Σχολή Οπλιτών της Σχολής Ρόδου, τοποθετήθηκα στο Αστυνομικό Τμήμα Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης, όπου παντρεύτηκα και διαμένω. Γνώρισα δε και πολλούς Καναλιώτες.

Καλαμαριά, 27 Μαΐου 2016
(Χειρόγραφες αναμνήσεις)

Στιγμιότυπα της Κατοχής και του εμφυλίου του **Απόστολου Κ. Σδρόλια**

Λίγο έλειψε να τον σκοτώσει

Εδώ στην πλατεία κυκλοφορούσαν μερικοί αντάρτες, που μιλούσαν μαζί μας για διάφορα ζητήματα. Μια φορά, ένας αντάρτης καθάριζε το όπλο του. Δεν πρόσεξε, όμως και εκ-

πυρσοκρότησε, η δε σφαίρα χτύπησε απέναντι στο σκαλοπάτι της πλατείας, πάνω στο οποίο καθόταν ο παππούς **Βασίλειος Σδρόλιας** (κ. Φσιάκος) και μάλιστα κάτω από τα αχαμνά του. Θυμωμένος, λοιπόν, ο παππούς έβαλε τις φωνές στον αντάρτη λέγοντάς του:

- Ε ρα, πρόσεξε το όπλο σου, λίγο έλειψε να με σκοτώσεις.

Εκείνος, αντί να ζητήσει συγγνώμη, αφήνει το όπλο παράμερα, σηκώνεται απότομα, τρέχει προς τον Σδρόλια, τον αρπάζει από το λαιμό και του λέγει.

- Για τήρα καλά, σε ποιον μιλάς έτσι; Αν θέλεις να μη σε σκοτώσω να πας παραπέρα να καθίσεις και όχι εδώ απέναντί μου, που δοκιμάζω το όπλο μου.

Στο γάμο αντί για το φυλάκιο

Μια μέρα του 1948, νομίζω, είχα ορισθεί από την τοπική οργάνωση των Μάηδων, να φυλάξω σκοπιά πέρα προς το σπίτι του **Μιλτιάδη Κωτούλα** (κ. Γκουνταλά), μαζί με μερικούς άλλους. Εκείνο το βράδυ, όμως, γινόταν ένας δικός μας γάμος. Αφήνουμε, λοιπόν, στο πόδι μας τον **Μιχάλη Παπαμιχάλη** και του λέμε:

- Αν ιδείς κανέναν να περνάει, σταμάτησέ τον, για να τον ελέγξεις τι είναι. Εάν δεν σταματήσει πυροβόλησέ τον. Όχι όμως, στο ψαχνό, μην τύχει και τον σκοτώσεις, αλλά στον αέρα για εκφοβισμό.

Έτσι εμείς πήγαμε στο γάμο και συμμετείχαμε στη γαμπριάτικη χαρά. Εκεί, όμως, μας είδαν οι επικεφαλής των αποσπασμάτων και μας έκαναν παρατήρηση διατάσσοντάς μας να φύγουμε αμέσως και να πάμε στο φυλάκιο που μας είχαν ορίσει. Εμείς, όμως, δεν αφήσαμε το γάμο, αλλά συνεχίσαμε να συμμετέχουμε στο γλέντι.

Για κακή μου τύχη, όμως, εκεί που καθόμουν στο μπαλκόνι του σπιτιού και είχα το όπλο «παραπόδα», μου ξεφεύγει και πέφτει κάτω στο έδαφος από μια μεγάλη χαραμάδα του πατώματος. Πάω κάτω να το πάρω και βρίσκω τον υποκόπανο σχισμένο. Ανησύχησα για λίγο, αλλά την άλλη μέρα τον κόλλησα με ψαρόκολλα και παρέδωσα το όπλο, χωρίς να προσέξουν τη χαραγματιά.

Μας είχαν δώσει τότε και από τρεις χειροβομβίδες, τις οποίες, όταν τελείωσε η παλιοκατάσταση, τις είχα στο σπίτι μου, ψηλά στα χατήλια. Αλλά φρόντισα να τις έχω απασφαλισμένες. Οι χειρομβοβίδες αυτές έμειναν ξεχασμένες εκεί μέχρι τα τελευταία χρόνια και όταν βρέθηκαν από κάποιον ηλεκτρολόγο, ήρθε η αστυνομία για να τις παραλάβει. Τότε μόνο τις είδαν ότι ήταν ακίνδυνες.

Κανάλια, 30.8.2013

Ο βομβαρδισμός του χωριού μας σε γερμανικά αρχεία

Ο βομβαρδισμός του χωριού μας ήταν ένα γεγονός μοναδικό στο είδος του σε ολόκληρη την Ελλάδα. Σε κανένα άλλο χωριό, τόσο μικρής έκτασης με 2000 περίπου κατοίκους και σε καμιά άλλη πόλη δεν έπεσαν εκατοντάδες βόμβες από 12 αεροπλάνα, επί μία και πλέον ώρα. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο έπρεπε να εγγραφεί στα κατάστιχα των μαρτυρικών ελληνικών χωριών, με τις μεγαλύτερες δοκιμασίες και απώλειες κατά τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, όπως έχουν καταγραφεί τα Καλάβρυτα Πελοποννήσου, η Δράκεια Μαγνησίας κ.λπ.

Στη Γερμανία, όπου είμαι, σκέφτηκα να ερευνήσω τα γερμανικά αρχεία και να ιδώ τι γράφουν για το βομβαρδισμό του χωριού μας. Γι' αυτό έγραψα στη διεύθυνση αεροπορίας της Γερμανίας για να μου δώσουν τα στοιχεία που τυχόν είχαν. Η απάντηση ήρθε γρήγορα, αλλά ήταν αρνητική, διότι με ανωτέρα εντολή καταστράφηκαν όλα τα αρχεία, αμέσως μετά

τις πρώτες ήττες του γερμανικού στρατού, κατά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Έτσι στράφηκα προς το στρατό ξηράς, τα αρχεία του οποίου ανέλαβε να τα ερευνήσει ένας ειδικός Γερμανός ιστορικός αντί κάποιας σχετικής δικής μου αμοιβής. Και πραγματικά βρήκε ότι οι Γερμανοί πληροφορήθηκαν πως σε κάποιο από τα χωριά των Αγράφων θα γινόταν ένα συνέδριο των αντιστασιακών οργανώσεων την ημέρα του 15αύγουστου.

Έστειλαν, τότε, ένα αεροπλάνο για να επιβεβαιώσει την κατάσταση. Ήταν εκείνο το αναγνωριστικό αεροπλάνο που ήρθε στο χωριό μας κατά την ώρα που τελείωσε η λειτουργία της Παναγίας και είδε το μεγάλο εκείνο πλήθος του κόσμου, που αποτελούνταν όχι μόνο από Καναλιώτες, αλλά και από πολλούς κατοίκους της Καρδίτσας και των γύρω χωριών, που ήρθαν για το παραδοσιακό πανηγύρι. Έτσι βεβαιώθηκε απόλυτα, ότι ο πολυπληθής αυτός λαός αποτελούσε τους συνέδρους της μεγάλης συνάθροισης, πράγμα λανθασμένο, βέβαια.

Το αεροπλάνο αυτό, που πετούσε πολύ χαμηλά, στο σημείο που φαινόταν και ο πιλότος του, όπως έμαθα, μερικοί το νόμισαν ότι είναι συμμαχικό. Οι πλείστοι, όμως, το θεώρησαν πολύ σωστά εχθρικό και γι' αυτό έλαβαν έγκαιρα τα μέτρα τους και κρύφτηκαν καταλλήλως. Έτσι γλίτωσαν από τον ανηλεή εκείνο βομβαρδισμό που σκόρπισε την καταστροφή και το θανατικό σ' ολόκληρο το χωριό.

Πολλοί που έβλεπαν από μακριά τους κουρνιαχτούς και τους καπνούς που είχαν καλύψει ολόκληρη την περιοχή του οικισμού, υπέθεσαν ότι δεν θα έχει μείνει κανένας ζωντανός μέσα σ' αυτή τη λαίλαπα της καταστροφής.

Αφήγηση: **Δημήτριος Χριστοδούλου**
του Φαίδωνα,
Καλοκαίρι 2019.

Αναμνήσεις Κατοχής και εμφυλίου του Κωνσταντίνου Δ. Ζούμπου (1927 - 2021)

Ιταλοί και Γερμανοί

Το 1942 ήρθαν οι Ιταλοί στο χωριό και μας μάζεψαν όλους στον πλατεία. Εκεί ένας λεγεωνάριος, με τη βοήθεια ενός διερμηνέα, μας μίλησε και μας ζήτησε όπλα. Τότε, ο αδερφός μου **Χρήστος Δ. Ζούμπος**, ξεκόπηκε από το πλήθος και από το μπαλκόνι του κεντρικού καφενείου, που το είχε τότε ο **Γεώργιος Ντρέγκας**, πήδησε κάτω και έφυγε.

Ο αξιωματικός των Ιταλών, ανέβηκε πάνω στο σκαλί, εκεί δα, και άρχισε να μας μιλάει, ενώ ένας Έλληνας διερμηνέας δίπλα του, εξηγούσε τι μας έλεγε.

- Όποιος έχει όπλα στο σπίτι του, είναι ληστής, είναι διαρρήκτης. Να τα φέρετε όλοι και να μας τα παραδώσετε.

Μερικοί είχαν όπλα στα σπίτια τους και φοβούμενοι τυχόν έρευνα, τα έφεραν και τα παρέδωσαν. Ύστερα οι Ιταλοί πήραν τους άνδρες Καναλιώτες και τους οδήγησαν στο Φανάρι, όπου τους έδειραν ανηλεώς και ταπεινωτικά. Τους γύμνωναν από τη μέση και κάτω και τους χτυπούσαν με τις ζωστήρες τους στα πισινά.

Το Φθινόπωρο του 1943, ήρθαν χαράματα οι Γερμανοί και περικύκλωσαν το χωριό μας. Τις δυο άκρες του χωριού, που ήταν ο κεντρικός δρόμος τις έπιασαν με δυο μοτοσικλέτες, που είχαν και βάρκες για τους βαθμοφόρους. Μας διέταξαν δε όλους, γυναίκες, άνδρες, παιδιά, να κατεβούμε στην πλατεία. Όποιος δεν κατεβεί και τον βρουν, θα τον εκτελέσουν επί τόπου, έλεγαν. Ήρθαμε, λοιπόν, όλοι στην πλατεία και γύρω – γύρω ήταν παραταγμένα τα πολυβόλα των Γερμανών.

Ανάμεσα στους Καναλιώτες της πλατείας ήταν και ο πατέρας μου **Δημήτριος Ζούμπος**, ο οποίος, ως έμπορας καπνού, είχε μαζί του, κατά σύμπτωση, ένα χαρτί γερμανικό της Εταιρείας **Μοσκώφ – Στεργίου**, η οποία προωθούσε τα καπνά στη Γερμανία. Όταν έδειξε το χαρτί αυτό στους Γερμανούς, τους καλοφάνηκε και του ανέθεσαν να συγκεντρώσει τα όπλα στο σπίτι του. Έτσι συγκεντρώθηκαν μερικά όπλα Καναλιωτών, που τα είχαν είτε ως στρατιώτες από την Αλβανία, είτε από παλαιότερες εποχές στα σπίτια τους, γκράδες από τη Μικρά Ασία, πιστόλια, περίστροφα κ.λπ. Κάποιος έφερε ένα πολύ ωραίο και μεγάλο μάλινχερ, που ξεχώριζε από τα άλλα.

Ο **Σταύρος Αναστασίου** (κ. Πόλιας), που ζούσε στο Μουρκ, το έμαθε αυτό και αμέσως, χωρίς χρονοτριβή, παίρνει ένα παλιό όπλο που είχε, το βάζει κάτω από την κάπα του, καταφθάνει στο σπίτι μας και λέει στον πατέρα μου:

- Μπάρμπα, πάρε αυτό το όπλο και δος μου το μάλινχερ.

Ο πατέρας μου, όμως, ώριμα σκεπτόμενος δεν του το έδωσε, διότι ήταν σημαδιακό όπλο και εύκολα θα το επισήμαιναν. Ύστερα τα παρέδωσε όλα τα όπλα στους Γερμανούς.

Επανερχόμενος στην αρχική διήγηση, θέλω να ειπώ ότι στη συγκέντρωση αυτή ήμουν κι εγώ, φορώντας, τότε, κοντό παντελονάκι. Πριν έρθω, όμως, στην συγκέντρωση, πέρασα από το γραφείο του ΕΑΜ, που ήταν σε ένα δωμάτιο πάνω από το οίκημα του **Χρήστου Αλεξανδρή** (κ. Μουταρά), πήρα το τηλέφωνο για να μην το βρουν οι Γερμανοί και το πήγα σε μια κρύπτη κάτω από την πλατεία. Για να μην με καταδώσει, λοιπόν, κανείς, σκέφτηκα να το σκάσω και να φύγω από το στενό, που ήταν ανάμεσα στο καφενείο του **Πάνου Πάσχου** και το σπίτι του **Πάνου Χριστοδούλου**. Με παρακολουθούσε δε ένας νεαρός Γερμανός, που ήταν δεν ήταν 18άρης και φαίνεται ότι λειτούργησε συναισθηματικά μαζί μου και μόλις ο αξιωματικός που μιλούσε, γύρισε το κεφάλι του προς την άλλη μεριά, αυτός μου κάνει νόημα να φύγω. Έτσι γλίτωσα από την «επιστράτευση» εκείνη, αν και είμαι σίγουρος ότι δεν θα με έπαιρναν εμένα, διότι ήμουν πολύ μικρός. Πήραν άλλους μεγαλύτερους.

Ο **Κωνσταντίνος Δ. Ζούμπος**, στην πλατεία του χωριού, το 2014.

Από τους Καναλιώτες άρχισαν να συγκεντρώνουν τους νέους του χωριού μπροστά – μπροστά, επιλέγοντάς τους έναν – έναν. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο **Λάμπρος Κ. Σδρόλιας**, ο **Λάμπρος Σ. Παπαποστόλου** και άλλοι. Μάζεψαν καμιά 25νταριά και τους οδήγησαν στην Καρδίτσα. Αργότερα μάθαμε ότι τους ήθελαν για να τους εκτελέσουν, αν οι αντάρτες τους πολεμούσαν κατά την επιχείρησή τους προς το Τσαρδάκι και το μοναστήρι της Κορώνας.

Ο ρόλος των Μάυδων στο χωριό

Μετά την Κατοχή ήρθε στο χωριό μας ο καπετάνιος των Μάυδων (Μ.Α.Υ. = Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου), **Βασίλειος Γούσιος**, που τον ήξεραν από παλαιότερα οι Καναλιώτες ως «κοσιαντζή», διότι ερχόταν κάθε Καλοκαίρι και έκοβε τα χορτάρια, στα κτήματά τους, με την κοσιά. Συγκεκριμένα τον είχε μόνιμο κοσιαντζή ο **Κώστας Σδρόλιας**, που αργότερα χρημάτισε πρόεδρος της Κοινότητας.

Αμέσως ο **Γούσιος** μας μαζεύει στην πλατεία, ανεβαίνει πάνω στο πεζούλι και μας λέγει:

- Η περίοδος της ανταρσίας έληξε. Το κράτος του νόμου θα επιβληθεί.

Τότε σκέφτηκα: «Βρε αυτός ξέρει γράμματα». Αλλά αμέσως συνέχισε:

- Έι, όποιος δεν ακούει και δεν εκτελεί τις διαταγές που εκδίδω, θα τον κρεμάσω στον πλάτανο ανάποδα.

Τότε συνέχισα τη σκέψη μου ως εξής: «Άντε από κει ρε κοσιαντζή. Με μπέρδεψες»!

Και πραγματικά η πολιτεία του στη συνέχεια στο χωριό απέδειξε ότι ήταν απλώς άνθρωπος της ανώμαλης εκείνης καταστάσεως, χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες για καπετάνιος. Διότι ούτε με τους δεξιούς, μπορούσε να συνεργασθεί και μάλιστα υπήρξαν περιπτώσεις που τους έδερνε κι όλα. Έπρεπε να βρεθεί κάποιος θεριακλής, να τον πλακώσει στο ξύλο, διότι έδερνε χωρίς ιδιαίτερο λόγο. Π.χ. βάρεσε, τότε, τον **Δημήτριο Καρανάσιο**, που ήταν στρατιώτης, ίσως για να δώσει απόδειξη της εξουσίας, την οποία είχε.

Γενικά η κατάσταση τότε στο χωριό ήταν πολύ ανώμαλη. Την ημέρα κυριαρχούσαν οι Μάυδες και τη νύχτα οι αντάρτες.

Από τη Γυμναστική Ακαδημία στο χωράφι

Το Φθινόπωρο του 1947, ξεκίνησα να πάω στην Αθήνα, για να δώσω εξετάσεις στη Γυμναστική Ακαδημία. Από την Καρδίτσα πήρα το τραίνο, έφθασα στο Βόλο, παίρνω το καράβι «Κύκνος», πηγαίνω στη Χαλκίδα και από εκεί, με τραίνο πάλι, φθάνω στην Αθήνα.

Ήρθαν δε και οι άλλοι συνομήλικοί μου, ο **Δημήτριος Ρίζος**, ο **Νικόλαος Μπλέτσας**, και ο **Θεοδόσιος Παπαθεοδοσίου**, για εξετάσεις. Πέτυχα στην Ακαδημία και άρχισα να παρακολουθώ μαθήματα, μέχρι τις παραμονές των Χριστουγέννων.

Τότε με καλεί ο διευθυντής και μου λέγει:

- **Ζούμπο**, λυπάμαι πολύ, αλλά δεν μπορείς να συνεχίσεις να παρακολουθείς τα μαθήματα. Πρέπει να διακόψεις. Διότι δεν ήρθε το χαρτί των κοινωνικών φρονημάτων. Φαίνεται ότι σε έχουν βαμμένο.

Έτσι έφυγα και ήρθα στο χωριό. Εδώ αμέσως με έβαλε ο **Βασίλειος Γούσιος** υπηρεσία να πάω κάτω στον Κόμπελο και να φυλάξω τη σιδηροδρομική γραμμή, μην τύχη και την ανατινάξουν οι αντάρτες. Με έστειλε μαζί με τον **Θεοδόση Παπαθεοδοσίου** και τον **Δημήτριο Ρίζο.** Δεν μας έδωσαν όπλα, αλλά μόνο με ξύλα να πάμε να τη φυλάξουμε. Πήγα, λοιπόν, στη θεία μου τη **Χριστίνα Γιαννακού**, παίρνω μια ωραία μεγάλη κάπα και μαζί με τους άλλους δυο, πήγαμε κάτω προς τα Γακέικα. Φθάσαμε μέχρι το Αλωνάκι, και ύστερα είπαμε:

- Άντε από κει που μπορούμε εμείς να φυλάξουμε με ξύλα τη σιδηροδρομική γραμμή και να αντιμετωπίσουμε τους οπλισμένους αντάρτες; Δεν πάμε πουθενά εδώ θα κάτσουμε.

Και μείναμε εκεί, όπου ξαπλώσαμε για να κοιμηθούμε.

Εκεί υπήρχε ένα πέρασμα και μετά από λίγο ακούμε ποδοβολητά. Περνούσε ο **Δημήτριος Κατοίκος**, από το Βουνέσι, με μερικούς αντάρτες. Εμείς τους παρακολουθούσαμε σιωπηλά, χωρίς να μας αντιληφθούν αυτοί, διότι ήταν αρκετά μακριά. Σε λίγο βλέπουμε στον απέναντι μαχαλά να ανάβει το φως του **Νικόλα Ντενίση**. Καταλάβαμε αμέσως ότι ο Ντενίσης απόψε είχε κατάλυμα φαγητού την ομάδα του Κατοίκου.

Στο μεταξύ, κάναμε σχέδια για τυχόν σαμποτάζ των ανταρτών στη σιδηροδρομική γραμμή.

- Τι θα πούμε εμείς, στην περίπτωση αυτή; Έλεγε ο ένας.
- Θα πούμε ότι ήμασταν πέρα μακριά και δεν καταλάβαμε τίποτε, έλεγε ο άλλος. Άλλως τε η σιδηροδρομική γραμμή είχε μεγάλο μήκος.

Έτσι μας πήρε ο ύπνος και κοιμηθήκαμε ήρεμα. Το πρωί ξυπνήσαμε χαράματα, και οι υπεύθυνοι είχαν την εντύπωση ότι πραγματικά φυλάξαμε τη σιδηροδρομική γραμμή, την οποία, ευτυχώς δεν πείραξαν οι αντάρτες εκείνο το βράδυ.

Εδώ στο χωριό που ήρθα, αποφάσισα να ασχοληθώ με τη γεωργία. Βρίσκω, λοιπόν, τον μπάρμπα – **Χρήστο Καπούλα**, εκεί δα στην πλατεία και του λέγω:

- Εσύ μπάρμπα έχεις ένα βόδι, εγώ έχω μια αγελάδα. Θέλεις να σεμπρέψουμε; Αλλά εγώ δεν ξέρω να κάνω χωράφι, θα με μάθεις εσύ.
- Εντάξει, σεμπρεύουμε, είπε.

Έτσι, μια επόμενη μέρα, κατεβαίνουμε εδώ στο Χαβούζι, σε ένα χωράφι του μπάρμπα – Χρήστου και αρχίζει εκείνος το όργωμα. Εγώ παρακολουθούσα. Ύστερα πήρα εγώ το αλέτρι και με τη βοήθειά του άρχισα να οργώνω. Το πρώτο μάθημα ήταν:

- Όταν το αλέτρι μπαίνει βαθιά μέσα στο χώμα να πατάς κάτω τις χειρολαβές, για να ανασηκώνεται το υνί και όταν το αλέτρι είναι ρηχά να ανασηκώνεις τις χειρολαβές, ώστε το υνί να χώνεται βαθύτερα μέσα στο χώμα, μου είπε.

Τα πήγαινα αρκετά καλά και όταν πλέον απέκτησα την πεποίθησή μου, ανέλαβα εγώ το όργωμα και άφησα τον μπάρμπα – Χρήστο στη σκιά να ξεκουράζεται.

Έτσι συνεχίσαμε, σπείραμε τα χωράφια και το Καλοκαίρι ήρθε ο καιρός του θερισμού. Έπρεπε δε το θερισμένο σιτάρι να το κάνουμε δεμάτια. Αλλά δεν ήξερα πώς να φτιάξω τα δεματχά. Διάλεξα, βέβαια, τα μεγαλύτερα στάχυα με μακρύ στέλεχος και τα έβαλα στο νερό για να μαλακώσουν, αλλά το κατάλληλο στρίψιμό τους για να γίνει κόμπος, μου το έμαθε ο ξάδερφός μου **Κωνσταντίνος Γιαννακός**.

Ύστερα κουβαλήσαμε τα δεμάτια στα αλώνια, τα στοιβάξαμε στη θημωνιά, αλωνίσαμε το σιτάρι, το μεταφέραμε στο σπίτι και έτσι τελείωσε η χρονιά εκείνη.

Την επόμενη χρονιά, 1948, το Σεπτέμβριο, πήγα να δώσω εκ νέου εξετάσεις στη Γυμναστική Ακαδημία της Αθήνας. Πέτυχα πάλι και άρχισα να παρακολουθώ κανονικά τα μαθήματα. Κατά τον Απρίλιο του 1949, όμως, έρχεται στη Σχολή ένας αστυφύλακας και μου λέγει:

- Αύριο το πρωί να έρθεις στο Τμήμα. Σε θέλει ο διοικητής.

Πήγα εκεί και ο διοικητής άρχισε να μου διαβάζει το κατηγορητήριο εναντίον μου, που έστειλε η χωροφυλακή Φαναρίου, το οποίο περιλάμβανε κυρίως τον αδερφό μου **Χρήστο Ζούμπο**, που ήταν στην Μακρόνησο εξορία και επομένως, ως αδερφό που τον έχω, είμαι κι εγώ «βαμμένος». Έτσι θα με έδιωχναν πάλι.

Για καλή μου τύχη, όμως, επενέβη ένας ταγματάρχης χωροφυλακής ονόματι **Λέκκας**, στον οποίο είχα νοικιασμένο δωμάτιο και τόσο ο ίδιος, όσο και πολύ περισσότερο η γυναίκα του **Ισμήνη Λέκκα**, στους οποίους εκμυστηρεύθηκα την ανησυχία μου και με βοήθησαν.

Πάμε, τότε, μαζί, την επόμενη μέρα στο διοικητή, ο οποίος, μόλις είδε τον Λέκκα, επειδή ήταν ανώτερός του, σηκώθηκε όρθιος και τον χαιρέτησε. Τότε ο Λέκκας του λέγει:

- Για το γιο μου, ίσως δεν εγγυώμαι, αλλά για το παιδί αυτό εγγυώμαι ότι δεν έχει τίποτε το μεμπτό. Φέρε μου να υπογράψω την εγγύηση αυτή.

Και υπέγραψε. Έτσι συνέχισα την παρακολούθηση των μαθημάτων της Γυμναστικής Ακαδημίας και μετά από τρία χρόνια τελείωσα γυμναστής.

Ο παπα – Κόφας στον Αϊ Λια

Ένα βράδυ του 1948, ήρθε στον Αϊ Λια ο **παπα – Κόφας**, επικεφαλής μιας ομάδας Μάυδων. Ήρθε, λοιπόν, στο σπίτι μας ένας Μάυς και ζήτησε από τη μάνα μου μια φλοκάτη για να σκεπαστεί και να κοιμηθεί ο καπετάνιος, όπως χαρακτηριστικά είπε.

Τρομοκρατημένη η μητέρα μου **Αλεξάνδρα Ζούμπου**, άνοιξε το σεντούκι και βγάζει από την προίκα της, μια ωραία αχρησιμοποίητη φλοκάτη, με την οποία κοιμήθηκε ο καπετάνιος. Εκείνο το βράδυ, όμως, κατέφθασαν οι αντάρτες και οι Μάυδες, χωρίς καθόλου να αντισταθούν, γυμνοί καθώς ήταν με τα σώβρακα, ξεχύθηκαν στα ρέματα, τρέχοντας για να σωθούν.

Όταν ξημέρωσε, όμως, επανήλθε ο **παπα – Κόφας** στο χωριό και ξέσπασε στους Καναλιώτες, που ήταν στην πλατεία. Έδερνε όποιον έβρισκε μπροστά του, λες και οι Καναλιώτες έφταιγαν, για την κατάντια τους.

Κανάλια, 29.8.2013

Ο αφοπλισμός του Κωστόπουλου

Κατά την Κατοχή είχαν αναπτυχθεί στην περιοχή μας δυο αντάρτικες ομάδες: Του ΕΑΜ, που δρούσε στην δική μας περιοχή και του **Γεωργίου Κωστόπουλου**, ο οποίος ήταν ταγματάρχης του Ελληνικού Στρατού, κατά την περίοδο του πολέμου της Αλβανίας, που δρούσε στην περιοχή του Μουζακίου. Στον Κωστόπουλο προσχώρησε και ο διάσημος αεροπόρος, που έλαβε μέρος και στον πόλεμο της Αλβανίας, **Κωστορίζος Νικόλαος**, με το ψευδώνυμο **Γκέκας**, που ήταν πραγματικά ένα λεβεντόπαιδο, ως εκεί επάνω. Όπως μάθαμε δε, κάποια φορά, κατέβηκε κάτω στη γραμμή του τραίνου και μόλις το είδε να έρχεται, το σταμάτησε και αφόπλισε με την ομάδα του όλους τους Ιταλούς, που αποτελούσαν τη φρουρά του τραίνου. Τους πήρε τα όπλα και τους άφησε να συνεχίσουν το ταξίδι τους.

Ο Γκέκας με την ομάδα του, που ήταν πλήρως εξοπλισμένη, όταν πέρασαν απ' εδώ, τραγουδούσε ένα τραγούδι, που δεν το είδα γραμμένο πουθενά ως τώρα και έχει ως εξής:

Ελλάδα δοξασμένη, πατρίδα τιμημένη
δεν το έλπιζα ποτέ να σκλαβωθείς.
Θα 'ρθει, όμως μια μέρα, που πάλι στον αέρα
θα υψώσουμε σημαία ελληνική.

Παράλληλα με τον **Κωστόπουλο** είχε αναπτυχθεί και η ομάδα του **Βασιλείου Βλάχου**, που καταγόταν από τον Πύργο και εκεί περιφερόταν και δρούσε, έως ότου έπιασε ως μόνιμο στέκι το Μοναστήρι της Παναγίας, στη Δρακότρυπα.

Μεταξύ του ΕΛΑΣ και του Κωστόπουλου, είχαν αναπτυχθεί αρκετές προστριβές και μάλιστα μια μέρα διαδόθηκε ότι η ομάδα Κωστόπουλου αφόπλισε στην Καππά δυο Ελασίτες.

Ένα ωραίο απογευματάκι, στις 2 Μαρτίου 1943, καταφθάνει στην πλατεία αρματωμένη η ομάδα **Γεωργίου Κωστόπουλου**, με επικεφαλής τον ίδιο και το στρατηγό **Στέφανο Σαράφη**, που φορούσε μια καμπαρτίνα. Η ομάδα αποτελούνταν από δυο διμοιρίες. Η πρώτη διμοιρία σταμάτησε πέρα στο αυλάκι και η δεύτερη διμοιρία, που είχε μπροστά έναν λοχαγό ονόματι **Καραμπέκο** πιο δω. Ήρθαν με βήμα κανονικά και ήταν ντυμένοι με ωραία στρατιωτικά ρούχα. Αναζήτησαν τον επικεφαλής του εφεδρικού ΕΛΑΣ στο χωριό μας, που ήταν ο **Σταύρος Αναστασίου** (κ. Πόλιας) και βρισκόταν στο καφενείο των αδερφών **Νικήτα** και **Κωνσταντίνου Γιαννακού** (δηλ. στο σημερινό σπίτι του **Χρήστου Κωσταβάρα**). Μόλις ήρθε κοντά τους, του λένε:

- Πού είναι ο **Νικηταράς** (**Κωνσταντίνος Καφαντάρης**);

- Είναι στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) και εκεί σας περιμένει. Έτσι μου είπε να σας πω.

Ο Καφαντάρης, ήταν δικηγόρος, κυνηγημένος από την περίοδο του **Ιωάννη Μεταξά**, ακόμη.

Ο Κωστόπουλος πειράχτηκε λίγο, λέγοντας

- Αρχικά μας έδωσε ραντεβού στο Φανάρι, ύστερα στα Κανάλια και τώρα στο Μορφοβούνι; Μα τι πράγματα είναι αυτά;
- Κι εγώ τι θέλετε να σας κάνω; Απάντησε ο Πόλιας προφανώς μυημένος και έφυγε.

Έτσι, πάντως, ο Κωστόπουλος με την ομάδα του έφυγε για το Μορφοβούνι.

Την άλλη μέρα έβρεχε. Με φωνάζει πρωί – πρωί η μάνα μου και μου λέγει:

- Βρε Κώστα εδώ έξω περνούν μερικοί ρακένδυτοι, και πάνε προς την πλατεία. Τι να συμβαίνει άραγε;

Αμέσως σηκώνομαι, πηγαίνω στην πλατεία και τους βρίσκω όλους μέσα στο καφενείο, γύρω από τη σόμπα να προσπαθούν να ζεσταθούν και να στεγνώνουν τα ρούχα τους από τη βροχή. Παράλληλα διηγούνταν τα χθεσινά συμβάντα λέγοντας:

*«Ανεβαίναμε προς το Μορφοβούνι με επικεφαλής τον **Κωστόπουλο** και τον **Σαράφη**. Στην είσοδο, μας περίμενε ο **Καφαντάρης** με τους δικούς του και μας καλωσόρισε. Ο Κωστόπουλος τον παρατήρησε, ότι τους γέλασε δυο φορές ορίζοντας ως τόπο συνάντησής τους το Φανάρι πρώτα και τα Κανάλια ύστερα. Ο Καφαντάρης πήγε να δικαιολογηθεί, αλλά στο τέλος τα βρήκαν και άρχισαν να συζητούν για τη συνεργασία τους στην αντιμετώπιση του κοινού εχθρού των Γερμανών.*

Όταν πια τελείωσαν τη συζήτηση και κατέληξαν σε συμπεράσματα ο Καφαντάρης λέει στον Κωστόπουλο.

- *Εσείς είστε πολύ κουρασμένοι και πρέπει να αναπαυθείτε. Απόψε θα αναλάβω εγώ να βάλω σκοπιές.*

Έτσι μας κατένειμε σε διάφορα σπίτια και κατά τις 3 η ώρα το πρωί μας αφόπλισε όλους και μας μάζεψε στο σχολείο. Εκεί μας είπε αν θέλουμε να καταταγούμε στον ΕΛΑΣ. Μερικοί δέχτηκαν και κατατάχτηκαν. Εμείς που δεν δεχθήκαμε, μας πήραν τα στρατιωτικά μας ρούχα και μας άφησαν με αυτά τα κουρέλια. Ύστερα μας έδιωξαν και μας είπαν να γυρίσουμε στα χωριά μας».

Αυτά είπαν οι ρακένδυτοι, πλέον αντάρτες του Κωστόπουλου και ξεκίνησαν να φύγουν για να πάνε στα χωριά τους, στο Φανάρι Μαγούλα και στην Κρανιά.

Αργότερα μάθαμε ότι ο μεν **Κωστόπουλος** αφέθηκε ελεύθερος και πήγε στη Μέση Ανατολή, ο δε **Σαράφης** προσχώρησε στον ΕΛΑΣ, έγινε αρχηγός αυτού με καπετάνιο τον **Άρη Βελουχιώτη**. Ο **Γκέκας**, όμως είχε άσχημο τέλος, διότι εκτελέστηκε, με διαταγή του ίδιου του Άρη Βελουχιώτη, όταν τον παρέδωσαν σ' αυτόν οι φύλακες του.

Καλοκαίρι, 2014

Πήγαν να αφοπλίσουν τον Βασίλειο Βλάχο

Όταν ο **Νικηταράς (Κωνσταντίνος Καφαντάρης)** αφόπλισε τον **Γεώργιο Κωστόπουλο** και τον **Στέφανο Σαράφη**, στο Μορφοβούνι Καρδίτσας (κ. Βουνέσι) η διοίκηση του ΕΛΑΣ αποφάσισε να αφοπλίσει και το **Βασίλειο Βλάχο** στον Πύργο Ιθώμης, ο οποίος είχε την επικυριαρχία της περιοχής από τον Πύργο, μέχρι πέρα στο Μαυρομμάτι και στο Μουζάκι. Είχε δε ως οπλίτες, κυρίως πρώην αξιωματικούς και χωροφύλακες.

Ξεκίνησε, τότε, από την πλατεία μια ομάδα ενόπλων ιππέων, για να πάνε να βοηθήσουν τους άλλους αντάρτες, που θα έκαναν την επιχείρηση. Ανάμεσά τους ήταν και ο Καναλιώτης **Κωνσταντίνος Σδρόλιας** (κ.

Αστραπόβολος), ο οποίος ήταν καβάλα σε ένα ωραίο ψηλό άλογο, που το είχε πάρει από τους Γατέους.

Η μάχη έγινε, υπήρξαν εκατέρωθεν πυροβολισμοί, αλλά ο **Βλάχος** μετά από την πρώτη σύγκρουση εγκατέλειψε τη μάχη και έφυγε προς άγνωστη κατεύθυνση. Βρήκαν, όμως, αμυνόμενο στη σκοπιά τον Καναλιώτη **Θρασύβουλο Μόσιαλο** και αυτόν έπιασαν. Τον είχαν δε για καθάρισμα, αλλά επενέβησαν κάποιοι Καναλιώτες στον καπετάνιο, τον **Κόζιακα**, ο οποίος τους άκουσε και τον απελευθέρωσε.

Με τον αδερφό του τώρα, **Αρχοντή Μόσιαλο**, ήμασταν συνομήλικοι και παρά το ότι είχαμε διαφορές στις πολιτικές μας πεποιθήσεις, εντούτοις διατηρούσαμε μια πολύ καλή φιλία μεταξύ μας. Όταν μάλιστα κάποια φορά θέλησε να μου πει, πάνω στη συζήτηση, ότι συμφωνούσε μαζί μου, εγώ αντέτεινα και του είπα:

- Άκου να σου πω Αρχοντή. Μεταξύ μας θα τα λέμε όλα, όπως τα νιώθουμε και θα είμαστε πάντα φίλοι, άσχετα με τις βαθύτερες πεποιθήσεις μας, τις οποίες δεν πρέπει να βάζουμε πάνω από τη φιλία μας.

Αργότερα, κατά την περίοδο του εμφυλίου, έμαθα, πως όταν ήταν φοιτητής στη Θεσσαλονίκη, φαίνεται ότι άλλαξε φρονήματα και οργανώθηκε με την πλευρά των ανταρτών. Με ένα δε κανονάκι πήγε να πολεμήσει στο Κάστρο της Θεσσαλονίκης. Εκεί, όμως, πιάστηκε αιχμάλωτος από το στρατό και τον είχαν για εκτέλεση. Αλλά τελικά γλίτωσε, ίσως επειδή είχε τον αδερφό του **Θρασύβουλο Μόσιαλο** αξιωματικό του στρατού.

Έτσι τελείωσε τις σπουδές του και διορίστηκε φιλόλογος στα Τρίκαλα.

Όταν πήγα φαντάρος

Αν και εγώ στην περίοδο εκείνη δεν ήμουν μπλεγμένος με την αριστερά, όπως άλλωστε και ο αδερφός μου **Γεώργιος Δ. Ζούμπος**, εντούτοις, λόγω του αδερφού μου **Χρήστου Δ. Ζούμπου**, που ήταν στέλεχος του εφεδρικού ΕΛΑΣ, τα κοινωνικά φρονήματα με ακολούθησαν παντού.

Όταν πήγα φαντάρος, το 1949 και παρουσιάστηκα στην Κίτρινη Αποθήκη του Βόλου, με επιλέγουν για έφεδρο ανθυπολοχαγό των ΛΟΚ (Λόχου Ορεινών Καταδρομών) μαζί με άλλους. Μας έδωσαν δε καινούργια αμερικάνικα στρατιωτικά ρούχα και επρόκειτο να πάμε με το καράβι στη Σχολή Μυτιλήνης, για εκπαίδευση.

Εκείνο το πρωί, όμως, με ειδοποιούν ότι εγώ δεν θα φύγω μαζί με τους άλλους, αλλά θα μείνω και θα πάω αργότερα. Αμέσως κατάλαβα ότι κόπηκα, λόγω φρονημάτων και θα μείνω απλός στρατιώτης. Γι' αυτό με έστειλαν πάνω στο Μέτσοβο. Εκεί ο Ηπειρώτης λοχαγός – διοικητής, επειδή ήμουν εγγράμματος, με πήρε γραφιά κοντά του, χωρίς να κοιτάξει τα χαρτιά μου.

Στο μεταξύ ήρθε ο καιρός να πάω να δώσω τις εξετάσεις μου στην Ακαδημία, της οποίας τη φοίτηση είχα διακόψει, λόγω στρατεύσεως. Ζητάω, λοιπόν, άδεια, την οποία αμέσως μου την έδωσε ο διοικητής και ήρθα στην Καρδίτσα και στο χωριό με το αυτοκίνητο του **Κωνσταντίνου Γατή**. Κατεβαίνοντας από το λεωφορείο χαιρέτησα μερικούς φίλους, γνωστούς και συγγενείς και τράβηξα κατ' ευθείαν στο σπίτι μου για να ιδώ τους δικούς μου.

Την άλλη μέρα αναχώρησα για την Ακαδημία, στην Αθήνα. Έδωσα τις εξετάσεις, πήγα καλά και επέστρεψα στη μονάδα μου στο Μέτσοβο. Δεν πέρασαν μερικές ημέρες και αμέσως με καλεί ο διοικητής και μου λέγει με έντονο ύφος.

- Καλά, εγώ σου έδωσα άδεια για να πας να δώσεις εξετάσεις κι εσύ πήγες στο χωριό σου και συνεργάστηκες με τους κομμουνιστές; Έτσι σε χαρακτηρίζει το έγγραφο αυτό που έλαβα από την αστυνομία Φαναρίου. Μάλιστα σε ονομάζουν και αναρχικό οπλίτη.

Αναγκάστηκα, τότε να του πω όλη την αλήθεια, πώς και τι ακριβώς έγινε. Και τότε είπε:

- Ε ρε κοίτα τι κάνουν οι ασυνείδητοι! Θα μας χαλάσουν όλη τη νεολαία!

Έτσι, όχι μόνο δεν τιμωρήθηκα, αλλά και κατά κάποιον τρόπο επιβραβεύτηκα. Διότι από τη Β΄ κατηγορία που με είχαν χαρακτηρισμένο, ως αναρχικό οπλίτη, έγινα στρατιώτης Α΄ κατηγορίας, δηλ. της απόλυτης εμπιστοσύνης οπλίτης.

Κανάλια, 21.7.2015

Κουβέντα στην πλατεία με το Θρασύβουλο Κατέρη, για τα παλιά χρόνια

Σκηνές από το σχολείο

Πολλά ακούς και πολλά μαθαίνεις κατά τις συζητήσεις στην πλατεία του χωριού, ιδιαίτερα όταν αυτές αναφέρονται σε αναμνήσεις περασμένων ετών. Μια μέρα, διηγείται ο **Θρασύβουλος Κατέρης** (κ. Καλιακούδας, γεν. 1934) την ώρα που ήμασταν στο Πάνω το Σχολείο και καθόμουν στο δεύτερο θρανίο, είχαμε δάσκαλο τον **Σπύρο Κατέρη.** Βρίσκω, λοιπόν, την ευκαιρία και φουσκώνω καναδυό κλωτσιές στο **Λάμπρο Κωστούλα**, που βρισκόταν στο μπροστινό θρανίο. Το είχα κρατημένο αυτό από το διάλειμμα, που ο Κωστούλας με πείραξε. Τη στιγμή εκείνη με βλέπει ο δάσκαλος από πάνω από την έδρα. Έρχεται, λοιπόν, κοντά μου και με φέρνει έναν κατακέφαλο, μα τι κατακέφαλο λες εσύ, μού' ρθε ο ουρανός σφοντύλι. Ήμουνα τότε στη δεύτερη ή τρίτη τάξη του Δημοτικού. Τότε, στην ηλικία μας ήμασταν 48 αγόρια και χώρια κορίτσια. Ένα χωριό παιδιά, μπορεί και παραπάνω.

Ο **Θρασύβουλος Κατέρης** (κ. Καλιακούδας) σε καφενείο της πλατείας, το 2014.

Μια άλλη φορά, καναδυό χρόνια πριν από τον πόλεμο του 1940, στο προαύλιο του σχολείου μάλωνε ο **Δημήτριος Γιδαράκος** (κ. Μιχερής) με κάποιον άλλο και ο δάσκαλος **Λάμπρος Γιαννακός**, επενέβη για να τους χωρίσει και του τράβηξε το αυτί. Εκείνος, τότε, ζωηρός και δυναμωμένος καθώς ήταν, έπιασε το δάσκαλο από τα μαλλιά.

- Άφησε τα μαλλιά μου, γιατί θα σε γδάρω ζωντανό, φωνάζει ο δάσκαλος.
- Άφησε και συ πρώτα το αυτί μου, αντιλέγει ο Γιδαράκος.

Εγώ θυμάμαι, συνεχίζει ο **Απόστολος Κ. Σδρόλιας** (γεν. 1926) ότι μια φορά στο σχολείο μάλωνε στο προαύλιο ο **Λάμπρος Παπαζήσης** με ένα παιδί του **Βλαχογιάννη.** Τότε εγώ πήγα να τους χωρίσω. Εκείνη τη στιγμή μας βλέπει ο δάσκαλος **Λάμπρος Γιαννακός.** Μας καλεί κοντά του και χωρίς να εξετάσει τα καθέκαστα μας χώνεται όλους από ένα ξύλο στις αμπούκες τρικούβερτο, νομίζοντας ότι όλοι ήμασταν φταίχτες.

Άλλη μια φορά, στις αρχές της 10ετίας του 1950, ερχόμουν από την Καρδίτσα, με το αυτοκίνητο της συγκοινωνίας. Την ώρα που ήμουν στην πλατεία με βρίσκει ο **Λάμπρος Τζιουμανίκας** και με ρωτάει:

- Τι χαμπέρια Λάμπρο από την Καρδίτσα;
- Τι να σας πω; Α! να σας πω τούτο. Η

λίρα που είχε 180 δραχμές, έπεσε στις 164 δραχμές, σήμερα.

Στην παρέα ήταν και ο δάσκαλος **Λάμπρος Γιαννακός**, ο οποίος φαίνεται ότι είχε λίρες στο σπίτι του και ενοχλημένος διαμαρτυρήθηκε λέγοντας:

- Ξέρω, για μένα τα λες αυτά.
- Όχι, βρε δάσκαλε, πάρε τηλέφωνο στην Καρδίτσα, για να δεις ότι δεν λέω ψέματα.
- Βέβαια, επί **Σπύρου Μαρκεζίνη** η λίρα διπλασιάστηκε και πήγε 332 δραχμές, επεμβαίνει ο **Θρασύβουλος Κατέρης**.

Ο βομβαρδισμός του χωριού

Την ημέρα του βομβαρδισμού ήμουν μέσα στο σπίτι του **Νικήτα Κατέρη** (κ. Καλιακούδα), όπου υπήρχαν και πολλές γυναίκες, συνεχίζει ο **Θρασύβουλος**. Αμέσως κατεβήκαμε όλοι κάτω στο υπόγειο, όπου ήρθαν και άλλοι, πάνω από 30 άτομα, οι πιο πολλοί ξένοι, παγκυριώτες. Λέγαμε ότι το σπίτι είναι γερό και δεν θα πέσει. Πού να ξέρουμε ότι οι βόμβες έπεφταν από τα κεραμίδια μέσα στο σπίτι και χαλούσαν τον κόσμο.

Πρωτύτερα, στην εκκλησία της Παναγίας που γιόρταζε, βγήκαν στο προαύλιο ο **Κωστάκης Αναστασίου** (κ. Πόλιας), ο **Δημητράκης Μπανούσης** και άλλοι, που είχαν μια μεγάλη σημαία του ΕΛΑΣ και την κυμάτιζαν, μόλις πέρασε ένα αναγνωριστικό γερμανικό αεροπλάνο. Εκεί ήμουν κι εγώ και ώσπου να πηγαίνω στο σπίτι κατέφθασαν 13 αεροπλάνα και άρχισε ο βομβαρδισμός.

Εμείς, που ήμασταν στο υπόγειο, μόλις σταμάτησε κάπως ο βομβαρδισμός, κινήσαμε να φύγουμε. Εκείνη τη στιγμή, όμως, έπεσε μια βόμβα στην αχυρώνα του **Κώτσιου Βάλλα** και από το τράνταγμα έπεσε ένα πλιθί από τον τοίχο και βάρεσε τη **Ροδόπη Γιδαράκου**, η οποία σωριάστηκε κάτω και λιποθύμησε. Εμείς είπαμε ότι τη σκότωσε, αλλά σε λίγο συνήλθε.

Φύγαμε και πήγαμε πίσω στο Κούτσουρο, όπου περάσαμε την υπόλοιπη μέρα. Από το Κούτσουρο, μετά, πήγαμε στη Λάσδα, όπου είχαμε το ντάμι και εκεί κοιμόμασταν αρκετές ημέρες φοβούμενοι μήπως ματαέρθουν τα αεροπλάνα και βομβαρδίσουν. Κάποιες άλλες φορές, όταν έβαζαν οι Γερμανοί με οβίδες από το Ίσαρι, πηγαίναμε πίσω στο Κουφομάρμαρο, το Γολτσινό και κρυβόμασταν από κάτω, επειδή είχε χοντρό κοτρόνι, που δεν μπορούσε να το τρυπήσει οβίδα ή βόμβα.

Τότε, ήταν να γίνει ένα συνέδριο πάνω στην Νευρόπολη, εκεί που είναι σήμερα η λίμνη Πλαστήρα (ή λίμνη Μέγδοβα), αλλά φαίνεται ότι το έμαθαν οι Γερμανοί και άρχισαν να ψάχνουν με αεροπλάνα, για να βρουν πού γίνεται, λέει ο **Απόστολος Κ. Σδρόλιας**. Έτσι ένα αεροπλάνο πέρασε από το χωριό μας, την ώρα που σχολνούσε η εκκλησία της Παναγίας και στο προαύλιο ήταν οι τοπικές αντιστασιακές οργανώσεις με μια μεγάλη σημαία. Πείστηκε, λοιπόν, ότι εδώ γινόταν το συνέδριο και αμέσως ήρθαν 13 γερμανικά αεροπλάνα, τα οποία άρχισαν τον μεγάλο βομβαρδισμό του χωριού. Ευτυχώς, όμως, ενώ γύρω από την εκκλησία έπεσαν πολλές βόμβες, πάνω στην εκκλησία δεν έπεσε καμία. Αλλιώς θα είχαμε πάρα πολλά θύματα, γιατί η εκκλησία, εκείνη την ώρα ήταν γεμάτη κόσμο.

Εγώ **Θρασύβουλε**, εκείνη την ημέρα ήμουν κάτω στο Δαφτχό. Αρμέγαμε με τον μακαρίτη, το **Μήτρο Τσιπρά**, παππού του **Γιώργου Τσιπρά**, που έχει ετούτο το καφενείο, τα πρόβατα, για να μαζέψουμε γάλα για τραχανά. Από εκεί βλέπαμε το βομβαρδισμό. Το χωριό δεν φαινόταν πια, σκοτείνιασε και είχε πνιγεί στη σκόνη και στα αέρια. Τότε λέει ο **Μήτρος**:

- Ιί, Αποστόλ' πάει το χωριό, χάθ'κι. Πω πω! Δεν έμεινι καένας ζουντανός.

Αμέσως εγώ φορτώνω γρήγορα το γάλα στο μουλάρι, το καβαλικεύω και γραμμή για το χωριό. Εδώ δε βρήκα ψυχή. Απολύτως κανένας δεν κυκλοφορούσε. «Σκοτώθηκαν όλοι», σκέφτηκα. Πήγα στο σπίτι μου, δεν βρήκα τίποτε. «Πού να πήγαν οι δικοί μου»; αναρωτήθηκα.

Αλλά ο κόσμος, τότε, αμέσως μόλις τελείωσε ο βομβαρδισμός, εγκατέλειψε τα σπίτια του και έδιαβαν μέχρι πίσω στο Κούτσουρο, φοβούμενοι επανάληψη του βομβαρδισμού.

Κάποια φορά βλέπω μερικούς το απογευματάκι να κατεβαίνουν από τον Αϊ Λια. Τότε αναθάρρησα, μαθαίνοντας ότι και οι δικοί μου είχαν πάει να κρυφτούν εδώ σια πίσω.

Εκείνη την ημέρα είχε έρθει ο **Μάρκος** από το Φράγκο στην πλατεία και είχε στοιβάξει ένα σωρό πεπόνια στην πλατεία, για να τα πουλήσει. Με το χαλασμό και το τράνταγμα του βομβαρδισμού ξέφυγαν από το σωρό και έδιαβαν πέρα στο καφενείο του **Αλέκου Ζήση**. Βλέποντάς τα ο **Μενέλαος Σδρόλιας** (κ. Μελάκος), αυθόρμητα είπε:

- Ε βρε Μάρκο, τι τα 'θελες τα πεπόνια και τα 'φερες σήμερα εδώ, για να πάρεις παράδες και να πας χαμένος. Να τώρα τ' άφησες εδώ απούλητα, να γκυλάν στην πλατεία. Εδώ θ' αφήσεις και τα κόκκαλά σου με το βομβαρδισμό.

Δεν πρόλαβε να τελειώσει την κουβέντα και πέφτει μια βόμβα εκεί δα και πλακώνει τον **Αποστόλη Ρίζο**. Μόλις τον είδε ο **Χρήστος Δ. Ζούμπος** και ο **Γιώργος Ζήσης**, κίνησαν να παν να τον ξεπλακώσουν. Ώσπου, όμως, να φθάσουν εκεί πέφτει και άλλη βόμβα, που τους ανάγκασε να γυρίσουν πίσω. Μόνο αργότερα, όταν έπαψε ο βομβαρδισμός πήγαν και τον απελευθέρωσαν.

Οι Ιταλοί και Γερμανοί στο χωριό

Μια μέρα πήγαινα για το σπίτι του μακαρίτη **Νώντα Κοτρονούλα** και στο δρόμο βρίσκω δυο Ιταλούς, που είχαν έρθει από τον Κόμπελο. Αμέσως με φωνάζουν κοντά τους και μου ζητούσαν να τους βρω αυγά από τη γειτονιά. Βρήκα μερικά και τους τα έδωσα, λέει ο **Θωμάς Σ. Γατής**. Ύστερα με άφησαν και πήγα στη δουλειά μου.

Αργότερα ήρθε μια ομάδα Γερμανών στο χωριό, πάλι από τον Κόμπελο, συμπληρώνει ο **Θρασύβουλος Κατέρης**. Ήταν εδώ στην πλατεία και όταν τελείωσαν τη δουλειά τους, κίνησαν να φύγουν προς το Φανάρι. Στο δρόμο, όμως, παραφύλαγαν οι αντάρτες και ήθελαν να τους βαρέσουν και να τους σκοτώσουν, στήνοντας καρτέρι πίσω στο σχολείο. Τότε πήρε χαμπέρι ο **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας** και τους παίρνει και τους οδηγεί, μέσα από τα σπίτια του **Τηλέμαχου Βάλλα** και τους βγάζει κάτω στου **Γκαβαρδίνα**, λέγοντάς τους με νοήματα να φύγουν προς τη Λοξάδα και όχι προς το Φανάρι. Από τότε δεν ματαπάτησαν οι Γερμανοί στο χωριό μας. Ήταν στα τελευταία τους. Έτσι κατά κοινή ομολογία, τότε, ο **παπα – Λάμπρος**, έσωσε το χωριό από τα αντίποινα των Γερμανών, που έκαιγαν ολόκληρα χωριά.

Από το γεγονός αυτό, συμπληρώνει ο **Απόστολος Κ. Σδρόλιας**, τον έβαλαν στο μάτι τον **παπα – Λάμπρο Σδρόλια** οι αντάρτες.

Τότε που οι αντάρτες μπήκαν στο χωριό μας

Τότε που οι αντάρτες μπήκαν στο χωριό μας, ήμουν εδώ εγώ, συνεχίζει ο **Θρασύβουλος Κατέρης**, αλλά ήμουν μικρός με κοντά παντελόνια και έτσι δεν με πήραν. Ζητούσαν, όμως, επίμονα να τους πούμε ποιοι έχουν μεγάλα

παιδιά και κορίτσια για να τα πάρουν. Έτσι ήρθαν, με προδοσιά και στο σπίτι μας και αναζητούσαν την αδερφή μου **Ευαγγελία Κατέρη** (κ. Καλιακούδα), που ήταν τότε 20 χρονών.

- Θέλουμε την Βαγγελή της Γιάννενας, έλεγαν. Ποια είναι η Βαγγελή της Γιάννενας;

Η Βαγγελή, όμως. Μόλις το άκουσε, τσακώθηκε από τα κάγκελα στο παραθύρι και δεν ξεκολλούσε, για να την πάρουν οι αντάρτες. Αμέσως μπήκε η μητέρα μου μπροστά και τους έταξε χίλια δυο καλά.

- Να σας δώσω, ό, τι άλλο θέλετε. Ψωμί, τυρί, πράγματα, σακάκια, να σας δώσω. Πάρτε τα όλα. Αλλά μη με παίρνετε το κορίτσι μου, παρακαλούσε τους αντάρτες.
- Δεν έρχεται, δεν έρχεται, είναι γαντζωμένη στα κάγκελα, λέει ο αντάρτης, που την τραβούσε, στον άλλο που ήταν πέρα στους Γκουνταλέους και φώναζε συνέχεια: Άντε «τσαρούχα – τσαρούχα», γρήγορα.
- Τι τη φυλάς, λοιπόν, σκότωσέ την, του απάντησε εκείνος από μακριά.

Πάνω στη φασαρία, όμως, επειδή ήταν η ώρα της αποχώρησης των ανταρτών και από πέρα μακριά ακουγόταν το σύνθημα «τσαρούχα – τσαρούχα», που ήταν το σύνθημα αναχώρησης, οι αντάρτες, την άφησαν και έφυγαν. Έτσι γλίτωσε η αδερφή μου εκείνη την επιστράτευση των 28 ατόμων, αν δεν κάνω λάθος, που έγινε την ημέρα των Βαΐων, του 1948. Την άλλη μέρα έφυγε και πήγε στα Τρίκαλα η Ευαγγελία. Μάλιστα όχι μόνο αυτή, αλλά και πάρα πολλοί χωριανοί, που γλίτωσαν την βιαία επιστράτευση, την άλλη μέρα έφυγαν για τις πόλεις και όλοι ήταν νέα παιδιά.

Εγώ, συνεχίζει ο **Αποστόλης Κ. Σδρόλιας**, εκείνο το βράδυ, κρύφτηκα στου **Δημητρίου Σακκά** (κ. Τσέλιου) την αχυρώνα, ανάμεσα στα δεμάτια με άχυρο. Έμαθαν, όμως, οι αντάρτες ότι ήμουνα εκεί και με αναζήτησαν. Τότε πηδάω από κάτω και βρίσκομαι στην αχυρώνα του **Δημητρίου Χαραλάμπους** (κ. Τζούρα), όπου κατά κακή μου τύχη ήταν κάτι αντάρτες Φαναριώτες και με παίρνουν μαζί τους. Μόλις φθάνουμε πίσω στ' αμπέλια, εκεί στο Κουφομάρμαρο, ήξερα καλά το μέρος και κάνω κάτω και χάθηκα μέσα στη νύχτα. Αμέσως με παίρνουν χαμπάρι οι αντάρτες και άρχισαν να φωνάζουν

- Α ρε, ο κιαρατάς μας έφυγε, βαράτε τον.

Και έριξαν μερικές ντουφεκιές στον αέρα για εκφοβισμό. Εγώ πλακώνω στην πλαγιά και χώνομαι μέσα στο ρεματάκι. Εκεί κάθισα μέχρις ότου πέρασαν όλοι πέρα προς το Βουνέσι και χάθηκαν. Ύστερα κατέβηκα κάτω στα ντάμια και πήγα στους δικούς μου.

Η επιχείρηση των ανταρτών στην Καρδίτσα

Όταν οι αντάρτες μπήκαν στην Καρδίτσα, την ημέρα του Αγίου Σπυρίδωνος, στις 12 Δεκεμβρίου 1948, συνεχίζει ο **Θρασύβουλος**, ήρθαν και από εδώ οι αντάρτες και με πήραν με το γομάρι, για να φορτώσω πράγματα από την Καρδίτσα. Μαζί πήραν το μπάρμπα μου **Γιώργο Κατέρη** (κ. Καλιακούδα), το **Γεωργούλη Μπλέτσα** και πολλούς άλλους. Στην αρχή μας πήγαν να φορτώσουμε πέρα στ' αλώνια, στα Ζησέικα τα ντάμια. Εκεί φόρτωσαν όλα τα πράγματα άλλοι και δεν έμειναν να φορτώσουμε κι εμείς. Τα πήγαν πάνω κατά την Νεβρόπολη. Μεταξύ αυτών ήταν οι ηλικιωμένες γυναίκες **Σοφία Παπαϊωάννου** (κ. Κουμπούρα) και η **Αγγελική Πάσχου**, που φόρτωσαν στρατιωτικό ρουχισμό και διάφορες ενδυμασίες. Ο καιρός ήταν χειμωνιάτικος και έπεφτε πασπάλη το χιόνι.

Τότε εμάς μας παίρνουν για την Καρδίτσα. Πάμε στην Κόκκινη Εκκλησιά και ήταν η τρίτη και τελευταία ημέρα, των ανταρτών στην Καρδίτσα, διότι μετά οπισθοχώρησαν οι αντάρτες.

Εκεί στην Κόκκινη Εκκλησιά βρήκα τον **Ευριπίδη Μιχάλη**, τον **Αριστείδη Ψάρρα** και άλλους, ενώ ήταν και από άλλα χωριά, αλλά και από την ίδια την Καρδίτσα, επιστρατευμένοι. Πάλι όμως, εκεί δεν έμειναν πράγματα για να φορτώσω. Τα πήραν όλα οι άλλοι.

Στο μεταξύ άρχισαν να έρχονται αεροπλάνα, που τους πήραν κατά πόδα τους αντάρτες και βομβάρδιζαν. Έτσι βιάστηκαν ακόμη περισσότερο. Φύγαμε όλοι από εκεί και ήρθαμε, από την Ίσια τη Γραμμή, προς τα εδώ, προς τη Λάσδα. Εδώ, όμως, είχαμε το ντάμι μας. Πηγαίνω, λοιπόν, εκεί, δένω το γομάρι μέσα και εγώ τρύπωσα σιαπάν' – σιαπάν', εκεί που σήμερα έχει το εργαστήριό του ο σιδεράς, **Βάιος Χριστοδούλου**, στου **Καχαρή** το ντάμι. Εκεί καταφθάνει ένα αεροπλάνο και μαζί με το μπάρμπα μου το **Γιώργο Κατέρη**, πλακώσαμε για να μη μας πετύχουν οι βόμβες που έριχνε.

Στο μεταξύ, οι άλλοι που είχαν τα γομάρια τους, πήγαν και φόρτωσαν κάτι μπιτόνια λάδι και άλλα πράγματα στο ντάμι του **Θρασύβουλου Κρίκου** (κ. Γρέβια), ενώ εγώ είχα ξεκοπεί, πιο εύκολα, γιατί δεν είχα πλέον γομάρι για να φορτώσω. Όταν πια εξέλιπε ο κίνδυνος από τα αεροπλάνα και οι αντάρτες είχαν φύγει, πήγα στο χωριό, στο σπίτι μου.

Από την Καρδίτσα έφυγαν οι αντάρτες γιατί είχαν καταφθάσει, στο μεταξύ τα τανκς του στρατού και τους καταδίωξαν μέχρι την Παπαράντζα. Έτσι οι αντάρτες οπισθοχώρησαν. Οπισθοχωρώντας δε, δέχονταν τις οβίδες και τις βόμβες των αεροπλάνων, που τους κυνηγούσαν μέχρι πάνω στις ράχες.

Εκείνη την ημέρα ένα αυτοκίνητο Τζέιμς καταφθάνει μέχρι πίσω στα Μαντένια, με επιβάτιδα την **Ευτυχία Σδρόλια** (κ. Χρη), που ήταν γυναίκα του ταξίαρχου **Νικολάου Μπαντέκου**, καθώς και μερικούς άλλους αντάρτες. Το Τζέιμς δε, για να μην το πάρει πίσω ο στρατός, το αναποδογύρισαν και το έριξαν μέσα στο ρέμα.

Μια επόμενη μέρα, δεν χάνω την ευκαιρία και πηγαίνω και κόβω ένα μεγάλο κομμάτι σαμπρέλα από τις ρόδες, το δίνω στον ειδικό τσαγκάρη για τσαρούχια, στον **Πάνο Μερισιώτη** και φκιάνω τσαρούχια – καουτσούκια, σαν γουρουνοτσάρουχα.

Η «Ούντρα» στο χωριό

Θυμάμαι, μετά την Κατοχή, αναφέρει ο **Αποστόλης Κ. Σδρόλιας**, ήρθε βοήθεια του ΟΗΕ με την «Ούντρα» σε ρουχισμό και τρόφιμα, τα οποία κατέφθασαν με μεγάλο φορτηγό στο Καρκατσιόλι και μοιράστηκαν σε όλους τους Καναλιώτες. Υπήρξαν, όμως και μερικές αδικίες, όπως ήταν φυσικό και κατηγορήθηκαν μερικοί, που ήταν μέσα στα πράγματα, ότι εκμεταλλεύτηκαν την κατάσταση και έκαναν αρκετές προμήθειες για το σπίτι τους. Η κατηγορία αυτή μεγάλωσε λίγο αργότερα, όταν άρχισε το δεύτερο αντάρτικο και απαίτησε να πληρώσουν «για τον αγώνα» όλοι εκείνοι «που τα πήραν». Μεταξύ των άλλων κατηγορήθηκε και ο πατέρας μου **Κωνσταντίνος Σδρόλιας**, ο οποίος μάλιστα, επειδή δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τους αντάρτες, αποφάσισε να πωλήσει μερικά πρόβατα για να μαζέψει τα λεπτά και να τα δώσει σ' εκείνους που του καταλόγισαν. Τότε επεμβαίνει ο **Κωστάκης Αναστασίου** (κ. Πόλιας), που ήταν υπασπιστής του **Νικηταρά** και λέει στην Επιτροπή.

- Βρε, τον **Κώστα Σδρόλια** βρήκατε να ενοχοποιήσετε; Ποιος μάρτυρας λέει, ότι έφαγε κι αυτός από τα «ουντρήσια» πράγματα και πρέπει τώρα να πληρώσει; Αφήστε τον ήσυχο τον άνθρωπο, γιατί ξέρω καλά ότι δεν ήταν μέσα στα πράγματα, τότε.

Όχι μόνο αυτούς, αλλά και άλλους επέβαλαν, αργότερα, οι αντάρτες να δώσουν «για τον αγώνα». Στην οικογένειά μας επέβαλαν

να δώσουμε 40 οκάδες καλαμπόκι, επεμβαίνει στην κουβέντα ο **Θρασύβουλος**. Μάλιστα ήρθαν στο σπίτι μας για να το πάρουν. Η μάνα μου, όμως, αντιστέκεται λέγοντας:

- Εγώ δεν έχω ψωμί να δώσω στα παιδιά μου και σεις θέλετε να σας δώσω 40 οκάδες καλαμπόκι; Δεν σας δίνω τίποτε.

Και κατέβηκε στην πλατεία για να διαμαρτυρηθεί στον καπετάνιο. Μαζί της πήγα κι εγώ. Ευτυχώς δε ο καπετάνιος την πίστεψε και τα έβαλε με τον αγροφύλακα, που έδωσε τις πληροφορίες ότι είχαμε μεγάλη σοδειά εκείνο το χρόνο. Εκείνος, ζήτησε συγγνώμη, διότι αντί για τη **Γιάννενα Κατέρη**, τη μητέρα μου, έπρεπε να δώσει το όνομα μιας άλλης.

Στον καπετάνιο βρήκαμε και τον **Αριστείδη Κυριάκη**, ο οποίος διαμαρτυρόταν για το ίδιο θέμα και έλεγε στον καπετάνιο:

- Εγώ έχω άνθρωπο απάν' στο βουνό και μου ζητάτε να σας δώσω κι άλλα;

Πραγματικά η **Ευδοκία Κυριάκη** είχε επιστρατευθεί παλαιότερα, την ώρα που πήγαινε για καπνό, στα Κατσιούργια και ήταν ήδη στο αντάρτικο.

- Γι' αυτό τον τίμησες τον άνθρωπο αυτό, απαντά ο καπετάνιος, θέλοντας να πει ότι εσύ πρώτος πρέπει να φέρεις τρόφιμα για να τρώει εκεί ο άνθρωπός σου.

Παρόμοια ενέργεια, θυμάμαι, έκανε με τη λεγόμενη «Δεκάτη» (δέκατο της σοδειάς) και ο στρατηγός **Αθανάσιος Ντενίσης** κατά την Κατοχή, που μάζευε τρόφιμα για τους αξιωματικούς της Αλβανίας, οι οποίοι δεν είχαν τα φάνε.

Κυνηγούσε το λύκο και τον σκότωσε

Μια φορά, ο **Σωκράτης Γκίκας**, αδερφός του **Λάμπρου** και του **Χρυσόστομου Γκίκα** βρήκε έναν λύκο στη Λάσδα και άρχισε να τον κυνηγάει. Ο λύκος έρχεται και τρυπώνει σε μια νεροσυρμή που ήταν δίπλα στο ντάμι του **Νίκου Μπάλνταδώρου**, εκεί στα Κατσιούργια, συνεχίζει ο **Αποστόλης Κ. Σδρόλιας**. Τον βλέπει, λοιπόν, από πάνω από τη νεροσυρμή και με ένα παλούκι μεγάλο, τον τινάζει μία στο κεφάλι και τον αφήνει στον τόπο.

Αυτή τη σκηνή την είδαμε με τα ίδια μας μάτια, εγώ με το συγχωριανό μου το **Νίκο**, που τον παρακολουθούσαμε.

- Τον σκότωσα τον παλιοκερατά, φώναξε.

Κι εμείς αυθόρμητα μονολογούσαμε: «Ακούς εκεί να σκοτώσει λύκο»;

Κανάλια, 23.7.2014

Ο Γιώργο Μπέκος, ο Δαφνάκος

Τα πρώτα χρόνια

Ο **Γιώργο Μπέκος**, ο Δαφνάκος, είναι σήμερα 92 χρονών και μπαίνει στα 93. Είναι από τους γεροντότερους του χωριού, αλλά τον βλέπεις να περπατάει στο δρόμο σα μικρό παιδί, σα να πετάει. Λίγα πράγματα μας είπε για τη ζωή του και περισσότερα για τη στρατιωτική του θητεία. Τον ακούμε με ενδιαφέρον να μας λέει:

Το παρατσούκλι «Δαφνάκος» προέρχεται από τη γιαγιά μου, που την έλεγαν Δάφνω. Ήμουν συνομήλικος με τον **Θρασύβουλο Κρίκο**, τον **Θωμά Χαλάτση**, τον **Χρήστο Παπανικολάου**, τον **Γιώργο Σιάφη**, την **Αντιγόνη Ντρέγκα** και άλλους.

Γεννήθηκα το 1922 και πατέρας μου ήταν ο **Χρήστος Μπέκος του Δημητρίου**, και μητέρα μου ήταν κόρη του **Γεωργίου Λιασκοβίτη**, αδερφή του **Περικλή Λιασκοβίτη**. Γυναίκα μου ήταν η **Αγγελική Ρίζου**. Τα άλλα αδέρφια μου ήταν ο Ευάγγελος, η Αθηνά, ο Δημήτριος (κ. Τάκης), που έγινε γεωπόνος και ο Ευριπίδης.

Από τα αδέρφια μου, ο **Ευάγγελος Μπέκος**, ήταν καλός μαθητής στο Γυμνάσιο, πέτυχε στο Πανεπιστήμιο και όταν τελείωνε δεν μπόρεσε να πάρει το πτυχίο του, διότι ήταν η κυβέρνηση του **Ιωάννη Μεταξά** τότε και εμάς, ως αριστερούς, μας είχαν στα μαύρα κατάστιχα.

Από το σχολείο θυμάμαι ότι στην τελευταία τάξη είχαμε την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου**, που τη λέγαμε Πιπίτσα[1], επειδή ήταν μικρόσωμη.

Όταν τελείωσα το Δημοτικό έδωσα εξετάσεις στο Γυμνάσιο, προφορικά και γραπτά. Στα προφορικά, θυμάμαι, με εξέταζε, ο νεοδιόριστος, τότε Καναλιώτης καθηγητής **Θοδόσιος Θέος** και με ρωτάει:

- Τα μαύρα σύννεφα είναι πιο χαμηλά ή τα άσπρα;

Εγώ τα έχασα για μια στιγμή και δεν ήξερα τι να απαντήσω.

- Δεν τα κάναμε αυτά στο σχολείο μας κύριε καθηγητά, του είπα.
- Βρε αστοιχείωτε δεν ξέρεις ότι τα μαύρα σύννεφα έχουν βροχή, είναι βαρύτερα και πέφτουν χαμηλότερα;

Και αμέσως μου δίνει μια κατραπακιά. Παρά ταύτα πέτυχα, τότε στο Γυμνάσιο και είχα, θυμάμαι συμμαθητή τον **Απόστολο Καρκατσούλα**, ο οποίος είχε πολύ καλή φωνή και τραγουδούσε ωραία τραγούδια.

Πήγαινα στο Φανάρι καθημερινά και ο δρόμος, τότε, ήταν άφτιαχτος. Το Χειμώνα ήταν γεμάτος λάσπες και ιδιαίτερα εκεί στα Παποστολέικα και στο αμπέλι του **Σιάφη**, ήταν γεμάτος βούλια, επειδή γινόταν καθίζηση στο έδαφος.

Ο Γιώργος Μπέκος (μπροστά) και ο Απόστολος Κ. Σδρόλιας (πίσω) στο καφενείο της πλατείας.

Παράλληλα με το σχολείο έκανα και διάφορες εργασίες του σπιτιού, όπως π.χ. ανέλαβα να ποτίζω το ουντζιάκια, που τα είχαμε φυτεμένα στον κήπο μας. Καθημερινά φόρτωνα τις γκαζολίνες στο γομάρι, πήγαινα στη βρύση, τις γέμιζα και ερχόμουν στα ουντζιάκια και τα πότιζα με το ριντέ. Μια μέρα με βλέπει ο Καναλιώτης καθηγητής μου **Απόστολος Ζήσης** (κ. Ταλαγάνης) που καθόταν στο καφενείο της πλατείας και έπινε τον καφέ του και με φωνάζει:

- Μπέκο, έλα εδώ. Πάρε το ποτήρι και φέρε μου ένα κρύο νερό από τη βρύση.

Το πήρα το ποτήρι, πήγα το νερό και έφυγα ικανοποιημένος, γιατί φοβήθηκα, πως με κάλεσε για να με παρατηρήσει.

Ο **Ζήσης** μας έκανε μαθηματικά και όταν μας έβαλε ένα θέμα, εγώ έλυσα όλα τα προβλήματα και πήρα άριστα. Μάλιστα με επαίνεσε μέσα στην τάξη λέγοντας:

- Ο Μπέκος τα έλυσε όλα μια χαρά, εσείς τι πάθατε και δεν τα λύσατε;

Αυτά τα είπε, απευθυνόμενος και στους Καναλιώτες μαθητές, ιδιαίτερα στον **Αλέκο Παπαποστόλου**, που δεν ήταν και τόσο καλός μαθητής. Μάλιστα μια μέρα, που δεν ήξερε

---

1. Ο **Απόστολος Σδρόλιας** διηγήθηκε το εξής περιστατικό με την Πιπίτσα: Η Πιπίτσα ερχόταν από κει κι εγώ με τον **Βασίλη Παπαϊωάννου**, μπάρμπα του μακαρίτη, τώρα, **Σωτήρη Παπαϊωάννου**, πηγαίναμε σια κει, κατά τον **Πρίντσιο**. Μόλις μας είδε, απευθυνόμενος προς το Βασίλη είπε:

- Να, που σε βρήκα. Εσύ είσαι ο **Βασίλης Παπαϊωάννου** που κάνει τα ωραία στιχάκια;
- Ναι, εγώ είμαι θέλεις να σου πω ένα;

Εσύ γιατρός, εγώ λαβωμένος, αν μ' έδωνες ένα φιλί , θα γέρευα ο καημένος.

Πατάει σε κάτι τα γέλια τότε η Πιπίτσα, που την άκουσε όλη η γειτονιά.

Η ποδοσφαιρική ομάδα «Εργατικός Αστήρ Καναλίων» Πύργος Ιθώμης, 30 Ιουνίου 1934 (Από το αρχείο του αείμνηστου Θρασύβουλου Κρίκου, ανατύπωση Ε. Στέλιαρου στο Βόλο, 18 Αυγούστου 1974)

το μάθημα, τον κάλεσε στο Γραφείο και τον πλάκωσε στο ξύλο, επειδή ήθελε τα παιδιά τα Καναλιώτικα να είναι πρώτα στα μαθήματα.

Στο σχολαρχείο ήμουν το 1936 και το 1937. Στα γραπτά της δεύτερης χρονιάς, έπεσα έξω στο θέμα της έκθεσης. Αλλιώς ήταν να δοθεί η ανάπτυξη στο θέμα και αλλιώς την έδωσα εγώ. Έτσι έμεινα στην ίδια τάξη και αναγκάστηκα να ξαναφοιτήσω, για να πάρω απολυτήριο του Γυμνασίου.

Αργότερα, όταν μεγάλωσα, εξελίχτηκα σε καλόν ποδοσφαιριστή. Είχαμε και οργανωμένη ομάδα ποδοσφαίρου, με αθλητικές φανέλες, που την λέγαμε «Αγροτικός Αστήρ» και παίζαμε με τα γύρω χωριά, τον Πύργο, την Καππά και το Φανάρι. Την προπόνησή μας την κάναμε πίσω, στο προαύλιο του σχολείου και μερικές φορές στη Λοξάδα. Στην ομάδα, θυμάμαι ήταν μπακ πολύ καλό και βαρούσε δυνατές κλωτσιές, ο **Βασίλης Μήτσιου** (κ. Τσαγκάρης).

Τα χρόνια του στρατού

Πολύ καλά θυμάμαι τα χρόνια του στρατού. Όταν κλήθηκε η ηλικία μου, στις 7 Σεπτεμβρίου 1947, πήγα και παρουσιάστηκα στα Τρίκαλα, μαζί με τον **Γιώργο Ζούμπο**, τον **Γιώργο Σιάφη** και άλλους. Εκεί κάναμε τη βασική εκπαίδευση. Είχαμε έναν εκπαιδευτή από το Φανάρι που τον έλεγαν **Αρχοντή Φασιανό** και εκεί περάσαμε τα τεστ κατάταξης, Εγώ τα είχα γράψει όλα και με επέλεξαν για οδηγό αυτοκινήτου στην Αθήνα. Αλλά κάτι έγινε και με απέκλεισαν. Έτσι βγήκα στην αναφορά παραπονούμενος και ο λοχαγός μου είπε:

- Δεν πειράζει, Μπέκο, θα περάσεις καλύτερα εδώ στον εφοδιασμό.

Εκπαιδεύτηκα στην ειδικότητα αυτή κανένα μήνα και ύστερα μας λένε ότι έχουμε ανάγκη να εκπαιδεύσουμε φαντάρους για οπλισμό. Εγώ, όμως, δεν θέλησα να αλλάξω ειδικότητα και παρέμεινα στην ίδια, δηλ. στα ΣΕΜ = Σώμα Εφοδιασμού και Μεταφορών. Έτσι η διμοιρία μας πήγε στα Γιάννενα. Μαζί ήταν και ο **Γιώργος Ζούμπος.** Αλλά εκεί χώρισε και πήγε στα ΣΥΠ = Σώμα Υλικού Πολέμου.

Από τα Γιάννενα η διμοιρία μας μετέβηκε στα Δολιανά, κοντά στα σύνορα με την Αλβανία. Εκεί οργανώσαμε μεγάλη μονάδα και συγκεντρώσαμε πολλά εφόδια (ρουχισμό, φαγώσιμα κ.λπ.), με τα οποία εφοδιάζαμε τις διάφορες μονάδες, που τα έπαιρναν με τα αυτοκίνητά τους. Μια φορά εκεί στα Δολιανά, είχαμε μεγάλες ποσότητες σταφίδας, κάπου 400 λίμπρες, που μας περίσσευε, γιατί δεν την ζητούσαν τα τάγματα. Λέει, λοιπόν, ο **Πρωτόπαπας** ο λοχαγός, να την πουλήσουμε με δική μας ευθύνη και να αγοράσουμε άλλα είδη που είχαμε ανάγκη. Πραγματικά βρήκαμε κάποιον που ενδιαφέρθηκε και την πουλήσαμε. Ύστερα κατεβήκαμε για να πάμε στη

μονάδα μας. Εγώ κατέβηκα μόνος μου από άλλο δρόμο. Ήταν νύχτα, κάπου 11 η ώρα. Τη στιγμή που περνούσα έξω από το γραφείο του Α2, βλέπω το λοχαγό του Α2 να βγαίνει, για να πηγαίνει στο σπίτι του, φωτίζοντας το δρόμο με έναν φακό. Αμέσως παρέκαμψα και πήγα από την πάνω τη μεριά για να μη με δει. Εκείνος, όμως, με αντιλήφθηκε και πατάει το φακό καταπάνω μου. Επειδή δε, δεν σταμάτησα φωνάζει το σκοπό:

- Σκοπός, ρίξ' τον, σκοπός, ρίξ' τον.
- Αλτ, αλτ, αλτ, φωνάζει τρεις φορές ο σκοπός.

Αμέσως βάζει σφαίρα στο όπλο, οπλίζει και με σημαδεύει. Τη στιγμή εκείνη, όμως, εγώ έφτασα στη γωνία του σχολείου και χάθηκα πίσω του. Έτσι παρά τρίχα γλίτωσα και παράλληλα γλίτωσε και η μονάδα μου από την παράνομη πράξη που έκανα, για το καλό, βέβαια του στρατεύματος πάλι. Με τα λεφτά της σταφίδας αγοράσαμε λάδι, φασόλια και άλλα είδη, μέχρι τελευταίας δεκάρας. Δεν καταχραστήκαμε καθόλου χρήματα, πάντα, όμως με δική μας ευθύνη.

Την άλλη μέρα με καλεί ο λοχαγός και μου λέει:

- Δεν σας είπα εγώ να μη γερνάτε στους δρόμους τη νύχτα, γιατί εδώ τα κορίτσια δεν είναι καθαρά; Γιατί γυρίζατε στις 11 η ώρα, κοντά στα μεσάνυχτα;
- Δεν γυρίζαμε για το λόγο αυτό κυρ λοχαγέ, πιστέψτε με, γυρίζαμε για άλλο σοβαρότερο λόγο, του απάντησα.

Με την απάντηση αυτή ο λοχαγός έμεινε ικανοποιημένος και έτσι δεν με τιμώρησε. Έτσι τη γλίτωσα φθηνά.

Ύστερα πήγαμε στην Κόνιτσα και ενταχθήκαμε στην 8η Μεραρχία. Εκεί ήρθε και η 9η Μεραρχία για να βοηθήσει, διότι οι αντάρτες έκαναν επιχείρηση για να καταλάβουν την Κόνιτσα. Μείναμε, τελικά, στην πόλη αυτή κάπου δυο χρόνια και παραπάνω.

Μια φορά, με μια αρμάδα από 10 – 15 αυτοκίνητα κατεβαίναμε στα Γιάννενα για να πάρουμε τρόφιμα ανεφοδιασμού. Σε κάποιο σημείο του δρόμου το 3ο αυτοκίνητο της εφοδιοπομπής πάτησε νάρκη και ανατινάχτηκε στον αέρα. Ευτυχώς εγώ ήμουν στο προ τελευταίο κατά σειρά αυτοκίνητο. Πάντως, ευτυχώς πάλι, ο οδηγός και ο συνοδηγός του 3ου αυτοκινήτου, δεν έπαθαν απολύτως τίποτε. Έτσι, αφού βγάλαμε από το δρόμο το αχρηστευμένο αυτοκίνητο, συνεχίσαμε κανονικά την πορεία μας προς τα Γιάννενα. Εκεί διανυκτέρευσα διότι η διαδικασία φόρτωσης άργησε πολύ.

Το βράδυ δεν πήγα να μείνω στο Κέντρο Διερχομένων, αλλά στον **Βαγγέλη Αλεξόπουλο**, ο οποίος ήταν τότε εκεί, στα Γιάννενα. Κατά το βραδάκι, όμως, εκεί που περπατούσα αμέριμνος, με πιάνουν οι άνδρες της ΕΣΑ (Ελληνικής Στρατιωτικής Αστυνομίας) και με πάει κατ' ευθείαν μέσα, χωρίς να πιστέψει αυτά που τους έλεγα, ότι αναγκάστηκα να παραμείνω γι' αυτό και γι' αυτό το λόγο. Εκεί είπα στον επικεφαλής τους λόγους της παραμονής μου, ο οποίος αμέσως πήρε τηλέφωνο στη μονάδα μου στην Κόνιτσα και έτσι με άφησαν ελεύθερο. Την άλλη μέρα επέστρεψα στη βάση μου, με όλα τα εφόδια, τα οποία τα αποθηκεύσαμε κατάλληλα στις μεγάλες αποθήκες.

Από εκεί πήρα μια άδεια και με το αεροπλάνο πήγα στη Λάρισα και από εκεί ήρθα στο χωριό, όπου, όμως, δεν βρήκα κανένα, διότι όλοι είχαν κατεβεί στην Καρδίτσα, φοβούμενοι τους αντάρτες. Έτσι έμεινα μόνο μια βραδιά στο χωριό, κατά την οποία πάλι, με έβαλαν σκοπιά πάνω από τα γατέικα, διότι ήταν ενδεχόμενο να κάνουν επιδρομή οι αντάρτες. Ευτυχώς, όμως, εκείνο το βράδυ δεν ήρθαν.

Την άλλη μέρα κατέβηκα στην Καρδίτσα, είδα τους δικούς μου και όταν τελείωσε η

άδεια, επέστρεψα στην Κόνιτσα. Εκεί, επικεφαλής της διμοιρίας μας ήταν πάλι ο λοχαγός **Πρωτόπαπας**, από τη Σύρο και μπορώ να πω ότι κάναμε πολύ καλή δουλειά, διότι αυτός ήταν μορφωμένος και σπουδαγμένος.

Ο λοχαγός αυτός μας έστειλε, με άλλους τρεις στρατιώτες, στην Πρέβεζα, όπου υπήρχαν μεγάλες αποθήκες ιματισμού, διότι έφερναν τα καράβια συνεχώς καινούργια εφόδια. Εκεί στην Πρέβεζα, επειδή ήταν παράλια πόλη είχε ψάρια και φάγαμε για πρώτη φορά ψαρόσουπα.

Στην αποθήκη που πήγαμε, με έβαλαν σκοπό, να φυλάω στη μεγάλη είσοδο όπου περνούσαν μέσα τα αυτοκίνητα, παρά τη διαμαρτυρία μου ότι δεν μπορούσα να μένω πολλές ώρες όρθιος, διότι με πονούσαν τα πόδια. Έτσι ένα πρωινό, που ήμουν σκοπός, κάποια στιγμή κουράστηκα και κάθισα από μέσα για να ξεκουραστώ. Την ώρα εκείνη έτυχε να περνάει ο διοικητής και όταν είδε ότι η πύλη δεν άνοιξε για να περάσει, αφού δεν σηκώθηκε η μπανέλα, ούτε είδε κανέναν στην πύλη, κατέβηκε από το τζιπ του και με αναζήτησε από μέσα. Εγώ πήγα να δικαιολογηθώ, αλλά εκείνος αμέσως με παρέπεμψε στον επιλοχία και μου έριξε 20 μέρες κράτηση στο πειθαρχείο.

Ευτυχώς, ένα από τα πρώτα βράδια της κράτησής μου, ήρθε ένας πολύ καλός έφεδρος ανθυπολοχαγός, που με ήξερε και μου είπε:

- Εσύ, αφού είσαι καλός στρατιώτης, πώς έπεσες στο παράπτωμα αυτό;

Εγώ του είπα τα σχετικά, πείστηκε και με παρέπεμψε την άλλη μέρα για ιατρική εξέταση:

- Έλα εδώ, μου λέει ο γιατρός. Εγώ δεν σε βρίσκω τίποτε, αλλά για χάρη του ανθυπολοχαγού θα σου βγάλω 7 μέρες ελεύθερο υπηρεσίας.

Έτσι πέρασαν και οι υπόλοιπες μέρες και βγήκα από το πειθαρχείο. Μετά με στέλνουν συνοδό με ένα μεγάλο καράβι στην Πάτρα, φορτωμένο με άδεια πάρα πολλά βαρέλια και μπιτόνια. Στο δρόμο μας πιάνει θάλασσα μεγάλη και οι ναύτες με έστειλαν κάτω στο αμπάρι για να ελέγχω το φορτίο. Ευτυχώς όλα ήταν καλά, αλλά από την πολλή θαλασσοταραχή, αναγκαστήκαμε να αγκυροβολήσουμε στη Λευκάδα, όπου μείναμε καναδυό μέρες, ώσπου να κοπάσει ο άνεμος.

Εκεί στη Λευκάδα, ήταν απόκριες και ο κόσμος χόρευε. Έτσι βγήκαμε κι εμείς έξω από το καράβι, πήγαμε σε ένα κέντρο και γλεντήσαμε. Την επόμενη μέρα συνεχίσαμε το ταξίδι και φθάνουμε βράδυ στην Πάτρα, όπου έβρεχε. Παρά τη βροχή τα ξεφορτώσαμε και όταν τα παρέδωσα, έλειπαν τρία μπιτόνια. Αμέσως διατάζεται ανάκριση: πού πήγαν τα μπιτόνια.

- Τα πούλησες τα μπιτόνια για να πάρεις χρήματα, μου έλεγαν. Να πας να τα πάρεις και να τα επιστρέψεις, γιατί θα στα χρεώσουμε και τότε θα τα πληρώσεις πανάκριβα.
- Βρε δεν τα πούλησα τα μπιτόνια, πού να τα πουλήσω, εγώ πρώτη φορά έρχομαι στην Πάτρα και δεν γνωρίζω κανέναν, τους έλεγα.

Τελικά πείστηκαν και έγραψαν μια δικαιολογία στα χαρτιά. Παίρνω τα χαρτιά εγώ και όπου φύγε – φύγε. Με το πρώτο καράβι, επιστρέφω στην Πρέβεζα. Μόλις με βλέπουν οι άλλοι στρατιώτες μεταξύ αστείου και σοβαρού με φωνάζουν:

- Ε ρε Μπέκο, τυχερός είσαι. Παίρνεις μετάθεση για πάν, για το Άργος Οριστικό.

Έτσι αμέσως έφυγα για το Άργος Οριστικό, από όπου με έστειλαν πάλι στην Καστοριά. Εκεί πάλι ανέλαβα την αποθήκη, έκοβα μόνος μου τα μπλοκ των 108, παρέδινα τόνους βενζίνες και με είχαν απόλυτη εμπιστοσύνη. Ποτέ δεν πάτησε ο λοχαγός στη μονάδα αυτή. Με είχε απόλυτη εμπιστοσύνη. Εκεί

βρήκα και πολύ καλά παιδιά και συνεργάστηκα μαζί τους. Έτσι, μια φορά, είχαν το θάρρος να μου ζητήσουν τρία μπιτόνια βενζίνη –ένα ο καθένας– να τα πουλήσουν σε φορτηγατζήδες και να πάρουν κάποιο χαρτζιλίκι. Εγώ το διακινδύνευσα και τους έδωσα πράγματι τρία μπιτόνια με τη βενζίνη, αλλά δεν μπόρεσαν να τα πωλήσουν και μου τα επέστρεψαν πίσω.

Μια μέρα, επειδή τα παιδιά ήθελαν να φάνε, αλλά έπρεπε να συντομεύσουμε, αποφάσισα να πάρω το τζέιμς μόνος μου –ήξερα δα λίγο από οδήγηση, χωρίς να έχω άδεια οδηγήσεως– και να πάω να το ξεφορτώσω. Όταν, όμως, έφθασα στην ανηφόρα, δυσκολεύτηκα να βάλω πρώτη ταχύτητα και το αυτοκίνητο, παρά λίγο να με πάρει πίσω και να με πάει μέσα στη λίμνη. Αμέσως τραβάω το χειρόφρενο, το δένω το αυτοκίνητο και το αφήνω επί τόπου. Τρέχω κάτω στα παιδιά, τα λέω τα καθέκαστα και ευτυχώς πήγε ένας και το πήρε, χωρίς άλλη διαδικασία.

Αυτό ήταν το τελευταίο επεισόδιο της στρατιωτικής μου θητείας, διότι μετά κατέβηκα στη Λάρισα, όπου έμεινα κάπου 15 μέρες και έκανα τα χαρτιά μου για απόλυση, τον Ιούλιο του 1950. Δηλ. υπηρέτησα στο στρατό τρία χρόνια και κάτι.

Ας σημειωθεί ότι την 20ήμερη κράτησή μου στη φυλακή, ενώ έπρεπε να την υπηρετήσω κανονικά, τελικά δεν την υπηρέτησα, επειδή χαρίστηκε και σε μένα, όπως και στους άλλους φαντάρους που είχαν φυλακίσεις. Αυτό δε επειδή γέννησε η **Φρειδερίκη** το διάδοχο **Κωνσταντίνο**.

Μετά το στρατό, θέλησα να πάω σε κάτι σχολές και να μάθω την τέχνη του κτίστη π.χ., αλλά δεν με πήραν, επειδή δεν είχα καλά χαρτιά. Ύστερα ο θείος μου **Περικλής Λιασκοβίτης** με συμβούλεψε να πάω για πυροσβέστης. Μάλιστα ο ίδιος, μου έδωσε και ένα γράμμα για να το δώσω στον **Απόστολο Παπαγεωργίου – Φιλώτα**, ο οποίος θα μπορούσε να βοηθήσει την κατάσταση.

- Φύγε από δω, πήγαινε κάπου αλλού, πήγαινε για πυροσβέστης, μου έλεγε.

Αφού έφτιασα τα χαρτιά, τα υπέβαλα στην εδώ πυροσβεστική υπηρεσία. Βγαίνοντας από εκεί βρίσκω τον Καναλιώτη **Βασίλειο Τριανταφύλλου** και του είπα ότι ενδιαφέρομαι να καταταγώ στην πυροσβεστική.

Μετά από λίγο καιρό με κάλεσαν στην Αθήνα για να περάσω από την αρμόδια επιτροπή και από γιατρούς. Πήγα στην Αθήνα, όπου ήταν τότε ο **Τάκης Ρίζος**, ο **Βαγγέλης Δήμου**, με τον οποίο μάλιστα συνταξιδεύαμε και άλλοι Καναλιώτες, στους οποίους είπα το σκοπό για τον οποίο πήγαινα στην Αθήνα. Έμαθα από αυτούς ότι στην πυροσβεστική υπηρεσία ήταν και ο Καναλιώτης **Δημήτριος Κωτούλας**, οπότε αναπτερώθηκε το ηθικό μου και πίστεψα ότι θα πετύχω να γίνω πυροσβέστης. Πήγα, λοιπόν, με τον **Βαγγέλη Δήμου** και τον είδαμε.

- Άμα περάσεις τους γιατρούς, έλα από το γραφείο μου, μου λέγει.

Ύστερα πήγα και στο ξενοδοχείο «Θεοξένεια» στην Κηφισιά για να βρω τον **Φιλώτα**. Βρίσκω εκεί το **Θανάση Λιασκοβίτη** και μου λέγει:

- Ό Φιλώτας δεν είναι εδώ, πήγε στο Λουτράκι για ξεκούραση. Αλλά και να ήταν, ξέρω ότι πολύ δύσκολα θα σε δεχόταν, διότι δεν δέχεται κανέναν.

Ήρθε η μέρα για να πάω στο αρμόδιο γραφείο για κάποιες συμπληρωματικές διατυπώσεις. Εκεί μας είπαν να γράψουμε μια αναφορά, σαν ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα. Έγραψα εγώ ό,τι νόμιζα και για την κατάσταση που επικρατούσε στο χωριό και ότι οι δεξιοί κυνηγούσαν τους αριστερούς.

- Αυτό να μην το γράψεις, διότι είναι επιβαρυντικό για σένα, μου λέγει ένας επικεφαλής, που πρόσεξε τι έγραφα. Έτσι έσβησα αυτή τη σειρά.

Ύστερα ήρθε η σειρά των γιατρών. Οι γιατροί δήθεν με βρήκαν κάτι και αυτό αποτέλεσε πρόσκομμα για την πρόσληψή μου. Και πραγματικά δεν με πήραν. Έτσι απογοητεύτηκα και δεν έκανα καμιά επί πλέον ενέργεια. Ήρθα εδώ στο χωριό και με το γαϊδουράκι ασχολήθηκα με τα χωράφια και τις άλλες αγροτικές εργασίες.

Τότε που έχασα τον αδερφό μου Ευριπίδη

Ο αδερφός μου **Ευριπίδης Μπέκος**, ήταν καλός μαθητής στο σχολείο και όταν τελείωσε το Γυμνάσιο, θέλησε να δώσει εξετάσεις στην Ακαδημία για δάσκαλος. Προτίμησε, όμως, να μην πάει στη Λάρισα, όπου πήγαν πολλοί συμμαθητές του, αλλά να πάει στα Γιάννενα, όπου ήταν, επίσης στρατιώτης και ο άλλος αδερφός μου **Δημήτριος** (κ. Τάκης) **Μπέκος**, αλλά και εγώ υπηρετούσα εκεί. Την ημέρα δε που έδινε εξετάσεις, πήγα και εγώ να αγοράσω κρέατα για το στρατό, κατά σύμπτωση εκεί κοντά στην Ακαδημία. Δεν χάνω ευκαιρία και πάω κατ' ευθείαν στα Γραφεία και ρωτάω:

- Τα χαρτιά του **Ευριπίδη Μπέκου** ήρθαν; Πώς είναι;
- Έτσι κι έτσι μου λένε, δεν είναι καλά, αλλά να δούμε.

Τελικά ο Ευριπίδης, αν και είχε γράψει καλά, δεν πέρασε στην Ακαδημία, τη στιγμή που άλλα παιδιά από το χωριό, που έδωσαν στην Ακαδημία Λαρίσης, πέρασαν όλα. Και αυτό γιατί η οικογένειά μας ήταν μπερδεμένη με την αριστερά και ιδιαίτερα ο αδερφός μου **Ευάγγελος Μπέκος.**

Πέρασαν μερικά χρόνια και στα μέσα της 10ετίας του 1950, μερικοί φίλοι από το χωριό, ο δάσκαλος **Αποστολάκης Πυργιώτης**, ο **Κώστας Τσιανάκας**, νομίζω και καναδυό άλλοι, αποφάσισαν να πάνε για κυνήγι, μαζί με τον ανθυπολοχαγό των ΤΕΑ, κάτω προς τα ντάμια. Μαζί τους ήταν και ο αδερφός μου **Ευριπίδης Μπέκος.** Κάπως έγινε, τότε και ο αδερφός μου κτυπήθηκε στο μηρό του ποδιού του με σφαίρα. Αμέσως οι άλλοι, τον έβαλαν σε ένα γαϊδουράκι και τον έβγαλαν στην ίσια τη γραμμή, μήπως περάσει κανένα αυτοκίνητο και τον πάρει για το νοσοκομείο, όπως και έγινε.

Ήταν ημέρα Τετάρτη και εγώ ήμουν στην Καρδίτσα για να πουλήσω μια γελάδα. Πέρασα δε και από το σπίτι του **Αποστόλη Παπαγιάννη**, που ήταν συγγενής μου, για να τους ιδώ. Εκεί μαθαίνω ότι έχουν τον αδερφό μου στο νοσοκομείο. Τρέχω αμέσως εκεί και βρίσκω τον Ευριπίδη να έχει πάθει σοκ. Τον ρώτησα πώς έγινε, αλλά δεν θέλησε να μου πει. Το μυστικό το πήρε μαζί του, διότι ύστερα από μερικές ημέρες τελείωσε και τον θάψαμε στο χωριό.

Εντύπωση, μας έκανε τότε, ότι η αστυνομία δεν έκανε καμιά έρευνα για το συμβάν και να εκδώσει κάποιο ανακοινωθέν. Το θεώρησε άραγε φυσιολογικό; Αντίθετα, ο Ειρηνοδίκης Φαναρίου, θέλησε να ξεψαχνίσει την υπόθεση και γι' αυτό με κάλεσε και μου είπε:

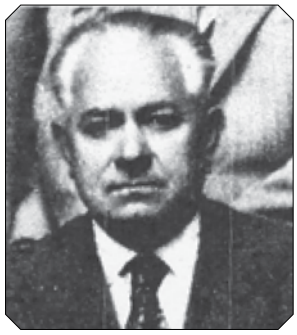
- Για πες μου τι ξέρεις εσύ για τον τραυματισμό του αδερφού σου;
- Τι να σας πω κύριε Ειρηνοδίκη. Εγώ δεν ήμουν παρών για να σας πω. Πρέπει να γίνουν καλές ανακρίσεις για να εξιχνιαστεί η υπόθεση.

Αλλά ανακρίσεις δεν έγιναν και το γεγονός ξεχάστηκε.

Καλοκαίρι 2014

Μαθητής στο Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου

Σύντομο βιογραφικό σημείωμα[2] του Καναλιώτη Σωκράτη Παπαϊωάννου, φιλολόγου – γυμνασιάρχη

Γεννήθηκε το 1894 σε ένα ημιορεινό χωριό των Αγράφων, τα Κανάλια Καρδίτσας, από πατέρα δάσκαλο. Έμεινε, όμως, ορφανός από τον πατέρα του πολύ μικρός. Παρά ταύτα η μητέρα του τον έστειλε να μάθει τα πρώτα γράμματα, προς τα οποία είχε ιδιαίτερη κλίση, τόσο στο Δημοτικό Σχολείο, όσο και στο Γυμνάσιο της Καρδίτσας. Ακόμη τον προώθησε με πολλές δυσκολίες στις πανεπιστημιακές σπουδές.

Ο **Σωκράτης Παπαϊωάννου** σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και όταν τελείωσε διορίστηκε ως καθηγητής στο Γυμνάσιο Καρδίτσας. Εκεί δίδαξε για μερικά χρόνια και ύστερα μετατέθηκε στο Βόλο. Από το 1926 έως το 1938 διδάσκει στο μοναδικό Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου, όπου διακρίνεται μεταξύ των συναδέλφων του για τη διδακτική του ικανότητα και την παιδαγωγική του κατάρτιση. Το 1938 επιλέγεται για να διευθύνει το Προγυμνάσιο Αρρένων Βόλου και το 1939 ως πρωτοβάθμιος καθηγητής αναλαμβάνει τη διεύθυνση του νεοϊδρυθέντος Β΄ Γυμνασίου Αρρένων Βόλου. Το 1940 προάγεται σε γυμνασιάρχη και διευθύνει το σχολείο μέχρι το 1959, οπότε συνταξιοδοτείται.

Ιδιωτεύοντας έζησε με την οικογένειά του έως τον Απρίλιο του 1983, οπότε πέθανε στην Αθήνα σε ηλικία 89 ετών.

Η πρώτη μου μέρα, ως μαθητής[3]

Ήταν Απρίλης του 1948. Δεν είχα παρά τρεις – τέσσερεις μέρες που ήρθα στο Βόλο, κυνηγημένος από τα ανταρτοκρατούμενα χωριά των Αγράφων. Οι φοβερές συνθήκες του εμφυλίου είχαν δημιουργήσει βαθιά τραύματα στην καρδιά μου. Αναγκάστηκα να εγκαταλείψω κακήν – κακώς, μέσα σε μια νύχτα το χωριό μου, τα Κανάλια Καρδίτσας καθώς και το Γυμνάσιο Φαναρίου στο οποίο φοιτούσα. Εγκαταστάθηκα στο Βόλο, σε ένα «ανταρτόπληκτο» σπίτι της οδού Ρήγα Φεραίου 7α΄. Ένα και μοναδικό δωμάτιο για ολόκληρη την πολυμελή οικογένειά μου και μια κοινή κουζίνα για 4 οικογένειες.

Πρωί – πρωί εκείνη τη Δευτέρα, μετά τις διακοπές του Πάσχα, ξεκινάω με τον πατέρα μου για το σχολείο. Περπατάμε – περπατάμε και ο δρόμος δεν τελειώνει. Πολύ μακριά είναι το Γυμνάσιο εδώ στο Βόλο. Επί τέλους φθάνουμε. Μπαίνουμε από τη σιδερένια αυλόθυρα στο προαύλιο, ανεβαίνουμε τα λίγα σκαλοπάτια κι αμέσως βρισκόμαστε μπροστά στο γυμνασιάρχη **Σωκράτη Παπαϊωάννου**. Κάθεται πίσω από το γραφείο του σε μια βαθιά πολυθρόνα και φοράει τα φαρδιά γυαλιά του. Διακόπτει την πρωινή εργασία του και μας καλοδέχεται. Είναι πολύ σοβαρός, αλλά πολύ ομιλητικός. Ζητάει από τον πατέρα μου πληροφορίες για το χωριό, όπου και αυτός γεννήθηκε και ανατράφηκε. Μου δίνει θάρρος για τη φοίτησή μου στη Γ΄ τάξη του 8ταξίου Γυμνασίου και μερικές οδηγίες για τα πρώτα βήματά μου στο καινούργιο σχολείο.

2. Στο βιβλίο: «2ο Γυμνάσιο – 2ο Λύκειο Βόλου: Το χρονικό της 50ετίας (1939 – 1989), Βόλος 1992, σελ. 20.

3. «2ο Γυμνάσιο – 2ο Λύκειο Βόλου: Το χρονικό της 50ετίας (1939 – 1989)», Βόλος 1992, σελ.51.

Βγαίνοντας από το γραφείο γνωρίζω τον πρώτο συμμαθητή μου, το **Δημήτρη Τρικιώνη**[4], που πρόθυμα και καλοσυνάτα με υποδέχεται, αφού κατάγεται από το ομώνυμο χωριό της Μαγνησίας. Μαζί του γνωρίζω τους πρώτους χώρους του διδακτηρίου: την τουλούμπα με το άφθονο νερό στο δεξιό μέρος του προαυλίου, το πελώριο πεύκο στο κέντρο του, τη σκάλα με το πλατύσκαλο, που οδηγεί στις αίθουσες των μεγάλων τάξεων, το υπόστεγο για τη γυμναστική του Χειμώνα, το άλλο πρόχειρο υπόστεγο στο βάθος για το γάλα του συσσιτίου, τις τουαλέτες, την ισόγεια αίθουσα στο βάθος του υπόστεγου και τόσα άλλα.

Σε λίγο χτυπάει το κουδούνι και γίνεται η παράταξη γύρω από το πλατύσκαλο. Δεξιά οι δυο μεγάλες τάξεις και αριστερά, σε σχήμα «Γ» οι μικρότερες. Κοντά στα γραφεία παίρνουν θέση οι καθηγητές: Μπροστά ο γυμνασιάρχης **Σωκράτης Παπαϊωάννου** με το επιβλητικό του ύφος. Δίπλα ο υποδιευθυντής **Δημήτριος Οικονομίδης**[5] με τη φαρδιά γραβάτα του, ο **Γεώργιος Πλατιάς** με τις πολλές ζαρωματιές στο πρόσωπό του, ο **Δημήτριος Βέργος**[6], με τις λικνιστικές κινήσεις του, ο **Δημήτριος Καραχάλιος**, με τη σοβαρότητα ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του, ο **Αθανάσιος Αδρύμης**, με τα κολλαριστά μαλλιά του, ο **Δημήτριος Εκκλησίαρχος**, με την αγέρωχη κορμοστασιά του και οι άλλοι καθηγητές.

Ο **Παύλος Κουντούρης**, ο γυμναστής, από το πλατύσκαλο δίνει τα διαπεραστικά παραγγέλματά του: *Γυμνάσιο προσοχή! Στοιχηθείτε! Ατενώς! Ανάπαυση! Προσοχή! Προσευχή*. Ο συμπαθητικός **Βασίλειος Κόντης**, ο μουσικός του σχολείου με την καλλικέλαδη φωνή του, δίνει τον τόνο. Όλοι οι μαθητές τραγουδούν μελωδικά: *Συ που κόσμους κυβερνάς*.

Τώρα η σειρά του γυμνασιάρχη. Γρήγορα – γρήγορα ανεβαίνει τα 10 πρώτα σκαλοπάτια και φθάνει στο πλατύσκαλο. Με φωνή βροντερή και άρθρωση καθαρή κάνει τις αυστηρές παρατηρήσεις για μερικά κρούσματα κακής διαγωγής των μαθητών, που παρατηρούνται τελευταία. Τονίζει ότι οι μαθητές αυτοί δεν κατάλαβαν καλά ότι βρίσκονται στο Β΄ Γυμνάσιο και καταλήγει με την κορώνα: *Να είστε όλοι περήφανοι γιατί φοιτάτε στο Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου, το οποίο μόνο πρόοδο και ευημερία πρέπει να γνωρίζει*.

---

4. Ο αείμνηστος **Δημήτρης Τρικιώνης** ήταν αργότερα διευθυντής του εργοστασίου ΕΒΟΛ.

5. Μια μέρα ο **Οικονομίδης** σήκωσε έναν μαθητή στον πίνακα για να λύσει ένα πρόβλημα, αλλά εκείνος δυσκολευόταν να το λύσει. Εκείνη τη στιγμή εγώ καθήμενος στο θρανίο μου έκανα έναν μορφασμό αδημονίας και συμπόνιας προς τον συμμαθητή μου και κινήθηκα δεξιά αριστερά. Την αδημονία και την κίνησή μου αυτή την πρόσεξε ο καθηγητής μας και αμέσως μου λέγει: «Για σήκω εσύ στον πίνακα να δούμε θα το λύσεις»; Και πραγματικά σηκώθηκα και το έλυσα, οπότε ο Οικονομίδης παρατήρησε: «Α! την ήξερες τη λύση του προβλήματος και γι' αυτό σε είδα να στεναχωριέσαι. Μπράβο σου, λοιπόν»! Σημειωτέον ότι το μπράβο του **Οικονομίδη** ήταν σπανιότατο.

6. Ο **Βέργος**, στις αρχές του νέου σχολικού έτους 1950 – 51, μας έδωσε να γράψουμε στο σπίτι και να αναπτύξουμε το θέμα εκθέσεως: «*Φθείρουσι ήθη χρηστά ομιλίαι κακαί*». Την επόμενη μέρα πήρε τα τετράδια εκθέσεως στο σπίτι του, τα διόρθωσε και μας τα έδωσε. Με έκπληξη είδα στο δικό μου τετράδιο στο τέλος της έκθεσης: «*Καλή μεν, αλλά ξένη*». Δεν θέλησα εκείνη τη στιγμή να διαμαρτυρηθώ, διότι την έκθεση την είχα γράψει αποκλειστικά μόνος μου, χωρίς τη βοήθεια κανενός. «*Θα το αναγνωρίσει αυτό αργότερα*» σκέφτηκα. Και πραγματικά την επόμενη φορά που μας έβαλε πάλι να γράψουμε έκθεση και επαινούσε τις καλύτερες, επαίνεσε και τη δική μου. Και όχι μόνο αυτό. Κάθε φορά που γράφαμε έκθεση καλούσε και μένα να διαβάσω τη δική μου εις επήκοο όλης της τάξης, με διθυραμβικά σχόλια από τον ίδιο, στο τέλος.

Η συγκέντρωση τελειώνει και οι μαθητές οδηγούνται με τη σειρά και με την άμεση επίβλεψη του αεικίνητου **Δημητρίου Τσαμάκη**[7] προς τις αίθουσες διδασκαλίας. Κάνουμε μεταβολή και ανεβαίνουμε την εσωτερική φαρδιά ξύλινη σκάλα, που καταλήγει σε έναν φαρδύ διάδρομο με 4 αίθουσες γύρω – γύρω. Αμέσως καταφθάνει κούτσα – κούτσα ο **Μιχαήλ Τσίλαγας** με τα μαύρα γυαλιά του. Επιβάλλει απόλυτη ησυχία και με τη μεταλλική φωνή του αγορεύει. Τέτοιοι ασφαλώς θα ήταν οι ρήτορες της αρχαίας Ελλάδας.

Το μάθημα είναι η γραμματική. Πώς σχηματίζονται οι εγκλίσεις του αορίστου της μέση φωνής. Στην προστακτική, οι άλλοι μαθητές δυσκολεύονται. Εγώ την ξέρω και απολαμβάνω τον έπαινο του καθηγητή. Οι άλλοι κοιτάζουν περιπαιχτικά το **Γιάννη Παπαλόπουλο** και τον **Αντώνη Κουτσελίνη**[8], σα να τους λένε: *Ήρθε ο ανταγωνιστής σας.* Κάνουν, όμως, μεγάλο λάθος. Εγώ ήμουν και παρέμεινα, απλά ένας καλός μαθητής στα ελληνικά και τίποτε περισσότερο.

Τη δεύτερη ώρα είχαμε φυσικά τον **Σπύρο Κρίτσα.** Προσποιητά σοβαρός στην αρχή, αλλά πολύ καταδεκτικός αργότερα, μετά από τις φιλοφρονήσεις μερικών αετονύχηδων μαθητών. Προς το τέλος, όμως, το κακό παράγινε με την οχλαγωγία και έτσι την πλήρωσε και πάλι ο **Γιώργος Ζέικος**[9] χωρίς βέβαια να φταίει: *Ζέικο, παιδί μου, με σένα θα ασχολούμαστε τώρα; Πέρασε έξω γρήγορα*, διέταξε ο Κρίτσας με την κυματιστή και τραγουδιστή άρθρωσή του.

Μόλις χτυπάει για διάλειμμα, γρήγορα – γρήγορα κατεβαίνουμε όλοι τα σκαλιά με τα κύπελα στα χέρια, σκουντώντας και πέφτοντας ο ένας πάνω στον άλλο, για να προλάβουμε να πάρουμε πρώτοι το γάλα και το σταφιδόψωμο. Είναι ένα νοστιμότατο πρόγευμα μοναδικό για την περίπτωσή μας. Μόνο που πρέπει να μπούμε πάλι στην ουρά για να ξεπλύνουμε το κύπελο στην τουλούμπα του προαυλίου.

Η τρίτη ώρα είναι του **Σταματίου Χαλέβα**, πρακτική αριθμητική. Με την αεράτη και πληθωρική διδασκαλία του προσπαθεί να μας εξηγήσει τα ανάλογα και τα αντίστροφα ποσά, επιστρατεύοντας διάφορα παραδείγματα από τη ζωή. Θέλει και οι πιο αδύνατοι να χωνέψουν την έννοια αυτή και γι' αυτό οι ερωτήσεις του είναι απλές και σύντομες προς

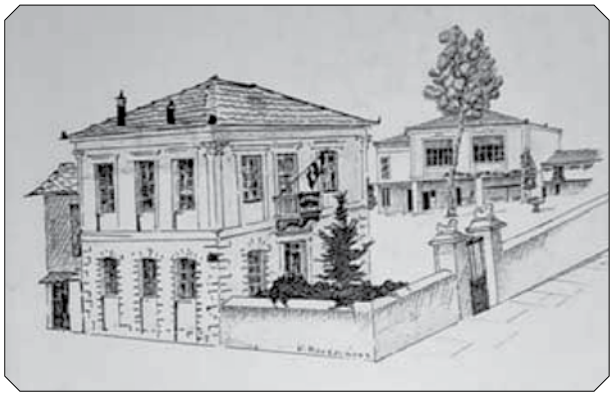
7. Ο **Δημήτριος Τσαμάκης**, τον οποίο τον πρόλαβα γυμνασιάρχη στο Βελεστίνο και συνυπηρετήσαμε μαζί ένα χρόνο, είχε αδυναμία με τα ανώμαλα παραθετικά και τα ανώμαλα ρήματα: Τα ανώμαλα παραθετικά των επιθέτων (συγκριτικός και υπερθετικός βαθμός), μας επέβαλε να τα μάθουμε όλα απέξω και μάλιστα κατά αλφαβητική σειρά: *αγαθός, αμείνων, άριστος – αγαθός, βελτίων, βέλτιστος – αγαθός. λώον, λώστος κ.λπ.* Και τα μάθαμε πραγματικά όλα τόσο καλά, που τα θυμόμαστε ακόμη.
Επίσης για τα ανώμαλα ρήματα που συναντούσαμε τακτικά στα αρχαία ελληνικά, μας επέβαλε να πάρουμε τετράδιο με αλφαβητικό ευρετήριο και εκεί μέσα καταγράφαμε όλα τα ρήματα κατά αλφαβητική σειρά, στην οριστική και να τα μαθαίνουμε απέξω. Τόσο καλά δε, που τα θυμόμαστε και αυτά ακόμη, ήτοι: 1) *λέγω, έλεγον, λέξω και ερώ, έλεξα και είπα, είπον (αόριστος δεύτερος), είρηκα, ειρήκειν.* 2) *οράω –ώ, εώρων, όψομαι, είδον (2ος αόριστος), εώρακα, εωράκειν (ή όπωπα, οπώκειν).* 3) *Λαμβάνω, ελάμβανον, λήψομαι, έλαβον είληφα, ειληφειν.*

8. Σήμερα (1988) ο **Γιάννης Παπαλόπουλος** είναι πολιτικός μηχανικός στο Βόλο και ο **Αντώνης Κουτσελίνης** είναι καθηγητής – ιατροδικαστής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

9. Ο **Γιώργος Ζέικος** είναι σήμερα ιατρός – διευθυντής του Αιματολογικού Τμήματος του Νοσοκομείου Βόλου.

όλους μας[10]. Ο **Παναγιώτης Παναγιωτίδης**[11], που κάθεται δίπλα μου συνέχεια με ρωτάει να του εξηγήσω κι εγώ στενοχωριέμαι που δυσκολεύομαι, παρακολουθώντας το άγρυπνο μάτι του Χαλέβα.

Την επόμενη ώρα έχουμε θρησκευτικά με το **Δημήτριο Εκκλησίαρχο** για τις 10 εντολές. Ο σοφός και κοσμογυρισμένος καθηγητής μας εξηγεί πώς εφαρμόζεται το «ου κλέψεις» στην Ελβετία, όπου δεν διανοείται κάποιος να κλέψει και γι' αυτό δεν υπάρχουν πωλητές στα καταστήματα και πώς η αργία της 7ης ημέρας αποτέλεσε αληθινή επανάσταση σ' εκείνη την πανάρχαια εποχή της 8ης π.Χ. εκατονταετηρίδας.

Τα δύο κτίρια **Τρύφωνος Κοντογεωργίου** στη γωνία των οδών Γαλλίας και Χατζηαργύρη, όπου στεγαζόταν το κεντρικό Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου.

Να, όμως που τώρα, παρά το ενδιαφέρον του μαθήματος κάποιος χασμουριέται. *Γρήγορα στην τουλούμπα να βρέξεις το πρόσωπό σου* του φωνάζει ο Εκκλησίαρχος δείχνοντας χαρακτηριστικά το δρόμο που θα ακολουθήσει, ανάμεσα στα θρανία.

Στο τέλος είναι η ώρα των γαλλικών του καλοκάγαθου **Ιωάννη Σπαθάρη.** Είχα ακούσει από το διάλειμμα, όταν οι πρώτοι φίλοι με ενημέρωναν σχετικά, αλλά δεν το πίστευα. Το μάθημα του Σπαθάρη ήταν για όλους. Για εκείνους που ήθελαν να μάθουν ήταν απολαυστικός. Τους ρωτούσε, έπαιρνε απαντήσεις, έδινε πλήθος από εξηγήσεις, έγραφε στον πίνακα τις καινούργιες γαλλικές λέξεις και τη γραμματική, γύριζε ανάμεσα στα θρανία για να δείξει το κείμενο στους μαθητές και τόσα άλλα. Μα για εκείνους που δεν ήθελαν να μάθουν ήταν ανεπανάληπτος. Τους παρατηρούσε, τους μάλωνε, τους παραθεωρούσε, τους προκαλούσε. Ήταν πραγματικά ένα ευχάριστο και διασκεδαστικό μάθημα, τα γαλλικά με τον Σπαθάρη.

Όταν τελείωσαν όλα τα μαθήματα πήρα με τους φίλους μου το δρόμο για το σπίτι συζητώντας τα καθέκαστα της σημερινής ημέρας και κριτικάροντας τις διάφορες αστείες καταστάσεις του σχολείου, έτσι για να γελάσουμε. Ο **Γιάννης Διακουμής**[12] πάντως, δεν παρέλειψε να ορίσει σε όλους το ραντεβού το απόγευμα στο οικόπεδο της περιοχής για το καθιερωμένο καθημερινό ποδόσφαιρα.

Όταν χωρίσαμε και έμεινα μόνος, άθελά μου ξανάφερνα σαν κινηματογραφική ταινία στο μυαλό μου όλα τα τελευταία γεγονότα.

10. Μετά τους διαγωνισμούς του 1ου εξαμήνου, που γίνονταν τον Φεβρουάριο και άρχιζαν πάλι τα μαθήματα, συνήθιζε ο **Σταμάτιος Χαλέβας** να φέρνει στην αίθουσα τις κόλλες των γραπτών των μαθηματικών, για να ιδούμε τα λάθη μας και να τον ρωτήσουμε για τις κοκκινιές και διαγραφές, σε σχήμα (Χ), που σημείωνε, αν κάτι δεν το καταλάβαμε. Πόσο μεγάλη ήταν πραγματικά η έκπληξή μου και η χαρά μου βέβαια, όταν είδα στην κορυφή της κόλλας μου ένα ολοστρόγγυλο δεκαοκτώ (18) και καμιά απολύτως κοκκινιά στο γραπτό μου!!

11. Ο **Παναγιώτης Παναγιωτίδης**, ενώ στις πρώτες τάξεις ήταν κάπως αδύνατος στα μαθηματικά, στις τελευταίες έγινε «διάνοια». Σήμερα (πάντα το 1988) είναι οικονομολόγος – διευθυντής πολυεθνικής εταιρείας στην Αθήνα.

12. Ο **Γιάννης Διακουμής** είναι σήμερα υπάλληλος του Δήμου Βόλου.

Τον κόσμο που άφησα στο χωριό μου, τον κόσμο που γνώρισα σήμερα το πρωί στο σχολείο. Ένα μεγάλο χάος τους χωρίζει. Άραγε θα καταφέρω να ορθοποδήσω στον καινούργιο αυτό κόσμο; Άραγε θα ξεπεράσω τις δυσκολίες και θα αναπληρώσω την ύλη κατά την οποία προηγείται η διδασκαλία του Β΄ Γυμνασίου έναντι εκείνης του Γυμνασίου Φαναρίου;

Οι ελπίδες μου εναποτίθενται πρώτα στη δική μου πεποίθηση ότι θα τα καταφέρω και ύστερα στη βοήθεια των συμμαθητών μου που τόσο με συμπαραστάθηκαν σήμερα, των καθηγητών μου που ασφαλώς θα δείξουν κατανόηση και ασφαλώς του πατέρα μου **Δημητρίου Μαυρομμάτη**, που μελετάει όλα τα μαθήματα μαζί μου και τον νιώθω ήδη πρώτο και καλύτερο συμμαθητή μου.

Μαθήματα σε σπίτια καθηγητών[13]

Το φαινόμενο της διδασκαλίας σε σπίτια καθηγητών ήταν σχεδόν καθολικό για το γυμνάσιό μας, κατά την περίοδο της Κατοχής, οπότε το γυμνάσιό μας ήταν επιταγμένο. Όλοι οι καθηγητές φιλοτιμήθηκαν, τότε, ίσως ο ένας παρακινούμενος από τον άλλο ίσως για να μη διακόψουν την εκπαίδευση των μαθητών τους, ίσως ακόμη και για άλλους λόγους και έκαναν διδακτήρια τα σπίτια τους.

Κατά ομάδες πηγαίναμε, πότε στο σπίτι του ενός και πότε στο σπίτι του άλλου, και μαθαίναμε λίγα από εκείνα που έπρεπε να διδαχθούμε. Οι καημένοι οι καθηγητές μας έβαζαν πότε στο ένα το δωμάτιο, πότε στο άλλο, πότε και στα δυο μαζί, πότε καθιστοί στο πάτωμα και μας δίδασκαν όσο γινόταν πιο παραστατικά την αναγκαία ύλη. Βέβαια απουσίαζαν πολλοί, λόγω της έκρυθμης κατάστασης, που επικρατούσε, αλλά εκείνοι που πηγαίναμε δεν κάναμε καθόλου απουσίες.

Η διδασκαλία γινόταν πάντοτε δωρεάν. Ποτέ του κανένας καθηγητής δεν μας είπε να τον πληρώσουμε ή να του δώσουμε κάτι σαν αντάλλαγμα της προσφοράς του. Εντούτοις, αρκετοί γονείς μαθητών, κάποιες φορές έστελναν λίγο ψωμί ή λίγο λάδι κρυφά από τα παιδιά τους στους καθηγητές. Και ας σημειωθεί ότι αυτού του είδους η προσφορά γινόταν αρκετές φορές, ευχάριστα δεκτή από τους καθηγητές, μερικοί από τους οποίους πραγματικά λιμοκτονούσαν την εποχή εκείνη της πείνας και της δυστυχίας.

Τα μαθήματα του είδους αυτού πρέπει να είχαν διάρκεια τριών έως έξι μηνών κατά τους οποίους ήταν επιταγμένο το διδακτήριό μας από τον στρατό Κατοχής[14].

13. «Σ' ένα γυμνάσιο Αρρένων ... κάποτε», 1ος τόμος, σελ. 90, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995,

14. Για την ίδια περίοδο ο **Χρήστος Βαβύλης** απόφ. '46, τ. επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαιδεύσεως θυμάται τα εξής: Στο 1ο Γυμνάσιο ήρθα εκτάκτως από την Ελασσόνα το Μάιο του 1942 με μετεγγραφή, γιατί φοβηθήκαμε μήπως οι Γερμανοί την παραδώσουν στους Βουλγάρους. Όπως ήταν φυσικό, γαλλικά δεν ήξερα καθόλου και γι' αυτό έμεινα ανεξεταστέος. Το Καλοκαίρι, όμως, ανέλαβε να με μυήσει στην ξένη γλώσσα ο καθηγητής της γαλλικής του σχολείου μας **Ιωάννης Σπαθάρης** εντελώς δωρεάν. Το Σεπτέμβριο έδωσα εξετάσεις και αρίστευσα. Έκτοτε η γαλλική μου ήταν ένα από τα ευκολότερα και πιο ευχάριστα μαθήματα. Και αυτό, όπως καταλαβαίνετε, το οφείλω στον καλοκάγαθο και ευσεβέστατο καθηγητή μου. Πάντα θα τον ευγνωμονώ.
Ακόμη θυμάμαι ότι ο εξαίρετος φυσικός μας **Σίμος Χατζησταυρίου** έκανε μάθημα στο ημιυπόγειο του σπιτιού του, στην οδό Χατζηαργύρη. Μάλιστα δε τέλειο και όχι πρόχειρο μάθημα, με πειράματα και άλλα εποπτικά μέσα. Τότε, θυμάμαι ήρθαμε για πρώτη φορά σε επαφή με τους πρώτους δοκιμαστικούς σωλήνες, το θειικό οξύ, το χλωριούχο νάτριο κ.λπ. Μέχρι σήμερα δε, έχω την απορία: Πού έβρισκε τη δύναμη ο αγαπητός μας καθηγητής να έχει τόση όρεξη για μάθημα την ώρα που η μπότα του βάρβαρου

Διάβασμα σε πολεμική ατμόσφαιρα[15]

Ακούμε πολλές φορές να παραπονιούνται οι μαθητές για τις συνθήκες της μελέτης τους. Είναι αλήθεια ότι έχουν πολλές φορές δίκαιο. Η σοβαρή μελέτη χρειάζεται απομόνωση, αυτοσυγκέντρωση και προ παντός ησυχία. Ιδιαίτερα στην πολυάνθρωπη πόλη του Βόλου, οι συνθήκες αυτού του είδους δεν ανευρίσκονται σχεδόν πουθενά. Πάντα, όμως, πρέπει να σκεπτόμαστε ότι υπήρξαν και πολύ χειρότερα.

Ας μεταφερθούμε 45 χρόνια πίσω και ας αναζητήσουμε τις συνθήκες μελέτης των μαθητών του σχολείου μας π.χ. το 1948. Ήταν τρισάθλιες. Δεν έφθανε μόνο ότι χώρος ιδιαίτερος δεν υπήρχε για διάβασμα, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν έφθανε που κατά τους χειμωνιάτικους μήνες η θέρμανση ήταν προβληματική, ήλθε τη χρονιά εκείνη να προστεθεί και η σύρραξη του εμφυλίου.

Η ύπαιθρος ήταν γεμάτη από αντάρτες και μόνο ο Βόλος και μερικές άλλες πόλεις της Μαγνησίας ήταν στα χέρια του στρατού. Τη νύχτα, λοιπόν, ήταν μόνιμη η παρενόχληση των ανταρτών, ιδιαίτερα στις παρυφές της πόλης. Το τουφεκίδι και οι ριπές των πολυβόλων ήταν στην ημερήσια διάταξη και διατάρασσαν την ησυχία της νύχτας. Ένας ακατάπαυστος πόλεμος, αργός μεν, αλλά μόνιμος και συνεχής ήταν σε εξέλιξη.

Και οι διαδόσεις να οργιάζουν: Απόψε θα χτυπήσουν το φυλάκιο της Γορίτσας, αύριο ετοιμάζονται για το αεροδρόμιο της Νέας Ιωνίας, χθες μπήκαν στη συνοικία των Παλαιών, όπου να 'ναι έρχεται και η σειρά μας, και τόσα άλλα. Άντε τώρα εσύ, ο μαθητής, να έχει μυαλό για διάβασμα, ακούγοντας τις ομοβροντίες των όλμων και των κανονιών, άλλοτε μακριά και άλλοτε δίπλα σου. Άντε να μπορέσεις να έρθεις από τα γύρω χωριά για να παρακολουθήσεις τα μαθήματά σου.

Από την άλλη μεριά υπήρχαν και μαθητές που είχαν τους γονείς τους και τους άλλους οικείους τους στο βουνό. Και καθημερινά ζητούσαν να μάθουν είτε από τις εφημερίδες, είτε από διαδόσεις, είτε από άλλες πηγές, για την τύχη τους. Τι όρεξη για διάβασμα να έχουν οι μαθητές αυτοί;

Είναι αρκετές οι σελίδες των πρακτικών του σχολείου μας της εποχής εκείνης, γεμάτες με τέτοιου είδους αναφορές ως προς την επίδοση και τη φοίτηση των μαθητών, η οποία ήταν ελλιπής και δικαιολογημένη. Γι' αυτό και, με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι καθηγητές ήταν επιεικείς στη βαθμολογία των μαθητών, η πλειοψηφία των οποίων ήταν σε μέτρια κατάσταση.

Μαθητικές διακοπές – κατασκηνώσεις[16]

Στις αρχές της 10ετίας του '50 άρχισαν οι άποροι γονείς να στέλνουν τα παιδιά τους - μαθητές γυμνασίου, διακοπές το Καλοκαίρι στα νησιά των Βορείων Σποράδων. Ήταν κάτι σαν παιδικές κατασκηνώσεις. Μόνο που δεν υπήρχαν σκηνές.

Το 1949, λοιπόν, μαζί με άλλους μαθητές των πρώτων τάξεων του Α΄ και Β΄ Γυμνασίου πήγαμε με το καράβι της γραμμής στη Σκιάθο, για 25 ημέρες περίπου. Είχαμε αρχηγό, θυμάμαι, το γυμναστή του Β΄ Γυμνασίου **Παύλο Κουντούρη**, και επιτελείο μερικούς άλλους καθηγητές. Μέναμε στο Δημοτικό Σχολείο της Σκιάθου που ήταν στη θέση «Μπούρτζι», αφού πρώτα βγάλαμε από τις αίθουσες τα θρανία, σκουπίσαμε το πάτωμα και στρώσαμε τις κουρελούδες ή τα στρώματα με τη

κατακτητή ακουγόταν έξω από την «αίθουσα» μας;

15. «Σ' ένα γυμνάσιο Αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 115, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

16. «Σ' ένα γυμνάσιο Αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 118, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

σειρά. Εκεί ξαπλώναμε τα βράδια έχοντας τα κεφάλια προς τον τοίχο της κάθε αίθουσας και αφήνοντας στο μέσο έναν διάδρομο για την ... κυκλοφορία.

Την ημέρα κάναμε το μπάνιο μας εκεί κοντά στα βράχια με τους πολλούς αχινούς καθώς και στη μικρή αμμουδιά που ήταν δίπλα. Το βράδυ τρώγαμε στην υπαίθρια πρόχειρη τραπεζαρία και κάναμε την ψυχαγωγία μας μπροστά στο πλατύσκαλο του κτιρίου. Μια φορά πήγαμε ημερήσια εκδρομή στις Κουκουναριές με καΐκι, αφού δρόμος δημόσιος δεν υπήρχε.

Τον επόμενο χρόνο 1950, πήγαμε «παιδικές εξοχές», όπως χαρακτηριστικά λεγόταν, στη Σκόπελο, όπου και πάλι, με τον ίδιο τρόπο φιλοξενηθήκαμε στους χώρους του εκεί Γυμνασίου. Επικεφαλής των μαθητών του Α΄ Γυμνασίου ήταν ο σήμερα φιλόλογος λυκειάρχης και για πολλά χρόνια καθηγητής του σχολείου μας **Ιωάννης Καραθανάσης**, ο οποίος ήταν τότε μαθητής της Ε΄ τάξης του 8ταξίου Γυμνασίου και επικεφαλής των μαθητών του Β΄ Γυμνασίου ήταν ο **Χαράλαμπος Τσιμάς**, που πήγε και πρόκοψε στην Αιθιοπία και αναδείχθηκε μεγάλος ευεργέτης του Βόλου, σήμερα.

Το ημερήσιο πρόγραμμα το ίδιο. Εγερτήριο, γυμναστική, καθαριότητα, ρόφημα, μπάνιο, γεύμα, ανάπαυση, απογευματινή ελεύθερη ώρα, δείπνο, αυτοσχέδια ψυχαγωγία, κατάκλιση.

Το ιδιαίτερο που είχαμε εκεί στη Σκόπελο, ήταν το απογευματινό φροντιστήριο ελληνικών και μαθηματικών, κατά προτίμηση, από δύο ντόπιους καθηγητές, με αποκλειστικά δική τους πρωτοβουλία. Ο ένας ήταν ο γνωστός μας σήμερα φιλόλογος καθηγητής, γυμνασιάρχης και λυκειάρχης αργότερα του σχολείου μας **Μαργαρίτης Μωραΐτης**, Ακόμη και σήμερα θυμούμαστε τους γραμματικούς κανόνες που με πολλή ζέση και μεθοδικότητα μας ανέπτυσσε.

Γενικά οι παιδικές εξοχές της εποχής εκείνης αποτελούσαν μια ευχάριστη νότα στην τόσο στερημένη μαθητική μας ζωή και μια ευκαιρία για ξενοιασιά μεν, αλλά ομαδοποιημένη μικρή κοινωνία που μας πρόσφερε αρκετά εφόδια για τη μετέπειτα σταδιοδρομία μας.

Τα χρόνια του εμφυλίου
Αναμνήσεις του Θωμά Κ. Γιαννακού

Τα κοινωνικά φρονήματα

Τα κοινωνικά φρονήματα με ακολούθησαν στην αρχή της σταδιοδρομίας μου. Όταν το 1963, θέλησα να βγάλω φυλλάδιο για να μπαρκάρω, δεν μου το έδιναν. Ευτυχώς, όμως, τότε γνώρισα την αείμνηστη οδοντίατρο **Ιωάννα Παπακυρίτση**, στην Καρδίτσα, την οποία επισκέφθηκα για τα δόντια μου και με βοήθησε να βγάλω το φυλλάδιο. Μου έγραψε ένα πολύ εμπιστευτικό γράμμα, το σφράγισε καλά, και μου το έδωσε, λέγοντας.

- Πήγαινέ το στον αστυνόμο Φαναρίου και εκείνος θα σε τακτοποιήσει.

Παίρνω το τραίνο, εγώ, κατεβαίνω στο Καζέλο και κατ' ευθείαν στην αστυνομία Φαναρίου, χωρίς να περάσω από το χωριό μας. Ήταν απογευματάκι, θυμάμαι καλά. Ο αστυνόμος μόλις διάβασε το γράμμα τον πρόσεξα ότι μισοδάκρυσε. Αμέσως γράφει ένα άλλο δικό του πλέον γράμμα, το βάζει σε έναν καφέ φάκελο, τον σφραγίζει με βουλοκέρι, μου τον δίδει και μου λέγει:

- Πάρε αυτό το φάκελο και φύλαξέ τον καλά. Αν τον χάσεις πας φυλακή. Θα πας στο Λιμεναρχείο του Βόλου, θα βρεις τον τάδε και μόνο σ' εκείνον θα το δώσεις. Εκείνος θα σου βγάλει το φυλλάδιο.

Την άλλη μέρα, εγώ πρωί – πρωί, παίρνω το τραίνο και κατ' ευθείαν για το Βόλο. Βρί-

σκω το λιμενάρχη, του δίνω το γράμμα και μόλις το διαβάζει μου λέγει:

- Πήγαινε βγάλε φωτογραφίες φέρε τες να τις κολλήσω στο φυλλάδιο και να σου το δώσω για να ταξιδέψεις στις θάλασσες.

Έτσι και έγινε. Παίρνω το φυλλάδιο και κατ' ευθείαν στον Πειραιά για να βρω πλοίο να μπαρκάρω. Εκεί βρίσκω τον **Απόστολο Παπαποστόλου**, ο οποίος ήταν αστυφύλακας και ήξερα ότι έχει γνωριμίες και υποστήριζε τα Καναλιώτικα παιδιά. Γνώριζε δε ο ίδιος, ότι πολλά παιδιά Καναλιώτικα τότε, συμμετείχαν στις διαδηλώσεις των απεργιών και δεν τα έλεγε να μην πάνε, αλλά τα συμβούλευε να μην είναι πρώτα στη σειρά, αλλά καλύτερα να μένουν τελευταία.

Αυτός, λοιπόν, με βοήθησε, βρήκα πλοίο, μπάρκαρα και γύρισα όλον τον κόσμο.

Κάποια φορά, το 1965, νομίζω, βρέθηκα στη Οδησσό της Ρωσίας και αναζήτησα Καναλιώτες στην Τασκένδη, όπου ήξερα ότι εκεί είχαν συγκεντρωθεί όλοι οι Έλληνες, αντάρτες και μη. Αναζητούσα δε τον θείο μου **Γεώργιο Αναστασίου** (κ. Πόλια), τον πατέρα του **Χρήστου Αναστασίου** (κ. Χρηστάκη Πόλια), τον οποίο πήραν οι αντάρτες την ημέρα των Βαΐων του 1948, με τη γενική επιστράτευση που έκαναν. Γι' αυτό πήγα στο Προξενείο της Ρωσίας, ενώ πρωτύτερα τον είχα αναζητήσει στη Βουλγαρία και στην Κωνστάντζα της Ρουμανίας, όταν έκανα ταξίδια προς τα εκεί. Δεν τον βρήκα πουθενά.

Στην Οδησσό, ήρθε με το τραίνο και με βρήκε ο **Απόστολος Καρκατσούλας**, από την Τασκένδη, όταν έμαθε ότι βρίσκομαι εκεί. Από αυτόν έμαθα ότι ο θείος μου σκοτώθηκε ή χάθηκε στο ψηλό και απότομο βουνό της Νιάλας, την Άνοιξη του 1949, όταν έπεσε πολύ χιόνι.

Περιπέτειες κατά τον εμφύλιο

Στα χρόνια του εμφυλίου ο στρατός κυνηγούσε να βρει τους αριστερούς για να τους φυλακίσει ή να τους στείλει εξορία. Έτσι αυτοί τη νύχτα κρύβονταν σε διάφορα μέρη. Ο **Αποστόλης Ντρέγκας**, είχε μια περίοδο την κρυψώνα κάτω από τα κεραμίδια της Κάτω Εκκλησίας. Ανέβαινε πρώτα στο καμπαναριό και ύστερα παραμέριζε μερικά κεραμίδια και χωνόταν μέσα στα χατίλια της εκκλησίας. Πρωί – πρωί η μητέρα του πήγαινε από τις πρώτες και «χτυπούσε» τα γίδια. Όταν έβλεπε ότι δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος φώναζε συνθηματικά και δυνατά τα γίδια: «τσίκα – τσίκα – τσίκα». Έτσι καταλάβαινε ο Αποστόλης και έβγαινε από την κρύπτη του.

Αυτή την κρυψώνα την χρησιμοποίησε αργότερα και ο **Μενέλαος Θέος** (κ. Καπετανάκος).

Άλλες φορές ο **Αποστόλης Ντρέγκας** μαζί με άλλους αριστερούς Καναλιώτες, όταν ήταν καλός καιρός, έβγαινε έξω από το χωριό τη νύχτα και κοιμόνταν στις ράχες και στις ρεματιές, για να αποφύγει τη σύλληψή του. Το πρωί δε επιστρέφοντας στο χωριό, η μητέρα του κρεμούσε μια άσπρη ή κόκκινη πετσέτα στο μπαλκόνι. Η άσπρη σήμαινε ότι δεν υπάρχει κίνδυνος, ενώ η κόκκινη, ότι δεν πέρασε ακόμη ο κίνδυνος και έπρεπε να παραμείνει κρυμμένος.

Όταν επικεφαλής των Μάυδων στο χωριό ήταν ο **Βασίλειος Γούσιος**, είχε βγάλει διαταγή, να έρχονται στα σπίτια τους, στο χωριό, όλοι οι κάτοικοι, μόλις χτυπούσαν οι καμπάνες. Μια μέρα, που ήμασταν στον Αϊ Λια πολλά παιδιά, ίσως ξεχαστήκαμε με τα παιχνίδια και δεν ήρθαμε στα σπίτια μας. Μας μαζεύουν, λοιπόν, όλους καμιά δεκαριά παιδιά και μας κλείνουν στο κατώι του **Παναγιώτη Χριστοδούλου** (κ. Πάνου Ρίζου). Εκεί,

μετά από καμιά ώρα έρχεται ο **Γούσιος**, για να μας κάνει παρατηρήσεις και τελικά να μας ελευθερώσει. Είχε στα χέρια του και ένα μάτσο τσουκνίδες. Τη στιγμή, που βγαίναμε από την πόρτα, μας έδινε μία φράπ, στα πόδια, για να συνετισθούμε καλύτερα και να μην το ξανακάνουμε άλλη φορά.

Τη μάνα μου την είχε κλείσει στο κρατητήριο, που το είχε μαζί με το «στρατηγείο» του, στο σπίτι που είχε αργότερα ο **Κωνσταντίνος Κωτούλας**, κάπου τρεις – τέσσερεις μέρες, για κάποια αιτία, επειδή η μάνα μου μιλούσε πολύ με όλες τις γειτόνισσες, αλλά περισσότερο για εκφοβισμό και για να δείξει τη δύναμή του.

Για να τη βγάλει δε έξω, μας ζητούσε λίρες. Έτσι πουλήσαμε το μοσχάρι, πήραμε τις λίρες και τις δώσαμε όχι στον ίδιο, αλλά στον **Βαγγέλη Γιαταγάνα** για να του τις δώσει. Αυτές τις λίρες τις ήθελε για να τροφοδοτεί την ομάδα του.

Λίγο αργότερα, εκτόπισε την οικογένειά μας στο Φανάρι, με τη δικαιολογία ότι τροφοδοτούμε τους αντάρτες. Η αλήθεια είναι ότι πραγματικά τροφοδοτούσαμε τους αντάρτες. Όταν πηγαίναμε στα χωράφια, έρχονταν που και που οι αντάρτες και τους δίναμε ψωμί, τυρί και ό,τι άλλο είχαμε. Ακόμη και άρβυλα τους δώσαμε μια φορά, που δεν είχαν τι να φορέσουν.

Στο Φανάρι επέταξαν ένα σπίτι και εκεί μας εγκατέστησαν. Μας κράτησαν δε κάπου 2 – 3 μήνες εκεί. Άλλους, όμως, που ήταν πιο επικίνδυνοι, τους εγκαθιστούσαν κοντά στο φρούριο, για να τους ελέγχουν καλύτερα. Καθημερινά μεταβαίναμε και εμείς εκεί που είχε τα Γραφεία της η αστυνομία και δίναμε το παρόν. Την ημέρα ερχόμασταν στο χωριό για τις σπιτικές εργασίες, αλλά η διανυκτέρευσή μας ήταν στο Φανάρι.

Τα χρόνια εκείνα χάσαμε από το χωριό μας τρία άτομα, που τα θυμάμαι ένα – ένα. Πρώτα τον **Νικήτα Γκίκα**, που τον σκότωσαν οι αντάρτες στον Αϊ Λια, ύστερα τον **Μενέλαο Θέο** (κ. Καπετανάκο), που τον σκότωσε ο στρατός στον Μπσόραχο και τρίτο το **Δημήτριο Γούκο**, που τον πήραν και τον σκότωσαν οι αντάρτες πάνω στα βουνά.

Κανάλια, 22.7.2015

Όταν ήμασταν παιδιά

Γεννήθηκα το 1927 και πατέρας μου ήταν ο **Απόστολος Θεμελής** και μητέρα μου η **Αγορίτσα**, το γένος **Κωστούλα**, αδερφή του κουρέα **Βασιλείου Κωστούλα**. Είχα πέντε αδέρφια, που ήταν κατά σειρά ηλικίας: **Δημήτριος**, που πέθανε πέρυσι, **Χρήστος**, που πέθανε νωρίτερα ακόμη, σε ηλικία 52 ετών, ύστερα εγώ και τελευταία η αδερφή μου η **Σπυριδούλα**, που παντρεύτηκε τον **Γεώργιο Μανώλη**.

Όταν ήμουν μικρός, έβγαινα τακτικά στην πλατεία, επειδή το σπίτι μας ήταν πολύ κοντά και το είχε αγοράσει η μάνα μου, με την προίκα της από τον **Περικλή Κουτή**, ο οποίος έφυγε και πήγε στο Βόλο. Στο ισόγειο του σπιτιού μας, εκεί που ήταν τα κουρεία μας, προπολεμικά υπήρχε φαρμακείο.

Στην πλατεία έπαιρνα από το τιμόνι το κάρο του **Μιλτιάδη Κρίκου** (κ. Μέλτα), που ήταν μονόκαρο, με δύο ρόδες και τον τριγύριζα εδώ κι εκεί περνώντας τα δυο ρεματάκια που είχε τότε η πλατεία. Ο Κρίκος είχε, βέβαια και δεύτερο διπλό κάρο. Μια μέρα, για να μην μου ξεφύγει το μονόκαρο προς τα κάτω, στο ρέμα, το τράβηξα προς τον κορμό του πλάτανου, οπότε το κεφάλι μου βρέθηκε ανάμεσα στον πλάτανο και στο κάρο και χτύπησα πολύ. Αλλά δεν μαρτύρησα σε κανέναν τίποτε, διότι θα τις έτρωγα, αν και το κεφάλι μου ήταν κουδούνι για έναν μήνα περίπου.

Άλλες φορές πήγαινα πέρα στην εκκλησία, όπου, αν και ήμουν τριών – τεσσάρων ετών, ήμουν ριψοκίνδυνος και περπατούσα

πάνω στο πεζούλι του αυλόγυρου, που ήταν φαρδύς. Οπότε μια μέρα με βρίσκει εκεί ο **Λάκης Σπανός**, ο γιος του δάσκαλου **Γεωργίου Σπανού** και με αρπάζει από τη ζώνη και αφού με έφερε μια γυροβολιά, για να μην το ξανακάνω, με άφησε και έφυγα.

Όταν πήγα στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου είχα δάσκαλο τον **Κωστάκη Παπαγεωργίου**, και συμμαθητές τους: **Απόστολο Μαυράκη**, **Κωνσταντίνο Ζούμπο**, **Δημήτριο Μπαλνταδώρο**, **Γεώργιο Μπαλάφα** (κ. Πέλλη), **Κωνσταντίνο Αρχοντή Τέττα**, (όχι τον κουνιάδο μου), **Βασίλειο Παπαχρήστο** (κ. Αντρεία), **Γεώργιο Κωνσταντάρα**, **Ζαχαρή Αναστασίου** (κ. Ζαχαρή), που ήταν χωροφύλακας, και άλλους. Κορίτσια ήταν: **Καίτη Β. Κωστούλα**, **Ευαγγελία Καπνουτζή**, **Ευγενία Μπαλνταδώρου** (που ήταν δίδυμη), **Φρύνη Μήτσιου** (κ. Τσαγγάρη), **Πολυτίμη Χαλάτση** κ.λπ.

Μετά μας ανέλαβαν οι άλλοι δάσκαλοι: **Σπύρος Κατέρης**, **Λάμπρος Γιαννακός** και **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου** (κ. Πιπίτσα). Θα μου μείνει αξέχαστο ένα ξύλο που έφαγα από τον Γιαννακό, τελείως άδικα. Ο **Λάμπρος Βαλογιάννης**, που ήταν μεγαλύτερος, γιατί είχε χάσει μερικές χρονιές, καθόταν στο πίσω θρανίο, και με σκουντούσε (κ. σιουγκρούσε), για να μου πει να πάμε να φάμε σκάμια, μετά το σχολείο.

- Ε ρα, τι με σιουγκράς; Του λέγω.

Εκείνη την ώρα με βλέπει ο δάσκαλος και με ρωτάει:

- Τι είπα τώρα δα στο μάθημα της ιστορίας;
- Μα κυρ δάσκαλε δεν με αφήνει να προσέξω στο μάθημα ο Λάμπρος.

Και αμέσως, αντί να δείρει αυτόν, ίσως επειδή ήταν μεγάλος, έδειρε εμένα. Τόσο πολύ μου κακοφάνηκε ώστε σχεδίαζα να τον κτυπήσω με μια πλάκα, αν περνούσε από το σπίτι μου, που ήταν δίπλα στο δρόμο. Αλλά, ευτυχώς για μένα, δεν πέρασε από κάτω, αλλά από απέναντι.

Στο σχολείο ήμουν καλός μαθητής και γι' αυτό πήγα και στο Γυμνάσιο δυο τάξεις. Αλλά τότε, όταν έγινα 14^{ων} χρονών, είχαμε την πείνα του '41 και με σταμάτησε ο πατέρας μου για να αναλάβω να βοσκάω τα μανάρια, δυο γελάδες και μια κατσίκα. Το ενδεικτικό της δεύτερης τάξης δεν το πήρα, γιατί έπρεπε να πληρώσω 87 δραχμές, που δεν τα είχαμε στο σπίτι μας. Το πήρα δε πολύ αργότερα, όταν θα πήγαινα στο πολεμικό ναυτικό, μήπως με χρειαζόταν. Αλλά τελικά δεν με χρειάστηκε.

Το 1939 αγοράσαμε το οικόπεδο της περιοχής της Γκαβαρδίνας όπου αργότερα κτίσαμε και το είχαμε ως αποθήκη καπνού κ.λπ. Το κτίσαμε δε μόνοι μας, διότι ο πατέρας μου ήταν και κτίστης. Εγώ κουβάλαγα συνεχώς πέτρα με το καρότσι και μια μέρα κουράστηκα και έκατσα για να ξεκουραστώ. Εκείνη την ώρα, όμως ο πατέρας μου ήθελε και άλλη πέτρα και γι' αυτό μου δίνει έναν καλό κατακέφαλο. Εγώ, όμως το έφερα βαρέως αυτό το χτύπημα και φεύγω και πάω απέναντι στη Γαυρώνα. Έμεινα εκεί θυμωμένος δυο μέρες, νηστικός και δεν πήγαινα σπίτι.

Την επόμενη μέρα έρχομαι στην πλατεία και βρίσκω τον **Πελοπίδα Πρίντσιο**, και του προτείνω να πάμε κάτω στον Παλαμά για να δουλέψουμε και να κερδίσουμε το ψωμί μας. Δέχτηκε την πρότασή μου και ξεκινήσαμε. Το βράδυ κοιμηθήκαμε υπαίθρια στο Παυσίλυπο, σκεπασμένοι με εφημερίδες για να μην πέσει δροσιά πάνω μας, η οποία θα έπεφτε τις πρωινές ώρες και την άλλη μέρα ξεκινήσαμε για τα χωριά του Παλαμά. Σε ένα χωριό βρήκαμε δυο νοικοκυραίους που μας προσέλαβαν για να φυλάμε βουβάλια και πρόβατα.

Μείναμε εκεί τρεις μήνες. Στο μεταξύ έμαθαν οι δικοί μου από την **Ελεονόρα Πάσχου** (κ. Πλιάσου), που ήταν τότε εκεί κάτω, μαζί με άλλους Καναλιώτες και ήρθε για να

με πάρει πίσω ο μεγαλύτερος αδερφός μου ο **Δημήτριος Θεμελής**, αλλά εγώ ήμουν αμετάπειστος. Άλλωστε αυτόν τον αδερφό μου τον είχα και ινάτι τότε, διότι, την ώρα που κοιμόμουν στο σπίτι μια μέρα, με κούρεψε κρυφά τα μαλλιά μου για να μην κάνω καρέ. Έτσι για να καλύψω την ασχήμια μου τυλίχτηκα με μια πετσέτα στο κεφάλι. Με αυτή την πετσέτα ήμουν και την ώρα που έσφαξε ο αντάρτης ο **Γεώργιος Χασιώτης** τη **Μαρία Γορδίου** (κ. Μαρίτσα), πίσω στο νεκροταφείο και ήμουν εκεί μπροστά. Τη θυμάμαι την ανατριχιαστική αυτή σκηνή σαν τώρα. Τελικά ήρθε η ίδια μου η μάνα με την αδερφή μου και με το μουλάρι, οπότε δεν μπόρεσα να αντισταθώ στα παρακάλια τους. Έτσι ήρθα ξανά στο χωριό.

Τότε ήταν που έκαιγαν τα «άχρηστα» καπνά, στο κάτω μέρος του δρόμου, λίγο πιο πέρα από το Καρκατσιόλι. Εμάς μας είχαν βγάλει να κάψουμε τέσσερα δέματα. Έπρεπε δε να φέρουμε και πετρέλαιο, αναγκαστικά, για να αρπάξουν αμέσως φωτιά και τα δικά μας δέματα.

Με την πείνα του 1941 πήγαινα και μάζευα στάχυα από τα χωράφια και από τους δρόμους, όπου έπεφταν, όταν περνούσαν τα φορτωμένα με δεμάτια, ζώα. Το ίδιο έκανα και όταν «χαλούσαν» τα καλαμπόκια, οπότε μάζευα τα απομεινάρια με τις μικρές και λιγοστές ρόκες.

Την ίδια περίοδο πήγα με τον πατέρα μου πάνω στη Βατσουνιά (κ. Βατσινιά) για να πουλήσουμε τη ραπτική μηχανή χειρός, αντί 20 κιλών καλαμπόκι. Αλλά δεν βρήκαμε αγοραστή. Ερχόμαστε στο χωριό και μια επόμενη μέρα ξεκινάμε για άλλα χωριά, πέρα προς το Μουζάκι και την Πύλη. Αλλά και πάλι τίποτε. Τελικά την πουλήσαμε εδώ στο Παλαιοκκλήσι (κ. Ίσαρι).

Τότε, όπως είπα πιο πάνω, πήγαινα και βοσκούσα τα μανάρια, κάτω στον κάμπο, μέχρι και το Μπεϊλίκι, μαζί με τον **Χρήστο Μιχάλη** και αρκετούς άλλους. Όλοι τα βοσκούσαμε για να τρώνε καλά και να κατεβάζουν γάλα, επειδή το είχαμε απόλυτη ανάγκη το γάλα, μια και πεινούσαμε. Ο **Κωνσταντίνος Δ. Ζούμπος**, ο **Γεώργιος Κυρίτσης**, ο **Λάμπρος Γρηγορίου Ζήσης** και άλλοι είχαν δεύτερη παρέα πέρα προς το Γαλαζονέρι και τη Μαρμαρένια.

Μια φορά είχαμε τα γελάδια και τα άλλα πράματα κάτω στην Πάσχα και εμείς το μεσημέρι ξαπλώσαμε να ξεκουραστούμε κάτω από το γεφύρι. Μας πήρε, όμως, ο ύπνος και δεν καταλάβαμε πότε έφυγε μια γελάδα και πήγε στο καλαμπόκι του **Νικολάκη Κακαέ**, και έφαγε καμιά εικοσαριά μικρές ακόμη καλαμποκιές, στην άκρη του χωραφιού. Τότε τα 'βαλα τα μαύρα, γιατί θα με ενοχοποιούσαν οπωσδήποτε. Τι κάνω λοιπόν. Πηγαίνω μέσα στο καλαμπόκι, ξεριζώνω είκοσι καλαμποκιές από εδώ και από κει και τις φυτεύω εκεί που ήταν οι φαγωμένες. Αυτές όμως οι νεόφυτεμένες δεν μπόρεσαν να πιάσουν και ν' αναπτυχθούν και έτσι ξεράθηκαν.

- Σκλιά κακιά, θα τις έκοψε το σκουλήκι, είπε ο ιδιοκτήτης.

Που να ξέρει ο δόλιος τι ακριβώς συνέβη.

Άλλοτε πάλι από τα μποστάνια, ξεκλέβαμε κανένα πεπόνι, κανένα καρπούζι και το τρώγαμε για να δροσιστούμε. Και αυτά κρυφά από τους αγροφύλακες **Βασίλειο Μπαλωμένο** και **Βασίλειο Παπαζήση**, που ήταν παντοχού παρόντες.

Τότε έμαθα την τέχνη του κουρέα από τον μπάρμπα μου τον **Βασίλειο Κωστούλα** και τον αδερφό μου **Δημήτριο Θεμελή.** Πολλές φορές δε, ερχόμουν και στο σπίτι σας και κούρευα τον παππού σου **Χρυσόστομο Παπαϊωάννου**, που τον θυμάμαι να είναι ψάλτης στον Αϊ Λια. Έχω μεγάλο ενθυμητικό, Κώστα, και τους θυμάμαι όλους τους παλαιούς. Ήξερα δε τότε, στα παιδικά μου χρόνια και όλα τα σπίτια. Γι' αυτό και οι αντάρτες, στο πρώτο αντάρτικο, με χρησιμοποιούσαν πολύ για

να πηγαίνω να δείχνω τα σπίτια για καταλύματα στους ξένους που έρχονταν στο χωριό μας, κυνηγημένοι από τις πόλεις, λόγω της παλιοκατάστασης.

Τότε στα πράγματα ήταν ο **Λάμπρος Λάσδας** (κ. Λιάπης), ο **Κωνσταντίνος Σδρόλιας** (κ. Αστραπόβολος), και ο **Ηλίας Μανώλης**, οι οποίοι έλυναν και έδεναν στο χωριό μας.

Στο δεύτερο αντάρτικο επικεφαλής των Μάυδων στο χωριό μας ήταν ο **Βασίλειος Γούσιος**, ο οποίος μαζί με τον **Ευάγγελο Γιαταγάνα**, μας έβαζε να κάνουμε διάφορες υπηρεσίες. Μας έστελνε π.χ. να πηγαίνουμε κάτω στον Κόμπελο για να φυλάξουμε τη σιδηροδρομική γραμμή από σαμποτάζ των ανταρτών. Το πρωί περπατούσαμε κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής για να ελέγξουμε μήπως είναι χαλασμένη κάπου και να ειδοποιήσουμε το σταθμάρχη.

Άλλες φορές, όταν φυλάγαμε σκοπιές, δεν κάναμε τίποτε το σπουδαίο. Απλά καθόμασταν ή λαγοκοιμόμασταν όλη τη νύχτα και καιροφυλακτούσαμε μην τύχει και έρθουν οι αντάρτες, οπότε θα ντουφεκίζαμε δυο – τρεις ντουφεκιές και θα φεύγαμε, για να μη μας πιάσουν. Αυτή την εντολή είχαμε, ώστε να μάθουν οι Καναλιώτες για την εισβολή και να προφυλαχθούν ή να κρυφτούν. Άλλοτε πηγαίναμε σκοπιές πίσω στη Βρωμόβρυση, άλλοτε πάνω στον Αϊ Λια, κάτω προς τη Λάσδα, στη Στρατώνα και αλλού. Μια φορά πήγα σκοπιά με το **Νίκο Καρκατσούλα** και με το **Λάμπρο Μανώλη.**

Ο **Βασίλειος Γούσιος** ήταν παλιός κουσιατζής στο χωριό, καταγόμενος από το Κρυονέρι (κ. Στούγκ) και ερχόταν στο χωριό μας και έκοβε χορτάρια. Ως διοικητής της ομάδας των Καναλίων, όμως, ήταν πραγματικός σατράπης. Μια μέρα ξύριζα στο κουρείο μου τον **Πάνο Λαγό**, οπότε καταφθάνει και με διατάζει.

- Σήκωσέ τον, να ξυρίσεις εμένα.

Μη μπορώντας να κάνω και αλλιώς, σηκώνω τον Πάνο, τον αφήνω μισοτελειωμένο και ξυρίζω τον Γούσιο. Και αυτό χωρίς καθόλου πληρωμή, βέβαια. Θεωρούσε ότι ήμουν υποχρεωμένος να τον ξυρίσω, τον κύριο υπολοχαγό, όπως ήθελε να τον αποκαλούμε.

Μια μέρα πήρα το θάρρος και όταν τον ξύρισα, του ζήτησα να μην πάω να φυλάξω σκοπιά, με το όπλο που μας είχε δώσει και με 15 φυσίγγια. Αυτό δε επειδή ήταν Σάββατο βράδυ και είχα πολλή δουλειά στο μαγαζί. Ευτυχώς δέχτηκε και παρέδωσα το όπλο στον **Ευάγγελο Γιαταγάνα**, για να το δώσει σ' εκείνον που θα με αντικαθιστούσε.

Είμαι παντρεμένος από το 1959, με την **Παρασκευή Τέττα** και απέκτησα μια κόρη, η οποία μου χάρισε τρία εγγόνια, εκ των οποίων το ένα το χάσαμε πέρυσι.

Βασίλειος Θεμελής,
Δεκαπενταύγουστος 2015.

Αναμνήσεις του Νικολάου Γρηγορίου Κατέρη

Η ημέρα του βομβαρδισμού

Την ημέρα του βομβαρδισμού, έπεσε μια εμπρηστική βόμβα στο σπίτι του **Νικολάου Θέου** (κ. Τίγκα), που το γκρέμισε όλως διόλου και το κατέκαψε. Η φωτιά δε πολύ αργότερα παρά λίγο να μεταδιδόταν και στο δικό μας σπίτι, από ένα ματέρι, που καιγόταν συνέχεια, αλλά τη σβήσαμε.

Εγώ, είχα πάει να ποτίσω τα γομάρια στη Βρύση και τα χτύπησα να γυρίσουν στο σπίτι. Με το βομβαρδισμό, όμως, αυτά έφυγαν πέρα μακριά. Μόλις τελείωσε ο βομβαρδισμός και πήγα στο σπίτι μου, η μάνα μου μού λέγει σε έντονο ύφος.

- Πού είναι τα γομάρια; Τσακίδια να πας να τα φέρεις.

Αλλά το ένα γομάρι σκοτώθηκε και έτσι ο πατέρας πήγε και πήρε άλλο γομάρι για να μπορέσει να πάρει το γάλα από τα πρόβατα, επειδή εκείνην την ημέρα είχαμε αράδα.

Μετά από τρεις ημέρες ήρθαν τρία αεροπλάνα και πετώντας πολύ χαμηλά κατόπτευαν τις καταστροφές. Εμείς εκείνη την ώρα ήμασταν κάτω στα χωράφια και μόλις τα είδαμε τρυπώσαμε μέσα στις βατιώνες. Άλλοι πήγαν κάτω από το στέγαστρο που είχε το ντάμι. Μια γυναίκα είχε μια ζακέτα κόκκινη και αμέσως καλύφτηκε με κάτι πρόχειρο.

Άλλοι πήγαν στο λογγάκο που ήταν εκεί κοντά, ενώ εμείς πήγαμε μέσα στα Κατσιούργια και κρυφτήκαμε κάτω από τα πλατάνια, οπότε από το χνούδι αρχίσαμε να βήχουμε. Μια γυναίκα τότε, πάνω στον τρόμο της και χωρίς να το καλοσκεφθεί μας φώναξε:

- Μη βήχετε, γιατί θα μας ακούσουν οι Γερμανοί από τα αεροπλάνα.

Στο μεταξύ τα αεροπλάνα ξαναγύρισαν και πήραν την ποταμιά από κάτω προς τα πάνω. Τότε ήταν που φοβηθήκαμε ότι θα βομβάρδιζαν στα πλατάνια, που ήταν ψηλά και αποτελούσαν στόχο, γι' αυτό αμέσως φεύγουμε από εκεί για πιο ασφαλές καταφύγιο.

Τελικά μείναμε εκεί κάτω στο ντάμι μας μέχρι και όλο το Φθινόπωρο, είτε γιατί είχαμε εκεί τις δουλειές μας, είτε γιατί φοβόμασταν επανάληψη του βομβαρδισμού και γι' αυτό δεν ανεβαίναμε στα Κανάλια. Έμειναν δε και άλλοι στα ντάμια, είτε επειδή φοβούνταν, είτε επειδή τα σπίτια τους είχαν γκρεμιστεί και δεν είχαν πού να μείνουν.

Τα αετόπουλα

Στα αετόπουλα της γειτονιά μας, διοργανωτής ήταν ο **Χρήστος Γαλανάκης** (κ. Ζιντοβίνος). Είχαμε ως όπλα τις τρακατρούκες και κάναμε παρέλαση εδώ στην πλατεία. Μόλις μας βλέπει ο **Βασίλειος Νικολάου** (κ. Τριανταφύλλου) από μέσα από το καφενείο, βγαίνει έξω και μας λέγει:

- Φωνάξτε «Κάτω ο μουσχάρας, κάτω ο Γλύξμπουργκ»

Εμείς βέβαια δεν ξέραμε τότε για ποιον ακριβώς μας έλεγε.

Πήγαμε μέχρι την εκκλησία και μετά γυρίσαμε με το ίδιο δρομολόγιο, και με βήμα γοργό εν – δυο, εν – δυο και συνεχώς τράκα τρουκ – τράκα τρούκ τις τρακατρούκες, που προκαλούσαν χαρακτηριστικό θόρυβο.

Ο πέρα μαχαλάς της Κάτω Εκκλησίας είχαν διοργανωτή τον **Γεώργιο Καπνουτζή**. Επίσημο αρχηγό των αετόπουλων του χωριού μας δεν θυμάμαι να είχαμε.

Κανάλια, 13 Αυγούστου 2015

Καναλιώτικες αναμνήσεις Αρετής Τέττα (ετών 92)

Γεννήθηκα το 1927 και είμαι τώρα 92 χρονών. Ονομάζομαι **Αρετή Τέττα** και το πατρικό μου όνομα είναι **Αρετή Κωτούλα**. Πατέρας μου ήταν ο **Βασίλειος Κωτούλας** και μάνα μου η **Αικατερίνη Κωτούλα**. Αδέρφια είχα τον Παναγιώτη, τον Λάμπρο και τον Κώστα. Ο **Παναγιώτης Κωτούλας** πέθανε εκτάκτως, το 1943, τότε που η μητέρα μου ήταν έγκυος, στο 5ο παιδί της. Και έτσι το μικρό που γεννήθηκε μετά από μερικούς μήνες του δώσαμε το όνομα πάλι Παναγιώτη. Το σπίτι όπου έζησα τα παιδικά μου χρόνια, μέχρι το βομβαρδισμό, ήταν κάτω από το τωρινό σπίτι του **Κώστα Ζούμπου**.

Στο Δημοτικό Σχολείο

Τα βασικά γράμματα τα έμαθα στο Δημοτικό Σχολείο, όπου φοίτησα 7 χρόνια. Δεν

ήμουν καλή μαθήτρια, αλλά παρά ταύτα εκτιμούσα και σεβόμουν πολύ το σχολείο και τους δασκάλους όλους. Από τους δασκάλους θυμάμαι πολύ καλά τον **Σπύρο Κατέρη**, που τον είχαμε στις τελευταίες τάξεις. Αυτός ήταν πραγματικός δάσκαλος, δάσκαλος με πειθαρχία. Αυστηρός, αλλά πάντα σεβαστός. Είχε βέβαια και το ελάττωμα να μας αποκαλεί με ονόματα των τετραπόδων, αλλά αυτά τα συνηθίσαμε και δεν μας κακοφαίνονταν καθόλου. Τους μεγάλους στην ηλικία μαθητές, που είχαν μείνει και δυο και τρεις φορές στην ίδια τάξη, τους έβαζε στο τέλος μακριά από εμάς τα μικρότερα παιδιά.

Εκτός από τα κανονικά μαθήματα, μας μάθαινε και πολλά τροπάρια, μας εξηγούσε το Ευαγγέλιο της Κυριακής και πολλά άλλα. Όταν άρχιζε η Μεγάλη Τεσσαρακοστή, κάθε Παρασκευή, αντί για μάθημα, μας πήγαινε στην εκκλησία, στους χαιρετισμούς και τα κορίτσια λέγαμε με τη σειρά, ανά δύο το «Άσπιλε αμόλυντε». Εγώ το είπα μαζί με την **Καίτη Κωστούλα**, τη γυναίκα του **Ιωάννη Χαραλάμπους** (κ. Καψάλα). Τα αγόρια κάθε Κυριακή έλεγαν και αυτά με τη σειρά το «Πιστεύω» και το «Πάτερ ημών» στην εκκλησία.

Στο σχολείο εμείς τα κορίτσια φορούσαμε άσπρες ποδιές. Οι επίσημες, όμως, ενδυμασίες μας ήταν οι ναυτικές με άσπρα γιακαδάκια και μπλε φούστες, που τις φορούσαμε στις παρελάσεις και στις γιορτές. Τα αγόρια στο σχολείο φορούσαν τα δικά τους ρούχα. Μόνο στις επίσημες γιορτές και στις παρελάσεις φορούσαν άσπρα πουκάμισα και μπλε παντελόνια.

Τότε είχαμε, γενικά, αγάπη και σεβασμό στους δασκάλους. Σήμερα, όμως, τα πράγματα έχουν αλλάξει πολύ, ούτε οι μαθητές σέβονται τους δασκάλους, ούτε οι δάσκαλοι τους μαθητές.

Τα κεντήματα της Πιπίτσας

Στις μικρότερες τάξεις είχαμε δασκάλα την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου - Πρίντσιου**, που επειδή ήταν μικρόσωμη την λέγαμε Καλλιοπίτσα ή καλύτερα Πιπίτσα. Αυτή μας έκανε χειροτεχνία και μάλιστα μας μάθαινε πολύ καλό κέντημα. Το μάθημα αυτό γινόταν δυο φορές την εβδομάδα, τα απογεύματα. Όλο το χρόνο κεντούσαμε και στο τέλος, όταν τελείωνε η χρονιά, κάναμε έκθεση όλων των κεντημάτων στο προαύλιο. Η δασκάλα μας, στην είσοδο του Σχολείου, αριστερά, κρεμούσε ένα μεγάλο πανί και πάνω εκεί καρφιτσώναμε όλα τα κεντήματα και τα καμαρώναμε. Είχαμε επίσημη γιορτή εκείνη την ημέρα, τις ετήσιες εξετάσεις, με τραγούδια, ποιήματα κ.λπ. και ο κόσμος που ερχόταν στη γιορτή τα έβλεπε και τα περιεργαζόταν. Κι εμείς τα χαιρόμασταν ιδιαίτερα. Όλοι μας έδιναν συγχαρητήρια. Τα κεντήματα ήταν χρωματιστά και παρίσταναν ωραίες ζωγραφιές. Κεντούσαμε με το βελόνι είτε σε γραμμή «ριζούλα» είτε σε «ψαθούλα», είτε σε «ανιβατό» και τα ματσάκια με τις κλωστές «ντε μι σε – μολινέ» τα αγοράζαμε από το μαγαζί του παππού του Πόλια.

Ξύλο πολύ για ένα μολύβι

Μια φορά είχαμε δάσκαλο τον **Λάμπρο Γιαννακό** και κάποιο παιδί διαπίστωσε ότι από τη σάκα του έλειπε ένα μεγάλο καινούργιο μολύβι.

- Όποιος πήρε το μολύβι να το δώσει τώρα αμέσως και δεν θα τον τιμωρήσω, λέει ο δάσκαλος.

Αλλά, παρά την επιμονή του, κανένα παιδί δεν έλεγε ότι το πήρε. Τότε μας είπε να αφήσουμε τις σάκες πάνω στο θρανίο και να βγούμε όλοι έξω. Οπότε άρχισε την έρευνα σε όλες τις σάκες και το βρήκε το μολύβι. Αμέ-

σως καλεί το παιδί αυτό και το ρίχνει ένα ανελέητο ξύλο. Ήταν τόσο πολύ το ξύλο που του έριξε, ώστε το παιδί αυτό δεν ξαναήρθε στο σχολείο. Έδερνε και άλλες φορές ο Γιαννακός, όμως στην περίπτωση αυτή, ξεπέρασε κάθε όριο.

Εγώ μετά το Δημοτικό Σχολείο δεν πήγα στο Γυμνάσιο, διότι τότε πολλά παιδιά του χωριού, δεν προχωρούσαν στα γράμματα, αλλά προτιμούσαν να μείνουν στο σπίτι για να βοηθήσουν τους γονείς τους να βγάλουν πέρα τις δουλειές. Τα κορίτσια στο νοικοκυριό και τα αγόρια στις γεωργικές δουλειές.

Υποδεχθήκαμε το βασιλιά Γεώργιο

Στην περίοδο του Μεταξά, πολλά παιδιά του Δημοτικού, κυρίως, είχαν ενταχθεί στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (Ε.Ο.Ν.). Από τα κορίτσια θυμάμαι ότι ήταν βαθμοφόρες - φαλαγγίτισσες με σπουδαία εμφάνιση και ομορφιά η **Ροδάνθη Μπέκου**, η αδερφή του **Γεωργίου Μπέκου**, που παντρεύτηκε τη Φωτεινή, η **Ρούλα Γλάριστα** και η **Γεωργούλα**. Φορούσαμε δίκοχο στο κεφάλι μας σαν φαντάροι και επίσημη στολή, με μπλε ποδιές και άσπρο γιακαδάκι.

Η Αρετή Τέττα, 91 ετών σήμερα (2019)

Μια μέρα ντυμένοι επίσημα, όσοι φοιτούσαμε στην πέμπτη και έκτη τάξη, μας παίρνει ο δάσκαλος, μάλλον ο **Σπύρος Κατέρης** και μας πηγαίνει στο Σταθμό Φαναρίου. Εκεί περιμέναμε να περάσει το τραίνο, στο οποίο θα επέβαινε ο βασιλιάς **Γεώργιος**. Πραγματικά παραταχθήκαμε κατά μήκος της γραμμής και μόλις έφθασε το τραίνο από την Καρδίτσα, εμείς φωνάζαμε: «Ζήτω ο βασιλεύς – Ζήτω ο βασιλεύς Γεώργιος». Ο βασιλιάς βγήκε έξω στο παράθυρο του βαγονιού, μας χαιρέτησε και ύστερα το τραίνο συνέχισε την πορεία του προς τα Τρίκαλα.

Στο τέλος κάποιας χρονιάς, προπολεμικά, κάναμε και γιορτή στην οποία, εγώ με άλλα δύο κορίτσια, έχοντας εμένα στη μέση, παρουσιάσαμε μια κωμωδία τραγουδώντας.

Έλεγε δε το τραγούδι:

- *Πετάει – πετάει το πουλί, τραλαλά – τραλαλά!*

κι είναι πάνω από τ' άλλα τα πουλιά, τραλαλά – τραλαλά!

- *Μα δεν είναι αυτό ένα πουλί, τραλαλά – τραλαλά,*

αλλά είν' αεροπλάνο τραλαλά – τραλαλά,
έχασες κυρά καλή, τραλαλά – τραλαλά!.

Ένα τυχερό τάλιρο

Μια φορά, θυμάμαι, όταν ήμουν αρκετά μικρή και πήγαινα στην τρίτη ή τετάρτη τάξη του Δημοτικού, είχα μια περιπέτεια με ένα τάλιρο. Πώς βρέθηκε αυτό το τάλιρο σε μένα, που ήταν μεγάλο ποσό την εποχή εκείνη;

Ήμουν τυχερή εκείνη την ημέρα που βρέθηκα κάτω από το σπίτι του **Μήτσιου Ζούμπου**, πατέρα του **Κώστα Δ. Ζούμπου**, που είχε 8 παιδιά, 5 κορίτσια και 3 αγόρια. Ήταν πρωί και εκείνη τη στιγμή η γυναίκα του τίναζε τα σεντόνια, οπότε πέφτει από το σεντόνι ένα τάλιρο. Μόλις το βλέπω, το παίρνω αμέσως, το χώνω μέσα στην τσέπη μου, χωρίς να το πω σε κανέναν και τρέχω κατ' ευθείαν στο μαγαζί του παππού του Πόλια και αγοράζω ένα γιογιό για να παίξω. Ο Πόλιας, όμως, ορθά σκεπτόμενος, απόρησε για το ότι ένα μικρό

κοριτσάκι σαν και μένα, είχε τάλιρο στην τσέπη του και αγόραζε γιογιό. Μόλις, λοιπόν, συνάντησε τον πατέρα μου, του είπε:

- Η κόρη σου ήρθε στο μαγαζί μου με ένα τάλιρο και αγόρασε ένα γιογιό. Της το έδωσες εσύ το τάλιρο;

- Όχι, βέβαια, απαντά ο πατέρας μου. Τώρα που θα πάω σπίτι θα το ερευνήσω.

Όταν ήρθε στο σπίτι, του εξήγησα όλη την αλήθεια και ευτυχώς δεν με τιμώρησε, ούτε με μάλωσε καν. Απλά μου έδωσε μερικές καλές συμβουλές για άλλες περιπτώσεις.

Εκδηλώσεις που κάναμε στο σχολείο

Στο σχολείο από τις συμμαθήτριές μου θυμάμαι την **Αντιόπη Σιάφη**, την **Κική Τσιανάκα**, αδερφή της **Ευγενής Τσιανάκα**, που πέθανε την ημέρα της γιορτής του ΑϊΛιά, πολύ ξαφνικά, από άγνωστη αιτία. Άλλες συμμαθήτριές μου δεν θυμάμαι.

Εκτός από τα μαθήματα στο σχολείο κάναμε και διάφορες άλλες εκδηλώσεις. Για παράδειγμα κάναμε εκδρομές, τόσο την Πρωτομαγιά, όσο και στις άλλες περιόδους, πηγαίνοντας πότε στον Προφήτη Ηλία, πότε πέρα στα Ισιώματα προς το Φανάρι κ.λπ. Όλες πάντως τις εκδρομές τις κάναμε με τα πόδια και ποτέ με λεωφορεία, όπως γίνονται σήμερα.

Άλλες φορές πάλι πηγαίναμε δίπλα στο σχολικό κήπο και τον σκάβαμε, φυτεύαμε διάφορα χαμόκλαδα, λουλούδια κ.λπ.

Το πρωινό ρόφημα στο σχολείο

Εκείνα τα χρόνια της 10ετίας του 1950, μοιραζόταν γάλα, ως πρωινό ρόφημα στο σχολείο. Το γάλα ήταν σκόνη και παρασκευάζονταν στη γωνιά του προαυλίου, που ήταν απέναντι από το κτίριο, σε ένα πρόχειρο υπόστεγο. Στο διάλειμμα που το γάλα ήταν έτοιμο βρασμένο στο μεγάλο καζάνι, οι δάσκαλοι οδηγούσαν τους μαθητές και ένας - ένας έπαιρνε με το τσίγκινο κύπελλο το γάλα του.

Συνέβη, όμως, να πεθάνει, εκείνον τον καιρό ο μαθητής **Φράγγος Μάστορας**, ο γιος της επιστάτριας της **Μαρίας Μάστορα** (της Μπασιούρενας, όπως την λέγαμε) και δεν μπορούσε να συνέλθει από το πένθος για να παρασκευάσει και το γάλα, μαζί με τις άλλες υποχρεώσεις που είχε. Έτσι ανέλαβα εγώ εθελοντικά, με την **Ευαγγελία Καπνουτζή** και βράζαμε το γάλα επί τρεις μήνες, μέχρι τις «πάψεις» του Καλοκαιριού. Παίρναμε, νερό από τις βρύσες της πλατείας, γεμίζαμε το καζάνι, ρίχναμε μέσα το γάλα – σκόνη, το ανακατεύαμε καλά για να λιώσουν και τα μικρά ακόμη γρουμπούλια, προσθέταμε και λίγο κακάο, το αφήναμε να βράσει και ύστερα το μοιράζαμε στα παιδιά του σχολείου. Η φωτιά, βέβαια, για το καζάνι ήταν με ξύλα χοντρά που μας προμήθευαν οι δάσκαλοι.

Η Κατοχή και η πείνα

Με την κήρυξη του πολέμου του 1940, στην οικογένειά μας δεν είχαμε καμιά σοβαρή επίπτωση, διότι κανένας δεν πήγε φαντάρος από τα αδέρφια μου, επειδή ήταν μικρά. Η πείνα, επίσης, δεν μας άγγιξε πολύ, διότι οι γονείς μου είχαν βάλει αρκετό γέννημα στην πάντα. Το αμπάρι μας ήταν γεμάτο σιτάρι. Έτσι έκαναν τότε, όλοι οι Καναλιώτες. Από το Καλοκαίρι φρόντιζαν να συγκεντρώσουν τα γεννήματα ολόκληρης της επόμενης χρονιάς μέχρι το άλλο Καλοκαίρι. Γι' αυτό κι εμείς δεν πεινάσαμε, εκτός από τις τελευταίες ημέρες του Ιουνίου, οπότε κάναμε πολλή οικονομία, μέχρις ότου θερίσαμε.

Μάλιστα, θυμάμαι, ότι κατά τον Μάιο - Ιούνιο του 1942, κάτω στον κάμπο, άνοιξαν

τις αποθήκες και πήγε ο πατέρας μου και έφερε δυο φορτώματα αλεύρι. Ένα πολύ καλό αλεύρι που γινόταν ωραίο ψωμί – φαρίνα. Το ίδιο έκαναν και άλλοι Καναλιώτες.

Το σιτάρι το πηγαίναμε και το αλέθαμε πίσω στους μύλους της Γόλιτσας (Άγιο Ακάκιο). Ιδιαίτερα δύσκολος ήταν ο δρόμος μας κατά το Χειμώνα, μέσα στα χιόνια, μέσα στα κρούσταλλα, μέσα στις λάσπες και υποφέραμε πολύ. Μια φορά ο πατέρας μου αρρώστησε και έτσι δοκίμασε η μάνα μου αυτή την περιπέτεια, με πολύ άσχημο καιρό. Πήγε, λοιπόν, να αλέσει ένα φόρτωμα σιτάρι μαζί με κάποια άλλη για παρέα. Εκείνη, όμως, πήγε στον μύλο του **Γκάλιου** και η μητέρα μου στον άλλο μύλο, οπότε χώρισαν και δεν ξανασυναντήθηκαν. Υπέφερε, τότε πολύ η μητέρα μου στο γυρισμό, τόσο πολύ μάλιστα, ώστε τις επόμενες μέρες έπεσε και αυτή στο κρεβάτι.

Με τους αντάρτες, το στρατό και τους Γερμανούς

Με τους αντάρτες, δεν είχαμε καμιά περιπέτεια, διότι τα αδέρφια μου ούτε πήγαν αντάρτες ούτε τα πήραν στο βουνό. Όταν μπήκαν οι αντάρτες μέσα στο χωριό, των Βαΐων του 1948, ανεβήκαμε όλα τα παιδιά πάνω στα χατίλια, που επικοινωνούσαν με τα χατίλια του ακατοίκητου διπλανού σπιτιού και χαθήκαμε στο βάθος. Έτσι δεν μας βρήκαν οι αντάρτες. Αλλά ούτε και με το στρατό είχαμε προβλήματα. Είχαμε, όμως, πολλούς σκοτωμούς, τα χρόνια εκείνα στο χωριό, άλλους από τους αντάρτες και άλλους από το στρατό.

Σκοτώθηκε π.χ. ο **Μήτρος Κατέρης**, ο **Βασίλης Γεράσης** (κ. Σιαφάκας), ο **Λάμπρος Μπρακατσούλας**, ο **Γιώργος Μπρακατσούλας**, η **Μαρίτσα Γορδίου**, από το Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) που την έσφαξαν πίσω στο νεκροταφείο, ο **Δημήτριος Κατοίκος**, που τον αποκεφάλισαν και το κεφάλι του το έστησαν στην πλατεία, ο **Θέος Χρίστος** (κ. Καπετανάκος) κ.ά.

Πολύ λιγότεροι ήταν εκείνοι που σκοτώθηκαν από τους Γερμανούς. Θυμάμαι π.χ. το ζεύγος **Γεωργίου Αρκομάνη** και **Σταματίας Αρκομάνη**, που τους σκότωσαν οι Γερμανοί κάτω στον κάμπο, στο Μπεϊλίκι, την περίοδο του θερισμού. Για εκείνη την ημέρα του Αγίου Πνεύματος (μάλλον), ακούστηκε στο χωριό πως ο Αρκουμάνης δεν θέλησε να πάει να θερίσει με τη γυναίκα του, μονολογώντας: «*Δεν το έχω σε καλό να πάω να θερίσω σήμερα που είναι γιορτή*». Έτσι τους βρήκε στο ντάμι μια γερμανική περίπολος και τους καθάρισε. Τους έφεραν στην πλατεία σκοτωμένους και έκαναν την κηδεία τους στην πέρα εκκλησιά, στην Παναγία.

Στην πλατεία τσολιάδες της βασιλικής φρουράς κ.ά.

Στην πλατεία, κάποιες φορές έκαναν τη βόλτα τους και λεβέντες νέοι, με ωραία κορμοστασιά, που υπηρετούσαν την θητεία τους ως τσολιάδες της βασιλικής φρουράς, όπως ο **Μπρακατσούλας**, ο **Στέργιος Κολοβός**, ο **Πάσχος**, ο **Θωμάς Κωσταβάρας**, ο **Περικλής Λιασκοβίτης** κ.ά. Φορούσαν φέσι στο κεφάλι, γιλέκο μαύρο, άσπρο πουκάμισο, άσπρη φουστανέλα, άσπρες κάλτσες και τσαρούχια στα πόδια.

Εμείς δεν χορταίναμε να τους βλέπουμε και να τους θαυμάζουμε. Ήταν θεόρατα παλικάρια, ως εκεί επάνω.

Θυμάμαι επίσης στην πλατεία τον **Ευάγγελο Παπαγεωργίου**, που ήρθε νιόπαντρος με την ωραία γυναίκα του, η οποία ήταν Ρουμάνα και πολύ όμορφη, ψηλή και με μεγαλοπρεπή εμφάνιση. Γύρω - γύρω ήταν όλοι οι επίσημοι του χωριού, ο **παπα - Λάμπρος Σδρόλιας**, ο **παπα - Κώστας Τσαρούχας**, οι Παπαγεωργέοι, οι Γιαννακέοι, οι Σδρολέοι

και πολλοί άλλοι και μόνο αυτή, μία ωραία και εντυπωσιακή γυναίκα να κυριαρχεί στη συγκέντρωση.

Ο άντρας μου Κωνσταντίνος Τέττας

Ο μακαρίτης άντρας μου **Κωνσταντίνος Τέττας**, ήταν πολύ καλός στα μαθήματα. Ήταν πρώτος μαθητής, αλλά παρά ταύτα δεν προχώρησε στα γράμματα και πήγε μόνο μια χρονιά στο Γυμνάσιο, διότι έμεινε για να βοηθήσει στις γεωργικές δουλειές τον πατέρα μου και γενικότερα την οικογένειά του. Συχνά μου έλεγε με παράπονο: «Όλα τα ντουβάρια έμαθαν γράμματα και πρόκοψαν κι εγώ που ήμουν πρώτος μαθητής έμεινα γκαβός και μεροκαματιάρης. Δούλευα εδώ και εκεί μόνο για ένα κομμάτι ψωμί».

Ένας άλλος σοβαρός λόγος, που δεν συνέχισε το Γυμνάσιο ήταν και το μεγάλο ποσό χρημάτων που απαιτούσαν οι εγγραφές. Μου έλεγε ότι δανείστηκε 500 δραχμές για να μπορέσει να εγγραφεί στην πρώτη τάξη του γυμνασίου. Δεν ήθελε δε να ξαναδανειστεί άλλα τόσα για να εγγραφεί στη δεύτερη τάξη.

Ο αείμνηστος Κώστας Τέττας, σύζυγος της Αρετής Τέττα.

Παντρευτήκαμε το 1957. Είχε πολύ καλή φωνή και τραγουδούσε ωραία, όταν ήμασταν στα χωράφια, αλλά και έψελνε που και που στην εκκλησία, κοντά στους ψάλτες.

Μου έλεγε ότι εκείνο το βράδυ των Βαΐων που μπήκαν οι αντάρτες στο χωριό τον πήραν και αυτόν, μέσα από την αχυρώνα, όπου ήταν κρυμμένος. Μαζί πήραν και την **Αγορίτσα Τέττα**, την αδερφή του. Ύστερα, όμως, μετά από ένα χρόνο περίπου, τον έπιασε ο στρατός μαζί με άλλους και τον έφερε στην Καρδίτσα. Στο δρόμο, επειδή είχε και τη φυσαρμόνικα μαζί του, του ζήτησαν να τραγουδήσει κι όλα.

- Πες μας το τραγούδι: «Εμπρός ΕΛΑΣ - ΕΛΑΣ για την Ελλάδα», που το ξέρεις καλά.

Και το τραγούδησε, μη μπορώντας να κάνει και αλλιώς.

Από την Καρδίτσα τον πήγαν στη Λάρισα, όπου τον είχε κρατούμενο ένας Καναλιώτης, ο οποίος τον έδειρε κιόλας. Και μονολογούσε αργότερα ο Κώστας: «*Από κανέναν άλλο δεν έφαγα ξύλο, παρά μόνο από αυτόν τον συγχωριανό μου*».

Στην αποφυλάκισή του βοήθησε πολύ ο **Στέργιος Κολοβός**, που ήταν στη χωροφυλακή, τον οποίο πήγε και παρακάλεσε η **Πολυτίμη Τέττα**, η αδερφή του Κώστα.

Η τρομάρα μας με το βομβαρδισμό

Την ημέρα και την ώρα του βομβαρδισμού, στις 15 Αυγούστου 1943, ήμουν μέσα στην εκκλησία. Μόλις άρχισε δε, εγώ με άλλους χώθηκα στη γωνία της εκκλησίας όπου βάζουν την κολυμβήθρα, κάτω από τη σκάλα και εκεί έμεινα σε όλη τη διάρκεια. Όταν τελείωσε, έτρεξα για το σπίτι μας, αλλά δεν το βρήκα. Μόνο χαλάσματα βρήκα. Μ' έπιασαν τα κλάματα. Ήταν ολόκληρο γκρεμισμένο από τις βόμβες. Ευτυχώς, όμως, δεν ήταν κανένας μέσα. Οι γονείς μου κατέβηκαν κάτω προς τα κήπια. Εκεί, ανάμεσά τους ήταν και ο **Σωκράτης Γκίκας**, τον οποίο τον χτύπησε ένα βλήμα και τον σκότωσε μπροστά στα μάτια τους. Τα παιδιά ήταν πέρα στη μανιά μου την

Βασίλου Πάσχου (κ. Ντίνου) και σώθηκαν.

Μετά τον βομβαρδισμό, επειδή το σπίτι μας καταστράφηκε ολοσχερώς, μείναμε με πολύ μικρό ενοίκιο στο σπίτι του **Θεόδωρου Πάσχου**, δίπλα στο σπίτι του **Ηρακλή Κατσόγιαννου**. Του δίναμε ένα φόρτωμα σιτάρι το χρόνο. Εκεί μείναμε 7 χρόνια. Ύστερα, όμως, αναγκαστήκαμε να φύγουμε και φιλοξενηθήκαμε στους θείους μου **Ντίνο Πάσχο** και **Παύλο Πάσχο** για ένα χρόνο, έως ότου αγοράσαμε το σπίτι του **Γεωργίου Μιχάλη**, που είναι ανάμεσα στο σπίτι του **Αλέκου Κατέρη** (κ. Φουστανέλλα) και του **Περικλή Καπνουτζή**. Για το σκοπό αυτό η μητέρα μου **Αικατερίνη Κωτούλα** πήγε στο Βόλο και έμεινε το βράδυ στο συγγενικό μας σπίτι, το Μιχαλέικο. Δώσαμε, λοιπόν, το καπάρο στον **Χρήστο Μιχάλη**, υπογράψαμε και ένα χαρτί, οπότε αποκτήσαμε το σπίτι μας αντί 65 λιρών. Από αυτές τις λίρες, τις 13 τις πήραμε με πλασματικό δάνειο και τις άλλες 7 τις δανειστήκαμε από τους συγγενείς μας και έτσι δώσαμε 20 λίρες καπάρο. Βάλαμε δε για την αγορά και το δικηγόρο τον **Μακρή** από το Βόλο για σιγουριά. Τα υπόλοιπα χρήματα τα δίναμε κάθε χρόνο με δόσεις από τα έσοδα του καπνού. Ευτυχώς οι άνθρωποι μας διευκόλυναν και μας φέρθηκαν πολύ καλά.

Στο σπίτι και στο χωράφι

Η οικογένειά μας, εκείνα τα χρόνια δεν είχε παρά καμιά δεκαπενταριά στρέμματα χωράφια, εγκατεσπαρμένα σε διάφορα μέρη: Στη Σαρακίνα, στις Φτέρες, στην Πάσχα και αλλού. Το προϊόν που φυτεύαμε ήταν λίγα σιτάρια και κυρίως καπνό, που το φέρναμε και το αρμαθιάζαμε εδώ στο σπίτι. Το ηλιάζαμε στις ηλιάστρες και το αποθηκεύαμε στο κατώι. Η ποικιλία του καπνού που βάζαμε ήταν η ονομαστή «Ζίχνα Καναλίων», ενώ οι ποικιλίες στα σιτάρια ήταν η «ντεβέτα» και το «μαυραγάνι» στην αρχή και αργότερα το «νούμερο», που ήταν πολύ προσοδοφόρο.

Από το Φθινόπωρο, όταν με την υγρασία μαλάκωνε το καπνό, αρχίζαμε και το καλουπιάζαμε, φύλλο - φύλλο. Ήταν μεγάλη ταλαιπωρία αυτό το καλούπιασμα και μας έτρωγε ολόκληρο το Χειμώνα. Το καλό φύλλο το φκιάναμε καλούπι και το σκάρτο το πετούσαμε.

Κατά το Χειμώνα έρχονταν οι έμποροι και αγόραζαν τα καπνά μας. Τότε ήταν που κλαίγαμε τη μοίρα μας. Στο δειγμάτισμα, πολλά δέματα τα έβγαζαν άχρηστα και έπρεπε να τα πάμε να τα κάψουμε. Δεν ξέρεις, Κώστα μ', πόσο μας πονούσε το κάψιμο αυτό. Κόπος και μόχθος μιας ολόκληρης χρονιάς να πηγαίνει χαμένος. Δέματα ολόκληρα να γίνονται παρανάλωμα του πυρός, είτε στη Βρωμόβρυση είτε πέρα από το Καρκατσιόλι.

Κλείνοντας το κομμάτι αυτό για τα χωράφια και το σπίτι, αξίζει να σου πω και τούτο, που ακούστηκε στην πλατεία. Εκείνον τον καιρό έγινε γεωργός και ο πατέρας σου **Δημήτριος Μαυρομμάτης**. Δεν ήξερε, όμως, να κάνει χωράφι με τα ζώα και μια φορά του έφυγαν τα ζώα από τη σειρά και στράβωσε η αυλακιά που έκανε το αλέτρι. Τότε ο **Σταύρος Μιχάλης**, που ήταν εκεί κοντά του είπε:

- Ε βρε Μήτσιο, μην τα βάζεις με τα ζώα. θα σιάξ' ύστερα κι αυτή η αυλακιά. Εσύ όταν έγραφες δεν στράβωνε καμιά γραμμή και ύστερα τη διόρθωνες;

Παρακαλιά για το καλούπιασμα

Αρκετές φορές η μάνα μου, που ήταν πολύ δραστήρια και χρυσοχέρα, επειδή καθυστερούσαμε στο καλούπιασμα, μάζευε «παρακαλιά» τα κορίτσια της γειτονιάς για να μας βοηθήσουν. Έτσι πέρασαν από το σπίτι μας εκείνη την περίοδο η **Κατίνα Ζούμπου**, η **Αγ-**

γελική Ρίζου, η **Ελένη Γιαννακού**, η **Φωτεινή Γιαννακού**, η **Βαγγελή Γεράση** (κ. Σιαφάκα) και άλλες.

Κατά το μεσημεράκι, λοιπόν, της ημέρας αυτής –γιατί το καλούπιασμα γινόταν όχι μόνο στα νυχτέρια, αλλά και την ημέρα– φαίνεται ότι τα κορίτσια άρχισαν να κουράζονται και με νοήματα να συνεννοούνται για να φύγουν. Η μητέρα μου, που ήταν ξύπνια, πρόσεξε αυτή την κίνηση και αμέσως έβαλε μπροστά ένα δικό της σχέδιο. Πηγαίνει, τότε μέσα στην κουζίνα, φτιάνει στα σβέλτα μια φασουλάδα, αναπιάζει επίσης και ψήνει στη γάστρα μια μπατζίνα και τη φέρνει για να φάνε τα κορίτσια.

Αυτά μόλις είδαν μια τέτοια προσφορά, παρατούν το αρμάθιασμα και ρίχνονται με όρεξη στο φαΐ. Η **Βαγγελή Γεράση** (κ. Σιαφάκα) δεν κρατήθηκε και είπε:

- Α ρε θειά, αυτά μας κάνεις και μας σκλαβώνεις. Τώρα με περισσότερη όρεξη θα ριχτούμε στο καλούπιασμα.

Και πραγματικά εκείνη την ημέρα καλουπιάσαμε πολύ και φτιάξαμε ολόκληρο δέμα. Τότε, στο τέλος, όταν πια τελειώσαμε τη δουλειά, ο πατέρας μου πήρε το μπουζούκι, που το έπαιζε πολύ καλά και άρχισε το τραγούδι. Και τα κορίτσια όλα μαζί το έριξαν σε έναν τρικούβερτο χορό, τραγουδώντας:

Της τύχης μου ήταν γραφτό να πάρω έναν χωριάτη,

να βγάζει τα παπούτσια του απάνω στο κρεβάτι.

Το μπουζούκι αυτό το κληρονόμησε αργότερα ο αδερφός μου ο **Λάμπρος Κωτούλας**, που επίσης το έμαθε πολύ καλά και από αυτόν ο γιός του, που το έχει ακόμη και σήμερα, συνοδεύοντας το καλό τραγούδι του.

Η μητέρα μου ήταν χαρούμενος άνθρωπος και τραγουδούσε ωραία. Έφκιανε το φαγητό και τραγουδούσε. Ζύμωνε στο σκαφίδι και τραγουδούσε. Είχε, πολύ ωραία και μελωδική φωνή και τα τραγούδια ήταν όλα παλιακά. Είχε δε δυνατή και βροντερή φωνή, σαν τον μακαρίτη τον **παπα - Λάμπρο Σδρόλια**, που έψελνε και αντηχούσε ολόκληρη η Κάτω Εκκλησία, όσο μεγάλη και αν ήταν. Ούτε μεγάφωνο, ούτε τίποτε.

Γενικές σκέψεις

Γενικά πιστεύω ότι η φτώχεια είναι φτώχεια και οι πλούσιοι πάντα τα έχουν. Εκείνα τα χρόνια και να πείναγες, το κρατούσες μέσα σου, δεν δειχνόσουν στον κόσμο. Σήμερα, όμως, τα πράγματα άλλαξαν. Όσοι πεινούν, όσοι δεν έχουν, μπορεί και να σε σκοτώσουν για να ζήσουν, για να σε ληστέψουν και να σου πάρουν έστω και ένα κατοστάρικο.

Με τον αναδασμό, που έγινε, τα πολλά χωράφια που είχαμε εδώ κι εκεί, συγκεντρώθηκαν όλα σε ένα μέρος. Αυτό ήταν πολύ καλό, αν και στην αρχή οι Καναλιώτες εναντιώθηκαν. Ίσως, όμως, είχαν και δίκαιο, διότι έγιναν και πολλές αδικίες. Εκείνοι που είχαν τα μέσα και γνώριζαν τους μηχανικούς, πήραν τις καλύτερες μερίδες και εμείς οι άλλοι ό,τι απόμεινε. Γι' αυτό και δεν είναι ίσια όλα τα αυλάκια του νερού.

Μια μέρα του Χειμώνα, θυμάμαι σημαδιακά, ότι είχε πεθάνει ο **Σωτήρης Παπανικολάου**, και επειδή είχε πολύ χιόνι, δεν μπορούσαν να σπάσουν και να τον πάνε στο νεκροταφείο και τον έθαψαν στην αστρέχα του Κοιμητηρίου, όπου είχε λίγο χιόνι.

Με τον άντρα μου τον **Κώστα Τέττα**, αποκτήσαμε δυο παιδιά τον **Χρήστο Τέττα**, που είναι πολιτικός μηχανικός και παντρεύτηκε στις Σοφάδες και την **Θεοπίστη Παπαστάμου**, που παντρεύτηκε στην Αιδηψό και μου χάρισαν 4 εγγόνια, από δύο ο καθένας αγόρι - κορίτσι.

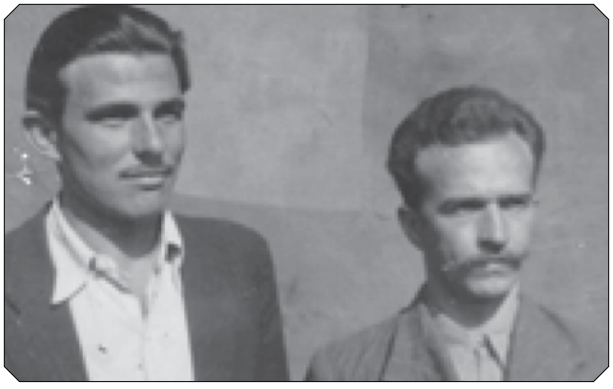
Φ ω τ ο γ ρ α φ ί ε ς

2.3.1950. Ο Γεώργιος Μπαλάφας έχοντας αριστερά του κάποιον συνάδελφό του φαντάρο.

Στον Πύργο. Από αριστερά. Καθιστοί: 1) Λάσδα Σόνια (κ. Λιάπη), 2) Κατέρη Αννούλα, 3) Κωτούλα Αμαλία (κ. Ζιώγα), 4) Κωτούλα Αγορίτσα (κ. Ζιώγα), 5)....., 6)..... Όρθιοι: 1) Τέττας Κώστας, 2) Κατέρη Λεύκα ....., 3)....., 4) Σιάφη Αντιόπη 5) Κατέρης Φώτιος, 6) Τέττα Πολυτίμη, 7) Μπάγιος Στέργιος 8) ...., 9) ....., 10) Γατή Βερόνη.

25.4.1950. Γιάρος, από αριστερά: Μήτσιος Βασίλειος (κ. Τσαγκάρης), Λάμπρος Πέτρου.

Ο Σωκράτης Παπαγεωργίου, συγχαίρει την Θεοπίστη Τέττα, υπό τα βλέμματα του δάσκαλου Γεωργίου Χριστοδούλου.

Από αριστερά: Κώστας Τέττας, Μήτσιος Χατζιάρας, Νίκος Μιχάλης (κ. Βάγκουρας).

Ομάδα καρναβαλιού (10ετία του 1950). Από αριστερά: Ιωάννης Κατέρης (κ. Φουστανέλλας), Παναγιώτης Κωτούλας, Χρήστος Αναστασίου (κ. Πόλιας) και Κώστας Τέττας.

Εργάτες φτιάχνουν χαρμάνι για να στρώσουν με τσιμέντο το δρόμο στα Μιχαλέικα (αρχές της 10ετίας του 1950): Από αριστερά: Κώστας Τέττας, Δημήτριος Κατέρης (κ. Μιτιάνος), Λάμπρος Κωτούλας, Δήμητρα Κατέρη (κ.Φουστανέλλα), Θρασύβουλος Κατέρης (κ. Καλιακούδας), Σταύρος Παντελής και Κώστας Κωτούλας.

Χορός έξω από την εκκλησία της Παναγίας, σε έναν γάμο. Από αριστερά: Λάμπρος Μπακογιάννης και Κώστας Τέττας.

Πάσχα στον Αϊ Λιά (10ετία του 1950). Από αριστερά: Απόστολος Τέττας και Κώστας Τέττας.

10ετία του 1950. Από αριστερά: Δημοφώντας Κοτρωνούλας, Χαραλάμπου Θωμάς (κ. Καψάλας), Χρήστος Κασινάς, Κώστας Τέττας και Παναγιώτης Κωτούλας.

Κανάλια, 2.8.2016

Αναμνήσεις από τα παλιά Κανάλια Τα παιδικά μου χρόνια

Γεννήθηκα το 1931. Πατέρας μου ήταν ο **Θρασύβουλος Θέος** και μητέρα μου η **Ευτέρπη Τσιρώνη**. Τα παιδικά μου χρόνια τα πέρασα κυρίως στον θεέικο μαχαλά, όπου έπαιζα και συναναστρεφόμουν με τα παιδιά τη γειτονιάς. Ιδιαίτερος φίλος μου ήταν ο λίγο μικρότερός μου **Στέργιος Κατέρης**, ο οποίος με ακολουθούσε σε κάθε βήμα και κάναμε πολλή παρέα. Η **Αριστούλα Καραλή** είχε στον κήπο της μια κορομηλιά γεμάτη κορόμηλα και μια ροδιά γεμάτη ρόδια, από όπου παίρναμε κρυφά άφθονα φρούτα. Έλεγα στο Στέργιο:

- Στέργιο κάτσε να πάω εγώ πρώτος και να πάρω όσα θέλω και μετά πας εσύ, για να μη μας καταλάβουν εδώ στη γειτονιά.

Ο Στέργιος, όμως, πού να κρατηθεί. Μόλις έμπαινα εγώ στον κήπο αμέσως σχεδόν πηδούσε τη φράχτη και αυτός από κοντά μου και γέμιζε τα σουκόρφια του φρούτα. Πιο κάτω ήταν ο κήπος της **Ευδοξίας Θέου**, όπου και πάλι κάναμε πότε – πότε την ίδια επιχείρηση.

Γενικά με το Στέργιο κάναμε όλες τις παιδικές ενασχολήσεις και τρέλες, στήναμε παγίδες για να πιάσουμε τσιονάκια, κυνηγούσαμε πουλιά, τα οποία βρίσκαμε κάτω από το Αλωνάκι και πίσω στη Γαυρώνα. Με τα άλλα παιδιά της γειτονιάς παίζαμε διάφορα παιδικά παιχνίδια, όπως την τσιλίκα, το κρυφτό, το κυνηγητό, την τόπα κ.λπ.

Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο

Στο Δημοτικό Σχολείο είχα συμμαθητές τον **Κωστάκη Τσιανάκα**, τον **Δημητράκη Καρακώστα**, το **Νίκο Κρίκο**, τον **Λάκη Κωτούλα**, την **Ευαγγελία Παπανικολάου**, την **Σταματία Καπνουτζή**, την **Φιλομήλα Κρίκου**, τον **Μήτσιο Τσιρώνη** κ.ά.

Την πρωτομαγιά, που πηγαίναμε περίπατο στον Αϊ Λια, τραγουδούσαμε το Μάη στο δρόμο και κάποια ώρα μας μάζευε όλους μαζί της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης ο δάσκαλός μας **Σπύρος Κατέρης** και μας έκανε υπαίθριο μάθημα με διάφορες ιστορίες για την Άνοιξη, το δάσος, τη φύση και πολλά άλλα. Έτσι γιορτάζαμε την Πρωτομαγιά, τότε, τόσο εμείς οι μαθητές, όσο και οι άλλοι Καναλιώτες αργότερα. Ο Αϊ Λιας γέμιζε από κόσμο με λουλούδια, πρασινάδες και όλα τα καλά.

Στο Γυμνάσιο έδωσα εξετάσεις και από την 6η τάξη του Δημοτικού πέτυχα στην 3η τάξη του Γυμνασίου, διότι, τότε, τα Γυμνάσια ήταν 8τάξια. Θυμάμαι, ο θείος μου **Θεοδόσης Θέος**, που ήταν καθηγητής στο Γυμνάσιο Καρδίτσας, γνώριζε τον μαθηματικό **Φώτιο Καλούση** (πρώην Κουλουσούσα) του Γυμνασίου Φαναρίου και του είπε να με προσέχει. Εγώ, όμως, δεν ήμουν καλός στα μαθηματικά, αλλά ο καθηγητής μου βρήκε τον τρόπο να με υποστηρίξει.

Μια μέρα στο διάλειμμα με καλεί και μου λέει:

- Αύριο θα σε σηκώσω να πεις μάθημα. Διάβασε, λοιπόν, όσο μπορείς καλύτερα.

Πραγματικά διάβασα με τη βοήθεια και των καλύτερων συμμαθητών μου και την άλλη μέρα, λίγο εγώ, λίγο ο καθηγητής μου που με βοηθούσε, τα κατάφερα και έλυσα σωστά τις ασκήσεις. Έτσι πέρασα την τάξη και μάλιστα πήρα 15 στο απολυτήριο στα μαθηματικά, τη στιγμή που στις προηγούμενες τάξεις έπαιρνα 10 – 11.

Όταν ήμουν στην τελευταία τάξη πήγαμε ημερήσια εκδρομή στα Μετέωρα. Πήραμε το τραίνο από τον Κόμπελο, φθάσαμε στην Καλαμπάκα, και από εκεί ανεβήκαμε με τα πόδια στα Μετέωρα. Μάλιστα μαζί - μας

ήταν και η **Χρυσούλα Πρίντσιου**, την οποία τη βγάλαμε φωτογραφία στο Μοναστήρι του Βαρλαάμ.

Στις μικρότερες τάξεις είχαμε μαθηματικό τον **Χρύσανθο Χρυσανθάκη**, ο οποίος συχνά μας κορόιδευε λέγοντας:

- Άλλοι ροβολάν από τους λόφους και άλλοι από τις λαγκαδιές.

Δηλ. άλλοι από τους μαθητές έρχονται από τα βουνά και άλλοι από τους κάμπους.

Μια φορά πλησίαζαν τα Χριστούγεννα και ο συμμαθητής μου **Κώστας Τσιανάκας**, πήγαινε να κάνει κάποια ζαβολιά, οπότε ο **Αστέριος Ζήσης** (κ. Στεργιαδάκος) τον πήρε είδηση και τον παρατήρησε λέγοντας:

- Τσιανάκα θέλεις να φας καμιά αποβολή χριστουγεννιάτικα;
- Όχι, όχι κ. καθηγητά, θα είμαι εντάξει, με συγχωρείτε.

Ο Ζήσης, τότε, έμενε στα Κανάλια, από όπου ήταν η καταγωγή του και πηγαινοερχόταν και αυτός μαζί μας στο Γυμνάσιο Φαναρίου. Μια φορά θέλησε «να κάνει το νερό του», όπως λέμε, φθάνοντας σε ένα ρεματάκι. Δεν πρόσεξε, όμως, ότι μερικές μαθήτριες τον ακολουθούσαν και μόλις τις είδε, χωρίς να σταματήσει τη δουλειά του, τις είπε:

Περάστε – περάστε, δεν με ενοχλείτε καθόλου.

Οι πρώτοι αντάρτες στο χωριό μας και ένα θλιβερό επεισόδιο

Οι πρώτοι αντάρτες ήρθαν στο χωριό μας από το Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι). Κατέφθασαν στην πλατεία, ήταν συντεταγμένοι σε μια γραμμή με την ελληνική σημαία επικεφαλής, έκαναν έναν κύκλο γύρω από τον πλάτανο της πλατείας και ύστερα παρατάχθηκαν μπροστά στις βρύσες.

Αρχηγός τους ήταν ο **Κωνσταντίνος Καφαντάρης** (κ. Νικηταράς), που μας έβγαλε έναν πατριωτικό λόγο ότι είμαστε ελεύθεροι Έλληνες που θα πολεμήσουμε να ελευθερώσουμε την πατρίδα μας και άλλα πολλά.

Στο τραπεζάκι του της πλατείας του χωριού.

Τον επόμενο χρόνο έζησα το πιο θλιβερό επεισόδιο της ζωής μου, όταν είδα μπροστά στα μάτια μου, να σφάζουν οι αντάρτες τη **Μαρία Γορδίου** (κ. Μαρίτσα). Το πρωί εκείνο ξεκινήσαμε προς το Γυμνάσιο Φαναρίου με τον συμμαθητή μου **Κωστάκη Τσιανάκα**, και βλέπουμε κόσμο να κατευθύνεται προς το νεκροταφείο, έχοντας επικεφαλής τους αντάρτες γύρω από τη Μαρίτσα. Μπήκαν όλοι μέσα στο νεκροταφείο και σταμάτησαν δίπλα σε μια γούρνα. Στη στιγμή ένας από τους αντάρτες, ο **Γεώργιος Χασιώτης**, βγάζει από τη θήκη του μαχαίρι του και αστραπιαία το καρφώνει στο λαιμό της Μαρίτσας, βοηθούμενος από έναν άλλο αντάρτη, μέσα από τις οιμωγές, και τα σπαρακτικά ουρλιάσματά της. Εγώ έμεινα. Πάγωσα. Και ύστερα, αφού την αποτελείωσαν την έριξαν μέσα στη γούρνα.

Η ανατριχιαστική αυτή σκηνή χάραξε ολόκληρο το είναι μου και με ταλαιπωρούσε αφάνταστα. Επί μια βδομάδα δεν μπορούσα να βάλω μπουκιά στο στόμα μου, δεν μπορούσα να κοιμηθώ ήσυχα. Το πιστεύεις, Κώστα;

Στον τάφο της έγραψαν: «Μαρία Γορδίου, προδότρια, εσφάγη υπό των ανταρτών».

Ο βομβαρδισμός του χωριού μας

Τον 15αύγουστο του 1943, έγινε ο βομβαρδισμός του χωριού μας. Πρώτα ήρθε ένα αεροπλάνο αναγνωριστικό, γιατί έμαθαν οι Γερμανοί ότι θα γινόταν ένα συνέδριο στην περιοχή μας. Αφού το αεροπλάνο πέρασε από την Καρδίτσα και δεν είδε τίποτε, ήρθε στο χωριό μας την ώρα που σχολνούσε η εκκλησία. Ένα στέλεχος της ΕΠΟΝ κρατούσε μια σημαία τεράστια και την ανέμιζε, λέγοντας ότι είναι συμμαχικό. Το αεροπλάνο έριξε μια φωτοβολίδα κόκκινη και έφυγε.

Ο πατέρας μου Θρασύβουλος Θέος με μέλη της οικογένειάς μας

Μετά από 10 λεπτά περίπου κατέφθασαν 12 αεροπλάνα και μας πλάκωσαν με τις βόμβες. Επί μία σχεδόν ώρα μας βομβάρδιζαν συνεχώς. Είχε γίνει το χωριό σκόνη. Ευτυχώς, καμιά βόμβα δεν πέτυχε την εκκλησία, αλλά όλες έπεσαν γύρω από αυτή. Αλλιώς θα θρηνούσαμε πολλά θύματα, διότι η εκκλησία ήταν γεμάτη κόσμο.

Στο σπίτι μας ήμουν εγώ με άλλα 6 άτομα, όλοι πανηγυριώτες. Μπήκαμε κάτω από το αμπάρι για να προφυλαχτούμε. Ακριβώς στο διπλανό σπίτι έπεσαν δυο εμπρηστικές βόμβες και κάηκαν μέσα δυο κοπέλες, αδερφές του **Βασιλείου Θέου**. Μιλάμε για βόμβες πολλές και μεγάλες βόμβες. Μάλιστα τα αεροπλάνα είχαν και πολυβόλα. Όπου έβλεπαν άνθρωπο, τον θέριζαν. Αρκετά θύματα είχαμε και με τον τρόπο αυτό.

Μόλις τελείωσε ο βομβαρδισμός και έφυγαν τα αεροπλάνα, βγαίνω έξω και φεύγω προς τα κάτω, και τρέχω από το δρόμο σε ένα γεφύρι για να προστατευθώ. Η μάνα μου, όμως, δεν με είδε που έφυγα και ανησυχούσε, πιστεύοντας ότι σκοτώθηκα. Ευτυχώς την καθησύχασε η **Ελένη Γιαννακού**, λέγοντας:

- Μην ανησυχείς καθόλου. Εγώ τον Κώστα τον είδα κάτω από το Αλωνάκι.

Μερικές μέρες αργότερα, την ώρα που ήμουν στα πρόβατα πέρα στις Λυγαριές μαζί με άλλους, καταφθάνουν τρία αεροπλάνα «στούκας» και μόλις τα βλέπουμε πηδάμε και χωνόμαστε μέσα στο χαντάκι.

Οι επιθέσεις των ανταρτών εναντίον των Γερμανών

Το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, τότε τους πολεμούσε τους Γερμανούς ασχέτως αν αργότερα ήρθε ο εμφύλιος. Μια φορά έρχονταν δυο Γερμανοί από την Καρδίτσα με μοτοσικλέτα και κατευθύνονταν προς τον Κόμπελο. Κάτω στο Σκατιάρη, μετά του Μπεκίρ τη Ράχη, τους έστησαν ενέδρα οι αντάρτες και άρχισαν να τους πυροβολούν. Αμέσως οι Γερμανοί εγκαταλείπουν τη μοτοσικλέτα, χώνονται μέσα στους βάλτους και έτσι εξαφανίστηκαν.

Ο **Απόστολος Ζαζάς**, κοινώς **Μπανιάς**, που καταγόταν από τη Λοξάδα, ήταν ένας από τους αντάρτες και βάζει μπρος τη μοτοσικλέτα και ανεβαίνει εδώ στο χωριό[17], στο

17. Ο **Χρήστος Σδρόλιας** (του Χρή) θυμάται πως *δεν ήταν ο **Ζαζάς**, αλλά ο Καναλιώτης **Απόστολος Καλογρίτσας** εκείνος που έβαλε μπρος τη μοτοσικλέτα και ήλθε στο χωριό μας, στο Καρκατσιόλι, όπου την εξέθεσε σε κοινή θέα. Εκεί ήμουν παρών κι εγώ, και το θυμάμαι πολύ καλά το γεγονός. Ύστερα ο Καλογρίτσας αποφάσισε να την πηγαίνει πάνω στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) για να την επιδείξει στους αρχηγούς. Τότε εγώ λέγω στους υπεύθυνους της οργάνωσης των ανταρτών, που είχαμε στο χωριό:*

Καρκατσιόλι, όπου τη περιεργαζόμαστε όλοι ως λάφυρο. Λάφυρο επίσης βρήκε και ένα μυδράλιο, το οποίο αργότερα χρησιμοποιούσε για να πυροβολήσει το τραίνο που περνούσε στη γραμμή κάτω από τη Λοξάδα.

Αναμνηστική φωτογραφία στην σκάλα του παλιού σπιτιού μας.

Ένα απογευματάκι οι αντάρτες αποφάσισαν να χτυπήσουν το Σιδηροδρομικό Σταθμό Φαναρίου, που τον φύλαγαν κάμποσοι Γερμανοί στρατιώτες. Προσπάθησαν να τον χτυπήσουν και άλλες φορές, αλλά αυτή τη φορά έκαναν συντονισμένη προετοιμασία από όλες τις μεριές. Πάνω στην κορυφή της ράχης Φαναρίου είχαν στήσει το πολυβολείο τους και ένα κανόνι, το οποίο, όμως είχαν επισημάνει οι Γερμανοί. Εκεί, λοιπόν, από μια οβίδα όλμου σκοτώθηκε ο Καναλιώτης **Κωνσταντίνος Σακελλάρης**, και άλλοι δύο, τους οποίους τους έφεραν και τους έθαψαν στον Αϊ – Λια, με μεγάλες τιμές.

Στην επίθεση αυτή των ανταρτών ήταν και ο **Απόστολος Ζαζάς** (κ. Μπανιάς), που πολεμούσε με το μυδράλιο. Έφτασε πολύ κοντά στο γερμανικό καταφύγιο, κάπου 20 μέτρα και κρυμμένος πίσω από ένα δένδρο θέλησε να ανάψει ένα τσιγάρο. Αμέσως τον επισημαίνει ένας Γερμανός και με μια χειροβομβίδα τον αφήνει στον τόπο[18]. Το ίδιο έγινε και σε άλλες περιπτώσεις με αποτέλεσμα να ηττηθούν οι αντάρτες με μεγάλες απώλειες και το φυλάκιο να μείνει στα χέρια των Γερμανών.

Η ειρωνεία της επιχείρησης αυτής ήταν ότι μετά από δύο μέρες ήρθαν δύο τανκς και πήραν όλους τους Γερμανούς, εγκαταλείποντας το φυλάκιο.

Οι Γερμανοί έφθασαν στο Μουρκ

Κατά την περίοδο της Κατοχής, ένα μεγάλο απόσπασμα των Γερμανών, ερχόμενο από την Καρδίτσα, έκανε εξόρμηση προς τα δυτικά και έφθασε μέχρι το ξωκκλήσι του Αγίου Νικολάου και τα Καναλιώτικα ντάμια. Οι κάτοικοι του χωριού μας, που καθημερινά βρίσκονταν στα χωράφια τους, μόλις τους είδαν, παράτησαν τις δουλειές τους και πήραν τα πλάια, πάνω προς το Κουρί. Πολλοί άλλοι συγκεντρώθηκαν στους χώρους γύρω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου και τα κοντινά ντάμια, αναμένοντας.

Μαζί τους ήταν και ο **Θωμάς Τσιούμας**, ο οποίος ήξερε γερμανικά για να τους χαιρετήσει και να τους μιλήσει. Όταν τον άκουσαν οι Γερμανοί αξιωματικοί να τους καλωσορίζει στη γλώσσα τους πλησίασαν και του ζήτησαν πληροφορίες για τους αντάρτες που τυχόν κρύβονταν εκεί. Μάλιστα όταν είδαν πολύν κόσμο να ανεβαίνει στην πλαγιά προς το Κουρί, θέλησαν να τους πυροβολήσουν για να τους εξοντώσουν, νομίζοντας ότι είναι αντάρτες.

- Όχι, τους λέει ο **Τσιούμας**, δεν είναι αντάρτες, αλλά είναι χωριανοί μας που φοβήθηκαν και πήραν την πλαγιά για να φύγουν μακριά και να κρυφτούν.

Οι κάτοικοι, που ήταν στα ντάμια του

- *Μην αμελήσετε να ειδοποιήσετε το αρχηγείο στο Μορφοβούνι, ότι έρχεται ο **Καλογρίτσας** καβάλα στη μοτοσυκλέτα, για να μην τον πάρουν για Γερμανό, μόλις τον ιδούν από μακριά και τον καθαρίσουν.*

18. Πάλι ο **Χρήστος Σδρόλιας** (του Χρη), συμπληρώνει λέγοντας: *Ο Γερμανός αυτός ήταν μέσα σε ένα κρυφό αμπρί, που είχαν ανοίξει οι Γερμανοί, χωρίς να το επισημάνουν οι αντάρτες, οπότε τον αιφνιδίασε τον **Μπανιά**, και τον σκότωσε.*

Μουρκ, για να τους καλοπιάσουν τους Γερμανούς, τους έστρωσαν ένα πλούσιο τραπέζι με πρόχειρα φαγητά: ψωμί ζεστό, τυρί, γάλα, φρούτα κ.λπ.. Ο θείος μου **Αποστόλης Τσιρώνης**, τους έφερε μέλι από τα πολλά μελίσσια του, η μητέρα σου **Όλγα Μαυρομμάτη**, τους πρόσφερε πίτα και άλλα εδέσματα. Μάλιστα οι Γερμανοί μόλις είδαν την πίτα, πρότειναν στη μητέρα σου να φάει αυτή πρώτη πίτα, γιατί φοβούνταν μήπως έχει μέσα δηλητήριο.

Οι Γερμανοί, αφού έφαγαν καλά – καλά, μας χαιρέτησαν και έφυγαν, όπως ήρθαν, χωρίς να πειράξουν κανένα. Τις επόμενες μέρες εγώ έμεινα στο θείο μου μαζί με άλλους και επειδή το ντάμι δεν μας χωρούσε, κοιμηθήκαμε έξω στο ύπαιθρο στρωματσάδα ανάμεσα στα μελίσσια. Ο βόμβος των μελισσών μας νανούριζε και αμέσως μας πήρε ένα βαθύς και αναπαυτικός ύπνος.

Η επίθεση των ανταρτών στην Καρδίτσα.

Το 1948, με το δεύτερο αντάρτικο, έγινε η επίθεση των ανταρτών στην Καρδίτσα. Χωρίς μεγάλη αντίσταση οι αντάρτες την κατέλαβαν σχεδόν ολόκληρη και την κράτησαν επί τρεις ημέρες. Εγώ ήμουν μαζί με άλλους στο υπόγειο, ώστε να προφυλαχτούμε και να μη μας βρουν και μας στρατολογήσουν.

Μετά την πρώτη μέρα, ησύχασαν κάπως τα πράγματα και νομίσαμε ότι έφυγαν, οπότε βγήκαμε από το «καταφύγιο». Εκείνη τη στιγμή καταφθάνει ένας αντάρτης και μια αντάρτισσα και μας επιστρατεύουν, κατευθυνόμενοι προς τα βουνά. Μόλις βγήκαμε από την Καρδίτσα, πλησιάζω την αντάρτισσα και της λέγω εμπιστευτικά:

- Εγώ έχω τη θεία μου **Γεωργία Τσιρώνη** πάνω στο βουνό, γιατί με παίρνεις και μένα;
- Είσαι πραγματικά ανεψιός της Γεωργίας, που την ξέρω καλά; Μου είπε και συνέχισε:
- Εγώ θα προχωράω μπροστά, θα κάνω πως δεν σε βλέπω κι εσύ βρες τρόπο να φύγεις.

Έτσι και έγινε, οπότε εγώ ελευθερώθηκα και γύρισα στην Καρδίτσα.

Η θεία μου, η **Γεωργία Τσιρώνη**, έφθασε μέχρι την Τασκένδη οπότε μάλιστα παντρεύτηκε έναν Έλληνα από τον Τίρναβο, έκαναν δυο αγόρια και το 1972, ο **Αθανάσιος Πάσχος** που ήταν στην υπηρεσία επαναπατρισμού, τους βοήθησε και έκαναν τα χαρτιά τους και επέστρεψαν στην Ελλάδα.

Ο άλλος θείο μου, ο **Απόστολος Τσιρώνης**, αδερφός της Γεωργίας, αρρώστησε αργότερα από καρκίνο των οστών και τον πήρα στην Αθήνα, όπου ήταν γιατρός ο **Θωμάς Βαϊνάς**, στο Ιπποκράτειο. Τον πήγαμε στο ΚΑΤ για να χειρουργηθεί. Τον ανέλαβε ένας χειρούργος του νοσοκομείου, ο οποίος μάλιστα ζήτησε ως ανταμοιβή μεγάλο ποσό. Παρά ταύτα αποφάσισα να τον χειρουργήσει. Αλλά ο Αποστόλης δεν δέχτηκε. Έκανε μια θεραπεία και γύρισε στο χωριό για να ηρεμήσει, και αργότερα αποφασίζει μόνος του την εγχείρηση, όπως με συμβούλεψε ο γιατρός. Πήγε κάτω στο Μουρκ για τις γεωργικές δουλειές του και μέσα σε λίγες μέρες μαθαίνω ότι πέθανε.

Αφήγηση: **Θέος Κωνσταντίνος του Θρασύβουλου**,
Καλοκαίρι 2019

Τα καρλίσια ψάρια στην πείνα του ’41

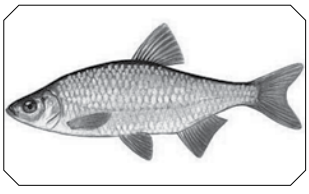
Στην περίοδο της πείνας του ’41, είχαμε, βέβαια, τα πολλά χόρτα, τα «λάχανα», όπως τα λέγαμε, τα οποία χρησιμοποιούσαμε πολύ στα φαγητά μας και με τα οποία φτιάχναμε

το περίφημο ψωμί της εποχής, το αποκαλούμενο «λαχανόψωμο». Τα άφθονα αυτά λάχανα εξύμνησε σε ένα κήρυγμά του ο θεολόγος καθηγητής του Γυμνασίου Φαναρίου **Σάββας Νανάκος**. «*Είχαμε την πείνα, έλεγε, αλλά ο Θεός μας έδωσε τη μεγάλη εκείνη αφθονία στα λάχανα, τα οποία έσωσαν πολλές ζωές*».

Εκτός από τα λάχανα – χόρτα, όμως, παρουσιάστηκε και άλλο «δώρο Θεού» εκείνη την εποχή. Επειδή δεν μπορούσαμε να αγοράσουμε κρέας τις Κυριακές από το χασάπη που ήταν ακριβό, αγοράζαμε ψάρια, που ήταν πιο φθηνά και μάλιστα ψάρια καρλιώτικα, που ήταν πάμφθηνα και γι' αυτό γίνονταν ανάρπαστα. Είχαν, βέβαια πολλά κόκαλα, όχι μόνο στον κύριο κορμό τους, αλλά και μέσα στο «ψαχνό» τους, όταν τα τρώγαμε. Όμως, με λίγη προσοχή και με λίγη υπομονή, τα καταφέρναμε πολύ καλά.

Τα καρλιώτικα τα ψάρια αλιεύονταν από τη λίμνη Κάρλα, που αργότερα κακώς αποξηράνθηκε και σήμερα πλέον αγωνίζονται να την ξανασυστήσουν, σε περιορισμένο χώρο, βέβαια, με ένα φράγμα του έχουν κατασκευάσει. Αλλά ψάρια από τη λίμνη Κάρλα δεν είδαμε ακόμη.

Τότε, λοιπόν, στην Κατοχή, κατέφθαναν στην πλατεία των Καναλίων φρέσκα και δροσερά καρλίσια ψάρια. Και μάλιστα μόνο καρλίσια. Κανένα άλλο είδος ψαριού δεν έφθανε στο χωριό, ίσως διότι δεν πωλούνταν, αφού οι κάτοικοι δεν είχαν χρήματα για να τα αγοράζουν, επειδή ήταν ακριβά. Πάντως τα καρλιώτικα ψάρια ήταν ψάρια δεύτερης και τρίτης διαλογής.

Τύπος καρλιώτικου ψαριού

Τα καρλιώτικα ψάρια τα έπιαναν οι ψαράδες της λίμνης Κάρλας, του χωριού των Καναλίων και Στεφανοβικείου Μαγνησίας και έρχονταν πρωί - πρωί κατ' ευθείαν στο χωριό μας με το πρωινό δρομολόγιο του τραίνου Βόλου – Καλαμπάκας, από τους μικροπωλητές – ψαράδες

Τα Κανάλια, ήταν ο τελευταίος σταθμός των ψαράδων αυτών, διότι πρώτα περνούσαν και από το Φανάρι, όπου επίσης πωλούσαν ψάρια. Στο τέλος, όταν πια όλοι σχεδόν οι Καναλιώτες της πλατείας αγόραζαν τα ψάρια του σπιτιού τους, οι ψαράδες τα έβαζαν στη φτήνια, και τα έδιναν όσο - όσο. Τότε ήταν που η καημένη έσχατη φτωχολογιά αγόραζε τα πάμφθηνα πλέον ψάρια. Παρά ταύτα, κάποιες φορές έμεναν και κάμποσα υπόλοιπα, τα οποία οι ψαράδες τα πετούσαν στο «Τρανό το ρέμα» και μύριζαν άσχημα στους διερχόμενους. Βρωμούσε ο τόπος.

Πολλά καρλίσια ψάρια πωλούνταν στο χωριό κατά την ημέρα της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, την 6η Αυγούστου, διότι τότε είχαμε «κατάλυση ιχθύων» κατά τους εκκλησιαστικούς κανόνες, τη στιγμή που διαρκούσε η 15ήμερη νηστεία του 15αύγουστου.

Τα Καρλίσια ψάρια τα έφερναν και τα πωλούσαν στο χωριό μας οι Φαναριώτες: **Βάιος Σαβάλλας**, **Χρήστος Παπαγρηγορίου**, με το παρατσούκλι «Μεσάνυχτας», επειδή πήγαινε πρώτος τα μεσάνυχτα με τα άλογα και έπαιρνε τα ψάρια από την Κάρλα, **Γεώργιος Ντούσιας**, που έφερνε ψάρια μέχρι το 1940 μόνο Φθινόπωρο και Χειμώνα, διότι το Καλοκαίρι βρωμούσαν, αφού δεν υπήρχαν ψυγεία, τότε και **Βάιος Ντούσιας**, που τα προμηθεύονταν τα ψάρια από το σταθμό Φαναρίου, όπου τα έφερνε άλλος προμηθευτής.

Αργότερα, καρλίσια ψάρια έφερνε στο χωριό ο Καναλιώτης **Χρήστος Αλεξανδρής** (κ. Μουταράς) και προ παντός ο **Απόστολος Πάσχος** (κ. Τσακνής), ο οποίος μάλιστα έκανε και το δρομολόγιο με το τραίνο. Ακόμη και ο

Παναγιώτης Τζαβέλας, έφερνε ψάρια και τα πωλούσε, καθώς και ο **Χρήστος Μπλέτσας**, που ήταν μόνιμος μικροπωλητής στο τραίνο.

Εκτός από τα καθεαυτού καρλιώτικα ψάρια, που ήταν μεγάλα και κάπως ακριβότερα, οπότε τα αγόραζαν οι ευκατάστατοι Καναλιώτες, κάποιες φορές κατέφθανε στο χωριό και η ποικιλία «ουγγλιές», που έρχονταν μάλλον από τη λίμνη των Ιωαννίνων. Τα ψάρια αυτά ήταν πολύ μικρά, σαν τον σημερινό γαύρο και ήταν για ψήσιμο ή σπανιότερα για τηγάνισμα. Όταν πήγαινες δε να τα καθαρίσεις έσκαγε η φούσκα τους και πετάγονταν μόνα τους έξω από το αγγείο. Επίσης υπήρχαν και οι «γλίτσες», που ήταν μικρά ψάρια, φθηνότερα, με περισσότερα κόκαλα, που τα αγόραζε πάλι η φτωχολογιά..

Αφήγηση: **Κ. Δ. Ζούμπος**, **Κ. Καρανάσιος**, **Τ. Δήμου**, **Θ. Φίνος**, **Δ. Αγγελής** (Φανάρι)
Κανάλια, 4.8.2016.

Τα Μετέωρα

Τον Αύγουστο του 1945 αποφάσισα να επισκεφθώ τα Μετέωρα. Η παράδοση του χωριού μου Κανάλια, επιβάλλει κάθε χρόνο τέτοιον καιρό, να πηγαίνει αντιπροσωπεία πολιτών του και να παραλαμβάνει την εικόνα της Παναγίας από το μοναστήρι της Μεταμόρφωσης, να τη φέρνει στο χωριό και το οποίο σύσσωμο και με επικεφαλής τον δεσπότη, την παραλαμβάνει και την φιλοξενεί επί ορισμένο χρονικό διάστημα. Πάντοτε άλλωστε με γοήτευε η ιδέα να γνωρίσω από κοντά το μέρος αυτό με τους καλλιτεχνικούς θησαυρούς και τα κειμήλια του χώρου, αλλά να δω και τη ζωή των μοναχών και να πληροφορηθώ από πρώτο χέρι τις σκέψεις και τις απόψεις τους για το μοναχικό βίο.

Με επικεφαλής τον **παπα – Κώστα Τσαρούχα** και με συντροφιά το Νίκο και τον Πέτρο πήραμε το θεσσαλικό τραίνο έως την Καλαμπάκα και από εκεί με τα πόδια στο Καστράκι και στη συνέχεια στα Μετέωρα. Φθάσαμε αργά το μεσημέρι. Ανεβήκαμε τα σκαλιά, περνώντας από τη μικρή και στενή σήραγγα και φθάσαμε στην κορυφή του βουνού, όπου το μοναστήρι της μεταμόρφωσης. Μας προτάθηκε να ανεβούμε με το δίχτυ, αλλά ούτε λόγος για τέτοιο εγχείρημα. Και μόνο η θέα του χάους, που το μετρήσαμε με το μάτι και το φόβο, μας οδήγησε σε σαφώς απορριπτική απόφαση.

Μας υποδέχθηκε ο ηγούμενος, ένας καλοθρεμμένος και βαρύς ιερωμένος, όχι πάνω από 60 χρονών, ψηλός και επιβλητικός και με βαριά φωνή και πειστικό λόγο. Μας οδήγησαν και καθίσαμε στο «αρχονταρίκι» που πρόβαλε σε προεξοχή προς την εξωτερική και κύρια πρόσοψη και μπορούσες από εκεί να έχεις στο οπτικό σου πεδίο ολόκληρη την εικόνα προς την Ανατολή και τους βράχους των Μετεώρων. Στην πορεία μας προστέθηκαν και οι μοναχοί – πατέρες **Αθανάσιος** και **Κλεομένης**. Ύστερα από έναν σύντομο διάλογο, οι νεότεροι της αποστολής μαζί με τον Κλεομένη μετακινηθήκαμε σε επίκαιρο σημείο για να επισκοπήσουμε τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο.

Θαυμάσαμε το φυσικό περιβάλλον, που φάνταζε συναρπαστικό. Η θέα από τους πανύψηλους βράχους προς τις ρίζες του Πηνειού ποταμού και προς την πλευρά του Καστρακίου και της Καλαμπάκας προσφέρει μια ανεπανάληπτη και απαράμιλλη ζωγραφική εικόνα ανεκτίμητης καλλιτεχνικής αξίας.

Εξάλλου δεν είναι αναγκαίο να είσαι ειδικός επιστήμονας, γεωλόγος ή γεωφυσικός για να αντιληφθείς ότι η προέλευση και ο σχηματισμός των υπερφυσικών αυτών σε όγκο βράχων, που διαμορφώνουν την πέτρινη αλυσίδα των Μετεώρων, υπήρξε το αποτέλεσμα ανεξή-

γητων και συνταρακτικών τεκτονικών σεισμικών φαινομένων και γεωλογικών ανατροπών και αναστατώσεων. Και κανένας δεν μπορεί με βεβαιότητα και σιγουριά να αποφανθεί, αν οι επιβλητικοί αυτοί ογκόλιθοι, προέρχονται από κάποια χαμένη σήμερα κοίτη ποταμού ή από βουνό που σκίστηκε από σεισμό και έτσι ξέμειναν οι γρανιτώδεις, περήφανοι και επιβλητικοί αυτοί βράχοι να χάσκουν, παραμένοντες ως μοναχικοί μάρτυρες της ιστορίας της γης μας και του κόσμου και να ορθώνονται μεγαλοπρεπείς και αγέρωχοι στο όμορφο τοπίο. Οπωσδήποτε πάντως πρόκειται για ένα θέαμα που δεν υπάρχει παρόμοιο στον κόσμο. Νιώθεις ακόμη από εκεί από την κορυφή των Μετεώρων, καθώς αφήνεις το βλέμμα σου να περιπλανηθεί και να επισκοπήσει τον περίγυρο ότι είσαι κυρίαρχος της περιοχής και ότι βρίσκεσαι στο σημείο αυτό μοναχικός θεατής και θαυμαστής «θεϊκή αδεία».

Περιεργαστήκαμε τους θησαυρούς του μοναστηριού. Είναι αντικείμενα ανυπολόγιστης καλλιτεχνικής αξίας. Είναι δημιουργήματα και εικόνες ρεαλιστικής ή άλλης μορφής τεχνοτροπία και με επίδραση βυζαντινή ή δυτική, δίχως να αφαιρείται, όμως, η προσωπική συμβολή και η έμπνευση του δημιουργού. Διότι οι άνθρωποι αυτοί, οι μοναχοί και δημιουργοί των έργων, είχαν πίστη και αφιέρωσαν το είναι τους και το χρόνο μιας ζωής στην υπηρεσία των ιδεών τους και είχαν ακόμη και την ισχυρή προς τούτο θέληση, όλα δηλ. τα απαραίτητα πνευματικά και ψυχικά στοιχεία και εφόδια, έτσι ώστε να φιλοτεχνήσουν λαμπρά και αξιόλογα καλλιτεχνήματα. Η πίστη, η όποια πίστη, πρόσθεσε ο Πέτρος της παρέας μας, είναι μεγάλη κινητήρια και δημιουργός δύναμη σε οποιονδήποτε τομέα και πεδίο της ζωής.

Η συζήτηση περιστράφηκε μετά στο φαινόμενο του μοναχισμού. Συγκεκριμένα ο Νίκος υποστήριξε ότι ο αναχωρητισμός δεν βοηθάει το ιδεώδες του χριστιανισμού, που πρέπει με τη στάση και το παράδειγμα της ζωής και της συμπεριφοράς των χριστιανών και τους ενάρετους χαρακτήρες των να επηρεάζουν και τους άλλους μέσα στη ζωή της κοινωνίας. Και έφερε και το παράδειγμα του εκτροχιασμού του κινήματος αυτού από την ορθή και ηθική πίστη και ιδίως των ταγμάτων των Ιησουιτών και της Ιερής Εξέτασης σε βάρος ανθρώπων της επιστήμης, ιδιαίτερα στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης. Και εν τέλει, κατέληξε ο Νίκος, δεν πρέπει να υποτάσσουμε το γήινο εντεύθεν στο επουράνιο εκείθεν, αλλά να προωθούμε την εγκοσμολατρεία.

Ο **Κλεομένης** δεν αντέλεξε στις παρατηρήσεις αυτές, ισχυρίστηκε, όμως, παρά ταύτα ότι το ισοζύγιο του μοναχισμού είναι σε κάθε περίπτωση θετικό, ιδίως σε ό,τι αφορά τη διαφύλαξη της πίστης και των παραδόσεων της θρησκείας και των θησαυρών της και ιδιαίτερα η συνεισφορά του στη γλώσσα και στη διατήρηση και ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και στην προώθηση των θεμάτων ηθικής τάξης.

Αυτή είναι μια ακόμη από τις βασικές αντιρρήσεις μου, απάντησε ο Νίκος. Ότι δηλ. τις ανήθικες πράξεις και τη χαλάρωση των ηθών μέσα στην κοινωνία και στους ανθρώπους δεν πρέπει να επιδιώκεις να την ανατρέψεις με τη φυγή και την άρνηση, αλλά με τη μάχη, που οφείλεις να δίνεις καθημερινά και μάλιστα ακριβώς εκεί που υπάρχει το πρόβλημα. Να προσπαθείς να δείξεις το δρόμο με τη δική σου συμπεριφορά και το παράδειγμα, με το δίδαγμα, αλλά και με την πράξη. Και όχι να αναχωρείς και να φεύγεις από τον κόσμο και να μην ενδιαφέρεσαι για το τι γίνεται πίσω σου!

Και να προσθέσω και κάτι άλλο: Με το να απαρνιέσαι την οικογένεια και να μη θέλεις να κάνεις παιδιά δεν σημαίνει ότι περιφρονείς το νόμο της δημιουργίας και ο οποίος σύμφωνα με τα δεδομένα της θρησκείας μας, αποτελεί

ένα από τα ύψιστα καθήκοντα του ανθρώπου πάνω στη γη; Μήπως, θα μου απαντήσεις, ότι αυτό δεν πρέπει να γίνει για να μην οδηγηθούν στην ηθική παράλυση; Αλλά τότε αυτό δεν είναι εγωιστικό και εξαιρετικά φίλαυτο;

Καταλήγω, λοιπόν, στο συμπέρασμα, πρόσθεσε ο Νίκος, ότι βεβαίως το κίνημα του μοναχισμού και σε γενική θεώρηση, πρόσφερε υπηρεσίες στην ορθοδοξία και στο ελληνικό έθνος, γιατί και από την τελευταία αυτή άποψη, τα μοναστήρια βοήθησαν στον αγώνα των Ελλήνων για να διατηρήσουν την εθνική ταυτότητα και τη γλώσσα μας και με πρακτικά μέσα στο κίνημα της ανεξαρτησίας και στη στερέωση του κράτους μας, αλλά, αναφορικά με τα θέματα που σχετίζονται με την πίστη και τη θρησκεία, είμαι αρνητικός για τη χρησιμότητα του κινήματος αυτού.

Είχε περάσει η ώρα. Οι άλλοι της συντροφιάς και ο ηγούμενος βρίσκονταν ήδη στο αρχονταρίκι. Είχε πέσει το σκοτάδι, που με το πέπλο του κάλυψε ολόκληρη την περιοχή. Κυριαρχούσε απόλυτη σιωπή. Οι λάμπες του πετρελαίου φώτιζαν με το αχνό και αδύναμο φως, τους τοίχους του μοναστηριού και ζωγράφιζαν τις σκιές των καλογέρων, που περιφέρονταν για τις τακτικές τους βραδινές ασχολίες και για τις ανάγκες της φιλοξενίας των επισκεπτών τους. Έξω η ζωή συνέχιζε να κινείται στον ίδιο ρυθμό, όπως και πριν, στη διάρκεια της μέρας δηλαδή. Τώρα η ομορφιά της θέας περιοριζόταν από την απουσία της αίσθησης της όρασης, αφήνοντας τη φαντασία να καλύψει το κενό, ενώ στο βάθος, μακριά, φάνταζε το μοναστήρι του Βαρλαάμ, επιβλητικό, υπερήφανο και ανέγγιχτο από την τραχύτητα των καιρών και των ανθρώπων και από τα προβλήματα της καθημερινότητας και των αντιξοοτήτων την οργή.

Βασίλης Μπρακατσούλας

(Πρωινός Τύπος, Καρδίτσας, 31.10.2016).

Αναμνήσεις του παπα – Θωμά Βούζα

«Ο παπάς του χωριού μας
με την άσπρη γενειάδα
που κρατούσε της πίστης
την ακοίμητη δάδα»

Γεννήθηκα στις 2 Φεβρουαρίου 1927, στην Οξυά (πρώην Σιάμ) Μουζακίου, νομού Καρδίτσας και είχα γονείς τον **Βασίλειο** και την **Βασιλική Βούζα**. Η μητέρα μου καταγόταν από την Αργιθέα (πρώην Κνίσοβο) και ήταν θεία, του τωρινού Δήμαρχου του Μουζακίου **Γεωργίου Κωτσού**. Τον πατέρα μου τον έχασα μόλις τελείωσα το Δημοτικό Σχολείο, σε ηλικία 13^{ών} ετών, οπότε ανέλαβα την ευθύνη της πολυμελούς οικογένειάς μου (4 αδέρφια, 2 αγόρια και 2 κορίτσια).

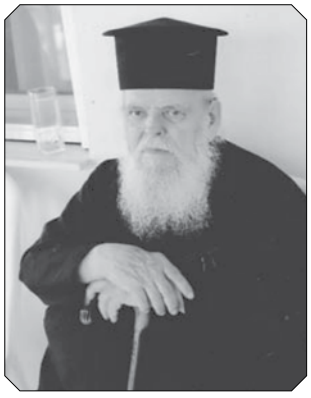
Στο Δημοτικό Σχολείο

Στο Δημοτικό Σχολείο Οξυάς, όπου γράφτηκα, φοιτούσαμε κάπου 130 παιδιά και είχαμε έναν και μοναδικό δάσκαλο, τον **Δημήτριο Μπαγιάννη**, που ήταν Αργιθεάτης και λίγο αυστηρός. Έδερνε τα παιδιά, όταν δεν ήξεραν το μάθημα και όταν έκαναν αταξίες. Όλους μας έδειρε από μια ή και περισσότερες φορές εκτός από τρεις που ήταν καλοί μαθητές. Εξαιρούνταν, βέβαια τα κορίτσια, τα οποία, άλλωστε ήταν ελάχιστα. Τα κορίτσια τότε δεν έρχονταν στο σχολείο, γενικά.

Δικαιολογημένα βέβαια, έδερνε, διότι ήταν επιφορτισμένος με πολλή δουλειά, να κάνει μαθήματα σε όλες τις τάξεις και να επιβλέπει ένα μεγάλο πλήθος παιδιών, τα οποία αργότερα τα επέβλεπαν 4 δάσκαλοι, που διορίστηκαν. Εγώ, πάντως, είμαι πλήρως ευχαριστημένος και τον μνημονεύω τακτικά, διότι είδα ότι κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια να μας κάνει

τα μαθήματα, να μας διδάξει, να μας καθοδηγεί στην εκκλησία και να μας φροντίζει. Σε όλα του ήταν πολύ καλός και υπολογίσιμος τόσο στην κοινωνία του χωριού, όσο και στους προϊσταμένους του, στην επιθεώρηση κ.λπ.

Δεν ήμουν καλός μαθητής, «δεν τα έπαιρνα τα γράμματα», όπως λέμε, αλλά είχα δίπλα μου πάντα έναν ξάδερφό μου, που ήταν αριστούχος και έπαιρνα από αυτόν τα πάντα. Τη γραμματική, την αριθμητική, τη γραφή και ό,τι άλλο είχαμε για διάβασμα και γράψιμο. Όλα τα αντέγραφα απ' αυτόν. Όταν δε στην ώρα της διδασκαλίας με ρωτούσε κάτι ο δάσκαλος, αυτός μου ψιθύριζε χαμηλόφωνα τη σωστή απάντηση.

Ο παπα – Θωμάς Βούζας
επί 27ετία εφημέριος του Προφήτη Ηλία Καναλίων

Μια φορά, όταν ήμασταν στην τελευταία τάξη και με ρώτησε κάτι ο δάσκαλος, δεν άκουσα καλά τον ψίθυρό του και απάντησα στα μισά, διότι δεν ήμουν σίγουρος για τα υπόλοιπα. Ο δάσκαλος, όμως, επέμενε να πω και τα υπόλοιπα, οπότε αναγκάστηκα να συνεχίσω. Το ευτύχημα ήταν ότι και αυτά ήταν σωστά προς μεγάλη ικανοποίηση του δασκάλου, ο οποίος είπε:

- Έτσι μπράβο βρε τενεκέ, πες τα επί τέλους να τα ακούσουμε.

Ο ξάδερφός μου αυτός, που τον έλεγαν **Σπύρο Βούζα**, ήταν ξεφτέρι στα γράμματα. Πολλές φορές, όταν τα παιδιά της 6ης τάξης δεν μπορούσαν να απαντήσουν σε κάποια ερώτηση ή να λύσουν κάποιο πρόβλημα, καλούσε αυτόν, ο δάσκαλος, να το κάνει, αν και ήταν στη 2α τάξη. Ήταν δε και πολύ φιλότιμο παιδί. Κάποια φορά που ο δάσκαλος, πάνω στο θυμό του, γιατί οι μαθητές της 6ης τάξης δεν μπορούσαν να απαντήσουν και απάντησε αυτός, αμέσως ο δάσκαλος του είπε:

- Τώρα φτύσε τους όλους, για να μάθουν.

Ο Σπύρος, όμως, όχι μόνο δεν τους έφτυσε, αλλά έβαλε και τα κλάματα. Τόσο λεπτός χαρακτήρας ήταν. Δυστυχώς, όμως, ορφάνεψε κι αυτός από μικρός και δεν είχε τα μέσα για να σπουδάσει. Έτσι δεν μπόρεσε να κατεβεί στο Μουζάκι για να φοιτήσει στο Γυμνάσιο. Παρά ταύτα, εκεί με τις αγροτικές δουλειές, κοντά στα γίδια και στα πρόβατα, διάβαζε πολύ και του άρεσε να μορφώνεται. Ώσπου έμαθε ότι βγήκε μια εγκύκλιος για να δώσουν εξετάσεις στην Πολιτοφυλακή και δέχονταν ακόμη και αποφοίτους του Δημοτικού. Έκανε, λοιπόν, τα χαρτιά του, διάβασε πολύ, έδωσε εξετάσεις και πέτυχε στη Σχολή, ξεπερνώντας πολλούς μαθητές του Γυμνασίου. Μάλιστα οι καθηγητές, τόσο πολύ ενθουσιάστηκαν από τα γραπτά του, ώστε τον κάλεσαν και τον ρώτησαν:

- Τι γράμματα ξέρεις;
- Τελείωσα το Δημοτικό Σχολείο στο χωριό μου.
- Του Δημοτικού είσαι και έγραψες τόσο καλά; Μπράβο σου, και πάλι μπράβο σου!

Σπούδασε, λοιπόν, ο Σπύρος στην Πολιτοφυλακή εργάστηκε παραδειγματικά σ' αυτή και παράλληλα το βράδυ φοιτούσε στο Νυκτερινό Γυμνάσιο, το οποίο έβγαλε με άριστα. Έτσι απέκτησε τα προσόντα και ανήλθε στις ανώτερες βαθμίδες της ιεραρχίας. Μάλιστα προωθήθηκε στο Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, όπου και πάλι ήταν το δεξί χέρι των προϊσταμένων του.

Δυστυχώς, όμως, στα 48 του χρόνια τον βρήκε η παλιαρρώστια και πέθανε. Για να τον τιμήσουν δε οι προϊστάμενοί του, ανάρτησαν σε μια αίθουσα του υπουργείου μια έκθεσή

του και έγραψαν: «Έκθεση **Σπύρου Βούζα**», όπως έμαθα αργότερα.

Ψάχνοντας για δουλειά

Στο χωριό δεν είχαμε παρά λίγα χωραφάκια και μερικά γίδια και πρόβατα, που δεν έφθαναν για να μας ζήσουν. Έτσι όταν ακόμη ήμουν 8 χρονών, πήγαινα στο δάσος, κάπου μια ώρα μακριά, έκοβα ξύλα με το τσεκούρι, τα φόρτωνα στο άλογο και τα έφερνα στο χωριό. Ένα επόμενο πρωί, ξυπνούσα χαράματα, τα ξαναφόρτωνα στο άλογο και κάνοντας κάπου τρεις ώρες πεζοπορία, τα κατέβαζα στο Μουζάκι για να τα πουλήσω. Έπαιρνα δε για κάθε φόρτωμα 25 δραχμές.

Αργότερα αναγκάστηκα να πάω στα γύρω χωριά και να ρογιαστώ. Πάλι, όμως, δεν έμεινα ικανοποιημένος και αποφάσισα να κατεβώ στον κάμπο για καλύτερη δουλειά. Έτσι πήγα στη Μωριά Τρικάλων (πρώην Μικρή Πουλιάνα) και ανέλαβα τσοπάνος. Κοντά στα Χριστούγεννα μαθαίνω ότι πέθανε ο πατέρας μου. Παρατάω, τότε, τη δουλειά και πηγαίνω στο χωριό, όπου τους βρίσκω όλους θλιμμένους και μαυροφορεμένους, γύρω από το καντηλάκι, που έκαιγε νύχτα – μέρα στο δωμάτιο. Ο πατέρας μου ήταν στον τάφο 5 μέρες και δεν πρόλαβα να τον αποχαιρετήσω. Όλοι έλεγαν πώς θα τα βγάλουμε πέρα, χωρίς τον πατέρα και συνέχεια έκλαιγαν. Τότε βρήκα το θάρρος και τους είπα:

- Άντε μωρέ, μην κλαίτε. Εγώ θα σας φυλάξω, έχει ο Θεός.

Στο μεταξύ ήρθε και η πείνα. Τα τρόφιμα εξαντλήθηκαν όλα και δεν είχαμε τι να φάμε. Πεινάσαμε πάρα πολύ. Τότε αποφάσισα να κατεβώ πάλι στον κάμπο. Πήρα, λοιπόν, τη μάνα μου και τον μικρότερο αδερφό μου (οι αδερφάδες μου στο μεταξύ παντρεύτηκαν) και πήγαμε σε έναν ξάδερφο στα Φάρσαλα, όπου επιδοθήκαμε να μαζεύουμε στάχυα από τα χωράφια, για να εξασφαλίζουμε το ψωμί μας καθώς και κουκιά, για το φαγητό μας. Αλλά και ο ξάδερφός μου μας βοήθησε, με τα κουκιά που είχε σπαρμένα στο χωράφι του και έτσι καταφέραμε να επιζήσουμε από την πείνα και μετά επιστρέψαμε στην Οξυά. Άφησα εκεί τους άλλους κι εγώ κατέβηκα πάλι κάτω στον κάμπο για δουλειά.

Πρώτα πήγα στη Μαγουλίτσα, όπου βρήκα μερικούς νοικοκυραίους, που τα είχαν όλα, ακόμη και κοπάδια από γαλόπουλα. Εκεί πιάστηκα τσοπάνος ένα χρόνο, σχεδόν αμισθί. Μόνο το ψωμί μού έδιναν. Γι' αυτό έφυγα και πήγα πάλι τσοπάνος στο Φανάρι Μαγούλα, όπου είχα και κάποια αμοιβή. Αλλά κατά τον Αύγουστο με πιάνει μια ελονοσία, που με ταλαιπώρησε μέχρι τα Χριστούγεννα. Τότε, όμως, έφαγα μπόλικο χοιρινό από την οικογένεια του αφεντικού μου και έγινα καλά. Το φάρμακο, λοιπόν, ήταν το καλό φαΐ. Όταν το Μάιο με ξαναθυμήθηκε η ελονοσία, βγήκε το φάρμακο, η αντιπυρίνη, πήρα μερικά χαπάκια και σταμάτησε.

Η Κατοχή με τους Γερμανούς.

Με την Κατοχή αποφάσισα με ένα ξάδερφό μου να κατεβούμε στο Μικρό Βουνό, κάτω από τη σημερινή Ιτέα, όπου ήταν μια συγγενής μας παντρεμένη, για να ρογιαστούμε. Όταν περνούσαμε από την Καρδίτσα μας βρίσκει μια παρέα από μερικούς άντρες και μας λένε:

- Πού πάτε βρε παιδιά;
- Πάμε εδώ κάτω στον κάμπο για δουλειά.
- Ελάτε εδώ, ελάτε εδώ θα σας βρούμε εμείς δουλειά. Θα σας δώσουμε και όπλα.

Εμείς, όμως, τους εξηγήσαμε ότι πάμε να δουλέψουμε για το ψωμί μας και το ψωμί της οικογένειάς μας, που την αφήσαμε στο χω-

ριό. Έτσι μας άφησαν και αφού βγάλαμε τις ταυτότητες που έπρεπε, θεωρημένες από τους Γερμανούς, πήγαμε στο Μικρό Βουνό, όπου ένας γαμπρός μας, μας βρήκε δυο κοπάδια πρόβατα στο Ψυχικό, να τα φυλάμε. Όταν φθάσαμε εκεί για να τα αναλάβουμε, την ώρα που κοιμόμασταν σε μια γωνιά του στάβλου, ακούμε πυροβολισμούς πολλούς και ανατινάξεις. Εμείς φοβηθήκαμε πολύ, αλλά μείναμε επί τόπου.

Όταν ξημέρωσε το χωριό ήταν ανάστατο. Το περικύκλωσαν οι Γερμανοί και άρχισαν να συγκεντρώνουν τους κατοίκους. Πήραν τους άνδρες και τους έδειραν, μαζί και τον παπά του χωριού, τον οποίο μάλιστα τον έδεσαν κιόλα. Ευτυχώς μόνο που δεν σκότωσαν κανέναν. Εμάς, μαζί με τα πρόβατα δεν μας πείραξαν. Περνούσαν μπροστά μας, πυροβολούσαν εδώ κι εκεί, αλλά εμείς συνεχίσαμε το άρμεγμα, χωρίς να τους προσέχουμε. Όταν τελειώσαμε παίρνουμε τα κοπάδια και τα πάμε για βοσκή. Έτσι έληξε αυτό το συμβάν.

Όταν τελείωσε η συμφωνία μας με το νοικοκύρη του Ψυχικού, πήγαμε σε ένα άλλο χωριό που θέλησαν να μας δώσουν αντί για σιτάρι, ασπρίτσα, που δεν την δεχθήκαμε. Ύστερα χωρίσαμε με τον ξάδερφό μου και εγώ πήγα στον Συκεώνα (πρώην Μεσαλάρ), όπου βρήκα την ίδια δουλειά. Μάλιστα το νέο αφεντικό μας ανήκε στην τριμελή οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης του ΕΑΜ. Έτσι με έγραψαν και μένα στην ΕΠΟΝ, οπότε πήγα καναδυο φορές στα μαθήματα διαφωτισμού που έκαναν.

Ένα βράδυ, εκεί που είχαμε τα πρόβατα στα τσαρδάκια, κοντά στο ποτάμι, ακούστηκε ένας πυροβολισμός και ύστερα ησυχία. Ένα παιδί μάς είπε ότι απόψε επρόκειτο να πάρουν οι άνδρες της οργάνωσης τον **Κώστα Δαμαλά**, γιατί είναι τροτσκιστής και όσους δεν ήταν σταλινικοί τους καθάριζαν. Την άλλη μέρα μαθαίνουμε ότι ο πυροβολισμός ήταν για τον Δαμαλά, που τον σκότωσαν.

Στο χωριό αυτό γνώρισα και άλλους της οργάνωσης, οι οποίοι μου έκαναν εντύπωση ότι με το παραμικρό έβριζαν τα θεία, πράγμα που μου κακοφάνηκε. Όταν δε πήγα να τους πω ότι δεν πρέπει να βρίζουν το Θεό και την Παναγία, μου απάντησαν:

- Τι θέλεις εσύ λοιπόν να μας πεις; Είδες εσύ κανέναν Θεό πουθενά; Όλα αυτά είναι παραμύθια. Δεν ξέρεις ότι τις εκκλησίες θα τις καταργήσουμε και θα τις κάνουμε στάβλους για τα ζώα;

Μόλις τα άκουσα αυτά αναστατώθηκα. Δεν μπορούσα να φαντασθώ ότι θα μιλούσαν έτσι και θα είχαν τέτοιους σκοπούς για να καταργήσουν τη θρησκεία μας. Όταν μάλιστα τις άλλες μέρες έμαθα ότι πήραν μερικούς αντιδραστικούς, που ανήκαν στην οργάνωση του ΕΔΕΣ, τότε πλέον δεν ήξερα τι να κάνω και προβληματίστηκα σοβαρά. Στις παρέες που κάναμε, εγώ τηρούσα αρνητική στάση σε όλα αυτά και έτσι κατάλαβαν ότι ήμουν αντίθετος.

Μετά τους Γερμανούς, στον εμφύλιο

Όταν τελείωσα το ρόγιασμα, πήρα το γέννημα που μάζεψα και ξεκίνησα για το χωριό. Στην Καρδίτσα βρήκα μερικά παιδιά του Συκεώνα και μου είπαν ότι κατατάχτηκαν στην Εθνοφυλακή, που συστάθηκε στο μεταξύ από την Κυβέρνηση, μόλις έφυγαν οι Γερμανοί. Μου είπαν δε ότι έπιασαν μερικούς, που ανήκαν στην οργάνωση του ΕΑΜ του χωριού τους, καθώς και εκείνον που σκότωσε τον Δαμαλά. Αυτή η κατάσταση, πάλι δεν μου άρεσε και αποτραβήχτηκα, χωρίς πια να εκδηλώνομαι, ακόμη και στο χωριό μου, όταν πήγα. Σ' αυτό με συμβούλεψε και ο μπαρμπα – **Θανάσης Κουκουνασιούλης**, το αφεντικό μου της νέας χρονιάς, που ήταν κομμουνιστής από το

1925 ακόμη, αλλά τότε τα εγκατέλειψε όλα με τις οργανώσεις.

- Μακριά από αυτά και κοίτα καλά μη σε μπερδέψουν, μου είπε. Ασχολήσου μόνο με τη δουλειά σου και με την οικογένειά σου.

Στο χωριό, όταν πήγα αργότερα μας κυνηγούσαν για να μας επιστρατεύσουν στο βουνό, μετά το 1946, όταν πλέον παντρεύτηκα τη γυναίκα μου **Κλεοπάτρα Τσιλίγκου**, που ήταν συγχωριανή μου. Κάθε βράδυ, λοιπόν, έφευγα από το σπίτι και κοιμόμουν έξω, κάτω από τα δένδρα και τα βράχια. Έτσι έκαναν και οι άλλοι κάτοικοι του χωριού, για να γλιτώσουν την επιστράτευση. Μάλιστα είχαμε και ένα σύνθημα. Μόλις στην άκρη του χωριού έμπαιναν οι αντάρτες, οι κάτοικοι εκείνοι έβγαιναν σε ένα καραούλι και φώναζαν:

- Ε! Κώστα, έ! Χρήστο, γίδια στα τριφύλλια.

Και ο Κώστας με το Χρήστο, μόλις άκουγαν το σύνθημα αυτό, έβγαιναν σε ένα άλλο ξέφωτο και επαναλάμβαναν:

- Ε! Μήτρο, έ! Σταύρο, γίδια στα τριφύλλια.

Έτσι μάθαινε όλο το χωριό, που είχε μεγάλη έκταση, για τον ερχομό των ανταρτών και κρύβονταν έξω από το σπίτι τους, μακριά στην ύπαιθρο, πίσω από τις ράχες.

Το στέκι τους οι Αντάρτες το είχαν στην Ευροβούνιστα (Πευκόφυτο), όπου μάζευαν όλους τους άνδρες, αλλά και τις γυναίκες. Διότι παρά τις προφυλάξεις μας, πήραν αρκετούς νέους και νέες στο βουνό. Μάλιστα μια φορά, θυμάμαι, μια ομάδα γυναικών κουβαλούσε ζαλίκα ξερά κλαριά από την αθημωνιά του χωραφιού, στο χωριό για τα ζώα κατά τον Χειμώνα. Εκεί τις βρήκαν οι αντάρτες που έρχονταν για το χωριό και τις επιστράτευσαν. Μαζί επιστράτευσαν και όσους μπόρεσαν να συγκεντρώσουν το ίδιο βράδυ από το χωριό.

Στο δρόμο που πήγαιναν, ήταν να περάσουν ένα ποτάμι. Μαζί ήταν και ένα παιδί της γειτονιάς μου, καθώς και μια γυναίκα που την λέγαμε χαζο - Φροσύνη. Αποδείχτηκε, όμως, ότι ήταν πολύ έξυπνη. Προσποιήθηκε, στους αντάρτες ότι δεν μπορούσε να περάσει το ποτάμι και έστειλε τον Βαγγέλη, όπως έλεγαν το παιδί, να κόψει ένα γερό κλωνάρι για να πατήσει και να περάσει. Το παιδί, όμως, κατάλαβε, εκμεταλλεύθηκε πολύ καλά την πονηριά της και χώθηκε μέσα στο δάσος, δήθεν για να κόψει το κλωνάρι. Έτσι το έσκασε και σώθηκε από την επιστράτευση.

Με τον τρόπο αυτό σώθηκαν και άλλα παιδιά, που τα πήραν μεν για το βουνό, αλλά στο δρόμο μπόρεσαν και δραπέτευσαν, με διάφορους τρόπους. Αρκετά, όμως, δεν μπόρεσαν να ξεφύγουν και έμειναν στο βουνό, οπότε ή παραδόθηκαν αργότερα στο στρατό ή έφυγαν σε άλλες χώρες του παραπετάσματος ή σκοτώθηκαν στους πολέμους. Οι αντάρτες, εκτός από ανθρώπους επιστράτευαν και ζώα, πρόβατα, αγελάδες και άλογα.

Όταν είδαμε ότι φούντωσε το αντάρτικο, στα βουνά, φοβηθήκαμε και κατεβήκαμε οικογενειακώς στο Μουζάκι, με τα μικρά παιδιά στην αγκαλιά. Τα πρόβατα μάς τα πήραν κι έτσι δεν τα είχαμε για να τα φροντίσουμε. Στο Μουζάκι μείναμε σε μια παράγκα, δίπλα με τα ζώα, οπότε η γυναίκα μου αρρώστησε από παράτυφο και την πήγα στο Νοσοκομείο στα Τρίκαλα, όπου έμεινε 50 μέρες. Εγώ ευτυχώς βρήκα δουλειά στα δασικά έργα και έπαιρνα 12 δραχμές την ημέρα.

Ο ερχομός μου στα Κανάλια – πρόταση για παπάς

Αφού πέρασαν αυτές οι περιπέτειες με την παλιοκατάσταση, τότε, αρχίσαμε να το παίρνουμε πάνω μας οικονομικά και κατόρθωσα να αποκτήσω ένα μεγάλο κοπάδι, με 250 πρόβατα, που τα κατέβαζα στα χειμαδιά της περιοχής των Καναλίων. Έγινα, λοιπόν, κι

εγώ από ρογιασμένος, τσοπάνος, σωστός τσέλιγκας. Αγόρασα ένα κτήμα από τον **Κώστα Κατέρη** (κ. Κουπανιά) και εκεί έφτιαξα το μαντρί για τα πρόβατα. Το 1963, συγκέντρωσα μερικά χρήματα και αγόρασα το σπίτι της **Μαρίας Βάλα**, στα Κανάλια.

Παρά την καλή προκοπή μου ήθελα να γίνω παπάς και όταν δεν με απασχολούσαν τα πρόβατα την Κυριακή, πήγαινα στην εκκλησία, για να λειτουργηθώ. Μου άρεσε να είμαι κοντά στο ψαλτήρι, να ακούω τους ψάλτες και να σιγοψέλνω κι εγώ κοντά τους. Μάλιστα μια μέρα γινόταν χειροτονία στον Αϊ Λιά και ανέλαβα να διαβάσω τον Απόστολο. Πραγματικά τον διάβασα όσο μπορούσα καλύτερα. Τότε ο **Κώστας Καρανάσιος**, μου λέγει:

- Μπράβο σου! Τον είπες πολύ καλά τον Απόστολο.

Παρά τη μεγάλη επιθυμία μου να γίνω παπάς, δεν είχα τα απαραίτητα προσόντα, επειδή ήμουν του Δημοτικού. Το 1971, όμως, βγαίνει μια εγκύκλιος ότι δέχονταν και του Δημοτικού για να κάνουν παπάδες 4ης κατηγορίας και να τους στείλουν σε μικρά δυσπρόσιτα χωριά και να ανοίξουν τις εκκλησίες τους. Αυτοί δε οι παπάδες θα ανήκαν, τότε στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, δεν ξέρω για ποιον ακριβώς λόγο. Αμέσως ο **παπα – Κώστας Τσαρούχας**, μου κάνει πρόταση να γίνω παπάς και δέχτηκα ευχαρίστως.

Κάνω, λοιπόν, τα χαρτιά μου, τα πηγαίνω στη Μητρόπολη και μετά από λίγες μέρες μου λένε ότι έχουν έγκριση να φτιάξουν 30 παπάδες. «Μέσα είσαι κι εσύ», μου είπαν. Παρά ταύτα, τελικά εγκρίθηκαν μόνο 12 κι έτσι έμεινα απέξω.

Στο μεταξύ είχα πωλήσει τα πρόβατα και δεν είχα πλέον δουλειές στο χωριό. Αποφάσισα, λοιπόν, να πάω στο Μαραθώνα, όπου έμαθα ότι έχει δουλειές στα ανθοκήπια. Πήρα την οικογένεια και κατέβηκα εκεί, όπου βρήκα δουλειά. Όταν τελείωσα από εκεί πήγα στην Ανάβυσσο, όπου υπήρχε καλύτερη δουλειά. Αλλά εκεί με πείραξε το νερό που πίναμε από τις πομόνες και έτσι έφυγα και πήγα στην Αθήνα όπου πιάστηκα σε ένα εργοστάσιο νυκτερινός φύλακας. Παράλληλα βρήκαν δουλειά και τα άλλα μέλη της οικογένειάς μου και έτσι συγκεντρώναμε όλοι μαζί μηνιαίο μισθό 7.500 δραχμές. Αλλά είχαμε και πολλά έξοδα συντηρήσεως.

Στο μεταξύ ο παπα – Κώστας ενεργούσε για να βρεθεί ενορία κενή στην περιοχή της Καρδίτσας, για να χειροτονηθώ. Έτσι μια μέρα με παίρνουν τηλέφωνο από τη Μητρόπολη Καρδίτσας και μου λένε:

- Αν διατηρείς ακόμη την υπόσχεσή σου και θέλεις να γίνει παπάς, έλα αύριο στα Γραφεία μας.

Έρχομαι, λοιπόν, στην Καρδίτσα και παρουσιάζομαι στο Δεσπότη τον **Κωνσταντίνο Σακελλαρόπουλο**, ο οποίος μου λέει να πάρω την οικογένεια από την Αθήνα και να έρθω στην Καρδίτσα, για να χειροτονηθώ ιερέας. Παρά το ότι ο μισθός τότε του ιερέα ήταν μόνο 1.200 δραχμές, αποφάσισα να έρθω στην Καρδίτσα. Άλλωστε ήξερα ότι οι οικογένειες των ιερέων δεν πείνασαν ποτέ, αλλά περνούσαν καλά και τα κατάφερναν οικονομικά.

Βρέθηκε, λοιπόν, μια θέση στη Φυλακτή, που είχε έναν γέροντα παπά, 3ης κατηγορίας, όμως, ο οποίος ήταν προορισμένος για να πάει στο Κρυονέρι και η Φυλακτή να μείνει για μένα. Αλλά εκείνος δεν θέλησε επουδενί λόγω να πάει στο Κρυονέρι και έτσι πήγα εγώ.

Πρέπει, τώρα να σε ομολογήσω Κώστα, ότι τότε δεν ήξερα τίποτε από ιερουργία. Ούτε τη λειτουργία ήξερα ούτε τις άλλες ακολουθίες της εκκλησίας μας. Σιγά – σιγά, όμως, με διάβασμα και με προετοιμασία τα κατάφερνα.

Έτσι στις 5 Δεκεμβρίου 1971, χειροτονήθηκα Διάκος στην Κάτω Εκκλησία του χωριού μας, στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Μαζεύτηκε εκεί ολόκληρο το χωριό και όταν ο Δεσπότης φώναζε «Άξιος», βούιζε ολόκληρη η τεράστια εκκλησιά: Αξιος!! Άξιος!!

Σαν Διάκος, έκανα ένα 40λείτουργο στην Καρδίτσα και στις 19 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους χειροτονήθηκα πρεσβύτερος από τον ίδιο μητροπολίτη στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Σοφάδων και αμέσως ανέλαβα την ενορία του Κρυονερίου, αντί της Φυλακτής, όπως είπα παραπάνω, μέχρι το 1976. Τα δυο τελευταία χρόνια μάλιστα εξυπηρετούσα και τα χωριά Πεζούλα, Φυλακτή και Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι)

Την 1η Ιανουαρίου 1972 με έστειλαν στον Αϊ Λια να λειτουργήσω. Δεξιός ψάλτης ήταν ο **Χρήστος Σδρόλιας** (κ. Μπαλατσός) και αριστερός ο **Βασίλειος Σδρόλιας**, γιος του **παπα - Λάμπρου Σδρόλια**. Και να σου πω τι έπαθα, Κώστα μου, με το Ευαγγέλιο.

Όπως ξέρεις στην εκκλησία την Κυριακή διαβάζονται δυο ευαγγέλια το πρωινό, εωθινό, όπως λέγεται και το κανονικό στη Θεία Λειτουργία. Εγώ έκανα εκ των προτέρων την ετοιμασία, βρήκα τα δυο ευαγγέλια και έβαλα την κορδέλα στις αντίστοιχες σελίδες. Στο πρωινό ευαγγέλιο τα πήγα καλά. Στο ευαγγέλιο της λειτουργίας, όμως, πέφτει η κορδέλα και χάνω τη σελίδα. Τι να κάνω τότε, άνοιξα το ευαγγέλιο σε μια άλλη σελίδα και διάβασα εκείνη την περικοπή. Κανείς δεν κατάλαβε, ότι είπα άλλο ευαγγέλιο, παρά μόνον η παπαδιά του παπα-Κώστα και είπε:

- Μωρέ δεν ήταν αυτό το ευαγγέλιο σήμερα.

Εγώ βέβαια, στην πλατεία που βρήκα τον παπα – Κώστα, του είπα το πάθημά μου και το ήξερε πριν του το αναφέρει η παπαδιά.

Λειτουργός του Υψίστου στον Αϊ Λια

Στην ενορία του Κρυονερίου που πρωτοδιορίστηκα, δεν με ήθελαν μερικοί, γιατί δεν με ήξεραν καθόλου. Αλλά αργότερα άλλαξαν γνώμη. Έτσι υπηρέτησα εκεί 4 χρόνια.

Μετά από τα 4 αυτά χρόνια, το 1976, παρακάλεσε τον νέο Μητροπολίτη **Κλεόπα Θωμόπουλο**, ο **παπα – Κώστας**, που είχε πολύ καλές σχέσεις μαζί του και του είπε:

- Θέλω να μου κάνεις μια χάρη, σεβασμιότατε.
- Πες μου παπα – Κώστα τι θέλεις και αν μπορώ να σου την κάνω.
- Θέλω να μου κατεβάσεις τον **παπα – Θωμά** από το Κρυονέρι και να τον φέρεις στα Κανάλια. Τον θέλω για βοηθό. Δεν μπορώ να βγάλω πέρα μόνος μου σε ένα τόσο μεγάλο χωριό.

Και πραγματικά του έκανε το χατίρι και μου έφερε στα Κανάλια στον Αϊ Λιά, όπου έμεινα μέχρι το 2003, οπότε συνταξιοδοτήθηκα.

Στο εκκλησιαστικό Φροντιστήριο του Βόλου

Εκείνο που με βοήθησε πάρα πολύ στην ιερουργία και στην εκκλησιαστική κατάρτισή μου, ήταν το Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο του Βόλου, όπου φοίτησα τρία χρόνια, από το 1977 έως το 1980, επί αρχιερατείας **Χριστοδούλου Παρασκευαΐδη**. Έμενα στο Οικοτροφείο της Μητρόπολης, μαζί με άλλους ιερείς, όπου τρώγαμε και κοιμόμασταν. Το πρωί είχαμε τα μαθήματα που τα κάναμε στο κτίριο του ναού της Αναλήψεως και είχαμε καθηγητές ιερωμένους, που μας δίδασκαν την λειτουργική πράξη και μας μάθαιναν πώς πρέπει να κάνουμε τις διάφορες ιεροπραξίες. Τον **Καλλίνικο Με-**

ταξογένη, τον **π. Θεόδωρο**, τον **Δαμασκηνό Καζανάκη** και άλλους. Είχαμε, όμως και λαϊκούς, που μας έκαναν τα θεωρητικά μαθήματα, θρησκευτικά, γραμματική, γλώσσα κ.λπ., όπως τον **Κωνσταντίνο Κάρκο**, τον **Κωνσταντίνο Σουλιώτη**, τον **Πέτρο Μακατσώρη**, τον **Βασίλειο Μπαλντά** και άλλους. Το Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο τότε μετατράπηκε σε Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο.

Στον Αϊ Λια του χωριού μας

Όταν πρωτοήρθα στην Αϊ – Λια του χωριού μας, επίτροποι ήταν ο **Λάμπρος Γιαδαράκος**, ταμίας και οι: **Λάμπρος Μπρακατσούλας**, ο **Κων**/νος **Σαμαράς**, ο **Θωμάς Μιχάλης**, μέλη. Με αυτούς δεν συνεργάστηκα πολύ διότι στην αρχή του νέου έτους, τελείωσε η θητεία τους και η Μητρόπολη έβαλε τους: **Μενέλαο Τσαρούχα**, **Χρίστο Ζαχαρή**, **Λάμπρο Καπούλα** και **Απόστολο Μαυράκη**.

Με τους νέους αυτούς επιτρόπους, είχα πολύ καλή συνεργασία, καταγράφαμε κανονικά τα έσοδα και τα έξοδα και προγραμματίζαμε τα διάφορα έργα, που έπρεπε να γίνουν. Και ω του θαύματος! Μόλις θέλαμε να κάνουμε ένα έργο, αμέσως έρχονταν και η οικονομική υποστήριξη από τους ενορίτες. Ο Προφήτης Ηλίας, φαίνεται ότι ήταν πάντα από κοντά μας. Κάναμε πολύ καλή διαχείριση των εσόδων και δεν τα ξοδεύαμε άσκοπα. Ούτε για έναν καφέ στην πλατεία δεν τα ξοδεύαμε, αλλά τα βάζαμε όλα από την τσέπη μας, ακόμη και όταν είχαμε κάποιον επίσημο να κεράσουμε. Όλα τα έξοδα είναι καταγραμμένα στο βιβλίο ταμείου της εκκλησίας.

Για τους δωρητές και ευεργέτες της εκκλησίας, που έδιναν χρήματα, κρατήσαμε ειδικό κατάλογο και τα πολλά ονόματά τους τα αναρτήσαμε σε μεγάλη μαρμάρινη στήλη μέσα στο κυλικείο. Και πρέπει να πω ότι οι Καναλιώτες πρόσφεραν πολλά και ευκαίρως ακαίρως έδιναν τον μικρό ή τον μεγάλο οβολό τους στην εκκλησία.

Με τα χρήματα αυτά ξεκινήσαμε, πρώτα την ανακατασκευή της παλαιάς στέγης, ώστε να εξασφαλίσουμε την στεγανότητα και ύστερα αρχίσαμε την αγιογράφηση της εκκλησίας, στην οποία προσέφεραν πολλοί ενορίτες. Έμεινε, όμως να αγιογραφηθεί και η οροφή, δίπλα στον «Παντοκράτορα, προς το γυναικείο μέρος. Συνέπεσε τότε να έρθει και να κάνει μνημόσυνο των γονέων του, ο ομογενής από την Αμερική **Αχιλλέας Παγώνης**, ο οποίος μας έδωσε 50 δολάρια, δηλ. 165.000 δρχ. και έτσι τελειώσαμε με την αγιογράφηση.

Ο ίδιος Καναλιώτης ομογενής, όταν έκανε τη διαθήκη του στην Αμερική, όρισε 5% της μεγάλης περιουσίας του να δοθεί στον Αϊ Λια. Και πραγματικά τα πήραμε τα χρήματα αυτά που ήταν 3.000 δολάρια και φτιάξαμε διάφορα έργα στην εκκλησία, μεταξύ των οποίων και το στέγαστρο στη δυτική πλευρά, όπου εντοιχίσαμε και μια μαρμάρινη πλάκα με το όνομά του.

Στη συνέχεια, επειδή η ξυλόσομπα ήταν απαρχαιωμένη, αποφασίσαμε και εγκαταστήσαμε τα καλοριφέρ για την θέρμανση, τα οποία, μάλιστα τα αλλάξαμε αργότερα και βάλαμε καινούργια επειδή δεν είχαν καλή απόδοση τα πρώτα.

Παράλληλα επισκευάσαμε και τη στέγη στο εξωκκλήσι του Αϊ – Γιαννιού, στη Σαρακίνα και το εξωραϊσαμε όσο γινόταν καλύτερα. Ακόμη και με στασίδια το εξοπλίσαμε, που δεν υπήρχαν καθόλου. Κτίσαμε και το εκκλησάκι της «Ανάληψης του Σωτήρος» δίπλα στο νεκροταφείο, για να διευκολύνεται ο κόσμος στα μνημόσυνα των προσφιλών του προσώπων που απεβίωσαν. Ακόμη ομορφύναμε το περιβάλλον του Αϊ – Λια, με την πλακόστρωση της εισόδου του προαυλίου και του πέριξ

χώρου, συνολικής έκτασης 800 τετραγωνικών μέτρων.

Τότε έγινε και η ωραία αίθουσα του κυλικείου με τις τουαλέτες και την κουζίνα, όπου πλέον δίνεται ο καφές και το φαγητό για τις κηδείες και τα μνημόσυνα. Τα θεμέλια και οι πρώτες εργασίες έγιναν με την χρηματική ενίσχυση των 600.000 δρχ., που μας έδωσε η **Σοφία Παπαϊωάννου** (κ. Κουμπούρα) και αργότερα πρόσφεραν και άλλοι μεγάλα ποσά. Ακόμη ευπρεπίστηκε το Κελί της εκκλησιάς με τα δύο δωμάτια, εκ των οποίων το ένα έγινε γραφείο και δωμάτιο υποδοχής, ενώ στο άλλο τοποθετήθηκαν με τάξη και ευπρέπεια όλες οι φορητές εικόνες, που είχαμε στο γυναικείο μέρος της εκκλησίας, ως είδος εκκλησιαστικού μουσείου.

Οι δυο περιπέτειες μου στον Αϊ – Λια

Στον Αϊ – Λια, δεν παρέλειψα ποτέ να κάνω τον εσπερινό. Κάθε απογευματάκι πήγαινα, χτυπούσα την καμπάνα, άναβα τα καντηλάκια και είτε μόνος μου είτε με κάποιον ψάλτη έλεγα την ακολουθία του εσπερινού Χειμώνα – Καλοκαίρι. Αρκετές φορές πήγαινα και στο νεκροταφείο για να ανάψω ένα κερί. Μια μέρα του Νοεμβρίου, που έξω ήταν παγωνιά, μόλις επέστρεψα από το νεκροταφείο, μπαίνω μέσα στην εκκλησία και βλέπω κάτι πόδια πίσω από το παγκάρι. Νόμισα, λοιπόν, ότι ήταν ο **Γιώργος Αναστασίου**, ο γιος του **Χρίστου Αναστασίου** (κ. Πόλια), που τον είχαμε εκείνες τις μέρες για μικροεπισκευές και άφηνε σκυμμένος τα εργαλεία του. Έτσι πήγα ξέθαρρος προς τα εκεί.

Αυτοστιγμεί πετάγεται ένα γεροδεμένος άνδρας Αλβανός, έχοντας ένα κατσαβίδι στο χέρι και με ακινητοποίησε, λέγοντας:

- Τα λεφτά σου, παπά, τα λεφτά σου να μη σε σκοτώσω.
- Μα δεν έχω λεφτά, μπόρεσα και είπα κατατρομαγμένος.
- Όσα έχεις λεφτά και γρήγορα, μου φωνάζει.

Έβγαλα τότε το πορτοφόλι μου για να του δώσω 10.000 δρχ. Μόλις το βλέπει εκείνος, μου το αρπάζει και μου παίρνει όλες τις 85.000 δρχ. που είχα μέσα, για να κάνω κάποιες πληρωμές. Τότε μόνο, φαίνεται ότι ικανοποιήθηκε και με άφησε και έφυγε. Εγώ αμέσως, τηλεφώνησα στον **Ματθαίο Τσιώκο**, τον γαμβρό μου και γραμματέα του χωριού και εκείνος ειδοποίησε την αστυνομία, αλλά πού να τον βρουν.

Μετά από κανα – δυο χρόνια, εκεί που έφερνα γύρω μέσα στην εκκλησία, πάλι, παρουσιάζεται ένας άλλος, παίρνει το μαχαίρι του αντίδωρου από το Ιερό και άρχισε να με απειλεί, ερχόμενος προς το μέρος μου. Εγώ αμέσως υποχώρησα και έβαλα τις φωνές. Αλλά εκείνος, αφού μου έκανε νόημα να σωπάσω, ήρθε να με πιάσει με άγριες διαθέσεις. Παλέψαμε μια στιγμή, με έριξε κάτω και μου έκανε μια βαθιά γρατσουνιά στα δάκτυλο με το μαχαίρι. Ήθελε και αυτός χρήματα. Του έλεγα ότι δεν έχω και πραγματικά αυτή τη φορά δεν είχα δεκάρα στην τσέπη μου. Συνέχισα δε να φωνάζω όσο μπορούσα περισσότερο

- Βοήθεια! Βοήθεια! Κλέφτης!

Έτσι αυτός εγκατέλειψε την προσπάθειά του, με άφησε και εξαφανίστηκε. Αυτή ήταν η δεύτερη περιπέτειά μου μέσα σε δυο – τρία χρόνια.

Στη συνέχεια υπηρέτησα ακόμη μερικά χρόνια στον Αϊ – Λια και το 2003 αποφάσισα να βγω στη σύνταξη. Το 2004 το Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας με τίμησε σε επίσημη τελετή μέσα στην εκκλησία του Αϊ – Λια για την πολυετή ιερουργία μου στην εκκλησία αυτή. Συνέπεσε δε να γιορτάζονται

και τα 100χρονα του Αϊ – Λια εκείνη την περίοδο, μια και η εκκλησία κτίστηκε, το 1903 και συμπλήρωσε 100 χρόνια ζωής. Θυμάμαι ότι ήρθατε με ένα γεμάτο πούλμαν από το Βόλο και με όλους τους κατοίκους του χωριού, μου απονείματε μια τιμητική πλακέτα, που την έχω πάντα στο δωμάτιό μου. Επίτροποι, τότε στην εκκλησία ήταν οι: **Χρήστος Ζήσης, Λάμπρος Καπούλας** και **Λάμπρος Ψφαντής.**

Γενικές σκέψεις

Στον Αϊ Λιά υπηρέτησα επί 27 συναπτά χρόνια και εργάστηκε με ιερό ζήλο και ενθουσιασμό τόσο στο λειτουργικό έργο όσο και στον καλλωπισμό του περιβάλλοντος χώρου, μέχρι την ημέρα που συνταξιοδοτήθηκα.

Σε όλα αυτά τα χρόνια συνεργάστηκε αρμονικά με τους ψαλτάδες, τους επιτρόπους και τους κατοίκους του χωριού, φροντίζοντας πάντα να είμαι συνεπής στα καθήκοντά μου. Κάθε απόγευμα χτυπούσα την καμπάνα του Αϊ Λιά και έκανα τον εσπερινό και δεν άφησα ούτε μια Κυριακή, ούτε μια γιορτή, που να μην τελέσω την ιερή ακολουθία και τη λειτουργία στην ενορία αυτή του Αϊ Λια. Μου εμπιστεύθηκαν όχι μόνο οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού, αλλά και οι απανταχού Καναλιώτες, οι οποίοι βοήθησαν οικονομικά το εξωραϊστικό έργο της εκκλησίας και έτσι έγιναν επί των ημερών πολλά έργα που τα ανέφερα προηγουμένως.

Όλοι μαζί προχωρούσαμε αρμονικά και όλοι ήμασταν ευχαριστημένοι. Η Θεία Χάρις μας κατηύθυνε και μας καθοδηγούσε και έτσι πάντα ενεργούσαμε με πίστη στο Θεό και στο έργο μας. Χαίρομαι που οι ενορίτες μου και γενικότερα όλοι οι Καναλιώτες είναι ικανοποιημένοι από εμένα, αλλά και εγώ θέλω να τους εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και την αγάπη μου και να τους πω για άλλη μια φορά ότι είμαι απόλυτα ευχαριστημένος μαζί τους. Εύχομαι δε η Θεία Χάρις, διά πρεσβειών της Υπεραγίας Θεοτόκου να κατευθύνει τα βήματά μας πάντα προς το καλό και προς την πρόοδο.

Σήμερα ζω στη Νέα Αγχίαλο με τα τρία από τα 7 παιδιά μου (ένα αγόρι και 6 κορίτσια), έχω δε 17 εγγόνια και 16 δισέγγονα.

Νέα Αγχίαλος, 29.9.2016.

Η αλωνιστική μηχανή του Σακελλάρη

Είναι γνωστό ότι η αλωνιστική μηχανή του **Γιάννη Σακελλάρη** ερχόταν στα αλώνια και αλώνιζε το σιτάρι ολόκληρο τον Αύγουστο μήνα, τον αλωνάρη. Για να είναι, όμως, κοντά στις αθημωνιές έπρεπε να κάνει πολλές μανούβρες. Όταν, τελικά τοποθετούνταν στην κατάλληλη θέση έπρεπε να στερεοποιηθεί και να μην κινείται πέρα – δώθε, όταν πιεζόταν από το μεγάλο και φαρδύ εκείνο λουρί, που έδινε την περιστροφική κίνηση την οποία έπαιρνε από ένα θεόρατο τρακτέρ. Γι' αυτό το λόγο οι αρμόδιοι εργάτες φώναζαν του άλλους:

- Φέρτε τον τάκο γρήγορα.

Διηγούνται δε μερικοί, χωρίς να το έχω ακούσει εγώ με τα ίδια μου τα αυτιά, ότι ο μικρός Χρήστος Σδρόλιας (κ. Τάκος Μπαλατσός), μόλις το άκουσε αυτό είπε στον πατέρα του:

- Αρά πατέρα τι με θέλουν;

Η πρώτη αλωνιστική μηχανή της 10ετίας του 1940 και του 1950, αποτελούνταν από δύο ξεχωριστά τμήματα, τα οποία λειτουργούσαν με την κίνηση που τα έδινε το λουρί του τρακτέρ. Το κύριο μέρος ήταν η «πατόζα» που είχε την επωνυμία «Άτλας». Σε μια χοάνη, την «ταΐστρα», που είχε στην πάνω

επιφάνεια η πατόζα, έριχνε τα δεμάτια με τα στάχυα ένας αργάτης, που λεγόταν «ταϊστής» (δηλ. τάιζε τη μηχανή), αφού έκοβε πρώτα με τον κόφτη τα «δεματχά», με τα οποία ήταν δεμένα τα δεμάτια. Έπρεπε δε να τα σκορπάει κιόλα μέσα στη χοάνη για να μην κομπλάρει η μηχανή. Ακόμη έπρεπε να προσέχει να μην υπάρχει μέσα στο κάθε δεμάτι κάποια πέτρα, και σπάσει τα γρανάζια της.

Μια φορά που από απροσεξία έπεσε μαζί και κάποιο κεραμίδι χάλασε η στρόφιγγα και χρειάστηκε να την πάνε στο εργοστάσιο του **Αλεξού** στο Βόλο για να την επισκευάσουν. Έτσι ο αλωνισμός καθυστέρησε επί διήμερο.

Μεγάλη δύναμη έπρεπε να καταβάλει στην πρώτη αλωνιστική μηχανή ο εργάτης που κάρφωνε με τι δικούλι το δεμάτι με τα στάχυα και το ανέβαζε ψηλά για να το πιάσει ο «ταϊστής» και να το ρίξει μέσα στη χοάνη – ταΐστρα. Οι δυο αυτοί εργάτες έπαιρναν παραπάνω μεροκάματο και έπρεπε να έχουν γερά μπράτσα. Τέτοιοι εργάτες ήταν ο **Βίκτωρας Καπούλας**, ο **Μήτσιος Καρανάσιος**, ο **Λάμπρος Κατέρης** (κ. Μπρούλιας Καλιακούδας), ο **Μήτσιος Κατέρης** (κ. Μητιάνος) κ.ά.

Αργότερα, αυτή τη δουλειά την έκανε το «ανεβατόρι», μια κυλιόμενη πλατφόρμα, όπου τοποθετούνταν από τον εργάτη τα δεμάτια και σιγά – σιγά, έφθαναν ψηλά στον ταϊστή.

Αλωνισμός με την πατόζα. Ξεχωρίζει ο εργάτης (αριστερά) που ανεβάζει τα δεμάτια, ο ταιστής ψηλά που ρίχνει τα δεμάτια μέσα στη χοάνη, το μεγάλο λουρί που συνδέεται με το τρακτέρ (που δεν φαίνεται) και προσδίδει την κίνηση στις τροχαλίες της πατόζας κ.λπ.

Ο «λουλάς», που έβγαινε από το δεύτερο μέρος της μηχανής, την «κοσκίνα» ήταν ένας κυλινδρικός σωλήνας, που έβγαζε τα άχυρα και τα πετούσε έξω, κάνοντας έναν κωνικό σωρό.

Ο **Γιάννης Σακελλάρης** είχε την αλωνιστική μηχανή με το **Νίκο Καλαντζή.** Κάποια φορά των αρχών της 10ετίας του 1950, η αλωνιστική αυτή μηχανή, αφού τελείωσε το αλώνισμα στ' αλώνια έπρεπε να έρθει και σε μας που είχαμε την αθημωνιά μας πέρα στον Κρανούλα, λέει ο **Λουκάς Μπρακατσούλας**. Αλλά για να έλθει εκεί έπρεπε να περάσει από ένα ρυάκι που ήταν λίγο πιο πέρα από το ντάμι σας, στο Μουρκ, και βούλιαζε. Γι' αυτό στρώσαμε τσουβάλια από κάτω, όπου πάτησαν οι ρόδες και την περάσαμε απέναντι. Έτσι αλωνίσαμε κι εμείς εκείνη τη χρονιά, αφού ο συγγενής μας **Γιάννης Σακελλάρης** μας έκανε τη χάρη και έφερε εκεί τη μηχανή του.

Τα επόμενα χρόνια ήρθε ο **Θωμάς Μανώλης** με τη δική του αλωνιστική μηχανή, η οποία πλέον ήταν ενιαία. Το τρακτέρ, βέβαια, ήταν το ίδιο εκείνο μεγάλο τρακτέρ των **Σακελλάρη** και **Καλαντζή**. Αργότερα δε, κάποιος **Ασημάκης**, γαμπρός καναλιώτικος, έφερνε την αλωνιστική του μηχανή στα αλώνια και είχε ζυγιστή τον **Σωτήριο Μπρακατσούλα**,

Η στιγμή που ένα δεμάτι ανεβαίνει με το «ανεβατόρι» ψηλά στην «πατόζα».

που αργότερα χρημάτισε φούρναρης του χωριού.

Προς το τέλος της 10ετίας του 1950, ερχόταν πλέον στα σταροχώραφα των Καναλίων η λεγόμενη κομπίνα και έκανε τον αλωνισμό.

Αφήγηση: **Μπρακατσούλας Λουκάς**, **Υφαντής Λάμπρος**, **Σδρόλιας Σταύρος**.
Καλοκαίρι 2018.

Α ν α μ ν ή σ ε ι ς του Πάρη Σδρόλια του Βαΐου Ετών 87

Τα σχολικά μου χρόνια

Γεννήθηκα στις 14 Απριλίου 1932 και ώρα 3 πριν τη χαραυγή, μέσα στο σπίτι μου στα Κανάλια Καρδίτσας με μαμή τη **Πηνελόπη Ζέκιου**, που την λέγαμε Μανθαίενα, επειδή ήταν γυναίκα του **Μάνθου Ζέκιου**. Πατέρας μου ήταν ο **Βάιος Σδρόλιας**, και μητέρα μου η **Αντιγόνη Σδρόλια**, το γένος Αλεξόπουλου. Η μάνα μου ήταν αδερφή του πατέρα του **Απόστολου Αλεξόπουλου**, που έχει σήμερα το ΞΕΝΙΑ του Βόλου. Τα παιδικά μου χρόνια τα πέρασα παίζοντας στην αλάνα του Κιάφα[19] με τα πολλά παιδιά της γειτονιάς και μάλιστα παιδιά του Κρίκου, του Καρακώστα κ.ά. Τα παιχνίδια που παίζαμε ήταν τα συνηθισμένα: το κουτσό, το κρυφτό, το κυνηγητό, η τσιλίκα, η μπαλωματένια μπάλα, το κωκ κ.λπ.

Στο Δημοτικό Σχολείο δασκάλους είχα τον **Γεώργιο Σπανό**, που είχε μεγάλη κοιλιά, ηγεμονικό ύφος και φαινόταν μεγαλοπρεπής, την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου - Πρίντσιου**, που τη λέγαμε Πιπίτσα, επειδή ήταν μικρόσωμη, το **Λάμπρο Γιαννακό**, και βέβαια τον **Σπύρο Κατέρη**. Στο Δημοτικό Σχολείο φοίτησα μέχρι την τετάρτη τάξη και ύστερα έδωσα εξετάσεις και πέτυχα στην πρώτη τάξη του 8ταξίου Γυμνασίου, τότε. Κατά την προφορική εξέταση, θυμάμαι, ο Καναλιώτης καθηγητής **Αστεριάδης Ζήσης**, που τον λέγαμε Στεριαδάκο, επειδή ήταν μικρόσωμος, μου έκανε μεταξύ των άλλων, για να με πειράξει, και την ερώτηση:

- Πόσα ποδάρια έχει η κότα;

Εγώ μόλις το άκουσα αυτό χαμογέλασα, θεωρώντας αστεία την ερώτηση και απάντησα περιπαικτικά, γελώντας.

- Έχει τρία ποδάρια.

Με την ερώτηση αυτή και με άλλες ερωτήσεις που μου έκαναν οι καθηγητές, αλλά και με τα γραπτά που έδωσα στη συνέχεια, φαίνεται πως κρίθηκα ικανός και τελικά πέτυχα στο Γυμνάσιο. Δεν παρέλειψε δε ο πατέρας μου να δώσει στον Ζήση και έναν τρουβά καλαμπόκι, διότι τότε είχαμε την πείνα του '41 – '42 και οι δημόσιοι υπάλληλοι ήταν από εκείνους που υπέφεραν πιο πολύ από τους άλλους

Στο Γυμνάσιο είχα καθηγητές τον **Σάββα Νανάκο**, θεολόγο, τον **Κώστα Κουλουσούσα**, (μετέπειτα Καλούση), φυσικό, τον **Φώτιο Κουλουσούσα** (μετέπειτα Καλούση), μαθηματικό και μερικούς άλλους. Από τους μεγαλύτερους μαθητές θυμάμαι το **Βασίλειο Μπρακατσούλα** που ήταν πολύ καλός μαθητής και εμείς, που δεν τα καταφέρναμε πολύ καλά αισθανόμασταν κάπως κατώτεροι.

Στο χωριό μας, τότε, αναπτύχθηκε η οργάνωση Ε.Ο.Ν. του κυβερνήτη της Ελλάδος **Ιωάννη Μεταξά**, στην οποία εντάχθηκαν όλα τα παιδιά, μαζί κι εγώ. Είχα μια ωραία στολή με δίκοχο καπέλο, ωραία μπλε γραβάτα και άσπρα λινά παπούτσια, σαν μικρό στρατιωτάκι.

19. Για την αλάνα αυτή του **Κιάφα** και τα παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά εκεί, κάνει πολύ λόγο ο **Θρασύβουλος Κρίκος** στο βιβλίο του «Το λίκνο μου» (ηλεκτρονική έκδοση σε cd, σελ. 47 και 48).

Όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος του 1940, επιστρατεύθηκαν πολλοί νέοι Καναλιώτες και μπορώ να πω ότι με χαρά και υπερηφάνεια πήγαιναν για να υπηρετήσουν την πατρίδα. Οι κάτοικοι τους ξεπροβοδούσαν, χαρούμενοι και αυτοί, και τους συνόδευαν μέχρι κάτω για να πάρουν το τραίνο. Με τις πρώτες νίκες δε του ελληνικού στρατού, οι καμπάνες των εκκλησιών χτυπούσαν χαρμόσυνα και δυνατά και όλο το χωριό πανηγύριζε. Άνδρες και γυναίκες μαζεύονταν στην πλατεία και κοντά στα ελάχιστα, τότε, ραδιόφωνα, για να ακούσουν τις ειδήσεις με τα ηρωικά τραγούδια της **Σοφίας Βέμπου**. Όλος ο κόσμος ξεχύθηκε στα σοκάκια και στους δρόμους του χωριού. Ήταν σαν πανηγύρι.

Στις επόμενες τάξεις του Γυμνασίου θυμάμαι ότι καθόμουν δίπλα – δίπλα με τον συμμαθητή μου **Βύρωνα Κακαέ** (μετέπειτα Στεφάνου) από το Φανάρι, που αργότερα ονομάστηκε **Σεραφείμ**, ως Μητροπολίτης Σταγών και Μετεώρων. Ήταν πολύ καλός μαθητής και είχε ήθος τέλειο. Ήταν πολύ θρησκευόμενος και από τότε φαινόταν ότι θα γίνει κληρικός.

Εμείς δεν πεινάσαμε, το ’41

Με την πείνα του ’41 εμείς δεν πεινάσαμε. Βέβαια, δεν είχαμε χωράφια για να τα καλλιεργήσουμε και να τα σπείρουμε σιτάρι ή καλαμπόκι, όμως δεν πεινάσαμε γιατί τα ψώνια οι Καναλιώτες τα έκαναν, δίνοντάς μας 100 ή 200 δράμια ή και οκάδες ακόμη σιτάρι, δηλ. είδος με είδος. Ένα σαπούνι, μισή οκά σιτάρι, μια οκά λάδι δυο οκάδες σιτάρι κ.ο.κ. Έτσι μαζέψαμε πολύ σιτάρι, περισσότερο από πολλούς Καναλιώτες και δίναμε και στον άλλο κόσμο, που δεν είχε.

Η μητέρα μου ζύμωνε το ψωμί και το μοίραζε στους άλλους, όπως σε έναν ξάδερφό μου, που καθημερινά σχεδόν, ερχόταν και ζητούσε ψωμί μέσα από τα δόντια του. Ο μπαρμπα – Βάιος μας έλεγε:

- Εάν έρθει άνθρωπος για να ζητήσει λίγο ψωμάκι και δεν του δώσετε, να ξέρετε ότι θα σας μαλώσω και θα έχετε να κάνετε μαζί μου. Όλους πρέπει να τους δίνετε γιατί πεινάει ο κόσμος.

Μάλιστα η μητέρα μου έκανε και τυριά και έδινε στον κόσμο από τον γκαζοτενεκέ. Ακόμη και το τυρόγαλο, που σε καλούς καιρούς το είχαμε για τα γουρούνια, το μοίραζε, και μάλιστα ήταν ανάρπαστο, αν και πείραζε και έκαιγε στο λαιμό, με αποτέλεσμα εγώ να το αποκαλώ κλωτσοπνύχτρα, σε αντιστοιχία με το κλωτροτύρι.

Πρώτος αντιστασιακός του χωριού, ο αδερφός μου

Ο μεγαλύτερος αδερφός μου **Πολύκαρπος Σδρόλιας** ήταν από τους καλύτερους μαθητές όχι μόνο του Δημοτικού, αλλά και του Γυμνασίου. Διακρινόταν για το θάρρος του και τον πατριωτισμό του περισσότερο από τους άλλους μαθητές. Όταν ήρθαν οι Ιταλοί στο χωριό, οι επικεφαλής του χωριού πήγαν να τους υποδεχθούν, να τους περιποιηθούν και να τους καλοπάρουν, με φαγητά και ποτά, αλλά ο Πολύκαρπος ήταν αντίθετος σε όλα αυτά. Μάλιστα τους κακολογούσε, τους κορόιδευε, τους γιουχάιζε, τους έλεγε «έξω από δω» και τους έβριζε, ακόμη, τόσο πολύ που αναγκάστηκαν οι άλλοι Καναλιώτες, φοβούμενοι τα χειρότερα, να τον απομακρύνουν με τη βία και να τον μαλώσουν για την ανάρμοστη συμπεριφορά του. Τόση έκταση μάλιστα πήρε το επεισόδιο, ώστε έφθασε στα αυτιά των καθηγητών του Γυμνασίου Φαναρίου, οι οποίοι συνεδρίασαν εκτάκτως και τον απέ-

βαλαν[20]. Έτσι έγινε ο πρώτος αντιστασιακός του χωριού μας, αν και ήταν πολύ μικρός και φοιτούσε μόλις στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου.

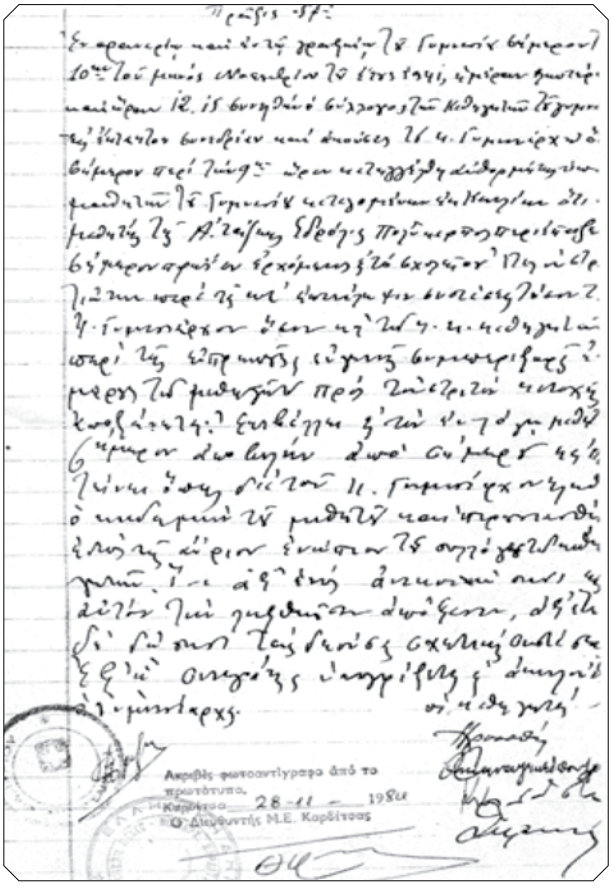
Όταν μάλιστα τα τελευταία χρόνια έβγαινε στην παραλία του Βόλου με τους φίλους του και στις συζητήσεις που έκαναν, μερικοί καυχιόνταν για τα κατορθώματά τους και γενικά την αντιστασιακή τους δράση, ο ίδιος τους διέκοπτε και με περηφάνια τους έλεγε.

- Ό,τι και να πείτε δεν με φθάνετε εμένα, εγώ ήμουν ο πρώτος αντιστασιακός. Εγώ αποβλήθηκα ως μαθητής Γυμνασίου με 6ήμερη αποβολή για την αντιστασιακή μου στάση προς τους κατακτητές.

20. Ο **Χρήστος Σδρόλιας** (του Χρή), ο λογιστής, που ζει σήμερα στο Βόλο, θυμάται και τα εξής σχετικά με την αποβολή αυτή. *Ο **Πολύκαρπος Σδρόλιας**, αν και ήταν μικρόσωμος, ήταν πολύ ζωηρός και ανήσυχος τύπος, επαναστάτης θα έλεγα. Ήξερε ότι στο περβάζι του παραθύρου κάποιου Καναλιώτη ήταν κρυμμένο ένα όπλο. Όταν, λοιπόν, μάλωσε με κάποιον άλλο, επειδή εκείνος υποστήριζε την ήπια στάση προς τους Ιταλούς, ο Πολύκαρπος πήγε κρυφά πήρε το όπλο και τον απείλησε. Έτσι εκείνος συμμαζεύτηκε και άλλαξε στάση.*
Το γεγονός αυτό μαθεύτηκε στο Γυμνάσιο και έτσι πήρε την 6ήμερη αποβολή, επειδή, όχι μόνο δεν φερόταν κόσμια στους Ιταλούς, όπως τους είχαν πει στο Γυμνάσιο οι καθηγητές, αλλά τους κορόιδευε και τους έδειχνε την απέχθειά του με κάθε δυνατό τρόπο.

Βόλος, πλατεία Ελευθερίας, 1950. Από αριστερά: Σδρόλιας Χρήστος, Σδρόλιας Πολύκαρπος

Φωτοτυπία της 57ης Πράξης/10.11.1941, του Συλλόγου των καθηγητών του Γυμνασίου Φαναρίου, με την οποία αποβλήθηκε επί 6ήμερο ο Πολύκαρπος Σδρόλιας.

Η εν λόγω Πράξη του Συλλόγους των καθηγητών έχει ως εξής.

Πράξις 57η

Εν Φαναρίω και εν τω γραφείω του Γυμνασίου σήμερον 10ην του μηνός Νοεμβρίου του έτους 1941, ημέραν Δευτέραν και ώραν 12:15 συνελθών ο Σύλλογος των καθηγητών του Γυμνασίου εις έκτακτον συνεδρίαν και ακούσας τον κ. Γυμνασιάρχην ότι σήμερον περί την 9ην ώραν κατηγγέλθη αυθορμήτως υπό μαθητών του Γυμνασίου καταγομένων εκ Καναλίων ότι ο μαθητής της Α΄ τάξεως Σδρόλιας Πολύκαρπος περιέπαιζε σήμερον πρωΐαν ερχόμενος εις το σχολείον Ιταλόν στρατιώτην, παρά τας κατ' επανάληψιν συστάσεις τόσον του κ. Γυμνασιάρχου όσον και των κ.κ. καθηγητών περί της ευπρεπούς και ευγενούς συμπεριφοράς εκ μέρους των μαθητών προς τον στρατόν κατοχής,

α π ο φ α ί ν ε τ α ι:

επιβάλλει εις τον εν λόγω μαθητήν 6ήμερον αποβολήν από σήμερον και προτείνει όπως διά του κ. Γυμνασιάρχου κληθή ο κηδεμών του μαθητού και παρουσιασθή εντός της αύριον ενώπιον του συλλόγου των καθηγητών, ίνα αφ' ενός ανακοινώσει εις αυτόν την ληφθείσαν απόφασιν, αφ' ετέρου δε δώσει τας δεούσας σχετικάς συστάσεις.

Εφ ω συνετάγη και υπογράφεται ως ακολούθως

Ο Γυμνασιάρχης *Οι καθηγηταί*

Πώς βρήκα το πιστόλι

Μια μέρα μας έστειλε ο πατέρας μου να πάμε στα ντάμια, στη Λοξάδα, και να πάρουμε ένα φόρτωμα τριφύλλι από την αχυρώνα του **Δημητρίου Ξούρη**. Ο ίδιος, όμως, αργούσε να κατεβάσει μια μπάλα και φαίνεται ότι έψαχνε να βρει τη μπάλα που είχε μέσα το πιστόλι, για να την εξαιρέσει και να μη μας τη δώσει. Μας έλεγε δε, για να δικαιολογήσει την καθυστέρηση, ότι τούτη η μπάλα είναι βρεγμένη, η άλλη επίσης και προχωρούσε σε άλλες μπάλες με το τριφύλλι. Αλλά φαίνεται πως δεν το βρήκε και μας έδωσε τελικά το φόρτωμα με δυο τυχαίες μπάλες.

Σε μια από τις μπάλες αυτές εμείς είδαμε το πιστόλι, αλλά τόσο εγώ όσο και ο Πολύκαρπος δεν είπαμε τίποτε.

Το πιστόλι της Κατοχής, που σώζεται ακόμη

Όταν ήρθαμε στο χωριό, στο μαγαζί που είχαμε στην πλατεία, κάτω από

το Βακούφικο, ξεφορτώνοντας τις μπάλες, το πιστόλι γλίστρησε και έπεσε καταγής. Εκείνη τη στιγμή περνάει ο γιατρός του χωριού, που δεν θυμάμαι το όνομά του, το βλέπει, το αρπάζει και φεύγει, χωρίς δεύτερη κουβέντα. Μάταια εμείς τον αναζητούσαμε αργότερα στο Φανάρι όπου είχε την κατοικία του, για να μας το δώσει.

Με τα πολλά μας το έδωσε μετά από τρία χρόνια και το φυλάγαμε όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς να πούμε σε κανέναν τίποτε. Ο Πολύκαρπος, όμως, το έπαιρνε συχνά μαζί του και κάποιες φορές απειλούσε τους αντιπάλους του μ' αυτό. Το έχω δε ακόμη εδώ στο Βόλο.

Ο πατέρας μου Βάιος Σδρόλιας

Ο πατέρας μου **Βάιος Σδρόλιας** είχε μόνιμα το μαγαζί στην πλατεία του χωριού. Αλλά υπήρχαν τότε και άλλα τέσσερα – πέντε μαγαζιά, οπότε υπήρχε συναγωνισμός. Εξάλλου και ο **Χρήστος Αλεξανδρής** που τον φωνάζαμε «Μουταρά», ήταν γυρολόγος και περνούσε από τις γειτονιές με διάφορα είδη, οπότε οι νοικοκυρές ψώνιζαν απ' αυτόν. Για να τον ανταγωνισθούμε, τότε κι εμείς, ο πατέρας μου μας έδωσε ένα πανέρι μεγάλο, με ποικίλα μικροπράγματα, που τα διαλαλούσαμε στις γειτονιές του χωριού:

- Λάδ', σαπούν', πετρέλιο, ελάτε γυναίκες να πάρετε.

Έτσι τα πωλούσαμε όλα αυτά στην πόρτα των συγχωριανών μας και τους βγάζαμε από τον κόπο να κατεβούν στην πλατεία για να ψωνίσουν.

Να σημειώσω εδώ ότι τα σπίρτα και το πετρέλαιο τα αγοράζαμε τότε από το μονοπώλιο του Μουζακίου, διότι δεν υπήρχε στην ελεύθερη αγορά. Επικεφαλής ήταν κάποιος **Αλεξανδρής**, που ήταν άτεγκτος στις συναλλαγές και στις πληρωμές του. Δεν δεχόταν, ούτε φιλοδωρήματα, ούτε καλοπιάσματα.

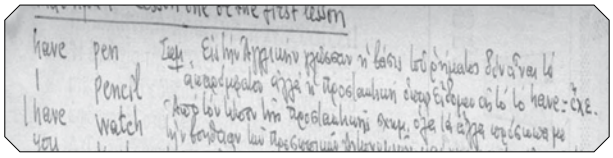
Μάλιστα πηγαίναμε και στα γύρω χωριά, με τον πατέρα μας αυτή τη φορά και αφήναμε το μαγαζί στη μητέρα μας, η οποία έτσι εγκατέλειπε τις δουλειές του σπιτιού και γινόταν μαγαζάτορας. Στις επίσημες ημέρες η μητέρα μου **Αντιγόνη Σδρόλια**, ντυνόταν αριστοκρατικά και είχε εμφάνιση αρχόντισσας. Ακόμη και βέλο – καπέλο φορούσε. Και ο μπαμπα – **Βάιος Σδρόλιας**, δεν πήγαινε πίσω διότι φορούσε και αυτός την ρεπούμπλικά του. Ήταν δηλ. πολύ κύριος και αξιοπρεπής Καναλιώτης.

Ο πατέρας μου ήταν αρκετά μορφωμένος για την εποχή του, διότι έβγαλε το Σχολαρχείο Φαναρίου. Επί πλέον δε, ήταν και αυτοδίδακτος αγγλομαθής. Δεν γνωρίζω από πού έπαιρνε τα ερεθίσματα και τις βάσεις, αλλά σώζονται διάφορα αρχεία που αποδεικνύουν την σπουδαιότητα και την επιμέλεια των «κατ' οίκον» σπουδών του. Είναι δε τα εξής:

1.- Σύνολο 29 μαθημάτων κατανεμημένων σε ξεχωριστό φύλλο το καθένα, όπως είναι το δείγμα που παραθέτω.
2.- Γραμματική 17 σελίδων με κλίσεις διαφόρων ονομάτων και ρημάτων.
3.- Ιδιόχειρο ραμμένο τετράδιο 17 πυκνογραμμένων σελίδων, με 42 θέματα.
4.- Κατάλογο ρημάτων, ανωμάλων ρημάτων, παθητικών μετοχών, παρατατικό και αόριστο αυτών, με όλες τις σχετικές παρατηρήσεις, μέσα σε 11 πυκνογραμμένες σελίδες, και τέλος
5.- Κατάλογο διπλών λέξεων με άλλη ονομασία μέσα σε 20 πυκνογραμμένες σελίδες.

Ακόμη ο πατέρας μου ήταν πολύ κύριος στις συναλλαγές του, ήταν προνοητικός και έβλεπε μακριά, καθόριζε το μέλλον του. Έχω περισώσει μέχρι τώρα το ασφαλιστήριο συμβόλαιο, του «Ισπανικού Φοίνικα» της Εταιρίας Ασφαλειών Ζωής, που σύναψε το 1929 και τελείωσε το 1953. Πλήρωνε δε κανονικά τις

6μηνιαίες δόσεις της ασφάλισης, με αποδείξεις τις οποίες κρατούσε, μερικές των οποίων είναι των ετών 1930 και 1931.

Φωτοτυπία μέρους της σελίδας του 1ου μαθήματος αγγλικών.

Ως μαγαζάτορας ο πατέρας μου φρόντιζε να έχει πάντα πρώτο πράγμα στο μαγαζί του, αγορασμένο από την πηγή. Από το Βόλο π.χ. προμηθευόταν τον ονομαστό χαλβά του **Τσούγκου**, που τον έφερνε κάθε φορά το τραίνο της γραμμής. Την αλληλογραφία που είχε μ' αυτόν, για την προμήθεια του χαλβά, δεν περιγράφεται. Έστελνε τα γράμματα με τις ζητούμενες προμήθειες μέσω σιδηροδρόμου και την επόμενη μέρα τις είχε για κατανάλωση στο κατάστημά του.

Με τους Ιταλούς, τους Γερμανούς και τους αντάρτες

Με τους Γερμανούς και τους Ιταλούς θυμάμαι ότι μερικοί Καναλιώτες είχαν όπλα και ήθελαν να πυροβολήσουν εναντίον τους. Ένας από αυτούς ήταν και ο θείος μου **Κώστας Σδρόλιας**, που τον λέγαμε «αστραπόβολο» και που ήταν έτοιμος να βάλει εναντίον τους. Τότε, οι περισσότερο ψύχραιμοι του έλεγαν:

- Τι πας να κάνεις, βρε Αστραπόβολε; Αυτοί αμέσως μετά θα κάψουν το χωριό μας.

Όταν οι Ιταλοί παραδόθηκαν στους αντάρτες έμειναν μερικοί στο χωριό μας και τους είχαν οι χωριανοί στις δουλειές τους. Εμείς είχαμε τέσσερεις Ιταλούς που τους βάζαμε στην Αχυρώνα, γιατί είχαν πολλές ψείρες. Έβγαζαν πέτρες από ψηλά και τις κουβαλούσαν εδώ για να κτίσουμε το ντουβάρι γύρω – γύρω. Για κάθε Ιταλό μας επιδοτούσαν με 2,5 λίρες στην αρχή και κάπως λιγότερο αργότερα.

Τους 4 Ιταλούς που είχαμε στο νοικοκυριό μας πήγα εγώ προσωπικά πάνω στη Νεβρόπολη, όπου τους είχαν όλους συγκεντρωμένους οι αντάρτες και τους πήρα. Μάλιστα, με έναν από αυτούς, τον **Αλφόνσο Ντομικέλε Γκουίντο**, που επέζησε κατά την επιστροφή στην πατρίδα του, επικοινωνούσαμε τακτικά ανταλλάσσοντας επιστολές.

Ο θείος μου ο Αστραπόβολος, κατά τα άλλα, ήταν συνετός και ειλικρινής, αναζητώντας πάντα το δίκαιο. Δεν τα λέω αυτά επειδή ήταν θείος μου, αλλά αυτή είναι η αλήθεια. Ήταν οξύς στις συζητήσεις του και ορθός στις αποφάσεις του.

Μια φορά οι αντάρτες μπήκαν στο αμπέλι μας πίσω από τον Αϊ Λια και πήραν πάρα πολλά σταφύλια. Έτσι ο πατέρας μου τους κατηγόρησε μέσα στα καφενεία της πλατείας για την πράξη τους αυτή. Η Οργάνωση, όμως, ενοχλήθηκε πολύ και κάποια μέλη της τον κατήγγειλαν. Έγινε Λαϊκό Δικαστήριο και καταδικάστηκε ο πατέρας μου, να προσκομίσει στην οργάνωση έναν τρουβά καλαμπόκι. Εισαγγελέας του δικαστηρίου ήταν ο Αστραπόβολος και αγόρευσε εναντίον του αδερφού του, λέγοντας στο τέλος «επιφυλάσσομαι». Τόσο δίκαιος, άτεγκτος και αντικειμενικός ήταν, αλλά και τόσο φανατικός υπέρ των ανταρτών. Έτσι ο πατέρας μου πλήρωσε διπλά στην περίπτωση αυτή. Και του πήραν τα σταφύλια και τον καταδίκασαν.

Κάποιες φορές οι αντάρτες μας έδιναν χρήματα για να πάμε στην Καρδίτσα να ψωνίσουμε διάφορα είδη δήθεν για το μαγαζί μας. Διότι στο φυλάκιο της εξόδου από την Καρδίτσα έκαναν έλεγχο στα ψώνια μας και πού τα πηγαίναμε. Εμάς, όμως, δεν μας έκαναν έλεγχο, όταν τους λέγαμε ότι τα αγορά-

Αριστερά: Τα στέφανα με τη Μαρία. Παρούσα η μητέρα μου Αντιγόνη και ο κουμπάρος Λάμπρος Παπαγεωργίου. Δεξιά: Οικογενειακή φωτογραφία: από αριστερά: Βάιος, Πάρις, Αντιγόνη, Μαρία και Στέλιος.

σαμε για το μαγαζί μας, με βάση την άδεια που είχαμε, με καταγραμμένα όλα τα είδη. Πολλά ψώνια κάναμε από τον **Αριστοτέλη Αλεξόπουλο**, που είχε και ένα χάνι για τα ζώα. Εκεί συγκεντρώναμε τα ψώνια μας, τα φορτώναμε στο γαϊδούρι και τα φέρναμε στο χωριό. Μια φορά, μάλιστα, μόλις ήταν για να περάσουμε το «Φόρο», μαζί με τον **Πολύκαρπο**, τον αδερφό μου, τσίμπησε μια μύγα το γομάρι και άρχισε να τρέχει στο δρόμο προς το χωριό, οπότε δεν μας έγινε καθόλου έλεγχος. Και είχαμε, τότε πολλά πράγματα για τους αντάρτες.

Μια άλλη φορά, που ήμασταν στην Καρδίτσα, μας καλεί ο πρόεδρος του χωριού **Γιώργος Μπέκος**[21], που είχε το γραφείο του στην Άρνη για να μας δώσει ένα εμπιστευτικό γράμμα για κάποιον στο χωριό. Ήταν η περίοδος που οι αντάρτες μπήκαν και στο δικό του σπίτι, παραβιάζοντας την είσοδο. Στο δρόμο που ερχόμασταν προς το χωριό, ο πάντα περίεργος Πολύκαρπος, το άνοιξε το γράμμα και είδαμε ότι έλεγε: «Τώρα εσκληράνθη η καρδία μου, μέχρι μεγαλυτέρου εγκλήματος». Μόλις είδε αυτό ο Πολύκαρπος λέει:

- Πάψε από κει που θα το παραδώσουμε αυτό το γράμμα.

Και αμέσως το έσκισε και το πέταξε στη βατιώνα.

Με τους αντάρτες και τους Μάυδες στο χωριό δεν ξέραμε πώς να φερθούμε. Μερικές φορές, μάλιστα διερωτώμασταν αν αυτοί που έρχονταν ήταν αντάρτες ή Μάυδες, διότι ήταν ίδιοι με στρατιωτικά ρούχα. Γι' αυτό μια φορά που ήρθαν, επειδή δεν ξέραμε τι είναι τους λέγαμε:

- Βαράτε μας προκαταβολικά γιατί δεν ξέρουμε από πού είσθε.

Όταν στο χωριό ήταν ο **Βασίλειος Γούσιος** επικεφαλής των Μάυδων, έκανε εκκαθάριση στο σπίτι του **Μπασδέκη**, που επίταξε για Γραφείο του και τα έπιπλα τα έβγαλε έξω για να τα πετάξει. Ο πατέρας μου διάλεξε και πήρε μια ωραία τραπεζαρία, που κατασκευάστηκε το 1929, όπως γράφει σε μια γωνιά, και την έχω εγώ μέχρι σήμερα στο σπίτι μου.

21. Ο **Γεώργιος Μπεκος** κατά την περίοδο του εμφυλίου, έστειλε, όπως είναι γνωστό, 25 περίπου Καναλιώτες εξορία στη Γυάρο. Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι δεν έστειλε καμιά απολύτως Καναλιώτισσα εξορία στο νησί Τρίκερι του Παγασητικού, όπου ήταν ο τόπος εξορίας των γυναικών, κατά την ανώμαλη εκείνη περίοδο (Κ.Δ.Μ.)

Η ζωή μου στο Βόλο

Στο Βόλο ήρθα στις 10 Οκτωβρίου 1947, καλεσμένος από τον Καναλιώτη **Χρήστο Μιχάλη**, τον ζαχαροπλάστη και αμέσως έπιασα δουλειά στο ζαχαροπλαστείο του, της οδού Ιωλκού. Έμενα στο σπίτι του που ήταν κοντά στην Κίτρινη Αποθήκη, όπου ήταν στρατός και απαγορεύονταν να περάσει κανείς άλλος, εκτός από μας που περνούσαμε για να πάμε στο σπίτι μας.

Για να έλθω στο Βόλο διέκοψα το σχολείο, διότι δεν μου άρεσαν τα γράμματα, αλλά αργότερα το μετάνιωσα και αναγκάστηκα να το συνεχίσω εδώ στο Βόλο, στο Νυκτερινό Γυμνάσιο. Έτσι πήρα απολυτήριο Γυμνασίου. Εκτός δε από το ζαχαροπλαστείο είχα και ένα κασελάκι για κουλούρια που τα πουλούσα στην παραλία, αργότερα «ΕΒΓΑ» παγωτά κ.λπ.

- Έβγα να πάρεις ΕΒΓΑ, διαλαλούσα προς κάθε κατεύθυνση.

Μια περίοδο προμήθευα και τσιγάρα στα περίπτερα, που τα έπαιρνα από κάποιον έμπορα **Μαργαρίτη**, ο οποίος είχε πολύ καλά τσιγάρα, με άλλες μάρκες, εκτός «Ματσάγγου», που τα έφερνε από την Αθήνα. Να φαντασθείς, Κώστα, ότι οι εργάτες του Ματσάγγου προτιμούσαν να καπνίζουν τα τσιγάρα αυτά. Τόσο καλά ήταν.

Η μητέρα μου σε νεαρή ηλικία.

Φαντάρος το 1953

Με τη γυναίκα μου Μαρία

Το πορτραίτο μου

Όταν επισκεπτόμουν τους περιπτεράδες, τους έλεγα:

- Πάρτε τα τώρα τα τσιγάρα, διότι έμαθα ότι υπάρχει έλλειψη. Πάρτε τα για να έχετε.

Και έτσι ξεπουλούσα γρήγορα.

Όταν γνώρισα την κυρα – Μαρία, τη γυναίκα μου

Αργότερα έπιασα δουλειά στο αποικιακό του **Στέλιου Βαλσαμή** όπου με καλοδέχτηκαν. Εκεί γνώρισα και την γυναίκα μου τη **Μαρία Βαλσαμή**, την οποία παντρεύτηκα αργότερα στις 29 Σεπτεμβρίου 1962. Το αποικιακό το είχε στη 2ας Νοεμβρίου και ήταν πολύ ευκατάστατος. Ήταν και πολύ μορφωμένος και έγραφε ωραία ποιήματα, Μάλιστα τον ύμνο του 54ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, το έγραψε ο ίδιος, με το ψευδώνυμο «Δήμος Ατσάλης». Είχε μανία με τα βιβλία, γι' αυτό παράλληλα με το αποικιακό είχε και τυπογραφείο, το οποίο κληρονόμησα εγώ.

Όταν αργότερα βγάλατε το βιβλίο, «Κανάλια Καρδίτσας», αν θυμάσαι, Κώστα, εγώ σας έβγαζα δωρεάν τα κλισέ των φωτογραφιών, το 1976. Μετά φτιάξαμε το κτίριο αυτό, το 1981, όπου είμαστε σήμερα, που τότε ήταν γεμάτο στοιχεία τυπογραφικά και πλέον άλλαξα επάγγελμα και ασχολούμαι μαζί με τα

παιδιά μου με πλαστικές τσάντες, σακούλες κ.λπ.

Με τη σύζυγό μου Μαρία αποκτήσαμε τρία παιδιά: ένα κορίτσι, την **Κατερίνα** και δύο αγόρια το **Βάιο** και το **Στέλιο**. Τα παιδιά μου παντρεύτηκαν και μας έκαναν 5 εγγόνια.

Βόλος, 1.3.2019.

Παλιές αναμνήσεις Δημητρίου Κοτρωνούλα ετών 87

Από το σχολείο

Γεννήθηκα το 1932 και φοίτησα στο Δημοτικό Σχολείο Καναλίων, με δάσκαλο το **Σπύρο Κατέρη**. Τις πιο πολλές φορές δεν πήγαινα στα μαθήματα γιατί οι γονείς μου με έστελναν σε διάφορες δουλειές. Πότε να πάω στα γελάδια, πότε να ποτίσω τα άλογα, πότε να βοσκήσω τα πρόβατα κ.λπ. Αλλά και όταν πήγαινα στο σχολείο, μόλις επέστρεφα στο σπίτι, παρατούσα τη σάκα και έτρεχα να προλάβω τις διάφορες απασχολήσεις που είχα αναλάβει. Την άλλη μέρα, πλέον, την έπαιρνα τη σάκα όπως την είχα αφήσει και πήγαινα στο σχολείο.

Εκεί ο δάσκαλος με έβαζε και έσκιζα τα ξύλα της σόμπας, μια και ήμουν πολύ επιτήδειος σ' αυτή τη δουλειά και έτσι κέρδιζα την εμπιστοσύνη του. Ποτέ δεν με άφησε στην ίδια τάξη και πάντα με προβίβαζε, έστω και με τη βάση του 5.

Μια φορά ήρθε ένας ξάδερφός μου από την Καρδίτσα και με διάβασε, οπότε πήγα στο σχολείο διαβασμένος. Εκείνη την ημέρα, ενώ ποτέ δεν σήκωνα το χέρι να πω μάθημα, το σήκωσα και ο δάσκαλος απόρησε. Είπα το μάθημα καλά και πήρα το πρώτο και μοναδικό «μπράβο» του.

Ο Σπύρος, αν και δεν ήμουν καλός μαθητής, δεν με βάρεσε ποτέ. Γενικά δε, δεν βαρούσε τα παιδιά που δεν ήξεραν το μάθημα, γιατί γνώριζε ότι αμέσως μετά το σχολείο τρέχουν να βοηθήσουν τους γονείς τους στα χωράφια. Βέβαια τους χαρακτηρισμούς «ζώα», «γαϊδούρια» «αναιδέστατοι», τους είχε πάντα πρόχειρους και εμείς τους συνηθίσαμε και δεν μας κακοφαίνονταν.

Μια φορά μου είπε και του έκοψα μια κρανίσια βέργα και όταν του την έδωσα, του είπα αστειευόμενος:

- Κυρ δάσκαλε σε μένα θα την δοκιμάσεις πρώτα αυτή τη βέργα;
- Έλα, πήγαινε τώρα, μου απαντά.

Από το βομβαρδισμό του χωριού

Την ημέρα της Παναγίας, 15 Αυγούστου 1943, έγινε ο βομβαρδισμός του χωριού μας. Εκείνη την ημέρα μου είχε αγοράσει η μάνα μου ένα ωραίο άσπρο πουκάμισο που το φορούσα για πρώτη φορά και το καμάρωνα. Πήγα, λοιπόν, στην εκκλησία και έφθασα την ώρα που τελείωνε, οπότε ο κόσμος βγήκε έξω στο προαύλιο. Εκεί ήταν οι επικεφαλής του ΕΑΜ του χωριού μας με τις σημαίες.

Εκείνη τη στιγμή περνούσε ένα αεροπλάνο και μόλις το είδαν είπαν ότι είναι ρωσικό, δικό μας διότι ήταν κόκκινο από κάτω και ανέμιζαν τις σημαίες δεξιά και αριστερά για να το χαιρετήσουν. Σε λίγο καταφθάνουν πολλά αεροπλάνα και άρχισαν έναν ανηλεή βομβαρδισμό του χωριού μας.

Εγώ, αντί να πλακώσω κάπου να κρυφτώ, για να μην με χτυπήσουν οι βόμβες και οι σφαίρες, έφυγα τρέχοντας και διάβηκα πάνω στην κορυφογραμμή, στα Ταμπούρια. Από εκεί έβλεπα προς τα κάτω, στο χωριό, όπου γινόταν χαλασμός κόσμου. Γέμισε καπνούς και κουρνιαχτό το χωριό.

Εκεί πέρασα όλη την ώρα του βομβαρδισμού. Εκεί και στον Αϊ Λια αργότερα, μαζεύτηκαν πολλοί, ιδιαίτερα όταν τελείωσε ο βομβαρδισμός, και έλεγαν για τις καταστροφές που έγιναν. Γιατί είχε πολλούς πανηγυριώτες το χωριό εκείνη την ημέρα. Όλα τα σπίτια ήταν γεμάτα κόσμο.

Μετά γύρισα στο σπίτι μου, όπου όλοι άρχισαν να φεύγουν, ο καθένας για τον τόπο του. Και εμείς μείναμε μόνοι και καταμετρούσαμε τους σκοτωμένους, τους λαβωμένους και τα σπίτια που κάηκαν ή γκρεμίστηκαν.

Από τους αντάρτες που μπήκαν στην Καρδίτσα

Όταν οι αντάρτες μπήκαν στην Καρδίτσα, στις 12 Δεκεμβρίου 1948, ημέρα του Αγίου Σπυρίδωνος, εδώ στο χωριό άρχισαν να χτυπούν οι καμπάνες για το χαρμόσυνο γεγονός. Παράλληλα φώναζαν με τον τηλεβόα (ένα χωνί γραμμοφώνου) να κατεβούμε όλοι στην πλατεία με τα ζώα μας, γαϊδούρια, άλογα και μουλάρια.

Στο σπίτι μας εκείνο το βράδυ ήμασταν πολλοί, γιατί ήταν και η οικογένεια του **Λάμπρου Μπακογιάννη**, και κοιμόμασταν στρωματσάδα κάτω στο σανιδένιο πάτωμα τριών δωματίων. Στο δικό μας δωμάτιο το στρώμα το είχαμε γεμίσει φτέρες, για να είναι φουσκωτό. Τότε μου λέει ο πατέρας μου:

- Θα πάω εγώ στην πλατεία γιατί εσύ, όταν πας, θα σε πάρουν οι αντάρτες πάνω στο βουνό, όπως πήραν και τον Φόντα (**Δημοφώντα Κοτρωνούλα**).
- Σώπα, αρά πατέρα, που θα μπορέσουν να με πάρουν εμένα οι αντάρτες. Και να με πάρουν εγώ θα μπορέσω να τους ξεφύγω, του απαντώ.

Έτσι κατέβηκα εγώ στην πλατεία με τα δυο γομάρια μας. Εκεί μάθαμε ότι στο Καρκατσιόλι ήρθαν αυτοκίνητα φορτωμένα με πράγματα – λάφυρα από την Καρδίτσα, πολλά. Οι Καναλιώτες τα φόρτωναν και τα πήγαιναν πάνω στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) και μας είπαν να πάμε κι εμείς εκεί να φορτώσουμε.

Στην πλατεία κατέβηκα με τον **Σπύρο Κατέρη** (κ. Φουστανέλα), τον **Σταύρο Γατή**, τον **Παυσανία Κασινά** και εκεί βρήκαμε πολλούς άλλους. Πάμε, λοιπόν, στο Καρκατσιόλι και δεν βρίσκουμε τίποτε να φορτώσουμε. Όλα τα φευγάτισαν οι αντάρτες με τους Καναλιώτες που είχαν πάει πρωτύτερα εκεί.

Μας λένε να πάμε στα ντάμια του **Κρίκου** (κ. Γρέβια), αλλά και εκεί δεν υπήρχε τίποτε. Στη Λάσδα. Ούτε και εκεί. Πέρα στον Οβορό (κ. Οβρό), στα αλώνια. Εκεί οι αποθήκες είχαν κάποια υπόλοιπα. Μπήκαν μέσα οι άλλοι για να ετοιμάσουν τα φορτώματα κι εγώ έμεινα απέξω για να προσέχω τα πράματα. Βγάζουν εκείνοι τα σακιά, τα φορτώνουν και φεύγουν για το Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι). Εγώ έμεινα ρέστος και με στέλνουν οι αντάρτες στη Σαρακίνα, όπου δεν βρίσκουμε τίποτε και εν συνεχεία στο Παλαιοκκλήσι (κ. Ίσαρι), με όλα τα υπόλοιπα ζώα, κάπου 13 τον αριθμό. Πήρε η μέρα. Έφεξε. Πάμε στην Κόκκινη Εκκλησιά, από ένα μονοπάτι που περνούσε από «Τα δυο τα δέντρα». Την ώρα που αφήνουμε τη δημοσιά, παρουσιάζεται ένα κάρο και σταματάει απέναντί μας.

- Μήτσιο, έ Μήτσιο, άφησε τα ζώα και έλα εδώ μαζί μου, ακούω μια γυναικεία φωνή να με φωνάζει.

Ήταν η **Ευτυχία Σδρόλια** (του Χρη), η γυναίκα του **Νικολάου Μπαντέκου**, που ήταν ανώτερος αξιωματούχος των ανταρτών. Πήγαινε στα Κανάλια να ιδεί την μάνα της και γι' αυτό ήρθε αμέσως μετά ένα αυτοκίνητο για να τη μεταφέρει στο χωριό.

- Όχι Ευτυχία, εγώ καίγομαι τώρα. Έχω διαταγή να πάω στην Καρδίτσα, να φορτώσω

και να διαβώ πάνω στο Βουνέσι, πριν μας προφτάσουν οι άλλοι (δηλ. οι στρατιώτες) και μας πάρουν στα ποδάρια από κοντά.

Οι αντάρτες που αποτελούσαν τη φρουρά της απορούσαν πως τη φώναξα πολύ οικεία, με το μικρό της όνομα αν και ήταν βαθμοφόρος των ανταρτών.

Με τη γυναίκα μου Καλλιρρόη Κατέρη.

Δεν πήγα, λοιπόν, και εκείνη έφυγε για το χωριό με το αυτοκίνητο. Εκεί αποβιβάστηκε και το αυτοκίνητο, επειδή δεν χρειαζόταν άλλο αφού ο δημόσιος δρόμος σταματούσε στο Καρκατσιόλι, οι αντάρτες το έριξαν στο ρέμα στα Μαντένια.

Εγώ συνέχισα το δρόμο και έφθασα στην Κόκκινη Εκκλησιά, που ήταν στην άκρη της Καρδίτσας. Εκείνη την ώρα καταφθάνει ένα αεροπλάνο και πετάει κάτι ρουκέτες – βόμβες. Αμέσως πηδάω σε μια γούρνα για να κρυφτώ και από πάνω μου πηδούν και άλλοι, ένας πάνω στον άλλο.

Ύστερα, όταν έφυγε το αεροπλάνο και βγήκαμε από τη γούρνα, ένας αντάρτης προβάλει με το όπλο του και με απειλεί, λέγοντας:

- Εσένα θα σε πάρουμε επάνω. Άφησε τα ζώα και προχώρα.
- Όχι, δεν αφήνω τα ζώα, του απαντάω. Εγώ έχω διαταγή να τα φορτώσω όλα τα ζώα και να τα πάω επάνω, όσο πιο γρήγορα μπορώ, πριν καταφθάσει ο στρατός. Και αυτό θα κάνω.

Ευτυχώς δε επέμενε και έτσι γλίτωσα την επιστράτευση, φόρτωσα τα ζώα και τα 'μασα μπροστά ίσια κατά πάνω. Ανεβαίνοντας βρήκα πολύν κόσμο επιστρατευμένο σαν τα γελάδια, αγέλη ολόκληρη. Γέμισαν οι ράχες κοσμάκο. Πού και που παρουσιάζονταν κανένα αεροπλάνο και βομβάρδιζε, όχι όμως στο πλήθος, αλλά μακριά από αυτό. Εκεί στο ντάμι του **Φαίδωνα Χριστοδούλου** (κ. Κακαρή), κατά μήκος του δρόμου, άρχισε να γαζώνει, προφανώς για να χτυπήσει αυτοκίνητα.

Περνώντας ένα γεφυράκι, ακούω κάποιον από κάτω. Κάνω έτσι και τηράω καλύτερα. Βλέπω τον **Κλεόμβροτο Παπανικολάου**, που ήταν αντάρτης και περιφερόταν γύρω από το χωριό, χωρίς να είναι ενταγμένος στο αντάρτικο. Προχωρώντας προς τα πάνω φθάνουμε στου **Φουστανέλα** το χωράφι. Στο δρόμο ανάμεσα στα παλιούρια, οι λινάτσες από τα φορτωμένα δέματα σκίστηκαν και άρχισαν να φαίνονται τα περιεχόμενά τους, που ήταν είδη ρουχισμού, κάλτσες, φανέλες, εσώρουχα κ.λπ. όλα ολοκαίνουργα και αφόρετα.

Στο δρόμο συναντήσαμε και δυο παλικάρια – αντάρτες, ως 17 – 18 χρονών, που ήταν πολύ καλοντυμένα. Βλέπουν τις κάλτσες, που κρέμονταν και μου λένε σιγανά και εμπιστευτικά:

- Συναγωνιστή, να πάρουμε εκείνες τις κάλτσες που κρέμονται από το τσουβάλι.
- Πάρτε ό,τι θέλετε, παιδιά, και ούτε με είδατε, ούτε σας είδα, ούτε σας ξέρω.

Φθάσαμε στο Βουνέσι, ξεφορτώσαμε και ήμουν έτοιμος να πάρω το δρόμο προς τα κάτω προς το χωριό. Εκείνη τη στιγμή, ένας αντάρτης με πλησιάζει και μου λέγει:

- Μήπως ξέρεις πού είναι η Κρανούλα;
- Πού να ξέρω εγώ που είναι η Κρανούλα, του απαντώ, ψέματα.
- Πάμε προς τα κάτω, μου λέει και θα τη βρούμε.

- Βρε τον κερατά, είπα μέσα μου. Πού παρουσιάστηκε αυτός μπροστά μου;

Κατεβήκαμε προς τα κάτω, ακολουθώντας έναν άλλο αντάρτη που προχωρούσε και ήξερε το δρόμο, φθάνουμε στην Κρανούλα, όπου υπήρχαν πολλά φορτώματα, φερμένα με αυτοκίνητα από την Καρδίτσα και ξεκινήσαμε πάλι προς το Βουνέσι.

Στο δρόμο έφυγε ο πάτος από μια φορτωμένη κάσα και φάνηκε το τυρί που είχε μέσα. Μόλις το βλέπουμε αρπάζουμε από καναδυό κομμάτια και έτσι πεινασμένοι καθώς ήμασταν το τρώμε με λαιμαργία.

- Μην τρώτε πολύ γιατί τα σας κόψει, παρατήρησε ένας αντάρτης.

Ανεβαίνοντας κατέφθασε ένα αεροπλάνο και πλακώσαμε. Εκεί πιο πέρα βλέπω μια αντάρτισσα να βάζει με το όπλο εναντίον του.

- Τι κάνεις εκεί, είναι δυνατό να πετύχεις το αεροπλάνο που κινείται με μεγάλη ταχύτητα; τη φωνάζω.
- Αρά εσύ είσαι Μήτσιο; μου απαντά.

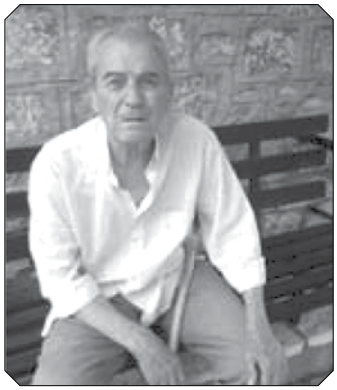
Ήταν η **Κατίνα Στασινού** (κ. Τσατζόια). Χαιρετηθήκαμε, αγκαλιαστήκαμε[22] και της λέγω:

- Κατίνα, εγώ θα πάω στο Βουνέσι, θα ξεφορτώσω και θα φύγω για το χωριό μας. Αν θέλεις έλα κι εσύ να φύγουμε μαζί.
- Όχι, Μήτσιο. Δεν μπορώ να φύγω εγώ. Φοβάμαι για τα αδέρφια μου μην τα εκδικηθούν.

Έμαθα δε ότι ήταν και αρραβωνιασμένη. Έτσι συνεχίσαμε το δρόμο προς το Βουνέσι.

Όταν φθάσαμε εκεί, ξεφόρτωσα γρήγορα – γρήγορα, μάζεψα τις τριχιές, έδεσα τα πράματα το ένα κοντά στο άλλο και τα βάρεσα προς τα κάτω. Κατεβαίνοντας βρήκα τον **Μέλα Κασινά**, και αντί να πάμε προς το Μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, που δεν ξέραμε το μονοπάτι, πήραμε αναγκαστικά το δρόμο – δρόμο διακινδυνεύοντας μήπως ανταμώσουμε κανέναν αντάρτη και μας γυρίσει πίσω.

Πατώντας μέσα στο χιόνι, βρίσκουμε ένα κοπάδι από πρόβατα, που τα είχαν πάρει οι αντάρτες και τα πήγαιναν προς τα πάνω για να τα σφάζουν, όταν έπρεπε. Παρακάτω βρήκαμε μια σφαγμένη προβατίνα και αποφασίσαμε να την πάρουμε. Την αρπάζω εγώ με τα δυο μου χέρια και την ανεβάζω στην αγκαλιά του Μέλα, που ήταν καβάλα στο γομάρι. Σε κάποια στιγμή ο Μέλας, χάνει την ισορροπία του και στοιβάζεται κάτω μαζί με την προβατίνα. Χτύπησε πολύ στη μέση του και στα πλευρά. Τον βοήθησα να σηκωθεί και να ανεβεί καβάλα πάλι, χωρίς την προβατίνα.

Στα Κανάλια, στο παγκάκι της γειτονιάς μου.

Μόλις χάραξε φθάσαμε στον Αϊ Λια και αφήσαμε ελεύθερα τα πράματα για να πάνε μόνα τους στα σπίτια τους. Οι Καναλιώτες που τα είδαν έλεγαν το βράδυ στην πλατεία:

- Βρε πάλι καλά που οι αντάρτες μας έφεραν πίσω τα ζώα μας.

Πού να ξέρουν ότι τους τα έφερα εγώ.

22. Με τα παιδιά του Στασινού κάναμε πολλή παρέα και πηγαίναμε μαζί για σύκα. Περνούσε ο ένας, το ζούπαγε το σύκο «είναι άγουρο ακόμη» σκεφτόταν. Περνούσε ο δεύτερος το ξαναζούπαγε, ήταν λίγο ζούφιο. «Μόλις άρχισε να ωριμάζει» σκεφτόταν. Περνούσε ο τρίτος το ξαναζούππαγε, ήταν αρκετά ζούφιο. Το έκοβε το ξεφλούδιζε και το έτρωγε έτσι με τα γάλατα ακόμη.

Από τους Μαημάνηδες στο χωριό

Εκείνον τον καιρό έρχονταν και οι Μαημάνηδες στο χωριό μας και δεν ήξερες από ποιον να φυλαχτείς. Από τους Μαημάνηδες την ημέρα που έδιναν ξύλο ή από τους αντάρτες τη νύχτα που άρπαζαν ό,τι εύρισκαν. Επικεφαλής των Μαημάνηδων ήταν ο **παπα – Στέφος**.

Εμείς είχαμε εφτά αρνιά και τα βοσκούσαμε μια μέρα στα Ταμπούρια με τη μάνα μου. Εκείνη τη στιγμή, παρουσιάζονται ξαφνικά οι Μαημάνηδες και σπρώχνοντάς, μας πετούν μέσα στη βατιώνα. Μας παίρνουν τρία αρνιά και τα φέρνουν προς το Φανάρι για να τα σφάξουν και να τα φάνε.

Στην πλατεία ήταν ο πατέρας μου **Επαμεινώνδας Κορτωνούλας**, και μόλις το έμαθε, το αναφέρει στον **Γιάννη Τέττα**. Αμέσως ξεκινούν για το Φανάρι, με σκοπό να πάρουν πίσω τα αρνιά και προφθάνουν τους Μαημάνηδες ψηλά πάνω στη ράχη. Μόλις τους βλέπουν εκείνοι πατάνε μια ριπή μπροστά τους, που σήκωσε κουρνιαχτό.

- Σάρα κι αντάρα κι αυτοί και τα αρνιά μαζί τους, γυρίζουμε πίσω γρήγορα γιατί αυτοί είναι ικανοί και να μας σκοτώσουν ακόμη, λέει ο Γιάννης.

Μια άλλη φορά οι Μαημάνηδες ήταν στον Αϊ Λια και ο **Ναπολέων Τέσσας** με έστειλε για να τους εφοδιάσω με νερό. Έκανα, λοιπόν, δυο – τρεις στράτες και τους κουβάλησα νερό από τη Βρύση. Όταν δε οι Μαημάνηδες μια μέρα ξεκίνησαν προς τα πάνω για μια επιχείρηση, ήταν και στρατιώτες μαζί τους. Ένας στρατιώτης, όταν με βλέπει τόσο νεαρό να ακολουθώ το απόσπασμα, με πλησιάζει και μου λέει εμπιστευτικά:

- Εσύ πού πας εδώ πάνω;
- Μα, μου είπε ο Τέσσας να σας ακολουθήσω, του απαντώ.
- Βρε άφησε, τον Τέσσα και βρες έναν τρόπο

Στα Κανάλια με το γειτονά μου Νικόλαο Γκάλιο.

να ξεφύγεις και να γυρίσεις πίσω.

Έτσι ξέφυγα, όσο μπορούσα πιο κρυφά και γύρισα στο σπίτι μου.

Όταν αργότερα ο παπα – Στέφος και η Ομάδα τους κοιμόνταν αμέριμνοι τη νύχτα στο Παλικόπτρι, καταφθάνουν οι αντάρτες και τους βάζουν ένα χέρι κυνηγώντας τους μέχρι το Φανάρι. Ανάμεσά τους ήταν επιστρατευμένος και ο **Αριστείδης Σδρόλιας**, που πήγε αργότερα στην Αυστραλία. Έτρεξε γρήγορα και κρύφτηκε στο σπίτι του.

Από το στρατό

Μόλις πήγα στο στρατό, παρουσιάστηκα στην Τρίπολη. Εκεί με κατέταξαν στα ΛΥΒ, όπου μας εκπαίδευαν για δεκανείς και μας

Στη γειτονιά μου, στα Κανάλια, με τους γείτονές μου: Σταύρο Γατή (αριστερά) και τον Κώστα Μαυρομμάτη (δεξιά).

έστειλαν στις Σέρρες. Μια άσκηση που μας έκαναν ήταν η εξής: Ανάμεσα σε δυο δένδρα κρέμασαν ένα χοντρό σχοινί και μας έλεγαν να ανεβούμε στο πρώτο δένδρο, να κρατηθούμε από το σχοινί, να περάσουμε κρεμασμένοι στο δεύτερο δένδρο και από εκείνο να κατεβούμε. Δήθεν κάτω από το σχοινί ήταν χαράδρα.

Βλέπω τότε τον στρατιώτη που ήταν μπροστά μου να μουτζοκλαίει.

- Αρά τι κλαις; Τον ρωτάω.
- Να, δεν μπορώ να κάνω αυτή την άσκηση και να περάσω πέρα, μου απαντά.
- Και είναι ανάγκη να κρεμαστείς από το σχοινί για να περάσεις απέναντι; Αρά πέρασε από κάτω από το σχοινί και πήγαινε στο άλλο δένδρο, του λέγω.
- Μα θα με κρίνουν άχρηστο και θα με βάλουν φυλακή.
- Και λοιπόν; Εκεί θα περάσεις καλύτερα. Θα σε ταΐζουν, θα σε ποτίζουν κι εσύ δεν θα κάνεις απολύτως τίποτε. Άντε τι κάθεσαι; Πέρνα πέρα στο άλλο δένδρο.

Πιο πέρα ήταν ο λοχαγός που μας επιτηρούσε και βλέποντας τη σκηνή, απευθύνεται σε μένα και μου λέει:

- Α ρε Κωτρονούλα, τετραπέρατος είσαι.

Μια άλλη άσκηση ήταν να ανεβούμε σε μια απόκρημνη πλαγιά πιασμένοι από τις τριχιές, όπως αναρριχώνται οι σημερινοί ορειβάτες. Και εκεί στην κορυφή να αντιμετωπίσουμε τον υποτιθέμενο εχθρό με τα μυδράλια. Μας είχαν, βέβαια, δεμένους και με γάντζους, αλλά έπρεπε να εναλλάσσουμε χέρι – ποδάρι, κρατούμενοι από τα εξογκώματα των βράχων και τις τριχιές.

Αυτές οι ασκήσεις ήταν σαν παιχνίδι για μένα και έτσι πέρασα τις εξετάσεις αυτές. Στα μαθήματα του σχολείου ήμουν σκράπας, αλλά στις πρακτικές ασκήσεις ήμουν πρώτος. Έτσι έγινα υπαξιωματικός δεκανέας και κατατάχτηκα στο 564 τάγμα πεζικού. Ήμασταν εκεί τέσσερεις δεκανείς. Πήραν τους τρεις και έμεινα μόνος μου.

Μια μέρα με καλεί ένας λοχαγός και με ρωτάει για τις δουλειές που έκανα στην ιδιωτική μου ζωή.

- Ήμουν αγρότης και ασχολούμουν με τα ζώα, του απαντώ.
- Τα άλογα τα φοβόσουν; Μου λέει.
- Όχι, βέβαια, ακόμη και αν κάποιο πατούσε τη δεκάρα κλωτσώντας δυνατά, εγώ μπορούσα να το ημερέψω.

Τότε απευθύνεται στον λοχία και του λέγει:

- Να τον πάρουμε το Κοτρωνούλα στο Λόχο Διοικήσεως.
- Τι να κάνω εγώ στο Λόχο Διοικήσεως; Εγώ είμαι σκράπας από γράμματα, ενώ εκεί θα είναι όλοι γραμματιζούμενοι.

Τελικά με πήραν στο Λόχο Διοικήσεως, στη Νιγρίτα, για να κάνω διάφορες δουλειές επειδή ήμουν πάντα πρόθυμος. Μια μέρα ήταν να πάμε να κόψουμε ξύλα από το λόγγο, που ήταν πολύ μακριά. Αλλά ήταν Χειμώνας και τη νύχτα έριξε κάμποσο χιονάκι, μια πασπάλη, ίσια – ίσια που το έστρωσε. Έτσι οι επικεφαλής αποφάσισαν να γυρίσουμε πίσω.

Την άλλη μέρα με καλεί ο λοχαγός και μου λέγει:

- Αύριο, Κοτρωνούλα, θα πας εσύ επικεφαλής για ξύλα, με 24 άλογα και 12 στρατιώτες, γιατί οι άλλοι φοβήθηκαν το λίγο χιονάκι.

Πραγματικά εγώ ετοιμάστηκα, πήρα μαζί μου τσεκούρια, πριόνια, σφήνες, βαριές κ.λπ., ο μάγειρας μας έβαλε σε δυο σακίδια άφθονες τροφές για κολατσιό, ψωμιά, τυριά, κασέρια, ελιές κ.ά. και ξεκινήσαμε για μια μεγάλη πορεία γιατί ήταν μακριά το δάσος. Κόψαμε ξύλα, τα λιανίσαμε, τα σκίσαμε και μέσα σε καναδυό ώρες ήμασταν έτοιμοι. Κατά το απο-

γευματάκι πήραμε το δρόμο της επιστροφής και μάλιστα καβάλα, γιατί η λάσπη ανάδωσε και τα άρβυλα κολλούσαν στο έδαφος.

Μια επόμενη μέρα με καλεί πάλι ο λοχαγός και μου λέγει:

- Αφού είχες τόση μεγάλη επιτυχία και έφερες τόσα πολλά ξύλα, είσαι πανάξιος δεκανέας. Μπράβο σου. Τώρα θέλω να πας πάλι εσύ επικεφαλής, πάλι για ξύλα, γιατί οι άλλοι δεν αξίζουν τίποτε και τους έδιωξα.
- Να πάω κυρ λοχαγέ, γιατί είμαι μαθημένος να κόβω και να κουβαλάω ξύλα, αφού αυτή τη δουλειά έκανα και στο χωριό μου.

Έτσι απέκτησα την εμπιστοσύνη του λοχαγού και ό,τι ήθελα το έπαιρνα αμέσως και με ευχαρίστηση από το λοχαγό.

Μετά από κάμποσο καιρό, ο λοχαγός μετατίθεται στην Αθήνα, στο Χαϊδάρι και με παίρνει μαζί του, αν και όπως του είπα, εγώ δεν μπορώ να είμαι μέσα στα Γραφεία, γιατί είμαι του Δημοτικού.

Πήγα μαζί του, αλλά μη έχοντας τι να κάνω περνούσα την ώρα χαζεύοντας. Τότε πρόσεξα ότι στην άλλη πλευρά του στρατοπέδου έκαναν εκπαίδευση οι ΕΣΑτζήδες, οπότε άρχισα να τους πλησιάζω και να δοκιμάζω κι εγώ τις ασκήσεις τους. Αυτοί, γυμνασμένοι καθώς ήσαν, μου έδιναν μια εδώ και μια εκεί, στο σβέρκο, στην πλάτη, στα πλευρά και πονούσα πολύ. Μερικά χτυπήματα μου άφηναν και σημάδια. Αλλά μου άρεσε γιατί μάθαινα κι εγώ τις τεχνικές του παλέματος και του χτυπήματος. Ακόμη και ένα καδρόνι κατάφερα να το σπάσω, όπως το έσπαζαν εκείνοι.

Στην Αθήνα κάθισα τρεις μήνες και ύστερα μετατέθηκα στο Κέντρο Επιλογής Υπαξιωματικών Κορίνθου. Του κακοφάνηκε του λοχαγού η αναπάντεχη αυτή μετάθεσή μου, αλλά δεν μπορούσε να γίνει αλλιώς. Πάντως συνέχισε να ενδιαφέρεται για μένα.

Μια μέρα ένα δεκανέας έρχεται και μου λέει εμπιστευτικά:

- Κοτρωνούλα, έκανες τίποτε στο χωριό σου; Μήπως αναμείχτηκες με τις οργανώσεις;
- Όχι τίποτε δεν έκανα και ούτε γράφτηκα σε καμιά οργάνωση, όλα τα προηγούμενα χρόνια. Εγώ κοίταζα πάντα το σπίτι μου και τη δουλειά μου.
- Γιατί σε ζητάνε από το Επιτελείο της Αθήνας. Πήγαινε στο Διοικητήριο.
- Πηγαίνω στο Διοικητήριο και μου δίνουν το τηλέφωνο.
- Κοτρωνούλα τι κάνεις; Είσαι καλά; Περνάς καλά; Θέλεις τίποτε να σου κάνω;

Ήταν ο λοχαγός που τον άφησα στην Αθήνα. Ο δεκανέας, που με είχε ειδοποιήσει, όταν επέστρεψα στο θάλαμο με πλησίασε πάλι για να μάθει τι έγινε. Όλα καλά, του λέγω. Ήταν ο λοχαγός ο ξάδερφος της μητέρας μου από την Αθήνα, του είπα, για να καθησυχάσω τις υποψίες του, με το αθώο αυτό ψέμα.

Εκεί στην Κόρινθο, μη έχοντας τι καλύτερο να κάνω, πήγαινα τα βράδια στα αμπέλια, έκοβα σταφύλια και τα έδινα στους υποψήφιους ανθυπολοχαγούς, που τα περίμεναν με λαχτάρα, αφού ήταν η πολύ καλή ποικιλία της κορινθιακής σταφίδας. Και αυτοί δεν ήξεραν πώς να μ' ευχαριστήσουν.

Άλλοτε πάλι, όταν έγραφαν κανένα διαγώνισμα, έπαιρνα τις κόλες υπό μάλης και τις πήγαινα στα Γραφεία για διόρθωση. Αυτά έκανα εκεί στην Κόρινθο όπου υπηρέτησα τρεις μήνες και ύστερα απολύθηκα. Εδώ στο χωριό όπου ήρθα, συνέχισα τις γεωργικές εργασίες του σπιτιού μας.

Μια μέρα, εκεί που ήμουν στο χωράφι, καταφθάνει ο αγροφύλακας **Ναπολέων Τέσσας** και μου λέει ότι με θέλουν εσπευσμένως στην αστυνομία. Ανησύχησα λίγο, αλλά εκεί μου είπαν ότι πρέπει να καταβάλλω αμέσως 70 δραχμές για ένα πουλόβερ που με είχαν χρεωμένο από το στρατό.

Επρόκειτο για ένα πουλόβερ τριμμένο εδώ μπροστά από τα γυμνάσια, τις ασκήσεις και την πολυκαιρία, που ήταν να το παραδώσω. Μάλιστα ο λοχίας που το παραλάμβανε επέμενε ότι το αγόρασα από το Μοναστηράκι για να παραδώσω εκείνο και να κρατήσω το καλό του στρατού. Τελικά, όμως, μου το χρέωσαν και ήλθε το ένταλμα να το πληρώσω τώρα. Επειδή δε δεν είχα λεφτά πάνω μου, αφού με πήραν άρον – άρον από το χωράφι, πήγα στον μπακάλη, τον **Γιώργο Πρίντσιο**, δανείστηκα 70 δραχμές και το ξεπλήρωσα.

Το 1957 παντρεύτηκα την **Καλλιρρόη Κατέρη** και αποκτήσαμε τρία παιδιά, 4 εγγόνια και 6 δισέγγονα.

Καλοκαίρι, 2020.

Α ν α μ ν ή σ ε ι ς
Αλίκης Κατέρη του Λάμπρου
ετών 92

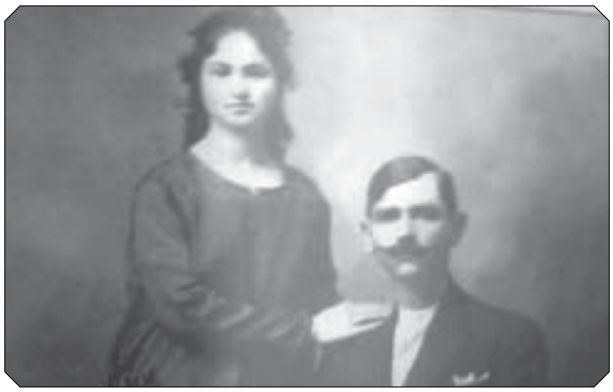
Η οικογένειά μας.

Γεννήθηκα το 1928 και ο πατέρας μου **Θωμάς Γκίκας** είχε 4 κορίτσια: τη **Φωτεινή Γκίκα**, την **Ήτα Γκίκα**, που παντρεύτηκε τον **Θεμιστοκλή Πυργιώτη**, ένα άλλο κορίτσι που το έλεγαν **Αγαθούλα Γκίκα** και τώρα βρίσκεται στην Αθήνα και εμένα. Η μάνα μου **Άννα Γκίκα**, ήταν από το Φανάρι.

Ο πατέρας μου Θωμάς Γκίκας.

Ξαδέλφια μου ήταν ο **Χρυσόστομος Γκίκας**, που ήταν αστυνομικός, ο **Σωκράτης Γκίκας**, που σκοτώθηκε στον βομβαρδισμό, και ο **Νικήτας Γκίκας**, που τον σκότωσαν οι αντάρτες πάνω στο Παλικόπρι.

Τα πεθερικά μου: Κώστας Κατέρης και η γυναίκα του Μαρία Κατέρη.

Στη γειτονιά μου ήταν πολλά παιδιά, όπως η φίλη μου **Ελένη Παπαποστόλου**, που ο πατέρας της είχε το καφενείο του **Τσιάτσιου**, στην πλατεία, η **Αριστούλα Λαγού**, που τώρα είναι στο Βόλο, όπου ο **Φίλιππος Λαγός**, ο αδερφός της, είχε ανοίξει καφενείο όπου σύχναζαν οι Καναλιώτες.

Εμείς στο χωριό ήμασταν πολύ καλά, όπως και οι άλλοι Καναλιώτες και τα είχαμε όλα. Είχαμε κατ' αρχήν δύο κήπους. Έναν κήπο στη Δισκαριά, από όπου βγάζαμε πολύ νόστιμα φασόλια, άλλον κήπο είχαμε πιο πέρα στη Κλήμα. Είχαμε ακόμη γελάδια, κότες, και κυρίως το γουρούνι που το σφάζαμε τα Χριστούγεννα και τρώγαμε κρέας μέχρι το Πάσχα, γιατί το συντηρούσαμε μέσα σε μεγάλο πιθάρι με λίπα, τον παστραμά, όπως λέγαμε. Δεν υπήρχε Καναλιώτικο σπίτι που να μην έχει γουρούνι εκείνα τα χρόνια. Είχαμε τα λουκάνικα τις μπριτζόλες, τις τσιγαρίδες.

Είχαμε επίσης πολλά αμπέλια, με πολλά σταφύλια από τα οποία βγάζαμε το μούστο για το κρασί, το τσίπουρο, στο οποίο προσθέταμε γλυκάντζο κ.ά. Τα σταφύλια τα ζεμα-

τούσαμε και κάναμε τις σταφίδες, τις οποίες τις τρώγαμε όλο το Χειμώνα.

Ήμασταν πολύ καλά, τότε. Εγώ από τη ζωή μου δεν έχω κανένα παράπονο να πω: μωρέ πώς υπέφερα τόσα που πέρασα. Όλοι περνούσαμε καλά. Δεν ήταν άλλοι καλύτερα από μας για να ζηλέψουμε. Όλοι ήμασταν το ίδιο. Αγαπημένοι στη γειτονιά, γύρω από το σπίτι μας, που ήταν πάνω από την πλατεία, εκεί που σήμερα είναι το σπίτι των **Πυργιωτέων**. Πώς πέρασαν 92 χρόνια; Ούτε το κατάλαβα. Δόξα των θεώ, πάντως καλά περάσαμε.

Στο σχολείο

Στο σχολείο ήμασταν πολλά παιδιά και είχα δασκάλους την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου** (κ. Καλιοπίτσα), τον **Λάμπρο Γιαννακό**, με τη γυναίκα του τη **Βίκα Γιαννακού**, και το **Σπύρο Κατέρη**, που έπαιρνε πάντα την πέμπτη και έκτη τάξη. Ο Σπύρος ήταν πολύ καλός δάσκαλος, αυστηρός αλλά δίκαιος και μας μάθαινε πολύ καλά γράμματα.

Το κάθε σπίτι είχε τότε, ακόμη και πάνω 6 – 7 παιδιά. Ο **Βασίλειος Ντενίσης** είχε 10 παιδιά, ο παππούς **Κώστας Αναστασίου** (κ. Πόλιας) είχε επίσης 10 παιδιά, ο **Λεωνίδας Μπλέτσας** είχε επίσης πολλά παιδιά, οι **Μανωλέοι**, οι **Χασιωτέοι**, οι **Χαϊδέοι**, είχαν επίσης πολλά παιδιά και έτσι γέμιζε το σχολείο παιδόκοσμο. Το μάθημα γινόταν πρωί και απόγευμα και απορούσα, τότε, με τη Βίκα πώς προλάβαινε να κάνει και τις δουλειές του σπιτιού, να μαγειρέψει, να ζυμώσει, να στείλει το ψωμί στο φούρνο του **Σωτήρη Μπρακατσούλα**, να κοιτάξει τα δυο παιδιά της κ.λπ. Αλλά και ο Σπύρος είχε χωράφια και κυρίως το Καλοκαίρι έκανε γεωργικές δουλειές.

Όταν τελείωσα το Δημοτικό δεν συνέχισα στο Γυμνάσιο γιατί τότε τα παιδιά δε πήγαιναν παραπέρα, ιδιαίτερα τα κορίτσια Δεν θυμάμαι κανένα παιδί της ηλικίας μου να πήγε παραπάνω, εκτός από τον **Αποστολάκη Πυργιώτη** και τον **Περικλή Παπανικολάου**. Δεν ήταν τόσο πολύ στα γράμματα το μέλλον μας, τότε.

Στη 10ετία του ’40 θυμάμαι ότι πέθανε ο **Περικλής Κατέρης**, ο αδερφός του άντρα μου **Λάμπρου Κατέρη**. Ήταν στο Γυμνάσιο, πολύ καλός μαθητής και πολύ καλός χαρακτήρας. Πέθανε από το δάγκωμα ενός σκυλιού, το οποίο το σκότωσαν αμέσως και δεν κατάλαβαν ότι ήταν λυσσασμένο.

Ο πόλεμος της Αλβανίας και η πείνα

Στον πόλεμο της Αλβανίας επιστράτευσαν και τον ξάδερφό μου **Σωκράτη Γκίκα**, που σκοτώθηκε στο βομβαρδισμό, αργότερα. Τον θυμάμαι, λοιπόν, πως μετά τον πόλεμο κατέφθασε πάνω στα Ταμπούρια καβάλα σε ένα ωραίο μεγάλο άλογο. Από εκεί έστειλε μήνυμα στου δικούς του να του πάνε ρούχα για να αλλάξει, επειδή αυτά που είχε ήταν γεμάτα ψείρες.

Όταν ήρθαν οι Γερμανοί στην Καρδίτσα, πολλές φορές σημάδευαν και χτυπούσαν με όλμους το χωριό μας. Τότε εμείς τρέχαμε να κρυφτούμε για να προφυλαχτούμε από τα βλήματα. Μερικές φορές δε, φεύγαμε και πηγαίναμε στον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα). Έκαψαν ακόμη και δυο – τρία ντάμια κάτω στη Λάσδα. Ένα από αυτά ήταν του **Βασίλη Ντενίση.** Λίγο έλειψε να κάψουν και το χωριό μας, όπως έκαψαν και άλλα χωριά, αλλά ο μακαρίτης **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας**, μόλις είδε ότι έρχονταν ένα κλιμάκιο Γερμανών προς το χωριό μας, βγήκε και τους καλοδέχτηκε και έτσι δεν προχώρησαν μέσα στο χωριό μας.

Μετά τους Γερμανούς ήρθαν οι Ιταλοί, όχι ως κατακτητές πλέον, αλλά ως αιχμάλωτοι. Τους είχαμε δε ως υπηρέτες. Στο σπίτι μας δεν τους πήραμε, αλλά σε άλλα σπίτια, χρησίμευαν για διάφορες δουλειές.

Ύστερα ήρθε η πείνα του ’41, που ήταν το μεγάλο μαρτύριο για πολύν κοσμάκο. Να πεθαίνουν καθημερινά και να μην προλαβαίνουν να τους θάψουν. Εμείς, ευτυχώς, δεν πεινάσαμε. Από τα μεσιακά χωράφια που είχαμε –γιατί ο πατέρας μου ήταν μεσίτης καπνών και δεν καλλιεργούσε– μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε το γέννημα για όλη τη χρονιά. Το βάλαμε, όμως και με το δελτίο τις τελευταίες ημέρες. Για να μας φθάσει έλεγε ο πατέρας μου τη Φώτω, που ήταν μεγαλύτερη – η μάνα μας είχε πεθάνει πρόωρα:

- Το καρβέλι να το χωρίσεις σε τέσσερα μέρη, ώστε ο καθένας μας να πάρει από ένα κομμάτι.

Έτσι δόξα τω Θεώ τη βγάλαμε καλά και δεν πεινάσαμε. Η μακαρίτισσα η πεθερά μου, μου έλεγε αργότερα, όταν παντρεύτηκα, ότι μια μέρα ζύμωσε και έβαλε στη γάστρα το ψωμί για να ψηθεί. Κάποιος Καναλιώτης, που πεινούσε, περνούσε εκείνη την ώρα, μύρισε το ζεστό ψωμί. Έτσι, όταν επέστρεφε άνοιξε κρυφά την πόρτα, από όπου βάζαμε τα ζώα στο κατώι, μπήκε στο μαγειριό, ξεσκέπασε τη γάστρα και πήρε ένα καρβέλι. Τον κατάλαβε, όμως, η πεθερά μου, τον φώναξε και του είπε:

Η Αλίκη Κατέρη, στο μπαλκόνι της (Καλοκαίρι, 2020).

- Εγώ θα μπορούσα να σου δώσω λίγο ψωμί, όπως σου έδωκα και τις άλλες φορές, αλλά αφού εσύ μπήκες και το πήρες μόνος, σου χαλάλι σου.

Ήταν πολύ δύσκολα εκείνα τα χρόνια της πείνας. Τέτοια χρόνια να μην ξανάρθουν, Κώστα. Υπήρχε μεγάλη ανέχεια. Ο κόσμος δεν είχε ούτε μια δεκάρα στην τσέπη του για να ανάψει ένα κερί στην εκκλησία. Γι’ αυτό πάντα λέγαμε να φύγουν τα παιδιά από το χωριό. Να μάθουν γράμματα και να φύγουν από το χωριό, να πάνε παρακάτω να ζήσουν καλύτερα.

Ο βομβαρδισμός

Στον βομβαρδισμό, εγώ ήμουν μέσα στην εκκλησία, όπου ήταν πολύς κόσμος. Σχεδόν γεμάτη ήταν η εκκλησία. Όταν τελείωσε η λειτουργία πέρασε ένα αεροπλάνο και όσο να πούμε αεροπλάνο – αεροπλάνο και να κρυφτούμε, καταφθάνουν άλλα πολλά αεροπλάνα, πάνω από δέκα, σαν να ήταν μαύρα κοράκια, και άρχισαν τον βομβαρδισμό επί μια ώρα περίπου.

Ευτυχώς εκεί στην εκκλησία δεν έπεσε καμιά βόμβα, αλλά όλες έπεσαν γύρω – γύρω. Όταν τελείωσε ο βομβαρδισμός και έφυγαν τα αεροπλάνα, βγήκε ο κόσμος από την εκκλησία και σκόρπισε εδώ και εκεί για να κρυφτεί. Εγώ ανέβηκα προς τα πάνω και δεν βρήκα κανέναν από τους δικούς μου. Έτσι κατέβηκα κάτω μπροστά στο σπίτι της **Μαρίας Νάνου**. Εκεί πιο κάτω στο σπίτι του **Αλέκου Ζήση**, έπεσε μια βόμβα και το γκρέμισε. Δίπλα στο σπίτι του Σακελλάρη, όπου κατοικούσε ο παπα – Μιχάλης σκοτώθηκε η **Εριφύλλη Μοσιάλου** με την κόρη της **Λευκοθέα Μοσιάλου**.

Όταν έφθασα στο σπίτι μας ψάχναμε να δούμε πού ήμασταν, γιατί ήταν γεμάτος ο τόπος από χαλάσματα και η ατμόσφαιρα από καπνούς και κουρνιαχτό. Ευτυχώς η οικογένειά μας δεν έπαθε απολύτως τίποτε. Ψάχνοντας για νεκρούς, βρήκαν τον ξάδερφό μου **Σωκράτη Γκίκα** σκοτωμένο από ένα βλήμα, κάτω από το καφενείο του **Πάνου Πάσχου**, μέσα στα κήπια.

Στο βομβαρδισμό αυτό έκλαψαν πολλές μανούλες. Η **Παρθενόπη Καρακώστα**, ήταν στο μπαλκόνι της και εκεί τη βρήκε ένα βλήμα και τη σκότωσε. Δίπλα στους **Παπαζησέους** κάηκε το σπίτι τους, μαζί με όλους που ήταν εκεί μέσα. Ο **Αποστόλης Ρίζος** ήταν στο μαγαζί του **Αλέκου Ζήση**, το οποίο έπεσε και τον πλάκωσε. Εκεί από κάτω τον βρήκαν και τον έβγαλαν, ευτυχώς, ζωντανό.

Με το βομβαρδισμό η οικογένεια της **Αριστούλας** και του **Φίλιππα Λαγού**, έπαθε μεγάλη καταστροφή, γιατί έπεσε μια εμπρηστική βόμβα στο σπίτι τους και έκαψε μέσα τη μάνα της και έναν αδερφό της. Το σπίτι τους που ήταν εκεί που σήμερα είναι το σπίτι του δάσκαλου **Γιώργου Χριστοδούλου** (κ. Μπλιάμου).

Πω! Πω! Παναγία μου! Να μην έρθουν ξανά τέτοια χρόνια. Σκοτώθηκαν, τότε, καμιά 25ριά Καναλιώτικα άτομα. Μετά τον βομβαρδισμό σκορπίσαμε και πολλοί πήγαν στα ντάμια. Εμείς πήραμε τρόξα και μόλις ακούγαμε βοή από αεροπλάνο φοβόμασταν πολύ και τρέχαμε να κρυφτούμε. Στα χωράφια όπου εργαζόμασταν κρύβαμε της άσπρες βαμβακιές για να μη δώσουμε στόχο. Ακόμη και μέσα στις βατιώνες χωνόμασταν για να κρυφτούμε.

Με τους αντάρτες στο χωριό

Ήμουν 15χρονο κορίτσι όταν οι αντάρτες έσφαξαν τη Μαρίτσα. Την είχαν κλεισμένη κάτω στο υπόγειο του μαγαζιού του **Αποστόλη Ρίζου**. Τη θυμάμαι πολύ καλά γιατί το πατρικό μου σπίτι ήταν στην πλατεία απέναντι από το κατάστημα του Ρίζου. Από τότε και αργότερα ένιωθα μια φοβία και πάντα έλεγα μέσα μου: «Αλιά εκείνοι που την πλήρωσαν με το αίμα τους» όπως η Μαρίτσα. Φοβόμασταν, πολύ φοβόμασταν με το αντάρτικο.

Αλλά και οι Μπουραντάδες από την άλλη μεριά αποτελούσαν το φόβητρο του χωριού. Φοβόμασταν ακόμη και να ανάψουμε φως με τα καντήλια και τις λάμπες τη νύχτα. Πήραν τον πατέρα μου στο Φανάρι και τον έδειραν κιόλας, μαζί με άλλους. Έφαγαν ξύλο οι παππούδες τότε, δεν ξέρω γιατί. Θυμάμαι ακόμη ότι από τη γειτονιά μας πήραν και τον παππού της **Σουσού** και τον έδειραν.

Τότε συνήθιζαν να βγάζουν οι κάτοικοι ένοπλες ομάδες από χωριανούς, για να φυλάνε το χωριό. Μια ομάδα στον Αϊ Λια, μια στη Στρατώνα και αλλού, στις άκρες του χωριού. Αλλά οι αντάρτες έρχονταν από νωρίς και κρύβονταν σε επίκαιρες θέσεις. Μάθαιναν έτσι από άλλους χωριανούς, πού θα φυλάξουν τα περίπολα. Το «σύνθημα» ότι έρχονταν οι αντάρτες το παίρναμε από τα σκυλιά, τα οποία μόλις τους καταλάβαιναν άρχισαν να γαβγίζουν πολύ δυνατά, από τη μια μεριά του χωριού μέχρι την άλλη. Άρχιζαν από τους **Γκουνταλέους** και έφθαναν μέχρι πέρα στου **Ζαχαρή**. Να γίνεται ένας δαιμονισμένος αντίλαλος από τα γαυγίσματα.

Μόλις δε τα ακούγαμε να γαυγίζουν, τρέχαμε γρήγορα να κρυφτούμε. Το κάθε σπίτι είχε τη δική του κρυψώνα. Εμείς την είχαμε την κρυψώνα στο υπόγειο που ήταν κάτω από το μαγαζί μας, της πλατείας. Εκεί κρυβόμασταν πολλές φορές. Η καλύτερη κρυψώνα μας, όμως, ήταν στα κεραμίδια. Πάνω από το σπίτι μας ήταν το παλιό σπίτι που επικοινωνεί με το δικό μας με μια κρυφή πόρτα. Από εκείνη μπαίναμε μέσα και βγαίναμε στα κεραμίδια του σπιτιού μας. Εκεί στρώναμε και κοιμόμασταν πολλά βράδια του Καλοκαιριού. Έτσι οι αντάρτες, όταν έρχονταν, ποτέ δεν έβαζαν με το νου τους ότι υπάρχει αυτή η επικοινωνία με τα δυο τα σπίτια: στο καινούργιο και στο παλιό.

Οι αντάρτες στην πλατεία συγκέντρωναν τον κόσμο που επρόκειτο να τον πάρουν, κα-

θώς και τα διάφορα πράγματα, τα οποία τα φόρτωναν στα γαϊδούρια και τα κουβαλούσαν προς τα πάνω. Στο σπίτι μας δεν έτυχε να έρθουν ποτέ οι αντάρτες για να ψάξουν και να μας βρουν. Ακόμα και την Κυριακή των Βαΐων του 1948, που έκαναν τη μεγάλη επιδρομή στο χωριό, και πήραν πολύν κόσμο, και τότε δεν ήρθαν στο σπίτι μας, όπου εμείς κρυβόμασταν στο υπόγειό του.

Πολλοί ήταν εκείνοι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, που επιστρατεύθηκαν εκείνη τη νύχτα από τους αντάρτες, Και εμείς φοβηθήκαμε πάρα πολύ, γιατί ήταν άτιμοι και αυτοί. Από τη γειτονιά μας πήραν τα αδέρφια **Μήτσιο Χατζιάρα** και **Σταματία Χατζιάρα**. Ο Μήτσιος σκοτώθηκε, δεν ξέρω αν στο αντάρτικο ή στο στρατό. Η δε Σταματία δεν γύρισε.

Έπαιρναν δε τότε οι αντάρτες όχι μόνο χωριανούς, αλλά και πολλά πράγματα. Θυμάμαι ότι λεηλάτησαν πολύ το Πριντσέικο το σπίτι και το μαγαζί, από όπου τα πήραν όλα και δεν άφησαν τίποτε. Μα δεν ήταν πόλεμος να νικήσεις και να κερδίσεις κάτι. Αυτό ήταν καταστροφή. Τι ήθελαν και έπαιρναν αυτά τα πράγματα; Πού τα πάν τα σπιτικά πράγματα; Στο βουνό; Τι να τα κάνουν εκεί;

Γενικά, μπορώ να πω ότι οι αντάρτες δεν είχαν καλή τακτική. Τι ήθελαν και έπαιρναν τα πράγματα του σπιτιού; Τον πεθερό μου **Κώστα Κατέρη**, τον βρήκαν μια μέρα στο αμπέλι, στα Φτελιάδια, και του πήραν το σακάκι και τον τρουβά που είχε μέσα το ψωμί για να φάει το μεσημέρι. Ήθελαν να του πάρουν και το παντελόνι.

- Μα για όνομα του Θεού, πώς να πάω στο σπίτι μου, ξεβράκωτος; Τους λέει.

Μερικές φορές οι αντάρτες σκότωναν κιόλα «εν ψυχρώ». Θυμάμαι χαρακτηριστικά την περίπτωση του ξαδέρφου μου **Νικήτα Γκίκα**. Ήταν η σειρά ένα βράδυ να φυλάξει σκοπιά ο **Λάμπρος Γκίκας**, ο μεγαλύτερος αδερφός του. Αλλά ο Νικήτας του είπε ότι θα πάει αυτός αντί για εκείνον, για να τον ξεκουράσει.

Οι αντάρτες, όμως, τον περίμεναν μαζί με τους άλλους και τους έπιασαν πάνω στον Αϊ Λια και εκεί τον σκότωσαν χωρίς να πολεμήσουν. Πήγαν αρκετοί Καναλιώτες και τον βρήκαν σκοτωμένο. Γιατί δεν τον πήραν να τον φυλακίσουν και να τον έχουν κρατούμενο; Γιατί τον σκότωσαν; Πού να ξέρεις.

Θυμάμαι τη μακαρίτισσα τη θεία μου **Δέσποινα Γκίκα**, να κλαίει και να θρηνεί τα δυο παλικάρια ως εκεί επάνω, που έχασε στα νιάτα τους, τριάντα τόσο χρονών. Τον Σωκράτη στο βομβαρδισμό και τον Νικήτα από τους αντάρτες.

Με τους αντάρτες στην Καρδίτσα

Με όλα αυτά αποφασίσαμε να κατεβούμε στην Καρδίτσα, ως καταδιωκόμενοι για να γλιτώσουμε από τους αντάρτες. Εκεί νοικιάσαμε σπίτι από μια πολύ καλή γυναίκα κοντά στο παλιό Γυμνάσιο, και μείναμε σε ένα δωμάτιο. Από κάτω υπήρχε υπόγειο.

Το σπίτι αυτό ήταν μεγάλο και είχε τρία τέσσερα δωμάτια, στα οποία έμεναν καταδιωκόμενοι από άλλα χωριά. Ακόμη και ένας παππούς ήταν εκεί. Αλλά και εκεί ήρθαν οι αντάρτες την ημέρα του Αγίου Σπυρίδωνος, στις 12 Δεκεμβρίου. Εμείς ήμασταν κρυμμένοι στο υπόγειο.

- Πού είναι οι άλλοι; Πού είναι τα παιδιά; Ρωτούσαν οι αντάρτες τη σπιτονοικοκυρά, βλέποντας τα στρώματα άδεια.

Αλλά εκείνη εύρισκε διάφορες πρόχειρες δικαιολογίες. Δεν μαρτύρησε την κρυψώνα μας, στην οποία μπήκαμε από μια κρυφή γλαβανή. Αφού γλιτώσαμε εκείνη τη βραδιά από τη μπόρα, το πρωί βγήκαμε και είδαμε να περιφέρονται στρατιώτες σ' εκείνη τη γειτονιά. Έτσι θεωρήσαμε ότι ήρθε ο στρατός και έδιωξε

τους αντάρτες. Αλλά γελαστήκαμε από τη στολή τους, γιατί ήταν αντάρτες που έμοιαζαν με στρατιώτες, αφού είχαν την ίδια στολή. Γι' αυτό χωθήκαμε πάλι κάτω στο υπόγειο, όπου μείναμε επί τρεις ημέρες συνολικά, όσο διήρκεσε η κατάληψη της Καρδίτσας από τους αντάρτες.

Πήραν και από εκεί πολλά άτομα. Από εμάς δεν πήραν κανένα γιατί μας έσωσε αυτή η γυναίκα, η κυρα – **Λουίζα**, όπως την έλεγαν. Αν θυμάμαι καλά από τους Καναλιώτες που ήταν στην Καρδίτσα πήραν, τότε, τον **Νίκο Παπακώστα**[23], ο οποίος χάθηκε και δεν ξαναγύρισε στο χωριό. Πήραν και πολλούς άλλους, που δεν τους θυμάμαι και άλλοι ξέφευγαν από το δρόμο, άλλοι ακολούθησαν αναγκαστικά, άλλοι δραπέτευσαν και επανήλθαν στο χωριό και άλλους τους πήραν στο εξωτερικό και επαναπατρίστηκαν, πολύ αργότερα.

Ήταν πολύ άσχημα εκείνα τα χρόνια, πολύ άσχημα χρόνια, εμφύλιος πόλεμος. Τι ήθελαν να φτιάξουν και αυτοί οι αντάρτες; Δύσκολα, πολύ δύσκολα χρόνια.

Με τις δουλειές του σπιτιού

Οι δουλειές του σπιτιού ήταν κυρίως εκείνες που ασχολούνταν με τα καπνά. Εμείς ήμασταν τρία κορίτσια και βάζαμε 4 – 5 στρέμματα καπνό. Το χωράφι μας ήταν πέρα στον Αϊ Γιάννη, στην Κρανούλα και κάθε μέρα περνούσαμε από το δικό σας το ντάμι, Κώστα. Τον θυμάμαι τον πατέρα σου **Δημήτριο Μαυρομμάτη** που έκανε χωράφι πολύ αδέξια, γιατί ήταν άμαθος.

Η Κρανούλα ήταν σχεδόν δυο ώρες μακριά από το χωριό ποδαρόδρομο και ένας μόνο έμπαινε καβάλα στο γομάρι. Τσακίζαμε το Καλοκαίρι τα φύλλα του καπνού, τα κάναμε δέματα και τα φέρναμε εδώ στη Λάσδα, όπου ήταν το ντάμι μας και το αρμαθιάζαμε. Ήταν πολύ δύσκολη η δουλειά αυτή, γιατί δεν είχαμε νερά για το φύτεμα του καπνού. Είχαμε μεγάλη τυράγνια με το καπνό αυτό. Στα χωράφια ανοίγαμε πηγάδια για να πάρουμε νερό ή το κουβαλούσαμε με τα γκάζια από τα διπλανά χαντάκια.

Πολλές φορές από τους αμπλάδες και τα χαντάκια παίρναμε και πίναμε νερό. Μόλις μας καταλάβαιναν τα μπακακάκια, έτρεχαν πλέοντας να κρυφτούν και θόλωναν το νερό. Εμείς περιμέναμε υπομονετικά πότε θα ξεθολώσει για να πάρουμε με το τσίγκινο κανατάκι και να γεμίσουμε τα αγγεία μας, τις στάμνες και τις φιτσέλες.

Στο καλούπιασμα του καπνού, που γίνονταν προπολεμικά εγώ ήμουν μικρή και έλεγα τραγούδια και ποιήματα για να διασκεδάσω τους άλλους που καλούπιαζαν, ερχόμενοι και από τη γειτονιά μας. Έτσι περνούσε κάπως ευχάριστα το νυχτέρι. Πω! Πω! Τι γινόταν, τότε. Μάζευαν φύλο – φύλο το καπνό, το έφτιαναν καλούπι, έδεναν τα κοτσάνια με σπάγκο και τα έκοβαν με το ψαλίδι για να είναι ομοιόμορφο. Μέσα στη βαριά μυρωδιά και στην πνιγηρή ατμόσφαιρα του καπνού να είναι σκυμμένοι όλοι και να καλουπιάζουν όλη νύχτα χωρίς πολύ φως και μόνο με το καντήλι. Γι' αυτό δεν έφθανε μέχρι τα γεράματά του τότε ο κόσμος, αλλά πέθαιναν γρήγορα. Ενώ σήμερα φθάνουν μέχρι και 100 ετών. Ο **Αλέκος Χάιδος** πέθανε φέτος σε ηλικία 103ών ετών, η **Αθηνά Θέου**, η ξαδέρφη μου, στα 101, ο **Μήτσιος Μιχάλης** στα 100, ο **Βαγγέλης Αναστασίου** (κ. Πόλιας), που ζει ακόμη, στα 100 και, η μάνα σου **Όλγα Μαυρομμάτη**, στα 99 κ.λπ.

Το καπνό, λοιπόν, το δουλεύαμε όλον τον χρόνο και όταν το Χειμώνα το πουλούσαμε,

23. Για την απαγωγή και την περιπέτεια του **Νίκου Παπακώστα** ο οποίος χάθηκε στο αντάρτικο, έχει κάποια αναφορά ο **Δημήτριος Καρκατσούλας** στον 1ο τόμο του «Βιβλίου των Αναμνήσεων» σελ. 502.

πρώτα πηγαίναμε και ξεχρεωνόμασταν στον μπακάλη, από όπου προμηθευόμασταν όλον το χρόνο διάφορα τρόφιμα, λάδι, αλάτι, μακαρόνια κ.λπ., καθώς και άλλα είδη του σπιτιού. Τα έγραφε στο δευτεράκι και του λέγαμε «στο καπνό θα σε πληρώσω».

Ο πατέρας μου πατούσε καπνά. Πήγαινε στα διάφορα σπίτια, μεροκάματο και δεματοποιούσε το καπνό του, για να είναι έτοιμο να παραδοθεί στον έμπορα.

Εκτός από τα καπνά σπέρναμε και σιτάρι ή καλαμπόκι. Τι φτιάχναμε κι εμείς τότε! Μόλις φύτρωνε το καλαμπόκι, το σκαλίζαμε. Μαζεύαμε γύρω - γύρω από τις ρίζες το χώμα για να κρατάει καλύτερη δροσιά. Όταν ψώμωναν οι ρόκες τις μαζεύαμε και τις τοποθετούσαμε σε ένα σωρό στα αλώνια. Ύστερα τις ξεφλουδίζαμε και τις συγκεντρώναμε σε έναν άλλο σωρό. Εκεί τις απλώναμε να ξεραθούν καλά τα σπόρια.

Μετά με τα δάρτια καθόμασταν τρεις από τη μια μεριά και τρεις από την άλλη και στουμπούσαμε τις ρόκες του σωρού. Αποτελούνταν δε τα δάρτια από ένα μακρύ ξύλο, στο οποίο δέναμε ένα μικρότερο, ώστε να κινείται ελεύθερα και να χτυπάει τις ρόκες. Μια παρτίδα χτυπούσε το σωρό η μια πλευρά και μια η άλλη. Έτσι ξεσπυρίζονταν οι ρόκες του καλαμποκιού και για να μην πετάγονται έξω από το αλώνι τα σπόρια βάζαμε τσίγκια γύρω – γύρω. Ύστερα περνούσαμε τα σπόρια από ένα ειδικό κόσκινο, το δερμόνι, και τελικά τα μαζεύαμε με τα κουβέλια, μετρώντας όσα κουβέλια γεμίσαμε. Ήταν ωραία όλη αυτή η διαδικασία, αλλά είχε πολύν κόπο.

Τα σιτάρια τα αλωνίζαμε με την αδοκάνη, την οποία έσερναν τα ζώα γύρω – γύρω από τα αλώνια. Έτσι ξεσπυρίζονταν τα στάχυα και οι σπόροι χάνονταν μέσα στα άχυρα. Γι' αυτό τα λυχνίζαμε με ξύλινα φτυάρια και δικούλια, ώστε με τον αέρα τα μεν σπόρια να πέφτουν κάτω τα δε άχυρα και τα παίρνει ο αέρας πιο πέρα. Τέλος τους σπόρους τους συγκεντρώναμε μέσα σε τσουβάλια και τους μεταφέραμε στον σπίτι μας στο χωριό.

Ήταν μια ωραία και αυτή η απασχόληση γιατί αποτελούσε την τελική απόδοση της δουλειάς μας και την χαιρόμασταν ιδιαίτερα. Ήμασταν πολύ ευχαριστημένοι. Εγώ περνούσα ωραία με όλα αυτά και δεν έχω κανένα παράπονο από τη ζωή μου.

Αργότερα, πέρα στ' Αλώνια όπου υπήρχε και μια τουλούμπα, γινόταν σωστό πανηγύρι. Εκεί μεταφέραμε τα δεμάτια με το σιτάρι και κάναμε τις αθημωνιές, περιμένοντας να έρθει η σειρά μας για να αλωνίσουμε με την αλωνιστική μηχανή. Στα πρώτα χρόνια έπρεπε ο άντρας μου **Λάμπρος Κατέρης** να το καρφώσει το δεμάτι με το σιδερένιο δικούλι και να το σηκώσει πάνω ψηλά, για να το παραλάβει ο εργάτης και να το βάλει στη μηχανή.

Ήταν πολύ δύσκολη αυτή η δουλειά. Την έζησες κι εσύ, Κώστα και την ξέρεις. Ήταν δύσκολα εκείνα τα χρόνια, αλλά ήμασταν ευχαριστημένοι. Δεν ξέραμε, ούτε βλέπαμε άλλους καλύτερα. Ήμασταν ικανοποιημένοι.

Στο Μπεϊλίκι είχαμε μια μερίδα με λιβάδια και κάθε φορά κόβαμε το χορτάρι και τα κουβαλούσαμε με τα ζώα στο χωριό, να για τα ταΐζουμε το Χειμώνα.

Είχαμε και αμπέλια πολύ ωραία. Ένα αμπέλι είχαμε στα Φτελιάδια. Μαζεύαμε τα σταφύλια στον τρύγο, τα πατούσαμε μέσα σε καθαρή λινάτσα και τα τσάμπουρα τα ρίχναμε μέσα σε μια μεγάλη κάδη του υπογείου για να κάνουμε τσίπουρο. Με το μούστο των σταφυλιών κάναμε το κρασί, το πετιμέζι και τα ριτσέλια. Είχαμε πάλι τυράγνια με τα αμπέλια, Κώστα μου, μας έτρωγαν οι στράτες. Αλλά πάλι μέναμε ευχαριστημένοι γιατί είχαμε άφθονες τις σοδειές μας.

Παντρεύτηκα το 1954, το **Λάμπρο Κατέρη**, και αποκτήσαμε τρία παιδιά: τον Περικλή, που πήρε το όνομα εκείνου που πέθανε, τον Κώστα και τη Μαρία. Έχω δε σήμερα 4 εγγόνια.

Καλοκαίρι, 2020.

Όσα θυμάμαι από τα παλιά τα χρόνια

Τα παιδικά μου χρόνια

Γεννήθηκα το 1928 και στα παιδικά μου χρόνια έπαιζα με τον συνομήλικο και γείτονά μου, **Περικλή Παπανικολάου**, αλλά και με άλλα πάρα πολλά αγόρια της γειτονιάς μας. Από πού να ξεκινήσω. Από τους Αλεξοπουλέους, τον **Χριστόφορο Αλεξόπουλο**, τον **Θωμά Μαστροβασίλη**, τον **Λάμπρο Ζούμπο**, τον **Περικλή Ζούμπο**, την **Ευαγγελία Ζούμπου**, την **Αριστούλα Ζούμπου** την οποία την έφκιανα και σαντάλια και πολλούς άλλους.

Εγώ ήμουν για τις παρέες ο φανταστικός τύπος, αλλά και ανακαλυπτικός. Το κάθε τι που έπιαναν τα χέρια μου γίνονταν ωραίο και ευχάριστο παιχνίδι. Μου άρεσαν πολύ οι εξερευνήσεις και οι κατασκευές. Μέχρι και αυτοκινητάκι κατασκεύασα με 4 ρόδες από στεφάνια βαρελιού, που μπορούσε να κινείται με τα πόδια, πατώντας ο αναβάτης τα δυο πηδάλιά του. Με μια αρχική ώθηση, ξεκινούσε και στη συνέχεια χρησιμοποιούνταν τα δύο εσωτερικά πηδάλια. Όταν πατούσες το ένα, το άλλο έρχονταν πίσω και όταν πατούσες το δεύτερο, το πρώτο έρχονταν πίσω.

Πολλές φορές στη γειτονιά έκανα παρέα με μεγαλύτερους, οι οποίοι με δέχονταν ευχάριστα, επειδή έκανα διάφορες ανακαλύψεις και τους τις έδειχνα. Έτσι με αγαπούσαν όλοι. Ο **Κώστας Μακρής**, γιος του συνταξιούχου, τότε, δάσκαλου **Δημητρίου Μακρή**, ο **Λάμπρος Παπαποστόλου**, κ.ά. αποτελούσαν την τακτική παρέα μας.

Με φώναζαν δε πάντα με το όνομα Αποστολάκη, που μου έμεινε μέχρι και τώρα ακόμη. Ο λόγος είναι πως ήμουν μικρόσωμος, φιλάσθενος και καχεκτικός. Οι γονείς μου με πήγαν στα μοναστήρια, στις εκκλησίες, εδώ κι εκεί, αλλά τίποτε. Τη μόνη θεραπεία τη βρήκα όταν πήγα με τον **Περικλή Παπανικολάου**, σε ένα χωριό που σήμερα ονομάζεται Αηδόνα Καλαμπάκας, κοντά στο Περτούλι, για ξεκαλοκαιριό, στην αδερφή του **Αγγελική Παπανικολάου**. Εκεί ανάλαβα για καλά σωματικά. Το μόνο που θυμάμαι είναι πως όταν παίζαμε με κάποιο παιδί του χωριού και κάναμε τράμπα, εγώ έπεσα δίπλα και σκίστηκε το πόδι μου από ένα καρφί. Πρήστηκε το πόδι μου και αναγκάστηκα να μείνω κάπου 10 ημέρες παραπάνω για να γίνω καλά και να επιστρέψω στο χωριό. Το φάρμακο ήταν να ξύσεις τη λωρίδα και τη σκόνη να την βάλεις πάνω στην πληγή ή να πάρεις χώμα άχνη ηλιοκαμένη, ή να βάλεις επάνω φαντοπάνι, από ιστό αράχνης κ.λπ.

Στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο

Στο Δημοτικό είχα δασκάλους την **Καλλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντζιου**, τον **Σπύρο Κατέρη** κ.ά. και μια φορά παίχτηκε ένα θεατράκι από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Επρόκειτο για ένα ποιηματάκι διασκευασμένο, που έγινε και ωραίο τραγουδάκι

«Το καναρίνι το φτωχό ζητά τη συντροφιά του»,

το οποίο τραγουδούσα, κατά τη διάρκεια της παράστασης.

Στο δημοτικό δεν ήμουν καλός μαθητής. Δεν μπορούσα να απομνημονεύσω τα ονόματα των θρησκευτικών και της ιστορίας, αλλά στα μαθηματικά ήμουν άπιαστος. Απόδειξη ότι στην Ακαδημία όταν έδωσα εξετάσεις

Στα 93 μου χρόνια, σήμερα.

έλυσα το δυσκολότερο πρόβλημα και πήρα άριστα 20. Ενώ στην έκθεση έπιασα μόλις τη βάση.

Ήμασταν δε τα περισσότερα αγόρια στις τάξεις. Κάπου 45 αγόρια θα ήμασταν και καμιά 30ριά κορίτσια, σύνολο 75 παιδιά, τα περισσότερα από κάθε άλλη χρονιά.

Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, μαζί με τους συμμαθητές μου αναλάβαμε να παίξουμε ένα θέατρο στο προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων. Εγώ στην παράσταση αυτή έπαιξα ρόλο σκηνοθέτη. Αν π.χ. ήθελα να παρουσιασθεί το εικόνισμα της Παναγίας μέσα στη σκηνή, με διάφορα συστήματα την παρουσίαζα, τραβώντας τη με ένα σχοινάκι, εν είδει ρουλεμάν με καρούλια. Έτσι κατέβαινε σιγά – σιγά η εικόνα και πλαισίωνε το θεατρικό έργο.

Ήμουν πραγματικά εφευρετικός σε όλα. Όπως π.χ. όταν πηγαίναμε να πιάσουμε πουλάκια (τσιόνια, τα λέγαμε), πέρα στα Παποστολέικα τα αμπέλια, οι δικές μου οι παγίδες, που κατασκευάζονταν από χαλασμένες ομπρέλες, έπιαναν τα περισσότερα, διότι είχα μια ιδιαίτερη μαεστρία να τις στήνω. Αρκεί να ακουμπούσε ελάχιστα το σκανδάλι, που έπαιζε το μεγαλύτερο ρόλο στην υπόθεση. Έπρεπε να είναι με πολύ σκληρό ξύλο, καθώς και το κεφαλάρι της παγίδας πάνω στην κορυφή, ώστε να περνάει άνετα ο κόμπος του σχοινιού, όταν πήγαινε να καθίσει το πουλάκι πάνω στο σκανδάλι και να πιαστεί.

Στο Φανάρι είχαμε καθηγητές τον **Σάββα Νανάκο**, που μας έκανε θρησκευτικά, τον φιλόλογο **Μανίκα Αχιλλέα**, που ήταν πολύ αυστηρός και απρόσιτος στους μαθητές, Τον **Φώτιο Κουλουσούσα**, στα μαθηματικά και τον ξάδερφό του **Κων/νο Κουλουσούσα** στη φυσική, που μας έκανε κάποιο διάστημα και γαλλικά (το όνομά τους αργότερα το μετέτρεψαν σε **Καλούση**).

Έχω μια ιστοριούλα με το **Νανάκο**. Επειδή δεν θυμόμουν ονόματα των θρησκευτικών απέφευγα, την εξέταση, καθώς καταλάβαινα ότι ερχόταν η σειρά μου και το έσκαζα από το μάθημα. Οπότε ο καθηγητής μου δεν με εύρισκε για να με βαθμολογήσει. Μια μέρα με συνάντησε στις σκάλες και μου λέει:

- Άντε βρε παιδί μου, που είσαι για να σε σηκώσω και να σου βάλω έναν προφορικό βαθμό;
- Εδώ είμαι κύριε καθηγητά, του είπα, και έτσι με βαθμολόγησε.

Στο Γυμνάσιο ήμουν με τον **Χαρίλαο Κολοβό**, τον **Γιάννη Κολοβό**, την **Αγγελική Τασιού**, τη γειτόνισσά μου, κ.λπ. Αργότερα ήρθαν στο Γυμνάσιο και άλλα κορίτσια όπως η **Χρυσούλα Πρίντσιου**, η **Βαγγελή Παπανικολάου**, η **Κική Κωσταβάρα** κ.ά. Αυτές τις θυμάμαι καλύτερα γιατί έρχονταν στο σπίτι μου για να τις κάνω φροντιστήριο μαθηματικά και να περάσουν στην Ακαδημία.

Στην ΕΟΝ και στον πόλεμο του ’40

Στα προπολεμικά χρόνια εντάχθηκα κι εγώ στην ΕΟΝ (Εθνική Οργάνωση Νεολαίας) και φορούσα κοντό παντελονάκι, μπερέ στο κεφάλι κ.λπ. Κάναμε, τότε, πολλά πράγματα. Παιχνίδια, εκδρομές, γιορτές κ.ά. Είχα και ένα βιβλίο του **Ιωάννη Μεταξά**, από όπου έπαιρνα διάφορα θέματα και τα μάθαινα στα μικρότερα παιδιά του σχολείου. Ήμουν δε από τότε πολύ διασκεδαστικός τύπος. Είχα μάθει από μικρός φυσαρμόνικα, με την οποία απέδιδα διάφορα τραγούδια, που τα χόρευαν αργότερα αγόρια και κορίτσια στο Πάνω το Σχολείο.

Οι χοροί ήταν οι λεγόμενοι ευρωπαϊκοί.

Όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος του ’40, και μαθαίναμε τις νίκες των στρατιωτών μας στην Αλβανία, χαιρόμασταν ιδιαίτερα και τρέχαμε να προφτάσουμε να χτυπήσουμε τις καμπάνες. Τις βαρούσαμε δυνατά και τις «σχίζαμε», όπως χαρακτηριστικά λέγαμε. Ο μπάρμπας μου **Θεμιστοκλής Πυργιώτης**, επιστρατεύθηκε και βρέθηκε στην πρώτη γραμμή, καθώς και άλλοι, αδελφοί του **Κώστα Γατή**, όπως ο **Παναγιώτης Γατής**, που αργότερα υπηρέτησε αγροφύλακας στα κήπια της Δισκαριάς.

Μια μέρα έτυχε να είμαι πάνω στη Στρατώνα με άλλα παιδιά και έγινα μάρτυρας μιας αερομαχίας που έγινε προς την Πύλη Τρικάλων, όπου ένα ελληνικό αεροπλάνο κυνηγούσε ένα εχθρικό, χωρίς να μπορέσει να το καταρρίψει, και έφυγε μαζί με άλλα 5 – 6 αεροπλάνα.

Στα Τρίκαλα πάλι με εντυπωσίασαν τα στούκας των Γερμανών, που τα βομβάρδιζαν και έκαναν κατακόρυφη κάθοδο, αμολούσαν τις βόμβες και αμέσως ανυψώνονταν προς τα πάνω. Ήταν ένα καταπληκτικό θέαμα που το βλέπαμε όσοι ήμασταν πάνω στη Στρατώνα εκείνη την ημέρα.

Στην Καρδίτσα οι Γερμανοί ήρθαν από τα Τρίκαλα, μέσω Μουζακίου και Φαναρίου. Τότε κυκλοφορούσαμε με τον αδερφό μου **Χρυσάκο Πυργιώτη**, και το αυτοκίνητο του θείου μου **Κων/νου Γατή**, αλλά δεν είχαμε βενζίνη. Και το μετατρέψαμε σε γκαζοζέν. Τότε περίπου προσγειώθηκε και ένα γερμανικό αεροπλάνο στο «Σκατιάρη» της Λοξάδας, σε ένα ισιάδι.

Στου Μπεκίρ τη Ράχη τα τανκς δεν μπορούσαν να περάσουν, γιατί ήταν στενός ο δρόμος και ήρθαν δυτικότερα και σκαρφάλωσαν πάνω στην άλλη ράχη που ήταν πιο ομαλή και έτσι πέρασαν.

Οι Ιταλοί και οι Γερμανοί στο χωριό

Οι Ιταλοί ήρθαν στο χωριό με μια διμοιρία μουλαριών και εγκαταστάθηκαν στο Πάνω Σχολείο. Κουβαλούσαν πετροκάρβουνο από ένα μεταλλείο του Αγίου Ακακίου, και το πήγαιναν στο σιδηροδρομικό Σταθμό, στον Κόμπελο, για τη μηχανή του τραίνου.

Τα μουλάρια τα τάιζαν κούσπο, που αποτελούσε το υπόλειμμα από τα επεξεργασμένα ξυλοκέρατα. Το έβαζαν μέσα σε τρουβάδια και τάιζαν τα μουλάρια. Πού και που τα μουλάρια κουνούσαν απότομα τα τρουβάδια και ο κούσπος χύνονταν έξω. Τότε τρέχαμε εμείς, πεινασμένοι καθώς ήμασταν, λόγω της πείνας του ’41, τον μαζεύαμε και τον τρώγαμε. Είχε υπόγλυκη γεύση.

Μια άλλη φορά που ήρθαν οι Ιταλοί, μάζεψαν πολύν κόσμο, τον πήγαν στο Φανάρι και τον ξυλοφόρτωσαν για καλά, προκειμένου να τους παραδώσουν τα όπλα, τα οποία, βέβαια, δεν είχαν οι πλείστοι Καναλιώτες. Τότε ο θείος μου **Θεμιστοκλής Πυργιώτης**, για να αποφύγει το ξύλο, πήρε από το σπίτι και παρέδωσε στους Ιταλούς ένα δίκανο που είχε ο πατέρας μου. Έτσι γλίτωσε το πολύ το ξύλο.

Οι Γερμανοί έρχονταν πολλές φορές από το Σταθμό Φαναρίου για αυγά και κοτόπουλα. Τότε είχε αναπτυχθεί και το αντάρτικο στο χωριό και ήθελε να τους χτυπήσει. Μαζί τους ήταν και ο Καναλιώτης **Γεώργιος Θέος** (κ. Καπετανάκος). Ευτυχώς, όμως, ο **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας**, μαζί με άλλους προύχοντες του χωριού τους

Ο παπα – Λάμπρος Σδρόλιας που έπαιξε σπουδαίο ρόλο με τους Γερμανούς.

καλωσόριζε και τους ξεπροβόδιζε. Κάθε φορά δε τους κατεύθυνε από άλλο δρόμο κατά την επιστροφή τους στον Κόμπελο και έτσι σώθηκε το χωριό από βέβαιο κάψιμο. Έτσι το γλύτωσε το χωριό διότι εκείνον τον καιρό, σε αντίποινα οι Γερμανοί, έκαιγαν πολλά χωριά[24]. Συγκεκριμένα στο Φανάρι, οι αντάρτες έπιασαν έναν Γερμανό και τον αφόπλισαν, οπότε ήλθαν μια επόμενη μέρα πολλοί Γερμανοί και έκαψαν αρκετά σπίτια.

Πολλές φορές οι Γερμανοί έβαζαν με οβίδες από την Καρδίτσα, αλλά ποτέ μέσα στο χωριό. Τότε εμείς τρέχαμε να κρυφτούμε πίσω στις ράχες και στις βατιώνες. Μέχρι και τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα) φθάναμε τρομοκρατημένοι.

Ο βομβαρδισμός του χωριού μας

Την ημέρα του βομβαρδισμού, τον 15αύγουστο του 1943, ήμουν μαζί με τον **Χρυσάκο Πυργιώτη**, τον αδερφό μου, στον Παλαμά, διότι κάναμε την συγκοινωνία Παλαμά – Καρδίτσα, με το αυτοκίνητο του μπάρμπα μας **Κων/νο Γατή**. Εκεί κάναμε πολλές γνωριμίες με τους κατοίκους και τους είπαμε για το μεγάλο πανηγύρι που γινόταν στην πλατεία του χωριού. Ήταν το μοναδικό πανηγύρι όλης της περιοχής, αφού έρχονταν και η μουσική από την Καρδίτσα για να παίξει στην πλατεία το:

Η Κική θέλει καπέλο, η Κική θέλει μαντό, να χορεύει το συρτό .....

Εξυμνήσαμε, λοιπόν, στους Παλαμιώτες το πανηγύρι μας και παρασέρνουμε καμιά 15ριά άτομα, τα βάζουμε στο αυτοκίνητό μας, που ήταν του μπάρμπα μου και δούλευε με κάρβουνα, τύπου γκαζοζέν (έφθανε μέχρι και την Αθήνα μερικές φορές σε μια – δυο μέρες, με εισιτήριο μια λίρα) και φθάνουμε στα Κανάλια, στο Καρκατσιόλι. Την ώρα που μπήκαμε

Πλήθος Καναλιωτών ποζάρει μπροστά στη «Σακαράκα του Γατή»

περπατώντας μέσα στο χωριό, πριν φθάσουμε ακόμη στην πλατεία, καταφθάνει ένα καταδιωκτικό γερμανικό αεροπλάνο που πετούσε πολύ χαμηλά. Μόνο που δεν έριξε τα μπουχαρήδια, τόσο χαμηλά.

Έφερε μερικές φορές το γύρο του χωριού και είδε εκείνη την ώρα πέρα στην εκκλησία, που μόλις σχολνούσε, και οι οργανώσεις την κυμάτιζαν πέρα – δώθε τη μεγάλη σημαία, που την είχαν πάρει από την Τράπεζα της Καρδίτσας. Όταν έφυγε το αεροπλάνο, πήγαμε στο σπίτι μας και η μάνα μου με έστειλε στη Βρύση να πάρω νερό με το γκιούμι.

Εκείνη την ώρα έκανε βόλτα στην πλατεία ο **Κώστας Γιαννακός** με άλλους της ίδιας ηλικίας. Τότε καταφθάνουν από τη Λάρισα 12 αεροπλάνα, στοιχημένα σε τετράδες, μαζί με το καταδιωκτικό, που τα συνόδευε καθοδηγώντας

Με τα αδέλφια μου Θεόφιλο και Αντιγόνη (δεξιότερα).

24. Παρεμβαίνοντας στο σημείο αυτό η **Λαμπρινή Πυργιώτη**, σύζυγος του Αποστολάκη, αναφέρει ότι το χωριό της, ο Μεσενικόλας, κάηκε δυο φορές από τους Γερμανούς και το διώροφο σπίτι τους ερημώθηκε όλως διόλου. Πήγαιναν απέναντι στο δάσος και εκεί κοιμόνταν.

τα και πετάει μια φωτοβολίδα – σήμα ότι εδώ είναι ο στόχος. Έτσι τα άλλα αεροπλάνα έκαναν στροφή στον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα) και στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) και ήρθαν στο χωριό μας αρχίζοντας να αμολάν κάτι κυλινδρικά δοχεία, που τα βλέπαμε.

- Βόμβες – βόμβες είναι, κρυφτείτε γρήγορα, φωνάζουν οι νέοι της πλατείας, που τις ήξεραν από τον πόλεμο.

Και αμέσως τα Σπανέικα και τα Ζησέικα έγιναν στάχτη από τον κρότο, τον καπνό και τον κουρνιαχτό. Εκεί σκοτώθηκαν η **Εριφύλλη Μοσιάλου**, με την κόρη της **Λευκοθέα Μοσιάλου**, Εγώ δε, μπροστά στα βλήματα που χτυπούσαν στον τοίχο, έκλεισα τα μάτια και σωριάστηκα καταή. Ανοίγω σε μια στιγμή τα μάτια μου και βλέπω να κατεβαίνει από το Βακούφικο ο **Νικήτας Πέτρου** και του λέγω:

- Πού θα πάμε τώρα Νικήτα;

Τρέξαμε αμέσως προς το μαγαζί του **Γεωργίου Πρίντσιου**, χωθήκαμε μέσα στο σοκάκι, για να πάρουμε το ρέμα – ρέμα. Δεν προλαβαίνουμε, όμως, γιατί έπεσε βόμβα στο σπίτι του **Απόστολου Θεμελή** και το γκρέμισε, όπως και το σπίτι του Πρίντσιου και έτσι μπήκαμε στο υπόγειο των αδελφών **Αλέκου** και **Σοφοκλή Αναγνώστου**. Άρχισαν, όμως να πέφτουν πέτρες από το τράνταγμα και αμέσως λέω στο Νικήτα:

- Πάμε γρήγορα να φύγουμε γιατί εδώ θα μας πλακώσουν τα ετοιμόρροπα τοίχια. Πάμε κάτω στη Σπηλιά του Τσιανάκα.

Εκεί τη βρίσκουμε να είναι τσίτα, κατάμεστη από κόσμο, απέξω δε ανάμεσα σε δυο μεγάλους βράχους βλέπω ξαπλωμένο τον στρατηγό **Αθανάσιο Ντενίση**, για να προφυλάσσεται από τις βόμβες. Παραπέρα στην είσοδο τη Σπηλιάς, μέσα στα λασπόνερα βλέπω τον μηχανικό **Σωκράτη Παπαγεωργίου**, με ένα μπεζ καινούργιο κουστούμι, καταλερωμένο.

Όταν έληξε ο βομβαρδισμός παίρνουμε το ρέμα – ρέμα και φθάνουμε στο Κλήμα, στη βρύση του **Δημητρακάκη**, με τα πολλά τα κήπια, και διαβήκαμε πέρα στου Μπεκίρ τη Ράχη. Και εκεί ακόμη έρχονταν τα καταδιωκτικά αεροπλάνα και μυδραλιοβολούσαν τον κόσμο.

Την άλλη μέρα πήρα την αγελάδα για να τη βοσκήσω με μια παρέα από παιδιά, το **Λάμπρο Ζήση**, το **Βασίλη Θεμελή** το **Ανδρέα Παπαϊωάννου** το δάσκαλο μετέπειτα, το **Γιώργο Κυρίτση**, το δάσκαλο, επίσης, και πήγαμε να τα βοσκήσουμε μέχρι πέρα στην Κρανούλα. Μέχρι εκεί έρχονταν τα αναγνωριστικά αεροπλάνα κι εμείς φάγαμε τα χαντάκια μέσα για να κρυφτούμε. Όταν δεν βρίσκαμε νερό να πιούμε για να ξεδιψάσουμε, πίναμε νερό από τα χαντάκια.

Μάθαμε αργότερα ότι τα αεροπλάνα που βομβάρδισαν το χωριό μας πήγαν πρώτα σε άλλα τρία μέρη. Στις Σοφάδες, στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) και μετά ήρθαν εδώ στα Κανάλια. Εκείνη την ώρα οι οργανώσεις κρατούσαν και ανέμιζαν έξω από την εκκλησία τη μεγάλη σημαία, όπως είπα παραπάνω, με επικεφαλής τον **Κώστα Αναστασίου** (κ. Πόλια) και τον **Δημήτριο Μπανούση**. Μόλις το καταδιωκτικό είδε αυτά, θεώρησε ότι εδώ

Με τα μέλη της γειτονιάς μου. Αριστερά ο αδερφός μου Θεόφιλος και 4η από αριστερά η αδερφή μου Αντιγόνη.

μέσα είναι η φωλιά των ανταρτών και αμέσως έδωσε το σήμα και ήρθαν πολλά αεροπλάνα και βομβάρδισαν το χωριό μας.

Ο οικτρός θάνατος της Μαρίας Γορδίου.

Τη Μαρία Γορδίου, την έφεραν οι αντάρτες στα Κανάλια, μαζί με έναν έμπορα από την Καρδίτσα, ονόματι **Σφύρη.** Τους έβαλαν και τους δυο, στο υπόγειο του **Αποστόλη Ρίζου**. Αυτή την πήραν διότι ήταν φίλη με τους Ιταλούς, όπως έλεγαν και τους εξυπηρετούσε. Την είχαν σαν διερμηνέα, διότι ήταν πολύ γραμματισμένη.

Την πήραν, λοιπόν, αυτή πίσω στο νεκροταφείο και την έσφαξαν, ενώ ο Σφύρης, που ήταν και μαυραγορίτης, τα κατάφερε και τον απέλυσαν.

Την ώρα που την πήγαιναν από την πλατεία προς τα πίσω, χτυπούσαν οι καμπάνες να κατεβούν όλοι στην πομπή και να μην μείνει ψυχή στα σπίτια. Εγώ ήμουν εκείνη την ημέρα με 39 πυρετό, από κρυολόγημα γερό. Γέμισε το σπίτι μας κόσμο, που ήρθε από την Καρδίτσα. Σηκώνομαι, λοιπόν και κοιτάζω κάτω και βλέπω σε δημόσια θέα, να περνάει πολύς κόσμος και να φθάνει στο νεκροταφείο, που ήταν κάτω από το σπίτι μας. Χαλούσε ο κόσμος.

Εκεί, λοιπόν, την έσφαξαν και την έβαλαν στον τάφο του **Γιώργου Καπούλα** που μόλις τον ξέθαψαν.

Με τους αντάρτες στο χωριό

Με τους αντάρτες στο χωριό, ο πατέρας μου **Λάμπρος Πυργιώτης** δεν αναμείχθηκε καθόλου, αλλά κοιτούσε τη δουλειά του. Είχαμε, όμως γειτονιά πολιτικοποιημένη. Ο **Γιώργος Μπέκος** της Παναΐνας, από κάτω και ο **Γιώργος Μπέκος**, ο πρόεδρος από την πάνω μεριά. Οι **Παπανικολέοι** από εδώ και αυτοί ενταγμένοι στο ΚΚΕ, όπως και ο Σερραίος **Μίμης Γεωργιόπουλος**, γαμπρός Παπανικολέικος, που παντρεύτηκε την **Αστερία Παπανικολάου.**

Εμείς, όμως, ξαναλέω, δεν είχαμε κανένα πρόβλημα με τους αντάρτες. Όταν φώναξαν με τα μεγάφωνα (από χωνί γραμμοφώνου) να παν στην Καρδίτσα όλοι, μετά την απελευθέρωση, στο συλλαλητήριο του 1944, ούτε ο πατέρας μου, ούτε ο **Χρυσάκος Πυργιώτης.** ο αδερφός μου, ούτε κανένας άλλος πήγε στο συλλαλητήριο αυτό. Μάλιστα ο πατέρας μου πήγε για κυνήγι και βάρεσε δυο – τρεις λαγούς, που τους έφερε κρεμασμένους στον ώμο του.

Όταν μπήκαν οι αντάρτες στο χωριό, το 1948, την ημέρα των Βαΐων, επιστρά-

Στο γάμο του αδερφού μου Μέγα με την Αννούλα Κατέρη.

Με τον συνάδελφό μου Γιάννη Παπανικολάου.

τευσαν πολλούς. Εκείνη την ημέρα έτυχε να κοιμάται στο σπίτι μας ο **Κωστάκης Σδρόλιας**, ο αυτοκινητιστής, που αργότερα εγκαταστάθηκε μόνιμα στα Τρίκαλα. Από τη γλαβανή μπήκαμε στο κατώι και από εκεί πήγαμε και κοιμηθήκαμε μέσα στον κήπο, κάτω από τις τριανταφυλλιές. Από εκεί βλέπουμε έναν αντάρτη που περνούσε στο σοκάκι και κρατούσε ένα μυδράλιο, κατευθυνόμενος προς το Φανάρι. Εκείνος δεν μας είδε.

Ο πατέρας μου, που τον είχαν στα ΜΕΑ (Μονάδες Εθνικής Αντιστάσεως), και φύλαγε το χωριό, πήγε και κρύφτηκε πίσω από τα κήπια, στο Αλωνάκι, όπως το λέγαμε το μέρος, και έτσι δεν τον βρήκαν. Βρήκαν, όμως, αργότερα, σε άλλη επιδρομή, τον **Ηλία Παπανικολάου** και τον πήραν μαζί τους, αλλά αργότερα τον άφησαν.

Τότε, την ημέρα των Βαΐων, στρατολόγησαν πολλούς Καναλιώτες: την **Ελένη Δήμου**, την **Ευτυχία Σδρόλια**, που την παντρεύτηκε αργότερα ο ταξίαρχος των ανταρτών **Νικόλαος Μπαντέκος**, τον **Γιώργο Μπρακατσούλα**, και πολλούς άλλους.

Έτσι εμείς γλιτώσαμε και αμέσως μετά κατεβήκαμε στην Καρδίτσα, όπου τέλειωσα το πρακτικό τμήμα του Γυμνασίου, στο οποίο καταταχτήκαμε με εξετάσεις.

Όταν οι αντάρτες μπήκαν στην Καρδίτσα

Στις 12 Δεκεμβρίου 1948, ημέρα του Αγίου Σπυρίδωνος, οι αντάρτες μπήκαν στην Καρδίτσα. Μέσα το σπίτι που είχα νοικιασμένο, ήταν φίσκα από κόσμο. Εκεί τη βγάλαμε τις τρεις μέρες, χωρίς να πάθουμε τίποτε. Έκαψαν βέβαια, μια αποθήκη με χόρτο, και οι αντάρτες βαρούσαν συνέχεια την αστυνομία που ήταν απέναντι. Το σπίτι μας ήταν μέσα στη μπούκα της μάχης και δεν ήρθαν οι αντάρτες

Παρακολουθώντας το παιχνίδι του Δημητράκη Καρακώστα, με τους Θεόφιλο Θέο (αριστερά) και τον Ευάγγελο Μπρακατσούλα (δεξιά).

ως εκεί, αλλά πυροβολούσαν από μακριά την αστυνομία, η οποία ήταν καλά οχυρωμένη.

Όταν τελείωσε η κατάληψη πήγα στον Άγιο Κων/νο και είδα αραδιασμένα πάρα πολλά πτώματα σκοτωμένων, τους οποίους έρχονταν οι δικοί τους να τους αναγνωρίσουν και να τους θάψουν. Μια κοπέλα – ανταρτίνα σκοτωμένη, που ήταν καμιά 15αριά χρονών, την έθαψαν στην αυλή ενός σπιτιού αφού πρώτα σήκωσαν τις πλάκες.

Ο ρόλος του Γούσιου στο χωριό μας

Ο **Βασίλειος Γούσιος** ήταν τα προηγούμενα χρόνια κοσιατζής στο χωριό και καταγόταν από το Κρυονέρι (κ. Στουγκ), που είχε πολλούς κοσιατζήδες και μερικοί πήραν γυναίκες Καναλιώτισσες. Ήταν γαμπρός Καναλιώτικος διότι πήρε γυναίκα του **Μπάγιου** (κ. Καϊλιάνη). Με την παλιοκατάσταση του εμφυλίου ήρθε στο χωριό μας και το διοικούσε. Ήταν νταής και έκανε πολύ τον άγριο. Όποιον έπιανε τον φυλάκιζε σε ένα δωμάτιο του στρατηγείου του και τον έδερνε χωρίς σοβαρό λόγο. Λόγου χάριν το **Κωστάκη Σδρόλια**, του Παναή, που τον έντυσα εγώ καρναβάλι, τον είδε

στην πλατεία και τον άρπαξε και τον έκλεισε μέσα, παρά το ότι ο πατέρας του τον τάιζε όταν έκοβε το χορτάρι στα χωράφια, ως κοσιατζής. Μέχρι και τον πατέρα μου τον έβαλε φυλακή χωρίς λόγο, ας ήμασταν και συγγενείς.

Αυτός εξέδιδε τις άδειες των Καναλιωτών για να πάν στην Καρδίτσα, αλλά και αργότερα για να βγάλουν σύνταξη ως αντιστασιακοί, κατά την Εθνική Αντίσταση, τους εξέδιδε διάφορα πιστοποιητικά.

Οι μετέπειτα σπουδές μου

Όταν τελείωσα το γυμνάσιο πήγα και έδωσα εξετάσεις στο Μικρό Πολυτεχνείο, στην Αθήνα. Αλλά εκεί μας έβαλαν πολύ δύσκολα θέματα και έτσι δεν πέρασα, αν και ήμουν διαβασμένος πολύ καλά, έχοντας τα βιβλία του συμπατριώτη μας **Νικολάου Δ. Νικολάου**.

Δοκιμάζω και δεύτερη φορά στην Ακαδημία της Θεσσαλονίκης, αλλά και εκεί δεν πέρασα, παρόλο που έμεινα εκεί ένα μήνα περίπου, στην **Ερμιόνη Μόσιαλου**, για να διαβάσω καλύτερα. Τέλος έδωσα για τρίτη χρονιά στην Ακαδημία της Λάρισας και επί τέλους πετυχαίνω.

Στο μεταξύ έπιασα δουλειά στην ανοικοδόμηση - συστέγαση, όπου ήταν υπεύθυνος ο **Ευάγγελος Μόσιαλος**, στα Τρίκαλα. Συγκατοικούσα δε με τον **Γεώργιο Μαυράκη**, που ήταν μαραγκός και μια μέρα φόρτωσε τα κουφώματα σε γαϊδούρια και τα πήγε ψηλά σε τρία χωριά. Γύρισε με ένα φόρτωμα ... ψείρα.

Εκεί στα Τρίκαλα, γνώρισα μετά έναν μηχανικό που είχε αποθήκες υλικών και με προσέλαβε στη δουλειά του επειδή έκανα καλά γράμματα, αλλά προ παντός τον εξυπηρετούσα στα σχέδια με τα κασώματα. Ένα παράθυρο το σχεδίασα τόσο καλά που του άρεσε πάρα πολύ και μου έδωσε αμέσως 100 δρχ.

Όταν ήμουν κληρωτός και πήγα φαντάρος, ο **Βασίλειος Χάιδος** με βοήθησε και πέρασα τη θητεία μου μέσα στις Σχολές πυροβολικού και εφέδρων αξιωματικών, τοποθετήθηκα στη Στρατιά της Λάρισας και έτσι τελείωσα την Ακαδημία. Μάλιστα ο Διευθυντής της Ακαδημίας, επειδή δεν είχε γυμναστή, χρησιμοποίησε εμένα που ήμουν στρατιωτικός για γυμναστή. Τις παρελάσεις, τις λιτανείες του Αγίου Αχιλλείου κ.λπ. εκδηλώσεις εγώ τις οργάνωνα.

Όταν προσελήφθηκα ως δάσκαλος επί συμβάσει στο χωριό Πολυνέρι Φαρσάλων, υπηρέτησα τόσο εκεί όσο και σε άλλα χωριά. Στο χωριό Σιαμπαλί, οι γονείς και κηδεμόνες δεν είχαν χρήματα να με πληρώσουν και μου έδωσαν σιτάρι. Το σιτάρι αυτό, 10 οκάδες περίπου, το φόρτωσα στο γαϊδούρι και πήγα και το παρέδωσα στο κλιμάκιο του συνεταιρισμού της Αγροτικής Τράπεζας, που έδρευε στο ίδιο χωριό και πήρα το αντίτιμο σε χρήματα.

Διορίστηκα αργοπορημένα, μετά από 5 χρόνια, τον Απρίλιο του 1959, στα Καλύβια Πεζούλας, με τη βοήθεια του ανεξάρτητου βουλευτού **Γεωργίου Παπαευθυμίου**, διότι οι άλλοι της ίδιας σειράς τοποθετήθηκαν στα ορεινά χωριά της Αργιθέας. Εκεί στα Καλύβια γνώρισα και τη γυναίκα μου, παντρευτήκα-

Κατά την παρέλαση της Ακαδημίας την 25η Μαρτίου 1955.

με και αποκτήσαμε δύο αγόρια, το **Λάμπρο Πυργιώτη** και το **Γιάννη Πυργιώτη**, και μια κόρη, την **Ευγενία Πυργιώτη**. Έχω δε 9 εγγόνια και ένα δισέγγονο.

Φέραμε ορχήστρα από τα Τρίκαλα στο Πανηγύρι

Όπως αφηγείται και ο **Κων/νος Δ. Ζούμπος**[25], κάποια μέρα του 1953, εκεί που καθόμασταν στην πλατεία και περιμέναμε τη Δευτέρα το Πανηγύρι του χωριού, τον 15αύγουστο, πήραμε μια μεγάλη απόφαση. Ξέραμε ότι ο **Λάμπρος Αναστασίου** (κ. Καραούλης) είχε ένα ωραίο κέντρο διασκεδάσεως στα Τρίκαλα, με καθημερινή βραδιάτικη καταπληκτική ορχήστρα[26]. Τη Δευτέρα το κέντρο του ήταν κλειστό, για να ξεκουράζονται οι οργανοπαίχτες και οι άλλοι υπάλληλοι. Είπαμε, λοιπόν.

- Δεν πάμε να παρακαλέσουμε το Λάμπρο, να μας διαθέσει την ορχήστρα του για την ερχόμενη Δευτέρα που έχουμε το πανηγύρι;

Πήγαμε με το τραίνο μαζί και με άλλους και τον βρήκαμε ολοπρόθυμο:

- Αφού είναι για το χωριό, μετά χαράς σας διαθέτω την ορχήστρα. Αρκεί να την πληρώσετε. Μάλιστα βάζω κι εγώ πρώτος αυτό το ποσό.

Και μας το έδωσε.

Καταχαρούμενοι εμείς τρέξαμε και είπαμε το ευχάριστο νέο στο χωριό. Έγινε αλαλαγμός! Πρώτη φορά θα γίνονταν το πανηγύρι με μια ορχήστρα και θα χόρευε όλο το χωριό μαζί με όλους τους πανηγυριώτες.

Και πραγματικά εκείνη τη χρονιά έγινε ένα τρικούβερτο γλέντι στην πλατεία, που έμεινε στην ιστορία. Τα χρήματα για την πληρωμή της ορχήστρας τα εξασφαλίσαμε από έρανο που κάναμε κατά τη διάρκεια του γλεντιού, μεταξύ των θαμώνων και ιδιαίτερα των νέων που πρωτοστατούσαν στο χορό. Μάλιστα ο πρόεδρος του χωριού **Περικλής Λιασκοβίτης** μας πρόσφερε τρεις λίρες.

Έκτοτε, κάθε χρόνο, μέχρι και σήμερα ακόμη, το πανηγύρι του 15αύγουστου, γίνεται με μια και μοναδική ορχήστρα και αισθανόμαστε περήφανοι, που εμείς αρχίσαμε και θεμελιώσαμε αυτό το έθιμο.

Σχέδιο – σκαρίφημα του ρολογιού της εκκλησίας

Το 1958, ο **Κωνσταντίνος Γιδαράκος**, ομογενής Καναλιώτης, που ζούσε στην Αμερική, μαζί με έναν άλλο που δεν θυμάμαι το όνομά του, θέλησαν να δωρίσουν στο χωριό ένα μεγάλο ρολόι[27] για να τοποθετηθεί στο καμπαναριό της Κάτω Εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και διέθεσε 30.000 δρχ. περίπου. Έπρεπε, λοιπόν, να εκπονηθεί ένα σχέδιο – σκαρίφημα, του καμπαναριού, για να αγορασθεί το ανάλογο ρολόι με συγκεκριμένες διαστάσεις και να μπορούσε να τοποθετηθεί στο καμπαναριό και παράλληλα να λειτουργήσει.

Τότε ο **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας**, ο εφημέριος του ναού, σε συνεννόηση, ίσως με τον πρόεδρο και τους δασκάλους του χωριού, οι οποίοι ήξεραν από το σχολείο ότι εγώ ασχολούμαν ερασιτεχνικά με τέτοιου είδους σχέδια, μου ανέθεσαν και έκανα ένα σχέδιο ολό-

25. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των Αναμνήσεων», έκδοση του Συλλόγου του Βόλου, σελ. 544, σημείωση 84, Βόλος 2011.

26. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των Αναμνήσεων», έκδοση του Συλλόγου του Βόλου, σελ. 252, Βόλος 2011.

27. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του Συλλόγου των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας, σελ. 187, Βόλος 1976.

κληρου του καμπαναριού, με τις διαστάσεις του, τις καμπύλες επιφάνειές του κ.λπ.

Με βάση, λοιπόν, το δικό μου σχέδιο, αγοράστηκε το ρολόι, το έφεραν στο χωριό και το τοποθέτησαν στην κορυφή του καμπαναριού, με θαυμαστή ακρίβεια. Τόση ήταν η εφαρμογή του, στην κατάλληλη θέση, ώστε οι κατασκευαστές, με αναζήτησαν για να με συγχαρούν ιδιαίτερα για εκείνα τα σχέδιά μου.

Πυργιώτης Αποστολάκης, Οκτώβριος 2020.

Ειδήσεις των εφημερίδων

Είδηση 1η

Στην εφημερίδα «Η Θεσσαλία» του Βόλου, στις 9.9.2021, δημοσιεύθηκε το ακόλουθο απόσπασμα

με τίτλο «Η Θεσσαλική ιστορία μέσα από τη ζωή, το έργο και την προσφορά των πρωταγωνιστών της» από το βιβλίο του Αντώνη Α. Αντωνίου:

«Εγκυκλοπαιδικό – βιογραφικό λεξικό νεότερης Θεσσαλικής Ιστορίας».

Καναλιώτης ή Σακελλαρίου Μήτσος. Μόνιμος αξιωματικός του ιππικού από τα Κανάλια Καρδίτσας. Πολέμησε στο Αλβανικό Μέτωπο ως υπίλαρχος, Συμμετείχε στην Εθνική Αντίσταση ενταγμένος στον ΕΛΑΣ και αναδείχθηκε σε διευθυντή του 2ου Γραφείου της 1ης Μεραρχίας. Λόγω του εμφυλιοπολεμικού κλίματος που ακολούθησε, αποτάχθηκε από το στρατό και συνέχισε να εργάζεται ως λογιστής. Πέθανε το 2008.

Είδηση 2η

Η εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» στα τέλη του περασμένου χρόνου 2020, είχε μερικά αφιερώματα στο έπος του 1940 – 41. Θεώρησα καλό να στείλω κι εγώ τις αναμνήσεις των Καναλιωτών που έλαβαν μέρος στο έπος αυτό, οι οποίες είναι καταγεγραμμένες στο βιβλίο: «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των αναμνήσεων», έκδοση 2011.

Όλες αυτές οι αναμνήσεις είναι ανεβασμένες πλέον στο διαδίκτυο και μπορεί να τις ιδεί κανείς διαδικτυακά, πλέον στο Google, αναζητώντας το ως:

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940 – 41

Οι αείμνηστοι πλέον Καναλιώτες, των οποίων τα απομνημονεύματα καταχωρούνται στο link αυτό είναι: **Γιαννακός Κων/νος, Ζούμπος Χρήστος, Λιασκοβίτης Ιωάννης, Μιχάλης Δημήτριος, Μπλέτσας Δημήτριος και Χάιδος Αλέξανδρος. Κ. Δ. Μ.**

Τα μεταπολεμικά χρόνια

Τα μεταπολεμικά χρόνια

Το ταξίδι από τα Κανάλια στον Καναδά

Με τον τίτλο «Το ταξίδι από τα Κανάλια στον Καναδά» κυκλοφόρησε το 2021. το βιβλίο του ***Γεώργιου Καπούλα*** *(1939 - 2021), όπου αναφέρονται διάφορα στιγμιότυπα της ζωής του, άλλα χαρούμενα και διασκεδαστικά, άλλα με πικρόχολη κριτική και άλλα δυσάρεστα και αποκαρδιωτικά. Το βιβλίο έχει 330 σελίδες, σχήματος 17x24, εκ των οποίων 27 είναι αφιερωμένες σε στιχουργήματα και τραγούδια ενώ οι υπόλοιπες 38 στο φωτογραφικό λεύκωμα. Μερικά αντιπροσωπευτικά στιγμιότυπα αναφέρονται στη συνέχεια, με διορθωμένα τα τυπογραφικά, συντακτικά και άλλα σφάλματα, που δυστυχώς είναι πάμπολα, γιατί, ίσως δεν πρόλαβε να τα διορθώσει ο συγγραφέας, επειδή απεβίωσε.*

Μου έστρωσαν να κοιμάμαι στο ανάποδο σαμάρι

Όταν ήμουνα μικρός η μάνα μου με έπαιρνε πάντα ζαλίκα, όταν πήγαινε στη δουλειά για να φυτέψει καπνό, να θερίσει σιτάρι, να σκαλίσει κ.λπ. Όπως ακριβώς κι εγώ όταν μεγάλωσα, πήγαινα να φυτέψω καπνό και να σκαλίσω στη ζέστα το Καλοκαίρι που έκαιγε το χώμα που πατούσαμε. Θυμάμαι τη μάνα μου μούσκεμα στον ιδρώτα, να σκαλίζει μέσα στη ζέστα. Ήμουνα, τότε, τόσο μικρός, που δεν θυμάμαι και τους άλλους που σκάλιζαν μαζί της, τον πατέρα μου και τα αδέρφια μου.

Το μόνο που θυμάμαι είναι ότι η μάνα μου με έβαλε σε ένα σαμάρι από το γαϊδούρι, που το τοποθέτησε ανάποδα. Αλλά εγώ έπεφτα έξω από το σαμάρι, κάτω στο χώμα με τις αμάζες και έκλαιγα. Τότε με ξανάβαζε στη θέση μου και το μόνο που θυμάμαι ήταν ότι το σαμάρι μύριζε άσχημα από το ιδρωμένο γαϊδούρι. Τώρα ύστερα από 75 χρόνια πιστεύω ότι έπεφτα από το σαμάρι και έκλαιγα λόγω αυτής τη μυρωδιάς.

Κρύφτηκαν μέσα στο καμίνι

Οι γονείς μου, μαζί με άλλο προσωπικό, δούλευαν και έφκιαναν κεραμίδια και τούβλα για τα σπίτια πέρα στα κεραμαριά, κάπου 4 – 5 χιλιόμετρα έξω από τα χωριό, όπου ήταν φτιαγμένα από τους παππούδες μας. Εκεί που δούλευαν, άκουσαν το ιππικό των Ιταλών να έρχεται από το βρόντο που έκανε τα πέταλα των μουλαριών. Αμέσως ο πατέρας μου χώθηκε, μαζί με τους άλλους, μέσα στο καμίνι, εκεί που βάζουν τη φωτιά, για να ψήσουν τα κεραμίδια. Μπροστά την πόρτα την έκλεισε με ξύλα, αφού πήρε και μένα μέσα.

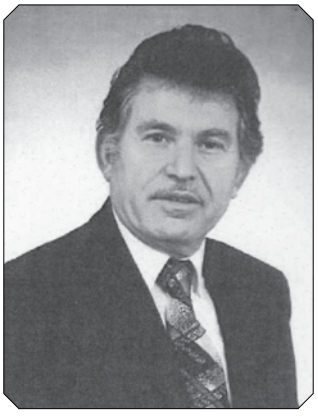
Με βούλωσε δε το στόμια για να μη μιλήσω και να μην κλάψω. Οι Ιταλοί περνούσαν σε απόσταση πέντε με δέκα μέτρα, στο δρομάκι πιο πάνω, και εκεί σταμάτησαν και μιλούσαν την γλώσσα τους. Αργότερα απομακρύνθηκαν και αμέσως βγήκαμε έξω, γιατί θα σκάζαμε. Ευτυχώς οι Ιταλοί δεν έσπρωξαν τα ξύλα της εισόδου και δεν τα άναψαν φωτιά.

Στην πλατεία του χωριού, είχαμε τρία μεγάλα πλατάνια, όπου έδεσαν τα μουλάρια τους οι Ιταλοί και έφαγαν τις φλούδες τους. Τις έβλεπα κι εγώ, όταν πήγαινα στο σχολείο. Ο ένας πλάτανος, που ήταν στη γωνία της Τσιούμενας, ήταν πολύ φαγωμένος. Ο δεύτερος πλάτανος που ήταν στη μέση της πλατείας, ήταν τόσο πολύ φαγωμένος ώστε ξεράθηκε μετά από χρόνια, αλλά στο ίδιο μέρος φύτεψαν άλλον πλάτανο, που τώρα έχει μεγαλώσει και έφθασα και τα άλλα δυο πλατάνια. Όλα μαζί αποτελούν το καμάρι του χωριού και εγκωμιάζω στο ακόλουθο τραγούδι που έχω γράψει.

Όποιος θελήσει ν' ανεβεί
στα όμορφα Κανάλια
μη λησμονήσει πως εκεί
θα χρειαστεί τα κιάλια
και στην πλατεία που θα βγει
στον ίσκιο να καθίσει
κρύο νερό απ' την πηγή να πιει,
τη δίψα του να σβήσει
τα τρία τα πανύψηλα και δροσερά πλατάνια
καμαρωτά ολόγυρα χαρίζουν τη ζωντάνια.

Ο βομβαρδισμός του χωριού

Τη μέρα της γιορτής της Παναγίας Θεοτόκου, στις 15 Αυγούστου, κάνουν κάθε χρόνο πανηγύρι. Ήταν περίπου 10 με 11 το πρωί του 1943, που αρχίσανε τα αεροπλάνα να βομβαρδίζουν το χωριό, ακριβώς την ώρα που ξεκίνησε ο κόσμος να πηγαίνει στα σπίτια του μετά τη λειτουργία. Το μόνο που άκουγες εκείνη την ώρα ήταν φωνές και κλάματα.

Ο Γεώργιος Καπούλας

Ήμουν στο σπίτι με τα αδέρφια μου και τους γονείς μου και όλοι οι συγγενείς μου, όταν έπεσε μια βόμβα δίπλα στο σπίτι μας, πάνω στο άλλο σπίτι, που το εξαφάνισε. Δεν έμεινε τίποτε και ένα βλήμα χτύπησε στο δικό μας στη γωνία επάνω. Άνοιξε μια τρύπα και πού να μπορέσει να την κτίσει ο πατέρας μου αργότερα. Αμέσως μας παίρνει ο πατέρας μου για να φύγουμε από το χωριό και έβγαλε το άσπρο άλογο με τις καφέ βούλες. Εμένα με είχαν αγκαλιά, επειδή ήμουν μικρότερος. Ο Φιλήμονας και ο Παναγιώτης καβάλα, ενώ ο μεγαλύτερος αδερφός μου, ο Βίκτωρας, κρατούσε το άλογο και τρέχοντας φύγαμε έξω από το χωριό, προς το δυτικό μέρος.

Απέναντι από τα Γκουνταλέικα σπίτια ήταν ένα ρέμα και μόλις το άλογο μπήκε στη στροφή προς το ρέμα, όπου ήταν ένα ντουβάρι, εκείνη τη στιγμή έρχεται ένα αεροπλάνο πολύ χαμηλά και ρίχνει μια βόμβα, που πέρασε ως ένα μέτρο πάνω από τα κεφάλια μας, έσκασε μέσα στο ρέμα και άνοιξε μια μεγάλη γούρνα. Εκεί ανατινάχτηκε το χώμα με τη σκόνη και έπεσε πάνω μας και μας γέμισε.

Εμείς τρέχαμε συνέχεια και έτσι γλυτώσαμε παρά τρίχα, αν η βόμβα δεν έπεφτε μέσα στον γκρεμό. Θα μας σκότωνε όλους, όπως σκοτώθηκαν πάρα πολλά άτομα εκείνη την ημέρα στο χωριό, που τρέχανε να φύγουνε έξω με φωνές και κλάματα. Ακόμα και τώρα τα θυμάμαι όλα αυτά και ανατριχιάζω.

Μετά το ρέμα πήραμε το δρόμο προς του Αποστολάκη τη Βρύση, όπου είχαμε και τις αποθήκες. Παρακάμψαμε τα Τσαρδάκια, πήραμε τα δυο ρέματα μετά τα Κοτρωνάκια και φθάσαμε εκεί, όπου είχαμε τα κήπια και τις αποθήκες. Ο πατέρας μου μας είπε, είπε και στους θείους μου που βρέθηκαν εκεί, να μην πάμε στα ντάμια μέσα. Και πήγαμε κάτω στο αμπέλι στην άκρη, κοντά στο ρέμα. Όπου ήταν κάτι δέντρα, συκιές και μέσα στο χαντάκι. Εκεί κρυφτήκαμε. Εγώ μέσα σε μια γούρνα, που δίπλα πέρναγε νερό στο χαντάκι, Έτσι σωθήκαμε από τον βομβαρδισμό εκείνο.

Τον αδερφό μου Βίκτωρα τον πήραν οι αντάρτες

Τον αδερφό μου **Βίκτωρα Καπούλα**, μαζί με τον **Νίκο Αναστασόπουλο**, τους πρόδωσαν και τους έπιασαν τη νύχτα μέσα στα καλαμπόκια οι αντάρτες. Τους είχαν πιάσει και παλαιότερα και τους δικάσανε: Αν προσπαθήσουν και πάλι να φύγουν και τους πιάσουν, δεν έχουν άλλη παράτα. Κατ' ευθείαν εκτέλεση.

Εκεί στα βουνά ήταν πολλοί μαζί, κορίτσια και αγόρια, άλλοι σπουδαγμένοι –γιατροί, καθηγητές, δάσκαλοι– και άλλοι απλοί αγρότες. Ο αδερφός μου πήγε μέχρι τη δευτέρα δημοτικού και δεν ήξερε γράμματα. Παρά ταύτα όταν έβλεπε τα παιδιά να απελπίζονται μέσα στην πείνα και στο κρύο τα έδινε θάρρος και τα συμβούλευε. Όταν πάγωναν τα χέρια και τα πόδια τους και υποφέρανε και έσκουζαν από τον πόνο, τα έπαιρνε στον ώμο, μέχρι και 10 χιλιόμετρα, για να τα φέρει στο στρατόπεδο, στο νοσοκομείο. Έτσι έσωσε πολλά παιδιά από βέβαιο θάνατο, λόγω της παγωνιάς.

Τελικά είχαν μείνει 120 άτομα, διότι οι άλλοι παγώσανε κατά την πορεία[1]. Ξυπνούσαν το πρωί, μέσα στην πείνα και στο κρύο και ήταν παγωμένοι. Είχαν 11 μέρες χωρίς ψωμί μέσα στο χιόνι που ήταν πάνω από 3 μέτρα και κάποια τελευταία μέρα που κατέβηκαν σε κάποιο προσήλιο, όταν έλιωσε το χιόνι, βρήκαν κάποια σπαρμένα ρεβίθια και σκάλιζαν με το δάχτυλο για να τα βρουν και να τα φάνε.

Ο καπετάνιος ήταν εγκληματίας και δεν μπορούσε να παραδοθεί στο στρατό, γιατί θα τον σκοτώνανε. Γι' αυτό τους έβαλε όλους να βαδίζουν συνέχεια, για να φύγουν έξω από την Ελλάδα. Ενώ ο αδερφός μου και το άλλο παιδί ήταν αθώοι, δεν έκαναν έγκλημα και θέλαν να παραδοθούν, αλλά δεν τους άφηνε ο καπετάνιος.

Μόλις, όμως καθίσανε λίγο τον πήρε ο ύπνος, άρχισε να ροχαλίζει και το πιστόλι από το χέρι του έπεσε. Τότε ο άλλος κλείνει το μάτι στον αδερφό μου, για να αποφασίσουν να φύγουν σβαρνώντας πίσω – πίσω. Μόλις απομακρύνθηκαν λίγο, αμέσως τρέξανε και τελικά βγήκαν σε ένα μαντρί, όπου ήταν ένας γέρος και φύλαγε γίδια. Τους έδωσε να φάνε ψωμί με λίγο γάλα, τους έβαλε και λίγο αλεύρι μέσα στο γάλα και τους έκανε κουρκούτι. Φάγανε βιαστικά, διότι έπρεπε να πάνε γρήγορα στο στρατό και να παραδοθούν. Γιατί «αν μας βρει ο καπετάνιος» είπαν αμέσως θα μας σκοτώσει.

Ο γέρος τους έδειξε ποιον δρόμο να πάρουν και τους έδωσε διάφορες οδηγίες. Όταν βρήκαν τη βρύση στα τρία πλατάνια που τους είπε ο γέρος, ήπιαν νερό και σε λίγο καταφθάνουν οι στρατιώτες για να πάρουν νερό. Αμέσως σήκωσαν τα χέρια ψηλά και παραδό-

1. Τη μεγάλη αυτή πορεία την περιγράφει πολύ παραστατικά το **Δημητράκης Καρκατσούλας**, στις αναμνήσεις του από το αντάρτικο, στο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων, τόμος 1ος, σελ. 502.

θηκαν. Τους πήγαν πρώτα στο νοσοκομείο για εξετάσεις και την άλλη μέρα το πρωί, όταν μπήκαν στη γραμμή με τους άλλους για να πάρουν γάλα, βρήκαν μια κοπέλα, που την είχε βοηθήσει ο αδερφός μου στην παγωνιά, με αποτέλεσμα να της κόψουν τα παγωμένα δάκτυλά της.

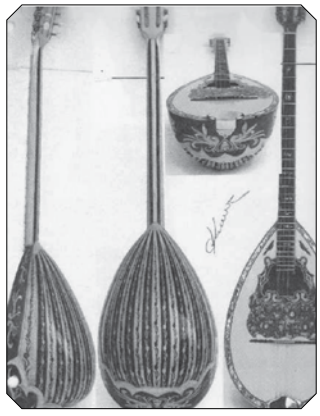
Αυτή μόλις είδε τον αδερφό μου αμέσως τον φώναξε δυνατά με το όνομά του «Βίκτωρα» από χαρά. Η κοπέλα είχε δώσει κατάθεση για τον αδερφό μου και για πολλά άλλα παιδιά. Επί 30 μέρες περίπου, δε επιτρέπονταν να τους επισκεφθεί κανείς από τους συγγενείς. Αλλά από την κατάθεση της κοπέλας και πολλών άλλων κατάλαβαν ότι ήταν καλός και φέρθηκε σαν πατέρας στα παιδιά και στα κορίτσια.

Μετά, αφού πέρασε πολλούς ελέγχους τον άφησαν ελεύθερο και όταν ήρθε στο σπίτι, τον θυμάμαι πολύ καλά. Η μάνα μου, που κάθε μέρα έκλαιγε, γιατί τόσον καιρό ούτε ένα γράμμα δεν πήρε και δεν ήξερε αν είναι ζωντανός ή πεθαμένος, τώρα χάρηκε πάρα πολύ.

Πώς ξεκίνησα να φτιάχνω μουσικά όργανα

Το πρώτο μουσικό όργανο, που άρχισα να φτιάχνω ήταν ένα μπουζούκι, όταν ήμουν κάπου 11 – 12 χρονών. Μια μέρα ένα φίλος μου που πηγαίναμε μαζί στη Δημοτικό Σχολείο με πήρε και πήγαμε στο σπίτι του **Χρίστου Κουτσιόγκουλου** (Μπαρτζιώκας, είναι το σημερινό του όνομα), που ήταν δίπλα στον ξάδερφό μου **Μαρίνο Λάσδα**, Ο πατέρας του Χρίστου ήταν ψάλτης στην εκκλησία και είχε ένα καινούργιο μπουζούκι, με το οποίο μάθαινε να παίζει ο μεγαλύτερος αδερφός του.

Όταν το είδα μου άρεσε πολύ, αλλά δεν μου το έδινε να το παίξω γιατί φοβόταν μην το χαλάσω. Αυτό το μπουζούκι με έβαλε σε έννοια. Ήθελα να έχω κι εγώ ένα, αλλά με τι να το αγοράσω, αφού δεν υπήρχε ούτε φαγητό και δεν είχαμε ψωμί να φάμε; Μια μέρα, αφού γυρίσαμε από το σχολείο, οι γονείς μου ήταν στο χωράφι με τα αδέρφια μου, εγώ στο σπίτι μόνος μου, βλέπω ένα ξύλο από μια ιτιά, που το είχαν για τη φωτιά του χειμώνα.

Μερικά χειροποίητα μουσικά όργανά μου

Το παίρνω και με το τσεκούρι άρχισα να το κόβω γύρω – γύρω, για να μοιάζει όπως είδα με το μπουζούκι του φίλου μου. Σιγά – σιγά, αφού απ' έξω το έκανα περίπου, κατάντησε λίγο μικρότερο, αλλά έμοιαζε με σκάφος σαν μπουζούκι. Τώρα έπρεπε να κάνω το εσωτερικό του σκάφους. Το κόβω από πάνω ευθεία με το τσεκούρι και με το πελικοσκέπαρνο του σπιτιού και κάνω μια τρύπα μέσα.

Πώς, όμως να την κάνω; Αφού πρώτα με το σκεπάρνι και με το κλαδευτήρι από το πίσω μέρος σιγά – σιγά προχωρούσα και μετά έριχνα λίγο πετρέλαιο μέσα και το έβαζα στη φωτιά. Για λίγο καιγόταν στη μέση, την έσβηνα τη φωτιά και με το κλαδευτήρι πελεκούσα. Βρήκα ένα παλιό ξυλοφάι, με το οποίο τροχούσα και ξανά πετρέλαιο και φωτιά.

Βέβαια το έκρυβα για να μην το δουν τα αδέρφια μου. Τώρα έπρεπε να κάνω το καπάκι και να κάνω το «μανίκι», να βάλω κλειδιά και χορδές. Ένα γείτονας μαραγκός, μου έδωσε ένα σανίδι για καπάκι. Είχε δε και ένα βιολί πολύ παλιό, που το είχε επισκευάσει. Ο μαραγκός αυτός μου έδωσε και λίγα μικρά καρφιά, λίγη κόλλα να κολλήσω το καπάκι, αγόρασα και λίγο γυαλόχαρτο να το τροχίσω.

Είδα δε ότι ο μαραγκός είχε κάτι μικρά κομματάκια γυαλί, από σπασμένο τζάμι. Πήρα, λοιπόν και τα γυαλιά αυτά και άρχισα να τρίβω το σανίδι για να το κάνω καπάκι.

Μια μέρα βρήκε το σκάφος ο αδερφός μου, που το είχα κρυμμένο και μου λέει:

- Τι κάνεις εκεί; Είναι καλό, για να δίνουμε τη γίδα να τρώει. Παράτησέ τα όλα και κοίτα να μάθεις πέντε γράμματα

Εγώ όμως συνέχιζα κρυφά, όταν ήμουν μόνος μου. Αφού τελικά έκανα το καπάκι και ένα παλιό παλούκι κοντό το έκοψα στα μέτρα της «τάστας» του μπουζουκιού του φίλου μου. Τι να βάλω δε για «τάστα»; Βρήκα σε μια κάσα, που είχαν μεταφέρει τα υλικά και είχε καρφιά στενά σαν σύρμα πλακερό, τα έβγαλα, τα ίσιαξα και τα έβαλα στο «μανίκι». Για κλειδιά έκανα σαν το βιολί, ξύλινα. Τρύπησα και τα έβαλα, κόλλησα και το καπάκι. Τώρα τι να κάνω με τις χορδές;

Μια μέρα θυμήθηκα ότι κάτω στα χωράφια ήταν μια φαγάνα, που έσκαβε και άνοιγε το ποτάμι. Κάτι κομμάτια συρματόσχοινα που χάλασαν τα έκοψαν και τα πέταξαν. Είχαν όμως μέσα τους πολλά σύρματα ατσάλινα. Ξετύλιξα τα πιο λεπτά, αλλά πώς να τα ισιάσω, αφού ήταν γυριστά στο πλέξιμο; Θυμήθηκα, τότε ότι μια μέρα ο αδερφός μου ο **Βίκτωρας Καπούλας**, τα στραβά σύρματα τα έβαζε στο μπαλκόνι, στα όρθια σίδερα και τραβώντας τα πάνω – κάτω, ζεσταίνονταν και ίσιαζαν. Αυτό έκανα κι εγώ, οπότε ίσιαξαν τα σύρματα και αμέσως τα έβαλα στο μπουζούκι και άρχισα να τα χτυπάω για να ιδώ πώς ακούγονταν.

Πώς να τις κουρδίσω τις χορδές, όμως; Πήγα στο φίλο μου, το **Χρίστο Μπαρτζιώκα** (κ. Κουτσιόγκουλο) και τις κούρδισα με βάση το δικό του μπουζούκι. Ύστερα άρχισα να το παίζει ο αδερφός του **Γιώργος Μπαρτζιώκας**, που ήξερε καλύτερα. Άκουσε το παίξιμο ο πατέρας του και είπε:

- Βρε αυτό το κούνταλο ακούγεται πιο καλά από το δικό μου το μπουζούκι. Τι ξύλο είναι;
- Είναι από ιτιά, που κάψαμε στη φωτιά, του αποκρίθηκα.

Στη συνέχεια έπαιζα ακατάπαυστα και έμαθα πολύ καλά να παίζω. Μόλις δε είχε ακουστεί το τραγούδι: «Άναψε το τσιγάρο, δος μου φωτιά» κι εγώ τα κατάφερα να το παίζω και μάλιστα τραγουδώντας. Ύστερα άρχιζα να παίζω και άλλα τραγούδια που ήξερα από τον **Βίκτωρα Καπούλα** και μοιρολόγια της μάνας μου.

Οι πρώτες δουλειές και οι ενασχολήσεις στον Καναδά

Τις πρώτες μέρες που ήρθα στον Καναδά, άρχισα να δουλεύω μπογιατζής σε ένα Έλληνα που γνωρίστηκα και μου έδινε δύο δολάρια την ώρα. Εγώ δούλευα παραπάνω ώρες και έκανα πιο πολλά λεφτά από τον κουνιάδο μου, που δούλευε σε εργοστάσιο. Ύστερα; Γνώρισα ένα καλό παιδί και μου λέει ότι δικαιούμαι να πάω σχολείο για να μάθω τη γλώσσα και θα μου δίνουν μάλιστα 65 δολάρια την εβδομάδα. Πραγματικά γράφτηκα και

Τραγουδώντας με την ορχήστρα μου στον Καναδά

την άλλη μέρα μου είπαν να πάω στο σχολείο.

Το ίδιο παιδί που γνώρισα με πήγε να πάρω δίπλωμα για να οδηγώ αμάξι. Αφού πήγαμε στη Σχολή, εγώ είχα τη στρατιωτική άδεια ως οδηγός μηχανικός. Αλλά εδώ στον Καναδά τα σήματα ήταν με εγγλέζικα γράμματα και με έβαλαν να συμπληρώσω τα σήματα που ήταν σωστά και πέτυχα στα κουτουρού 8 στα 30. Παρά ταύτα πήγα στο διευθυντή και μου έδωσε οδηγίες για τους δρόμους, πώς και τι να κάνω όταν είναι σιδηρόδρομος μπροστά, του είπα «στοπ» και αφού κοιτάξω δεξιά – αριστερά, μετά θα φύγω, μου δείχνει τον διεθνή δρόμο, που είναι πολλές γραμμές και μου βάζει στη μέσα γραμμή και πιο κάτω στην έξοδο στα δεξιά να μου λέει:

- Εγώ από τη μέση τι θα κάνω για να βγω δεξιά και να πάω στην άλλη γραμμή;

Του έδωσα τη σωστή απάντηση και στην ερώτηση αυτή. Μου έκανε και άλλες ερωτήσεις και επειδή σε όλες απάντησα σωστά, στο τέλος μου έδωσε την άδεια να οδηγώ.

Οι προσφορές μου στις ελληνικές εκκλησίες και η άρρωστη μάνα μου

Στον Καναδά έχω κάνει δωρεά σε μια εκκλησία, που την έβαψα μέσα και έξω με δικά μου υλικά. Όλα τα έκανα δωρεάν, γιατί άκουσα πολλά όταν έγινε μια εκκλησία στο βουνό Χάμιλτον, που άρχισε να τρέχει το νταβάνι, και εγώ πήγα, τη διόρθωσα και την έβαψα. Διότι η εκκλησία είναι του Θεού και εκείνοι που κυβερνάνε να είναι του Θεού άνθρωποι, όχι όπως ο Ιούδας, που έγινε ταμίας και εισέπραττε για την τσέπη του.

Έδωσα μάλιστα και ένα πενηντάρικο δολάρια, αλλά ο ταμίας δεν το έγραψε το όνομά μου στους δωρητές.

- Πού είναι το όνομά μου, που σου έδωσα τα 500 δολάρια; Του λέγω.
- Το ξέχασα, που το έβαλα στην τσέπη μου, μου απαντά.

Εμένα με πειράζει πολύ και μου φαίνεται αμάρτημα, διότι θυμάμαι τη μάνα μου, που ήταν κατάκοιτη ένα χρόνο και πλέον. Αλλά μια μέρα, που είδε στο όνειρό της τι να κάνει, πήγε καβάλα στο ζώο, με άλλες τρεις γυναίκες να τη βοηθάνε και έμεινε στον εσπερινό το βράδυ, στην εκκλησία του Αι Γιάννη του Προδρόμου. Το πρωί πήγε και πήρε νερό στα Αγίασμα, όπως ονειρεύτηκε και αφού τελείωσε η εκκλησία, οι άλλες γυναίκες τη βάλανε στο ζώο για να γυρίσουν στο χωριό που ήταν 5 χιλιόμετρα μακριά.

Όταν φθάσανε στη μέση του δρόμου, σταματήσανε για να φάνε κάτι και μετά να συνεχίσουνε. Κατέβασαν τη μάνα μου και μετά που φάγανε –όπως μας είπε η μάνα μου εμάς αργότερα στο σπίτι– λέει η μάνα μου τις άλλες γυναίκες να την κρατήσουν να κάνει λίγα βήματα. Και αφού την έπιασαν και έκανε λίγα βήματα είπε στις γυναίκες ότι κατάλαβε τα πόδια της και τα ένιωθε, ενώ πριν δεν ήταν έτσι.

Ήρθαν στο χωριό και την άλλη μέρα σηκώθηκε χωρίς να καταλαβαίνει τίποτε. Εγώ μικρός που την έβλεπα πρωτύτερα κάτω ξαπλωμένη και ο πατέρας μου να ζυμώνει ψωμί, να κάνει φαγητό, τα πάντα και σε μια μέρα αλλάξανε όλα, χωρίς τα χάπια κάποιου γιατρού, που άλλωστε δεν είχαμε.

Γι' αυτό το λόγο γράφω ότι η εκκλησία είναι του Θεού και όσοι πέρασαν από τη ζωή αυτή και όσοι θα περάσουν, πρέπει να έχουν πίστη και να υπηρετούν την εκκλησία και όχι να την υπηρετούν για τα συμφέροντά τους. Σε ένα από τα τραγούδια που έγραψα λέω:

Όσα παλάτια και λεφτά σαν έχουν, τι τα θέλουν;

Όταν πεθάνουνε κι αυτοί μαζί τους δεν θα τα πάρουν.

Παιδικές περιπέτειες με τους φίλους μου

Ένα πρωί πήγαμε με τον **Παύλο Σδρόλια** και γυρίσαμε όλες τις ράχες, μέχρι και κάτω στον κάμπο για κυνήγι, αλλά δεν βρήκαμε τίποτε. Το βράδυ ξεκινήσαμε για να έρθουμε στο χωριό. Είπαμε δε, περνώντας από το ντάμι του, ο Παύλος να πάει κρυφά, για να μην τον ιδεί ο πατέρας του που τον περίμενε, να πάρει λίγο ψωμί, γιατί κόπηκαν τα πόδια μας από την πείνα. Ύστερα συνεχίσαμε τον ανήφορο για το χωριό.

Μια άλλη μέρα που πήγαμε πάλι για κυνήγι, μας έπιασε βροχή και καθίσαμε κάτω από μια κυδωνιά, που είχε ώριμα κυδώνια και τα δοκιμάσαμε. Ο Παύλος είχε το όπλο στο χέρι και πάτησε τη σκανδάλη κατά λάθος και τα σκάγια πέρασαν δίπλα στο αυτί μου. Εγώ νόμισα ότι με χτύπησε στο κεφάλι μου, με τέτοια πίεση που είχε και έβαλα το χέρι μου να ιδώ το αίμα και το αυτί που μου έκοψε. Αλλά δεν είδα αίματα, ευτυχώς.

Μια τρίτη φορά μου έφερε κάποιος ένα δίκαννο, για να του φτιάξω καινούργιο κοντάκι. Αφού το κατασκεύασα, έβαλα ένα φυσίγγι για να το δοκιμάσω, σημαδεύοντας μια αγριαχλαδιά. Όταν, όμως πάτησα τη σκανδάλη, επειδή ήταν παλιό δίκαννο, ο κόκορας ξεκόλλησε και το μπαρούτι βγήκε έξω και χτύπησε το μέτωπό μου. Ήταν ένας δυνατός διπλός κρότος που με τρόμαξε και έβαλα δυο φορές το χέρι μου στο μέτωπο για να ιδώ μήπως μου κόπηκε το βλέφαρο.

Μια άλλη φορά ήμουνα μαζί με τον **Δημήτρη Κατέρη**, τον **Κώστα Βουλγαράκο**, τον **Μάρη Χαραλάμπους** και τον **Μανθέα Ζέκιο**, πίσω στα αμπέλια για κυνήγι. Μου λέει, λοιπόν, ο Μανθέας πως αν δεν του δώσω το τουφέκι να τα κρατήσει να κυνηγήσουμε, δεν είμαι φίλος του και με πήρε το φιλότιμο και του το έδωσα, αφού πρώτα του είπα πώς να το κρατάει και πώς να τουφεκίσει, όταν χρειασθεί.

Δεν κάναμε 5 βήματα και μπροστά μας πετάχτηκε ένας λαγός.

- Λαγός, λαγός, ρίξε στο λαγό, φωνάζουν όλοι.

Αμέσως ο Μάνθέας, που είχε το όπλο με την κάνη προς τα κάτω, πάνω στην αναμπουμπούλα πάτησε τη σκανδάλη και πετάχτηκε το χώμα επάνω μας, λες και ήταν νάρκη, ο δε λαγός ακόμα τρέχει!

Μια μέρα πήγαμε με τον αδερφό μου τον **Φιλήμωνα Καπούλα**, μαζί με ένα κυνηγόσκυλο για ορτύκια στο Μπεηλίκι. Εκεί μέσα στα χαντάκια και στα ρυάκια κολυμπούσαν πάπιες και μαυρόκοτες. Όταν το σκυλί τις έβλεπε, βουτούσε μέσα στο νερό και τις έπιανε. Έφερε τελικά 4 μαυρόκοτες και άλλες 2 χτύπησε ο Φιλήμων.

Στιχουργήματα και τραγούδια

*Από τα 70 στιχουργήματα και τραγούδια, που έγραψε ο **Γεώργιος Καπούλας** και τα καταχωρεί στο βιβλίο του, επιλέγουμε τα ακόλουθα.*

Εσκοτεινιάσαν τα βουνά

Εσκοτεινιάσαν τα βουνά, τα Άγραφα και η Πίνδος
ο Παρνασσός εβρόντισε, Αράχοβα φωνάζει:
«ξύπνα Καραϊσκάκη μου λιοντάρι των Αγράφων».
Και τότε ο γιος της Καλογριάς ορμητικά φωνάζει:
«Εμπρός αετοί απ' τ' Άγραφα, της Ρούμελης ξεφτέρια
κάτω να τους μαντρώσουμε, κανείς να μη γλιτώσει».

Καραϊσκάκης στέκεται και τρομερά βροντάει:
«Βαράτε παλικάρια μου, ελεύθεροι να ζούμε
κι εκεί μες στην Αράχοβα, στο κλέφτικο λημέρι
του Έλληνα η λεβεντιά, στην ιστορία μένει.
Βουνά, λαγκάδια και πλαγιές και κάμποι έχουν κλάψει,
Που χάθηκε ο ήρωας **Γιώργος Καραϊσκάκης**.

Η Θεσσαλία

Η Θεσσαλία βρε παιδιά δεν βγάζει μόνο λεβεντιά,
όσοι περνάνε και ρωτούν, αυτοί μονάχα θα σας πουν.
Ο Όλυμπος ανέδειξε το φως στην οικουμένη
σ' όλα τα κράτη που έχ' η γης το όνομά του μένει.
Τον Όλυμπο μωρέ παιδιά, ποτέ μην τον ξεχνάτε,
όπως η μάνα το παιδί, πάντοτε το θυμάται.

Ο Πλαστήρας

Απ' την Νεβρόπολη κρατάς **Νικόλαε Πλαστήρα**,
με τον στρατό σου τρόμαξες και τη Μικρά Ασία.
Ήρωας αναδείχτηκες Νικόλαε Πλαστήρα
για τον φτωχό τον Έλληνα και τη Δημοκρατία.
Το όνομά σου έμεινε, ο Μαύρος Καβαλάρης
στο άγαλμά σου η λεβεντιά, τον Έλληνα δοξάζει.
Υψώθηκες στην προσφυγιά και στη Δημοκρατία
που έσωσες τους άμαχους μετά την εκστρατεία.
Σαν στρατιώτης πέθανες στην ψάθα για κρεβάτι
Έλληνας άλλος σαν και σε, ξανά δεν θα υπάρξει.
Ξύπνα Πλαστήρα για να δεις πώς έχουν καταντήσει
τη δοξασμένη Ελλάδα μας. Την έχουνε πουλήσει.
Ελλάδα ήσουν περήφανη, χιλιοτραγουδισμένη,
απ' την αρχαία εποχή στον κόσμο ξακουσμένη.

Ο Νώντας, ο ψάλτης της Παναγίας

Φοίτησε στο Ωδείο Αθηνών

Ο πατέρας μου **Επαμεινώνδας Μπαρτζιώκας** (κ. **Νώντας Κουτσιόγκουλος**, 1908 – 1986) υπηρέτησε επί 53 χρόνια ψάλτης στην Κάτω Εκκλησία της Παναγίας των Καναλίων. Ήταν πτυχιούχος του Εθνικού Ωδείου Αθηνών, όπου φοίτησε επί 4 χρόνια. Τον προέτρεψε να φοιτήσει εκεί ένας δάσκαλός του, ονόματι **Απόστολος Παπαϊωάννου**, όταν ήταν ακόμη στο Δημοτικό Σχολείο και τον άκουσε να τραγουδάει, λέγοντάς του:

- Εσύ, Νώντα, έχεις πολύ καλή φωνή και τραγουδάς ωραία. Πρέπει να πας στο Ωδείο των Αθηνών, να σπουδάσεις.

Όταν αργότερα ο πατέρας μου τελείωσε το σχολαρχείο και μάθαινε τσαγκάρης, τον βοήθησε να πάει στο Ωδείο ο στιχοπλόκος θείος του **Αγαθοκλής Τέττας**, ο οποίος ήταν υπάλληλος των Σιδηροδρόμων Ελληνικού Κράτους (Σ.Ε.Κ.). Τον πήρε, λοιπόν, στην Αθήνα, όπου υπηρετούσε και έμεινε μαζί του στην Πετρούπολη. Κάθε βράδυ πήγαινε στο Ωδείο και μάθαινε βυζαντινή και ευρωπαϊκή μουσική, επί 4 χρόνια συνεχώς[2]. Παράλληλα, δεν παράτησε και την τσαγκαρική. Βρήκε ένα τσαγκάρικο και το πρωί πήγαινε και μάθαινε την τέχνη του τσαγκάρη[3].

2. Παρεμβαίνοντας ο **Χρίστος Σδρόλιας** (κ. Τάκος Μπαλατσός), αναφέρει ότι: *Όπως μου έλεγε ο Επαμεινώνδας, εκεί είχαν δάσκαλο έναν εισαγγελέα, ο οποίος μερικές φορές επεκτείνονταν και τους μιλούσε με πάθος για τη δημοκρατία, η οποία πρέπει να διακρίνεται από τον σοσιαλισμό και τον κομμουνισμό.*

3. Ίσως να βρήκε τσαγκάρη τον Καναλιώτη **Παναγιώτη Παπαϊωάννου**, αδελφό του **Χρυσόστομου Παπαϊωάννου**, ο οποίος διατηρούσε τσαγκάρικο στην Κυψέλη, μέχρι και τη 10ετία του ΄50. (Κ.Δ.Μ.)

Το τσαγκαράδικο στη Λαμία και οι γονείς του

Μετά ο θείος του πήρε μετάθεση για τη Λαμία, όπου τον ακολούθησε και ο πατέρας μου και μάλιστα άνοιξε δικό του τσαγκάρικο σε μια γωνιά της κεντρικής πλατείας. Το τσαγκάρικο αυτό πήγαινε πολύ καλά και είχε αρκετή δουλειά, αν και ήταν καινούργιο, τότε μάλιστα που είχε πέσει μεγάλη οικονομική κρίση στην Ελλάδα με το «κράχ» του 1929.

Στο μεταξύ η μάνα του η **Βασίλω Μπαρτζιώκα**, που τον είχε μοναχογιό, έμεινε μόνη εδώ στο χωριό και όλο παραπονιόταν. Ήταν δε μόνη διότι ο άντρας της **Γεώργιος Μπαρτζιώκας**, ο παππούς μου, που ήταν κτηνοτρόφος πέθανε πρόωρα στα πρώτα χρόνια του γάμου τους. Έτσι ο πατέρας μου δεν γνώρισε πατέρα. Τα άλλα 8 αδέρφια του παππού μου έφυγαν όλα και έμειναν μόνο δύο στο χωριό. Ο ένας εξ αυτών ήταν ο πατέρας της **Ρωμαλέας Μπαρτζιώκα – Αναστασίου**.

Όταν ο πατέρας μου, επιστρέφοντας από το σχολείο περνούσε από την πλατεία, μερικοί τον κορόιδευαν λέγοντας:

- Κοιτάξτε – κοιτάξτε, περνάει το Μπαρτζιωκάκι.

Και η μητέρα του προσπαθούσε να του εξηγήσει ότι ο πραγματικός πατέρας του είναι ο Μπαρτζιώκας, ενώ ο Κουτσιόγκουλος είναι ο πατριός του.

Ο **Γεώργιος Μπαρτζιώκας** είχε εθνική δράση, διότι το 1896 που ήρθαν ξανά οι Τούρκοι στα μέρη μας, μετά το 1881, που απελευθερώθηκε η Θεσσαλία, αποτελούσε σύνδεσμο των Ελλήνων στρατιωτών που βρίσκονταν στα Βραγγενά της Ηπείρου. Τον μεν Χειμώνα ερχόταν εδώ στο χωριό για να ξεχειμωνιάσει δήθεν, έπαιρνε τις πληροφορίες και τις πήγαινε το Καλοκαίρι πάνω στο ελληνικό μέτωπο των Βραγγενών, όπου ήταν το πατρικό του σπίτι.

ΦΥΛΛΟΝ ΠΟΡΕΙΑΣ

Το στρατιωτικό Φύλλο Πορείας του

Το ψευδώνυμό του ήταν «Σηκωντέλας», δηλ. «σήκω ραγιά».

Οι Τούρκοι, όμως, τον ανακάλυψαν, τον πήραν στο Φανάρι, όπου του έδωσαν ένα γερό ξύλο. Τόσο ξύλο έφαγε, ώστε τελικά δεν το άντεξε και όταν τον έφεραν εδώ στο χωριό, μέσα σε τρεις μέρες πέθανε.

Υποκύπτοντας, τότε, ο πατέρας μου στις παρακλήσεις της μητέρας του επέστρεψε από τη Λαμία στα Κανάλια και το 1933, διορίστηκε δεξιός ψάλτης της Κάτω Εκκλησίας, με την υπογραφή του παπα – **Λάμπρου Σδρόλια**, που είχε το βαθμό οικονόμου της ιεροσύνης. Παράλληλα ασκούσε και το επάγγελμα του τσαγκάρη και μάλιστα είχε και μερικούς μαθητευόμενους της τσαγκαρικής. Ο ίδιος, όμως, σε όσους ήθελαν να σταδιοδρομήσουν ως τσαγκάρηδες, τους απέτρεπε και γίνονταν δυσάρεστος, λέγοντάς τους ότι θα πεινάσουν αργότερα, διότι διέβλεπε ότι η τσαγκαρική δεν έχει μέλλον. Όλοι θα αγοράζουν έτοιμα παπούτσια, όπως και έγινε πραγματικά.

Μάλιστα, τότε, ζήτησε να μάθει τσαγκάρης και ο **Δημήτριος Τσιώκος**, και τσακώθηκε με τον πατέρα μου, επειδή δεν τον έπαιρνε στο μαγαζί του. Από τον Καναδά, όπου πήγε και προόδευσε, όταν πέθανε ο πατέρας μου, μου έστειλε το εξής συγκινητικό συλλυπητήριο γράμμα, το οποίο έγραφε:

Παιδί μου, Γιώργο,

θερμά συλλυπητήρια για τον απρόσμενο θάνατο του πατέρα σου. Ήταν πολύ καλός φίλος και θα τον θυμάμαι πάντα, για την ανθρωπιά του, την υπομονή του και την ψυχραιμία του, με τις οποίες αντιμετώπιζε τις δύσκολες καταστάσεις και το αστείρευτο χιούμορ του. Κι εσύ και τα αδέλφια σου να τον θυμάστε πάντα.

Εύχομαι να τον μοιάσετε σε όλα. Μέσα από βουνό δυσκολίες και αναποδιές κατόρθωσε με υποδειγματικό τρόπο να σας μεγαλώσει και να σας βάλει στο δρόμο σας. Είναι κρίμα που χάθηκε τόσο πρόωρα, τώρα που ήταν καιρός να χαρεί τα παιδιά του και τα εγγόνια του. Να καμαρώνετε και το αποτέλεσμα του δύσκολου αγώνα που έκανε μαζί με τη μητέρα σας, για να τα βγάλει πέρα.

Ζωή σε σας. Να ζείτε και να τον θυμόσαστε πάντα. Ήταν καλός άνθρωπος και υπόδειγμα οικογενειάρχη.

Σας φιλώ με αγάπη
Δημήτρης Τσιώκος
7 Ιανουαρίου 1987

Το πάθος του για τη μουσική

Στο μεταξύ η μητέρα του παντρεύτηκε τον **Βάιο Κουτσιόγκουλο**, το επώνυμο του οποίου πήρε και ο πατέρας μου, αν και δεν του άρεσε καθόλου, όπως θα πω παρακάτω, και τελικά το άλλαξε σε **Μπαρτζιώκας**, που ήταν το κανονικό του όνομα.

Το πάθος του για τη μουσική τον ακολουθούσε πάντα. Όταν έμαθε ότι ο **Δημήτριος Δημητρακάκης**, είχε πολλά μουσικά βιβλία από έναν πρόγονό του, που ζούσε στην Ίμβρο ή στην Κωνσταντινούπολη, πήγαινε τακτικά στο σπίτι του και αντέγραφε διάφορα βυζαντινά κομμάτια, που του άρεσαν ιδιαίτερα. Όταν δε είδε τη μεγάλη αξία τους από πλευράς βυζαντινής μουσικής, του λέγει:

- Δημήτρη έχεις τη διάθεση να μου πωλήσεις[4] όλα αυτά τα βιβλία;
- Ναι, του απαντά εκείνος. Μπορώ να σου τα δώσω είδος με είδος. Εγώ θα σου δώσω τα βιβλία κι εσύ θα μου κάνεις ένα ζευγάρι καινούργια παπούτσια και παράλληλα θα αναλάβεις την επισκευή των παπουτσιών της οικογένειάς μου.

Τότε, για να φτιάξει ο τσαγκάρης ένα ζευγάρι παπούτσια έπρεπε να εργάζεται μια εβδομάδα. Παρά ταύτα ο πατέρας μου δέχθηκε τη συμφωνία και αγόρασε όλα αυτά τα 15 – 20 προπολεμικά και μεταπολεμικά βιβλία, τα οποία διατηρώ ακόμη ανέπαφα στο σπίτι μου.

Ποτέ δεν παραμέλησε και τη μουσική του παιδεία. Γι' αυτό κατέβαινε πολλές φορές στην Καρδίτσα όπου δίδασκε ο τυφλός μουσικός καθηγητής **Κίτσιος (Χρίστος Παύλου)** και έτσι ανανέωνε το ρεπερτόριό του.

Οι πολυάριθμοι μαθητές του

Ο πατέρας μου, όχι μόνο ήξερε πολύ καλά βυζαντινή μουσική, αλλά είχε και πολλούς μαθητές, τους οποίους δίδασκε, εντελώς δωρεάν. Ακόμη και μέσα στο τσαγκάρικό του –το οποίο τα τελευταία χρόνια το διατηρούσε σε μια πόρτα – είσοδο του σπιτιού του **Κωνσταντίνου Ζούμπου**, κοντά στην πλατεία– έψελνε και τραγουδούσε εργαζόμενος.

Στο Βακούφικο έκανε μάθημα επίσης δωρεάν σε καμιά 30ριά μαθητές του, ενώ πολύ συχνά τον καλούσαν και οι δάσκαλοι να μάθει τραγούδια στα παιδιά του Δημοτικού. Ακόμη και στο Γυμνάσιο Φαναρίου, όταν γυμναστής ήταν ο **Λάμπρος Παπαποστόλου**, τον κάλεσε ο γυμνασιάρχης να φτιάξει τη μαθητική χορωδία για τις γιορτές του σχολείου.

Όταν τη 10ετία του 1940 και του 1950 λειτουργούσε το Κατηχητικό Σχολείο υπό τον **Ιωάννη Κολοβό**, ο πατέρας μου ήταν παρών για τη μουσική και τα τραγούδια. Επίσημο μάθημα, πάντως, έκανε στο **Χρήστο Β. Σδρόλια** (κ. Τάκο Μπαλατσό), ο οποίος ερχόταν εδώ στο σπίτι μας και αργότερα ανέλαβε επίσημος ψάλτης στον Αϊ Λια, ενώ όταν πέθανε ο πατέρας μου, συνέχισε ως ψάλτης στην Κάτω Εκκλησιά και τον αντικατέστησε.

Το ψαλτήρι της Παναγίας κάθε Κυριακή ήταν κατάμεστο από πολλούς συνοδούς και με την πολυφωνία τους πλημμύριζε την εκκλησιά με μελωδίες.

Με όλα τα αγόρια του και με τα μουσικά όργανά του.

4. Εκτός από το μαντολίνο, ο Νώντας προμηθεύτηκε και ένα βιολί, το 1955. Τότε ήμουν φοιτητής στην Αθήνα και μου έδωσε μια λίρα για να του αγοράσω ένα βιολί από κάποιο κατάστημα των Αθηνών. Επειδή μάλιστα δεν ήξερα τι είδους βιολί να αγοράσω, πήγα με τον φοιτητή της Θεολογίας **Κυριάκο Παπαδόπουλο**, από τη Φλώρινα, σε ένα κεντρικό κατάστημα μουσικών οργάνων, το διαλέξαμε και τα Χριστούγεννα το έφερα στο χωριό. Η χαρά του Νώντα ήταν απερίγραπτη. Και όλο έλεγε και ξανάλεγε: το βιολί είναι ο βασιλιάς των μουσικών οργάνων. Κ. Δ. Μ.

Η αγάπη και η φροντίδα για τα παιδιά του

Ο πατέρας μου αγαπούσε πάρα πολύ όλα τα παιδιά του που ήταν 6 τον αριθμό: Η Ελισάβετ, η Μαίρη, εγώ ο Γιώργος, ο Νικήτας, ο Γιάννης και ο Χρήστος. Μας έλεγε χαρακτηριστικά:

- Εγώ ήμουν ένας και έκανα εσάς τα πολλά παιδιά για να σας αγαπώ και να σας καμαρώνω.

Η μητέρα μου **Βασιλική Μπαρτζιώκα**, το γένος **Μπαλντά** (κ. Καπασιώτη, επειδή καταγόταν από την Καπά) την παντρεύτηκε το 1934 και η ίδια πέθανε πολύ αργότερα από τον πατέρα μου, το 1996, σε ηλικία 93ων ετών. Αξίζει δε να αναφέρω πώς την παντρεύτηκε:

Πήγε και είπε στο θείο του **Σωτήριο Πέτρου**:

- Θείε, θέλω να παντρευτώ την κόρη του Καπασιώτη, που μου την δίνουν. Τι λες;
- Καλά, θα σου απαντήσω αύριο.

Πραγματικά την επόμενη μέρα τον καλεί και του λέγει:

- Να την πάρεις, είναι καλό κορίτσι και από καλό σόι.
- Καλά, του απαντά ο πατέρας μου, γιατί δεν μου το έλεγες χθες αυτό και με κράτησες σε αγωνία ολόκληρη μέρα;
- Ήθελα να εξετάσω με την ησυχία μου το βράδυ τα 7 αστέρια – ζ'νάρια, με τις 7 γενιές της, τις κληρονομικές καταβολές της κ.λπ. και να θυμηθώ τους προγόνους της, αν ήταν κατά πάντα τέλειοι σωματικά και ψυχικά. Διότι κάποιοι πάθαιναν σεληνιασμό (επιληψία) και άλλες κληρονομικές αρρώστιες, αφού το σόι κρατάει 7 ζ'νάρια – γενεές.

Μετά από την παντρειά αυτή έκανε εμάς την πολυμελή οικογένειά του.

Προσπάθησε δε να προσληφθεί ως ψάλτης στην πόλη, για να αυξήσει το μισθό του, διότι εμείς δεν είχαμε χωράφια για να ασχοληθούμε και να σιγουρέψουμε τη συντήρησή μας. Κάποια φορά τον κάλεσαν στο Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Αχιλλείου της Λάρισας, αλλά επειδή του είπαν ότι θα τον προσλάβουν επίσημα μετά από δυο χρόνια για να τον δοκιμάσουν πρώτα, δεν δέχτηκε.

Με το μαντολίνο του και τη φωνή του έλαβε μέρος στη χορωδία των Τρικάλων. Κατέβαινε στον Κόμπελο, έπαιρνε το τραίνο και πήγαινε τακτικά στις πρόβες και στις επίσημες τελικές εμφανίσεις. Πολλές φορές δε ακολουθούσε και ο **Δημήτριος Σδρόλιας** (κ. Μάης) με το φλάουτο.

Στην Παναγία, αριστερό ψάλτη είχε τον παππού σου **Χρυσόστομο Παπαϊωάννου**, ένα μεγάλο διάστημα.

Μάθαινε μουσική και τραγούδια σε μας τα παιδιά του

Ο πατέρας μου είχε έρωτα με τη μουσική. Ευκαίρως ακαίρως διάβαζε, έψελνε και τραγουδούσε. Ιδιαίτερα τα δημοτικά τραγούδια. Όταν τραγουδούσε την «Ιτιά» μετουσιωνόταν, πραγματικά. Τους κλασικούς μουσουργούς **Σούμπερτ**, **Μπετόβεν**, **Σοπέν**, **Λιστ**, τους έπαιζε στα δάκτυλα και πολλές φορές τον ακούγαμε να τραγουδά διάφορα κομμάτια από τα έργα τους[5].

5. Ακόμα και στο δρόμο που βάδιζε, όταν ήταν μόνος τραγουδούσε ο Επαμεινώντας. Πολλά πρωινά συνήθιζε να περπατάει μόνος του πίσω από τον Αϊ Λια, στ' αμπέλια μέχρι και πέρα από το Κουφομάρμαρο. Εκεί τραγουδούσε δυνατά, ιδιαίτερα διάφορα εμβατήρια και αντιλαλούσε το τραγούδι του στα ρέματα και στις πλαγιές και τον άκουγαν όλοι οι Καναλιώτες που πήγαιναν κι αυτοί πρωί – πρωί στ' αμπέλια για να μαζέψουν δροσερά και μυρωδάτα σταφύλια στα

Οικογενειακή φωτογραφία με τη γυναίκα του και τα 6 παιδιά του. Από αριστερά: Γιώργος, Μαίρη, Βασιλική, Νώντας, Γιάννης, Νικήστρατος, Χρήστος, Ελισάβετ.

Ακόμη και σε μας, τα παιδιά του, ήθελε να μάθει μουσική. Και καθημερινά μας απασχολούσε με μουσικολογικά κομμάτια και μας έβαζε ασκήσεις με σολφέζ και τροπάρια για να τα μάθουμε απέξω. Να τα βλέπουμε στη βυζαντινή και να τα μετατρέπουμε στην ευρωπαϊκή.

Εμένα με το Νικήστρατο μας είχε ξεκινήσει ένα Καλοκαίρι και μας δίδασκε παράλληλα βυζαντινή και ευρωπαϊκή μουσική. Μια φορά δεν μπορέσαμε να αποδώσουμε καλά την άσκηση που μας έβαλε και μας τιμώρησε να την απαγγέλουμε επί τρεις ημέρες συνεχώς, οπότε τη μάθαμε απέξω. Ήταν ένα κομμάτι στα 16^{α}, της βυζαντινής: νι – πα – βου – γα – δι – κε - ... και στη συνέχεια της ευρωπαϊκής: ντο – ρε – μι – φα – σολ.- ...

Άλλες φορές μάζευε τα παιδιά της γειτονιάς, τα έβαζε στη σειρά και τα έλεγε να τραγουδήσουν τα διάφορα τραγούδια που τα μάθαινε, π.χ. το «Σαράντα παλικάρια». Και έπρεπε να τα πουν όπως ακριβώς τα έλεγε αυτός, με τα γυρίσματα και τις ιδιορρυθμίες τους. Μερικές φορές χόρευαν κιόλας.

καλάθια τους. (Κ.Δ.Μ.)

Όλες οι συναλλαγές του γίνονταν «είδος με είδος»

Επειδή δεν είχαμε χωράφια για να βάλουμε καπνό, να τον πωλήσουμε και να πάρουμε χρήματα, όλες τις συναλλαγές ο πατέρας μου, τις έκανε «είδος με είδος». Αγόραζε κάτι από τον μπακάλη, αντί να τον πληρώσει, του έκανε μια φόλα στο παπούτσι ή και ολόκληρο ζευγάρι παπούτσια, εάν το ποσό που συγκεντρωνόταν ήταν μεγάλο. Στον κουρέα, στον κτίστη, στον καφετζή κ.λπ. δεν έδινε ποτέ χρήματα, αλλά πάντα τους «πλήρωνε» με επισκευή των παπουτσιών τους.

Ακόμη και στο φωτογράφο **Κωνσταντίνο Σερδένη**, που ερχόταν με τον τρίποδα της φωτογραφικής του μηχανής από την Καρδίτσα, τον έφερνε στο σπίτι του για να τον απαθανατίσει με τα μουσικά όργανα, συντροφιά με τα παιδιά του. Αντί δε να τον πληρώσει του κατασκεύαζε ή του «διόρθωνε» τα παπούτσια του.

Ας σημειωθεί ότι ο Σερδένης ήταν μόνιμος φωτογράφος του χωριού, ιδιαίτερα για τις ταυτότητες κατά τη 10ετία του 1950 και 1960, τον διαδέχτηκε δε στο φωτογραφείο του στην Καρδίτσα ο εγγονός του που άνοιξε ολόκληρο στούντιο.

Πώς κατόρθωσε και άλλαξε το επώνυμό του.

Το επώνυμο «Κουτσιόγκουλος», όπως είπα πρωτύτερα, δεν του άρεσε, και ήξερε ότι δεν ήταν το πραγματικό του όνομα. Γι' αυτό προσπάθησε να το αλλάξει στις αρχές της 10ετίας του 1920, με πολλές και δύσκολες διαδικασίες. Αλλά τότε ήρθε η Μικρασιατική Καταστροφή και δεν τα κατάφερε, διότι το κράτος ασχολούνταν με την περίθαλψη των προσφύγων.

Ξεκίνησε πάλι την ίδια διαδικασία, του 1939, όταν γεννήθηκα εγώ. Μάλιστα για τα έξοδα της διαδικασίας και του δικηγόρου, πούλησε μια αγελάδα. Αλλά και πάλι κηρύχτηκε ο πόλεμος του 1940.

Τελευταία και τυχερή απόπειρα έκανε, όταν έγινε η επανάσταση των συνταγματαρχών, του 1967, οπότε πέρασε ένας νόμος, πως όποιοι έχουν κακόηχα ονόματα ή άλλα και θέλουν να τα αλλάξουν, μπορούν να το κάνουν με συνοπτικές διαδικασίες: μια δήλωση στη Νομαρχία και μια δημοσίευση σε τοπική εφημερίδα. Τότε, λοιπόν, άλλαξε το επώνυμό του από «Κουτσιόγκουλος» σε «Μπαρτζιώκας», μέσα σε λίγες μέρες.

Αλλά και εμείς, τα παιδιά του, είχαμε αλλάξει τα επώνυμά μας λίγο πρωτύτερα.

Και μια πρόσκληση για εγγραφή σε «φωνόγραφο»

Το 1930 ο πατέρας μου έλαβε την ακόλουθη πρόσκληση για να εγγράψει τραγούδια σε φωνόγραφο.

Επαμεινώντα,

Καθώς είπαμε την Τρίτη, χθες, για να τραγουδήσεις σε μια φωνογραφική συσκευή, σε παρακαλώ πολύ να έρθεις εξάπαντος στο ξενοδοχείο που τρώμε (ξενοδοχείο «Απετιάν»), την 1:30 – 2 ώρα μ.μ. Πέμπτη (δηλ. αύριο) και να βρεις το Στέφανο, που θα σου παρουσιάσει σε κάποιον ονομαζόμενο ***Σούλια****. Αυτός δε ο Σούλιας θα σε οδηγήσει σε κάποιον καθηγητή, που θα σε βάλει να τραγουδήσεις ένα αναπλιώτικο τραγούδι (αν είναι δυνατό την «Χρυσάιδω) και να μιλήσεις καναλιώτικα. Αν μπορείς κανένα καλύτερο, ας είναι.*

Λοιπόν, μην αμελήσεις και χάσεις την ευκαιρία να μείνει η φωνή σου σε φωνόγραφο - πλάκα.

Τίποτε άλλο. Γειά σου, και καλή αντάμωση και καλή επιτυχία στον φωνόγραφο.

Φ. Φ.

Στις 17 Δεκεμβρίου '30

Υ.Γ. Το επισκεπτήριό μου να δοθεί στον κ. ***Παρνό*** *δηλ. στον καθηγητή, στον οποίο θα σε πάει ο κ.* ***Σούλιας****.*

Αφήγηση: **Γεώργιος Μπαρτζιώκας**,
Κανάλια, Αύγουστος 2019.

Οδοιπορικό και προσκύνημα στην Παναγία Σπηλιά

Το είχαμε τάμα από το Βόλο. Όταν πάμε στο χωριό μας τα Κανάλια, θα πάμε και στο Μοναστήρι της Παναγίας της Σπηλιάς. Θυμόμασταν ότι πήγαμε πάλι με μια χριστιανική ομάδα από 10 παιδιά γυμνασίου 12-15 χρονών του χωριού μας και είχαμε παλιές αναμνήσεις υπό δύσκολες συνθήκες. Τότε είχαμε ξεκινήσει από τα Κανάλια στις τρεις η ώρα τη νύχτα, ακολουθώντας τη δημοσιά και τον ασφαλτοστρωμένο δρόμο, φορτωμένοι με τρόφιμα, που μας προμήθευσαν οι μανάδες μας για δυο μέρες. Εμένα, θυμάμαι, που μ' άρεσε το ψωμί και φορτώθηκα δύο καρβέλια ψωμί και με άλλη ξηρά τροφή, που μου ετοίμασε η μάνα μου η **Όλγα Μαυρομμάτη**. Περάσαμε το Φανάρι, τα Χάρμαινα, την Καπά, το Μαυρομμάτι και φθάσαμε στο Μουζάκι περπατώντας σε καλό δρόμο στον κάμπο. Τότε πήραμε τη ρεματιά, στη δεξιά πλευρά του Μουζακιώτη ποταμού και αρχίσαμε να ανεβαίνουμε μέχρι τη Βατσινιά με άσφαλτο, τη σημερινή Δρακότρυπα. Από το χωριό μας μέχρι εκεί είναι περίπου 25 χιλ/τρα.

Από εκεί και πέρα άλλα 30 χιλιόμετρα ήταν χαλικόδρομος. Περάσαμε μια μεγάλη γέφυρα, η οποία με την πλημμύρα του «Ιανού» πέρυσι, έπεσε και ανεβαίναμε συνεχώς. Περά-

σαμε το Βλάση, το Μετζίλο, το Λεοντίτο και φθάσαμε στο διάσελο, στην κορυφογραμμή. Αλλά πάλι ανεβαίναμε και μάλιστα ρωτούσαμε κανένα διαβάτη, που βρίσκαμε:

- Πόσο απέχουμε από το Μοναστήρι; Μας έλεγε:
- «Παραπανούλια» θα το βρήτε.

Και περπατούσαμε και περπατούσαμε ξεθεωμένοι από την κούραση και όλο ανεβαίναμε και φθάσαμε στην πρώτη συνοικία του χωριού Πετρίλια, που έχει τέσσερες απόμακρες συνοικίες και τότε αντικρίσαμε το Μοναστήρι, επιβλητικό στην άκρη ενός βράχου, από το οποίο μπορούσε να θεωρεί κανείς, όλη την περιοχή, απέναντι από τα Κουμπουριανά, που νομίζω ότι μπορείς να συνεννοηθείς φωνάζοντας, παρ' ότι τα χωρίζει μια βαθιά ρεματιά. Φθάσαμε στο Μοναστήρι κατάκοποι και ξαπλώσαμε στο προαύλιο εξουθενωμένοι από την κούραση, που βαδίζαμε συνεχώς επί 16 ώρες, είμασταν παιδιά και ανεβήκαμε σε υψόμετρο 1.000 μέτρα.

Η διαδρομή με τις ντυμένες μεγάλες πλαγιές με πλατύφυλλα δέντρα, τα μεγάλα ακανόνιστα βουνά γύρω-γύρω, άλλα προς τα εδώ και άλλα προς τα εκεί και πολύ μεγάλες και απότομες ρεματιές και στα πάνω από 1.700 μέτρα, αγναντεύαμε τα έλατα, σαν λαμπάδες στις πλαγιές, δημιουργούσαν την εντύπωση ενός πολύ άγριου τοπίου. Το βράδυ κοιμηθήκαμε στρωματσάδα μέσα στο Μοναστήρι. Το πρωί, πολύ πρωί σηκωθήκαμε και παρακολουθήσαμε τη Θεία Λειτουργία και αφού περιεργαστήκαμε λίγο τον γύρω χώρο, είδαμε και τη δημιουργηθείσα λίμνη κάτω από το χωριό Στεφανιάδα, που μέρος της κατέρρευσε, από μεγάλη κατολίσθηση και έκλεισε τη δίοδο προς τον Ασπροπόταμο.

Αποφασίσαμε να επιστρέψουμε, από πιο σύντομο δρόμο, διασχίζοντας την Πίνδο κάθετα, χωρίς καλό δρόμο. Βγήκαμε πίσω από ένα πανύψηλο βουνό, περπατώντας στο πλάι του, στη Φυλακτή, που είναι στη Νευρόπολη και στη λίμνη σήμερα του Πλαστήρα και μέσω Μορφοβουνίου, περπατώντας μόνο οκτώ ώρες, επιστρέψαμε στα Κανάλια, κατακουρασμένοι και εξαντλημένοι. Αλλά ευχαριστηθήκαμε, για το τάμα μας που πραγματοποιήσαμε και που είδαμε τα κακοτράχαλα βουνά της Πίνδου και τη χλωρίδα της.

Την Κυριακή, λοιπόν, στις 22-8-2021, πραγματοποιήσαμε το νέο μας τάμα να επισκεφθούμε και να προσκυνήσουμε τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Σπηλιάς. Τώρα όμως, με το αυτοκίνητο. Δυο ζευγάρια, λοιπόν, η γυναίκα μου, με την αδελφή της και τον άντρα της, που οδηγούσε το αυτοκίνητό του, ξεκινήσαμε από τα Κανάλια στις 7 το πρωί και σε δυο ώρες, στις 9 το πρωί, είμασταν στο Μοναστήρι. Κάναμε την ίδια, ακριβώς, διαδρομή: Φανάρι-Χάρμαινα-Καπά-Μαυρομμάτι-Μουζάκι-Δρακότρυπα και από κει και πάνω στον πολύ οφιοειδή και δύσκολο δρόμο με ανηφόρες και ισιώματα μέχρι τα Πετρίλια. Μπήκαμε από το πίσω μέρος στο Μοναστήρι, αραδιάζοντας μπροστά στο δρόμο πολλά αυτοκίνητα επισκεπτών. Παρακολουθήσαμε τη λειτουργία, προσκυνήσαμε και απολαύσαμε το υπέροχο τοπίο. Ύστερα πήραμε το δρόμο της επιστροφής από την ίδια διαδρομή και μετά δυο ώρες φθάσαμε στα Κανάλια κατά την μία η ώρα.

Μπορείτε να συγκρίνετε πόσο ταλαιπωρούνταν οι παλιές γενεές με τα πόδια και πόσο δεν εκτιμάμε τις συγκοινωνίες, σήμερα, που δείχνουν, πόσο άλλαξαν οι καιροί! Αλλά θα μου πείτε. Γιατί το μοναστήρι είναι τόσο ξακουστό και συγκεντρώνει τόσο κόσμο κάθε χρόνο. Θρησκευτικά, πρώτον λέγεται ότι είναι θαυματουργή η Παναγία. Δεύτερον, εκεί φυλάσσονται τα λείψανα, οι κάρες πολλών αγίων, όπως: Του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, του

Γρηγορίου του Θεολόγου , του Αποστόλου Ανδρέου του πρωτοκλήτου, του Γεωργίου Τροπαιοφόρου, του Δημητρίου του Μυροβλήτου, του Αποστόλου Ιακώβου του αδελφοθέου, του Νεκταρίου Πενταπόλεως, του Χαραλάμπους, του Αποστόλου και Ευαγγελιστού Λουκά, του Κυρίλλου Αλεξανδρείας, του Φιλίππου, του Λαζάρου του τετραημέρου και του Ειρηναίου Επισκόπου Λυών.

Στο Μοναστήρι, όμως, συχνά παρευρίσκονταν και ο **Γεώργιος Καραϊσκάκης** με τους καπεταναίους και εκεί έκανε τα πολεμικά συμβούλια, αφού η θέση της ήταν απόμερη και είχε ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, ενώ κατά την επανάσταση των Αγράφων, που υποκίνησε η Ελληνική Κυβέρνηση για την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, υπήρξε στη Μονή Στραταρχείο. Εκεί εγκαταστάθηκε το 1837 η Επαναστατική Κυβέρνηση υπό τον κ. Αλεξανδρή, ενώ πάνω από τη Μονή σώζονται ακόμη τα οχυρωματικά έργα. Αυτή είναι η Ιστορία της Μονής και γι' αυτό συρρέει ο κόσμος από όλη την Ελλάδα και το τάμα το δικό μας, που συνετελέσθη στο ακέραιο.

Χρήστος Μαυρομμάτης,
Βόλος 2021.

Η προσωπική εργασία των Καναλιωτών

Μεροκάματα για κοινοτικά έργα

Από τα προπολεμικά ακόμη χρόνια, όπως διηγούνταν οι παλαιότεροι Καναλιώτες, ήταν καθιερωμένη στο χωριό μας η προσωπική εργασία. Δηλ. οι Καναλιώτες διέθεταν 5 έως 10 ημέρες το χρόνο για διάφορα έργα της Κοινότητας με την επίβλεψη του εκάστοτε προέδρου και του Κοινοτικού Συμβουλίου. Με τα μεροκάματα αυτά που έκαναν, γίνονταν διάφορα κοινοτικά έργα.

Ο Θωμάς Φίνος, πίνοντας του καφεδάκι του στην πλατεία του χωριού.

Πολλές φορές τα μεροκάματα αυτά πληρώνονταν κιόλας. Ακόμη και τα ζώα χρησιμοποιούνταν για την προσωπική εργασία και κάθε χρόνο ορίζονταν η τιμή τους. Π.χ. 8 για το μεροκάματο του Καναλιώτη και 5 για το γαϊδούρι του, ή 5 για τον εργάτη και 3 για το ζώο του.

Κάποιες φορές, όταν ένας δεν ευκαιρούσε να μετάσχει στην προσωπική εργασία, είχε το δικαίωμα να αντικατασταθεί από κάποιον άλλο, τον οποίο, όμως, πλήρωνε ανάλογα. Ακόμη και το γαϊδούρι του μπορούσε να δώσει για τα αγώγια, ώστε να κλείσει μεροκάματα.

Με τον Γιώργο Καπούλα, όταν σοβατίζαμε

Το κύριο έργο κατά την προπολεμική, αλλά και κατά την μεταπολεμική περίοδο του χωριού ήταν οι δρόμοι και τα μονοπάτια του χωριού, όπως π.χ. ο δρόμος προς τα Κολοβέικα, αλλά κυρίως τα καλντερίμια, για να μπορούν

άνετα να κυκλοφορούν οι άνθρωποι και κυρίως τα ζώα. Τα καλντερίμια κατασκευάζονταν από ειδικούς Καναλιώτες τεχνίτες, όπως ο **Απόστολος Τσιρώνης** (κ. Κοκκίνης), ο **Ποσειδών Γατής** κ.ά., από πέτρες, τις οποίες έχωναν μέσα στο χώμα, τη μία δίπλα στην άλλη, έως 20 πόντους για να μην τις παρασέρνει το νερό το Χειμώνα. Έτσι φτιάχνουν όλες μαζί οι πέτρες μια επίπεδη επιφάνεια, με κάποιες ανωμαλίες. Πολλοί δρόμοι του χωριού, αλλά και αρκετοί δρόμοι, που οδηγούσαν στα χωράφια, έγιναν με τον τρόπο αυτό. Κατά μήκος των δρόμων αυτών τοποθετούσαν κάθετα, σε μια σειρά, ανά 5 – 10 μέτρα όρθιες πέτρες, που εξείχαν κατά 5 περίπου πόντους από το καλντερίμι. Έτσι δεν γλιστρούσαν τα ζώα, τα οποία βάδιζαν πεταλωμένα.

Τις πέτρες τις εύρισκαν οι Καναλιώτες και τις έφερναν από διάφορα σημεία της περιφέρειας του χωριού, από τα ρέματα και τα ποταμάκια. Πολλά καλντερίμια έγιναν και με πέτρες από το κτίριο της Στρατώνας, όταν εκείνο εγκαταλείφθηκε και ερημώθηκε.

Τα σπουδαιότερα καλντερίμια του χωριού

Τα σπουδαιότερα καλντερίμια το χωριού, που κατασκευάστηκαν από την προσωπική εργασία των χωριανών μας ήταν: **1.**- Αυτό που οδηγούσε στο Κιούγκι ανάμεσα στους Γιωτοπουλαίους, που σώζεται ακόμη και σήμερα, με κάποιες επιδιορθώσεις. **2.**- Εκείνο που ανεβαίνει προς τους Παποστολαίους, που επίσης σώζεται ακόμη. **3.**- Εκείνο που ήταν στον Μπσόραχο το μαχαλά και οδηγούσε στη Δισκαριά, και διάφορα άλλα.

Εκτός του οικισμού είχαν κατασκευαστεί καλντερίμια σε δρόμους προς τα χωράφια. Ήτοι: **1.**- Στα πρώτα τα ντάμια ο πλατύς δρόμος που έφθανε μέχρι κάτω στην πεδιάδα. Στο αριστερό μέρος του δρόμου αυτού με καλντερίμι κυκλοφορούσαν τα ζώα και στο δεξιό οι κάτοικοι, στο χωμάτινο δρόμο. **2.**- Ο δρόμος που ήταν διακλάδωση του μεγάλου αυτού δρόμου και έστριβε κάτω χαμηλά προς τα Κατσιούργια. Μάλιστα ο δρόμος αυτός χαλνούσε το Χειμώνα διότι βύζανε νερό και ήθελε κάθε χρόνο επισκευή. **3.**- Ο δρόμος προς τον Άγιο Νικόλαο στη θέση της Μπσουμηλιάς, και αλλού.

Το γκρέμισμα του κεντρικού καφενείου της Πλατείας του **Βασιλείου Τσιάτσιου** έγινε με προσωπική εργασία γύρω στο 1953 επί προεδρίας **Περικλή Λιασκοβίτη**. Στο γκρέμισμα αυτό εργάστηκα κι εγώ και μάλιστα πήρα διπλό μεροκάματο, διότι ανέβηκα σε επικίνδυνο σημείο του τοίχου προς το ρέμα, για να γκρεμίσω μια κολώνα. Εκεί εργάστηκαν πολλοί Καναλιώτες.

Η αποπληρωμή του καφενείου του Τσιάτσιου έγινε, ίσως με χρήματα που περίσσεψαν από το Σχέδιο Μάρσαλ για την κατασκευή του Κοινοτικού Γραφείου που είναι πάνω από τις βρύσες, αλλά δεν είμαι σίγουρος γι' αυτό. Η τιμή του ήταν 235 λίρες, διότι όλες οι αγοραπωλησίες, τότε, γίνονταν με λίρες.

Επίσης, στην προσωπική εργασία υπάγονταν και τα χαντάκια που ανοίγονταν δίπλα στους δρόμους για να φεύγει το νερό και να μην χαλούν τα καλντερίμια.

Η προσωπική εργασία καταργήθηκε γύρω στο 1976, όταν ήμουν κι εγώ στο Κοινοτικό Συμβούλιο, οπότε μας ήρθε μια διαταγή από τη νομαρχία. Αν θυμάμαι καλά, καταργήθηκε τότε, επειδή θεωρήθηκε ότι ήταν τουρκικής προέλευσης, Άλλωστε είχε ατονήσει κάπως ο θεσμός αυτός της προσωπικής εργασίας, διότι εξαιρούσε πολλές κατηγορίες. Ο δάσκαλος π.χ. δεν πρέπει να κάνει προσωπική εργασία, ο ανάπηρος, επίσης κ.λπ. Πολλοί δε έπαιρναν βεβαίωση από τους γιατρούς και εξαιρούνταν

Στα αμπέλια πίσω και πέρα από τον Αϊ-Λιά δεν θυμάμαι να κατασκευάστηκαν καλντερίμια[6]

Θωμάς Φίνος, ετών 86,
Καλοκαίρι 2021

Τα τσιμεντάλαυκα

Με την προσωπική εργασία κατασκευάζαμε διάφορα τσιμενταύλακα για να τρέχει καλύτερα το νερό στο αυλάκι προς τα κήπια των Καναλίων. Τέτοια τσιμενταύλακα φτιάξαμε στα Κατσιούργια καθώς και χαντάκια στους δρόμους για να μην τους χαλάει το ορμητικό νερό και δυσκολεύονται οι κάτοικοι με τα ζώα τους να τους περπατήσουν. Άλλα τσιμενταύλακα κατασκευάζαμε στη Δισκαριά, για να μη χάνεται το νερό που ποτίζαμε τα κήπια, όπως και στην απέναντι πλαγιά. Ακόμη και στη Λάσδα κατασκευάζαμε τσιμενταύλακα.

Αυτά τα τσιμενταύλακα θυμάμαι ότι έγιναν όταν πρόεδρος ήταν **Περικλής Λιασκοβίτης (**κ. Καραχρίστος), ο **Ευάγγελος Ζέκιος**, ο **Κώστας Δημητρίου** (κ. Κυριάκης) κ.ά., ενώ εργολάβος ήταν ο **Ποσειδών Γατής**.

Επίσης, με προσωπική εργασία κατασκευάζαμε και καλντερίμια (κ. γκαμτρούμια) με πέτρες που κουβαλούσαμε με τα ζώα μας και τις παίρναμε από ρυάκια και ποταμάκια, για το δρόμο της Μπσουμηλιάς κ..α. Όταν ήταν εδώ γεωπόνος ο **Ιωάννης Τέττας**, έκανε διάφορες δενδροφυτεύσεις, πάλι με προσωπική εργασία, στα πλαίσια της Αγροτικής Ανάπτυξης. Ακόμη και καλλιέργειες με όσπρια (π.χ. μπιζέλια) εάν ήθελε κάποιος να σπείρει, ο ίδιος ήταν μεσολαβητής και ο Καναλιώτης γεωργός τα προμηθεύονταν από το Μουζάκι.

Για την προσωπική εργασία που κάναμε μας πλήρωνε ο υπάλληλος της «Πρόνοιας εργασίας» 12 δραχμές το μεροκάματο. Για τα μεροκάματα που κάναμε κρατούσε κατάσταση η Κοινότητα και έδινε τον αριθμό στον υπάλληλο που ερχόταν από το Φανάρι για να μας πληρώσει.

Εάν κάποιος δεν έκανε το μεροκάματό του, για διάφορους λόγους, υποχρεώνονταν να δώσει στον εισπράκτορα 25 δραχμές για το κρατικό ταμείο. Αυτό δε πιστεύω ότι γινόταν, για να εξαναγκάσουν τον Καναλιώτη να εργασθεί στο μεροκάματο. Κι εγώ πλήρωσα, όταν δεν μπόρεσα να κάνω ένα από τα 4 (ή 8, δεν θυμάμαι καλά) μεροκάματα που κάναμε το χρόνο.

Κατέρης Θρασύβουλος (κ. Καλιακούδας),
ετών 87, Καλοκαίρι 2021

Τα έργα με προσωπική εργασία

Κατά τις 10ετίες 1950 και 1960, θυμάμαι ότι εφαρμόστηκε η προσωπική εργασία. Τα άτομα από 15 χρονών και πάνω υποχρεώνονταν να κάνουν προσωπική εργασία σε διάφορα έργα της κοινότητας. Εγώ συμμετείχα στην προσωπική εργασία, με 4 – 5 μεροκάματα το χρόνο όταν κάναμε τα διάφορα τσιμενταύλακα του χωριού. Στο λουτρό, στη Δισκαριά, στη απέναντι ράχη του Μανώλη. Η εργασία αυτή δεν πληρώνονταν στα χρόνια τα δικά μου.

Τα έργα που κάναμε ήταν να επενδύουμε τους δρόμους με καλντερίμια (κ. καλντρούμια), δηλ. με στρόγγυλες πέτρες που παίρναμε από τα Κατσιούργια και τα άλλα ρέματα. Τα φορτώναμε στο γαϊδούρι μας και τα φέρναμε στην κατασκευή. Πολλοί δρόμοι του χωριού επενδύθηκαν και έγιναν καλντερίμια. Άλλοι δρόμοι πάλι, απλά επιδιορθώθηκαν, με προσωπική εργασία για να περνούν καλύτερα τα ζώα και οι άνθρωποι.

6. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του συλλόγου του Βόλου, 1976, σελ. 242.

Η προσωπική Εργασία γινόταν επί προεδρίας **Ρήγα Λάσδα**, **Ευάγγελου Ζέκιου**, **Κώστα Δημητρίου** (κ. Κυριάκη) κ.ά. Εάν κάποιος δεν έκανε την καθιερωμένη προσωπική του εργασία πλήρωνε 20 – 30 δραχμές σε κάποιον άλλο, ο οποίος την έκανε για χάρη του.

Λάμπρος Μπαλνταδώρος, ετών 86,
καλοκαίρι 2021

Η Καναλιώτισσα μάνα – αγώνας και δικαίωση

της **Ισαβέλλας Γιδαράκου – Καφφέ**
επίκουρης καθηγήτριας
του Γεωργικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Η γιορτή της μάνας

Τη δεύτερη Κυριακή του Μάη γιορτάζεται σε όλον τον κόσμο η γιορτή της μητέρας. Σε όλον τον κόσμο θεσπίστηκε μια μέρα το χρόνο για να συγκεντρώνεται η σκέψη του κάθε ανθρώπου στην ύπαρξη εκείνη που τον έφερε στη ζωή και έθεσε σαν πρωταρχική της έννοια τα δικά της καλά. Μια ξεχωριστή μέρα το χρόνο για απότιση φόρου τιμής και ευγνωμοσύνης έναντι της προσφοράς μια ολόκληρης ζωής.

Είναι πολύ φτωχές οι ωραίες λέξεις, που θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε επιχειρώντας να αποδώσουμε ακριβέστερα το νόημα και τη μαγεία της λέξης «μάνα». Η μεγάλη έννοιά της, πλατιά όσο και ο κόσμος, συμβολίζει την ίδια τη δημιουργία, συμβολίζει κάθε βαθύ και αληθινό ανθρώπινο αίσθημα, συμβολίζει τις τρυφερές φροντίδες, την αγωνία, τον πόνο, τα δάκρυα, την ανιδιοτελή αγάπη. Συμβολίζει την προσφορά, χωρίς προσμονή ανταπόδοσης

Είναι μια λέξη που συμβολίζει ακόμη όλες τις μάνες του κόσμου. Από την Θεομήτορα ως την πιο ταπεινή, από την πλούσια ως την φτωχή, από τη μορφωμένη ως την αγράμματη. Γι' αυτό και τη δεύτερη Κυριακή του Μάη, γιορτάζουν όλες οι μάνες. Η λευκή, η μαύρη, η κίτρινη μάνα. Αυτή που έχει γεμάτο το τραπέζι κι αυτή που της περισσεύει μόνο η αγάπη. Γιορτάζουν όλες, γιατί πέρα από τις διαφορές, που προσδιορίζονται από εξωτερικά χαρακτηριστικά, το χρώμα, τον πλούτο, την ομορφιά του προσώπου, έχουν όλες μια κοινή συνισταμένη που χαρακτηρίζει τον εσωτερικό τους κόσμο: την έμφυτη αγάπη προς τα πλάσματά τους, το αξεδιάλυτο αυτό μυστήριο της ψυχής, από όπου πηγάζει όλη εκείνη η δύναμη της στοργής, της καλοσύνης, της αυτοθυσίας που πλημμυρίζει την καρδιά της.

Ο ρόλος της μάνας δεν εξαντλείται στο χάρισμα του δώρου της ζωής και στη φροντίδα για την εξασφάλιση της σωματικής μας ανάπτυξης. Ο ρόλος της στην πνευματική ανάπτυξη, στη μετάδοση της πίστης προς τις ηθικές αξίες είναι ίσως περισσότερο καθοριστικός και δυσαναπλήρωτος.

Ό,τι όμορφο βρίσκεται μέσα στην ψυχή του ανθρώπου η μορφή της φρόντισε να το κρύψει στα βάθη της ψυχής του. Η μάνα ήταν εκείνη που οδηγεί τα πρώτα βήματα του παιδιού της ως εκεί που η ζωή θα της το επιτρέψει, παρακολουθώντας με λαχτάρα την πορεία του έτοιμη να χαρεί με την ανιδιοτελή της αγάπη και να καμαρώσει για τις επιτυχίες του και να θλιβεί πραγματικά για τις κακοτυχίες του. Η πλατιά αγκαλιά της είναι το καλύτερο απάνεμο λιμάνι, όπου βρίσκει παρηγοριά και γαλήνη ο ανθρώπινος πόνος. Είναι το θεμέλιο της οικογενειακής ευτυχίας.

Θα ήταν δύσκολο να μνημονεύσουμε μέσα σε λίγες γραμμές την προσφορά ενός ανεξάντλητου ρόλου, θα χαθούμε ψηλαφώντας την παρουσία της σε κάθε κρίκο της αλυσίδας της ανθρώπινης ζωής.

Η Καναλιώτισσα μάνα

Ας στρέψουμε τώρα για λίγο τη σκέψη μας σήμερα σε μια δική μας γνώριμη μορφή, στην Καναλιώτισσα μάνα. Τη μάνα του μόχθου, της κούρασης και της φτώχειας, τη μάνα που αναλώθηκε στο παρελθόν και αναλίσκεται ακόμα σε ατέλειωτες διαδρομές ανάμεσα στο χωριό, το καπνοχώραφο, το σταροχώραφο, το αμπέλι, το μαντρί, για να αναθρέψει τα παιδιά της να ενσταλάξει στις ψυχές τους ηθικές αρχές να τα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για ένα καλύτερο αύριο. Έχει τις ίδιες αγωνίες και προσδοκίες, σαν όλες τις μάνες του κόσμου, έχει την ίδια πηγαία καλοσύνη, τον ίδιο υπέροχο ρόλο, αλλά αυτή είναι η δική μας μάνα. Και ο μόχθος της και οι σκηνές της καθημερινής της ζωής με τα βιώματα των αγροτικών ασχολιών του χωριού μας, το ίδιο γνώρισμα σε όλους μας

Τη βλέπουμε σε εποχές που όλοι μας ζήσαμε, να σηκώνεται χαράματα για να ζυμώσει το ψωμί, για να είναι έτοιμη με το πρώτο φως της ημέρας να πάει να σκάψει το αμπέλι, να φυτέψει, να σκαλίσει και να ποτίσει τον κήπο για να ικανοποιήσει τις ανάγκες αυτοσυντήρησης της οικογένειας, να σκαλίσει το καπνό και το βαμβάκι, να βοτανίσει το σιτάρι σκυμμένη όλη μέρα στη γη, ως την ώρα που θα γύρει ο Ήλιος πίσω από τις πλαγιές του Αϊ –Λιά, για να γυρίσει κατάκοπη στο σπίτι, όπου ο αγώνας της δεν έχει τέλος. Γιατί θέλει να ταΐσει τις κότες, να αρμέξει τα γίδια, να ετοιμάσει το φαγητό, διατηρώντας μέσα της πολλά ακόμη αποθέματα, ψυχικά αποθέματα για να κρύψει την κούρασή της, να είναι χαρούμενη, να χαμογελά, να ρωτά τα παιδιά της αν διάβασαν, αν χτύπησαν τα γόνατά τους παίζοντας στις αυλές της γειτονιάς, αν έκλαψαν κατά τη διάρκεια της μέρας, που αναγκάστηκε να τα αφήσει μόνα τους, για να δουλέψει, όμως, γι' αυτά.

Με το δρεπάνι στο χέρι

Μας είναι γνώριμη η μορφή της Καναλιώτισσας μάνας με το δρεπάνι στο χέρι σε παλαιότερους καιρούς, μετρούσε σπιθαμή προς σπιθαμή τα σταροχώραφα στον κάμπο και μετρούσε το ψήλωμα της θημωνιάς με την ίδια λαχτάρα και αγωνία που μετρούσε το ψήλωμα των παιδιών της, για να μη λείψει το ψωμί από το τραπέζι, για να έχουν παπούτσια τα παιδιά της στις γιορτινές μέρες.

Είναι αυτή που ξύπναγε τις πρώτες πρωινές ώρες τους καλοκαιριάτικους μήνες να μετρήσει το ύψος της Πούλιας, για να καταλάβει πόσο άργησε, πόσο πολύτιμο χρόνο έχασε από εκείνον που έπρεπε ν' αφιερώσει, για να τρέξει μέσα στη νύχτα ως το καπνοχώραφο, μια και μιάμιση ώρα μακριά από το σπίτι της, για να σπάσει τα καπνόφυλλα και ύστερα στο ντάμι ή στην αυλή του σπιτιού να τα αρμαθιάσει για το υπόλοιπο της μέρας, ώστε να είναι πολλή η σοδειά, να περισσέψει το ψωμί της οικογένειας, να φθάσει για να πληρωθούν τα έξοδα, για να σπουδάσουν τα παιδιά, που δεν ήθελε να αναγκασθούν να δουλέψουν μέσα στις λάσπες, όπως εκείνη, που πάσχιζε για να έχουν ένα αύριο καλύτερο από το δικό της.

Να μπαλώνει με ταιριαστά μπαλώματα

Είναι η ίδια η μάνα που τη φέρνει η φαντασία του καθενός μας, σκυφτή στο κατώφλι της εξώπορτας να μπαλώνει τα κυριακάτικα απογεύματα σε ώρες δήθεν σχόλης, γι' αυτή, τα σχισμένα ρούχα των παιδιών της, διαλέγοντας τα μπαλώματα να είναι ταιριαστά, και όμορφα, όπως όμορφες ήταν και οι σκέψεις που έκανε γι' αυτά, όπως όμορφα ήταν και τα όνειρα που έπλαθε γι' αυτά.

Ακόμα και το Χειμώνα που η φύση αναπαύεται για να αναλάβει δυνάμεις για το καινούργιο ξεκίνημα με τον ερχομό της Άνοιξης και ο φόρτος των αγροτικών ασχολιών περιορίζεται, η Καναλιώτισσα μάνα έχει πολλά να κάνει. Να πλέξει τα μάλλινα, να υφάνει στρωσίδια, για το σπίτι, να φροντίσει για την προίκα των κοριτσιών της. Όλα πρέπει να τα προλάβει, όλα πρέπει να έχουν τη δική της σφραγίδα.

Είναι φορές που η σκέψη μας αναπλάθει βιώματα της παιδικής μας ηλικίας, δεμένα με τη μάνα μας, μοναδικά. Της μάνα που έπαιρνε υπερφυσικές διαστάσεις στον παιδικό μας νου, δίπλα από το φως του καντηλιού, τα κρύα χειμωνιάτικα ξημερώματα, που ξύπναγε πρώτη για ν' ανάψει τη φωτιά στο τζάκι, να ετοιμάσει λίγο πρωινό, για να τα βρούμε έτοιμα όλοι εμείς, που ακόμα απολαμβάναμε τον ύπνο. Καθώς εκείνο το φως του καντηλιού μεγάλωνε τον ίσκιο της έτσι που κάλυπτε όλο το δωμάτιο, και ανέβαινε ως το ταβάνι, έμοιαζε σα μάνα γιγάντισσα, ικανή με μια κίνηση της τρυφερής παλάμης της να κλείσει έξω από την πόρτα του σπιτιού της όχι μόνο το κρύο, αλλά και όλους τους φόβους της παιδικής μας ψυχής.

Θα μακρηγορούσαμε πολύ αν επιχειρούσαμε να σκιαγραφήσουμε με λεπτομέρεια τον αγώνα της Καναλιώτισσας μάνας μέσα στη διαχρονικότητα των εποχών, αν θέλαμε να προσθέσουμε στη συγκίνηση της σημερινής αναφοράς σ' αυτή το συναισθηματικό φόρτο συνθηκών ζωής και καταστάσεων από αρκετά παλαιότερες εποχές. Την κούραση, τη φτώχεια, τις στερήσεις σε καιρούς που το ψωμί ήταν λιγοστό και τα στόματα της οικογένειας πολλά, και η γη δεν έδινε τόσα και με τόση ευκολία, που τα δίνει σήμερα, ή της μάνας του πολέμου και της Κατοχής σε καιρούς που η αγωνία για την ασφάλεια της μελών της οικογένειας συνυφαίνονταν με τον εφιάλτη της καθημερινής της έννοιας για το τι θα βρει να βάλει πάνω στο τραπέζι.

Μπορούμε απλώς να θαυμάσουμε την απλότητα της παρουσίας της μάνας εκείνης, που την κρυμμένη σοφία που της έδινε δύναμη να αντιμετωπίσει με καρτερία και υπομονή τις δυσκολίες να στέκεται όρθια, να πορεύεται τη ζωή με χαμόγελο, να σέρνει το χορό, να τραγουδά και να χαίρεται τις μικροχαρές που της πρόσφερε η μικρή κλειστή κοινωνία του χωριού όπου όλη η ζωή της εξελισσόταν.

Όταν θυμώνει και μας επιπλήττει

Να μην πούμε, όμως, ότι η Καναλιώτισσα μάνα, είναι μια μάνα που όλο χαμογελά. Σαν όλες τις μάνες του κόσμου θυμώνει και επιπλήττει και τις βρέχει πότε – πότε των παιδιών της, όταν αυτό είναι απαραίτητο για τη συμμόρφωσή τους με τους κανόνες της καλής συμπεριφοράς. Ποιος, όμως, θυμάται αυτές τις εμπειρίες; Δεν είναι που ο χρόνος σβήνει από τη θύμηση τις δυσάρεστες και κρατά μόνο τις ευχάριστες νότες της ζωής. Είναι επειδή η ίδια η τιμωρία διαποτισμένη με το αίσθημα της αγάπης της, που η παιδική διαίσθηση διέκρινε, δεν ήταν και δεν θεωρούνταν ποτέ σκληρή για τα παιδιά. Όσο και αν ψάξουμε στις Καναλιώτισσες μάνες του χτες και του σήμερα, δεν μπορώ να φαντασθώ ότι θα βρεθεί κάποια περίπτωση μάνας, που να βρίσκεται έξω από το γνώριμο το καθιερωμένο πρότυπο της μάνας – ιέρειας, στο βωμό του καλού των παιδιών της, πως θα βρεθεί κάποια από τις απειροστές εκείνες εξαιρέσεις της κακής μάνας, που επιβεβαιώνουν, όπως λέμε, τον κανόνα.

Η σύγχρονη τεχνολογία στο νοικοκυριό

Οι καιροί άλλαξαν και η τεχνολογία σήμερα διαφοροποίησε το σκηνικό της αγροτικής ζωής. Το δρεπάνι και τις θημωνιές αντικατέστησε η θεριζοαλωνιστική μηχανή και τη θέση της σακοράφας πήρε η μηχανή αρμαθιάσματος. Η διόρθωση των καλλιεργειών του κάμπου διαφοροποιήθηκε και η κατ' εξοχήν κοπιαστική καλλιέργεια του καπνού υποκαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό από άλλες, που επιδέχονται περισσότερη εκμηχάνιση. Το τρακτέρ και το αγροτικό αυτοκίνητο μείωσαν τις αποστάσεις και περιόρισαν αφάνταστα τη χρήση των συμπαθητικών τετραπόδων. Η σύγχρονη τεχνολογία εισέβαλε και στο νοικοκυριό. Σε πολλά σπίτια τη σκάφη του πλυσίματος εκτόπισε το πλυντήριο και το ζύμωμα του ψωμιού έγινε πλέον δουλειά του φούρναρη. Η τηλεόραση άνοιξε ένα παράθυρο στον κόσμο και πλάτυνε αφάνταστα τον ορίζοντα της μικρής κοινωνίας διαχέοντας μοντέλα αστικού τρόπου ζωής εκεί όπου το πρότυπο ήταν πολύ διαφορετικό. Η οικογένεια σμικρύνθηκε πολύ σε σχέση με το παρελθόν και μαζί ο φόρτος των φροντίδων γι' αυτή.

Η σημερινή Καναλιώτισσα μάνα έχει καλύτερες συνθήκες ζωής, έχει περισσότερη οικονομική άνεση, είναι λιγότερο κουρασμένη. Δεν παύει, όμως, να είναι η ίδια μάνα, με την ίδια λαχτάρα και την ίδια φροντίδα, έτοιμη για θυσίες στο βωμό της προκοπής της οικογένειας και των παιδιών της.

Τα εύσημα της Καναλιώτισσας μάνας

Υπάρχουν αγωνιστές που έδωσαν σκληρούς αγώνες στα πεδία των μαχών και πήραν εύσημα ανδρείας. Η μάνα μας, η Καναλιώτισσα μάνα, αγωνίστρια σε αγώνα ολόκληρης ζωής, έχει κι εκείνη τα δικά της εύσημα. Είναι η προκοπή των παιδιών της και η ικανοποίηση για την εκπλήρωση των πόθων και των αγώνων της. Χάρηκε και χαίρεται τέτοια εύσημα η Καναλιώτισσα μάνα. Τα παιδιά της πρόκοψαν και προκόβουν αληθινά και στον οικονομικό και στον πνευματικό αγώνα.

Τα χθεσινά αγροτόπαιδα είναι σήμερα επιτυχημένοι επιχειρηματίες, είναι επιστήμονες σε όλο το εύρος των γνωστικών πεδίων, είναι άξιοι τεχνίτες, είναι, προ πάντων, τίμιοι βιοπαλαιστές, με προϋποθέσεις ζωής ασύγκριτα καλύτερες από εκείνες των μανάδων τους. Σε όλους τους τομείς σταδιοδρόμησαν με επιτυχία μέσα αλλά και έξω από τη χώρα, όπου πολλοί αναζήτησαν την τύχη τους.

Τα χθεσινά κορίτσια της Καναλιώτισσας μάνας είναι οι Καναλιώτισσες μάνες της πόλης. Είμαστε εμείς ή πολλές από εμάς, που ζήσαμε τον αγώνα της και εκτιμάμε γι' αυτό βαθιά τη σημασία του, που παρά τη γκρίνια μας για τις σημερινές δυσκολίες της ζωής, όχι εντελώς αδικαιολόγητα, ζούμε και δουλεύουμε κάτω από συνθήκες πολύ πιο ανθρώπινες από εκείνες των μανάδων μας. Η σημερινή μας κατάσταση είναι απόδειξη του καλύτερου σήμερα του δικού μας από το χτες των μανάδων μας, είναι η ίδια ένα μικρό δείγμα προόδου των παιδιών της.

Θα κλείσω αυτό το μικρό αφιέρωμα στην Καναλιώτισσα μάνα με την ευχή, το σιωπηλό της, αλλά εύγλωττο παράδειγμά της να δώσει και σε μας αλλά και στις επόμενες γενιές μανάδων που θα έρθουν, τα ηθικά εκείνα ερείσματα που θα μας στηρίξουν στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μας, ώστε να ακολουθήσουν το σωστό δρόμο.

Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»
Ιούνιος 1993, φύλλο Νο 43.

Φοιτητικά χρόνια
Πέτυχα σε 4 σχολές!

Ήταν Σεπτέμβρης 1954, όταν ξεκίνησα για την Αθήνα, όπου θα έδινα εισαγωγικές εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο. Τις εξετάσεις τις έκανε η κάθε σχολή του Πανεπιστημίου, ανακοινώνοντας το σχετικό πρόγραμμα ανεξάρτητα από τις άλλες σχολές και ο καθένας μπορούσε να συμμετάσχει στις εισαγωγικές εξετάσεις της Σχολής που ήθελε. Έτσι έδωσα εξετάσεις στο μαθηματικό τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής και στη Γεωπονική Σχολή.

Αμέσως μετά βγήκε το πρόγραμμα των εισαγωγικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Δεν χάνω καιρό και τρέχω να δώσω εξετάσεις και εκεί πάλι στις δύο ίδιες σχολές. Με ενδιέφερε κυρίως το μαθηματικό τμήμα. Έλα όμως που αν πετύχαινα στη γεωπονική σχολή ίσως θα μπορούσα να διεκδικήσω υποτροφία από τον Οργανισμό Καπνού ως υιός παραγωγού καπνού;

Προς το τέλος Σεπτεμβρίου – αρχές Οκτωβρίου βγήκαν τα αποτελέσματα και είδα ότι πέτυχα και στις 4 σχολές που έδωσα εξετάσεις! Στην Αθήνα είχα τους θείους μου **Παναγιώτη Παπαϊωάννου** και **Λάμπρο Παπαϊωάννου**, στους οποίους υπολόγιζα ότι θα μπορούσαν να με στηρίξουν στην πρώτη μου επαφή με την Αθήνα, όπως και πραγματικά έγινε. Γι' αυτό εγκατέλειψα κάθε προσπάθεια να πάω να εγγραφώ στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης[7].

Στην Αθήνα διερεύνησα τον Οργανισμό Καπνού μήπως μπορέσω να πάρω την υποτροφία, αλλά έγκαιρα μου διεμήνυσαν ότι δεν θα μου την δώσουν για κάποιους λόγους που δεν θυμάμαι[8]. Έτσι γράφτηκα στο μαθηματικό τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μισή ώρα ποδαρόδρομο
για το Πανεπιστήμιο

Το πρώτο έτος των σπουδών μου στο Πανεπιστήμιο έμεινα σε ένα δωμάτιο μονοκατοικίας, που ήταν σε μια πάροδο της οδού Μεγάλου Αλεξάνδρου μαζί με τους φοιτητές της φιλοσοφικής Σχολής **Θωμά Ν. Ζήση**, Καναλιώτη την καταγωγή και **Ιωάννη Θ. Ντόβα**, από το Φανάρι. Στο δωμάτιο αυτό υποφέραμε πολύ από το κρύο το Χειμώνα, διότι δεν είχε θέρμανση και από τη ζέστη τους θερινούς μήνες. Να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο πίναμε νερό της ύδρευσης που ήταν χλιαρό και αντί να δροσιστούμε διψούσαμε περισσότερο.

Για να πάμε στο Πανεπιστήμιο έπρεπε να περπατήσουμε μισή και πλέον ώρα διότι το πενιχρό μας βαλάντιο δεν διέθετε χρήματα για τα εισιτήρια των λεωφορείων και των τραμ. Άλλωστε οι συγκοινωνίες δεν μας βόλευαν και έπρεπε να παίρνουμε δύο δρομολόγια κάθε φορά. Έτσι αναγκαζόμασταν να κάνουμε τη διαδρομή αυτή ποδαρόδρομο.

Παίρναμε την οδό Μεγάλου Αλεξάνδρου, φθάναμε στην αρχή της, στρίβαμε ύστερα δεξιά και ανηφορίζαμε την Αγίου Κωνσταντίνου, φθάναμε στην πλατεία Ομονοίας, πιάνα-

7. Μάταια με αναζητούσαν στο μαθηματικό τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για να σπεύσω να εγγραφώ εκεί, διότι είχαμε πετύχει μόνο 26 υποψήφιοι. Μάλιστα έβγαλαν και ανακοίνωση στην πινακίδα έξω από τη Σχολή, που την είδε ο Καναλιώτης φοιτητής **Αθανάσιος Μπρακατσούλας** και με ειδοποίησε. Εγώ βέβαια του απάντησα και τους πει ότι δεν θα πάω εκεί να εγγραφώ.

8. Την υποτροφία αυτή την πέτυχε το επόμενο έτος ο αδερφός μου **Χρήστος Δ. Μαυρομμάτης** και γράφτηκε στη Γεωπονική Σχολή Θεσσαλονίκης, από όπου βγήκε γεωπόνος. Διορίστηκε αμέσως στον Οργανισμό Καπνού και υπηρέτησε στον Αστακό Ευρυτανίας, στα Τρίκαλα και στο Βόλο.

με ύστερα την Πανεπιστημίου και φθάναμε στις Σχολές μας[9], οι οποίες στεγάζονταν τότε στο κτίριο της Νομικής Σχολής, οδός Σόλωνος.

Εκεί παρακολουθούσαμε τα μαθήματα μέχρι το απόγευμα. Τα ενδιάμεσα κενά που υπήρχαν, τα εκμεταλλευόμασταν και πηγαίναμε στη Φοιτητική Λέσχη, Ιπποκράτους και Ακαδημίας, για να διαβάσουμε στο αναγνωστήριό της. Στη βιβλιοθήκη της βρίσκαμε και διάφορα συγγράμματα, βοηθητικά των σπουδών μας, τα οποία τα δανειζόμασταν για λίγη ώρα από τους υπεύθυνους, διαβάζαμε και κρατούσαμε σημειώσεις σ' εκείνα που θέλαμε και ύστερα τα επιστρέφαμε πάλι για να συνεχίσουμε την άλλη μέρα.

Στο ισόγειο της Φοιτητικής Λέσχης ήταν και το εστιατόριο, όπου τρώγαμε το μεσημέρι με το κουπόνι που πήραμε ως άποροι φοιτητές. Ο γραμματέας της κοινότητας Καναλίων **Αλέκος Πουρνάρας** μας έδωσε χαρτί απορίας Α΄ κατηγορίας και μ' αυτό μπορέσαμε και πήραμε τα κουπόνια του φαγητού. Μάλιστα η οικογένειά μας, επειδή είχε έναν κάποιο μισθό από τον πατέρα μου είχε καταταχθεί στην απορία Β΄ κατηγορίας, αλλά ο πολυμήχανος γραμματέας το Β΄ το έκανε κάπως καλλιγραφικό που φαινόταν περισσότερο σαν Α΄ και έτσι πήρα κι εγώ κουπόνια. Το φαγητό ήταν απλό, λιτό, πολύ νόστιμο και περιποιημένο, χωρίς, βέβαια, σαλάτες και ποτά, τα οποία έπαιρναν άλλοι και τα πλήρωναν. Ήταν μπόλικο και μας κρατούσε αρκετές ώρες χορτασμένους.

Στο υπόγειο της Φοιτητικής Λέσχης ήταν και τα λουτρά, τα οποία επισκεπτόμασταν δωρεάν, κάθε βδομάδα ή κάθε 15 μέρες και κάναμε το μπάνιο μας. Όταν πια τελειώναμε με όλα αυτά επιστρέφαμε στο φτωχικό μας, πάλι με τα πόδια. Το βράδυ το περνούσαμε με ξηροφαγία. Ψωμί με ελιές, χαλβά, τυρί, ρέγκες ψημένες και ό,τι άλλο είχαμε πρόχειρο. Δεν θυμάμαι, πάντως να πηγαίναμε σε ταβέρνα ή εστιατόριο για να φάμε.

Η **Ρένα Παπαϊωάννου**, κόρη του Λάμπου Παπαϊωάννου, με τον άντρα της **Πέτρο Πρωτονοτάριο**.

Την Κυριακή, πολλές φορές εγώ τουλάχιστον φρόντιζα να επισκέπτομαι τον θείο μου **Λάμπρο Παπαϊωάννου**, που έμενε στην Άνω Κυψέλη και συμμετείχα το βράδυ με την οικογένειά του στο πλούσιο τραπέζι[10]. Ύστερα επέστρεφα στο γιατάκι μου. Στο σπίτι του έμεινα και ένα Καλοκαίρι ολόκληρο, όταν ετοιμαζόμουν για να δώσω εξετάσεις στο πανεπιστήμιο.

Οι αγωνίες και οι περιπέτειες με τους καθηγητές μου

Στο 1ο έτος του Πανεπιστημίου είχαμε μεταξύ των άλλων καθηγητή και τον **Χρήστο Φουσιάνη**, που μας έκανε το μάθημα των ανωτέρων μαθηματικών. Το δίδασκε μόνος του και επειδή ήταν κάπως ηλικιωμένος κουράζονταν και μερικές φορές ιδροκοπούσε, για να το τελειώσει. Όταν δε το τελείωνε στρέφονταν στους φοιτητές που κάθονταν στα πρώτα θρανίο και τους ρωτούσε:

9. Πολύ αργότερα, όταν πια εξοικειωθήκαμε με τη δομή της Αθήνας, ανακαλύψαμε κάποια συντομότερη διαδρομή, που μας έβγαζε κατ' ευθείαν στο Πανεπιστήμιο από παράδρομους.

10. Στον έτερο θείο μου τον **Παναγιώτη Παπαϊωάννου**, που ήταν αδερφός του παππού μου, πήγαινα σπανιότερα διότι είχε πεθάνει η γυναίκα του και αυτοεξυπηρετείτο μόνος του.

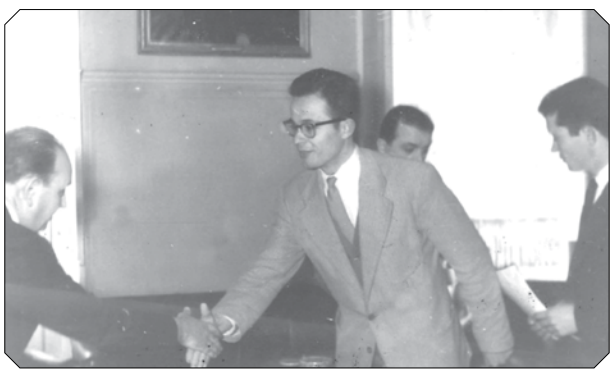
Γενάρης 1960. Ορκωμοσία ενώπιον του πρυτάνεως και του Γραμματέα της Σχολής κ. **Κελλάρη**.

- Τι ώρα είναι παιδιά; Γιατί δεν είχε δικό του ρολόι.

Αγωνιούσε για να τελειώσει η ώρα και να πάει να ξεκουραστεί στο Γραφείο του.

Ευτυχώς είχε εκδώσει, με δικά του έξοδα, ένα βιβλίο από το οποίο μας έκανε το μάθημα. Αλλά ο αθεόφοβος το είχε πολύ ακριβό για την εποχή εκείνη. Το βιβλίο είχε 200 σελίδες και η τιμή του ήταν 200 δραχμές. Κάθε σελίδα και δραχμή. Δεν το είχε δώσει στο εμπόριο για να το αγοράζουν οι φοιτητές, αλλά το είχε στο Γραφείο του, από όπου και το προμηθεύονταν. Αλλά δεν έφθανε μόνον αυτό. Κρατούσε και τα ονόματα εκείνων που το αγόραζαν.

Έτσι ενώ θα μπορούσαμε να το δανεισθούμε από τους άλλους, ή να το διαβάζαμε στη βιβλιοθήκη της Φοιτητικής Λέσχης ή να το προμηθευθούμε από τους περσινούς φοιτητές που το πέρασαν, αναγκαζόμασταν να το αγοράζουμε από τον ίδιο, πιστεύοντας ότι αυτό θα είχε καλή επίδραση στον βαθμό μας κατά τις εξετάσεις που έκανε και γραπτά αλλά και προφορικά.

Γενάρης 1960. Τα συγχαρητήρια από τον πρύτανη, μετά την ορκωμοσία.

Στο ίδιο έτος Πειραματική Φυσική μας έκανε ο **Καίσαρας Αλεξόπουλος**, στο αμφιθέατρο του Χημείου, της οδού Σόλωνος, με πολλά πειράματα, όλα αραδιασμένα στον κεντρικό μεγάλο πάγκο, δίπλα από το βήμα της διδασκαλίας. Εντυπωσιακό ήταν το πείραμα του **Φουκώ** για την περιστροφή της Γης περί άξονα. Ο **Τσακαρισιάνος**, ο βοηθός του, είχε κρεμάσει ένα βαρίδι, με μύτη γραφίδας στην άκρη, από το νταβάνι του Χημείου και μόλις άρχισε το μάθημα, το άφησε να κινείται ως εκκρεμές, καταγράφοντας στον πάγκο μια γραμμή. Το μάθημα συνεχίστηκε με πολλά άλλα πειράματα και όταν τελείωνε η ώρα, η γραφίδα του βαριδιού κατέγραψε στον πάγκο μια διαφορετική γραμμή, που σχημάτιζε γωνία μιάμιση μοίρας, δηλ. το εικοστό τέταρτο του κύκλου. *Αυτή η γωνία είναι η απόδειξη ότι η Γη περιστρέφεται σε 24 ώρες*, κατέληξε θριαμβευτικά ο Αλεξόπουλος.

Στο 2ο έτος είχαμε το βαρύ πυροβολικό, τον **Δημήτριο Κάππο**, που μόλις είχε γίνει καθηγητής επιστρέφοντας από τη Γερμανία και μας έκανε απειροστικό λογισμό. Ήταν πληθωρικός στην ιδιοσυγκρασία του, αλλά και στη διδασκαλία του. Πολύ δύσκολο το μάθημά του και πολύ πρωτότυπο. Δεν βρίσκαμε πουθενά βιβλίο σχετικό για να διαβάσουμε, διότι δεν είχε κυκλοφορήσει δικό του βιβλίο ακόμη.

Έτσι αρκούμασταν στις κακογραμμένες και αποσπασματικές σημειώσεις που κρατούσαμε και σπάζαμε το κεφάλι μας για να καταλάβουμε θα διάφορα θεωρήματα που με τόση μανία δίδασκε. Γι' αυτό και το να περά-

σεις το μάθημά του στο τέλος του έτους, αποτελούσε σωστό κατόρθωμα. Όπως οι πιο πολλοί συμφοιτητές μου, τα βρήκα κι εγώ μπαστούνια. Δεν μπόρεσα να το περάσω, ούτε τον Ιούνιο, ούτε τον Σεπτέμβριο και μου έμεινε για την επόμενη χρονιά.

Τότε πλέον δανείστηκα τις καλές σημειώσεις του **Κωνσταντίνου Γούδα**, του μετέπειτα καθηγητή του Πανεπιστημίου Πατρών. Ο Γούδας ήταν πολύ καλός φοιτητής, αριστούχος θα έλεγα, αφού όλα τα μαθήματα τα περνούσε με την πρώτη και με άριστα μάλιστα. Καθόταν πάντα στο πρώτο θρανίο κατά την παράδοση και πολλές φορές διόρθωνε τον Κάππο στη διδασκαλία του.

Έχοντας, λοιπόν, τις άρτιες σημειώσεις του Γούδα, μπόρεσα και πέρασα την επόμενη χρονιά τον απειροστικό λογισμό, που με ταλαιπώρησε τόσο πολύ, κυρίως ψυχικά και μάλιστα με άριστα.

Από τους καθηγητές του 3ου έτους θυμάμαι πολύ καλά τον **Παπαϊωάννου**, ο οποίος είχε την απαίτηση να παρακολουθούν το μάθημά του όλοι οι φοιτητές. Και για να μας εξαναγκάσει, έπαιρνε σε κάθε μάθημά του παρουσίες. Στο τέλος του μαθήματος βγαίνοντας από την αίθουσα δίναμε σε ένα χαρτάκι το όνομά μας.

Δεν ξέρω αν κρατούσε παρουσιολόγιο στο Γραφείο του, αλλά εμείς στριμωχνόμασταν βγαίνοντας για να δώσουμε στο χέρι του υπεύθυνου το όνομά μας.

Ο Παπαϊωάννου είχε ένα ιδιότυπο τρόπο, που έκανε τις εξετάσεις στο τέλος της χρονιάς. Αφού μας μάντρωσε όλους στο Αμφιθέατρο του Χημείου, το κλείδωσε, ώστε να μη μπορεί να βγει κανένας έξω, και έναν – έναν μας έπαιρνε σε μια αίθουσα και εκεί μας εξέταζε προφορικά. Ρωτούσε δε σε όλους το ίδιο θέμα, το οποίο δεν μπορούσαμε να ξέρουμε ποιο ακριβώς ήταν, αφού μας είχε μαντρωμένους και κλειδωμένους στο Χημείο.

Από τους άλλους καθηγητές που είχαμε, θυμάμαι πολύ καλά τον **Μελανίτη** που μας δίδαξε παιδαγωγικά και μας καλούσε στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου για να παρακολουθήσουμε υποδειγματικές διδασκαλίες των μαθηματικών, τον **Καραπιπέρη**, που μας δίδαξε Μετεωρολογία, τον **Σαραντόπουλο**, που μας δίδαξε Παραστατική Γεωμετρία και έναν άλλο που μας δίδαξε τανυστές, ένα δύσκολο μάθημα, αλλά επειδή δεν έπαιρνε απουσίες, ελάχιστοι το παρακολουθούσαν. Τους άλλους καθηγητές δεν τους θυμάμαι.

Η αστρονομία στο αίμα μου

Στην περίοδο των φοιτητικών μου χρόνων το μόνιμο μέλημά μου ήταν, όταν μάθαινα για καμιά αστρονομική διάλεξη, που σπάνια γινόταν, να μην χάνω ευκαιρία να την παρακολουθώ. Όταν δε στο 3ο έτος είχαμε ως κανονικό μάθημα την Αστρονομία, παρακολουθούσα ανελλιπώς τις παραδόσεις του καθηγητού **Σταύρου Πλακίδη**, των υφηγητών **Δημητρίου Κωτσάκη** και **Κωνσταντίνου Μακρή** και του επιμελητού **Γεωργίου Κοντόπουλου**, από τα πολυγραφημένα βιβλία τους. Συμμετείχα δε ενεργά και με ξεχωριστό ενδιαφέρον στα εργαστήρια, που στεγάζονταν στο ίδιο κτίριο της Νομικής Σχολής. Θυμάμαι χαρακτηριστι-

Το κτίριο Σίνα του Αστεροσκοπείου Αθηνών, όπου κάναμε τα εργαστήρια.

κά ένα εργαστήριο με το θεοδόλιχο που ο εκπαιδευτής, μου έδωσε πάνω σε ένα τραπέζι να τον οριζοντιώσω και να τον ετοιμάσω για παρατήρηση και μετά ήρθε για να ελέγξει την εργασία μου και να με βαθμολογήσει.

Εργαστήριο είχαμε και στο αστεροσκοπείο Αθηνών, στο λόφο των Νυμφών, δίπλα στην Ακρόπολη, όπου υπήρχε το μεσημβρινό τηλεσκόπιο του **Ανδρέα Συγγρού**, με το οποίο μετρούσαμε την ώρα, στοχεύοντας αστέρες που διέρχονταν εκείνη τη στιγμή από τον ουράνιο μεσημβρινό. Ο εκπαιδευτής που καθόταν δίπλα μας και γνώριζε ακριβώς την ορθή αναφορά του άστρου που παρατηρούσαμε, μας βαθμολογούσε ανάλογα.

Θυμάμαι, τέλος, την προφορική εξέταση που μου έκανε ο **Πλακίδης** και με ρώτησε πού οφείλεται, πότε παρουσιάζεται, πώς δημιουργείται και πως εξηγείται του τεφρώδες φως της Σελήνης. Φυσικά η απάντησή μου και η περιγραφή μου τον ικανοποίησε και έτσι μαζί με τα γραπτά μου, πήρα άριστα στο μάθημα της αστρονομίας.

Το 1957, με την έναρξη της διαστημικής εποχής, άρχισε να κυκλοφορεί σε μηνιαία τεύχη το βιβλίο «Κόσμος και η σύγχρονη αστροναυτική», υπό την εποπτεία του καθηγητού **Ιωάννου Ξανθάκη.** Το νέο αυτό βιβλίο όχι μόνο το διάβαζα εξονυχιστικά, αλλά το ξεκοκάλιζα κυριολεκτικά και υπογράμμιζα τα σπουδαιότερα σημεία του, τα οποία θα μου χρησίμευαν αργότερα για την αστρονομική διδασκαλία μου.

17.11.1958. Εκδρομή οικοτροφείου στο Αστεροσκοπείο Πεντέλης. Η νικήτρια ομάδα ποδοσφαίρου.

Στο ημιυπόγειο οικοτροφείο της οδού Λάμπρου Κατσώνη

Στο δεύτερο πανεπιστημιακό έτος χωρίσαμε με τους άλλους δύο φίλους μου και αυτοί μεν νοίκιασαν ένα ξεχωριστό οίκημα στο τέρμα της οδού Ασκληπιού, εγώ δε έγινα δεκτός στο ημιυπόγειο οικοτροφείο της οδού Λάμπρου Κατσώνη 53, που ήταν λίγο πιο πάνω. Είχε τέσσερα μικρά και μεγάλα δωμάτια των 2 έως 5 κρεββατιών. Αποτελούσε παράρτημα του κεντρικού οικοτροφείου του «Αποστόλου Παύλου» και ήταν αρκετά φθηνότερο από εκείνο, που μπορούσαμε να το φθάσουμε εμείς οι φτωχότεροι φοιτητές.

Διευθυντής ήταν ο **Γεώργιος Βασιλειάδης**, οικονομολόγος, ο οποίος πλήρωνε κανονικά και ο ίδιος το μηνιάτικο, που το καθορίζαμε ομαδικά σε κοινή σύσκεψη, όπως κάναμε και σε άλλα κοινά θέματα όλοι μαζί οι οικότροφοι. Το σύστημα βλέπετε ήταν δημοκρατικό. Ένας εκ των φοιτητών, ύστερα από συνεννόηση με τον διευθυντή του κεντρικού **Ευστάθιο Μπάστα**, αναλάμβανε το μαγείρεμα και δεν πλήρωνε μηνιάτικο. Δεξί του χέρι ήταν ένας τσελεμεντές, τον οποίο συμβουλευόταν κάθε φορά που έκανε καινούργιο φαγητό και σιγά – σιγά έμαθε τον τρόπο παρασκευής των κυριοτέρων φαγητών.

Πολύ επιτυχημένες ήταν ομολογουμένως οι λαχταριστές μακαρονάδες που μας έκανε, ιδιαίτερα όταν ήταν και με κιμά. Άφησαν εποχή οι μακαρονάδες εκείνες, αφού και τώρα ακόμη όταν επικοινωνώ με τον συγκάτοικό μου **Γιώργο Παπαγεωργίου**, ραδιοηλεκτρολόγο

από την Ιεράπετρα, τις θυμούμαστε με νοσταλγία.

Για να μην κουράζουμε ιδιαίτερα το μάγειρα, που παρασκεύαζε φαγητά για πάνω από 15 άτομα κάθε φορά, αποφασίσαμε να αναλάβουμε ο καθένας μας εκ περιτροπής να ξυπνάμε το πρωί για να παρασκευάζουμε το πρωινό ρόφημα, γάλα, κακάο ή τσάι. Αυτή η φροντίδα μας κάποια φορά είχε και τα απρόοπτά της. Μια φορά ένας φοιτητής της Ανωτάτης Εμπορικής, δεν πρόσεξε και αντί να ρίξει γάλα σκόνη στο βρασμένο νερό, έριξε αλεύρι, και έτσι το γάλα έγινε κουρκούτη. Το τι έγινε εκείνη το πρωί δεν περιγράφεται. Ο καημένος ο συμφοιτητής μας καταστενοχωρήθηκε και δεν εύρισκε τόπο να πάει να κρυφτεί.

Το **πρόγραμμα** του οικοτροφείου ήταν κοινό. Εγερτήριο, προσευχή στην κοινή σάλα που επικοινωνούσε με όλα τα δωμάτια, πρωινό ανάγνωσμα, ρόφημα, ελεύθερη ώρα, κοινό μεσημεριανό φαγητό, κοινό βραδινό φαγητό, προσεχή, κατάκλιση κατά το δοκούν.

Κυρίως ο διευθυντής, αλλά και οι μεγαλύτεροι φρόντιζαν από κοινού να κάνουν σχετικές οικονομίες για να μας φθάσουν τα χρήματα για τα έξοδα του μηνός. Ακόμη και στην λαϊκή της οδού Αθηνάς κατεβαίναμε κάποιες φορές και ψωνίζαμε χονδρικώς για μια εβδομάδα. Μια φορά, θυμάμαι, ναυλώσαμε και ένα δίτροχο καρότσι για να μεταφέρουμε τα πολλά ψώνια μας και στις ανηφόρες της οδού Ασκληπιού σπρώχναμε κι εμείς το καροτσάκι, για να βοηθήσουμε τον αγωγιάτη.

Παρά τις ανέχειες αυτές περνούσαμε ωραία σ' εκείνο το ημιυπόγειο. Ιδιαίτερα τα βράδια το ρίχναμε στο τραγούδι, όλοι μαζί και ο καθένας με τραγούδια από τον τόπο του. Ήμασταν φοιτητές από κάθε γωνιά της Ελλάδος ακόμη και από την Κρήτη, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Ο **Νίκος Φωτακίδης**, της οδοντοϊατρικής μας ήρθε από την Κωνσταντινούπολη που κατόρθωσε να σωθεί κρυμμένος πάνω στο ταβάνι, κατά του διωγμούς των Τούρκων του 1955.

16.3.1059. Καθιστοί, από αριστερά προς τα δεξιά, διακρίνονται σε όλο το βάθος μεταξύ των άλλων και οι: Πλεμμένος Γεώργιος, φιλόλογος, Μαυρομμάτης Κων/νος, μαθηματικός, Γεωργακόπουλος Νικόλαος, Μαυρομμάτης Πυθαγόρας, Σούγλης Σόλων (Κύπρος), Χριστοδουλίδης Αλέξανδρος, καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Νικολόπουλος Σπύρος, θεολόγος, Πλακογιαννάκης Βασίλειος, νομικός.

25.2.1958. Έτοιμοι για τη μετακόμιση με το φορτηγάκι, όταν στο οικοτροφείο μας προστέθηκαν άλλοι δύο όροφοι και έγινε πολυκατοικία.

Για το αστεροσκοπείο της Πεντέλης το Νοέμβριο 1958, στην πρώτη σειρά με τον τότε διευθυντή Φιλόλαο Δημητρίου.

Κάναμε ακόμη διάφορες συζητήσεις, λέγαμε για τις δυσκολίες των εξεταστικών περιόδων, δύναμη πληροφορίες και θάρρος ο ένας στον άλλο και γενικά περνούσαμε μια ευχάριστη κοινωνική ζωή, σχολιάζοντας και συνεκτιμώντας τις διάφορες καταστάσεις[11].

Κάποιες φορές πηγαίναμε και ομαδικές εκδρομές, όπως εκείνη, που ανεβήκαμε στο νεοσύστατο αστεροσκοπείο της Πεντέλης, το οποίο ετοιμάζονταν ακόμη. Ήταν Νοέμβριος 1958.

Πού και που πηγαίναμε θέατρο και κινηματογράφο σε απογευματινές παραστάσεις. Στο Εθνικό Θέατρο π.χ. είδα τον Φάουστ του **Γκαίτε** και σε ένα άλλο θέατρο είδα «Το κράτος του Θεούς» με τον **Δημήτρη Μυράτ**, τα οποία μου έμειναν για όλη μου τη ζωή.

Μια φορά, όταν έδινα πτυχιακές εξετάσεις, επειδή έλειπε ο διευθυντής και εγώ ήμουν ο μεγαλύτερος, έκανα εγώ τον διευθυντή. Έτυχε δε ένα βράδυ να αργήσει πολύ κάποιος συνοικότροφος και αγωνιούσα να τον περιμένω στην πόρτα για να την κλειδώσω κι όλα. Αφού ζήτησε συγγνώμη για την αργοπορία του, την άλλη μέρα πήρε αυτοβούλως τη σφουγγαρίστρα και έκανε φασίνα ολόκληρο το οικοτροφείο, μόνος του.

- Επειδή δεν με παρατηρήσατε, ούτε με μαλώσατε, είπε.

Τρία χρόνια περάσαμε πολύ όμορφα στο οικοτροφείο αυτό, πήραμε τα πτυχία μας και ανοιχτήκαμε στην κοινωνία. Άλλος έγινε καθηγητής πανεπιστημίου, άλλο δεσπότης, άλλος καθηγητής Δ.Ε., άλλος δημόσιος υπάλληλος, άλλος επιτυχημένος επαγγελματίας κ.λπ. Κανένας δεν έμεινε στο δρόμο. Όλοι προκόψαμε και δοξολογούμε το Θεό, που βρέθηκε αυτό το παράρτημα του κεντρικού οικοτροφείου και μπορέσαμε και σπουδάσαμε[12].

Στη Χριστιανική Φοιτητική Ένωση

Από τον πρώτο χρόνο της φοιτητικής μου ζωής, ζήτησα και γράφτηκα μέλος της Χριστιανικής Φοιτητικής Ενώσεως, που ήταν, τότε, το πιο μεγάλο και το πιο δραστήριο φοιτητικό σωματείο, ξεπερνώντας σε δυναμισμό και αίγλη όλα τα άλλα. Αμέσως με την εγγραφή μας, μας έδιναν και το ανάλογο σήμα, που έγραφε *ΧΦΕ* και το φορούσαμε στο πέτο μας.

Από τις κύριες εκδηλώσεις που παρακολουθούσαμε ήταν οι εβδομαδιαίες διαλέξεις που γίνονταν δίπλα στο Πανεπιστήμιο στην οδό Ακαδημίας 45 και την κύρια ευθύνη την είχε ο πρώην γυμνασιάρχης **Ιωάννης Κολιτσάρας**, θεολόγος της Αδελφότητος «ΖΩΗ», ο οποίος ανέπτυσσε κάθε φορά με την απαράμιλλη ευγλωττία του κάποιο ενδιαφέρον θέμα ή έλυνε

11. Από το οικοτροφείο της οδού Λάμπρου Κατσώνη πέρασαν, για λίγο χρονικό διάστημα και οι Βολιώτες φιλόλογοι **Γεώργιος Ζώκαρης** και **Χρίστος Ξενάκης**.

12. Για την ιστορία του Λαμπροκατσωνήτικου οικοτροφείου πρέπει να σημειώσω ότι το 1959 κατέλαβε και το ισόγειο, διότι προστέθηκαν δύο ακόμη όροφοι στο οικοδόμημα και διευθυντής πλέον ανέλαβε ο νομικός **Φιλόλαος Δημητρίου**.

απορίες των ακροατών, που ανέσυρε από το «κυτίο αποριών» της εισόδου. Ήταν θαυμαστή η ποικιλόμορφη κατάρτισή του, που αναδεικνυόταν στην πλήρη απάντηση και διαλεύκανση όλων των παραμέτρων της κάθε απορίας.

Από το βήμα αυτό περνούσαν κατά καιρούς και κάποιοι επιστήμονες με διάφορα επιστημονικά θέματα, όπως ο **Δημήτριος Κωτσάκης** και **Γεώργιος Κοντόπουλος**, αστρονόμοι, **Σώτος Χονδρόπουλος**, λογοτέχνης, ένας μαθηματικός γυμνασιάρχης από τον Πειραιά και αρκετοί άλλοι. Ακόμη και ο αρχιεπίσκοπος **Μακάριος** της Κύπρου ήρθε και μας μίλησε για τους αγώνες των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων αποικιοκρατών.

Τότε ήταν που διοργανώθηκε από όλα τα φοιτητικά σωματεία εβδομάδα αίματος για την ενίσχυση του κυπριακού αγώνος, και ένα κλιμάκιο αιμοδοσίας εγκαταστάθηκε στο ισόγειο του Ακαδημίας 45. Ήταν η πρώτη φορά που έδωσα κι εγώ αίμα, για να γίνω στη συνέχεια μόνιμος αιμοδότης, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μου.

Αξέχαστα θα μου μείνουν τα συλλαλητήρια που κάναμε κάθε χρόνο για το κυπριακό, τα συνθήματα που φωνάζαμε στους δρόμους και στις διάφορες συγκεντρώσεις κατά τις εθνικές γιορτές προ των επισήμων. Ακόμη θυμάμαι το κεντρικό σύνθημά μας στα αγγλικά "Cyprus tou Greece" («Σάυπρους του Γκρης» = Η Κύπρος στην Ελλάδα), όταν περνούσαν οι ξένες επίσημες αποστολές.

19.3.1956. Καθαρά Δευτέρα.
Ημερήσια εκδρομή της Χ.Φ.Ε.
με το τραίνο για τον Άγιο Μερκούριο,

Σε ένα συλλαλητήριο πρόσεξα έναν διαδηλωτή που κλωτσούσε το φανάρι ενός αυτοκινήτου προσπαθώντας να το σπάσει και τον παρατήρησα, λέγοντας:

- Μα τι κάνεις εκεί; τι σου φταίει το αυτοκίνητο, που ίσως είναι κάποιου φτωχού βιοπαλαιστή;

Αλλά εκείνος το χαβά του.

- Αν δεν γίνουν μερικές καταστροφές, που θα βγουν στη δημοσιότητα, δεν θα καταλάβει ο κόσμος τίποτε από το συλλαλητήριό μας, είπε.

Μια άλλη φορά μας κυνήγησαν οι αστυφύλακες και μας διέλυσαν κυριολεκτικά και συνέλαβαν πολλούς για το κρατητήριο. Εγώ μόλις που σώθηκα σκαρφαλώνοντας μέσα στα χαλάσματα μιας ανεγειρόμενης οικοδομής και βρέθηκα στον πίσω δρόμο.

Ακόμη και απεργία πείνας κάναμε, ανεβασμένοι στη ταράτσα της νομικής, για να διατρανώσουμε τη συμπαράστασή μας στον κυπριακό αγώνα. Φαίνεται δε ότι η απεργία μας εκείνη ταρακούνησε τους υπεύθυνους, που έστειλαν μια ομάδα αστυφυλάκων και έναν – έναν, αγκαζέ ανάμεσα σε δυο αστυφύλακες, μας κατέβασαν κάτω.

Στη ΧΦΕ είχαμε και τις ιδιαίτερες συγκεντρώσεις μας κατά σχολή, οι μεγαλύτεροι μας ενημέρωναν για τους πανεπιστημιακούς καθηγητές μας, για τα συγγράμματά τους και τις ιδιορρυθμίες τους, που έπρεπε να τις προσέχουμε, για τις άλλες δημόσιες εκδηλώσεις μας με τη χορωδία μας[13], τα λογοτεχνικά βρα-

13. Συμμετείχα σε δυο χορωδίες: Μια βυζαντινή που έψελνε στις εκκλησίες, όταν προσκαλούνταν από αυτές κατά τις επίσημες γιορτές, όπως π.χ.

δινά, τα επίκαιρα αφιερώματα[14], τις εκδρομές μας στη Ιερά Μονή Κλειστών, κυρίως, τις εξορμήσεις μας στα σχολεία, τις επισκέψεις μας στα νοσοκομεία και πολλά – πολλά άλλα.

Όλες αυτές οι εκδηλώσεις αποτελούσαν μια ευχάριστη νότα στη φοιτητική μας ζωή, που μας άφησε ωραίες και ευχάριστες αναμνήσεις.

Με τις Χριστιανικές Μαθητικές Ομάδες.

Όταν ήμουν μαθητής, τόσο στα Κανάλια όσο και στο Βόλο είχα ενταχθεί στις Χριστιανικές Μαθητικές Ομάδες (ΧΜΟ). Έτσι και τώρα που έγινα φοιτητής θέλησα να προσφέρω κι εγώ στους μαθητές τις υπηρεσίες μου και να ανταποδώσω, κατά κάποιον τρόπο την καλή αγωγή που πήρα από τις Ομάδες. Παρακολούθησα, λοιπόν, επί ένα χρόνο, κάθε Σάββατο, το φροντιστήριο ομαδαρχών. Γινόταν αρκετά κοντά στο οικοτροφείο, στους Αμπελοκήπους και το έκανε ο θεολόγος **Λεωνίδας Διαμαντόπουλος**, παρουσιάζοντας ποικίλα θέματα για τη μαθητιώσα νεολαία: τη φυσιολογία της, την ψυχολογία της, τα ενδιαφέροντά της, την εφηβεία της, τη θρησκευτικότητά της, τον τρόπο αντιμετωπίσεως των ποικίλων προβλημάτων της και πολλά άλλα. Έτσι απέκτησα όλα τα εφόδια για να γίνω ένας ικανός ομαδάρχης.

Ανέλαβα την ομάδα του Αγίου Γεωργίου της Ακαδημίας Πλάτωνος, όπου κάναμε συνάντηση κάθε Σάββατο σε ένα δωμάτιο των Γραφείων του Ναού. Μας είχαν εφοδιάσει οι υπεύθυνοι με ένα βοήθημα και με βάση εκείνο κάναμε τα μαθήματα. Η κάθε συνάντηση περιλάμβανε τραγούδια, με εναρκτήριο το τραγούδι των ομάδων «*Στην Ομάδα μας και πάλι ήρθαμε όλοι με χαρά, μας ανοίγει την αγκάλη σαν τη μάνα τρυφερά...*», που το τραγουδούσαμε όρθιοι, την εβδομαδιαία δράση των μελών της ομάδας, την εισήγηση ενός θέματος, που την έκανα εγώ, τη συζήτηση πάνω στο θέμα και το παιχνίδι στο τέλος.

Ήταν μια πολύ ζωντανή ομάδα, η ομάδα του Αγίου Γεωργίου και σε μια εξόρμηση που κάναμε όλες οι ομάδες των Αθηνών, και κάθε μια στην περιοχή της, για τη διάδοση του παιδικού χριστιανικού βιβλίου, τα παιδιά πήραν μάτσα βιβλίων και επισκέφθηκαν τα γύρω Δημοτικά. Τα βιβλία έγιναν ανάρπαστα. Πωλήσαμε τα περισσότερα βιβλία από όλες τις ομάδες των Αθηνών και γι' αυτό μας έδωσαν και το σχετικό βραβείο.

Μια άλλη φορά κάναμε αφιέρωμα στον κυπριακό αγώνα. Ένα μεγάλο δωμάτιο του ομαδόπουλου **Νίκου Βαλαβάνη**[15] είχε διακοσμηθεί κατάλληλα, με σημαιούλες ελληνικές και κυπριακές, με συνθήματα εθνικά και πα-

στον Άγιο Κωνσταντίνο Ομονοίας υπό τη διεύθυνση του θεολόγου **Γεωργίου Στέφα** (μετέπειτα αρχιμανδρίτη της Ι,Μ. Καλαμπάκας και Μετεώρων). Και μια ευρωπαϊκή υπό τη διεύθυνση ενός μουσικολόγου του Πολυτεχνείου, ονόματι **Χάγιερ**, με την οποία πλαισιώναμε με τραγούδια διάφορες εκδηλώσεις.

14. Το αφιέρωμα για τον τραγικό θάνατο του **Καραολή** και του **Δημητρίου**, που τους κρέμασαν οι Άγγλοι ήταν συγκλονιστικό. Ομιλίες, φωτογραφίες, ποικίλες αναφορές για τις τελευταίες στιγμές της ζωής τους, που μέσα από τα κελιά τους έδιναν θάρρος ο ένας στον άλλο τραγουδώντας και ψέλνοντας, τήρηση ενός λεπτού σιγή, γονατιστοί, και τόσα άλλα. Με δάκρυα στα μάτια και με λυγμούς κάναμε εκείνο το βράδυ το φοιτητικό μνημόσυνό τους.

15. Ο **Νίκος Βαλαβάνης** έγινε δικηγόρος Αρείου Πάγου και επικοινωνώ ακόμη και σήμερα τακτικά μαζί του. Αλλά και με όλη την ομάδα έχω επικοινωνία και κάθε φορά που πηγαίνω στην Αθήνα έχουμε συνάντηση. Πολύ τακτικοί στη συνάντηση είναι επίσης ο αείμνηστος **Γεράσιμος Αρδαβάνης**, πολιτικός μηχανικός με τον **Σπύρο Σαλβάνο**, χρυσοχόο.

Γενάρης 1957. Από τη γιορτή για τον κυπριακό αγώνα. Από αριστερά: **Σαλβάνος Σπύρος**, **Βαλαβάνης Νικόλαος**, **Σταματόπουλος Ιωάννης**, δικηγόρος – πρέσβης, μετέπειτα.

Ιούνιος 1957. Απονομή επάθλων στη νικήτρια ομάδα του διαγωνισμού. Στα δύο άκρα. Αριστερά: **Κων/νος Μαυρομμάτης**, ομαδάρχης. Δεξιά: **Ιωάννης Κατσομήτρος**, βοηθός ομαδάρχη (δικηγόρος).

τριωτικά και άλλα. Τα παιδιά ανέλαβαν και παρουσίασαν διάφορα στιγμιότυπα του αγώνος: Τον αρχιεπίσκοπο **Μακάριο**, τον **Γρίβα – Διγενή**, τους πρώτους μάρτυρες του αγώνα **Καραολή** και **Δημητρίου**, με τα κρεματόρια των Άγγλων αποικιοκρατών κ.λπ. Ήταν ένα ευχάριστο και ηρωικό απογευματινό.

Τα παιδιά φοιτούσαν στο Κατηχητικό Σχολείο του Αγίου Κωνσταντίνου Ομονοίας, που το έκανε ο λαϊκός, τότε **Αναστάσιος Γιαννουλάτος**[16] με πολλή ζέση και πρωτοτυπία. Γέμιζε η εκκλησία κάθε Κυριακή μετά τη Θεία Λειτουργία από μαθητόκοσμο, που έρχονταν όχι μόνο από την ενορία αυτή, αλλά και από τις άλλες όμορες ενορίες.

Πολύ συνηθισμένες ήταν και οι εκδρομές που κάναμε με την ομάδα ακόμη και το Χειμώνα. Μια φορά πήγαμε στο Καπανδρίτι με το τραίνο. Όταν φθάσαμε εκεί βρήκαμε μια πιθαμή χιόνι. Τι να κάνουμε, πού να σταθούμε, δεν ξέραμε. Μας ήρθε η ιδέα να κατασκηνώσουμε στο Δημοτικό Σχολείο. Ζητήσαμε τα κλειδιά από το δάσκαλο, μπήκαμε σε μια αίθουσα, αραδιάσαμε τα πράγματά μας και στο προαύλιο, πάνω στο χιόνι παίξαμε ποδόσφαιρο. Τα παιδιά βρίσκουν τρόπους να ξεπεράσουν τα εμπόδια και να το διασκεδάσουν όπως θέλουν.

Το μεσημέρι φάγαμε όλοι μαζί ό,τι είχαμε μαζί μας και το βραδάκι επιστρέψαμε στην Αθήνα, σιδηροδρομικώς, πάλι.

Πριν κλείσω το αφήγημα αυτό με τις ομάδες πρέπει να συμπληρώσω ότι κάθε εβδομάδα παρακολουθούσα το Φροντιστήριο Ομαδαρχών, που γινόταν στο Ακαδημίας 45. Υπεύθυνος του πολύ καλού αυτού φροντιστηρίου ήταν ο **Δημήτριος Τρακατέλης**, μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αμερικής. Στην αρχή δίναμε τη δύναμη της ομάδας μας κατά την προηγούμενη εβδομάδα, π.χ. δώδεκα δέκα-

16. Το 1960, που χειροτονήθηκε διάκονος ήμουν στην Αθήνα και παρακολούθησα τη χειροτονία του στον Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως της Αγίας Παρασκευής, στο κτήμα της ΖΩΗΣ. Εκείνο που έκανε μεγάλη εντύπωση, όχι μόνον σε μένα αλλά και σ' ολόκληρο το εκκλησίασμα ήταν τα συνεχή δάκρυα που έτρεχαν από τα μάτια του για τη μεγάλη αυτή δωρεά που του γινόταν να ιερωθεί και να υπηρετήσει την εκκλησία του Χριστού, καθώς και η μετέπειτα ομιλία του που συνεχώς διακόπτονταν από λυγμούς.

Ιούλιος 1957. Η 1η Ομάδα μας στο σιδηροδρομικό σταθμό Αμφίκλειας, έτοιμη για την άνοδο στο Παρνασσό.

τα πέμπτα, (12/15). Ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε η αναφορά που έδινε κάποιες φορές ο **Χρήστος Γιανναράς**, ο μετέπειτα καθηγητής πανεπιστημίου και συγγραφέας: ένα ένατο (1/9) ή δύο ένατα (2/9) ή το πολύ τρία ένατα (3/9).

- Και τι έκανες κ. Γιανναρά με το ένα παιδί που ήρθε στην ομάδα;

Τον ρωτούσε ο Τρακατέλης. Κι εκείνος απαντούσε φυσικότατα:

- Το πήρα και κάναμε βόλτα, συζητώντας διάφορα θέματα.

Στη συνέχεια ένας ομαδάρχης αναλάμβανε να εισηγηθεί το επόμενο θέμα των ομάδων, γινόταν η σχετική συζήτηση και διεκπεραιώναμε διάφορα άλλα οργανωτικά θέματα.

Οι κατασκηνώσεις στον Παρνασσό

Κάθε χρόνο οι Χριστιανικές Μαθητικές Ομάδες των Αθηνών και η Χριστιανική Φοιτητική Ένωση οργάνωναν κατασκηνώσεις στον Παρνασσό, αμέσως μετά τα σχολικά μαθήματα. Στις κατασκηνώσεις αυτές –με πολλές θυσίες, ιδιαίτερα για την οικογένειά μου, που την περίοδο αυτή είχε το μάζεμα και το αρμάθιασμα του καπνού– κατάφερα τελικά να συμμετάσχω κι εγώ ως ομαδάρχης των μαθητών, δωρεάν βέβαια.

Η αναχώρηση γινόταν από το σιδηροδρομικό σταθμό των Αθηνών με το τραίνο, όπου συγκεντρωνόμασταν όλοι μαζί με τα ατομικά πράγματά μας, το πτυσσόμενο κρεββάτι εκστρατείας, τα στρωσίδια μας με τις κουβέρτες και τα σεντόνια, τα ατομικά μας είδη και ό,τι άλλο θέλαμε να έχουμε μαζί μας. Φθάναμε έτσι στο σταθμό της Αμφίκλειας, όπου μας περίμεναν τα αυτοκίνητα για να μας μεταφέρουν ψηλά σε μια πλαγιά του Παρνασσού.

Στο φορτηγό βάλαμε όλα τα πράγματά μας και στο άλλο αυτοκίνητο ανεβήκαμε εμείς και σιγά – σιγά με προσοχή, γιατί είχε πολλές στροφές, φθάσαμε στον προορισμό μας, όπου ήταν στημένες οι σκηνές και μας περίμεναν. Πολύ γρήγορα οργανωθήκαμε, τακτοποιηθήκαμε στις σκηνές, στρώσαμε τα κρεββάτια μας, φάγαμε κάτι πρόχειρα και το μεσημεράκι ξαπλώσαμε για να ξεκουραστούμε.

Το απόγευμα πλέον μπήκαμε στον κανονικό ρυθμό της κατασκήνωσης με όλο τον ελεύθερο χρόνο μας, με τα παιχνίδια μας, το ποδόσφαιρο και το βόλεϊ, τις βόλτες δεξιά και αριστερά, για να γνωρίσουμε καλύτερα το μέρος κ.λπ.

Οι κατασκηνώσεις του Παρνασσού ήταν μια ωραία ευκαιρία για τα παιδιά των Αθηνών να ζήσουν λίγο έξω από την πόλη, να επισκεφθούν το ύπαιθρο, να γνωρίσουν τα βουνά και τα δάση και γενικά να ζήσουν τη φυσική ζωή της μοναξιάς, μακριά από την οικογένειά τους και την ασφυκτική ζωή της πρωτεύουσας.

Θυμάμαι πολύ καλά μια περίοδο, που αρχηγός ήταν ο θεολόγος **Γεώργιος Στέφας**, που τα τελευταία χρόνια έγινε κληρικός και υπηρέτησε ως αρχιμανδρίτης στην Καλαμπάκα υπό τον σεβασμιότατο **Σεραφείμ** (κατά κόσμο **Βύρωνα Στεφάνου**, από το Φανάρι) και υπαρχηγός ήταν ο επίσης θεολόγος **Χρή-**

25.7.1956. Πρωινή γυμναστική στις κατασκηνώσεις Παρνασσού.

Παρνασσός, Ιούλιος 1957. Το αρχηγείο αγορεύει. Αρχηγός: **Στέφας Γεώργιος** (μέσο), υπαρχηγός: **Γιανναράς Χρήστος** (δεξιά).

στος Γιανναράς, ο μετέπειτα καθηγητής Πανεπιστημίου και δεινός συγγραφέας.

Αξέχαστες θα μου μείνουν οι βραδιές στην τραπεζαρία, με τα τραγούδια και τα πειράγματα μεταξύ των ομάδων, με την ψυχαγωγία που ακολουθούσε, με τη βραδινή υπαίθρια ομαδική και ατομική προσευχή και πολλά άλλα. Μετά την κατάκλιση το σιωπητήριο ήταν υποχρεωτικό και όποιος δεν το τηρούσε είχε τις έντονες παρατηρήσεις του υπαρχηγού. Αν δε παρά ταύτα επέμεινε, είχε και την ανάλογη τιμωρία. Ένας τέτοιος ζωηρός και λίγο μεγάλος μαθητής ήταν στην ομάδα μου, και ένα βράδυ είχε πολλή ρέντα, οπότε καταφθάνει ο Γιανναράς, αρπάζει το κρεββάτι του από τη μια μεριά, του λέει να το πιάσει από την άλλη και τον πηγαίνει κατ' ευθείαν στο «κρατητήριο», όπου τον άφησε να κοιμηθεί εκεί τη νύχτα. Έκτοτε ο μαθητής έγινε πλέον τακτικός.

Το πρωινό εγερτήριο με το καμπανάκι, μας στενοχωρούσε κάπως, αλλά γρήγορα συνερχόμασταν με την πρωινή γυμναστική που ήταν διεγερτική, αν και ήμασταν αγουροξυπνημένοι. Μια φορά σηκωθήκαμε στις 6:30 πρωί – πρωί και κάναμε ανάβαση στο βουνό, απ' όπου απολαύσαμε την κατακόκκινη ανατολή του Ήλιου. Μια εκδρομή δε που κάναμε, ήταν κάπου μισή ώρα μακριά στη «Νέα Ιερουσαλήμ», ένα παλιό εγκαταλειμμένο μοναστήρι. Η επιστροφή μας έγινε μέσω Αμφίκλειας το βραδάκι. Διασχίζοντας κατά μήκος ολόκληρη την πόλη τραγουδούσαμε διάφορα τραγούδια και εμβατήρια, ζωηρά και δυνατά, υπό τα ακράτητα χειροκροτήματα του κόσμου, που έβγαινε από τα σπίτια του για να μας υποδεχθεί.

Μερικά βράδια αραδιαζόμασταν κατάχαμα και ακούγαμε διάφορες ομιλίες με παιδαγωγικά και διδακτικά θέματα από επιλεγμένους ομιλητές που έρχονταν από την Αθήνα. Μια μέρα μας επισκέφθηκε και ο **Αναστάσιος Γιαννουλάτος**, ο μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, και ανέλαβε να μας κάνει την ψυχαγωγία με μερικούς επιλεγμένους κατασκηνωτές. Επρόκειτο για μερικά σκετς, τα οποία παρουσίαζαν οι παίκτες και έκαναν κάποιο λάθος τακτικής στην παρουσίαση. Οι κατα-

Παρνασσός, Ιούλιος 1957. Πρωινό κατασκηνωτικό ρόφημα της ... γερουσίας (1ης ομάδας).

σκηνωτές έπρεπε να ανακαλύψουν το λάθος και να βραβευθούν στη συνέχεια με κάτι το αναμνηστικό.

Κάπου 200 μ. πιο πέρα ήταν η κατασκήνωση της Χ.Φ.Ε. η οποία δεν είχε κανονική κουζίνα και κάθε φορά έρχονταν στη δική μας κατασκήνωση δυο φοιτητές και έπαιρναν το φαγητό μέσα σε ένα μεγάλο καζάνι που το κουβαλούσουν, περνώντας ένα χοντρό ξύλο ανάμεσα στα χερούλι του, ένας από εδώ και άλλος από εκεί. Μια μέρα τους είδαμε από μακριά όλους μαζί με τα σακίδιά τους να κατευθύνονται προς την κορυφή «Λιάκουρα» του Παρνασσού. Δεν αντέξαμε και τους πειράξαμε κατάλληλα:

- *Ιπ, ιπ, -ίδωμα, καλό ξεβίδωμα*, τους ευχηθήκαμε.

Ας κλείσω τη μικρή αυτή αναφορά στις κατασκηνώσεις του Παρνασσού με το πρωτάθλημα βόλεϊ, που το πήραμε εμείς, αφού ήμασταν άλλωστε η πρώτη ομάδα, με τα μεγαλύτερα παιδιά. Το βόλεϊ μου άρεσε πολύ ως παιχνίδι, πολύ περισσότερο από το ποδόσφαιρο και γι' αυτό ήμουν αρκετά εκπαιδευμένος. Έτσι βοήθησα την ομάδα μου πολύ, γιατί έπαιζα καρφί και είχα πολύ ωραίες επιδόσεις, τη στιγμή που από τις άλλες ομάδες δεν είχα ανάλογους αντιπάλους.

Το γκρέμισμα του κεντρικού καφενείου της πλατείας, που άνοιξε τη θέα της προς τον θεσσαλικό κάμπο.

Όταν τελείωνε η κατασκηνωτική περίοδος, κατεβαίναμε με τον ίδιο τρόπο στο τραίνο του Σταθμού Αμφίκλειας και παίρναμε το τραίνο. Τα παιδιά κατευθύνονταν στην Αθήνα κι εγώ στο χωριό, όπου με τον αέρα, της κατασκήνωσης, προσγειωνόμουν ομαλά στο καπνό της οικογένειάς μου, και πλέον αποτελούσα ένα από τα καλύτερα στελέχη στην αξιοσύνη και στη σβελτάδα, ύστερα από τη μητέρα μου που ήταν πάντα πρώτη και ποτέ δεν την έφθανα στις αρμαθιές.

Μια ιστορική φωτογραφία

Την Άνοιξη του 1953, επί προεδρίας **Περικλή Λιασκοβίτη**, πραγματοποιήθηκε το γκρέμισμα του κεντρικού καφενείου της πλατείας των Καναλίων, με σκοπό να διευρυνθεί η πλατεία κατά 50 τετραγωνικά μέτρα, περίπου και προ παντός να αποκτήσει θέα προς τον θεσσαλικό κάμπο. Το καφενείο αυτό ανήκε στον **Βασίλειο Τσιάτσιο** και είχε συμφωνηθεί η εξαγορά του, από το Κοινοτικό Συμβούλιο, το προηγούμενο έτος 1952, επί προεδρίας **Κωνσταντίνου Σδρόλια**. Όταν έγινε η εξόφληση, άρχισε το γκρέμισμα με προσωπική εργασία των Καναλιωτών.

Στη φωτογραφία διακρίνονται πάνω από 15 εργάτες, με μερικούς παρευρισκόμενους. Τη στιγμή που πάρθηκε η φωτογραφία είχε ήδη γκρεμιστεί η σκεπή και μεγάλο μέρος τη τοιχοποιίας, Φαίνονται οι δύο πόρτες της πρόσοψης του καφενείου, όπου είναι ο άσπρος τοίχος και από τον πίσω – ανατολικό τοίχο, που παρουσιάζεται μαύρος στην φωτογραφία, έχει απομείνει μετέωρο το παράθυρο και μια κολώνα. Πάνω στην κολώνα είναι ανεβασμένος ο **Θωμάς Φίνος**, 18 ετών τότε, ο οποίος έλαβε διπλό μεροκάματο προσωπικής

εργασίας εκείνη την ημέρα, διότι ήταν πολύ επικίνδυνη η κολώνα και κανένας άλλος δεν ανέβαινε εκεί πάνω για να την γκρεμίσει. Άλλοι Καναλιώτες διακρίνονται πολύ δύσκολα. Έτσι στο δεξιό άκρο δίπλα στην πόρτα στέκεται ακουμπώντας την με το δεξιό του χέρι ο **Κωνσταντίνος Τέττας.** Κάτω απ' αυτόν είναι **Αγαθοκλής Τσιώκος** και αριστερά από αυτόν είναι ο **Γεώργιος Γιαννακός.** Των άλλων δεν διακρίνονται τα πρόσωπά τους.

Η φωτογραφία είναι παρμένη από το σημερινό καφενείο του **Ζήση Α. Ζήση** και αριστερά φαίνεται η γωνία του σπιτιού, του τότε δάσκαλου του χωριού **Γεωργίου Σπανού**, ενώ δεξιά είναι το σπίτι του αείμνηστου **Χρήστου Κωσταβάρα**. Φωτογράφος ήταν ο αείμνηστος, επίσης, **Κωνσταντίνος Α. Δήμου.**

Θωμάς Χ. Φίνος
29.8.2013

Το «ντάμι» μας στο «Μουρκ»

Η περιοχή «Μουρκ», βρίσκεται στο διαμέρισμα του Δήμου Μουζακίου (πρώην Δήμου Ιθώμης) και σε απόσταση από το χωριό Κανάλια περίπου 5 χιλιόμετρα ευθεία, προς το χωριό Μητρόπολη (Παλαιόκαστρο). Εκεί ξεχρέωσε ο πατέρας μας ο **Μήτσιος (Δημήτριος Μαυρομμάτης)**, από τη Μεσοχώρα Τρικάλων ένα κτήμα 18 στρεμμάτων, που είχε ο παππούς μας **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου**, με ένα μεγάλο κτίσμα μέσα, μήκους περίπου 18 μέτρων. Εκεί, λοιπόν, έμενε η οικογένειά μας τα καλοκαίρια από το 1940, που δεν είχαμε σχολείο και απασχολούμασταν με την καλλιέργεια κυρίως του καπνού, αλλά και τα κηπευτικά, στα χρόνια της κατοχής και μέχρι το 1958, που κόψαμε την καλλιέργεια του καπνού. Η μάνα μας, η **Όλγα Μαυρομμάτη**, χήρα από το 1951, μεγάλωσε και ανέθρεψε τα τέσσερα παιδιά της και είχε μαζί της πάντα και τους γονείς της, το **Χρυσόστομο** και τη **Γιαννούλα Παπαϊωάννου**. Ύστερα το χωράφι το καλλιεργούσαμε στην αρχή με σιτηρά και κατόπιν το νοικιάζαμε μαζί με το «ντάμι», σε διάφορους ακτήμονες του χωριού και όχι μόνο.

Το «ντάμι» μας, ήταν το τελευταίο Καναλιώτικο «ντάμι» προς το Παλαιόκαστρο, μακρύ, πλίθινο, πέντε επί δεκαοκτώ μέτρα και είχε τέσσερα διαμερίσματα, ενώ δέσποζε μπροστά στο δρόμο, ο μεγάλος κήπος περί τα 80 τ.μ. με μια τουλούμπα στην άκρη, απ' όπου παίρναμε κρύο νερό. Η τουλούμπα δεν έστυβε το καλοκαίρι, γι' αυτό έρχονταν και οι γείτονες να πάρουν νερό, επειδή οι πηγές, συνήθως, είχαν επιφανειακά νερά και έστυβαν. Εμείς ποτίζαμε και τον κήπο. Τα πρώτα τέσσερα μέτρα του κτίσματος, ήταν διώροφο. Στο πάνω πάτωμα ανεβαίναμε με μια ξύλινη εξωτερική σκάλα και μέναμε. Μαγειρεύαμε στο τζάκι, που είχε και κοιμόμασταν στρωματσάδα, κάποτε και οκτώ άτομα. Κάτω από τον όροφο, βάζαμε (σταβλίζαμε) τα δυο γαϊδούρια και την αγελάδα με τα μοσχάρια. Ακολουθούσε το μεγάλο διαμέρισμα των 8x5=40 τετραγωνικά μέτρα, που το είχαμε για αποθήκη αγροτικών προϊόντων και του καπνού, σε τόπια (συνήθως 9 αρμάθες καπνού το ένα), τα οποία δεματοποιούσαμε το Νοέμβριο και μεταφέραμε τα δέματα του καπνού στο σπίτι μας, στο χωριό. Στο τρίτο διαμέρισμα 3x5 μέτρα σταβλίζαμε 3-4 γίδες με τα κατσίκια. Έτσι είχαμε «μπόλικο» γάλα, από την αγελάδα και τις γίδες και η σπουδαία γυναίκα, η μάνα μας, που μας μαγείρευε και ήταν πρώτη στο μάζεμα του καπνού και το αρμάθιασμα, μάζευε το γάλα σε μια «τσουκάλα», το χτυπούσε κάθε βδομάδα στο μποτινέλλο, έβγαζε το βούτυρο και είχαμε ξινόγαλα και βούτυρο στο ψωμί μας κάθε μέρα. Και στο τέταρτο διαμέρισμα βάζαμε περί τις 20-30 κότες, για να

έχουμε τα αυγά και τα κοτόπουλα για κρέας δικό μας, που το απολαμβάναμε κάθε 15 ημέρες, συνήθως.

Ο κήπος, μας απασχολούσε καθημερινά. Εκεί είχαμε τα ζαρζαβατικά μας, δυο αυραές (σποριές) των 6x1 μέτρων, μπάμιες και μελι-

Στο ντάμι του Μουρκ, κατά την εορτή του Αγίου Νικολάου, 6 Δεκεμβρίου 1969. Από αριστερά: **Λάκης Σδρόλιας, Κική Γιαννακού – Μαυρομμάτη, Χρήστος Μαυρομμάτης.**

τζάνες, 2-3 αυραές ντομάτες και 15 περίπου αυλακές φασολάκια βέργας. Εκεί είχαμε και το φυτώριο του καπνού, 5-6 αυραές σπορεία καπνού και όλα αυτά εξυπηρετούνταν από την τουλούμπα, που είχαμε. Φρουσκάλιαζαν τα χέρια μας από το τουλουμπάρισμα κάθε μέρα.

Λοιπόν, αυτό το μεγάλο ντάμι μετά το 1958, που κόψαμε την καλλιέργεια καπνού, γιατί εμείς τα παιδιά σκορπίσαμε για σπουδές, ήταν πλίθινο και σε 40 χρόνια έπεσε. Σήμερα είναι χωράφι. Οι αναμνήσεις μας, όμως, μένουν ανεξίτηλες. Τη Δευτέρα κάθε βδομάδα, πηγαίναμε στο ντάμι από το χωριό, νύχτα, γιατί ο καπνός νύχτα μαζεύεται σε φύλλα, μέχρι το πρωί, αρμαθιάζεται τη μέρα και κρεμιέται σε αρμάθες στις ηλιάστρες, για να στεγνώσει. Γυρίζαμε στο χωριό το Σάββατο βράδυ. Μέναμε εκεί, χωρίς ηλεκτρικό, με καντήλι και χωρίς άλλες ευκολίες και εξυπηρετήσεις. Ακόμη και τις ανάγκες μας τις κάναμε μέσα στο χωράφι, στο ύπαιθρο. Ήταν η πιο ευχάριστη εμπειρία της ζωής μας, μέσα στα δύσκολα εκείνα χρόνια της κατοχής και της ορφάνιας. Όλοι μαζί ασχολούμασταν με το μάζεμα των φύλλων του καπνού, το αρμάθιασμα. Όλοι μαζί τραγουδούσαμε και ψέλναμε, ενώ αρμαθιάζαμε τα φύλλα του καπνού. Υπέροχα χρόνια, αξέχαστες ώρες ξενοιασιάς και ηρεμίας. Καλλιεργούσαμε έξι στρέμματα καπνού και παραγάγαμε 400-500 κιλά, με τα οποία μπορούσαμε να ζούμε καλά.

Ο πατέρας μας, με την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου από τους Γερμανούς το 1941, που ήταν ανθυπασπιστής χωροφυλακής, στην πρόσκλησή τους να υπηρετήσει το καθεστώς τους αρνήθηκε να ενταχθεί, όπως έκαναν μερικοί έξυπνοι χωροφύλακες και στρατιωτικοί, που αργότερα έκαναν τον πολύ αριστερό. Ήλθε στα Κανάλια, «σέμπρεψε» (συνεταιρίστηκε) με το **Κώτσιο Φίνο**, μια γελάδα αυτός και μια ο Φίνος και έκανε χωράφι, όπως οι άλλοι αγρότες, για να ζήσει τη μεγάλη του οικογένεια. Στην κατοχή, μάλιστα, κοντά στον παππού μου, που ήταν καλός τραγουδιστής και ψάλτης στην Κοίμηση της Θεοτόκου, έμαθε ψαλτική και τον αντικατέστησε, για 1-2 χρόνια.

Στα λαϊκά δικαστήρια του χωριού, επειδή γνώριζε δίκαιο, ήξερε τους νόμους και ήταν πολύ καλός στη διατύπωση των αδικημάτων και των απαλλαγών, τον όρισαν πρόεδρο αυτών των δικαστηρίων στα Κανάλια. Και επειδή ψήφισε το κόμμα των στρατιωτικών του **Ζέρβα**, στις εκλογές του 1946, επτά φορές τον τραβούσαν από δω και από κει για ανάκριση μέσα σε ένα χρόνο και σε απομόνωση, με διάφορα προσχήματα, αλλά το ΕΑΜ τελικά, δεν τον κόντεψε (δεν τον πήρε το κεφάλι), όπως πειραχτικά έλεγε στους υπευθύνους του χωριού. Έτσι όταν ελευθερώθηκε από τους Γερμανούς η Ελλάδα, μας εγκατέλειψε πάλι στην

πρόσκληση από το Ελληνικό Έθνος και παρουσιάστηκε, το 1946, στη χωροφυλακή, όπου υπηρέτησε σε διάφορα μέρη, Ελασσόνα, Φάρσαλα, Πλάτανο Μαγνησίας και Βόλο. Απολύθηκε το 1949, με πλήρη σύνταξη. Η σύνταξή του, καθυστέρησε να βγει τρία χρόνια και γι' αυτό εργάστηκε για τρία χρόνια στην ΥΕΚΑ, μεταφορική Στρατιωτική Υπηρεσία, πάλι μακριά από το σπίτι του και την οικογένειά του και το 1951 εν υπηρεσία πέθανε νέος σε ηλικία 53 ετών.

Δεν διαμαρτυρόμασταν, όμως εμείς στο χωριό. Ήμασταν κοντά στη μάνα μας την Όλγα, που μας μάζευε τέσσερα παιδιά, με τους παππούδες, σαν την κλώσα αν και χήρα, μας ανέθρεψε και μας μεγάλωσε με ιδανικά, να γίνουμε κάτι στην κοινωνία και να ωφελήσουμε τον εαυτό μας και τη χώρα μας. Τους ευχαριστούμε και τους δυο από καρδιάς. Ήταν πολύ καλή η μάνα μας, τέλεια μοδίστρα στην εποχή της και μορφωμένη, τελειόφοιτος του Δημοτικού και έδειξε και την αξιοσύνη της, στα δύσκολα χρόνια της χηρείας της. Έζησε ευτυχισμένη μέσα στα παιδιά της και σε ηλικία 100 χρονών, πέθανε στο Βόλο το 2006 και κηδεύτηκε στον Αϊ Λιά Καναλίων. Έτσι το ντάμι μας, αν και εξαφανισμένο σήμερα, θα μείνει στη μνήμη μας, με ανεξίτηλες εντυπώσεις.

Χρήστος Μαυρομμάτης 2018

Την πιάσαμε την αλεπού

Πολλές μέρες, τότε, η θεία μου **Βασίλω Παπαϊωάννου** παραπονιόταν ότι μια αλεπού έρχεται βραδάκι στο κοτέτσι και της τρώει από μία κότα κάθε φορά.

- Αχ τη ρημάδα την αλεπού, πάλι απόψε ήρθε, φαίνεται ότι μού 'φαγε τις κότες, γιατί δεν τις βλέπω να βγήκαν όλες από το κοτέτσι, έλεγε.

Τότε εγώ με το **Στέργιο Κατέρη** αποφασίσαμε να την πιάσουμε ζωντανή με μια αυτοσχέδια φάκα. Κάναμε μια θηλειά με σύρμα και τη στερεώσαμε γερά στο πορτάκι από το κοτέτσι.

Το κόλπο έπιασε και όταν η αλεπού πήγε να μπει στο κοτέτσι, έσφιξε η θηλειά και το πρωί βρήκαμε την αλεπού πιασμένη στην αυτοσχέδια παγίδα μας. Της δίνουμε μερικές κατραπακιές με ένα αρπάκι και αμέσως αυτή έκανε την ψόφια. Τη δένουμε γερά γύρω από μια μεγάλη μαγκούρα και κρατώντας την ο ένας από δω και ο άλλος από κει, τη φέρνουμε εδώ στην πλατεία για να διαλαλήσουμε το κατόρθωμά μας. Ύστερα την πήγαμε στο σπίτι και την κρεμάσαμε.

Εκεί αυτή η πονηρή αλεπού ζωντάνεψε και κινήθηκε να ξελυθεί για να ξεφύγει, οπότε της δίνουμε μερικές ακόμη κατραπακιές στο κεφάλι και την αποτελειώσαμε. Έτσι η θεία μου γλίτωσε τις κότες της από την αλεπού αυτή.

Σημειωτέον ότι τη σκοτωμένη πλέον αλεπού, την πήγαμε και την παραδώσαμε στο δασαρχείο, απ' όπου πήραμε και την ανάλογη ανταμοιβή μας διότι τον καιρό εκείνο είχαν επικηρυγμένες της αλεπούδες.

Αφήγηση:
Κωνσταντίνος Θέος του Θρασύβουλου
Αύγουστος, 2019.

Ασχολίες και επαγγέλματα

Στο χωριό μας το κυρίαρχο επάγγελμα ήταν αυτό του γεωργού. Οι άλλες ενασχολήσεις δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως επαγγέλματα με τη σημερινή έννοια του όρου. Η ίδια εικόνα λίγο - πολύ υπήρχε στις αγροτικές περιοχές σε όλη την ελληνική επικράτεια έως τουλάχιστον τα τέλη της δεκαετίας '50. Το ανεπαρκές οδικό δίκτυο και το γαϊδουράκι

ως μεταφορικό μέσο περιόριζαν το εμπόριο και την επικοινωνία. Το εμπόριο περιοριζόταν στα άκρως απαραίτητα προϊόντα και μερικές φορές γινόταν είδος με είδος. Η επικοινωνία έφτανε μέχρι τα γειτονικά χωριά και την πρωτεύουσα, την Καρδίτσα, που με το γαϊδουράκι χρειάζονταν έξι ώρες στο πήγαινε - έλα.

Το χωριό μας αποτελούσε μια κλειστή κοινωνία και έτσι οι περισσότερες ανάγκες διεκπεραιώνονταν από τους ίδιους τους κατοίκους. Ο γεωργός αξιοποιώντας τις εμπειρίες του, τις διδαχές των παλαιοτέρων, την ικανότητά του και την προσωπική ευαισθησία του, επιδιδόταν, κατά τον ελεύθερο κυρίως χρόνο του, σε διάφορες ενασχολήσεις που σήμερα γίνονται από επαγγελματίες. Έτσι υπήρχε αυτάρκεια σε μια κοινωνία κλειστή, γεωργοκτηνοτροφική. Το βιοτικό επίπεδο, με μέτρο σύγκρισης τον τρόπο διαβίωσης των παλαιοτέρων, δεν έδινε την εντύπωση της στέρησης και της ανέχειας. Έτσι υπήρχε μια ισορροπία, που μερικές φορές ήταν και δημιουργική, αφού ο γεωργός ξέφευγε από τη μονοτονία του επαγγέλματος, κάλυπτε τον ελεύθερο χρόνο του και είχε επιπρόσθετο όφελος.

Η γυναίκα - γεωργός παρασκεύαζε το ψωμί, τις διάφορες πίτες, τα γλυκά (κουραμπιέδες, παντεσπάνι, γλυκά του κουταλιού), τα γαλακτοκομικά προϊόντα (τυρί, βούτυρο, γιαούρτι, ξινόγαλο, τραχανά) και τα αλλαντικά (λουκάνικα, λίπα, τουρσιά). Συμμετείχε στη διαδικασία επεξεργασίας μαλλιού, κάνοντας το γνέσιμο, το βάψιμο και το πλέξιμο. Ύφαινε με τον αργαλειό, κεντούσε, μπάλωνε και έραβε είτε με το βελόνι είτε με τη ραπτομηχανή. Η γυναίκα - νοικοκυρά μπορεί να υπάρχει στις μέρες μας, αλλά δεν έχει τα ίδια χαρακτηριστικά. Περιορίζεται στις ασχολίες του μαγειρέματος και της καθαριότητας, που βέβαια τις είχε και παλαιότερα.

Ο άντρας – γεωργός έκανε τον ξυλοκόπο κόβοντας ξύλα για κάψιμο στο τζάκι και τον ξυλουργό κατασκευάζοντας φούρκες, πασσάλους, κοντάρια, φορτωτήρες, γκλίτσες, σβάρνες, ξυλάλετρα και μαδέρια. Με τα σταφύλια έκανε το κρασί, το πετιμέζι, τα ριτσέλια, το ξύδι και το τσίπουρο. Συντηρούσε και επισκεύαζε τους φράκτες με σύρματα και πασσάλους, τους δρόμους και τις μάντρες με πέτρες, το ντάμι με κεραμίδια, δοκάρια και πλίνθους, τα γεωργικά εργαλεία, το σαμάρι και το σπίτι με διάφορα υλικά. Με τα αυτοφυή φυτά έκανε καλάθες, σκούπες και καρέκλες.

Όταν η εργασία προϋπέθετε την ύπαρξη κατάλληλων εργαλείων και κατάλληλης εμπειρίας και δεξιότητας, τότε η επιπρόσθετη ασχολία άρχισε να παίρνει τα χαρακτηριστικά του επαγγέλματος, όπως υδραυλικός, κουρέας, χτίστης, σιδεράς, πετράς, μαραγκός, ράφτης, καλατζής, μπογιατζής, καφετζής, χασάπης, ψήστης, τσοπάνης, ψάλτης, βιολιτζής, τσαγκάρης, τσαρουχάς, μυλωνάς, γανωτής, πεταλωτής, σαμαράς κλπ.

Η πεπειραμένη γυναίκα – ράφτρα με τη δεξιότητα και τη ραπτομηχανή γινόταν μοδίστρα. Ο βαθμός εξειδίκευσης και τα έσοδα από την εργασία καθόριζαν τη μετάβαση από την ενασχόληση σε επάγγελμα. Αν με την απολαβή δεν συμπλήρωνε απλώς το εισόδημα αλλά ήταν η βασική πηγή εισοδήματος, τότε χαρακτηριζόταν ως επαγγελματίας, χωρίς βέβαια διπλώματα και τίτλους.

Ο **Λάμπρος Παπαγεωργίου** (κ. Καραμήτρος).

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη με τη μορφή που έχει σήμερα ήταν ανύ-

παρκτη. Το χαμομήλι, το τσίπουρο, το κλύσμα, οι βεντούζες, τα ούρα αντί για αμμωνία ήταν τα «φάρμακα» και οι «ιατρικές» μέθοδοι εκείνης της εποχής. Οι γυναίκες που συμμετείχαν στο ξεγέννημα των ζώων χρίζονταν στη συνέχεια μαμές και όσοι είχαν προϋπηρεσία στην αποκατάσταση των σπασμένων μελών των ζώων ήταν οι «ορθοπεδικοί» της εποχής. Τα νεογιλά δόντια τα έβγαζαν δένοντάς τα με ένα σπάγκο και όποιος διέθετε ειδική πένσα μπορούσε να περνιέται για «οδοντίατρος». Το εμβόλιο που έγινε στις πρώτες μεταπολεμικές γενιές ήταν η περίφημη βατσίνα για το βάκιλο του Κοχ, δηλαδή της φυματίωσης. Το εμβόλιο μας το έκανε χαρακώνοντας με ένα πενάκι το μπράτσο ο περίφημος αγροτικός γιατρός του Φαναρίου, ο **Πετεινάρας**. Το εμβόλιο έκανε πληγή και εμείς για να προστατέψουμε την περιοχή δέναμε ένα σπιρτόκουτο πάνω από την πληγή σκεπάζοντάς την. Όταν έκλεινε η πληγή έμενε μια ουλή, που όλοι πια της γενιάς μας την έχουμε μέχρι σήμερα, σαν σήμα κατατεθέν μιας πρώιμης ιατρικής στην πολύπαθη Ελλάδα.

Είναι βέβαιο ότι παρέλειψα κάποιες ασχολίες, δεδομένου ότι η ανθρώπινη μνήμη είναι περιορισμένη και η αναφορά γίνεται σε βάθος χρόνου τουλάχιστον 50ετίας. Εξάλλου το όλο θέμα χρήζει περαιτέρω κοινωνιολογικής ανάλυσης και προσέγγισης και ίσως από διαφορετική σκοπιά, καθώς οι ασχολίες και τα επαγγέλματα καθόριζαν τον τρόπο λειτουργίας μιας οργανωμένης κοινωνίας στην επαρχία μέχρι και την πρώιμη μεταπολεμική περίοδο.

Υψηλάντης Σαμαράς

Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»
Ιούλιος 2019, φύλλο 148, σελ. 14

Το πρώτο μου μεροκάματο

Αφιέρωμα στον Λάμπρο Παπαγεωργίου

του **Θωμά Δ. Σδρόλια**
αγρότη, συνταξιούχου πολιτικού μηχανικού

Τον **Λάμπρο Παπαγεωργίου** (κ. Καραμήτρο) πρωτογνώρισα πολύ μικρός, όταν μ' έστελνε η μάνα μου να πάρω νερό απ' το πηγάδι του με το γκιούμι ή τη στάμνα. Μάλιστα δεν ξεχνώ το ξύλο που έφαγα κάποια φορά, όταν επιστρέφοντας στο σπίτι μου έπεσε η στάμνα απ' τον ώμο κι έγινε θρύψαλα. Ψηλός, λεπτός, ευγενικός, πράος, με γυαλιά, με γλώσσα εντελώς διαφορετική απ' τη δική μας, σχεδόν ποιητική, απαλλαγμένη απ' την τραχιά προφορά που είχαμε εμείς και την έχουμε ακόμη οι Καρδιτσιώτες. Ήταν αριστερός ιεροψάλτης στον Αη-Λιά τον οποίο υπεραγαπούσε, άλλωστε τον περιέγραψε στα ποιήματά του. Εγώ, παιδάκι του Δημοτικού, ύστερα από παρότρυνση του δάσκαλου του **Σπύρου Κατέρη** και απαίτηση του πατέρα μου, άρχισα ν' ανεβαίνω στο ψαλτήρι του Αη-Λιά, δίπλα ή μάλλον κάτω απ' τον Λάμπρο και καμάρωνα σαν αριστερός ιεροψάλτης. Θυμάμαι χαρακτηριστικά, όταν έλεγε το απολυτίκιο του Αγίου Σεραφείμ «Των Αγράφων τον γόνον, Φαναρίου τον Πρόεδρον, της Μονής Κορώνας ...» ξαφνικά σταμάτησε, έβηξε, είχε φαίνεται κάποιο πρόβλημα αναπνευστικό και για να μη φανεί το σταμάτημα της ψαλμωδίας συνέχισα εγώ μέχρι το τέλος του τροπαρίου.

Πάντα μας αγαπούσε, μας επέτρεπε κι εμάς τα παιδιά να λέμε διάφορες ψαλμωδίες, τις εύκολες, και κάθε φορά, σαν δάσκαλός μας, ήταν περήφανος που είχαμε αλματώδη πρόοδο στην ψαλτική. Βέβαια εμείς, ως παιδιά, με το σχόλασμα της εκκλησίας παίζαμε

χαρούμενα διάφορα παιχνίδια, ατενίζοντας τη θαυμάσια θέα απ' το μεγάλο κυπαρίσσι. Εκεί είχε το στέκι του (κ. σιάμα) ο Λάμπρος με το πέρας της Θείας Λειτουργίας.

Αυτό το σιάμα το είχα παρατηρήσει, το είπα στους φίλους μου, κι ένας μου λέει: να κάνουμε στον μπάρμπα - Λάμπρο μια πλάκα. Δεν μπορούσα ν' αντιδράσω αφού η απόφαση πάρθηκε συλλογικά. Δύο μέτρα περίπου δίπλα στο κυπαρίσσι, ανοίξαμε μια λακκούβα λες και θα φυτεύαμε καινούργιο δένδρο. Ήταν χειμώνας κι έπεσε χιονάκι. Λέει λοιπόν ο πιο δαιμόνιος: να σκεπάσουμε με ξυλαράκια τη λακκούβα, να βάλουμε πάνω χιονάκι, έτσι ώστε την Κυριακή που ο Λάμπρος θα 'ρθει ν' ατενίσει το χωριό και τον κάμπο να πέσει μέσα. Βέβαια η λακκούβα δεν ήταν ιδιαίτερα βαθιά, καμιά τριανταριά πόντους. Έτσι κι έγινε, σύμφωνα με το πρόγραμμα, κι εμείς καθόμασταν κρυμμένοι και παρακολουθούσαμε την εξέλιξη. Ο Λάμπρος έπεσε με το ένα πόδι μέσα, γκρεμίστηκε κάτω, σηκώθηκε, τινάχτηκε κι ευτυχώς δε χτύπησε πουθενά. Αποτέλεσμα μηδέν. Με τα γέλια μας κατάλαβε την παγίδα που του στήσαμε, αλλά ενώ πήγε να μας κυνηγήσει με το μπαστούνι, μετάνιωσε κι άρχισε να γελάει. Δεν το φτιάξατε καλά, μας παρατήρησε σκωπτικά. Μου έκανε εντύπωση ο τρόπος αντίδρασής του και τώρα ακόμα που το σκέπτομαι διαπιστώνω την πραότητα του χαρακτήρα του.

Την επόμενη εβδομάδα γνώρισα τον Λάμπρο σαν πρώτο μου εργοδότη. Με το συμμαθητή μου **Χρήστο Γιωτόπουλο**, το σημερινό γιατρό, μας προσέλαβε «επί ημερομισθίω», με μεροκάματο ένα πενηνταράκι, να προβούμε στον καθαρισμό των χόρτων και θάμνων ένθεν και ένθεν του διαδρόμου που υπάρχει αμέσως μετά την είσοδο του μαντρότοιχου, από την αυλόπορτα δηλαδή μέχρι το ναό. Συγχρόνως βλέπω τον **Γιώργο Καπούλα**, περίπου εικοσάχρονο τότε, που ανέλαβε να επισκευάσει τον πετρόκτιστο μαντρότοιχο που βρίσκεται δεξιά της αυλόπορτας, εκεί που σήμερα υπάρχει μια μαρμάρινη πλάκα κι' αναφέρεται το όνομα της **Τσιαβής**, μητέρας του Λάμπρου. Μόνο που ο Καπούλας, το θυμάμαι χαρακτηριστικά, ενήργησε σαν εργολάβος. Ήταν βλέπετε μεγαλύτερος από εμάς. Συμφώνησε το έργο κατ' αποκοπή, 100 δραχμές. Του είπε ότι αυτό το έργο θέλει τουλάχιστον δέκα μεροκάματα. Μόλις έκλεισε τη δουλειά το πλακώνει ο Γιώργος, άριστος μάστορας, και σε τρεις μέρες το είχε τελειωμένο.

Εγώ την Κυριακή ρώτησα τον Λάμπρο, γιατί τον έβλεπα σκασμένο: Τι έγινε μπάρμπα - Λάμπρο με τον Γιώργο, δε σ' άρεσε η δουλειά του; Μου απάντησε: καλή είναι η δουλειά του αλλά το παλιόπαιδο με γέλασε, μου πήρε πολλά. Ο χρόνος, σκέφτηκα, είναι χρήμα μπάρμπα - Λάμπρο και το πλήρωσες. Άγια μορφή ο μπάρμπα - Λάμπρος, με όψη δημοσίου υπαλλήλου αφού ήταν διαφορετικός απ' τους ηλιοκαμένους πατεράδες μας. Τον θυμάμαι ν' αλλάζει τα γυαλιά του, άλλα για μακριά, άλλα για κοντά, ύστερα καθόλου, και να χαίρεται τη φύση και το τοπίο του Αη-Λιά.

Συμπαραστάτης σ' αυτή του τη διαδρομή, η θαυμάσια γυναίκα του **Αμαλία Παπαγεωργίου**. Πάντα μας έδινε ένα λουκουμάκι εμάς τα παιδιά όταν πηγαίναμε στο πηγάδι για νερό.

Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»
Φύλλο 124, Ιούλιος - Αύγουστος -
Σεπτέμβριος 2013

Αφανείς ήρωες της καθημερινής ζωής στο χωριό τα παλαιότερα χρόνια

Ο τσοπάνης Θωμάς Κομπούλης
Ο φτωχότερος των φτωχών

Του **Θωμά Δ. Σδρόλια**

Τι να πρωτοθυμηθώ από την παιδική ηλικία, την ηλικία της ειλικρίνειας και της αθωότητας. Αίφνης θυμάμαι τη φυσιογνωμία και την εικόνα του **Θωμά Κουμπούλη**. Ποιος ήταν ο Θωμάς Κουμπούλης;

Η κλειστή κοινωνία του χωριού απαρτιζόταν από φτωχούς νοικοκυραίους, ήσυχους, εργατικούς και δημιουργικούς ανθρώπους, καπνοπαραγωγούς, σχεδόν αποκλειστικά ίσους ως προς τα πενιχρά περιουσιακά τους στοιχεία: ένα σπίτι φτωχικό πέτρινο, με τα απαραίτητα για τη δουλειά και το φαγητό οικόσιτα ζώα, πενιχρός κλήρος απαραίτητος για την καλλιέργεια του καπνού, ένας μικρός κήπος για τα κηπευτικά και το αμπέλι για το απαραίτητο σ' όλους ευλογημένο σταφύλι, κρασί και τσίπουρο. Ο Θωμάς Κουμπούλης, ξερακιανή τραχιά φυσιογνωμία, δεν είχε τίποτα απ' αυτά ει μη μόνο ένα φτωχικό σπιτάκι από πλίνθους 3x3 δίπλα στο πέτρινο σπίτι του **Τσιπρά**, εντελώς στην άκρη των υπόλοιπων σπιτιών του χωριού, λες και η κοινωνία τον είχε πετάξει στην περιφέρεια. Είχε όμως τη γυναίκα του, την **Ευγενία** (Αυγένου) **Κομπούλη** με καταγωγή από άλλο χωριό, κι αυτή με εμφάνιση ξερακιανή, με ρούχα φτωχικά σκούρου χρώματος, που πάντα συνόδευε τον άνδρα της στην καθημερινή του εργασία.

Η δουλειά τους να μαζεύουν τα ευλογημένα ζωντανά των νοικοκυραίων, δύο ή ένα ή και τρία, αποκλειστικά γίδες, θηλυκά δηλαδή, και να τα οδηγούν απ' τον αρχικό χώρο συγκέντρωσης στην ολοήμερη βοσκή τους και επιστροφή το απόβραδο πάλι στο χωριό.

Ο αρχικός χώρος συγκέντρωσης ήταν τα Σδρολαίικα και αφορούσε τον πάνω μαχαλά. Τα ατίθασα και ζωηρά αυτά ζώα στη φάση της συγκέντρωσης το πρωί ήταν ήσυχα, καρτερικά μέχρι να συγκεντρωθούν όλα, στην επιστροφή όμως το βράδυ μόλις φτάνανε στο επίσης ακραίο από δυτικά σπίτι του Στεριαδάκου έτρεχαν και διαλύονταν γρήγορα προς τα σπίτια τους, να πάνε ίσως γρήγορα το προϊόν που κουβαλούσαν στο νοικοκύρη τους, το πολύτιμο γάλα της οικογένειας.

Μικρός ανέλαβα να ξυπνώ χαράματα και να βγάζω τις γίδες μας στο χώρο συγκέντρωσής τους για βοσκή. Εκεί τα περίμενε εκείνη τη μέρα η Ευγενία, αλλά ήταν περίπου Αύγουστος και υπήρχαν πλέον ένα ή δύο τραγιά απαραίτητα για την περίοδο που οι γίδες έπρεπε να γκαστρωθούν, για να μας φέρουν τα Χριστούγεννα τα νεογέννητα κατσικάκια. Ολόκληρη η ευρύτερη περιοχή των σπιτιών του μαχαλά των Σδρολαίων ήταν ποτισμένη από τη μυρωδιά του τράγου και σχεδόν έπιανα τη μύτη μου, αν και εμείς τα παιδιά είχαμε εξοικειωθεί με τις μυρωδιές που προξενούνταν απ' τα ζώα, κότες, αγελάδες, γαϊδουράκια κλπ. Ρωτάω την Αυγένου γιατί μυρίζει τόσο άσχημα το τραγί κι αμέσως πήρα την απάντηση. «Έτσι θα βρωμάτε και σεις όταν μεγαλώσετε». Το θυμάμαι ακόμη έντονα, χωρίς τότε να δώσω ιδιαίτερη σημασία.

Αυτά γίνονταν καθημερινά ώσπου φτάναμε πλέον κατά τα Χριστούγεννα. Έφτανε η ευλογημένη πλέον ώρα της συνέχειας της ζωής. Η διαδικασία της γέννας των γιδών συντελούνταν συνήθως κατά την ημέρα, την ώρα της βοσκής. Θωμάς και Ευγενία, πέρα από τσοπάνηδες, ήταν πλέον και κτηνίατροι αφού βοηθούσαν στη διαδικασία της γέννας.

Τ' απόβραδο, στην επιστροφή του κοπαδιού, τρέχαμε τα παιδιά της γειτονιάς να πάρουμε απ' την αγκαλιά του Θωμά και της

Ευγενίας τα νεογέννητα κατσικάκια στο Στεριαδάκο, αφού περιμέναμε με τις ώρες ποιος θα πρωτοπρολάβει, να τα πάμε στον νοικοκύρη να μας δώσει ένα κοσιαρούλι για τον κόπο μας και για το χαρμόσυνο γεγονός.

Η εικόνα ιδιαίτερα του Θωμά Κουμπούλη με το κατσικάκι στη μασχάλη του είναι βαθιά χαραγμένη στο μυαλό μου, στο μυαλό το παιδικό, το αθώο, να θυμίζει τον ερχομό της ζωής και επειδή ήταν περίπου Χριστούγεννα έφερνα στο νου μου τη γέννηση του Χριστού που έχει στην αγκαλιά της η μάνα του.

Ο Θωμάς Κουμπούλης, ο ήρεμος και ήσυχος αυτός άνθρωπος με την άγια φυσιογνωμία του, μπορεί να ήταν σχεδόν απομονωμένος απ' την κοινωνία του χωριού, είχε ωστόσο την παρέα του. Παρέα και φίλους είχε τους συναδέλφους του και ιδιαίτερα τον **Βάιο**, τον άλλο γιδάρη στο Καρκατσιόλι, με γίδια απ' τον Μσόραχο.

Μαζί του συναντιόταν μετά τη δουλειά, το βράδυ, στο φούρνο του Μπρακατσούλα κι έλεγαν τα δικά τους, τις δικές τους ιστορίες, πίνοντας τσίπουρο κοντά στο φούρναρη. Και τι δεν έλεγαν μεταξύ τους! Για το πώς πέρασαν τη μέρα τους, πού πήγαν, πόση κούραση μάζεψαν απ' τον ποδαρόδρομο, πόση βροχή και κρύο φόρτωσαν στο τομάρι τους.

Τι να πρωτοθυμηθώ; Τον τρόπο πληρωμής του; Ερχότανε στο σπίτι μας να πάρει την ετήσια αμοιβή του (ρόγα) με τον τρουβά και του δίναμε το ισόποσο σε σιτάρι ή καλαμπόκι. Ποιος το ζύγιζε; Είμαι σίγουρος ότι αισθάνονταν σαν απόκληροι της κοινωνίας του χωριού τους. Τους είχαν βλέπεις για παρακατιανούς. Ποιους; Αυτούς τους άκακους, φτωχούς ανθρώπους που προσέφεραν στους νοικοκυραίους κουβαλώντας στις μασχάλες τους την ίδια τη ζωή. Αυτούς που δεν είχαν ωράριο στη δουλειά τους, δούλευαν 365 ημέρες το χρόνο αφού ούτε Κυριακές ούτε γιορτές είχαν. Βλέπεις οι γίδες είχαν το δικό τους χρόνο. Γι' αυτό και δεν τον είχα δει ποτέ στην εκκλησία τον ήρωα Θωμά. Ήταν στη δουλειά.

Τον θυμάμαι σαν τώρα όταν για να πάει στο σπίτι αργά τη νύχτα απ' την πλατεία, πάντα σχεδόν τρικλίζοντας λίγο από την κούραση λίγο από το πιοτό, όπως ήταν ευθυτενής, λεπτός και ψηλός άντρας, έκανα τότε μικρός την παρατήρηση ότι αυτός ο άντρας ανεβαίνοντας τα σκαλιά μπροστά στου **Τέλη Σδρόλια** την ταβέρνα, αν ήταν σουρωμένος μάλλον θα 'πεφτε με το κεφάλι προς τα πίσω παρά προς τα μπρος. Θυμάμαι την εικόνα αυτή χαρακτηριστικά ως σήμερα και για πάντα. Δεν προσκύνησε ποτέ κανέναν. Έμεινε όρθιος.

Αυτή ήταν η ευγενική, ξερακιανή, ηρωική φυσιογνωμία του Θωμά Κουμπούλη. Θα τον θυμάμαι πάντα με συγκίνηση, ιδιαίτερα στη σημερινή δυσκολότατη σύγχρονη εποχή. Όσο για το μικρό σπιτάκι του, σήμερα δεν υπάρχει πια. Έγινε υλικό απ' το οποίο είχε κατασκευαστεί. Εξαϋλώθηκε. Για μένα θα είναι πάντα ο άνθρωπος που μικρό παιδάκι μου δίδαξε τη φιλοσοφία της γέννησης της ζωής

Εφημερίδα τα ΚΑΝΑΛΙΑ
Φύλλο 124
Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2013

Ο Μουταράς, ο πλανόδιος έμπορος του χωριού

του **Θωμά Δημ. Σδρόλια**
Πολιτικού Μηχανικού

Οι Καναλιώτες, στην πλειονότητά τους καπνοπαραγωγοί, είχαν ωστόσο και τους εμπόρους τους, παντοπώλες, για την ακρίβεια φτωχούς σχετικά επαγγελματίες που μαζί με τους υπόλοιπους αποτελούσαν τον εμπορικό κόσμο της καναλιώτικης κοινωνίας. Ο μόνος

απ' αυτούς που έκανε πλανόδιο λιανεμπόριο, απ' ό,τι εγώ παιδάκι γνώρισα, ήταν ο **Μουταράς (Χρήστος Αλεξανδρής)**, ο οποίος είχε το γαϊδουράκι του και φορτωμένο τρόφιμα κυρίως, περιφερόταν στις γειτονιές, στους μαχαλάδες, φωνάζοντας την πραμάτεια του με στεντόρεια φωνή, χαρακτηριστική και διακριτή, έτσι ώστε οι νοικοκυρές να προλαβαίνουν να σκεφτούν τι λείπει απ' την κουζίνα τους ή το σπιτικό τους.

Το γαϊδουράκι, νέο, καινούργιο στην ηλικία, αρσενικό, ώστε ν' αντέχει στις ανηφόρες και στα καλντερίμια, ήταν φορτωμένο με γαλίκια επίσης καινούργια και με σακούλες πάνινες που περιείχαν το «ταμείο», το σιτάρι, το αλεύρι κ.λπ. που εισέπραττε σαν αντίτιμο για τα είδη που πουλούσε. Θυμάμαι ακόμα το «ποίημα» που απήγγειλε κάθε τόσο, περνώντας στους μαχαλάδες. Ιδιαίτερα στο δικό μας μαχαλά, τους Σδρολαίους, το ξεκινούσε απ' το σπίτι του Κυρίτση κι ανηφόριζε ύστερα προς του Τσιώκου, της Ελεονώρας, του Λάμπρου Σδρόλια της Ανδρονίκης, του Αναστάση Σδρόλια (του νονού μου) και στη συνέχεια ερχόταν μέχρι κάτω από το σπίτι μας.

Λάδ, σαπούνια, ρούλια (δηλ. καρούλια), πιτρέλ κι ζάχαρ για τα γλυκά, πάρτι. Μακαρόνια, ρύζ, μανέστρα, ηλιές κι σύκα για τα βασιληού, πάρτι. Τσίπις, κάλτσις, πάρτι ξύδ καλό! Τζιάπα, τζιάπα!

Είχε δηλαδή πράγματα –είδη– που είχαν έλλειψη τα νοικοκυριά, δεν τα παρήγαγαν τα ίδια, αλλά δεν χρειάζονταν και ψυγείο. Φυσικά η πληρωμή ήταν σε είδος. Σιτάρι, καλαμπόκι, κριθάρι ή αλεύρι. Η διαδικασία γινόταν ως εξής. Κατέβαινε η νοικοκυρά κι έλεγε π.χ. θέλω σαπούνι, τσίπα και καρούλι.

Έβγαζε το λογαριασμό ο Μουταράς κι έλεγε: Φέρε σιτάρι τρεις οκάδες. Το 'βαζε στην παλάντζα και σχεδόν πάντα, το θυμάμαι χαρακτηριστικά, έλεγε: Είναι λίγο λιγότερο αλλά δεν πειράζει, χαΐρι. Το 'ριχνε μέσα στον τρουβά, ...κι όλοι ευχαριστημένοι.

Δεν θυμάμαι ποτέ να έγινε οποιοσδήποτε καβγάς στη γειτονιά για λόγους αγοραπωλησίας. Μόλις η μάνα μου ξεχνούσε ότι και κάτι άλλο ήθελε, μ' έστελνε κατ' ευθείαν στην πηγή, δηλαδή στο σπίτι του που ήταν και το μαγαζί του, σχετικά κοντά (μακριά για την ηλικία μου), δίπλα στο σπίτι του συμμαθητή μου **Γώγου Γιαννακού**. Εκεί είχε και υπάλληλο την αδελφή του **Ευρύκλεια (Αλεξανδρή)**, ωραία κοπέλα, που μας εξυπηρετούσε.

Ωραίος τύπος, αγαπητός, εξυπηρετικός ο Μουταράς, μου έμεινε η φυσιογνωμία του και το γαϊδουράκι του με τα γαλίκια και τους τρουβάδες. Βέβαια πλανόδιοι λιανοπωλητές εμφανίζονταν στο χωριό και ξένοι, π.χ. Φαναριώτες που πουλούσαν βολιώτικα μήλα φιρίκια ή ψάρια από τη λίμνη Κάρλα. Ανάλογα με την εποχή τους. Η κατάσταση άλλαξε όταν ήλθε το ηλεκτρικό ρεύμα στο χωριό και οι έμποροι της πλατείας απέκτησαν πλέον ψυγεία και τα τρόφιμα συντηρούνταν καλύτερα.

Αυτός με λίγα λόγια ήταν ο Μουταράς, ο πλανόδιος έμπορος του χωριού, Αργότερα, ο ίδιος προόδευσε πολύ κι άνοιξε πλέον δύο μαγαζιά στην πλατεία του χωριού, «εδώδιμα – αποικιακά», και ο κόσμος τον προτιμούσε γιατί αυτό το τζάμπα-τζάμπα που επί χρόνια άκουγε να αντιλαλεί στη γειτονιά του, του χάιδευε τ' αυτιά. Θα τον θυμάμαι πάντα. Όμορφη κοινωνία, πλήρως οργανωμένη!

Η αναφορά στο Μουταρά γράφτηκε ως μια γενικότερη αφιέρωση στους παλιούς εμπόρους του χωριού και στον αγαπημένο μου θείο **Βάιο Σδρόλια**, έμπορο στην πλατεία, που αφού το κατάστημά του επανειλημμένα στο διάστημα της κατοχής έγινε στόχος κλοπών ή και είδη του χαρίζονταν από τον ίδιο, αναγκάστηκε να μετακομίσει στο Βόλο για να θρέψει τα πέντε του παιδιά, εξαδέλφια μου.

Είχε και διαφορετικές πολιτικές αντιλήψεις, σαν έμπορος, απ' τα αδέλφια του, τον **Μήτρο Μάη** (τον πατέρα μου) και ιδιαίτερα τον **Αστραπόβουλο (Κωνσταντίνο Σδρόλια)**. Ύστερα, δεν διέθετε και χωράφια ή σπίτια, γιατί ο **Θωμάς Σδρόλιας**, ο παππούς μου, του 'δωσε το μερίδιό του σε μετρητά!

Στις επιστολές δε που έστελνε από το Βόλο στ' αδέλφια του, τα αποκαλούσε «κτηματίες» κι ο πατέρας μου θύμωνε. Έλεγε, με κοροϊδεύει!

Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»
Αριθμός φύλλου 125
Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2013

Η στρατιωτική μου θητεία
Στο κέντρο βασικής εκπαίδευσης Καλαμάτας

Αμέσως μόλις τελείωσα το Πανεπιστήμιο, κατατάχτηκα φαντάρος και παρουσιάστηκα στο Κέντρο Βασικής Εκπαίδευσης Καλαμάτας όπου ήταν το εκπαιδευτικό κέντρο για τους νεοσύλλεκτους. Η πρώτη ενέργεια, μόλις μας παρέλαβαν ήταν το κούρεμα με την ψιλή μηχανή «*εν χρω*». Ύστερα μας έδωσαν τα στρατιωτικά ρούχα και ντυθήκαμε στρατιώτες. Τα πολιτικά ρούχα τα κάναμε δέμα, γράψαμε τη διεύθυνση του σπιτιού μας, εμφανώς, στο εξωτερικό μέρος και τα δώσαμε στο αρμόδιο γραφείο για να τα στείλει στον προορισμό τους.

Οι θάλαμοι ήταν μακρόσυρτοι και είχαν δυο σειρές από διώροφα κρεβάτια. Μια σειρά δεξιά και μια αριστερά. Έπιασα τον κάτω όροφο ενός κρεβατιού, το έστρωσα και το ετοίμασα για την επιθεώρηση από το δεκανέα. Γνωρίστηκα με τους συναδέλφους μου, που ήταν δεξιά και αριστερά και πιάσαμε κουβέντα για να εξοικειωθούμε καλύτερα μεταξύ μας και να μάθουμε καλύτερα ο ένας τον άλλο.

Το ημερήσιο πρόγραμμα

Τη ημερήσιο πρόγραμμα ήταν καθορισμένο και μονότονο: Εγερτήριο, πλύσιμο στις υπαίθριες βρύσες, ντύσιμο με τα στρατιωτικά ρούχα και βίρα στο προαύλιο για την παράταξη και την αναφορά του λόχου. Η πρωινή σουηδική γυμναστική ήταν απαραίτητη, καθώς και το πρωινό ρόφημα γάλα σκόνη ή τσάι. Ύστερα άρχιζε η εκπαίδευση, θεωρητική στην αρχή για τα καθήκοντά μας και τον προορισμό μας και πρακτική αργότερα με τη χρήση των όπλων, ποια ήταν τα μέρη του και πώς λεγόταν το καθένα, πώς λύνεται το όπλο, πώς καθαρίζεται, ιδιαίτερα μετά από κάποια σκοποβολή, πώς φοριέται στον ώμο και πώς χρησιμοποιείται με τα διάφορα παραγγέλματα: *επ' ώμω αρμ*, *παραπόδα αρμ*, *παρουσιάστε αρμ*, *εμπρός μαρς*, *ένα δύο εν δυο*, *σημειωτόν*, *λόχος άλτ*, *κλίνατε επί δεξιά* κ.τ.τ.

Το απαίσιο φαγητό μας

Το μεσημεριανό και το βραδινό φαγητό, που το παίρναμε με την καραβάνα από το καζάνι σε φάλαγγα κατ' άνδρα, ήταν απαίσιο. Μετά δυσκολίας τρώγαμε λίγο με το ζόρι, για να μπορέσουμε να σταθούμε στα πόδια μας, γιατί κουραζόμασταν από τις ασκήσεις. Ιδιαίτερα εκείνο το τουρλού (κολοκύθια, πατάτες, μελιτζάνες μέσα σε βρασμένο νερό), δε τρώγονταν. Τόσο που μια μέρα, που ήρθε και ο λοχαγός στο καζάνι για να το δοκιμάσει, το αηδίασε. Για το λόγο αυτό και έβαλε τις φωνές στους δυο μαγείρους και τους τιμώρησε με κράτηση.

Η βρωμερή «Καλιόπη»

Πολύ γούστο είχε η υπόθεση με την ασχημομούρα και βρωμερή «Καλλιόπη». Ένας δεκανέας καθημερινά, κατά τις 10 η ώρα το πρωί, που είχαμε ανάπαυλα, φρόντιζε να έρθει κοντά μας και να μας μαζέψει για να επισκεφθούμε αυτή την «Καλλιόπη». Ήταν δε η «Καλλιόπη» τα αποχωρητήρια του στρατοπέδου, τα οποία τα βρωμούσαν κάποιοι φαντάροι που τα επισκέπτονταν τη νύχτα, αποπατώντας εδώ κι εκεί. Και εμείς, με τις σκούπες και άφθονο νερό, προσπαθούσαμε να σκουπίσουμε όσο μπορούσαμε καλύτερα, υπό την άμεση επίβλεψη του δεκανέα, τις ακαθαρσίες αυτές. Έτσι τα αποχωρητήρια λίγο αργότερα έλαμπαν από την καθαριότητα.

Πολλές φορές μας έκαναν και θεωρητική διδασκαλία. Καθόμασταν κατάχαμα κάτω από ένα δένδρο και ένας αξιωματικός μας μιλούσε για ένα θέμα πατριωτικό, ιστορικό ή θρησκευτικό. Μια μέρα ένας λοχαγός, μας μίλησε για την Παναγία, όπως την περιγράφει η Αγία Γραφή, και όπως είναι πάντα κοντά στον ελληνικό στρατό, αποτελώντας τη σκέπη μας και τη δύναμή μας στους πολέμους. Ικανοποιηθήκαμε πολύ από την εμπεριστατωμένη ομιλία του. Οποία όμως, έκπληξη δοκιμάσαμε ότι σε κάποια κακή στιγμή, που κάποιοι από μας παραφέρθηκαν, άρχισε να μας φωνάζει και να μας βρίζει βάζοντας και την Παναγία στο λεξιλόγιό του.

Έξω από το στρατόπεδο

Κάποιες φορές κάναμε πορείες και βγαίναμε έξω από το στρατόπεδο. Τι πορείες αυτές τις απολαμβάναμε με το παραπάνω, γιατί μας φαινόταν ότι αναπνέουμε ελεύθερο αέρα από την καραντίνα που είχαμε μέσα στο στρατόπεδο. Απολαμβάναμε επίσης και τις δοκιμαστικές βολές με πραγματικές σφαίρες που τις κάναμε πάλι έξω και μακριά από το στρατόπεδο σε έρημες περιοχές. Ειδική περίπτωση αποτελούσε η ρίψη χειροβομβίδας, στην οποία είχαμε εκπαιδευτή τον ίδιο τον ταγματάρχη του τάγματος, ο οποίος μας περίμενε έναν – έναν πίσω από ένα ανάχωμα. Μας έλεγε πώς να πιάσουμε την χειροβομβίδα με το δεξί μας χέρι, πώς να βγάλουμε την περόνη της με το αριστερό, πώς να την πετάξουμε πάνω από το ανάχωμα και πώς να κρυφτούμε ύστερα πίσω από αυτό. Όλοι περάσαμε από τη δοκιμασία αυτή χωρίς κανένα ατύχημα. Εντούτοις υπήρχε η διάδοση ότι κάποιος παλαιότερα, μέσα στη σαστιμάρα του, δεν μπόρεσε να την πετάξει τη χειροβομβίδα και του έπεσε κάτω με βγαλμένη την περόνη. Αστραπιαία ο ταγματάρχης την αρπάζει και την εκσφενδονίζει μακριά. Έτσι αποφεύχθηκε το ατύχημα.

Χορωδιακά τραγούδια από το ραδιόφωνο του στρατοπέδου

Με τον καιρό γνωριστήκαμε και με άλλους συναδέλφους μας, κυρίως συμφοιτητές μας και κάναμε παρέα για να διασκεδάσουμε την ανία μας από την καραντίνα μέσα στο στρατόπεδο. Τα απογεύματα μετά το βραδινό φαγητό ακούγαμε από τα μεγάφωνα του στρατοπέδου διάφορα συνθήματα και τραγούδια πατριωτικά και λαϊκά της εποχής, π.χ. «Μαντουβάλα, αγάπη γλυκιά μου». Τότε ο **Νέλλας**, ένα δραστήριος και ενεργητικός θεολόγος, μέλος της Χ.Φ.Ε. Αθηνών, έριξε την ιδέα: Εδώ που είμαστε τόσοι πολλοί δεν κάνουμε μια χορωδία για να περνάμε ευχάριστα την ώρα μας και να τραγουδάμε από το ραδιόφωνο του στρατοπέδου;

Και «αμ έπος αμ έργο». Πήγε με μερικούς από μας στον διοικητή, του είπε την ιδέα μας,

του άρεσε, έδωσε την άδεια και αρχίσαμε τις πρόβες. Τα τραγούδια που διαλέξαμε ήταν τα πατριωτικά, κλέφτικα και θρησκευτικά τραγούδια που τα ξέραμε δα από τα οικοτροφεία. Έτσι κάναμε την παρθενική μας εμφάνιση με μερικά από αυτά, συνδυάζοντάς τα και με ανάλογες εισαγωγές από την ιστορία τους. Η πρώτη εντύπωση ήταν άριστη. Ύστερα τα εμπλουτίσαμε ακόμη περισσότερο την εκπομπή και με διάφορα σκετσάκια ενδιάμεσα, ανέκδοτα, γρίφους κ.λπ. Έτσι κάθε απόγευμα στο στρατόπεδο αντιλαλούσαν τα τραγούδια μας και οι εκπομπές μας από την πολυπληθή χορωδία μας, διότι πλαισιώθηκε και με άλλους ακόμη στρατιώτες, οι οποίοι μας πλησίασαν.

Στο στρατόπεδο «Παύλου Μελά» Θεσσαλονίκης

Αφού τελείωσε η βασική εκπαίδευση της Καλαμάτας, μας έβαλαν στο τραίνο «*άνδρες 24, ίπποι 6*» και με έναν έφεδρο ανθυπολοχαγό επικεφαλής, μας οδήγησαν στο στρατόπεδο «Παύλου Μελά» Θεσσαλονίκης, όπου ενταχθήκαμε στην «Πυροβολαρχία Παρατηρήσεων», την πυροβολαρχία των επιστημόνων όπως την λέγαμε, γιατί οι πλείστοι ήμασταν πτυχιούχοι του Πανεπιστημίου. Εκεί βρήκα και αρκετούς συμφοιτητές μου και κάναμε πολύ καλή παρέα μαζί.

Υπήρχαν και άλλες μονάδες πυροβολικού στο μεγάλο αυτό στρατόπεδο, με τα πολλά κτιριακά συγκροτήματα, όπως π.χ. η πυροβολαρχία των πυραύλων, αλλά η δική μας πυροβολαρχία ήταν η καλύτερη. Γι' αυτό περάσαμε πολύ καλά και σε σχέση με το στρατόπεδο της Καλαμάτας ήταν σαν τη μέρα με τη νύχτα. Καθαροί και περιποιημένοι θάλαμοι, καινούργια διώροφα κρεβάτια, στρώματα ατσαλάκωτα, προαύλια άνετα, με αθλοπαιδιές (κυρίως βόλεϊ) κ.λπ., αλλά και φαγητό νοστιμότατο. Ιδιαίτερα εκείνο το παστίτσιο το περιμέναμε με λαχτάρα και πάντα δίναμε συγχαρητήρια στους μαγείρους. Οι άλλες μονάδες μας ζήλευαν.

Το έργο μας ως παρατηρητές και υπολογιστές

Η πυροβολαρχία παρατηρήσεων ήταν η πρώτη που δημιουργήθηκε στο στρατό της Ελλάδος. Κύρια όργανά της ήταν μεγάλες διόπτρες (κιάλια) που στηρίζονταν σε γερούς τρίποδες πτυσσόμενους. Όσοι από μας είχαν την ειδικότητα του «παρατηρητή λάμψεων» σκόπευαν με τις διόπτρες αυτές προς τις λάμψεις που έρχονταν από τον εχθρό κατά την εκπυρσοκρότηση των όπλων τους και με το αζιμούθιο και το ύψος τους, που διδόταν από τις χαραγές του οργάνου, τις εντόπιζαν και έδιναν τα στοιχεία στους άλλους στρατιώτες, που είχαν την ειδικότητα του «υπολογιστή λάμψεων».

Αυτοί τώρα, είχαν στη διάθεσή τους μια μεγάλη στρόγγυλη πινακίδα, στηριζόμενη σε 4 πόδια, όπου είχαν εκ των προτέρων προσδιορίσει τη θέση τους και χαράζοντας διάφορες ευθείες γραμμές, εύρισκαν το στίγμα της λάμψεως. Αυτό το στίγμα το έδιναν στα πυροβόλα και εκείνα εννοείται ότι άρχιζαν να πυροβολούν εναντίον του εχθρού.

Η επιστημονική εκπαίδευσή μας

Στην πυροβολαρχία παρατηρήσεων είχαμε βασικά δύο εκπαιδευτές λοχαγούς: έναν για τους παρατηρητές και άλλον έναν για τους υπολογιστές. Η εκπαίδευση ήταν θεωρητική μέσα σε αίθουσες διδασκαλίας με θρανία και πίνακα ή πρακτική στο ύπαιθρο με υποθετικούς στόχους.

Μια μέρα που ο λοχαγός των παρατηρητών εκτάκτως ειδοποιήθηκε να αναχωρήσει, ανέθεσε σε μένα να κάνω το μάθημα, το οποίο ήταν επανάληψη. Κατά κακή μου τύχη, όμως, εκεί που όλα πήγαιναν καλά ανοίγει η πόρτα της αίθουσας και εμφανίζεται ο στρατοπεδάρχης. Αμέσως δίνω το παράγγελμα «Προσοχή» στους στρατιώτες, χαιρετάω κι εγώ και παρουσιάζομαι με φωνή δυνατή σε στάση προσοχής.

Ο στρατοπεδάρχης πρόσεξε ότι ο δεκανέας της ομάδας δεν στάθηκε προσοχή και τον παρατήρησε έντονα λέγοντάς του: «*Κακώς δεν υπάκουσες στο παράγγελμα που έδωσε ο στρατιώτης – εκπαιδευτής. Πρέπει να ξέρεις ότι εδώ μέσα δεν είσαι εσύ ο ανώτερος αλλά ο εκπαιδευτής και αυτός διευθύνει την ομάδα*».

Μου έκανε και μένα μερικές ερωτήσεις για το μάθημα που κάνω, εάν το αφομοιώνουν οι στρατιώτες, εάν είναι πειθαρχικοί σε μένα όπως είναι στον λοχαγό που απουσιάζει και ύστερα έφυγε με τη συνοδεία του. Κι εγώ, όταν συνήλθα από το αναπάντεχο αυτό ξάφνιασμα, συνέχισα το μάθημα, μέχρι το διάλειμμα.

Ένα Πάσχα αξέχαστο στο στρατό

Το κάθε Πάσχα στο στρατό γιορτάζεται μεγαλοπρεπώς. Λείπει βέβαια το «Χριστός Ανέστη» έξω από τις εκκλησιές, γιατί τότε δεν είχαμε εκκλησία μέσα στο στρατόπεδο, αλλά όλα τα άλλα ήταν στο φόρτε τους. Από την προηγούμενη μέρα είχε σκαφτεί ένα μακροσκελές σκάμμα για όλες τις μονάδες σε μια απόμερη πλευρά του στρατοπέδου και ανήμερα, πρωί – πρωί άναψαν τις φωτιές με τα κάρβουνα και εκεί πάνω άρχισαν να περιστρέφουν τις σούβλες με τα πολυάριθμα αρνιά, για το ψήσιμο. Άλλοι ασχολήθηκαν από την προηγούμενη μέρα πάλι και έστησαν ένα κιόσκι για το μεγάλο τραπέζι.

Ανήμερα άρχιζαν να στολίζουν το κιόσκι με διάφορα στολίδια και συναγωνίζονταν ποια μονάδα θα το στολίσει καλύτερα. Όλοι κοίταζαν προς την πυροβολαρχία μας γιατί ήταν η καλύτερη. Αλλά οι υπεύθυνοι σχεδιαστές δεν είχαν πει ακόμη την τελευταία τους λέξη. Μόλις έφθασε 12 η ώρα, έγινε το μεγάλο μπαμ. Πολυάριθμα πολύχρωμα μπαλόνια πήραν τη θέση τους γύρω – γύρω από το σκέπαστρο του κιόσκι και έδωσαν σ' αυτό μια μοναδική και σπάνια λαμπρότητα και φωτεινότητα. Οι άλλες μονάδες ζήλευαν, βέβαια, αλλά πού να βρουν και αυτές μπαλόνια κυριακάτικά και μάλιστα πασχαλιάτικα.

Τα αρνιά ήταν έτοιμα τεμαχίστηκα και προσφέρθηκαν σε πιατέλες στο μεγάλο κεντρικό τραπέζι. Οι αξιωματικοί και οι οπλίτες κάθισαν όλοι χαρούμενοι γύρω – γύρω, με τις γυναίκες τους και τους άλλους οικείους τους και τσούγκρισαν τα κόκκινα αυγά τους, ευχόμενοι «*Χριστός Ανέστη – Αληθώς Ανέστη*», ενώ το κρασί και τα άλλα ποτά έρρεαν άφθονα. Τα γλυκίσματα, επίσης άφθονα, καλούσαν τον καθένα να δοκιμάσει τη γεύση τους. Το δημοτικό τραγούδι γέμιζε την ατμόσφαιρα και οι πιο καλοί χορευταράδες με τις κυρίες και δεσποινίδες το έριξαν σε ένα ωραίο παραδοσιακό χορό.

Κατά το απογευματάκι, άρχισαν να αποχωρούν οι επισκέπτες και οι ξένοι. Οι φαντάροι κατακουρασμένοι αλλά και κατενθουσιασμένοι μάζεψαν όλα τα υπόλοιπα απομεινάρια του λουκούλλειου γεύματος, ξέστησαν και το κιόσκι και απήλθαν στους κοιτώνες τους κατευχαριστημένοι. Ήταν ένα πλούσιο και αξέχαστο Πάσχα του 1960.

Η «λούφα και παραλλαγή» δεν έπιασε

Είναι γνωστή η «λούφα και παραλλαγή» στο στρατό. Να λουφάξουμε και να κρυφτούμε κάπου, να παραλλάξουμε την περιβολή μας και να την βγάλουμε «μπέχου», μακριά από τις ασκήσεις, τα μαθήματα και τις άλλες στρατιωτικές μας υποχρεώσεις.

Θελήσαμε, λοιπόν, μια μέρα να το εφαρμόσουμε κι εμείς αυτό, παρατηρητές και υπολογιστές, αλλά την πάθαμε σαν αγράμματοι. Δεν υπολογίσαμε σωστά όλα τα πράγματα. Τι συνέβη, λοιπόν;

Ήταν μια μέρα συννεφιασμένη και σκοτεινή. Άλλοτε ψιλόβρεχε και άλλοτε σταματούσε. Η διαταγή ήταν να πάμε έξω από τη Θεσσαλονίκη μακριά για μια άσκηση πραγματική, με όλα στοιχεία και τον εξοπλισμό. Φορτώσαμε, λοιπόν, την πινακίδα και τις διόπτρες, πήραμε και τα άλλα απαραίτητα εξοπλιστικά μέσα, ανεβήκαμε κι εμείς πάνω στα αμάξια και ξεκινήσαμε.

Όταν φθάσαμε στον καθορισμένο τόπο ένας από τους μεγαλύτερους της πυροβολαρχίας, πτυχιούχος γεωπόνος, έριξε την ιδέα.

- Επειδή ο καιρός είναι ακατάλληλος να μην κατεβάσουμε την πινακίδα από του Τζέιμς, ούτε τις διόπτρες και τα άλλα συμπράγκαλα και να πούμε, αν μας ρωτήσουν οι αρμόδιοι ότι τα κάναμε όλα πάνω στο αυτοκίνητο. Αφήστε, βέβαια, ότι δεν πρόκειται να μας ελέγξει κανείς, όπως τόσες άλλες φορές.

Ακούσαμε την ιδέα του και άλλοι συμφώνησαν, άλλοι διαφώνησαν και άλλοι παρέμειναν σκεπτικοί. Τελικά αποδεχθήκαμε όλοι την πρόταση και το ρίξαμε στην κουβέντα και στα καλαμπούρια. Κατά το μεσημεράκι καταφθάνει και ο **Σερλής**, ο λοχαγός μας.

- Όλα καλά, προσδιορίσατε το στόχο; Μας λέει
- Ναι, βέβαια, απαντάμε εμείς, μόνο που λόγω της ψιχάλας αφήσαμε πάνω την πινακίδα και εκεί τα κάναμε όλα.
- Για να ιδώ τι κάνατε;

Και με ένα σάλτο ανεβαίνει πάνω στο Τζέιμς. Εμείς κερώσαμε. Δεν ξέραμε πού να κρυφτούμε. Μόλις βλέπει ότι δεν κάναμε τίποτε μας έβαλε τις φωνές και αγρίεψε. Ποτέ δεν περίμενε από εμάς να τον κοροϊδέψουμε μπροστά στα μάτια του. Μας μάλωσε, μας φώναξε και μας τιμώρησε παραδειγματικά.

- Το βράδυ όλοι στο κρατητήριο, σε 20ήμερη συνεχή κράτηση, λίαν επιεικώς, για να μη σας στείλω φυλακή, είπε.

Το είπε και το έκανε. Το βράδυ όλοι τη βγάλαμε στο πειθαρχικό κρατητήριο. Και όχι μονάχα εκείνο το βράδυ, αλλά και όλα τα επόμενα 20 βράδια, Μάλιστα, μετά το σιωπητήριο, ερχόταν στο στρατόπεδο –γιατί έμενε έξω από αυτό– για να ιδεί αν τηρείται κατά γράμμα η εντολή του.

Αυτά πάθαμε εκείνη την ημέρα, που θελήσαμε να κάνουμε τον «έξυπνο». Ήταν ένα από τα πολλά «έξυπνα» που σοφίζονται οι φαντάροι στο στρατό και που τις πιο πολλές φορές την παθαίνουν σαν κι εμάς.

Στον επιστημονικό κύκλο του Κοντόπουλου

Τον αστρονόμο – καθηγητή Πανεπιστημίου **Γεώργιο Κοντόπουλο**, τον γνώριζα από την Αθήνα, που ήταν επιμελητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τώρα πλέον εκλέχτηκε και καθηγητής αστρονομίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Έμαθα, λοιπόν, ότι ο ίδιος έχει δημιουργήσει έναν επιστημονικό κύκλο, όπου παρουσιάζονται και μελετώνται διάφορα επιστημονικά θέματα, κυρίως αστρονομικά και κάθε

βδομάδα συγκεντρώνονται και τα συζητούν. Ένας από τον Κύκλο αναλάμβανε να εισηγηθεί κάποιο θέμα που το ήξερε ή ο Κοντόπουλος ανέθετε σε ένα μέλος του κύκλου, να κάνει την εισήγηση, με διάφορα βοηθήματα που του έδινε.

Ζήτησα να γίνω κι εγώ μέλος, του κύκλου αυτού, πράγμα που ευχαρίστως έγινε αμέσως. Έτσι κι εγώ, κάθε βδομάδα συμμετείχε στα «μαθήματα» το κύκλου αυτού που ήταν, όπως είπα, κυρίως αστρονομικά, τα οποία με ενδιέφεραν πάρα πολύ. Με τον τρόπο αυτό εύρισκα μια διέξοδο στη μονοτονία του στρατοπέδου, και ερχόμουν σε επαφή με την επιστήμη την οποία τόσο πολύ αγαπούσα.

Όταν δεν είχα έξοδο στην πόλη της Θεσσαλονίκης με τους άλλους φαντάρους και έμενα μέσα στο στρατόπεδο, περνούσα την ώρα μου μαθαίνοντας ..... γαλλικά. Είχα αγοράσει εάν γαλλικό λεξικό και πήρα κατά αλφαβητική σειρά τις συνηθισμένες λέξεις της ομιλίας μας, τις σημείωνα και μάθαινα την ερμηνεία και τη σημασία τους. Έτσι προχώρησα πολύ στα γαλλικά μου.

Πού κι που, με πλησίαζε δειλά – δειλά και ένας φαντάρος – οδηγός αυτοκινήτου, που τον είχαν πάρει στο ψιλό οι άλλοι φαντάροι για να σπάσουν πλάκα μαζί του και τον πείραζαν συνεχώς. Εγώ τον δεχόμουν ευχαρίστως, και συζητούσαμε για το χωριό του, για την οικογένειά του κ.λπ. Γίναμε φίλοι. Μάλιστα μια μέρα με έβαλε στο τιμόνι του αυτοκινήτου του και κάναμε μαζί μια μικρή βόλτα μέσα στο στρατόπεδο.

Κατασκηνώσεις στο Μπέλες

Πλησιάζοντας στο τέλος της στρατιωτικής μου θητείας, πήρα 20ήμερα άδεια και συμμετείχα στις κατασκηνώσεις των ΧΜΟ Θεσσαλονίκης που θα γίνονταν εκείνη τη χρονιά στους πρόποδες του όρους Μπέλες, δίπλα σε ένα ρυάκι. Γνώρισα, λοιπόν, τον **Κωνσταντίνο Αθανασόπουλο**, ο οποίος αμέσως μου έκανε μια λεπτομερή ξενάγηση το «Φάρο» της Χριστιανικής Κίνησης και μου έδειξε στο τελευταίο μικρό πάτωμα το φτωχικό και απέριττο δωματιάκι του όπου έμενε –ένα ράντζο εκστρατείας, ένα τραπεζάκι με μικρή βιβλιοθήκη και μια καρέκλα– που μου έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση.

- Σε προορίζω για την πρώτη ομάδα των μεγάλων, μου είπε ο Αθανασόπουλος, ξέροντας ότι είχα αρκετή πείρα από τις ομάδες και τις κατασκηνώσεις των Αθηνών, του Παρνασού.

Όταν φθάσαμε εκεί βρήκαμε τις σκηνές έτοιμες, στημένες από την «ΠΡΟΚΑ» (προκατασκηνωτική), σε μια ελαφρώς κατηφορική πλαγιά δίπλα στο ρυάκι, σε δυο σειρές δεξιά και αριστερά, με έναν φαρδύ διάδρομο στο μέσο. Η πρώτη ομάδα έπιασε την πρώτη πάνω – πάνω βορεινή σκηνή. Οι μαθητές άνοιξαν μαζί μου τα πτυσσόμενα κρεβάτια εκστρατείας, τα έστρωσαν, έβαλαν και τα πράγματά τους από κάτω, κατάχαμα, και αρχίσαμε την κουβέντα για να γνωριστούμε καλύτερα. Το βραδάκι φάγαμε στην υπαίθρια τραπεζαρία της κατασκηνώσεως, κάναμε την ομαδική προσευχή και κατακλισθήκαμε για να ξεκουραστούμε.

Τη νύχτα μας ξύπνησε ένα γερό μπουμπουνητό, ένας σφοδρός αέρας και μια απότομη νεροποντή. Αλαφιασμένοι σηκωθήκαμε και δεν ξέραμε τι να κάνουμε.

- Λασκάρετε όλα τα σχοινιά γύρω από τη σκηνή, φώναξα.

Και αμέσως τα παιδιά βγήκαν μαζί μου έξω και παρά τη βροχή και το δυνατό βοριά, λάσκαραν όλα τα σχοινιά και έτσι δεν έσπασαν. Έμεινε λοιπόν, η σκηνή μας όρθια και προστάτευε από τον αέρα τις υπόλοιπες σκη-

νές της ίδιας σειράς, ενώ οι σκηνές της άλλης σειράς έπεσαν όλες και τα παιδιά βρέθηκαν άστεγα στη νεροποντή.

Ευτυχώς υπήρχε ένα νεόκτιστο διώροφο κτίριο κάτω χαμηλά, όπου εγκαταστάθηκαν και πέρασαν τη νύχτα κακήν – κακώς, με τα πράγματά τους. Εμείς μετά την κοσμοχαλασιά, που διήρκεσε περί τις 2 ώρες, τη βγάλαμε κανονικά στα κρεβάτια μας και το πρωί ξημερώσαμε με μια ευχάριστη και απολαυστική λιακάδα.

Οι επόμενες μέρες ήταν όλες καταπληκτικές. Περάσαμε πολύ καλά στις κατασκηνώσεις του Μπέλες, αν και εγώ είχα μια σοβαρή ενόχληση με τα έντερά μου. Από τις πρώτες μέρες μου έπιασε μια μόνιμη ευκοίλια που με ταλαιπώρησε κάπως. Μια σταματούσε και μια ξανάρχιζε. Δεν μπόρεσα να καταλάβω τι με πείραξε. Ο γιατρός της κατασκηνώσεως, μου έδινε τα ανάλογα χάπια, αλλά δεν έκαναν τίποτε, τόσο που μια μέρα του είπα:

- Μήπως γιατρέ, αυτά τα χάπια είναι για να συνεχίσει η ευκοίλια και όχι να σταματήσει;

Αν εξαιρέσουμε αυτή τη μικρή περιπέτεια, κατά τα άλλα ήταν πολύ καλές οι κατασκηνώσεις του Μπέλες με τον αρχηγό τον θαυμάσιο και φιλοσοφημένο **Καλτέκη.**

Όταν τελείωσαν οι κατασκηνώσεις, τελείωσε και η άδειά μου, μαζί και η θητεία μου του ενός έτους λόγω του ότι ήμουν προστάτης οικογενείας Πήρα το απολυτήριο στρατού και πήγα στο χωριό μου, για να βοηθήσω τη μάνα μου **Όλγα** και τα άλλα μέλη της οικογένειάς μου στο μάζεμα του καπνού.

Οκτώβριος 2022.

Στο 1ο Λύκειο Βόλου[17]

Η πρώτη μου μέρα στο Σχολείο

Ήταν Πάσχα του 1964, όταν απροσδόκητα ήρθε η απόσπασή μου στο Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου. Η χαρά μου ήταν απερίγραπτη μια και θα έπαιρνε τέλος η ταλαιπωρία μου με το πήγαινε - έλα στο Βελεστίνο, όπου υπηρετούσα οργανικά.

Έτσι εκείνη τη Δευτέρα της διακαινησίμου, παίρνω το βεσπάκι μου και νωρίς – νωρίς καταφθάνω στο σχολείο. Ανεβαίνω βιαστικός την πανύψηλη εξωτερικά σκάλα του δυτικού κτιρίου και μπαίνω μέσα στον πρώτη αίθουσα, όπου ήταν, τότε, τα Γραφεία. Με υποδέχεται, φανερά χαρούμενος, ο υποδιευθυντής **Μαργαρίτης Μωραΐτης**, φιλόλογος, και μου δίνει τις πρώτες πληροφορίες για το σχολείο και τους μαθητές του. Ύστερα αποσύρεται πίσω από το παραβάν, όπου υποτίθεται ότι είχε το ιδιαίτερο Γραφείο του ο γυμνασιάρχης **Γεώργιος Αλεξίου**, ο οποίος δεν ξέρω γιατί απουσιάζει σήμερα.

Ύστερα καταφθάνουν και οι άλλοι συνάδελφοι, όλοι τους μεγαλύτεροι από μένα και μερικοί ήδη στο τελευταίο στάδιο της εκπαιδευτικής τους σταδιοδρομίας. Ο φιλόλογος **Βασίλειος Αργυράκης**, λιγομίλητος και στωικός, όπως ακριβώς τον είχα γνωρίσει όταν ήταν καθηγητής στην Καρδίτσα. Ο φιλόλογος **Δημήτριος Καψούρης**, αρκετά ομιλητικός και συμβουλευτικός: *Πρόσεχε παιδί μου εκείνους τους μαθητές του κλασικού τμήματος που παίρνεις. Μη σου πάρουν τον αέρα, γιατί χάθηκες. Είσαι νέος και σκέπτομαι πώς θα σταθείς μέσα στην τάξη.* Ο φιλόλογος **Άγγελος Σταθάκης** με την κελαηδιστή φωνή του και το στομφώδες ύφος του. Ο μαθηματικός **Κωνσταντίνος**

17. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων κάποτε...» Α΄ τόμος, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995, σελ. 231.

Ματζώρος, πολύ μετρημένος και λίγο χαμογελαστός: *άντε να συνεργαστούμε καλά γιατί έχουμε κοινά τμήματα*. Ο φυσικός **Ηλίας Σωτηρόπουλος**, σοβαροφανής μεν, αλλά πολύ καταδεκτικός και γλυκομίλητος. Ο θεολόγος **Γεώργιος Δεπούντης** καθόλα τυπικός και καθώς πρέπει συνάδελφος. Ο φυσικός **Αργύριος Φιλάρετος**, με τη μεγάλη καρδιά του και την απλότητα του χαρακτήρα του.

Σε λίγο το στενόμακρο, σε σχήμα «Γ» Γραφείο, γέμισε από συναδέλφους, τους πιο πολλούς άγνωστους, οι οποίοι τακτοποιούσαν τα χαρτιά τους, συμβουλεύονταν τα βιβλία τους, έπαιρναν τα απαιτούμενα από τις θυρίδες τους, κουβέντιαζαν μεταξύ τους, και ετοιμάζονταν για την πρώτη ώρα του μαθήματός τους.

Ο ήχος του κουδουνιού, που το χτυπάει ζωηρά και παρατεταμένα ο κυρ **Γιώργος Μπουκουβάλας**, ο επιστάτης, δίνει το σύνθημα της εξόδου στο κεφαλόσκαλο για τη σύνταξη και την πρωινή προσευχή. Εγώ με μερικούς νεότερους κατεβαίνουμε κάτω για να επιβλέπουμε καλύτερα τους μαθητές.

Ο **Δημήτριος Γούλας**, ο γυμναστής, δίνει τα παραγγέλματα: «*Σχολείοοο προσοχή. Ανάπαυση! Προσοχή. Στοιχηθείτεεε! Ατενώς. Ανάπαυση! Προσοχή. Προσευχή.* Ύστερα είναι η σειρά της **Βασιλικής Οικονομάκη.** Με το βιολί της δίνει τον τόνο και όλοι οι μαθητές ψάλλουν μελωδικά: *Συ που κόσμους κυβερνάς ...*

Μετά από αυτά οι μαθητές κατευθύνονται προς τις αίθουσες διδασκαλίας. Οι μεγαλύτεροι μπαίνουν στο καινούργιο κτίριο και οι μικρότεροι στις παράγκες, όπου προχωρώ κι εγώ, αφού έχω μάθημα στην Α΄ τάξη. Εκεί γνωρίζω τους πρώτους μαθητές μου: τον **Γιώργο Κατοίκο**, τον **Γιώργο Κίσσα**, τον **Κώστα Μπαρπάκη**, τον **Ξενοφώντα Πλατανιώτη**, το **Νίκο Σακαλάκη**, το **Γιώργο Τουλουμάκο** κ.ά.[18]

Μου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση η σπιρτάδα και η δεκτικότητα που έχουν οι μαθητές του τμήματος αυτού. Παρακολουθούν με ενδιαφέρον τα λεγόμενά μου, και απαντούν πάντα εύστοχα στις ερωτήσεις μου. Τόσο, που βγαίνοντας, φανερά ικανοποιημένος από τη τάξη σκέφτομαι: Να, λοιπόν, που ανοίγεται ευοίωνο το μέλλον μου στο σχολείο αυτό. Ούτε που το περίμενα να κάνω τόσο κατανοητό και πετυχημένο το πρώτο μάθημά μου.

Παρόμοια κυλούν και οι άλλες ώρες στις μικρότερες τάξεις, οπότε έρχεται η ώρα, που θα μπω στο πρακτικό και θα διδάξω την απροσδιόριστη ανάλυση πρώτου βαθμού. Είχα κάνει μια πολύ καλή προετοιμασία για το μάθημα αυτό. Εντούτοις πήγαινα με κάποιο χτυποκάρδι, επειδή οι συνάδελφοι μου είπαν ότι το τμήμα αυτό είναι πολύ καλό και απαιτητικό. Αλλά και εδώ η γεύση ήταν η ίδια. Οι μαθητές είναι πάρα πολύ καλοί, ξύπνιοι και με πολλές απορίες, αλλά πάντα σωστοί και πειθαρχικοί. Ενδιαφέρονται πολύ για το μάθημα και κάνουν χίλιες δυο ερωτήσεις. Μια ερώτηση του **Δ. Παπαγεωργίου** με βάζει σε αμηχανία για μια στιγμή, γρήγορα όμως, δίνω την ορθή απάντηση και έτσι ησυχάζω[19].

Ομολογώ ότι βγήκα από την τάξη αυτή αρκετά κουρασμένος, αλλά φανερά ικανοποιημένος, αφού έκανα ένα μάθημα αρκετά απαι-

18. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι σήμερα οι πλείστοι μαθητές του τμήματος αυτού, σταδιοδρόμησαν κατά τον καλύτερο τρόπο στην κοινωνία μας. Ο **Γιώργος Κατοίκος** και ο **Κώστας Μπαρπάκης** είναι γιατροί, ο **Γιώργος Κίσσας** και ο **Γιώργος Τουλουμάκος** είναι μηχανικοί, ο **Ξενοφώντας Πλατανιώτης** και ο **Νίκος Σακαλάκης** είναι μαθηματικοί.

19. Μέχρι και σήμερα είχα την απορία: Άραγε η ερώτηση αυτή ο **Δ. Παπαγεωργίου**, την έκανε για να με δοκιμάσει, αφού επρόκειτο για άριστο μαθητή; Όταν τον βρήκα στη συνεστίασή τους που έκαναν στο αεροδρόμιο πέρυσι, έμαθα επί τέλους την απάντηση: *Όχι δεν επρόκειτο για παγίδα. Ήταν απλώς μια απορία του.*

τητικό και γεμάτο καινούργιες και δύσκολες έννοιες, που κατόρθωσα να τις αναπτύξω και να τις εξηγήσω στους μαθητές[20].

Στο διάλειμμα οι καθηγητές έλεγαν τις εντυπώσεις τους από το μάθημα και τις διάφορες κρίσεις τους για μερικούς ανάποδους μαθητές, που αν δεν αποβληθούν δεν πρόκειται να βάλουν μυαλό. *Χρειάζεται να πέσουν μερικά κεφάλια εκεί μέσα στο κλασσικό για να συνέλθουν και οι υπόλοιποι*, έλεγε και ξανάλεγε ο **Δημήτριος Καφούρης** και όλο τα έβαζε με τον απόντα σήμερα γυμνασιάρχη, ο οποίος είναι μαλακός και γι' αυτό οι μαθητές μας κάνουν ό,τι θέλουν.

Η επόμενη ώρα ήταν στο κλασσικό και όλο σκεπτόμουν πώς θα με αντιμετωπίσουν οι μεγάλοι της ΣΤ΄ τάξης, αυτοί που την προηγούμενη ώρα καταταλαιπωρούσαν τον κ. **Καφούρη**. Πώς θα μπορέσω να κάνω το μάθημα, αφού αυτοί δεν ενδιαφέρονται καν για τα μαθηματικά και είναι πολύ αδύνατοι;

Τα πράγματα, όμως και εδώ είναι περισσότερο από ενθουσιαστικά. Δεν επιμένω στις λεπτομέρειες, δεν παραδίδω πολλή ύλη, λίγα και περιεκτικά. Πρώτα κάνω ολόκληρη την παράδοση του νέου μαθήματος. Λένε ότι το καταλαβαίνουν. *Άντε τώρα, αφού το καταλάβατε να το επαναλάβουμε*, τους λέγω. Άλλος λιγότερο, άλλος περισσότερο τα επαναλαμβάνουν όλα, τα αφομοιώνουν και μένουν ικανοποιημένοι.

Σίγουρα μερικοί και μάλιστα οι καλοί θα σκέπτονται: *Εάν είναι έτσι να τα μαθαίνουμε εδώ και να μη διαβάζουμε στο σπίτι πολύ, θα είναι καλά. Μακάρι να συνεχίσουμε όπως σήμερα*. Και ίσως δεν έχουν άδικο, αφού είναι γνωστό ότι οι του κλασικού όχι μόνο δεν ενδιαφέρονται για τα μαθηματικά, αλλά και δυσκολεύονται πολύ να τα παρακολουθήσουν. Τους είναι εξαιρετικά αποκρουστικά.

Εδώ τελειώνει η πρώτη μου μέρα διδασκαλίας στο Α΄ Γυμνάσιο. Ευοίωνη και αποδοτική. Εκτός από τους παλαιούς, γνωρίζω σήμερα και του συνομηλίκους μου συναδέλφους, με τους οποίους θα περάσω τη φετινή χρονιά και τι οίδε, ίσως και ολόκληρη την εκπαιδευτική μου σταδιοδρομία. Το μαθηματικό **Κώστα Παπαδημητρίου**, με τη λιτή και φιλοσοφημένη σκέψη του. Το θεολόγο **Παναγιώτη Καρτσιώτη**, με την πολυπραγμοσύνη και τη δραστηριότητά του. Το φιλόλογο και θεολόγο **Ιωάννη Καραθανάση**, με την οξυδέρκεια και τη μεγάλη μνήμη του. Τη φιλόλογο **Αναστασία Μητσοπούλου**, με τη σεμνότητα και τη μεθοδικότητα στο έργο της. Τη **Μαρία Καρδαρά** της γαλλικής και τον φιλόλογο **Χαράλαμπο Μιτζέλο**, που μερικά χρόνια αργότερα είπαν να επεκτείνουν τη σχολική συμβίωσή τους με τα δεσμά του γάμου. Τον φιλόλογο **Αθανάσιο Μπένια**, με τη βαριά πειραιώτικη προφορά του και την απαράμιλλη μουσική παιδεία του[21].

Οι άγνωστες ... διοφαντικές εξισώσεις[22]

Τώρα που ήρθε η ώρα των ... εξομολογήσεων είναι ευκαιρία να διηγηθώ και πώς έμαθα

20. Είναι περιττό να σημειώσω εδώ, ότι οι πλείστοι των μαθητών μου εκείνων την επόμενη χρονιά κατέκτησαν τον επίζηλο τίτλο του φοιτητή. Θυμάμαι μερικούς: **Ανδρίτσος Β.**, **Γεραμπίνη Μ.**, **Καμπύλης Π**, **Κουτσούκος Ι.**, **Μωραΐτου Α.**, **Νικολουδάκης Π.**, **Παπαγεωργίου Λ.**, **Πρίντζιπας Δ.**, **Τζουμέρλε Μ. Τρακόσιας Α.**, **Τσεκούρα Α.**, **Φυλακτοπούλου Α.**, **Χαλουλάκος Γ.**, **Χρυσοχού Γ.**, **Χρυσοχού Ι.** κ.ά.

21. Πολλές φορές πήγα στο μικρό νοικιασμένο καμαράκι του και άκουσα για πρώτη φορά την *Ενάτη του Μπετόβεν*, από το μεγάλο δίσκο του. Έτσι άρχισα κι εγώ να μυούμαι στα μυστικά της κλασσικής μουσικής.

22. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων κάποτε... Α΄ τόμος, έκδοση: 1ο Λύκειο Βόλου, 1995, σελ. 238.

περί ... διοφαντικών εξισώσεων. Όχι, βέβαια τη σχετική θεωρία, αλλά τον μαθηματικό αυτό όρο, που μου ήταν άγνωστος μέχρι τότε.

Ήταν, θυμάμαι Πάσχα του 1964, οπότε μου ήλθε μια ειδοποίηση στο σπίτι μου, ότι έγινε χωρίς αίτηση απόσπασή μου *για το συμφέρον της υπηρεσίας*, από το Γυμνάσιο Βελεστίνου, όπου υπηρετούσα, στο 1ο Γυμνάσιο Βόλου. Ήταν μια απόσπαση, που έγινε ξαφνικά, αλλά πολύ ευχάριστη, αφού δεν θα είχα την καθημερινή ταλαιπωρία της μετάβασή μου στο Βελεστίνο.

Είχε αρρωστήσει, ξαφνικά, ο μαθηματικός **Γεώργιος Παπαδόπουλος**, και πήρε άδεια εισαγωγής στο νοσοκομείο (από όπου βγήκε υγιέστατος και συνέχισε την επιτυχημένη καθηγητική του καριέρα προαχθείς, λίγο αργότερα σε γυμνασιάρχη), οπότε έπρεπε εγώ να τον αναπληρώσω, αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου το πρόγραμμά του.

Χρειαζόταν, λοιπόν, να μεταβώ στο σχολείο κατά τις ημέρες των διακοπών του Πάσχα, να ιδώ τα βιβλία της διδασκόμενη ύλης για να ξέρω τα μαθήματα που έπρεπε να εξετάσω και να παραδώσω τη Δευτέρα, μετά τις διακοπές του Πάσχα. Ο αείμνηστος γυμνασιάρχης **Γεώργιος Αλεξίου**, τον οποίο τότε γνώριζα ως συνάδελφο, πλέον, (μου ήταν ήδη γνωστός από τα μαθητικά μου χρόνια ως καλοκάγαθος γυμνασιάρχης του 1ου Γυμνασίου), με πολλή προθυμία ήλθε στο σχολείο, που υπηρετούσε για πολλά χρόνια, με καλωσόρισε και μου έδωσε τα σχετικά βιβλία ύλης. Όταν άνοιξα την Άλγεβρα της Ε΄ Πρακτικού είδα να γίνεται λόγος για «διοφαντικές εξισώσεις 1ου βαθμού».

Ο όρος μου ήταν εντελώς άγνωστος. Έψαξα όλες τις άλγεβρες που είχα στο σπίτι μου –και είχα πολλές για την εποχή εκείνη– αλλά πουθενά δεν βρήκα ποιες ήταν αυτές οι «διοφαντικές εξισώσεις». Είχα καταλάβει, περίπου, πού πρέπει να ήταν το τέλος της ύλης που διδάχτηκε, αλλά ποιες ήταν ακριβώς οι συγκεκριμένες εξισώσεις;

Πήγα να σκάσω από το κακό μου, όταν ανακάλυψα κάπου εκεί στη γειτονιά μου έναν μαθητή της Ε΄ πρακτικού. Χωρίς καθυστέρηση πήγα στο σπίτι του και ζήτησα το τετράδιό του με τη δικαιολογία να ενημερωθώ σχετικά με τις ασκήσεις που είχαν για μετά το Πάσχα. Εκεί μέσα είδα ότι επρόκειτο για τις εξισώσεις της *απροσδιόριστης ανάλυσης β΄ βαθμού*. Τις οποίες ο **Γεώργιος Παπαδόπουλος** ονόμαζε «διοφαντικές εξισώσεις», όπως ακριβώς τις ανέγραφε ένα φροντιστηριακό βιβλίο της εποχής εκείνης.

Για εκείνους που το έχουν ξεχάσει θυμίζω ότι πρόκειται για τη θεωρία της εύρεσης των ακεραίων και θετικών λύσεων μιας εξίσωσης με δύο αγνώστους. Και για την ιστορία, ας σημειώσω ότι ο όρος αυτός είναι πολύ δόκιμος, μια και ο αρχαίος Έλληνας Διόφαντος (4ος π.Χ. αιώνας), ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε με το θέμα αυτό. Ένα θέμα, τόσο δύσκολο και τόσο ενδιαφέρον για την εποχή εκείνη, που σήμερα πλέον ελάχιστα απασχολεί τη διδασκαλία των μαθητών του Γυμνασίου.

Το πάθημά μου με το τηλεσκόπιο[23]

Όταν λυκειάρχης του Λυκείου μας ήταν ο «φιλόσοφος», όπως τον αποκαλούσαν[24] **Τιμολέων Ζήσης**, επειδή είχα από τα πρώτα μου χρόνια κάποια κλίση προς την αστρονομία, του έκανα την πρόταση να αγοράσει το σχολείο ένα τηλεσκόπιο για να μπορεί να γίνει με άνεση το μάθημα της Κοσμογραφίας.

23. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων κάποτε...» τόμος 1ος Έκδοση 1ου λυκείου Βόλου, 1995, σελ. 305.

24. Και ήταν δικαιολογημένος αυτός ο τίτλος του «Τίμου», αφού τον καιρό εκείνο είχε πάρει τον τίτλο του διδάκτορα της φιλοσοφικής σχολής.

Ο «Τίμος» δεν είπε τίποτε στην αρχή, απλώς το σκεπτόταν. Οπότε ένα πρωινό με καλεί στο γραφείο του και μου αναγγέλλει την ευχάριστη είδηση: Το σχολικό ταμείο αντέχει να αγοράσουμε ένα τηλεσκόπιο, τότε, (1968) 5.500 δρχ. περίπου.

Χωρίς να χάσω καιρό, μεταβαίνω αμέσως στην Αθήνα και αγοράζω από τον εισαγωγέα, κάποιον **Μυλωνά**, ένα αλταζιμουθιακό διοπτρικό τηλεσκόπιο τύπου pollarex, ιαπωνικό., με διάμετρο φακού 6 εκατοστών και εστιακή απόσταση 120 εκατοστών. Είναι ένα θαυμάσιο αστρονομικό όργανο, μοναδικό και σπάνιο για την εποχή μας.

Το ίδιο βράδυ ανεβαίνω στη ταράτσα του σπιτιού μου για να κάνω την παρθενική παρατήρηση των άστρων. Τι απογοήτευση, όμως! Όχι μόνο δεν βλέπω λαμπρά και μεγεθυμένα τα άστρα, όπως περίμενα, αλλά ούτε καν άστρο, όπως φαίνεται με γυμνό μάτι. Εκείνο που παρουσιάζεται στο οπτικό πεδίο του τηλεσκοπίου είναι απλώς ένα αμυδρό θολό άστρο. Κάνω προσπάθεια ξανά και ξανά, μα πάλι τίποτε. Έως ότου ήρθαν περασμένα μεσάνυχτα και εγκαταλείπω την προσπάθεια.

Η απογοήτευσή μου είναι μεγάλη. Λες να πήρα ελαττωματικό τηλεσκόπιο; Λες ο φακός του να είναι ελαττωματικός και με είδαν έτσι επαρχιώτη και μου το πάσαραν; Είχα σκοπό την επόμενη μέρα να φύγω τροχάδην για την Αθήνα για να το αντικαταστήσω ή να πάρω τα λεφτά μου πίσω.

Αλλά είχα και άλλη σκασίλα: Τι θα έλεγα την άλλη μέρα στο σχολείο; Τι θα έλεγα στους συναδέλφους, οι οποίοι θα με ρωτούσαν; Τι θα έλεγα στον λυκειάρχη, στον οποίο έπρεπε να παρουσιάσω τα πρώτα εντυπωσιακά αποτελέσματα της παρατήρησης, ώστε να πεισθεί ότι τα χρήματα της Σχολικής Εφορείας έπιασαν καλό τόπο;

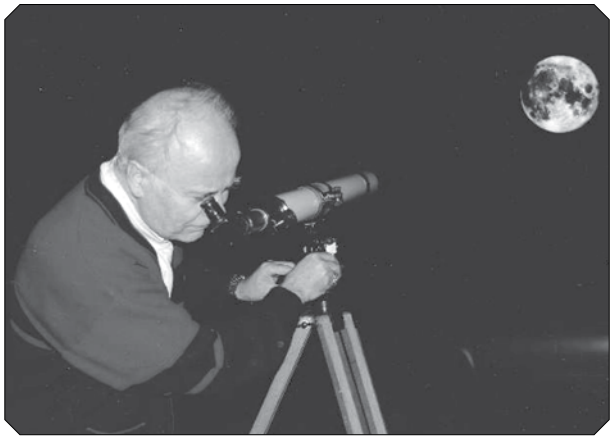
Ευτυχώς, όμως, που, παρά τους φόβους μου, κανέναν δεν απασχολούσε το θέμα, εκτός από μένα, βέβαια. Έτσι η μέρα πέρασε ομαλά, με μόνη τη δική μου έντονη ανησυχία. Πρέπει να ομολογήσω ότι το μάθημα που έκανα εκείνη την ημέρα ήταν από τα χειρότερα της σταδιοδρομίας μου. Ανυπομονούσα να φθάσει το βράδυ, για να μπορέσω να κάνω και μια δεύτερη προσπάθεια. Μα το βράδυ δεν ερχόταν γρήγορα!

Το σούρουπο με βρήκε πάλι στην ταράτσα. Εγκατέλειψα τις «μέριμνες του βίου και τις οικογενειακές μου υποχρεώσεις –η γυναίκα μου με καταλάβαινε απόλυτα και τα παιδιά μου, μη έχοντας τι άλλο να κάνουν, με ανέχονταν– και άρχισα πάλι την παρατήρηση.

Η απογοήτευση, όμως ήρθε και πάλι πολύ γρήγορα. Τι να κάνω, λοιπόν;

Σαν από μηχανής θεός μου ήρθε η ιδέα να σκοπεύσω τη Μακρινίτσα. Αφού τα τηλεσκόπια είναι για την παρατήρηση των άστρων, γιατί να μην είναι και για τους επίγειους στόχους; Γιατί να μην βλέπω καθαρά σπίτια στη Μακρινίτσα;

Στρέφω, λοιπόν, το τηλεσκόπιο προς την Μακρινίτσα και «ω του θαύματος»! Βλέπω μέσα στο οπτικό πεδίο το θολό είδωλο ενός φωταγωγημένου σπιτιού. Περιστρέφω λίγο τον περιμετρικό κοχλία, οπότε μακραίνει περισσό-

Σκοπεύοντας το φεγγάρι με το τηλεσκόπιο.

τερο ο σωλήνας του τηλεσκοπίου και το σπίτι φαίνεται κάπως καλύτερα. Οι ελπίδες μου αναπτερώνονται. Κάτι πρέπει να γίνει ώστε να μακρύνει ακόμη περισσότερο ο σωλήνας.

Και χωρίς να το καταλάβω τραβώ προς τα πίσω το σωλήνα, ο οποίος γλιστράει μέσα σε έναν άλλο κρυφό ομόκεντρό του σωλήνα και έτσι μεγαλώνει το ολικό μήκος. Αυτό είναι! Τώρα το σπίτι πρέπει να φαίνεται ακόμη πιο καθαρά, σκέφτηκα. Βάζω το μάτι μου στον προσοφθάλμιο και πραγματικά τώρα βλέπω καθαρά ένα αρχοντικό της Μακρινίτσας ανεστραμμένο, βέβαια, όπως το περίμενα. Η χαρά μου είναι ανυπολόγιστη. *Τώρα μπορώ να ιδώ καθαρά και τα άστρα*, σκέπτομαι.

Και αμέσως στρέφω το τηλεσκόπιο προς ένα λαμπρό άστρο. Μακραίνω ακόμη περισσότερο το σωλήνα του τηλεσκοπίου και βλέπω πεντακάθαρο, λαμπρό σαν σμαράγδι το άστρο που παρατηρούσα. Φωνάζω τη γυναίκα μου, τα παιδιά μου, τους γείτονές μου να δουν και να χαρούν μαζί μου την επιτυχία της παρατήρησης.

Στρέφω, τώρα το τηλεσκόπιο προς το Φεγγάρι και βλέπω την ολόλαμπρη ανάγλυφη επιφάνειά του με τα όρη, τις θάλασσες και τους κρατήρες. Στρέφω και προς τον Κρόνο και βλέπω πεντακάθαρα τους δακτυλίους του. Την άλλη μέρα αναγγέλλω τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων στους συναδέλφους μου και το ίδιο βράδυ κάνουμε την πρώτη παρατήρηση στο σχολείο. Όλοι τους, μαθητές και καθηγητές μένουν έκπληκτοι. Παρατηρεί και ο επιστάτης ο κυρ **Γιώργος Μπουκουβάλας** και μένει έκθαμβος. Έρχεται και ο «Τίμος», που ενθουσιάζεται και μου δίνει συγχαρητήρια. Κι εγώ, ολοφάνερα ικανοποιημένος του τα ανταποδίδω λέγοντας ότι αυτή η επιτυχία οφείλεται στον ίδιο, που μπόρεσε να εξοικονομήσει το σχετικό υπέρογκο κονδύλιο.

Αυτή ήταν η περιπέτειά μου με το τηλεσκόπιο που για ολόκληρη 25ετία είναι στη χρήση των μαθητών του 1ου Λυκείου και όχι μόνο. Γιατί πολλές φορές αξιόλογα αστρονομικά φαινόμενα τα είδαν διά μέσου αυτού και πολλοί άλλοι πολίτες του Βόλου[25].

Το τηλεσκόπιο της ζωής μου[26]

Στο 1ο Λύκειο Βόλου υπηρέτησα επί 25 χρόνια, ως καθηγητής και ως λυκειάρχης με παντοτινό σύντροφο το τηλεσκόπιό μου. Στο προαύλιο καλούσα όχι μόνο τους μαθητές μου αλλά και τους γονείς τους και τους κατοίκους του Βόλου, με δημοσιεύματα στις εφημερίδες, να έλθουν να παρατηρήσουν τα διάφορα αστρονομικά φαινόμενα: τις εκλείψεις, τους κομήτες, τις συνόδους των πλανητών και πολλά άλλα.

Στο προαύλιο του σχολείου για την παρατήρηση της έκλειψης Ηλίου.

25. Οπωσδήποτε, αποτέλεσμα της μεγάλης αυτής χρήσης του τηλεσκοπίου από τους πολυάριθμους μαθητές, αποτελεί το γεγονός ότι σήμερα συστήθηκε στο Βόλο η Εταιρεία Αστρονομίας και Διαστήματος, που την απαρτίζουν ερασιτέχνες αστρονόμοι. Πολλά από τα μέλη της Εταιρείας έκαναν την πρώτη τους παρατήρηση με το τηλεσκόπιο του σχολείου μας.

26. «Το αλφαβητάρι του Σύμπαντος», έκδοση Εταιρείας Αστρονομίας και Διαστήματος, Βόλος, 2018, σελ. 13.

Πολλές φορές με τους μαθητές κάναμε ομάδες, στήναμε το τηλεσκόπιο έξω από το Γραφείο και παρατηρούσαμε σε καθημερινή βάση, αμέσως μετά τα μαθήματα, την εξέλιξη των κηλίδων του Ηλίου. Ένας μαθητής τις ιχνογραφούσε, όπως τις έβλεπε και στο τέλος της χρονιάς κάναμε έκθεση αστρονομικής εικόνας και αστρονομικού γραμματοσήμου.

Άλλοτε πάλι καλούσαμε ομιλητές στο σχολείο ακόμη και καθηγητές αστρονομίας, όταν έρχονταν και έκαναν ομιλίες στο ευρύτερο κοινό της πόλης.

Θα μου μείνουν αξέχαστες οι αμέτρητες αστροβραδιές που κάναμε στο προαύλιο του Σχολείου με τους μαθητές και το ευρύτερο κοινό, που έρχονταν να παρατηρήσουν με το μοναδικό αυτό τηλεσκόπιο, ένας – ένας και με πολλή υπομονή να περιμένουν πότε θα έλθει η σειρά τους. Και ο μπάρμπα – **Γιώργος Μπουκουβάλας**, ο επιστάτης, με ιδιαίτερη ικανοποίηση, θα έλεγα, άνοιγε πρώτος το προαύλιο και το έκλεινε τελευταίος, για να ικανοποιήσει και τον τελευταίο ακόμη παρατηρητή, θέλοντας έτσι να αποδείξει ότι νοιάζεται για όλες τις εκδηλώσεις του σχολείου στο οποίο υπηρετούσε πολλά χρόνια.

Το ίδιο τηλεσκόπιο αποτέλεσε και το πρώτο τηλεσκόπιο της Εταιρείας Αστρονομίας και Διαστήματος, που ιδρύθηκε το 1990 και παραμένει μέχρι σήμερα ενεργό και ακμαίο. Είναι το τηλεσκόπιο της ζωής μου.

Ο δικός μας κύριος ... Βέγγος και η λαμπαδηφορία[27]

Τρία μόλις χρόνια δίδαξε στο σχολείο μας ο Καναλιώτης γυμναστής **Λάμπρος Παπαποστόλου.** Εντούτοις έγινε πάρα πολύ γνωστός και αγαπητός τόσο στους συναδέλφους του, αλλά κυρίως στους μαθητές. Είχε μια ξεχωριστή μαεστρία στο πλησίασμα των μαθητών, συζητούσε ελεύθερα μαζί τους έμπαινε στις αίθουσες και στα αποδυτήριά τους, φρόντιζε τον περιβάλλοντα χώρο τους, παράξενο για έναν γυμναστή, ήταν εξαιρετικά ομιλητικός και κουβέντιαζε με τις ώρες μαζί τους.

Γι' αυτό και οι μαθητές τον αγαπούσαν ιδιαίτερα και όλα τα προβλήματά τους τα συζητούσαν μαζί του, ακόμη και τα παράπονά τους προς τους καθηγητές, προκειμένου να πάρουν τη γνώμη του και να βοηθηθούν με κατάλληλο χειρισμό στα ζητήματά τους.

- Ο Λάμπρος Παπαποστόλου, όμως είχε το ... προνόμιο της οικογενείας του, τη φαλάκρα. Και κάποιοι από τους μαθητές, που δεν τους ξεφεύγουν κάτι τέτοια, γρήγορα – γρήγορα τον παρομοίασαν με τον γνωστό ηθοποιό και τον ονόμασαν ... **Βέγγο**. Τόσο κυκλοφόρησε το παρατσούκλι αυτό ανάμεσά τους, ώστε κάποιος μαθητής δεν ήξερε το πραγματικό του όνομα και τον αναζητούσε ως κύριο ... Βέγγο. Και ο Λάμπρος Παπαποστόλου, χωρίς να ενοχληθεί του λέγει χαμογελαστά:
- Εντάξει, λοιπόν, παιδί μου, εγώ είμαι, πες μου τι θέλεις;
- Και ύστερα τον παίρνει παράμερα και του λέγει φιλικά:
- Άκουσε παιδί μου. Όλα αυτά τα είπαμε. Μάθε τώρα και κάτι άλλο. Το όνομά μου δεν είναι Βέγγος αλλά Παπαποστόλου.

Και ο μαθητής καταντροπιασμένος και αμήχανος, του ζήτησε συγγνώμη και μέχρι σήμερα διηγείται το πάθημά του στις συνεστιάσεις που παραβρίσκεται με τους συμμαθητές του.

Για τον συγχωριανό μου **Λάμπρο Παπαποστόλου** έχω να διηγηθώ ένα περιστατικό με τη λαμπαδηφορία, που τότε, αποτελούσε το ιδιαίτερο συμπλήρωμα των εθνικών εορ-

27. «Σ΄ ένα Γυμνάσιο αρρένων κάποτε ...» 1ος τόμος, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995, σελ. 315.

τών. Την παραμονή της 25ης Μαρτίου 1969, οι μεγάλοι μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων για άγνωστους σε μένα λόγους, δεν ήθελαν να συμμετάσχουν στη λαμπαδηφορία της επόμενης μέρας. Οι γυμναστές σήκωσαν τα χέρια. Ο γυμνασιάρχης έμενε αινιγματικός.

Τι θα γίνει, λοιπόν; Θα απουσιάσει το σχολείο μας από τη λαμπαδηφορία; Μια και δυο, χωρίς να πει τίποτε πηγαίνει στην τάξη τους, την τελευταία τάξη του Γυμνασίου ο **Λάμπρος Παπαποστόλου**, και μέσα σε 10 λεπτά επανέρχεται στο γραφείο λέγοντας:

- Η λαμπαδηφορία θα γίνει με τους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης, οι οποίοι δέχτηκαν οικειοθελώς να έρθουν όλοι, μηδενός εξαιρουμένου.

Τι άραγε τους είπε; Πώς μετέβαλε τόσο εύκολα τη στάση τους; Αλλά είπαμε, είχε το δικό του τρόπο να πλησιάζει τα παιδιά και να πείθει, χωρίς να χρησιμοποιεί φοβέρα και βία.

Το βράδυ της επόμενης μέρας όλη η ΣΤ΄ τάξη ήταν έγκαιρα στο Δημαρχείο. Πήραν όλοι το δαυλό τους, ένα χοντρό ξύλο μήκους 40 εκατοστών, που στη μια άκρη του είχε καρφωμένο ένα τσίγκινο κύπελο, έβαλαν μέσα λίγο πριονίδι, το πότισαν με πετρέλαιο το έβαλαν φωτιά και η δάδα τους ήταν έτοιμη. Ύστερα μπήκαν στη γραμμή σε αραιές τριάδες και υπό τα ζωηρά παραγγέλματα και σφυρίγματα του Λάμπρου Παπαποστόλου, που δίνονταν με τη γνωστή σφυρίχτρα του, διέσχιζαν την παραλία του Βόλου.

Ο κόσμος τους χειροκροτούσε ακατάπαυστα.

Μια ώρα πέρασε μέχρις ότου διανύσουν, επιστρέφοντας και την οδό Δημητριάδος, οπότε, όταν στο Δημαρχείο παρέδωσαν τους δαυλούς, τους συγκέντρωσε πάλι ο γυμναστής τους, τους ευχαρίστησε θερμά για τη συμμετοχή τους, τους συγχάρηκε για την άρτια και πειθαρχημένη παρέλασή τους και τους καληνύχτησε με τούτα τα λόγια:

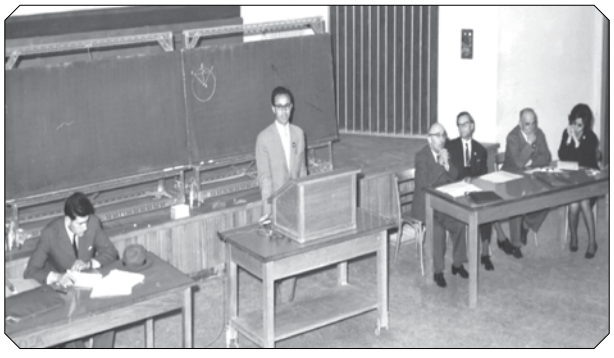
- Αυτή τη βραδιά θα τη θυμάστε πάντα γιατί κάνατε μια θυσία για τους εαυτούς σας, το σχολείο και την κοινωνία του Βόλου.

Και πραγματικά οι απόφοιτοι του ’69, έχουν να διηγούνται πάντα εκείνη την προσφορά τους.

Το πηλήκιο[28]

Είναι πολλές οι αναμνήσεις που έρχονται στη σκέψη μας όταν βλέπουμε τα διάφορα αντικείμενα του ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ του 1ου Λυκείου Βόλου, που ιδρύθηκε το 1995. Οπωσδήποτε, όμως, ατενίζοντας το πηλήκιο εκεί σε μια σημαίνουσα γωνιά της προθήκης, χίλιες δυο ενθυμήσεις έρχονται στο μυαλό μας. Είτε καλές είτε άσχημες είναι οι αναμνήσεις αυτές, σήμερα πλέον φαίνονται ωραιοποιημένες από το χρόνο και πάντως ευχάριστες να τις διηγείται κανείς.

Το μαθητικό πηλήκιο ήταν το επίσημο μαθητικό έμβλημα του γυμνασιόπαιδου, μέχρι και τις αρχές της 10ετίας του ’60. Όπου και να πήγαινε, όπου και να βρισκόταν ο μαθητής

1965. Εισήγηση στο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιωαννίνων της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας, ανάμεσα στη Γραμματεία και στο Προεδρείο. Στο άκρο δεξιό ο **Αριστείδης Πάλλας**.

28. «Σ’ ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 221, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

έπρεπε να έχει τη σφραγίδα της μαθητικής του ιδιότητας. Και η σφραγίδα αυτή ήταν το πηλήκιό του.

Ορθό, καλοστημένο, ιδιαίτερα μπροστά, που είχε και την κορώνα. Η κουκουβάγια της αρχαίας Αθήνας ήταν και δέσποζε στην κορώνα με τα γράμματα «Α΄ Γ. Β.» στο κεφάλι της περιμετρικά. Το χρώμα του ήταν βαθύ γαλάζιο και μερικές φορές με ένα λεπτό κορδόνι στο πάνω κυκλικό τμήμα του. Στο κάτω μέρος έφερε κυκλικά τα κίτρινα σιρίτια του, από 3 έως 8, ανάλογα με την τάξη στην οποία ήταν ο κάτοχος του πηληκίου (τρίτη έως ογδόη του 8ταξίου Γυμνασίου) και κάθε χρόνο πρόσθετε και από ένα σιρίτι. Μόνιμη και προσοδοφόρα δουλειά, βλέπετε για τους πιλοποιούς της εποχής εκείνης, οι οποίοι γι' αυτό το λόγο ήσαν πολυάριθμοι.

Μερικές φορές, αντί για τα πολλά λεπτά κυκλικά σιρίτια, έμπαιναν κάθετα στο δεξιό μέρος μικρά όρθια σιρίτια που δήλωναν την τάξη του κατόχου του. Το γείσο του πηληκίου ήταν μαύρο γυαλιστερό, με ένα χοντρό όμορφα πλεγμένο κίτρινο κορδόνι στη βάση του.

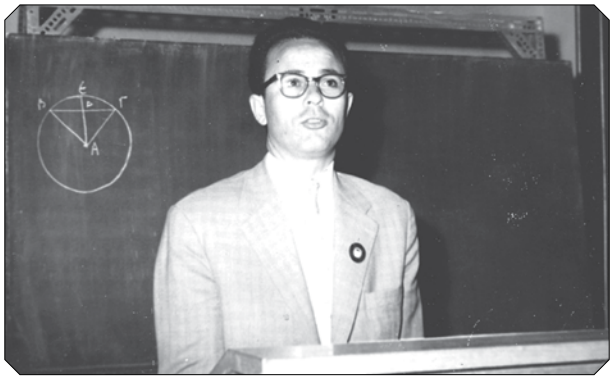
Ήταν το καμάρι των «καλών» μαθητών, ιδιαίτερα των μικρότερων και το αναγκαστικό κάλυμμα της κεφαλής των λεγόμενων «κακών» μαθητών. Όλοι, πάντως οι μαθητές το φορούσαν ίσια, ή λίγο στραβά ή πολύ στραβά, μέχρι που να ακουμπάει στο αυτί. Άλλοι του έδιναν και μια ωοειδή μορφή, πιέζοντας τα πλάγια προς τα κάτω, ώστε να είναι ομορφότερο και λίγο «μάγκικο».

Μερικές φορές στο πλάγιο μέρος του πηληκίου ή στο πρόσθιο μέρος αυτού, κάτω από την κορώνα, έμπαινε και ο αριθμός μαθητολογίου του μαθητή, ώστε να επισημαίνεται αμέσως η ταυτότητά του και μάλιστα στην περίπτωση κάποιου παραπτώματός του.

Το πηλήκιο ήταν υποχρεωμένοι να το φορούν οι μαθητές καθ' όλες τις εξόδους τους από το σπίτι, κατά τη μετάβασή τους στο σχολείο (ήταν απόβλητος ο μαθητής που ήταν ασκεπής) και οπωσδήποτε κατά τις επίσημες εμφανίσεις του σχολείου (παρελάσεις, γιορτές, επιδείξεις κ.ά.). Όταν στο δρόμο συναντούσαν καθηγητή τους έπρεπε να τον χαιρετήσουν στρατιωτικά, θέτοντας τη δεξιά παλάμη τους τεντωμένη στο κάτω δεξιό άκρο του πηληκίου τους.

Αλλά και στο σχολείο, όπου βρίσκονταν κατά την πρώτη ώρα έπρεπε να χαιρετήσουν τους διερχόμενους καθηγητές τους, πάντα σε στάση προσοχής. Τον ίδιο χαιρετισμό απέδιδαν οι μαθητές και στους επισήμους, όταν περνούσαν μπροστά τους κατά τις παρελάσεις των εθνικών εορτών.

Κατά τις πολύωρες δημόσιες συγκεντρώσεις υπήρχαν περιπτώσεις που οι μαθητές «αποκαλύπτονταν», δηλ. έβγαζαν το πηλήκιό τους και το έθεταν «υπό μάλης», δηλ. κάτω από τη μασχάλη. Αυτό γινόταν οπωσδήποτε κατά τη μετάβασή τους στην εκκλησία.

1966. Στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ε.Μ.Ε. Θεσσαλονίκης, παρουσιάζοντας την εισήγηση: «Η αστρονομία του Αριστοτέλη».

Πάστα ή παγωτό[29]

Μεγάλος μπελάς ήταν πάντα για τους καθηγητές οι διαγωνισμοί του Β΄ εξαμήνου και η έκδοση των αποτελεσμάτων των μαθητών του σχολείου. Έπρεπε να ετοιμάσουν τα «ζητήματα» των διαγωνισμών, να διορθώσουν τα πολυάριθμα γραπτά των μαθητών (αχ! εκείνα τα μονόωρα μαθήματα που είχαν ατέλειωτα γραπτά!), να περάσουν τους βαθμούς στις καταστάσεις βαθμολογίας, να μεταφέρουν τη βαθμολογία αυτή στα «Βοηθητικά ειδικών ελέγχων» όπου ήσαν καταχωρημένοι οι βαθμοί των τεσσάρων διμήνων και του πρώτο εξαμήνου, να μεταφέρουν τους μέσους όρους των προφορικών και των γραπτών στον «Ειδικό Έλεγχο» και να μεταφέρουν στη συνέχεια το γενικό μέσο όρο ετήσιας προόδου του κάθε μαθητή στο «Γενικό Έλεγχο» από όπου τελικά θα προχωρούσαν στην έκδοση των αποτελεσμάτων.

Αυτά πλέον αποτελούσαν μια επίπονη και πολύωρη διαδικασία, στην οποία δοκιμαζόταν η αντοχή και τα νεύρα μερικών καθηγητών επιφορτισμένων ιδιαίτερα με το βαρύ αυτό φορτίο, ώστε να μη γίνει κάποιο λάθος. Μια ολόκληρη σειρά από «ειδικούς» καθηγητές απλωνόταν κατά μήκος των τραπεζιών του Γραφείου. Ένας είχε τις καταστάσεις βαθμολογίας, άλλος τον Βοηθητικό Έλεγχο, τρίτος τον Γενικό Έλεγχο, τέταρτος το Βιβλίο Πράξεων, άλλοι τρεις κατέγραφαν τους προαγόμενους για την πινακίδα ανακοινώσεων και για τις εφημερίδες, τρεις ακόμη κατέγραφαν τους ανεξεταστέους και τους απορριπτόμενους. Από τους υπόλοιπους, άλλοι είχαν τα γραπτά στα χέρια τους για τυχόν «επεμβάσεις» και «εγχειρίσεις» της τελευταίας στιγμής, ώστε να περισωθούν μερικοί απορριπτόμενοι με διόρθωση βαθμολογίας και άλλοι με τους καταλόγους ανά χείρας παρακολουθούσαν με προσοχή τα εκφωνούμενα ονόματα.

Απόλυτη σιγή επικρατούσε στο Γραφείο και δεν ακούγονταν παρά οι εκφωνήσεις των ονομάτων και μερικά λακωνικά σχόλια για τους εν λόγω μαθητές: «Μπράβο! Ο Τσακίρης πάλι αρίστευσε στα μαθηματικά», «Αυτός ο Παπαποστόλου το πήδηξε κι αυτή τη φορά το χαντάκι», «τον Αποστόλου τον έβαλα μια μονάδα για να περάσει» και άλλα παρόμοια.

Μερικές φορές είχαμε και κάποιον διάλογο:

- Ο Χρήστου θέλει μια μονάδα στον ένα κλάδο για να περάσει. Τι λέει ο μαθηματικός;

Και πριν ο **Κώστας Παπαδημητρίου** αποφανθεί, πετάγεται ο **Κλεισθένης Βασιλείου** λέγοντας:

- Πρόκειται για πολύ καλό παιδί, άριστο στα αρχαία.

Ο Παπαδημητρίου κάτι μουρμουρίζει και ζητάει να ιδεί την κόλλα. Ο **Χαράλαμπος Μιτζέλος** επεμβαίνει λέγοντας:

- Καλύτερα να μην την ιδείς, γιατί τότε θα

1969. Μετά την Εθνική γιορτή. Από αριστερά. Πρώτη σειρά. Καθηγητές: **Τσουράπας Νικόλαος**, **Λάππας Κων/νος**, **Ζυγαλάκης Δημήτριος**, **Μαυρομμάτης Κων/νος**. Δεύτερη σειρά. Τελειόφοιτοι: **Μπαρμπάκης Κ.**, **Κατίκος Γ.**, **Κίσσας Γ.**, **Λαμπρόπουλος Β.**

29. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 240, έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995

γίνεις τούρκος. Βάλε μια μονάδα τώρα, για να τελειώνουμε.

Μπροστά στην επιμονή των φιλολόγων ο πάντα ακριβοδίκαιος Παπαδημητρίου, αρπάζει την κόλλα και το 8 το κάνει 9. Έτσι σώζεται ένας ακόμη μαθητής από το «κόψιμο».

Και η εκφώνηση των ονομάτων προχωρεί:

Προάγεται Χριστοδούλου Απόστολος του Αθανασίου, προάγεται Ακριβόπουλος Ιωάννης του Σπυρίδωνα, ανεξεταστέος Οικονόμου Δημήτριος του Βασιλείου, στα μαθηματικά και γεωγραφία («αυτόν τον έφαγαν οι μαθηματικοί» μονολογεί κάποιος), προάγεται Τριανταφύλλου Δημήτριος του Ιάσωνα, απορρίπτεται Αναγνώστου Νικόλαος του Στεργίου στα αρχαία, φυσική, χημεία και ιστορία.

Και εκεί που η εκφώνηση των ονομάτων προχωρεί με κανονικό ρυθμό, ο **Παντελής Παπαναστασίου** παίρνει χαρτί και μολύβι στο χέρι και πλησιάζει έναν – έναν τους συναδέλφους και τους ρωτάει σιγά – σιγά:

- Πάστα ή παγωτό;

Και όταν κάποιος πήγε να ρωτήσει:

- Τι συμβαίνει Παντελή;

Εκείνος, χωρίς δεύτερη κουβέντα τον καθησυχάζει:

- Μην ανησυχείς, σε λίγο θα δεις.

Τότε ο εκφωνητής ακούγεται να λέγει:

- Προάγεται Χαλκιαδόπουλος Βασίλειος του Ελευθερίου.

Και αμέσως ο Παντελής, χωρίς να χάσει καιρό ανοίγει τον τηλεφωνικό κατάλογο, βρίσκει το ανάλογο τηλέφωνο και αναγγέλλει το ευχάριστο γεγονός στον **Ελευθέριο Χαλκιαδόπουλο**, το ζαχαροπλάστη. Κι εκείνος ξέρει τη δουλειά του.

Σε λίγο καταφθάνουν οι πάστες και τα παγωτά από το ζαχαροπλαστείο του.

Τα αποτελέσματα διακόπτονται, οι καθηγητές που ήταν σκυμμένοι στα χαρτιά τους σηκώνονται για να ξεμουδιάσουν ο **Αργύριος Φιλάρετος** σκουπίζει τον ακατάσχετο ιδρώτα του, άλλοι βγαίνουν στο διάδρομο για να δροσιστούν, η χαρούμενη ατμόσφαιρα επιστρέφει στο Γραφείο και όλοι τους δοκιμάζουν τις λαχταριστές και δροσερές γεύσεις από τα γλυκά και τα παγωτά.

Είναι μια ευχάριστη ανάπαυλα στην τόσο κουραστική εργασία τους.

Ύστερα σε λίγο πάλι αρχίζουν το ίδιο επίπονο έργο τους μέχρι τις πρώτες απογευματινές ώρες.

Ένας μεγάλος μαθητικός καυγάς[30]

Ήταν, θυμάμαι, η ώρα του διαλείμματος μιας ανοιξιάτικης μέρας του σχολικού έτους 1965 – 66. Μαζεμένοι στο Γραφείο όλοι οι καθηγητές (πλην των εφημερευόντων) συζητούσαμε διάφορα θέματα ή περνούσαμε την ώρα μας προσπαθώντας να ξεκουραστούμε από το προηγούμενο μάθημα και να ετοιμασθούμε για το επόμενο. Εκείνη τη στιγμή καταφθάνει τρέχοντας ο Κ.Π.[31], μαθητής της Γ΄ τάξης και απευθύνεται προς όλους μας λέγοντας:

- Κύριε γυμνασιάρχα, κύριοι καθηγητές κάτω σκοτώνονται. Ο Α.Κ. και ο Ε.Κ. μαλώνουν και δέρνονται άγρια.

Τι άραγε είχε συμβεί;

Όπως μάθαμε αργότερα, υπήρξε μια απλή λογομαχία μεταξύ των δύο αυτών μαθητών, για κάποιο θέμα, η οποία συνεχώς γινόταν εντονότερη. Πες ο ένας, πες ο άλλος, σε λίγο ήρθαν στα χέρια προσπαθώντας έτσι να επιβάλουν με τη βία εκείνο που δεν μπορούσαν να πετύχουν με τα λόγια.

30. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 255 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

31. Ο Κ. Π. είναι σήμερα δικηγόρος.

Ο Α.Κ.[32] ήταν ένας γεροδεμένος μαθητής σωματώδης και αθλητής. Αλλά και ο Ε.Κ.[33] ήταν ευκίνητος και καλά γυμνασμένος. Έτσι η πάλη μια έγερνε προς τη μια πλευρά και μια προς την άλλη. Οι φίλοι τους, τους υποστήριζαν με τα ξεφωνητά τους και τους έδιναν θάρρος, ενώ οι ψυχραιμότεροι όσο και να τολμούσαν να τους χωρίσουν, απωθούνταν δυναμικά και από τους δύο. Μόνοι τους ήθελαν, εδώ και τώρα, να ξεκαθαρίσουν τις διαφορές τους. Όλος ο μαθητόσκοσμος του σχολείου παρακολουθούσε τον τιτάνιο αγώνα μεταξύ τους. Και όταν το προαύλιο του σχολείου δεν τους έφθασε βγήκαν έξω, παλεύοντας στο δρόμο στην οδό Κύπρου και ακόμη πιο πέρα στα παραπήγματα των αστέγων (όπου σήμερα είναι το 12ο Δημοτικό Σχολείο). Έτσι βγήκαν και οι γείτονες έξω για να ιδούν τι συμβαίνει.

Και μόλις τότε κατέφθασε ο Κ.Π. στο Γραφείο για να ειδοποιήσει το γυμνασιάρχη και τους καθηγητές. Αμέσως ο γυμνασιάρχης **Τιμολέων Ζήσης**[34], χωρίς χρονοτριβή, ακολουθούμενος από μερικούς καθηγητές κατέβηκε βιαστικά τις ατέλειωτες σκάλες, διάβηκε με βήμα γοργό το προαύλιο, περπάτησε σύντομα την οδό Κύπρου και γρήγορα – γρήγορα έφθασε στον τόπο της συμπλοκής. Οι δυο πρωταγωνιστές, μόλις τον είδαν, σταμάτησαν το πάλεμα και τον κοιτούσαν άναυδοι. Εκείνος, φανερά ενοχλημένος και θυμωμένος, τους έκανε μια δριμεία παρατήρηση και τους είπε να τον ακολουθήσουν στο Γραφείο.

Η επιστροφή στο προαύλιο έμοιαζε μεν μεγαλειώδης, αλλά σιωπηλή πομπή. Οι δύο πρωταγωνιστές εκατέρωθεν με το γυμνασιάρχη στο μέσο και με το πλήθος των μαθητών να τους ακολουθούν, προχωρούσαν ήσυχα πλέον προς την είσοδο του σχολείου, διέσχισαν το προαύλιο, ανέβηκαν τις σκάλες έφθασαν στο πλατύσκαλο και εξαφανίστηκαν στα ενδότερα του Γραφείου των καθηγητών «διά τα περαιτέρω».

Πώς σ' έπιασα να αντιγράφεις[35]

Έχουν περάσει από τότε πολλά χρόνια. Κοντά τρεις 10ετίες. Και όμως, κάθε φορά που σε συναντώ, έστω και στις σπάνιες αυτές φορές, πάντα θυμάμαι την ημέρα εκείνη, αγαπητέ Σπύρο, που σ' έπιασα να αντιγράφεις. Και να που τώρα έφθασε η στιγμή να σου πω τη μικρή αυτή ιστορία, για να μη νομίζεις πως

1970. Απαρτία του Συλλόγου των καθηγητών του 1ου Λυκείου Βόλου, αμέσως μετά την εθνική γιορτή. Από αριστερά. Πρώτη σειρά: **Πλιάκος Δημήτριος**, **φιλόλογος**, **Τσουράπας Νικόλαος**, φυσικός, **Ευαγγελινός Νικόλαος**, φιλόλογος, **Αναστασόπουλος Κων/νος**, μαθηματικός, **Λάππας Κων/νος**, μαθηματικός, **Σταθάκης Άγγελος**, φιλόλογος – γυμνασιάρχης, **Ζυγαλάκης Δημήτριος**, χημικός, **Μαυρομμάτης Κων/νος**, μαθηματικός. Δεύτερη σειρά: **Καλαμπόκας Γεώργιος**, φυσικός, **Κουσμαλής Δημήτριος**, φιλόλογος, **Τράγαλος Κοσμάς**, γυμναστής, **Βασιλείου Κλεισθένης**, φιλόλογος, **Κολοβός Ιωάννης**, θεολόγος, **Μπένιας Αθανάσιος**, φιλόλογος, **Καραθανάσης Ιωάννης** φιλόλογος, **Δεπούντης Γεώργιος**, θεολόγος, **Μαργαρίτης Γεώργιος**, φιλόλογος και **Τσιτσιγιάννης Ιωάννης** γυμναστής.

32. Ο Α. Κ. είναι σήμερα γυμναστής.

33. Ο Ε. Κ. είναι σήμερα οδοντίατρος.

34. Ο Τιμολέων Ζήσης καταγόταν από τα Κανάλια.

τα είχα μαζί σου ή είχα μερικές εσωτερικές δυνάμεις που με καθοδήγησαν στην ενέργειά μου την ημέρα εκείνη.

Τότε, λοιπόν, εκείνον τον Ιούνιο, που η αφόρητη ζέστη μας έκανε να ιδροκοπούμε, μέσα στη μεσημβρινή ισόγεια αίθουσα του Παγκυπρίου Διδακτηρίου μας, επιτηρούσα κι εγώ την ώρα των διαγωνισμών, καθισμένος στην έδρα διδασκαλίας και φορώντας τα μαύρα μου γυαλιά. Άλλος έλεγε ότι τα φορούσα, όπως πάντα, για τον πολύ ήλιο, άλλος γιατί ήθελα να ρίχνω λοξές ματιές δεξιά και αριστερά και να κατασκοπεύω μην τυχόν και κάποιος αντιγράφει.

Όπως και να 'χει το πράγμα πάντως, εγώ τα φορούσα, καθόμουν όσο μπορούσα πιο αναπαυτικά στη ξύλινη καρέκλα, είχα σταυρωμένα τα χέρια μου στο τραπέζι και προσπαθούσα, όσο μπορούσα περισσότερο, να έχω το νου μου στο άχαρο έργο εκείνης της ώρας. Μ' όλα ταύτα κάποτε – κάποτε ξέφευγε το μυαλό μου και αναπολούσα άλλες στιγμές της ατομικής και οικογενειακής μου ζωής πιο ευχάριστες και οπωσδήποτε περισσότερο ενδιαφέρουσες.

Και αυτά μεν έκανα εγώ εκείνη την ώρα. Εσύ, όμως, τι έκανες; Ήσυχα – ήσυχα, χωρίς να πάρω είδηση εγώ, που ζούσα στον δικό μου κόσμο, έβγαλες από την τσέπη σου με τη σειρά τα σκονάκια σου, επέλεξες το κατάλληλο, το έχωσες μέσα στη διπλή κόλλα, και σαν να μη συνέβαινε τίποτε, άρχισες να αντιγράφεις του καλού καιρού. Έτσι έμοιαζες τουλάχιστον. Γιατί, όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν ήταν ακριβώς έτσι.

Είχε περάσει πολλή ώρα, που καθόμουνα στη στάση αυτή, οπότε κάποια στιγμή αισθάνθηκα την ανάγκη να σηκωθώ, να ξεμουδιάσω λιγάκι, να κινηθώ, και να περπατήσω στο διάδρομο, μεταξύ των θρανίων. Την ώρα εκείνη ακριβώς έτυχε να έχω στραμμένο το βλέμμα μου προς τη μεριά τη δική σου και έτσι, καθώς σηκώθηκα απότομα, νόμισες ότι σε είχα επισημάνει και αυθόρμητα έκανες κι εσύ μια γρήγορη κίνηση, άρπαξες το σκονάκι μέσα από την κόλλα και πήγες να το χώσεις βαθιά μέσα στην τσέπη του παντελονιού σου.

Έ, λοιπόν, αυτή η απότομη κίνησή σου σε πρόδωσε. Σε πρόσεξα και αμέσως κατάλαβα περί τίνος πρόκειται. Ήρθα κοντά σου, πήρα το σκονάκι στα χέρια μου, είδα ότι είχε απόλυτη σχέση με το θέμα που έγραφες, σου πήρα την κόλλα και σου είπα ήρεμα – ήρεμα, όπως άλλωστε το συνηθίζω:

- Μα γιατί; Γιατί να επιλέξεις αυτόν τον τρόπο, που σε καταδικάζει με τη μονάδα και να μην προσπαθήσεις να γράψεις ό,τι μπορέσεις για να πάρεις έστω έναν κάποιο βαθμό;

Δεν ξέρω αν το θυμάσαι το γεγονός. Αλλά για να σου το θυμίσω καλύτερα, πρέπει να σου πω πως έμεινες τελικά ανεξεταστέος και μας ταλαιπώρησες και μένα και ακόμη περισσότερο τον καλοκάγαθο πατέρα σου που όλο εκείνο το καλοκαίρι μου έλεγε:

- Άραγε θα περάσει το Σεπτέμβριο ή θα μείνει στην ίδια τάξη;

Και πραγματικά το Σεπτέμβριο πέρασες με το σπαθί σου, πήρες μάλιστα και μεγάλο βαθμό. Σήμερα βρίσκεσαι στην Αθήνα, ένας επιτυχημένος επαγγελματίας. Δεν ξέρω αν η περιπέτειά σου εκείνη, η μαθητική, σε κυνηγάει ακόμη στη ζωή σου. Εμείς, όμως, λέμε ότι: «όποιος δοκιμάζεται σταδιοδρομεί καλύτερα στη ζωή του». Και ως παράδειγμα έχουμε τη δική σου περίπτωση.

Ο καλός ο ... μάστορας[36]

Όποιος δεν γνώρισε τον **Παντελή Παπαναστασίου**, το φιλόλογο με τη μεγάλη καρδιά, δεν μπορεί να πει ότι έχει καταλάβει στην εντέλεια την απέραντη καλοσύνη και απλότητα των καθηγητών της 10ετίας του '60. Ήταν ο καθηγητής που οι μαθητές, με την παιδική τους αφέλεια και κακότητα, μερικές φορές τον ταλαιπωρούσαν αφάνταστα και δεν τον άφηναν να κάνει το απλό μεν, αλλά τόσο περιεκτικό μάθημά του, την ενοχλητική καζούρα τους, που εκείνος μετά από λίγο, όλα τα ξεχνούσε και άντε πάλι άρχιζε από την αρχή.

Δεν κρατούσε ποτέ κακία σε κανένα, πολύ περισσότερο στους μαθητές του. Τους τα συγχωρούσε όλα μόλις έβγαινε από την τάξη. Και όχι μόνο αυτό, αλλά μαχόταν με τον καλοκάγαθο τρόπο του υπέρ των οποιωνδήποτε μαθητών, είτε καλοί ήταν αυτοί στην επίδοση και στη διαγωγή, είτε κακοί.

Παροιμιώδης έχει μείνει η πάγια θέση του στο Σύλλογο των Καθηγητών υπέρ των αδύνατων μαθητών, αλλά και των ταραξιών ακόμη, έστω και αν ο πρώτος αποδέκτης της κάθε αταξίας ήταν ο ίδιος. Ποτέ δεν κατηγόρησε μαθητή και τον πήγε στο γυμνασιάρχη, ποτέ δεν απέβαλε μαθητή από το μάθημά του, όσο και αν του ήταν ανυπόφορος. Και όταν στο τέλος του έτους έφθαναν τα αποτελέσματα και ο Σύλλογος συζητούσε για τις διάφορες περιπτώσεις των μαθητών που έμεναν ανεξεταστέοι ή απορρίπτονταν, πάντα εκείνος ήταν στο πλευρό τους συμπαραστάτης και αρωγός.

Τότε, λοιπόν, μερικοί συνάδελφοί του έχοντας μπροστά τους το κάκιστο γραπτό του μαθητή, έλεγαν και ξανάλεγαν:

- Μα πώς μπορώ να τον περάσω αυτόν τον μαθητή αφού μου έγραψε για 2;

Εκείνος από τη γωνία, στην οποία συνήθως καθόταν, ακουγόταν να λέει με την παρακλητική κυματιστή φωνή του, σαν να μονολογούσε:

- Αχ, καημένε Γιώργο, ο καλός ο μάστορας, όταν θέλει, όπου να 'ναι το κολλάει το χερούλι στο τσουκάλι.

Εννοώντας ότι, όπως ο καλός τεχνίτης μπορεί να κολλήσει το χερούλι από το κανάτι σε όποια μεριά θέλει, έτσι και ο καθηγητής, όταν το θέλει, μπορεί να βρει τρόπο για να προβιβάσει το μαθητή του. Ήξερε, πάντως, πως ο λόγος του αυτός δεν είχε και τόση βαρύτητα στο Σύλλογο. Εντούτοις πρόσθετε μια ξεχωριστή νότα στην προσπάθεια των άλλων καθηγητών για τη σωτηρία του εν λόγω μαθητή. Υπήρξαν δε και μερικοί μαθητές που οφείλουν την προαγωγή τους σ' αυτή την παροιμιώδη έκφραση του καθηγητή **Παντελή Παπαναστασίου.**

Οφειλόμενη ... συγγνώμη

Άλλες εποχές, άλλες συνήθειες, άλλη παιδαγωγική. Ήταν η περίοδος που «το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο» και είχε φρονηματικές ιδιότητες. Εκείνη, λοιπόν, την περίοδο, που η αυστηρότητα είχε αναχθεί σε καθημερινή πράξη και η αυθεντία του καθηγητή βρισκόταν ακόμη στις δόξες της, λόγω άλλωστε και της δικτατορίας των συνταγματαρχών, ο μπάτσος, το σκαμπίλι, ιδιαίτερα στις μικρές τάξεις, ήταν σχεδόν στην ημερήσια διάταξη, ως το πλέον πρόχειρο παιδαγωγικό μέσο.

Τώρα, πάντως, που το σκέπτομαι, πρέπει να πω ότι δεν ήμουν από τους καθηγητές που χρησιμοποιούσαν το χαστούκι ως μέσο συνετίσεως των μαθητών, αλλά μόνο σε μερικές περιπτώσεις δεν ξέφυγα κι εγώ από το βάρβαρο αυτό μέσο της εποχής μας.

Εκείνο το πρωινό, λοιπόν, θέλησα να κάνω έναν έλεγχο στα τετράδια των μαθητών για

36. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 269 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

να ιδώ εάν έχουν γραμμένες και λυμένες όλες τις ασκήσεις. Ο κάθε μαθητής που δεν τις είχε γραμμένες σηκωνόταν όρθιος στον πίνακα και περίμενε. Ήσαν δε αυτοί καμιά δεκαριά. Χωρίς δεύτερη κουβέντα τους πήρα όλους με τη σειρά και τους έδωσα ένα οφειλόμενο μπάτσο φρονηματισμού, ώστε να μην το ξανακάνουν άλλη φορά.

Δεν ξέρω αν είχα βαρύ χέρι ή ελαφρό. Αυτό θα το πουν οι λίγοι, έστω, εκείνοι οι μαθητές που το δοκίμασαν. Ακόμη θα μας πουν αν είχε το απαιτούμενο αποτέλεσμα. Αλλά από ό,τι ήδη έχουμε υπόψη μας η πρώτη εκείνη ... τιμωρία είχε τις κάποιες αγαθές συνέπειές της, τότε.

Ας επιστρέψουμε, όμως, στο περιγραφόμενο περιστατικό.

Ανάμεσα στους μαθητές που σηκώθηκαν ήσουν κι εσύ, αγαπητέ Δημήτρη, όχι επειδή δεν είχες γραμμένες τις ασκήσεις, αλλά γιατί είχες σηκωθεί λίγο πριν για να πεις το μάθημα της ημέρας και να λύσεις τις ασκήσεις στον πίνακα. Πάνω στη σύγχυσή μου δεν σε πρόσεξα και σου έδωσα και σένα το χαστούκι, που έδωσα στους άλλους. Και ενώ όλοι οι άλλοι κάθισαν στα θρανία τους σαν «ζημιάρες γάτες», σκεπτόμενοι ότι φθηνά τη γλιτώσαμε αφού δεν πήραμε μηδενικό και δεν σημειωθήκαμε στον κατάλογο, εσύ κάθισες στο θρανίο σου και έκλαιγες με λυγμούς.

Έλα όμως, που ο εγωισμός μου δεν μ' άφησε να σε ρωτήσω, τότε, γιατί τέλος πάντων έκλαιγες τόσο απαρηγόρητα, τη στιγμή που όλοι οι άλλοι παρέμεναν απαθείς και κατευχαριστημένοι, μάλιστα; Απλώς σκέφτηκα ότι ήσουν κάπως ευαίσθητος και παρά ταύτα «θα έπαιρνες κι εσύ το μάθημά σου» και δεν θα το έκανες άλλη φορά.

Όταν αργότερα, δεν θυμάμαι πότε, έμαθα την αλήθεια το χιλιομετάνιωσα, γιατί δεν άνοιξα διάλογο μαζί σου, αλλά ήταν πλέον πολύ αργά. Και να που τώρα βρίσκεται η κατάλληλη ευκαιρία, ύστερα από τόσα χρόνια, να σου ζητήσω συγγνώμη για εκείνη την απερισκεψία μου. Βλέπεις λάθη κάνουν όχι μόνο οι μαθητές, αλλά και οι καθηγητές πότε – πότε.

Πάντως ζήτησα και έμαθα τη σταδιοδρομία σου. Σπούδασες, μορφώθηκες, και σήμερα αποτελείς σημαίνον στέλεχος μια δημόσιας αναπτυξιακής υπηρεσίας, που οφείλει την ανθηρότητά της και στη δική σου παρουσία.

Η ... εγκυμονούσα[37]

Δεν ξέρω εάν γίνεται και σήμερα. Τότε, όμως, κατά τα μέσα της 10ετίας του 1960 οι σχέσεις των μαθητών με τους καθηγητές και μάλιστα των μεγάλων μαθητών με τους νεότερους καθηγητές, ήσαν αρκετά άνετες και πολύ καλές. Και ας μιλάνε πολλοί για αυταρχικό σχολείο και αυταρχικούς παιδαγωγούς των παλαιοτέρων εποχών. Ως παράδειγμα αναφέρω το ακόλουθο περιστατικό.

Ήταν, θυμάμαι, αποκριές του 1965, Σάββατο βράδυ. Ύστερα από τον απογευματινό μας περίπατο και το βραδινό φαγητό, καθόμασταν οικογενειακά στο καθημερινό δωμάτιο του σπιτιού μας, εκεί κοντά στον Άναυρο, ακούγοντας μουσική ραδιοφώνου (η τηλεόραση δεν υπήρχε, τότε) και ησυχάζαμε.

Μας ξάφνιασε το κουδούνι του σπιτιού, που χτυπούσε παρατεταμένα. Ποιος να 'ναι τέτοια ώρα, αναρωτηθήκαμε και τρέξαμε ν' ανοίξουμε την πόρτα. Τότε βρεθήκαμε μπροστά σε μια ομάδα μεταμφιεσμένων. Μια γριά με έντονη την καμπούρα της, ένας παππούς τρεμάμενος με το μπαστουνάκι του, ένα νιόπαντρο ζευγάρι πιασμένο χέρι – χέρι, και δεν θυμάμαι ποιους άλλους αναπαριστούσαν. Όλοι μαζί δε είχαν στραμμένο το ενδιαφέρον τους σε μια ... εγκυ-

37. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 278 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

μονούσα, που έμοιαζε να πονάει. Ζητούσαν να έρθουν μέσα για ... πρώτες βοήθειες από τη ... νοσοκόμα τη γυναίκα μου.

Γελάσαμε με την καρδιά μας, τους πήραμε όλους στο σαλόνι, αλλά ήταν τόσο τέλεια η αμφίεσή τους, και φυσικό το φέρσιμό τους, ώστε δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε ποιοι ήσαν τέλος πάντων. Λίγο αργότερα, όταν εξοικειωθήκαμε, έβγαλαν τις μάσκες τους. Ήταν μια ομάδα της Γ΄ πρακτικού του Λυκείου μας. Εγκυμονούσα είχε ντυθεί ο **Γιάννης Χρυσοχού**[38] και μαζί του ήταν πολλοί φίλοι του, μεταξύ των οποίων και ο **Γιάννης Παπαγεωργίου.**

Ο ιππότης της βέσπας[39]

Από τη μαθητική μου ζωή, θυμάμαι ορισμένες εικόνες που έχουν μείνει ανεξίτηλες στο μυαλό μου, λες και συνέβησαν μόλις χθες. Λες και δεν πέρασαν από τότε σχεδόν τριάντα χρόνια.

Μια τέτοια εικόνα, που βρίσκεται βαθιά χαραγμένη στη μνήμη μου είναι και εκείνη, όχι του ιππότη της ασφάλτου, αλλά του ιππότη της βέσπας. Κάθε πρωί τον αντικρύζαμε να διασχίζει την οδό Κύπρου προς τα πάνω και σχεδόν πάντα μας προσπερνούσε, είτε κορνάροντας για να μας χαιρετήσει, είτε κουνώντας ελαφρά το κεφάλι, όταν μας έβλεπε να τον παρατηρούμε.

Φορούσε σχεδόν πάντα μικρά μαύρα γυαλιά για τον Ήλιο και καθόταν σχεδόν στητός και καμαρωτός πάνω στη βέσπα του. Καταλαβαίνετε ότι πρόκειται για το μαθηματικό του σχολείου μας **Κωνσταντίνο Μαυρομμάτη**, ο οποίος μας έμοιαζε πολύ και σ' αυτό το γνώρισμα. Δεν ήταν δηλ. από εκείνους τους καθηγητές, ιδιαίτερα του Β΄ Γυμνασίου που κυκλοφορούσαν με τις λιμουζίνες και τα αυτοκίνητα, αλλά πολύ λαϊκός και προσιτός, θα λέγαμε, σε όλους μας με το απλό τρόπο και απέριττο βεσπάκι του. Έτσι φαινόταν καθαρά και η ταξική του προέλευση.

Όταν έφθανε στο προαύλιο κατευθυνόταν δίπλα στο περίπτερο του κυρ – Γιώργου, έστηνε εκεί τη βέσπα του έβγαζε τα γάντια του, χαιρετούσε τους παρισταμένους μαθητές και ανέβαινε τις σκάλες για το Γραφείο. Καθημερινά το ίδιο δρομολόγιο.

Πολλά μας έχει διηγηθεί ο ίδιος για τις περιπέτειες με το βεσπάκι του. Μια φορά όμως, την έπαθε έξω από το Γυμνάσιο, μπροστά στα μάτια μας. Τι είχε συμβεί;

Λίγο πριν από το σχόλασμα της ημέρας εκείνης του Δεκέμβρη, πέρασε από την Κύπρου ένα μεγάλο βυτιοφόρο αυτοκίνητο και έριξε πίσω του πολλά λάδια. Έτσι αρκετοί από τους μαθητές βγαίνοντας στο δρόμο με τα ποδήλατα γλιστρούσαν και έπεφταν κάτω. Το ίδιο έπαθε και ο Μαυρομμάτης που δεν αντιλήφθηκε εγκαίρως την κατάσταση. Μόλις φθάνει στο περίπτερο της Κύπρου και Εθνικής Αντιστάσεως έπρεπε να περάσει από την περιοχή με τα λάδια και πάνω στη στροφή γλιστράει και πέφτει κάτω.

Ο πρώτος που πήγε να τον βοηθήσει ήταν ο **Γιάννης Αγγελόπουλος**[40] αλλά και οι άλλοι

38. Αξίζει να σημειωθεί ότι τη χρονιά εκείνη όλοι σχεδόν οι τελειόφοιτοι είχαν πετύχει στις ανώτατες σχολές και έτσι είχαν εκπληρωθεί οι προσδοκίες τους. Το τραγικό, όμως, με το Γιάννη Χρυσοχού ήταν ότι, όταν ακόμη φοιτούσε στο Πανεπιστήμιο, σκοτώθηκε σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα και πολύ τον κλάψαμε όλοι, τότε. Ας είναι, λοιπόν, η αναφορά μας αυτή ένα αιώνιο μνημόσυνο στον ταλαντούχο εκείνο νέο του σχολείου μας με τη μεγάλη καρδιά.

39. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 293 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

40. Όπως έμαθα αργότερα, ο Γιάννης Αγγελόπουλος δεν τα πήγαινε και τόσο καλά με τα μαθηματικά. Γι' αυτό και οι σχέσεις του με τον Μαυρομμάτη ήσαν κάποιες φορές τεταμένες. Από την ημέρα αυτή, όμως, οι σχέσεις τους απο-

παραβρεθέντες μαθητές. Ο Μαυρομμάτης αφού σηκώθηκε τίναξε τα ρούχα του από τις σκόνες και τις άλλες βρωμιές, ανέβηκε στη βέσπα του την έβαλε μπροστά και χάθηκε στο βάθος του δρόμου. Ήταν σα να μη συνέβηκε τίποτε.

Την άλλη μέρα δεν ήρθε στο σχολείο. Χαρά εμείς που δεν θα κάναμε μάθημα! Μάθαμε δε ότι πήρε άδεια αναρρωτική για την τελευταία αυτή εβδομάδα προ των Χριστουγέννων και έτσι ήμασταν απαλλαγμένοι από τα μαθηματικά του.

Το βεσπάκι πάντως έμεινε ιστορικό για το σχολείο μας αφού το κράτησε μέχρι το 1972, οπότε πήρε το επίσης λαϊκό πράσινο «όπελ καντέτ», που το διατηρεί μέχρι σήμερα.

Αφήγηση: **Αχιλλέας Τζαφλέρης**, απόφ '66, φιλόλογος.

Πώς αγοράσαμε το δεύτερο τηλεσκόπιο[41]

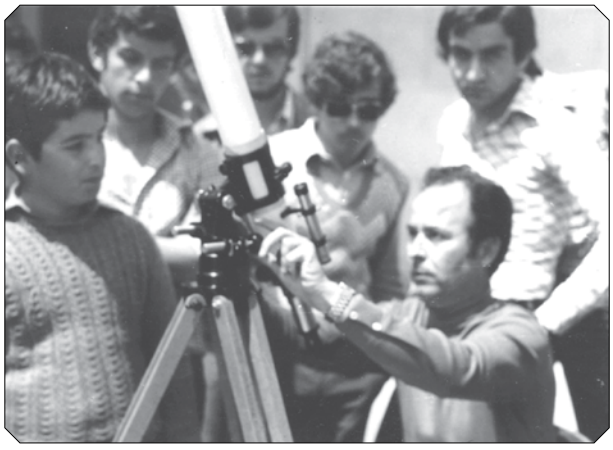
Το σχολείο μας, εκτός από το αλταζιμουθιακό τηλεσκόπιο, που αγοράστηκε το 1968, διαθέτει και δεύτερο διοπτρικό τηλεσκόπιο με ισημερινή στήριξη, που έχει διάμετρο φακού 8 εκ. και εστιακή απόσταση 160 εκ. Πώς αγοράσαμε το τηλεσκόπιο αυτό;

Ύστερα από 20 χρόνια, είναι καιρός, νομίζω, να αποκαλύψω στους πολυάριθμους μαθητές και στους άλλους φίλαστρους, που κατά καιρούς κάνουν διάφορες παρατηρήσεις των ουρανίων σωμάτων, τον τρόπο με τον οποίο προμηθεύτηκε το 1ο Λύκειο το ακριβό αυτό τηλεσκόπιο.

Κατά την περίοδο της δικτατορίας (νομίζω ήταν αρχές του 1971) επισκέφθηκε το Βόλο ο εκ των συνταγματαρχών **Στυλιανός Πατακός**, ο οποίος μεταξύ των άλλων υπέδειξε στον τότε επιθεωρητή Μ.Ε. Μαγνησίας **Σπυρίδωνα Παστό**, να προχωρήσει στην έκδοση μηνιαίου μαθητικού περιοδικού, για να κυκλοφορεί μεταξύ των μαθητών.

Έτσι ορίστηκε μια επιτροπή για την έκδοση του περιοδικού αυτού (που ονομάστηκε «Μαθητική Φωνή»), στην οποία συμμετείχα κι εγώ ως ταμίας. Η κίνησή του ήταν καλή, αλλά, όπως και τα άλλα έργα της χούντας γρήγορα σταμάτησε η έκδοσή του, με την αλλαγή της ηγεσίας της. Έτσι βρέθηκα με υπόλοιπο 11.500 δρχ. Τι να το κάνω το υπόλοιπο αυτό; Κι εγώ δεν ήξερα.

Μέχρις ότου ήρθε η κατάρρευση της δικτατορίας, το 1974, οπότε δεν υπήρχε πλέον λόγος να τα κρατώ στο ταμείο μου. Άλλωστε η Επιτροπή εκδόσεως αυτοδιαλύθηκε αμέσως. Έτσι, χωρίς να ρωτήσω κανένα, πήγα μόνος μου στην Αθήνα, ζήτησα τιμές από διάφορα τηλεσκόπια, βρήκα ένα μεγαλύτερο και καλύτερο από το προηγούμενο και αμέσως το αγόρασα 11.785 δρχ.

1975. Προετοιμασία τηλεσκοπίου για την έκλειψη Ηλίου, με τους μαθητές του 1ου Λυκείου Βόλου.

καταστάθηκαν πλήρως. Ο Αγγελόπουλος έβλεπε με άλλο πρίσμα τα μαθηματικά και ο Μαυρομμάτης με καλό μάτι τον Αγγελόπουλο. Οι σχέσεις τους τώρα έγιναν περισσότερο φιλικές και η οικειότητα μεταξύ τους ολοφάνερη.

41. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 278 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

Βεβαίως το σωστό ήταν να μοιραστούν τα χρήματα αυτά σε όλα τα σχολεία της Μαγνησίας. Αλλά κατ' αυτόν τον τρόπο θα εξανεμίζονταν το ποσό, χωρίς να αφήσει κάτι το συγκεκριμένο και ουσιώδες. Γι' αυτό προτίμησα μετά από ώριμη σκέψη 2 ετών, να αγοράσω, τελικά, το τηλεσκόπιο αυτό, το οποίο τόσο πολύ βοηθάει στην εποπτική διδασκαλία του μαθήματος της κοσμογραφίας.

Υποδειγματική διδασκαλία[42]

Οι απόφοιτοι του πρακτικού τμήματος του 1976, ασφαλώς θα θυμούνται τη δοκιμασία στην οποία υποβλήθηκαν, όταν ήταν στη Δ_1 τάξη, τότε που τους δίδαξα τις «Συμμετρικές παραστάσεις των ριζών της δευτεροβάθμιας εξίσωσης». Και πώς να μην την θυμούνται την ημέρα αυτή, αφού το μάθημα δεν τους το έκανα, όπως τα άλλα μαθήματα, αλλά ενώπιον ενός πλήθους κόσμου. Ο επόπτης Μέσης Εκπαίδευσης Θεσσαλίας **Νικόλαος Μπάρκας** από τη Λάρισα, ο επιθεωρητής Μαγνησίας **Αλεξανδρόπουλος**, ο γυμνασιάρχης **Μάριος Μωραΐτης** με άλλους γυμνασιάρχες του Βόλου, οι μαθηματικοί του σχολείου μας **Κώστας Παπαδημητρίου**, **Κώστας Αναστασόπουλος**, **Ζαχαρίας Αντύπας**, **Δημήτριος Χριστόπουλος και Ανθή Καλαμάτα**, μαζί με πολλούς άλλους ενδιαφερόμενους και ... περίεργους.

Από την προηγούμενη μέρα ο επιθεωρητής ήρθε να μ' επιθεωρήσει, όπως ακριβώς συνηθιζόταν την εποχή εκείνη. Αλλ' ο ευλογημένος αυτή τη μέρα, που είχα τόση αγωνία, βρήκε να το κάνει αυτό;

Ξεκινήσαμε, λοιπόν, για το τμήμα Δ_2 και ενώ ανεβαίναμε τις σκάλες κοντοστάθηκε και με ρώτησε:

- Ποια ενότητα έχετε να διδάξετε σήμερα κ. συνάδελφε;
- «Συμμετρικές παραστάσεις των ριζών δευτεροβάθμιας εξίσωσης, κύριε επιθεωρητά», του απαντώ.

Αμέσως στράφηκε προς το μέρος μου, αρκετά σοβαρός και επιτιμητικός, θα έλεγα, για να μου πει:

- Μα αυτό το μάθημα δεν έχεις να κάνεις αύριο; Τι στο καλό δυο φορές θα κάνεις το ίδιο μάθημα; Αυτό είναι ανεπίτρεπτο.

Είχε απόλυτο δίκαιο ο Αλεξανδρόπουλος να ανησυχήσει τόσο πολύ, διότι υπήρχαν περιπτώσεις που κάποιες φορές οι καημένοι οι καθηγητές, προκειμένου να παρουσιάσουν «καλό πρόσωπο» στον επιθεωρητή τους και να πάρουν την ποθούμενη προαγωγή τους «κατ' εκλογή» ή «κατ' απόλυτη εκλογή» αναγκάζονταν να μετέλθουν διάφορα μέσα, όπως την επιλογή μαθητών κατά την ώρα της επιθεώρησης ή την επανάληψη της διδασκαλίας του προηγούμενου μαθήματος, ώστε «να κινείται η τάξη» κατά την παράδοση του νέου μαθήματος.

Του εξήγησα, λοιπόν, ότι πρόκειται να διδάξω το ίδιο μάθημα μεν, αλλά στο δεύτερο τμήμα της ίδιας τάξης και όχι στο πρώτο που είναι η σειρά του για την επόμενη μέρα. Έτσι, φανερά ικανοποιημένος και ορεξάτος πλέον για τη διπλή αυτή επιτυχία (και «επιθεώρηση» και πρόβα «τζενεράλε» για την επόμενη μέρα) προχώρησε προς την αίθουσα διδασκαλίας.

Κάθισε στην τελευταία θέση, έβγαλε το σημειωματάριό του και σημείωνε, όλο σημείωνε κατά την ώρα της διδασκαλίας. Στο τέλος, χαρούμενος και αισιόδοξος, επειδή ολοκλήρωσα τη διδακτική ενότητα στον ορισμένο χρόνο, μου λέει, φιλικά.

- Μην ανησυχείς, αύριο θα έχεις απόλυτη επιτυχία.

Την άλλη μέρα άρχισε η ... δοκιμασία του τμήματος Δ_1. Οι άλλοι καθηγητές των προηγούμενων ωρών, δεν επέμειναν πολύ στο μάθη-

42. «Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων ... κάποτε» 1ος τόμος, σελ. 278 έκδοση 1ου Λυκείου Βόλου, 1995.

μά τους, για να μην κουράσουν τους μαθητές, αλλά να τους αφήσουν να είναι φρέσκοι και ορεξάτοι για την υποδειγματική διδασκαλία.

Επειδή η αίθουσά τους δεν επαρκούσε, τους αλλάξαμε και τους μεταφέραμε στην αίθουσα του Γ_2 στο μπροστινό μέρος της, ενώ στο πίσω μέρος της ήταν υπερδιπλάσιοι οι ... θεατές του μαθήματος που κάθονταν στις καρέκλες και παρακολουθούσαν με «αδιάπτωτο ενδιαφέρον».

Η διδακτική ώρα κυλούσε ομαλά, με φυσικότητα και χωρίς κανένα απρόοπτο. Βρίσκεται ακόμη στο αρχείο μου το σχέδιο εκείνου του μαθήματος[43], σύμφωνα με το οποίο η εισαγωγή είχε διάρκεια 3 λεπτά, η ανάπτυξη και οι δραστηριότητας 35 λεπτά, η ανακεφαλαίωση 2 λεπτά, ο έλεγχος μαθήσεως 9 λεπτά και η εργασία για το σπίτι 1 λεπτό. Σύνολο 50 λεπτά. Όλα έγιναν κανονικά χάρη στην ετοιμότητα των μαθητών, οι οποίοι συμμετείχαν στο μάθημα σαν να μην συνέβαινε τίποτε και έτσι με έβγαλαν ασπροπρόσωπο[44]. Σε λίγο το κουδούνι χτύπησε και ο «Γολγοθάς» των μαθητών τελείωσε.

Όχι, όμως και ο δικός μου Γολγοθάς, διότι τις αμέσως τρεις επόμενες ώρες βρισκόμουν στο στόχαστρο των συναδέλφων μου, για να απαντήσω στα ερωτήματά τους, να εξηγήσω τη μέθοδο που ακολούθησα και γιατί την ακολούθησα έτσι, να δεχθώ τα πυρά τους για τις επί μέρους αδυναμίες του μαθήματος, να αποδεχθώ τα μικρολάθη στην τακτική της παράδοσης και τόσα άλλα. Και είναι αλήθεια ότι προσπάθησα να αναλύσω όσο γινόταν καλύτερα τις λεπτομέρειες του μαθήματός μου, χωρίς βέβαια να μπορέσω να ικανοποιήσω τους απαιτητικούς και τους μόνιμους αντιρρησίες.

Το έργο αυτό το ανέλαβε ο επιθεωρητής, ο οποίος μίλησε τελευταίος και πρέπει να ομολογήσω ότι τα παράλεγε και πήρε πολύ το μέρος μου, προσπαθώντας να περάσει το μήνυμα ότι ήταν πολύ καλό το μάθημα στις γενικές του γραμμές. Βέβαια δεν παρέλειψε να επισημάνει και κάποια αδύναμα σημεία που κατά τη γνώμη του υπήρχαν.

Έτσι έληξε η «υποδειγματική διδασκαλία» στο Δ_1 Πρακτικού. Ας σημειώσουμε δε ότι κατά τη 10ετία του '70 ήταν πολύ συνηθισμένες οι λεγόμενες τότε «υποδειγματικές διδασκαλίες» και αρκετοί άλλοι συνάδελφοι δέχτηκαν τη δοκιμασία της. Λίγο αργότερα μετονομάστηκαν «δοκιμαστικές» και «δειγματικές» διδασκαλίες.

Η τελευταία, πολύ συγκινητική ημέρα στο σχολείο

Ήταν, θυμάμαι, ένα ηλιόλουστο φθινοπωρινό πρωινό του 1995, στο 1ο Λύκειο Βόλου, κατά την έναρξη του νέου σχολικού έτους. Τα μαθήματα άρχισαν κανονικά, οι μαθητές και οι καθηγητές μπήκαν στις τάξεις τους, αλλά για μένα ένας βαθύς κόμπος είχε φωλιάσει μέσα μου και με κρατούσε σφικτά. Ήταν η τελευταία μου μέρα στο σχολείο και από αύριο θα άλλαζαν όλα και δεν θα ζούσα πλέον αυτή την ευχάριστη ατμόσφαιρα στους χώρους του,

43. Σύμφωνα με το σχέδιο αυτό η ανάπτυξη του μαθήματος έγινε με τα παρακάτω βήματα: **B_1** της εξίσωσης $αχ^2+βχ+γ=0$ να βρεθεί το άθροισμα των ριζών της $S_1= x_1+x_2$ και το γινόμενο αυτών $P_1=x_1.x_2$. **B_2** Εάν οι αριθμοί x_1 και x_2 συνδέονται με τις παραπάνω ισότητες, να αποδειχθεί ότι είναι ρίζες δευτεροβάθμιας εξίσωσης. **B_3** Να ευρεθεί το άθροισμα των κύβων αυτών. **B_4** Να βρεθεί ο τύπος που δίνει το άθροισμα των νιοστών δυνάμεων των ριζών μιας δευτεροβάθμιας εξίσωσης.

44. Θυμάμαι ακόμη και σήμερα τα ονόματα μερικών από τους μαθητές μου που με «ξελάσπωσαν» εκείνη την ημέρα, όπως: **Δούρας Α. Μολοχάδης Γ., Βακρατσάς Α. Κατσιαβριάς Γ., Αλεξανδρής Χ., Ανανιάδης Π., Γιαννακοσιάν Ι., Ευσταθίου Κ., Κριτσάκης Α.** κ.ά.

αλλά θα το αγνάντευα νοσταλγικά από μακριά. Δεν μπορούσα να το πιστέψω και να το χωνέψω μέσα μου ότι ήλθε και για μένα πλέον η ώρα να εγκαταλείψω το σχολείο, στο οποίο πέρασα μια ολόκληρη 25ετία μαζί του και να γίνω συνταξιούχος.

Στο δεύτερο διάλειμμα κάλεσα όλα τα παιδιά και όλους τους καθηγητές να έλθουν στο Αμφιθέατρο για να τους αποχαιρετίσω και να τους ευχηθώ τα καλύτερα για τη φετινή χρονιά, αλλά και για ολόκληρη τη ζωή τους. Όταν, όμως, μπήκα στο αμφιθέατρο και πήγα να αρχίσω τον χαιρετισμό, κόμπιασα και δεν μπόρεσα καν να αρθρώσω λέξη. Δάκρυσα και κάθισα κάτω. Οι καθηγητές με παρακολουθούσαν σιωπηλοί και οι μαθητές απορούσαν με αυτά που έβλεπαν. Άκρα σιγή βασίλεψε για μια στιγμή στο αμφιθέατρο.

Εκείνη τη στιγμή πετάχτηκε από τη θέση του ο φιλόλογος υποδιευθυντής **Βασίλης Ράλλης**, και ανέβηκε στο βήμα για να σώσει την κατάσταση. Με λόγια θερμά δικαιολόγησε τη συγκίνησή μου, αναφέρθηκε στην πρότερη διευθυντική μου πολιτεία στο σχολείο, μετέδωσε με τον τρόπο του τις ευχές που επρόκειτο να πω εγώ προς τους μαθητές και τους καθηγητές και όταν τελείωσε θερμά τα παρατεταμένα χειροκροτήματα αντήχησαν στο αμφιθέατρο. Κι εγώ, μη μπορώντας να αρθρώσω λέξη, κάτι που για πρώτη και τελευταία φορά μου συντύχαινε, ανέβηκα ξανά στο βήμα, περιέφερα τα βλέμματά μου προς όλους γύρω – γύρω, έκανα μια βαθιά υπόκλιση και κατευθύνθηκα προς την έξοδο, υπό τα ασταμάτητα χειροκροτήματα των μαθητών.

Όλο εκείνο το πρωινό μου πέρασε με βουρκωμένα μάτια, που φρόντιζα να τα κρύψω, σκυμμένος στο γραφείο μου, προφασιζόμενος κάποια σπουδαία απασχόληση. Αλλά ήταν αδύνατο να συγκρατηθώ. Μη έχοντας κάτι καλύτερο να κάνω, παίρνω το αυτοκίνητό μου και μεταβαίνω στο σπίτι μου. Η γυναίκα μου μόλις με είδε απόρησε και προσπάθησε να αλλάξει το σκηνικό και τη διάθεσή μου. Όμως, και πάλι τίποτε. Πήρα ξανά το αυτοκίνητό μου και πήγα μια βόλτα στην Αγριά. Στο δρόμο η συγκίνησή μου και τα δάκρυά μου έτρεχαν βρύση. Βγήκα έξω ανέπνευσα το θαλασσινό αέρα, πήρα βαθιές ανάσες, έκανα και μερικές βόλτες την παραλία και κάπως συνήλθα.

Όταν επέστρεψα στο σχολείο οι μαθητές είχαν σχολάσει, οι καθηγητές αποχώρησαν και μόνο τις καθαρίστριες πρόλαβα. Τις χαιρέτισα κι αυτές κομπιασμένος, τις ευχήθηκα για την καινούργια σχολική χρονιά και αναχώρησα. Ήταν η τελευταία ημέρα στο αγαπημένο μου σχολείο.

Οι Καναλιώτες της Αυστραλίας

Τα παιδικά μου χρόνια

Ονομάζομαι **Σταύρος Σδρόλιας** και γεννήθηκα το 1946. Γονείς μου ήταν ο **Γιάννης Σδρόλιας** και η **Γαρυφαλλιά Παπακώστα**. Φοίτησα στο Δημοτικό Σχολείου Καναλίων και στην 1η τάξη είχα δασκάλα τη **Όλγα Λάσδα – Βούζα**, που τη λέγαμε Γκούσδα άγνωστο γιατί, ενώ στη 2η τάξη είχαμε την **Βίκα Τσιανάκα – Γιαννακού.** Και οι δυο ήταν πολύ καλές δασκάλες. Στη 3η και 4η τάξη είχαμε τον **Λάμπρο Γιαννακό**, και στην 5η και 6η τάξη τον **Σπύρο Κατέρη.**

Θυμάμαι πολύ καλά, όταν τελειώσαμε το σχολείο και πολλοί μαθητές ήθελαν να δώσουν εξετάσεις για το Γυμνάσιο, ο δάσκαλος ο Σπύρος τους έκανε φροντιστήριο και πέρασαν όλοι. Εγώ δεν έκανα φροντιστήριο, γιατί δεν είχα σκοπό να πάω παραπάνω, αλλά τελικά έδωσα κι εγώ εξετάσεις και πέρασα.

Φοίτησα δυο χρόνια σχεδόν και είχα καθη-

γητή τον **Λάμπρο Παπαποστόλου**, γυμναστή, που ενδιαφερόταν πολύ για τους Καναλιώτες μαθητές, μας υποστήριζε και μας συμβούλευε ακόμη. Θεολόγο είχαμε τον **Βασίλειο Ντούσια**. Άλλους δεν θυμάμαι. Μετά διέκοψα για να συνεχίσω τις δουλειές του πατέρα μου, που έφυγε για την Αυστραλία, όπως θα πω παρακάτω.

Τον καιρό εκείνο έκανα πολλή παρέα με τον αδερφό σου τον μακαρίτη **Πυθαγόρα Μαυρομμάτη**, ο οποίος είχε ένα μικρό ραδιοφωνάκι και πηγαίναμε πέρα στο Περιβόλι, στις ακακίες και ακούγαμε ωραία παλιακά τραγούδια.

Η μετάβασή μου στη μακρινή Αυστραλία

Ο πρώτος που πήγε στην Αυστραλία, κατά την περίοδο της 10ετίας του 1950, ήταν ο θείος μου **Αριστείδης Σδρόλιας**, που ήταν αστυφύλακας στον Πειραιά. Είχε τότε πολύ καλή δουλειά και το μόνο που ήθελε ήταν η περιπέτεια, όπως έλεγε και η επιθυμία του να γνωρίσει και άλλον κόσμο και άλλα μέρη. Εγκαταστάθηκε στο Σίδνεϋ, βρήκε αμέσως δουλειά στο σιδηρόδρομο, στα τραίνα και έμεινε ευχαριστημένος.

Δεν περνούν μερικά χρόνια και ο Αριστείδης κάνει πρόσκληση στο θείο του **Μενέλαο Σδρόλια**, που έπαιζε βιολί στις διάφορες κομπανίες των γάμων, κυρίως. Μαζί έκανε πρόσκληση και στον άλλο θείο μου την **Μήτρο Σδρόλια**. Το Μενέλαο, όμως, τον έκοβαν από το Προξενείο και δεν τον επέτρεπαν να μεταβεί εκεί διότι είχε ένα σημάδι στο στήθος, όταν χτύπησε από το σαμάρι του αλόγου, τη στιγμή που ήταν καβάλα και αφηνίασε το άλογο, δηλ. πρόγκηξε, όπως λέμε, τη στιγμή που προσπαθούσε να το συγκρατήσει και να φθάσει στο κεφάλι του. Το σημάδι αυτό φαινόταν στην ακτινογραφία, πράγμα που ήταν επιβαρυντικό και απαγορευτικό για τη μετάβασή του εκεί.

Αντί αυτού πηγαίνει στην Αυστραλία η **Φωτεινή Σδρόλια**, η κόρη του, η οποία του κάνει νέα πρόσκληση, αλλά και πάλι τον κόψανε. Τότε γίνεται πρόσκληση στον πατέρα μου **Γιάννη Σδρόλια**, που συνεχώς του γράφανε:

- Έλα Γιάννη, έλα Γιάννη, θα περάσουμε καλά, είναι ωραία εδώ πέρα.

Ο πατέρας μου ήταν ευκατάστατος εδώ. Είχαμε κάπου 40 στρέμματα χωράφια και τα Σαββατοκύριακα έκανε τον κουρέα, άλλοτε μόνος του και άλλο τε με τον **Γεωργούλη Μπλέτσα**, που ήταν φιλαράκια, παίζανε και πρέφα μαζί. Πρόβατα είχαμε, αγελάδες είχαμε, κατσίκες είχαμε, κότες είχαμε, δεν μας έλειπε τίποτε. Είχαμε πολύ καλή σειρά εδώ και περνούσαμε ωραία και δεν ήθελε να φύγει με κανέναν τρόπο. Με τις πολλές παρακλήσεις, όμως, έφυγε στις αρχές της 10ετίας του 1960.

Ήμουν, τότε, στη Β΄ τάξη Γυμνασίου και αναγκάστηκα να διακόψω το σχολείο για να αναλάβω τις δουλειές που έκανε ο πατέρας μου, βοηθώντας τη μητέρα μου. Μετά από ένα δυο χρόνια φύγαμε κι εμείς: Εγώ με τη μητέρα μου **Γαρυφαλλιά Σδρόλια** και τις αδερφές μου: **Δήμητρα Σδρόλια** και **Αθηνά Σδρόλια**.

Ανάμνηση από την Αυστραλία. Από αριστερά: **Γιάννης Σδρόλιας, Μήτρος Σδρόλιας**

49 χρόνια στην Αυστραλία

Εκεί στην Αυστραλία έμεινα 49 ολόκληρα χρόνια, οπότε συνταξιοδοτήθηκα. Μόλις έφθασα εκεί βρήκα αμέσως δουλειά, σκληρή δουλειά, αλλά δουλειά. Σκάβαμε χαντάκια. Παίρναμε όμως καλά λεφτά, πολλά λεφτά και το ευχαριστιόμασταν. Πολλές φορές, επειδή ήμουν νέος και μπορούσα, έκανα και δεύτερη δουλειά, άλλο ένα 8ωρο, βραδινό αυτή τη φορά. Πήγαινα σε ένα κλαμπ και έκανα τον λαντζέρη. Έπλενα πιάτα, ποτήρια, κατσαρόλες, καζάνια και αμειβόμουν επίσης πολύ καλά. Κάναμε λεφτά τότε εκεί, Κώστα, και φτιάξαμε και το σπίτι μας. Έδωσα δε και προίκα στην αδερφή μου, που παντρεύτηκε στο μεταξύ.

Αργότερα η κύρια δουλειά μου ήταν ελαιοχρωματιστής. Εξελίχτηκα δε σε καλόν και μεγάλο τεχνίτη, αναλαμβάνοντας μεγάλες δουλειές. Μάλιστα έπαιρνα και άλλους στην υπηρεσία μου.

Ο πατέρας μου έπιασε δουλειά στην τραπεζαρία της Δημαρχίας και αμειβόταν επίσης πολύ καλά. Δεν κουραζόταν και ήταν μια πολύ καλή δουλειά. Μάζευε τα πιάτα από τα τραπέζια, τα σκούπιζε, έπλενε τα πιάτα κ.λπ, κ.λπ. Η μητέρα μου δεν εργαζόταν, αλλά έμενε στο σπίτι για τα οικιακά και το νοικοκυριό, αν και ήξερε πολύ καλά μοδίστρα που έμαθε από το χωριό, από τη μητέρα σου **Όλγα Μαυρομμάτη**. Είχαν πολλές φιλίες με τη μητέρα σου τότε και πάντα είχε να λέει πολλά για τη ζωή που κάναν μαζί.

Ο **Σταύρος Σδρόλιας** στο Καφενείο των Καναλίων.

Οι αδερφές μου δούλευαν σε ένα εργαστήριο ως ράφτρες.

Η περιοχή που μέναμε ήταν πολύ καλή. Απείχε λίγο από το κέντρο και ήταν πολύ κοντά στη θάλασσα, που για να πας με το αυτοκίνητο έκανες 5 – 10 λεπτά. Το Σίδνεϋ είναι μεγάλη πολιτεία, έχει πολλά προάστια και καταλαμβάνει μεγάλη έκταση, θέλεις δυόμισι με τρεις ώρες για να πας από το ένα άκρο στο άλλο.

Η μητέρα μου **Γαρυφαλλιά Σδρόλια**, πέθανε το 2011, σε ηλικία 99 ετών, μερικά χρόνια αργότερα από τη μητέρα σου, που πέθανε το 2006 σε ηλικία πάλι 99 ετών.

Στην Αυστραλία ζούσαμε πολύ καλά και ήμασταν πολύ ευχαριστημένοι. Μετείχαμε στις δημόσιες συγκεντρώσεις με τους άλλους Θεσσαλούς ομογενείς περνούσαμε ωραία. Δεν μας έλειπε η Ελλάδα. Αργότερα, όμως, όταν συνταξιοδοτήθηκα, την επιθύμησα πολύ και γι' αυτό ήλθα εδώ για να περάσω το υπόλοιπο της ζωής μου. Φέτος μάλιστα ήλθαν και όλοι οι δικοί μου, οπότε αισθάνομαι ιδιαίτερα ευτυχισμένος.

Παντρεύτηκα την **Τίνα Καλλίτσα** και έκανα δυο παιδιά: τη Γαρυφαλλιά και τη Φρόσω.

Σταύρος Σδρόλιας,
Κανάλια, 1η Αυγούστου 2017.

Πού πετάς τα σκουπίδια;

Αμέσως μετά τον εμφύλιο πόλεμο, άνοιξε στην Καρδίτσα μια Σχολή Οικοδομών, προκειμένου να μάθουν τέχνες οι κάτοικοι της περιοχής και να μειωθεί η μεγάλη ανεργία που μάστιζε εκείνη την περίοδο την Ελλάδα.

Η Σχολή αυτή είχε διάφορα τμήματα και λειτουργώντας επί ένα εξάμηνο έβγαζε κτίστες, σοβατζήδες, ελαιοχρωματιστές κ.λπ. Πήγαν δε και αρκετοί Καναλιώτες, μεταξύ των

οποίων ο **Δημοσθένης Αναστασίου** (κ. Καραούλης), ο **Δημήτριος Καρανάσιος** και ο **Λάμπρος Κατέρης** (Μπρούλιας Καλιακούδας), οι οποίοι βγήκαν κτίστες. Αμέσως δε, βρήκαν δουλειά στην Αθήνα.

Τους πήρε για να κάνουν τα κτισίματα μιας πολυκατοικίας ο Καναλιώτης μηχανικός **Γιώργος Θέος**.

Μια μέρα το βραδάκι, αφού τελείωσαν τη δουλειά άρχισαν να καθαρίζουν και να σκουπίζουν το όροφό τους ο καθένας. Ο **Δημήτριος Καρανάσιος** είχε τον 3ο όροφο και αφού τελείωσε πρώτος, πλύθηκε, χτένισε τα μαλλιά του, έφτιασε τον καρέ του και ετοιμάστηκε για έξω. Έτσι κάθισε στα σκαλάκια για να περιμείνει και τον Λάμπρο.

Ο **Λάμπρος Κατέρης** ήταν στον 4ο όροφο και όταν τελείωσε λίγο αργότερα και αυτός, πέταξε τα σκουπίδια στη σκάλα χωρίς να ιδεί τον Καρανάσιος, που ήταν από κάτω, ο οποίος διαμαρτυρόμενος έντονα είπε:

- Ε ρε Λάμπρο, τώρα τα έκανες ταμάμ. Δεν κοιτάς και λίγο από κάτω; Πού πετάς τα σκουπίδια;
- Ω πω - πω τι έκανα! Είπε ο Κατέρης, πετώντας τη σκούπα και χτυπώντας με τα δυο του χέρια το κεφάλι του.

Ύστερα ο Καρανάσιος πλύθηκε ξανά, χτένισε τα μαλλιά του, έφτιασε πάλι τον καρέ του και βγήκαν έξω για τη βόλτα τους.

Αφήγηση: **Τριαντάφυλλος Δήμου**
Καλοκαίρι 2018

Πήγαν ακάλεστοι στο γάμο

Μια φορά παντρευόταν ο αποκλειστικός συγγενής μας **Χρήστος Σδρόλιας** (κ. Φσιάκος), που ήταν πρώτος ξάδερφος της μάνας μου **Μαρίας Μπρακατσούλα**, και παράξενα δεν μας κάλεσε στο γάμο του, σίγουρα από κάποιο λάθος.

Μόλις έρχεται ο πατέρας **Κώστας Μπρακατσούλας**, στο σπίτι από την πλατεία, του λέει παραπονεμένα η μητέρα μου:

- Ακούς εκεί Κώτσιο να μην μας καλέσει ο Χρήστος στο γάμο του;
- Τι είπες, Μαρία, δεν μας κάλεσε ο Χρήστος; Ντύσου αμέσως και πάμε στο γλέντι.
- Τι, πώς να πάμε ακάλεστοι;
- Βρε ντύσου εσύ και ξέρω τι θα κάνω εγώ, σου λέω.

Και πραγματικά πήγαν και αμέσως ο πατέρας λέει στους οικείους του γαμπρού:

- Δε μου λέτε, σε ποιο δωμάτιο βάζετε τους ακάλεστους να μπούμε κι εμείς;
- Πω πω! Δεν σας καλέσαμε; Ντροπή μας. Ελάτε να σας βάλουμε στο καλύτερο δωμάτιο.

Και πραγματικά όχι μόνο μπήκαν στο καλύτερο δωμάτιο, αλλά και η περιποίηση ήταν πολύ καλύτερη από τους άλλους. Να μεζέδες, να κρασί, να φαγητό μπόλικο. Θεραπεύτηκαν φαΐ. Στο τέλος ο Κώτσιος λέει στη Μαρία, τη γυναίκα του:

- Τι λες Μαρία τώρα, δεν περάσαμε καλύτερα από τους άλλους;

Αφήγηση: **Λουκάς Μπρακατσούλας**
Καλοκαίρι 2018

Το όργωμα με άλογα

Κάποια φορά στις αρχές της 10ετίας του 1950, η Αγροτική Τράπεζα έδινε δάνεια για να αγοράσουν οι αγρότες άλογα. Την ευκαιρία αυτή την εκμεταλλεύτηκαν αρκετοί Καναλιώτες, μεταξύ των οποίων και ο **Χαρίλαος Κατέρης** (κ. Χαρίλ'ς) με τον **Βασίλειο Θέο** (κ. Τίγκα). Οι δυο αυτοί Καναλιώτες αποφάσισαν να σεμπρέψουν για να οργώσουν τα χωράφια τους. Μια μέρα όργωναν πέρα στην Πάσχα, στη Μαρμαρένια, όπου είχε το χωράφι

του ο Θέος, ο οποίος, όμως, ήταν πολύ αψύς, πολύ νευρικός και βλαστημούσε πολύ, όταν τα άλογα δεν έκαναν εκείνο που ήθελε. Τότε ο Κατέρης που ήταν πάντα ήρεμος του έλεγε:

- Δεν τα χειρίζεσαι καλά τα πράματα Βασίλη. Δεν πρέπει να τα αγριεύεις τα άλογα και να τα φωνάζεις, αλλά πρέπει να τα παίρνεις με το μαλακό.
- Πάρ' τα εσύ να κάνεις χωράφι, του απαντά ο Θέος.
- Τα παίρνει, λοιπόν, ο Κατέρης και προσπαθεί, φωνάζοντας με το μαλακό τα άλογα:
- Ε κιτς, από δω, ε κιτς από κει, και συνέχιζε το όργωμα.

Κάποια στιγμή, όμως, προγκάν τα άλογα και τρέχουν προς το ποτάμι και έτσι ο Κατέρης έπεσε μέσα στο νερό της Πάσχας και ώσπου να βγει του τσίμπησαν τα καβούρια τα ποδάρια. Όταν τελικά κατόρθωσε και βγήκε έξω, ο Θέος δεν άντεξε και του είπε:

- Πρωτύτερα κατηγορούσες εμένα που φώναζα με το άγριο τα ζώα, τώρα εσύ τα κατάφερες με το μαλακό;
- Δεν έχεις δίκαιο, Βασίλη, δεν έχεις δίκαιο, δεν μοιάζει ο χρωματισμός των αλόγων. Το ένα είναι άσπρο και το άλλο μαύρο, και γι' αυτό πρόγκισαν τα ζώα, του απαντά ο Χαρίλαος.

Και ίσως να είχε δίκαιο διότι τα άλογα δεν είχαν παρωπίδες που συνήθως έβαζαν στα κάρα.

Χρήστος Σδρόλιας (κ. Μπαλατσός Τάκος),
Καλοκαίρι 2018

Σπίτια, χωρίς πόρτες και παράθυρα!

Κάποια φορά, πάντα της 10ετίας του 1940 και 1950, ξεκίνησαν μερικοί Καναλιώτες και πήγαν στον κάμπο, κάνοντας τον κτίστη. Όταν άρχισαν να υψώνουν τους τοίχους, ξέχασαν να αφήσουν κενά για πόρτες και παράθυρα. Όταν ήρθε ο νοικοκύρης και είδε την κατάσταση αυτή, τους έκανε παρατήρηση, λέγοντας:

- Καλά, δεν μου λέτε βρε μαστόροι, σ' αυτό το σπίτι που κτίζετε, πού είναι οι πόρτες και πού τα παράθυρα;

Και οι Καναλιώτες πονηρά του απαντούν:

- Είχαμε καμιά τέτοια συμφωνία για πόρτες και παράθυρα;
- Και από πού θα μπαίνουμε μέσα;

Χρήστος Σδρόλιας (κ. Μπαλατσός Τάκος),
Καλοκαίρι 2018

Μετά από χρόνια βρήκε τα αδέρφια του

Μια φορά, στις αρχές της 10ετίας του 1960, ερχόμουν από την Καρδίτσα με τα πόδια. Τυχαία περνάει ένα φορτηγό, με αδρανή υλικά και ο οδηγός σταμάτησε και μου λέει:

- Πού πας βρε παλικάρι;
- Στα Κανάλια.
- Τυχερός είσαι, εκεί πάω κι εγώ. Ανέβα πάνω στο αυτοκίνητο.

Πάμε παραπάνω και βρίσκουμε έναν άλλο πεζοπόρο. Σταματάει πάλι και τον ρωτάει πού πάει.

- Στα Κανάλια, απαντάει κι εκείνος.
- Ανέβα κι εσύ πάνω στο αυτοκίνητο.

Τότε ζήτησα κι εγώ να μάθω ποιος είναι και από πού είναι.

- Είμαι κι εγώ Καναλιώτης και με τον αδερφό μου, που έγινε πλοιοκτήτης, φύγαμε από τα Κανάλια και κάναμε μεγάλη προκοπή. Γίναμε, τότε «ναύτες στην ξηρά» και πιάσαμε δουλειά σε ναυτιλιακό γραφείο. Τώρα ανεβαίνω στα Κανάλια για να πάρω πιστοποιητικό γεννήσεως.

- Πώς λέγεσαι από τα Κανάλια
- **Κωστάζος**, απαντάει.

Οι Καναλιώτες, όμως, τον έλεγαν **Χιώτη**, διότι ήρθε από τη Χίο στα προπολεμικά χρόνια, λίγο πριν από τον πόλεμο της Αλβανίας. Είχε το δικό του σπίτι στα Κατερέικα (κ. Καλιακδέικα), το οποίο αργότερα, όταν έφυγε, το πούλησε στο **Δημήτριο Κατέρη** (κ. Τσιακς) και το επάγγελμά του ήταν «νταμαρτζής», δηλ. έβγαζε πέτρα για κτίσιμο στα διάφορα νταμάρια που ήταν στα μαντένια κ.α., χρησιμοποιώντας φουρνέλα, όπως έκανε και ο **Δημήτριος Τσιώλας**, για τα καναλιώτικα σπίτια.

Η μητέρα του απέκτησε τρία παιδιά: τον **Δήμο Κωστάζο**, τον **Αλέκο Κωστάζο** και ένα τρίτο παιδί, που μόλις το απέκτησε η Χιώτινα, πέθανε η ίδια. Έτσι ο άντρας της **Κωνσταντίνος Κωστάζος**, μη μπορώντας να το συντηρήσει, επειδή έπρεπε να του εξασφαλίσει και θηλασμό, το έδωσε ως ψυχοπαίδι για υιοθεσία, κάπου στην Καρδίτσα.

Με τον πόλεμο του 1940 ο **Κωνσταντίνος Κωστάζος**, μη μπορώντας να υποφέρει την πείνα του '41, επειδή σταμάτησαν οι οικοδομές στο χωριό και έμεινε χωρίς δουλειά πήρε τα παιδιά του και μετοίκησε στην Κυψέλη (κ. Ματαράγκα), όπου έζησε τα υπόλοιπα χρόνια του.

Όταν το τρίτο παιδί του που το έδωσε για υιοθεσία μεγάλωσε και ήρθε ο καιρός να πάει φαντάρος, έπρεπε να έχει πιστοποιητικό γεννήσεως. Ήταν ο οδηγός του αυτοκινήτου που μας πήρε από το δρόμο και ερχόταν στο χωριό για να βγάλει το ανάλογο πιστοποιητικό.

Από ένα παρόμοιο πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης έμαθε για τα αδέλφια του, τα οποία γνώρισε αργότερα, καθώς και τους συγγενείς του, και έκαναν μαζί μεγάλη προκοπή, όπως ανέφερα στην αρχή.

Πήγε ακόμη και στο αστυνομικό τμήμα όπου βρήκε έναν αξιωματικό από τον Ελληνόπυργο (κ. Γράλιστα) και του λέγει χαρούμενος ότι είμαστε γειτονιά. Εκεί βεβαιώθηκε ακόμη περισσότερο για τα αδέρφια του και τους συγγενείς του.

Χρήστος Σδρόλιας (κ. Μπαλατσός Τάκος), Καλοκαίρι 2018

Θρασύβουλος Κατέρης, Καλοκαίρι 2019.

Στις θάλασσες και στους Ωκεανούς

Τα πρώτα χρόνια

Γεννήθηκα το 1937 και οι γονείς μου ήταν η **Αντιγόνη Γαλανάκη**, από το Μεσενικόλα, και ο **Θεμιστοκλής Γαλανάκης**, Καναλιώτης. Το επώνυμό μας είναι Γαλανάκης, αλλά Γαλανάκηδες υπάρχουν 5 οικογένειες και για να τις ξεχωρίζουν οι Καναλιώτες τις έδωσαν τα εξής παρατσούκλια: Τον **Γαλανάκη Περικλή** τον ονόμασαν «Αλάφη», τον **Γαλανάκη Αρχοντή**, «Μητρούλια», τον άλλο **Γαλανάκη Περικλή**, «Κίτσιο», τον **Γαλανάκη Λάμπρο**, «Ζιντοβίνο» και τον **Γαλανάκη Μιχάλη** «της Αποστόλενας». Όλοι μένουμε στην ίδια γειτονιά.

Στο χωριό είχαμε από τον παππού μου, τον **Αρχοντή Γαλανάκη**, κάπου 40 – 50 στρέμματα χωράφια, αλλά μετά μοιράστηκαν στα αδέρφια του πατέρα μου.

Όταν ήμουν παιδί έπαιζα με τα παιδιά της γειτονιάς. Με τον **Αποστόλη Θέο**, με το **Φιλάκο Θέο**, με τον **Γιώργο Δημητρακάκη**, με το **Νίκο Θέο**, που ήταν λίγο μεγαλύτερος, με τον **Βασίλειο Θέο** (κ. Τίγκα), και άλλους που είμαστε μία ηλικία.

Τα παιχνίδια μας τα κάναμε πιο κάτω από τα σπίτια μας, στο Αλωνάκι. Εκεί ήταν αρχηγός ο **Στέργιος Κατέρης**, και κατά την Κατοχή είχαμε ενταχθεί στα αετόπουλα, είχαμε πάρει όπλα καλαμένια και παίζαμε πόλεμο με την ομάδα του **Γιώργου Καπνουτζή**, της απέναντι γειτονιάς.

Στο Δημοτικό Σχολείο, συμμαθητές είχα τον **Λάκη Σδρόλια**, που τώρα είναι στο Γηροκομείο της Καρδίτσας, τον αδερφό σου **Χρήστο Μαυρομμάτη**, τον **Θωμά Παγώνη** και άλλους. Τις παρελάσεις των εθνικών εορτών τις κάναμε εδώ στην πλατεία[45].

Δασκάλους είχα την **Καλλιπίτσα Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου**, τον **Λάμπρο Γιαννακό**, τον **Αρχοντή Κυρίτση** και τον **Σπύρο Κατέρη**, που με έβαλε εξάρι στο απολυτήριο. Όταν μάλιστα με είδε αργότερα ότι πήγα στα βαπόρια και έγινα ό,τι έγινα, μου είπε:

- Πώς τα κατάφερες; Εκεί πήρες βαθμό 16 και εγώ σου έβαλα μόνο ένα εξάρι;
- Διάβαζα κυρ δάσκαλε πιο πολύ εκεί, γιατί μου άρεσε το επάγγελμα του ναυτικού.

Ήμουν ήσυχο παιδί και στα μαθήματα μέτριος μαθητής, του 7.

Στο σχολείο είχαμε και συσσίτιο, με πρωινό γάλα, που το ετοίμαζε η **Μαρία Μάστορα** (κ. Μπασιούρενα) και το παίρναμε σε κυπελάκι τσίγκινο, ενώ το μεσημεριανό, ρύζι κυρίως, σε ένα πιατάκι τσίγκινο πάλι.

Τελειώνοντας το Δημοτικό, έδωσα εξετάσεις στο Γυμνάσιο και πέρασα. Προβιβάστηκα μέχρι την έκτη τάξη 8ταξίου, οπότε έμεινα μετεξεταστέος, και με την επιτυχή επανεξέταση, πήγα στην εβδόμη τάξη, οπότε διέκοψα για να μπαρκάρω και να γίνω μηχανικός του εμπορικού ναυτικού.

Καθηγητές είχαμε τον **Αστέριο Ζήση**, τον **Χρήστο Κραμποβίτη**, φιλόλογους, τον **Φώτιο Κουλουσούσα**, και τον **Δημήτριο Φώτη** μαθηματικούς, ο οποίος με άφησε μετεξεταστέο, τον **Πέτρο Θεοδωρίδη**, φυσικό - χημικό και τον **Ιωάννη Γαλατσάνο**, θεολόγο. Γενικά οι καθηγητές αυτοί ήταν καλοί, και δεν με δημιούργησαν ιδιαίτερα προβλήματα.

Η περίοδος 1940 - 41

Με τον πόλεμο του 1940 θυμάμαι ότι έβλεπα τους φαντάρους να επιστρέφουν από το Μέτωπο με τις χλαίνες τους, ταλαιπωρημένοι καταβρεγμένοι και σε κακά χάλια, αφού πέρασαν και το ποτάμι του Μουζακίου, που ήταν γεμάτο νερό. Χιλιάδες φαντάροι περνούσαν και πήγαιναν στις πατρίδες τους.

Βλέποντάς τους η μάνα μου έβαλε τα κλάματα λέγοντας:

- Αυτοί καλά γύρισαν, ο πατέρας σου, όμως, θα γυρίσει; Ζει άραγε ή σκοτώθηκε σε κάποια μάχη;

Διότι ο πατέρας μου ήταν κληρωτός του ’23 και επιστρατεύθηκε. Αλλά ευτυχώς γύρισε και αυτός, λίγο αργότερα.

Με την πείνα του ’41 - ’42, εμείς δεν πεινάσαμε, διότι ο πατέρας μου είχε κάνει τις προμήθειές του που έφθασαν για ολόκληρη την οικογένεια.

Ο βομβαρδισμός

Κατά τον βομβαρδισμό μέσα στο σπίτι ήταν ο παππούς **Αρχοντής Γαλανάκης**, η **Αριστούλα Γαλανάκη**, η αδερφή μου κι εγώ. Ο πατέρας μου έλειπε στα πρόβατα στη Σαρακίνα και από εκεί είδε το βομβαρδισμό, αλλά και τη βόμβα που έπεσε στο σπίτι μας και το γκρέμισε. Τα έβλεπε αυτά κοιτάζοντας στο

45. Παρεμβαίνοντας ο **Νίκος Κατέρης**, αναφέρει ότι: Να σας πω κι εγώ κάτι που θυμάμαι από το σχολείο: Το 1963 περίπου, όταν ήταν μέλος της Σχολικής Εφορείας του Νηπιαγωγείου, το οποίο στεγαζόταν στο Βακούφικο της πλατείας, έλειπε η επιστάτρια και επειδή δεν είχαν να δώσουν μεσημεριανό φαγητό στα παιδιά, αγόρασαν αυγά από τα μαγαζιά, τα τηγάνισαν, τα έκοψαν σταυρωτά και τα μοίρασαν στα παιδιά. Εκείνο που έμεινε στο τέλος (και ήταν μπόλικο) το αποτελείωσε ο δάσκαλος **Λάμπρος Γιαννακός**.

τζάμι του σπιτιού, που γυάλιζε πρωτύτερα και ύστερα εξαφανίστηκε.

Ευτυχώς, όμως, δεν σκοτώθηκε κανένας, διότι κάτω από το σπίτι μας είναι μια σπηλιά, με κοτρώνια και πάνω σ' αυτή τη σπηλιά, ήταν κτισμένο το παλιό σπίτι του παππού μου, που το έκτισε το 1920, με δανεικά χρήματα. Τα δανείστηκε από τους **Παπανικολέους**, που ήταν σόι της γυναίκας του και τα επέστρεψε όλα πίσω, σιγά – σιγά. Τον αείμνηστο, σήμερα **Γιάννη Παπανικολάου**, τον έχω ξάδερφο.

Το παλιό εκείνο σπίτι, λοιπόν, που ήταν όλο πέτρινο με κοκκινωπή πέτρα από τα μαντένια, και το έκτισαν οι **Ντουλέοι**, γκρεμίστηκε και εξαφανίστηκε από τον βομβαρδισμό, και το έκτισα ολοκαίνουργο εγώ με τον πατέρα μου, πάλι με τους απογόνους των Ντουλέων μαστόρους. Εκεί μέσα είχαν έρθει και πολλοί γείτονες, οι οποίοι την ήξεραν την κρυψώνα. Έτσι σώθηκαν κάπου 40 άτομα εκεί μέσα στη σπηλιά.

Από το βομβαρδισμό πετάχτηκε ένα χαλίκι και χτύπησε στο αυτί τον παππού μου. Κατά τα άλλα μείναμε με τα ρούχα που φορούσαμε, διότι το διώροφο σπίτι μας καταστράφηκε ολωσδιόλου.

Ο **Βασίλειος Γαλανάκης** στο καφενείο της πλατείας

Η σπηλιά αυτή υπάρχει και τώρα και αν θέλεις έλα να σου την δείξω.

Το σπίτι στο οποίο ζω τώρα το έκτισε ο πατέρα μου, αλλά και με χρήματα που του έστελνα εγώ από τη δουλειά μου, διότι είχε γκρεμιστεί κατά το βομβαρδισμό, όπως είπα. Δεν έμεινε τίποτε όρθιο και δεν μας αποζημίωσαν. Δεν μας έδωσαν φράγκο, Κώστα, αν και μας είπαν πολλές φορές ότι θα μας αποζημιώσουν ως βομβόπληκτους, οι Γερμανοί και ότι θα μας δώσουν σύνταξη, αλλά τελικά δεν πήραμε απολύτως τίποτε. Πήραν μόνο για λίγον καιρό αυτοί που είχαν στην οικογένειά τους θύματα. Αν δεν πήγαινα εγώ στα βαπόρια για να βοηθήσω τον πατέρα μου να φτιάξει το σπίτι, θα ήταν ακόμα γκρεμισμένο.

Μετά το βομβαρδισμό, μας πήρε ο παππούς μας και πήγαμε στον **Μιλτιάδη Κωτούλα** (κ. Γκουνταλά). Στη συνέχεια τακτοποιήσαμε κάπως την αχυρώνα και μείναμε πλέον εκεί. Συγκινούμαι πολύ που τα λέω αυτά, αλλά και θυμάμαι την κατάντια μας τότε, να χάσουμε το ωραίο δίπατο σπίτι μας και να καταντήσουμε να ζούμε ολόκληρη οικογένεια μέσα σε μια αχυρώνα. Και δεν είχαμε καμιά συμπαράσταση από τους εδώ ιθύνοντες. Καμιά απολύτως και υποφέραμε επί 14 χρόνια στην αχυρώνα εκείνη. Μόνο μια φορά μας έστειλαν τον **Βάιο Χριστοδούλου** (κ. Μπλιάμο) και μας έφτιαξε τη σκάλα για να μπαίνουμε στην αχυρώνα.

Αν και ήμουν πολύ μικρός, 6 χρονών, θυμάμαι ότι μου έδινε μια φέτα ψωμί η γειτόνισσα η **Ιφιγένεια Γιαννακού** και έτσι έζησα, διότι εμείς δεν είχαμε τίποτε. Μετά το βομβαρδισμό, γκρεμίστηκε το σπίτι μας, όπως είπα, και ολόκληρο το γέννημά μας χάθηκε.

Μετά κτίσαμε το σπίτι. Τους τοίχους τους έκανε ο πατέρας και τα υπόλοιπα εγώ από τη δουλειά μου στα καράβια.

Ημέρες εμφυλίου

Με τον εμφύλιο, θυμάμαι ότι εδώ ήταν οι Μάυδες και τα ΤΕΑ. Έπαιρναν χωριανούς, τους έδιναν όπλα, και τους έστελναν να φυλάξουν το χωριό από τους αντάρτες. Επικεφαλής ήταν ο δάσκαλος **Γεώργιος Βαβλέκης.**

Έτυχε δε τότε οι αντάρτες να εισβάλλουν στο χωριό, να το κυριέψουν και να αιχμαλωτίσουν όλες σχεδόν τις φρουρές, μαζί δε και τον πατέρα μου **Θεμιστοκλή Γαλανάκη**, με άλλα 12 άτομα. Τον **Θεμιστοκλή Πυργιώτη**, τον **Νικήτα Γιαννακό**, τον **Δημήτριο Θέο** κ.ά.

Μάθαμε ακόμη ότι πήραν και τον **Νικήτα Γκίκα** και τον σκότωσαν πάνω στον Προφήτη Ηλία. Από τους άλλους, μερικοί ξέφυγαν και οι υπόλοιποι πέρασαν αντάρτικο στρατοδικείο και καταδικάστηκαν εις θάνατον. Ευτυχώς, όμως, τους υποστήριξε ένας καλός δικηγόρος που βρέθηκε εκεί και δεν τους εκτέλεσαν, αλλά τους δίκασαν με αναστολή. Αργότερα, επειδή δεν ήθελαν να τους έχουν βάρος, τους έδιωξαν και ήλθαν στο χωριό.

Το επίσημο κράτος, όμως, τους τιμώρησε, με 5 μήνες φυλακή, διότι δεν κράτησαν άμυνα, με αποτέλεσμα να μπουν οι αντάρτες μέσα στο χωριό. Η μάνα μου πήγαινε τακτικά στην Καρδίτσα και έδινε ψωμί στον πατέρα μου μέσα στη φυλακή τους μήνες αυτούς. Ευτυχώς ήρθε ο στρατηγός, **Θωμάς Πετζόπουλος** αργότερα στην Καρδίτσα και τους άφησε ελεύθερους.

Και να φαντασθείς, Κώστα, ότι μετά από μερικά χρόνια, όταν πρωθυπουργός ήταν ο **Νικόλαος Πλαστήρας**, τους πέρασαν στρατοδικείο στη Λάρισα, επειδή οι αντάρτες τους πήραν τα όπλα. Ευτυχώς πήγαν μάρτυρες οι βουλευτές και τους αθώωσαν. Ο **Κωνσταντίνος Βασαρδάνης**, ο **Απόστολος Αντωνίου** και ο **Στυλιανός Αλαμανής**.

Περάσαμε δύσκολα χρόνια.

Η ναυτική μου σταδιοδρομία

Για να μπαρκάρω με βοήθησε ο αείμνηστος (πέθανε πρόσφατα) **Κώστας Γαλανάκης**, που ήταν βιοτέχνης – έμπορας, στον Πειραιά και αργότερα έγινε βιομήχανος. Αυτός με καθοδήγησε, με βρήκε την καλύτερη Σχολή, το 1953 και με φιλοξένησε στο σπίτι του επί ένα χρόνο. Το δεύτερο χρόνο πήγα στο οικοτροφείο της «Ζωής» του Πειραιά με το διευθυντή έναν θεολόγο και μετά νοίκιασα σπίτι, με χρήματα που μου έστελνε ο πατέρας μου από το χωριό. Πλήρωνα δε και στη Σχολή του Πειραιά, η οποία λειτουργούσε από τις 6 η ώρα το απόγευμα μέχρι στις 10 το βράδυ.

Με την επίσημη ναυτική μου στολή και με το πηλήκιο.

Το πρωί δούλευα σε ένα μηχανουργείο, με μικρό συμβολικό μισθό, και έβγαζα τα ατομικά μου έξοδα. Το 1957, μπάρκαρα, με ένα καράβι του **Νικολάου Γουλανδρή**, ο οποίος μας διάλεξε όσοι είχαμε βαθμό πάνω από 16, και το πρώτο ταξίδι μου ήταν στον Περσικό Κόλπο, όπου φορτώσαμε πετρέλαιο και το πήγαμε στην Αμερική, στο Λος Άντζελες.

Αργότερα έγινα τρίτος μηχανικός. Μετά από τρία χρόνια έδωσα εξετάσεις και έγινα δεύτερος μηχανικός. Έμεινα άλλα τρία χρόνια ως δεύτερος μηχανικός και στη συνέχεια έδωσα εξετάσεις, μαθηματικά, νέα, γεωγραφία, γεωμετρία κ.λπ. και έγινα πρώτος μηχανικός.

Το στίγμα του πλοίου μέσα στη θάλασσα, τα πρώτα χρόνια το παίρναμε με τον εξάντα, ο οποίος διατηρήθηκε μέχρι το 1990. Τότε μπήκε σε εφαρμογή το σύστημα G.P.S. και παίρναμε αμέσως το στίγμα του πλοίου, μέσω δορυφόρου.

Έκτοτε ο εξάντας χρησιμοποιείται μόνο σε περίπτωση ανάγκης, όταν π.χ. δεν έχουμε στίγμα. Τότε παίρνουμε τον Ήλιο, ως βάση, βρίσκουμε το ύψος του και με το χάρτη τραβώντας τις ανάλογες γραμμές βρίσκουμε το στίγμα. Είχαμε δε και το αυτόματο τηλέφωνο,

με το οποίο επικοινωνούσαμε με το Γραφείο για οδηγίες.

Τους πρώτους μήνες ζαλιζόμουν στη θάλασσα και για να συνέλθω κατέβαινα κάτω στη μηχανή και έκανα «εκκαπνισμό» στα καζάνια, με τον ατμό τους. Επί πλέον εκεί κάτω, το καράβι δεν κουνούσε πολύ. Αργότερα, όμως, συνήθισα, ακόμη και τη θαλασσοταραχή.

Μας κόπηκε η άγκυρα: ακυβέρνητοι στον ωκεανό

Μια φορά, όταν βρισκόμασταν στον Περσικό Κόλπο, μέσα στον πόλεμο Ιράν – Ιράκ, με τους πυραύλους «εξοσέτ», μας έφυγε η άγκυρα και χάθηκε στον πάτο της θάλασσας, επειδή έσπασε το κλειδί. Τότε, επειδή ο Φιλιππινέζος καπετάνιος φοβόταν να τηλεφωνήσει, πήρα εγώ το τηλέφωνο και αμέσως μου λένε από το Γραφείο του Λονδίνου, να πάρουμε το στίγμα όπου έπεσε η άγκυρα.

Έτσι αργότερα έβαλαν ρυμουλκό και σήκωσαν την άγκυρα από το βυθό. Διότι η άγκυρα ήταν πανάκριβη και έπρεπε πάση θυσία να βρεθεί.

Μια άλλη φορά μείναμε ακυβέρνητοι μέσα στον ωκεανό πολύ μακριά από τη Νικαράγουα[46], διότι πήραμε φωτιά στη «σάρωση». Ευτυχώς εκεί βρέθηκαν ψαράδες που έπιαναν αστακούς, οπότε ο καπετάνιος τους ζήτησε αστακούς.

- Ουίσκι έχεις; Του απαντούν.
- Έχω, λέει ο καπετάνιος.
- Δώσε μας δυο - τρία μπουκάλια να σου δώσουμε μερικά καφάσια αστακούς.

Έτσι τη βολέψαμε αρκετές ημέρες, τρώγοντας αστακούς.

Μετά από κάμποσο καιρό, επισκευάσαμε το έμβολο, βάλαμε καινούργια ελατήρια μέσα στη μηχανή κ.λπ., διότι είχαμε ανταλλακτικά, και φύγαμε για το Χιούστον του Τέξας, όπου ήταν ο προορισμός μας.

Πάρα πολλές φορές ταξιδεύαμε με τρικυμίες. Μια φορά, που βρισκόμασταν στον Ατλαντικό Ωκεανό, πηγαίναμε για Μοντεβίδεο της Νότιας Αμερικής, κοντά στην Ουραγουάη. Τότε ο άνεμος έφτασε στα 10 και 11 μποφόρ και έβλεπες το βαπόρι να μπαίνει μέσα στα κύματα της θάλασσας και ξανά να βγαίνει και αυτό να επαναλαμβάνεται συνεχώς. Το βαπόρι ήταν γκαζάδικο και μετέφερε πετρέλαιο, οπότε το νερό της θάλασσας δεν έμπαινε μέσα, αλλά έφευγε πάνω από την κουβέρτα. Παράλληλα είχε μειωμένη ταχύτητα και πήγαινε πιο μαλακά κατά τη θαλασσοταραχή.

Τότε είχα και τη γυναίκα μου μαζί, η οποία παράξενα δεν ζαλίστηκε καθόλου. Εξάλλου το πετρέλαιο ήταν καλά και ομοιόμορφα φορτωμένο στα αμπάρια, οπότε δεν πάθαμε τίποτε. Φτάσαμε αισίως στο Μοντεβίδεο, όπου μείναμε αρκετές ημέρες.

Υποφέραμε πολλές φορές και από τις μεγάλες θερμοκρασίες. Ιδιαίτερα όταν ήμασταν στην Περσικό Κόλπο, κοντά στον γήινο Ισημερινό, στο Κουβέιτ π.χ., όπου η θερμοκρασία πλησίαζε τους 50°. Υποφέραμε επίσης και από τις μικρές θερμοκρασίες που συναντούσαμε το Χειμώνα στη Σουηδία, στη Νορβηγία, στη Φιλανδία και στα βόρεια της Ρωσίας.

46. Παρεμβαίνοντας ο **Θωμάς Γιαννακός**, που ήταν και αυτός ναυτικός, αναφέρει ότι και αυτοί έμειναν ακυβέρνητοι στη Μεσόγειο Θάλασσα, όταν ταξίδευαν με ένα καράβι, του οποίου τελείωσε το πετρέλαιο. Ο κυβερνήτης μετρούσε, βέβαια, το ύψος του πετρελαίου της δεξαμενής, αλλά δεν υπολόγισε ότι στον πάτο είχε πολύ νερό.

Μια θανατηφόρα έκρηξη στο βαπόρι

Το 1989 ήμουν κοντά στο Ομάν του Περσικού Κόλπου, σε ένα βαπόρι του **Γεωργίου Βαρδινογιάννη**, οπότε γίνεται μια θανατηφόρα έκρηξη στο αντλιοστάσιο. Σκοτώθηκαν 10 άτομα του πληρώματος, και σώθηκαν 24. Το πλοίο βυθίστηκε μετά από 23 ώρες, αλλά ευτυχώς εμάς με τους τραυματίες, μας πήραν τα ελικόπτερα και μας πήγαν στο Ομάν. Μας είπαν δε από την πλοιοκτήτρια εταιρεία να πούμε ότι η έκρηξη έγινε από νάρκη, επειδή τότε γίνονταν ο πόλεμος Ιράν – Ιράκ.

Στα διάφορα μέρη που φθάναμε, βγαίναμε έξω και αφού βλέπαμε τα αξιοθέατα, καταλήγαμε το βράδυ στα μπαρ και στα νυκτερινά κέντρα. Στη Βραζιλία, στη Λατινική Αμερική, στην Κολομβία, στο Μοντεβίδιο, παντού.

Όταν κάποια φορά φθάσαμε στη Βόρεια Κορέα βρήκαμε ένα μεγάλο αξιοθέατο άγαλμα, όπου είδαμε εκείνους που τους πολέμησαν, μεταξύ των οποίων ήταν και οι Έλληνες. Στη Νότια Κορέα είχαν πάει αρκετοί Καναλιώτες και εντάχθηκαν στο στρατό των συμμάχων για να πολεμήσουν τη Βόρεια Κορέα.

Στην Αφρική και ιδιαίτερα στη Νιγηρία οι κάτοικοι, μόλις μας έβλεπαν έρχονταν κοντά μας για να πουλήσουν την πραμάτειά τους, ιδιαίτερα οι γυναίκες. Δεν είχαν οι καημένες να πάρουν ούτε το ψωμί της ημέρας και μας έδιναν ό,τι διέθεταν με ευτελείς τιμές.

Πιο πολλούς Έλληνες έβρισκες στο Κίεβο, την πρωτεύουσα της Ουκρανίας, Γι' αυτό και είχαν πολλές εκκλησιές. Οι Έλληνες του εξωτερικού είναι, γενικά, πολύ καλύτεροι πατριώτες από εμάς εδώ. Μια 25η Μαρτίου ήμασταν στο Περκ της Αυστραλίας όπου ξεφορτώναμε λίπασμα, που το φέραμε από ένα μικρό νησί. Εκεί, λοιπόν, βρήκαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε μια εξαιρετική πατριωτική γιορτή, με παρέλαση, τραγούδια, ποιήματα κ.λπ.

Μερικοί ναύτες, όταν γνωρίζονταν με Έλληνες της πολιτείας που επισκεπτόμασταν έμεναν εκεί, για να βρουν καλύτερη προκοπή. Άλλοι παντρεύονταν, άλλοι έβρισκαν δουλειές κ.λπ. Με τους ξένους συνεννοούμασταν στην αγγλική γλώσσα, την οποία εγώ έμαθα αρκετά καλά, διότι τη διδάχτηκα και μέσα στη Σχολή, από έναν πολύ καλό καθηγητή των αγγλικών, που ονομαζόταν **Αμπατζόπουλος**. Αλλά αργότερα μάθαμε και ισπανικά και γιαπωνέζικα από τις χώρες που επισκεπτόμασταν και μέναμε πολλές ημέρες.

Εμένα μου δόθηκε η ευκαιρία να ξεμπαρκάρω στο Βανκούβερ του Καναδά, όπου υπήρχαν αρκετοί Έλληνες. Καθίσαμε εκεί πολλές ημέρες κάνοντας επισκευή σε μια δεξαμενή, και έτσι γνωρίσαμε και κοπέλες Ελληνίδες, που είχαν πάει πρωτύτερα στην Αμερική. Μας έλεγαν:

- Θα μείνεις εδώ, θα με παντρευτείς και θα σου βρούμε δουλειά.
- Εγώ θέλω να γίνω πρώτος μηχανικός στα πλοία, τις έλεγα τότε, που ήμουν δόκιμος.

Έτσι δεν έμεινα εκεί και τελικά στα καράβια ήμουν μέχρι το 1999, σε ηλικία 62 ετών. Ενώ είχα συνταξιοδοτηθεί στα 50 μου χρόνια.

Η οικογένειά μου σήμερα είναι τρία παιδιά: **Αντιγόνη**, **Θεμιστοκλής** και **Μαρία**, η γυναίκα μου **Μαρίνα Γαλανάκη** πέθανε εδώ και 10 χρόνια. Έχω και δυο εγγόνια.

Αφήγηση: **Βασίλειος Γαλανάκης**,
Καλοκαίρι 2018.

Μερικές αξιόλογες αναμνήσεις από την καναλιώτικη ζωή μου

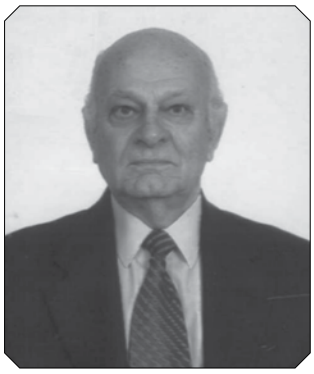
Ο πατέρας μου

Ο πατέρας μου **Λουκάς Δήμου**, διορίστηκε αγροφύλακας κατά τα μέσα της 10ετίας του 1930, ύστερα από μια απλή εκπαίδευση που πήρε στο Φανάρι, από έναν αγρονόμο, ονόματι **Νικόλαο Τσάκα**. Η εκπαίδευση - συνάντηση γινόταν κάθε Σάββατο, που ο ίδιος καλούσε όλους τους αγροφύλακες της περιφέρειας. Αργότερα είχαμε εδώ στο χωριό μας τον αγρονόμο **Απόστολο Γιαταγάνα**, που γνώριζε πολύ καλά την αγροτική νομοθεσία και είχε υπό την δικαιοδοσία του τους αγροφύλακες των Καναλίων, οι οποίοι ήταν: ο πατέρας μου στην περιοχή Σαρακίνας, ο **Δημοσθένης Γατής** στην περιοχή Μούρκου, ο **Βασίλης Μπαλωμένος** στην περιοχή Λάσδας και ο **Θωμάς Παγώνης** στην περιοχή των αμπελιών από τον Προφήτη Ηλία μέχρι το Κούτσουρο και τα Φτελιάδια.

Ο πατέρας μου φρόντιζε να μην γίνεται βοσκή σε ξένα λιβάδια, και ιδιαίτερα πρόσεχε το ζευγαρολίβαδο, όπου έπρεπε να βόσκουν μόνο τα ζευγάρια, τα οποία είχαν το στέκι τους, είτε στον Οβορό, κοντά στα αλώνια, είτε στη Λοξάδα. Είχε δε κάποια διαμάχη με μερικούς Ισαριώτες, που συνόρευαν με τη Σαρακίνα και καταπατούσαν τα γειτονικά χωράφια των Καναλιωτών. Τα όρια Καναλίων με το Ίσαρι (Παλαιοκκλήσιο, η νέα ονομασία του), ήταν το γεφυράκι με μια φλέβα νερού να περνούσε από κάτω.

Το ίδιο γινόταν και με τους κατοίκους του Φράγκου. Ο πατέρας μου ήταν αγαπητός και μάλιστα συνδεόταν φιλικά με την οικογένεια **Καλτσά** του Παλαιοκκλησίου (κ. Ίσαρι) και την οικογένεια **Αραμπατζή** από το Φράγκο.

Τα μαθητικά μου χρόνια

Η προσωπογραφία μου

Στα μαθητικά μου χρόνια, είχα δάσκαλο στην πέμπτη και έκτη τάξη τον **Σπύρο Κατέρη**, ο οποίος ήταν πολύ καλός, αλλά αυστηρός στους άτακτους μαθητές, όχι μόνο στο σχολείο, αλλά και στο σπίτι και στις γειτονιές. Κάποιες μέρες μας έκανε επιθεώρηση στα νύχια των χεριών μας, εάν τα έχουμε κομμένα και δεν «πενθοφορούσαμε», καθώς και στα πόδια, εάν τα έχουμε πλυμένα. Όσους δεν τα είχαν πλυμένα τους έστελνε εδώ στις βρύσες της πλατείας, τα έπλεναν και αμέσως γύριζαν στο μάθημα.

Μια μέρα του Χειμώνα, πέταξα χιονότοπες σε μια ομάδα γυναικών που ηλιάζονταν καθήμενες μπροστά στην αχυρώνα της **Αφροδίτης Σιάφη**. Το έμαθε αυτό ο δάσκαλος και την άλλη μέρα με χειροτόνησε δεόντως.

Μια άλλη μέρα κάναμε ασκήσεις πεζικού με τα κοντάρια γύρω από το πουρνάρι της εκκλησίας με το Σπύρο, ο οποίος μάθαμε αργότερα, ότι ήταν επιλοχίας – εκπαιδευτής στο στρατόπεδο Αγίας Φωτεινής Θεσσαλονίκης. Κάποια στιγμή που ήμασταν «επ' ώμω» διατάσσει «παρά πόδα». Εμένα μου έφυγε το κοντάρι και χτύπησε κάτω. Αμέσως ο δάσκαλος με παρατήρησε και με χαρακτήρισε με την αγαπημένη του φράση: Ζώον είσαι απρόσεκτος.

Στο τέλος της χρονιάς, επειδή ήμουν ψηλός με έβαλαν σημαιοφόρο και κάναμε γυμναστικές επιδείξεις εδώ στην πλατεία, μερικοί δε ήταν ξυπόλυτοι. Εκεί που γυρίζαμε γύρω από τον πλάτανο, δεν πρόσεξα και πιάνεται

η σημαία από ένα καλώδιο. Έτσι δέχτηκα την επίπληξη του δάσκαλου, αλλά με σιγανή φωνή αυτή τη φορά, για να μην ακουστεί.

Όταν τελείωσα το Δημοτικό πήγα να δώσω εξετάσεις τον Ιούνιο στο Γυμνάσιο, αλλά δεν πέτυχα. Τότε ο δάσκαλος, που ήταν και κοντινός συγγενής μας, με πήρε και με έκανε ιδιαίτερο φροντιστήριο και έτσι το Σεπτέμβριο που ξανάδωσα εξετάσεις πέτυχα στο Γυμνάσιο. Την επιτυχία μου αυτή την χρωστούσα στον καλό μας δάσκαλο, ο οποίος δεν παρέλειψε να με συναντήσει και να με συγχαρεί για την επιτυχία μου. Έτσι εκείνη τη χρονιά πετύχαμε όλοι όσοι δώσαμε εξετάσεις στο Γυμνάσιο και είχαμε βαθμό απολυτηρίου 7 και 8, με άριστα το 10. Αυτοί ήταν οι μεγαλύτεροι βαθμοί που μας έβαζε. Μάλιστα τις ημέρες που τελειώναμε το Δημοτικό και ετοιμαζόμασταν για το Γυμνάσιο, μας έκανε φροντιστήριο όλους μαζί, κάθε απόγευμα και μας δίδασκε κυρίως πρακτική αριθμητική χωρίς να παίρνει από κανέναν χρήματα. Ο αείμνηστος δάσκαλος **Σπυρίδων Κατέρης** για την προσφορά του, σχολική και κοινωνική, τιμήθηκε από τον Σύλλογο Καναλιωτών Θεσσαλονίκης με επίχρυση πλακέτα στις 19-8-1984. Η εκδήλωση έγινε στο Πνευματικό Κέντρο του χωριού μας.

Όταν πήγαινα στο Γυμνάσιο, ένα απόγευμα τον μήνα Ιούνιο του έτους 1951, ανέβηκα στη σκαμνιά του **Στέργιου Γηράση**, για να φάω σκάμνια και θέλοντας να πηδήσω από το ένα κλωνάρι στο άλλο, έσπασε το κλωνάρι, έπεσα κάτω, από ύψος 5 μέτρων περίπου, χτύπησα δίπλα στη ρίζα της σκαμνιάς το κεφάλι μου και έσπασα το χέρι μου, μένοντας αναίσθητος. Με πήρε τότε ο αείμνηστος φίλος μου **Θεοδόσιος Μόσιαλος** που ανεβήκαμε και οι δύο στη σκαμνιά, μαζί με τον **Σωκράτη Μπρακατσούλα** και άλλους συγχωριανούς, με βάλανε σε μια καρέκλα την οποία έδωσε η **Αγγελική Γηράση** και με κατέβασαν κάτω στο σπίτι μου. Από εκεί με πήγαν αμέσως με το λεωφορείο της γραμμής στο νοσοκομείο Καρδίτσας, όπου έμεινα μερικές ημέρες. Όταν συνήλθα, δεν ήξερα πού βρισκόμουν και πώς έγινε αυτό το περιστατικό.

Μετά από 20 μέρες έγινα καλά και συνέχισα το σχολείο. Στην 1η τάξη μας έκανε αρχαία – νέα ο **Σάββας Νανάκος**, που με άφησε ανεξεταστέο στην έκθεση. Στα αρχαία, θυμάμαι, το πρώτο μάθημα ήταν: «Λύκος διώκει αμνόν, ο δ' αμνός εις ναόν καταφεύγει....».

Αργότερα μας έκανε τα αρχαία ο **Χρήστος Κραμποβίτης**, ο οποίος ήταν πολύ αυστηρός, αλλά και πολύ καλός φιλόλογος. Μια φορά μας έβαλε να γράψουμε μια έκθεση στο σπίτι «Η φανέλα του στρατιώτη», στην οποία εγώ πήρα βαθμό 14, ενώ ο **Θωμάς Ζήσης**, που ήταν πρώτος στην τάξη, πήρε 16. Μια μέρα με σήκωσε να πω μάθημα στα αρχαία «Ιφιγένεια εν Αυλίδι». Αφού διάβασα σωστά και χωρίς να κομπιάζω το κείμενο, συνέχισα να λέω την ερμηνεία, την οποία την είπα τόσο καλά και αυθόρμητα, ώστε σταμάτησε όλη η τάξη και με άκουγε με προσοχή. Ο ίδιος ο καθηγητής με επαίνεσε και μου έβαλε 16 βαθμό.

Πολύ αυστηρός ήταν επίσης, ο μαθηματικός **Φώτιος Κουλουσούσας**, που αργότερα άλλαξε το όνομά του σε **Φώτιος Καλούσης**. Μια φορά με πιάνει από το αυτί και με βγάζει έξω από την αίθουσα διδασκαλίας διότι κάτι ψιθύρισα στον **Βάιο Μιχάλη**, που εκείνη τη στιγμή εξεταζόταν στον πίνακα σε μια άσκηση άλγεβρας.

Μια άλλη φορά είχαμε μάθημα με το θεολόγο **Ιωάννη Γαλατσάνο** και το μάθημα το κάναμε στη μικρή αίθουσα, στο «ψυγείο», όπως τη λέγαμε, επειδή ήταν βορεινή και το Χειμώνα έκανε πολύ κρύο.

Φώναξε, λοιπόν, εμένα και το **Βάιο Μιχάλη** να σηκωθούμε από το θρανίο για να πούμε μάθημα. Εγώ σηκώθηκα, αλλά εκείνος, αργού-

σε να βγει από το στενό θρανίο του. Ο καθηγητής τότε έχασε την υπομονή του και του είπε κάπως ειρωνικά:

- Άντε βρε Μιχάλη, κουκουνάρια σε ταΐζει η μάνα σου και πάχυνες τόσο, ώστε να μη μπορείς να βγεις από το θρανίο;

Ο Βάιος, όμως, πειράχτηκε και του απάντησε απότομα:

- Καλά, καλά, θα σε κανονίσω εγώ.

Και μπραφ, ανοίγει την πόρτα και πάει κατ' ευθείαν στον γυμνασιάρχη τον **Αναστάσιο Αλαμάνο**, τον φέρνει στην τάξη και του λέει:

- Ο καθηγητής κ. Γαλατσάνος με κοροϊδεύει.

Έτσι αναγκάστηκε ο καθηγητής να ζητήσει συγγνώμη από το Βάιο, μπροστά στον γυμνασιάρχη και στους μαθητές.

Μια άλλη φορά κάναμε μάθημα στην εξάφυλλη αίθουσα, η οποία δεν ήταν καλά κλειστή και από το άνοιγμά της, θέλοντας να ταράξω την ησυχία της διπλανής τάξης φώναξα:

- Ου ου ου!

Εκείνη την ώρα έμπαινε ο φιλόλογος καθηγητής **Χρήστος Κραμποβίτης** μέσα στην αίθουσα και για το σφάλμα μου αυτό με απέβαλε 2 μέρες.

Γυμναστή είχαμε τον Καναλιώτη **Λάμπρο Παπαποστόλου**, που ήταν πολύ καλός γυμναστής και μας έκανε και το θεωρητικό μάθημα της Σωματολογίας. Μας πρόσεχε δε και εδώ στο χωριό να είμαστε κόσμιοι και να φερόμαστε όπως πρέπει σαν μαθητές.

Παρά ταύτα μια φορά, εγώ με τον συμμαθητή μου **Θεοδόση Μόσιαλο**, παίζαμε κολιτσίνα στο καφενείο του συγχωριανού μας **Παναγιώτη Πάσχου** και μας βρίσκει ο γυμναστής. Αμέσως εμείς σηκωθήκαμε, αφήνουμε στη μέση το παιχνίδι και φεύγουμε, χωρίς να μας παρατηρήσει, ούτε και την άλλη μέρα που είχαμε σχολείο. Τον σεβόμασταν πολύ τον Παπαποστόλου και με τον τρόπο του επιβαλλόταν στους μαθητές. Ιδιαίτερα τους Καναλιώτες τους συμπαθούσε πολύ και τους υποστήριζε. Κάποια φορά, μάλιστα, επενέβη και για μένα στον **Χρήστο Κραμποβίτη**, ώστε το 9 που μου έβαλε στην αρχή να το κάνει 10 για να περάσω το μάθημα, όπως και έγινε.

Ως αξιωματικός στη χωροφυλακή

Το 1954, διέκοψα το Γυμνάσιο στην 7η τάξη 8taξίου, και κατατάχτηκα στην χωροφυλακή. Έτσι τελείωσα τις γυμνασιακές μου σπουδές αργότερα, το 1958, στην Τρίπολη, ως «κατ' ιδίαν διδαχθείς». Έδωσα εξετάσεις στη Σχολή Ενωμοταρχών και πέτυχα. Δεν έδωσα εξετάσεις στη Σχολή Αξιωματικών λόγω ορίου ηλικίας. Εξελίχθηκα όμως μέχρι τον βαθμό του Υπαστυνόμου Β΄ (Ανθυπομοιράρχου). Αποστρατεύτηκα τέλος του έτους 1986 με τον μισθολογικό βαθμό του Αστυνόμου Α΄ (Ταγματάρχου). Για την πειθαρχικότητα, αφοσίωση και υπακοή μου απονεμήθηκε το μετάλλιο ευδοκίμου υπηρεσίας.

Ο βομβαρδισμός

Λίγο πριν αρχίσει ο βομβαρδισμός, στις 15 Αυγούστου του έτους 1943, ήμουν στην εκκλησία και ξεκίνησα για την πλατεία. Μπροστά ήταν η σημαία, την οποία κρατούσε ο **Δημήτριος Μπανούσης**, μαζί με τον **Κωνσταντίνο Αναστασίου** (κ. Πόλια), που είχαν τις αρμάθες των σφαιρών σταυρωτά στο στήθος, ως αντάρτες και μετά ακολουθούσε ο κόσμος[47].

47. Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει ο **Λάμπρος Υφαντής** (κ. Θανασιάς), λέγοντας: Εκείνη την

Πέρασε τότε το πρώτο αεροπλάνο και αυτοί είπαν:

- Δικό μας, δικό μας είναι, μη φοβάστε.

Έτσι δεν φοβήθηκε κανένας.

Με τη δεύτερη φορά, όμως που πέρασε, ήταν πολύ χαμηλά, σχεδόν άγγιζε τις στέγες των σπιτιών. Έτσι καταλάβαμε ότι ήταν αναγνωριστικό και σκορπίσαμε εδώ κι εκεί. Έτρεξα κι εγώ στο σπίτι μου όπου βρήκα τον πατέρα μου, ο οποίος μας παίρνει όλους μαζί και μας πάει πέρα στο ρέμα του **Ντρέγκα** (κ. Τσιαούση), όπου κρυφτήκαμε, μέσα σε μια βατιώνα. Εκεί ήρθαν και όλοι οι άλλοι του μαχαλά μας, κάπου 50 άτομα. Γέμισε το ρέμα μέχρι πάνω. Τότε κατέφθασαν τα πολλά αεροπλάνα, τα οποία άρχισαν τον βομβαρδισμό. Μια βόμβα έπεσε λίγο πιο πάνω από του σπίτι του **παπα – Λάμπρου Σδρόλια**, και όλα τα χώματα ήρθαν πάνω μας. Ένα χαλίκι χτύπησε τον πατέρα μου και του τρύπησε το αυτί, χωρίς να το καταλάβει. Κάποια στιγμή ήρθε εκεί και η **Κατίνα Στασινού** (κ. Τσατζόια), που σώθηκε ως εκ θαύματος. Διότι είχε πέσει το σπίτι της και την πλάκωσε μέσα. Κατόρθωσε, όμως, να βγει από ένα άνοιγμα και κατατρομαγμένη έτρεχε και έκλαιγε γοερά, λέγοντας:

- Πάει, χαθήκαμε! Το σπίτι μας έπεσε δεν έχουμε σπίτι!

Μετά το βομβαρδισμό, πήγαμε όλοι μαζί πίσω από τον Αϊ Λια, στο Καλαμάκι και τότε προσέξαμε ότι το αυτί του πατέρα μου ήταν τρύπιο. Στο Καλαμάκι μείναμε κάπου 10 μέρες και κρυβόμασταν μέσα στα δέντρα και μέσα στα βάτα. Ύστερα πήγαμε και μείναμε κάτω στο ντάμι στα Αλώνια μέχρι και το Σεπτέμβριο.

Από ό,τι μάθαμε αργότερα, ο βομβαρδισμός έγινε διότι οι Γερμανοί θεώρησαν ότι στο χωριό μας θα γινόταν το συλλαλητήριο των Αγράφων, για το οποίο είχαν θετικές πληροφορίες, ότι θα γινόταν στη Νεβρόπολη, όπου σήμερα είναι η λίμνη Πλαστήρα, αλλά άλλαξε χώρο, επειδή μαθεύτηκε.

Ο πόλεμος του 1940, η Κατοχή και η αντίσταση

Όταν άρχισε ο πόλεμος του 1940 ήμουν στο σπίτι του **Σωκράτη Μπρακατσούλα**, και εκείνη τη στιγμή περνάει ένα αεροπλάνο.

- Αυτό το αεροπλάνο είναι εχθρικό και φαίνεται ότι άρχισε ο πόλεμος με τους Ιταλούς, λέει ο Σωκράτης,

---

ώρα εγώ ήμουν στο παντοπωλείο του **Ευάγγελου Τζαβέλα**, και όταν άρχισε ο βομβαρδισμός τρύπωσα κάτω από το τραπέζι, ενώ ο Τζαβέλας και μερικοί άλλοι, βρήκαν την ευκαιρία και πήγαν κάτω από την καμάρα της πλατείας, εκεί προς το Σπανέικο σπίτι. Τότε παίρνω μια απόφαση κι εγώ και πάω στο σοκάκι το Σπανέικο, όπου βρήκα πάρα πολλούς, που θρηνούσαν και στριμώχνονταν. Από εκεί πάω παρακάτω όπου είχε μια γλίτσα, όλο χλέπια. Πατάω πάνω, γλιστράω και φθάνω μονοκόμματος κάτω, χωρίς να πάθω τίποτε. Προχωρώντας ύστερα στο ρέμα – ρέμα, φθάνω στο Κλήμα, στα Κήπια, και κατέληξα στη Λοξάδα, στο Λουτρό, στ' Αγίασμα. Όταν αργότερα ήρθα σιγά – σιγά στο χωριό, βρήκα έρημο το σπίτι μου και τρόμαξα να βρω τη μάνα μου, τον πατέρα μου και τον αδερφό μου, που είχαν πάει πάνω στον Αϊ Λια. Ανεβαίνοντας προς τα πάνω είδα σκοτωμένη δίπλα στο πηγάδι την **Ειρήνη Τέσσα**. Ύστερα με όλη την οικογένειά μου πήγα πάνω στη Λεπτοκαριά, όπου κοιμηθήκαμε το βράδυ σε ένα αλώνι με άχυρα.

Ομοίως, παρεμβαίνοντας ο **Κωνσταντίνος Δ. Ζούμπος**, αναφέρει ότι: Την ώρα που άρχισε ο βομβαρδισμός, ήμουν στο μπαλκόνι του σπιτιού μου και παρά τον πυρετό που είχα, έτρεξα κάτω και πήγα στη σπηλιά του **Τσανάκα**, όπου ήρθαν και μερικοί άλλοι. Μετά το βομβαρδισμό, ερχόμενος προς το σπίτι μου, ακούω έναν που ήταν πλακωμένος από τα χαλάσματα και βογκούσε, κάτω από ένα ματέρι. Ήταν ο **Αποστόλης Ρίζος**, τον οποίο, αφού τον απελευθερώσαμε, τον πήγαν στο νοσοκομείο της Καρδίτσας.

Αμέσως, τότε, πηγαίνω στο σπίτι μου και το λέω στη μητέρα μου, η οποία κατεβαίνει στο θείο μου τον **Βασίλειο Νικολάου**, κοινώς **Τριανταφύλλου**, για να μάθει περισσότερα. Εκεί τους βρήκε όλους ανάστατους να κλαίνε και να οδύρονται, διότι επιστρατεύθηκε ο θείος μου, ο οποίος ήταν αδελφός της μητέρας μου.

Με τις νίκες της Αλβανίας κάθε φορά που καταλαμβάνονταν μια πόλη στην Αλβανία, το Τεπελένι, η Κορυτσά κ.λπ. από τα ελληνικά στρατεύματα χτυπούσαν οι καμπάνες. Εγώ με τον φίλο μου **Θεοδόσιο Μόσιαλο** πάντα περιμέναμε να συμβεί κάτι το σημαντικό για να κτυπήσουμε την καμπάνα συνήθως της εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

Με την κατάρρευση του μετώπου τον Απρίλιο, πέρασαν από το σπίτι μας τα αδέλφια του πατέρα μου ο **Βασίλης Δήμου** και ο **Περικλής Δήμου**, οι οποίοι πολέμησαν στο Αλβανικό Μέτωπο και μας έφεραν κονσέρβες με κρέας αλόγου που ήταν πολύ νόστιμο, λάφυρο των Ιταλών.

Όταν οι Ιταλοί ήρθαν στο χωριό ζητούσαν από τους Καναλιώτες όπλα. Ο πατέρας μου τους έδωσε μια αραβίδα ιταλική, αλλά παρά ταύτα τον έδωσαν ξύλο πολύ και η μητέρα μου για να μην πονάει τον έβαλε κρεμμύδια ψημένα στην πλάτη του, που ήταν μαυρισμένη.

Οι Ιταλοί ήρθαν και στο σπίτι μας και ένας απ' αυτούς πήγε να πάρει το καρβέλι, που μόλις είχε ψηθεί, αλλά η μάνα μου το τράβηξε και πήρε το μισό, φωνάζοντας:

- Το έχω για τα παιδιά το καρβέλι αυτό. Αν μου το πάρετε τι θα τα δώσω να φάνε;

Οι Ιταλοί είχαν και μουλάρια πολλά, τα έβαζαν στο Βακούφικο και τα τάιζαν χαρούπια (ξυλοκέρατα). Κουβαλούσαν πετροκάρβουνο από τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα) και το εναπέθεταν στο Καρκατσιόλι. Από εκεί το πήγαιναν στο τραίνο για τις μηχανές του τραίνου.

Ο **Βίκτωρας Καπούλας** και ο **Στέργιος Χριστοδούλου** μπήκαν μια μέρα μέσα στο Βακούφικο από ένα παράθυρο και έκλεβαν τα χαρούπια των αλόγων, βάζοντάς τα μέσα σε έναν τορβά. Τα έφερναν δε σε μας για να τα φάμε.

Οι Γερμανοί, όταν έρχονταν στο χωριό ζητούσαν αυγά. Τότε ο δάσκαλος **Σπύρος Κατέρης** μας έστελνε στα σπίτια μας για να φέρουμε αυγά. Κάποια φορά δε οι αντάρτες του Αϊ Λια έστησαν ενέδρα, για να τους πιάσουν. Επενέβη, όμως, ο **παπα – Λάμπρος Σδρόλιας** και οδήγησε τους Γερμανούς από άλλον δρόμο, πίσω από το σχολείο, διότι εάν τους έπιαναν, την άλλη μέρα οι Γερμανοί θα έβρισκαν αφορμή για να κάψουν το χωριό, όπως έκαναν σε άλλα χωριά.

Το δημοψήφισμα του 1946

Στις 31 Μαρτίου 1946 έγινε, ως γνωστό το δημοψήφισμα, για την επάνοδο ή όχι του βασιλιά. Επειδή δε η τότε Κυβέρνηση ήθελε πάση θυσία την επάνοδό του, έδωσε εντολή στους δικούς της οπαδούς να την υποστηρίξουν. Μία επιτροπή, όμως, από Καναλιώτες που ήταν αντίθετοι της Κυβερνήσεως έπιασαν τα πόστα και δεν επέτρεπαν, γενικώς τον κόσμο να πάνε να ψηφίσουν. Πολλοί, λοιπόν, κατευθύνθηκαν προς το Σχολείο, όπου γινόταν η ψηφοφορία, μέσω άλλης οδού και όχι από την Πλατεία. Ο πατέρας μου π.χ. μετέβη εκεί από τη Στρατώνα. Πολλοί Καναλιώτες δεν ψήφισαν με αποτέλεσμα αργότερα να μην μπο-

Ως τροχονόμος στα Τρίκαλα.

ρούν να πάρουν κοινωνικό φρόνημα για να το χρησιμοποιήσουν σε κάποια Δημόσια Υπηρεσία.

Το Σεπτέμβριο έκανα τα χαρτιά μου και στις 29 Ιανουαρίου 1955 μου ήρθε ειδοποίηση να καταταγώ στην Χωροφυλακή. Αφού πέρασα από την Υγειονομική Επιτροπή στη Λάρισα παρουσιάστηκα στο Παράρτημα Σχολής Χωροφυλακής Κρήτης με έδρα τον Άγιο Νικόλαο. Μετά την βασική μου εκπαίδευση 6 μηνών μετατέθηκα στο Τμήμα Ασφαλείας Τριπόλεως. Μετά από 3 χρόνια μετατέθηκα στη Διοίκηση Χωροφυλακής Τρικάλων και τοποθετήθηκα στο Αστυνομικό Τμήμα Καλαμπάκας.

Μετά 2 χρόνια τοποθετήθηκα στο Τμήμα Τροχαίας Τρικάλων ως γραμματέας στο γραφείο Δημοσίου Κατηγόρου. Το 1970, στις 5 Μαΐου μετατέθηκα στη Διεύθυνση Αστυνομίας Θεσσαλονίκης όπου τοποθετήθηκα στην Υποδιεύθυνση Τροχαίας ως Προϊστάμενος του γραφείου Οικονομικού και Στατιστικής.

Παντρεύτηκα το 1966, τη συγχωριανή μου **Βερόνη Γατή** θυγατέρα του **Αποστόλου** και της **Ελένης Γατή**, μοδίστρα στο επάγγελμα και αποκτήσαμε 2 παιδιά τον Λουκά, λογιστή και τον Απόστολο, γυμναστή. Τα παιδιά μου εργάζονται σε Πολυεθνικές Φαρμακευτικές Εταιρείες. Σήμερα έχω 5 εγγόνια.

Όταν μπήκαν οι αντάρτες στο χωριό μας

Τη νύχτα της Κυριακής των Βαΐων του 1948, ακούσαμε κάποιους πυροβολισμούς, ένδειξη ότι ήρθαν οι αντάρτες για να επιστρατεύσουν νέους. Αμέσως κρύφτηκαν οι γυναίκες στο υπόγειο, όπου συγκεντρώθηκαν περίπου 15 κορίτσια της γειτονιάς: Η αδελφή μου **Αθηνά Δήμου**, η θεία μου **Ανδρονίκη**, η **Δάφνη Χριστοδούλου**, η **Αριστούλα Σιάφη**, η **Ιφιγένεια**, **Βικτωρία** και **Αρτεμισία Κουτσιαλή**, η **Αγγελική** και **Εριφύλη Σακκά**, η **Ροδάνθη** και **Αικατερίνη Ντρέγκα**, η **Αναστασία Καρανάσιου**, η **Αλίκη Μπρακατσούλα**, η **Δώρα Τσώκου** και η **Ηλέκτρα Πάσχου**. Δεν ήρθε, όμως, η **Κατίνα Στασινού**, η οποία μάθαμε αργότερα ότι κρύφτηκε πάνω σε ένα δένδρο. Την κρυψώνα αυτή, την ήξερε ο **Βίκτωρας Καπούλας**, ο οποίος και την φώναξε να κατεβεί, όπως διαδόθηκε αργότερα. Ο πατέρας μου, που είχε βαφτίσει την Κατίνα, πήγε να μάθει τι γίνεται και όταν είδε τους αντάρτες γύρισε στο σπίτι άπραγος.

Ευτυχώς, δεν ήρθαν οι αντάρτες στο σπίτι μας και έτσι γλύτωσαν τα κορίτσια. Στον απέναντι μαχαλά ακούγαμε κλάματα και φωνές, διότι απήγαγαν την **Ευτυχία Σδρόλια**, η οποία αντιστεκόταν στην αρπαγή της. Κάποιος είπε ότι πρέπει να παίρνουν την Ευτυχία. Η μάνα της έκλαιγε και συγχρόνως φώναζε: πού την πάτε την Ευτυχία; Τότε ο πατέρας μου είπε:

- Πρέπει να παίρνουν την Ευτυχία Σδρόλια.

Στο Γράμμο δυο Καναλιώτες αντίπαλοι

Στη μάχη του Γράμμου πολεμούσε αφενός μεν ο **Βίκτωρας Καπούλας**, ως αντάρτης, αφετέρου ο **Μήτσιος Καρανάσιος** ως στρατιώτης. Σε μια επίθεση του στρατού ο Καρανάσιος πήγε να βάλει εναντίον ενός αντάρτη, που ήταν μέσα στο χαράκωμα, οπότε ακούει μια φωνή σπαρακτική:

- Μήτσιο, Μήτσιο, μη βάζεις, ο Βίκτωρας είμαι.

Και ευτυχώς ο Μήτσος δεν πυροβόλησε και σώθηκε ο φίλος του Βίκτωρας.

Τέλος θέλω από καρδιάς να ευχαριστήσω τους δασκάλους μου και τους καθηγητές μου, από τους οποίους διδάχθηκα πάρα πολλά. Επίσης όλους τους αξιωματικούς και συναδέλφους υφισταμένους και προϊσταμέ-

νους που υπηρετήσαμε στο ένδοξο σώμα της Χωροφυλακής, η οποία ιδρύθηκε το 1833. για την τήρηση της τάξεως στην κοινωνία και την ασφάλεια των πολιτών.

Επίσης αισθάνομαι μεγάλη ευγνωμοσύνη στον επιχειρηματία αείμνηστο συγχωριανό μας πολιτικό μηχανικό **Σωκράτη Παπαγεωργίου**, ο οποίος είχε βαφτίσει τη γυναίκα μου **Βερόνη Γατή** και την αείμνηστη σύζυγό του **Μαρίκα Παπαγεωργίου**, οι οποίοι μετά την αποστρατεία μου με προσέλαβαν στο Ξενοδοχείο Metropolitan της Θεσσαλονίκης και εργάστηκα 25 χρόνια. Ας είναι αιωνία τους η μνήμη.

Αγαπητέ φίλε Κώστα ένα μεγάλο ευχαριστώ σε σας που είχατε την υπομονή να σας διηγηθώ τόσα πολλά. Η συνέντευξη δόθηκε στην πλατεία του χωριού μας τα Κανάλια στις 10 Αυγούστου 2018, ώρα 11:00 π.μ., ημέρα Πέμπτη.

Αφήγηση: **Τριαντάφυλλος Λ. Δήμου**
Καλοκαίρι 2018

Αναμνήσεις μιας δασκάλας

Όταν υπηρετούσα στη Δρακότρυπα

Πολλές αναμνήσεις έχω από τους μαθητές και τις μαθήτριές μου κατά την περίοδο της διδασκαλικής μου σταδιοδρομίας. Τόσες πολλές που μου είναι δύσκολο να τις διηγηθώ όλες. Γι' αυτό θα επιλέξω μόνο μερικές.

Κάποια φορά, όταν υπηρετούσα στη Δρακότρυπα (κ. Σκλάτινα) Καρδίτσας, μέσα σε μια τάξη, είχα μόνο τρία παιδάκια. Την ώρα που έκανα μάθημα, πρόσεξα ότι ένα από τα παιδάκια αυτά έκλαιγε.

- Γιατί κλαις παιδάκι μου, τι σου συμβαίνει; Του είπα.

Αυτό δεν μπορούσε να απαντήσει γιατί τώρα πλέον έκλαιγε περισσότερο και με λυγμούς, αλλά απάντησαν τα άλλα παιδιά:

- Μόλις χθες έχασε τον πατέρα του, κυρία.

Το παίρνω, λοιπόν, από το χεράκι και βγήκαμε για λίγο έξω, για να πάρει αέρα και να

Οι δάσκαλοι του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων με άλλους δασκάλους της περιοχής. Διακρίνονται από αριστερά. Πρώτη σειρά: **Κατέρης Σπύρος**, διευθυντής (με γυαλιά) **Στραγγαλινός** ..., επιθεωρητής, **Γιαννακός Λάμπρος** (με παλτό), **Τέττα Αγορή** (άκρο δεξιό). Πίσω σειρά: **Πάσχος Γεώργιος** (με μαύρα γυαλιά), **Χριστοδούλου Γεώργιος** (με μαύρα γυαλιά).

δροσιστεί, οπότε του είπα μεταξύ των άλλων:

- Τον αγαπούσες πολύ τον πατέρα σου, φαίνεται και ήταν πολύ καλός μαζί σου. Σε συμπονώ και σε καταλαβαίνω πολύ καλά, γιατί κι εγώ έχασα τον πατέρα μου όταν ήμουν μικρή, σαν και σένα. Και πάντα τον θυμάμαι και συγκινούμαι. Έτσι θα τον θυμάσαι κι εσύ τον καλό σου πατέρα.

Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, το μικρό παιδί έγινε άντρας και κάποια φορά με βρίσκει και μου λέει:

- Δεν φαντάζεσθε πόσο με παρηγορήσατε εκείνη τη φορά. Σας θυμάμαι πάντα.

Στο Δημοτικό Σχολείο Καναλίων

Στο Δημοτικό Σχολείο Καναλίων ήλθα, το 1951, από το Μαυρομάτι, όπου είχα υπηρετήσει τρία χρόνια. Μόλις είχε συνταξιοδοτηθεί ο **Λάμπρος Γιαννακός**, και έτσι τον διαδέχτηκα. Εδώ στο χωριό βρήκα και την συνάδελφό μου **Όλγα Λάσδα** (κ. Γκούσδα) με την οποία κάναμε πολλή παρέα.

Στο σχολείο θυμάμαι, όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος του 1940, όλα τα κορίτσια που ανήκαν στην Ε.Ο.Ν. του **Ιωάννη Μεταξά**, μας συγκέντρωσε ο δάσκαλος **Θωμάς Κυρίτσης** και μας είπε να πλέξουμε πουλόβερ και κάλτσες για τους φαντάρους που πολεμούσαν στα αλβανικά βουνά. Μαζευτήκαμε, λοιπόν, όλες σε ένα δωμάτιο του σπιτιού μου, όπου δεν υπήρχαν καπνά καλουπιάσματος το Χειμώνα, φέραμε τα λανάρια από τα σπίτια μας και αρχίσαμε τραγουδώντας και ορεξάτες να ξαίνουμε μαλλιά. Ένα άλλο συνεργείο, πέρα στο πάνω το σχολείο με τις τουλούπες, τις ρόκες και τα αδράχτια έφκιανε το γνέμα και ύστερα όλες μαζί αρχίσαμε το πλέξιμο. Κάναμε ένα δέμα με πλεχτά και το στείλαμε στο μέτωπο.

Στον βομβαρδισμό φύγαμε από το σπίτι μας και πήγαμε πιο πάνω στο σπίτι της

Η **Αγορή Τέττα**, με την Α΄ τάξη της κατά το σχολικό έτος 1979 – 1980.

Ζωής Κουτσιόγκολου, που ήταν μικρό και φυλαγόταν καλύτερα από τις βόμβες. Και πραγματικά εκεί δεν έπεσε καμιά βόμβα και δεν σκοτώθηκε κανένας, ούτε τα σπίτια γύρω γκρεμίστηκαν. Κάτω στην εκκλησία, όμως, έπεσαν πολλές βόμβες γύρω – γύρω, όπως μάθαμε αργότερα, αλλά ευτυχώς καμιά δεν την πέτυχε. Φύλαξε η Παναγία, γιατί ήταν πολύς κόσμος μέσα.

Μετά το βομβαρδισμό πήραμε τις κουβέρτες και πήγαμε πίσω στο Καλαμάκι όπου μείναμε κάμποσες μέρες, φοβούμενοι επανάληψη του βομβαρδισμού.

Οι δάσκαλοι Καναλίων σε γιορτή του σχολείου. Από αριστερά: **Παπανικολάου Ιωάννης**, **Πάσχος Γεώργιος**, **Χριστοδούλου Γεώργιος**, διευθυντής, **Τέττα Αγορή**.

Η **Αγορή Τέττα** με μερικά από τα παιδιά της μέσα στην τάξη.

Την Κυριακή των Βαΐων του 1948, όταν μπήκαν οι αντάρτες μέσα στο χωριό μας, ήρθαν στο σπίτι μας για να μας πάρουν, αλλά δεν μας βρήκαν διότι ήμασταν πάνω στο νταβάνι κρυμμένα πολλά κορίτσια. Ο αδερφός μου **Αποστόλης Τέττας**, ανέβηκε και κρύφτηκε πάνω στα κεραμίδια.

Το 1979, μαζί με τον άνδρα μου, **Γιώργο Χριστοδούλου** και τον **Γιάννη Παπανικολάου**, πήραμε μετάθεση για τη Λάρισα. Επί τρία χρόνια ήμουν στο ίδιο σχολείο με τον Γιώργο και το 1982 συνταξιοδοτηθήκαμε.

Στη Λάρισα δεν είναι πολλοί Καναλιώτες, αλλά κάναμε πολλή παρέα έστω με αυτούς τους λίγους, όπως τον **Ευάγγελο Δήμου**, τον **Απόστολο Μαράβα** κ.ά.

Σήμερα έχω δύο παιδιά, το **Βάιο** και την **Ευανθία** που μου χάρισαν 4 εγγόνια, δυο από το καθένα.

Αφήγηση: **Αγορίτσα Τέττα**,
Καλοκαίρι 2018.

Οι κωφάλαλες «μούτες» του χωριού μας.

Η Μαρία Μπάγιου

Στο χωριό μας, κατά τις 10ετίες του 1940 και 1950 είχαμε μερικές κωφάλαλες (μούτες, τις λέγαμε), όλες κορίτσια και γυναίκες, κανένας άνδρας. Αν και ήταν κωφάλαλες ήταν όλες πολύ έξυπνες και τετραπέρατες, με πολλά και σπάνια χαρίσματα.

Μια από αυτές ήταν η **Μαρία Μπάγιου**, που έμενε στο σπίτι του **Στέργιου Μπάγιου** (κ. Καϊλιάνη), δίπλα στο σπίτι της **Λαοκρατίας Λαγού** (κ. Κράτου). Ήταν πολύ καλή μοδίστρα και έραβε φορέματα Καναλιωτισσών, ενώ είχε και άλλες πολλές ασχολίες.

Η Μαρία απέκτησε ένα παιδί που επέβαλε να του δώσει ο νουνός ένα όνομα μεγάλης γιορτής.

- Θα σου το δώσω να το βαφτίσεις, του είπε με νοήματα, αλλά θα το πεις Χρίστο για να γιορτάζει την περίοδο που σφάζουν τα γουρούνια (και έδειχνε με τα χέρια της τον τρόπο που τα σφάζουν), ή να το πεις Λάμπρο για να γιορτάζει τη Λαμπρή, οπότε βάφουν τα αυγά κόκκινα (και έδειχνε με τα χέρια της πώς τα βάφουν τα αυγά) ή θα το πεις Παναγιώτη για να γιορτάζει το 15αύγουστο, τότε που παίζουν τα τραγούδια και βαρούν τα νταούλια (και έδειχνε πάλι με τα χέρια της, πώς βαρούν τα νταούλια).

Και πραγματικά ο νουνός το είπε Χρίστο για να γιορτάζει επί τρεις ημέρες συνεχώς, τα Χριστούγεννα.

Αφήγηση: **Χρίστος Σδρόλιας**
(κ. Τάκος Μπαλατσός).

Η Αγορίτσα Τσιώλα

Μια άλλη κωφάλαλη ήταν η **Αγορίτσα Τσιώλα**, η οποία ήταν επίσης, εξυπνότατη, αετός στην κυριολεξία.

Γεννήθηκε το 1932 και πέθανε το 2010 στο Βόλο, σε ηλικία 78 ετών. Δεν γεννήθηκε κωφάλαλη, αλλά όταν ήταν 2,5 χρονών, τότε που

άρχισε να μιλάει και να λέει κουβεντούλες ως μωρό, προσβλήθηκε από πολιομυελίτιδα και ανέβασε υψηλό πυρετό. Έτσι ο αγροτικός γιατρός των Καναλίων, που περιερχόταν και σε όλα τα γύρω χωριά, μόλις την εξέτασε, της έδωσε να παίρνει χάπια κινίνου και υποθέτω –από τις γνώσεις που έχω, αφού φοίτησα σε Σχολή Νοσοκόμων– ότι αυτό το πολύ κινίνο είχε τις παρενέργειές του και την πείραξε στα αυτιά. Έτσι από τότε έπαψε να ακούει, και να μιλάει, ασφαλώς.

Από την Αγορίτσα θυμάμαι τα πάντα. Ήταν πολύ καλή στη δουλειά της, στο σκάλο πετούσε, δεν την έφθανες. Στα καπνά να τσακίσει φύλλα και να αρμαθιάσει, μας ξεπερνούσε όλους. Εγώ έκανα μια αρμαθιά και εκείνη έκανε τέσσερις. Στο κλάδεμα και στο σκάψιμο του αμπελιού ήταν πρώτη. Δεν την έπιανες πουθενά για πουθενά. Ήταν σε όλα της πολύ σβέλτη, στο πλέξιμο, στο κέντημα, σε όλα. Έχω πολλά έργα φτιαγμένα από την Αγορίτσα, που τα κέντησε με τα χεράκια της, νύχτα μέρα. Είχα πολλή επαφή μαζί της. Της έμαθα να μετράει πέντε – πέντε τις θηλειές, όταν έπλεκε και έκανε τα πλεχτά της στην εντέλεια. Κεντούσε με το δικό της βελονάκι, επιτραπέζια κεντήματα, αλλά και του κρεβατιού, έπλεκε κουβέρτες και πατάκια πλεχτά και με κουρέλια. Επίσης κουρελούδες στον αργαλειό που είχαμε.

Όταν της μιλούσες όλα τα καταλάβαινε. Εγώ συνεννοούμουν πολύ καλά μαζί της. Την καταλάβαινα τι ζητούσε και με καταλάβαινε τι της έλεγα. Τα μάτια της ήταν αστραπή. Σε κοίταζε στο στόμα και ήξερε τι έλεγες, τόσο γι' αυτή την ίδια όσο και για τους άλλους. Ακόμη και τα ονόματά μας ήξερε και τα έλεγε μέσα από τα δόντια της. Με τα νοήματα συνεννοούμασταν πολλές φορές.

Στο σχολείο δεν πήγε, βέβαια, καθόλου. Έμεινε στο σπίτι και κρατούσε το νοικοκυριό, ενώ βοηθούσε τους γονείς μου στις γεωργικές εργασίες. Τα απογεύματα που ερχόμουν εγώ από το σχολείο παίζαμε διάφορα παιχνίδια, με προτεραιότητα του κρυφτό. Κρυβόμασταν πίσω από τα σεντούκια, μπαίναμε μέσα στα ντουλάπια και στις κασόνες για να μη μας βρουν, περνούσαμε ωραία και ευχάριστα.

Η Αγορίτσα Τσιώλα, το 1985, στο Βόλο.

Της έμαθα να χορεύει και πολλές φορές ακολουθούσε στο χορό, με τα ρυθμικά της βήματα, ενώ πότε – πότε και μόνοι μας στο σπίτι τραγουδούσαμε και χορεύαμε μαζί της. Ήξερε το τσάμικο, ήξερε το καλαματιανό, πατούσε καλά στο ταγκό κ.λπ. Είχε μια έκτη αίσθηση, με την οποία τα αντιλαμβάνονταν όλα. Αυτή την αίσθηση εμείς οι κανονικοί άνθρωποι δεν την έχουμε.

Κοντά στο 1990, όταν πέθανε η μάνα μου, αρρώστησε η Αγορίτσα, και την πήγαν στην κλινική του **Αλεξάνδρου Καντερέ**, στην Καρδίτσα. Εκεί έμεινε περίπου ένα χρόνο και ύστερα την πήρα εδώ στο Βόλο και ζήσαμε μαζί. Όμως, από την πρώτη μέρα παρουσίασε άσχημα συμπτώματα, μέχρι λιποθυμία και ανακοπή, μάλιστα δυο φορές. Της έκανα μαλάξεις έντονες όπως

Τα δυο αδέρφια της Αγορίυσας: **Καλλιθέα** και **Βαγγέλης**

γνώριζα, και την συνέφερα. Ύστερα την πήγα στο νοσοκομείο, όπου της βάλανε και δυο φιάλες αίμα για να συνέλθει. Αλλά δεν ήθελαν να την κρατήσουν μέσα. Επέμεινα, όμως και με τις γνωριμίες μου, τελικά έμεινε εκεί μερικές ημέρες. Είχε μεγάλη δυσκοιλιότητα και ύστερα από πολλές προσπάθειες την κατάφερα και ενεργήθηκε.

Αργότερα την πήγα στην κλινική του **Αθανασίου Κυριάκου** και του **Αργύρη Μπισακού**, τους οποίους γνώριζα πολύ καλά από το Νοσοκομείο, όπου υπηρετούσα. Έμεινε εκεί 20 χρόνια. Κάθε Σαββατοκύριακο, πήγαινα και την έπαιρνα στο σπίτι μας, όπου περνούσαμε μαζί. Τρώγαμε, κουβεντιάζαμε, τραγουδούσαμε και χορεύαμε ακόμη. Ήθελα να την κάνω να διασκεδάζει. Της έπαιρνα τα ρούχα, της τα έπλενα και της τα παρέδινα καθαρά. Την πήγαινα τακτικά στην εκκλησία, εδώ κοντά στην Αγία Βαρβάρα, όπου κοινωνούσε και ικανοποιούνταν πολύ καλά. Χαιρόταν που κοινωνούσε. Πολλές φορές έμενε και ολόκληρη εβδομάδα μαζί μου, όταν είχα άδεια. Πηγαίναμε μαζί βόλτες στην παραλία, στον Άναυρο και αλλού. Ήταν απόλυτα καλά στην υγεία της και λειτουργούσε θαυμάσια.

Στην κλινική ήταν αγαπητή με τους γιατρούς, τις νοσοκόμες και τους άλλους ασθενείς. Έπρεπε να είναι εκεί για να δικαιολογεί τα φάρμακα που έπαιρνε. Αλλιώς θα την κρατούσα μόνιμα μαζί μου.

Τα τελευταία δυο χρόνια δεν την έβλεπα καλά. Έχασε την όρεξή της και άρχισε να μαραζώνει ώσπου τελικά κατέληξε.

Αφήγηση: **Καλλιθέα Τσιώλα**.
Φλεβάρης 2019.

Την **Αγορίτσα Τσιώλα** τη γνώριζα από μικρό παιδί. Ήμασταν στην ίδια γειτονιά και παίζαμε μαζί. Μπορεί εμείς οι άλλοι όταν μας ζητούσαν κάτι να μην καταλαβαίναμε, αυτή, όμως, το καταλάβαινε και το έφερνε. Η μεγάλη εξυπνάδα της φαίνονταν στα παιχνίδια, στα οποία κέρδιζε σχεδόν πάντα. Ιδιαίτερα το παιχνίδι με το φίτσιο, τη σουστάριζε τόσο καλά τη σμάδα, ώστε πήγαινε εκεί που κέρδιζε το φίτσιο.

Αφήγηση: **Τριαντάφυλλος Δήμου**

Όλγα Σδρόλια

Επίσης «κωφάλαλη» στο χωριό ήταν και η **Όλγα Σδρόλια**, η οποία ήταν και πάλι τετραπέρατη. Δεν γεννήθηκε κωφάλαλη, αλλά έμεινε κωφάλαλη όταν ήταν δύο ή τριών ετών και προσβλήθηκε από πολιομυελίτιδα. Οι γονείς της αμέσως την πήγαν σε πολλούς γιατρούς ξοδεύοντας μεγάλες περιουσίες, αλλά δεν κατάφεραν τίποτε.

Ήταν, όμως, χρυσοχέρα, όταν μεγάλωσε, μέχρι και τα γεράματά της. Είχε μάθει μοδίστρα και έραβε με την ραπτομηχανή της, ήταν τέλεια νοικοκυρά, το σπίτι της το είχε πάντα στρωμένο και καθαρό, είχε κοινωνικές σχέσεις, συνεννοούμενη νοηματικά κ.λπ.

Όταν πήγε στην Αυστραλία σε μεγάλη ηλικία, επισκέφθηκε πάλι πολλούς γιατρούς, αλλά και πάλι δεν μπόρεσε να θεραπευθεί. Εκεί λειτουργούσε μια σχολή κωφαλάλων, στην οποία φοίτησε και έτσι μπορούσε να συνεννοείται καλύτερα με τους άλλους ομοιοπαθείς, αλλά και με τους οικείους της. Μάλιστα στη σχολή αυτή η δασκάλα ήταν επίσης κωφάλαλη και έτσι η συνεννόηση γινόταν πολύ καλύτερα.

Αφήγηση: **Σταύρος Σδρόλιας**.
Καλοκαίρι 2018

Σοφία Λέτσικα

Η **Σοφία Λέτσικα**, η μητέρα μου, γεννήθηκε κωφάλαλη, και παντρεύτηκε τον πατέρα μου που ήρθε στο χωριό μας από το Κρυονέρι (κ. Στουγκ). Συνεννοούνταν πολύ καλά με τον άνδρα της και τα παιδιά της, χωρίς κανένα πρόβλημα. Ήταν πολύ έξυπνη. Σε καταλάβαινε τι έλεγες από το στόμα σου, παρατηρώντας τις κινήσεις των χειλιών σου. Ήταν τακτική στις αγροτικές δουλειές και τα έμαθε όλα. Στις αρμαθιές ήταν πάντοτε πολύ σβέλτη και έβγαινε πάντα πρώτη. Με τα ζώα ήταν πάντα συνεργάσιμη, τα αγαπούσε και τα περιποιούνταν με το παραπάνω. Πέθανε στα 85 της χρόνια.

Αφήγηση: **Ευάγγελος Λέτσικας**
Καλοκαίρι 2018

Και τέλος, κόρη του **Βασίλη Καρακώστα**, για την οποία δεν μπορέσαμε να βρούμε στοιχεία.

Κ. Δ. Μ.

Οι ξαδέρφες, αφιέρωμα στη μνήμη τους

Η μαμά μου **Αγορίτσα Γηράση**, είχε 22 ξαδέρφια και κυρίως ξαδέρφες, τις οποίες αγαπούσε και συνδεόταν μαζί τους ουσιαστικά. Η πρόσφατη αποδημία της θείας **Ευδοξίας Γκότσια**, αλλά και η περσινή απώλεια της **Αγγελικής Κέλλα**, με έκαναν πολλές φορές να συλλογιστώ κουβέντες και περιστατικά που έζησα ή άκουσα.

Δεν ήταν εύκολη η ζωή τους, τότε στο χωριό. αλλά ήταν πλεγμένη από κοινές αναμνήσεις. Τα χωράφια, τα αμπέλια, η εκκλησιά, το πανηγύρι, η εκδρομή στην Παναγία Σπηλιά, αλλά και οι μαύρες μέρες που κρύβονταν στα χατήλια και στις αχυρώνες για να μην τους βρουν... Μετά ήρθαν οι αρραβώνες, οι γάμοι, οι χαρές, τα παιδιά αλλά και οι δουλειές.

Φτιάξανε τις οικογένειές τους φεύγοντας από το χωριό, σε διαφορετικά μέρη και μπόρεσαν να κρατήσουν την επαφή τους. Αν σκεφτούμε την ευκολία της επικοινωνίας του σήμερα, είναι δύσκολο να καταλάβουμε με πόσο κόπο, προσπάθεια και αγάπη, κρατήθηκαν οι επαφές. Και βέβαια ο συνδετικός κρίκος ήταν ο Αύγουστος στο χωριό.

Όταν ήμουν μικρή θυμάμαι τη θεία **Κική Τσαρούχα**, να μου κάνει πρόβες και να τα «λέει» με τη μαμά. Όταν ήμουνα μεγάλη συζητούσα με τη θεία **Αγγελική Κέλλα**, για τα μαθητικά της χρόνια. Και ως δασκάλα πια, απορούσα με τη δύναμη ενός 6χρονου κοριτσιού, της Αγγελικής, που κρατούσε μόνη της το μωρό αδελφό της, τον **Αχιλλέα Γηράση**, για να δουλέψει η μάνα στο χωράφι, και πήγε μετά στο σχολείο, στα 7 της χρόνια.

Θυμάμαι τη μαμά μου να λέει πόσο άξια ήταν η **Αρετή Τσαρούχα**, και πώς δούλευε στα χωράφια και στο αμπέλι. Θυμάμαι τη φινέτσα της **Αφροδίτης Κοροκίδα**, ταιριαστή με το όνομά της. Άκουγα τη γλυκιά φωνή της θείας **Ευδοξίας Γκότσια** και το γέλιο της το δροσερό... Πρώτα αρραβώνιασε η Ευδοξία. και μετά η Βαΐτσα, μας έλεγε η μαμά. Όταν πηγαίνω στο χωριό και κοιτάζω τη ρεματιά, βλέπω απέναντι το σπίτι της θείας **Πουλχερίας** και θυμάμαι τη μάνα να λέει: πάω απ' το ρέμα στα γρήγορα να ιδώ λίγο την Πουλχερία...

Όταν μπήκαν τα τηλέφωνα στα σπίτια μας, θυμάμαι τη χαρά της μαμάς μου, κάθε φορά που τηλεφωνούσε στις ξαδέρφες. Να πάρω και τη **Λεμονιά Απόχα** στην Καλαμπάκα να πω τα χρόνια πολλά – άντε και να πούμε και κανένα μυστικό, έλεγε ... μεγάλη ήταν η εμπιστοσύνη και η αγάπη τους. Πολλές φορές την πείραζα τη μαμά: «όλο για τις ξαδέρφες σου λες», της έλεγα, πες μου και για τα ξαδέρφια

σου; Α! αυτά ήταν μικρότερα, έλεγε. Δυστυχώς φύγαν νωρίς, ο θείος **Αλκιβιάδης Κορομπίδας**, και μας άφησε την ευγένειά του σαν ανάμνηση και ο θείος **Μήτρος Γηράσης**, μια μεγάλη απουσία στα Κανάλια!!!

Οι σχέσεις των ανθρώπων ήταν πάντοτε πολύπλοκες, αλλά εμπλουτίζονται από την αγάπη, και τις απλοποιεί η ίδια η ζωή. Ο θάνατος τις τυλίγει και οι αναμνήσεις τις ζωντανεύουν. Ας είναι ελαφρύ το χώμα τους και οι ψυχές τους να 'ναι αντάμα.

Αλεξάνδρα Σερπιώτου - Τσιγγλιφή, το γένος **Γηράση**,

Εφημερίδα «Τα Κανάλια», φύλλο 153, Ιούνιος 2021

Διάφορα ανέκδοτα και εύθυμα

Η περιπέτεια του Θωμά Κομπούλη

Στο χωριό μας είχαμε πολλές γιδοβίτσες, τη 10ετία του 1940 και του 1950. Μια απ' αυτές τη φύλαγε ο **Θωμάς Κομπούλης** και άλλη μια η **Ελεωνόρα**, η μετέπειτα γυναίκα του, που καταγόταν από το Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι). Εκεί που φύλαγαν τα γίδια τα «έφτιασαν» και αποφάσισαν να παντρευτούν. Η Ελεωνόρα, όμως ήταν τυφλή από το ένα της μάτι και όταν παντρεύτηκαν οι Βουνεσιώτες ήθελαν να πειράξουν τον Θωμά λέγοντάς του:

- Ε βρε καπετάνιε Θωμά, μας πήρες την πέρδικα την πεντάμορφη.
- Αλλά εκείνος πολύ εύστοχα τους ανταπέδιδε τα ίσα, λέγοντας:
- Άντε από κει και σεις, μου δώσατε την παλιοστραβάνα και την ξεφορτωθήκατε.

Κάποια φορά σε ένα καναλιώτικο γλέντι, μέχρι αργά τα μεσάνυχτα, ανάμεσα στο πιοτό και στο μεθύσι τους μερικοί θαμώνες σκαρφίστηκαν να κάνουν μια πλάκα στον Κομπούλη. Άπλωσαν το στρωσίδι του δωματίου μέχρι πάνω από τη γλαβανή, την ώρα που πρώτος χόρευε ο Κομπούλης και έτσι, πατώντας πάνω, υποχώρησε η γλαβανή και ο ίδιος βρέθηκε κάτω στο κατώι, ευτυχώς ανέπαφος. Το γέλιο που έπεσε δεν περιγράφεται.

Μουτζοσάντων τον Δημήτριον

Ο παππούς του **Στέργιου Παπαμιχάλη** και του **Μιχάλη Παπαμιχάλη** ήταν παπάς και το πραγματικό του όνομα ήταν **Μιχάλης Κυρίτσης**. Όταν, λοιπόν τα Χριστούγεννα έσφαζε το γουρούνι ο αδερφός του **Δημήτριος Κυρίτσης**, το κρεμούσε στο τσιγκέλι και πήγαινε αυτός και το ευλογούσε κατά σειρά, πρώτα το κρέας, ύστερα τα εντόσθια, τις τσιγαρίδες και τα λουκάνικα. Κάθε φορά δε του έστρωναν τραπέζι και έτρωγε με τη συνοδεία κρασιού, που τότε υπήρχε άφθονο στο χωριό.

Όταν τελείωσε του γουρούνι δεν ξαναπήγε. Έτσι ο **Κωνσταντίνος Σδρόλιας** (κ. Αστραπόβολος) που ήταν το γνωστό πειραχτήριο του χωριού σκαρφίστηκε το εξής δίστιχο:

Εφόσον κρεμάμενος ο χοίρος επί σιδέρας και μαδέρας, αγαπώ τον Δημήτριον.

Τελειωσάντων τον χοίρον, μουντζεσάντων τον Δημήτριον.

Η συνταγή

Στα παλιά τα χρόνια οι Καναλιώτες συγκεντρώνονταν στα σπίτια και περνούσαν τις βραδιές τους, ιδιαίτερα κατά τον Χειμώνα με τις μεγάλες νύχτες, λέγοντας διάφορα αστεία, παραμύθια και ανέκδοτα, διαγωνίζονταν ποιος θα πει τα καλύτερα. Ένα από τα ανέκδοτα αυτά που το διηγούνταν ο **Σωτήρης Βάλλας** ήταν και εκείνο με τη «συνταγή» που έχει ως εξής:

Ένας Καναλιώτης, μια Κυριακή πρωί πήρε από τον χασάπη ένα κομμάτι κρέας και κρατώντας το με το δάχτυλό του από την τρύπα που του άνοιξε ο χασάπης με το μυτερό μαχαίρι του (τότε δεν υπήρχαν ακόμη τα χασαπόχαρτα, που εμφανίστηκαν πολύ αργότερα), το πήγε στο σπίτι του για να το μαγειρέψει και να φάνε το μεσημέρι.

Είπε μάλιστα στο χασάπη να του γράψει τη «συνταγή» για το μαγείρεμα: τόσες πατατούλες, τόσο λάδι, τόσο αλάτι κ.λπ. Πήγε στο σπίτι ο Καναλιώτης, το άφησε πρόχειρα το κρέας σε κάποιο μέρος πάνω στον πάγκο, και πήρε τη γυναίκα του να παν στην εκκλησία για να λειτουργηθούν. Ξέχασε, όμως ανοιχτή την πόρτα του σπιτιού του.

Γυρίζοντας από την εκκλησία, πάει η γυναίκα του να πάρει το κρέας για να το μαγειρέψει και δεν το βρίσκει. Το είχε φάει το σκυλί που μπήκε μέσα στο σπίτι.

- Πω! Πω! άντρα μου, τι θα φάμε σήμερα; Το κρέας το έφαγε το σκυλί.
- Εκείνος, όμως, ετοιμόλογος και αστείος όπως ήταν της απάντησε:
- Πώς το έφαγε το σκυλί το κρέας, χωρίς «συνταγή», αφού εγώ την έχω τη συνταγή στην τσέπη μου ακόμη;

«Ωραίον πράγμα»

Ο μακαρίτης **Επαμεινώντας Μπαρτζιώκας** (κ. Νώντας Κουτσιόγκουλος), μου είπε το εξής ανέκδοτο:

Μια Κυριακή, η γυναίκα ενός Καναλιώτη πήγε στην εκκλησία και άφησε τον άντρα της στο σπίτι να μαγειρέψει κρέας. Πραγματικά, ο άντρας της το μαγείρεψε και θέλοντας να το δοκιμάσει πήρε μερικές πιρουνιές, έχοντας δίπλα του και την κανάτα με γευστικό κρασί.

Κάθε φορά που έπαιρνε μια μπουκιά κρέας, έπινε και μερικές γουλιές κρασί, λέγοντας:

- «Ωραίον πράγμα».

Αυτό έγινε πολλές φορές ώστε τελικά έγινε τύφλα στο μεθύσι, τρώγοντας και όλο το κρέας. Κάποια στιγμή επιστρέφει η γυναίκα του από την εκκλησία και τον ρωτάει:

- Τι έγινε άντρα μου το μαγείρεψες το κρέας;
- «Ωραίον πράγμα», απαντά εκείνος.

Όταν δε ανοίγει την κατσαρόλα και την βλέπει άδεια, του έβαλε τις φωνές:

- Βρε τι έκανες εδώ; Τι θα φάμε τώρα; Τι θα φάνε τα παιδιά;
- «Ωραίον πράγμα», απαντά ο άντρας της, μέσα στο μεθύσι του.

Δεν είναι καλή δουλειά

Μια φορά πήγαινε στο ψαλτήρι με τον **Επαμεινώνδα Μπαρτζιώκα** (κ. Νώντα Κουτσιόγκουλο) ένα καλλίφωνο παιδάκι από τους Κρικέους και έψελνε πολύ ωραία. Κάποια στιγμή, όμως σταμάτησε να πηγαίνει στο ψαλτήρι. Το βρίσκει, τότε, ο Νώντας και του λέει:

- Γιατί, παιδί μου, δεν έρχεσαι πλέον στο ψαλτήρι;

Και το παιδί εύστοχα του απαντά:

- Τι να το κάνω εγώ, θείε, το ψαλτήρι; Η δουλειά αυτή δεν είναι καλή δουλειά, αφού δεν βγάζει πολλά λεφτά.

Και τον παπά καλά τον έρχεται

Τα χρόνια της 10ετίας του 1940 ήταν δύσκολα χρόνια ιδιαίτερα με την πείνα του '41. Μερικοί παπάδες, λοιπόν, δεν είχαν κτήματα και περνούσαν τον καιρό τους πολύ πιο δύσκολα από τους άλλους. Πεινούσαν πολύ.

Οι νοικοκυρές, βέβαια, κοσκίνιζαν με την ψιλή τη σίτα το αλεύρι, όπως ήξεραν, και

ζύμωναν τις λειτουργιές (κ. πρόσφορα), τις οποίες πήγαιναν στην εκκλησία τις Κυριακές, καθαρές και καλοψημένες. Παρά ταύτα ένας παπάς θεωρούσε σκόπιμο να δίνει και την εξής συμβουλή στο κκλησίασμα:

Αν δεν είναι λειτουργιές πολλές, ας είναι και μπουγάτσες.

Και η εκκλησία τα δέχεται και τον παπά καλά τον έρχεται.

Μετάνιωσε ... όταν τον έβαζαν στον τάφο!

Το ανέκδοτο που θα σας διηγηθώ, είναι πραγματικό γεγονός που το έζησα ως αυτήκοος μάρτυρας. Κατά την περίοδο της 10ετίας του 1990, ζούσε στα Κανάλια ο **Λάμπρος Μπακογιάννης** (κ. **Σταμούλης**) και έλεγε συγκεκριμένα, μεταξύ σοβαρού και αστείου:

- Άμα θα πεθάνω θα με αφήσετε το ένα μάτι μου ανοιχτό, για να σας βλέπω, και το ένα χέρι έξω, για να σας χαιρετάω.

Όταν απεβίωσε, του διαβάζαμε τη νεκρώσιμη ακολουθία και μέχρις ότου χαιρετίσει ο κόσμος, ήλθε ο **παπα – Κώστας (Τσαρούχας)** και ακούμπησε στο ψαλτήρι, όπου ήταν και ο **Δημήτριος Αναστασίου** (κ. Πόλιας), που είχε σκάψει τη γούρνα όπου επρόκειτο να τον θάψει. Λέει, λοιπόν, ο Δημήτρης στον παπα – Κώστα:

- Παπα - Κώστα, μου είχε πει ο μακαρίτης, που ήταν πολύ φίλος μου, την ώρα που θα τον βάλω στη γούρνα να του ανοίξω το ένα μάτι και να του σηκώσω το ένα χέρι. Και θα το κάνω αυτό γιατί τέτοια εντολή έχω.

Ο παπα – Κώστας στραβομουτσούνιασε κάπως, αλλά δεν είπε τίποτε.

Πραγματικά ο Δημήτρης, μόλις τακτοποίησε τον Λάμπρο στον τάφο, τράβηξε το βλέφαρο από το ένα μάτι και φάνηκε η κόρη του ματιού. Ύστερα πιάνει το χέρι του για να το σηκώσει, αλλά εκείνο ήταν κοκαλωμένο, όπως όλων των νεκρών, οπότε ο Δημήτρης αυθόρμητα, απευθυνόμενος προς το νεκρό του λέγει:

- Μετάνιωσες αρά; Αλλά να μη λες ύστερα ότι εγώ δεν εκπλήρωσα την τελευταία επιθυμία σου;

Θα φύγω από το Αστυνομικό Τμήμα

Κάποια εποχή, ο **Σόλων Μπακογιάννης** (κ. **Σταμούλης**), είχε μετοικίσει στα Τρίκαλα, όπου εργαζόταν ως λαχειοπώλης, Εκεί υπηρετούσε στη Διοίκηση Χωροφυλακής ο **Δημήτριος Σδρόλιας** (κ. **Πανάής**). Μια μέρα ο Σόλων έπεσε σε κάποιο παράπτωμα και τον πιάνουν οι χωροφύλακες για να το πάνε στο Αστυνομικό τμήμα. Εκείνος αντιστεκόταν και τους έλεγε:

- Μη με πάτε εμένα στο Τμήμα, γιατί να ξέρετε σίγουρα ότι θα φύγω.

Παρά ταύτα τον πήγαν και τον παρουσίασαν μπροστά στον διοικητή, αναφέροντας και το παράπτωμά του. Μόλις τον είδε Σδρόλιας, τους λέει:

- Ορέ αυτόν βρήκατε να μου φέρετε εδώ; Αυτός είναι άκακος άνθρωπος. Περάστε τον από όλα τα Γραφεία για να πάρουν όλοι από ένα λαχείο και αφήστε τον να φύγει.

Δίπλωσε κρυφά το κατοστάρικο

Ο ίδιος **Σόλων Μπακογιάννης** ήρθε μια φορά από τα Τρίκαλα στα Κανάλια και πωλούσε ρολόγια, που τα είχε δυο – τρία στο ένα χέρι και άλλα δυο – τρία στο άλλο. Το ένα από αυτά το παζάρευε για να το πάρει κάποιος Καναλιώτης σε πολύ καλή τιμή. 400 δρχ. ζητούσε ο Σόλων 300 έδινε ο Καναλιώτης, που τελικά δέχτηκε να του δώσει ακριβώς 400 δρχ.

Τι έκανε, όμως; Διπλώνει κρυφά το ένα κατοστάρικο και του μετράει τέσσερα κατοστάρικα ενώ στην πραγματικότητα ήταν τρία. Αμέσως παίρνει το ρολόι και φεύγει. Ένας από τους θαμώνες που είδε την μπαγαποντικά του Καναλιώτη, λέει στον Σόλωνα.

- Αρά δεν πρόσεξες ότι σε γέλασε; Δίπλωσε το ένα κατοστάρικο και σου το μέτρησε για δυο.
- Και λες να μην τον είδα; Απάντησε ο Σόλων. Αλλά κι αυτός κατάλαβε τι τον έδωσα; και χαμογέλασε ειρωνικά. Σε λίγο έφυγε για τα Τρίκαλα

Την άλλη μέρα ο Καναλιώτης παραπονιόνταν στην πλατεία ότι το ρολόι του σταμάτησε και δεν δουλεύει!!

Χρήστος Σδρόλιας (κ. Τάκος Μπαλατσός)
Καλοκαίρι 2020 και 2021

Παροιμιώδεις εκφράσεις των Καναλιωτών

Ήρθ' η Τιτραδούλα πάει η βδουμαδούλα

(Ήρθε η Τετάρτη, πάει η βδομάδα, τελειώνει). Την έλεγε η **Γιαννούλα Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου** για να πάρουν κουράγιο οι άλλοι και να μπορέσουν να βγάλουν την κοπιαστική εβδομάδα.

Δεν πιστεύιτι ισείς πιδάκια μ', δεν πιστεύιτι. Η πλάτη μ' βγάν' νιρό και του κιφάλι μ' άναψι.

Την έλεγε η **Μαρία Κ. Μπρακατσούλα** στα παιδιά της όταν κουράζονταν πολύ από τη δουλειά, ίδρωνε και είχε πυρετό.

Σαββάτου να 'νι μάστορα κι ας είνι χίλιις ώρις

Την έλεγαν, για να πάρουν κουράγιο, οι μαστόροι, που έκαναν ιδιαίτερα κοπιαστική δουλειά κτίζοντας τα καναλιώτικα πέτρινα σπίτια.

Τιτάρτη κι Παρασκιυή τα νύχια να μην κόψεις και Κυριακή να μη λουστείς αν θέλεις να προυκόψεις.

Την έλεγε η **Γιαννούλα Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου**, ως εντολή της μητέρας της που καταγόταν από το Τροβάτο – Καρδίτσας.

Αυτά είναι τα κουμπιά της Αλέξινας.

Λέγεται σε περίπτωση δυσκολίας στην έκβαση μιας υπόθεσης.

Βαρ΄τα να τ' αρμέξουμι.

Λέγεται προς εκείνον που δεν κατάλαβε τα προηγούμενα και ζητάει να του τα πούνε ξανά. Είναι κοινό σε όλα τα Κανάλια.

Κάθομαι στ' αγκάθια.

Είμαι ανήσυχος από κάποιο γεγονός και θέλω να το τελειώσω το γρηγορότερο.

Μας πέρασαν από κόσκινο.

Στις εξετάσεις π.χ. μας έβαλαν πολλά και δύσκολα θέματα.

Ώσπου να σηκώσ' το ένα το ποδάρ' βρωμάει το άλλο.

Λέγεται για κείνον που βαδίζει αργά.

Μαύρος πόρος που θα σι πάρ', αλίμονό σου κακομοίρη μ'.

Λέγεται για κείνον που έκανε κάτι κακό και τον απειλούν με τιμωρία.

Γιατί πας έτσι; Φοβάσαι μήπως σπάσεις τ' αυγά;

Λέγεται για εκείνον που βαδίσει προφυλακτικά

Έπισι τέντα ρέντα καταή.

Σωριάστηκε κάτω στη γη, στο χώμα.

Μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι.

Ζαλίστηκα, από τον μπάταρο που μου έδωσε ο δάσκαλος.

Της νύχτας τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελάει.

Δηλ. οι εργασίες της νύχτας είναι μειονεκτικές έναντι των εργασιών της μέρας.

Σήμερα γιορτάζει ο Άγιος Προφτάσιος.

Το έλεγε ο πατέρας του **Θρασύβουλου Κρίκου**, όταν έβλεπε τα παιδιά του να ορμούν στο φαγητό.

Απ' τ' αυτί κι στου δάσκαλου θα σι πάου.

Λέγοντας έτσι ο γονέας φοβερίζει το παιδί του που δεν είναι υπάκουο.

Παιχνίδια και τραγούδια κοριτσιών

Στο «Λεξικό Τοπικών όρων και ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας» γίνεται ιδιαίτερος λόγος για πολλά παιχνίδια των αγοριών, όπως π.χ. το γουτς, το ζιμ, η κορονούλα, το σημαντρέλο, οι φυλακισμένοι κ.λπ., μερικά παιχνίδια που παίζονταν με αγόρια και κορίτσια μαζί, όπως, το μαντήλι, οι πιθαμούλες κ.λπ. Δεν αναφέρονταν, όμως, παρά ελάχιστα ή και καθόλου τα παιχνίδια των κοριτσιών, όπως π.χ. το πινακουτί.

Συμπληρώνουμε, λοιπόν, εδώ και μερικά ακόμη παιχνίδια των κοριτσιών, αλλά και μερικά των αγοριών, που αξίζει να τα αναφέρουμε, για να τα θυμόμαστε και να διασκεδάζουμε.

1.- Το βερίκοκο

Όλοι οι παίκτες απαγγέλλουν με τη σειρά και τραγουδιστά το στιχούργημα:

Ποιος θα μπορέ / σει για να πει,
χωρίς να πάρ' / αναπνοή
επτά φορές βερίκοκο –
βερίκοκο – βερίκοκο – βερίκοκο,
βερίκοκο – βερίκοκο – βερίκοκο.
Νικητής βγαίνει εκείνος που τα καταφέρνει.

Ένα λεπτό κρεμμύδι

Τα κορίτσια χωρίζονται σε δυο ομάδες και μπαίνουν σε δυο αντικριστές σειρές, και σε απόσταση 4^{ων} περίπου μέτρων μεταξύ τους και η μία ομάδα, αρχίζει να τραγουδά, κάνοντας παράλληλα 4 βήματα μπρος και άλλα 4 πίσω:

Πρώτη ομάδα
Ένα λεπτό κρεμμύδι γκέο βαγκέο
Ένα λεπτό κρεμμύδι φράξε φραξέο
Δεύτερη ομάδα
Και τι θα το εκάνετε γκέο βαγκέο
Και τι θα το εκάνετε φράξε φραξέο
Πρώτη ομάδα
Θέλω να το παντρέψω γκέο βαγκέο
Θέλω να το παντρέψω φράξε φραξέο
Δεύτερη ομάδα
Και ποιόνε θα παντρέψετε γκέο βαγκέο
Και ποιόνε θα παντρέψετε φράξε φραξέο
Πρώτη ομάδα
Παντρεύουμε τη Μαίρη γκέο βαγκέο
Παντρεύουμε τη Μαίρη φράξε φραξέο
Δεύτερη ομάδα
Και ποιονε θα της δώσετε γκέο βαγκέο
Και ποιονε θα της δώσετε φράξε φραξέο
Πρώτη ομάδα
Της δίνουμε ένα ναύτη
που όλο μύγες χάφτει

Της δίνουμε ένα ναύτη
που όλο μύγες χάφτει
Δεύτερη ομάδα
Αυτό είναι χάρισμα σας
στα μούτρα τα δικά σας
Αυτό είναι χάρισμα σας
στα μούτρα τα δικά σας
Πρώτη ομάδα
Της δίνουμε ένα γέρο που χρόνια τονε ξέρω
Της δίνουμε ένα γέρο που χρόνια τονε ξέρω
Δεύτερη ομάδα
Αυτό είναι χάρισμα σας
στα μούτρα τα δικά σας
Αυτό είναι χάρισμα σας
στα μούτρα τα δικά σας
Πρώτη ομάδα
Της δίνουμε ένα πρίγκιπα
με το σπαθί στο χέρι
Της δίνουμε ένα πρίγκιπα
με το σπαθί στο χέρι
Δεύτερη ομάδα
Αυτόν τονε θέλουμε και τον παρακαλούμε
Αυτόν τονε θέλουμε και τον παρακαλούμε
Ας πάρει τα προικιά της και τα χρυσαφικά της
να πάει στη πεθερά της με όλα τα καλά της.

Έτσι κλείνει η προξενιά και η δεύτερη ομάδα στέλνει τη νύφη στην πρώτη ομάδα. Τότε η πρώτη ομάδα αρχίζει να προκαλεί:

Πρώτη ομάδα
Σας πήραμε σας πήραμε
μια όμορφη κοπέλα
Σας πήραμε σας πήραμε
μια όμορφη κοπέλα
Δεύτερη ομάδα
Μας πήρατε μας πήρατε
μια παλιοκατσιβέλα
Μας πήρατε μας πήρατε
μια παλιοκατσιβέλα
Πρώτη ομάδα
Σας πήραμε σας πήραμε
φλουρί Κωνσταντινάτο
Σας πήραμε σας πήραμε
φλουρί Κωνσταντινάτο
Δεύτερη ομάδα
Μας πήρατε μας πήρατε βαρέλι δίχως πάτο
Μας πήρατε μας πήρατε βαρέλι δίχως πάτο

Ύστερα αρχίζει να τραγουδά πρώτα η δεύτερη ομάδα, με το ίδιο ρεπερτόριο.

2.- Δεν περνάς κυρά – Μαρία

Τα κορίτσια όλα μπαίνουν σε μια σειρά, αντικριστά από ένα μόνο του, που βρίσκεται 4 – 5 βήματα απέναντί τους και υποδύεται την κυρά – Μαρία. Αρχίζει πρώτος ο χορός των κοριτσιών, τραγουδώντας το πρώτο τετράστιχο:

Χορός
Δεν περνάς κυρά Μαρία,
δεν περνάς, δεν περνάς,
Δεν περνάς κυρά Μαρία,
δεν περνάς, περνάς.
Μαρία
Θα υπάγω εις τους κήπους,
δεν περνώ, δεν περνώ,
Θα υπάγω εις τους κήπους,
δεν περνώ, περνώ.
Χορός
Τι θα κάνεις εις τους κήπους,
δεν περνάς, δεν περνάς,
Τι θα κάνεις εις τους κήπους,
δεν περνάς, περνάς;

Μαρία

Για να κόψω δυο βιολέτες,
δεν περνώ, δεν περνώ,
Για να κόψω δυο βιολέτες,
δεν περνώ, περνώ.

Χορός

Τι τις θέλεις τις βιολέτες
δεν περνάς δεν περνάς
Τι τις θέλεις τις βιολέτες
δεν περνά, περνάς.

Μαρία

Να τις δώσω στην καλή μου
δεν περνώ, δεν περνώ
Να τις δώσω στην καλή μου
δεν περνώ, περνώ.

Χορός

Και ποια είναι η καλή σου
δεν περνάς δεν περνάς
Και ποια είναι η καλή του
δεν περνάς, περνάς.

Μαρία

Η καλή μου είναι η τάδε
δεν περνώ, δεν περνώ
Η καλή μου είναι η τάδε
δεν περνώ, περνώ.

Και εδώ τελειώνει ο πρώτος γύρος του παιχνιδιού.

Ο δεύτερος γύρος, καθώς και οι επόμενοι συνεχίζονται με το ρόλο της κυρά – Μαρίας να τον αναλαμβάνει εκείνη που επιλέγει ο χορός ως «καλή».

3.- Πούντο - πούντο το δαχτυλίδι

Τα κορίτσια είναι όρθια και κάνουν έναν κύκλο, προτείνοντας μπροστά τα χέρια, ώστε να ενώνονται οι παλάμες τους. Η μάνα κάθεται στο κέντρο με τον ίδιο τρόπο, έχοντας ανάμεσα στις παλάμες της ένα δαχτυλίδι. Ο χορός των κοριτσιών τραγουδά το ακόλουθο τετράστιχο και η μάνα παράλληλα περνάει τις ενωμένες παλάμες της ανάμεσα στις ενωμένες παλάμες των κοριτσιών. Σε κάποιο δε από αυτά αφήνει κρυφά το δακτυλίδι. Όταν τελειώσει το τραγούδι, εκείνη που θα βρει ποιο κορίτσι έχει το δακτυλίδι γίνεται μάνα και το παιχνίδι συνεχίζεται.

Πούντο – πούντο το δακτυλίδι
ψάξε - ψάξε δε θα το βρεις
δε θα το βρεις δε θα το βρεις
το δαχτυλίδι όπου ζητείς

4.- Γύρω – γύρω όλοι

Το παιγνιδάκι αυτό παίζεται με τα μικρά παιδάκια που κάνουν έναν κύκλο με πιασμένα τα χέρια τους σαν σε χορό, έχοντας στη μέση που το βαφτίζουν «Μανώλη» και τραγουδούν:

Γύρω-γύρω όλοι
στη μέση ο Μανώλης,
χέρια, πόδια στη γραμμή
όλοι κάθονται στη γη.

Με το: «όλοι κάθονται στη γη», όλα τα παιδάκια κάθονται χάμω και τεντώνουν τα πόδια τους προς το κέντρο. Το ίδιο πρέπει να κάνει και ο «Μανόλης». Το παιδάκι που είναι απέναντι από τα πόδια του Μανόλη, θα είναι πλέον ο «Μανόλης» στον επόμενο γύρο.

5.- Περνάει – περνάει η μέλισσα

Συγκεντρώνονται τουλάχιστον έξι παιδιά και δύο πιάνονται με τα χέρια αντικρυστά και τραγουδούν:

Περνάει - περνάει η μέλισσα,
με τα μελισσόπουλα
και με τα παιδόπουλα.

Τα υπόλοιπα περνούν κάτω απ' τα χέρια τους και μόλις τελειώσουν το τραγούδι όποιο πιάσουν το βάζουν και επιλέγει με ποιου το μέρος θα πάει πίσω του. Τελικά όταν μαζευτούν όλα τα παιδιά τραβάνε οι της μιας ομάδας, τα παιδιά της άλλης και όποια ομάδα υπερισχύσει είναι οι νικήτρια.

Ύστερα συνεχίζουν με τον ίδιο τρόπο το παιχνίδη.

6.- Με βλέπετε παιδάκια μου

Τα κοριτσάκια κάνουν ένα κύκλο, έχοντας στο κέντρο ένα κορίτσι που υποτίθεται ότι είναι μάνα, η οποία κρύβει το πρόσωπό της με τα δυο της χέρια κάνοντας πως κλαίει τραγουδώντας:

Με βλέπετε παιδάκια μου,
πως μοιρολογώ και κλαίω
Ύστερα τα κοριτσάκια απαντούν:
Σε βλέπουμε μανούλα μου
πώς μοιρολογάς και κλαίεις.

7.- Πινακωτή – πινακωτή

Από τα παιδιά που παίρνουν μέρος, ένα κάνει τη «μάνα» (Πινακωτή) και ένα άλλο παιδί τη φωνάζει, οπότε λαμβάνει χώρα ο εξής διάλογος:

- Πινακωτή, Πινακωτή
- Από τ' άλλο μου τ' αυτί.
-

Το παιδί πηγαίνει από το άλλο μέρος και επαναλαμβάνει:

- Πινακωτή, Πινακωτή
- Τι θέλεις και φωνάζεις
- Μου είπε ο παπάς κι η παπαδιά
- να μου δώσεις ένα αρνάκι.
- Διάλεξε και πάρε.

Τότε το παιδί παίρνει μαζί του ένα άλλο παιδί της αρεσκείας του.

Και το παιχνίδι συνεχίζεται με τον ίδιο τρόπο, μέχρις ότου τελειώσουν όλα τα «αρνάκια».

Τότε πλέον τελειώνει και το παιχνίδι και αρχίζει πάλι από την αρχή.

8.- Τι βλέπεις; Ουρανό

Δυο παιδιά ζαλικώνονται με τις πλάτες και το ένα σηκώνει το άλλο στην πλάτη του και του λέγει:

- Τι βλέπεις;
- Ουρανό
- Τι πατάς;
- Γη
- Τι έχεις στην τσέπη σου;
- Κουκόσια
- Τη μοιράζουμε;
- Τη μοιράζουμε.

Ύστερα το άλλο παιδί σηκώνει στην πλάτη του το πρώτο με την ίδια στιχομυθία και το παιχνίδι αρχίζει πάλι.

9.- Τυφλοπανίτσα

Ένα παιδί δένει τα μάτια με πανί, συνηθέστερα ένα μαντήλι, για να μη βλέπει, και το παιχνίδι αρχίζει. Τα υπόλοιπα παιδιά γυρίζουν γύρω - γύρω από το παιδί που κάνει την τυφλπανίτσα και το πειράζουν. Εκείνο προσπαθεί να πιάσει κάποιο από τα παιδιά και κερδίζει μόνο, αν μαντέψει σωστά ποιο είναι το παιδί που έπιασε. Για να το αναγνωρίσει ψηλαφεί τα χαρακτηριστικά του προσώπου, τα ρούχα, τα μαλλιά κ.ά.

Το παιδί που πιάστηκε και αναγνωρίστηκε γίνεται η επόμενη τυφλοπανίτσα. Αν δεν γίνει σωστά η ταύτιση, τότε το ίδιο παιδί παραμένει ως «τυφλοπανίτσα» για άλλον ένα γύρο.

10.- Τράμπα – τραμπαλίζομαι

Σε μια τραμπάλα, δυο ή περισσότερα παιδιά τραμπαλίζονται και τραγουδούν:

Τράμπα τραμπαλίζομαι,
πέφτω και τσακίζομαι
και χτυπώ στο γόνα μου,
και φωνάζ' η νόνα μου
και φωνάζω χούι – χούι
και κανένας δεν ακούει

11.- Κούνια – μπέλια

Κούνια μπέλια, πάει παπάς στ' αμπέλια
έσπασε η κουτέλα, βγήκε μια κοπέλα,
που έτρωγε σταφύλια
της ζήτησα μια ρώγα, μου δωσε ένα μπάτσο,
έπεσα στο βάτο, βγήκα το Σαββάτο.

12.- Άβαλα μαντάβαλα

Το παιγνιδάκι αυτό χρησιμοποιείται για το μέτρημα των παιδιών της ομάδας με ένα από τα παιδιά της. Η κάθε λέξη αντιστοιχεί σε ένα παιδί και η τελευταία λέξη δείχνει το τυχερό παιδί.

Άβαλα – μαντάβαλα –
μαντόσκου – σκούβελα
ματσέγκα – λπέγκα – λτάζι – λτούζι
μπέλι – ξούζι - φιλτα – ταφ
ότζι – κμόνι – τζίτζι – τζόζι.

13.- Παλαμάκια παίξετε

Το λουκούμι ήταν το πρόχειρο και σπουδαίο γλύκισμα για τα παιδιά, που το έφερνε ο πατέρας τους από την πλατεία ή από την Καρδίτσα. Τα παιδιά, περιμένοντάς το τραγουδούσαν το παρακάτω δίστιχο, χτυπώντας ρυθμικά παλαμάκια.

Παλαμάκια παίξετε κι μπαμπάς μας έρχεται,
να μας φέρει κάτι τι, λουκουμάκια στο χαρτί.

14.- Βρέξε – βρέξε μια βροχή

Την ώρα που βρέχει, τα παιδιά διασκεδάζουν τραγουδώντας ρυθμικά:

Βρέξε – βρέξε μια βροχή
μια βροχή βασιλική
να γένουν να στάρια,
τα στάρια, τα κριθάρια
του Θεού τα καλαμπόκια.

15.- Ήλιος και βροχή

Πολλές φορές ο καιρός έχει γυρίσματα και ενώ είναι Ήλιος, παράλληλα βρέχει ή χιονίζει. Τότε βρίσκουν την ευκαιρία τα παιδιά να σχολιάσουν το γεγονός με το εξής τετράστιχο.

Ήλιος κι βροχή
παντρεύονται οι φτωχοί,
Ήλιος κι χιόν'
παντρεύονται οι αρχόντ'.

16.- Ψήσου γίδα μ'

Την ώρα που ψήνεται η γίδα (στη σούβλα ή αλλιώς) κατάλληλο είναι και το ακόλουθο δίστιχο, που μάλιστα ψάλλεται κατά έναν τρόπο της οκτωήχου. :

Ψήσου γίδα μ', ψήσου και ροδοκοκκινίσου
ώσπου να' ρθη ο κράσος, να σε ξεκοκαλίσω.

17.- Ο ύπνος τρέφει το παιδί

Το παρακάτω δίστιχο παρέχει τρεις απαραίτητες συμβουλές στους Κανωλιώτες: Να βάζουν το παιδί να κοιμάται πολλές ώρες για να ανατραφεί, να βγάζουν το μοσχάρι στον Ήλιο για να μεγαλώσει και να προσφέρουν κρασί στο γέροντα για να διατηρείται σε ζωτικότητα.

Ο ύπνος τρέφει το παιδί
κι ο ήλιος το μοσχάρι
και το κρασί το γέροντα
τον κάνει παλικάρι.

18.- Από την Αθήνα ως τον Πειραιά

Πολλές φορές τα κοριτσάκια εκεί που κάθονται απαγγέλλουν τραγουδιστά τους εξής στίχους:

Από την Αθήνα ως τον Πειραιά
έχασα μαντήλι μ' εκατό φλωριά.
Το μαντήλ' το βρήκε μια νοικοκυρά,
- Καλέ νοικοκυρούλα, καλέ νοικοκυρά
δός μου το μαντήλι, κράτα τα φλουριά
το μαντήλ' το θέλω για τη μυρωδιά.
ου – α.

19.- Εν ντε τρουά

Το παιχνιδάκι αυτό λέγεται «Τα αγάλματα» και παίζεται ως εξής: Ένα παιδί στέκεται όρθιο στον τοίχο (ή κάπου αλλού), έχοντας τις πλάτες προς τους παίκτες. Με την έναρξη του παιχνιδιού εκφωνεί τη φράση «Εν ντε τρυοά» και αμέσως στρέφει το κεφάλι του προς τους παίκτες για να ιδεί μήπως κάποιος, δε έμεινα «άγαλμα» αλλά κουνήθηκε από τη θέση του. Διότι στο μεταξύ οι παίκτες έκαναν ένα δυο βήματα προς αυτόν. Εάν κάποιος κουνήθηκε, τότε θα είναι αυτός που θα τα φυλάει. Αλλιώς συνεχίζει λέγοντας: «φασόλια με κουκιά» κ.ο.κ. Όταν οι παίκτες φθάσουν κοντά σ' εκείνον που τα φυλάει του χτυπούν στην πλάτη του και αστραπιαία επιστρέφουν στην αρχική τους θέση, ωρίς να τους ιδεί ο παίκτης που τα φυλάει, οπότε συνεχίζεται με τον ίδιο τρόπο το παιχνίδι.

Εν ντε τρουά, φασόλια με κουκιά
πράσινες καλές ντομάτες δυο δεκάρες την οκά

20.- Ανεβαίνω στη μηλιά

Το ποιηματάκι αυτό απαγγέλλεται τραγουδιστά από όλα τα παιδάκια.

Ανεβαίνω στη μηλιά, και πατώ στην καρυδιά,
κόβω τα σηκόμηλα και τα καρυδόμηλα
και φωνάζω χούι – χούι και κανένας δεν ακούει
της κουμπάρας το παιδί έπεσε απ' το κλαρί
χτύπησε στο πόδι του και στο καλαπόδι του.

21.- Η Μικρή Ελένη

Στο παιχνιδάκι αυτό όλα τα κοριτσάκια πιάνονται χέρι – χέρι και κάνουν κύκλο γυρίζοντας γύρω – γύρω. Ένα εξ αυτών (η Μικρή Ελένη) κλείνει τα μάτια του με ένα πανί (γ' αυτό το παιχνίδι λέγεται και «τυφλοπανίτσα») ή ένα μαντήλι και κάθεται τα κούρκουμα, στο κέντρο του κύκλου. Όταν τα άλλα κοριτσάκια απαγγέλλουν τραγουδώντας το παραπάνω ποιηματάκι και φθάνουν να λένε «σήκω επάνω...» το κοριτσάκι που είναι στο κέντρο σηκώνεται και πιάνει ένα από τις παίκτριες του κύκλου. Τότε εκείνο παίζει το ρόλο της Μικρής Ελένης κ.ο.κ.

Η Μικρή Ελένη, κάθεται και κλαίει,
ποιος δεν της μέλλει η χήρα η αδερφή της.
Σήκω επάνω, τα μάτια κλείσε
τον ήλιο δέσε και ποιον χαιρέτησε.

22.- Το βαρύ τον ήχο

Κάποια φορά ο παπάς της ενορίας δυσκολεύονταν να πάρει τον βαρύ τον ήχο, και έτσι οι ψαλτάδες τον μάλωναν. Εκείνη τη στιγμή ακούγεται από το γυναικείο η παπαδιά να αποδίδει πιστά το βαρύ τον ήχο ψάλλοντας:

- Μην τον μαλώνετε τον παπά γιατί δεν ξέρει το βαρύ τον ήχο.

Οπότε ο παπάς, με τον τόνο της παπαδιάς, άρχισε να ψέλνει σωστά το βαρύ τον ήχο.

23.- Με τον ήλιο τα βγάζω, με τον ήλιο τα βάζω.

Κάποιος νεόκοπος τσοπάνος, που δεν ήξερε από πρόβατα και του ψοφούσαν, έλεγε με απορία:

- Μα εγώ με τον Ήλιο τα βγάζω, με τον Ήλιο τα βάζω. Τι έχουν τα έρμα και ψοφούν;

Δεν ήξερε ο ταλαίπωρος ότι τα πρόβατα δεν ήθελαν Ήλιο για να βοσκήσουν, αλλά νυχτερινή πρωινή δροσιά.

24.- Κωφός – τυφλός – μεθυσμένος

Στην πλατεία του χωριού, ένας θυμόσοφος γέρος, μόλις είδε κάποιον μεθυσμένο να τρικλίζει, θυμήθηκε το εξής τετράστιχο και το είπε στην παρέα:

Κωφόν καμπάνα κι αν χτυπάς
τυφλόν κι αν θυμιατίζεις
και μεθυσμένον κι αν κερνάς
όλα χαμένα τα 'ναι.

25.- Βιρβιρίτσα –ρίτσα (παιδικό λιανοτράγουδο)

Βιρβιρίτσα –ρίτσα, κάστσι στη φουλίτσα,
να σου δώσου γάλα, γάλα γαλατάκι
κι ξηρό ψωμάκι.

26.- Πι-τρικ πι-τρικάκ

Ένας πρόχειρος τρόπος για να αναδειχθεί εκείνος που θα τα φυλάει στο επόμενο παιχνίδι (π.χ. στο κρυφτό), είναι να μετρηθούν με τη σειρά του παίχτες με το εξής 8στιχο. Σε κείνον που θα τελειώσει το 8στιχο, θα είναι ο άτυχος που θα τα φυλάει.

Πι-τρικ, πι-τρικάκ
κι αν τζουτς, φουστα-νακ.

27.- Πεντόβολα

Παιζόταν με 5 μικρά στρόγγυλα πετραδάκια. Τα 4 κάτω και το πέμπτο –η μάνα– στο δεξί χέρι. Το παιδί που έπαιζε πρώτο τα πέρναγε ένα – ένα, δυο – δυο, κ.ο.κ. από την καμάρα του αριστερού χεριού που σχημάτιζε με το δείχτη και τον αντίχειρα στο έδαφος και έφκιανε καμάρα, πάντα πετώντας τη μάνα στον αέρα και ξαναπιάνοντάς την. Όταν τα πέρναγε όλα έκανε μια λούμπα και πάλι από την αρχή. Αν όμως καίγονταν συνέχιζε άλλο παιδί με τη σειρά. Εκείνο που καίγονταν όταν ξανάρχονταν η αράδα του άρχιζε από την αρχή. Νικητής έβγαινε το παιδί με τις περισσότερες λούμπες.

28.- Δος μου φωτιά

Το παιχνιδάκι αυτό παίζεται με δυο παιδιά. Το ένα έχει τα χέρια του αντικριστά με τα δάκτυλα του ενός χεριού στα άκρα των δακτύλων του άλλου χεριού. Τότε το άλλο παιδί αρχίζοντας από κάτω, από το μικρό δάκτυλό του πρώτου παιδιού, λέει προς το άλλο (και εκείνο απαντά):

- Δος μου φωτιά
- Έλα παραπάνω
- Δός μου φωτιά
- Έλα παραπάνω
- Δός μου φωτιά
- Έλα παραπάνω

Και τότε το πρώτο παιδί χώνει το χέρι του μέσα στο άνοιγμα μεταξύ του αντίχειρα και του δείκτη του άλλου παιδιού, δήθεν για να πάρει της φωτιά. Έτσι ενώνονται και τα τέσσερα χέρια μαζί και γελούν.

29.- Η Κολοκυθιά

Το παιχνίδι αυτό είναι καθιστικό και παίζεται με όλα τα παιδιά μαζί, τα οποία παίρνουν με τη σειρά έναν αριθμός αρχίζοντας από το 1. Τότε ένα παιδί αρχίζει και λέει:

- Έχω μια κολοκυθιά που κάνει π.χ. 3 κολοκύθια

Αμέσως το παιδί που έχει τον αριθμό 3 πετάγεται και α\ρωτάει:

- Γιατί να κάνει τρία;
- Πόσα να κάνει;
- Να κάνει πέντε.

Τότε το παιδί που έχει τον αριθμό 5 πετάγεται και λέει:

- Γιατί να κάνει πέντε

- Πόσα να κάνει;
- Να κάνει, να κάνει δύο.

Και έτσι συνέχεια.

Εκείνο το παιδί που δεν θα απαντήσει όταν εκφωνηθεί ο αριθμός του χάνει, και το παιχνίδι συνεχίζεται με όλα τα παιδιά μαζί πάλι.

Κερδισμένο βγαίνει το παιδί που δεν θα χάσει καμιά φορά.

30.- Με βλέπετε παιδάκια μου

Τα κοριτσάκια κάνουν ένα κύκλο, έχοντας στο κέντρο ένα κορίτσι που υποτίθεται ότι είναι μάνα, η οποία κρύβει το πρόσωπό της με τα δυο της χέρια κάνοντας πως κλαίει τραγουδώντας:

Με βλέπετε παιδάκια μου,
πως μοιρολογώ και κλαίω
Ύστερα τα κοριτσάκια απαντούν:
Σε βλέπουμε μανούλα μου
πώς μοιρολογάς και κλαίεις.

31.- Τράμπα - τραμπαλίζομαι

Σε μια τραμπάλα, δυο ή περισσότερα παιδιά τραμπαλίζονται και τραγουδούν:

Τράμπα τραμπαλίζομαι,
πέφτω και τσακίζομαι
και χτυπώ στο γόνα μου,
και φωνάζ' η νόνα μου
και φωνάζω χούι – χούι
και κανένας δεν ακούει

32.- Βάρ' τα, να τ' αρμέξουμε

Λέγεται προς εκείνον που δεν κατάλαβε το θέμα της συζήτησης και ζητάει από τον άλλο να επαναλάβει. Τότε ο άλλος, κάπως ενοχλημένος, του λέγει:

Αντε, πάλι, βάρ' τα να τ' αρμέξουμε.

Πληροφορίες - γεγονότα

Για τα σταυραδέλφια

Δίχως στενό συγγενικό δεσμό, οι συμφωνίες δεν συνηθίζεται να κρατούν για πολύ. Τους όρκους τούς κάνουν οι λαοί αυτοί, όπως και οι Έλληνες, και επιπλέον χαράζουν πάνω – πάνω το δέρμα των χεριών τους και γλείφουν ο ένας το αίμα του άλλου.

Αυτά γράφει ο **Ηρόδοτος** (*Ηροδότου Ιστορίες* [1.74.5]).

Ίσχυε και στο χωριό μας το έθιμο αυτό μεταξύ δύο καρδιακών φίλων.

Για τη δεκάτη

«Κάνε, λοιπόν, τώρα αυτό που εγώ σου λέγω (ο **Κροίσος** στον **Κύρο***), αν φυσικά το βρίσκεις σωστό. Στήσε από τους δορυφόρους σου σ' όλες τις πύλες φύλακες, που ας λένε σ' όσους κουβαλούνε λάφυρα, αφαιρώντας τα, πως είναι ανάγκη αυτά να προσφερθούν στο Δία ως δεκάτη. Έτσι και συ δε θα τους γίνεις μισητός παίρνοντάς τους τα λάφυρα με τη βία, και εκείνοι καταλαβαίνοντας ότι αυτό που κάνεις είναι δίκαιο, θα σου τα αφήσουν με τη θέλησή τους».* (Ηροδότου Ιστορίες [1.89.3]).

Αλλά και στο Κατά Λουκά Ευαγγέλιο (ΙΗ, 10-14) της Κυριακής του Τελώνη και του Φαρισαίου σημειώνεται ότι ο Φαρισαίος στην προσευχή του λέγει ότι: αποδεκατώ όσα κτώμαι, Δηλ. δίνει το 10ο της περιουσίας του στους φτωχούς.

Το έθιμο αυτό διατηρήθηκε και στο χωριό μας, ιδιαίτερα στην περίοδο της Κατοχής, οπότε με το 10ο αυτό συντηρήθηκαν πολλές οικογένειες, ιδιαίτερα των δημοσίων υπαλλήλων, που δεν είχαν χωράφια, για να τα σπείρουν.

Κλώσησαν χηνάρια, που πέταξαν και έφυγαν

Εκείνα τα χρόνια τα παλιά, τα προπολεμικά χρόνια, κάτω στο Σκατιάρη, υπήρχε έλος, όπου το Χειμώνα μαζεύονταν πολλά υδρόβια πουλιά, χηνάρια, παπιά κ.λπ. Κατέβαιναν δε και Καναλιώτες και τα χτυπούσαν για φαγητό. Μια μέρα πήγαν δυο αδέρφια, πολύ καλοί κυνηγοί, παιδιά της **Χαρίκλειας Μοσιάλου** (κ. Πασπαλιάρη) και βάρεσαν αρκετά πουλιά. Βρήκαν, όμως, και μια φωλιά με αρκετά μεγάλα αυγά, τα οποία τα έφεραν στο σπίτι, όπου ήταν πολλά κορίτσια.

- Να τα πατήσουμε μια τηγανιά λέει μια κοπελιά.
- Όχι απαντάει κάποια άλλη. Να τα βάλουμε να τα κλώσει η κότα που κλώθει αυτόν τον καιρό.

Και πραγματικά τα βάζουν, που λες Κώστα, και μετά από κάμποσες μέρες βγήκαν πουλάκια. Χάρηκαν πολύ όλα τα κορίτσια και δεν έχαναν ευκαιρία να πηγαίνουν να τα βλέπουν, να τα ταΐζουν, να τα χαϊδεύουν και να τα χαζεύουν.

Λίγο αργότερα, όταν πλέον άρχισαν να πετούν, έφυγαν όλα προς τον Σκατιάρη για να βρουν τους γονείς τους και τους άλλους συντρόφους τους. Το σπουδαίο είναι ότι κοντά τους πέταξε και η κλώσα.

Τη νύφη, που ήρθαμε να πάρουμε, την πήραμε

Εκείνα τα χρόνια τα παλιά, μιλάμε για τη 10ετία του 1930 περίπου, ένας Καναλιώτης αρραβωνιάστηκε με μια κοπέλα από το Κρυονέρι (κ. Στούγκ) ή από την Κερασιά –δεν θυμάμαι πολύ καλά– και ξεκίνησαν από εδώ από τα Κανάλια, οι συμπεθέροι να πάν να πάρουν τη νύφη, διότι τότε πολλοί Καναλιώτες παντρεύονταν σιαπανήσιες κοπέλες. Εκεί που πήγαν, ήταν κατακουρασμένοι και κατατσαλαιπωρημένοι, αφού έκαναν πορεία 4ων και πλέον ωρών και παρά ταύτα, δεν τους έδωσαν ούτε φαΐ, ούτε λίγο ψωμοτύρι, ούτε ένα ποτήρι νερό, που λέει ο λόγος, αλλά τους τράβηξαν κατ' ευθείαν στην εκκλησία όπου έγιναν τα στέφανα. Ύστερα αμέσως θα έπαιρναν το δρόμο για την επιστροφή, άλλοι καβάλα στα άλογα και στα γαϊδούρια και άλλοι με τα πόδια.

Υπήρχε δε το έθιμο να συνοδεύουν τη νύφη και οι δικοί της άνθρωποι, οι «μπουχτσιάδες» οι λεγόμενοι, άνθρωποι της νύφης. Άρχισαν, λοιπόν οι συμπεθέροι να κάνουν καταμέτρηση των ατόμων που θα ακολουθούσαν, αγόρια και κορίτσια, που θα έβλεπαν και την κατάντια του γαμπρού με το σπίτι του και τους συγγενείς του. Έπρεπε δε να είναι μονός ο αριθμός αυτών. Μαζεύτηκαν κάπου 13 άτομα συνολικά, τα οποία οι Καναλιώτες έπρεπε να τα ταΐσουν και να τα βάλλουν να κοιμηθούν διότι δεν μπορούσαν να επιστρέψουν νύχτα στο χωριό τους.

Την ώρα αυτή, πετάγεται ο παππούς ο **Σδρόλιας** (κ. Σιώκας) και λέει σιγανά στους άλλους Καναλιώτες:

- Ακούς εκεί οι γύφτοι να μην μας δώσουν ούτε ένα κομμάτι ψωμί με λίγο τυρί, και φεύγουμε νηστικοί κι αυτοί να ξεκινήσουν τόσα άτομα να έρθουν στο χωριό μας, να τους ταΐσουμε να τους ποτίσουμε και να τους βάλουμε να κοιμηθούν;

Ανεβαίνει λοιπόν σε ένα ψήλωμα και φωνάζει με δυνατή φωνή για να το ακούσουν οι υποψήφιοι «μποχτσιάδες» και είπε:

- Ακούστε συμπεθέροι. Είπε κάποιος από μας και συμφωνήσαμε όλοι, πως ούτε μονά, ούτε ζυγά θα είναι τα άτομα των μποχτσιάδων, που θα έρθουν στο χωριό μας. Δεν θα πατήσει ούτε ποδάρι στο χωριό μας. Εμείς τη νύφη που ήρθαμε να πάρουμε, την πήραμε.

Και πραγματικά δεν ήρθε κανένας.

Η ιστορία όμως συνεχίζεται. Την έφεραν εδώ τη νύφη, γλέντησαν για καλά και το βράδυ πήγαν στο σπίτι του γαμπρού, όπου η πεθερά τους περίμενε στην πόρτα με το κιδωνάτο γλυκό και με ένα σίδερο και μια πυροστιά στο κατώφλι για το καλό. Η νύφη, όμως, πήγαινε να μπει με το αριστερό πόδι, οπότε οι γυναίκες τη διόρθωσαν:

- Όχι το αριστερό, αλλά το δεξί πόδι βάλε πρώτα νύφη μ'.

Και εκείνη τις απάντησε έξυπνα και εύστοχα:

- Α ρε το δεξί και το ζερβί, σάμπως θα καθίσω εγώ εδώ;

Φαίνεται πως είχε στο νου της να τα βροντήξει και να φύγει, αλλά δεν ξέρουμε τι απέγινε.

Όχι δυο, τρεις χρειάζονται

Τον παππού **Σταύρο Παπαγεωργίου** (κ. Τικό), όταν πια είχε γεράσει, τον πήρε στο σπίτι της και τον συντηρούσε η κόρη του **Ιφιγένεια Περικλή Λιασκοβίτη**. Στη θέση που είναι σήμερα ο φούρνος, κάτω από το σπίτι του, υπήρχε ένα ντουβάρι στον περίβολο του σπιτιού, το οποίο κάποιο Χειμώνα γκρεμίστηκε και οι πέτρες έφθασαν στο δρόμο. Μια μέρα πέρασε από κει ένας Καναλιώτης, ο οποίος πήρε δυο μεγάλες πέτρες - αγκωνάρια για το σπίτι του. Το βλέπει, όμως, ο Σταύρος Τικός από πάνω από το μπαλκόνι του και του φωνάζει:

- Όχι δύο, πάρε και μια τρίτη, γιατί τρεις χρειάζονται.

Εννοούσε ο θυμόσοφος Τικός πως όταν πεθάνει, στο μνήμα του χρειάζονται τρεις πέτρες που τις έβαζαν προπολεμικά οι Καναλιώτες για να διακρίνεται ο τάφος των πεθαμένων. Μια πάνω από το κεφάλι του νεκρού, δεύτερη πάνω από την κοιλιά του και τρίτη πάνω από τα πόδια του.

Σδρόλιας Χρίστος (κ. Τάκος Μπαλατσός)
Καλοκαίρι 2019

Τα τελευταία χρόνια

Τα τελευταία χρόνια

Ο «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας»

Μια 50ετία

1974 - 2024

Εισαγωγικό σημείωμα

Ο Σύλλογός μας ιδρύθηκε το 1974 και από τότε μέχρι τώρα, το 2024 πέρασε μια ολόκληρη 50ετία. Πολλά και διάφορα ήταν εκείνα τα οποία επιτέλεσε κατά τη διάρκεια αυτής της 50ετίας, τα οποία, εάν θέλαμε να απαριθμήσουμε και να αναπτύξουμε θα χρειαζόταν τόμοι ολόκληροι. Αρκούμαστε, λοιπόν, να αναφέρουμε τα πλέον ουσιώδη και εντυπωσιακά γεγονότα, τα οποία είναι μεν γνωστά στου Καναλιώτες του Βόλου, εν πολλοίς, όμως, άγνωστα στους Καναλιώτες που ζουν στα Κανάλια και ιδιαίτερα στους απανταχού Καναλιώτες της διασποράς

Οι Πρόεδροι της 50ετίας

1. Μαυρομμάτης Κωνσταντίνος 1974 - 1980, 1982 - 1984, 1996 - 2000, 2004 - 2006
2. Κατέρης Βασίλειος 1980 - 1982
3. Γιωτόπουλος Γεώργιος 1984 - 1986, 2000 – 2004
4. Κωστούλας Απόστολος 1986 - 1988
5. Μαυρομμάτης Χρήστος 1988 - 1990, 1992 - 1996
6. Χριστοδούλου Αριστείδης 1990 - 1992
7. Βλαχογιάννη - Κάρκα Αριστούλα 2006 - 2008
8. Χαλάτσης Αρτέμης 2008 - 2023
9. Μαυρομάτη Όλγα 2023 - σήμερα

Οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση του Συλλόγου

Πολλές φορές, κατά τη 10εία του 1960, ο θεολόγος **Ιωάννης Κολοβός**, που υπηρετούσε στο Βόλο μου έλεγε:

- Εδώ στο Βόλο είμαστε πολλοί Καναλιώτες και μπορούμε να φτιάξουμε έναν ολόκληρο Σύλλογο.

Τότε, οι πιο πολλοί Καναλιώτες που ζούσαν στο Βόλο από τα μεταπολεμικά ακόμη χρόνια σύχναζαν στο κεφενεδάκι του **Φίλλιπου Λαγού**, που το είχε στο στενό Μακεδονομάχων, δίπλα στην Ελευθερίου Βενιζέλου (κ. Ιωλκού) με Δημητριάδος. Εκεί έπαιζαν χαρτιά ή κανένα ταβλάκι και συζητούσαν διάφορα, ιδιαίτερα δε καναλιώτικα και μάθαιναν τα νέα από το χωριό τους, που εκείνη την εποχή έσφυζε από ζωή και είχε πλήθος κατοίκων[1], κτηνοτρόφων και γεωργών, ασχολούμενων κυρίως με την καλλιέργεια του καπνού.

1. Με την απογραφή του 1961 οι κάτοικοι του χωριού ανέρχονταν σε 1579 (Βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση Συλλόγου του Βόλου, σελ. 158, Βόλος 1976).

Η πρόσοψη επί της οδού Δημητριάδος του ξενοδοχείου «Αργώ», του **Γεωργίου Πυργιώτη**, όπου κάναμε τις πρώτες συναντήσεις μας και τις πρώτες Γενικές Συνελεύσεις μας.

Κατά τη 10ετία του 1970, οι νεότεροι Καναλιώτες είχαμε και νέο στέκι, για να συγκεντρωνόμαστε. Ήταν το ισόγειο του ξενοδοχείου «Αργώ», στην οδό Δημητριάδος 135 – Κ. Καρτάλη, του οποίου ιδιοκτήτης ήταν ο συμπατριώτης μας **Γεώργιος Πυργιώτης**, ο οποίος με ξεχωριστή ευχαρίστηση μας υποδεχόταν, μας κερνούσε καφέ ή αναψυκτικό και ουδέποτε δέχθηκε να πληρώσουμε κάτι.

Εκεί, λοιπόν, έπεσε επίσημα πλέον η ιδέα να ιδρύσουμε Καναλιώτικο Σύλλογο και στο Βόλο, όπως είχε ιδρυθεί πριν από μερικά χρόνια στην Αθήνα. Αμέσως υλοποιήσαμε την πρόχειρη αυτή απόφασή μας, κάνουμε ένα πρώτο σκαρίφημα καταστατικού και αναθέσαμε στο δικηγόρο **Ευστάθιο Γραμμένο**, που είχα τα παιδιά του στο Γυμνάσιο, για να προβεί, στις απαραίτητες νομικές ενέργειες για την αναγνώριση του Συλλόγου[2]. Τα ιδρυτικά μέλη του νέου συλλόγου μας ήσαν κατά σειρά εγγραφής:

Ιδρυτικά Μέλη του Συλλόγου

Μαυρομμάτης Κων/νος	καθηγητής
Ντρέγκας Νικόλαος	διδάσκαλος
Πυργιώτης Γεώργιος	ξενοδόχος
Γιωτόπουλος Γεώργιος	καθηγητής
Παπαποστόλου Λάμπρος	καθηγητής
Κολοβός Ιωάννης	καθηγητής
Κατέρης Κων/νος Δ.	υπάλληλος ΟΣΕ
Ξούρης Νεοκλής	παραγγελιοδόχος
Ζούμπος Κλέαρχος	υπάλληλος ΟΤΕ
Παπαποστόλου Αλέξανδρος	τυπογράφος
Σδρόλιας Χρίστος Ν.	υπάλληλος ΥΕΒ
Γαλάνης Χρίστος	εργολάβος
Χριστοδούλου Αριστείδης	υπάλληλος ΥΕΒ
Κωνσταντάρας Γεώργιος	υπάλληλος ΑΓΕΤ
Κωστούλας Απόστολος	υπάλληλος ΚΤΕΛ
Αλεξόπουλος Κων/νος	ιδιωτ. υπάλληλος
Σδρόλιας Νικόλαος Ι.	σερβιτόρος
Πρίντζιος Γεώργιος	ιδιωτ. υπάλληλος
Κυρίτσης Γεώργιος	διδάσκαλος
Σδρόλιας Θουκυδίδης	ναυτικός
Κρίκος Κων/νος	υπάλληλος ΥΕΒ
Κατέρης Βασίλειος	καθηγητής
Σδρόλιας Θωμάς Β.	μηχανικός Ε.Ν.
Χαλάτσης Νικήστρατος	γεωπόνος
Τσαρούχας Θωμάς	μηχαν. αυτοκινήτων
Σδρόλιας Πολύκαρπος	μηχαν. εργολήπτης
Ζούμπος Κων/νος	έμπορος
Χαραλάμπου Βάιος	χωροφύλακας
Ζήσης Ζήσης	τραπεζικός
Σδρόλιας Χρίστος (χρης)	Ιδιωτ. υπάλληλος

Από τις αρχές του 1982 τα Γραφεία μας μεταφέρθηκαν στο ξενοδοχείο «Αδμητος», το οποίο πάλι ανήκε στον **Γεώργιο Πυργιώτη**, όταν δε συνταξιοδοτήθηκε τα γραφεία μας φιλοξε-

Η σφραγίδα της Εταιρείας που φιλοτέχνησε ο **Κίτσος Μακρής**

2. Ένα πλήρες ιστορικό για την αναγνώριση αυτή και την ίδρυση του Συλλόγου βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση Συλλόγου του Βόλου, σελ. 458, Βόλος 1976).

Η πρώτη συνάντησή μας στο ξενοδοχείο «Αργώ», όπου κόψαμε τη βασιλόπιτα.
Από αριστερά, καθιστοί: **Γιωτόπουλος Γ., Παπαποστόλου Α., Σδρόλιας Χ., Πυργιώτης Γ., Ζούμπος, Ξούρης Ν. ; , Μαυρομμάτης Κ., Κατέρης Κ., Παπαποστόλου Β., Παπαποστόλου Λ., Παπαποστόλου Α., Ντρέγκας Ν., Γηράση Α., Κυρίτσης Γ., Τσαρούχας Θ., Κρίκος Κ.**
Όρθιοι: **Κέλλας Γ., Κασινάς Ε., Λαγός Φ., Χριστοδούλου Α., Χαλάτση Π., Μπλέτσας Δ., Χάιδος Α., Κατέρης Β., Χάιδου Γ., Χάιδος Χ., ;, Σδρόλιας Ι., Σδρόλιας Χ., Γηράση Α., Θέου Ε., Σδρόλιας Τ., Κωνσταντάρας Γ. Σδρόλιας Ε.**

νήθηκαν στο Γραφείο του πολιτικού μηχανικού **Θωμά Δημητρίου Σδρόλια** και μετέπειτα στα σπίτια των προέδρων.

Έτσι έγινε η έγκριση του Συλλόγου με βάση την υπ' αριθ. 611/21.5.1974 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Βόλου. Ο **Κίτσος Μακρής**, που ήταν πάντα στο πλευρό μας, έκανε το σκίτσο της σφραγίδας του Συλλόγου, με την εικόνα του Αϊ-Λιά, που ήταν ο προστάτης μας, σύμφωνα με το άρθρο 35 του πρώτου καταστατικού.

Οι επόμενες εκδηλώσεις μας

Οι επόμενες εκδηλώσεις[3] μας είχαν πάντα ως κέντρο το ξενοδοχείο «Αργώ». Εκεί γίνονταν οι συναντήσεις μας, οι συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, οι Γενικές Συνελεύσεις, το κόψιμο της βασιλόπιτας την Πρωτοχρονιά και όλα τα άλλα. Εκεί συναντούσαμε και τους Καναλιώτες που έρχονταν από το χωριό, τους βοηθούσαμε στα πρώτα βήματά τους και μαθαίναμε τα νεότερα από το χωριό.

Για τις ετήσιες χορευτικές συνεστιάσεις μας είχαμε την ωραία αίθουσα του ΝΟΒ Αναύρου, που την είχε στη διάθεσή μας πάντα ο Καναλιώτης ιδιοκτήτης **Δημήτριος Ντρέγκας**, κάθε χρόνο, μέχρι το θάνατό του ακόμη. Εκεί χορεύαμε τους αθάνατους παραδοσιακούς χορούς με διάφορες ορχήστρες, μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες και θυμόμασταν τους χορούς που κάναμε στα Κανάλια ιδιαίτερα τον 15αύγουστο.

Πολλοί πρόεδροι του χωριού, μας έκαναν την τιμή και ερχόμενοι στο Βόλο έσερναν πρώτοι το χορό, καθώς και πρόεδροι του συλλόγου των Αθηνών, αλλά και Καναλιώτες

3. Για τις εκδηλώσεις αυτές, καθώς και για την εν γένει ζωή και δράση του Συλλόγου μας, πολλά στοιχεία καταχωρούνται στο βιβλίο του **Χρήστου Μαυρομμάτη**, με τίτλο: «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης», έκδοση 2016.

άλλων περιοχών. Τακτικός θαμώνας από τη Λάρισα ήταν ο **Απόστολος Μαράβας**, που ήταν δεινός χορευταράς και κάποιες φορές έφερνε μαζί του τη δασκάλα μας **Καλλιόπη Πρίτσιου – Ψαλτοπούλου**, η οποία αναδείχτηκε πρώτη δωρήτρια του Συλλόγου μας, με τις επιχορηγήσεις που πρόσφερε κάθε φορά.

Πού και πού, όταν καταλαβαίναμε ότι οι προσκλήσεις που στέλναμε ήταν πολλές και υπήρχε μεγάλη προσφορά, τις ετήσιες χοροεσπερίδες τις κάναμε στο "Park" και στο «Ξενία» Βόλου, και αποτελούσαν το βολιώτικο γεγονός πλέον, αλλά και σε άλλα κέντρα διασκεδάσεως.

Μερικές φορές μετακαλέσαμε από την Αθήνα τη Μουσική της Αστυνομίας για να μας συνοδέψει στη χορευτική βραδιά, δωρεάν, με τη μεσολάβηση του Καναλιώτη που ζει στην Αθήνα **Σωτηρίου Παπανικολάου.**

Σχεδόν κάθε χρόνο κάναμε τις εκδρομές μας κυρίως στα χωριό μας τα Κανάλια, και γενικότερα στις περιοχές της Καρδίτσας, στο Μοναστήρι της Κορώνας, στη Λίμνη Πλαστήρα (κ. Μέγδοβα), αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Τακτική ήταν η εκδρομή μας στο εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου, στο Μουρκ, στις 6 Δεκεμβρίου, επειδή στο Βόλο ο Άγιος Νικόλαος ήταν πολιούχος της πόλης και ήταν αργία. Κάποιες φορές πηγαίναμε και απογευματινή εκδρομή στον Προφήτη Ηλία, στα Κανάλια, και παρακολουθούσαμε τον Εσπερινό της Παραμονής της γιορτής του. Επιστρέφαμε στο Βόλο αργά το βράδυ.

Κάθε Καλοκαίρι διοργανώναμε οι ίδιοι ή συμμετείχαμε ενεργά στις εκδηλώσεις του Αυγούστου, μαζί με τους άλλους Καναλιώτικους Συλλόγους, γύρω από το 15αύγουστο, με ομιλίες στο Πνευματικό Κέντρο, χορευτικές παρουσιάσεις με συγκροτήματα του Βόλου, στην πλατεία του χωριού και στο γήπεδο, κατασκευές πάρκινγκ, αστροβραδιές κ.λπ. Πολλές φορές δε, μεταφέραμε στο Εκθεσιακό Κέντρο Καναλίων τις εκθέσεις που κάναμε στο Βόλο: ζωγραφικής, με καναλιώτικα θέματα, βιβλίου, με Καναλιώτες συγγραφείς, φιλοτελισμού και διάφορες άλλες.

Η συγγραφή και η έκδοση του βιβλίου «Κανάλια Καρδίτσης»

Η συγγραφή του βιβλίου «Κανάλια Καρδίτσης» ήταν έτοιμη στις αρχές της 10ετίας του 1970, από τους: **Θωμά Ζήση**, φιλόλογο, **Κων/νο Μαυρομμάτη**, μαθηματικό, **Αστέριο Κατέρη**, οικονομολόγο, **Χρήστο Μαυρομμάτη**, γεωπόνο και **Νικόλαο Ντρέγκα**, δάσκαλο, οι οποίοι, αρκετά χρόνια το επεξεργάζονταν, παίρνοντας πληροφορίες και αναμνήσεις από τους γεροντότερους του χωριού. Οι συγγραφείς αυτοί ήρθαν σε επαφή με το Σύλλογο των Αθηνών, προκειμένου να αναλάβει εκείνος την έκδοση. Μάλιστα έστειλαν και τα κείμενα των εργασιών τους, για να τα μελετήσουν και να τα κρίνουν, αν πληρούν τους όρους μιας τέτοιας μεγάλης συγγραφής.

Υπήρξε, όμως, τότε μια εμπλοκή ως προς «Τα γεγονότα της δεκαετίας 1940 – 1950» και ιδιαίτερα για τον οικτρό θάνατο της **Μαρίας Γορδίου**[4] (κ. Μαρίτσας), επειδή τα εμφύλια πάθη δεν τα είχε κατασιγάσει ο χρόνος που πέρασε, και έτσι το εγχείρημα απέτυχε.

Αυτός ήταν και ο κυριότερος λόγος, που ανάγκασε εμάς τους Βολιώτες να ιδρύσουμε δικό μας σύλλογο, ο οποίος, ως πρώτο μέλημά του ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου αυτού. Τυπογραφεία, εκείνον τον καιρό για έκδοση βιβλίων δεν υπήρχαν στο Βόλο και γι' αυτό απευθυνθήκαμε στο διευθυντή της εφημερίδας «Ταχυδρόμος» **Αθανάσιο Πώποτα**, για να αναλάβει την έκδοση, ο οποίος ευχαρίστως

4. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση Συλλόγου του Βόλου, σελ. 158, Βόλος 1976).

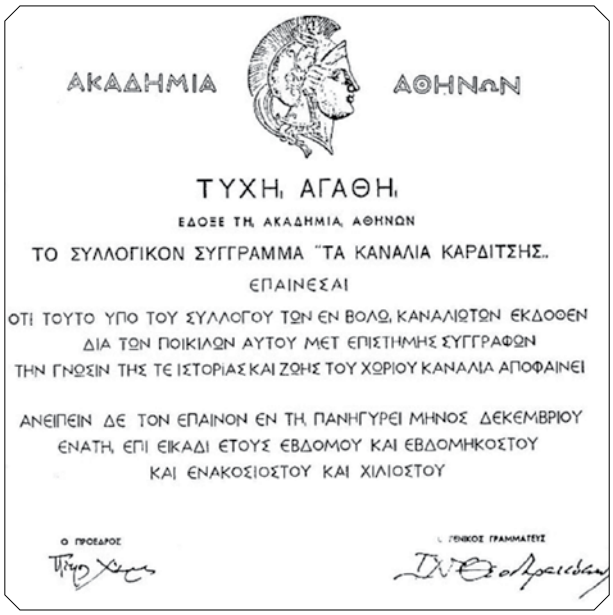
προθυμοποιήθηκε να μας το εκδώσει, αντί μιας συμφωνημένης τιμής. Μόνο που μας άργησε πολύ και χρειάστηκαν δύο χρόνια για να τελειώσει.

Το βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσας» που βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών.

Τότε, εμείς, δεν ξέραμε καν για τον τρόπο και τις διαδικασίες που χρειάζονται για να είναι καλή μια τέτοια έκδοση. Έτσι απευθυνθήκαμε στον καλλιτέχνη **Νικόλαο Λαληγιάννη**, ο οποίος ανέλαβε την επιμέλειά και τη δομή τους, έναντι ανάλογης αμοιβής. Τους τσίγκους των φωτογραφιών[5] τους βγάζαμε στο παλιό τυπογραφείο του **Πάρη Σδρόλια**, που το διατηρούσε ακόμη στη νέα βιοτεχνία του.

Εξάλλου, οι χρωματιστές φωτογραφίες του βιβλίου οφείλονται στον διάσημο Θεσσαλό φωτογράφο **Τάκη Τλούπα**, με τον οποίο ανεβήκαμε μια μέρα στο χωριό και έβγαλε πολλές φωτογραφίες με διάφορες όψεις. Μερικές δε από τις φωτογραφίες αυτές, κάπου 10 στον αριθμό, τις βγάλαμε σε 5.000 αντίτυπα καρτ – ποστάλ στο καλλιτεχνικό τυπογραφείο Βόλου του **Γεωργίου Αντωνίου** και τις στείλαμε σε όλους τους Καναλιώτες. Όλες δε τις υπόλοιπες τις έχουμε στου Λαογραφικό Μουσείο Καναλίων και τις μοιράζουμε στους επισκέπτες, δωρεάν.

Έτσι το 1976, εκδώσαμε, επί τέλους το πολύτιμο αυτό βιβλίο σε 1.000 αντίτυπα, και το στείλαμε σε όλους τους Καναλιώτες, ακόμη και στους ξενιτεμένους, και όλοι σχεδόν μας έστειλαν τις συνδρομές τους, για να καλύψουμε τα πολλαπλά έξοδά του. Σπουδαίο απόκτημα του βιβλίου ήταν και ο μεγάλος χάρτης του χωριού και της περιφέρειας Καναλίων, τον οποίο σχεδίασε ο **Θρασύβουλος Κρίκος**[6]. Το αποθηκεύσαμε δε, που αλλού; Στα Γραφεία του Συλλόγου μας, πουφιλοξενούνταν στο ξενοδοχείο «Αργώ» του **Γωργίου Πυργιώτη**. Μάλιστα την επόμενη χρονιά, το υποβάλαμε για βράβευση στην Ακαδημία Αθηνών και έλαβε τον ανάλογο έπαινο.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ

ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ "ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ"

ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ

ΟΤΙ ΤΟΥΤΟ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΕΚΔΟΘΕΝ
ΔΙΑ ΤΩΝ ΠΟΙΚΙΛΩΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΤ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΝ ΓΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΕ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΝΑΛΙΑ ΑΠΟΦΑΙΝΕΙ

ΑΝΕΠΕΙΝ ΔΕ ΤΟΝ ΕΠΑΙΝΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ
ΕΝΑΤΗ ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΟΥ ΚΑΙ ΕΒΔΟΜΗΚΟΣΤΟΥ
ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Φωτοτυπία του επαίνου της Ακαδημίας Αθηνών για το βιβλίο μας ΚΑΝΑΛΙΑ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

Τον ίδιο χρόνο εγκαινιάσαμε το πρώτο σε ολόκληρο το νομό «Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο Καναλίων Καρδίτσας», και μερικά χρόνια αργότερα εκδώσαμε τον «Οδηγό» του Μουσείου αυτού[7], σε 5.000 αντίτυπα πάλι, ο οποίος διατίθεται δωρεάν, επίσης, στους επισκέπτες του Μουσείου.

5. Διατηρώ ακόμη καταχωνιασμένους στο γραφείο μου τους τσίγκους εκείνους, για ενθύμιο.

6. Ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμά του, καταχωρείται στο βιβλίο του: «Το λίκνο μου», σελ. 9, καθώς και τα άλλα έργα του. Διατίθεται η ηλεκτρονική του έκδοση.

7. Βλ. στη συνέχεια σελ. 353.

Χριστούγεννα 1977. Απονομή επαίνου της Ακαδημίας Αθηνών για το βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσας». Πρώτος αριστερά ο πρόεδρος της Δημοκρατίας **Κων/νος Τσάτσος**.

Συνεστίαση προς τιμήν του νομάρχη Μαγνησίας Βασιλείου Μπρακατσούλα

Το 1981 με τη νέα Κυβέρνηση του **Ανδρέα Παπανδρέου**, τοποθετήθηκε νομάρχης Μαγνησίας ο συγχωριανός μας **Βασίλειος Μπρακατσούλας**. Αμέσως κινητοποιηθήκαμε,

1982. Συνεστίαση προς τιμήν του νομάρχη Μαγνησίας **Βασιλείου Μπρακατσούλα**. Στη συνέχεια διακρίνονται ο πρόεδρος **Κων/νος Μαυρομμάτης** με τη γυναίκα του **Αγορίτσα Μάστορα**, ο **Βασίλειος Κατέρης** με τη γυναίκα του Λίτσα, ο **Ευριπίδης Αλεξόπουλος**, ο **Κων/νος Κρίκος** (όρθιος), ο **Απόστολος Κωστούλας** και ο **Κων/νος Πυργιώτης**.

αλλά δεν θελήσαμε να λάβουμε μέρος στην υποδοχή του επίσημα. Οπωσδήποτε, όμως, για το σύλλογό μας, όχι μόνο δεν έπρεπε να μείνει απαρατήρητο το γεγονός, αλλά έπρεπε να οργανώσουμε και μια ειδική εκδήλωση προς τιμήν του.

Στις 2 Μαΐου 1982, λοιπόν, οργανώσαμε μια συνεστίαση του Συλλόγου μας στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου για το σκοπό αυτό. Παραβρέθηκε σύσσωμο το Διοικητικό Συμβούλιο με την Εξελεγκτική Επιτροπή, όλα σχεδόν τα Μέλη του Συλλόγου και αρκετοί άλλοι. Το κέντρο έσφυζε από ζωή και πολλές χαρούμενες φωνές. Όλοι, ένας – ένας τον καλωσορίσαμε και του ευχηθήκαμε καλή θητεία. Στην προσφώνησή μου ανέφερα μεταξύ των άλλων και τα εξής:

.....Η θέση αυτή του Νομάρχη Μαγνησίας σας αξίζει πραγματικά και γι' αυτό πολύ δίκαια την καταλάβατε. Είμαστε όλοι συγχωριανοί σας και γι' αυτό ξέρουμε ιδιαίτερα τα προσόντα σας, τις ικανότητές σας και τη επιδεξιότητα των χειρισμών σας. Είναι προτερήματα, τα οποία σμιλέψατε στα πατρικά μας χώματα, μέσα στον αγροτικό μας μόχθο, την πολλαπλή στέρηση και την ποικίλη ανέχεια.

.... Βέβαια, για να φθάσετε στη θέση αυτή, σ' όλους μας είναι γνωστό ότι αγωνιστήκατε πολύ, υποστήκατε πολλές ταλαιπωρίες και ταπεινώσεις μερικές φορές, ακόμη και εξορίες, αλλά τελικά βγήκατε νικητής και η πολιτεία αναγνώρισε την αξία σας.

Δημιουργία Χορευτικού Συγκροτήματος

Πολλοί από τους Συλλόγους της εποχής εκείνης της 10ετίας του 1980, είχαν δημιουργήσει και χορευτικά συγκροτήματα. Αποφασίσαμε, λοιπόν και εμείς να οργανώσουμε ένα

χορευτικό συγκρότημα και μάλιστα με τρία τμήματα, επί προεδρίας **Αποστόλου Κωστούλα**. Ένα για μαθητές και μαθήτριες του Δημοτικού, ένα για τα παιδιά του Γυμνασίου – Λυκείου και τρίτο για μεγάλους. Τα μαθήματα γίνονταν στους χώρους του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βόλου, δίπλα από την εκκλησία της Αναλήψεως του Χριστού. Μας την παραχώρησε, ευχαρίστως, ο διευθυντής **Κωνσταντίνος Σουλιώτης**, που καταγόταν από την Καππά Καρδίτσας. Χοροδιδάσκαλοι ανέλαβαν οι Καναλιώτες, μέλη του Συλλόγου μας: **Λάμπρος Παπαπαστόλου**, γυμναστής, και οι γυμνάστριες: **Βασιλική Γιαννακού - Μαυρομμάτη** και **Μαρία Θ. Σδρόλια**. Τα συγκροτήματα

Το χορευτικό συγκρότημα των Καναλιωτισσών (πρόβα στο Εκκλησιαστικό Λύκειο)

Ο Λάμπρος Παπαποστόλου ετοιμάζει το χορευτικό συγκρότημα στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου.

Πρόβα του χορευτικού συγκροτήματος των αγοριών στην αίθουσα του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βόλου

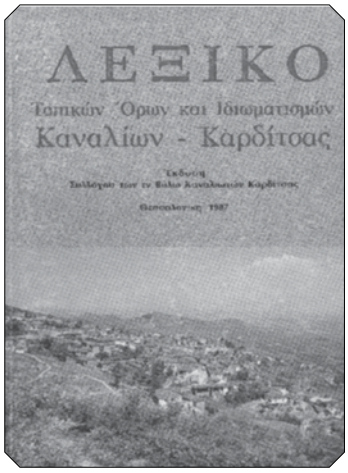

Το μικτό χορευτικό συγκρότημα στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου.

αυτά χόρευαν κάθε φορά που είχαμε συνεστιάσεις ή διάφορες άλλες συγκεντρώσεις με τις παραδοσιακές καναλιώτικες στολές, τις οποίες έραψαν οι ίδιες με τις οικογένειές τους ή άλλοι Καναλιώτες.

Η έκδοση του «Λεξικού Τοπικών όρων και ιδιωματισμών» του χωριού μας

Το 1987, προχωρήσαμε σε νέα έκδοση του συλλόγου: Στο «Λεξικό Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας», με 404 σελίδες, επί προεδρίας **Απόστολου Κωστούλα**, Το βιβλίο αυτό το εκτυπώσαμε στο τυπογραφείο «Μέλισσα» της Ασπροβάλτας

Το «Λεξικό Τοπικών όρων και ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας» που βραβεύτηκε από την Γλωσσική Εταιρεία των Αθηνών με πρόεδρο τον καθηγητή **Γεώργιο Μπαμπινιώτη**.

Θεσσαλονίκης, διότι βρήκαμε εκεί πολύ συμφέρουσα τιμή. Τις διορθώσεις τις κάναμε δι' επιστολών, αλλά και με προσωπική μετάβαση στην Ασπροβάλτα. Μια φορά μεταβήκαμε εκεί με τον πρόεδρο του Συλλόγου **Απόστολο Κωστούλα**, για να ιδεί και εκείνος «ιδίοις όμμασι» το τυπογραφείο και να δώσει τις ανάλογες οδηγίες στις καλόγριες – τυπογράφους. Το μεσημέρι μας έστρωσαν λιτό, αλλά νόστιμο φαγητό και το απογευματάκι επανήλθαμε στο Βόλο.

Το βιβλίο αυτό εκτός από εμένα που έγραψα το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωματικών λέξεων του χωριού, και είχα τη γενική επιμέλεια και επίβλεψή του, περιλαμβάνει και τις συλλογές με αρκετές λέξεις και ιδιωματικούς όρους των: **Θρασύβουλου Κρίκου**: Κατάλογος με καναλιώτικες λέξεις, **Κωσταβάρα Νικολάου**: Θεσσαλική γλώσσα – γλωσσικοί ιδιωματισμοί, **Θεοδοσίου Θέου**: Λεξιλόγιο από το γλωσσικό ιδίωμα του χωριού Κανάλια – Καρδίτσας, **Γεωργίου Γιωτοπούλου**: 700 λέξεις, **Κωνσταντίνου Καρανάσιου**: 250 λέξεις, **Ανδρέα Παπαϊωάννου**: με 1000 λέξεις εκ των οποίων περί τις 150 ήταν εντελώς πρωτότυπες και του **Ευριπίδη Ρίζου**: 250 λέξεις περίπου. Βέβαια οι πλείστες από τις λέξεις αυτές είχαν συμπεριληφθεί στο αρχικό λεξικό.

1992. Αριστερά: Ο **Απόστολος Κωστούλας** προσφωνεί τους Καναλιώτες στη συνεστίαση, υπό τα βλέμματα του προέδρου **Αριστείδη Χριστοδούλου** και του **Νικολάου Κρίκου**. Δεξιά: ο **Παναγιώτης Κουτής**, από τους γεροντότερους του Συλλόγου, στην προσφώνησή του, υπό τα βλέμματα του Απόστολου Κωστούλα.

Τιμητικές εκδηλώσεις του συλλόγου μας

Ο Σύλλογός μας, κατά τις διάφορες συνεστιάσεις τις οποίες έκανε κάθε χρόνο, οργάνωσε και τιμητικές εκδηλώσεις για τους Καναλιώτες εκείνους που προσέφεραν διάφορες υπηρεσίες τόσο στο χωριό όσο και στον ίδιο το Σύλλογο. Οι εκδηλώσεις αυτές είναι οι εξής κατά χρονολογική σειρά:

1. 1975. Ζούμπος Κωνσταντίνο του Αριστείδη (1903 – 1975), έμπορος Βόλου.

Ο Σύλλογος ανακήρυξε διά της υπ' αριθ. 2/25.1.1975, αποφάσεώς του, τον **Κωνσταντίνο Αριστ. Ζούμπο**, δωρητή του Συλλόγου, διά την ενίσχυση εκ 2.000 δρχ. που προσέφερε.

Ο **Κωνσταντίνος Αριστ. Ζούμπος**, σε εκπλήρωση της κατά την πρώτη συγκέντρωση των ιδρυτικών μελών του Συλλόγου, υποσχέσεως που δόθηκε, να ενισχύσει το Σύλλογο διά ποσού 5.000 δρχ. ως πρώτη προσφορά, προσέφερε αργότερα άλλες 1000 δρχ. Λόγω του θανάτου του, όμως, την υπόσχεση αυτή εξεπλήρωσε η σύζυγός του **Όλγα Ζούμπου**, στις 25.9.1975, η οποία διά του υιού της **Γρηγορίου Ζούμπου** πρόσφερε το ποσό των 3.000 δρχ. υπέρ του Ιερού Ναού του Προφήτου Ηλιού του χωριού μας. Κατόπιν τούτου το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου διά της υπ' αριθ. 11/30.9.1975 νέας αποφάσεώς του, ανακήρυξε μετά θάνατον τον **Κωνσταντίνο Αριστ. Ζούμπο**, μεγάλο δωρητή του Συλλόγου.

Ο Κωνσταντίνος Αριστ. Ζούμπος

2. 1982. Ψαλτοπούλου - Πρίντσιου Καλλιόπη (1900 – 1985), δασκάλα του χωριού

Η **Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου Καλλιόπη**[8] ήταν η δασκάλα που είχαμε τα πιο πολλά από τα Μέλη του συλλόγου μας. Η οποία υπηρέτησε στο χωριό μας από τα προπολεμικά χρόνια μέχρι και τη 10ετία του 1950. Ήδη είναι τακτική υποστηρίκτρια σε όλα τα έργα του συλλόγου μας και ευκαίρως ακαίρως προσφέρει διάφορα ποσά για την ενίσχυσή του, όπως το 1982 που προσέφερε 20.000 δρχ. για το Λαογραφικό μας Μουσείο και συνέχιζε να προσφέρει, μέχρι τουλάχιστον το 1987, πάνω από 100.000 δρχ.

Η πρώτη δασκάλα του χωριού μας, **Καλιόπη Ψαλτοπούλου – Πρίντζιου** (1900 – 1985) (Προσφορά **Δημητρίου Χάιδου**)

Ζούσε στη Λάρισα, αλλά είχε τακτικό σύνδεσμο με το Σύλλογό μας στο Βόλο. Έτσι στις 23.1.1983, κατά τη διάρκεια της συνεστίασης, την ανακηρύξαμε ευεργέτιδα του Συλλόγου και της απονείμαμε επί προεδρίας **Αποστόλου Κωστούλα** ξυλόγλυπτη αναμνηστική τιμητική πλακέτα, του ξυλογλύ-

Ο **Απόστολος Μαράβας** κατά τη συνεστίαση.

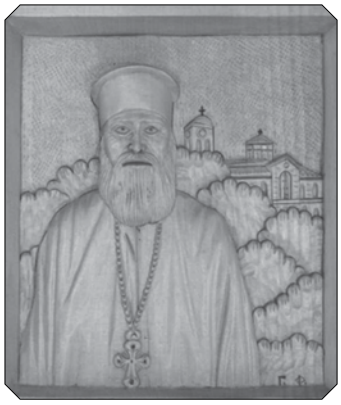
8. Μια κάπως εκτενής αναφορά της Πιπίτσας, καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 45, καθώς και στη σελ. 52, από την **Αγορίτσα Μάστορα – Μαυρομμάτη**, με τίτλο: «Η Πιπίτσα, η πονόψυχη δασκάλα».

πτη **Γεωργίου Φραγκούλη**, η οποία περιείχε αναπαράσταση της δασκάλας μπροστά στο χωριό. Επειδή η κυρία Καλλιόπη, δεν μπόρεσε να παρευρεθεί στην εκδήλωση παρέλαβε την πλακέτα ο ανεψιός της **Απόστολος Μαράβας**.

3. 1985. Τσαρούχας Κων/νος (1905 – 1992), ιερέας του χωριού,

Όταν πλέον συνταξιοδοτήθηκε από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του χωριού και ήρθε στο Βόλο, ο **Παπα – Κώστας Τσαρούχας**[9], ήταν τακτικός στις συναντήσεις μας. Κάθε νέα χρονιά ευλογούσε την βασιλόπιτα. Επίπροεδρίας **Αποστόλου Κωστούλα**, τον τιμήσαμε για την εν γένει επιτυχημένη θητεία του, τόσο στον Αϊ – Λια, κατά την προπολεμική περίοδο, όσο και στην Κοίμηση της Θεοτόκου μετέπειτα, επιδίδοντάς του μια προσωπογραφία του σκαλισμένη σε ξύλο από τον Βολιώτη ξυλογλύπτη **Γεωργίου Φραγκούλη**, η οποία έγραφε:

ΣΤΟ ΣΕΒΑΣΜΙΟ
ΠΑΠΑ – ΚΩΣΤΑ ΤΣΑΡΟΥΧΑ,
Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ
ΜΙΚΡΗ ΑΝΤΙΧΑΡΗ ΓΙΑ ΤΙΣ
ΕΠΙ ΠΕΝΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ.
ΒΟΛΟΣ, 20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1985

Η ξυλόγλυπτη προσωπογραφία του **παπα – Κώστα Τσαρούχα**.

Και ο ίδιος ευχαριστεί το Σύλλογο δίπλα στον πρόεδρο **Απόστολο Κωστούλα**.

4. 1988. Παπαποστόλου Λάμπρος (1925 – 2012), γυμναστής.

Ο **Λάμπρος Παπαποστόλου**[10] ήταν από τα ιδρυτικά Μέλη του Συλλόγου και αντιπρόεδρος στο πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο. Μετέπειτα, σχεδόν πάντα αναλάμβανε πρόεδρος των Γενικών Συνελεύσεων και το 1995 ήταν ο δημιουργός του χορευτικού συγκροτήματος. Ήταν τακτικός στις συνεστιάσεις και μοναδι-

9. Μια πολύ καλή βιογραφία του **παπα – Κώστα Τσαρούχα** καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 615, από τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο** και τον **Κ. Δ. Μ.**

10. Πολλές είναι οι αφηγήσεις και οι αναφορές για τον **Λάμπρο Παπαποστόλου**, που καταχωρούνται στον 1ο τόμο του βιβλίου Κανάλια Καρδίτσης – το βιβλίο των αναμνήσεων». Ας αρκεστώ μόνο στην αυτοβιογραφία του της σελ. 26.

κός στις χορευτικές του επιδόσεις, αφού σχεδόν πάντα έσερνε πρώτος τον ετήσιο χορό. Η τιμητική εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου επί προεδρίας **Χρήστου Μαυρομμάτη.**

Ο **Λάμπρος Παπαποστόλου** ευχαριστεί το Σύλλογο για την τιμητική εκδήλωση.

5. 1995. Λάσδας Αντώνιος, δάσκαλος του χωριού

Ο **Αντώνης Λάσδας**, διαμόρφωσε το χώρο της μεγάλης αίθουσας του Βακούφικου του χωριού και οργάνωσε εκεί την έκθεση του Λαογραφικού Μουσείου Καναλίων. Στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνταν και οι κατά καιρούς διάφορες εκθέσεις του Συλλόγου μας, πάντα με την ευθύνη και την φροντίδα του. Στη συνέχεια, όταν το κτίριο του Δημοτικού Σχολείου ετοιμάστηκε μετέφερε, το 2010, όλα σχεδόν τα αντικείμενα του Μουσείου του Πνευματικού Κέντρου και του Εκθεσιακού Κέντρου στο κτίριο αυτό και αφού τα καθάρισε και τα φρεσκάρισε, τα τοποθέτησε με τάξη και κατά θεματικές ενότητες μέσα στις βιτρίνες. Έκτοτε έχει την επιμέλεια και την ευθύνη του Λαογραφικού Μουσείου Καναλίων και δέχεται τους επισκέπτες ξεναγώντας τους, με θαυμαστή επιμέλεια και προθυμία. Του αξίζουν πάντα θερμά συγχαρητήρια.

Αριστερά: Ο πρόεδρος **Χρήστος Μαυρομμάτης** προσφωνεί τον **Αντώνη Λάσδα**.
Δεξιά: Και ο ίδιος, ευχαριστεί το Σύλλογο.

Το 1995, λοιπόν, επί προεδρίας **Χρήστου Μαυρομμάτη** τον καλέσαμε στην ετήσια συνεστίαση του συλλόγου μας και τον βραβεύσαμε για τη μεγάλη αυτή προσφορά του στο Σύλλογο. Μάλιστα την ημέρα εκείνη κάναμε μεταξύ μας και έναν έρανο για να αποπληρωθούν τα έξοδα του Μουσείου και αυτός πρώτος έκανε μια μεγάλη προσφορά.
Αξίζει να σημειώσουμε, ότι η προσφορά του επιπλοποιού **Θεοδώρου Πανάγου**, συζύγου της **Μαρίας Βλαχογιάννη** ήταν δύο όμοιες καλαίσθητες βιτρίνες για δυο καλές παραδοσιακές φορεσιές του Μουσείου.

6. 1995. Ντενίσης Αθανάσιος (1913 – 2008) στρατηγός.

Ο **Αθανάσιος Ντενίσης**[11] υπήρξε ένας από του μεγαλύτερους ευεργέτες του χωριού, αφού σ' αυτόν οφείλεται η περιφερειακή οδός του χωριού, η οποία χαράχτηκε και τελειοποιήθηκε από την ΜΟΜΑ Λάρισας, όταν ο ίδιος ήταν αρχηγός της ομώνυμης στρατιάς. Δίπλα στον Αϊ - Λιά, μάλιστα, στο Παλικόπρι, κατασκευάστηκε το ελικοδρόμιο, στο οποίο προσγειώθηκε το ελικόπτερο όταν ήλθε για να επιθεωρήσει και να εγκαινιάσει το έργο.

Ο στρατηγός Αθανάσιος Ντενίσης (Πηγή: Ιστορικό Αρχείο Καναλίων - **Αντώνη Λάσδα**)

11. Πάμπολλες (πάνω από 25) είναι οι αναφορές στον **Αθανάσιος Ντενίση**, του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των αναμνήσεων».

Τότε κατασκευάστηκε και ασφαλτοστρώθηκε ο δρόμος Καναλίων – Φαναρίου, καθώς και το Γυμναστήριο του χωριού, με κερκίδες, το μοναδικό που υπάρχει μέχρι σήμερα στην περιοχή του Δήμου Μουζακίου.

Στον **Αθανάσιο Ντενίση** απονεμήθηκε από τον πρόεδρο **Χρήστο Μαυρομμάτη**, τιμητική πλακέτα, η οποία έγραφε:

ΣΤΟ ΑΞΙΟ ΤΕΚΝΟ ΤΩΝ ΚΑΝΑΛΙΩΝ
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ, ΓΝΗΣΙΟ ΠΑΤΡΙΩΤΗ,
ΕΞΑΙΡΕΤΟ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟ,
ΕΠΙΖΗΛΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΡΧΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΟ ΑΘΑΝΑΣΙΟ ΝΤΕΝΙΣΗ
ΠΟΥ ΤΙΜΗΣΕ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ
ΕΠΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΕΠΤΑ (37) ΧΡΟΝΙΑ
ΤΙΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΩΡΙΟ
ΜΑΣ, ΜΕ ΤΟ ΑΠΑΡΑΜΙΛΛΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ,
ΤΗΝ ΙΣΧΥΡΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ, ΤΙΜΑΜΕ ΣΗΜΕΡΑ
ΣΕ ΕΙΔΙΚΗ ΤΕΛΕΤΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΝΕΜΟΥΜΕ
ΣΕ ΕΝΔΕΙΞΗ ΕΛΑΧΙΣΤΗΣ ΤΙΜΗΣ,
ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ,
ΤΗΝ ΠΛΑΚΕΤΑ ΑΥΤΗ, ΓΙΑΤΙ ΜΕ
ΤΙΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ
ΚΥΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΩΘΗΘΗΚΑΝ ΚΑΙ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΑΝ ΜΕ ΤΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ: Ο
ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΝΑΛΙΩΝ
- ΦΑΝΑΡΙΟΥ, Ο ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ
ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΝΑΛΙΩΝ ΜΕ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ
ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΔΡΟΜΩΝ, ΤΟ
ΕΛΙΚΟΔΡΟΜΙΟ, ΣΤΟΝ ΑΪ ΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ, ΠΟΥ ΟΛΑ
ΜΑΖΙ ΑΛΛΑΞΑΝ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΤΟ
ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ.
Το Διοικητικό Συμβούλιο

7. 1997. Χαλάτσης Ξενοφών (1891 – 1998), δάσκαλος

Ο **Ξενοφών Χαλάτσης**[12] υπηρέτησε όλα σχεδόν τα χρόνια της ζωής του ως δάσκαλος στον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα), μεταβαίνοντας καθημερινά με τα πόδια εκεί. Ευτύχησε να αποκτήσει 7 παιδιά, 16 εγγόνια και 8 δισέγγονα.

Ο δάσκαλος **Ξενοφών Χαλάτσης**

Στον Άγιο Ακάκιο τοποθετήθηκε το 1918, αλλά αμέσως επιστρατεύτηκε και έφυγε με το εκστρατευτικό σύνταγμα Ευζώνων στη Σμύρνη, όπου υπηρέτησε 4 χρόνια μέχρι την Μικρασιατική Καταστροφή. Το 1922 επέστρεψε και ανέλαβε πάλι τα καθήκοντα του δασκάλου στο ίδιο χωρίο, στο οποίο παρέμεινε επί 35 χρόνια.

Ο ίδιος είναι ο κύριος συντελεστής της μετονομασίας του χωριού από Γόλιτσα, που ήταν μέχρι το 1929, σε Άγιο Ακάκιο, προς τιμήν του ομώνυμου Αγίου του Καυσοκαλυβίτη, ο οποίος καταγόταν από το ίδιο χωριό.

Το 1956 συνταξιοδοτήθηκε και έμεινε λίγα χρόνια της μετέπειτα ζωής του στα Κανάλια και ύστερα ήλθε στο Βόλο και αποτέλεσε πλέον μέλος του Συλλόγου μας.

Στον Ξενοφώντα Χαλάτση επιδώσαμε τιμητική πλακέτα, επί προεδρίας μου, η οποία έγραφε:

12. Μερικές αναφορές για τον **Ξενοφώντα Χαλάτση**, καταχωρούνται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελίδες 334, 549, 618 και 619.

ΣΤΟ ΣΕΒΑΣΤΟ ΜΑΣ ΥΠΕΡΑΙΩΝΟΒΙΟ
ΔΑΣΚΑΛΟ
ΞΕΝΟΦΩΝΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΧΑΛΑΤΣΗ

- ΠΟΥ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕ ΤΑ 106 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ
- ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΣΕ ΗΛΙΚΙΑ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΑΣ
- ΠΟΥ ΑΝΑΛΩΣΕ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΕ ΕΝΔΕΙΞΗ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΥ.
Βόλος, 19 Ιανουαρίου 1997
Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

8. 1999. Όλα τα σεβάσμια Μέλη του Συλλόγου,

Στις 17 Ιανουαρίου 1999, κατά την εορτή της βασιλόπιτας του Συλλόγου, επί προεδρίας μου, πραγματοποιήθηκε μια επίσημη, αλλά και συγκινητική εκδήλωση στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου, κατά την οποία τιμήθηκαν όλα τα σεβάσμια ενεργά μέλη του Συλλόγου μας, η ηλικία των οποίων έφθανε τα 90 χρόνια ή και τα ξεπερνούσε ακόμη περισσότερο. Τα Μέλη αυτά ήταν (κατά αλφαβητική σειρά):

1. Δήμου Νεοπτόλεμος[13]
2. Ζήσης Χ. Ζήσης[14]
3. Ζούμπου - Ζαχογιώργου Αγγελική
4. Μπλέτσας Δημήτριος[15]
5. Μαυρομμάτη Όλγα[16]
6. Ξούρης Νεοκλής[17]
7. Σδρόλιας Λ. Κων/νος[18]
8. Σπανός Λάμπρος
9. Τσαρούχα - Δήμου Ροζαλία[19]
10. Χριστοδούλου - Μανιώτη Γλυκερία[20]

Σε όλα τα Μέλη της εκδήλωσης επιδόθηκε το ακόλουθο:

13. Μερικές αναφορές για τον **Νεοπτόλεμο Δήμου**, καταχωρούνται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας - το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου, 2011, στις σελίδες 206, 564, 648 και 649.

14. Ένα πολύ καλό αφήγημα για τη ζωή του **Ζήση Χ. Ζήση**, καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας - το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 675.

15. Ένα ενδιαφέρον αφήγημα του **Δημητρίου Μπλέτσα** καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 224, από τον ίδιο.

16. Μερικά αφηγήματα της **Όλγας Μαυρομμάτη** καταχωρούνται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, στις σελίδες 26, 167, 194, 199 και 204.

17. Μια αρκετά εκτεταμένη βιογραφία του **Νεοκλή Ξούρη**, καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 673, από τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο.**

18. Μερικά βιογραφικά στοιχεία για τον **Κων/νος Λ. Σδρόλια** καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 677, από τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο.**

19. Ένα μικρό αφήγημα για την **Ροζαλία Τσαρούχα – Δήμου** καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 205, από την ίδια.

20. Ένα μικρό αφήγημα για την **Γλυκερία Χριστοδούλου – Μανιώτη** καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 205 και 651, από την ίδια

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ

Ο «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»
με την υπ'αριθ. 8 της 17ης Νοεμβρίου 1998 Πράξη του Διοικητικού Συμβουλίου του,

α π ο ν έ μ ε ι

κατά την ετήσια Γενική Συνέλευση της 17ης Ιανουαρίου 1999 το Δίπλωμα αυτό

«ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ»

στ . . . . . .

- Γιατί είναι από τα πιο ηλικιωμένα Μέλη του Συλλόγου μας και γι' αυτό έχει περάσει πολλές δοκιμασίες κατά τους δυο παγκόσμιους πολέμους.
- Είναι από τα πρώτα Μέλη που ήρθαν στο Βόλο, στελέχωσαν την παροικία μας εδώ και άνοιξαν το δρόμο για όλους τους νεότερους.
- Πρόσφερε πολλά στους οικείους, στην κοινωνία και ιδιαίτεραστο Σύλλογό μας για πολλά χρόνια.
- Κρατεί τα όμορφα έθιμα και τις γνήσιες παραδόσεις του χωριού μας.
- Συμπαραστάθηκε ηθικά και υλικά σε πολλούς Καναλιώτες.

Βόλος, 17 Ιανουαρίου 1997

Το Διοικητικό Συμβούλιο
και η Γενική Συνέλευση

9. 2004. Αναστασίου Μιλτιάδης (1914 – 2008), παραδοσιακός κτίστης του χωριού

Ο **Μιλτιάδης Αναστασίου**[21], ήταν ο πιο παλιός παραδοσιακός μάστορας του χωριού. Ήταν κτίστης, μαραγκός κ.λπ. αναλαμβάνοντας κάθε είδους εργασία κατασκευής και επισκευής στο χωριό. Το εργαστήριό του το είχε τελευταία δίπλα στην πλατεία και από εκεί εξυπηρετούσε όλους τους Καναλιώτες. Ο ίδιος κατασκεύασε και την παραδοσιακή ξύλινη εξώπορτα του σπιτιού μου, με ποικιλία καλλιτεχνικών μορφωμάτων. Τον θυμάμαι που στα τελευταία χρόνια, έπαιρνε το δρόμο μέχρι τη Βρωμόβρυση, περπατώντας με το μπαστουνάκι του και ίδρωνε το Καλοκαίρι, όταν επέστρεφε στην πλατεία για να πιει το καφεδάκι του.

Ο Σύλλογός μας, εκτιμώντας τη μεγάλη προσφορά του στο χωριό του επέδωσε την ακόλουθη τιμητική πλακέτα, επί προεδρίας μου, την οποία παρέλαβε μαζί με τη σύζυγό του **Βασιλική Παπακώστα – Αναστασίου.**

Ο **Μέλτας** και η **Βασιλική**

21. Μια πολύ καλή βιογραφία του **Μιλτιάδη Αναστασίου**, καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων», σελ. 629, έκδοση του Συλλόγου τουΒόλου, 2011, από τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο.**

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟΥ «ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

ΑΠΟΝΕΜΕΙ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΩΡΙΑΝΟ ΜΑΣ ΕΚΛΕΚΤΟ ΚΑΙ
ΕΝΤΙΜΟ ΜΑΣΤΟΡΑ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΤΗ

ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

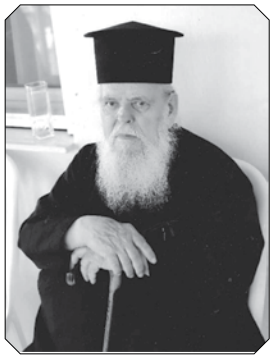
ΠΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΚΕ
ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ
ΓΙΑ ΝΑ ΚΤΙΣΕΙ, ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΥΑΣΕΙ ΚΑΙ
ΝΑ ΕΥΠΡΕΠΙΣΕΙ ΑΡΚΕΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΚΑΙ
ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΣ

Βόλος, 25 Απριλίου 2004,
Κυριακή των Μυροφόρων

10. 2004. Βούζας Θωμάς, (1927 – 2018) ιερέας του Αϊ Λια.

Ο αιδεσιμότατος παπα – **Θωμάς Βούζας**[22], το 1976, ανέλαβε την ενορία του Προφήτη Ηλία Καναλίων και αμέσως φοίτησε για 3 χρόνια στο Ανώτερο Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο Βόλου.

Στον Αϊ Λιά παρέμεινε επί 27 συναπτά χρόνια και εργάστηκε με ιερό ζήλο και ενθουσιασμό τόσο στο λειτουργικό έργο όσο και στον καλλωπισμό του περιβάλλοντος χώρου, μέχρι τη συνταξιοδότησή του.

Ο παπα - Θωμάς Βούζας

Γράφει χαρακτηριστικά στο ιδιόγραφο σημείωμά του: «*Όλοι μαζί προχωρούσαμε αρμονικά και όλοι ήμασταν ευχαριστημένοι. Η Θεία Χάρις μας κατηύθυνε και μας καθοδηγούσε και έτσι πάντα ενεργούσαμε με πίστη στο Θεό και στο έργο μας. Χαίρομαι που οι ενορίτες μου και γενικότερα όλοι οι Καναλιώτες είναι ικανοποιημένοι από εμένα, αλλά και εγώ θέλω να τους εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και την αγάπη μου και να τους πω άλλη μια φορά ότι είμαι απόλυτα ευχαριστημένος μαζί τους. Εύχομαι η Θεία Χάρις, διά πρεσβειών της Υπεραγίας Θεοτόκου να κατευθύνει τα βήματά μας πάντα προς το καλό και την πρόοδο*».

Το 2004, με τη συμπλήρωση 100 χρόνων από την ανέγερση του ναού του Αϊ Λια, σε μια σεμνή τελετή, που πραγματοποιήθηκε μετά τη Θεία Λειτουργία της Κυριακής της Πεντηκοστής, μέσα στην εκκλησία, τιμήσαμε και τον τότε ιερέα π. **Θωμά Βούζα** και του επιδώσαμε την ακόλουθη τιμητική πλακέτα, επί προεδρίας μου, η οποία έγραφε:

22. Ένα πλήρες βιογραφικό σημείωμα με τη φωτογραφία του παπα – **Θωμά Βούζα**, καταχωρείται στη σελ 163 του παρόντος βιβλίου.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟΥ «ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΩΡΙΑΝΟ ΜΑΣ

ΠΑΠΑ - ΘΩΜΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΟΥΖΑ

ΠΟΥ ΥΠΗΡΕΤΗΣΕ ΩΣ ΙΕΡΕΑΣ
ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΝΑΟ
ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΚΑΝΑΛΙΩΝ
ΕΠΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΣΧΕΔΟΝ ΣΥΝΑΠΤΑ ΕΤΗ
ΜΕ ΕΝΘΕΡΜΟ ΖΗΛΟ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΟΙΜΝΙΟ ΤΟΥ
ΦΡΟΝΤΙΖΟΝΤΑΣ ΠΑΝΤΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΞΩΡΑΪΣΜΟ ΤΟΥ ΝΑΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΧΩΡΟΥ

Βόλος, 30 Μαΐου 2004,
Κυριακή της Πεντηκοστής

Ο **Λάμπρος Υφαντής**, τελευταίος καπνοκαλλιεργητής

Ο **Σωτήρης Παπαϊωάννου**, τελευταίος καπνοκαλλιεργητής

Στον **Λάμπρο Υφαντή**[23] και στον **Σωτήριο Παπαϊωάννου**[24] απονεμήθηκαν κατά την τελετή της κοπής της βασιλόπιττας του Συλλόγου οι ακόλουθες τιμητικές πλακέτες, οι οποίες έγραφαν:

11. 2005. Υφαντής Λάμπρος (γεν. 1934) και Παπαϊωάννου Σωτήριος (1931 – 2012)

Στο σύλλογό μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση το γεγονός ότι στο χωριό μας, που άλλοτε ήκμαζε η καλλιέργεια του καπνού, έμειναν μόνο δύο Καναλιώτες που καλλιεργούσαν ακόμη καπνό. Σκεφθήκαμε, λοιπόν, να τιμήσουμε του δύο αυτούς Καναλιώτες καπνοκαλλιεργητές, επί προεδρίας μου, τιμώντας παράλληλα και όλους τους Καναλιώτες που πότισαν με τον ιδρώτα τους επί έναν σχεδόν αιώνα τα πολλά καπνοχώραφα των Καναλίων.

23. Αναφορά για του δύο αυτούς τελευταίους καπνοκαλλιεργητές του χωριού μας **Λάμπρο Α. Υφαντή** και **Σωτήριο Α. Παπαϊωάννου**, γίνεται κατά την τιμητική συνεστίαση που καταχωρείται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 357, από τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο.**

24. Ένα πολύ καλό αφήγημα για τον **Σωτήριο Α. Παπαϊωάννου**, καταγράφεται από τον ίδιο, στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 327.

Ο «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΠΝΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗ-
ΤΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ΛΑΜΠΡΟ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΥΦΑΝΤΗ

ΤΙΜΩΝΤΑΣ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ
ΟΛΟΥΣΤΟΥΣ ΣΥΓΧΩΡΙΑΝΟΥΣ ΜΑΣ
ΚΑΠΝΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΕΣ
ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ
ΠΟΥ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣΑΝ ΜΕ ΠΟΛΥ ΚΟΠΟ
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΤΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΚΑΠΝΟΥ
«ΖΙΧΝΑ ΚΑΝΑΛΙΩΝ»
Βόλος, 30 Ιανουαρίου 2005

Ο «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΠΝΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗ-
ΤΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ΣΩΤΗΡΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΤΙΜΩΝΤΑΣ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ
ΟΛΟΥΣΤΟΥΣ ΣΥΓΧΩΡΙΑΝΟΥΣ ΜΑΣ ΚΑ-
ΠΝΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΕΣ
ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ
ΠΟΥ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΣΑΝ ΜΕ ΠΟΛΥ ΚΟΠΟ
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΤΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΚΑΠΝΟΥ
«ΖΙΧΝΑ ΚΑΝΑΛΙΩΝ»
Βόλος, 30 Ιανουαρίου 2005

12. 2005. Τσιανάκα Λ. Βίκα (1014 – 2014) και Λάσδα Όλγα

Η **Βίκα Τσιανάκα – Γιαννακού** και η **Όλγα Λάσδα – Βούζα**[25] ήταν οι πιο ηλικιωμένες δασκάλες του χωριού μας που ζούσαν ακόμη στην Αθήνα. Υπηρέτησαν επί πολλά χρόνια στο Δημοτικό Σχολείου του χωριού μας και δίδαξαν τα πρώτα γράμματα σε μεγάλο πλήθος από τα Καναλιωτόπουλα. Πολλοί ευτυχήσαμε να τις έχουμε δασκάλες.

Η **Βίκα**, η δασκάλα μας

Η Όλγα η δασκάλα μας (Πηγή: Ιστορικό Αρχείο Καναλίων **Αντώνη Λάσδα**)

Θελήσαμε, λοιπόν, να τις τιμήσουμε, πριν φύγουν από τη ζωή αυτή, ώστε να τις δώσουμε μια τελευταία ανταπόδοση των κόπων και των μόχθων τους για να μας μάθουν τα πρώτα γράμματα και να μας καθοδηγήσουν στα πρώτα βήματά μας. Έτσι τις επιδώσαμε τις ακόλουθες τιμητικές πλακέτες επί προεδρίας μου.

25. Μια ενδιαφέρουσα ανάμνηση για την **Όλγα Λάσδα – Βούζα**, αναφέρεται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, σελ. 351.

Ο «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΔΑΣΚΑΛΑ ΜΑΣ

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΤΣΙΑΝΑΚΑ - ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

ΑΝΤΙΔΩΡΟ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,
ΠΟΥ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ,
ΥΠΟΜΟΝΗ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ ΕΝΣΤΑΛΑΞΕ
ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΑΣ ΜΥΑΛΟ
Βόλος, 14 Μαΐου 2005

Ο «ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ»

Α Π Ο Ν Ε Μ Ε Ι

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΛΑΚΕΤΑ
ΣΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΔΑΣΚΑΛΑ ΜΑΣ
ΟΛΓΑ ΛΑΣΔΑ - ΒΟΥΖΑ

ΑΝΤΙΔΩΡΟ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,
ΠΟΥ ΜΕ ΠΕΡΙΣΣΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ,
ΥΠΟΜΟΝΗ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ ΕΝΣΤΑΛΑΞΕ
ΣΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΑΣ ΜΥΑΛΟ
Βόλος, 14 Μαΐου 2005

13. 2012. Γεώργιος Γιωτόπουλος (1941 – 2023), πρώην πρόεδρος του Συλλόγου

Το έτος 2012, ο Σύλλογός μας ανακήρυξε επίτιμο πρόεδρό του τον **Γεώργιο Α. Γιωτόπουλο**[26], ο οποίος επί τρεις διετίες (1984 – 1986, 2000 – 2002, 2002 – 2004) χρημάτισε πρόεδρος, αλλά και με ποικίλο τρόπο συμπαραστάθηκε στο έργο του Συλλόγου μας. Αναφέρουμε μόνο τα πολλαπλά άρθρα του για την παράδοση του χωριού μας και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, τη συμβολή του στη δημιουργία του Λαογραφικού Μουσείου του χωριού, και στην εν γένει προσφορά του στο Σύλλογό μας.

Ο φιλόλογος - γυμνασιάρχης **Γεώργιος Γιωτόπουλος**

Ο πρόεδρος **Αρτέμης Χαλάτσης**, του επέδωσε ιδιοχείρως ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ εκ μέρους του Συλλόγου μας.

14. 2015. Μέλη του 1ου Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου

Κατά την ετήσια χορευτική συνεστίαση του 2015, η οποία πραγματοποιήθηκε σε ένα κέντρο του Αγίου Ονουφρίου Βόλου, τιμήθηκαν και όλα τα παρόντα Μέλη το 1ου Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου. Ο πρόεδρος του Συλλόγου **Αρτέμης Χαλάτσης**, επέδωσε σε όλους ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟ ΕΝΘΥΜΙΟ που έγραφε:

26. Πολλά δημοσιεύματα του **Γεωργίου Α. Γιωτόπουλου** καταχωρούνται στον 1ο τόμο του βιβλίου: «Κανάλια Καρδίτσας – το βιβλίο των αναμνήσεων» έκδοση Συλλόγου του Βόλου 2011, στις σελίδες 359, 617, 621,623, 624, 628, 629, 632, 675 και 677.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ 1ου ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΒΟΛΟΣ, 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2015

Τα Μέλη του 1ου Δ.Σ. με τα τωρινά μέλη.
Από αριστερά: **Κωστούλας Απόστολος, Ντρέγκα Αγγελική (σύζ. Νικολάου), Γιωτόπουλος Γεώργιος, Μαυρομμάτης Κων/νος, Μαυρομάτη Όλγα, Χαλάτσης Αρτέμης, Σερπιώτου Νικολέττα, Κέλλα Βιργινία και Θεμελής Απόστολος**

Αναβίωση του χορευτικού συγκροτήματος του Συλλόγου μας

Με πολλή θλίψη εδώ και αρκετά χρόνια αντιμετωπίσαμε το άδοξο τέλος του χορευτικού συγκροτήματος του Συλλόγου μας, το οποίο, αφού έζησε για κάμποσα χρόνια και φτιάξαμε και παραδοσιακές στολές σταμάτησε να λειτουργεί, στα τέλη της 10ετίας του 1990, λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος ή, καλύτερα, λόγω του φόρτου των απασχολήσεων των μαθητών, του Δημοτικού και του Γυμνασίου, τότε.

Γι' αυτό το λόγο το 1996 μεταξύ των άλλων στόχων μας είχαμε θέσει και την αναβίωση ή, καλύτερα, την επαναδημιουργία του χορευτικού συγκροτήματος, πάλι με τους ίδιους στόχους και πάλι με τα παιδιά των Καναλιωτών του Βόλου. Έτσι από τις 22.10.1996 ξαναλειτούργησε το χορευτικό μας συγκρότημα, αυτή τη φορά με μικρά παιδιά του Δημοτικού Σχολείου.

Ο χώρος για τη διδασκαλία των χορών, τους οποίους ανέλαβε να διδάξει τα πρώτα χρόνια, η **Αριστέα Χ. Μαυρομάτη** - γυμνάστρια, μας παραχωρήθηκε δωρεάν από το Δ.Σ. του Αθλητικού Κέντρου Χιλιαδούς με πρόεδρο τον **Ντάνο Γαϊτανίδη**. Εκεί συναντώνταν κάθε Τρίτη βράδυ όχι μόνο τα παιδιά, αλλά και οι γονείς και οι παππούδες με τις γιαγιάδες των παιδιών, που ανελλιπώς έφερναν τα παιδιά και τα εγγόνια τους στο χορευτικό.

Ας σημειώσουμε ότι στο μικρό αυτό χορευτικό μας συγκρότημα μετείχαν τα εξής Καναλιωτόπουλα: 1.- Γατής Αθανάσιος του Νικολάου. 2.- Γατή Ευφροσύνη του Νικολάου 3.- Γκαραγκάνη Αλκμήνη 4.- Γκαραγκάνης Νικόλαος (εγγόνια της Έλλης Θέου - Παναγιωτίδου). 5.- Θεμελή Αθηνά του Αποστόλου. 6.- Λύδα Θέτις (εγγονή του Γεωργίου Καπνουτζή). 7.- Κολοβού Χαρούλα του Φωτίου. 8.- Παναγιωτίδης Παύλος. 9.- Παναγιωτίδου Έλλη (εγγόνια της Έλλης Θέου - Παναγιωτίδου). 10.- Πυργιώτη Ελένη του Σόλωνα 11.- Πυργιώτη Αθηνά του Σόλωνα 12.- Ρίζος Γεώργιος του Αποστόλου. 13.- Ρίζου Ηλιογέννητη του Αποστόλου 14.- Σδρόλιας Απόστολος του Κων/νου. 15.- Τσιώνα Ελένη (κόρη της Κάρμεν Αναστασίου - Τσιώνα).

Το Χορευτικό αυτό συγκρότημα χόρευε στις διάφορες εκδηλώσεις του Συλλόγου μας, διατηρήθηκε δε μέχρι και το έτος 2000, με

άλλες χοροδιδασκάλισσες, αλλά αργότερα ξεθύμανε και διαλύθηκε. Οι παιδικές παραδοσιακές στολές παραδόθηκαν στον **Αντώνη Λάσδα** και τοποθετήθηκαν σε μια βιτρίνα του «Ιστορικού και Πολιτιστικού Κέντρου» της Πλατείας του χωριού μας.

Μια ενδιαφέρουσα εκδήλωση λαογραφικού υλικού

Στα πλαίσια της προγραμματισμένης από το Δ.Σ. συλλογής λαογραφικού υλικού, η **Μαρία Παπαθεοδοσίου - Μπαλιώτα** είχε πράγματι μια λαμπρή ιδέα. Κάλεσε στο σπίτι της, (αφού βέβαια έκανε και πλουσιότατη προετοιμασία με πίτες, δίπλες, τηγανίτες κ.ά. λιχουδιές του χωριού μας), μερικές Καναλιώτισσες μεσαίας ηλικίας, που γνώριζαν τα τραγούδια του χωριού μας, καθώς και τα Μέλη του Δ.Σ., με σκοπό να τραγουδήσουν και να καταγράψουν τραγούδια που ακούγονταν στους γάμους, στο πανηγύρι, και στις άλλες εκδηλώσεις του χωριού μας. Αυτές που συγκεντρώθηκαν ήσαν: Βαϊτσα Γηράση - Παπαποστόλου, Αγορίτσα Γηράση - Σερπιώτη, Αγγελική Γηράση - Κέλλα, Λεμονιά Κωσταβάρα - Βασιλείου, Διαμαντία Τσιούμα - Δημητρόγλου, Έλλη Θέου - Παναγιωτίδου, Μαρία Βλαχογιάννη - Πανάγου, Ευαγγελία Δρίβα σύζυγος Βασιλείου Κατέρη, Αλίκη Ζούμπου - Γεωγριάδου, Καλλιθέα Ζούμπου - Μαργαρίτη, Χρυσαυγή Γιωτοπούλου - Σδρόλια και Σοφία Μαυρομμάτη - Κολοβού.

Από το Δ.Σ. παραβρέθηκε ο **Γιώργος Γιωτόπουλος** και η **Αριστούλα Βλαχογιάννη - Κάρκα**. Η συγκέντρωση ορίστηκε στις 5 το απόγευμα της 24.1.1997 και κράτησε ως τις 9.30 το βράδυ. Η οικοδέσποινα με το σύζυγό της **Γεώργιο Μπαλιώτα**, από τους πιο ένθερμους και δραστήριους εργάτες του Συλλόγου μας, που συμμετέχουν σε όλες τις εκδηλώσεις μας, είχαν κάνει μια πρώτη προετοιμασία: Η Μαρία, που γνωρίζει τα τραγούδια και τα τραγουδά πολύ ωραία, συνοδευόμενη σε ορισμένα από το σύζυγό της, τραγούδησε και έγραψε σε κασέτα κάποια τραγούδια, ώστε αυτά να αποτελούν τον οδηγό. Έτσι, αφού ακουγόταν πρώτα ένα τραγούδι, στη συνέχεια τραγουδιόταν από την αρχή από όλες τις προσκεκλημένες. Καταγράφτηκαν σε δυο μαγνητοκασσέτες και σε μια βιντεοκασέτα γύρω στα 15 τραγούδια καθιστικά του γάμου, χορευτικά του γάμου, χορευτικά πασχαλιάτικα και του πανηγυριού.

Παρόμοια συνάντηση Καναλιωτισσών, αλλά με κύριο στόχο την έκθεση και συλλογή εργοχείρων, πραγματοποιήθηκε παλαιότερα στο σπίτι της **Βάιας Λ. Παπαποστόλου** όπου συγκροτήθηκε μια ωραία έκθεση κεντημάτων και πλεκτών, πολλά από τα οποία δωρίσθηκαν στο νεοσύστατο Λαογραφικό Μουσείο.

Μνημόσυνο Μελών και προσφιλών προσώπων

Είχαν περάσει 23 ολόκληρα χρόνια από την ίδρυση του Συλλόγου μας και κατά το διάστημα αυτό, πολλά προσφιλή μας πρόσωπα, Μέλη του Συλλόγου μας, έφυγαν από κοντά μας, άλλα λόγω προχωρημένης ηλικίας και άλλα νεότερα, τελείως ξαφνικά. Μερικά από αυτά ήσαν και ιδρυτικά Μέλη του Συλλόγου μας, άλλα υπηρέτησαν και στο Διοικητικό Συμβούλιο, ενώ άλλα βοήθησαν ποικιλότροπα την πρόοδο του Συλλόγου μας.

Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να ξεχάσουμε τα τόσο αγαπητά αυτά Μέλη μας, αλλά πάντα πρέπει να τα θυμούμαστε. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε μνημόσυνο των Μελών αυτών την Κυριακή, 6 Απριλίου 1997, στον Ι. Ναό Αγίας Αικατερίνης, Κήπια Ανακασιάς, όπου ιερουργούσε ο συμπατριώτης μας π. **Μάξιμος Παπαϊωάννου**.

Ο καφές παρασκευάστηκε από τα Μέλη του Δ.Σ. και δόθηκε στο κυλικείο του ναού, όπου έγινε και μια σύντομη αναφορά στο καθένα χωριστά από τα Μέλη του μνημόσυνου, τα οποία ήταν (κατά αλφαβητική σειρά):

1. Δήμου Ιωάννης Κωνσταντίνου, τυπογράφος
2. Ζούμπος Αλέξανδρος Αριστείδη, έμπορας
3.- Ζούμπος Βασίλειος Αριστείδη, έμπορας
4. Ζούμπος Ευριπίδης Αριστείδη, έμπορας
5. Ζούμπος Κωνσταντίνος Αριστείδη, έμπορας
6. Κουτής Χρυσόστομος Ιωάννη, εμπορικός αντιπρόσωπος
7. Κρίκος Κων/νος Χρυσοστόμου, δάσκαλος
8. Κυρίτσης Γεώργιος Αποστόλου, δάσκαλος
9. Λαγός Φίλιππος Δημοσθένη, καταστηματάρχης
10. Μακρής Κίτσος Αλκιβιάδη, λαογράφος
11. Μιχαήλ Χρίστος Γεωργίου, καταστηματάρχης
12. Μπέκος Χρυσόστομος Αποστόλου, υπάλληλος ΕΛΤΑ
13. Ντρέγκας Ευάγγελος Αριστείδη, ιδιωτικός υπάλληλος
14. Παπαποστόλου Αλέξανδρος Σεραφείμ, τυπογράφος
15. Παπαποστόλου - Κουτεντάκη Βάια Σεραφείμ, οικιακά
16. Σδρόλιας Νικόλαος Ιωάννη, ιδιωτικός υπάλληλος
17. Σδρόλιας Πολύκαρπος Βαΐου πολιτικός, μηχανικός
18. Τσαρούχας Κων/νος Θωμά, ιερέας
19. Χαλάτσης Λάμπρος Ξενοφώντος, στρατηγός
20. Χριστοδούλου Αριστείδης Αλεξάνδρου, υπάλληλος ΥΕΒ
21.- Χριστοδούλου - Παπαντωνίου Αντιγόνη Αλεξάνδρου, οικιακά
22. Ψαλτοπούλου - Πρίντζιου Καλλιόπη, δασκάλα

Παρουσίαση του βιβλίου του Βασιλείου Μπρακατσούλα

Το Δ/κό Συμβούλιο του Συλλόγου μας, πληροφορήθηκε ότι ο **Βασίλειος Μπρακατσούλας**, συγχωριανός μας, μέλος άλλοτε του Συλλόγου μας, επανειλημμένα βουλευτής, νομάρχης και τώρα Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εργασίας, αλλά και δόκιμος συγγραφέας πολλών επιστημονικών μελετών, εξέδωσε τελευταία, σε δεύτερη έκδοση, συμπληρωμένη και σχεδόν διπλάσια σε ύλη, την παλιά εργασία του «Ο διαφωτισμός στην αρχαία Αθήνα», με νέο τίτλο «Σοφιστές, η δική μας αλήθεια».

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 7η Ιουνίου 1997, στο Δημαρχείου του Βόλου, με την εξής προσφώνηση, μεταξύ των άλλων:

Ο Βασίλης Μπρακατσούλας είναι πολύ γνωστός στην πόλη του Βόλου με την επάξια θητεία του ως νομάρχη Μαγνησίας κατά την περίοδο 1982 - 1984. Αυτή του την προσφορά στην πόλη μας και στην περιοχή μας, όλοι μας τη ζήσαμε και την εκτιμήσαμε. Εκείνο όμως που θα 'θελα να προσθέσω αυτή την ώρα και το οποίο ασφαλώς δεν γνωρίζετε, είναι μερικές προσωπικές αναμνήσεις και εμπειρίες, που έχω από τα τόσο δύσκολα και τόσο περιπετειώδη εκείνα νεανικά και κυρίως γυμνασιακά του χρόνια. Τα σπίτια μας στο χωριό Κανάλια Καρδίτσης δεν απέχουν παρά μερικές δεκάδες μέτρα και επομένως καθημερινά ήμασταν μαζί και γνωρίζαμε πολύ καλά ο ένας τον άλλο, είχαμε τις όμορφες και στενές οικογενειακές σχέσεις της ίδιας γειτονιάς, οι γονείς μας είχαν τις ίδιες καλλιέργειες και μάλιστα την εξαντλητική εκείνη καλλιέργεια του καπνού και τόσα άλλα.

Εκείνο λοιπόν που θαυμάζαμε εμείς οι μικροί στο μεγαλύτερό μας Βασίλη ήταν ο

καλλιεργημένος και καταδεκτικός χαρακτήρας του, η άριστη επίδοση στα γυμνασιακά του μαθήματα, η μελετημένη οργάνωση της ζωής του, ώστε να τα προλαβαίνει όλα. Και να βοηθάει τους φτωχούς γονείς του στο καπνό και να μελετάει καθημερινά τα μαθήματά του, ώστε στο Γυμνάσιο Φαναρίου να είναι όχι από τους πρώτους μαθητές, αλλά ο πρώτος. Τις ηγετικές του ικανότητες τις έδειχνε ακόμη και στα παιχνίδια, μπαίνοντας επικεφαλής της ομάδας των παιδιών. Σ' αυτόν καταφεύγαμε και όταν αναλαμβάναμε κάποιοι από μας να γράψουμε και να εκφωνήσουμε έναν πανηγυρικό λόγο κατά τις εθνικές επετείους. Και ήταν εκείνοι οι λόγοι του υποδείγματα καλλιέπειας, μεστών σκέψεων και ευγενών συναισθημάτων.

Την εκδήλωση αυτή, όπως θα είδατε στις ανακοινώσεις και στις προσκλήσεις, οργανώνουμε από κοινού, το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας του Βόλου, το Σύλλογο Αργιθεατών Βόλου και το «Σύλλογο των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης».

Για το έργο του θα μιλήσουν κατά σειρά οι ομιλητές: Πρώτα ο Δήμαρχός μας ***Δημήτρης Πιτσιώρης****, ύστερα ο Νομάρχης μας* ***Πάνος Σκοτινιώτης****, στη συνέχεια ο επίκουρος καθηγητής του τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας* ***Βασίλης Αναγνωστόπουλος****. Δυστυχώς, ο τελευταίος ομιλητής* ***Φανούρης Βώρος****, Δρ. της φιλοσοφίας και σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Αθηνών, δεν μας ήρθε από την Αθήνα για να μιλήσει αυτοπροσώπως, λόγω εκτάκτου υπηρεσιακού κωλύματος. Μας έστειλε, όμως, την ομιλία του, την οποία και θα διαβάσουμε.*

Αστροβραδιές στο χωριό μας

Κάθε χρόνο, από το 1994 μέχρι και το 2012, οργανώνονταν από την Εταιρεία Αστρονομίας και Διαστήματος, που έχει την έδρα της στο Βόλο, αστροβραδιές στα Κανάλια, με διάφορους ομιλητές Βολιώτες ή Καρδιτσιώτες. Ο **Κων/νος Μουτσιάρας**, μαθηματικός Βόλου, πολλές φορές, ο **Χρήστος Ψάρρας**, μαθηματικός Βόλου, καταγόμενος από τον Μεσενικόλα, ο **Λίτσιος Γεώργιος**, φυσικός Καρδίτσας ο **Φιλοθόδωρος Αλέξανδρος** υποψ. Δρ. αστροφυσικός Βόλου, ο **Ευστάθιος Ζαφραντζάς**, οικονομολόγος Βόλου, ο **Μιχάλης Παπανούσκας**, χημικός Καρδίτσας, η **Μουτσανίδου Δέσποινα**, νηπιαγωγός Καρδίτσας κ.ά.

Οι αστροβραδιές άρχισαν από τη Στρατώνα, με τηλεσκόπια, όπου ο ουρανός ήταν πεντακάθαρος και συνεχίστηκαν στο Γυμναστήριο. Εκεί στήνονταν μια φορητή οθόνη και με τη βοήθεια προβολέα παρουσιάζονταν οι αστροφωτογραφίες οι σχετικές με την ομιλία, μέσα στη σιγαλιά τη νύχτας και χωρίς φεγγάρι. Ακολουθούσε συζήτηση και λύση αποριών και ύστερα με τα τηλεσκόπια γινόταν παρατήρηση των πλανητών Άρη, Δία και Κρόνου, παρατήρηση της Σελήνης, νεφελωμάτων και γαλαξιών.

Αποτελούσε πλέον έθιμο κάθε χρόνο η αστροβραδιά αυτή και την παρακολουθούσαν πολλοί κάτοικοι του χωριού, αλλά και των γύρω χωριών και της Καρδίτσας ακόμη. Κάποιες φορές συνοδεύονταν και με άλλες εκδηλώσεις, όπως π.χ. με τις βραβεύσεις των Καρδιτσιωτών μαθητών του Πανελλη-

Ο πλανήτης Κρόνος (Saturn), που τον παρατηρήσαμε πολλές φορές.

νίου Διαγωνισμού Αστρονομίας. Φυσικά, όλες αυτές οι αστροβραδιές ήταν υπό την αιγίδα της Εταιρείας Αστρονομίας και Διαστήματος, που έχει την έδρα της στο Βόλο και της οποίας ήμουν πρόεδρος.

Ομαδική έκθεση ζωγραφικής με Καναλιώτικα θέματα

Την Τετάρτη, 27 Μαΐου 1998, στην αίθουσα του Γαλλικού Ινστιτούτου Βόλου εγκαινιάστηκε μια ομαδική έκθεση ζωγραφικής με θέματα εμπνευσμένα από το όμορφο χωριό μας.

Οκτώ συνολικά ζωγράφοι παρουσίασαν τα έργα τους στην έκθεση αυτή. Οι Καναλιώτες: **Δημήτρης Βάλλας**, 15 πίνακες, **Θρασύβουλος Κρίκος**, 4 πίνακες, και **Στέφανος Πρίντσιος**, 8 πίνακες. Οι Καρδιτσιώτες: **Απόστολος Δίπλας**, 5 πίνακες, **Δημήτριος Κοτρώτσιος**, 3 πίνακες, **Θωμάς Τσιαμαντάς**, 3 πίνακες και **Γκαμαλέτσος Νικόλαος**, 2 πίνακες.καθώς και ο Βολιώτης (με καταγωγή από την Καρδίτσα) μαθηματικός **Κων/νος Μουτσιάρας**, 2 πίνακες.

Ντάμια Καναλίων (πίνακας **Γεωργίου Γούλα**)

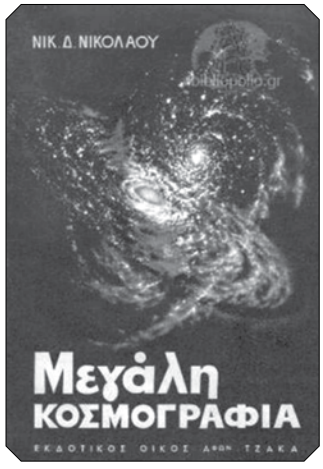
Όλοι αυτοί συμμετείχαν στην έκθεση 40 πινάκων συνολικά, στην αίθουσα του Γαλλικού Ινστιτούτου και παρουσίασαν μια χαρακτηριστική εικόνα του χωριού, αναδεικνύοντας τις καταπληκτικές καλλονές του.

Η έκθεση παρέμεινε ανοιχτή καθημερινά μέχρι την Παρασκευή, 6 Ιουνίου, από 9 έως 1 το πρωί και από 6 έως 9 το απόγευμα. Η ίδια έκθεση παρουσιάστηκε και στο Εκθεσιακό Κέντρο Καναλίων, που βρισκόταν στο Βακούφικο της πλατείας του χωριού, τον Αύγουστο του 1998.

Έκθεση βιβλίου Καναλιωτών συγγραφέων

Πραγματοποιήθηκε στην μεγάλη αίθουσα του Γαλλικού Ινστιτούτου Βόλου, με μεγάλη επιτυχία η έκθεση βιβλίου Καναλιωτών συγγραφέων, λογοτεχνών και επιστημόνων. Όλοι όσοι επισκέφτηκαν την έκθεση έμειναν κατάπληκτοι από το γεγονός ότι ένα μικρό χωριό είχε να παρουσιάσει τόσους πολλούςκαι τόσους αξιόλογους ανθρώπους του πνεύματος και της επιστήμης, με τόση μεγάλη βιβλιογραφία.

Ιδιαίτερη επιτυχία είχαν τα αφιερώματα στο μεγάλο μας λογοτέχνη **Ζήση Σκάρο**, που το έργο του παρουσίασε ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας **Βασίλειος Αναγνωστόπουλος**, ως μνημόσυνο για τα τρία χρόνια από το θάνατό του (Μάρτιος 1997), στον αξιόλογο μαθηματικό και συγγραφέα των μαθηματικών εγχειριδίων αείμνηστο **Νικόλαο Δ. Νικολάου**, για τον οποίο μίλησε ο μαθηματικός τέως λυκειάρχης **Κων/νος Μαυρομμάτης** και για το έργο του φιλολόγου και τέως γυμνασι-

Ένα από τα βιβλία της έκθεσης του συμπατριώτη μας **Ν. Νικολάου**.

άρχη **Θωμά Ζήση** «Ορθοδοξίας Θησαύρισμα», την παρουσίαση του οποίου έκανε ο αιδεσιμότατος, θεολόγος και φιλόλογος, π. **Θεμιστοκλής Μουρτζανός.**

Για τους υπόλοιπους έγινε σύντομη αναφορά από τον πρόεδρο του Συλλόγου, φιλόλογο **Γεώργιο Γιωτόπουλο**, τόσο για τη ζωή τους όσο και για το έργο τους.

Η ίδια έκθεση, όπως ακριβώς ήταν, με τα βιογραφικά και εργογραφικά σημειώματα του καθενός μεταφέρθηκε το Καλοκαίρι του ίδιου έτους και στο χωριό μας στη μεγάλη αίθουσα του Εκθεσιακού Κέντρου της Πλατείας, στα πλαίσια των εκδηλώσεων «Αύγουστος 2000».

Οι συγγραφείς που έλαβαν μέρος στην έκθεση ήσαν (κατά αλφαβητική σειρά):

1. Γηράσης Δημήτριος του Βασιλείου, πρώην υπάλληλος ΙΚΑ
2. Γηράσης Δημήτριος, συμβολαιογράφος – λογοτέχνης
3. Γιδαράκος Ευάγγελος του Λάμπρου, πυρηνικός φυσικός, καθηγητής Παν/μίου Στουτγκάρδης
4. Γιδαράκου Ισαβέλλα του Νικολάου, αναπληρώτρια καθηγήτρια Γεωπονικού Πανεπ/μίου Αθηνών
5. Δήμου Ευάγγελος, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, ψυχίατρος
6. Ζήσης Απόστολος του Χρίστου, λογοτέχνης (με το ψευδώνυμο Σκάρος)
7. Ζήσης Θωμάς του Νικολάου, φιλόλογος – τ. γυμνασιάρχης
8. Ζήσης Μεγακλής του Χρίστου, οδοντίατρος
9. Ζήσης Τιμολέων του Χρίστου, Δρ. φιλολογίας – πρώην λυκειάρχης
10. Καρακώστας Βασίλειος του Δημητρίου, καθηγητής Πληροφορικής Παν/μίου Αγγλίας
11. Καρανάσιος Κων/νος του Γεωργίου, δάσκαλος
12. Κυρίτσης Θωμάς, δάσκαλος – λαογράφος
13. Κωσταβάρας Αθανάσιος του Κων/νου, οδοντίατρος, ποιητής
14. Λιάκος Άρης, καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ψυχίατρος
15. Μακρής Κίτσος του Αλκιβιάδη, λαογράφος
16. Μαυρομμάτης Κωνσταντίνος του Δημητρίου, μαθηματικός – πρώην λυκειάρχης
17. Μπακάλης Μπάμπης του Νικολάου, μουσικοσυνθέτης
18. Μπρακατσούλας Βασίλειος του Κων/νου, δικηγόρος – βουλευτής
19. Μπρακατσούλας Ευάγγελος, του Κων/νου ηλεκτρονικός – καθηγητής Δ.Ε.
20. Νάνος Ναπολέων του Κων/νου, δασολόγος
21. Νικολάου Νικόλαος του Δημητρίου, Δρ. μαθηματικών – φροντιστής
22. Ντενίση Μιμή του Αθανασίου, φιλόλογος – ηθοποιός – θεατρική συγγραφέας
23. Παπαγεωργίου Δημήτριος του Ξενοφώντος, ψυχίατρος – καθηγητής Παν/μίου
24. Παπαγεωργίου Λάμπρος του Δημητρίου, αξιωματικός στρατού, λογοτέχνης
25. Παπανικολάου Δημήτριος, καθηγητής Γεωλογίας Πανεπιστημίου Αθηνών
26. Παπαχρήστος Θρασύβουλος του Χρίστου, Δρ. βιολογίας – Σχολικός Σύμβουλος
27. Πάσχος Βασίλειος του Θεοδώρου, πτυχιούχος νομικής – λογοτέχνης
28. Πρίντσιος Στέφανος, υπάλληλος των ΕΛΤΑ, λογοτέχνης
29. Πυργιώτη Ελευθερία του Χρυσοστόμου, λέκτορας Η/Υ Παν/μίου Πατρών
30. Πυργιώτης Λάμπρος του Αποστόλου, μηχανολόγος – ηλεκτρολόγος
31. Σδρόλια Σταυρούλα του Τιμολέοντα, αρχαιολόγος
32. Σδρόλιας Κων/νος του Αποστόλου, μαθηματικός – δάσκαλος
33. Σδρόλιας Κων/νος του Δημητρίου, τυπογράφος

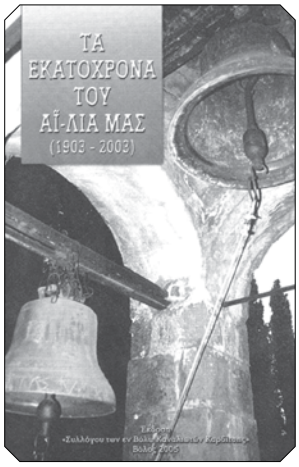
34. Σδρόλιας Λάμπρος του Γεωργίου, οικονομολόγος
35. Σδρόλιας Λάμπρος του Κων/νου, οικονομολόγος
36. «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης»
37. Τέττας Αγαθοκλής,υπάλληλος ΟΣΕ – λογοτέχνης (ψευδώνυμο Τέλλης)
38. Χαλάτσης Νικήστρατος του Ξενοφώντος, γεωπόνος, καθηγητής ΤΕΙ Λάρισας

Τα 100χρονα του Αϊ Λια (1903 - 2003)

Το έτος 2003 ο Αϊ Λιας μας συμπλήρωσε τα 100 του χρόνια και έπρεπε να τον τιμήσουμε. Για το λόγο αυτό την επόμενη χρονιά και κατά την ημέρα της Πεντηκοστής της 30ης Μαΐου 2004, οργανώσαμε εκδρομή στα Κανάλια, παρακολουθήσαμε την εκτενή Θεία Λειτουργία και στο τέλος, μέσα στην εκκλησία γιορτάσαμε τα 100χρονά του με τις ακόλουθες ομιλίες:

1. Μαυρομμάτης Κων/νος: Προσφώνηση.
2. Χαιρετισμοί επισήμων.
3. Ζήσης Θωμάς: Θρησκευτικό αφιέρωμα στον Προφήτη Ηλία.
4. Κολοβός Χαρίλαος: Ο Ιερός Ναός του Προφήτη Ηλία Καναλίων. Ιστορική διαδρομή 100 χρόνων (1903 – 2003).
5. Γιωτόπουλος Γεώργιος: Νοσταλγικές παιδικές και νεανικές αναμνήσεις από τον Αϊ Λια
6. Μαυρομμάτης Κων/νος: Παλιές και νέες επιγραφές στον Αϊ Λια.
7. Απονομή τιμητικής πλακέτας στον παπα – Θωμά Βούζα.

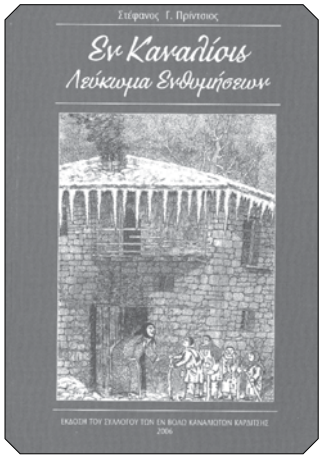
Οι ομιλίες αυτές εκδόθηκαν από το Σύλλογό μας σε ένα ωραίο βιβλιαράκι, το 2005, με 80 σελίδες, πλαισιωμένο με ωραίες αναμνηστικές φωτογραφίες από διάφορες εκδηλώσεις που έγιναν κατά καιρούς στους χώρους του. Διατίθεται από τους επιτρόπους του ναού.

Το εξώφυλλο από το βιβλιαράκι για «Τα 100χρονα του Αϊ Λια μας».

Έκδοση του βιβλίου: «Εν Καναλίοις: Λεύκωμα ενθυμήσεων».

Πρόκειται για ένα βιβλίο του χαρισματικού **Στέφανου Πρίντσιου**, μέσα στο οποίο ο συγγραφέας αναπλάθει και αναδημιουργεί όλες τις ενθυμήσεις των παιδικών χρόνων, που έζησαν τα Καναλιωτόπουλα, στις ρούγες και στα σοκάκια, στους δρόμους και στα πλάια, στις βρύσες και στις ρεματιές του αξέχαστου χωριού μας. Και με τις σπαρταριστές, μερικές φορές, περιγραφές και διηγήσεις του, ασφαλώς θα μας κάνει και εμάς να θυμηθούμε παρόμοιες σκηνές από τις απασχολήσεις και τις νεανικές μας περιπέτειες.

Το εξώφυλλο του βιβλίου «Εν Καναλίοις: Λεύκωμα ενθυμίσεων» του **Στέφανου Πρίντσιου**

Και όλα αυτά με το γλωσσικό ιδίωμα του χωριού μας, όπως το μιλούσαμε τότε, που δεν είχαμε «μολυνθεί» από

τις «ελληνικούρες» των πόλεων, και όπως το μιλούν σήμερα οι ελάχιστοι αυτόχθονες Καναλιώτες γεωργοί και κτηνοτρόφοι, που μένουν μόνιμα στο χωριό. Πολλά θα έχει να μας θυμίσει και το ιδίωμα αυτό της γλώσσας του χωριού μας και ασφαλώς θα θυμηθούμε κι εμείς λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούσαμε τον καιρό εκείνο της ανέμελης ζωής μας.

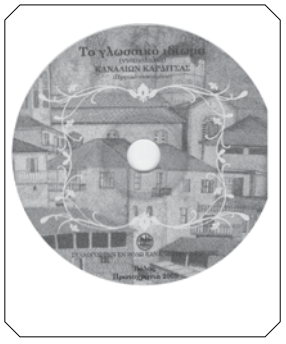
Το βιβλίο εκδόθηκε το 2006, έχει 256 σελίδες, εκ των οποίων 205 σελίδες με διάφορα κείμενα και επί πλέον 38 σελίδες γλωσσάρι ιδιωματικών καναλιώτικων λέξεων.

Ο κριτικός και συγγραφέας**Γιάννης Μουγογιάννης**, έγραψε μεταξύ των άλλων και τα εξής για το βιβλίο: *Τα κείμενα αυτά αποτελούν βιωματικές εξιστορήσεις περιστατικών και γεγονότων από τη ζωή της παιδικής του ηλικίας στο χωριό. Παρουσιάζουν δε εξαιρετικό ενδιαφέρον, τόσο από τη λαογραφική αξία των εξιστορουμένων, όσο και από την ικανότητα του συγγραφέα να διατυπώνει με εναργή τρόπο τα διανοήματά του.... Σημαντικό και ενδιαφέρον στοιχείο του αφηγηματικού λόγου του **Στέφανου Πρίντσιου** αποτελεί η επιτυχημένη ένταξη του γλωσσικού καναλιώτικου ιδιώματος και η ενσωμάτωσή του στη μυθιστορηματική αφήγηση, κατά τρόπο που να καθιστά τα κείμενα ζωντανά και παλλόμενα.*

Έκδοση ηχητικού ντοκουμέντου της καναλιώτικης ντοπιολαλιάς.

Το 2009 ο Σύλλογός μας προέβη και στην έκδοση ενός ηχητικού ντοκουμέντου της καναλιώτικης ντοπιολαλιάς. Πρόκειται για την ανάγνωση από δύο εκπαιδευτικούς, του **Κωνσταντίνου Καρανάσιου** και της **Ναυσικάς Κρίκου**, αποσπασμάτων του βιβλίου του **Στέφανου Πρίντσιου** «Εν Καναλίοις – Λεύκωμα ενθυμήσεων», που εκδώσαμε το 2006,

Το εξώφυλλο και το cd
του γλωσσικού ιδιώματος

το οποίο περιέχει διάφορα στιγμιότυπα από τη ζωή και τις ασχολίες των κατοίκων, καθώς και τις ποικίλες παιδικές ενασχολήσεις, γραμμένες με την ιδιότυπη γλώσσα των παλιών Καναλιωτών.

Το ηχητικό αυτό ντοκουμέντο, που απευθύνεται κυρίως προς τους Καναλιώτες, αποτελεί το απαραίτητο συμπλήρωμα του βιβλίου αυτού και αποδίδει, φωνητικά, τους τοπικούς όρους και ιδιωματισμούς, που κυριαρχούσαν στο χωριό μας πριν από 50 και πλέον χρόνια. Η ηχογράφηση πραγματοποιήθηκε στο στούντιο του ραδιοφωνικού σταθμού της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος.

Οι αφηγήσεις διανθίζονται και από διάφορα δημοτικά τραγούδια του χωριού. Το σπάνιο και μοναδικό αυτό ντοκουμέντο εκδόθηκε σε πολλά αντίτυπα και μοιράζεται δωρεάν. Διατίθεται δε και σήμερα στο Μουσείο του χωριού και αλλού.

Κανάλια Καρδίτσας: το βιβλίο των Αναμνήσεων

Το 2011 ο Σύλλογός μας εξέδωσε το βιβλίο: «Κανάλια Καρδίτσας: το βιβλίο των αναμνήσεων», το οποίο περιλαμβάνει προπολεμικές και μεταπολεμικές αναμνήσεις των μεγαλύ-

Το εξώφυλλο του «Βιβλίου των Αναμνήσεων», που εκδόθηκε από το Σύλλογό μας το 2011

τερων στην ηλικία Καναλιωτών. Στις σελίδες του έχει αποθησαυρισθεί μεγάλος αριθμός αναμνήσεων, πάνω από 200 στον αριθμό, οι οποίες προέρχονται από τις εξής πηγές: **1.**- Από το αρχείο κασετών του Συλλόγου του Βόλου, όπου πολλοί αείμνηστοι, πλέον, Καναλιώτες, είχαν καταθέσει τα απομνημονεύματά τους. **2.**- Από τις συναντήσεις των αποφοίτων του 1947 του Δημοτικού Σχολείου, οι οποίοι κατέθεσαν τις μαθητικές τους αναμνήσεις. **3.**- Από τις αναμνήσεις που δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς στην εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ» του Συλλόγου Καναλιωτών των Αθηνών. **4.**- Από τους Καναλιώτες του Βόλου που είτε είναι αείμνηστοι, είτε αποτελούν τα ηλικιωμένα Μέλη του Συλλόγου του Βόλου. **5.**- Από αφηγήσεις των δύο τελευταίων ετών που συγκέντρωσα τόσο από τους κατοίκους των Καναλίων ή και άλλους Καναλιώτες, που συνάντησα στο χωριό, όσο και από τους κατοίκους του Βόλου.

Το βιβλίο έχει μεγάλο μέγεθος 21x29 εκ. και περιλαμβάνει 704 σελίδες.

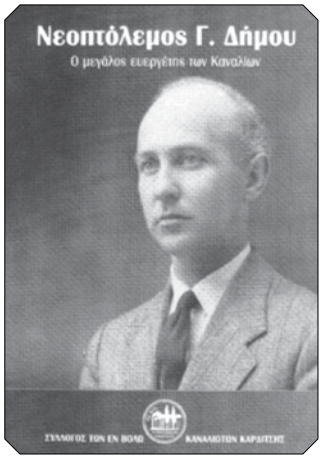
Νεοπτόλεμος Γ. Δήμου: ο μεγάλος ευεργέτης της νεολαίας του χωριού μας

Την Κυριακή 5η Σεπτεμβρίου 2010 και μετά τη Θεία Λειτουργία, έγινε στην εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του χωριού μας, το μνημόσυνο που μεγάλου ευεργέτη του χωριού μας **Νεοπτόλεμου Γ. Δήμου**, που ζούσε στο Βόλο. Την πρωτοβουλία είχε ο Δήμος Ιθώμης με επικεφαλής το δήμαρχο **Σταύρο Παπαγεωργίου**, συνεπικουρούμενος από το Τοπικό Συμβούλιο του Δημοτικού Διαμερίσματος Καναλίων, με πρόεδρο τον **Λουκά Μπρακατσούλα.**

Αμέσως μετά το μνημόσυνο πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο Καναλίων, (δωρεά του αείμνηστου μεγάλου επίσης ευεργέτη του χωριού μας **Απόστολου Λιασκοβίτη**) σεμνή τελετή, την οποία παρακολούθησαν πολλοί Καναλιώτες.

Ο μεγάλος ευεργέτης της νεολαίας του χωριού μας **Νεοπτόλεμος Κ. Δήμου** (1917 – 2007) γεννήθηκε στα Κανάλια από τους Καναλιώτες γονείς του, τον **Γεώργιο Κ. Δήμου** (1885 – 1981), ιατρό δερματολόγο – αφροδισιολόγο και την **Αθηνά Κ. Ζούμπου** (1890 – 1923). Ήταν μοναχογιός και από πολύ μικρός, μόλις 6 ετών, ακολούθησε τους γονείς του, οι οποίοι μετοίκησαν στο Βόλο και έτσι ο ίδιος φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο και στο Γυμνάσιο του Βόλου. Μάλιστα, γράφτηκε στο Πρακτικό Λύκειο Βόλου, το οποίο αποτελούσε τότε ένα προνομιούχο σχολείο, όπου φοιτούσαν, ύστερα από αυστηρές εξετάσεις, μόνο εκείνοι οι μαθητές που είχαν άριστη επίδοση στα πρακτικά μαθήματα: φυσική, χημεία και μαθηματικά.

Το 1934, έδωσε εξετάσεις και πέτυχε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Δεν πρόλαβε, όμως, καλά – καλά να τελειώ-

Ο Νεοπτόλεμος Δήμου, που με τη διαθήκη υποστηρίζει τους νέους επιστήμονες του χωριού

σει τη Σχολή και κηρύχτηκε ο πόλεμος του 1940. Αμέσως επιστρατεύτηκε και υπηρέτησε ως οπλίτης – ιατρός στο παθολογικό τμήμα του τότε Στρατιωτικού Νοσοκομείου Βόλου, το οποίο στεγαζόταν στο επιστρατευμένο κτίριο της Εμπορικής Σχολής. Κατά την Κατοχή και αμέσως μετά από αυτή, άσκησε το επάγγελμα του ιατρού στο Βόλο, με πολύ καλή κίνηση. Το 1946, επιστρατεύθηκε για δεύτερη φορά και υπηρέτησε μέχρι το 1950, ως ανθυπίατρος, στην πρώτη γραμμή, στο 508 τάγμα πεζικού. Ύστερα ο θείος του **Ιωάννης Κ. Δήμου** (1898 – 1982), τυπογράφος – βιβλιοδέτης, τον βοήθησε οικονομικά και μετεκπαιδεύτηκε στη Ζυρίχη και τη Χαϊδελβέργη, όπου έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα, το οποίο, την επόμενη χρονιά, αναγνωρίστηκε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Στο Βόλο διέπρεψε ως ειδικός καρδιολόγος, από το 1953, και ήταν ένας από τους σπάνιους και καταξιωμένους γιατρούς της ειδικότητάς του. Πολλοί Καναλιώτες του Βόλου, αλλά και του χωριού, εύρισκαν στο ιατρείο του, όχι μόνο τον δικό τους γιατρό, αλλά και το συμπατριώτη τους άνθρωπο, ο οποίος τους περιποιούνταν με το παραπάνω, δεν τους έπαιρνε χρήματα και φρόντιζε να στείλει το δέοντα ονομαστικά σε πολλούς χωριανούς.

Έκτοτε επισκεπτόταν, με κάθε ευκαιρία το χωριό και κυρίως για να κυνηγήσει, διότι ήταν δεινός κυνηγός. Όταν πια ήταν σε ώριμη ηλικία, έλεγε στους Βολιώτες ότι πονούσε το χωριό και λυπόνταν, όταν μάθαινε ότι σιγά – σιγά φθίνει, μαραζώνει, κυρίως από έλλειψη κατοίκων.

Ο **Νεοπτόλεμος Δήμου**, το 1960, παντρεύτηκε την **Ευφροσύνη Κ. Δημοπούλου** από τη Λάρισα. Δεν απέκτησε παιδιά και αποτελούσε Μέλος του Συλλόγου του Βόλου. Πολλές φορές εκμυστηρευόταν στους Καναλιώτες του Βόλου, ότι αγαπούσε πολύ τους νέους, ιδιαίτερα εκείνους που ήθελαν να σπουδάσουν, αλλά δεν είχαν τα κατάλληλα οικονομικά μέσα. Ήταν δε κοινό μυστικό ότι, επειδή δεν είχε κληρονόμους, θα διέθετε την περιουσία του για τις σπουδές των νέων Καναλιωτών.

Και πραγματικά, από το 2010, περίπου, 20.000 €, διατίθενται κάθε χρόνο για 5 και πλέον φοιτητές που διακρίνονται στις εξετάσεις των ανώτερων και ανώτατων σχολών. Και κάθε χρόνο σε μια σεμνή τελετή, στο Πνευματικό Κέντρο Καναλίων, οι βραβευόμενοι, παραλαμβάνοντας τις χρηματικές επιταγές τους, ευγνωμονούν το μεγάλο ευεργέτη του χωριού, που είναι συγχρόνως και δικός τους προσωπικός ευεργέτης.

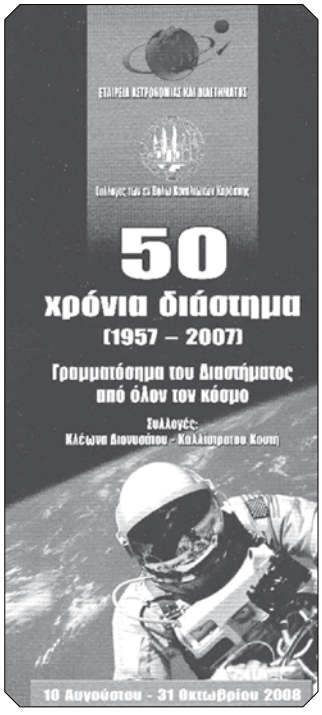
Έκθεση γραμματοσήμου για τα 50 χρόνια του Διαστήματος

Το 2007 συμπληρώθηκαν ακριβώς 50 χρόνια από τότε που οι Σοβιετικοί έστειλαν στο Διάστημα τον πρώτο «Σπούτνικ» και λίγο αργότερα τον πρώτο τους κοσμοναύτη, τον **Γιούρι Γκαγκάριν**. Με την επέτειο αυτή πραγματοποιήθηκε στο Βόλο μεγάλη έκθεση γραμματοσήμων, του Αθηναίου φιλοτελιστή **Κλέωνα Διονυσάτου**, από την Εταιρεία Αστρονομίας και Διαστήματος, με θέματα παρμένα από την 50ετή εποποιΐα του Διαστήματος, τα οποία εξέδωσαν πάρα πολλά κράτη της υφηλίου. Η έκθεση εκείνη πραγματοποιήθηκε στο κτίριο Τζόρτζιο ντε Κύρικο τοτ Δήμου Βόλου και είχε

τεράστια επιτυχία. Διήρκεσε από 31 Οκτωβρίου έως 12 Νοεμβρίου 2007.

Την έκθεση αυτή την μετέφερε αυτούσια ο Σύλλογός μας και στο χωριό μας, τον επόμενο χρόνο, στο Εκθεσιακό Κέντρο της πλατείας και διήρκεσε από 10 Αυγούστου έως 31 Οκτωβρίου 2008. Μάλιστα η έκθεση διανθίστηκε και με παρόμοια γραμματόσημα του **Καλλίστρατου Κουτή**, Μέλους του Συλλόγου μας.

Ο **Κλέων Διονυσάτος** γεννήθηκε το 1925 στο Αργοστόλι Κεφαλονιάς. Σε ηλικία 7 ετών αποκτά το πρώτο γραμματόσημο. Από τότε μέχρι σήμερα δεν έπαψε να μαγεύεται από κάθε είδους φιλοτελικό υλικό. Σήμερα θεωρείται εισηγητής του θεματικού φιλοτελισμού στην Ελλάδα και ο επίσημος εκπρόσωπος των φιλοτελιστών.

Η πρώτη σελίδα του τρίπτυχου διαφημιστικού φυλλαδίου της διαστημικής έκθεσης

Με πείσμα και υπομονή δημιούργησε μια μοναδική συλλογή γραμματοσήμων, που με περισσή αγάπη αγκάλιασε ο διεθνής φιλοτελισμός. Γι' αυτή του τη διεθνή καταξίωση το μόνο διαβατήριό του ήταν η εμμονή και η βαθιά αγάπη του για το Σύμπαν και τη φιλοτελική ιδέα.

Πρόκειται για μια από τις πλουσιότερες και πλέον ολοκληρωμένες θεματικές συλλογές του είδους της στον κόσμο, την οποία ο συλλέκτης δημιούργησε από το 1957 έως το 2003. Η συλλογή παρακολουθεί την έκδοση του αστροφιλοτελικού υλικού από 330 χώρες και περιέχει περισσότερα από 10.000 γραμματόσημα!

Η συλλογή, φιλοξενήθηκε και από το Ευγενίδειο Ίδρυμα των Αθηνών, το οποίο μάλιστα βράβευσε τον Διονυσάτο, και την διατηρεί πλέον στην παρακαταθήκη της.

Ο **Καλλίστρατος Κουτής** (1924 – 2000), ήταν φανατικός συλλέκτης και από μικρός ασχολήθηκε με τη συγκέντρωση διαφόρων ειδών γραμματοσήμων. Η συλλογή της έκθεσης προέρχεται ολόκληρη από τον πρώην ανατολικό συνασπισμό των κρατών της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως, από όπου με πολύν κόπο και πολλές θυσίες κατόρθωσε να προμηθευθεί.

Έκθεση για ένα «Οδοιπορικό στο Σύμπαν»

Μια πρωτότυπη διαρκής έκθεση αστρονομίας άνοιξε τις πύλες της στο Εκθεσιακό Κέντρο Καναλίων Καρδίτσας, δίπλα στην πλατεία του χωριού, το Καλοκαίρι του 2011. Την επιμελήθηκαν η Εταιρεία Αστρονομίας και Διαστήματος του Βόλου, ο Σύλλογος των Καναλιωτών του Βόλου και ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Καναλίων.

Ήταν ένα πραγματικό οδοιπορικό στο Σύμπαν, αφού ο επισκέπτης ξεναγήθηκε μόνος του, μέσα από τις 50 περίπου αφίσες, που ήταν αναρτημένες γύρω – γύρω στην αίθουσα, πρώτα στο ηλιακό μας σύστημα με τον Ήλιο, τους πλανήτες, τους αστεροειδείς, τους κομήτες και τα μετέωρα, σε συνδυασμό με τα φυσικά χαρακτηριστικά τους, τις κινήσεις τους και την εν γένει δομή τους. Ύστερα στους αστέρες του ουρανού, που είναι στην πλειοψηφία τους πολύ μεγαλύτεροι από τον Ήλιο μας, στους διπλούς και πολλαπλούς αστέρες, στους μεταβλητούς αστέρες, στα σμήνη των

αστέρων και τα άλλα αντικείμενα του τεράστιου Γαλαξία μας. Τέλος στο αμέτρητο πλήθος των άλλων γαλαξιών, που εκτείνονται σε απροσμέτρητες αποστάσεις και συναποτελούν τα σμήνη των γαλαξιών και το Σύμπαν ολόκληρο, το οποίο μάλιστα διαστέλλεται, συνεχώς επιταχυνόμενο και το οποίο δημιουργήθηκε από τη Μεγάλη Έκρηξη (Μπιγκ – Μπανγκ), όπως γνωρίζουμε σήμερα.

Όλα αυτά τα βλέπει και τα μελετά ο επισκέπτης, μέσα από τα κατατοπιστικά κείμενα που συνοδεύουν τις μεγάλες εικόνες και δεν χρειάζονται ιδιαίτερο οδηγό. Αρκεί να έχει το χρόνο και την υπομονή να τα διεξέλθει σιγά – σιγά με την ησυχία του.

Η έκθεση ήταν διαρκής, όλο το Καλοκαίρι μέχρι το Φθινόπωρο και μπορούσαν να την επισκεφθούν οι μαθητές με τα σχολεία τους και όσοι άλλοι κάτοικοι ενδιαφέρονταν να πλουτίσουν τις γνώσεις τους με τις νέες αντιλήψεις για το θαυμάσιο κόσμο των αστέρων του ουρανού. Διότι οι αστέρες αυτοί αποτελούν το απώτερο περιβάλλον μας και μας δείχνουν τη θέση της μικρής μας και ασήμαντης Γης, η οποία, όμως, έχει το προνόμιο να μας φιλοξενεί και να μας προσφέρει πλούσιες τις δωρεές της.

Εκδήλωση για τα 100 χρόνια από τη γέννηση του λογοτέχνη Ζήση Σκάρου

Το 2017 συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη γέννηση και 20 χρόνια από τον θάνατο ενός άξιου και πνευματικού τέκνου της Θεσσαλίας, τουσυγγραφέα**Ζήση Σκάρου** (1917-1997). Γεννημένος στα Κανάλια Καρδίτσας και μετά τις εγκύκλιες σπουδές του συνέχισε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ενωρίς αναμείχτηκε στα πολιτικά και γνώρισε πολλές περιπέτειες στη ζωή του. Στα ελληνικά Γράμματα εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1938, με τη νουβέλα «Οι Δυνατοί». Για το συγγραφικό του έργο –εκτενές και πολύμορφο– θεωρείται ένας από τους πολυγραφότερους Έλληνες συγγραφείς.

Ο λογοτέχνης **Ζήσης Σκάρος**

Ο Σύλλογος μας, με τη συνδρομή και των αντίστοιχων Σωματείων στην Καρδίτσα, στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα, οργάνωσε ημιημερίδα στη μνήμη του, στις 10 Μαΐου, ημέρα Τετάρτη και ώρα 8 μ.μ. στη Λαϊκή Βιβλιοθήκη «Κυριαζή» (Κωνσταντά με Κ. Καρτάλη). Για τη ζωή και το λογοτεχνικό του έργο μίλησαν οι: **Αρτέμης Χαλάτσης**, γεωπόνος, Πρόεδρος του Συλλόγου Καναλιωτών Βόλου, **Βασίλης Δ. Αναγνωστόπουλος**, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, **Κων/νος Μαυρομμάτης**, μαθηματικός – πρώην Λυκειάρχης, **Βασίλης Μπρακατσούλας**, πρώην Βουλευτής και Νομάρχης Μαγνησίας. Κείμενα από το λογοτεχνικό του έργο διάβασαν οι ηθοποιοί **Βασίλης Μητσάκης** και η **Αμαλία Γκιζά.**

Υποδοχή της εικόνας της Παναγίας της Καναλιώτισσας στο Βόλο

Την Κυριακή, 21η Οκτωβρίου 2018, στις 6.00 μ.μ., με την υποδοχή της Ιεράς και Θαυματουργού Εικόνας της Παναγίας Καναλιώτισσας, η οποία φυλάσσεται στην Ιερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου, άνοιξε η αυλαία των «Δημητρίων 2018», της εβδομάδας λατρευτικών εκδηλώσεων της ομώνυμης ενορίας του Αγίου Μεγαλομάρτυρα Δημητρίου του Μυροβλύτου της Νέας Δημητριάδος Βόλου, προς τιμήν της εορτής του Αγίου.

Η εικόνα της Παναγίας της Καναλιώτισσας, όπως την γνώρισαν παλαιότερα οι Καναλιώτες.

Την εικόνα μετέφερε ο ηγούμενος της Μονής αρχιμανδρίτης **Νήφων Καφάλης**, πρωτοσύγκελος της Ιεράς Μητροπόλεως Σταγών και Μετεώρων, και την υποδέχτηκε ο κλήρος και ο λαός του Βόλου και ιδιαίτερα της ενορίας, με επικεφαλής τον πρωτοσύγκελο της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Αλμυρού αρχιμανδρίτη **Δαμασκηνό Κιαμέτη**.

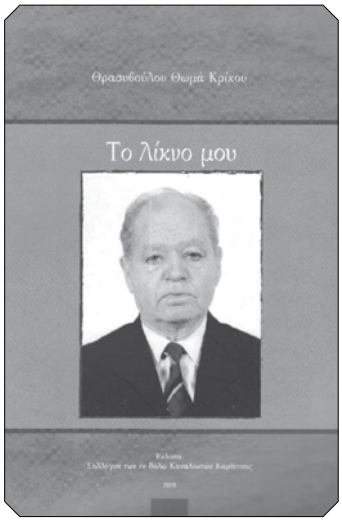
Η ιερά εικόνα παρέμεινε στο ναό του Αγίου Δημητρίου έως την Κυριακή, 28η Οκτωβρίου. Κατά τη διάρκεια της παραμονής της τελούνταν παρακλήσεις και διάφορες ιερές ακολουθίες. Κατά την υποδοχή παραβρέθηκε πλήθος Καναλιωτών, σύσσωμο το προεδρείο του Συλλόγου και πλήθος πιστών. Να σημειωθεί ότι ήταν η πρώτη φορά που η συγκεκριμένη θαυματουργή εικόνα φεύγει από το Μεγάλο Μετέωρο για έναν άλλον τόπο πλην του χωριού μας κι αυτό συνέβη επειδή πολλοί Καναλιώτες κατοικούν μόνιμα στον Βόλο και συγκεκριμένα στην ενορία του Αγίου Δημητρίου.

Η εικόνα χρονολογείται από τον 4ο η 5ο μ.Χ. αιώνα κατά τη μαρτυρία του πρώην ηγουμένου π. **Αιμιλιανού Βαφειάδη** και είναι κατασκευασμένη με κηρομαστίχη και επαργυρωμένη.

Ηλεκτρονική έκδοση του βιβλίου του Θρασύβουλου Κρίκου

Το 2018 προχωρήσαμε ως Σύλλογος στην ηλεκτρονική έκδοση του βιβλίου του **Θρασύβουλου Κρίκου** «Το Λίκνο μου» σε μεγάλο μέγεθος 21x29 εκ. με 230 σελίδες. Κυκλοφόρησε σε cd με ψηφιακή μορφή και διανεμήθηκε δωρεάν σε όσους το ζήτησαν.

Με πολλή ευχαρίστηση και ιδιαίτερη ικανοποίηση ανέλαβα το δύσκολο έργο της παρουσίασης των απομνημονευμάτων του αείμνηστου πλέον συγγραφέα, που το χρωστούσα από παλιά, όταν ήταν στο Βόλο και συζητούσαμε σχετικά με την τύχη των απομνημονευμάτων του. Τότε μου εκμυστηρεύτηκε ότι θα ήθελε, μετά το θάνατό του, να δοθούν στη δημοσιότητα όλα τα έργα του και μου πρότεινε, μαζί με τον φιλόλογο **Γεώργιο Γιωτόπουλο**, να επιμεληθούμε της έκδοσης αυτής. Έδωσα, λοιπόν, το λόγο μου κα να που τώρα τον εκπληρώνω και έτσι υλοποιείται η επιθυμία του εκείνη.

Το εξώφυλλο του βιβλίου του **Θρασύβουλου Κρίκου**

Γι' αυτό, είπα, ότι αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση, που βλέπει το φως της δημοσιότητας το πολύτιμο αυτό έργο, που ονομάστηκε «Το Λίκνο μου» από τον ίδιο το συγγραφέα.

Το βιβλίο χωρίζεται σε 6 ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει τα «Αφηγήματα» του συγγραφέα που είναι διηγήσεις είτε του ίδιου, είτε των διαφόρων Καναλιωτών από τους οποίους πήρε συνεντεύξεις.

Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τα «Σκιτσογραφήματά» του, όπως χαρακτηριστικά τα ονομάζω και όπως τα δέχεται και ο ίδιος. Διότι δεν είναι πίνακες ζωγραφικής, ή καθαρές ζωγραφιές με τις οποίες ασχολούνται δόκιμοι ζωγράφοι, αλλά εικόνες που σκιτσάρισε ο ίδιος, για να αποτυπώσει, όσο μπορούσε καλύτερα την πραγματικότητα των τοπίων και των άλλων πραγμάτων που παρουσιάζει.

Η τρίτη ενότητα αποτελεί τα «Στιχουργήματα», που δεν είναι καθαρά ποιηματάκια, με δομή και μηνύματα, αλλά απλά νοήματα δομημένα σε πρόχειρους εκφραστικούς στίχους.

Η τέταρτη ενότητα είναι το «Λεξιλόγιο» που συνέτασσε προοδευτικά, όταν χρησιμοποιούσε διάφορες λέξεις στα κείμενά του και το οποίο το είχε πάντα ως «μπούσουλα», όπως πιστεύουμε, για όλα τα γραπτά του, ώστε να έχει μια συνέχεια και συνέπεια ο γραπτός του λόγος.

Η πέμπτη ενότητα είναι το «Λεξιλόγιο» που συνέταξα εγώ ο ίδιος, για να βοηθήσω τους αναγνώστες να καταλάβουν καλύτερα το ακριβές νόημα των Καναλιώτικων λέξεων και ιδιωματισμών, που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και που είναι άγνωστες ή συγκεχυμένες στη σκέψη τους, ως προς την σημασία τους.

Η έκτη και τελευταία ενότητα περιέλαβε κατά αλφαβητική σειρά όλα τα ονόματα που αναφέρονται στα διάφορα κείμενα του συγγραφέα, με τις σελίδες όπου αναφέρονται και με σκοπό να ανευρίσκει εύκολα ο αναγνώστης, το κάθε όνομα, όταν το επιθυμεί.

Με τη δομή αυτή του βιβλίου, πιστεύω ότι οργάνωσα κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα απομνημονεύματα του συγγραφέα.

29.5.2022 Η μία από τις δυο μεγάλες ομάδες του Συλλόγου μας, στον καφέ της παραλίας του Βόλου.

ΜΕΛΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΒΟΛΩ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ

	Επώνυμο	**Ον. πατρός-μητρός**
1.	Αλεξανδρής Αθανάσιος	Χρίστος
2.	Αλεξόπουλος Ευριπίδης	Ιωάννης
3.	Αλεξόπουλος Ιωάννης	Κων/νος
4.	Αλεξόπουλος Κων/νος	Ιωάννης
5.	Αλεξόπουλος Χριστόφορος	Ιωάννης
6.	Αλεξοπούλου Καλλιόπη	Ιωάννης (σύζ.)
7.	Αλεξοπούλου - Μουστακαλή Χαρούλα	Κλεομένης
8.	Αναστασίου - Τσιώνα Κάρμεν	Ηλίας
9.	Βαβλέκη - Κωτούλα Ελένη	Γεώργιος
10.	Βλαχογιάννη - Κάρκα Αριστούλα	Χρήστος
11.	Βλαχογιάννη - Πανάγου Μαρία	Χρήστος
12.	Γαλάνη Ευαγγελια	Χρήστος (σύζ.)
13.	Γαλάνη - Νάκα Ντίνα	Χρήστος
14.	Γαλάνης Χρήστος	Κων/νος
15.	Γατής Απόστολος	Δημήτριος
16.	Γατής Δημήτριος	Απόστολος
17.	Γατής Νικόλαος	Αθανάσιος
18.	Γεωργιάδης Άγγελος Ζούμπου Αλίκη (σύζ.)	
19.	Γεωργιάδης Χρήστος Ζούμπου Αλίκη (μητ.)	
20.	Γηράση Αλεξάνδρα	Ηρακλής
21.	Γηράση Αλεξάνδρα	Χρήστος
22.	Γηράση - Διβάνη Αγγελική	Ευθύμιος
23.	Γηράση - Κέλλα Αγγελική	Στέργιος
24.	Γηράση - Σερπιώτου Αγορίτσα	Ηρακλής
25.	Γιαννακού – Μαυρομμάτη Βασιλική	Κων/νος
26.	Γιωτοπούλου Μαρία	Γεώργιος
27.	Γιωτόπουλος Αλέξανδρος	Γεώργιος
28.	Γιωτόπουλος Γεώργιος	Αλέξανδρος
29.	Γιωτόπουλος Χρήστος	Αλέξανδρος
30.	Γκαραγκάνη Καλλιόπη	Θέου Έλλη
31.	Γούκος Αναστάσιος	Ηρακλής
32.	Γώγος Ευριπίδης Κασινά Αλεξάνδρα (σύζ.)	
33.	Δεληστάθης Ευθύμιος	-
34.	Δήμου Γεώργιος	-
35.	Δήμου-Δεληστάθη Βικτωρία Δήμου	Κων/νος (γέν.)
36.	Δήμου Ιωάννης Τσαρούχα Ροζαλία (συζ.)	
37.	Δήμου – Μιχελή Ιφιγένεια	-
38.	Δήμου Νεοπτόλεμος	Γεώργιος
39.	Ζαχογιώργου – Μαργαρίτη Καλλιθέα	Δημήτριος
40.	Ζαχογιώργος Σπύρος	Δημήτριος
41.	Ζήσης Ζήσης	Χρήστος
42.	Ζούμπος Αγαμέμνων	Κλέαρχος
43.	Ζούμπος Άρης	Αγαμέμνων
44.	Ζούμπος Αλέξανδρος	Αριστείδης
45.	Ζούμπος Αναστάσιος	Βασίλειος
46.	Ζούμπος Αναστάσιος	Χρυσόστομος
47.	Ζούμπος Άρης	Αγαμέμνων
48.	Ζούμπος Αριστείδης	Κων/νος
49.	Ζούμπος Βασίλειος	Αριστείδης
50.	Ζούμπος Γεώργιος	Δημήτριος
51.	Ζούμπος Γρηγόριος	Κων/νος
52.	Ζούμπος Ευριπίδης	Αριστείδης
53.	Ζούμπος Κλέαρχος	Αγαμέμνων
54.	Ζούμπος Κων/νος	Αριστείδης
55.	Ζούμπος Κων/νος	Νικόλαος
56.	Ζούμπος Μάριος	Νικόλαος
57.	Ζούμπος Χρήστος	Αγαμέμνων
58.	Ζούμπος Νικόλαος	Αλέξανδρος
59.	Ζούμπου Αικατερίνη Ζούμπος Βασίλειος (σύζ.)	
60.	Ζούμπου Βάσω	Χρήστος (σύζ.)
61.	Ζούμπου - Γεωργιάδου Αλίκη	Δημήτριος
62.	Ζούμπου Ελένη	Λεωνίδας
63.	Ζούμπου - Ζαχογιώργου Αγγελική	Δημήτριος
64.	Ζούμπου Ζωή	-
65.	Ζούμπου - Κατοίκου Πόπη	Χρήστος
66.	Ζούμπου - Παλαιοχωρίδου Ζωή	Αριστείδης
67.	Ζούμπου Όλγα	Ζούμπος Κων/νος (σύζ.)
68.	Ζούμπου Παναγιώτα	Βασίλειος
69.	Ζούμπου Σοφία	Ευριπίδης (σύζ.)
70.	Θεμελή - Βασιλιάγκου Αγορίτσα	-
71.	Θεμελής Απόστολος	Χρήστος
72.	Θέος Νικόλαος	Βασίλειος
73.	Θέου - Παναγιωτίδου Έλλη	Θρασύβουλος
74.	Καλιώρας Παναγιώτης	-
75.	Καπνουτζής Γεώργιος	Περικλής
76.	Καρανάσιος Γεώργιος	Κων/νος

77. Καρανάσιος Κων/νος Γεώργιος
78. Καρανάσιος Σταύρος Γεώργιος
79. Καρανάσιου Ευαγγελία Γεώργιος
80. Κασινά - Γώγου Αλεξάνδρα Χρήστος
81. Κασινάς Ευάγγελος Χρήστος
82. Κασινάς Χρήστος Θεόφιλος
83. Κατέρη - Μοϊάνου Καλλιρρόη Κων/νος
84. Κατέρης Αθανάσιος Βασίλειος
85. Κατέρης Βασίλειος Γρηγόριος
86. Κατέρης Κων/νος Δημήτριος
87. Κατέρης Κων/νος Λάμπρος
88. Κολοβός Δημήτριος Ιωάννης
89. Κολοβός Ιωάννης Διομήδης
90. Κολοβός Φώτιος Σωτήριος
91. Κορδαλής Ευάγγελος Αρετή Τσαρούχα (γιος)
92. Κουτεντάκη - Παπαποστόλου Βάια Σεραφείμ
93. Κουτεντάκης Θεόδωρος Παπαποστόλ. Βάια (μητ.)
94. Κουτεντάκης Θεοφάνης Παπαποστόλ. Βάια (σύζ.)
95. Κουτή - Ανδρεάδη Ολυμπία Παναγιώτης
96. Κουτή Μαρία Καλλίστρατος (σύζ.)
97. Κουτή Μαρία Παναγιώτης
98. Κουτή Πηνελόπη Κουτής Παναγιώτης (σύζ.)
99. Κουτής Καλλίστρατος Ιωάννης
100. Κουτής Παναγιώτης Ιωάννης
101. Κουτής Στέφανος Χρυσόστομος
102. Κουτής Χρυσόστομος Ιωάννης
103. Κουτσιαλή - Μούντζια Αρτεμισία Γεώργιος
104. Κουτσιαλή - Τσιτσέ Βικτωρία Γεώργιος
105. Κρίκου Κασσιανή Θωμάς
106. Κρίκου Δήμητρα Κων/νος
107. Κρίκου Ευαγγελία Κων/νος
108. Κρίκου Ναυσικά Βασίλειος
109. Κρίκος Απόστολος Αριστείδης
110. Κρίκος Θρασύβουλος Θωμάς
111. Κρίκος Κων/νος Θωμάς
112. Κρίκος Κων/νος Χρυσόστομος
113. Κρίκος Νικόλαος Θωμάς
114. Κρίκος Πολύκαρπος Θωμάς
115. Κρίκου Μαρία Κρίκος Κων/νος (σύζ.)
116. Κυρίτση Χρυσάνθη Γεώργιος (σύζ.)
117. Κυρίτσης Γεώργιος Απόστολος
118. Κωσταβάρα Βασιλική Κωσταβάρ, Χρήστος (σύζ.)
119. Κωσταβάρα - ΒασιλείουΛεμονιά Χρήστος
120. Κωνσταντάρα - Κατσώρα Φωτεινή Γεώργιος
121. Κωνσταντάρας Γεώργιος Θεμιστοκλής
122. Κωνσταντάρας Θεμιστοκλής Γεώργιος
123. Κωσταβάρα - Παπαδούλη Φωτεινή Ιωάννης
124. Κωστούλας Απόστολος Βασίλειος
125. Κωτούλας Θεόδωρος Κων/νος
126. Λάσδα - Μπακογιάννη Αφροδίτη Λάμπρος
127. Λαγός Φίλιππος Δημοσθένης
128. Λαγού Αριστούλα Δημοσθένης
129. Λιακοκάπης Χρήστος -
130. Λιάκος Χρήστος Πελοπίδας
131. Λιάπης Δημήτριος Μπλέτσα Αντιγόνη (γαμπρός)
132. Μακρής Δημοσθένης Δημήτριος
133. Μακρής Φαίδων Αλκιβιάδης
134. Μακρής Χρίστος Αλκιβιάδης
135. Μανιώτη-Κουρ. Ευανθία Χριστοδ. Γλυκερία (μητ.)
136. Μανιώτης Σεραφείμ Χριστοδούλ. Γλυκερία (σύζ.)
137. Μανώλη – Γορδίου Παναγιώτα Σωτήριος
138. Μανώλη Κων/ντίνα Λάμπρος (συζ.)
139. Μανώλης Λάμπρος Κων/νος
140. Μανώλης Σωτήριος Μανώλη Παναγιώτα (πατ.)
141. Μάστορα Αδελαΐς Μάστορας Δημήτριος (σύζ.)
142. Μάστορα - Γκολιώρη Ελευθερία Δημήτριος
143. Μάστορα - Δημητράκου Ευθυμία -
144. Μάστορα - Μαυρομμάτη Αγορίτσα Δημήτριος
145. Μάστορα - Τζαμτζή Ζωή Δημήτριος
146. Μάστορας Ζήσης Δημήτριος
147. Μαυρομάτη Όλγα Κων/νος
148. Μαυρομάτης Χρυσόστομος Κων/νος
149. Μαυρομμάτη Αριστέα Χρήστος

150. Μαυρομμάτη Όλγα Χρυσόστομος
151. Μαυρομμάτης Κων/νος Δημήτριος
152. Μαυρομμάτης Χρήστος Δημήτριος
153. Μερισιώτη - Κεφαλά Χαρίκλεια Δημήτριος
154. Μιχάλης Αγαθοκλής Ευριπίδης
155. Μιχάλης Χρυσόστομος -
156. Μοϊάνος Κων/νος Κατέρη Καλλιρόη (σύζ.)
157. Μουστακαλής Δημήτριος Αλεξοπ. Εύχαρις (σύζ.)
158. Μπακογιάννης Βασίλειος Λάσδα Αφροδίτη (σύζ.)
159. Μπαλιώτας Γεώργιος (Παπαθεοδοσ. Μαρία (σύζ.)
160. Μπαρτζιώκας Ιωάννης Επαμεινώνδας
161. Μπάσιος Νικόλαος Σδρόλια Γεωργία (σύζ.)
162. Μπέκος Χρυσόστομος Απόστολος
163. Μπλέτσα Αντιγόνη Μπλέτσας Χρίστος (σύζ.)
164. Μπλέτσα Φιλίτσα Μπλέτσας Δημήτριος (σύζ.)
165. Μπλέτσας Δημήτριος Λεωνίδας
166. Μπλέτσας Νικόλαος Γεώργιος
167. Μπλέτσας Λάμπρος Δημήτριος
168. Μπλέτσας Χρίστος Λεωνίδας
169. Μπουκουβάλα – Λιάκου Κων/τίνα Πελοπίδας
170. Μπρακατσούλα Αναστασία Περικλής
171. Μπρακατσούλα – Αλεξοπούλου Έφη Σωκράτης
172. Μπρακατσούλα – Κουρκούνα Βασιλική Σωκράτης
173. Μπρακατσούλας Βασίλειος Κων/νος
174. Μπρακατσούλας Γεώργιος Περικλής
175. Μπρακατσούλας Περικλής Γεώργιος
176. Ντενίση – Τιμπλαλέξη Αθανασία
177. Ντενίση – Κωστούλα Ευαγγελία Σόλων
178. Ντρέγκα Κατερίνα Δημήτριος (σύζ.)
179. Ντρέγκας Δημήτριος Αριστείδης
180. Ντρέγκας Ευάγγελος Αριστείδης
181. Ντρέγκας Ηρακλής Νικόλαος
182. Ντρέγκας Νικόλαος Ηρακλής
183. Ξούρη Αθηνά Νεοκλής
184. Ξούρη – Πασχάλη Ευαγγελία -
185. Ξούρης Νεοκλής Δημήτριος
186. Παναγιωτίδης Κοσμάς Θέου Έλλη (μητ)
187. Παναγιωτίδης Παύλος Θέου Έλλη (σύζ.)
188. Παπαδούλης Χρίστος Κωσταβάρα Φωτεινή (σύζ.)
189. Παπαθεοδοσίου Κων/νος Αλέξανδρος
190. Παπαθεοδοσίου - Μπαλιώτα Μαρία Βασίλειος
191. Παπαϊωάννου - Βασδέκη Ελένη Χρήστος
192. Παπαϊωάννου Λάμπρος Χρήστος
193. Παπαϊωάννου π. Μάξιμος Λάμπρος
194. Παπανικολάου-Παπαϊωάν. Σωτηρία Επαμεινώνδας
195. Παπανικολάου Επαμεινώνδας -
196. Παπαντωνίου Παναγιώτης Χριστ. Αντιγόνη (σύζ.)
197. Παπαντωνίου – Πολυχρον. Ειρήνη Αντιγόνη (μητ.)
198. Παπαποστόλου – Αδαμάκη Θεοδώρα Λάμπρος
199. Παπαποστόλου Αθανασία Αλέκος
200. Παπαποστόλου Αλέξανδρος Σεραφείμ
201. Παπαποστόλου Αριστοτέλης Αλέκος
202. Παπαποστόλου Λάμπρος Σεραφείμ
203. Πολυχρονίδης Ιωάννης Ζούμπου Ζωή (σύζ.)
204. Πρίντζιος Γεώργιος Λάμπρος
205. Πρίντζιου Αθανασία Γεώργιος
206. Πρίντζιου Μαρία Λάμπρος
207. Πυργιώτη – Κυριακοπούλου Βασιλική -
208. Πυργιώτης Γεώργιος Βασίλειος
209. Πυργιώτης Θωμάς Θεμιστοκλής
210. Πυργιώτης Κων/νος Θεμιστοκλής
211. Πυργιώτης Σόλων Θεμιστοκλής
212. Ρίζου – Χατζή Αρετή Γεώργιος
213. Ρίζος Απόστολος Γεώργιος
214. Σακκά – Μακρυγιάννη Γαρυφαλλιά -
215. Σαμαράς Χρήστος Κων/νος
216. Σδρόλια Αγορίτσα Ιωάννης
217. Σδρόλια Αντιγόνη Κων/νος (σύζ.)
218. Σδρόλια Αντιγόνη Σδρόλιας Βάιος (σύζ.)
219. Σδρόλια Γεωργία Νικόλαος
220. Σδρόλια Βασιλική Σδρόλιας Χρίστος Κ. (μητ.)
221. Σδρόλια Γεωργία Πολύκαρπος (συζ.)

222. Σδρόλια Μαριάνθη
Σδρόλιας Δημήτριος (μητ.)
223. Σδρόλια – Μπάσιου Γεωργία Νικόλαος
224. Σδρόλια – Σεϊτάνη Δέσποινα -
225. Σδρόλια – Σταμάτη Αγορίτσα -
226. Σδρόλια – Συμεωνίδου Λεμονιά Χρήστος
227. Σδρόλια – Χασιώτη Αγγελική Μενέλαος
228. Σδρόλιας Αλέκος Κων/νος
229. Σδρόλιας Απόστολος Βάιος
230. Σδρόλιας Βάιος
Σδρόλιας Πολύκαρπος (πατ.)
231. Σδρόλιας Βάιος Πάρις
232. Σδρόλιας Δημήτριος Χρήστος
233. Σδρόλιας Ευριπίδης Λάμπρος
234. Σδρόλιας Θουκυδίδης Βάιος
235. Σδρόλιας Θωμάς Βάιος
236. Σδρόλιας Θωμάς Δημήτριος
237. Σδρόλιας Ιπποκράτης Ιωάννης
238. Σδρόλιας Κων/νος Απόστολος
239. Σδρόλιας Κων/νος Λουκάς
240. Σδρόλιας Κων/νος Χρίστος
241. Σδρόλιας Λουκάς Κων/νος
242. Σδρόλιας Νικόλαος Ιωάννης
243. Σδρόλιας Πάρις Βάιος
244. Σδρόλιας Πολύκαρπος Βάιος
245. Σδρόλιας Στέλιος Πάρις
246. Σδρόλιας Τριαντάφυλλος Ιωάννης
247. Σδρόλιας Χρήστος Κων/νος
248. Σδρόλιας Χρήστος Νικόλαος
249. Σδρόλιας Χρίστος
Σδρόλιας Δημήτριος (πατ.)
250. Σεϊτάνης Ματθαίος
Σδρόλια Δέσποινα (σύζ.)
251. Σερπιώτη Αλεξάνδρα Χρήστος
252. Σερπιώτη Νικολέττα Χρήστος
253. Σπανός Λάμπρος Παναγιώτης
254. Σταμάτης Χρίστος
Σδρόλια Αγορίτσα (σύζ.)
255. Τσαρούχα Αρετή Κων/νος
256. Τσαρούχα – Δήμου Ροζαλία Απόστολος
257. Τσαρούχα – Δουλγέρη Κική Κων/νος
258. Τσαρούχα – Μπέκου Σοφία Απόστολος
259. Τσαρούχα Σοφία
Τσαρούχ. Κων/νος, ιερέας (σύζ.)
260. Τσαρούχας Θωμάς Κων/νος
261. Τσαρούχας Κων/νος Θωμά
262. Τσιούμα Αικατερίνη Θωμάς
263. Τσιούμα – Δημητρόγλου Διαμαντία Θωμάς
264. Τσιούμας Παναγιώτης Θωμάς
265. Τσιούμας Φώτιος Θωμάς
266. Τσιρώνη Ευγενία
Τσιρώνης Δημήτριος (μητ.)
267. Τσιρώνη Μαρία Τσιρώνης Δημήτριος (σύζ.)
268. Τσιρώνης Δημήτριος Ευάγγελος
269. Τσιρώνης Ευάγγελος Κων/νος
270. Τσιώκου – Σδρόλια Δώρα Φαίδων
271. Τσιώλα – Κιολεΐδη Καλλιθέα Δημήτριος
272. Χάιδος Αλέξανδρος Δημήτριος
273. Χάιδος Κων/νος Δημήτριος
274. Χάιδου – Πατρώνη Ελένη Χαρίλαος
275. Χαλάτσης Αρτέμιος Νικήστρατος
276. Χαλάτσης Λάμπρος Ξενοφών
277. Χαλάτσης Νικήστρατος Ξενοφών
278. Χαλάτσης Ξενοφών Ευάγγελος
279. Χαραλάμπου Βάιος Γεώργιος
280. Χαραλάμπου - Αρέθα Θεοδώρα -
281. Χριστοδούλου Αικατερίνη Αριστείδης
282. Χριστοδούλου Αντιγόνη Αλέξανδρος
283. Χριστοδούλου Αριστείδης Αλέξανδρος
284. Χριστοδούλου Αλέξανδρος Φαίδων
285. Χριστοδούλου – Μανιώτη Γλυκερία
Αλέξανδρος
286. Χριστοδούλου Ρωμαλέα Αριστείδης
287. Ψαλτοπολου-Πρίντσιου Καλλιόπη
Λάζαρος (σύζ.)

Το Λαογραφικό μας Μουσείο

Μια 50ετία 1976 – 2026

Εισαγωγικό σημείωμα

Έκλεισαν 50 σχεδόν χρόνια από τότε που ιδρύσαμε το «Ιστορικό και Λαογραφικό» μας Μουσείο στη γενέτειρά μας τα όμορφα Κανάλια. Ήταν το δεύτερο μεγάλο έργο, με το οποίο ασχολήθηκε ο «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας», με το πολυσέλιδο βραβευμένο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης», που εξέδωσε το 1976.

Μεγάλη είναι και η ιστορία του Μουσείου μας. Να πούμε μόνο ότι άλλαξε τέσσερεις θέσεις στέγασης. Στεγάστηκε στην αρχή στο κενό, τότε, καφενείο των αδερφών Αθανασίου και Γεωργίου Πάσχου, μετά από δυο χρόνια μεταστεγάστηκε στο υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου Καναλίων, τη 10ετία του 1990 ετοιμάστηκε το Βακούφικο της πλατείας, όπου μεταφέρθηκαν τα πλείστα των αντικειμένων του και χρησίμευσε ως εκθεσιακός χώρος του Μουσείου και τέλος βρήκε μόνιμη κατοικία στο παλιό παραδοσιακό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων, όπου βρίσκεται σήμερα.

Ας δούμε, λοιπόν, εν συντομία την ιστορία του.

Η έμπνευση για την ίδρυση του Μουσείου

Δεν είχε περάσει καλά – καλά ένας χρόνος από το 1976, που εκδώσαμε, ως «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας», το πολυσέλιδο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης», το οποίο βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών τα Χριστούγεννα του ίδιου χρόνου, και μας ήρθε η ιδέα να ιδρύσουμε το Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο Καναλίων[27]. Γνωρίζαμε ήδη από δημοσιεύματα στο Βόλο, ότι τότε ιδρύθηκε ένα παρόμοιο μουσείο στο χωριό Λαύκο Μαγνησίας.

Ήταν, θυμάμαι, Πάσχα του 1977, όταν ένα βραδάκι, την ώρα που κάναμε βόλτα στην πλατεία του χωριού μας και συζητώντας διάφορα θέματα, έπεσε η ιδέα να ιδρύσουμε κι εμείς ένα παρόμοιο Μουσείο στο χωριό μας. Ήρθαμε στο Βόλο μετά το Πάσχα, συνεδριάσαμε, και αποφασίσαμε να προχωρήσουμε στις απαραίτητες διαδικασίες και ενέργειες, ώστε να λάβει σάρκα και οστά η πρώτη μας αυτή έμπνευση.

Κάποια μέρα του Φθινοπώρου του ίδιου χρόνου, μεταβήκαμε όλοι μαζί στο Λαύκο, είδαμε το Μουσείο, διαπιστώσαμε ότι δεν θέλει δα και μεγάλη προετοιμασία η έναρξη της δημιουργίας του Μουσείου και αποφασίσαμε να προχωρήσουμε, νοικιάζοντας κάποια αίθουσα κοντά στην πλατεία.

Εκείνη την περίοδο ήταν κλειστό το καφενείο του **Πάνου Πάσχου**, στην πλατεία. Δεν χάνουμε καιρό και ερχόμαστε σε επαφή με τα παιδιά του **Αθανάσιο Πάσχο** και **Γεώργιο Πάσχο**, και έναντι ενός συμβολικού ενοικίου

27. Μια ακόμη αναφορά, από άλλη οπτική γωνία, για το Λαογραφικό μας Μουσείο, καταχωρείται στο βιβλίο του **Χρήστου Δ. Μαυρομμάτη** με τίτλο: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Καναλίων Καρδίτσης, έκδοση 2016.

κλείσαμε το καφενείο για τα επόμενα χρόνια. Αφού το καθαρίσαμε, απομονώσαμε ένα χώρο για πρόχειρο εργαστήριο –το χώρο που έχει σήμερα το παρασκευαστήριο για τους καφέδες, τους μεζέδες, τα ορεκτικά και τα αναψυκτικά ο **Γεώργιος Τσιπράς**– βάλαμε ένα κάποιο παραβάν και ο υπόλοιπος χώρος έμεινε τελείως άδειος για να δεχθεί τα πρώτα αντικείμενα του Μουσείου, τα οποία ήταν της μητέρας μου **Όλγας Μαυρομμάτη**: μπουτινέλος, παλάντζα, κυπρί, βιτσέλα, γκιούμι, βαένι, ψήστης, πιθάρι, τραπεζομάντηλο κεντητό, γάστρα, τσιόλι κ.ά.

Τα αντικείμενα, αφού τα πλέναμε σε ένα σκαφίδι που είχαμε στο «εργαστήριο», τα στεγνώναμε και τα μεν ξύλινα τα περνούσαμε με ένα υγρό «ξυλαφόν», για να απολυμαίνονται από τους σκόρους και τα άλλα ζωύφια, τα δε σιδερένια τα ψεκάζαμε με κατάλληλο αντισκωριακό, που μας συνέστησε ο λαογράφος **Κίτσος Μακρής**, από το Εργαστήριο Χειροτεχνίας του Υπουργείου Πολιτισμού ΕΟΜΕΧ του Βόλου. Ύστερα τα απιθώναμε κάτω στα άκρα του πατώματος, με τάξη και με κάποια σειρά κατά είδη: χωριστά τα πήλινα, χωριστά τα μεταλλικά, χωριστά τα υφασμάτινα κ.λπ.

Η πλατεία εκείνον τον καιρό έσφυζε από ζωή και πλήθος κόσμου βολτάριζε πέρα – δώθε ή κάθονταν στα τραπεζάκια και έπινε τον καφέ του ή το ποτό του ή το ουζάκι με μεζέ λίγα στραγάλια αλμυρά. Βλέποντας ανοιχτές τις πόρτες, που μέχρι τότε ήταν κλειστές και αναμμένα τα φώτα το βράδυ στο καφενείο, το Καλοκαίρι, πλέον του 1978, έρχονταν μέσα οι Καναλιώτες για να ιδούν τι κάνουμε. Όταν δε έβλεπαν τα διάφορα αντικείμενα, κυρίως γεωργικά εργαλεία και κουζινικά, μας έλεγαν:

- Α! κι εγώ έχω ένα τέτοιο δικούλι ξύλινο στο κατώι και δεν το χρειάζομαι, να το φέρω;
- Α! κι εγώ έχω έναν τέτοιο μπουτινέλο, που μουχλιάζει σε μια γωνία της κουζίνας, να τον φέρω;
- Α! εγώ έχω πεταμένο στον κήπο ένα ξυλάλετρο, σας κάνει να το φέρω;

Και αμέσως πήγαινε ο καθένας στο σπίτι του και μας τα έφερνε όλα.

Δεν πέρασαν πολλές μέρες και το καφενείο γέμισε με διάφορα ποικίλα αντικείμενα, που είχαν λησμονηθεί στο πέρασμα του χρόνου και δεν ξέραμε ούτε καν ότι χρησιμοποιούσαν τέτοια περίεργα αντικείμενα οι παλιότεροι Καναλιώτες, όπως π.χ. αδοκάνη με κοφτερές πετρούλες και όχι με κόφτρες σιδερένιες.

Έτσι εκείνο ο Καλοκαίρι ήταν πολύ παραγωγικό, αφού συγκέντρωσε πάνω από 100 αντικείμενα λαογραφικά. Φύγαμε από το χωριό για το Βόλο και αφήσαμε εκεί υπεύθυνο τον **Θρασύβουλο Κρίκο**, ο οποίος μάλιστα ζωγράφισε και την ταμπέλα του Μουσείου, σε ένα χοντρό χαρτόνι, την οποία κρεμάσαμε στο τζάμι της εξώθυρας από το μέσα μέρος, για να φαίνεται απέξω.

Τα πρόχειρα εγκαίνια της έκθεσης και η αναζήτηση μόνιμου χώρου

Το επόμενο Καλοκαίρι εγκαινιάσαμε πρόχειρα την πρώτη έκθεση. Στους τοίχους γύρω – γύρω του καφενείου και σε ύψος ενός μέτρου, αναρτήσαμε, ξετυλίγοντας, ένα ρολό κόλας μπλε και με αυτό το φόντο κρεμάσαμε όλα τα αντικείμενα που μπορούσαν να κρεμαστούν με μικρά καρφάκια, ενώ τα υπόλοιπα τα απλώσαμε καλαίσθητα στο πάτωμα. Έτσι πλέον οι Καναλιώτες μπορούσαν να απολαύσουν μια ωραία έκθεση όλων των αντικειμένων και αρκετοί ήταν εκείνοι που καμάρωναν, όταν έβλεπαν ωραία τοποθετημένο και το δικό τους δώρο. Διότι όλα τα αντικείμενα αποτελούσαν δωρεές προς το Σύλλογο.

Το κάθε δε αντικείμενο καταγραφόταν σε ειδικό βιβλίο καταλόγου, έπαιρνε τον αύξοντα

αριθμό του, που γράφονταν σε ένα καρτελάκι, με το όνομά του και το όνομα του δωρητή του. Έτσι πέρασε και το δεύτερο Καλοκαίρι.

Για την επόμενη χρονιά μας ειδοποίησαν ότι πρέπει να μεταστεγάσουμε το Μουσείο, διότι βρέθηκε ένας Καναλιώτης που θα το νοίκιαζε για καφενείο. Αναζητήσαμε, λοιπόν, έναν άλλο κατάλληλο χώρο. Η σκέψη μας πήγε στο υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου, το οποίο δεν είχε ακόμη διαρρυθμιστεί και ήταν αβέρτο. Πλησιάσαμε τον ιδιοκτήτη του **Απόστολο Λιασκοβίτη**, ο οποίος αμέσως έκανε δεκτό το αίτημά μας και υιοθέτησε την πρότασή μας. Ο πρόεδρος του χωριού **Παναγιώτης Χριστοδούλου** ήταν καθόλα σύμφωνος, όπως και ο πολιτικός μηχανικός που έκανε τη μελέτη **Αθανάσιος Μπρακατσούλας**. Έτσι μια φθινοπωρινή ημέρα του ίδιου έτους, μεταβήκαμε εν σώματι στο χωριό, παίρνοντας μαζί μας και τον συμπατριώτη μας **Κίτσο Μακρή**. Επί τόπου μπήκαν τα σχέδια, ορίστηκε η έκταση του χώρου και ο μάστορας **Ευάγγελος Τσιώλας**, τοποθέτησε το «θεμέλιο τούβλο», που θα χώριζε το Μουσείο από την υπόλοιπη έκταση.

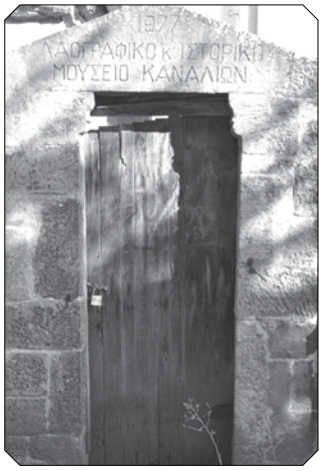
Κατευχαριστημένοι και ικανοποιημένοι, πήραμε το δρόμο της επιστροφής για το Βόλο. Στην «Ίσια τη γραμμή» μας έκανε οτοστόπ, ο **Ορέστης Βάλλας**, που τον έπιασε το άσθμα και έπρεπε να πάει εσπευσμένα στο νοσοκομείο. Το σπίτι του βρίσκεται δίπλα στο Πνευματικό Κέντρο και χωρίζεται από αυτό με ένα σοκάκι. Του είπαμε, λοιπόν, να μας δώσει την άδεια να φτιάξουμε μια σκάλα στο στενό που θα οδηγεί στο Μουσείο και θα ακουμπάει στο σπίτι του. «Μην το συζητάτε καθόλου», μας είπε. Προχωρήστε.

Κι εμείς προχωρήσαμε στα σβέλτα. Βάλαμε τον **Μιλτιάδη Αναστασίου** (κ. Μέλτα Πόλια) και έκανε τη σκάλα στο σοκάκι, άνοιξε και μια πόρτα στο υπόγειο και έτσι εκείνη η πόρτα θα αποτελούσε πλέον την είσοδο του Μουσείου. Διότι θέλαμε το Μουσείο να είναι ανεξάρτητο από τον υπόλοιπο χώρο του υπογείου, το οποίο σημειωτέο ήταν στην υπόγεια θέση από τη βορεινή πλευρά, αλλά έβλεπε τον θεσσαλικό κάμπο από την νότια πλευρά.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά έπρεπε το Μουσείο να έχει και κατάλληλη εξωτερική λιθόκτιστη είσοδο, σύμφωνη με την αρχιτεκτονική του χωριού. Την προσπάθεια αυτή ανέλαβε «εργολαβικά» και εντελώς δωρεάν, ο **Θρασύβουλος Κρίκος**, που αποτελούσε και μέλος του Συλλόγου μας. Μέσα στον καλοκαιρινό ήλιο του 1978, έψαξε στα παλιά γκρεμισμένα σπίτια και βρήκε πέτρινα αγκωνάρια από τα μαντένια και έκτισε τις δυο κολώνες της εισόδου, με όμορφη θολωτή προμετωπίδα όπου σκάλισε την επιγραφή: «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΝΑΛΙΩΝ». Παράλληλα ο **Μιλτιάδης Αναστασίου** (κ. Μέλτας Πόλιας), έψαξε και βρήκε μια παραδοσιακή εξώθυρα, με μεγάλη γύφτικη κλειδαριά και μεγάλο σιδερένιο κλειδί και την προσάρμοσε κατάλληλα. Έτσι το Μουσείο απέκτησε και ωραία εξωτερική παραδοσιακή εμφάνιση, που διατηρείται μέχρι σήμερα.

Η προετοιμασία και τα επίσημα εγκαίνια του Μουσείου

Στο νέο κτίριο η αίθουσα που διαμορφώθηκε έπρεπε να εμπλουτισθεί πλέον με έπιπλα και μάλιστα καινούργια, ξύλινα, παραδοσιακά. Ο **Κίτσος Μακρής**, πάλι μας βοήθησε και στον τομέα αυτό. Σχεδίασε τρεις μεγάλες προθήκες, ανοιχτές και χωρίς τζάμι, ώστε να είναι προσιτές στους επισκέπτες. Η μία προθήκη ήταν αμφίπλευρη και τα αντικείμενα φαίνονται και από τη μια, αλλά και από την άλλη πλευρά και θα έμπαινε στο κέντρο της αίθουσας. Σχεδίασε, επίσης, δυο – τρία ξύλινα παραδοσιακά σεντούκια, ράφια, εταζέρες,

Η εξωτερική είσοδος του Μουσείου του Πνευματικού Κέντρου με τα μαντεμένια αγκωνάρια, έργο του Θρασύβουλου Κρίκου, όπως είναι σήμερα.

σκαμπό, ντουλάπα, γραφείο κ.λπ. όλα με χωριάτικο παραδοσιακό στιλ. Ακόμη και ένα τζάκι από φελιζόλ κατασκεύασε και το έβαψε κατάλληλα, ώστε να μοιάζει πολύ με πραγματικό παραδοσιακό τζάκι του χωριού.

Όλα τα παραγγείλαμε στον έμπειρο επιπλοποιό του Βόλου **Γεώργιο Βελέντζα**, ο οποίος μέσα σε λίγους μήνες τα είχε έτοιμα. Τα φορτώσαμε σε ένα φορτηγό, τα μεταφέραμε στο χωριό και τα τοποθετήσαμε στην προκαθορισμένη θέση μέσα στη μεγάλη αίθουσα. Ύστερα, πήραμε τα αντικείμενα, που ήταν πρόχειρα βαλμένα τήδε κακείσε στο πάτωμα και τα τοποθετήσαμε το καθένα στην αρμόζουσα θέση του.

Έτσι, μια μέρα γύρω στον 15αύγουστο του 1979, προγραμματίστηκαν τα εγκαίνια στις 11 π.μ. τα οποία έγιναν από ποιον άλλο; Από τον δικό μας **Κίτσο Μακρή**, ο οποίος έκανε και την εναρκτήρια ομιλία στη μεγάλη και κατάμεστη αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου. Είπε δε μεταξύ των άλλων και τα εξής:

Τα αντικείμενα αυτά, αφού επί γενιές ολόκληρες, στα χέρια των κατοίκων του χωριού υπηρέτησαν επάξια και δημιουργικά τους κατόχους των, αποσύρονται εδώ, όχι σαν θλιβερά απομεινάρια, νεκρά στοιχεία, άχρηστοι απόμαχοι της ζωής, αλλά σαν τιμημένοι συνταξιούχοι, με ισχυρό και υγιή οργανισμό, για να παίξουν από εδώ και πέρα με άλλον τρόπο έναν σπουδαίο και λειτουργικό ρόλο ως σύμβουλοι και επίσημοι οδοδείκτες στην αδιάκοπη εξελικτική πορεία του ανθρωπίνου πολιτισμού.

Τα επίσημα εγκαίνια του Μουσείου. Ο Κίτσος Μακρής (Αριστερά) ξεναγεί τους επισκέπτες. Στη συνέχεια εικονίζονται οι: Λιασκοβίτης Ιωάννης (κ. πρίγκηπας), Χριστοδούλου Παναγιώτης, πρόεδρος, αρχιμανδρίτης – εκπρόσωπος του σεβασμιότατου, παπα – Κώστας Τσαρούχας.

Ο ίδιος έκανε και την ξενάγηση των επισήμων στο Μουσείο: τον εκπρόσωπο του Μητροπολίτη, τους προέδρους των γύρω χωριών, τους προέδρους των άλλων σωματείων των Καναλιωτών, αρκετούς άλλους προσκεκλημένους και πλήθος κόσμου.

Το μεσημέρι δόθηκε πλούσιο γεύμα εκ μέρους του Συλλόγου, για όλους τους επισήμους στο καφενείο του **Πάσχου**, το οποίο είχε αδειάσει πλέον από τους τακτικούς θαμώνες και διαρρυθμίστηκε κατάλληλα σε μια ενιαία τραπεζαρία. Παρών ήταν και ο Καναλιώτης αξιωματικός χωροφυλακής **Αθανάσιος Πάσχος**. Την προετοιμασία του γεύματος ανέλαβε η σύζυγος του προέδρου **Καασσιανή Χριστοδούλου**, που είχε δίπλα το σπίτι της, συνεπικουρούμενη και από άλλες εθελόντριες Καναλιώτισσες, για να ψήσουν στη γάστρα το φαγητό με κρέας και να το σερβίρουν.

Τα κλειδιά του Μουσείου κράτησε στο χωριό ο πρόεδρος **Πάνος Χριστοδούλου**, ενώ υπεύθυνος εκ μέρους του συλλόγου ανέλαβε ο ράφτης και ψάλτης αργότερα **Βασίλειος Σδρόλιας**, έναντι κάποιας συμβολικής ετήσιας αμοιβής.

Στερεοφωνικό για την ξενάγηση

Αφού τα αντικείμενα μπήκαν κατά ομάδες και με τη σειρά μέσα στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου, έπρεπε να υπάρξει τρόπος να γίνεται και μια υπεύθυνη ξενάγηση, επειδή ο **Βασίλειος Σδρόλιας** αρκούνταν μόνο στο να το ανοίγει και να υποδέχεται τους επισκέπτες. Σκεφθήκαμε, λοιπόν, να υιοθετήσουμε την πρόταση του **Ζήση Μάστορα**, ηλεκτρονικού – Μέλους του Δ.Σ. του Συλλόγου μας και αγοράσουμε ένα ραδιοκασετόφωνο, με το οποίο να καταγράψουμε μια αφηγηματική ξενάγηση του Μουσείου. Πραγματικά στην καταγραφή αυτή, πήραμε τα αντικείμενα με τη σειρά, από την είσοδο δεξιά και εγγράψαμε λίγα κείμεναγια το καθένα, με το όνομά του, τον δωρητή του, τη χρήση του και ό,τι άλλο αξιόλογο γνωρίζαμε.

Τα κείμενα αυτά τα μαγνητοφώνησε η **Όλγα Κ. Μαυρομάτη**, και την μαγνητοταινία την είχαμε σε πρώτη χρήση. Έτσι, μόλις έρχονταν ένας ή μερικοί επισκέπτες, πατούσαμε του κουμπί του κασετοφώνου και άρχισε η ξενάγηση με τη σειρά, ενώ οι επισκέπτες παρακολουθούσαν και ενημερώνονταν για τα αντικείμενα που έβλεπαν. Αφού τελείωνε την περιήγηση γύρω – γύρω, με τα αντικείμενα, που ήταν τοποθετημένα στις εταζέρες των τοίχων και στο δάπεδο, ύστερα έρχονταν στις κεντρικές αμφίπλευρες βιτρίνες.

Μάλλινο υφαντό χαλί του Μουσείου

Με τον τρόπο αυτό η περιήγησή τους ήταν πλήρης.

Συνέδριο αφιερωμένο στα Λαογραφικά Μουσεία

Το 1985 λάβαμε από το Υπουργείο Πολιτισμού πρόσκληση για να παρακολουθήσουμε επί 4ήμερο ένα ειδικό συνέδριο που οργανώνονταν στην Αθήνα για την ενημέρωση και την επιμόρφωση των αρμοδίων στελεχών που είχαν την ευθύνη των Λαογραφικών Μουσείων της Ελλάδος. Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε, στην Παλαιά Βουλή των Ελλήνων, στην πλατεία Κολοκοτρώνη, που είναι δίπλα στην πλατεία Καρύτση.

Έγιναν εκεί πολλές ομιλίες και εισηγήσεις για τη σπουδαιότητα των Λαογραφικών Μουσείων, τον τρόπο λειτουργίας των, την επιλογή των αντικειμένων, τον καθαρισμό και την απολύμανσή των, τον τρόπο ταξιθέτησής των και πολλά άλλα. Έγιναν ακόμη και πολλές συζητήσεις, καθώς και προβληματισμοί των υπευθύνων από διάφορα μέρη της Ελλάδος και δόθηκαν συγκεκριμένες οδηγίες για επίλυση των επί μέρους προβλημάτων.

Το Σύλλογό μας εκπροσώπησε αφιλοκερδώς, τις δύο πρώτες ημέρες ο **Κωνσταντίνος Μαυρομμάτης** και τις άλλες δύο ο **Γεώργιος Α. Γιωτόπουλος.** Με το συνέδριο αυτό το Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο Καναλίων καταγράφτηκε στα επίσημα αρχεία του Υπουργείου Πολιτισμού, και οι δύο εκπρόσωποί τους στο υπεύθυνο προσωπικό. Έκτοτε δε αρκετές φορές, μέχρι και τελευταία, μας τηλεφώνησαν από το Υπουργείο Πολιτισμού για να διαπιστώσουν αν λειτουργεί με τον ίδιο

φορέα, κάθε πότε είναι ανοιχτό, διεύθυνση και τηλέφωνο των υπευθύνων, του **Αντώνη Λάσδα** και του εκάστοτε προέδρου της Κοινότητας κ.λπ.

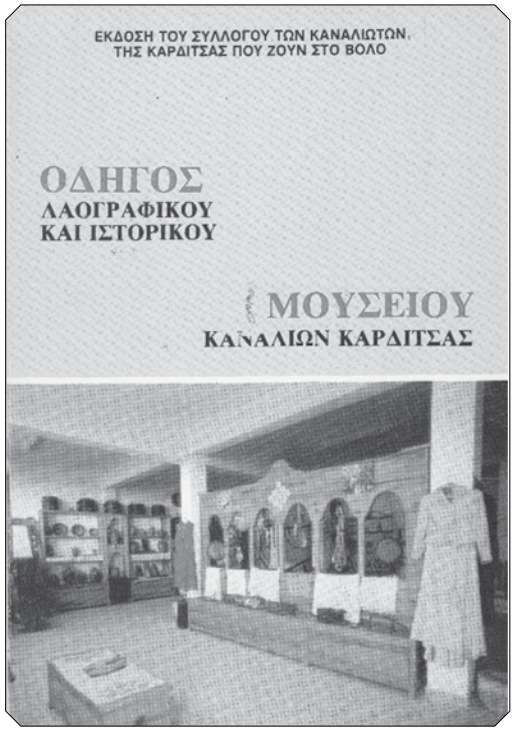
Ο «Οδηγός» του λαογραφικού μας Μουσείου

- Τι άλλο μπορούμε να κάνουμε τώρα για το Μουσείο, για να το αναδείξουμε ακόμη περισσότερο; Ρωτούσαμε τον πάντα σύμβουλό μας, **Κίτσο Μακρή**.
- Να εκδώσετε έναν «Οδηγό του Μουσείου» μας λέει.

Δεν ήταν δα και πολύ δύσκολο το εγχείρημα αυτό και αποφασίσαμε να συντάξουμε και να εκδώσουμε τον Οδηγό του Μουσείου. Πρώτα επιλέξαμε και φωτογραφίσαμε τα αντικείμενα και τις ομάδες των αντικειμένων, που θα μπορούσαν να είναι αντιπροσωπευτικά. Μια Κυριακή, πήραμε μαζί μας τον μαθηματικό – λυκειάρχη και καλό φωτογράφο **Απόστολο Παπαποστόλου**, και μεταβήκαμε από το Βόλο στο χωριό. Στη νότια βεράντα του Μουσείου, όπου είχε ήλιο, βγάζαμε ένα – ένα τα αντικείμενα και τα φωτογράφιζε ο Παπαποστόλου.

Παράλληλα πήρε και μερικές φωτογραφίες των βιτρινών του εσωτερικού χώρου, με ομαδοποιημένα αντικείμενα. Ο γραμματέας του Δ.Σ. **Γεώργιος Α. Γιωτόπουλος**, φιλόλογος, συνέγραψε τα κείμενα και πλέον το υλικό του βιβλίου ήταν έτοιμο και έπρεπε να βρούμε ένα τυπογραφείο για την εκτύπωση.

Τον 15αύγουστο του 1982, συζητώντας στην πλατεία για το ποιο θα ήταν το καταλληλότερο τυπογραφείο και να μας κάνει μια πολύ καλή τιμή και εκτύπωση, άκουσε την προβληματισμό μας, ο Καναλιώτικος γαμπρός **Χρίστος Παπασάββας**, που εργαζόταν σε τυπογραφείο των Αθηνών και προθυμοποιήθηκε

Ο «Οδηγός» του Λαογραφικού μας Μουσείου.

να μας εξυπηρετήσει έναντι συμφέρουσας αμοιβής. Το επόμενο Καλοκαίρι μας έφερε στο Βόλο, τυπωμένο καλαίσθητα τον «Οδηγό» σε 3.000 αντίτυπα. Τα οποία ακόμη μοιράζονται στους επισκέπτες του Μουσείου δωρεάν.

Περιλαμβάνει 72 έγχρωμες σελίδες στις οποίες περιγράφονται και αναλύονται τα εξής 34 αντιπροσωπευτικά αντικείμενα και υφαντά του Μουσείου: μάλλινο υφαντό χαλί – βαρέλες, βιτσέλες – μπουτινέλοι – πιθάρι – εταζέρα με καρούλια – ρόκες και τυλιγάδι – μπουζούκι και ταμπουράς – πάντα τοίχου με δεμένο λιοντάρι – σκεύη κουζίνας – αντικείμενα κουζίνας και μαντζάτου – τζάκι – ξυλάλετρο και σιδεράλετρο – αδοκάνη – γεωργικά εργαλεία – μπερντές – προθήκη εκθεμάτων – μπισίκι και σαρμανίτσα – αργαλειός για σακιά και δισάκια – φούστες μάλλινες – πάγκος τσαγκαρικής – τσικρίκια – παντόφλες γαμπριάτικες – πο-

λεμικά είδη – νυφικό φόρεμα 1918 – κεντρική προθήκη – αργαλειός – προθήκη – ξύλινη κούπα – σφραΐστερο – ενδεικτικό 1890 – δίπλωμα μεταλλίου – σταυρός σε μεταλλική πλάκα – μελανοδοχείο με θήκη για το φτερό – φλοκάτο.

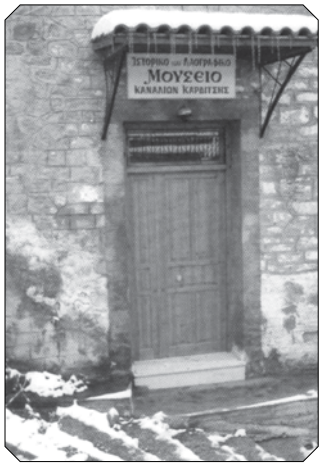
Το Εκθεσιακό Κέντρο Καναλίων του Μουσείου

Το Πνευματικό Κέντρο, όπου στεγάστηκε το Μουσείο αρχικά, ήταν κάπως μακριά από την πλατεία και έπρεπε οι επισκέπτες να ειδοποιήσουν τον υπεύθυνο **Βασίλειο Σδρόλια**, που είχε το ραφείο του στην πλατεία, να πάει μαζί τους και να το ανοίξει. Ήταν μια διαδικασία που είχε πολλές επιφυλάξεις.

Γι' αυτό το Καλοκαίρι του 1994, άρχισε να λειτουργεί η «Έκθεση του Μουσείου» σε μεγάλη αίθουσα του τότε Εκθεσιακού Κέντρου Καναλίων, που βρισκόταν στην πλατεία του χωριού, όπου εκτέθηκαν περί τα 150 αντιπροσωπευτικά αντικείμενα. Ο χώρος αυτός παραχωρήθηκε από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, διότι ήταν βακούφικο και διαμορφώθηκε κατάλληλα, τόσο με έξοδα του Συλλόγου όσο και με την επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά και με πολλή προσωπική εργασία εθελοντών Καναλιωτών. Το όλο εγχείρημα επιμελήθηκε και έβγαλε εις πέρας με πολλή προσωπική εργασία και πρωτοφανή ζήλο ο δάσκαλος του χωριού **Αντώνης Λάσδας**, ο οποίος ανέλαβε πρόθυμα, χωρίς καμιά αμοιβή, την υπευθυνότητα, τη λειτουργία και την περιποίηση της έκθεσης για όλα τα χρόνια, μέχρι το 2011, που λειτουργούσε ανελλιπώς η έκθεση στο χώρο αυτό.

Τα εγκαίνια του εκθεσιακού αυτού χώρου του Μουσείου έγιναν από τον Καναλιώτη βουλευτή **Βασίλειο Μρακατσούλα**, όταν πρόεδρος του Συλλόγου ήταν ο **Χρήστος Μαυρομμάτης.**

Αξίζει να περιγράψουμε, με κάποια λεπτομέρεια και με τη σειρά, τις προόδους των διαδοχικών εργασιών που έγιναν, για να διαμορφωθεί αυτός ο χώρος, ώστε να πάρει μια αμυδρή έστω εικόνα ο αναγνώστης.

Η είσοδος του Μουσείου το Χειμώνα, στο Εκθεσιακό Κέντρο της πλατείας

Το ισόγειο του κτιρίου αυτού ήταν ένα ψηλοτάβανο σωστό αχούρι, που το είχε ενοικιάσει από την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και το χρησιμοποιούσε ο **Γεώργιος Μπαλάφας** (κ. Πέλλης) ως αποθήκη για τον κατάστημα του Γεωργικού Συνεταιρισμού Καναλίων, που διατηρούσε επί χρόνια. Έπρεπε, λοιπόν, να πεισθεί, να το εγκαταλείψει και να χρησιμοποιήσει άλλο κτίριο, που υπήρχε στην πλατεία για την αποθήκη του. Τη διαπραγμάτευση την ανέλαβε, φυσικά, ο **Αντώνης Λάσδας**, ο οποίος βρήκε ένα άλλο κατάλληλο κτίριο εκεί δίπλα, των θυγατέρων **Γεωργίου Σπανού**, πρώην δασκάλου του χωριού. Μάλιστα ο ίδιος και ο Σύλλογός μας κατέβαλε μερικά πρώτα ενοίκια, προκειμένου ο **Γεώργιος Μπαλάφας** να δεχθεί να αποχωρήσει από την αποθήκη του Βακούφικου και να την παραδώσει στο Σύλλογο.

Ο ΧΩΡΟΣ ΑΥΤΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΘΗΚΕ ΣΕ ΑΙΘΟΥΣΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΒΟΛΟΥ ΜΕ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΛΑΣΔΑ ΚΑΙ ΕΓΚΑΙΝΙΑΣΤΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΑΛΙΩΤΗ ΒΟΥΛΕΥΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΜΠΡΑΚΑΤΣΟΥΛΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 1994

Η μαρμάρινη εντοιχισμένη πλάκα, που είναι τοποθετημένη στην ισόγεια αίθουσα του Βακούφικου, όπου στεγαζόταν το Εκθεσιακό Κέντρο του χωριού.

Μετά από πολλές διαδικασίες επιτεύχθηκε η αποχώρησή του και αμέσως ο **Αντώνης** άρχισε τις επισκευές. Πρώτα – πρώτα ξήλωσε τις 5 παλιές μισοκατεστραμμένες και πανύψηλες ξύλινες πόρτες, τόσο τις 4 που ήταν προς το δρόμο, όσο και τη διπλανή πόρτα που θα χρησιμοποιούνταν ως κύρια είσοδος. Ύστερα έπρεπε να το μπαζώσει με φερτά υλικά για να έλθει στο ίδιο επίπεδο με τη σχεδιαζόμενη είσοδο. Κατά σύμπτωση, εκείνον τον καιρό γινόταν η αναμόρφωση της πλατείας του χωριού και βγήκαν πολλά μπάζα. Αυτά τα μπάζα, αποτέλεσαν το κύριο υλικό για το δάπεδο της αίθουσας. Με θαυμαστή προθυμία ο εργολάβος της πλατείας και οι Καναλιώτες εργάτες, έφεραν εις πέρας το δύσκολο αυτό έργο, διότι μέσα από τις ανοιχτές πόρτες έμπαιναν τα μπάζα μέσα στην αποθήκη. Έγινε και μια πολύ καλή τσιμεντόστρωση με αγορασμένα υλικά και με ειδικούς μαστόρους από τα Τρίκαλα, πάνω από τα μπάζα και έτσι φάνηκε πλέον η μορφή της αίθουσας

Τότε έκτισε μέχρι το μέσο περίπου τις πόρτες που ήταν προς το δρόμο και άφησε μόνο ένα μέρος για τα παράθυρα. Παράλληλα έκανε τα εξωτερικά σοβατίσματα και επιχρίσματα, οπότε ομόρφυνε το όλο κτίριο και εξωτερικά. Τελευταία έμεινε η πλακόστρωση της αίθουσας και τα κουφώματα, που κατασκευάστηκαν με έξοδα του Συλλόγου και μια επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού, όπως ελέχθη. Επίσης ενισχύθηκε και στερεώθηκε πολύ καλά το ταβάνι, με σιδηροδοκούς, σύμφωνα με τη μελέτη του μηχανικού **Πιστρίκα Κωνσταντίνου**. Πάνω στους σιδηροδοκούς αυτού στερεώθηκε και χρωματίστηκε νέο ταβάνι. Παρά ταύτα προκειμένου να γίνουν τα εγκαίνια του Εκθεσιακού Κέντρου Καναλίων του Μουσείου, το 1994, ο Σύλλογος χρεώθηκε κάπου 400.000 δρχ. Το χρέος αυτό αποσβέστηκε τα επόμενα χρόνια.

Βέβαια και παλιότερα ο Σύλλογος επιχορηγήθηκε για το Μουσείο, κάπου 70.000 δρχ. από εισφορές Καναλιωτών, 40.000 δρχ. από την Αγροτική Τράπεζα, 100.000 δρχ. από τον Ε.Ο.Τ., 100.000 δρχ. από το Υπουργείο Πολιτισμού και από άλλες πηγές.

Κάθε χρόνο, το Καλοκαίρι, το Εκθεσιακό Κέντρο της πλατείας, κατακλυζόταν από επισκέπτες, Καναλιώτες και μη, γιατί εκτός από τα αντικείμενα του Λαογραφικού Μουσείου φιλοξενούνταν και διάφορες εκθέσεις, ζωγραφικής, με καναλιώτικα θέματα, βιβλίου Καναλιωτών συγγραφέων, γραμματοσήμου με αστρονομικά θέματα, πινάκων ζωγραφικής κ.ά.

Οι προθήκες του Μουσείου και η διαρρύθμιση των αντικειμένων του

Δεν έμενε, πλέον, παρά να κατασκευασθούν ή να εξευρεθούν οι κατάλληλες προθήκες, όπου θα τοποθετούνταν όμορφα και κατά είδη τα 150 περίπου αντικείμενα που θα επι-

Προθήκη με πλεκτά και κεντητά.

λεγούν και θα μεταφερθούν από το Μουσείο του Πνευματικού Κέντρου, στο Εκθεσιακό Κέντρο της πλατείας. Διότι στο μεταξύ, τα αντικείμενα του Μουσείου ξεπέρασαν τα 500.

Κατά σύμπτωση, εκείνη τη χρονιά πωλήθηκε στο Βόλο το Φαρμακείο του φαρμακοποιού **Κυριάκου Νησιώτη**, και οι βιτρίνες του εκποιούνταν σε προσιτή τιμή. Δεν χάνουμε, λοιπόν, την ευκαιρία και διαπραγματευόμαστε την αγορά τριών μεγάλων μεταλλικών προθηκών με τζάμια. Ένα Σαββατοκύριακο τις φορτώνουμε σε ένα φορτηγό και τις μεταφέρουμε στο χωριό, επί προεδρίας **Χρήστου Μαυρομμάτη**.

Εκεί δυσκολευτήκαμε πολύ να τις περάσουμε μέσα από την είσοδο, διότι μόλις και μετά βίας χωρούσαν. Τοποθετήθηκαν ανάμεσα στα παράθυρα και από εκεί και πέρα πλέον ανέλαβε ο **Αντώνης** τη μεταφορά των αντικειμένων, από το υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου, άλλοτε κουβαλώντας τα ένα – ένα και άλλοτε με αγροτικά αυτοκίνητα των χωριανών. Τα έφερνε, τα καθάριζε και τα τοποθετούσε ομαδικά στην αρμόζουσα θέση, χωριστά τα πήλινα, χωριστά τα τσίγκινα, χωριστά τα κεντήματα, χωριστά τα μεγαλύτερα σε όγκο.

Έτσι κατορθώθηκε και έγιναν τα εγκαίνια το 1994, όπως σημειώθηκε πιο πάνω.

Έκτοτε, ο **Αντώνης Λάσδας** ήταν εκείνος που το συντηρούσε, το καθάριζε, το άνοιγε τις Κυριακές, υποδέχονταν και ξεναγούσε τους επισκέπτες. Πού και που, σπάνια, όταν δεν μπορούσε να είναι παρών, το άνοιγε ο εκάστοτε πρόεδρος του χωριού. Ιδιαίτερα τον Αύγουστο και μάλιστα την ημέρα του 15αύγουστου, που πανηγύριζε το χωριό, πλήθος επισκεπτών περνούσε το κατώφλι του.

Ως ελάχιστο δείγμα της ευγνωμοσύνης του Συλλόγου μας για τις τόσες υπηρεσίες του **Αντώνη Λάσδα** τόσο προς το Σύλλογό μας όσο και γενικότερα προς το χωριό μας, τα Κανάλια, τον τιμήσαμε σε ειδική συνεστίαση του Συλλόγου μας, όπως σημειώσαμε σε άλλη σελίδα του παρόντος[28] βιβλίου. Αλλά και ο Σύλλογος της Καρδίτσας τον τίμησε καθώς και ο Σύλλογος των Αθηνών, για τη μεγάλη προσφορά του και τα δημιουργικά έργα του που επιτέλεσε στο χωριό μας.

Οι σχετικές πλακέτες παρατίθενται τη συνέχεια.

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ Ν ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

ΣΤΟ ΣΥΓΧΩΡΙΑΝΟ ΜΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟ

ΑΝΤΩΝΗ ΛΑΣΔΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ
ΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Τ Ι Μ Η Σ Ε Ν Ε Κ Ε Ν

28. Βλ. σελ. 327

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»

ΑΠΟΝΕΜΕΤΑΙ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ ΣΤΟΝ

ΑΝΤΩΝΗ ΛΑΣΔΑ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

ΕΠΙΤΙΜΟΥ ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΚΑΝΑΛΙΑ 11 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2019

ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΛΑΜΠΡΟΣ Α. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

Η ΓΕΝΙΚΗΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΙΣΑΒΕΛΛΑΓΙΔΑΡΑΚΟΥ

Η μεταστέγαση του Μουσείου στο Δημοτικό Σχολείο

Γύρω στο έτος 2000, το παλιό παραδοσιακό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων – δωρεά από το 1918, του εθνικού ευεργέτη **Ανδρέα Συγγρού**, είχε ερημωθεί από παιδιά, τα οποία φοιτούσαν πλέον στο νέο και προσηλιακό κτίριο, που στο μεταξύ κατασκευάστηκε απέναντι στον ίδιο χώρο. Κάποια φορά ο διευθυντής της Εφορίας Νεοτέρων Μνημείων του Βόλου **Δημήτριος Παλιούρας**, επισκέφτηκε το χωριό και το βρήκε κατάλληλο για αναπαλαίωση. Παράλληλα είδε και το Λαογραφικό Μουσείο, που ήταν στο υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου και μας έκανε την πρόταση να γίνει η αναπαλαίωση του παλιού κτιρίου του Δημοτικού Σχολείου και να μεταφερθεί εκεί το Μουσείο.

Η σημερινή είσοδος του Μουσείου στο παλιό παραδοσιακό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου

Το παλιό πέτρινο κτίριο του Δημοτικού σχολείου όπου στεγάζεται πλέον το Λαογραφικό Μουσείο. Στο βάθος το νέο κτίριο του Δημοτικού Σχολείου.

Μεταφέρει για να τοποθετήσει στη θέση του το γύφτικο φυσερό, δώρο ενός σιδερά του χωριού. (Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ» Απρίλιος, 2011, τ. 115)

Την ιδέα την βρήκαμε πολύ καλή και δώσαμε την συγκατάθεσή μας. Μας ζήτησε τότε, έναν γενικό κατάλογο των δωρητών αντικειμένων του Μουσείου, με τα επί μέρους αντικείμενα που ο καθένας δώρισε, για να τα υποβάλει στο Υπουργείο Πολιτισμού και να πετύχει την έγκριση και χρηματοδότηση. Τον επόμενο χρόνο ήρθε η έγκριση 50.000 δρχ. για την αναπαλαίωση και ανακατασκευή των εσωτερικών χώρων του Μουσείου.

Αμέσως άρχισαν οι εργασίες. Άλλαξε όλως διόλου η στέγη, αντικαταστάθηκαν τα πατώματα, κατασκευάστηκαν νέα κουφώματα με την κεντρική είσοδο, γκρεμίστηκε το μεσότοιχο δύο αιθουσών και μπαζώθηκε το υπόγειο. Αυτό το τελευταίο δεν έπρεπε να γίνει διότι το πάτωμα στηρίχθηκε πλέον πάνω στο χώμα του μπαζώματος και από την υγρασία πλέον σήμερα άρχισαν να σαπίζουν τα σανίδια και να φυτρώνουν χορτάρια στις γωνίες. Κάτι ήξεραν οι παλιοί μάστορες του χωριού και άφησαν ελεύθερο το υπόγειο για να αερίζεται το πάτωμα. Μάλιστα άφησαν και τρία μεγάλα παράθυρα από το κάτω μέρος του υπογείου, ώστε ο αερισμός να είναι εναλλασσόμενος.

Εργαλεία του οργώματος
στο διάδρομο του νέου κτιρίου.

Στο χώρο αυτό μεταφέρθηκαν και οργανώθηκαν κατά θεματική διάταξη όλα τα αντικείμενα του Εκθεσιακού Κέντρου Καναλίων (το οποίο αργότερα εγκαταλείφθηκε για να χρησιμοποιηθεί ως κυλικείο της Κάτω Εκκλησίας), καθώς και τα περισσότερα (όσα μπόρεσαν να χωρέσουν) από το υπόγειο Μουσείο του Πνευματικού Κέντρου Καναλίων. Η μεταφορά αυτή, η τοποθέτηση, η αναπαλαίωση και η γενικότερη επιμέλεια των αντικειμένων έγινε και πάλι από το μόχθο και το μεράκι του δάσκαλου του χωριού **Αντώνη Λάσδα.**

Η μεταφορά άρχισε από το Πάσχα του 2011 και τελείωσε το Πάσχα του 2012. Επί ένα χρόνο ο Αντώνης εργαζόταν καθημερινά

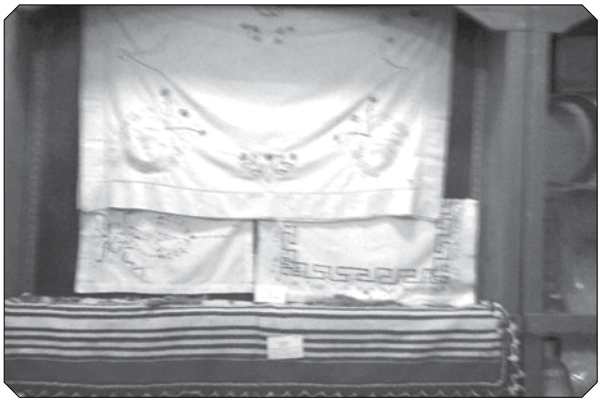
Η κεντρική αμφιθεατρική προθήκη με
κρεμασμένα διάφορα αντικείμενα.

Προθήκη με διάφορα αντικείμενα.
Από αριστερά ξεχωρίζουν: Λανάρια,
μπουτιμέλος, γαλόγκαζο, κουδούνι τσίγκινο
καζάνι κ.ά.

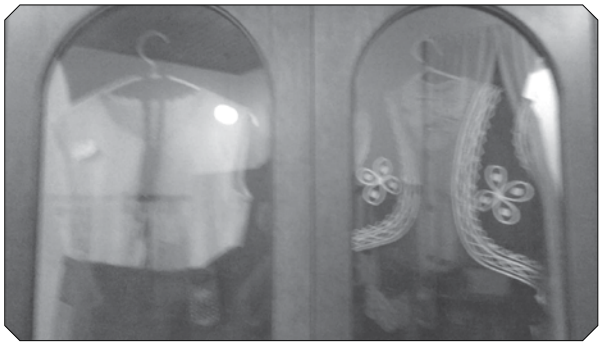
Προθήκη με ραπτομηχανές.

Προθήκη με κεντητά και μαντανία αργαλειού.

Εργαλεία μαραγκού (κυρίως).

Βιτρίνα με πλεκτά και κεντητά.

Προθήκη με σκεύη για ζύμωμα (σκαφίδι, πλάστη κ.ά.).

Η «γωνιά» (τζάκι).

για να μεταφέρει τα έπιπλα και τα αντικείμενα στη νέα τους θέση τοποθετώντας τα με τάξη και ευπρέπεια. Η όλη νέα εγκατάσταση στοίχισε στο Σύλλογο, με πρόεδρο τον **Αρτέμη Χαλάτση**, περίπου 4.000 €.

Και δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση η μεταφορά αυτή, ιδιαίτερα των μεγάλων προθηκών, τόσο του Εκθεσιακού Κέντρου, όσο και του υπογείου Μουσείου του Πνευματικού Κέντρου. Και του μεν Εκθεσιακού Κέντρου, αφού βγήκαν με μεγάλη δυσκολία οι προθήκες, μεταφέρθηκαν με φορτηγάκι στο Σχολείο, του δε Πνευματικού Κέντρου αναγκάστηκαν να τις βγάλουν έξω στη βεράντα, να τις δέσουν με τριχιές, να τις τραβήξουν στην πάνω βεράντα και από εκεί να τις βγάλουν στο δρόμο και να τις κουβάλησαν στο Σχολείο με φορτηγάκι. Στη μεταφορά αυτή βοήθησαν και μερικοί Αλβανοί, που εργάζονταν, τότε, στο χωριό, με κύριο παράγοντα τον μαραγκό του χωριού **Κωνσταντίνο Πέτρου**.

Ένα από τα δύσκολα σημεία αυτής μεταφοράς ήταν και η τοποθέτηση στο βάθος της αίθουσας, της μεγάλης κάδης, που την πήραμε από το κατώι του **Ιωάννη Λιασκοβίτη**, (κ. πρίγκηπα) ως μεγάλη δωρεά του, η οποία επουδενί λόγω χωρούσε να βγει από το κατώι του ολόκληρη και να μπει από την πόρτα ή και από το παράθυρο του κτιρίου του σχολείου. Τότε ο πάντα προνοητικός **Αντώνης Λάσδας**, με τη βοήθεια και του **Μιλτιάδη Αναστασίου** (κ. Μέλτα Πόλια), την έλυσε σιγά – σιγά, έβγαλε και αρίθμησε τα μεταλλικά στεφάνια από κάτω προς τα πάνω και ύστερα έβγαλε και αρίθμησε με τη σειρά μια – μια τις ξύλινες μακριές δόγες της κάδης.

Η μεγάλη κάδη του Ιωάννη Λιασκοβίτη, με μερικά αγγεία τριγύρω.

Τις δόγες αυτές τις έπλυνε και τις καθάρισε επισταμένα, και λίγες – λίγες τις μετέφερε στο κτίριο του σχολείου. Εκεί άρχισε πλέον ο **Μέλτας** να συνθέτει την κάδη, τοποθετώντας με τη σειρά τις αριθμημένες δόγες, τη μία δίπλα στην άλλη κατά αύξοντα αριθμό. Για να στηρίζονται δε όρθιες, προσαρμοσμένες στην κυκλική ξύλινη βάση, δεμένες με το πρώτο χαμηλότερο στεφάνι, είχε δύο Αλβανούς, που ο ένας τις κρατούσε από τη μέσα μεριά ενώ ο άλλος από την έξω. Ο ίδιος **Μέλτας** σφυροκοπούσε τα επόμενα μεταλλικά στεφάνια, σιγά – σιγά, γύρω – γύρω, με ιδιαίτερη μαεστρία, ώστε να σφίξουν τις δόγες και όταν πια έφθασε στο μέσο της όλης εργασίας και η κάδη πήρε την τελικής της μορφή, κατάκοπος και καταϊδρωμένος στάθηκε απέναντι στο παράθυρο και θαύμαζε το έργο του. Ήμουν παρών σε όλη αυτή τη διαδικασία, βοηθώντας κι εγώ κατά το δυνατόν, και πραγματικά θαύμαζα την επιδεξιότητά του, την ενεργητικότητά του και την αξιοσύνη του.

Στο διάδρομο, απέναντι ακριβώς από την είσοδο του Μουσείου, τοποθετήθηκε μεγάλη μαρμάρινη πλάκα η οποία αναγράφει:

Διάφορα σκεύη της κουζίνας.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΝΑΛΙΩΝ ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΤΟ 1976 ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΚΑΝΑΛΙΩΤΩΝ ΒΟΛΟΥ ΚΑΙ ΣΤΕΓΑΣΤΗΚΕ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΝΑΛΙΩΝ. ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΝΑΛΙΩΝ (ΔΩΡΕΑ ΑΝΔΡΕΑ ΣΥΓΓΡΟΥ, 1918) ΠΟΥ ΑΝΑΠΑΛΑΙΩΘΗΚΕ ΜΕ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΜΕΤΑΦΕΡΘΗΚΕ, ΑΝΑΝΕΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΘΗΚΕ ΜΕ ΝΕΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΠΡΟΘΗΚΕΣ ΤΟ 2011, ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ **ΑΝΤΩΝΗ ΛΑΣΔΑ** ΚΑΙ ΤΗ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΜΑΣ. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2011

Η μεγάλη μαρμάρινη εντοιχισμένη πλάκα που είναι τοποθετημένη στο διάδρομο, απέναντι από την κεντρική είσοδο του παλιού παραδοσιακού κτιρίου του Δημοτικού Σχολείου,

Ο Αντώνης, καμαρώνοντας το έργο του

Προσπάθεια νομικής κατοχύρωσης του Μουσείου

Από τότε που θεσμοθετήθηκαν οι Δήμοι, η Κοινότητα Καναλίων υπήχθη στο Δήμο Ιθώμης και το κτίριο του Δημοτικού Σχολείου ανήκε πλέον εκεί. Για την καλύτερη νομική κατοχύρωσή του κάναμε ειδική παράσταση στο Δήμαρχο **Σταύρο Παπαγεωργίου**, για να αναλάβει πλέον ο Δήμος την κυριότητα, την επιμέλεια, τη συντήρηση και τα έξοδα λειτουργίας του Μουσείου. Πραγματικά ο Δήμος δέχτηκε την πρόταση και έκανε ένα προσχέδιο Κανονισμού, το οποίο μας το έδωσε για να το επεξεργαστούμε και να κάνουμε τις προτάσεις μας. Στις 24.6.2004, στείλαμε τις βελτιώσεις και συμπληρώσεις του Κανονισμού, τι οποίες, όμως, δεν έλαβε σοβαρά υπόψη του και με την υπ' αριθ. 10.141/ ΦΕΚ 1158/ 30.7.2004 (τεύχος Β΄) απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, ενέκρινε τη «Σύσταση Νομικού Προσώπου στο Δήμο Ιθώμης με την επωνυμία «Λαογραφικό Μουσείο Δ. Δ. Καναλίων».

Δυο χρόνια αργότερα με το υπ' αριθ. 3/10.4.2006, και με πρωτοβουλία του **Γεωργίου Β. Πυργιώτη**, μέλους του Συλλόγου μας, κάλεσε ο Δήμαρχος το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του Λαογραφικού Μουσείου για να συζητήσει την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του. Πήγαμε, λοιπόν, όλοι μαζί εν σώματι από το Βόλο στην έδρα του Δήμου, στο Φανάρι και συζητήσαμε διεξοδικά όλα τα ζητήματα. Εκείνο που μας ενδιέφερε περισσότερο να διευκρινίσουμε ήταν η έδρα του Μουσείου να είναι μόνιμα τα Κανάλια, διότι ακούστηκε ότι θα μπορούσε να ιδρυθεί Μουσείο Δήμου Ιθώμης. Μας βεβαίωσε λοιπόν, ο Δήμαρχος ότι το Μουσείο θα στεγάζεται μόνιμα στο κτίριο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων.

Μερικά χρόνια αργότερα, μάλιστα, διόρισε και τους δύο πρώτους υπαλλήλους του, με σύμβαση ορισμένου χρόνου, βάσει ενός προγράμματος που έτρεχε εκείνον τον καιρό ο

Δήμος. Τέλος με την 213/2010/ απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, του Δήμου Ιθώμης παραχωρήθηκε η χρήση του παλιού Δημοτικού Σχολείου του Δημοτικού Διαμερίσματος Καναλίων ειδικά για τη στέγαση του Μουσείου.

Αργότερα, με την νέα μεταρρύθμιση των Δήμων της Ελλάδας,, ο Δήμος Ιθώμης καταργήθηκε και υπήχθη στον Δήμο Μουζακίου, οπότε όλες αυτές οι αποφάσεις βρέθηκαν στον αέρα. Έτσι έμεινε ο μόνος ουσιαστικός ιδιοκτήτης του Μουσείου Καναλίων ο Σύλλογός μας, φροντίζοντας για τη καλή συντήρησή του και την εν γένει λειτουργία του.

Υπεύθυνος πλέον του Μουσείου, ήταν, είναι και παραμένει ες αεί, ο **Αντώνης Λάσδας**, συνεπικουρούμενος από τον πρόεδρο της Κοινότητας **Χριστόδουλο Ζέκιο**. Όσοι θέλουν να το επισκεφθούν είτε κλείνουν τηλεφωνικά συνάντηση μαζί τους, είτε ευκαίρως – ακαίρως, όταν βρίσκονται στο χωριό, μπορούν να επισκεφθούν το Μουσείο. Διότι ο Αντώνης ποτέ δεν αρνήθηκε να πηγαίνει, ανά πάσα ώρα και στιγμή και να τους ξεναγήσει, ανεβαίνοντας μάλιστα από την Καρδίτσα μερικές φορές, όπου είναι η μόνιμη κατοικία του το Χειμώνα. Αισθάνεται δε ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση με την ξενάγηση αυτή και πάντα την τελειώνει με μεγάλη όρεξη, καταϊδρωμένος το Καλοκαίρι, έστω, αλλά πλήρως ευχαριστημένος. Του αξίζουν θερμά συγχαρητήρια για το ακούραστο αυτό έργο που προσφέρει όλα αυτά τα χρόνια και ο Σύλλογος του χρωστάει πολλαπλά χάρη για την τόση προσφορά του. Αλλά και οι Καναλιώτες που δώρισαν τα διάφορα αντικείμενα, αισθάνονται μεγάλη ευτυχία καθώς βλέπουν τα αντικείμενά τους να είναι με τάξη και ευπρέπεια τοποθετημένα με τη σειρά, ως μόνιμοι «τιμημένοι συνταξιούχοι», αντί να βρίσκονται σε αχρηστία στα κατώγια των σπιτιών τους, παραμελημένα, ξεχασμένα, άχρηστα ή και πεταμένα ακόμη.

Ο Νικόλαος Δ. Νικολάου ως μαθηματικός και ως άνθρωπος

Αποσπάσματα από την ομιλία κατά τα εγκαίνια της προτομής του[29]

Ο **ΝικόλαοςΝικολάου** του Δημητρίου γεννήθηκε στα Κανάλια της Καρδίτσας το 1875 από φτωχούς γονείς, που ασχολούνταν κυρίως με τη γεωργία. Το μικρό σπιτάκι, στο οποίο γεννήθηκε και μεγάλωσε, σώζεται ακόμη δίπλα από το σπίτι του αείμνηστου **Γεωργίου Κυρίτση**, δάσκαλου και ιδρυτικού μέλους του Συλλόγου μας στο Βόλο και των αδελφών του **Αρχοντή Κυρίτση**, που ευτύχησα να τον έχω δάσκαλό μου και του **Θωμά Κυρίτση**, τ. επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης. Σήμερα χρησιμοποιείται πλέον ως αποθήκη.

Ο Νικόλαος Δ. Νικολάου (1875 – 1963)

Φοίτησε στο 4τάξιο Δημοτικό Σχολείο Καναλίων και αμέσως πήγε στο 3τάξιο Σχολαρχείο Φαναρίου και στο 4τάξιο Γυμνάσιο Καρδίτσας[30].

29. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν στις 12 Αυγούστου 2000, στο προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων, όπου έγιναν και τα αποκαλυπτήρια της προτομής του από το Δήμαρχο Ιθώμης **Σταύρο Παπαγεωργίου**, όταν πρόεδρος του Συλλόγου μας ήταν ο **Γεώργιος Γιωτόπουλος**.

30. Άρθρο **Μιχαήλ Κασιούρα**, μαθηματικού, σε εφημερίδα της Καρδίτσας του Φεβρουαρίου 1963.

Ήταν πολύ καλός μαθητής και είχε ιδιαίτερη κλίση στα μαθηματικά, στα οποία αρίστευε κάθε χρονιά και γι' αυτό ο πατέρας του αποφάσισε, ύστερα και από την επιμονή του ίδιου του Νικολάου, να τον στείλει στην Αθήνα για να σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο.

Στα «Θεσσαλικά Χρονικά» του 1935 αναφέρονται τα εξής για τις σπουδές και το έργο του:

Ο **Νικόλαος Δ. Νικολάου** « *Εσπούδασε μαθηματικά, αναγορευθείς διδάκτωρ τω 1899, αριστεύσας. Εδίδαξεν εν Καρδίτση και Αθήναις μέχρι το 1932 ένθα διέπρεψεν, καταλαβών λίαν επίζηλον θέσιν διά τας μεθοδικωτάτας διδασκαλίας του και κριτικάς παρατηρήσεις. Αποσυρθείς της δημοσίας υπηρεσίας διευθύνει Μαθηματικόν Φροντιστήριον εις ο μετά ενθουσιασμού προασκεί τους υποψηφίους διά τας ανωτέρας του κράτους σχολάς. Σύνεγραψεν όλην σειρά των εν τοις Γυμνασίοις και Λυκείοις διδασκομένων μαθημάτων*».

Το 1898, λοιπόν, έλαβε το πτυχίο του με άριστα και αμέσως έκανε το διδακτορικό του, το οποίο επίσης το πήρε με άριστα. Έτσι δίκαια, σε όλα τα βιβλία του που έχει εκδώσει, αναγράφει κάτω από το όνομά του και τον τίτλο του «Αριστοβαθμίου διδάκτορος των μαθηματικών». Στο μεταξύ έγινε κάτοχος της γαλλικής γλώσσας, την οποία έμαθε μόνος του χωρίς φροντιστήριο[31].

Μετά τις σπουδές του διορίστηκε ως καθηγητής των μαθηματικών πρώτα στο Γυμνάσιο Καλαμπάκας και μετά από μερικά χρόνια μετατέθηκε στο Γυμνάσιο Καρδίτσας, όπου δίδαξε επί 10 χρόνια περίπου μέχρι[32] το 1915. Εκεί υπήρξε ο πρώτος οργανωτής του εργαστηρίου φυσικής αν και ήταν μαθηματικός.

Ύστερα μετατέθηκε στο 4ο Γυμνάσιο Αθηνών και λόγω της άριστης επίδοσής του ως καθηγητής των μαθηματικών, τοποθετήθηκε στην Πρότυπη Βαρβάκειο Σχολή. Η τιμητική αυτή διάκριση ήταν τόσο μεγάλη για την εποχή εκείνη, την προπολεμική, ώστε σε όλα πάλι τα συγγράμματά του, κάτω από το όνομά του συμπληρώνει ότι είναι καθηγητής των μαθηματικών της Προτύπου Βαρβακείου Σχολής των Αθηνών. Παράλληλα δίδαξε και Β΄ Πρακτικό Λύκειο Αθηνών, όπου φοιτούσαν μαθητές με ιδιαίτερη κλίση προς τα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες, λίγο αργότερα δε δίδαξε στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης, όπου μετεκπαιδεύονταν οι καθηγητές των μαθηματικών. Έγινε μέλος της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας και της Ελληνικής Αστρονομικής Ένωσης και έδωσε πολλές διαλέξεις στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των Συλλόγων αυτών. Ειδικά εκ μέρους της Αστρονομικής Ένωσης έδωσε διαλέξεις στην αίθουσα της Εταιρείας των Φίλων του Λαού με θέματα: «Άνθρωπος εις την Σελήνην», «Η αστρονομία του αοράτου» κ.α.[33]

Η προτομή του Ν. Νικολάου που ανεγέρθηκε το έτος 2000 στο προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων.

Το 1923 παράλληλα με τη δημόσια εκπαιδευτική του υπηρεσία ίδρυσε και το «Μαθηματικό Φροντιστήριο», το οποίο, σύμφωνα με τις διηγήσεις που άφησε στα παιδιά του, είχε την πρώτη χρονιά μόλις 5 υποψήφιους για το Πολυτεχνείο, οι οποίοι, όμως, όλοι πέτυχαν και έτσι η φήμη του νεοσύστατου φροντιστηρίου

31. Βλ. **Μ. Κασιούρα**, ό.π.

32. Βλ. **Μ. Κασιούρα**, ό.π.

33. Βλ. **Μ. Κασιούρα**, ό.π.

Το σπίτι όπου γεννήθηκε ο Νικόλαος Δ. Νικολάου, όπως είναι σήμερα.
Αριστερά: με την είσοδο και το παράθυρο.
Δεξιά: πλάγια όψη, μπροστά από το σπίτι των αδελφών Κυρίτση.

έλαβε μεγάλες διαστάσεις. Έτσι πολύ γρήγορα οι τρόφιμοί του αυξήθηκαν απότομα, με αποτέλεσμα να φτάσει τους 200 υποψήφιους, οι οποίοι προορίζονταν κυρίως για το Πολυτεχνείο, τη Φυσικομαθηματική Σχολή και τις Στρατιωτικές Σχολές. Ένα ολόκληρο σχολείο ήταν το φροντιστήριό του αυτό, με μαθητές όλους υποψηφίους ανωτάτων σχολών.

Εννέα χρόνια αργότερα, το 1932, κρίθηκε ασυμβίβαστη για τους καθηγητές η διπλή εργασία του δημοσίου υπαλλήλου και του φροντιστή. Έτσι ο **Νικόλαος Νικολάου** αναγκάστηκε να αποχωριστεί τη μία από τις δυο μεγάλες αγάπες του. Προτίμησε τότε να αφήσει την πρώτη, δηλ. του δημοσίου υπαλλήλου και να την αναπληρώσει με την ακόμα μεγαλύτερη απασχόλησή του στη συγγραφική δράση, ιδιαίτερα γράφοντας βιβλία για τη μαθητιώσα νεολαία.

Παράλληλα, όπως είπαμε, άρχισε και τη συγγραφική δράση. Δεν γνωρίζουμε[34] πότε ακριβώς άρχισε να γράφει και να εκδίδει τα καλογραμμένα και με αυστηρή μαθηματική γλώσσα διδακτικά και βοηθητικά για τους μαθητές και τους υποψήφιους μαθηματικά του βιβλία. Πάντως στις αρχές της 10ετίας του '30 έχουμε αρκετές εκδόσεις βιβλίων του, όπως τη Θεωρητική Αριθμητική, τη Μεγάλη Στοιχειώδη Άλγεβρα, τη Μεγάλη Στοιχειώδη Γεωμετρία, την Κοσμογραφία κ.ά. Όλα δε τα βιβλία του εκδόθηκαν από τον ίδιο εκδοτικό οίκο του **Δημ. Ν. Τζάκα** και **Στέφ. Δελαγραμμάτικα**.

Η Μεγάλη Στοιχειώδης Άλγεβρα π.χ. είχε 5η έκδοση, το 1950, η Θεωρητική Αριθμητική είχε 6η έκδοση το 1958, η Κοσμογραφία 8η έκδοση το 1959, η Μεγάλη Στοιχειώδης Γεωμετρία 8η έκδοση το 1960, η Μεγάλη Ευθύγραμμος Τριγωνομετρία 7η έκδοση, η Στοιχειώδης Ευθύγραμμη Τριγωνομετρία 9η έκδοση κ.λπ.

34. Στις 5.12.2000 ο γιος του **Δημήτριος Νικολάου** (μηχανολόγος μηχανικός και πολιτικός μηχανικός) μας τηλεφώνησε και μας είπε ότι το πρώτο βιβλίο του **Ν. Νικολάου** ήταν η «Πρακτική Αριθμητική» με κόκκινο εξώφυλλο που εκδόθηκε το 1920 από τον εκδοτικό οίκο **Τζάκα - Δελαγραμμάτικα**. Είχε μεγάλη απήχηση στους μαθηματικούς και στο κοινό της εποχής και έτσι πωλήθηκε γρήγορα και απέφερε στο συγγραφέα κέρδος 5000 δρχ., με τις οποίες αγόρασε ένα πιάνο για την κόρη του που είχε κλίση στη μουσική και αργότερα διέπρεψε σ' αυτή.

Όλα τα βιβλία του **Νικόλαου Νικολάου** είχαν εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας ως διδακτικά βιβλία και κυκλοφορούσαν ως βοηθητικά της διδασκαλίας των μαθητών στη Μέση Εκπαίδευση. Μέχρι και τα μέσα της 10ετίας του '60, η Γεωμετρία, η Τριγωνομετρία και η Κοσμογραφία αποτελούσαν τα βασικά βιβλία όλων των μαθητών των 4ων ανωτέρων τάξεων του 6ταξίου Γυμνασίου. Η Τριγωνομετρία δε παρέμεινε ως διδακτικό βιβλίο μέχρι και το τέλος της 10ετίας του '70.

Το τελευταίο βιβλίο που εξέδωσε ήταν η Μεγάλη Κοσμογραφία του, που κυκλοφόρησε το έτος του θανάτου του, το 1963. Ήταν τότε η χρυσή εποχή για το μάθημα της Κοσμογραφίας, αφού η αστρονομία και η διαστημική καθημερινά γνώριζαν καινούργιες προόδους. Ήδη το 1957 είχε σταλεί ο Σοβιετικός «Σπούτνικ» στο Διάστημα, λίγο αργότερα η σκυλίτσα «Λάικα», το 1961 ο **Γιούρι Γκαγκάριν** έκανε την πρώτη περιστροφή γύρω από τη Γη για να τον ακολουθήσει ο **Τζων Γκλέν** το 1962, και η **Βαλεντίνα Τερέσκοβα** το 1963. Έτσι το κλίμα ήταν πολύ καλό για την ανάπτυξη και την αύξηση των ωρών διδασκαλίας της Κοσμογραφίας, οι οποίες διπλασιάστηκαν στα πρακτικά τμήματα όλων των Γυμνασίων της Ελλάδας.

Ήταν το κύκνειο άσμα του μεγάλου Έλληνα μαθηματικού και κοσμογράφου, αφού τον ίδιο χρόνο άφησε τη ζωή αυτή.

«*Θυμάμαι –σημειώνει ο πολιτικός μηχανικός γιος του* ***Δημήτριος Νικολάου****, σε ιδιόγραφο σημείωμά του που μας έστειλε– ήταν Καθαρή Δευτέρα και για το λόγο αυτό πολύ λίγοι παραβρέθηκαν στην κηδεία του, ούτε εκφωνήθηκαν λόγοι. Μόνο μετά από 40 ημέρες, που έγινε το μνημόσυνο στα Κανάλια, με πρωτοβουλία της Κοινότητας, εκφωνήθηκαν δυο επικήδειοι λόγοι από καθηγητές των Γυμνασίων της Καρδίτσας, μάλλον Καναλιώτες, των οποίων δεν θυμούμαι τα ονόματά τους*».

Κανάλια, 12 Αυγούστου 2000

ΑΠΟ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Η μεταφορά των δώρων και της προίκας

«Σταματήστε το χρόνο με μια μηχανή της Kodak», μας υποδεικνύει κάθε τόσο η διαφήμιση της τηλεόρασης. Υπάρχουν, όμως, φωτογραφίες που δεν σταματούν απλώς το χρόνο δεν απεικονίζουν μόνο ένα ή και περισσότερα πρόσωπα. Αποτυπώνουν για πάντα μια έκφραση ζωής, αναδίνουν, αμέσως, μόλις τις βλέπεις, τη ζεστή πραγματικότητα, κοινωνική και οικονομική μιας άλλης εποχής και για κείνους που την έζησαν γίνονται η αφορμή νοσταλγικών αναμνήσεων.

Τέτοια ακριβώς είναι και η παραπάνω φωτογραφία[35] που κατά τύχη βρέθηκε στα χέρια ενός από τους εικονιζόμενους σ' αυτήν χωριανούς μας. Πάντως τα παιδιά που εικονίζονται είναι όλα τους σήμερα άνδρες και γυναίκες ηλικίας πάνω από 40 χρόνων.

Στάθηκαν τότε μπροστά στο φακό κάποιου ερασιτέχνη φωτογράφου και αποτύπωσαν μια ανεπανάληπτη πια για το χωριό μας σκηνή του γάμου, αλλά και εκφραστικότατη στην απόδοση του ψυχικού κόσμου των μικρών παιδιών σ' εκείνη τη στιγμή. Πρόκειται για τη μεταφορά των δώρων και της προίκας από το πατρικό σπίτι της νύφης στο σπίτι του γαμπρού την Κυριακή του γάμου αμέσως μετά τη λήξη της Θείας Λειτουργίας στην εκκλησία.

Την «Καλημέρα» κρατά ο ένας και γελάνε ακόμη και τ' αυτιά του. Τον πτυσσόμενο καθρέφτη έχει ο άλλος και τον προβάλλει επιδεικτικά, ενώ το πρόσωπό του γελά ολόκληρο. Ένα δυσανάλογο για την ηλικία του

35. Δυστυχώς η φωτογραφία αυτή δεν δημοσιεύθηκε

ταψί έχει σε πρώτο πλάνο ο μικρός γαβριάς και το πιάνει σφικτά με τα δυο του χέρια, ενώ η συγκεντρωμένη προσοχή του κατά την εντολή που πήρε, είναι έκδηλα ζωγραφισμένη στο στρογγυλό πρόσωπό του. Καθένας και μια περίπτωση, για όλους μια προσδοκία: Να φανεί γκουβαρδάς ο γαμπρός και να τους ανταμείψει μ' ένα γενναίο φιλοδώρημα. Μόνο ο μικρός που κάθεται μεμονωμένος σε θέση ανάπαυσης πάνω στο σωρό, στις πέτρες, φαίνεται αποκαρδιωμένος να κοιτά τους άλλους, γιατί καμιά γυναίκα δεν φρόντισε ή δεν θέλησε να του δώσει κι αυτουνού κάποιο μικρό έστω δώρο να το μεταφέρει.

Σ' αυτή τη σκηνή του γάμου θα θέλαμε να σταματήσουμε και να θυμηθούμε μαζί σας μερικές λεπτομέρειες ή και να βοηθήσουμε τους νεότερους αναγνώστες ν' αναπλάσουν με τη φαντασία τους όσα οι παλαιότεροι ζήσαμε.

Την Κυριακή, λοιπόν, γύρω στις έντεκα η ώρα, μόλις τελείωσε η εκκλησία, τα παιδιά ελεύθερα πια από την υποχρεωτική με επικεφαλής τους δασκάλους ομαδική και κατά παράταξη παρακολούθηση της Θείας Λειτουργίας, έτρεχαν στο σπίτι της νύφης και στριμώχνονταν απέξω από την πόρτα του δωματίου, όπου ήταν εκτεθειμένα στη θέα των προσκαλεσμένων τα δώρα της νύφης. Γυναίκες συγγένισσες της νύφης θα διένεμαν τα δώρα στους μικρούς για να τα μεταφέρουν στο σπίτι του γαμπρού. Εκεί γινόταν πραγματικά πανδαιμόνιο, καθώς ακούγονταν οι φωνές των μικρών, μπερδεμένες με τις φωνές των γυναικών, που φρόντιζαν να δώσουν τα δώρα σε δικά τους παιδιά.

Ανάλογα με το μέγεθος του δώρου θα ήταν και το φιλοδώρημα που θα έπαιρνε ο μικρός, όταν θα το παρέδινε στο τέλος της διαδρομής στα χέρια του γαμπρού, που περίμενε έξω από την πόρτα του σπιτιού του. Για ένα καφεκούτι π.χ. θα έπαιρναν το πολύ δυο δεκάρες. Δυο εκατοστάρικα δηλ. σε χρήματα πριν από το 1953, ενώ για τα μεγαλύτερα δώρα θα έπαιρναν και δυο έως πέντε δραχμές.

Μέχρι και δέκα έως δεκαπέντε δραχμές θα έπαιρνε εκείνος που μετέφερε τον μεγάλο καθρέφτη, δώρο του γαμπρού προς τη νύφη, το οποίο μαζί με το ψαλίδι, μια βούρτσα για τα ρούχα, πούδρες, λεβάντα και άλλα καλλυντικά και κοσμήματα, έστελνε από την Πέμπτη κιόλας με συγγενικά του παιδιά στη νύφη. Ήταν ο καθρέφτης το πιο αξιόλογο δώρο και απαιτούσε μεγάλη προσοχή κατά τη μεταφορά του. Μ' ένα μικρό στραβοπάτημα στα ανώμαλα καλντερίμια ή στα γλιστερά μάρμαρα των δρόμων του χωριού, απ' όπου θα περνούσαν, θα μπορούσε να τον κάνει θρύψαλα. Γι' αυτό και δινόταν σε μεγάλο παιδί, αγόρι δεκατεσσάρων ή δεκαπέντε χρόνων. Ισότιμο σε μέγεθος δώρο ήταν και η κανίστρα γεμάτη με ποτήρια και άλλα μικρά γυαλικά, η οποία δίνονταν σε κάποια μεγάλη κοπέλα που θα μπορούσε να την κρατήσει με ασφάλεια στην αγκαλιά της.

Αφού τελείωνε η διανομή των δώρων, τα παιδιά περίμεναν έξω από την αυλή του σπιτιού της νύφης ή στον διπλανό δρόμο, ώσπου να φορτωθεί και η προίκα της νύφης στα δυο ή τρία άσπρα κατά προτίμηση ή κόκκινα άλογα.

Αντιπρόσωποι του γαμπρού, συνήθως συγγενείς νεαροί άνδρες, πήγαιναν με τα άλογα αυτά μαντιλωμένα με άσπρο μαντίλι στο λουρί της καπιστράνας, που περνά από το μέτωπο του αλόγου και καταλήγει στο ριζαύτι. Μαντιλωμένοι στο πέτο με άσπρο μαντίλι ήταν και οι ίδιοι. Όταν έφθαναν στο σπίτι της νύφης, αν είχαν χρόνο, έκαναν με καπλασμό ένα σεριάνι στο δρόμο από όπου θα ακολουθούσε η πομπή. Αμέσως μετά, συγγενείς της νύφης μαντίλωναν και αυτοί τα άλογα από την άλλη πλευρά του κροτάφου, καθώς και τους ίδιους από το άλλο πέτο. Στη συνέχεια θα έπρεπε να

φιλοδωρίσουν τους κατόχους των αλόγων, για να ξεκαβαλίσουν τα άλογα και να επιτρέψουν την φόρτωση της προίκας.

Ένας συγγενής του γαμπρού μαζί με μερικούς άλλους, θα έμπαινε στο σπίτικαι στο δωμάτιο όπου ήταν εκτεθειμένη ήδη από την Παρασκευή, αλλά τώρα συσκευασμένη, η προίκα της νύφης. Την ώρα εκείνη γυναίκες, κοπέλες, που βοήθησαν στο πλύσιμο και στο σιδέρωμα της προίκας, κάθονταν πάνω σ' αυτά και απαιτούσαν την «ξαγορά», γενναίο δηλ. φιλοδώρημα. Κι εδώ γινόταν πολλές φορές κωμικοτραγικές σκηνές καθώς οι καθισμένοι πάνω στα προικιά αρνούνταν να σηκωθούν πριν πληρωθούν, ενώ ο αντιπρόσωπος του γαμπρού αρνούνταν να πληρώσει. Σπρωξίματα και τραβήγματα με ανάλογες για την περίσταση εκφράσεις, κινδύνευαν μερικές φορές να καταλήξουν και σε σοβαρούς διαπληκτισμούς. Κατά κανόνα, όμως οι αντιπρόσωποι του γαμπρού πλήρωναν κάποιο ποσό και οι συγγενείς της νύφης υποχωρούσαν και επέτρεπαν να πάρουν πρώτα το δυο σεντούκια, τα οποία ήταν γεμάτα με το ρουχισμό της νύφης, αλλά και σεντόνια, κουρτίνες, κουρτινάκια, μαξιλαροθήκες και άλλα εξαρτήματα υφασμάτινα για το στρώσιμο του σπιτιού της.

Τα φόρτωναν σε ένα άλογο και πάνω άπλωναν ένα σεντόνι, στο οποίο καρφίτσωναν διάφορα κεντήματα, ενώ πάνω από το καθένα έβαζαν συνήθως και δυο μαξιλάρια. Στο άλλο ή στα άλλα δυο άλογα, ανάλογα με την ποσότητα των προικιών, φόρτωναν τις βελέντζες, τα χαλιά, τις καραμηλωτές, τα κιλίμια και τα άλλα μεγάλα στρωσίδια. Στην κορυφή έβαζαν και εδώ τα μαξιλάρια. Αφού, λοιπόν, ετοιμάζονταν έτσι, ξεκινούσε η πομπή. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα παίζοντας κατάλληλα με την περίσταση τραγούδια. Πίσω ακολουθούσαν τα παιδιά με τα δώρα και πίσω από αυτά τα άλογα. Εκείνος που κρατούσε τον καθρέφτη πήγαινε καμαρωτός πρώτος, ενώ ο ήλιος αντικατόπτριζε πολλές φορές στα μάτια εκείνων που έβγαιναν στην εξώπορτα του σπιτιού τους για να δουν και να σχολιάσουν την προίκα της νύφης αλλά συγχρόνως να ρίξουν και ένα πρόχειρο ρύζι στα δώρα και στα προικιά με την ευχή να είναι καλορίζικα.

Η πομπή έπρεπε απαραίτητα να ακολουθήσει διαφορετικό δρόμο από εκείνον που θα χρησιμοποιούσε η νύφη στο μέλλον για να πάει στο πατρικό της σπίτι. Αυτό ήταν εντελώς αναγκαίο γιατί αλλιώς κινδύνευε να γυρίσει σύντομα στο σπίτι της, να διαλυθεί δηλ. ο γάμος ή να χωρίσει. Προσπαθούσαν ακόμη, αν γινόταν να περάσουν την προίκα και από μέσα από την πλατεία, η οποία τότε παρουσίαζε εικόνα παρόμοια με εκείνη του Ομήρου, που μας έδωσε στην ασπίδα του Αχιλλέα.

Οι περισσότεροι θαμώνες των καφενείων έβγαιναν έξω για να θαυμάσουν την προίκα της νύφης. Μόλις η πομπή έφθανε στο σπίτι, ο ίδιος ο γαμπρός, όπως είπαμε, παραλάμβανε τα δώρα από τους μικρούς και τους φιλοδωρούσε με ανάλογο χρηματικό ποσό, που ήταν μαζί από το φιλοδώρημα για τα βαφτίσια και το μοναδικό χαρτζιλίκι για τα μικρά παιδιά του χωριού.

Πρώτα πλήρωνε τον καθρέφτη, και μετά τους άλλους με τα άλλα δώρα. Στο τέλος, αν του έμεναν κάτι ψιλά, τα έριχνε αλιμοσούρα, στον αέρα, δηλ. όλα τα παιδιά σπρώχνονταν κάτω το ένα πάνω στο άλλο, για να προφτάσουν να πάρουν κάτι και από εκεί. Στη συνέχεια ξεφόρτωναν τα άλογα με την προίκα.

Τεράστια σημασία έχει ο γάμος για τον άνθρωπο του λαού και αποτελεί τον σημαντικότερο σταθμό της ζωής του. Γι' αυτό και του δίνει την ανάλογη σημασία. Χαρούμενες είναι οι περισσότερες φάσεις του γάμου, αλλά ίσως και γι' αυτό πιο επικίνδυνες να προσελκύουν τη ζήλεια των άλλων και τη μαγική τους επενέργεια. Αυτή τη μαγική επενέργεια πάλευαν

να εξουδετερώσουν με αντίστοιχα μέσα όσοι συμμετείχαν στη μεγάλη χαρά των νεονύμφων. Ξεθωριασμένα αργότερα τα περισσότερα έθιμα απ' αυτόν τον σκοπό τους έγιναν απλές επιβιώσεις των αρχέγονων συνηθειών και κοινωνικών συμβάσεων, που η αφετηρία τους φθάνει ως πέρα απ' την ομηρική εποχή στα πρώτα στάδια της πολιτιστικής ανάπτυξης του λαού μας.

Πάντως κι έτσι ξεθωριασμένα έδιναν ως πρόσφατα μια μεγαλοπρέπεια και μοναδικότητα στο μοναδικό γεγονός του γάμου, πρόσφεραν ακόμη την ευκαιρία για ξεφάντωμα σ' όλους τους συγγενείς, αλλά και τους άλλους χωριανούς, ενώ σήμερα ο ατομικισμός μας οδήγησε στο να γίνει ο γάμος μια εντελώς κλειστή υπόθεση του ζεύγους των νεονύμφων και των αποκλειστικά συγγενικών τους προσώπων. Αν ήταν καλύτερα τότε ή τώρα ο καθένας μας ας το κρίνει.

Γιώργος Αλ. Γιωτόπουλος,
Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΛΑΛΙΑ» φύλλο 22,
Οκτώβριος 1986, σελ. 8.

Ο Άγιος Μόδεστος στη λαϊκή λατρεία των Καναλιωτών

*Στο εικονοστάσι του σπιτιού μας σώζεται από τους παππούδες μια παλιά εικόνα του Αγίου Μοδέστου. Πάντα με απασχολούσε το θέμα: γιατί άραγε αυτή η προτίμησή τους προς τον Άγιο Μόδεστο και όχι για άλλους γνωστούς και μεγάλους αγίους της εκκλησίας μας; Την απάντηση τη βρήκα στο παρακάτω δημοσίευμα της εφημερίδας «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ» σε ένα άρθρο του **Θωμά Ν. Ζήση**, στο οποίο αναφέρεται ότι ο Άγιος Μόδεστος τιμάται από τους γεωργούς. Το εν λόγω απόσπασμα έχει ως εξής:*

Ο Άγιος Μόδεστος, που τιμάται από τους γεωργούς, είναι ομώνυμος ιερομάρτυρας και θαυματουργός, πατριάρχης Ιεροσολύμων που έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαξιμιλιανού, που ήταν διώκτης των χριστιανών. Η μνήμη του τιμάται στις 16 Δεκεμβρίου. Πού όμως οφείλεται η ιδιαίτερη τιμή που αποδίδουν στη μνήμη του οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι;

Από την έρευνα των σχετικών θρησκευτικών και εκκλησιαστικών κειμένων μπορεί να πει κανείς πως τούτο οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι θανάτωσε με τη θεία δύναμη το φίδι, που με το δηλητήριό του μόλυνε το νερό κάποιας πηγής, με αποτέλεσμα να νεκρωθούν τα ζώα ενός πολυκτήμονα όταν ήπιαν απ' αυτό και στο γεγονός ότι στη συνέχεια με τη θαυματουργική του δύναμη ανάστησε τα νεκρωθέντα ζώα. Τούτο αναφέρεται τόσο στο συναξάρι του αγίου, όσο και στο βίο του.

Στον τελευταίο μάλιστα πέρα από τη θανάτωση του δράκοντα αναφέρονται και τα εξής χαρακτηριστικά στοιχεία, που ερμηνεύουν, κατά τη γνώμη μου και φωτίζουν αρκετά τη λαϊκή αντίληψη, ότι την ημέρα που τιμάται η μνήμη του, «γιορτάζουν τα βόδια»: α) Η απαλλαγή των βοδιών ενός γεωργού από την επήρεια του διαβόλου που τον καιρό του θέρους, ενώ έσερναν το φορτωμένο με τα θερισμένα στάχυα προς το αλώνι, τα έριχνε κάτω νεκρά και ακίνητα. β) Η ανάσταση του νεκρού μοσχαριού ενός φτωχού ανθρώπου. γ) Η θεραπεία των αρρώστων βοδιών μια χήρας και φτωχής γυναίκας: διέθετε συνολικά πέντε ζευγάρια βόδια και δεν είχε άλλους πόρους για τη συντήρησή της. δ) Η θεραπεία των βοδιών ενός ιερέα και ε) Η ικανοποίηση του αιτήματος ενός βοσκού για απόκτηση μοσχαριού και η ευλογία της αγέλης του, που σύμφωνα με τη διαβεβαίωση του αγίου θα του χάριζε δυο μοσχάρια το χρόνο, ένα αρσενικό και ένα θηλυκό (αβγάτσι).

Οι δυο τελευταίες ενέργειες του αγίου πραγματοποιήθηκαν ενώ ο άγιος πορευόταν ή καλύτερα σερνόταν από τους δημίους προς το μαρτύριο. Έτσι, λοιπόν, ο Μόδεστος επικράτησε και καθιερώθηκε από τη μια και από την άλλη «ιατήρ» (αυτός που γιατρεύει) και «ακέστωρ» (αυτός που θεραπεύει), θεραπευτής δηλ. των «αλόγων» γενικά ζώων ή κτηνών, που και «βοσκήματα» και «θρέμματα» και «τροφίαι» (όσα τρέφονται στο σπίτι, στο παχνί) αποκαλούνται στη σχετική υμνολογία.

Θωμάς Ν. Ζήσης

Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ»
(φύλλο, 27, Ιανουάριος 1989, σελ.2)

Το Καλάμι του χωριού μου

Εάν θέλεις να κάνεις μια ευχάριστη εκδρομή σ' εντυπωσιακή τοποθεσία του χωριού μας, να προτιμήσεις να πας στο ΚΑΛΑΜΙ. Περνάς τα ΤΑΜΠΟΥΡΓΙΑ και τραβάς προς Δυσμάς σε μια ίσια ράχη σ' αρκετό διάστημα και μόλις κατεβείς μια κατηφοριά μεγάλη, εκεί είναι η τοποθεσία, το ΚΑΛΑΜΙ, πω 'χει μεγάλο ενδιαφέρον για την κρυσταλλένια πηγή του με τ' άφθονο νερό.

Το νερό βγαίνει από ένα βαθούλωμα της βουνοπλαγιάς, δίπλα στο τέλος της κατηφοριάς και τώρα διοχετεύεται με σωλήνα στη βρύση πω 'χει κάνουλα σιδερένια διαμέτρου περίπου 25 πόντους. Η βρύση κτισμένη σ' ένα μακρουλό πέτρινο τοίχο σ' εντυπωσιάζει με τ' άφθονο κρύο νερό της, που χύνεται σε μια τσιμεντένια κοπάνα μακρουλή στη βάση του τοίχου.

Εκεί ποτίζονται τα γιδοπρόβατα του χωριού μας και τ' άλλα ζώα της γύρω περιοχής. Στο ΚΑΛΑΜΙ τρέχει ο κάθε διαβάτης να ξεδιψάσει με το κρύο νερό και λίγο εκεί να ξαποστάσει. ΚΑΛΑΜΙ ονομάστηκε η τοποθεσία, πολύ πιθανόν απ' τα καλάμια που φύτρωναν εκεί άφθονα και γρήγορα μεγάλωναν με τ' άφθονο νερό της πηγής.

Ο μακαρίτης κι αξέχαστος εφέτης συγχωριανός μας **Κώστας Στ. Παπαγεωργίου** είχε συμβουλέψει να δεντροφυτευτεί απ' την Κοινότητα Καναλίων η τοποθεσία αυτή, να φκιάσουν εκεί οι Καναλιώτες κήπους για τα λαχανικά τους γιατί έτσι μόνο θα κατοχυρωνόταν η κυριότητα του χωριού μας στο ΚΑΛΑΜΙ.

Αλλά και όταν επρόκειτο να γίνει η ύδρευση του χωριού μας δεν προτιμήθηκε η αφθονότερη πηγή, το ΚΑΛΑΜΙ, μόνο για το λόγο της μακρινής αποστάσεώς του από το χωριό εν σχέσει με την ΔΙΣΚΑΡΙΑ. Που είναι κοντινότερα έως τον ΑΗ ΛΙΑ.

Προς βορρά της βρύσης, κάτω χαμηλά, στην άλλη άκρη της ρεματιάς ήταν φτιαγμένη η στρούγκα (μια μάνδρα με ξύλα και κλαριά). Εκεί πήγαινα μικρό παιδί 12 χρονών κι επάνω κι έπαιρνα το γάλα όταν είχαμε εμείς αράδα. Ω! πόσο χαρούμενος τραγουδούσα στο γάιδαρο καβάλα, σαν πήγαινα στο ΚΑΛΑΜΙ. Καθάριο τ' αγέρι, ανάλαφρο ερχόταν από τη δυτική βουνοσειρά της ΓΡΑΛΙΣΤΑΣ[36]. Η γύρω καταπράσινη περιοχή με γέμιζε με χαρούμενη διάθεση να τραγουδάω. Και σαν κοντοζύγωνα στη στρούγκα φώναζα δυνατά: Να! Να! κουτς – κουτς, τ' αγαπημένο μου σκυλί, ο Λεβέντης, κατέφθανε τρεχάτος και γαύγιζε χαρούμενος, χοροπηδώντας γύρω μου. Πόσο μας νιώθει το σκυλί σαν τ' αγαπάμε. Μα και η δική του ζωντανή χαρά, ένιωθα σαν να μεγάλωνε τη δική μου.

Λάμπρος Δ. Παπαγεωργίου (Ο Γερονιάτας)

Εφημερίδα ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ, φύλλο 3, σελ. 4, Μάρτης 1980.

36. Η ΓΡΑΛΙΣΤΑ σήμερα μετονομάστηκε σε Ελληνόπυργος.

Μουσική πανδαισία στον Αϊ Λιά

Φέτος το Καλοκαίρι απολαύσαμε μια σπάνια μουσική πανδαισία στο θρησκευτικό πανηγύρι του Άι Λιά, στις 20 Ιουλίου 2014. Μια καλλικέλαδη βυζαντινή χορωδία, αποτελούμενη από 4 άτομα, λάμπρυναν με τη ζωντανή παρουσία τους και τη μελωδική φωνή τους την εκκλησία του Προφήτη Ηλία.

Επρόκειτο για τους αδελφούς **Μάκη Ναούμ** και **Κυριάκο Ναούμ**, βοηθούμενους και από τους: **Κεραμίδα Δημήτριο** και **Καραμπούλη Θεόδωρο**, οι οποίοι αποτέλεσαν μια πρωτότυπη για το χωριό μας βυζαντινή χορωδία και πλημμύρισαν το ναό με τις αγγελικές φωνές τους. Από τα Κεκραγάρια ακόμη του Εσπερινού φάνηκε ότι σ' αυτό το πανηγύρι οι Καναλιώτες θα ζούσαν μια πρωτόγνωρη εκκλησιαστική ακολουθία, που ίσως ποτέ στη ζωή τους δεν απόλαυσαν.

Ο κεντρικός πρωτοψάλτης **Μάκης Ναούμ** μαζί με τους συνοδούς του, ήλθε από τον Ιερό Ναό του Αγίου Ελευθερίου Αθηνών και έψαλλε με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια τους ύμνους του Εσπερινού, του Όρθρου, της Θείας Λειτουργίας, αλλά και της αρτοκλασίας, στον ειδικό χώρο της «Φυάλης» του προαυλίου του ναού. Ακόμη και το «τεριρέμ» και το «νενενά» ακούσαμε με μοναδική μουσικότητα και καταπληκτική απόδοση.

Η βυζαντινή μουσική σε όλο της το μεγαλείο, που δίκαια σαγήνευσε το εκκλησίασμα. Ακόμη και εκείνοι που είναι εντελώς «άμουσοι», μπροστά στην καλλιτεχνική και με τα ζωντανότερα μουσικά χρώματα ψαλτική απόδοση, έμειναν άναυδοι και με το στόμα ανοιχτό παρακολουθούσαν την εξέλιξη των ακολουθιών, που χτύπησαν τις πιο ευαίσθητες χορδές της ύπαρξή τους.

Όλοι στο τέλος συγχάρηκαν θερμά τους αδελφούς Ναούμ και τη συνοδεία τους για τη θαυμάσια αυτή ευκαιρία που τους χάρισαν. Εκ μέρους του Συλλόγου των Αθηνών, ο οποίος είχε τη σχετική πρωτοβουλία, αλλά και εκ μέρους ολόκληρου του εκκλησιάσματος, ύστερα από συνεννόηση με την Εκκλησιαστική Επιτροπή, ευχαρίστησε, στο τέλος της λειτουργίας όλους ο **Λάμπρος Ζέκιος**, με τα εξής λόγια: *Εκ μέρους των ιερέων και των ενοριτών του Προφήτη Ηλία, εκφράζουμε τις οφειλόμενες ευχαριστίες προς το Σύλλογο Καναλιωτών Αθηνών για την ποιοτική παρέμβασή του, διαθέτοντας στο σημερινό εορτασμό μας τη βυζαντινή χορωδία των κ.κ.* ***Ναούμ****, τους οποίους επίσης θερμά ευχαριστούμε και συγχαίρουμε, γιατί κατόρθωσαν να αγιάσουν τις ψυχές όλων μας με την ευγενική προσφορά τους στο χθεσινό Έσπερινό και στη σημερινή Θεία Λειτουργία.*

Βέβαια η αφορμή για την πρωτοβουλία αυτή στάθηκε ο **Σωτήριος Παπανικολάου**, μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου των Αθηνών, ο οποίος δίκαια έλαβε τους άφθονους επαίνους και την ευαρέσκεια του εκκλησιάσματος.

Κατά τα άλλα το θρησκευτικό αυτό πανηγύρι είχε την παραμονή, μετά τον εσπερινό, το καθιερωμένο πλέον, αρκετά πλούσιο φαγητό με κρέας προβατίνας και πατάτες στο φούρνο, καθώς και άφθονο κρασί. Παρά την ψιλή βροχούλα που έπεσε και μούσκεψε τις καρέκλες και τα τραπέζια. Στο βραδινό δείπνο κάθισαν όλοι οι προσκυνητές, οι οποίοι ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο. Πάνω από 600 άτομα συμμετείχαν στο εορταστικό δείπνο, ενώ υπήρξαν και μερικοί που έμειναν όρθιοι παίρνοντας στο σπίτι τους το ατομικό πακέτο του φαγητού. Έτσι χρειάσθηκαν 8 προβατίνες αυτή τη φορά για το τραπέζι, τις οποίες διέθεσαν ευχαρίστως, εντελώς δωρεάν, για τη Χάρη του Προφήτη Ηλία, οι Καναλιώτες τσελιγκάδες: **Βούζας Αλέκος**, **Γιαννακός Γεώργιος**, **Ευθυμίου Χρήστος**, **Καγιάς Θωμάς**,

Καλλιώρας Κωνσταντίνος, **Μπρακατσούλας Ηλίας**, **Σακκάς Κωνσταντίνος** και **Χαραλάμπου Κωνσταντίνος**, μερικοί των οποίων είχαν και την όλη δύσκολη και επίπονη φροντίδα της προετοιμασίας των μερίδων του φαγητού. Στην προετοιμασία αυτή των σφαχτών βοήθησε και ο **Χρίστος Αναστασίου** (κ. Πόλιας) με τον εγγονό του. Το κρασί δε, ήταν δωρεά του **Ανδρέα Κοντοζήση** και του **Αγαθοκλή Σδρόλια**, ενώ τα λουκούμια ήταν προσφορά της **Ρούλας Αλεξανδρή**, στη μνήμη της μητέρας της **Έλλης Αλεξανδρή**.

Τη επιμέλεια της όλης διοργάνωσης της βραδινής τράπεζας είχαν οι επίτροποι του Ιερού Ναού το Προφήτη Ηλία Καναλίων, **Χριστόδουλος Ζέκιος**, **Λάμπρος Ψφαντής** και **Καλλιόπη Κατέρη – Ζυγούρη**, καθώς και οι: **Χριστοδούλου Έφη** και **Γηράσης Γεράσιμος**, με αρκετούς ενορίτες και χωριανούς. Οι εθελοντές χωριανοί, που βοήθησαν στο στρώσιμο των τραπεζιών στο σερβίρισμα και στο τελικό κλείσιμο της εκδήλωσης ήταν οι εξής: **Αλεξανδρή Αγορή**, **Αναστασίου Δανάη**, **Γατή Χριστίνα**, **Γατή Μαρία**, **Ζέκιος Ηλίας**, **Ζέκιος Λάμπρος**, **Ζέκιου Δήμητρα**, **Ζέκιου Ιωάννα**, **Καγιά Λένα**, **Κατέρη Ηλέκτρα**, **Κατέρης Βασίλειος**, **Πυργιώτης Περικλής**, **Σδρόλιας Χρίστος**, **Σκουμής Νικόλαος**, **Τζανής Θεόδωρος** (ιεροψάλτης του ναού) **Τσιώκος Φαίδων** και μερικοί άλλοι νέοι, κυρίως, του χωριού (Ζητούμε συγγνώμη αν κατά λάθος παραλείψαμε κάποιον).

Σε όλους αξίζουν θερμά συγχαρητήρια και είθε ο Προφήτης Ηλίας να είναι βοηθός, συμπαραστάτης και σκεπαστής τους σε όλη τους τη ζωή.

Κ. Δ. Μ.

Κάτω από τον πλάτανο στη «Βρύση»

Η κουβέντα για τα παλιά καλά κρατεί κάτω από τον πλάτανο στη «Βρύση», σε μια από τις λιγοστές παρέες αυτό το πρωινό του Σεπτεμβρίου.

- Πόσων χρονών να είσαι Γιώργο τώρα;
- Εμ δεν θα είμαι στα 92, αφού γεννήθηκα το Σεπτέμβριο του 1922;

Απάντησε ο **Γιώργος Μπέκος**, ο «Δαφνάκος» και συνέχισε.

- Είμαι ένα χρόνο μικρότερος από το **Χρήστο Ζήση**, και άμα βγει αυτός ο μήνας μπαίνω στα 93.
- Και είσαι τόσο γερός, κάθε μέρα έρχεσαι στην πλατεία και περπατάς σα μικρό παιδί. Είσαι παλικάρι.
- Εδώ τρέχ' στις δουλειές, σκάβ' αμπέλια, φκιάν' σταφύλια, φκιάν' κρασιά, μέχρι και 150 – 200 κιλά, συμπληρώνει ο **Μέγας Πυργιώτης**, που, όταν ήμασταν φοιτητές, αυτόν προτιμούσαμε να μας πηγαίνει στη Αθήνα με το λεωφορείο του.
- Μην ακούς τι λέει ο Μέγας, τα παραλέει.

Πίνοντας το ουζάκι στο καφενείο της πλατείας, από αριστερά: **Πυργιώτης Μέγας**, **Χαντζιάρας Λιοκράτης**, **Σδρόλιας Απόστολος** και **Μπέκος Γεώργιος**

Έχω εδώ σια πέρα που πάμι κατά το Φανάρ' ένα αμπελάκ', κάτ' απ' το δρόμο κι αυτό περιποιούμαι, κάθε χρόνο, κόβω τα χορτάρια, το σκάβω, το δευτερίζω με το τσαπί και με κάν' κάτ' σταφ'λάκια. Έτσι βγάζω κάπου 120 κιλά κρασί κάθε χρόνο. Απ' αυτά τα σταφύλια κάνω και πετιμέζι, που μ' αρέσ' πολύ και το πίνω κάθε φορά, μετά το φαγητό, σαν ένα μικρό ρόφημα.

- Ξέρ'ς τι θρεπτικό και τι υγιεινό είναι το πετιμέζι; Ένας παιδίατρος στην Καρδίτσα έλεγε: Μπροστά στο πετιμέζι δεν παραβγαίνει τίποτε. Ούτε χάπια, ούτε δυναμωτικά, ούτε το ένα ούτε το άλλο, ούτε τίποτε, παρατηρεί ο Μέγας.
- Το πετιμέζι είναι μέλ' και κάτ' παραπάνω, συμπληρώνει ο **Λιόκριτος**[37] **Χαντζιάρας** από την πέρα μεριά.

Πώς φκιάνουμε το πετιμέζι

- Για, να μας πεις τώρα, πώς το κάνεις το πετιμέζι, να το θυμηθούμε κι εμείς που το κάναμε στα σπίτια μας στα παιδικά μας χρόνια.
- Να σας πω, συνεχίζει ο Γιώργος. Πρώτα πατάμε τα σταφύλια και βγάζουμε το μούστο. Άμα ο μούστος είναι πολύς το βάζουμε στο καζάνι και τον βράζουμε πολλές ώρες. Και όταν αρχίσ' να αφρίζ' και να φουσκών', τον ανακατώνουμε με ένα κλωνάρι από σ'κιά, που έχ' μεγάλα φύλλα. Αυτό γίνεται όλη την ημέρα και πάλι δεν φθάν'. Έτσι συνεχίζεται το βράσιμο και την επόμενη, ως ότου ο μούστος να πέσ' στη μέση απ' το καζάν'. Ύστερα το στραγγίζω με ένα τούλ', ή με κάτ' άλλο. Παλιά, που δεν είχαμε τούλ', το στραγγίζαμε με ένα πλυμένο και καθαρό τσουβάλ', πάνω στο οποίο βάζαμε άχυρο, για να στραγγίζ' καλά και να καθαρίζ'. Ύστερα αρχίζ' το δεύτερο βράσιμο, για πολλές ώρες, πάλι, ώστε να σωθεί ο ζωμός και να μείν' το ένα τέταρτο από τον αρχικό μούστο.
- Βάζουν και στάχτη μέσα στο μούστο, για να δέσει καλύτερα, συμπληρώνει ο Μέγας και συνεχίζει: Για να ιδείς αν «έγινε» το πετιμέζι, βάζεις μια κουταλίτσα, σε ένα πιατάκι, το σηκώνεις έτσι και φαίνεται ότι έπηξε. Άμα το πάρ'ς λίγο με το δάχ'λο και το δοκιμάσεις καταλαβαίν'ς ότι είναι γινωμένο.

Τι ήταν η σταφλιαρμιά και διάφορα άλλα.

- Τα παλιά τα χρόνια, από τα σταφύλια φκιάναμε και τη σταφλιαρμιά απ' τα σταφύλια, πετάγεται ο **Αποστόλης Σδρόλιας**, για να συμπληρώσει την κουβέντα.
- Και τι ήταν η σταφλαρμιά;
- Να σας πω τι ήταν: Μέσα σε μια τσουκάλα βάζαμε καλά βρασμένο μούστο, σε αραιή κατάσταση, όχι σαν πετιμέζι και μέσα στο μούστο ρίχναμε τα καλύτερα σταφύλια που είχαμε. Κλείναμε την τσουκάλα και εκεί τα αφήναμε για πολύν καιρό, οπότε γίνονταν ένα με το μούστο. Κατά τους χειμερινούς μήνες τα βγάζαμε με την κουτάλα, μαζί με τον παχύρευστο μούστο και τα τρώγαμε ως εξής: Βάζαμε σ' ένα πιάτο το ζουμί, μερικές φορές ρίχναμε και λίγο νερό, επειδή ήταν πηχτό, ρίχναμε και μερικές μπουκιές ψωμί μέσα και φκιάναμε νοστιμότατη τριψάνα. Ήταν πραγματικό γλύκισμα. Τα σταφύλια τα είχαμε παραπέρα σε άλλο πιάτο και τα τρώγαμε κι αυτά.
- Ακόμα παράχωναν και σταφύλια, τα παλιά τα χρόνια, συμπληρώνει ο **Μέγας**. Έσκαβαν στον κήπο μια γούρνα, έβαζαν πολλά

37. Το αρχαίο όνομα είναι Ελιόκριτος, αλλά ο νουνός του τον ήθελε Ηλιόκριτο και τελικά του έμεινε το όνομα Λιόκριτος. (Κ. Δ. Μ.).

αμπελόφυλλα από κάτω και πάνω εκεί έβαζαν μια στρώση σταφύλια. Στη συνέχεια άλλα αμπελόφυλλα, άλλη στρώση με σταφύλια κ.λπ. και πάνω – πάνω, αφού τα κάλυπταν με παχύ στρώμα από αμπελόφυλλα, έριχναν το χώμα και τα σκέπαζαν. Τα είχαν έτσι παραχωμένα για τους επόμενους μήνες, ώστε να τα πάρουν μετά από καιρό, όταν ήθελαν. Ήταν σαν ένα φυσικό ψυγείο αυτό μέσα στο χώμα.

- Τα καλύτερα σταφύλια εδώ στο χωριό είναι τα κρανουάρ, που βγάζω εγώ στο αμπέλι μ', επανέρχεται ο **Γιώργος Μπέκος.** Είναι ό,τι πρέπει για κόκκινο κρασί, γιατί ο μούστος είναι σαν αίμα.
- Μια χρονιά έφκιανα το λεωφορείο σε γκαράζ στη Λιβαδειά, παρατηρεί ο **Μέγας** και είχα μαζί μου μερικά σταφύλια μοσχάτα απ' τα Παλιάμπελα. Έδωσα, τότε ένα σταφύλι και στο παιδί απ' το γκαράζ. Μόλις έφαγε καναδυό ράγες σταμάτησε έτσια, σηκώνοντας το κεφαλι προς τα πάνω.
- Τι, δε σ' αρέσουν; του είπα.
- Μα τι σταφύλια είναι αυτά; Τέτοια νόστιμα σταφύλια πρώτη φορά τρώγω, απάντησε.
- Τα σταφύλια απ' τα Παλιάμπελα, ήταν ανώτερα όλων, ήταν ξερ'κά και ξεπερνούσαν σε γλύκα και αυτά τα σταφύλια του Μουρκ, επιβεβαιώνει ο **Λιόκριτος**.
- Είναι που τα σηκώνει ο τόπος, έχει καλό και καρπερό χώμα, συμπληρώνει ο **Μέγας** και συνεχίζει: Πήρα κλίματα από κει από πίσω και τά 'βαλα στον κήπο μου στο χωριό. Ε, δεν έφαγα ένα σταφύλ' καλό μια χρονιά. Άλλα χολέριαζαν, άλλα ήταν ατροφικά και σταφίδιαζαν. Δεν τα σήκωνε ο τόπος, δεν ήταν κατάλληλο το χώμα και τα παράτησα.

Και η κουβέντα συνεχίζονταν μέχρι το μεσημέρι....

Καλοκαίρι 2014

Μια πρωτότυπη απεργία για το καπνό

Πρέπει να ήταν Μάρτης του 1965, αν θυμάμαι καλά. Στα Κανάλια όχι μόνο δεν πωλήθηκε ούτε ένα σημάδι καπνού, αλλά οι αρμόδιοι απειλούσαν να εξαιρέσουν πολλά δέματα των Καναλιωτών, με τη δικαιολογία ότι περιείχαν άχρηστο καπνό. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, οι χωριανοί μας σύσσωμοι, με πρόεδρο του χωριού τον **Παναγιώτη Χριστοδούλου** (κ. Πάνο Ρίζο), αποφάσισαν να απεργήσουν.

Πώς να απεργήσουν, όμως, αφού πρώτη φορά έκαναν απεργία και δεν ήξεραν καλά – καλά τι θα πει απεργία; Αποφάσισαν, λοιπόν, να κάνουν μια πρωτότυπη απεργία. Να απεργήσουν από τη δουλειά, να μην πάει κανείς στα καπνοχώραφα να εργαστεί και να παραμείνουν όλοι κλειστοί μέσα στα σπίτια τους. Αν κάποιοι θέλησαν να παρακούσουν την απόφαση και ξεκίνησαν για το χωράφι, οι πιο δυναμικοί έτρεξαν, τους σταμάτησαν και τους γύρισαν πίσω.

Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του **Κωνσταντίνου Νάνου**, ο οποίος με ένα φόρτωμα κοπριά, ξεκίνησε για το χωράφι. Τότε εγώ μαζί με άλλους τρέξαμε και τον προλάβαμε στον Πλατανάκο του Πόλια. Του είπαμε για την καθολική απεργία και τελικά πείστηκε να γυρίσει πίσω.

- Και το φόρτωμα με την κοπριά, και αυτή να την πάρω πίσω; Είπε.
- Ξεφόρτωσέ την εδώ δα, στην άκρη και κανείς δεν θα την πειράξει. Όταν λήξει η απεργία έρχεσαι και την παίρνεις.

Αυτό και έγινε. Η απεργία πέτυχε. Το χωριό ερήμωσε. Οι δρόμοι και τα σοκάκια που πρωτύτερα έσφυζαν από ζωή, τώρα νέκρωσαν. Η πλατεία, που άλλοτε ήταν πλημμυρισμένη από κόσμο ερήμωσε. Όλα τα μαγαζιά, τα καφενεία, τα κουρεία, κλειστά και κλειδωμένα. Οι μαθητές δεν πήγαν στα σχολεία τους,

ούτε στο Δημοτικό των Καναλίων, ούτε στο Γυμνάσιο του Φαναρίου.

Το γεγονός μαθεύτηκε αστραπιαία στην Καρδίτσα και κατέφθασαν οι δημοσιογράφοι για να κάνουν το ρεπορτάζ της ημέρας, αλλά στην πλατεία δεν βρήκαν ψυχή.

- Τι συμβαίνει βρε παιδιά; Γιατί δεν έρχεστε στην πλατεία;
- Κάνουμε απεργία.
- Τι απεργία κάνετε έτσι στα βουβά; Βγείτε έξω από τα σπίτια σας, ελάτε στην πλατεία για να φωνάξετε και να διαλαλήσετε τα αιτήματά σας προς την κυβέρνηση.

Οι Καναλιώτες πείστηκαν και άρχισαν να χτυπούν τις καμπάνες:

- Όλοι στην πλατεία! Όλοι στην πλατεία!

Αμέσως άνοιξαν τα σπίτια, ξεπέτρωσαν τις αυλόπορτες και πλήθος κόσμου ξεχύθηκε στους δρόμους και στα στενά, που κατευθύνονταν στην πλατεία. Και η πλατεία γέμισε από λογής – λογής κόσμο, νέους, κοπέλες, άνδρες, γυναίκες και σχολιαρόπαιδα. Εκεί μίλησαν στους δημοσιογράφους και εξήγησαν τους λόγους της πρωτότυπης απεργίας τους.

- Όλα τα καπνά να πωληθούν και κανένα να μη μείνει στο κατώι. Δώστε μας καλύτερες τιμές για να αποφασίσουμε να τα πωλήσουμε στους εμπόρους

Οι δημοσιογράφοι έφυγαν με συμπληρωμένο πλήρως το ρεπορτάζ τους, ντόρος μεγάλος έγινε, το γεγονός μαθεύτηκε και οι αρμόδιοι πολιτικοί παράγοντες έδωσαν ανάλογες υποσχέσεις και λύσεις, πολλές από τις οποίες υλοποιήθηκαν αργότερα. Έτσι οι Καναλιώτες έμειναν ικανοποιημένοι και έλυσαν την όντως πρωτότυπη απεργία τους.

Αναστασίου Χρίστος (κ. Πόλιας)
Καλοκαίρι 2019.

Επταήμερη αποβολή για μια συμπαράσταση στην απεργία

Το 1966, περίπου, αν θυμάμαι καλά, οι καπνοπαραγωγοί Καναλιώτες έκαναν μια απεργία για κάποια υπόθεση των καπνών τους. Η τιμή πώλησης δεν ήταν ικανοποιητική, οι έμποροι δεν τα αγόραζαν, η απόφαση για κάψιμο πολλών δεμάτων από κάθε σημάδι, δεν θυμάμαι καλά.

Εκείνο, όμως, που θυμάμαι ήταν ότι αποφασίσαμε όλοι οι «Καναλιώτες μαθητές» του Γυμνασίου Φαναρίου να συμπαρασταθούμε στους γονείς μας κάνοντας κι εμείς απεργία, απέχοντας από τα μαθήματα. Περιττό να σημειώσω ότι επικεφαλής της κίνησης αυτής ήμουν εγώ, ως μαθητής της τελευταίας τάξης και μάλιστα αριστούχος στα μαθήματα.

Πρωί – πρωί, λοιπόν, την ημέρα εκείνη σηκώνομαι και πιάνω το δρόμο προς το Φανάρι για να πείσω και τους πιο διστακτικούς μαθητές που είχαν ξεκινήσει για το Γυμνάσιο, να μην πάνε στο σχολείο και να συμμετάσχουν στην αποχή.

Και πραγματικά το εγχείρημα πέτυχε απόλυτα. Κανείς Καναλιώτης μαθητής δεν πήγε στο μάθημα εκείνη την ημέρα, με αποτέλεσμα την επόμενη ο γυμνασιάρχης **Ηλίας Σωτηρόπουλος**, με καταγωγή από το Βόλο, να αρχίσει τις ανακρίσεις για τους πρωταίτιους της αποχής. Και φυσικά με ανακάλυψε εύκολα.

Εγώ, όταν κλήθηκα στο Γραφείο ομολόγησα ότι ήμουν επικεφαλής της απεργιακής αυτής ενέργειας και προσπάθησα να εξηγήσω στον γυμνασιάρχη ότι η απεργία μας ήταν αυθόρμητη για να συμπαρασταθούμε στους γονείς μας, οι οποίοι από τα καπνά αυτά είχαν μια απαντοχή για να ζήσουν την οικογένειά τους και να μας σπουδάσουν.

Ο γυμνασιάρχης, όμως, ήταν αμετάπειστος, λέγοντας ότι δεν επιτρέπεται οι μαθητές να

συμμετέχουν σε εξωσχολικές υποθέσεις, αλλά να είναι αφοσιωμένοι στο σχολικό τους καθήκον. Κάλεσε, τότε, το σύλλογο των καθηγητών, ο οποίος αποφάσισε την 7ήμερη αποβολή μου από τα μαθήματα.

Δεν θυμάμαι, μάλιστα, αν μου μείωσαν και τη διαγωγή μου εκείνη τη χρονιά από κοσμιωτάτη σε κοσμία ή και κακή, ακόμη.

Αφήγηση: **Δημήτριος Χριστοδούλου** του Φαίδωνα.

Καλοκαίρι 2019.

Ο τελευταίος κλητήρας του χωριού

Ονομάζομαι **Χρίστος Αναστασίου** (κ. Πόλιας ή Χριστάκης), και ανέλαβα υπάλληλος της Κοινότητας Καναλίων το 1984, με ομόφωνη απόφαση όλων των μελών του Κοινοτικού Συμβουλίου, όταν πρόεδρος ήταν ο **Ζούμπος Κωνσταντίνος** και πάρεδρος ο **Χατζιάρας Βασίλειος.** Ο πάρεδρος χρησίμευσε τότε, σύμφωνα με ένα διάταγμα, για να δικαιολογήσουν τη μεταφορά του ηλεκτρικού ρεύματος πέρα στα Κατσιούργια, στην περιοχή των Λυγαριών.

Διαδέχτηκα τον προηγούμενο κλητήρα **Κρίκο Αριστείδη** (κ. Ψάρρα), ο οποίος είχε αρωστήσει και παραιτήθηκε. Ένα από τα πρώτα μελήματά μου ήταν το μοτέρ της Δισκαριάς που τροφοδοτούσε το υδραγωγείο του Αϊ – Λια, το οποίο συχνά χάλαγε, αυτό δε με τη βοήθεια του Κρίκου, που μου έμαθε πολλά.

Τότε το νερό από τις τρεις βρύσες της πλατείας –με μια βάνα που την άνοιγα στις 9 η ώρα το βράδυ και την έκλεινα το πρωί– διοχετευόταν στη Δισκαριά, όπου μαζί με το νερό της βρύσης αυτής πήγαινε στο υδραγωγείο του Αϊ – Λια και από εκεί σ' ολόκληρο το χωριό. Έτσι όλα τα σπίτια είχαν νερό. Έλεγε χαρακτηριστικά ο **Γιαταγάνιας Δήμος**: *Εάν η διακοπή του νερού που έχουμε, οφείλεται στη βλάβη του μοτέρ και όχι στη διακοπή του ρεύματος, ο Χριστάκης θα το φτιάξει σίγουρα και έτσι το νερό θα πάει στο υδραγωγείο του Αϊ – Λιά.* Επί προεδρίας **Κατέρη Παναγιώτη** (κ. Κουπανιά), υπήρξε ένα χρόνο ανομβρία και η Δισκαριά δεν είχε νερό, οπότε αναγκάστηκαν να εφαρμόσουν το σύστημα ανά δεύτερη ημέρα να έχει νερό το μισό χωριό και ανά δεύτερη ημέρα το άλλο μισό.

Ο **Χρίστος Αναστασίου** (κ. Πόλιας) στο καφενείο της πλατεία.

Αργότερα, ήρθε στο χωριό ένας γεωλόγος της ΙΓΜΕ (Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνλων), ονόματι **Τασιός**, και τον πήγα, μαζί με τον **Σκουμή Νικόλαο**, τον αγροφύλακα, σε διάφορα μέρη, της περιφέρειας του χωριού, όπου ήταν βρύσες ή αμπλάδες με τρεχούμενο νερό. Στη Δισκαριά, στον Κουτσόδεντρο, στη Βρύση του Μούρκ, στα Τρία Σύνορα, στο Καλαμάκι, στο Κούτσουρο κ.λπ. Αλλά παντού δεν έκρινε κατάλληλα τα πετρώματα, για να διατηρούν πολύ νερό. Κατέληξε δε ότι μόνο στην «Τσάμπραινα» είχε άφθονο υπόγειο νερό. Έτσι αποφασίστηκε και χτύπησαν την πομόνα χαμηλά στο ποτάμι, στον Πύργο και από εκεί υδρεύτηκε τόσο το χωριό μας, όσο και το Φανάρι, η Λοξάδα και το Χάρμα (κ. Χάρμαινα).

Όταν γίνονταν οι διάφορες δημοπρασίες στα αλώνια έπρεπε να φωνάξω στην πλατεία και σε καθένα από τα 5 καφενεία του χωριού για την πρόοδο της δημοπρασίας, όπως π.χ.: *Αρχίζει η δημοπρασία Αλώνια – Γαλαζονέρι, με πρώτη προσφορά του τάδε, 7000 – 1, 7000 –*

2, έχει άλλο κύριοι. Όταν δε τελείωνε ο χρόνος της δημοπρασίας, έπρεπε πάλι να φωνάξω: *Η δημοπρασία έκλεισε στον ενοικιαστή τον τάδε και με τόσες δραχμές*. Εκτός από τα Αλώνια και το Γαλαζονέρι έβγαινε στη δημοπρασία και η «Κοτρόνα», το «Κουρί» κ.ά. για να βόσκουν τα πρόβατα των τσοπαναραίων.

Άλλες δουλειές που έκανα ήταν να επιβλέπω τον φωτισμό του χωριού, να αλλάζω τις λάμπες που καίγονταν, να μετράω όλα τα υδρόμετρα του χωριού ανά τρεις μήνες, να ξεβουλώνω τις αποχετεύσεις κ.ά. Για την τελευταία αυτή εργασία έκανα 3 μέρες συνεχώς. Όταν μετά η Κοινότητα υπάχθηκε στο Δήμο Ιθώμης, η μέτρηση αυτή γινόταν μια φορά το χρόνο.

Μόνιμη δουλειά μου το ρολόι της εκκλησίας, δωρεά του **Γιδαράκου Κωνσταντίνου**, από την Αμερική, το οποίο έπρεπε τρεις φορές την εβδομάδα να το κουρδίζω, διότι ήταν μηχανικό ακόμη και δεν είχε συνδεθεί με ηλεκτρικό ρεύμα. Επίσης είχα και την ευθύνη του ταχυδρομείου στο χωριού. Ερχόταν καθημερινά ένας ταχυδρόμος από το Φανάρι και άλλος από την Καρδίτσα, με την αστική, μου παρέδινε τα γράμματα και εγώ τα μοίραζα στους κατοίκους του χωριού, επί 17 χρόνια συνεχώς.

Όταν καταργήθηκε η Κοινότητα και υπάχθηκε στο Δήμο Ιθώμης, το έτος 2000, συνεργαζόμουν με έναν άλλο υπάλληλο, τον **Ζέρβα Αθανάσιο**, με τον οποίο πηγαίναμε μαζί στα 8 χωριά του Δήμου, για όλες τις υπηρεσίες.

Ο Μορφωτικός Σύλλογος Αγροτοπαίδων Καναλίων

Ο Μορφωτικός Σύλλογος Αγροτοπαίδων Καναλίων ιδρύθηκε ο 1953 από το γεωπόνο **Τέττα Ιωάννη** και Γραφεία στο κατάστημα του **Σδρόλια Τέλη**, της πλατείας. Στην εκπαίδευση που κάναμε στο σύλλογο μαθαίναμε πώς να κεντρώνουμε, πώς να φυτεύουμε τα καινούργια οπωροφόρα δένδρα κ.λπ. Στα χωράφια, που μας παραχωρούσε η Κοινότητα στην Κρανούλα, στο Κουρί και αλλού, σπέρναμε σιτάρια και καλαμπόκια. Τα έσοδα που είχαμε από τις εργασίες αυτές τα βάζαμε στο Σύλλογο για να κάνουμε τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τις εκδρομές μας.

Επίσης με το Σύλλογο είχαμε αγοράσει ένα είδος μεγάλου ψεκαστήρα και ψεκάζαμε τα σταροχώραφα για να καθαρίσουν από τα χόρτα, τα λαψάνια και τα άλλα ζιζάνια. Την ψεκαστήρα αυτή την έπαιρναν με τη σειρά οι Καναλιώτες για να ψεκάζουν τα χωράφια τους. Έτσι γλίτωσαν από το βοτάνισμα.

Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις περιλαμβάνονται τα θεατρικά έργα, που παίζαμε, όπως τον «Άσωτο υιό» και τον «Γεώργιο Καραϊσκάκη», στην πλατεία του χωριού, τον «Παπαφλέσσα», πέρα στο Σχολείο κ.λπ. Ακόμη και χοροεσπερίδες με εισιτήριο, οργανώναμε κατά τις αποκριές, είτε στο καφενείο του Πάσχου, είτε στο Πνευματικό Κέντρο, όπου έρχονταν μέχρι και 150 άτομα.

Αργότερα, κατά τη 10ετία του 1960, καλλιεργήσαμε με το Σύλλογο και ζαχαρότευτλα (κ. κοκκινογούλια), για το εργοστάσιο της ζάχαρης που λειτουργούσε στη Λάρισα, πέρα την Κρανούλα και στην Τσουκαλού, στον Αϊ Λιά τον Φραγκιότικο και θυμάμαι ότι είχαν δώσει στον ξάδερφό μου **Γιαννακό Θωμά**, 700 δρχ. το στρέμμα. Τα ζαχαρότευτλα που μας περίσσευαν τα έτρωγαν τα γελάδια και έφερναν πολύ γάλα. Ακόμη και ζάχαρη παρασκευάζαμε με τα ζαχαρότευτλα.

Όταν επικεφαλής του Συλλόγου μας ήταν ο γεωπόνος **Μπέκος Τάκης**, οργανώθηκε μια διήμερη εκπαιδευτική εκδρομή των αγροτικών Συλλόγων, Καναλίων – Φαναρίου και Μητροπόλεως (κ. Παλαιόκαστρο), με τρία πούλμαν στην έκθεση Θεσσαλονίκης, γύρω στο 1965,

οπότε ήμουν πρόεδρος του συλλόγου. Εκεί βρήκαμε τον φοιτητή **Πάσχο Αθανάσιο**, ο οποίος μεσολάβησε και δεν πληρώσαμε εισιτήριο εισόδου, αφού ήμασταν μέλη αγροτικού Συλλόγου. Το μόνο χωριό που περιλάμβανε και κορίτσια στην εκδρομή ήταν το δικό μας και το λεωφορείο ήταν του **Πυργιώτη Χρυσάκου**, με τον ίδιο ως οδηγό. Μετά την έκθεση μεταβήκαμε στη Γεωργική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,

Εκτός από τη Θεσσαλονίκη επισκεφθήκαμε τη Βέροια, όπου είδαμε τα έργα που γίνονταν στο ποτάμι, τη Νάουσα και την Έδεσσα, όπου διανυκτερεύσαμε σε έναν κατασκηνωτικό χώρο. Μια μέρα πήγαμε και στον Παλαμά Καρδίτσας, όπου λειτουργούσε μια έκθεση μηχανημάτων για τα έργα του αναδασμού. Ακόμη και στην αντίστοιχη έκθεση της Λάρισας πήγαμε, αλλά και στην αντίστοιχη έκθεση του Βόλου, όπου πήγαμε με το τραίνο. Συνοδός μας τότε ήταν ο γεωπόνος **Ιωάννης Τέττας**, και συμμετείχαν πολλοί Καναλιώτες, όπως: ο **Γιωτόπουλος Κωνσταντίνος**, ο **Καραλής Σωτήριος**, ο **Παπαθέου Κωνσταντίνος**, ο **Κουτσιόγκουλος Νικήτας**, ο **Τσιώκος Μανθαίας**, ο **Γιαννακός Γεώργιος** και πολλοί άλλοι.

Παντρεύτηκα τον 1969 την **Ευθυμίου Μαρία**, με την οποία αποκτήσαμε δυο παιδιά και 4 εγγόνια.

Χρίστος Αναστασίου (κ. Πόλιας),
Καλοκαίρι 2021

Ο Γιάννης Τέττας δημιουργός του Αγροτικού Συλλόγου

Ο **Γιάννης Τέττας** (1923 – 1981) ως γεωπόνος στην περιφέρειά του, είχε και το χωριό μας, τα Κανάλια. Αγαπούσε πολύ το χωριό και ασχολήθηκε ιδιαίτερα μ' αυτό, διαφωτίζοντας του χωριανούς αγρότες με επιστημονικές πλέον γνώσεις για όλες τις καλλιέργειες. Συγκρότησε στο χωριό τον πρώτο αγροτικό Σύλλογο, με λίγα στην αρχή αγροτόπαιδα, αγόρια – κορίτσια, τα οποία ήταν: Παναγιώτης Κατέρης του Κωνσταντίνου (Κουπανιάς), οι Θωμάς και Ευάγγελος Φίνος, ο Λάμπρος Υφαντής, ο Βαγγέλης Μπρακατσούλας του Κων/νου, ο Αναστάσιος Τέττας, ο Τριαντάφυλλος Δήμου, η Κλεονίκη Τέττα, και η Αννούλα Κατέρη του Σπυρίδωνα. Αργότερα γράφτηκαν και άλλα αγροτόπαιδα ως μέλη. Όλοι αυτοί έβγαλαν πρόεδρο τον **Παναγιώτη Κατέρη**, και με τη βοήθεια του Γιάννη, ετοίμασαν στο χωριό μια αίθουσα, στο Βακούφικο, την οποία στόλισαν με διάφορες αφίσες, τοπία διαφόρων γεωργικών καλλιεργειών καθώς και με πολλούς χάρτες. Στη αίθουσα αυτή πλέον στεγάστηκε ο Αγροτικός Σύλλογος Καναλίων.

Ο γεωπόνος του χωριού **Γιάννης Τέττας** (1923 – 1981).

Ο Γιάννης ανέβαινε από την Καρδίτσα στο χωριό κάθε εβδομάδα, σύμφωνα με το πρόγραμμα που ετοίμαζαν με τον πρόεδρο του Συλλόγου. Δίδαξε στα αγροτόπαιδα, πέρα από την καλλιέργεια του καπνού, νέες μεθό-

δους καλλιέργειας των χωραφιών που ήταν άγνωστες στο χωριό, όπως λαθούρι, βίκο, τριφύλλι, κάνοντας διάφορα πειράματα σε ορισμένα χωράφια. Επίσης δίδαξε πώς να λιπαίνουν τα χωράφια στις διάφορες εποχές, πώς να καταπολεμούν τα ζιζάνια, στα σιτηρά ραντίζοντας τα με διάφορα φυτοφάρμακα και αύξησε κατά πολύ την παραγωγή ανά στρέμμα. Ασχολήθηκε δε πολύ και με την καταπολέμηση της ακρίδας.

Επίσης δίδαξε το κλάδεμα των αμπελιών και τον εμβολιασμό με νέες ποικιλίες σταφυλιών, το κλάδεμα των οπωροφόρων δένδρων, καθώς και το πώς και πότε να ραντίζονται τα φυτά. Προμήθευε το χωριό με διάφορα οπωροφόρα δένδρα, μηλιές, αχλαδιές, κερασιές, βερικοκιές και με διάφορα μοσχεύματα για τους εμβολιασμούς αυτών.

Έφερε ταύρο για ένδειξη γονιμοποιήσεως με βελτιωμένη φυλή ζώου και αύξηση της παραγωγής κρέατος. Επίσης έφερε στο χωριό δασκάλα οικοκυρικής από την Καρδίτσα, την **Ισαβέλλα Χόνδρου**, η οποία δίδαξε στις γυναίκες του χωριού κοσνερβοποίηση φρούτων και λαχανικών σε βάζα με ειδικό βραστήρα. Έφερε ακόμη με δασικό αυτοκίνητο κομμένα δένδρα στον Αγροτικό Σύλλογο, για να στολίσουν τα Χριστουγεννιάτικα δένδρα, ένα έθιμο που δεν υπήρχε στο χωριό.

Ακόμη κατάφερε να καθιερώσει με τον Αγροτικό Σύλλογο διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως διοργάνωση χοροεσπερίδας τα Χριστούγεννα στο καφενείο του τότε **Πάνου Πάσχου** με σκοπό την επικοινωνία και τη συγκέντρωση των χωριανών, για να συζητήσουν με την ευκαιρία αυτή με το γεωπόνο για τις καλλιέργειες και με ό,τι άλλο ο καθένας ενδιαφερόταν να ασχοληθεί και συγχρόνως με σκοπό τη διασκέδαση ως το πρωί, με τραγούδια και χορούς του τόπου μας. Βοήθησε δε και τα παιδιά του Συλλόγου για να παίξουν ένα σκέτς – δράμα, τη «Δάφνω»

Τα μέλη του Αγροτικού Συλλόγου το Πάσχα συγκέντρωναν αυγά βαμμένα κόκκινα και τα μοίραζαν σε χωριανούς και άλλους των γύρω χωριών που επισκέπτονταν το χωριό και παρακολουθούσαν στην πλατεία τους καθιερωμένους πασχαλιάτικους χορούς.

Ο Γιάννης το έτος 1952 – 53 φρόντισε με τα μέλη του Συλλόγου Αγροτοπαίδων Καναλίων, να επισκεφθούν για πρώτη φορά την Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, όπου συναντήθη-

Ονόματα από δεξιά: 1) Υφαντής Λάμπρος, 2) Παναγιώτης Κατέρης, 3) Φίνος Θωμάς, 4) Φίνος Ευάγγελος, 5) Δήμου Κων/νος, 6) Κωσταβάρας Σταύρος, 7) Σδρόλιας Παύλος, 8) Κατέρης Παναγιώτης, 9) Ντρέγκας Δημήτριος

καν και με άλλους αγρροτικού συλλόγους από διάφορους νομούς της Ελλάδος, τους οποίους συνόδευαν γεωπόνοι σε ένα κοινό πρόγραμμα. Επισκέφτηκαν τα αγροτικά εκθέματα και είδαν μηχανήματα για διάφορες καλλιέργειες χωραφιών, όπως διάφορους τύπους τρακτέρ, θεριζοαλωνιστικές μηχανές, μηχανήματα ψεκασμού, καθώς και μηχάνημα επεξεργασίας καπνού.

Επίσης επισκέφθηκαν την Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης.

Έφη Τέττα - Μουτσούδη,
(Απόσπασμα από την εφημερίδα
«Τα Κανάλια»)

Στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής

Ονομάζομαι **Γηράσης Χρήστος**, αλλά στο χωριό μας επειδή υπάρχουν πολλοί Γηρασαίοι μας έβγαλαν το παρατσούκλι «Σιαφάκας» άγνωστο σε μένα για ποιο λόγο. Ο αδελφός μου **Θωμάς Γηράσης**, έφυγε και αυτός από το χωριό και εγκαταστάθηκε στην Κρήτη, στην Ιεράπτερα.

Στο καφενείο της πλατείας Καναλίων

Εγώ από το χωριό έφυγα στις 24 Σεπτεμβρίου 1969, γιατί ο **Λάμπρος Λιασκοβίτης**, στο τυπογραφείο του οποίου εργαζόμουν όταν ήμουν την Αθήνα και το είχε κάπου στο Γαλάτσι, μου είπε:

- Θέλεις να πας στην Αφρική, για να περάσεις καλύτερη ζωή; Κι εγώ χωρίς να το καλοσκεφθώ του απάντησα.
- Και βέβαια θέλω, αν είναι να περάσω καλύτερα τη ζωή μου.
- Τότε, ο Λάμπρος, με σύστησε σε έναν Έλληνα που ζούσε στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, γνωρίστηκα μαζί του, και μου είπε:
- Μόλις πάω στο Γιοχάνεσμπουργκ, όπου μένω, θα σου στείλω πρόσκληση, να ετοιμάσεις τα χαρτιά σου και να έρθεις, να εργασθείς και εκεί ως τυπογράφος, αφού ξέρεις τη δουλειά.

Πραγματικά, μου έστειλε την πρόσκληση, ετοιμάστηκα και πέρασα από εξετάσεις από διάφορες επιτροπές, οι οποίες επαλήθευαν την κατάσταση της υγείας μου και την ποιότητα του χαρακτήρα μου. Πέρασα ακόμη και από το στρατιωτικό τυπογραφείο, για να ελέγξουν αν πραγματικά ήμουν τυπογράφος. Ύστερα πήρα το αεροπλάνο της οργάνωσης ΔΕΜΕ (δεν θυμάμαι τι σήμαιναν αυτά τα αρχικά), εντελώς δωρεάν και πέταξα για την Αφρική.

Στο αεροδρόμιο με περίμενε ο γνωστός μου, ο οποίος και με φιλοξένησε στο σπίτι του τις πρώτες ημέρες. Έπιασα δουλειά στον ίδιο, διότι είναι ένα καλό εστιατόριο και φασφουτάδικο συγχρόνως. Τελικά έμεινα στη δουλειά αυτή επί 18 μήνες, πάντα με τη διαμονή μου στο σπίτι του. Μετά, όμως, έφυγα επειδή βρήκα καλύτερη δουλειά σε ένα άλλο μαγαζί, όπου είχα μεγαλύτερη αμοιβή. Τότε ήταν που μου τηλεφώνησε ο φίλος μου **Παναγιώτης Μπέκος**, και μου λέει:

- Νοίκιασα ένα καινούργιο τυπογραφείο εδώ στην Αθήνα. Έλα κι εσύ να συνεργαστούμε για να προκόψουμε μαζί. Έχω πολλή δουλειά.

Έτσι αποφάσισα, μια και δεν βρήκα ανάλογη τυπογραφική δουλειά στην Αφρική, να επιστρέφω στην Ελλάδα και να εργασθώ πλέον ως τυπογράφος. Εδώ κάθισα επί ένα εξάμηνο και μάλιστα τους τρεις μήνες τους πέρασα στο Βελιγράδι της τότε Γιουγκοσλαβίας, διότι μαζί με τον Μπέκο, συμμετείχαμε ως χορευτές σε ένα ελληνικό γκρουπ, με ορχήστρα, δυο τραγουδιστές κ.λπ.

Όταν πια τελείωσε η περιοδεία που κάναμε στο Βελιγράδι, επιστρέψαμε μετά ένα τρίμηνο στην Ελλάδα και συνέχισα την ίδια δουλειά. Στην Αφρική, όμως, είχα γνωρίσει μια πολύ καλή κοπέλα, Ελληνίδα, και τη συμπάθησε πολύ. Αποφάσισα, λοιπόν, να ξαναπάω στο Γιαχάνεσμπουργκ για να τη συναντήσω και μάλιστα να την παντρευτώ, αφού και ο **Μπέκος**, στο μεταξύ, είχε ήδη αρραβωνιαστεί με τη **Μάρα**, την μετέπειτα γυναίκα του[38].

Όταν ξαναπήγα στην Αφρική, παντρεύτηκα

Εκεί πραγματικά παντρεύτηκα, άνοιξα δικό μου σπίτι, άνοιξαν και καλύτερες δουλειές, μαζέψαμε λεπτά, άνοιξα ένα στεγνοκαθαριστήριο και δουλέψαμε καλά. Αποκτήσαμε και δυο παιδιά. Η κόρη μου παντρεύτηκε έναν Κύπριο και ήδη βρίσκεται στην Κύπρο, όπου κατοικούν πλέον μόνιμα.

Με το στεγνοκαθαριστήριο απέκτησα πολλή πελατεία στην Αφρική και οικονομήσαμε με τη γυναίκα μου πολλά χρήματα και κάναμε μεγάλη περιουσία.

Γενικά μπορώ να πω ότι περάσαμε πολύ καλά, διότι το Γιοχάνεσμπουργκ, τότε, ήταν μια θαυμάσια πόλη. Μια πολύ καλή και πολιτισμένη πόλη, που δεν συνάντησα καλύτερη. Ιδιαίτερα πριν από το 1994, που κυβερνούσαν οι λευκοί ήταν μια εξαιρετική χώρα. Δεν υπάρχει άλλη καλύτερη. Καθαρή, πολιτισμένη, ήσυχη χώρα.

Είχε βέβαια τους μαύρους, οι οποίοι μας έκαναν όλες τις δουλειές, αλλά και εκείνοι κοντά μας περνούσαν πολύ καλά, αν εξαιρέσεις την κλεψιά που την είχαν μόνιμη. Στο σπίτι μας, όπως και στα άλλα σπίτια, τους είχαμε ιδιαίτερο μικρό διαμέρισμα με όλες τις ανέσεις, Τουαλέτες ατομικές, μπάνιο, υπνοδωμάτιο κ.λπ. με όλα τα χρειαζούμενα. Ήταν όλοι τους ευχαριστημένοι, αλλά παράλληλα κι εμείς ήμασταν ευχαριστημένοι, διότι μας έκαναν όλες τις δουλειές και μας ξεκούραζαν. Περνούσαμε πραγματικά ωραία. Είχες τον υπηρέτη – κηπουρό, που σε περιποιούνταν τον κήπο και αμειβόταν πλουσιοπάροχα, είχες τη μαύρη που σε καθάριζε το σπίτι και το έκανε με όρεξη, γιατί το θεωρούσε δικό της, αφού έμενε και αυτή μέσα κ.λπ. Ήμασταν σαν βασιλιάδες, με λίγα λόγια, αλλά το κλέψιμο, κλέψιμο, χωρίς εμείς να το δίνουμε και τόση σημασία, αφού τα είχαμε όλα.

Γενικά, ακόμη και το 1969, που πρωτοπήγαμε στην Αφρική, είχαμε τη δυνατότητα να προχωρήσουμε, να προοδεύσουμε και να αναδειχθούμε. Γι' αυτό και όλοι οι Έλληνες σχεδόν ήταν πολύ καλά αποκατεστημένοι. Τα αδέρφια της γυναίκας μου π.χ. έγιναν πάμπλουτα. Έχουν το καθένα από 7 – 8 «Μολς» – κέντρα πολυκαταστημάτων σουπερμάρκετ, με 40 και πλέον διάφορα μαγαζιά, σε απέραντες εκτάσεις.

Η νέα κατάσταση με το «απαρτχάιντ»

Μετά, όμως, όταν πλέον ανέλαβε την εξουσία ο **Νέλσων Μαντέλα**, καλός και άγιος, βέβαια, αλλά χάλασε πολύ η κοινωνία. Εγκλήματα, ληστείες, δολοφονίες, παλιανθρωπιές κ.λπ. ήταν στην ημερήσια διάταξη. Και τώρα

38. Στοσημείο αυτό, παρεμβαίνει ο **Σταύρος Σδρόλιας**, της παρέας του καφενείου, λέγοντας:
- Το Χρήστο τον είχα κάνει πρόσκληση να έρθει στην Αυστραλία, αλλά εκείνος προτίμησε το Γιοχάνεσμπουργκ, για να παντρευτεί την καλή του. Και αφού δεν ήρθε αυτός, πήγα εγώ αργότερα, ως συνταξιούχος πλέον εκεί, για να τον ιδώ και κάθισα μια εβδομάδα. Με φιλοξένησε, με πήγε σε διάφορα αξιοθέατα, ακόμη και στο Τέρμπα, μια άλλη πόλη παραθαλάσσια και πέρασα ωραία. Μετά πέταξα για Αυστραλία.

Στο καφενείο του χωριού, πίνοντας τα τσιπουράκια μας με τον **Σταύρο Σδρόλια**.

ακόμη υπάρχουν μαύροι υπηρέτες, όπως και πρωτύτερα, διότι η αλλαγή της κατάστασης με το απαρτχάιντ, έγινε πολύ ομαλά.

Ύστερα, όμως, ήρθαν πάρα πολλοί μαύροι, από κάθε περιοχή, οι εγκληματίες και οι άλλοι που ήταν φυλακή απολύθηκαν όλοι και πλημμύρισε η πόλη από δαύτους. Έτσι επικράτησε ο φόβος και οι άνθρωποι κλείστηκαν στα σπίτια τους χωρίς να μπορούν να κυκλοφορήσουν ελεύθερα, διότι αυξήθηκαν πολύ οι ληστείες και οι δολοφονίες. Δεν μπορούσες να κυκλοφορήσεις ελεύθερα τη νύχτα.

Ο σπουδαγμένος και ανώτερος δικηγόρος, όπως οι δικοί μας αρεοπαγίτες, **Μπίζος Γεώργιος**, ο ιδιαίτερος του Μαντέλα, που σπούδαζαν μαζί και πέθανε πρόσφατα, ήταν πάντα μέσα στα πράγματα και αυτός τα κανόνιζε όλα. Ήταν το δεξί του χέρι, πολύ καλός και έβαλε πολλά πράγματα σε τάξη.

Παρά ταύτα, τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο. Τώρα πλέον δεν υπάρχουν δουλειές, δεν βάζουν λευκούς σε διάφορες υπηρεσίες και εργασίες. Βάζουν σε 100 μαύρους, έναν λευκό. Έτσι εμείς καταντήσαμε σε δυσμένεια. Γι' αυτό πολλοί λευκοί άρχισαν να φεύγουν, είτε στην πατρίδα τους είτε σε διάφορα άλλα μέρη για να βρουν καλύτερες συνθήκες ζωής. Αυστραλία, Αμερική, Νέα Ζηλανδία κ.λπ.

Το ελληνικό στοιχείο του Γιοχάνεσμπουργκ.

Υπήρχαν πολλοί Έλληνες στο Γιοχάνεσμπουργκ, κάπου 130 – 140 χιλιάδες, ιδιαίτερα Κύπριοι, και είχαμε πολύ καλή σχέση μεταξύ μας. Αλλά και ως ορθόδοξοι χριστιανοί αναπτύξαμε πολλούς δεσμούς μεταξύ μας. Είχαμε 17 εκκλησίες. Κάθε μεγάλη περιοχή είχε και την εκκλησία της. Εκτός από τον εκκλησιασμό που είχαμε κάθε Κυριακή και μεγάλη γιορτή, οργανώναμε και εκδηλώσεις πατριωτικές. Στις εθνικές γιορτές κάναμε παρελάσεις και εορταστικές συγκεντρώσεις. Τα παιδιά τραγουδούσαν, χόρευαν, έλεγαν ποιήματα κ.λπ., τα οποία μάθαιναν στα ελληνικά σχολεία τους. Οι δάσκαλοι έρχονταν από την Ελλάδα, με έξοδα του κράτους και μάθαιναν τα ελληνικά γράμματα και τη γλώσσα, καλύτερα από τους γηγενείς Έλληνες.

Για τους ελληνικούς χορούς των παιδιών είχαμε εκεί μια ταλαντούχα δημοδιδασκάλισσα, τη **Μαίρη Βασιλείου**, η οποία ήταν ακούραστη και περιόδευε σε όλες τις κοινότητές μας. Μάθαινε δε όλους τους ελληνικούς χορούς, τους οποίους τα παιδιά μας τους χόρευαν καλύτερα από τους εδώ Έλληνες. Έτσι εμείς ήμασταν πιο Έλληνες από τους Έλληνες.

Πολλές φορές μας επισκέπτονταν και Έλληνες διάσημοι, τραγουδιστές, υπουργοί κ.λπ., και αυτό αποτελούσε ευκαιρία για ξεχωριστές συγκεντρώσεις και ποικίλες εορταστικές εκδηλώσεις. Κάποιες φορές οι Έλληνες ορισμένης περιοχής της Ελλάδας, έφερναν συγκροτήματα και διασκέδαζαν όλοι μαζί, π.χ. με κρητικούς χορούς, ηπειρώτικους χορούς κ.λπ. Παρούσα πάντα ήταν η **Μαίρη Βασιλείου** με τα χορευτικά της συγκροτήματα.

Τώρα πλέον, πωλήσαμε ό,τι είχαμε εκεί κάτω, τόσο εγώ, όσο και η γυναίκα μου και ήρθαμε στα γαλάζια Ελλάδα, να περάσουμε το υπόλοιπο της ζωής μας.

Αφήγηση: **Χρήστος Γηράσης**
(κ. Σιαφάκας).
Κανάλια, 17.10.2021

Ο βίος μου

Γεννήθηκα το 1907, στις 25 Ιανουαρίου, του Αγίου Γρηγορίου, από γονείς πτωχούς, αλλά τίμιους. Η μητέρα μου **Γιαννούλα Παπαϊωάννου** καταγόταν από το Τροβάτο Ευρυτανίας, από γονείς πτωχούς, ο δε πατέρας μου **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου**, ήταν ψάλτης 40 χρόνια στην Παναγία του χωριού μας. Ήτο καλλίφωνος και τον έπαιρναν, οπόταν ερχόταν ο Δεσπότης ή κανένας άλλος κύριος, για να ψάλλει, επειδή είχε καλή φωνή. Ήταν πτωχός, αλλά τίμιος με όλον τον κόσμο.

Τη μητέρα μου τη μεγάλωσε ο **Γιαννακούλας**, και στη συνέχεια αυτή μεγάλωσε τα τρία παιδιά του την Ιφιγένεια, την Κατίνα και τον γιατρό. Είχε μαγαζί αυτός, τότε, στα Κανάλια και ήταν ο πλουσιότερος του χωριού.

Εγώ αφού έβγαλα το Δημοτικό, ήθελε ένας θείος μου καθηγητής **Παπαμιχάλης**, να με πάρει στην Αίγυπτο να σπουδάσω, αλλά επειδή οι γονείς μου δεν είχαν άλλα παιδιά δεν με άφησαν να πάω, παρά το ότι ήμουν καλή μαθήτρια.

Έτσι ο πατέρας μου με κατέβασε στην Καρδίτσα για να μάθω μοδίστρα. Έμενα στη θεία μου την **Ελένη Πλιάσσα**, και με τροφοδοτούσε από το χωριό επί 6 μήνες. Μετά με πήρε ο θείος μου **Παναγιώτης Παπαϊωάννου**, στην Αθήνα, σε μια καλή μοδίστρα **Καραουλάνη.** Εκείνος με πήγαινε στη μοδίστρα και ο ίδιος με έπαιρνε από εκεί καθημερινά. Ο θείος μου ήταν παντρεμένος με τη Φώτου, μια πολύ χριστιανή γυναίκα.

Πέρασα πολύ καλά εκεί, πήρα το ψαλίδι, ως μοδίστρα και μετά από ένα εξάμηνο επέστρεψα στο χωριό, όπου άρχισα να ράβω. Είχα πολλή δουλειά γιατί δεν υπήρχε άλλη μοδίστρα σαν και μένα, γι' αυτό είχα και πολλά μοδιστράκια, τα οποία με θυμούνται ακόμα.

Με τη δουλειά μου εξαγόρασα και τη ραπτομηχανή «Σίγγερ» του ποδαριού που αγόρασα από την Καρδίτσα, που την έχω μέχρι σήμερα και την έχω τάξει στην Όλγα, την εγγονή μου.

Αλλά δυστυχώς, μετά ήλθε η αρρώστια, κοιλιακός τύφος, από τον οποίο πέθαναν πολλοί κάτοικοι του χωριού. Αρρώστησα κι εγώ και ο πατέρας μου αν και φτωχός, αγόρασε μια αγελάδα για να πίνω γάλα. Τακτικά έρχονταν ο γιατρός ο **Στεργίου** και μερικές φορές με ξενυχτούσε. Θέλησε, όμως, ο Θεός και έγινα καλά. Σε λίγον καιρό ανέβηκα στο Τροβάτο, για να δυναμώσω, επειδή είχα αδυνατίσει πολύ.

Εκεί υπήρχε και ο Τίμιος Σταυρός από τα Ιεροσόλυμα, που τον γιορτάζουμε στις 14 Σεπτεμβρίου, και έρχονταν πολύς κόσμος από όλα τα γύρω χωριά. Δεν τρώγαμε κρέας εκείνη την ημέρα, αλλά τα φαγητά μας ήταν φασόλια στο ταψί, κάστανα και καρύδια. Εκεί ήταν και ο **Λεωνίδας Μαργώνης**, ο προεστός ο οποίος έσερνε πρώτος το χορό και μαζί του πήγαινε και ο πατέρας μου ως φιλοξενούμενος. Δεν μπορώ να περιγράψω την αγάπη που μας έκαναν, όλοι, όταν μάλιστα πήραμε μετάθεση για το Δομένικο. Μας ξεκίνησε όλο το χωριό, όπως ξεκινάμε την Παναγία εδώ στα Κανάλια.

Μέχρι σήμερα θυμάμαι τον κουμπάρο μου τον **Νταλή** και τον **Βασίλη Καλογερομήτρο**, που έτυχε να γνωρίσω και τη γυναίκα του.

Επειδή ο θείος μου εκεί είχε αρραβωνιάσει ένα κορίτσι του, και του έραψα διάφορα ρούχα, ακόμα και το πολύ ωραίο νυφικό της. Κάθισα εκεί όλο το Καλοκαίρι, έγινε ο γάμος, καλέσαμε και τον μακαρίτη τον άνδρα μου στο γάμο, με τον οποίο τότε γνωριστήκαμε. Όταν δε φύγαμε, λέει στον πατέρα μου ότι θα έλθει στα Κανάλια να μας επισκεφθεί.

Δεν πέρασαν 20 μέρες και πήρε τον **Χαλιμούρδα** και τον **Γιαννούλα** και ήλθαν. Εγώ με τη μητέρα μου ήμασταν στο αμπέλι. Μας ειδοποιούν, λοιπόν, και γυρίσαμε αμέσως στο σπίτι.

Ο άνδρας μου στο Τροβάτο υπηρέτησε 6 χρόνια συνολικά. Τρία χρόνια ελεύθερος και άλλα τρία χρόνια παντρεμένος. Όταν ήρθε στο σπίτι αρραβωνιαστήκαμε και μείναμε δυο χρόνια αρραβωμιασμένοι. Τρεις φορές ήρθε στο σπίτι,. Αλλά είχαμε αλληλογραφία τακτική.

Μια φορά του είπα ότι ο πατέρας μου είναι χρεωμένος σε πολλά μέρη και έβγαλε αμέσως 25.000 δρχ. που ήταν πολλές, τότε, και έτσι ξεχρεώσαμε το σπίτι και τα κτήματα. Άλλες 60.000 δρχ. για να αγοράσουμε το χωράφι και το ντάμι του **Δήμου Γκαμέ**, που το έχουμε μέχρι σήμερα και το δίνουμε μεσιακό, ενώ ο Γκαμές πάντρεψε το κορίτσι του με τα λεφτά αυτά.

Εγώ στεφανώθηκαν στεφανώθηκα το 1931, στο σπίτι του θείου μου **Θωμά Φίνο**, στην Καρδίτσα. Είχε χιόνι πολύ στο χωριό και δεν μπορούσε να έρθει ο κουμπάρος ο **Βαρελογιάννης**, που σπούδαζε στην Αθήνα. Κανείς άλλος, ούτε συγγενής, ούτε φίλος δεν ήταν στα στέφανα, παρά μόνο ένας ξάδερφός μου από τα Τρίκαλα.

Μείναμε για λίγες μέρες στο χωριό και μετά φύγαμε καβάλα στα ζώα δια το Τροβάτο. Κάναμε μια στάση το Νεοχώρι και μετά στα Βραγγιανά, όπου μας περιποιήθηκε πολύ ο σπιτονοικοκύρης. Μείναμε εκεί το βράδυ και την άλλη μέρα φθάσαμε στο Τροβάτο. Εκεί κάθισα 3 χρόνια, μας αγάπησε πολύ ο κόσμος, μείναμε πολύ ευχαριστημένοι και μετά πήγαμε στο Δομένικο της Ελασσόνας, όπου γνωρίσαμε τον **Ηλία Γεροβασίλη**, και περάσαμε επίσης πολύ καλά Δυο χρόνια μείναμε στο Δομένικο και μετά φύγαμε για Φάρσαλα, άλλα 3 χρόνια εκεί και μετά φύγαμε για το Βελεστίνο του Βόλου.

Όταν αποστρατεύθηκε ο άντρας μου **Δημήτριος Μαυρομμάτης**, εγκατασταθήκαμε στο Βόλο με ενοίκιο στο σπίτι της Κερασίας. Αλλά επειδή δεν τα βγάζαμε πέρα, λόγω ακρίβειας αφήσαμε στο χωριό, στους γονείς μου, τα δυο μεγαλύτερα αγόρια. Εκεί είχαν σιτάρι να φάνε και η μητέρα μου τους μαγείρευε καθημερινά.

Αλλά δυστυχώς, τότε, ήρθαν οι αντάρτες και μας λεηλάτησαν το σπίτι στα Κανάλια, πήραν κουβέρτες και άλλα στρώματα, καθώς και ριτσέλια, τσίπουρο, κρασί κ.λπ. Τα παιδιά τα έκρυψε ο πατέρας μου στο κατώι, πίσω στα βαένια και ευτυχώς δεν τα βρήκαν.

Αμέσως έτρεξα από το Βόλο στην Καρδίτσα και τα βρήκα τα παιδιά μου στη θεία μου **Βασιλική Φίνου**, όπου είχαν γίνει τα στέφανα. Το πρώτο που μου είπαν κλαίγοντας, μόλις συναντηθήκαμε ήταν «θα μας πάρετε και μας στο Βόλο»;

Πιο πριν, κατά την περίοδο της Κατοχής είχαμε μείνει στα Κανάλια και ασχολούμασταν με τι αγροτικές εργασίες. Τρώγαμε φασόλια και άλλα όσπρια και μαζεύαμε κηπευτικά. Ο άντρας μου αν και δεν ήξερε όργωνε το χωράφι και τραβούσε τη ζεμένη αγελάδα για να προχωρήσει.

Μετά ήρθαν οι αντάρτες και τον πήραν στο Φανάρι και δεν ξέραμε αν είναι ζωντανός. Όταν τελείωσε και αυτή η περιπέτεια έφυγε και πήγε στα Τρίκαλα. Εμείς μείναμε στο χωριό και βάζαμε καπνό. Από τα Τρίκαλα, όμως γύρισε άρρωστος, πονούσε πολύ, είχες πυρετό και κατέβηκε στο νοσοκομείο στην Καρδίτσα.

Δυο μέρες μετά τον φέραμε στο χωριό μισοπεθαμένο. Ο **Λάμπρος Παπαποστόλου**, μαζί με μερικούς άλλους τον έβαλαν στη σκάλα και τον κουβάλησαν στο σπίτι. Μετά από δυο μέρες ξεψύχησε.

Όλγα Δ. Μαυρομμάτη
Κανάλια, 10ετία του 1980

Γιατί τα Κανάλια τα λένε ... Κανάλια

*Ο αείμνηστος φιλόλογος γυμνασιάρχης **Αθανάσιος Καβαρνός***
με τον οποίο κάναμε πολλή παρέα στην παραλία του Βόλου,
για να μας πειράξει σκαρφίστηκε το παρακάτω σατυρικό ποίημα

Όταν έπλασε ο θεός την Οικουμένη,
τα ... Κανάλια και τόσους άλλους τόπους
(Τον Πολύκαρπο, τον Κώστα, το Χρήστο,
τη Ντενίση, το Γιώργο, το Θωμά)
είπε στο νου του:
- Α, τώρα δε μου μένει,
παρά να πλάσω, γιε μου, και τους ανθρώπους!
Κι εκεί που κράτησε τον Αδάμ, στερνόνε, του' πε:
- Συ να 'σαι Αδάμ το ζω του ζώνε!
ήγουν, να 'σαι καλύτερος απ' όλα
να 'χεις το γάιδαρο από κατωθέ σου
όλα ναν τα 'χεις χωρίς να κοπιάζεις
και σ' αγαπάω πολύ γιατί μου μοιάζεις!
Μα έτσι κι όλα θα νιώσεις χάλια,
σαν μ' αγγίξεις το κοντρόλ και τα ... Κανάλια!
γιατί στον ομφαλό της Γης, ναι, στα Κανάλια,
θα βάλω δορυφορικό σταθμό, μεγάλη αντένα,
που θα ζηλεύει και η μάνα, που σε εγένα!
Μόνο σαν άκουσε η Εύα «Μαστοράκη»
παράκουσε και τ' άγγιξε λιγάκι!
(Είν' αλαφρή, λιγόμυαλη η γυναίκα
που μόλις από χίλιες βρίσκεις δέκα
να μην έχουν του αντρός τους αντικλείδια
και πάλι τους αρέσουν του άντρα τα στολίδια!)
Σημαίνει ο Θεός το καμπανέλι
κι έρχονται ευθύς εμπρός ξεσκουφωνένοι
ο Τέρενς ο Κουίκ και δυο αγγέλοι:
- Αδάμ και Εύα είστε τιμωρημένοι!
Τα 'χασε η Εύα, εσβήστηκε, εσκοτίστηκε
κι απ' την πολλή τρομάρα της, εκατουρίστηκε!
κι επήαινε τραγουδώντας: κα – να – λια
κι ετραγούδα όλη μέρα: κα – να – λια
κι από κειο το τραγούδι: κα – να – λια
είπαν του εγκλήματος το σώμα: Κανάλια!

Θανάσης Πατσαβόλτα.

Οι οικοδέσποινες του χωριού μας

Οι οικοδέσποινες του χωριού μας, ακόμη και οι ηλικιωμένες των 80 ετών, ακόμη και οι νεαρές των 20 και 30 ετών, έχουν μια ωραία συνήθεια να συγκεντρώνονται όλες μαζί στην πλατεία, να πίνουν το βραδάκι τον καφέ τους και να συζητούν τα διάφορα θέματά τους.

Τις βλέπεις κάθε Σάββατο, κατά το απογευματάκι να φορούν τα καλά τους ρούχα και να κατευθύνονται χαρούμενες και αεράτες προς την πλατεία του χωριού. Σε ένα από τα καταστήματα της πλατείας, εκ περιτροπής, γύρω από ένα μεγάλο και μακρύ τραπέζι ανταμώνουν μεταξύ τους, πίνουν τον καφέ τους, συζητούν τα προβλήματά τους, λένε τα αστεία τους και διηγούνται τα καθέκαστα της εβδομάδας.

Οι άνδρες τους, οι άλλοι Καναλιώτες, αλλά και οι ξένοι που έρχονται από την Καρδίτσα και τα γύρω χωριά για να δροσιστούν κάτω από τα ωραία φουντωτά πλατάνια και μπροστά στις τέσσερεις βρύσες με το κρυστάλλινο νερό, τις χαίρονται και τις καμαρώνουν.

Το ωραίο αυτό έθιμο ξεκίνησε από το 2012, όταν επιστρέφοντας από μια ημερήσια εκδρομή ο πρόεδρος **Χριστόδουλος Ζέκιος**, έριξε την ιδέα αυτή της **Αγγελικής Κωσταβάρα**, την οποία αμέσως υιοθέτησαν και έκαναν πράξη όλες μαζί οι γυναίκες.

Λίγες στην αρχή, περισσότερες αργότερα και πάρα πολλές σήμερα, κάπου 30 – 40, ιδιαίτερα γύρω από το πανηγύρι του 15αύγουστου, συγκεντρώνονται στην πλατεία για το καθιερωμένο πλέον ραντεβού τους. Ακόμη και τους χειμωνιάτικους μήνες συναντώνται, έστω και κάπως λιγότερες, για να στεριώσουν ακόμη περισσότερο το έθιμό τους. Είναι πραγματικά ένα ωραίο έθιμο, που δεν πρέπει να σταματήσει, αλλά να διατηρηθεί και να επεκταθεί ακόμη περισσότερο με μουσική, γιατί όχι και με χορό.

Η συγκέντρωση στο μπαράκι το Σάββατο απόγευμα

Και μια καλοκαιρινή συγκέντρωση στη γειτονιά, στα σκαλιά του **Υψηλάντη Μανώλη**.

Διάφορες πληροφορίες

- Ο «Μορφωτικός Σύλλογος Αγροτοπαίδων Καναλίων», ιδρύθηκε[39] το 1953, με πρώτο πρόεδρο τον **Γηράση Ε. Δημήτριο** και διαλύθηκε με απόφαση της Νομαρχίας Καρδίτσας – όπως και όλοι οι Σύλλογοι Αγροτοπαίδων, το 1974, με πρόεδρο τον **Φίνο Θωμά**. Στην ίδρυση του Συλλόγου συνέβαλε αποφασιστικά ο **Τέττας Ιωάννης**, γεωπόνος της Διεύθυνσης Γεωργίας Μουζακίου και μας έμαθε πολλά και δεν θα ξεχάσουμε ποτέ τις υπηρεσίες του στο Σύλλογο. Π.χ. μας έμαθε πώς να κλαδεύουμε τ' αμπέλια, κ.ά.
- Στο Μουζάκι λειτουργούσε στο Μπαλάνο, μια Σχολή Ξυλουργίας που έβγαζε μαραγκούς, και ο Τέττας προώθησε πολλά παιδιά του Συλλόγου στη Σχολή αυτή, όπως τους: **Τέττα Αναστάσιο**, **Μυρισιώτη Δημήτριο**, **Κατέρη Βασίλειο** (κ. Καλιακούδα), **Ντρέγκα Απόστολο**, (κ. Τσιαούση), **Κολοβό Θεόδωρο** κ.ά. Όταν δε τελείωσαν τη Σχολή, τους έδωσαν δωρεάν, όλα τα εργαλεία του μαραγκού, ώστε να τους διευκολύνουν να ακολουθήσουν το επάγγελμα του μαραγκού.
- Στην ίδια Σχολή υπήρχε και τμήμα μαθητών που μάθαιναν να κτίζουν. Στο τμήμα αυτό πήγαιναν οι επίλεκτοι στρατιώτες της κλάσεως του 1934, και από το χωριό μας φοίτησαν στο τμήμα αυτό οι: **Καρανάσιος Δημήτριος**, **Κατέρης Λάμπρος** (κ. Καλιακούδας), **Μιχάλης Ευάγγελος**, **Αναστασίου Δήμος** (κ. Καραούλης) κ.ά., μερικοί από τους οποίους διέπρεψαν και ως σοβατζήδες.
- Ο Σύλλογος, με τις ενέργειες του **Τέττα**, έφερε από την Κοζάνη, έναν καλής ράτσας τράγο, που πέρασε από όλες τις γιδοβίτσες για να μαρκαλίσει όλες τις γίδες. Έτσι οι γίδες την επόμενη χρονιά γέννησαν διπλάρικα κατσίκια, τα οποία αργότερα έγιναν μαλτέζες γίδες και έδωσαν υπερδιπλάσιο γάλα από εκείνο που έδιναν πρωτύτερα.
- Το ίδιο έγινε και με ένα δαμάλι ράτσας, που το είχε εκ μέρους του Συλλόγου ο **Τέτ-**

39. Βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του Συλλόγου του Βόλου, 1976, σελ. 438.

τας Αναστάσιος. Όταν, λοιπόν, «έσερναν» οι αγελάδες των Καναλιωτών έπαιρναν το δαμάλι αυτό για επιβήτορα και έτσι τα μοσχάρια τους γίνονταν ευτραφή και έδιναν πολλαπλάσιο γάλα όταν ωρίμαζαν, ως πολύ βελτιωμένες αγελάδες. Για το δαμάλι αυτό ο Τάσιος έπαιρνε ένα χρηματικό ποσό από τους χωριανούς και το χρησιμοποιούσε για να το ταΐζει και να το προσέχει.

- Το εξάγωνο αρμολόγι σοβατίσματος πολλών σπιτιών, το έφερα εγώ στο χωριό, όταν το είδα στο Μεσενικόλα και στο Μορφοβούνι (κ. Βουνέσι) και έχουν αρμολογηθεί πολλά σπίτια με το σύστημα αυτό. Των Γιωτοπουλαίων, του παπα – Κώστα, του Κωσταβάρα στην πλατεία κ.ά.
- Όταν ελευθερώθηκε η Θεσσαλία[40], το 1881, έγινε η πρώτη απογραφή των κατοίκων του χωριού και καταγράφτηκαν 1320 κάτοικοι. Τότε η Λάσδα είχε άνδρες 32, γυναίκες 21, σύνολο 53 άτομα. Η Σαρακίνα είχε 56 γυναίκες και 35 άνδρες σύνολο 91 άτομα. Τα Φανάρι είχε 1804. Ο Μεσενικόλας 961.

  Στην απογραφή του 1900 οι κάτοικοι των Καναλίων βρέθηκαν 1651.

  Το 1920, οι κάτοικοι ήταν 2028.

  Το 1928, έφθασαν στους 2070.

  Το 1940, κατέβηκαν κάπως, στους 2029.

  Το 1951 έφυγαν πολλοί για τις πόλεις και έμειναν 1635.

  Το 1971, μειώθηκαν ακόμη περισσότερο και έμειναν 1196 κάτοικοι.
- Το 1900 η Σαρακίνα ήταν χωριό με παπά στην εκκλησία και στη συνέχεια διαλύθηκε. Οι τελευταίοι κάτοικοι (Μπαλντέοι), πήγαν στο Παλαιοκκλήσιο (κ. Ίσαρι), η δε εκκλησία ανήκε στο χωριό αυτό. Το 1918, όμως, η εκκλησία του Αϊ Γιάννη επανήλθε στα Κανάλια, σαν εξωκκλήσι του Αϊ – Λια, με επιτρόπους Καναλιώτες. Οι σχετικές ενέργειες έγιναν με τον βουλευτή **Παπαποστόλου Χρίστο**, και η απόφαση βγήκε από τη Βουλή των Ελλήνων.
- Η τιμή του καπνού πριν από το 1940 ήταν 27 δραχμές την οκά. Το ξερικό στρέμμα έβγαζε από 80 έως 120 οκάδες καπνό. Το 1933, πήραμε βραβείο στην έκθεση Θεσσαλονίκης για την ποικιλία της «Ζίχνας Καναλίων». Αντιπρόσωπος ήταν ένας από τους Καπνοτζαίους και μαζί με το δίπλωμα παρέλαβε και ένα στεφάνι, με εικόνες από τα καλούπια καπνού. Ήταν μέχρι και το 1967, κρεμασμένο στο Γραφείο της Κοινότητας, ως εξαιρετικά πολύτιμο βραβείο, πραγματικός θησαυρός.
- Το στρέμμα την εποχή εκείνη είχε 1247 τετραγωνικά μέτρα, ενώ σήμερα έχει 1000 τετραγωνικά μέτρα.
- Το 1914 ιδρύθηκε η «Κτηματική Αδελφότητα», ο παλαιότερος σύλλογος[41] Καναλίων, ο οποίος διατηρήθηκε μέχρι και τη μεταπολίτευση, με διακοπές λειτουργίας το 1940, λόγω του πολέμου, και το 1967, λόγω της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Επανήλθε δε με νέο όνομα ύστερα από αίτηση που έκαναν μερικοί Καναλιώτες, όπως οι: **Ζέκιος Θωμάς, Μπέκος Γεώργιος** (κ. της Παναΐνας) κ.ά. Διότι η περιουσία της, με κτήματα Καναλιωτών, περιήλθε στο Κράτος, μετά τη διάλυσή της. Με την επανασύσταση, λοιπόν, οι Καναλιώτες αυτοί πήραν ξανά τα κτήματά τους και όταν έγινε ο αναδασμός προσμετρήθηκαν στα κτήματά τους.
- Το 1925 ήρθε η πρώτη αλωνιστική μηχανή στο χωριό.

40. Βλ. ό.π. σελ. 32.

41. Περισσότερα στοιχεία για τον παλαιότερο αυτό σύλλογο αναφέρονται στη σελ. 415, του τόμου «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του Συλλόγου του Βόλου, το 1976.

- Τα σιτάρια τότε, που δεν υπήρχαν ακόμη τα καντάρια να τα ζυγίσουν, τα μετρούσαν με το κουβέλι και το σταμπόλι. Το σταμπόλι είχε χωρητικότητα διπλάσια από το κουβέλι. Ήταν ξύλινα στην αρχή και αργότερα κατασκευάζονταν με λαμαρίνες. Το κουβέλι χωρούσε 10 οκάδες σιτάρι ή καλαμπόκι. Το σταμπόλι, βέβαια αντιστοιχούσε σε διπλάσιο βάρος.
- Η Στρατώνα κτίστηκε το 1700 και χρησιμοποιήθηκε από τους Τούρκους. Είχε χωρητικότητα 2000 άτομα, 36 πόρτες και παράθυρα, πυρπολήθηκε δε το 1897 από Έλληνες αντάρτες. Το 1934, επί προεδρίας **Μακρή Δημητρίου**, γκρεμίστηκε και με τις πέτρες κατασκευάστηκαν τα καλντερίμια στους δρόμους του χωριού[42].
- Στη θέση Γεφυράκι[43], πιο κάτω από τη Σαρακίνα, δεν υπήρχε πραγματικό Γεφυράκι, αλλά ήταν μια τοποθεσία, ένα τοπωνύμιο. Εκεί ήταν μια αμπάρα γεμάτη με νερό, από την διπλανή πηγή, με στέρνα. Αυτό το νερό ήθελαν να το πάρουν οι Ισαριώτες. Οι Καναλιώτες, όμως αντέδρασαν και έτσι το νερό παρέμεινε στην εκμετάλλευση των Καναλίων.

Φίνος Θωμάς,
Καλοκαίρι 2021.

42. Μια άλλη εκδοχή και συμπληρωματικές πληροφορίες αναφέρονται στο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης» έκδοση του Συλλόγου του Βόλου, 1976, σελ. 92.

43. Βλ. ό.π. σελ. 81,

Η θαυμάσια περιγραφή των αναμνήσεων του 90χρονου γιατρού Νώντα Σακελλαρίου που δείχνει και τη νοοτροπία των Καναλιωτών[44]

Μία εκ βάθους εξομολόγηση και κριτική

Ονομάζομαι **Νώντας Σακελλαρίου**, του Γιώργου και της Γιαννούλας. Γεννήθηκα το Νοέμβρη του 1901 στα Κανάλια Καρδίτσης. Ο πατέρας μου γεννήθηκε σε μια μικροπροσφυγιά στην Καρίτσα των Αγράφων, το 1858 ή το 1860, γι' αυτό και πήρε το παρατσούκλι «Καρίτσας». Η μάνα μου ήρθε από το Μώλο Λαμίας, φορώντας καπέλο, όπως λέγανε, τότε. Παντρεύτηκε τον πατέρα μου και κάνανε 7 παιδιά. Σήμερα που γράφω, είναι 89 χρόνων.

Εκεί που είναι τα Κανάλια τώρα, ήταν περιοχή του μοναστηριού της Ελεούσας, στο χωριό Λοξάδα. Η Λοξάδα ήταν πολύ μικρή, τότε, είχε μόλις 15 σπίτια[45]. Δεν θα την βρεις στο χάρτη. Είναι εκεί που αρχίζει ο κάμπος. Εκεί ήταν το μοναστήρι της Ελεούσας. Μου φαίνεται ότι ήταν μοναστήρι γυναικών[46]. Δεν ήταν

44. Απόσπασμα από το βιβλίο: Κανάλια Καρδίτσης: Σταχυολογώντας τους Καναλιώτες συγγραφείς και όχι μόνο – Βιβλίο χρήσιμο, ενημερωτικό – διασκεδαστικό, σελ. 43, Βόλος, 2015. Επίσης απόσπασμα από το βιβλίο «Διαθέσαμε τη ζωή μας» του **Επαμεινώνδα Σακελλαρίου**, έκδοση εφημερίδας «Το Βήμα» 2010, σελ. 33.

45. Με την απογραφή του 2001 η Λοξάδα είχε 229 κατοίκους και άρα πολύ περισσότερα σπίτια.

46. Πραγματικά ήταν γυναικείο μοναστήρι και κτίστηκε γύρω στα 1270 από τη σύζυγο του Σεβαστοκράτορα Θεσσαλίας **Ιωάννου Δούκα**, η οποία έγινε μοναχή και ονομάστηκε **Υπομονή**. («Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση 1976 του Συλ-

άνδρες. Μάλλον έτσι είναι. Το μοναστήρι είχε όλη την περιοχή δική του, από το Φανάρι μέχρι μια απόσταση τρεις ώρες περίπου νότια. Νότια ήταν υψώματα, λοφίσκοι. Αυτοί ήταν δασωμένοι όλοι, είχανε ζώα. Οι πατριώτες οι δικοί μου από τα βουνά ήταν φτωχοί, ως επί το πλείστον. Δεν μπορούσαν να ζήσουν με τους Τούρκους. Περνούσαν τα τουρκικά αποσπάσματα, τους κυνηγούσαν, αυτοί έτρεχαν να βρουν καμιά άκρη να ζήσουν. Έπαιρναν έναν τορβά, αν είχαν και λίγο ξεροκόμματο καλαμπόκι κι έφευγαν. Εκείνα τα χρόνια η περιοχή του μοναστηριού ήταν τούρκικη. Δεν έκαναν συχνά έλεγχο οι Τούρκοι. Γι' αυτό οι φτωχοί, οι πεινασμένοι, οι χωρίς δουλειά, οι ορεινοί, κατέβαιναν εκεί και λέγαν: «Δουλειά έχει εδώ»; Έπιαναν καμιά δουλίτσα σαν τσομπάνηδες. Ήταν εργατικοί. Κόλλησαν σ' αυτό το μέρος. Κι ήρθαν κι άλλοι από τον κάμπο. Τους τράβηξε το καλό κλίμα, γιατί τους θέριζε η ελονοσία. Κόλλησαν κι αυτοί κάνανε μικρομαχαλάδες, κι ήλθαν κι έφτιαξαν τα Κανάλια.

Πρώτος τέτοιος κάτοικος ήταν ο **Πάσχος**, άρρωστος, που 'γινε καλά και εγκαταστάθηκε εκεί. Αυτό φαίνεται και από τα πασχέικα σπίτια. Το χωριό ήταν μικρομαχαλάδες από διάφορες περιοχές. Κολλούσε εκεί ο ένας, κολλούσε εκεί ο άλλος. Ήταν Αγραφιώτες από τα Τζουμέρκα, Ηπειρώτες. Μεμονωμένοι έρχονταν. Εγκαταστάθηκαν εκεί, αλλά ανήσυχοι άνθρωποι δεν τους άρεσε αυτό το πράγμα. Άρχισαν να επεκτείνονται τώρα. Πώς θα πάνε πιο πέρα. Στην αρχή άρχισαν να καλλιεργούν εκεί τις «πλαγιές», αλλά λέμε «πλαγιές», λοφίσκοι ήταν. Είναι άγονα τα μέρη. Κι έτσι αυτό το μέρος το εκχέρσωναν, ήταν για ένα χρόνο, δύο. Μετά δεν έδινε τίποτα. Άρχισαν αυτοί να τρέχουν τώρα στον κάμπο, που ήταν εύφορος. Τούρκικα τσιφλίκια. Τελικά ήρθαν σ' επαφή μαζί τους κι άρχισαν να αγοράζουν από τους τσιφλικάδες. Σ' αυτό βοήθησε και η κατάσταση στην περιοχή μας. Οι Τούρκοι μαζεύονταν. Ελευθερώθηκε η Θεσσαλία, άρχισαν να θέλουν να φύγουν. Τους ζόριζαν οι δικοί μας και οι Τούρκοι τα πουλούσαν πάνω στην ανάγκη. Το χωριό μας πήρε μέρη από το Φράγκο, το Ίσαρι[47], το Μπεηλίκι. Έτσι τα Κανάλια από ένα μικρό χωριουδάκι που ήταν, απλώθηκαν πολύ. Έγιναν χωριό με αρκετά μεγάλη περιοχή.

Σ' αυτό το μέρος ήρθε ο παππούς μου, **Καραγιάννης** το επίθετο, από την περιοχή Φιλιάτες. Νέος, τότε, παιδαρέλι, πήρε μαζί του και τις δυο αδελφές του: μια καλόγρια **Ζωσιμαία**, μοναχή και μια άλλη μικρότερη. Αυτό το υπολογίζω πως έγινε στο 1830 –1840. Εγκαταστάθηκε στον καινούργιο τόπο, ως μικροεπαγγελματίας. Πιθανόν έκανε τον τενεκετζή ή τον ράφτη. Δούλεψε, παντρεύτηκε, έγινε παππάς κι έζησε. Πάντρεψε και τη μικρότερη αδερφή του. Καλός ήτανε. Δεν λένε άσχημα λόγια πάντως.

Εκείνον τον καιρό, οι κλέφτες άρχισαν σιγά – σιγά να κατεβαίνουν μέχρι τον κάμπο και πολλές φορές συγκρούονταν με τα τούρκικα αποσπάσματα. Οι Τούρκοι σηκώνονταν και τους κυνηγούσαν. Κυνηγώντας αυτούς, περνούσαν από τα χωριά τα δικά μας. Βασάνιζαν και τυραννούσαν τους κατοίκους γιατί αυτοί δεν προδίνανε τους κλέφτες. Τους θεωρούσαν δικούς τους. Εκεί είχαν την ελπίδα τους για λευτεριά. Γι' αυτό αρκετές φορές ξεκινούσαν και οι χωριάτες για τα βουνά, έμεναν μαζί με τους κλέφτες, όσο ήταν οι Τούρκοι στα χωριά τους. Αυτές ήταν οι μικροπροσφυγιές. Στην πρώτη, το 1858 ή 1860, ο παππούς τραβήχτηκε στα βουνά μαζί με τους κλέφτες. Η γιαγιά ήταν ετοιμόγεννη. Ήρθε και γέννησε στην Καρίτσα των Αγράφων τον πατέρα μου. Του έλεγαν το παρατσούκλι «Καρίτσας».

λόγου των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας, σελ. 219).

47. Το σημερινό Παλαιοκκλήσιο.

Στη δεύτερη, το 1897, σηκώθηκε ο πατέρας μου πήρε την οικογένεια και πήγε στο Νεοχώρι. Παράτησε το μπακάλικο, που είχε στο Φανάρι και φύγαμε. Εκεί πάνω είχαν πάρει και ένα ύφασμα τόπι μαζί τους, ποιος ξέρει τι ύφασμα. Οι κλέφτες νόμισαν ότι ήταν παραλήδες και όλο τους φοβέριζαν. Αλλά η οικογένεια του **Παπαποστόλου**, που ήταν το μόνο τζάκι στο χωριό μας, είχε σχέση με τους κλέφτες και τους ειδοποίησαν να μην ενοχλήσουν τον **Σακελλάρη**. Αλλά παρ' όλα αυτά, τη μισή νύχτα φύλαγε ο πατέρας μου στο παράθυρο με το όπλο και την άλλη μισή νύχτα η μάνα μου. Τελικά δεν έγινε τίποτα. Όταν γύρισε ο πατέρας μου πίσω, το μπακάλικο στο Φανάρι δεν υπήρχε. Τα πήρε ο υπάλληλος όλα τα πράγματα. Όλα τα πράγματα τα πήρε και τα ιδιοποιήθηκε. Έτσι άρχισε ο πατέρας μου να πηγαίνει τότε, να εργάζεται πάλι σε μπακάλικο, στη Λαζαρίνα. Στη Λαζαρίνα ήταν το μπακάλικο της ζαχάρεως του **Ζωγράφου**. Φαίνεται γνωστός ήταν, δεν ξέρω ακριβώς, αλλά τον πήρε ο Ζωγράφος, τον ειδοποίησε και πήγε στην περιοχή της Λαζαρίνας. Στην Καπά τον έδωσε το μαγαζί. Όταν λέμε μαγαζί, τότε είχε 1000 εργάτες ο Ζωγράφος. Όλοι τα τρόφιμα τ' αγόραζαν από το μπακάλικο. Πήγαινε καλά. Τότε ήταν που έφαγα ζάχαρη από το εργοστάσιο: τα κοκκινογούλια έβγαζαν ζάχαρη, πολλή ζάχαρη. Να πάρεις και να φας όση θες. Μας άφηναν, κι επειδή ήταν ο πατέρας μου εκεί. Αυτό θυμάμαι, που τρώγαμε ζάχαρη. Με τη δουλειά του ο πατέρας μου στο Φανάρι και στην Καπά, πήγε πολύ καλά. Ήταν άλλωστε κι έξυπνος. Επιβλήθηκε.

Αλλά δυστυχώς υποχρεώθηκαν να το κλείσουν το εργοστάσιο, γιατί βάλανε δασμό, για να επιτρέψουν τη ζάχαρη του εξωτερικού να 'ρχεται. Είναι τα συνηθισμένα. Κι αναγκάστηκε ο **Ζωγράφος** να κλείσει το εργοστάσιο. Για τα χρέη που είχε να παίρνει ο πατέρας μου, πήραμε τσουβάλια ζάχαρη και ρύζι. Θυμάμαι τα τσουβάλια – εγώ μικρός ήμουν τότε, 5 χρονών. Ένα πατάρι γεμάτο τσουβάλια κι εμείς δίναμε στις κότες να φάνε ρύζι. Όταν έκλεισε του Ζωγράφου, τότε ο πατέρας έκλεισε το μαγαζί και γύρισε στα Κανάλια, χωρίς δουλειά.

Όταν χάθηκαν όλα, η μάνα μου αποφασίζει, παίρνει τα παιδιά της και πάνε. Και αρχίζει να βάζει καπνό. Θυμάμαι που μού 'λεγαν: «Θα σε βάλουμε να κοιμηθείς στο αυλάκι», δηλ. στο καπνό, εκεί που μάζευαν. «Θα σε βάλουμε να κοιμηθείς. Κάθισε εσύ για συντροφιά», επειδή ήταν κορίτσια.

Τη ζωή στο χωριό τη γνώρισα για καλά. Όλοι δούλευαν, μικροί, μεγάλοι, για να εξασφαλίσουν με δυσκολία το ψωμί της χρονιάς για την οικογένεια. Έβαζαν στην πάντα, με αφάνταστες στερήσεις και οικονομίες, κάτι για να παντρέψουν τα κορίτσια και να μάθουν γράμματα τα παιδιά. Τα χρόνια ήταν δύσκολα, πολύ δύσκολα. Λεφτά δεν είχαμε. Είχαμε εισόδημα μια φορά το χρόνο, τι να κάναμε; Κουτσά στραβά τα βγάζαμε πέρα. Τα κορίτσια έμεναν. Η μεγάλη παντρεύτηκε το 1910 στην Καρδίτσα. Τα άλλα, όμως, έμεναν. Δεν μπορούσαν να παντρευτούν Τα έτρωγαν οι γιοι. Εγώ αν σπούδασα γιατρός, κι ο άλλος γεωπόνος, αυτό έγινε χάρη στη δουλειά της μάνας μου και των κοριτσιών. Σ' αυτές ανήκει η τιμή. Εγώ, όμως, δεν κατόρθωσα να το ανταποδώσω. Δεν κατόρθωσα να το ανταποδώσω. Δεν κατόρθωσα να αποκτήσω μια οικονομική βάση για να τους βοηθήσω. Αυτές θυσιάστηκαν, όπως συνήθως, αυτά τα χρόνια. Αυτή είναι η ουσία. Αυτές θυσιάστηκαν κι εγώ δεν ήμουνα σε θέση... Αυτές διέθεσαν το παν. Διέθεσαν τη ζωή τους. Τα διέθεσαν όλα για μας, για να μας μεγαλώσουν. Αυτός ήταν ο στόχος τους. Έφευγαν από τα χωριά, θέλανε να δημιουργήσουνε κάτι και προσπαθούσαν όλον τον καιρό. Να, το Φανάρι είχε μεγαλύτερο ποσοστό επιστη-

μόνων από τα άλλα χωριά. Εμείς δεν ήμασταν ούτε καμπήσιοι, ούτε οι άλλοι από τα ριζά. Αλλά ήμασταν μια άλλη προέλευση ανθρώπων φτωχών, με άλλους οραματισμούς. Και αυτό, φαίνεται, αυτό είναι που αλλάζει την κατάσταση όλη. Ήταν και τα χρόνια δύσκολα Τα απελευθερωτικά κινήματα.

Εκεί διαθέτεις το παν και τα άλλα τα ξεχνάς. Όχι, «τα ξεχνάς»; Δεν τα ξεχνάς. Αλλά δεν μπορείς να τα πολεμήσεις. Δεν έχεις ευχέρεια οικονομική. Δεν έχεις. Η μάνα μου ήταν πολύ καλή. Ο πατέρας μου μπακάλης. Αλλά έτυχε τα παιδιά της να μπούνε στο αντάρτικο και την οικογένεια την έχασαν, και τα μαγαζιά τα 'χασαν, όλα τα 'χασαν. Και αυτοί πέθαναν, κι αυτές δεν παντρεύτηκαν. Και είναι η ζωή αυτή. Η κατάρα αυτή μπορεί να πει κανείς οφείλεται στον πόνο αυτό και στη βοήθεια που θέλεις να δώσεις, να βοηθήσουν ο ένας τον άλλο. Ο ένας θυσιάζεται να γίνει κάτι ο άλλος. Θυσιάζεται. Αυτή είναι η αλήθεια.

Κι είναι πόνος αυτός ο δικός μου, που δημιουργήθηκα χάρη σε τέσσερες ανθρώπους. Αυτοί με δημιούργησαν εμένα κι έφθασα να είμαι 90 χρόνων. Ένα κομμάτι τους μονάχα ζει. Τ' ανίψια της μεγάλης αδερφής. Όλοι οι άλλοι έχουν πεθάνει. Γι' αυτούς είναι ο πόνος μου. Γι' αυτό μιλάω γι' αυτούς. Γιατί αυτού στηρίχτηκα εγώ. Αυτοί με «στέριωσαν». Αυτοί δεν με γέννησαν. Με γέννησε η μάνα μου, βέβαια. Αλλά αυτοί με δημιούργησαν. Με δημιούργησαν αυτοί. Αλλά δεν κατόρθωσα να δείξω αυτό που έχω σε κανέναν. Ένα ελάχιστο, δεν μπόρεσα. Όταν ήλθε ο καιρός να μπορέσω, να δημιουργηθώ, αναγκάστηκα, έμπλεξα, κι έφυγα. Αυτό είναι το βάρος μου. Στενοχωριέμαι πολύ. Όλη αυτή η ζωή, ίσως έγινε το σπέρμα τους αυτό, αυτό το δικό τους. Και ο πόνος ο δικός μου είναι για τις αδερφές, αλλά ειδικά για τη μάνα μου. Τον πόνο για τη μάνα μου, δεν τον βγάζει κανένας. Ένα ελάχιστο να την είχα στείλει τη μάνα μου, να της δείξω, να ζούσαν. Αλλά φαίνεται κι αυτή η καημένη, όταν φύγαμε εμείς, από το Γράμμο το '49. «Πάει δεν τον ξαναβλέπω το γιο μου», λέει και δεν πρόλαβα να την ξαναδώ. Πέθανε όταν ήμουν στην εξορία.

Αυτή η ζωή ήταν μαρτυρική. Αυτά τα μικροπραγματάκια που έχει ο καθένας είναι μια ολόκληρη ιστορία. Αλλά ποιος να τη γράψει. Δεν μετανιώνω. Απεναντίας, έχω τη γνώμη ότι κάτι κι εγώ έχω προσφέρει, αλλά δεν είμαι από τους ανθρώπους που θα το διαλαλήσουν. Αυτό ας το δούνε άλλοι. Γιατί εμείς τώρα ανήκουμε στην κατηγορία εκείνη που διαθέσαμε τη ζωή μας. Αν αρχίσεις τώρα τα μικροκλάματα, δεν είναι σοβαρά πράγματα αυτά. Μειώνεις το καλό που έγινε.

Με το κεφάλι ψηλά γύρισα από το πρώτο αντάρτικο χωρίς κατακτητή. Δεν χάρηκα την επιστροφή. Καινούργιοι αφεντάδες ξεφύτρωσαν. Ντόπιοι και ξένοι. Το κατάλαβα από τη διεύθυνση του Σανατορίου (έφθασα να φροντίζω περί τους 1000 ασθενείς), που ξανά ανέλαβα. Τα παράτησα και ξαναέφυγα αντάρτης, και το 1947 ανέλαβα διευθυντής της Υγειονομικής Υπηρεσίας του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας και οργάνωσα νοσοκομεία στα δάση του Γράμμου και του Βίτσι και έφθασα να περιθάλπω πάνω από 1000 τραυματίες, μέχρι την εγκατάλειψη του Αγώνα στην Ελλάδα και τη φυγή μας – εξορία στην Τασκένδη. Διέθεσα τη ζωή μου γι' αυτή την ιδέα της ανεξαρτησίας. Άξιζε τον κόπο;

Όταν γύρισα το 1975, από την Τασκένδη τις βρήκα τις αδελφές μου. Αλλά ακόμη και τότε δεν ήμουνα σε θέση να τις βοηθήσω. Ζούσα σε βάρος του αδελφού μου. Έπαιρνα μια σύνταξη 4.000 δρχ. Πήγαινα και τις έβλεπα, αλλά τον εσωτερικό άνθρωπο δεν τον έδειχνα, ότι στενοχωριόμουνα. Αυτές, όμως, το κατάλαβαν, γιατί έβλεπαν ότι εγώ στηριζόμουν στον

αδελφό μου. Δεν γίνονται όλα, δυστυχώς, στη ζωή αυτή. Τώρα ποιος θα τα γράψει; Θα τα γράψουν άλλοι.

Ακολούθησα το δρόμο του αντάρτικου, τα άφησα όλα και όλους. Γι' αυτό κανένας σοβαρός δεν θα με κατηγορήσει. Έπραξα μονάχα το καθήκον μου. Αυτό είναι το μεγαλύτερο όλων. Η θυσία όλων και του εαυτού μου.

Οι πρώτοι κάτοικοι

Οι πρώτοι κάτοικοι, λοιπόν, που εγκαταστάθηκαν στο χωριό ήταν οι κυνηγημένοι από τους Τούρκους ή από την ελονοσία, που ανέβηκαν στο δάσος αυτό για να γλυτώσουν από την επιδημία. Κατά την πρώτη εκδοχή ήταν οι Πασχέοι, που εγκαταστάθηκαν δίπλα στο γάργαρο νερό των πηγών και τα παιδιά τους, που έκαναν οικογένειες, έκτισαν κοντά τους γύρω – γύρω από την πηγή. Η επικρατέστερη, όμως, εκδοχή είναι από χειρόγραφα που βρέθηκαν στα χέρια του **Βασίλη Τσάτσου**, ότι οι πρώτοι κάτοικοι ήταν η οικογένεια **Τσιουντζιούρη**, που εγκαταστάθηκε γύρω στο κιούγκι, στα **Γιωτοπλέικα**. Γόνος τους παντρεύτηκε γυναίκα από τη Λάσδα και συμπεθέριασε με τους **Παπαγεωργέους**, τους **Γιωτοπουλέους**, και τους **Τσαρουχέους**. Συνέχεια τα σόια που ανέβαινα ή ερχόντουσαν πετράδες για δουλειές, από χωριά της Ηπείρου και της Κοζάνης στο χωριό, για να ζήσουν σε πιο υγιεινό περιβάλλον, έκτιζαν λίγο πιο έξω από τα νερά της πηγής, όπως οι **Γερασέοι**, οι **Σδρολέοι** και σιγά – σιγά αυξήθηκαν οι μαχαλάδες και δημιούργησαν σε μικρό χρονικό διάστημα τριών αιώνων μεταξύ 1600 και 1900 ολόκληρο χωριό που έφθασε να έχει 2400 περίπου κατοίκους το 1940, με καταπληκτική ανάπτυξη, πλούσια γεωργική παραγωγή και πολιτιστική ζωή, όπως βεβαιώνουν τα στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν.

Το χωριό μας, λοιπόν, δημιουργήθηκε στο βουνό, επειδή είχε υγιεινότερες συνθήκες διαβίωσης. Τα καμπίσια χωριά τον 17ο και 18ο αιώνα ακόμα τα θέριζε η ελονοσία και οι επιδημίες. Εξαφανίστηκαν σε δυο αιώνες τελείως από το χάρτη, τα χωριά Μούρκο, Σαρακίνα, Λάσδα και Λεφτοχώρι. Οι κάτοικοί τους ανέβηκαν στα Κανάλια, που είχε ξηρό κλίμα, καλό νερό και ησυχία από τουρκικές επιδρομές, που ήταν ο φόβος και ο τρόμος των κατοίκων. Τα Κανάλια ήταν η απαρχή της περιοχής της συνθήκης του Ταμασίου[48], που υπεγράφη στις 10 Μαΐου 1525, μεταξύ **Βεϊλέρ Βίζι** και προκρίτων των Αγράφων και καθόριζε: «*Άπαντα τα χωριά των Αγράφων αποτελούν αυτονομίαν, η οποία διοικείται υπό συμβουλίου, έχοντος έδραν την περί το οροπέδιον Νεβροπόλεως ονομαστή κωμόπολιν Κατσάμπα (Νεοχώριον). Ουδεμία τουρκική οικογένεια επιτρέπεται να κατοικήσει στα χωρία των Αγράφων, πλην του Φαναρίου. Οι κάτοικοι των πεδινών και ορεινών μερών, επικοινωνούσαν ελευθέρως. Εκάστη Κοινότης των Αγράφων υποχρεούται να πληρώνει εις την υψηλήν Πύλην ετησίως δόσιμον 50.000 γρόσια. Το ποσόν δε τούτο θα αποστελόταν παρά του ειρημένου Συμβουλίου δι' εμπίστου προσώπου εις την έδραν της ευδαιμονίας, την Κωνσταντινούπολη*».

Υπήρχαν και άλλα μικρά χωριά γύρω από τα Κανάλια, όπως ο Αϊγιάννης κοντά στη Σαρακίνα και το Παλαιοχώριον, δυτικά της Καθαρόλακας, τα οποία και αυτά εξαφανίστηκαν και οι κάτοικοί τους μετακόμισαν στα Κανάλια.

48. Για τη συνθήκη αυτή βλ. «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση Συλλόγου του Βόλου, 1976, σελ. 20.

Στοχασμοί Επαμεινώνδα Σακελλαρίου με το τέλος του 2ου αντάρτικου

Αυτό το αντάρτικο είναι μια ..... όχι πληγή, να πει κανένας, ούτε τραύμα. Είναι μια καταστροφή ολοκληρωτική. Περιοχές ολόκληρες καταστράφηκαν, πολλούς νεκρούς είχαμε, πολλές οικογένειες διαλύθηκαν πολλή ζημιά έπαθε το κράτος. Δεν μπορώ να πω: εμείς κάναμε το καθήκον μας. Την ευθύνη την έχουν αυτοί που ήταν καθοδήγηση.... Το αντάρτικο είναι κάτι.... Άλλο να το διηγείται κανείς και άλλο να το ζει.... Να ζει τη ζωή. Αντάρτικο είναι πάρε το λύκο, πάρε την αρκούδα, πάρε το λιοντάρι που κυνηγιούνται διαρκώς, και δεν έχουν τίποτε στα χέρια τους. Αυτός είναι ο αντάρτης ο παλιός. Και άνθρωπος και καλός – δεν μπορείς να πεις ότι είναι εγκληματίας πάντοτε... Βέβαια είναι και πολλές φορές που περνάνε τα όρια και εγκληματεί. Αλλά δεν είναι αυτό το βασικό. Το βασικό είναι ότι έχει έναν σκοπό αυτός ο άνθρωπος. Και ποιος ήταν ο σκοπός του; Να κάνει κάτι καλύτερο. Να αλλάξει τη ζωή του ατόμου. Να του βελτιώσει τη ζωή. Αλλά στην πορεία δεν το κατορθώνει.... Βέβαια τον εαυτό του πολλές φορές τον ξεκαθαρίζει, τελειώνει. Γι' αυτό πολλές φορές, όταν δίνανε διαταγή να πάρουν ένα ύψωμα, που η διοίκηση έβλεπε ότι δεν ήταν εύκολο να το καταλάβουν, αυτός ο δυστυχισμένος αγωνιστής έλεγε στους στρατιώτες του τώρα: «Ή το ύψωμα, ή εκεί θα με βάλετε στο λάκκο».

Και πραγματικά έτσι γινόταν: οι διοικήσεις των μικρών τμημάτων σκοτώνονταν εκεί. Και πόσες θα είναι τέτοιες οικογένειες που έχασαν τα παιδιά τους.... Και πόσοι θα είναι ... Πολλοί. Αμέτρητοι, ίσως. Αλλά είπαμε: πας και μπλέκεις σε μια ζωή με άγνωστη την έκβασή της. Δεν το υπολογίζεις αυτό... Ας ελπίσουμε, όμως, να μην επαναληφθεί. Γιατί η κοινωνία που κατευθύνει, που έχει τη σφραγίδα, δεν σκέφτεται. Η καθοδήγηση, που έχει τη σφραγίδα, όποιο κόμμα και αν είναι... γενικά. Δίνουν την εντολή του πολέμου, αλλά το κακό δεν το σκέφτονται. Ούτε τα επακόλουθα. Θυσιάζεται ο κοσμάκης, χωρίς κανένα λόγο.... Άλλοι πεθαίνουν και άλλοι ζουν πλουσιοπάροχα. Αυτό είναι το κακό. Και αν καμιά φορά έχετε ευχέρεια οικονομική, τραβάτε να το δείτε στο Γράμμο. Πολλές φορές, ίσως, δεν θα έχετε κάποιον να σας τα πει. Αλλά από παντού θα σας φωνάζουν οι φωνές τους.

Εγώ, για παράδειγμα, τους δικούς μου δεν ξέρω πού τους έχουν θάψει, Και αν μου πεις πού, δεν ξέρω. Και πόσοι είναι αυτοί που είναι θαμμένοι εδώ και εκεί, πάλι δεν ξέρω.... Σου λέω μονάχα ένα πράγμα: Το 45 – 47 ήμουν στο σταθμό διαλογής. Και έρχεται ένας. Δεν είχε καθόλου πισινό. Του λέω: «Θα πας με το φορείο» Νεαρό παιδί 17 – 18 ετών, ας ήταν και 19. Μου λέει «όχι θα πάω με το άλογο. «Μα πώς θα καθίσεις στο άλογο εσύ; Αφού σου λέω ο πισινός σου είναι φαγωμένος. Πώς θα καθίσεις»; «δεν πάω εγώ με το φορείο», λέει. Νόμιζε ότι είναι καλά το παιδί.

Μια άλλη φορά ήρθε ένας τραυματίας με κοιλιακό τραύμα. Εγώ χειρούργος δεν ήμουνα και δεν είχα χειρουργήσει ποτέ στη ζωή μου. Κι όπως σηκώνομαι, να ένα έντερο έξω! Αυτός ούτε βογκούσε ούτε τίποτα. Νέο παιδί κι αυτός. Είχα ένα μπουκαλάκι τέτοιο, με πενικιλίνη. Το είχα με ιώδιο. Έβγαλα, λοιπόν, από την τσέπη μου το μπουκαλάκι έβρεξα μια γάζα, υποτιθέμενη και τυλίγω αυτό το έντερο – και πώς να το πιάσω, δεν έχω και λαβίδα. Και το τοποθετώ πάλι πίσω, όπως ήταν τον σκεπάζω και τον έδιωξα από το νοσοκομείο. Αυτός ο τραυματίας δεν ξέρω πώς λεγόταν. Δεν είχα χαρτί να γράψω.... Και πέθανε ασφαλώς, ο καημένος. Πόσα τέτοια παιδάκια έχουνε πάει χαμένα....

Κι εμείς με την αφέλειά μας και την κτηνωδία, που έχουμε, όταν ακούμε για πόλεμο, φωνάζουμε: «ΠΟΛΕΜΟ, ΠΟΛΕΜΟ!». Αλλά τι αποτελέσματα έχει ο πόλεμος, το σκεφτήκαμε; Πόσοι είναι σε τέτοιες καταστάσεις.... Εκατομμύρια οι νεκροί, μπορεί να είναι και όλοι... Γιατί; Γιατί αν παλέψει αυτό το εκατομμύριο, θα γλιτώσει τα άλλα εκατομμύρια που δεν θα σκοτωθούν. Αυτά είναι τα παιδιά που βλέπει κανείς στη ζωή του. Αυτοί είναι οι ήρωες. Εμείς γλιτώνουμε. Αύριο θα πεθάνω κι εγώ. Δεν έχει καμιά σημασία.... Δεν πειράζει. Συνέβαλα κι εγώ ως άνθρωπος, σε αυτόν τον πόλεμο; Συνέβαλα... Συνέβαλα γιατί δεν πάλεψα κι εγώ από τα νιάτα μου, ενάντια στον πόλεμο... Συνέβαλα.

Το κορίτσι μου ήταν υιοθετημένο ... και έζησε χωριστά από μένα.... Και όταν ζεις χωριστά στέκεσαι απόμερα. Αλλά και οι καταστάσεις αυτές οι κομματικές, δεν μας έδεσαν... «Γιατί» σου λέει «έφυγε ο πατέρας σου και σας άφησε και υποφέρατε». Ο πατέρας, όμως, είναι υποχρεωμένος να θυσιάζεται γι' αυτό που κάνει... Έχει κάποιον προορισμό στη ζωή του. Θα μου πείτε, ο προορισμός του είναι παραπάνω από το να είναι πατέρας. Άλλο το ένα, άλλο το άλλο. Πρέπει να τα συμβιβάσεις. Γιατί, εάν κανένας δεν αποφάσιζε να τραβήξει από πατέρας, δεν θα κινούνταν κανένας. Πρέπει μαζί να τους πεις ότι «εγώ, η κοινωνία, είμαστε υποχρεωμένοι να παλέψουμε». Κι έτσι θα έρθεις και σε δύσκολες στιγμές. Κάποτε θα αφήσεις και την οικογένεια.... Για να μην αναγκαστούν αύριο να αφήσουν τις οικογένειές τους εκατοντάδες χιλιάδες ... Αν δεν θυσιαστούν ορισμένοι, τότε δεν θα κάνουμε κοινωνία σωστή. Κάποιος πρέπει να θυσιαστεί. Πρυτανεύει, όμως, η λογική για να είναι λιγότερος ο αριθμός. Αυτό προσπαθούμε, αυτό παλεύουμε, αυτό κάνουμε.... Γι' αυτό δημιουργούνται οι αντίξοες καταστάσεις.

Είναι και ένα άλλο όμως: πονώ το νεολαίο, το νέο τον πονώ. Τον νιώθω. Θέλω να ζήσει. Θέλω να ζήσει να απολαύσει τη ζωή αυτή. Εγώ μπορεί να την απόλαυσα κατά 50%. Έπρεπε, όμως να την απολαύσω κατά 90%. Δεν το κατόρθωσα. ... Ας το φτιάξει αυτός ο νέος να ζήσει. Κα θα μου πεις: «Θα έρθεις να τον δεις»; Όχι. Ούτε και θέλω. Απλά θέλω να ξέρω ότι είναι ήσυχος. Αυτό είναι για μένα που έχει σημασία. Γι' αυτό μου λένε: «Δε βαριέσαι;» Τι να βαρεθώ; Τη ζωή να βαρεθώ; Τη βαριέται κανένας; (**Επαμεινώνδα Σακελλαρίου**: Διαθέσαμε τη ζωή μας, Έκδοση «ΤΟ ΒΗΜΑ» , 2010, σελ. 240).

Τα Κανάλια Καρδίτσας σήμερα

Σήμερα τα Κανάλια είναι χωριό του Δήμου Μουζακίου, της περιφερειακής ενότητας (πρώην νομού) Καρδίτσας. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει 345 κατοίκους και είναι κτισμένο σε υψόμετρο 340, στους βορειο-ανατολικούς πρόποδες των Αγράφων, 14 χιλιόμετρα δυτικά από την Καρδίτσα.

Ιστορικά στοιχεία

Επί Τουρκοκρατίας το χωριό σύμφωνα με το χειρόγραφο του **Θεόδωρου Γ. Πάσχου**, του 1949, βασισμένο σε χειρόγραφο του **Γούλα Ευαγγ. Πάσχου**, του 1785, ήταν βακούφι της γυναικείας μονής Λυκουσάδας, στη Λοξάδα. Στην περιοχή υπήρχαν πήλινοι αγωγοί (κανάλια) με τα οποία μεταφερόταν νερό στη Λοξάδα. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, μετέφεραν το γάλα από τα αιγοπρόβατα της Μονής. Να σημειωθεί ότι η λέξη Κανάλια είναι προελεύσεως Ιταλικής, κατάλοιπο της Ενετοκρατίας, όπως τουλάχιστον πιστεύεται και δια το «Φρούριο» (κάστρο) της γείτονος κωμοπόλεως Φαναρίου Καρδίτσας.

Σύμφωνα με την παράδοση, ο πρώτος που εγκαταστάθηκε στα Κανάλια ήταν ο Ηπειρώτης **Γεώργιος Πάσχος**, ο οποίος κατέφυγε στην περιοχή το 1650 καταδιωκόμενος από τους Τούρκους, καθώς προστατευόταν ως βακούφι. Το 1654 παντρεύτηκε την **Ευαγγελή Χασιώτη** από την Λάσδα και έκτισαν το σπίτι τους εκεί που σήμερα είναι η βορειοδυτική πλευρά της πλατείας. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, εγκαταστάθηκαν στο χωριό το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα. Στο χωριό ταυτόχρονα εγκαταστάθηκε και ο **Ρίζος**. Στο χωριό σταδιακά εγκαταστάθηκαν κάτοικοι των χωριών του κάμπου, όπως η Λάσδα, η Σαρικίνα και το Παλαιοχώρι, λόγω της ελονοσίας που οφείλετο σε ένα έλος, ανατολικά της Λοξάδας. Ακολούθησαν κάτοικοι της περιοχής της Αργιθέας, οι Γηρασαίοι από το Ζουπάνι Κοζάνης (σημερινό Πεντάλοφο), οι Κατεραίοι από την περιοχή της Άρτας, οι Χαλατσαίοι από την Καρύτσα και οι Κρικαίοι από το Τροβάτο Ευρυτανίας. Μετά την άλωση του Μεσολογγίου, στα Κανάλια κατέφυγαν και οι Δημητράκηδες από την Κρήτη.

Το χωριό γνώρισε μεγάλη πληθυσμιακή ανάπτυξη μέχρι τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά στη συνέχεια ο πληθυσμός του έχει πτωτική πορεία.

Νεότερα στοιχεία

Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία από τουρκικά κιτάπια και χειρόγραφα, οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού εμαφανίστηκαν γύρω από τις πηγές της πλατείας το 1454. Ονομαζόταν από τότε «Κανάλια» και είχε 6 οικογένειες, οι οποίες πλήρωναν ετήσιο φόρο προβάτων καθώς και ετήσιο γεωργικό φόρο. (Βλ. «Κανάλια Καρδίτσας: το βιβλίο των αναμνήσεων, σελ. 140).

Επίσης κατά την επανάσταση του 1821, όπως σημειώθηκε στη σελ. 19, διήλθαν από τα Κανάλια Αγραφιώτες επαναστάτες, υπό τον οπλαρχηγό **Σταμούλη Γάτσο**, κατέβηκαν στον κάμπο, έκαψαν τα τουρκοκρατούμενα χωριά Λάσδα και Φράγκο, αλλά αποκρούστηκαν από τον τουρκικό στρατό που κατέφθασε από τη Λάρισα και απωθήθηκαν κυνηγημένοι μέχρι τη Ρεντίνα.

Πληθυσμός

Ακολουθεί η πορεία του πληθυσμού σύμφωνα με τις απογραφές. Όπως φαίνεται δε και από το διάγραμμα ο μεγαλύτερος πληθυ-

σμός ήταν το 1928 και μάλιστα καθ' ολόκληρη τη διάρκεια του μεσοπολέμου 1920 – 1940, οπότε και η τιμή του καπνού ήταν σε υψηλά επίπεδα, η δε «Ζίχνα Καναλίων» αναδείχθηκε άριστης ποιότητας και δίκαια απέσπασε το βραβείο της Διεθνούς Εκθέσεως της Θεσσαλονίκης. Τότε οικοδομήθηκαν και τα περισσότερα πέτρινα σπίτια του χωριού, με πέτρα κοκκινωπή από το λατομείο «Μαντένια» του χωριού. Ήταν η περίοδος της «χρυσής εποχής» των Καναλίων.

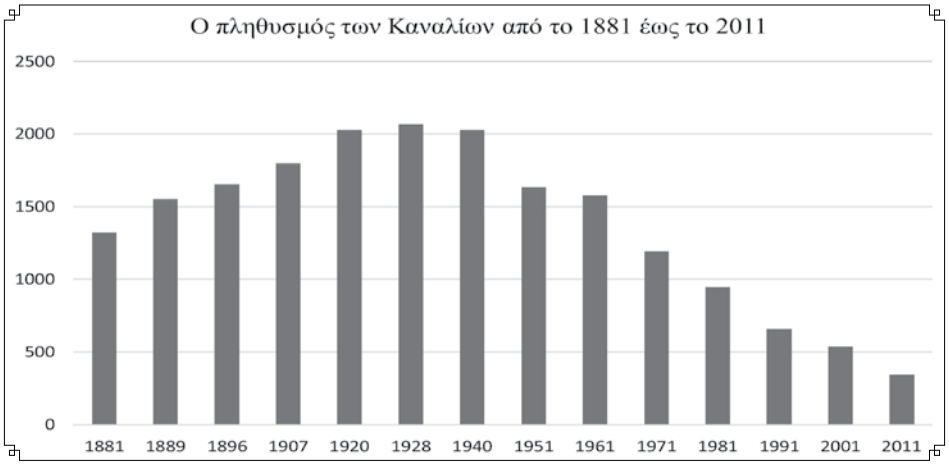
Απογραφή	Πληθυσμός
1881	1.320
1889	1.546
1896	1.651
1907	1.792
1920	2.028
1928	2.070
1940	2.029
1951	1.635
1961	1.579
1971	1.196
1981	950
1991	695
2001	538
2011	345

Διοικητικές μεταβολές

Μετά την προσάρτηση των Καναλίων στην Ελλάδα μαζί με την υπόλοιπη Θεσσαλία, το 1881, προσαρτήθηκαν, το 1883, στον Δήμο Ιθώμης, του νομού Τρικάλων. Με το ΦΕΚ 136Α (08/07/1899) ο οικισμός υπάγεται στο νομό Καρδίτσης, μέχρι το 1909, όταν με το ΦΕΚ 282Α - 04/12/1909, υπάγεται πάλι στον νομό Τρικάλων. Ο Δήμος Ιθώμης καταργήθηκε το 1912 και τα Κανάλια ορίστηκαν έδρα ομώνυμης κοινότητας της επαρχίας Καρδίτσας. Το 1944, με το ΦΕΚ 82Α, υπάγεται στον νομό Καρδίτσας. Με το πρόγραμμα «Καποδίστριας» (1998 – 2011), η κοινότητα καταργήθηκε και τα Κανάλια προσαρτήθηκαν στο Δήμο Ιθώμης. Με το πρόγραμμα Καλλικράτης (2011), ο Δήμος Ιθώμης καταργήθηκε και εντάχθηκε στον Δήμο Μουζακίου.

Πρόεδροι της Κοινότητας

Στο βιβλίο «Κανάλια Καρδίτσης», έκδοση του Συλλόγου των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης» 1976, σελ. 33 αναγράφονται όλοι οι 38 πρόεδροι της Κοινότητας από το 1914 μέχρι το 1975, με τελευταίο πρόεδρο τον **Χριστοδούλου Παναγιώτη**. Από τότε μέχρι σή-

μερα ως πρόεδροι της Κοινότητας διετέλεσαν οι εξής:

39. Ζούμπος Κωνσταντίνος από 1981
40. Κατέρης Παναγιώτης » 1985
41. Βλαχογιάννης Γεώργιος » 1989
42. Αναστασίου Αριστείδης (2 χρόνια) » 1993
43. Φίνος Κωνσταντίνος (2 χρόνια) » 1995
44. Μιχάλης Απόστολος (Δήμος Ιθώμης) » 1998
45. Ευθυμίου Αλεξάνδρα » 2002
46. Μπρακατσούλας Λουκάς » 2006
47. Ζέκιος Χριστόδουλος » 2010, έως σήμερα.

Τα μεγαλύτερα έργα που έκαναν οι ως άνω πρόεδροι ήταν: ο μεσαίος δρόμος που διασχίζει το χωριό, επί προεδρίας **Ζούμπου Κωνσταντίνου**, η ύδρευση του χωριού από το νερό της Δισκαριάς, επί προεδρίας **Κατέρη Παναγιώτη**, η γεώτρηση του Πύργου, με την οποία λύθηκε το πρόβλημα της ύδρευσης του χωριού, επί προεδρίας **Βλαχογιάννη Γεωργίου**, η ύδρευση στα ντάμια και στο Μουρκ, καθώς και το κλείσιμο της μεγάλης υπόγειας διάβασης της πλατείας, επί προεδρίας **Αναστασίου Αριστείδη** και **Φίνου Κωνσταντίνου**, το μνημείο των πεσόντων κατά τον βομβαρδισμό και τον εμφύλιο, δίπλα από την παιδική χαρά, επί προεδρίας **Μπρακατσούλα Λουκά**, και η μεγάλη μεταλλική δεξαμενή πέρα στα Γκουνταλέικα, για τη μείωση της πίεσης του νερού στα χαμηλότερα σπίτια, το γεφύρι στα Κατσιούργια προς τον Άγιο Νικόλαο και η νομική κατοχύρωση του κληροδοτήματος του **Νεοπτόλεμου Δήμου**, στον αριστούχο φοιτητή, επί προεδρίας **Ζέκιου Χριστόδουλου.**

Αλλά και οι άλλοι πρόεδροι, έκαναν διάφορα έργα στο χωριό, ίσως και περισσότερα (διάνοιξη δρόμων, μονοπατιών, διοχέτευση νερού στα ντάμια επισκευές, κτισίματα κ.λπ. αλλά μικρότερης σημασίας).

Οι σημερινοί γεωργοί των Καναλιών

Σήμερα στα Κανάλια υπάρχουν σχεδόν 50 περίπου γεωργοί. Ελάχιστοι, όμως από αυτούς έχουν πάνω από 50 δικά τους στρέμματα χωράφια. Διότι τα πολλά κτήματα που είχαν οι Καναλιώτες τα μοίρασαν στα παιδιά τους. Τα πιο πολλά χωράφια, πάντως, τα έχουν νοικιασμένα. Υπάρχουν κτηματίες Καναλιώτες, που κατοικούν μόνιμα στην Καρδίτσα και όχι στο χωριό. Ακόμη αρκετοί Καναλιώτες τα έχουν νοικιάσει τα χωράφια τους σε κατοίκους του χωριού Φράγκου και του Κόμπελου. Εκείνοι που κατοικούν μόνιμα στα Κανάλια και καλλιεργούν πάνω από 50 στρέμματα χωράφια είναι: **Αναστασίου Γεώργιος** (κ. Πόλιας), **Αναστασίου Δημήτριος** (κ. Πόλιας), **Βούζας Αλέξανδρος**, **Γηράσης Ιωάννης** με τον αδερφό του **Γηράση Θύμιο**, **Ευθυμίου Τιμολέων**, **Ευθυμίου Χρήστος**, **Κατέρης Φ. Βασίλειος**, **Τσιούλας Αθανάσιος**, **Τσιώκος Κωνσταντίνος**, **Χαραλάμπου Π. Κωνσταντίνος**, **Χαραλάμπου Μ. Χαράλαμπος** κ.ά.

Κτηνοτρόφοι Καναλιώτες

Πολύ περισσότεροι είναι οι Καναλιώτες κτηνοτρόφοι, που έχουν πάνω από 100 πρόβατα, και είναι οι εξής: **Αναγνώστου Ευάγγελος** (κ. Πράτης), **Αναστασίου Γεώργιος** (κ. Πόλιας), **Αναστασίου Σταύρος** (κ. Πόλιας), **Βούζας Αλέξανδρος**, **Γιαννακός Γεώργιος**, **Γιαννακός Χρυσόστομος**, **Ευθυμίου Χρήστος**, **Καλογερογιάννης Αλέξανδρος**, από Τορβάτο, **Κολοβός Απόστολος**, **Κουτσός Τάκης**, από την Αργιθέα (κ. Κνίσοβο), **Μάστορας Ιωάννης**, με την αδερφή του **Αγορίτσα**, **Παππά Καίτη**, από την Αργιθέα (κ. Κνίσο-

βο), **Παππάς Γεώργιος**, **Πατσιούρας Ηλίας**, **Ποδηματάς Δημήτριος** με τον αδερφό του, **Σδρόλιας Φώτιος**, με τα τρία αδέρφια του, **Ταγάρας Αθανάσιος** (κτηνίατρος), **Τάκης Δημήτριος**, **Τσούλας Ιωάννης**, από το Κρυονέρι (κ. Στούγκ), **Χαραλάμπου Κωνσταντίνος** (κ. Καψάλας), **Χαραλάμπου Μ. Χαράλαμπος**, κ.ά.

Υπάρχουν και τρεις κτηνοτρόφοι, που έρχονται εδώ για χειμαδιά και από την Άνοιξη μέχρι το Φθινόπωρο παίρνουν τα πρόβατά τους προς τα πάνω. Αυτοί είναι οι: **Παππάς Κωνσταντίνος**, από το Ζερβό Μεσοβούνι, ο **Μπούρμπουλας Απόστολος**, από το Δροσάτο της Ηπείρου, και ο **Γιαννάκος Θωμάς** από τη Φυλακτή (κ. Σερμινίκ). Αυτοί και οι τρεις μαζί έχουν περί τα 500 πρόβατα.

Μια αγέλη με γελάδια ελεύθερης βοσκής έχει ο **Ντίνας Παναγιώτης**, κάπου 75 στον αριθμό, ο **Κουτσός Ευθύμιος**, περί τα 100 και ο **Καλιώρας Δημήτριος**. Γιδοβίτσες δεν υπάρχουν πλέον στο χωριό μας, και έχουν εκλείψει από την περασμένη 50ετία.

Αξιοθέατα

Τα σπίτια του χωριού είναι πετρόκτιστα διώροφα ή τριώροφα και κεραμόσκεπα, κτισμένα με ηπειρώτικη αρχιτεκτονική. Από όλα τα σπίτια απολαμβάνει κανείς την όμορφη θέα του θεσσαλικού κάμπου. Από την κορυφογραμμή δε του Άϊ Λια, στον οποίο υπάρχει μικρό δάσος, μέχρι την πευκόφυτη Στρατώνα η θέα είναι πανοραμική.

Ναοί

Ο κύριος ναός του χωριού είναι ο ναός Κοίμησης της Θεοτόκου. Ο σημερινός ναός άρχισε να κτίζεται το 1894 και αποπερατώθηκε το 1934, στην ίδια θέση ενός παλαιότερου μικρότερου ναού, ο οποίος είχε κτιστεί το 1856. Βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του χωριού. Είναι κτισμένος στο ρυθμό της βασιλικής μετά τρούλου. Με μήκος 30 μ. και πλάτος 16 μ., είναι ένας από τους μεγαλύτερους ναούς της περιφέρειας. Ο τρούλος του ναού φτάνει σε ύψος 20 μέτρων. Ο ναός είναι λιθόκτιστος με πέτρες και αγκωνάρια από το λατομείο «Μαντένια», που είναι έξω από το χωριό, νότια αυτού και διαθέτει επίσης λιθόκτιστο κωδονοστάσιο, στο οποίο τοποθετήθηκε, το 1958, ρολόι, δωρεά του ομογενή Αμερικάνου **Κώστα Γιδαράκου**.

Στον λόφο πάνω από το χωριό βρίσκεται ο ναός του Προφήτη Ηλία. Είναι τρίκλιτη βασιλική κτισμένη το 1903. Ιερέας των ναών είναι ο **Κόγιας Νικόλαος** και ψάλτης ο **Τζανής Θεόδωρος**.

Στη θέση Σαρακίνα βρίσκεται ο ναός του Ιωάννη Προδρόμου. Στο παρελθόν ήταν η ενοριακή εκκλησία της Σαρακίνας. Είναι μονόκλιτη βασιλική και δεν είναι γνωστό πότε κτίστηκε. Στο εσωτερικό της βρίσκονταν εικόνες αγιογραφημένες, περίπου το 1735. Ήταν αγιογραφημένος, ενώ σήμερα σώζονται ελάχιστες τοιχογραφίες. Είναι χαρακτηρισμένος ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, με περιβάλλοντα χώρο προστασίας 100 μ. γύρω του, επειδή ανήκει σε μια ομάδα ναών σημαντική για τη γνώση της μεταβυζαντινής αρχιτεκτονικής της Θεσσαλίας. Στη βορειοδυτική πλευρά του προαυλίου του ναού, υπήρχε ένα διώροφο κτίσμα, που χρησίμευσε και ως σχολείο του χωριού αυτού, του οποίου οι τελευταίοι κάτοικοι μετακινήθηκαν προς τα Κανάλια και προς το Παλαιοκκλήσιο (κ. Ίσαρι).

Στη θέση Λάσδα βρίσκεται ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου. Κτίστηκε σύμφωνα με την επιγραφή της δυτικής εισόδου, το 1859. Περίπου 100 μ. ανατολικά βρίσκεται πηγή με αγίασμα. Είναι τρίκλιτη βασιλική, με νάρθηκα

στα δυτικά και ημικυκλική κόγχη στην ανατολική πλευρά. Η θύρα εισόδου είναι στη νότια πλευρά. Ο ζωγραφικός διάκοσμος περιορίζεται στη κόγχη της Προθέσεως με την παράσταση της Αποκαθήλωσης. Έχει χαρακτηριστεί μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας, με περιβάλλοντα χώρο 100 τετραγωνικά μέτρα γύρω του, επειδή αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής της μεταβυζαντινής περιόδου στη Θεσσαλία.

Στη θέση Μούρκ βρίσκεται ο ναός του Αγίου Νικολάου. Κτίστηκε το 1852, σύμφωνα με τέσσερις επιγραφές που βρίσκονται στις εισόδους του. Είναι τρίκλιτη βασιλική με υπερυψωμένο νάρθηκα στα δυτικά και ημικυκλική κόγχη στην ανατολική πλευρά. Έχει διαστάσεις 17 επί 11 μέτρα και ύψος 6 μέτρα. Διασώζει δύο θύρες εισόδου με λιθανάγλυφα θυρώματα, στη δυτική και νότια πλευρά. Η νότια είσοδος φέρει προστώο με δίρριχτη, εγκάρσια προς την κατά μήκος άξονα του ναού στέγη. Έχει χαρακτηριστεί μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας με περιβάλλοντα χώρο 100 τ.μ. γύρω του, επειδή ανήκει σε μια χαρακτηριστική ομάδα ναών μεταβυζαντινής περιόδου στη Θεσσαλία.

Λαογραφικό Μουσείο

Το λαογραφικό μουσείο του χωριού ιδρύθηκε το 1976, από το Σύλλογο των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσας. Αρχικά στεγαζόταν στο Πνευματικό Κέντρο του χωριού και το 2011 μεταφέρθηκε στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού, το οποίο είχε κατασκευαστεί με δωρεά του εθνικού ευεργέτη **Ανδρέα Συγγρού**, το 1918.

Προσωπικότητες

Πολλές είναι οι προσωπικότητες που αναδείχθηκαν από το χωριό μας. Μια επιλογή αυτών είναι οι παρακάτω:

Παπαποστόλου Χρίστος (1852 – 1920) Δήμαρχος Ιθώμης από 1897 – 1905.

Παπαποστόλου Αλέξανδρος (1870 - 1922), βουλευτής Τρικάλων

Νικολάου Νικόλαος (1875 – 1963), αριστοβάθμιος μαθηματικός, συγγραφέας

Παπαγεωργίου – Φιλώτας Απόστολος (1892 -1873), στρατηγός του βορειηπειρωτικού αγώνα

Ζήσης Απόστολος με το ψευδώνυμο Σκάρος Ζήσης (1917 - 1997), λογοτέχνης

Μακρής Κίτσος (1917 - 1988), λαογράφος που διέπρεψε στο Βόλο.

Μπακάλης Μπάμπης (1920 - 2007), μουσικοσυνθέτης και στιχουργός

Μπρακατσούλας Βασίλειος (γεν. 1929), βουλευτής Καρδίτσας

Γιδαράκου Ισαβέλλα (γεν. 1949), καθηγήτρια Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Γιδαράκος Ευάγγελος (γεν. 1952), καθηγητής Μηχανικών Περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Κρήτης

Προσφώνηση στην τιμητική εκδήλωση του Αντώνη Λάσδα

*Στις 11 Αυγούστου 2019, ώρα 11 π.μ. πραγματοποιήθηκε στο Πνευματικό Κέντρο Καναλίων μια σεμνή τιμητική εκδήλωση απευθυνόμενη προν τον πρώην δάσκαλο του χωριού, **Αντώνη Λάσδα**, εκ μέρους του Πολιτστικού Συλλόγου Καναλιωτών Αθηνών, με πρόεδρο τον **Λάμπρο***

***Πυργιώτη**, για την πολυετή επιμέλεια, συντήρηση και λειτουργία της Πινακοθήκης και του Λαογραφικού Μουσείου Καναλίων. Κατά την τιμητική αυτή εκδήλωση απονεμήθηκε στον τιμώμενο ειδική τιμητική πλακέτα, την οποία εναπέθεσε ο τιμώμενος στο Ιστορικό Αρχείο «Η Κοίμηση της Θεοτόκου» του χωριού. Κατά την εκδήλωση αυτή έκανα την ακόλουθη προσφώνηση.*

Καλημέρα σας και καλώς ήλθατε στη σημερινή τιμητική εκδήλωση

Πρέπει να ομολογήσω ευθύς εξ αρχής ότι δεν αισθάνομαι και πολύ καλά αυτή τη στιγμή, που καλούμαι να αναφερθώ με λίγα έστω λόγια στον πολυαγαπητό μου φίλο, τον συνάδελφο εκπαιδευτικό και τον μόνιμο συνοδοιπόρο στα Καναλιώτικα πράγματα, **Αντώνη Λάσδα**.

Διότι τι να πρωτοπει κανείς για έναν άνθρωπο, με τον οποίο συναναστρέφεται καθημερινά και κάθε φορά βλέπει και ανακαλύπτει καινούργιες πτυχές των προτερημάτων και των πρωτοβουλιών του.

Τι να πει κανείς και τι να πρωτοαναφέρει από τη ζωή και τη μεγάλη αγάπη του για το χωριό και για τους κατοίκους του, για τους οποίους αφιέρωσε ολόκληρο τον εαυτό του όλα αυτά τα χρόνια.

Να αρχίσει από το Δημοτικό Σχολείο, από το οποίο πέρασαν γενιές και γενιές Καναλιωτόπουλων, το οποίο, όταν τοποθετήθηκε ως δάσκαλος, το αναμόρφωσε και το ανανέωσε εκ βάθρων και το κατέστησε σωστό παράδεισο, που με χαρά έρχονταν οι μαθητές του για να μάθουν τα πρώτα γράμματα της ζωής τους.

Να συνεχίσει ύστερα στην ατέλειωτη παράλληλη ενασχόλησή του με την καναλιώτικη νεολαία, με τα χορευτικά συγκροτήματα, τα οποία ανέπτυξε και τα οποία ξεπέρασαν κατά πολύ τα όρια του χωριού μας και προβλήθηκαν σ' ολόκληρο το νομό Καρδίτσας με τις ποικίλες παραστάσεις και τις χορευτικές δεξιότητες της Καναλιώτικης νεολαίας.

Να συγκροτήσει, ύστερα, ολόκληρη χορωδία ανδρών και γυναικών για να βγάλει τελικά το ωραίο εκείνο αποτύπωμα βίντεο με τα πασχαλιάτικα τραγούδια, το οποίο παίζεται κάθε φορά και ομορφαίνει το πασχαλιάτικο παραδοσιακό έθιμο στην πλατεία του χωριού με τους κυκλοτερούς χορούς όλων των Καναλιωτών.

Τα τελευταία 30 χρόνια ασχολείται πυρετωδώς με το ερειπωμένο κτίριο του Βακούφικου της πλατείας, το οποίο το ανακαίνισε εκ βάθρων και το κατέστησε χρήσιμο, ωραίο και με άνετη πρόσβαση σε όλους τους κατοίκους. Στο ισόγειό του στεγάστηκε στην αρχή η Έκθεση του Λαογραφικού μας Μουσείου επί πολλά χρόνια και σήμερα αποτελεί ωραίο, σύγχρονο κυλικείο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

Στον όροφο του ίδιου κτιρίου με την αμέριστη ενέργειά του στεγάστηκε πλέον οριστικά η Δανειστική Βιβλιοθήκη του χωριού, που

Ο **Αντώνης Λάσδας** (αριστερά) με τον **Χαρίλαο Φατόλα**, που τιμήθηκαν από το Σύλλογο Καναλιωτών Αθηνών.

ιδρύθηκε το 1945 και κλείνει τώρα πλέον 75 χρόνια ζωής, ενώ σε όλους τους τοίχους του ιστορικού αυτού αρχείου του χωριού ανάρτησε τις φωτογραφίες όλων των Καναλιωτών που έπαιξαν και παίζουν κυρίαρχο ρόλο στη ζωή και κίνηση του χωριού: τους προέδρους, τους ιερείς, τους δασκάλους, τις εξέχουσες προσωπικότητες αλλά και τους απλούς πολίτες που διαδραμάτισαν έναν κάποιο ρόλο στα τεκταινόμενα των Καναλίων.

Εκεί εναποτέθηκαν και οι παραδοσιακές στολές των Χορευτικών Ομίλων του χωριού, σαν τιμημένοι συνταξιούχοι του πάλαι ποτέ ενδόξου παρελθόντος, καθώς και τα συγγραφικά έργα των πολυάριθμων Καναλιωτών συγγραφέων.

Άφησα τελευταίο το θαυμάσιο έργο του Λαογραφικού Μουσείου στο παλιό παραδοσιακό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου, το οποίο αναπαλαιώθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού και αποτέλεσε ένα δεύτερο καμάρι όλων μας, μετά το Ιστορικό Αρχείο της πλατείας. Τα δυο αυτά τελευταία πνευματικά παιδιά του αποτελούν σήμερα, για τον **Αντώνη Λάσδα** το μόνιμο καθημερινό μέλημά του και πάντα τον συναντάμε ανήσυχο και καταϊδρωμένο προκειμένου να εξυπηρετήσει και να ξεναγήσει τους επισκέπτες, που έρχονται από κάθε γωνιά της Ελλάδος για να θαυμάσουν τα δημιουργήματά του, χάρη και στην ολοπρόθυμη προσφορά όλων των Καναλιωτών, που τον συνδράμουν και τον συμπαραστέκονται στο καταπληκτικό έργο του.

Στο ίδιο αυτό αναπαλαιωμένο κτίριο ξεναγεί τους επισκέπτες και στην Πινακοθήκη Καναλίων, που εσχάτως δημιούργησε με έμπνευση και πρωτοτυπία ο Σύλλογος των Αθηνών με πρόεδρο τον άξιο συγχωριανό μας **Λάμπρο Πυργιώτη**.

Και επειδή, πίσω από κάθε αγαθό και μεγάλο έργο ενός ανδρός βρίσκεται μια επάξια σύζυγος, αξίζει να πούμε πως όλα αυτά και τόσα άλλα, που δεν μας επιτρέπει ο χρόνος να απαριθμήσουμε, οφείλονται στη συνδρομή της πανάξιας γυναίκας του, της δασκάλας **Ουρανίας Κολοβού** και στα δυο παιδιά του, το **Ρήγα** και τη **Σοφία**.

Επιτρέψτε μου να κλείσω το μικρό αυτό λογίδριο με ένα ανέκδοτο που μας το διηγήθηκε ο διάσημος αστρονόμος της Ελλάδος **Διονύσιος Σιμόπουλος** πρώην διευθυντής του Πλανηταρίου Αθηνών:

Ήταν μήνας Μάιος. Ένας δάσκαλος έκανε το καθημερινό μάθημά του στα παιδιά της τάξης του, με ανοιχτό το παράθυρο της αίθουσας διδασκαλίας. Ένας μαθητής, παρακολουθούσε το μάθημα με προσοχή, αλλά είχε στραμμένη την προσοχή του και προς το παράθυρο. Στο τέλος δεν βάσταξε και σηκώνοντας το χέρι του, φώναξε δυνατά και επιτακτικά το δάσκαλο λέγοντας:

- Πάψε επί τέλους κυρ δάσκαλε, πάψε, να ακούσουμε καλύτερα το αηδόνι που κελαϊδάει έξω, ψηλά στο δέντρο της μηλιάς;

Κι εγώ θα πάψω τώρα να ομιλώ για να δώσω το λόγο στο αηδόνι του χωριού μας, τον Αντώνη, με το πλούσιο και θαυμαστό έργο του.

Σας ευχαριστώ.

Φωτογαρφικά στιγμιότυπα

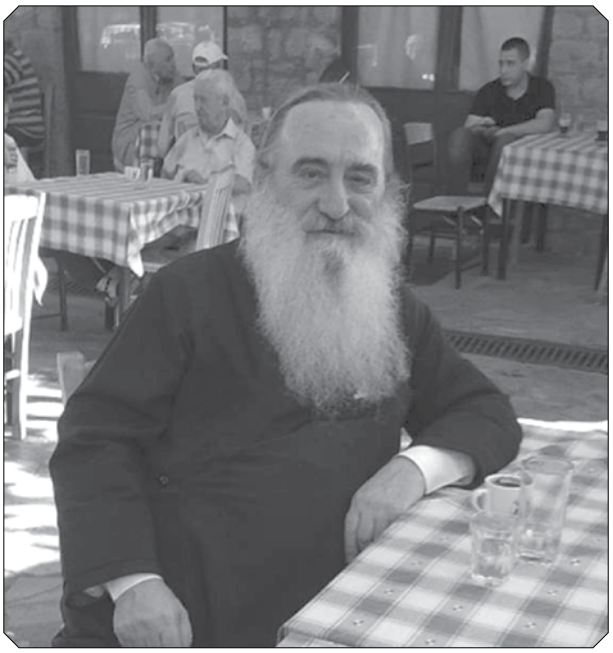
Φωτογαρφικά στιγμιότυπα

Τις φωτογραφίες της πλατείας, καθώς και άλλες φωτογραφίες τις έχει τραβήξει ο ***Χριστόδουλος Ζέκιος****, πρόεδρος του χωριού.*

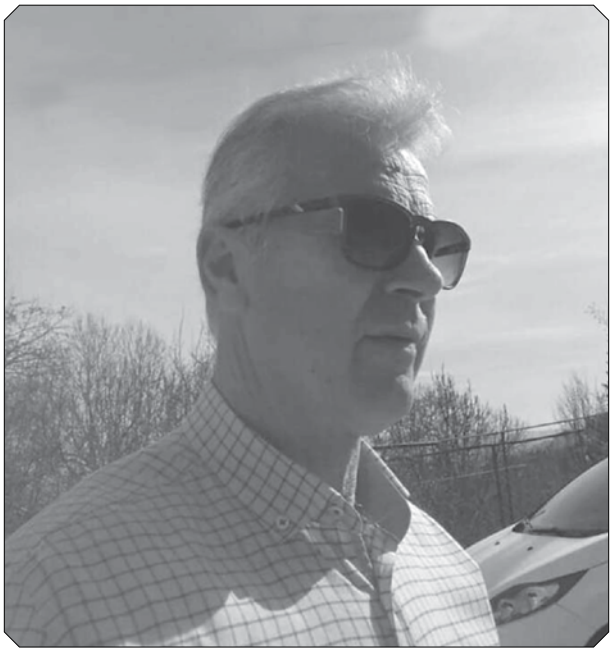

Στο ψαλτήρι του Αϊ Λια ο ψάλτης **Θοδωρής Τζανής**, που εξυπηρετεί τις εκκλησίες του χωριού ανελλιπώς από το 2011. Δίπλα του ο χαλκέντερος **Χρήστος Σδρόλιας** (κ. Τάκος Μπαλατσός) που έψαλε πρώτα στον Αϊ Λια και και ύστερα στην Παναγία, πάνω από 50 χρόνια είτε ως κανονικός ψάλτης είτε ως εθελοντής.

Ο λειτουργός των εκκλησιών του χωριού από το 2016 π. **Νικόλαος Κόγιας**:
διαβάζοντας το Ευαγγέλιο στον Αϊλιά (αριστερά)
και πίνοντας τον καφέ του στην πλατεία του χωριού. (δεξιά)

Ο **Χριστόδουλος Ζέκιος** (κ. Χρίστος),
πρόεδρος του χωριού από το 2010.

Το καφενείο – εστατόριο του «**Ζήση**» στην πλατεία

Το καφενείο – εστιατόριο του **Τσιπρά** στην πλατεία

Το καφενείο – εστιατόριο του **Μπαλνταδώρου** στην πλατεία

Το καφενείο – εστιατόριο του **Θέου** στην πλατεία

Παράρτημα

Παράρτημα

Το προθεματικό ή υπερθεματικό ή αυξητικό «άλφα» (α) στην ντοπιολαλιά των Καναλίων Καρδίτσας

Πολλά είναι τα ιδιώματα, που έχει η ελληνική γλώσσα, σε διάφορες περιοχές της χώρας μας. Τα Κανάλια, δεν μπορούσαν να εξαιρεθούν από το γενικό αυτό κανόνα. Έτσι, το κατ' εξοχήν ευφωνικό φωνήεν «άλφα» (α), τόσο στην καθομιλούμενη επίσημη ελληνική γλώσσα, όσο και στα κατά τόπους ιδιώματα, αποτελεί το συνηθέστερο και περισσότερο συχνά συναντώμενο γράμμα στο λεξιλόγιό μας. Κάτι το οποίο αποδείχνεται και από το ότι έχει την αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία και την λεξικογραφική πρωτιά, σε όλα τα γνωστά λεξικά των διαφόρων χωρών του κόσμου.

Είναι το πρώτο γράμμα όχι μόνο της ελληνικής αλφαβήτου, αλλά και πολλών άλλων γλωσσών.Από αυτό αρχίζουν οι περισσότερες λέξεις, οι ελληνικές και οι ξένες, το γράμμα «α» επίσης το συνατάμε πάρα πολλές φορές στις λέξεις των διαφόρων κειμένων.

Ακόμα, όμως, πιο πυκνή είναι η παρουσία του στα ιδιωματικά ελληνικά λεξιλόγια, όπου μάλιστα το συναντούμε ως προθεματικό ή υπερθεματικό, δηλ. να προφέρεται μπροστά από ορισμένες λέξεις ή ακόμη και αυξητικό, προκειμένου να επιτείνει και να αυξήσει τη σημασία μιας λέξης. Με τον ίδιο τρόπο το συναντούμε και στην καναλιώτικη ντοπιολαλιά, όπως αναγράφεται στο «Λεξικό Τοπικών 'Ορων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας», το οποίο εξέδωσε ο «Σύλλογος των εν Βόλω Καναλιωτών Καρδίτσης», το 1987.

Αντί δηλ. οι παλαιότεροι Καναλιώτες, που μιλούσαν καθαρά την καναλιώτικη ντοπιολαλιά να πουν «**γλείφω** το παγωτό» έλεγαν «**αγλείφω** του παγουτό», αντί να πουν «**κολλάω** στο αυτοκίνητο» έλεγαν «**ακολλάου** στ' αυτοκίνητου», αντί να πουν «φουλτάκιασε η **παλάμη** μου από τη φωτιά» έλεγαν «φουλτάκιασι η **απαλάμη** μ' απ' τη φουτιά» κ.λπ. κ.λπ.

Μερικές φορές μάλιστα, το «άλφα» (α) αυτό δεν είναι προθεματικό ή αυξητικό, αλλά απλά αντικαθιστά ένα άλλο φωνήεν ή σπανιότερα έναν δίφθογγο, όπως π.χ. αντί να πουν οι παλιότεροι Καναλιώτες «έχω πέντε **εγγόνια** και δυο δισέγγονα» έλεγαν «έχου πέντι **αγγόνια** κι δυο δισέγγουνα», αντί να πουν «είσαι **ελαφρός** και μπορώ να σε σηκώσω» έλεγαν «είσι **αλαφρός** κι μπουρώ να σι σ'κώσου» κ.λπ. Δηλ. το «ε» το μετέτρεπαν σε «α».

Κάποιες άλλες φορές, σπανιότερα, μπροστά από το «α» πρόσθεταν και ένα ακόμη γράμμα ή συλλαβή για να αυξήσουν ακόμη περισσότερο τη σημασία της λέξης, όπως π.χ. «Μην κάθισι ντιπ, σύρι **τ' αγλήγουρα** να παρ'ς νιρό απ' τη Βρύσ' για ν' αναπιάσου του προυζύμ'» ή «**ανατρόμαξα** να βρω του γουμάρ' που ήταν μέσα στου ρέμα».

Αποταμίευσα, λοιπόν, από το ως άνω λεξικό τους όρους αυτούς και τους παραθέτω στη συνέχεια, με μια παραπομπή στην κανονική λέξη, ερμηνευμένη και με ένα απλό παράδειγμα.

αβάστα = βάστα. - Αβάστα λίγου τη μιριά αυτή, για να φουρτώσου και την άλλ' μιριά.

αβδέλλα = βδέλλα. – Σύρι να πάρ'ς πεντ' – εξ αβδέλις για να μι τσι βάλ'ς στου κουρμί μ' κι να γιρέψου

αβραϊά = βραγιά. – Θέλου να κόψου του νιρό κι να πουτίσου την άλλ' την αβραιά

αβρόχ' = βρόχος, παγίδα. - Θα πααίνου να στήσου τ' αβρόχ' σι κείνου του πέρασμα, πέρα στου ρέμα, για να πιάσου την αλ'πού.

αγγίζου = εγγίζω. - Σι λίγ' ώρα αγγίζουμι ικείν' τη ράχ', κι απού πίσου είνι του χουργιό.

αγγόν' = εγγόνι. - Έχου πέντ' αγγόνια κι δυο δισέγγουνα.

αγείτσα = γείτσα, στην υγεία σου. – Αγείτσας, αγιεμ', να σι βγει σι καλό.

αγιέμ' = γιέ μου. - Πότι έφτασις, αγιέμ κιόλας πέρα σ' τσι Νιρουφαές;

αγκλίτσα = γκλίτσα. - Σαν αρπάξου την αγκλίτσα, θα σι δείξου ποιος είμι 'γω.

αγλείφου = γλείφω. - Μην αγλείφ'ς του κουτάλ' να βγάλ' κι άλλου μέλ', δε βγάν' άλλου.

αγλήγουρα = γρήγορα. - Τρέξι τ' αγλήγουρα για να προυκάν'ς τσι άλλ', που έφτασαν στην ίσια τη γραμμή.

αγλίστρα = γλίστρα. - Αυτούια στη στρουφή έχ' νια μιγάλ' αγλίστρα. Ατήρα μην πέισ'.

αγλιστράου = γλιστράω. – Αγλίστρισι απ' τα κρούσταλλα κι έπισι τέντα ρέντα κατά.

αγραπώνου = γραπώνω. – Κάτσι καλά μη σ' αγραπώσου απ' του λιμό κι σι πιτάξου στην καρβέλου.

αγροικάου = γροικώ. - Είνι μικρό, αγιέμ, του πιδί κι δεν αγροικάει απού τέτοια.

αδέξιος = δεξιός. – Αχ! Ντιπ αδέξιος είσι. Ατήρα πώς θα του κάνω εγώ για να το μάθ'ς κι σύ.

αδοκάνη = δοκάνη. – Παλιότιρα αλώνιζάμαν στου χουράφ' μι την αδουκάν' τρόιρα στ' αλών'.

αδυάσμους = δυόσμος. - «Αδυάσμους κι ου βασιλικός κι του μακιδουνίσι, παν' τα ματάκια μ' βρύση» (τραγούδι)

αθημουνιά = θημωνιά. Ατήρα τί μιγάλ' αθημουνιά έθκιασι η Πιρικλής.

αϊταίρ' = ταίρι. – «Αϊταίρι μου περήφανο, πουλί μ' ξενιτιμένο» (τραγούδι)

ακάθαρμα = κάθαρμα. Εκείνο τ' ακάθασμα μ' έβαλε να κάνω τέτοια μπαμπεσιά.

ακάμα = κάμα, ζέστη μεγάλη. - Ίδρουσα απ' την ακάμα σήμιρα.

ακοίτα = κοίτα. - Άμα δεν πιστεύ'ς, ακοίτα αυτή την εικόνα να δεις ότ' δε σι λέου ψέμματα.

ακόλλα = κόλλα (που κολλάει). - Πάρι αυτήν την ακόλλα, απ' ακουλλάει καλύτιρα.

ακόλλα = κόλλα (φύλλο χαρτί). - Πάρι αυτήν την ακόλλα για να γράψ'ς του γράμμα στου νουνό σ'.

ακόσια = κόσια, τρέξε. - Ακόσια τ' αγλήγουρα να φτάσουμι πρώτ'.

ακουλλάου = κολλάω. - Μι σάλιου δεν ακουλλάει, θέλ' ακόλλα για ν' ακουλλήσ' καλά.

αλάφ' = ελάφι. - Η Μήτρους βρήκι ένα αλάφ' αυτού σια πίσου κατ' αμπέλια.

αλαφρός = ελαφρός. - Είσι αλαφρός κι μπουρώ να σι σ'κώσου στα νώμια μ'.

αλιμουριάζου = λιμουριάζω, αρπάζω, πιάνω βίαια κάποιον. -Τουν αλιμούριαξι απ' του λιμό κι πάρ'τουν κατ'.

αμάζα = μάζα. - Πουλλές αμάζις έχ' αυτό του χουράφ', θέλ' σβάρνισμα καλό.

αμασκαίνου = μασκαίνω, βασκάνω, ματιάζω. - «Φτου να μην αμασκαθείς».

αμασχάλ' = μασχάλη. - Έχου ιδρώτα πουλύν κατ' απ' την αμασχάλη μ'.

αμπάρα = μπάρα. - Αυτούια δα, στου ρέμα είνι νια μιγάλ' αμπάρα.

αμπουδάου = εμποδίζω. - Δε σι αμπουδάου ιγώ, πέρνα απού κει αν θέλ'ς να πιράεις τ' αγλήγουρα.

αμπ'δάου = πηδάω. - Η Τραντάφ'λλους αμπ'δάει πουλύ και φτάν' ως πέρα.

αμπήδαμα = πήδημα. - Τέτοιου αμπήδαμα σαν του Ιππουκράτ' δε ματαείδα.

αμπούκα = μπούκα, μάγουλο. - Αυτός η Γιώργους γιόμ'σι νιρό τσι αμπούκις.

αμπουριά = πουριά, είσοδος – Άμα μπεις στου κήπου τράβηξι κι την αμπουριά για να κλείσ'.

αναγκώνας = αγκώνας. - Βάρισα τουν αναγκώνα μ' κι μι πουνάει πουλύ.

ανάμα = νάμα, το κρασί για τη Θεία Μετάληψη. - Έδουκα κι τ' ανάμα στουν παπά για πασχαλιά.

άναργους = λίγο αργός. - Αυτή η Μιλπουμέν' είναι πουλύ άναργ' στη δ'λειά.

ανατρουμάζου = τρομάζω. – Αρχίν'σι να κλουτσάει του μπλάρ' κι ανατρόμαξα.

ανατσουτσουρώνου = τσουτσουρώνω, σηκώνεται η τρίχα μου. - Άμα ξύν'ς τουν πάφλου, ανατσουτσουρών' του κουρμί μ'.

ανίλα = νίλα, κακοτυχία. - Άμα έρθουν κατά δω οι Γιρμανοί, ανίλα στου χουριό μας.

αν'σάφ' = νισάφι, αρκετά. – Αν'σάφ να πάρου κ' ιγω άριστα σ' τσ' ιξιτάσεις.

αντρέπομαι = ντρέπομαι. – Αρά δεν αντρέπισι ντιπ να κουρουιδεύ'ς γέρουν άνθρουπου;

αξάδιρφους = εξάδελφος. - Του ξέρ'ς απ' σ' έχου δεύτιρουν αξάδερφου;

απαλάμ' = παλάμη. – Αν'ξι την απαλάμ'ς να δω μουνά ή ζυγά είνι τα κουκαλάκια.

απαναθέ = από πάνω. - Του θ'κό μ' του χουράφ' είνι απαναθέ απ' του θ'κό σ'.

απαρατάου = παρατώ. - Μόλις είδα τσι Γιρμανοί, απαρατάου του γουμάρ' κι έτριξα να κρυφτώ.

απ'θαμή = πιθαμή. – Αϊ μέτρα να δεις πόσις απ'θαμές είνι από δω ως ικεί.

απίστουμα = μπρούμυτα. - Του πιδί έπισι τ' απίστουμα και χτύπ'σι στου κιφάλι τ'.

απλόχειρου = η παλάμη του χεριού σε σχήμα κούπας. - Σύρι κι πιες νιρό με τ' απλόχειρου σ'.

απού = που. - Ικεί απού πήγα δε βρήκα καέναν. Ούλ' λάχτ'σαν, πίσου απ' τη ράχ'.

απουλάου = πωλώ. Αυτός η Φαναριώτ'ς απουλάει ακριβά τσι τσ'κάλις.

απουλάου = σχολνάω. Είνι η ώρα π' απουλάει τα πιδιά η δάσκαλους.

αρά = ρε. - Ντιπ χαζός είσι αρά Μήτρου; Ποιος σ' είπι, ότ' σι ξιαράδιασάμαν.

αρβίθ' = ρεβίθι. - Ταχιά θα θκιάσου αρβίθια να φάμι ούλ' αντάμα.

αργατειά = εργατειά. - «Καημέν' αργατιά, ποια είν' η απουλαβή σ' την σήμερον ημέραν»;

αρμάδα = ριμάδα. - Η αρμάδα η τύχ', πότι θα γιλάσ' κι σι μάς;

αρμάζου = ρημάζω, «ζιω κι αρμάζου». – Αρμάζ' αυτό του χουράφ' ακάμουτου πουλλά χρόνια.

α-σιαπέρα = σιαπέρα, προς τα πέρα. - Α σιαπέρ' απου κει που θα μη πεις ιμένα ψέφτ'.

ασίμπα = σίμπα (τη φωτιά). – Ασίμπ', αγιεμ', λίγου τη φουτιά να μη σβήσ'.

ασκάλα = σκάλα. - Σύρι κι πάρι την τρανή την ασκάλα για ν' ανιβείς ικεί ψ'λα.

ασμάδα = σημάδα. – Έχ'ς πλατσκουτή ασμάδα, κι απέ θα σ' έλιγα ιγώ πώς κιρδάς.

ασπουλλάτ' = σπολλάτι, ευτυχώς. – Ασπουλλάτ' ήρθις κι μ' έδουσις ένα χιράκ', αλλιώς;

αστόρ' = στόρι (παραθύρων). Σαν έβαλα τα καλά τ' αστόρια, έλαμψι του σπίτι μ'.

αστρέχα = στρέχα. - Σύρι πίσου στην αστέχα να φκιάεις τ' αυλάκ', για να φεύγ' του νιρό.

ασφάκα = σφάκα. – Ατήρα πόσις ασφάκις έχ' ικείν' η πλαϊά.

ασχαίνουμι = σιχαίνομαι. - Ασχαίνουμι να φάου απ' του θ'κό σ' του πιάτου.

ασχασιά = σιχασιά. – Σκέτ' ασχασιά είνι αυτήν η βούλια στου δρόμου για του Φανάρ'.

ατήρα = τήρα, κοίτα. - Ατήρα να δεις τι τσικλιμάκια μι κάν' αυτό του γουμάρ'.

ατηράου = τηράω, κοιτάζω. – Τι κάθισι κι μ' ατηράς; Δε σι κάνου του μάτ';

ατραγασιά = τραγασιά. - Χουιάζ' η Θουμάς η Παγών'ς απ' την ατραγασιά «έξ' απ' τ' αμπέλια».

Αυγινή = Ευγενία. - Η Αυγινή κι ου Αλκιβιάδ'ς του Μόσιαλου ήταν διπλάρ'κα πιδιά.

αφουκάλ' = φουκάλη, σκούπα. – Πάρι, αγιέ μ', την αφουκάλ' κι σκούπ'σι λίγου τη ρούγα.

αφτουράου = φτουράω, κάνω γρήγορα. - Η Πιρσιφών' αφτουράει πουλύ στ' αρμάθιασμα.

αχείλια = χείλια. - Πουλύ κόκκινα έβαψι τ' αχείλια τ'ς αυτή η Πόπ', σα δε ντρέπιτι.

αχιλώνα = χελώνα. - Βρήκα αχιλώνα στη μέσ' του δρόμου κι παρά λίγου να την πατήσου.

αχώρια = χώρια. - «Ημείς μαζί δεν κάνουμι κι αχώρια δεν μπορούμε» (τραγούδι).

Σ υ μ π λ ή ρ ω μ α
Λεξικού
Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας

αλαφιάζουμι. Είμαι ανήσυχος, τρομοκρατούμαι.

Γραμματική: αλαφιάζουμαν, αλαφιαστώ, αλαφιάσ'κα, αλαφιασμένος.

Π.χ. Έλα να μι πεις γιατί είσι έτσ' αλαφιασμένους; Τι έπαθις;

ανάλιμα (το). Αναλίγωμα. Κακοδιαθεσία με τάση εμετού.

Γραμματική: αναλίματος, αναλίματα.

Π.χ. Ιμένα μι κόλ'σι στου μυαλό νια ιδέα, που στου τέλους μι βγήκι ανάλιμα.

ανάπουτα (τα). Ανάποδα.

Π.χ. Ύστιρα γύρ'σι τ' ανάπουτα του γαλίκ' κι χύθ'καν ούλα τα σταφύλια στην κάδ'.

ανιώ. Ανοίγω.

Γραμματική: ανιούσα. (Οι άλλοι χρόνοι δεν χρησιμοποιούνται)

Π.χ. Ανιώ την πόρτα βγαίνου όξου, κι τι να ιδώ. Του χιον' ήταν ένα μπόι ως απάν'.

ασκαίνουμι. Σιχαίνομαι.

Γραμματική: ασκαίνουμαν, ασκαθώ, ασκάθ'κα.

Π.χ. Ασκαίνουμι να φάου απ' του πιάτου τσι γιαγιάς.

αχούρ' (το). Ανακατωμένος χώρος ή δωμάτιο. Τήδε κακείσε πράγματα.

Γραμματική. Τα αχούρια.

Π.χ. Ντιπ αχούρ' το 'καναν τα πιδιά του σπίτ', μι τα πιγνίδια τ'ς.

βίγκα. Καταγεμάτα, υπερπλήρη.

Π.χ. Του σπίτ' αυτές τσι γιουρτινές μέρις ήταν βίγκα απού πίτις.

γατσόμαλλου (το). Μαλλί από γατσούδι (μικρό γατάκι), μαλλί αδύνατο, ξεφτισμένο.

Γραμματική: τα γατσόμαλλα.

Π.χ. Η κουρέας σ' άφ'σι κατ' γατσόμαλλα στου σβέρκου.

γατσούδ' (το). Μικρό, νεογέννητο γατάκι.

Γραμματική: τα γατσούδια.

Π.χ. Η γάτα γένν'σι πουλλά γατσούδια.

γκουρδουγκυλάου. Κυλάω απότομα, άτσαλα.

Γραμματική: γκουρδουγκυλούσα, γκουρδουγκυλήσου, γκουρδουγκύλ'σα.

Π.χ. Έπισι του παγούρ' κι γκουρδουγκύλ'σι στου ριματσούλ'.

ζαγαλεύω. Κινούμαι ψάχνοντας, ανακατεύω.

Γραμματική: ζαγάλευα, ζαγαλέψω, ζαγάλεψα.

Π.χ. Τι ζαγαλεύ'ς αυτού τα σταφύλια; Ψάχν'ς να βρεις κανιά κουκινούδα;

ζηβουκέρ'ς (ο). Αυτός που σβήνει τα κεριά, ο καντηλανάφτης.

Γραμματική: του ζηβουκέρ', τον ζηβουκέρ', οι ζηβουκέρ'δις

Π.χ. Η Γιάνν'ς του Νικουλού, ήταν η πρώτους ζηβουκέρ'ς τ' Αϊ Λια.

καβαλίκα (η). Καβάλα (συνήθως αναφέρεται στα παιδιά).

Γραμματική: οι καβαλίκις

Π.χ. Έλα να σι βάλου καβαλίκα στου ντιντέ κι να σι πάου ως πέρα στη Βρύσ'.

κάθομαι. Ιδιωματικός είναι ο αόριστος εκάθησα = έκατσα.

Π.χ. το αίνιγμα: «Τσίντζιλου μίντζιλου μ' έκανις κι έκατσα, τι είναι;». Η πατ'λιά (που μπήκε στο πόδι μου και κάθισα για να τη βγάλω).

κάρνου (το). Κάρβουνο.

Γραμματική: Τα κάρνα.

Π.χ. Πάει, ζήφ'σι η φουτιά. Μαναχά ένα κάρνου απόμ'νι.

κατώι (το). Ο κάτω χώρος του σπιτιού για τα ζώα.

Γραμματική: τα κατώια.

Π.χ. Κατέβα κατ' στου κατώι για να παχνιάεις τα πράματα.

κθαρουκαφές (ο). Κριθαροκαφές, καφές με κριθάρι.

Γραμματική: Οι κθαρουκαφέδις.

Π.χ., Όσου για έναν κθαρουκαφέ, έχου να σι ψήσου.

κιούπ' (το). Πήλινο (συνήθως) αγγείο της κουζίνας. Το κατώτερο υπόλειμμα σπασμένης στάμνας.

Γραμματική: τα κιούπια.

Π.χ. Πάρι ικείνου του κιούπ' κι βάλι λίγου φαΐ για τη γάτα.

κουρφ'νός ή – ό. Αυτός που είναι στην κορυφή.

Π.χ. Άπλωναν τουν τραχανά στου κουρφ'νό του δουμάτιου, απ' δεν πάινι καένας.

κουσιουμανάου. Τρέχω χωρίς λόγο. Πηγαίνω πέρα δώθε.

Γραμματική: κουσιουμανούσα, κουσιουμανήσου, κουσιουμάν'σα.

Π.χ. Όχ' ιγώ θείτσα, η Λάκ'ς κουσιουμανούσι ψ'λα στα τσίγκια.

μάκια (τα) . Φιλιά σε μικρό παιδί.

Π.χ. Έλα να σι κάνου μάκια, που είσι τόσου καλό πιδί.

μάκια (τα). Φυτό ναρκωτικό.

Π.χ. Μερ' βράσι λίγα μάκια κι δώσι του ζουμό στου πιδί για να λαρώσ'.

μαραφέτ' (το). Μικρό εξάρτημα, μικρό πράγμα σε σωρό.

Γραμματική: τα μαραφέτια.

Π.χ. Αρχνίν'σαμαν ούλ' να ζαγαλεύουμι αυτά τα μαραφέτια μι σύρματα κι πιρόνια.

μπόσ'κους –ια –ου. Όχι σφιχτός, αμελής, αδιάφορος.

Π.χ. Πουλύ μπόσ'κους είσι αρά Μιχάλ'. Ακόμα δεν πήγις να πουτίεις τα πράματα;

μπουσκάδα (η). Αμέλεια, αδιαφορία.

Γραμματική: οι μπουσκάδις.

Π.χ. Τέτοια μπουσκάδα δεν έχου ματαδεί. Να υπουφέρ' τόσις μέρις του πιδί τ'ς κι να μην του πάει στου γιατρό;

μπσουκόλουβους –η –ου. Μισός και κολοβός.

Π.χ. Αυτό του σαϊτάρ' απ' είναι μπσουκόλουβου θα του μπιτίσουμι στ' αγλήγουρα.

ντζουρώνου. Κάνω άσχημο μορφασμό.

Γραμματική: ντζούρουνα, ντζουρώσου, ντζούρουσα.

Π.χ. Τουν κακοφάν'κι αυτό που τον είπις, ντζούρουσι κι έφυγι νιυριασμένους.

ντ'λάπ' (το). Ντουλάπι, εντοιχισμένος κλειστός με φύλλα χώρος για τις οικοσκευές.

Γραμματική: Τα ντ'λάπια. Υποκοριστικό: ντ'λαπάκ'

Π.χ. Ικεί δα στου ντ'λαπ' έχου του πιπερ'. Φέρ' του να βάλου στου φαΐ.

ξιστρίβου. Στρίβω ανάποδα, αναλύομαι.

Γραμματική: ξέστριβα, ξιστρίψου, ξέστριψα, ξιστρίβουμι, ξιστρίβουμαν, ξιστριφτώ, ξιστρίφ'κα.

Π.χ. 1.- Κράτα καλά την κιλέβα να μην ξιστριφτεί κι μπουρδουκλουθεί.

2.- Έλιγι τέτοια αστεία, η Κώτσιους, που ξιστρίφ'καμαν στα γέλια.

όξου. Έξω.

Π.χ. Όταν πάινα σκουλείου ήμαν ζιρζιβούλ' ς κι η δάσκαλους μ' έβγανι όξου.

πιτράκ' (το) Μικρό πέτρο, μικρό φύλλο πίτας.

Γραμματική: τα πιτράκια.

Π.χ. Μάνα, βάλι κι καναδυο πιτράκια να ψηθούν στη γάστρα, γιατί μ' αρέσουν πουλύ.

ρικάζου. Φωνάζω δυνατά, ξεφωνίζω.

Γραμματική: ρέκαζα, ρικάξου, ρέκαξα.

Π.χ. Μι τσίμπ'σι νια ουχιά κι ρέκαξα απ' τουν πόνου.

σκαμπάζου. Δεν καταλαβαίνω γρι. Δεν μαθαίνω τίποτε.

Γραμματική: σκάμπαζα, σκαμπάσω, σκάμπαξα.

Π.χ. Ιγώ στου σχουλείου, δε σκάμπαζα ντιπ απού γράμματα.

σκαπιτάου. Φεύγω στα κρυφά, χωρίς να με πάρει είδηση κανείς.

Γραμματική: σκαπιτούσα και σκαπέταγα, σκαπιτήσου, σκαπέτ'σα.

Π.χ. Άμα μ' είδι η Δώρα του σκαπέτ'σι, για να μην την στείλου στου μπακάλ'.

σ'μαζώνου. Συμμαζεύω.

Γραμματική: σ'μάζουνα, σ'μαζώσου, σ'μάζουσα και σ'μάζιψα και σ'μάζουξα.

Π.χ. Σύρι Βαγγιλή να σμαζώεις λίγου του κατώι, απ'είνι γιουμάτου αλαμανιές απ' τα πράματα.

σουφλιμάδα (η). Κάθε τι που γίνεται στη σούβλα.

Γραμματική: οι σουφλιμάδις

Π.χ. Αχ πότι θα γίν' αυτή η σουφλιμάδα, να θαραπαυτώ φαϊ.

τσουπουτός –ή –ό. Σφιχτός και εξογκωμένος.

Π.χ. Ατήρα γιεμ τι τσουπουτό πισ'νό έχ' αυτήνια η γυναίκα;

φανιά. Το φανέρωμα, η παρουσία.

Γραμματική: της φανιάς, την φανιά, οι φανιές.

Π.χ. Η Γιώργους δε έδουκι φανιά, ακόμα να έρθ' (= δεν φάνηκε ακόμα).

φλουμώνου. Παραγεμίζω.

Γραμματική: φλώμουνα, φλουμώσου, φλώμουσα.

Π.χ. Μας φλώμουναν στου ψέμα κι κακό οι παπαδέλις στη Βρύσ' απ' έρχουνταν να πάρουν νιρό.

φουσκώνου. Εκτός από τη γνωστή έννοια του γεμίζω με αέρα, σημαίνει και χτυπάω κάποιον ή πέφτω κάτω άτσαλα.

Γραμματική: φούσκουνα, φουσκώσου, φούσκουσα.

Π.χ. 1.- Κρυφά απ' του δάσκαλου, φουσκώνου μία στου Βασίλ', που λίγου έλειψι να τουν αφήσου στου τόπου.

2.- Λίγου έλειψι η Μήτρους να γλιστήσ' στην κουκάλα κι να φουσκώσ' καταή.

χαϊάτ' (το). Χαγιάτι, υπόστεγο.

Γραμματική: τα χαϊάτια.

Π.χ. Έλα ιδώ κάτ' απ' του χαϊάτ' για να μη βρέχεσαι.

Καναλιώτικα ονόματα
Πότε είναι η γιορτή τους και ποια τα τροπάριά τους

Ο Καναλιώτης φιλόλογος – γυμνασιάρχης **Θωμάς Ζήσης** σε ένα από τα πολυάριθμα βιβλία του που κυκλοφόρησε το 2019 με τίτλο «Τα Κανάλια στην ορθόδοξη υμνογραφία» συμπεριέλαβε πάρα πολλά Καναλιώτικα και άλλα ονόματα και το καθένα με την ημερομηνία της γιορτής του, καθώς και με νεοσύνθετα τροπάρια του εορτάζοντος αγίου ή αγίας.

Στον παρακάτω πίνακα καταχωρούμε όλα αυτά τα ονόματα κατά αλφαβητική σειρά στην πρώτη στήλη, την ημερομηνία εορτασμού στη δεύτερη στήλη και τη σελίδα του εν λόγω βιβλίου, στην τρίτη στήλη, όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να βρει τα απολυτίκια κατά βάση, αλλά και τα άλλα τροπάρια τα σχετικά με το βίο και την πολιτεία του επονομαζόμενου αγίου.

Όνομα	Ημερομηνία εορτής	Σελίδα του βιβλίου
Αγλαΐα	19η Δεκεμβρίου	96
Αδαμαντίνη	1η Σεπτεμβρίου	35
Αθανάσιος	18η Ιανουαρίου & 2α Μαΐου	115
Αθανασία	31η Ιανουαρίου	123
Αθηνά	1η Σεπτεμβρίου	32
Αικατερίνη	25η Νοεμβρίου	77
Ακάκιος	12η Απριλίου	83
Ακριβή	1η Σεπτεμβρίου	36
Αλίκη	17η Ιουλίου	191
Αλκιβιάδης	16η Αυγούστου	211
Αμαλία	10η Ιουλίου	188
Αμβρόσιος	7η Δεκεμβρίου	88
Ανδρομάχη	12η Οκτωβρίου	54
Ανθούσα	6η Φεβρουαρίου	129
Άννα	9η Δεκεμβρίου & 25 Ιουλίου	88
Ανδρόνικος	17η Μαΐου	161
Αντιγόνη	1η Σεπτεμβρίου	32, 37
Αντώνιος	17η Ιανουαρίου	114
Απόστολος	30ή Ιουνίου	182
Αργυρή	30ή Απριλίου	158
Άρης	13η Δεκεμβρίου	93
Αρτέμιος	20ή Οκτωβρίου	58
Ασπασία	1η Σεπτεμβρίου	29
Αφροδίτη	1η Σεπτεμβρίου	27
Βαλεντίνη	10η Φεβρουαρίου	130
Βαρβάρα	4η Δεκεμβρίου	81
Βασίλειος	1η Ιανουαρίου	105
Βερονίκη	12η Ιουλίου	189
Γεράσιμος	16 Αυγούστου & 20 Οκτωβρίου	-
Γεώργιος	23η Απριλίου	154
Γρηγόριος	25η Ιανουαρίου	105
Δαμιανός	1η Νοεμβρίου & 1η Ιουλίου	65 & 185

Δημήτριος	26η & 27η Οκτωβρίου	61
Δημοσθένης	28η Δεκεμβρίου	101
Διομήδης	9η Ιουνίου	173
Διονύσιος	17η Δεκεμβρίου	95
Ειρήνη	5η Μαΐου	160
Ελένη	21η Μαΐου	163
Ελευθέριος	15η Δεκεμβρίου	94
Ελισάβετ	5η Σεπτεμβρίου & 24η Ιουνίου	41
Ελπινίκη	1η Σεπτεμβρίου	28
Επιστήμη	5η Νοεμβρίου	66
Ερασμία	1η Σεπτεμβρίου	30
Έρασμος	2α Ιουνίου	171
Ερμιόνη	4η Σεπτεμβρίου	39
Ευάγγελος-Ευαγγελία	25η Μαρτίου & 7η Ιουλίου	187
Ευανθία	1η & 11η Σεπτεμβρίου	38
Ευδοξία	31η Ιανουαρίου	123
Ευθαλία	2α Μαρτίου	136
Ευθύμιος	20ή Ιανουαρίου	116
Ευλαμπία	10η Οκτωβρίου	54
Ευλάμπιος	10η Οκτωβρίου	54
Ευνίκη	28η Οκτωβρίου	63
Ευτέρπη	1η Σεπτεμβρίου	31
Ευφροσύνη	25η Σεπτεμβρίου	46
Ηλίας	20ή Ιουλίου	193
Ηρακλής	10η Απριλίου	149

Θάλεια	1η Σεπτεμβρίου	32, 34
Θεόδωρος	17η Φεβρουαρίου & 8η Ιουνίου & Σάββατο Α΄ εβδομάδας νηστειών	133 & 171
Θεόφιλος	9η Μαρτίου	138
Θωμαΐς	3η Ιανουαρίου	108
Θωμάς	6η Οκτωβρίου	51
Ιάσων	29η Απριλίου	157
Ιουλία	18η Ιουλίου	161
Ιουστίνη	2α Οκτωβρίου	50
Ιφιγένεια	16η Νοεμβρίου	75
Ιωάννης	7η Ιανουαρίου	112
Καλλιόπη	8η Ιουνίου	
Καλλιρρόη	1η Σεπτεμβρίου	32
Κλεονίκη	1η Σεπτεμβρίου	31
Κοσμάς	14η Οκτωβρίου, 1η Νοεμβρίου & 1η Ιουλίου	56 & 65 & 185
Κυπριανός	2α Οκτωβρίου	50
Κυριακή	7η Ιουλίου	187
Κύριλλος	18η Μαρτίου	140
Κωνσταντίνος	21η Μαΐου	162
Λουκάς	18η Οκτωβρίου	57
Μαργαρίτα	1η Σεπτεμβρίου	28
Μάρθα	4η Ιουνίου	172
Μαρία	26η Ιανουαρίου & 4η Ιουνίου	119 & 172
Μαριάνθη	1η Σεπτεμβρίου	32

Μαρίνα	17η Ιουλίου	191
Μαρίνος	16η Δεκεμβρίου	94
Ματθαίος	16η Νοεμβρίου	74
Μελπομένη	1η Σεπτεμβρίου	32, 37
Μηνάς	11η Νοεμβρίου	70
Νεκτάριος	9η Νοεμβρίου	70
Νέστωρας	26η & 27η Οκτωβρίου	61
Νίκη	25η Απριλίου	156
Νικόλαος	6η Δεκεμβρίου	84
Ξανθίππη	23η Σεπτεμβρίου	46
Ξενοφών	26η Ιανουαρίου	119
Όλγα	10η Ιουλίου	189
Ολυμπιάδα	25η Ιουλίου	195
Ορέστης	9η Ιουνίου	173
Ουρανία	1η Σεπτεμβρίου	31
Παντελεήμων	27η Ιουλίου	199
Παρασκευή	26η Ιουλίου	196
Παύλος	29η Ιουνίου	180
Πελαγία	8η Οκτωβρίου	53

Πέτρος	29η Ιουνίου	180
Πηνελόπη	1η Σεπτεμβρίου	32, 33
Πολύκαρπος	23η Φεβρουαρίου	133
Πολυξένη	23η Σεπτεμβρίου	46
Σεραφείμ	4η Δεκεμβρίου	81
Σπυρίδων	12η Δεκεμβρίου	90
Στέφανος	27η Δεκεμβρίου	100
Στυλιανός	26η Νοεμβρίου	78
Συμεών	3η Φεβρουαρίου	128
Σωκράτης	21η Οκτωβρίου	59
Τηλεμαχος	1η Ιανουαρίου	106
Τριαντάφυλλος	8η Αυγούστου	203
Τρύφωνας	1η Φεβρουαρίου	125
Φιλάρετος	1η Δεκεμβρίου	80
Χαράλαμπος	10η Φεβρουαρίου	130
Χαρίκλεια	1η Σεπτεμβρίου	32
Χρίστος	25η Δεκεμβρίου	98
Χρυσόστομος	13η Νοεμβρίου & 27η Ιανουαρίου	72

Τα παρατσούκλια (παρωνύμια) των Καναλιωτών

Πολλά ήταν τα παρωνύμια (παρατσούκλια) που είχαν οι Καναλιώτες και τα χρησιμοποιούσαν είτε για να αναφερθούν σε έναν συγκεκριμένο κάτοικο, από τους πολλούς που είχαν το ίδιο επώνυμο, είτε για να επεξηγήσουν και να συγκεκριμενοποιήσουν εκείνον, για τον οποίο γινόταν λόγος στην κουβέντα. Τα παρατσούκλια αυτά ήταν συγγενικών οικογενειών, συνήθως, ή μεμονωμένης οικογένειας ή προσώπου του παρελθόντος ή του παρόντος, τα οποία αφθονούν και το καθένα δόθηκε για κάποιον ορισμένο λόγο.

Μάλιστα πολλούς κατοίκους του χωριού μας τους ξέραμε μόνο με τα παρατσούκλια και αγνοούσαμε τελείως τα επώνυμά τους. Παλαιότερα υπήρχαν μερικοί που ενοχλούνταν, όταν τους προσφωνούσαν με τα παρατσούκλια αυτά. Σήμερα, όμως, σίγουρα, δεν θα παρεξηγηθεί κανένας από αυτούς, διότι το παρόν σημείωμα δεν έχει πρόθεση να θίξει τους αγαπητούς συγχωριανούς μας.

Καταχωρούμε, λοιπόν, στη συνέχεια δύο πίνακες κατά αλφαβητική σειρά. Πρώτα με τα επώνυμά τους και με την επεξήγηση όσων εξ αυτών μπορέσαμε να βρούμε τη σημασία τους και ύστερα με τα παρατσούκλια τους. Έτσι ο καθένας, είτε από το επώνυμο είτε από το παρατσούκλι, θα μπορεί αμέσως να βρει το όνομα το οποίο επιθυμεί.

Ονοματεπώνυμο – Παρώνυμο (παρατσούκλι)

Αθανασίου Λάζαρος	Ζαχαρής[1]
Αλεξανδρής Χρήστος	Μουταράς
Αλεξόπουλος Ευριπίδης	Ρακούπης
Αναγνώστου Βάιος	Μητρώνας[2]
Αναγνώστου Ευάγγελος	Πράτης[3]
Αναστασίου Αριστείδης	Πόλιας[4]
Αναστασίου Ηλίας	Καραούλης[5]
Αναστασίου Θωμάς	Μέλος
Γαλανάκης Αρχοντής	Μητρούλιας
Γαλανάκης Μιχάλης	Αποστόλενας
Γαλανάκης Λάμπρος	Ζιντοβίνος
Γαλανάκης Περικλής	Αλάφης
Γαλανάκης Περικλής	Κίτσιος
Γηράσης Θωμάς	Σιαφάκας[6]
Γιδαράκος Απόστολος	Τζιόλος

1. Από το όνομα ενός από τα πολλά παιδιά που είχε.

2. Από το όνομα του προπάππου του, που τον ονόμαζαν «Μητρώνα».

3. Εκ του ότι ήλθε στα Καναλιώτικα μέρη από το Ανθοχώρι (κ. Φλωρέσι) με πρόβατα και εγκαταστάθηκε σιγά – σιγά στο Μούρκ. Ήταν από τους πρώτους «σιαπανήσιους» με πρόβατα και έμεινε γνωστός ως ο βοσκός με τα πρόβατα – πράτα (Πράτης).

4. Εκ του ότι ο παππούς είχε πολλή περιουσία και τη μοίρασε στα παιδιά, που ονομάστηκαν Πολέοι.

5. Ίσως εκ του ότι, ό,τι και αν αναλάβαινε το φύλαγε καλά, στήνοντας και καραούλι. Σκωπτικοι στίχοι: Πέρασα από τον Καραούλ' / τσι βρήκα να χέζουν ούλ' / κι να βαρούν κι του νταούλ'.

6. Άγνωστο (σύμφωνα με τον ίδιο) γιατί του έδωσαν αυτό το παρατσούκλι.

Γιδαράκος Δημήτριος	Μιχερής
Γιωτόπουλος Αλέξανδρος	Σουκαλιάς[7]
Δημητρίου Κων/νος	Κυριάκης
Δήμου Αλέκος	Καρατάσιος
Ζέκιου Πηνελόπη	Μανθαίενα[8]
Ζήσης Απόστολος	Ταλαγάνης
Ζήσης Νικόλαος	Ματσάρας
Ζούμπος Χρίστος	Κούτλας
Θέος Απόστολος	Γακάκης
Θέος Βασίλειος	Τίγκας[9]
Θέος Μενέλαος	Καπετανάκος[10]
Θέος Ευριπίδης	Πατάς[11]
Καρανάσιος Γεώργιος	Κατσικάς
Κασινάς Απόστολος	Ρώσος[12]
Κατέρης Δημήτριος;	Φουστανέλας
Κατέρης Δημήτριος	Καλιακούδας
Κατέρης Δημήτριος	Τσιάκης (Τσιάκ'ς)[13]
Κατέρης Κων/νος	Κουπανιάς
Κρίκος Απόστολος	Ψ'άρρας
Κρίκος Θρασύβουλος	Γρέβιας
Κωτούλας Δημήτριος	Ζιώγας
Κωτούλας Καλλίνικος	Γκουνταλάς
Λάσδας Λάμπρος	Λιάπης
Λάσδας Βασίλειος	Χασιώτης[14]
Λάσδα Όλγα	Γκούσδα
Λάσδας Νικόλαος	Γάτσιας
Λάσδας Νικόλαος	Καραμαντάνης[15]
Λάσδας Χρήστος	Γκουργκόβας
Λιασκοβίτης Περικλής	Καραχρίστος
Μανώλης Γεώργιος	Αιχμάλωτος
Μανώλης Λάμπρος	Τζιουμανίκας
Μάστορα Μαρία	Μπασιούρενα
Μάστορα Φερονίκη	Μαστροβασίλη
Μήτσιου Βασίλειος	Τσαγκάρης
Μιχάλης Μιχάλης	Σπανομαρία[16]
Μόσιαλος Γρηγόριος	Μπάρτσα[17]
Μόσιαλος Θεοδόσιος	Κακατσίδας
Μοσιάλου Χαρίκλεια	Πασπαλιάρενα
Μοσχογιάννης Ιωάννης	Ντάβανος
Μπάγιος Στέργιος	Καϊλιάνης
Μπακογιάννης Σόλων	Σταμούλης[18]
Μπαλάφας Γεώργιος	Πέλλης

7. Κάποιος από τους προγόνους του κατασκεύαζε τσουκάλια, οπότε λεγόταν τσουκαλιάς = σουκαλιάς.

8. Διότι ήταν γυναίκα του Μάνθου, η γνωστή πρακτική μαία του χωριού.

9. Εκ του ότι ήταν κεραμοποιός και τα κεραμίδια του ήταν καλά, αφού, όταν τα χτυπούσες έκαναν τιγκ -τιγκ

10. Κάποιος από το σόι τους ήταν καπετάνιος και παρενοχλούσε του Τούρκους μέχρι το Δομοκό.

11. Κεραμοποιός, που τα κεραμίδια του δεν ήταν τόσο καλά, αφού όταν τα χτυπούσες έκαναν πατ – πατ.

12. Τον είχαν πάρει οι αντάρτες στη Ρωσία και επαναπατρίστηκε.

13. Από το μικρό του όνομα Δημητράκης – Τσιάκης.

14. Κατάγονταν από χωριό των Χασίων.

15. Κάποτε πήγε δυο τενεκέδες τυρί για φύλαξη σε ένα ψυγείο στην Καρδίτσα και μετά από καιρό πήγε και πήρε το ένα δοχείο για να τρώει η οικογένειά του. Όταν, όμως, πήγε να πάρει αργότερα και το δεύτερο δοχείο, ο υπεύθυνος του ψυγείου, για να του κάνει πλάκα, του είπε ότι δεν εύρισκε δοχείο με το όνομά του.
Εγώ βλέπω εδώ ένα δοχείο με όνομα Καραμαντάνης μόνο. Θέλεις να το πάρεις; Πάρτο. Αλλιώς δεν υπάρχει άλλο.
Κι ο Νικόλαος Λάσδας το πήρε και έφυγε, αφού ήταν το ίδιο με το δικό του. Από τότε του έμεινε το παρατσούκλι Καραμαντάνης. (Σδρόλιας Χρήστος, κ. Μπαλατσός).

16. Ήταν σπανός, δεν είχε γένια.

17. Έτσι τον αποκαλούσαν οι Καναλιώτες συμμαθητές του στο σχολείο.

18. Από το όνομα του μικρού τους αδερφού που τον έλεγαν Σταμούλη.

Μπαλογιάννης Χρήστος	Φωτίρλου
Μπαλταδώρος Νικόλαος	Ντόπιας
Μπέκος Γεώργιος	Δαφνάκος
Μπέκος Γεώργιος	Παναΐνας[19]
Μπέκου Λεμονιά	Λουκίνα[20]
Μπρακατσούλας Λάμπρος	Καρνάβαλος[21]
Νικολάου Βασίλειος	Τριανταφύλλου
Ντενίσης Αθανάσιος	Γκαντάς
Ντρέγκας Απόστολος	Τσιαούσης[22]
Παπαγεωργίου Λάμπρος	Καραμήτρος
Παπαγεωργίου Σταύρος	Τικός
Παπαϊωάννου Χρήστος	Αντρείας
Παπαϊωάννου Νικόλαος	Κουμπούρας
Παπακώστας Νικόλαος	Γαρουφαλιάς
Παπανικολάου Νικόλαος	Σωτηρίου
Παπαποστόλου Απόστολος	Κολόμβος
Πάσχος Ιωάννης	Ντίνος
Πέλλης Γεώργιος	Μπαλάφας[23]
Πιστρίκας Κωνσταντίνος	Ντούλας
Πνάκας Βασίλειος	Καραγκιόζης
Σακελλαρίου Επαμεινώνδας	Σακελλάρης[24]
Σακκάς Δημήτριος	Τσέλιος
Σδρόλιας Χρήστος	Χρης
Σδρόλια Καλλιόπη	Αρβαντάκου
Σδρόλια Λεμονιά	Λουκίνα[25]
Σδρόλιας Αλέκος	Παναής
Σδρόλιας Βασίλειος	Λάμπρενας
Σδρόλιας Βασίλειος	Μπαλατσός[26]
Σδρόλιας Βασίλειος	Τουλάκης[27]
Σδρόλιας Βασίλειος	Φσιάκος
Σδρόλιας Γεώργιος	Παναής
Σδρόλιας Γεώργιος	Σιώκας[28]
Σδρόλιας Δημήτριος	Μάης
Σδρόλιας Ιπποκράτης	Νικολός[29]
Σδρόλιας Κων/νος	Αστραπόβολος[30]
Σδρόλιας Κων/νος	Αρβαντάκος
Σδρόλιας Χρίστος	Παλπάνας[31]
Στασινός Ευάγγελος	Τσατζόιας
Στασινού Στυλιανή	Στεργιάνου
Τέττας Απόστολος	Σίψας
Τσιουντζιούρη Ευαγγελία	Πηνελιάς
Τσιρώνη Γεωργία	Κοκκίνη
Τσιρώνης Ευάγγελος	Ριτζέλης
Τσούλας Αθανάσιος	Στουγκιώτης[32]
Χαραλάμπου Γεώργιος	Καψάλας[33]
Χαραλάμπου Κων/νος	Κουτσιαλής
Χαραλάμπου Μάριος	Τζούρας
Χριστοδούλου Αριστείδης	Ματσαγκίδας
Χριστοδούλου Δήμος	Μπλιάμος[34]
Χριστοδούλου Φαίδων	Κακαρής

19. Δηλ. της Παναγιώτενας, της γυναίκας του Παναγιώτη – Παναΐνα.

20. Ήταν γυναίκα του Λουκά.

21. Λόγω μεταμφιέσεως κατά τις αποκριές.

22. Επειδή κάποιος από την οικογένεια ήταν λοχίας = τσιαούσης (τουρκικά).

23. Διότι μπήκε γαμπρός στον Μπαλάφα.

24. Παραφθορά του επωνύμου του.

25. Γυναίκα του Λουκά Σδρόλια.

26. Μπαλατσού λεγόταν η μάνα του, όπου πήγε γαμπρός ο πατέρας του.

27. Υποκοριστικό του Αποστολος – Αποστολάκης – Τουλάκης.

28. Από το όνομα του παππού του, που λεγόταν Σιώκας.

29. Ο παππούς του ονομαζόταν Νικόλαος.

30. Λόγω της εκφραστικότητας των ματιών του.

31. Δεν είχε μαλλιά, ήταν φαλακρός.

32. Καταγόταν από το Στούγκ – Κρυονέρι.

33. «Καψάλισε» τους Αρβανίτες, με τους καπνούς μιας μπάλας χορτάρι που άναψε στο υπόγειο, όταν πήγαν στο σπίτι του να ζητήσουν πολλά λίτρα (Βλ. «Το βιβλίο των αναμνήσεων» 1ος τόμος σελ.534).

34. Λαϊκό στιχούργημα: Πέρασα απ' του Μπλιάμου / βρήκα το μπελά μου. Πέρασα απ' τον Τσατζόια / μ' είπαν κάτσι 'δώια

Παρατσούκλια (παρωνύμια) – Ονοματεπώνυμα

Αγάς	Αναγνώστου Γεώργιος
Αιχμάλωτος	Μανώλης Γεώργιος
Αλάφης	Γαλανάκης Περικλής
Αντρείας	Παπαϊωάννου Χρήστος
Αποστόλενα	Γαλανάκης Μιχάλης
Αρβαντάκος	Σδρόλιας Κων/νος
Αστραπόβουλος	Σδρόλιας Κων/νος
Βάγκουρας	Μιχάλης Νικόλαος
Γακάκης	Θέος Απόστολος
Γαρουφαλιάς	Παπακώστας Νικόλαος
Γάτσιας	Λάσδας Νικόλαος
Γκαντάς	Ντενίσης Αθανάσιος
Γκουνταλάς	Κωτούλας Καλλίνικος
Γκουργκόβας	Λάσδας Χρήστος
Γκούσδα	Λάσδα Όλγα
Γκρέκας[1]	Γιδαράκος Κων/νος
Γουνιός	Χαραλάμπου[2]
Γρέβιας	Κρίκος Θρασύβουλος
Δαφνάκος	Μπέκος Γεώργιος
Ζαγκάνας	Θέος Θρασύβουλος
Ζαχαρής	Αθανασίου Λάζαρος
Ζιντοβίνος	Γαλανάκης Λάμπρος
Ζιώγας	Κωτούλας Δημήτριος
Θανασιάς	Ύφαντής Βάιος
Καζαής[3]	Σδρόλιας Ιωάννης
Καϊλιάνης	Μπάγιος Στέργιος
Καϊάς	Αναστασίου Δημήτριος
Κακαρής	Χριστοδούλου Φαίδων
Κακατσίδας	Μόσιαλος Θεοδόσιος
Καλιακούδας	Κατέρης Δημήτριος
Καπετανάκος	Θέος Μενέλαος
Καραγκιόζης	Πνάκας Βασίλειος
Καραμαντάνης	Λάσδας Νικόλαος
Καραμήτρος	Παπαγεωργίου Λάμπρος
Καραούλης	Αναστασίου Ηλίας
Καρατάσιος	Δήμου Αλέκος
Καραχρίστος	Λιασκοβίτης Περικλής
Καρκατσιόλης	Καρακώστας
Καρνάβαλος	Μπρακατσούλας Λάμπρος
Κατσικάς	Καρανάσιος Γεώργιος
Καψάλας	Χαραλάμπου Γεώργιος
Κίτσιος	Γαλανάκης Περικλής
Κοκκίνης	Τσιρώνης Απόστολος
Κολιός	Κατέρης Χαρίλαος
Κολόμβος	Παπαποστόλου Απόστολος
Κουμπούρας	Παπαϊωάννου Νικόλαος
Κουπανιάς	Κατέρης Κων/νος
Κουρκόντζιαλος	Μπαλνταδώρος Παναγιώτης
Κουσκίνα[4]	Θέος Θρασύβουλος
Κουτλας	Ζούμπος Χρίστος
Κουτσής	Πάσχος Πελοπίδας
Κουτσιαλής	Χαραλάμπου Κων/νος
Κουτσουτάλιας	Χάιδος Δημήτριος
Κρανιάς	Σδρόλιας
Κυριάκης	Δημητρίου Κων/νος
Λάμπρενας	Σδρόλιας Βασίλειος
Λιάπης	Λάσδας Λάμπρος
Λουκίνα	Μπέκου Λεμονιά
Λουκίνα	Σδρόλια Λεμονιά
Μάης	Σδρόλιας Δημήτριος
Μανθαίενα	Ζέκιου Πηνελόπη
Μαστροβασίλη	Μάστορα Φερονίκη
Ματσαγγίδας	Χριστοδούλου Αριστείδης
Ματσάρας	Ζήσης Χρήστος
Μέλλος	Αναστασίου Θωμάς
Μητρούλιας	Γαλανάκης Αρχοντής
Μητρώνας	Αναγνώστου Βάιος
Μητσιούλας	Στασινός
Μιχερής	Γιδαράκος Δημήτριος
Μουταράς	Αλεξανδρής Χρήστος
Μπαλατσός	Σδρόλιας Βασίλειος
Μπαλάφας	Πέλλης Γεώργιος
Μπάρτσα	Μόσιαλος Γρηγόριος
Μπασιούρενα	Μάστορα Μαρία
Μπλιάμος	Χριστοδούλου Δήμος
Μπλουγούρας	Γεωργούλας Απόστολος
Μυτιάνος[5]	Κατέρης Δημήτριος
Νασιάκος	Πάσχος Αθανάσιος
Νικολός	Σδρόλιας Ιπποκράτης

1. Από το σόι της γυναίκας του, που καταγόταν από τον Άγιο Ακάκιο (κ. Γόλιτσα)

2. Πατέρας της Γεωργίας, της Κωνσταντινιάς κ.λπ.

3. Από το σόι της γυναίκας του.

4. Είχε και το παρατσούκλι «Ζαγκάνα».

5. Είχε και το παρατσούκλι «Καλιακούδας» μαζί με άλλους.

Ντάβανος	Μοσχογιάννης Ιωάννης
Νταβέλης	Πάσχος[6]
Ντζούρας	Χαραλάμπου Μάριος
Ντίνος	Πάσχος Ιωάννης
Ντόπια	Μπαλνταδώρος Νικόλαος
Ντούλας	Πιστρίκας Κων/νος
Παλπάνας	Σδρόλιας Χρίστος
Παναήνας	Μπέκος Γεώργιος
Παναής	Σδρόλιας Αλέκος
Πασπαλιάρενα	Μοσιάλου Χαρίκλεια
Πατάς	Θέος Ευριπίδης
Πηνελιάς	Τσιουντζιούρη Ευαγγελία
Πλοκ	Σδρόλιας Ιωάννης[7]
Πόλιας	Αναστασίου Αριστείδης
Πουρνάρας	Στεργίου Αλέξανδρος
Πράτης	Αναγνώστου Ευάγγελος
Πριμιτζάλας	Χούτας Αθανάσιος
Ρακούπης	Αλεξόπουλος Ευριπίδης
Ριτζέλης	Τσιρώνης Ευάγγελος
Ρόβουλος[8]	(;)
Ρώσος	Κασινάς Απόστολος
Σακελλάρης	Σακελλαρίου Επαμειμώντας
Σακουντέλα	Μπαρτζιώκας Επαμεινώνδας (πρώην Κουτσιόγκουλος)
Σιαφάκας	Γηράσης Θωμάς
Σιβρήκας[9]	Κωστούλας παπα-Ευκλεδης
Σίψας	Τέττας Απόστολος
Σιώκας	Σδρόλιας Νικόλαος
Σκούφης	Ζούμπος Χρήστος[10]
Σουκαλιας	Γιωτόπουλος Αλέξανδρος
Σουσού	Αναγνώστου
Σπανομαρία	Μιχάλης Μιχάλης
Σταμούλης	Μπακογιάννης Σόλων
Στεργιάνου	Στασινού Στυλιανή
Στουγκιώτης	Τσούλας Αθανάσιος
Στρόγγυλος	Τζαβέλλας Ευάγγελος
Σωτηρίου	Παπανικολάου Νικόλαος
Ταλαγάνης	Ζήσης Απόστολος
Τζιόλος	Γιδαράκος Απόστολος
Τζιουμανίκας	Μανώλης Λάμπρος
Τζιριμέκος	Μπακάλης Δημήτριος
Τζούρας	Χαραλάμπου Μάριος
Τίγκας	Θέος Βασίλειος
Τικός	Παπαγεωργίου Σταύρος
Τουλάκης	Σδρόλιας Βασίλειος
Τουλιάς	Σδρόλιας Κων/νος
Τούρνα	Κρίκος Απόστολος
Τριανταφύλλου	Νικολάου Βασίλειος
Τσαγκάρης	Μήτσιου Βασίλειος
Τσακνής[11]	Κατέρης Δημήτριος
Τσατζόιας	Στασινός Ευάγγελος
Τσέλιος	Σακκάς Δημήτριος
Τσιάκης (Τσιάκ'ς)	Κατέρης Δημητριος
Τσιαούσης	Ντρέγκας Απόστολος
Τσιουντζιούρης	Τσιάτσιος Βασίλειος
Τσίρκας	Κωσταβάρας Ιωάννης
Φούρλιας	Κωτούλας Σπυρίδων
Φουστανελλας	Κατέρης Δημήτριος
Φουτήρλου	Μπαλογιάννης Χρήστος
Φσιάκος	Σδρόλιας Βασίλειος
Φώλιας	Σδρόλιας Κων/νος
Χαλιβώνας	Κασινάς Απόστολος
Χασιώτης	Λάσδας Βασίλειος
Χρης	Σδρόλιας Χρήστος
Ψάρρας	Κρίκος Απόστολος

6. Καθηγητής μαθηματικών.

7. Είχε και το παρατσούκλι «Καζαής». Πλοκ, έλεγαν τα κουνιάδια του, από το σόι της γυναίκας του.

8. Είχε το σπίτι του στου Ρόβουλου, εκεί που είναι σήμερα το σπίτι του Αναγνώστου (κ. Πράτη)

9. Λογοπαίγνιο: Πέρασα απ΄τον Σιβρήκα / κατ' καλά σε βρήκα.

10. Η μάνα τους καταγόταν από τους Σκουφέους, του Μορφοβουνίου (κ. Βουνεσίου)

11. Από το σόι της γυναίκας του.

Αρχείο εγγράφων

Χρυσοστόμου Νικολάου Παπαϊωάννου
και
Δημητρίου Χρήστου Μαυρομμάτη

*Τα έγγραφα αυτά τα επέλεξα, ως καλύτερα και αντιπροσωπευτικότερα από ένα μεγάλο μέρος πολλών άλλων εγγράφων που ήταν αποθηκεμένα στον πάτο ενός παλαιού σεντουκιού, που είχαμε στο σπίτι μας. Τα είχε φυλαγμένα, ως κόρη οφθαλμού, η αείμνηστη μητέρα μου **Όλγα Δ. Μαυρομμάτη** και απεικονίζουν την οικογενειακή κατάστασή μας κατά το πρώτο ήμισυ του 20ού αιώνα. Τα έχω φυλάξει όλα σε ένα ντοσιέ και τα παραθέτω στη συνέχεια κατά χρονολογική σειρά, με τα κυριότερα στοιχεία τους. Είναι πολύ ενδιαφέροντα διότι παρέχουν πληροφορίες για την προπολεμική και μεταπολεμική ζωή των καναλιωτών, τις αγοραπωλησίες, τα μισθωτήρια τα πωλητήρια, τα γραμμάτια, τα πληρεξούσια, τα δάνεια, τα συμβόλαια, τα καπνά και πολλά άλλα.*

1907
Αγοραπωλησία
Αριθ. 16.475
Αγοραπωλησία δρχ. 540

Εν Φαναρίω και στο κατάστημα του Ειρηνοδικείου, σήμερα στις 5.8.1907, ενώπιον εμού του Γραμματέως, **Π. Καραμωτή**, απόντος του Ειρηνοδίκη, εμφανίστηκαν αφενός μεν ο **Δημήτριος Λιασκοβίτης** και **Βάιος Ι. Λιασκοβίτης**, γεωργοί και αφ' ετέρου ο **Χρυσόστομος Ν. Παπαϊωάννου**, υποδηματοποιός, και ο τούτου αδελφός **Λάμπρος Ν. Παπαϊωάννου**, γεωργός, κάτοικοι Καναλίων, οι οποίοι

Συνομολόγησαν ότι:

Οι δύο πρώτοι έχοντες έναν αγρόν με ένα ντάμι στο Κατσιούρι εκτάσεως 2 στρεμμάτων ως έγγιστα, τον πωλούν εις τους δευτέρους αντί του ποσού των δρχ. 540.

Οι συμβαλλόμενοι Ο Γραμματέας

*ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο αγρός αυτός με το ντάμι υπάρχει και σήμερα και ανήκει στον **Χρήστο Παπαϊωάννου**, γιο του **Λάμπρου Παπαϊωάννου**. Φαίνεται ότι ο παππούς μας **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου** χάρισε το μεράδι του στον ανεψιό του, επειδή πέθανε ο πατέρας του. Ο γιος δε που γεννήθηκε από την εγκυμονούσα μητέρα του, πήρε το όνομα του πατέρα τους και ονομάστηκε Λάμπρος Παπαϊωάννου, που αργότερα μετέβη στην Αθήνα.*

1907
Καταδίκη αντιδίκου
Ενώπιον του Πρωτοδικείου Βόλου

Προτάσεις
Βαΐτση Δεληγιάννη
Κατά
Αθανασίου Γ. Ξανάρη
29.5.1907
Προς υποστήριξη της από 20.8.1905 αγωγής μου

Επειδή η αγωγή μου κοινοποιήθηκε νομίμως προς τον αντίδικό μου κατά το προσαγόμενο υπ' αριθ. 22064 (1905) επιδοτήριο του δικαστικού κλητήρα των εν Βόλω Πρωτοδικών **Γ. Σπίνου**, οι δε σε αυτή εκτιθέμενοι λόγοι είναι νόμιμοι, ορθοί και βάσιμοι,

Αιτούμαι

Την παραδοχή της αγωγής μου, την καταδίκη του αντιδίκου εις την δικαστική εκ δρχ. 35 και τα τέλη δαπάνης.

Ο πληρεξούσιος δικηγόρος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το έγγραφο αυτό βρέθηκε στο 3ο Αστυνομικό Τμήμα Βόλου και στο πίσω μέρος του, φαίνεται ότι χρησίμευσε (επειδή δεν διέθεταν κόλλες γραφής) για το έγγραφο της 5ης.2.1946.

1917

Μισθωτήριο

Αριθ. 132

Μίσθωση διά δρχ. 150

Εν Μεσενικόλα και στο Ειρηνοδικείο, σήμερα 13.3.2017, ενώπιον εμού του **Θεμιστοκλέους Χαλκιά**, αφενός ο **Χρυσόστομος Ν. Παπαϊωάννου**, υποδηματοποιός, κάτοικος Καναλίων, και αφ' ετέρου **Λάμπρος Μερισιώτης**, γεωργός, κάτοικος Τροβάτου,

δήλωσαν και ομολόγησαν ότι

ο μεν πρώτος εκμισθώνει στον δεύτερο μια οικία του Τροβάτου για δύο έτη, που λήγουν στις 13.3.1919, αντί δρχ. **150**, ο δε δεύτερος αποδέχεται τη μίσθωση αυτή.

Οι μάρτυρες Οι συμβαλλόμενοι

ο Ειρηνοδίκης

1917

Πωλητήριο

Αριθ. 131

Πωλητήριο δρχ. 1000

Εν Μεσενικόλα και στο Ειρηνοδικείο σήμερα στις 13.3.2017, ενώπιον εμού του **Θεμιστοκλέους Χαλκιά**, προσήλθαν αφενός μεν ο **Λάμπρος Μερισιώτης**, γεωργός, κάτοικος Τροβάτου και αφετέρου ο **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου**, υποδηματοποιός, κάτοικος Καναλίων,

Συνομολόγησαν τα εξής:

Ο μεν πρώτος έχων στην κατοχή του 1) μία αγελάδα με το μοσχάρι της, μια οικία ισόγεια με αχυρώνα, πώλησε στον δεύτερο αντί του ποσού των δρχ. 1000 (200 για την αγελάδα και 800 για το σπίτι).

Οι μάρτυρες Οι συμβαλλόμενοι

ο Ειρηνοδίκης

1926

Προαγωγή

Προαγωγή

υπενωμοταρχών εις ενωμοτάρχες

Διά της υπ' αριθ. 1.1.26, της 23ης Αυγούστου ε.έ. διαταγής του αρχηγείου χωροφυλακής προάγονται οι κάτωθι **κατά σειρά επιτυχίας** υπενωμοτάρχες σε ενωμοτάρχες: 1) **Μαυρομμάτης Δημήτριος** 2) Κουρούφαλος Άγγελος 3) Χριστακόπουλος Νικόλαος 4) Παπαχαραλάμπους Αθανάσιος, 5) .....

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πατέρας μας κατατάχθηκε πρώτος κατά σειρά επιτυχίας σε 41 επιτυχόντες.

1926

Γραμμάτιο

Γραμμάτιο διά δρχ. 1500

Κανάλια: 5.7.1926

Μετά μήνες 6 από σήμερα υπόσχομαι ο υπογεγραμμένος **Γεώργιος Μανώλης**, κάτοικος Νεοχωρίου να πληρώσω σε διαταγή του **Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου** δρχ. **1500** και σε περίπτωση υπερημερίας προς 9% τόκο.

Ο λαβών Οι μάρτυρες

Και αντ' εμού πληρώσατε εις διαταγή του **Δημητρίου Μαυρομμάτη** το ανεξόφλητο αυτό ποσό, με τους τόκους μέχρι σήμερα.

Κανάλια 7.9.1930

1928

Γραμμάτιο

Γραμμάτιο για δρχ. 5.500

Εν Βυτσίστη την 1.10.1928

Μετά μήνες 6 από σήμερα, οφείλω να πληρώσω στον **Δημήτριο Μαυρομμάτη** δρχ. **5.500**, που έλαβα σήμερα παρ' αυτού. Όταν παρέλθει η ημερομηνία αυτή, οφείλω να πληρώσω και τον τόκο υπερημερίας.

Ο οφειλέτης **Σπυρίδων Πλατής**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Βυτσίστη, ονομαζόταν η σημερινή Μεσοχώρα, Ο Σπυρίδων Πλατής ήταν αδερφός του πατέρα μας.

1932

Γάμος

Άδεια νυμφεύσεως

Επιτρέπεται στον ενωμοτάρχη **Μαυρομμάτη Δημήτριο** του Χρήστου όπως τελέσει τους γάμους του μετά της **Όλγας Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου**.

Εν Πετρίλω τη 16.2.1932

Ο Διοικητής του Τμήματος

1933

Αθώοι οι κατηγορούμενοι

Αριθ. 540

Το δικαστήριο των εν

Καρδίτση Πλημελειοδικών διά ταύτα

δικάζον ερήμην μεν της κατηγορουμένης **Όλγας συζύγου Δημητρίου Μαυρομμάτη**, κατοίκου Τροβάτου, παρόντων δε των κατηγορουμένων 1) **Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου**, κατοίκου Καναλίων και 2) **Δημητρίου Μαυρομμάτη** κατοίκου Τροβάτου, κηρύσσει αυτούς αθώους του ότι ο μεν πρώτος έστειλε στον **Ιωάννη Κάμπα** γραμμάτιο δρχ. 11.000, στον **Βασίλειο Σδρόλια** δρχ. 4.200, στον **Κων. Κουσαή** δρχ. 7.000 και σε διαφόρους άλλους άλλα ποσά, με σκοπό να βλάψει τους άνω δανειστές του και να ματαιώσει την ικανοποίηση αυτών, έπλασε ψευδώς δικαιοπραξία απαλλοτριώσεως προς τους ετέρους δύο κατηγορουμένους πάσης της ακινήτου αυτού περιουσίας άνευ ισοτίμου και αξιοχρέου ανταλλάγματος συνταγέντων προ τούτο των υπ' αριθ. 1) .... 2)... 3) ..... πώλησε ψευδώς τα εις τα συμβόλαια αναφερόμενα κτήματα, που αποτελούν άπασα την ακίνητη περιουσία, εντεύθεν δε προξενήθηκε ζημία στους ανωτέρω δανειστές που υπερβαίνει τις 500 δραχμές, οι δε δύο έτεροι κατηγορούμενοι του ότι από κοινού συμφέροντος κινούμενοι συναποφάσισαν την εκτέλεση της επόμενης αξιόποινης πράξεως και απαλλάσσει τον μηνυτή των δικαστικών εξόδων και τελών και επιβάλλει ταύτα εις βάρος του δημοσίου.

Εν Καρδίτση τη 7.4.1933

1934

Παράβαση καθήκοντος

Αριθ. 778

Το Συμβούλιο των εν Μεσολογγίω Πλειμελειοδικών συγκείμενο εκ των δικαστών **Ευαγγέλου Τσακανοκοίλου**, προεδρεύοντος,... συνελθόν στις 23.6.1934 ίνα αποφασίσει επί της εξής ποινικής υποθέσεως: Ο **Δημήτριος Μαυρομμάτης** καταγγέλθηκε από τον **Λεωνίδα Μαργώνη** για παράβαση καθήκοντος. Επί της υποθέσεως ταύτης έγιναν ανακρίσεις σύμφωνα με τις οποίες δεν προκύπτει ότι ο ενωμοτάρχης δεν παρέβη τα καθήκοντά του ότι υποβοήθησε τον μηνυτή του να δραπετεύσει, με την υπόσχεση πληρωμής εκ μέρους του 2.000 δρχ. Αυτό είναι ψευδές και επίτηδες χαλκεύθηκε από τον μηνυτή για να εκδικηθεί τον κατηγορούμενο για δίωξη.

Όθεν η μήνυση από δόλο έγινε και έτσι οι δικαστικές δαπάνες καταλογίζονται εις βάρος του μηνυτή. Επειδή δε δεν προκύπτουν ενδεί-

ξεις ενοχής του κατηγορουμένου, πρέπει να μη γίνει κατηγορία.

Διά ταύτα

δεν πρέπει να γίνει κατηγορία κατά του **Δημητρίου Μαυρομμάτη**, κατοίκου Τροβάτου, για παράβαση καθήκοντος στις 13.9.1932. Επιβάλει στο μηνυτή **Λεωνίδα Μαργώνη**, κατοίκου Τροβάτου, τα δικαστικά έξοδα και τέλη δρχ. 420

1937

Δασότοπος «Ράζιας»
Προς Δασαρχείο Καρδίτσας
Επί αποδείξει
14.12.1937

Λαμβάνω την τιμήν, κατόπιν της διαταγής του Υπουργείου Γεωργίας για την αναγνώριση ιδιοκτήτου δασοτόπου κειμένου στη θέση «Ράζια» Μορφοβουνίου, να υποβάλω υμίν αντίγραφο του 51/22 Συμβολαίου του συμβολαιογράφου Νεβροπόλεως για τα καθ' υμάς.

1937

Συμβιβασμός προς εξόφληση
Αριθ, 9276
Εξόφληση αποκτήσεως συμβιβαστικής
δρ. 1500, τόκοι δρ. 36

Εν Καρδίτση και στο συμβολαιογραφείο μου σήμερα στις 27.9.1937, εμφανίστηκαν οι: **Κωνσταντίνος Κουσαής**, δικηγόρος, κάτοικος Καρδίτσης και **Χρυσόστομος Παπαϊωάννου**, κάτοικος Καναλίων και συνομολόγησαν τα εξής:

Ο πρώτος δικαιούται να λάβει από τον δεύτερο διά δικηγορική αμοιβή δραχμές **8.091** εκ των οποίων εξοφλήθηκαν σε διάφορες εποχές δρχ. 2.579 και υπολείπονται δρχ. 5.516.

Συμβιβάζονται δε ως εξής:

Ο πρώτος έλαβε σήμερα μόνο δρχ. **1500** και εξοφλεί ολοσχερώς το άνω ποσό, χωρίς άλλες απαιτήσεις. Ο δεύτερος κατέβαλε το παραπάνω ποσό. Εισπράχθηκαν και δρχ. 55 ως συμβολαιογραφικά.

Οι συμβαλλόμενοι Οι μάρτυρες
Ο συμβολαιογράφος **Γεώργιος Αλεξόπουλος**

1938

Πώληση αγελάδας
Βεβαίωση

Η υπογεγραμμένη **Φωτεινή Χ^{α} Στερ. Μάστορα**, πώλησα σήμερα στο **Δημήτριο Μαυρομμάτη**, κάτοικο Καναλίων και εκ του επαγγέλματός του κάτοικο Φαρσάλων, μια αγελάδα

Η πωλήτρια (αγράμματη)
κ.α.α. ο μάρτυρας.
Θεωρήθηκε
Κανάλια 28.12.1938
Ο Πρόεδρος της Κοινότητας

1940

Γραμμάτιο πληρωμής
Λήξη 15.10.1940
Γραμμάτιο για δρχ. 4.000

Στο Βελεστίνο στις 23.9.1940, ο **Δημήτριος Ι. Γκάνιας**, κάτοικος Φαρσάλων, υπόσχομαι να πληρώσω εις τον **Δημήτριο Μαυρομμάτη** δρχ. 4.000, που έλαβα απ' αυτόν, για τις ανάγκες μου. Εάν παρέλθει η προθεσμία αυτή, υπόσχομαι να πληρώσω το νόμιμο τόκο υπερημερίας.

Ο λαβών

1942

Αγοραπωλησία καπνού
Νόμος 4672

Ο υπογεγραμμένος **Δημήτριος Μαυρομμάτης** κάτοικος Καναλίων πώλησα σήμερα στον **Γ. Αλαμανή**, κάτοικο Καρδίτσας τα πα-

ρακάτω είδη καπνού, εσοδείας 1941-42 με έκπτωση 2%.

1) Ζίχνα δέματα 20 οκάδες 400 τιμή 85
2) Ζίχνα δέματα 28 οκάδες 450 τιμή 590

Έναντι της αξίας αυτών καταβλήθηκαν δραχμές 30.000

Τα τσούλια θα επιστραφούν.

Κανάλια 16.3.1942

Ο Αγοραστής Ο Πωλητής

Οι Μάρτυρες

1942

Αποστρατεία ανθυπομοιράρχου

Ανωτέρα Διοίκηση Χωροφυλακής Θεσσαλίας

Γραφείο εμπιστευτικού

Λάρισα 2.2.1942

Κοινοποίηση απόφασης

Αποφασίσαμε και διατάσσουμε:

ΤΙΘΕΜΕΝ

Σε αποστρατεία με αίτησή του, τον **Δημήτριο Μαυρομμάτη** γεννηθέντα εις Βυτσίστα Τρικάλων και τον εγγράφουμε στο στέλεχος της εφεδρείας.

Αθήνα, 12.12.1941

Ο πρόεδρος της Κυβερνήσεως

Γ. Τσολάκογλου

1942

Καλλιέργεια σίτου

Συμφωνητικό

Στα Κανάλια σήμερα 1.11.1942, οι υπογραφόμενοι αφενός **Ευθύμιος Μερισιώτης** και αφετέρου **Λάμπρος Κατέρης** (κ. Καλιακούδας), κάτοικος Κναλίων,

Συμφώνησαν τα εξής:

Ο πρώτος είναι ιδιοκτήτης στα Λειβαδάκια ή Σκαμνιές και Παλιοπήγαδα αγρών δύο και τριών στρεμμάτων, αντίστοιχα, και τα παραχωρεί στον δεύτερο για να τα καλλιεργήσει με σίτο ντεβέτας. Ο δεύτερος υποχρεώνεται μετά τη συγκομιδή να του παραδώσει το 1/3 της παραγωγής αφού αφαιρέσει τις 60 οκάδες σπόρου. Μετά τη συγκομιδή ο αγρός θα περιέλθει πάλι στον πρώτο.

Οι συμβαλλόμενοι Οι Μάρτυρες.

1945

Πυροπαθής

Ο πρόεδρος της Κοινότητας Μεχοχώρας

πιστοποιεί ότι

Ο ανθυπασπιστής χωροφυλακής **Δημήτριος Μαυρομμάτης** τυγχάνει πυροπαθής, επειδή πυρπολήθηκε η οικία του από τα Γερμανικά στρατεύματα Κατοχής

Μεσοχώρα, 16.10.1945

Ο Πρόεδρος **Χρ. Χονδρός**

1946

Παράδοση αρβυλών

Αίτηση

Ανθυπασπιστού **Μαυρομμάτη Δημητρίου**

του Χρήστου

Προς

Δ.Χ. Αλμυρού

Επειδή τα άρβυλα που χρησιμοποιώ έχουν φθαρεί, ζητώ να μου τα αντικαταστήσετε με καινούργια.

Ο αιτών

1946

Οικοδομικά υλικά

Προς

Τον Τομεάρχη ανοικοδομήσεως Τρικάλων

Στο χωριό Μεσοχώρα Τρικάλων είχα οικία που πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς. Επειδή πρόκειται να οικοδομήσω άλλη οικία στα Κανάλια όπου διαμένω, παρακαλώ όπως μου χορηγήσετε ξυλεία κ.λπ. οικοδομικά υλι-

κά, παραδώσετε δε αυτά εις τον **Παναγιώτη Κοτρώνη**, καθηγητή,

Ο αιτών
Δημήτριος Μαυρομμάτης

1946
Ασθένεια
Προς την Υ. Χ. Αλμυρού

Επανήλθε από το στρατιωτικό νοσοκομείο Λαρίσης ο υποφαινόμενος, νοσηλευόμενος από ψώρα. Σας υποβάλω το εξιτήριο

Ο Σταθμάρχης
Δημήτριος Μαυρομμάτης

1947
Πρωτόκολλο
Παράδοση και παραλαβή υλικού

Στον Αλμυρό σήμερα 6.5.1947, ο υπογεγραμμένος ανθυπασπιστής **Δημήτριος Μαυρομμάτης** παρέδωσε στον μόνιμο χωροφύλακα **Βλάχο Ευστάθιο** τα κάτωθι 40 είδη του Σταθμού

Ο παραδούς Ο Παραλαβών

1947
Αποστρατεία με αίτησή του
Υπουργείο Δημόσιας Τάξης
Με πρόταση του Υπουργού
Τίθεμεν

Εις αποστρατείαν με αίτησή του και με αρχαιότητα υπηρεσίας τον ανθυπασπιστή **Μαυρομμάτη Δημήτριο**, προάγοντες αυτόν εις τον βαθμό του ανθυπομοιράρχου.

Αθήνα, 19.6.1947
Παύλος Βασιλεύς

1949
Κατοχή περιστρόφου
Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή
Υπηρεσιακό Σημείωμα

Ο **Δημήτριος Μαυρομμάτης**, ανθυπομοίραρχος, κάτοικος Βόλου (Ρήγα Φεραίου 7^{α}) εν αποστρατεία κατέχει εις την οικία του ένα περίστροφο Γκολτς με 8 σφαίρας.

Ο Διοικητής Ασφαλείας

1951
Περιουσιακά στοιχεία
Βεβαίωση

Βεβαιώνεται ότι η **Όλγα Χ^{α} Δημ. Μαυρομμάτη** κατέχει τα παρακάτω περιουσιακά στοιχεία 1) Μία οικία πλινθόκτιστη 2) Αγρό 22 στρεμμάτων, 3) Αμπέλι νεοσύστατο 2 στρεμμάτων 4) όνους δύο, 5) καπνό 500 οκάδων

Κανάλια 2.10.1951
Ο Πρόεδρος της Κοινότητας Καναλίων
Κ. Σδρόλιας.

1951
Πιστοποιητικό θανάτου
Ο πρόεδρος της Κοινότητας Καναλίων
πιστοποιεί ότι

Ο αποβιώσας στα Κανάλια την 26.8.1951 **Μαυρομμάτης Δημήτριος** ήταν έγγαμος με τη σύζυγό του **Όλγα Χ^{α} Δημητρίου Μαυρομμάτη**, το γένος **Χρυσοστόμου Παπαϊωάννου**.

Αντί του Προέδρου, απόντος
Νικόλαος Ντενίσης

1953
Μεταβολή οικογενειακής καταστάσεως
Βεβαίωση

Βεβαιώνω ο κάτωθι υπογεγραμμένος εφημέριος των ναών Καναλίων, ότι στην πολύτεκνη Χ^{α} **Όλγα Δ. Μαυρομμάτη** δεν επήλθε καμιά μεταβολή στην οικογένειά της, όπως

φαίνεται από το βιβλιάριό της.

Κανάλια, 15.9.1953

Ο εφημέριος

Κων/νος Τσαρούχας, Ιερεύς

1953

Εξέλεγξη καπνού

Πρωτόκολλο

Εξελέγξεως αποταμιευμένου καπνού εις φύλλα

Της Παπαϊωάννου **Όλγας Χ**^{ας} **Δημητρίου Μαυρομμάτη** κατοίκου Καναλίων

Ο υπογεγραμμένος **Χρ. Ζουρνατζής** υπάλληλος εφορίας καπνού Καρδίτσας, εξέλεγξα παρουσία των μαρτύρων **Χρήστου Μαυρομμάτη** και **Αποστόλου Γεωργούλα** και βρήκα:

Καπνό άχρηστο προς καταστροφή 10 οκάδες. Καπνό καθαρό 10 οκάδες,

Κανάλια 22.8.1953

Ο ενεργήσας της εξέλεγξη Οι Μάρτυρες

1953

Πιστοποιητικά οικογενειακής κατάστασης

και

βεβαιώσεις νομιμοφροσύνης

Κωνσταντίνου Δ. Μαυρομμάτη

Πρόκειται για δικαιολογητικά εγγραφής μου στο Πανεπιστήμιο. Περιλαμβάνονται:

1) Πιστοποιητικό προέδρου της Κοινότητας ότι είναι γραμμένος στα μητρώα.
2) Όμοιο πιστοποιητικό, βεβαιωμένο από τη Νομαρχία Καρδίτσας και της Στρατολογίας.
3) Πιστοποιητικό εισαγγελίας Καρδίτσας
4) Απόσπασμα ποινικού Μητρώου.
5) Βεβαίωση νομιμοφροσύνης, από το Στρατηγείο Α΄ Σώματος Στρατού.
6) Βεβαίωση νομιμοφροσύνης του Α΄ Σώματος Στρατού (**Γκόλιας Κων/νος**, ταγματάρχης)

Π α ρ ο ρ ά μ α τ α
του 1ου τόμου του βιβλίου
«Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των Αναμνήσεων»

Σελίδα	Στήλη	Σειρά	Γ ρ ά ψ ε	Α ν τ ί
51	1η .	13π[1]	της εποχής μας	της εποχή μας
51	2η	23κ.	περιοχής. Οι Φινέοι	περιοχής, οι Φινέοι
59	2η	21κ.	εξονυχιστική ανάκριση	εξονυχιστικά ανάκριση
69	2η	19π.	νερό της τουλούμπας	νερό τη τουλούμπας
69	2η	22π.	μαϊδανό	μαϊδανός
73	2η	15π.	**Μαυρομμάτη**	**αυρομμάτη**
85	2η	7κ.	τα χωριά.	τα χωριά
86	1η	21π.	- ταμπουρώνονται	ταμπουρώνονται
88	1η	3κ.	τον Τσιόμα	το Τσιόμα
92	1η	14κ.	το φαναράκι	τα φαναράκι
92	1η	1κ	Μπρακατσουλέων	Μπακατσουλέων
101	2η	1κ.	παπα – Λουκάς	παπα – Λάμπρος
102	1η	2π.	παπα – Κοσμάς	παπα – Κώστας
102	2η	3κ.	- Εμπρός, λοιπόν,	Εμπρός, λοιπόν,
107	1η	18π.	στάχυα	στάχια
107	1η	21π.	στάχυα	στάχια
107	2η	2κ.	στάχυα	στάχια
108	2η	27π.	στάχυα προ τα μέσα	στάχια προ τα μέσα
111	2η	5κ.	- Δεν μου κάνει	Δεν μου κάνει
115	2η	11π.	μέσα στη δίνη.	μέσα στη δίνη
125	2η	13π.	που σας θόλωσαν	που σα θόλωσαν
131	2η	16κ.	εν τω ναώ	εν των ναώ
133	2η	19κ.	ένας στενότερος	ένα στενότερος
148	1η	17π.	αυτό το κάναν’	αυτό τα κάναν’
151	2η	15	επιθεωρητής Π.Ε.	επιθεωρητής Δ.Ε. \
167	2η	17π.	ύστερα τους αφήσαμε	ύστερα τις αφήσαμε
169	2η	18π.	ό,τι έγραψε	ότι έγραψε
173	2η	23π.	Σερμενίκ	Σερνμενίκ
175	1η	8π.	μπαγαμποντκές	μπαγαμποντικές
175	2η	10π.	από τους άνδρες	από του άνδρες
181	-	11κ.	όταν αναγκάστηκε	όταναναγκάστηκε

1. Το (π) σημαίνει «από πάνω» και το (κ) σημαίνει «από κάτω.

184	2η	8π.	όλη η οικογένεια	όλοι η οικογένεια
188	1η	3κ.	δεν εστοίχιζαν	δε εστοίχιζαν
199	2η	17π.	από τι Λίτσα.	Από τη Λίτσα,
203	2η	20κ.	«πολυκατάστημα»	πολυκατάστημα»
204	2η	5π.	του ’40 με βρήκε	του ’40 τη βρήκε
205	2η	1π.	που έκανα	που έκαναν
206	2η	22π.	ο θείος μου **Ιωάννης**	ο θείος του **Ιωάννης**
206	2η	22π.	με βοήθησε	τον βοήθησε
206	2η	26π.	παιδικά μου χρόνια	παιδικά του χρόνια
206	2η	27π.	τις παιδικές μου	τις παιδικές του
206	2η	29π.	Θυμάμαι ότι	Θυμάται ότι
211	1η	16κ.	είχαν βρασμένο	είχαν βρασμένος
212	2η	7κ.	εμείς εψές τον είδαμαν	εμεί εψές το είδαμαν
215	1η	9κ.	να το δώσεις 8	να το δώσει
217	1η	3π.	της παπαδιάς	της παπαδιά
220	2η	12κ.	τύπο, ότι	τύπο, 1 ότι
221	1η	17π.	του Μπέκου	τούυ Μπέκου
230	2η	19κ.	στην αδερφή μου	στη αδερφή μου
241	2η	10π.	Τεχνητών)	Τεχνητών»
155	2η	15π.	του Νικηταρά	το Νικηταρά
268	2η	19κ	αξιωματικός που	αξιωματικό που
271	2η	17π.	Μορφοβουνιώτης	Μοσφοβουνιώτης
280	(Λεζάντα)		Γηράσης Ηρακλής	Γράσης Ηρακλής
283	(Σημείωση-τελευταία σειρά)		τοπικής ιστορίας	τοπική ιστορίας
284	1η	23π.	όταν, όμως, ερχόταν	όταν, όμως, έρχονταν
289	2η	17π.	πρόβατά σου	πρόβατά του
303	1η	21κ.	μιμούμενοι τους Γερμανούς	μιμούμενοι του Γερμανούς
328	1η	17κ.	1948	1943
347	1η	12κ	κουτσουπιές).	κουτσουπιές.
350	1η	25κ	ο γιατρός και	ο γιατρό και
367	2η	21κ	*Κύριε Διοικητά*	*Κύριες Διοικητά*
376	2η	21κ	**Θωμά Χαλάτση**	**Θωμά Χαλάση**
377	-	8κ	«40 χρόνια	«40 χρόναι
380	(φωτογραφία)		γαμπρός ντουλέικος.	γαμπρός ντουλέικος, γαμπρός ντουλέικος.
380	2η	13κ.	μπορούν να διαβάζουν	πορούν να διαβάζουν
384	1η	15κ.	Αρκομανέους	Αρκουμανέους
385	1η	14κ.	Τσιανάκα	Τσανάκα

394	2η	9π.	μι τουν αέρα	μι τους αέρα
414	2η	12κ.	της έκοψε	της έκοψες
417	2η	19π.	Ελλάδος μου λέγει:	Ελλάδος που λέγει:
417	2η	20π.	για τους Έλληνες	για του Έλληνες
418	1η	2κ.	Τότε τον γνώρισα	Τότε το γνώρισα
426	2η	20π.	να μας παίρνουν	να πας παίρνουν
435	2η	16π.	Καθώς πήγαινα	Καθώς πήγαινε
440	(Σημείωση 52)		1996.	1996, σελ.
479	1η	7κ.	με τους Εγγλέζους	με του Εγγλέζους
487	2η	5π.	και του έδωσαν	και το έδωσαν
498	2η	22κ.	είπα του δάσκαλου	είπα το δάσκαλο
502	1η	10κ	πρόχειρα.	πρόχειρα
506	1η	20π.	Κρυονέρι	Κευονέρι
508	2η	13π.	τους επιτρόπους	τους επιτρόπου
544	1η	4π.	βρω τους άλλους	βρω του άλλους
545	2η	4κ.	από το Φράγγο	από ο Φράγγο
555	1η	24π.	τους στρατιώτες	στους στρατιώτες
567	2η	5π.	*όλες τις Κυριακές*	*όλες στις Κυριακές*
571	1η	5κ.	τις δεκάρες	τις δεκάρας
579	1η	18κ.	παιδιά τους εδώ	παιδιά του εδώ
580	1η	11κ.	τους έπιασαν	του έπιασαν
587	2η	4π.	στη 10ετία	στη 10ετίας
617	2η	2π.	ένα – δυο	εάν – δυο
650	1η	24κ.	αναφέρουμε παρά μόνο	αναφέρουμε μόνο
654	1η	23κ.	Τις πρώτες ημέρες	Τι πρώτες ημέρες
669	2η	18κ.	και τους λέγω	και του λέγω

Π α ρ ο ρ ά μ α τ α
του Λεξικού Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών
Καναλίων Καρδίτσας

Σελίδα	Σειρά	Γ ρ ά ψ ε	Α ν τ ί
16	7κ.	διαμόρφωση της	διαμόρφωσή της
37	11π.	και το ανάλογο	και τα ανάλογο
41	4π.	στου Σκατιάρ’	στου σκατιάρ’
50	9π.	«Σκουθείτι, μισμέριασι	«σκουθείτι μισμέριασι.
56	10κ.	Γραμ. τα αρβίθια	Γραμ. τα αρβύθια.
61	12κ.	Π.χ. «Τι θελ’ς να σι δώκου	Π.χ. « «Τι θέλ’ς να σι δώκου

66	10π.	«--Ποιο αυτί μ' βάζ';	«--Ποιο αυτό μ' βάζ';
70	2κ.	«-Τι έχουν τα βουνά	- Το έχουν τα βουνά
77	Να διαγραφεί η μία από τις δυο λεζάντες του σκίτσου.		
90	1π.	Σκληρό ρεβίθι	Σκληρό ρεβύθι
90	4π.	τ' αρβίθια καλά	τα' αρβύθια καλά
99	6π.	**δαβλιάζου**	**δαυλιάζου**
108	Το σκίτσο να τοποθετηθεί ανάποδα. Το αριστερό κύπελλο να γίνει δεξιό.		
111	8κ.	«Έλα να θ'λυκώσουμι	« «Έλα να θ'λυκώσουμι
114	11κ.	κι δε ζ'λεύιτι	κι δε ζ'εύτι
123	13κ.	για να κρατήσει	για να κρατήση
128	2κ.	κλίνεται ομαλά.	κλίνεται ομαλά».
129	1π.	πάρ'τι την καζιάκα	πάρτι την καζιάκα
129	14κ.	(=σκουπίσω) σήμερα	(=σκουπήσω σήμερα)
131	2κ.	χαλκώωωματα	καλκώωωματα
135	1κ.	δε μπάει κάν'νας	δε μπάει καν'νας
142	10	καταλάιασα	καταλάισα
147	13π.	πηγάδια	πηγιάδια
149	13π.	του φουστάν' σ'.	του φουστάν' σ'
167	Στο αριστερό σκίτσο λείπουν τα κέρματα που παρακολουθούν οι παίχτες ψηλά.		
168	Να διαγραφεί το ένα από τα δύο λήμματα με το όνομα «κουρ'φουκουλουκ'θιά		
174	19κ.	Εγκυκλ.	Εγκυλ.
175	7π.	του κούτσ'κου	του κουτσ'κου
188	6π.	**λουιού ντουλουιού**	**Λουιού ντουλουιού**
197	11κ.	Αντιόπ' το 'πλιξις	Αντιόπ' τ' πλιξις
208	11κ.	«Μουτλάκ να γίν'	«Μουλτακ να γίν'
219	13π.	αλεσμένο με χιρόμπ'λα	αλεσμένο με χειρόμ'λα
262	16	παρασκευαζόταν	παρασκύαζονταν
269	13κ.	παρά λίγου να μείν'	παρα λίγου να μείν'
279	Το σκίτσο είναι ανάποδα, να αντιστραφεί.		
280	6κ.	και πράσταγα	και πρόσταγα
290	1π.	να βγαν'ς εύκουλα	να βγάν'ς εύλουλα
320	2κ.	τα πράματα	τα πράγματα
334	Λείπει το σκίτσο ολωσδιόλου.		
346	1κ.	έριξι πουλύ τσιάφ'	έρριξι πουλύτσιαφ
350	3κ.	του χουράφ'.	του χουράφ.
370	Λεζάντα	αντίπαλο παίχτη	αντιαπαλο παίχτη
378	16κ.	του θ'κο σ' του κουπάδ'	του θ'κό στου κουπάδ'
396	8κ.	έβρασαν τα ρ'βίθια	έβρασαν τα ρ'βύθια

Ευρετήριο Θεμάτων 1ου Τόμου

Στο ευρετήριο αυτό μπορεί να βρει ο αναγνώστης διάφορα στοιχεία για τα θέματα που τον ενδιαφέρουν

Αγγαρείες 81, 293, 470
Αγγελιοφόροι 407, 476
Αγγελούδι 95
Αγγλογάλλοι 166
Άγγλοι 74, 254
Άγκυρα 159
Αγία Γραφή 114
Άγιο Όρος 177
Άγιος Κασσιανός 192
Άγιος Νικόλαος 67, 100, 324, 477
Αγορά 655
Αγόρια 582
Άγραφα 280, 384, 416
Αγροτόπαιδες 55
Αγροφύλακες 173, 306, 516
Αδοκάνη 108
Αέρα 258
Αεράμυνα 655
Αεροδρόμιο 283, 374, 550
Αεροπλάνα 275, 340, 544
Αεροπορία 382
Αετόπουλα 76, 303, 312, 491
Αθημωνιά 463
Αθήνα 288, 307, 352, 353, 422, 668
Αθώος 260
Αϊ Λιας 70, 79, 87, 89, 142, 144, 316, 364, 491, 558, 565, 568
Αινίγματα 199
Αιτήσεις 679
Αιχμάλωτοι 227, 233, 299, 313, 321, 374, 381, 400, 478, 515, 528, 578, 599
Ακαδημία 239, 284, 332
Ακάθιστος Ύμνος 34
Αλβανία 229, 243, 257, 268, 328, 416, 527, 546, 622, 674
Άλεσμα 186
Αλεύρι 300
Αλμυρός 444, 659
Άλογα 503
Αλώνισμα 107, 175, 216
Αμερική 149, 179, 280, 320, 489, 560
Αμπέλια 215, 521
Αναγνώσματα 195
Αναγνωστικό 49
Ανακρίσεις 494, 663
Ανακωχή 471
Αναμνήσεις 208, 347, 355, 357
Αναρρωτική 439
Ανατολή 296
Ανθρωπιστές 379
Αντάρτες 53, 56, 58, 78, 90, 91, 247, 250, 255, 236, 267, 275, 277, 280, 286, 291, 298, 299, 312, 317, 323, 328, 330, 331, 375, 383, 386, 391, 403, 404, 406, 409, 411, 412, 431, 443, 473, 479, 481, 486, 493, 527, 531, 532, 546, 548, 574, 579, 584, 590, 592, 594, 660
Αντάρτικο 250, 256, 262, 273, 277, 287, 300, 316, 328, 373, 396, 399, 428, 472, 474, 480, 485, 528, 540, 541, 589, 605, 657
Αντάρτισσα 92, 531
Ανταρτόπληκτοι 660
Αντιαρματικό 477
Αντιδραστικοί 576
Αντίσταση 538
Ανυπότακτοι 427, 428
Αξιωματικοί 638, 647, 678
Απαγωγή 161
Αποβίβαση 420
Απόκριες 200, 350
Απολυτήρια 420, 434, 439, 483
Απομνημονεύματα 597
Απόσπασμα 482
Αποστρατεύσεις 542
Αποφυλακίσεις 403
Αποχωρητήριο 65, 462
Απρίλης 342
Αρβανίτες 534
Αργαλαστή 261
Αργαλειός 160
Άρειος Πάγος 642
Αρκουδιάρης 569
Αρμαθιά 67
Αρμάθιασμα 358
Αραβωνιάσματα 152, 210, 222
Αρρώστιες 187. 463, 497
Άρρωστοι 664
Αρχαία 131
Αρχηγείο 327, 382, 464
Αρχίατρος 495
Αρχιφύλακες 460
Ασία 154, 158, 366, 367 529, 637
Ασκήσεις 34
Αστεία 299, 545, 564, 665
Αστυνομία 261, 420, 505, 556, 662
Αστυφύλακες 307
Ασύρματος 401
Ασφάλεια 308
Αυγοκουλούρες 561
Αυστραλία 305, 308
Αυτοκίνητο 28
Αφιέρωμα 565
Αφιόν Καραχισάρ 561
Αφοπλισμός 440, 516
ΑΧΕΠΑ 310
Άχυρο 371
Αχυρώνες 273, 584
Αχυρωνάκι 64

Αψιμαχίες 290
Βαθμολογίες 39
Βακούφικο 74, 285, 320, 386, 475, 499
Βαρβανάς 172
Βάρκιζα 440, 540
Βαρσοβία 295
Βασιλόπιτα 165
Βατιώνες 458, 470, 579
Βαφτίσεις 210
Βελεστίνο 443
Βερβερίτσα 161
Βέργα 37
Βιβλιοθήκη 121, 301, 541, 634
Βιολάντη 221
Βιολιτζής 614
Βίτσι 376, 432, 434, 438
Βόλος 261, 427, 428, Βόλος 445, 640, 679
Βομβαρδισμός 57, 82, 83, 255, 239, 275, 278, 301, 314, 317, 319, 322, 325-327, 366, 374, 423, 473, 478, 485, 518, 519, 533, 534, 539, 543, 571, 573, 580, 588
Βόμβες 322, 478, 485, 533, 539, 544
Βοσκοί 511
Βούλγαροι 534
Βούλγαρος 248
Βουλευτές 26
Βουνέσι 406, 535
Βουνεσιώτικα 464
Βουνιές 63, 592
Βραβεία 121, 431
Βραγκιανά 398
Βρικολάκιασμα 190
Βρύση 206, 209, 355
Βρωμόβρυση 468
Γάιδαροι 369, 531
Γάλα 40, 270
Γαλατάς 664
Γάμοι 204, 210, 316, 435, 448, 451, 454, 536
Γάστρα 72
Γειτονιές 450, 450, 492
Γέμισμα 357
Γεννήσεις 210
Γερμανία 666
Γερμανοί 73, 79, 82, 85, 184, 245, 254, 255, 235, 265, 269, 282, 288-290, 297, 303, 313, 311, 318, 320, 316, 324, 329, 337, 339, 386, 473, 474, 477, 484, 493, 512, 517, 522, 530, 554, 574, 576, 580, 588, 615
Γιαγιά 450
Γιάννενα 401, 409
Γιατροί 202, 285, 381, 413, 481, 499, 502, 511, 602, 647, 648
Γιδοβίτσα 64
Γιδοβοσκοί 188
Γιορτές 125, 348, 368
Γκέσα 344
Γκόλφω 219
Γκρεμοί 503
Γουρνοτσάρχα 107, 162, 188, 350
Γουρνοχαρά 349
Γουρούνι 56, 188
Γράμματα 464, 584
Γραμματείς 475, 525
Γράμμος 315, 378, 380, 383, 416, 429, 490
Γρεβενά 256
Γυάρος 456, 458, 464, 465, 470, 579, 593
Γυμνασιάρχης 611, 632, 650
Γυμνάσιο 127, 132, 133, 231, 275, 276, 303, 332, 334, 335, 363, 444, 452, 474, 487, 498, 550, 553, 571, 571, 580, 622, 678
Γυμναστική 60
Γύρος 441
Δάνεια 180
Δάσκαλοι 26, 45, 47, 52, 264, 267, 275, 276, 294, 305, 333, 351, 385, 521, 532, 534, 603, 618, 646, 647, 673
ΔΕΗ 452
Δεκάτη 249, 272, 597
Δεκεμβριανά 440
Δελτίο 347, 475
Δεματχό 107
Δενδροφύτευση 54
Δεσπότης 671
Δηλώσεις 462
Δημαίοι 648
Δημοτικό 27, 264, 267, 275, 281, 305, 332, 426, 434, 442, 455, 497, 534, 580, 603
Δημοψήφισμα 469
Διάβασμα 278
Διαβατήρια 420
Διάκος 218
Διακρίσεις 243
Διασκεδάσεις 348
Διδάγματα 442
Διδακτήρια 26, 80, 259, 592
Διδασκαλία 243
Διερμηνέας 478
Διηγήσεις 604
Δικαστικοί 524
Δικαστήρια 399, 401, 421, 436, 438, 465, 497, 524, 526
Δικτατορία 175
Δίπλες 164
Δισκαριά 111, 340
Διχόνοιες 323
Δοξασίες 167
Δουλειές 347, 352, 354, 385, 543
Δραπετεύσεις 331, 399, 405, 482, 503, 549
Δρόμος 83
Δυστυχία 350
ΕΑΜ 78, 80, 240, 259, 237, 265, 268, 272, 281, 297, 301, 306, 423, 469, 476, 493, 574, 578, 595
ΕΔΕΣ 77, 237, 238, 259, 265, 280, 281, 292, 305, 423, 522, 598, 656
Έθιμα 200, 210

Εθνικόφρονες 578
Εικόνες 346
Εικόνισμα 104, 343
Ειρηνοδικείο 574
Εισαγγελείς 525, 526
Εισβολή 375
Εκτελέσεις 479
Εκτελεστικό 437
ΕΛΑΣ 77, 78, 232, 242, 281, 305, 375, 383, 437, 440, 443, 491, 513, 516, 517, 528, 540, 545, 551, 575, 577, 605
Ελασίτες 513, 516, 517
Ελασσόνα 536
ΕΛΔ 267
Ελεύθεροι 504
Ελληνόπυργος 525
Ελονοσία 202
Έμποροι 174, 423, 424, 562
Εμφύλιος 89, 272, 277, 374, 518, 574, 607, 631
Ενέδρες 289, 299, 311, 596
Ενθύμια 243
Έννοια 43
Ενορίες 567
Ένοχοι 526
Εξομολόγηση 618
Εξορία 469
Εξόριστοι 579
Εξορμήσεις 125
ΕΟΝ 206, 231, 489, 493
Επαγγελματίες 506
Επεισόδια 504
Επιδρομές 323, 330, 375, 392, 404, 409, 412, 441, 442, 446, 452, 455, 479, 481, 488, 523, 661
Επιθέσεις 226, 228, 234, 268, 481, 515, 558
Επιστάτρια 43
Επιστράτευση 241, 257, 262, 304, 316, 329, 331, 472, 488, 494, 499, 500, 526, 547, 556, 669
Επιστροφές 500
Επίτροπος 421
Επιχειρήσεις 395, 409, 502, 527
ΕΠΟΝ 77, 78, 239, 373, 402, 489, 628
Εργασίες 347
ΕΣΑ 424, 497, 505
Εσμέ 218
Εσοδεία 178
Εσπερινός 365
Εστιατόρια 553
ΕΤΑ 237
Ευρώπη 646
Εφημέριοι 567
Ζαγοροχώρια 605
Ζευγάρι 106
Ζευγαρολίβαδο 81
Ζητιάνοι 538
Ζητωκραυγές 252
Ζίχνα 332, 335
Ζουμπέοι 645
Ζουμπέικα 645
Ζώα 187
Ζωή του Παιδιού 122
Ζωοκλέφτες 270
Ηλεκτρικό 298
Ηλεκτρολόγοι 659
Ημερίδα 568
Ημιγυμνάσιο 26, 521
Ημιονηγοί 390, 428, 429
Ήπειρος 636
Θάλασσες 417
Θάνατοι 183, 327, 331, 332, 393, 447, 452, 457, 469, 472, 478, 520, 547
Θαύμα 100, 147, 630
Θέατρο 125, 218, 583
Θερισμός 106
Θέρος 216
Θερμόμετρο 65
Θεσσαλία 414, 632, 645, 646, 656
Θεσσαλονίκη 246, 387, 468, 563
Θητείες 542
Θύματα 518, 523
Ιατρεία 460
Ιδέα 137, 195
Ιερείς 614, 615
Ιθώμη 145
ΙΚΑ 629
Ιππικό 314
Ισαριώτες 171
Ιταλοί 42, 74, 175, 245, 248, 224, 231, 257, 268, 285, 297, 312, 301, 311, 318, 320, 316, 374, 386, 425, 472, 475, 477, 484, 522, 537, 598, 674
Ιωάννινα 520
Καζαναριό 111
Καθαρεύουσα 130
Καθάριο 75
Καθηγητές 128, 133, 136, 275, 334, 336, 341, 474, 487, 563, 583
Καλαθάδες 512
Καλαμιές 107
Καλαμπόκι 503
Καλαμπάκα 414, 479
Κάλαντα 120, 202, 302
Καλλιέργεια 670
Καλόγεροι 672
Καλόκαρδοι 542
Καλοσύνη 185
Καλότυχες 189
Καλούπιασμα 163, 174, 175, 215, 358
Καλπάκι 337
Καμαρούλα 92
Καμπάνες 32, 33
Κάμπος 384
Καναδάς 613
Κανάλια 140, 144
Καναλιώτες 366
Καναλιώτισσες 359
Καντηλανάφτες 508
Καντίνες 459
Καπίστρι 345
Καπνό 66. 68, 174, 178, 201, 205, 214, 356, 457, 521

Καπνοχώραφο 360
Καππά 512, 577
Καράβια 417, 579, 682
Καρβασαράς 392
Καρδίτσα 250, 276, 278, 314, 290, 362, 375, 398, 404, 406, 439, 441, 444, 452, 481, 488, 496, 501, 541, 549, 557, 560, 584, 590, 596, 679
Καρκαντζούλια 162, 200
Καρκατσιόλι 28, 105, 239, 267, 481
Κάρο 104
Καρπενήσι 391, 407, 413, 489, 502, 579
Καστοριά 423, 653
Καταδιωκόμενοι 547, 550
Καταζητούμενοι 463, 555
Κατασχέσεις 486
Καταδίκες 393
Καταυλισμοί 419, 430
Καταφύγιο 392, 456, 529
Κατηχητικό 95, 113, 447, 448, 468, 490, 541, 571, 583, 610, 614, 633
Κάτοικοι 141, 142
Κατολίσθηση 310
Κατοχή 81, 204, 265, 266, 272, 277, 286, 292, 329, 422, 443, 472, 484, 518, 530, 545, 617
Κατσαμάκι 164
Κατώι 63
Καφετζήδες 506, 606
Καψόνια 237
Κελιά 566
Κεντήστρες 199
Κέντρο 620
Κεραμίδια 532
Κερασιά 416
Κήπια 111, 217, 279, 298
Κήπος 35, 36
Κηρύγματα 568
Κιλκίς 245, 390, 491
Κίεβο 420
Κινηματογράφος 361
Κινίνο 202
Κίσαβος 415
ΚΚΕ 93, 265, 267, 377, 419, 427, 441, 436
Κλάδεμα 109
Κλειδοπίνακο 81
Κλέφτες 148, 177, 430
Κλητήρες 74, 512
Κλινική 572
Κλύδωνας 166
Κλωμακόεσσα 346
Κοζάνη 423
Κόκορας 184
Κολύμπι 94
Κομμουνισμός 525
Κόμπελος 131, 527
Κόνιτσα 408
Κοπριές 536
Κορέα 470, 653
Κορίτσια 582
Κορυτσά 231
Κουζίνα 62
Κουραμπιέδες 167
Κουρείς 263, 386, 413, 417, 421, 457, 507
Κουρί 94
Κούτσουρο 72
Κουφομάρμαρο 300
ΚΠ 412, 416
Κρατητήρια 408, 437, 458, 467, 483, 595, 663
Κρανούλα 170
Κρατούμενοι 453, 494
Κρεοπώλες 510, 665
Κρεοπωλεία 669
Κρήτη 253
Κρυψώνες 275, 276, 400, 493, 546, 549, 556, 589, 590
ΚΤΕΛ 208
Κτιστάδες 509, 631
Κυβέρνηση 428
ΚΥΕΤ 241
Κύκλα 104
Λαγάνες 247
Λαζαρίνα 289
Λαμία 591
Λάρισα 240, 244, 251, 332, 378, 389, 402, 424, 439
Λάσδα 171, 236
Λαχανόψωμο 75, 498
Λεπτοκαριά 462
Λειτουργία 75
Λεχώνια 242
Λήσταρχοι 535
Ληστές 536
Λίρες 274, 379, 436
Λιτανείες 105, 342, 566
Λίχνισμα 108
Λογιστής 671
Λογοτέχνες 623
Λόγγος 70, 71
ΛΟΚ 90, 415, 416
Λοκατζήδες 89, 432
Λοξάδα 293
Λουκάνικα 161
Λυκειάρχες 612
Λυκούργος 271
Μαγαζιά 203
Μαγειρεία 459
Μάγειροι 667
Μαγνησία 261
Μάης 342
Μαθήματα 581
Μαθηματικοί 625, 639
Μαθητές 341, 475
Μαϊμάνης 477
Μακρυχώρι 550
Μαλώματα 186, 535
Μαμή 49, 324, 606
Μανάβικο 662
Μανθαίενα 324
Μαντένια 104
Μαρίτσα 83, 249, 255, 266, 305, 316, 373, 409, 414, 472, 532, 582, 594
Μάρτιος 200
Μαστόροι 162, 172
Μάτιασμα 168
Μάυδες 300, 323, 330, 386,

410, 467, 474, 487, 498, 554
Μαυραγορίτες 81, 280, 321
Μαυρόκοτες 75
Μαυρομμάτι 289
Μάχες 257, 258, 262, 287, 290, 410, 480, 495, 516
ΜΕΑ 498
Μεγαλόπολη 387, 656
Μεθυσμένοι 436
Μελίσσια 556
Μεραρχίες 578
Μεροκάματα 86
Μεσίτης 423
Μεσολόγγι 126, 219
Μεσοχώρα 398, 433
Μετάλλια 243
ΜΕΤΚΑ 677
Μετέωρα 124, 160
Μετόπισθεν 227
Μέτσοβο 402
Μέτωπο 224, 245
Μηλιές 418, 652
Μηχανή 108
Μηχανικοί 639
Μηχανουργείο 477
Μνήμες 621
Μοίρες 169
Μοδίστρες 204, 511, 643
Μοναχοί 177
Μόσχα 419
Μουζάκι 288, 436, 531
Μουρκ 51, 66, 68, 88, 369, 324, 555, 575
Μούσείο 620, 629
Μούστος 110
Μπακάληδες 510
Μπάλα 50
Μπάλες 371
Μπελοκομύτης 495
Μπισδάνι 394
Μπλόκο 286, 426
Μπλουγούρι 40
Μπομπότα 73
Μπουντρούμια 466
Μπουραντάδες 32, 33
Μυζούρλο 315
Μύθοι 169
Μύλοι 71, 186, 216, 313, 545
Μυλωνάς 300
Νάουσα 387
Νάρκες 208, 519, 541
ΝΑΤΟ 638
Ναύπακτος 428
Ναύτες 284
Ναυτικό 681
Νεβρόπολη 249, 269, 283, 374, 397, 407, 408, 500
Νεκροί 478, 485
Νεομάρτυρες 577
Νεοχωρίτες 549
Νεράιδα 405
Νιάλα 528
Νομάρχες 518, 641
Νόμος 470
Νοσοκομείο 318, 331, 382, 434, 437, 438, 469, 481, 482, 495, 502, 549, 654, 663
Νοσοκόμοι 495
Νταμάρι 368
Ντάμια 66, 338, 404, 457, 470, 548, 550, 552
Ξενοδόχοι 120
Ξύλα 70
Ξύλο 238, 427, 437
Ξυλοδαρμοί 570
Ξυλόσομπα 40
Ξυλουργοί 509
Ξυλοφόρτωμα 593
Οβίδες 330, 431, 502, 545
Οδύσσεια 361
Όλμοι 495, 528
Όμηροι 443, 473, 522
Όμηρος 292, 329
Οπισθοχώρηση 158, 228, 248, 431
Όπλα 59, 286, 287, 373, 411, 426, 427, 498
Οπλουργός 477
Όργωμα 106, 473
Ορφανά 434, 455, 537
Οχυρό 432
ΟΥΝΡΑ 74, 466
Οφειλές 180
Οχυρωμένοι 409
Παγίδες 94
Παγωνιά 502
Παθήματα 201
Παναγία 124, 171
Παιδιατρικό 469
Παιδομάζωμα 91, 147, 323, 446, 474
Παιχνίδια 51, 123, 210, 304, 318, 337, 354, 473, 571
Παλαιοφάρσαλα 131
Παλικόπρι 110, 306, 528
Παλιόκαστρο 396
Παλιοχώραφο 26, 83, 202, 268
Παναγία 669
Πανηγύρια 539, 544
Πανθεσσαλικοί 488
Παντοπωλείο 319
Παντρειές 327, 364
Παπαράντζα 290
Παππούς 450
Παράδοση 483, 492, 496, 504, 540
Παραθερισμός 205
Παρακλήσεις 344
Παραμύθια 191, 216
Παρέες 217, 529
Παρθεναγωγεία 26
ΠΑΣΟΚ 310
Παστραμάς 165
Πάσχα 448
Πατατράκ 61, 418, 419
Πάτερ ημών 34
Παυσίλυπο 134, 496
Πειθαρχικές 461
Πείνα 57, 74, 270, 313, 316, 386, 425, 435, 475, 484, 519, 538
Πειράγματα 424
Πειραιάς 244, 307

Πελοπόννησος 387, 433
Περίπατοι 46
Περμανάντ 37
Πετρέλαιο 471
Πετροκάρβουνο 248
Πετροπόλεμος 95, 318
Πηγάδι 82
Πήλιο 484
Πηνειός 415
Πιστόλι 324, 332, 516, 524
Πλημμύρες 673
Ποδόσφαιρο 96, 304
Ποιήματα 193, 608
Πόλεμος 147, 149, 204, 224, 225, 265, 269, 277, 443, 484, 543, 580
Πολιτείες 419
Πολιτοφύλακες 436
Πολυβολείο 528
Πολυβόλο 270, 330, 395, 397
Πολύτεκνοι 229
Πολωνία 328, 584
Πουρνάρι 475
Προβιβασμός 39, 40
Πρόεδροι 553
Προίκες 191, 317, 547
Πρόνοια 452
Προξενητές 364
Προξενιές 210
Πρωταπριλιά 48
Πρωτεύουσα 646
Πρωτοδικείο 525
Πύργος 522
Πυρκαγιά 103, 534
Ράζια 313
Ραφτάδες 510
Ρέθυμνο 254
Ρόγα 587
Ρόδος 491, 520, 541
Ρόφημα 40
Σακαράκα 206, 208
Σακοράφα 67
Σαμποτάζ 538, 540
Σβάρνισμα 106
Σεισμοί 304, 681
Σεούλ 472
Σημαίες 537
Σημειωματάριο 178
Σιδεράδες 189, 298, 511
Σιτάρι 215
Σιτιστής 670
Σκάλισμα 357
Σκαμνιά 29, 32
Σκανταλιές 569
Σκατιάρης 75, 171, 305, 572
Σκοπιά 250
Σκοτωμοί 185, 532, 575, 578, 594, 657
Σκυλιά 97. 302
Σμύρνη 156
Σόμπα 40
Σοφάδες 393, 658
Σοφιστές 642
Σπαρμός 106
Σπηλιά 323, 572
Σπίτι 62
Σπορά 594
Σπουδές 184, 206, 562
Σταθμός 78, 303, 480, 678
Στάμνες 318
Σταυραδέρφια 513
Σταύρωση 617
Σταφύλια 109
Στέρνα 274
Στιγμιότυπα 349
Στιχουργοί 150, 152
Στρατιώτες 93, 152, 251, 387-391
Στρατοδικείο 252, 331, 384, 393, 401, 402, 410, 421, 458, 529
Στρατολόγηση 404, 405, 409, 492, 519, 531, 597
Στρατόπεδο 459, 495, 531
Στρατός 154, 250, 296, 383, 410, 411, 423, 458
Στρατώνα 147
Συγκοινωνίες 207, 522
Συζητήσεις 451
Συμβολαιογράφοι 652
Συμβούλια 515
Συμμαθητές 294
Συμμοριτοπόλεμος 492
Συμπλοκές 526
Συναγερμοί 678
Συνεταιρισμοί 465, 623
Σύνταγμα 440
Σύρραξη 175, 540
Συσσίτιο 459
Σφαγιασμοί 559
Σφαίρες 303
Σχολαρχείο 174, 676
Σχολείο 32, 173, 205
Σχόλια 356
Ταβάνι 565
Τανκς 411, 543
Ταΐστρα 174
Τασκένδη 379, 412, 417-420
ΤΕΑ 411, 421, 570
Τελωνείο 679
Τετράδια 44
Τεχνίτες 657
Τηλεσκόπιο 613
Τιμωρίες 27-29, 34, 36
Τουλούμπα 69
Τουρκαλβανός 146
Τουρκόσποροι 251
Τραγούδια 77, 114, 193, 211, 337, 434, 493, 517, 598, 608
Τραγουδιστές 166, 198
Τραινάκι 680
Τραίνο 540
Τρακτέρ 370, 372
Τράπεζες 640, 676
Τραυματίες 245, 258, 326. 331, 381, 413, 495
Τρίκαλα 520, 528
Τριφύλλια 174,
Τρομοκρατία 478
Τρύγος 109
Τσαγκάρηδες 506
Τσαγκαρική 435, 473
Τσαρδάκι 520, 548, 552
Τσαριτσάνη 591
Τσέτες 637

Τσιόνια 94
Τσίπουρα 110
Τυπογράφοι 654
Τυφλός Ευαγγελίου 29
ΥΕΚΑ 446, 653, 661, 672, 673
Ύλη 44
Ύμνοι 636
Υπόγεια 531
Ύψωμα 227, 232, 268, 674
Φαγητό 135
Φανάρι 269, 293, 394, 426, 443
Φανάρ Μαγούλα 558
Φαντάροι 438, 524, 536, 666
Φασολάδα 428
Φεραίος 309
Φίδια 169, 546
Φιλία 556
Φίλοι 294, 467
Φιλοξενίες 548
Φλωρέσι 288
Φλώρινα 240, 259
Φοιτητές 221
Φονικά 373
Φουρνάρηδες 509
Φουρνέλο 570
Φούρνος 174
Φουστανέλα 218
Φρονήματα 312
Φροντιστήρια 45, 625
Φρούραρχοι 517
Φρουρές 480
Φρούριο 466
Φτώχεια 350
Φυλακές 356, 375, 454, 455, 458, 461, 465, 505, 522, 529, 541, 557, 592, 628
Φυλάκια 184, 411, 501, 594
Φυματίωση 178, 519
Φύτεμα 214, 357
Φωτοβολίδες 396, 530
Φωλιές 94
Φώτα 200
Χαϊδάρι 470
Χαλβάδες 582
Χάνια 552, 553
Χασάπηδες 174
Χάσια 414
Χειροβομβίδες 570
Χειροκροτήματα 578
Χειρουργεία 381
Χιόνια 130, 478, 502, 582
Χιονοθύελλα 528
Χιονόμπαλα 38, 130
Χιονοπόλεμος 95
Χιουμορίστες 150
Χιουντάκια 94
Χορωδία 138
Χότζας 516
Χρέη 180
Χριστούγεννα 200
Χωνί 74
Χωριά 548, 551
Χωροφύλακες 267, 466, 470, 514, 523, 539
Χωροφυλακή 256, 394, 491, 497, 520
Ψαλτάδες 32, 34, 166, 123, 507, 568, 607, 609
Ψαράδικα 671
Ψείρες 426
Ψιλικά 679
Ψωμί 72
Ψώρα 37

Ευρετήριο θεμάτων 2ου Τόμου

Στο ευρετήριο αυτό μπορεί να βρει ο αναγνώστης διάφορα στοιχεία για τα θέματα που τον ενδιαφέρουν

«Αβέρωφ» - πολεμικό 38
Αγέλες 403
Άγκυρα 36, 37, 39, 287
Άγιος Νικόλαος 224
Αγροτικός Αστήρ 126
Άγιο Όρος 70, 76, 78, 80
Άγιος Ακάκιος 30, 107
Άγιος Νικόλαος (εξωκλήσι) 27, 36
Άγραφα 20, 21, 22, 25, 397
Αγραφιώτες 19, 21
Αγροτική Τράπεζα 62, 81
Αγώι 183, 184
Αδέλφια 282, 396
Αεροπλάνο «Μπεγκρέ» 37
Αεροπλάνο τουρκικό 39
Αετόπουλα 93, 144, 284
Αθήνα-Πειραιάς 309
Αϊβαλί 38
Αϊ – Λιάς 117, 170, 141
Αϊ Γιάννης 214
Ακαδημία 131, 203, 321
Ακάλεστοι 281
Ακρίδα 383
Ακυβέρνητοι 287
Αλβανία 36, 56
Αλεπού 246
Αλής 64, 66
Αλμυρά Έρημος 39
Αλωνισμός 172, 195
Αμαξάς Σμύρνης 47
Αμπέλια 30, 195
Αμφίκλεια 241
Αναγνώστης 79
Αναγνωστικό 101
Αναδασμός 151
Αναίσθητος 290
Αναμνήσεις 295, 342
Αναμνήσεις προπολεμικές 67, 155, 163, 182, 196
Ανέκδοτα 301
Ανεξεταστέοι 268
Αντάρτες 74, 75, 90, 91, 111, 112, 115, 122, 123, 137, 142, 143, 148, 149, 156, 157, 159, 167, 183, 192- 194, 201, 302, 294, 296, 386, 398
Αντάρτικο 398
Ανταρτόπληκτοι 132
Αντιγραφές 270
Αντίσταση 292
Αντιστασιακός 175
Ανώτατες σχολές 274
Αξιοθέατα 403
Απεργία 238, 378, 379
Αποβολή 175, 379
Αποκριές 273
Άπορος 232
Αποστολάκη βρύση 64, 66, 211
Αργιθέα 20
Αριστερός 131, 139
Αρμαθιά 83, 95
Ασκήσεις 187, 273
Ασχολίες 247
Αρμάθιασμα 83
Αρχαία 290
Αστεροσκοπείο 235
Αστροβραδιές 338
Άστρα 264
Αστρονομία 234
Αστυνομία 303
Αυστραλία 278-280, 288, 299
Αφιερώματα 239
Αφιον Καραχισάρ 38, 39
Αφρική 384, 385
Αχυρώνα 285, 289
Βακούφικο 62, 107, 219, 293, 359, 382, 400, 405
Βαλκανικοί πόλεμοι 23
Βαπόρια 285
Βαρλαάμ, Μονή 49
Βαρύς ήχος 310
Βασιλιάς 293
Βατιώνα 292
«Βέγγος» 265
Βερίκοκο 305
Βέσπα 274
Βιβλία 209, 219, 239, 320, 321, 323, 337, 339, 341, 347, 369
Βιογραφικό 131
Βιολί 219
Βιομήχανος 286
Βιοπάλη 44
Βιτρίνες 360
Βιρβιρίτσα 311
Βόδια 373
Βόλευ 233, 255
Βόλος 139, 181, 246
Βόμβα 210, 285, 296
Βομβαρδισμός 60, 74, 88, 92, 93, 112, 121, 122, 143, 149, 157, 182, 191, 199, 210, 285, 291
Βομβαρδισμός Άγγυρας 36, 37
Βουνά 215
Βουνεσιώτες 301
Βραβείο 239
Βροχή 309
«Βρύση» 376
Βρωμόβρυση 30
Βυρσοδεψείο 64
Γάλα 134, 250
Γαλαξίας 345
Γαλλικά 258
Γάμος 112, 281, 313, 370

Γερμανία 112
Γερμανικά αρχεία 112
Γερμανοί 73, 89, 93, 113, 122, 148, 157, 158, 165, 166, 179, 190, 198, 293
Γεροντάκια 48
Γεύμα 356
Γεφυράκι 393
Γεφυροποιοί 39
Γεωργοί 247, 402
Γιδάρης 251
Γιδοβίτσα 250
Γιορτή 146
Γιάννενα 131
Γίδες 309, 391
Γιοχάνσμπουργκ 384
Γλαβανή 301
Γλέντια 301
Γλώσσα 341, 342
«Γολγοθάς» 277
Γουρούνι 301
Γραμματόσημα 344
Γράμμος 396, 398
Γυμνασιάρχης 132
Γυμνάσιο 57, 72, 132, 135, 136, 148, 155, 196, 279
Γυμναστήριο 328
Γυμναστικές επιδείξεις 57
Γυμναστική Ακαδημία 115, 116, 119, 120
Δάδα 266
Δάκρυα 278
Δαμάλι 391
Δάνεια 53, 55, 62, 68, 69, 81
Δάρτης 99
Δασαρχείο 246
Δάσκαλοι 295
Δαχτυλίδι 307
Δεκανέας 255
Δεκάτη 312
Δέμα φαντάρου 296
Δεφτέρι 195
Δήμοι 401
Δήμος Ιθώμης 24, 25
Δημοπρασίες 380
Δημοτικό 50, 57, 68, 72, 87, 101, 145, 155, 163, 164, 182, 190, 196, 295, 296, 405
Δημοτικό (κτίριο) 362
Δημοτικό μικτό 43
Διαβάσματα 60, 137, 182, 232
Διαγωνισμοί 268
Διακονήματα 79
Διάστημα 344
Διδασκαλία 136, 254, 276, 277
Δικαίωμα 48
Δικαστήριο 245
Δικτατορία 51, 272
Δίπλωμα 214
Διόπτρα 255
Δισκαριά 30, 370
Δολιανά 128
Δουλειά 51, 165, 194, 302, 385, 395
Δρακότρυπα 117, 222, 295
Δρεπάνι 228
Δώρα 370
ΕΑΜ 60, 74, 94, 114, 168, 182, 246
ΕΒΓΑ 181
ΕΒΟΛ 133
Εγκαίνια 354, 355, 359
Εγκλήματα πολέμου 47
Εγκυμοσύνη 273
Εγωισμός 273
ΕΔΕΣ 74, 166
Έθιμα 370
Ειρηνοδίκης 131
Εκδηλώσεις 147, 203, 319, 325, 336, 346, 348, 386
Εκδρομές 147, 240, 242, 320, 381
Εκθέσεις 145, 320, 339, 344, 345, 354, 358, 360, 382, 383
Έκθεση Θεσ/νίκης 95
Έκλειψη 61, 92, 264
Εκκαπνισμός 286
Εκκλησία 145, 302
Εκκλησία Καναδά 214
Εκπαίδευση 255
Εκπαιδευτής 256
Εκπομπή 254
Έκρηξη 288
Ελαιοχρωματιστής 280
ΕΛΑΣ 117-119, 121, 181
Ελικοδρόμιο 327
Έλλης, τορπιλισμός 83
Εμβόλιο 248
Έμποροι καπνού 53, 62, 83
Εμφύλιος 107, 113, 119, 132, 138, 139, 166, 286
Ενδεικτικό 141
Ενδυμασία 145
Ενετοκρατία 20
Εξάντας 286
Εξισώσεις 261, 275
Εξορία 139, 396
Επαγγέλματα 247
ΕΟΝ 146, 197, 296
Επανάσταση 1821 19
Επιθεωρητής 276
Επιστράτευση 114, 123, 124, 139, 190
Επιστροφή στην πατρίδα 47
Επιχορηγήσεις 360
ΕΠΟΝ 157, 166
Επώνυμο 221
Έργα 224, 226
Εργασία 224-226
Εργοδότης 249
Εργολάβος 226
ΕΣΑ 128, 188
Εσκή Σεχίρ 38
Εταιρεία Αστρονομίας 339, 344, 345
Ευαγγέλιο 169, 312
Εύθυμα 301
Ευκοίλια 259
Εφημερίδα 205
Εφημερίδα «Τα Κανάλια» 21, 22, 24, 44, 45, 49, 76, 102, 230, 248, 249, 251, 253, 300, 362, 373, 374
Εφημερίδα «Το Βήμα» 63
Έφορας 54

Ζάχαρη 395
Ζαχαρότευτλα 381
Ζευγάρια 289
«Ζίχνα» Καναλίων 95, 150, 392
«Ζωή» 286
Ηλίας (ποφήτης) 27
Ηλιάστρες 62, 83
Ήλιος 265
Ήλιος-βροχή 309
Θάλασσα 283
Θάνατος 274, 288
Θέατρο 197, 381
Θεοδόλιχος 234
Θερμοκρασία 287
Θεσσαλία 31, 216, 217
«Θεσσαλία» 205
Θεσσαλονίκη 38, 255, 258
Ιδρυτικά μέλη 318
Ιράκ - Ιράν 288
Ιστορικά 41
Ιππότης 274
Ιστορικό αρχείο 406
Ιταλοί 73, 107, 113, 122, 179, 190, 293
Ιωάννινα 161
Καζούρα 272
Καθηγητής 232
«Καθημερινή» 205
Καλαμάτα 253
Καλάμι 374
Καλαμπόκι 99, 142, 195
«Καλλιόπη» 254
Καλντερίμια 224-226, 393
Καλούπιασμα 51, 83, 194
Καλός μάστορας 272
Καμπανοκρουσία 84
Καμίνι 64, 209
Καμπάνα 293
Καμπάνα Αγ. Νικολάου 36
Καναδάς 213, 214, 288
Καναλιώτες 278
Καναλιώτισσα μάνα 227-230
Καντάρι καπνού 53
Καπάρο 150
Καπετάνιος 125, 211
Καπνός 62, 73, 83, 142, 150, 151, 194, 109, 245, 392, 395
Καράβι 286
Καρίτσα Αγράφων 393
Καρδίτσα 123, 138, 159, 183, 193, 194, 202
Καρκατσιόλι 124
Κάρλα 160, 252
Κάρο 140
Καρτ-ποστάλ 321
Καρτέρτημα Παναγίας 29
Καστράκι 48
Καταδιωκόμενοι 36
Κατάλυμμα 115
Κατασκευές 196
Κατασκηνώσεις 137, 241, 258
Κατηχητικό 76, 219, 240
Κατοχή 58, 74, 81, 107, 113, 136, 147, 165, 292
Κατσιούργια 85, 93, 125, 144, 225
Καφενείο 291
Κ.Δ.Μ. 217, 219
Κελιά 79
Κεντήματα 145
Κεραμαριά 63-66, 209
Κήποι (κ. Μπάγια) 33
Κήπος 155, 245
Κήρυκας χωριού 51
Κίεβο 288
Κιούγκι 225
ΚΚΕ 201
Κλασική μουσική 220
Κλασικό 261
Κλέφτες 171, 394
Κληρονομικά 220
Κλητήρας 380
Κλίμα 397
Κοίμηση Θεοτόκου 36
Κοινωνικά φρονήματα 119, 294
Κοκκινόχωμα 66
Κοκορέτσια 52
Κολοκυθιά 311
Κόνιτσα 128
Κοντάρι 289
Κορέα 288
Κορίτσια 305
Κορυτσά 84
Κορώνης, μοναστήρι 27, 114
Κορδελιό 38
Κοσιά 97
Κοσιατζής 97
Κουβάλημα 98
Κουβέλι 393
Κούνια-μπέλια 308
Κουρί 36, 64
Κουτσουρο 30, 60, 121, 122
Κουφομάρμαρο 220
Κράτηση 129, 130, 242, 253, 257
Κρεμμύδι 305
Κρεοπώλες 52
Κριμαϊκός πόλεμος 41
Κρόνος 338
Κρούπα 59, 60
Κρυονέρι 168
ΚΤΕΛ - Βόλου 76, 77
Κτηματική Αδελφότητα 392
Κτηνοτρόφοι 402
Κτίστες 280
Κύκλος 257, 258
Κυλικείο 405
Κυνήγι 131, 215
Κύπρος 238, 239
Κυρά-Μαρία 306
Κωνσταντινούπολη 20, 27
Κωφάλαλες 297
Λαγός 215
Λαζαρίνα 395
Λαμία 217
Λαμπαδηφορία 265, 266
Λαμπροκατσωνίτικος 235
Λαογραφικό Μουσείο 321, 325, 327, 353μ 404, 406
Λάρισα 131, 220
Λάσδα 20, 30, 121, 403
Λάφυρα (τουρκικά) 47
Λειτουργός 169

Λεξικό Καναλιώτικο 323
Λέσχη 232
Λεχώνες 59
Λεχώνια Βόλου 33
Λεωφορείο 378
Λιανεμπόριο 252
Λιβάδια 96, 98, 99
Λόγγος 187
ΛΟΚ 119
Λοξάδα 30, 393
Λούφα 257
Λύκειο 259, 264
Λύκος 54, 125
Λυκοσαδας Μονή 20
Μαγνησία 38
Μαϋμάνης 186
Μαθητής 219
«Μαθητική Φωνή» 275
Μαθήματα 136, 268
Μάνα 214, 227, 396
Μαντίλι 371
Μανώλης 307
Μακρόνησος 90
Μακρυνίτσα 263, 264
Μαντάβαλα 309
Μαραγκός 212
Μαρμαρένια 85
Μάσκα 274
Μάστορας 304
Μάυδες 94, 114, 117, 139, 143, 179
Μαχαλάς 252
Μάχη Καναλίων 41
ΜΕΑ 202
Μεγάλη Έκρηξη 345
Μεθυσμένος 310
Μελανοδοχείο 100
Μέλισσα 307
Μεροκάματα 85, 224, 248, 249
Μεσοπόλεμος 81
Μεταλαβιά 299
Μεταλείο 107, 198
Μετάλλιο 291
Μετέωρα 28, 34, 48, 155, 161
Μέτσοβο 119
Μηλιά 310
Μικρά Ασία 46, 55
Μικρασιατική εκστρατεία-καταστροφή 38, 45, 221
Μικρή Ελένη 310
Μνημόσυνα 336
Μοδίστρες 68, 83, 387
Μοιρολόγι 307, 312
Μολυβδοκόνδυλο 100
Μολύβια 100
Μοναστήρι 77-79, 223, 393
Μορφοβούνι (κ. Βουμέσι) 54, 115, 118
Μουζάκι 52
Μούρκ 93, 158, 244, 404
Μουσική 218, 221, 374
Μουσικό όργανο 212
Μούστος 377
«Μούτες» 297
Μπακαλιάρος 59
Μπαλόνια 256
Μπάτσος 273
Μπεηλίκι 96, 99, 195, 215
Μπέλες 258, 259
Μπιτόνια 129, 130
Μπουζούκι 151, 212
Μπουραντάδες 192
Ναοί 403
Ναυτικό 282, 284, 286
Νεβρόπολη 124, 223, 397
Νεγάδες Ζαγορίου 32-34
Νεκροί 399
Νεοχώρι 21, 397
Νεροποντή 84, 258
Νηστεία 85
ΝΟΒ 319, 322, 329
Νοικοκυριό 230, 247
Νομαρχία 221
Νοσοκομείο 290
Ντάμια 183, 244
Ντοπιολαλιά 342, 415
Νύφη 313
Ξενάγηση 357
Ξυδοτριψάνα 85
Ξύλο δασκάλων 146
Ξυλόσομπα 50
Οβορός 183, 289
«Οδηγός» 358
Οθωμανική αυτοκρατορία 20, 22
Οικοδέσποινες 390
Οίκος Θεού - οίκος εμπορίου 49
Οικοτροφείο 235, 237
Ομάδα 239
Ομιλίες 52
Όνειρο 214
Όπλο 112, 113
Οργανισμός Καπνού 95
Οργωμα 282
Ορχήστρα 204
«Ούντρα» 124
Ουρανός 308
Παγκύπριο διδακτήριο 271
Παγωνιά 211
Παγωτό 268, 269
Παζάρεμα 303
Παιδιά 140, 220
Παιδικά χρόνια 278
Παιχνίδια 305
Παλαιοκλήσιο 392
Παλαμάκια 309
Παλάντζα 252
Παλιοχώρι 20
Παναγία 254
Παναγία (εκκλησία) 148, 217
Παναγία Καναλιώτισσα 28, 34, 35, 48, 347
Παναγία Σπηλιά 222, 223
Πανεπιστήμιο 132, 274
Πανηγύρι 46, 204
Παντρειές 69, 70
Παπάς 302
Παράδοση 211
Παρατηρητής 255
Παπούτσια 219
Παρακαλιά 151
Παρακλήσεις 36
Παρηγοριά 295
Παρνασσός 241-243

Πάστα 268, 269
Παστίτσιο 57
Παστουρμάς 56
Πάσχα 45, 85, 256, 262, 282
Πατέρας 218, 284, 289, 295, 399
Πείνα 73, 108, 142, 147, 159, 175, 190, 198, 211
Πένα-πενάκι 100
Πεντόβολα 311
Περίθαλψη 248
Περιπέτειες 171, 215, 301
Περιπαίγματα 80-82
Περιφάνεια 82
Περιστέρι – αγνό 47
Πετιμέζι 377
Πετράλωνα 64, 65
Πετρέλαιο 286
Πετρίλια 223
Πετροκάρβουνο 293
Πευκάκια Βόλου 57
Πηγάδι 248
Πηλήκιο 266, 267
Πινακοθήκη 406
Πινακωτή 308
Πιστόλι 46, 177
Πλάκα (παγίδα) 249
Πλακέτα, τιμητική 290
Πλανόδιος 251, 252
Πλάτανος 107, 210, 376
Πλαστήρα, λίμμνη 292
Πλατεία 82, 140. 210, 246
Πληθυσμός 400
Πλημμύρα 75, 76
Πλημμυροπαθείς 75, 76
Πληρωμή 224
Πνευματικό Κέντρο 355
Ποδαρόδρομος 231
Ποδόσφαιρο 127
Ποίημα Μικράς Ασίας 40
Πόλεμος 75, 190, 197, 221, 284, 292
Πολύτεκνοι 190
Πρακτικό 260
Πρέβεζα 61, 129
Πρόβατα 210
Πρόγραμμα 253
Πρόεδροι Βόλου 317
Πρόεδροι Καναλίων 401
Προθεματικό-α 415
Προθήκες 360
Προίκα 370
Πρόσφορο 302
Προσωπικότητες 404
Προτομή 367
Προφήτης Ηλίας 74
Πυροβολαρχία 255
Πωλήσεις 58
Ραδιόφωνο 254
Ρόγα 251
Ρολόι 303, 381
Ρολόι καμπαναριού 36, 204
Ρόφημα 147
Ρωσία 38
Σαγγάριος 39
Σακαράκα Γατή 103, 199
Σαμάρι 209
Σαμποτάζ 143
Σανατόριο 396
Σαρακίνα 20, 289, 392, 403
Σάρδεις 38
ΣΕΚ 217
Σελήνη 235
ΣΕΜ 126
Σέρρες 187
Σιάμα 249
Σιδηρόδρομος 279
Σιτάρι 195
Σκάφος μπουζουκιού 213
Σκέψεις 151, 172
Σκηνή 258
Σκίαθος 137
Σκονάκια 271
Σκόπελος 138
Σκοπιά 143
Σκουπίδια 280
Σμύρνη 23, 38, 40, 55
Σοβατζήδες 391, 392
Σπηλιά 292
Σπίτι 150, 168, 194, 282
Στάμνα 248
Σταμπόλι 393
Σταυραδέλφια 312
Σταφίδα 128
Σταφλαρμιά 86, 377
Σταφιδόψωμο 134
Σταφύλια 377, 378
Στέκι Βολιωτών 317
Στερεοφωνικό 357
Στίγμα 286
Στιχουργήματα 215
Στρατολογία 84
Στρατοπαιδάρχης 256
Στρατόπεδο 254, 255
Στρατός 90, 126, 148, 149, 186, 253, 256, 396
Στρατός, τουρκικός 39
Στρατώνα 393
Στρούγκα 374
Στρωσίδια 372
Συγκεντρώσεις 94
Σύδνεϋ 280
Συγγνώμη 272
Σύμπαν 345
Συνεταιρισμός 359
Συνθήκη Ταμασίου 20, 21
Σύλλογος 381, 382, 392
Συλαλητήριο 51
Συμπεθέροι 313
Συναλλαγές 221
Σύνδεσμος 217
Συνέδριο 357
Συνεστιάσεις 322, 361
Συνεταιρισμοί 52
Συνταγή 301
Σύνταγμα Ευζώνων 23
Συνταξιούχος 278
ΣΥΠ 126
Σφραγίδα Συλλόγου 318
Σχολαρχείο 102
Σχολείο 120, 213, 259, 277, 289
Σχολή 231, 280
Σχολικό Μουσείο 266

Ταμάσιο 397
Ταξίδι 209
Τασκένδη 139, 396
Ταύρος 383
ΤΕΑ 131, 286
Τεχνολογία 230
Τζέιμς 256, 257
Τηλεσκόπιο 262-265, 275
Τίγκας Ξενοφών 50
Τιμητικές εκδηλώσεις 325
Τόκος δανείου 63
Τόπια 83
Τούρκοι 217, 218, 237, 394
Τραγούδια 196, 199, 213-215, 254, 305
Τράγος 391
Τραγούδια αντάρτικα 117, 149
Τραγούδια κλέφτικα 29
Τραμπάλα 308, 312
Τραπεζοκόμοι 79, 280
Τραυματίας 398
Τρίκαλα 111
Τσαγκάρης 217, 218
Τσαγκαράικο 217, 219
Τσέλιγκας 168
Τσέτες 39
Τσιμενταύλακα 226
Τσιφλίκια 394
Τσολιάδες (βασιλικής φρουράς) 148
Τυφλοπανίτσα 308
Τύχη ζωής 44, 146
ΥΕΚΑ 246
Ύπνος 309
Υπουργείο 357, 359, 360
Φιλοδώρημα 371
Φαγάνα 213
Φαγητό 235, 253, 255
Φανάρι 21, 108, 111, 138, 140, 146, 192
Φαντάρος 112, 119
Φαντάρου, όνειρο 45
Φάρμακα 196
Φασόλια-κουκιά 310
Φιλαδέλφεια 40
Φιλαρμονική 103
Φοιτητής 231
Φουστανάκ' 311
Φράγκο 289
Φρονήματα 131, 138
Φροντιστήριο 78, 169, 279
Φυλακή 286
Φυλάκιο 112
Φυσαρμόνικα 197
Φωνόγραφος 221
Φωτιά 311
Φωτογραφικά στογμιότυπα 409
Φωτογράφος 222
Χάνι 112
Χαρτοπαίκτες 54
Χατζηπέτρος Χριστόδουλος 41
Χειμώνας 249
Χειροβομβίδα 254
Χειροτονία 169
Χημείο 234
Χηνάρια 313
Χ.Μ.Ο. 239, 258
Χορευτικό συγκρότημα 322, 334, 406
Χοροεσπερίδες 320, 381
Χοροί (ελληνικοί-φράγκικοι) 32, 151
Χορωδία 220, 238, 254, 374, 405
Χούντα 275
Χουρχούρα, βρύση 30
Χουσμέτια 86, 87, 102
Χρέη 58, 59
Χρόνια 231
Χ.Φ.Ε. 237, 238, 242, 254
Χωράφια 115, 116, 150
Χωριό 53, 124, 186, 189, 192, 198, 247, 294, 296, 395, 397, 400, 405
Χωροφυλακή 245, 246
Ψάλτης 217-220, 248
Ψάρια 159, 160, 252
Ψείρα 81
Ψεκαστήρα 381
Ψώνια 179, 235
Ωδείο Αθηνών 217
Ωκεανός 283, 287
Ωραίο πράγμα 302

Ευρετήριο ονομάτων 2ου τόμου

Αγγελής Δ. (Φανάρι) 161
Αγγελόπουλος Γιάννης 274
Αγγελοπούλου (Αθήνα) 67
Αγγελούσης 58
Αγριά 278
Αδάμ Μελέτιος 41, 42
Αδαμόπουλος Χρίστος 56
Αδρύμης Αθανάσιος 133
Αθανάσιος (μοναχός) 161
Αθανασίου Ζαχαρής (καλόγερος) 49
Αθανασόπουλος Κων/νος 258
Αϊδίνης Χρίστος 29
Αλαμανής Γ. 434
Αλαμανής Στυλιανός 286
Αλαμάνος Αναστάσιος 291
Αλεξανδρή Ευρύκλεια 252
Αλεξανδρής Χρήστος (κ. Μουταράς) 114, 160, 178, 252
Αλεξίου Γεώργιος 259, 262
Αλεξανδρή Έλλη 376
Αλεξανδρή Ρούλα 376
Αλεξανδρόπουλος (επιθεωρητής) 276
Αλεξόπουλος Απόστολος 174
Αλεξόπουλος Αριστοτέλης 112, 180
Αλεξόπουλος Βαγγέλης 128
Αλεξόπουλος Γεώργιος 434
Αλεξόπουλος Καίσαρας 233
Αλεξόπουλος Χριστόφορος 196
Αμπατζόπουλος (καθηγητής) 288
Αμφιλόχιος, ιερομόναχος 35
Αναγνωστόπουλος Βασίλειος 339, 346
Αναγνώστου, ιατρός 67
Αναγνώστου Αλέκος 299
Αναγνώστου Ευάγγελος 43
Αναγνώστου Σοφοκλής 200
Αναστασίου Αριστείδης 402
Αναστασίου Βαγγέλης 194
Αναστασίου Γεώργιος (κ. Πόλιας) 139, 171
Αναστασίου Δημήτριος (κ. Πόλιας) 303
Αναστασίου Δημοσθένης (κ. Καραούλης) 281, 391
Αναστασίου Ζαχαρής (κ. Ζαχαρής) 141
Αναστασίου Ηλίας 55
Αναστασίου Ηλίας (κ. Καραούλης) 53
Αναστασίου Θωμάς 40, 45, 55
Αναστασίου Κώστας (κ. Πόλιας) 79, 121, 124, 190, 200, 291
Αναστασίου Λάμπρος (κ. Καραούλης) 204
Αναστασίου Λάμπρος (κ. Πόλιας) 89
Αναστασίου Μήτσιος (κ. Πόλιας) 65
Αναστασίου Μιλτιάδης (κ. Μέλτας Πόλιας) 79, 82, 83, 89, 330, 355, 365
Αναστασίου Σταύρος (κ. Πόλιας) 51, 114, 117
Αναστασίου Χρήστος (κ. Πόλιας) 66, 139, 171, 376, 379, 380, 382
Αναστασσσόπουλος Νίκος 211
Ανδρέας, λογαχός 47
Αντύπας Ζαχαρίας 276
Αντώνης (Τρίκαλα) 102
Αντωνίου Απόστολος 286
Αντωνίου Γεώργιος 321
Αντωνόπουλος (θεολόγος) 72
Αξελός (Βόλος) 173
Αποστολάκης (ληστής) 64
Απόχα Λεμονιά 300
Αραμπατζής (Φράγκο) 289
Αραπογιάννης 22
Αρδαβάνης Γεράσιμος 239
Άρης Βελουχιώτης 118
Αργυράκης Βασίλειος 259
Αρκομάνη Σταματία 148
Αρκομάνης Γεώργιος 148
Αρκομάνης Λάμπρος 98, 100
Ασημακης 173
Βαβλέκης Γεώργιος 285
Βαβύλης Χρήστος 136
Βαΐνάς Θωμάς 159
Βαλαβάνης Νίκος 239
Βάλλα Μαρία 168
Βάλλας Αριστείδης 54
Βάλλας Γεώργιος 43
Βάλλας Δημήτριος 339
Βάλλας Κώτσιος 121

Βάλλας Ορέστης 355
Βάλλας Σωτηριος 301
Βάλλας Τηλέμαχος 122
Βάλλας Χρήστος 83
Βαλογιάννης Λάμπρος 141
Βαλσαμή Μαρία 181
Βαλσαμής Στέλιος 181
Βαρδινογιάννης Γεώργιος 288
Βαρελογιάννης Ιωάννης 70, 388
Βασαρδάνης Κων/νος 286
Βασιλειάδης Γεώργιος 235
Βασιλείου Κλεισθένης 268
Βασιλείου Μαίρη 386
Βαφειάδης π. Αιμιλιανός 347
Βεϊλέρ Βεζή-πασάς 20, 397
Βελέντζας Γεώργιος 356
Βελής Κώστας 19, 20, 22
Βελουχιώτης Άρης 118
Βέμπου Σοφία 175
Βενιαμίν, ιερομόναχος 35
Βενιζέλος Ελευθέριος 39
Βέργος Δημήτριος 133
Βλαχογιάννη Αριστούλα 336
Βλαχογιάννη Μαρία 327
Βλαχογιάννης 120
Βλαχογιάννης Γεώργιος 402
Βλάχος Βασίλειος 36, 38, 117, 118
Βλάχος Ευστάθιος 436
Βούζα Βασιλική 163
Βούζας Βασίλειος 163
Βούζας παπα-Θωμάς 163, 164, 331
Βούζας Σπύρος 164, 165
Βουλγαράκος Κων/νος 215
Βουλπιώτης Κωνσταντής 22
Βώρος Φανούρης 338
Γαβριήλ, ηγούμενος 76
Γαλανάκη Αντιγόνη 283
Γαλανάκη Αριστούλα 284
Γαλανάκη Μαρίνα 288
Γαλανάκης Αρχοντής (κ. Μητρούλιας) 283, 284
Γαλανάκης Βασίλειος 285, 288
Γαλανάκης Θεμιστοκλης 283, 286
Γαλανάκης Κώστας 286
Γαλανάκης Λάμπρος (κ. Ζιντοβίνος) 283
Γαλανάκης Λάμπρος (κ. Μητρούλιας) 50
Γαλανάκης Μιχάλης (κ. της Αποστόλενας) 283
Γαλανάκης Περικλής (κ. Αλάφης) 283
Γαλανάκης Περικλής (κ. Κίτσιος) 283
Γαλανάκης Χρίστος (κ. Ζιντοβίνος) 144
Γαλάνης Θωμάς 40
Γαλάνης Χρίστος 40
Γαλατσάνος Ιωάννης 284, 290
Γατή Αθανασία 103
Γατή Βερόνη 294, 295
Γατή Ελένη 294
Γατή Χρυσούλα 109
Γατής Απόστολος 294
Γατής Δημήτριος 109
Γατής Δήμος 109, 289
Γατής Θωμάς Σ. 122
Γατής Κων/νος 101, 103, 119, 198, 199
Γατής Λάμπρος 103
Γατής Νάσιος 81
Γατής Παναγιώτης 198
Γατής Ποσειδών 224, 226
Γατής Σόλων 109
Γατής Σταύρος 183
Γάτσος Σταμούλης 19, 400
Γεράση Βαγγελή 151
Γεράση Φωτεινή 151
Γεράσης Βασίλης (κ. Σιαφάκας) 148
Γεροβασίλη Μεταξά 70
Γεροβασίλης 70
Γεωργιόπουλος Μίμης 201
Γεώργιος (αναγνώστης) 29
Γεώργιος, βασιλιάς 146
Γεωργίου Δ. 42
Γεωργούλα 146
Γεωργούλας Απόστολος 437
Γεωργούλας Γεώργιος 83
Γηράση Αγγελική 290
Γηράση Αγορίτσα 300
Γηράσης Αχιλλέας 300
Γηράσης Γεράσιμος 376
Γηράσης Δημήτριος Ε. 300, 391
Γηράσης Στέργιος 290
Γηράσης Χρήστος 384, 386
Γιαγκούλας - λήσταρχος 44
Γιαννάκης Κωστάκης 42
Γιαννακός Γιώργος 101, 243, 252
Γιαννακός Θωμάς 287, 381
Γιαννακός Θωμάς Κ. 138
Γιαννακός Κων/νος 88, 116, 118, 199, 205
Γιαννακός Λάμπρος 71, 120, 121, 141, 145, 174, 190, 278, 284, 294
Γιαννακός Νικήτας 88, 118, 286
Γιαννακού Αλεξάνδρα 49

Γιαννακού Βήκα 190
Γιαννακού Ελενίτσα 101, 151, 157
Γιαννακού Ιφιγένεια 285
Γιαννακού-Μαυρομμάτη Βασιλική 323
Γιαννακού Μέλπω 88
Γιαννακού Φωτεινή 151
Γιαννακού Χριστίνα 115
Γιαννακούλας 387
Γιανναράς Χρήστος 241, 242
Γιάννης (παπάς) 26
Γιαννούλας (τραπεζικός) 388
Γιαννουλάτος Αναστάσιος, αρχιεπίσκοπος 240, 242
Γιαταγάνας Απόστολος 289
Γιαταγάνας Βαγγέλης 45, 143
Γιαταγάνας Δήμος 380
Γιδαράκος Απόστολος 23
Γιδαράκος Δημήτριος (κ. Μιχερής) 120
Γιδαράκος Ευάγγελος 404
Γιδαράκος Κων/νος 204, 381, 403
Γιδαράκος Λάμπρος 170
Γιδαράκου – Καφέ Ισαβέλλα 227, 404
Γιδαράκου Μαρία 23
Γιδαράκου Μερόπη 121
Γιολδάση α/φοί 22
Γιωτόπουλος Αναστάσιος 74
Γιωτόπουλος Γεώργιος Α. 78, 324, 326, 329, 330, 332, 334, 336, 340, 347, 357, 373
Γιωτόπουλος Χρήστος 249
Γκαβαρδίνας 122
Γκαγκάριν Γιούρι 344, 370
Γκάλιος (μυλωνάς) 148
Γκάλιος Νικόλαος 186
Γκαμαλέτσος Νικόλαος 339
Γκαμές Δήμος 388
Γκαμές Λάμπρος 36
Γκέκας 117. 118
Γκάνιας Δημήτριος 434
Γκιζά Αμαλία 346
Γκίκα Αγαθούλα 189
Γκίκα Άννα 189
Γκίκα Δέσποινα 193
Γκίκα Ήτα 189
Γκίκα Φωτεινή 189
Γκίκας 80
Γκίκας Θωμάς 189
Γκίκας Νικήτας 75, 111, 140, 193, 286
Γκίκας Λάμπρος 125, 193
Γκίκας Σωκράτης 125, 149, 189, 190,
Γκίκας Χρυσόστομος 189
Γκίτσια Ευδοξία 300
Γκλεν Τζων 370
Γκόλιας Κων/νος 437
Γκουίντο Αλφόνσος 179
Γλάριστα Ρούλα 146
Γορδίου Μαρίτσα 142, 148, 156, 201, 320
Γούδας Κων/νος 234
Γούλας Δημήτριος 260
Γούκος Αναστάσιος 60
Γούκος Δημήτριος 140
Γουλανδρής Νικόλαος 286
Γούλας Γεώργιος 339
Γούναρης 39
Γούσιος Βασίλειος 93, 96, 114, 139, 140, 143, 180, 202
Γράμμος 294
Γρηγόριος, μοναχός 42
Γρίβας – Διγενής 240
Γυφτογιάννης Κ. 42
Δαμαλάς Κώστας 166
Δελαγραμμάτικας Στέφανος 369
Δεληγιάννης Βαΐτσης 431
Δεπούντης Γεώργιος 260
Δημητρακάκης Γεώργιος 34, 284
Δημητρακάκης Δημήτριος 50, 218
Δημητρακάκης Κώστας 29
Δημητρίου, ήρωας 239, 249
Δημητρίου Κων/νος (κ. Κυριάκης) 226, 227
Δημητρίου Φιλόλαος 237
Δημοπούλου Ευφροσύνη Κ. 344
Δήμος - μαχητής 42
Δήμου Αθηνά 294
Δήμου Βασίλειος 293
Δήμου Γεώργιος Κ. 343
Δήμου Ελένη 202
Δήμου Ευάγγελος 130, 297
Δήμου Ιωάννης Κ. 344
Δήμου Κων/νος Α. 244
Δήμου Λουκάς 289
Δήμου Νεοπτόλεμος 329, 343, 344, 402
Δήμου Νικόλαος 56
Δήμου Περικλής 293
Δήμου Τριαντάφυλλος 161, 281, 295, 299
Δημοψήφισμα 293
Διακουμής Γιάννης 135
Διαμαντόπουλος Λεωνίδας 239
Δίκος Δ. 42
Διονυσάτος Κλέων 244, 345
Διονύσιος, ο φιλόσοφος 21

Δίπλας Απόδτολος 339
Δούκας Ιωάννης 393
Δράσαρης, Ισμαήλ Βέης 41
Εκκλησίαρχος Δημήτριος 133, 135
Ευγένιος (ιερομόναχος) 27
Ευθυμίου Μαρία 382
Ζαζάς Απόστολος (κ. Μπανιάς) 157, 158
Ζαλοκώστας Γεώργιος 32
Ζαφραντζάς Ευστάθιος 338
Ζαχαράκης – μαχητής 42
Ζαχαρής Χρήστος 170
Ζαχαρής Φώτης 97
Ζέικος Γιώργος 134
Ζέκιος Ευάγγελος 226, 227
Ζέκιος Θωμάς 392
Ζέκιος Λάμπρος 375
Ζέκιος Μάνθος 174, 215
Ζέκιος Χριστόδουλος Θ. 77, 366, 376, 390, 402, 409
Ζέκιου Πηνελόπη 174
Ζέρβας Αθανάσιος 381
Ζέρβας Ναπολέων 245
Ζησάκος 55
Ζήση Ελένη 59
Ζήση Λαμπρινή 60
Ζήση Ολυμπιάδα 59
Ζήση Φωτεινή 59-61
Ζήσης 411
Ζήσης (παπάς) 26
Ζήσης Αλέκος 52, 122, 192
Ζήσης Απόστολος 43, 45, 57, 404
Ζήσης Αστέριος 127, 156, 174, 284
Ζήσης Γεώργιος 52, 122
Ζήσης Γρηγόριος 53, 55, 59
Ζήσης Ζήσης Α. 52, 244
Ζήσης Ζήσης Χ. 329
Ζήσης Θωμάς 56, 290, 320, 340, 373, 374
Ζήσης Θωμάς Ν. 60, 78, 231
Ζήσης Λάμπρος Γρ. 142, 299
Ζήσης Νικόλαος 46, 53, 55
Ζήσης Νίκος (κ. Ζησάκος) 107
Ζήσης Παναγιώτης 60
Ζήσης Πάνος 52
Ζήσης Τιμολέων 262, 270
Ζήσης Χρήστος Ν. 54, 91, 172, 376
Ζούμπος Αριστείδης (Βόλος) 108
Ζούμπος Βασίλειος (Βόλος) 108
Ζούμπος Γεώργιος 108, 127
Ζούμπος Γεώργιος Δ. 119
Ζούμπος Γραμμένος 50, 108, 110
Ζούμπος Γρηγόριος 325
Ζούμπος Δημήτριος 549, 96, 107, 114, 146
Ζούμπος Λάμπρος 196
Ζούμπος Νικολάκης Κ. 33
Ζούμπος Α. Κων/νος (Βόλος) 108, 325
Ζούμπος Κων/νος Δ. 63, 95, 98, 114, 115, 141, 142, 144, 146, 161, 204, 219, 292, 380, 402
Ζούμπος Λάμπρος 110
Ζούμπος Περικλής Χρ. 108, 109, 196
Ζούμπος Στέργιος 93
Ζούμπος Τάσιος 29
Ζούμπος Χρήστος Γ. 63, 107, 108
Ζούμπος Χρήστος Δ. 49, 54, 63, 96, 108, 113, 116, 119, 122, 205
Ζούμπου Αθηνά Κ. 343
Ζούμπου Αλεξάδρα 117
Ζούμπου Αριστούλα 196
Ζούμπου Ευαγγελία 196
Ζούμπου - Καλαμίδα Ελένη 109
Ζούμπου Κατίνα 150
Ζούμπου Όλγα 325
Ζουρνατζής Χρ. 437
Ζωγράφος 395
Ζώκαρης Γεώργιος 237
Ζωσιμαία (μοναχή) 394
Ζώτος Λογοθέτης 19, 22
Ηρόδοτος 312
Θανόπουλος Δημήτριος 98
Θεμελή Σπυριδούλα 140
Θεμελής Απόστολος 140, 200
Θεμελής Βασίλειος 142, 200
Θεμελής Δημήτριος 140, 141, 143
Θεμελής Χρήστος 140
Θεοδόσιος (παπάς) 26. 30
Θεοδωρίδης Πέτρος 284
Θέος 412
Θέος Αποστόλης 283
Θέος Βασίλειος 284
Θέος Βασίλειος (κ. Τίγκας) 157, 282
Θέος Γ. 41
Θέος Γεώργιος (κ. καπετανάκος) 42, 198
Θέος Γιώργος (μηχανικός) 281
Θέος Δημήτριος 286
Θέος Θεοδόσιος 42-45, 155, 324
Θέος Θρασύβουλος 53, 154
Θέος Κ. 41
Θέος Κώστας Θ. 54, 159, 246

Θέος Μενέλαος (κ. Καπετανάκος) 53, 139, 140
Θέος Νίκος 284
Θέος Νικόλαος (κ. Τίγκας) 143
Θέος Σωτήριος 44, 45
Θέος Σωτήριος 48
Θέος Φιλάκος 284
Θέος Χρίστος (κ. Καπετανάκος) 148
Θέου Αθηνά 194
Θέου - Παναγιωτίδου Έλλη 78
Θέου Ευδοξία 155
Θωμόπουλος Κλεόπας, μητροπολίτης 169
Ιατρίδης 76
Καβάλας Μήτρος 84
Καβαρνός Αθανάσιος 389
Καζανάκης Δαμασκηνός 170
Κακαές Βύρων 175
Κακαές Ιωάννης 84
Κακαές Νικολάκης 142
Κακαράπης - λήσταρχος 44
Κακαρής 124
Καλαμάτα Ανθή 276
Καλαμπαλίκης – λήσταρχος 44
Καλαντζής 173
Καλιακούδας 80
Καλιακούδας Βασίλης 81
Καλιακούδας Θρασύβουλος 81
Καλίτσα Τίνα 280
Καλογερομήτρος Βασίλειος 387
Καλογρίτσας Απόστολος 157
Καλούσης Φώτιος 72, 155
Καλτέκης (αρχηγός) 259
Καλτσάς (Παλαιοκκλήσιο) 289
Καλυβίτης Ιωάννης (όσιος) 67
Κάμπας Ιωάννης 433
Κανελοπούλου Γιαννίτσα 103
Καντερές Αλέξανδρος 298
Καπνουτζή Ευαγγελία 141, 147
Καπνουτζή Σταματία 155
Καπνουτζής Γεώργιος 144, 283
Καπνουτζής Δημήτριος 91
Καπνουτζής Περικλής 150
Καπούλα Ευτυχία 82
Καπούλας Απ. 63
Καπούλας Βίκτωρας 173, 211, 213, 293, 294
Καπούλας Γιώργος 201, 209, 210, 215, 224, 249
Καπούλας Ευάγγελος 40, 64, 65
Καπούλας Κώστας 45, 63
Καπούλας Λάμπρος 170, 172
Καπούλας Π. 63
Καπούλας Στ. 63
Καπούλας Φιλήμων 215
Καπούλας Χρήστος 63, 116
Κάππος Δημήτριος 233
Καραβίδας Σ. 43
Καραγιάννης 394
Καραθανάσης Ιωάννης 138, 261
Καραϊσκάκης Γεώργιος 21, 24. 216, 224
Καρακώστα Παρθενόπη 192
Καρακώστας Βασίλειος 300
Καρακώστας Δημητράκης 155
Καραλή Αριστούλα 155
Καραμπέκος (λοχαγός) 117
Καραμπούλης Θεόδωρος 375
Καραμωτής Π. 431
Καρανάσιος Γεώργιος 59
Καρανάσιος Δημήτριος 115, 281
Καρανάσιος Κων/νος 88, 161, 168, 324, 342
Καρανάσιος Λάμπρος 51
Καρανάσιος Δημήτριος 73, 115, 173, 294, 391
Καρανάσιου Αναστασία 294
Καρανικόλας 108, 109
Καραολής, ήρωας 239, 240
Καραουλάνη (Αθήνα) 387
Καραούλης – μαχητής 41, 42
Καραούλης Γ. 42
Καραούλης – μαχητής 41
Καραχάλιος Δημήτριος 133
Καρδαρά Μαρία 261
Καρελάς Λάμπρος 102
Καρκατσούλας Απόστολος 126, 139
Καρκατσούλας Δημήτριος 211
Καρκατσούλας Νίκος 143
Κάρκος Κων/νος 170
Καρτσιώτης Παναγιώτης 261
Κασινάς Μέλας 185
Κασινάς Παυσανίας 183
Κασιούρας Μιχαήλ 367
Κατέρη Αλίκη Λ. 189
Κατέρη, Γιάννενα (κ. Καλιακούδα) 125
Κατέρη Ευαγγελία (κ. Καλιακούδα) 123

Κατέρη-Ζυγούρη Καλλιόπη 376
Κατέρη Καλλιρρόη 189
Κατέρης Αλέκος (κ. Φουστανέλλας) 150
Κατέρης Απόστολος 33
Κατέρης Βασίλειος (Βλάσιος) 72, 78
Κατέρης Βασίλειος (κ. Καλιακούδας) 391
Κατέρης Γεώργιος 52, 81, 124
Κατέρης Γιώργος (κ. Καλιακούδας) 81
Κατέρης Λάμπρος 91, 195, 281
Κατέρης Λάμπρος (κ. Καλιακούδας) 391, 435
Κατέρης Νικόλαος Γρ. 143, 284
Κατέρης Ελευθέριος (κ. Φουστανέλας) 50
Κατέρης Θρασύβουλος (κ. Καλιακούδας) 120- 123, 125, 226, 283
Κατέρης Δημήτριος (κ. Τσιάκς) 215, 283
Κατέρης Κώστας 58, 59, 193
Κατέρης Κώστας (κ. Κουπανιάς) 168
Κατέρης Λάμπρος (κ. Μπρούλιας) 173, 280
Κατέρης Λάμπρος Κ. 92, 190, 195, 196
Κατέρης Μήτρος 148
Κατέτης Μήτσιος (κ. Μητιάνος) 173
Κατέρης Νικήτας (κ. Καλιακούδας) 121
Κατέρης Νικόλαος Γρ. 63
Κατέρης Παναγιώτης 380, 382, 402
Κατέρης Περικλής Κ. 190
Κατέρης Περικλής (κ. Κουπανιάς) 36
Κατέρης Σπύρος 51, 58, 72, 81, 120, 141, 145, 146, 155, 174μ 182, 190, 196, 248, 278, 284, 289, 290, 293, 295
Κατέρης Σπύρος (κ. Φουστανέλλας) 183
Κατέρης Στέργιος 60, 91, 155, 246, 284, 320
Κατέρης Φωτάκης Β. 52
Κατέρης Χαρίλαος (Χαρίλ'ς) 51, 281
Κατοίκος Γεώργιος 260
Κατοίκος Δημήτριος 115, 148
Κατσαντώνης 21
Κάτσιος Δ. 42
Κατσόγιαννος Ηρακλής 150
Κατσούλης Γ. 42
Καφαντάρης Κων/νος (κ. Νικηταράς) 117, 156
Καψάλης Νήφων, (ιερέας) 34, 347
Καψούρης Δημήτριος 259, 261
Κέλλα Αγγελική 300
Κεραμίδας Δημητριος 375
Κηρίτσης Αθ. 42
Κιαμέτης Δαμασκηνός (ιερέας) 347
Κίσσας Γεώργιος 260
Κίτσιος 91
Κλεομένης (μοναχός) 161, 162
Κόγιας π. Νικόλαος 403, 409
Κόζιακας 119
Κολιτσάρας Ιωάννης 237
Κολοβός Διομήδης 45
Κολοβός Θεόδωρος Δ. 391
Κολοβός Ιωάννης 77, 197, 219, 317
Κολοβός Στέργιος 148, 149
Κολοβός Φώτιος 45
Κολοβός Χαρίλαος 197
Κολοβού Ουρανία 406
Κολοκοτρώνης Θεόδωρος 24
Κομπούλη Ευγενία 250
Κομπούλης Θωμάς 53, 250, 301
Κομπούλη Ελεωνόρα 301
Κονδύλης Β. 42
Κόντης Βασίλειος 133
Κοντόπουλος Γεώργιος 234, 238, 257, 258
Κοντογεωργίου Τρύφων 135
Κοντοζήσης Ανδρέας 376
Κορκότζελος – οπλαρχηγός 41, 42
Κοροκίδα Αφροδίτη 300
Κοροκίδας Αλκιβιάδης 300
Κοτρώνης Παναγιώτης 436
Κοτρωνούλας Δημήτριος 182
Κοτρωνούλας Δημοφώντας 122, 183
Κοτρωνούλας Επαμεινώνδας 186
Κοτρώτσιος Δημήτριος 339
Κουκουνασιούλης Θανάσης 166
Κουλουσούσας Κων/νος 72, 111, 174, 197
Κουλουσούσας Φώτιος 72, 111, 174, 197, 284, 290
Κουντούρης Παύλος 133, 137

Κουρελάς Λάμπρος 103
Κουσαής Κων/νος 433, 434
Κουτής Καλλίστρατος 344
Κουτής Περικλής 140
Κουτσελίνης Αντώνης 134
Κουτσιαλή Αρτεμισία 294
Κουτσιαλή Βικτωρία 294
Κουτσιαλή Ιφιγένεια 294
Κουτσίνας 101
Κουτσιόγκουλος Βάιος 218
Κουτσιόγκουλος Επαμεινώντας 217
Κουτσιόγκουλος Χρίστος 212
Κουτσιόγγουλου Ζωή 296
Κουτσιούμπας Δ. 42
Κουτσοκέρας Δημήτριος 90
Κόφας - παπάς 117
Κραμποβίτης Χρήστος 284, 290, 291
Κρίκος (κ. Γρέβιας) 183
Κρίκος Αριστείδης 380
Κρίκος Γεώργιος 34
Κρίκος Ηλίας 81
Κρίκος Θρασύβουλος (κ. Γρέβιας) 124, 174, 305, 321, 324, 339, 347, 354, 355
Κρίκος Μιλτιάδης 140
Κρίκου Ναυσικά 342
Κρίκος Νίκος 155
Κρίκου Φιλομήλα 155
Κρίτσιας Σπύρος 134
Κροίσος 312
Κυριάκη Ευδοκία 225
Κυριάκης Αριστείδης 125
Κυριάκος Αθανάσιος 298
Κυρίτση Σοφία 43
Κυρίτσης Αρχοντής 284, 367
Κυρίτσης Γεώργιος 142, 200, 367
Κυρίτσης Δημήτριος 301
Κυρίτσης Θωμάς 296, 367
Κυρίτσης - μαχητής 42
Κυρίτσης Μιχάλης 301
Κύρος 312
Κωνσταντάρας Γεώργιος 29, 141
Κωνσταντίνος, διάδοχος 130
Κωσταβάρα Αγγελική 390
Κωσταβάρα Κική 197
Κωσταβάρας Θωμάς 148
Κωσταβάρας Χρήστος 118, 244
Κωσταβάρας Χρυσόγονος 26
Κωσταβάρας Νικόλαος 324
Κωστάζος Κων/νος 283
Κώστας, Νικολάκαινας 29
Κωστόπουλος Γεώργιος 117, 118
Κωστούλα Καίτη Β. 141, 145
Κωστούλας Απόστολος 323-326
Κωστούλας Βασίλειος 142, 144
Κωστούλας Λάμπρος 120
Κωστορίζος Νικόλαος 117
Κωστούλα Αγορίτσα 140
Κωτούλα Αικατερίνη 144, 150
Κωτούλα Αρετή 144, 145
Κωτούλα Αφροδίτη 108
Κωτούλας Αγαθοκλής 108
Κωτούλας Λάκης 155
Κωτούλας Λάμπρος 151
Κωτούλας Μιλτιάδης (κ. Γκουνταλάς) 64, 112, 285
Κωτούλας Παναγιώτης 144
Κωτσάκης Δημήτριος 234, 238
Κωτσός Γεώργιος (δήμαρχος) 163
Λαγός 91, 111
Λαγός Βάιος, ιερομόναχος 48
Λαγός Κώστας 61
Λαγός Νίκος 84
Λαγός Πάνος 143
Λαγός Πέτρος 84
Λαγός Φίλιππος 189, 192, 317
Λαγός Χαρίλαος 63
Λαγού Αριστούλα 189
Λαγού Ισμήνη 68, 84
Λαγού Λαοκρατία 297
Λαγού Ολυμπία 61
Λαληγιάννης Νικόλαος 321
Λαογραφικό Μουσείο 321
Λάσδα - Βούζα Όλγα (κ. Γκούσδα) 278, 296, 333
Λάσδας Αντώνιος 327, 333,336, 358, 359, 361-366, 405, 406
Λάσδας Λάμπρος (κ. Λιάπης) 143
Λάσδας Μαρίνος 212
Λάσδας Νικόλαος (κ. Γάτσιας) 64, 65
Λάσδας Ρήγας 227
Λαπούσης Γεώργιος 51
Λέκκα Ισμήνη 116
Λέκκας (αξιωματικός) 116
Λέτσικα Σοφία 299
Λέτσικας Ευάγγελος 299
Λιασκοβίτη Ιφιγένεια 314
Λιασκοβίτης Αθανάσιος 130
Λιασκοβίτης Απόστολος 343, 355
Λιασκοβίτης Βάιος Ι. 431
Λιασκοβίτης Δημήτριος 431

Λιασκοβίτης Ιωάννης 105, 205, 365
Λιασκοβίτης Λάμπρος 384
Λιασκοβίτης Νίκος 58, 90
Λιασκοβίτης παπα-Κώστας 26
Λιασκοβίτης Περικλής 56, 130, 148, 204-226, 243
Λιασκοβίτης Χρίστος 56
Λιασκουβίτου Μαριάνθη 43
Λιάτσος 95
Λίτσιος Γεώργιος 338
Λουίζα (Καρδίτσα) 194
Μαθητικός καυγάς 269
Μακάριος, Κύπρου 238, 240
Μακατσώρης Πέτρος 170
Μακρή Θεοδώρα 89
Μακρής (δικηγόρος) 150
Μακρής Απόστολος 88
Μακρής Δημήτριος 87, 88, 196, 393
Μακρής Κίτσος 63, 318, 319, 354-356, 404
Μακρής Κώστας 196
Μακρής Κων/νος, καθηγητής 234
Μακρής Λαμπράκης 34
Μαμούρης - αρχηγός 46
Μανέτας - διοικητής 38
Μανίκας Αθανάσιος 90, 111, 197
Μαντέλα Νέλσων 385
Μανώλη Βασίλω 59, 61
Μανώλη Σοφία 59
Μανώλης Βάιος 59, 67
Μανώλης Γεώργιος 140, 4032
Μανώλης Δήμος 59
Μανώλης Ηλίας 143
Μανώλης Θωμάς 64, 65, 173
Μανώλης Λάμπρος 61, 143
Μανώλης Κωνσταντίνος 36
Μανώλης Υψηλάντης 67
Μανωλίδης - μαχητής 41
Μαράβας Απόστολος 297, 320, 325, 326
Μαργαρίτης, έμπορας 181
Μαργώνης Λεωνίδας 387, 433, 434
Μαρκεζίνης Σπύρος 121
Μάρκος (από Φράγκ) 122
Μάστορα Αγόρω 68
Μάστορα Ευτυχία 67
Μάστορα Μαρία (κ. Μπασιούρενα) 100, 147, 284
Μάστορα – Μαυρομμάτης Αγορίτσα 325
Μάστορα Τσιαβούλα 82
Μάστορα Φωτεινή Στ. 434
Μάστορας 67
Μάστορας Απόστολος 52
Μάστορας Δημήτριος 40
Μάστορας Ζήσης 357
Μάστορας Φράγγος 147
Μαστροβασίλης Γιώργος 80
Μαστροβασίλης Θωμάς 196
Ματζώρος Κων/νος 260
Μαυράκη Ευρύκλεια 86
Μαυράκης Απόστολος 74, 86, 141, 170
Μαυράκης Γεώργιος 203
Μαυράκης Θανάσης 29, 33, 34
Μαυράκης Χαρίλαος 33
Μαυρομάτη Όλγα 357
Μαυρομμάτη Όλγα 67, 159, 194, 222, 244, 259, 280, 329, 354, 388, 431, 436, 437
Μαυρομμάτη Σοφία – Κολοβού 70
Μαυρομμάτης Δημήτριος 69, 73, 77, 136, 150, 194, 244, 388, 432-436
Μαυρομμάτης Κων/νος Δ. 13, 16, 274, 320, 339, 346, 357, 437
Μαυρομμάτης Πυθαγόρας 279
Μαυρομμάτης Χρήστος 78, 224, 231, 246, 284, 319, 320, 327, 328, 353, 359, 361, 437
Μέγας Αλέξονδρος 38
Μελανίτης, καθηγητής 234
Μερισιώτη Αλεξάνδρα 67
Μερισιώτη Όλγα 67, 69
Μερισιώτη Ολυμπιάδα 66, 69, 71
Μερισιώτη - Παπαϊωάννου Γιαννούλα 66
Μερισιώτης Ευθύμιος 435
Μερισιώτης Ιωάννης 66
Μερισιώτης Λάμπρος 66, 432
Μερισιώτης Λεωνίδας 67
Μεταξάς Ιωάννης 51, 73, 118, 126, 174, 197, 296
Μεταξογένης Καλλίνικος 169
Μεταφτσής (εστιατόριο) 75
Μητσάκης Βασίλης 346
Μήτσιου Βασίλειος (κ. Τσαγγάρης) 127
Μήτσιου Φρυνη (κ. Τσαγγάρη) 141
Μητσοπούλου Αναστασία 261
Μιτζέλος Χαράλαμπος 261, 268

Μιχαήλ (παπάς) 26
Μιχάλης Βάιος 290
Μιχάλης Γεώργιος 150
Μιχάλης Δημήτριος 205
Μιχάλης Ευάγγελος 391
Μιχάλης Ευριπίδης 124
Μιχάλης Κώστας 52
Μιχάλης Κων/νος 64
Μιχάλης Μήτσιος 94
Μιχάλης Σταύρος 150
Μιχάλης Χρήστος 142, 150, 181
Μόδεστος (άγιος) 373
ΜΟΜΑ 327
Μορφονιός Φραγκίσκος 37, 38
Μόσιαλος Αθανάσιος Γ. 110
Μόσιαλος Απόστολος 112
Μόσιαλος Αρχοντής 119
Μόσιαλος Γεώργιος 111
Μόσιαλος Ευάγγελος 203
Μόσιαλος Θεοδόσιος 290, 291, 293
Μόσιαλος Θρασύβουλος 49, 119
Μόσιαλος Θρασύβουλος Δ. 50
Μόσιαλος Λ. 43
Μόσιαλου Εριφίλλη 191, 200
Μόσιαλου Ερμιόνη 203
Μόσιαλου Λευκοθέα 191, 200
Μοσιάλου Χαρίκλεια 313
Μοσκώφ-Στεργίου 114
Μουγογιάννης Γιάννης 342
Μουρτζανός π. Θεμιστοκλής 340
Μουτσανίδου Δέσποινα 338
Μουτσιάρας Κων/νος 338, 339
Μπαγιάννης Δημήτριος 163
Μπάγιος Στέργιος (κ. Καϊλιάνης) 29, 111, 202, 297
Μπάγιου Μαρία 297
Μπακάλης Μπάμπης 404
Μπακάλης Νικόλαος 51
Μπακογιάννης Λάμπρος (κ. Σταμούλης) 303
Μπακογιάννης Σόλων (κ. Σταμούλης) 303
Μπαλάφας Αλκιβιάδης 81
Μπαλάφας Γεώργιος (κ. Πέλλης) 141, 359
Μπαλάφας Παρθένιος 26
Μπαλάφας Χρίστος 80
Μπαλιώτας Γεώργιος 336
Μπαλωμένος Βασίλειος 289
Μπαλνταδώρος 412
Μπαλνταδώρος Δημήτριος 141
Μπαλνταδώρος Λάμπρος 227
Μπαλνταδώρος Νίκος 125
Μπαλνταδώρου Ευγενία 141
Μπαλντάς Βασίλειος 78, 170
Μπαλτσίστας Ι. 42
Μπαλωμένος Βασίλειος 142
Μπαμπινιώτης Γεώργιος 324
Μπανούσης Δημητράκης 121, 200, 291
Μπαντέκος Νικόλαος 75, 124, 183, 202
Μπάρκας Νικόλαος 276
Μπαρμπάκης Κων/νος 260
Μπαρτζιώκα Βασίλω 217, 220
Μπαρτζιώκα Ρωμαλέα - Αναστασίου 217
Μπαρτζιώκας Γεώργιος 213, 217, 222
Μπαρτζιώκας Επαμεινώντας 217, 302
Μπαρτζιώκας Ευάγγελος 40
Μπαρτζιώκας Χρίστος 213
Μπασδέκης 52, 180
Μπάσκας 22
Μπάστας Ευστάθιος 235
Μπέκος Γεώργιος (πρόεδρος) 89, 90, 180, 201
Μπέκος Γεώργιος (Παναΐνας) 110, 146, 201, 392
Μπέκος Γιώργος (κ. Δαφνάκος) 125, 376, 377
Μπέκος Δημήτριος (κ. Τάκης) 131
Μπέκος Ευάγγελος 126, 131
Μπέκος Ευριπίδης 131
Μπέκος Παναγιώτης 384
Μπέκος Τάκης 381
Μπέκου Ροδάνθη 146
Μπένιας Αθανάσιος 261
Μπίζος Γεώργιος 386
Μπισακός Αργύριος 298
Μπλέτσας Γεωργούλης 123, 279
Μπλέτσας Δημήτριος 205, 329
Μπλέτσας Λεωνίδας 190
Μπλέτσας Νικόλαος 115
Μπλέτσας Χρήστος 161
Μπουκουβάλας Αντώνης 41
Μπουκουβάλας Γεώργιος 260, 264, 265
Μπουκουβάλας Χρήστος 41
Μπουρδάρας Δ. 43
Μπρακατσούλα Αλίκη 294

Μπρακατσούλα Μαρία 281, 304
Μπρακατσούλας 148
Μπρακατσούλας Αθανάσιος 77, 231, 355
Μπρακατσούλας Βασίλειος 163, 174, 322, 337, 346, 359, 404
Μπρακατσούλας Γεώργιος 202
Μπρακατσούλας Κώστας 281
Μπρακατσούλας Λάμπρος 148, 170
Μπρακατσούλας Λουκάς 54, 174, 281, 343, 402
Μπρακατσούλας Σωκράτης 290, 292
Μπρακατσούλας Σωτήριος 173, 190
Μυλωνάς (τηλεσκόπια) 263
Μυράτ Δημήτρης 237
Μυρισιώτης Δημήτριος 391
Μωραΐτης Μαργαρίτης 138, 259, 276
Νανάκος Σάββας 73, 160, 174, 197, 290
Νάνος Κων/νος 378
Νάνου Μαρία 191
Ναούμ Κυριάκος 375
Ναούμ Μάκης 375
Νέλλας Παναγιώτης (φαντάρος) 254
Νεόφυτος, ιερομόναχος 27
Νησιώτης Κυριάκος 360
Νικηταράς 118, 125
Νικόλαος (παπάς) 26, 29
Νικολάου Βασίλειος (κ. Τσιανταφύλλου) 92, 144, 293
Νικολάου Δημήτριος 369, 370
Νικολάου Νικόλαος Δ. 203, 339, 367-370, 404
Νταλής (Δομένικο) 387
Ντελής Δημήτριος 67
Ντενίσης Αθανάσιος 125, 200, 327, 328
Ντενίσης Βασίλειος 190
Ντενίσης Νικόλας, πρόεδρος) 115,436
Ντενίσης Σόλων 52
Ντούλας 285
Ντούσιας Βασίλειος 279
Ντρέγκα Αικατυερίνη 294
Ντρέγκα Ρο δάνθη 294
Ντρέγκας Αποστόλης 139
Ντρέγκας Απόστολος (κ. Τσιαούσης) 391
Ντρέγκας Αριστείδης (κ. Τσιαούσης) 49, 292
Ντρέγκας Γεώργιος 113
Ντρέγκας Δημήτριος 319
Ντρέγκας Ηρακλής 79
Ντρέγκας Νικόλαος 52, 320
Ντόβας Ιωάννης 231
Ντούσιας Βάιος 160
Ξανάρης Αθανάσιος 431
Ξανθάκης Ιωάννης 235
Ξενάκης Χρίστος 237
Ξέρξης 38
Ξούρη Γεωργία 43
Ξούρης Δημήτριος 177
Ξούρης Νεοκλής 52, 58, 329
Οικονομίδης Δημήτριος 133
Οικονόμου Κ. 42
Οικονόμου Μάνθος 34
Όμηρος 25
Παγώνης Αχιλλέας 110, 170
Παγώνης Θωμάς 78, 284, 289
Παΐσιος, μοναχός 78
Παλιούρας Γ. 42
Παλιούρας Δημήτριος 362
Πάλλας Αριστείδης 266
Παναγιωτίδης Παναγιώτης 135
Πανάγος Θεόδωρος 327
Πανεπιστήμιο 231
Πάνου Σωκράτης 25, 33
Παπαγεωργακόπουλος Γεώργιος 23
Παπαγεωργακόπουλος παπα-Κοσμάς 23
Παπαγεωργίου Αμαλία 249
Παπαγεωργίου Απόστολος (Φιλώτας) 47
Παπαγεωργίου Βασιλάκης 87
Παπαγεωργίου Γεώργιος 58, 87, 236
Παπαγεωργίου Ευάγγελος 148
Παπαγεωργίου Ιφιγένεια 56
Παπαγεωργίου Κωστάκης 49, 56, 57, 71, 86, 141
Παπαγεωργίου Κώστας Σ. 374
Παπαγεωργίου Λάμπρος 24, 77, 247, 374
Παπαγεωργίου Μαρίκα 295
Παπαγεωργίου Νικόλαος 87
Παπαγεωργίου Παρασκευή 57
Παπαγεωργίου Σραύρος (κ. Τικός) 66, 314
Παπαγεωργίου Σταύρος (δήμαρχος) 66, 343, 366, 267
Παπαγεωργίου Σωκράτης 49, 87, 295

Παπαγεωργίου Σωκράτης Κ. 50, 200
Παπαγεωργίου Τσιαβή 249
Παπαγεωργίου – Φιλώτας Απόστολος 130, 404
Παπαγεωργίου Χρυσάκος 56, 87
Παπαγεωργίου Ύψηλάντης 87
Παπαγεωργίου Γεώργιος 235
Παπαγεωργίου Δ. 260
Παπαγεωργίου Ιωάννης 274
Παπαγεωργίου Σωκράτης 295
Παπαγιάννης Αποστόλης 131
Παπαγιάννης - μαχητής 42
Παπα-Γιώργης 42
Παπαγρηγορίου Χρήστος 160
Παπαδημητρίου Κων/νος 261, 268, 276
Παπαδημητρίου - μαχητής 42
Παπαδόπουλος Γεώργιος 262
Παπαδόπουλος Κυριάκος 219
Παπαευθυμίου Γεώργιος 203
Παπαζήσης Βασίλειος 142
Παπαζήσης Λάμπρος 120
Παπα - Θανάσης 42
Παπαθεοδοσίου Βασίλειος 34
Παπαθεοδοσίου Θεοδόσιος 93, 115
Παπαθεοδοσίου Μανθαίας 53
Παπαθεοίου-Μπαλιώτα Μαρία 336
Παπαθέος 91
Παπαθέου 55
Παπαϊωάννου, καθηγητής 234
Παπαϊωάννου Ανδρέας (κ. Αντρείας) 200, 324
Παπαϊωάννου Αποστόλης (κ. Τόλιας) 79
Παπαϊωάννου Απόστολος (δάσκαλος) 217
Παπαπαϊωάννου Βασίλειος (Παπαχρίστος) 59, 126
Παπαϊωάννου Βασίλω 68, 70, 246
Παπαϊωάννου Γιαννακούλης 40
Παπαϊωάννου Γιαννούλα 67, 244, 304, 387
Παπαϊωάννου Κων/νος 36
Παπαϊωάννου Κώστας 79
Παπαϊωάννου Κλεομένης, ιερομόναχος 49
Παπαϊωάννου Λάμπρος 59, 231
Παπαϊωάννου Λάμπρος Ν. 431
Παπαϊωάννου - Μαυρομμάτη Όλγα 82
Παπαϊωάννου Μέλπω (κ. Αντρεία) 88
Παπαϊωάννου Νικόλαος 48
Παπαϊωάννου Όλγα 43, 67, 433
Παπαϊωάννου Ολυμπία (Αντρεία) 55, 59
Παπαϊωάννου π. Μάξιμος 336
Παπαϊωάννου Παναγιώτης 67, 217, 231, 232, 387
Παπαϊωάννου Ρένα 232
Παπαϊωάνου Σοφία (κ. Κουμπούρα) 123, 171
Παπαϊωάννου Σωκράτης 48, 68
Παπαϊωάννου Σωκράτης (γυμν/ρχης) 132
Παπαϊωάννου Σωτήριος 79, 126, 332
Παπαϊωάννου Χρήστος (κ. Αντρείας) 88
Παπαϊωάννου Χρυσόστομος 67, 68, 81, 142, 217, 220, 244, 387, 431-434, 436
Παπακυρίτση Ιωάννα 138
Παπακώστα Βασιλική (κ. Κούλα) 82, 83, 330
Παπακώστα Γαρυφαλλιά 83, 278
Παπακώστα Θωμαή 83
Παπακώστα Μαρία 82, 83, 88
Παπακώστας Γεώργιος 82, 83
Παπακώστας Ευάγγελος 63
Παπακώστας Κων/νος 82, 84
Παπακώστας Νίκος 82, 87, 90, 92, 194
Παπαλόπουλος Γιάννης 134
Παπαμιχάλης (καθηγητής) 387
Παπαμιχάλης Λάμπρος 88
Παπαμιχάλης Μιχάλης 112, 301
Παπαμιχάλης Στέργιος 301
Παπαναστασίου Παντελής 269, 272

Παπανδρέου Ανδρέας 322
Παπανικολάου Αγγελική 196
Παπανικολάου Αστερία 201
Παπανικολάου Γιάννης 285, 297
Παπανικολάου Δημήτριος 50
Παπανικολάου Δημήτριος (γεωλόγος) 65
Παπανικολάου Ευαγγελία 155, 197
Παπανικολάου Ηλίας 202
Παπανικολάου Ιωάννης 296
Παπανικολάου Κλεόμβροτος 184
Παπανικολάου Περικλής 190, 196
Παπανικολάου Περσεφόνη 89
Παπανικολάου Σωτήρης 151, 320, 375
Παπανούσκας Μιχάλης 228
Παπαποστόλου Αθηνά 43
Παπαποστόλου Αλέκος 126, 404
Παπαποστόλου Απόστολος 139
Παπαποστόλου Βάια Λ. 336
Παπαποστόλου Ελένη 189
Παπαποστόλου Λάμπρος 196, 279
Παπαστάμου Θεοπίστη 151
Παπαποστόλου 395
Παπαποστόλου Λάμπρος Σ. 114, 219, 265, 266, 291, 323, 326, 388
Παπαποστόλου Σεραφείμ 53
Παπαποστόλου Χρίστος 392, 404
Παπα-Στέφος 186
Πσπαχρήστος Βασίλειος (κ. Αντρείας) 141
Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος, δεσπότης 169
Παρθένιος, ιερομόναχος 35, 36
Παρθένιος, πρωτοσύγγελος 35
Παρθένιος Χρυσόγονος 26, 29
Παρνός, καθηγητής 222
Παστός Σπυρίδων 275
Πάσχος 148, 394
Πάσχος Αθανάσιος 382
Πάσχος Αθανάσιος Π. 64, 159, 353, 356
Πάσχος Απόστολος (κ. Τσακνής) 160
Πάσχος Γεώργιος 400
Πάσχος Γεώργιος Π. 20, 295, 296, 353
Πάσχος Γούλας Α. 20, 400
Πάσχος Διονύσιος 40
Πάσχος Θεόδωρος Γ. 150, 400
Πάσχος Ιωάννης (κ. Ντίνος) 87, 89
Πάσχος Κων/νος 40
Πάσχος Ντίνος 150
Πάσχος Πάνος 64, 114, 191, 291, 353, 383
Πάσχος Παύλος 150
Πάσχου Αγγελική 124
Πάσχου Βασίλου (κ. Ντίνου) 150
Πάσχου Ελεονώρα (κ. Πλιάσου) 141
Πάσχου Ηλέκτρα 294
Πάσχου Λεμονιά (κ. Νασιάκαινα) 87
Πατακός Στυλιανός 175
Πατούνας - μαχητής 42
Παύλου Χρίστος (κ. Κίτσιος) 219
Πελέκης Κώστας 50
Πετεινάρας (ιατρός) 110, 248
Πετζόπουλος Θωμάς 286
Πέτρου Κων/νος 363
Πέτρου Νικήτας 200
Πέτρου Σωτήριος 220
Πεχλεβάνης, τούρκος 40
Πιστιλής Παναγιώτης 39
Πιστρίκας Κων/νος 360
Πιτσιώρης Δημήτριος 338
Πλακίδης Σταύρος 234, 235
Πλαστήρας Νικόλαος 38-40, 46, 216, 286
Πλατανιώτης Ξενοφών 260
Πλατιάς Γεώργιος 133
Πλατής Σπυρίδων 433
Πληρωμές 226
Πλιάσα Ελένη Α. 68, 387
Πολύκαρπος, ηγούμενος 35
Πόπωτας, ιατρός 59, 60
Πουρνάρας Αλέκος 232
Πράτη (γεφυράκι) 87
Πρίντσιος Γεώργιος 126, 189, 200
Πρίντσιος Πελοπίδας 141
Πρίντσιος Στέφανος 339, 341, 342
Πρίντσιου Ευγένιος 29
Πρίντσιου Χρυσούλα 156, 197
Πρωτονοτάριος Πέτρος 232

Πρωτόπαπας, λοχαγός 127, 129
Πυργιώτη Ευγενία 204
Πυργιώτη Λαμπρινή 199
Πυργιώτης Αποστολάκης Λ. 96, 103, 131, 190, 204
Πυργιώτης Γιάννης 204
Πυργιώτης Γεώργιος 318, 321, 366
Πυργιώτης Θεμιστοκλής 189, 198, 286
Πυργιώτης Λάμπρος 95, 201, 203, 405, 406
Πυργιώτης Μέγας 95, 98, 103, 376-378
Πυργιώτης Χρυσάκος 102, 103, 198, 199, 201, 382
Πώποτας Αθανάσιος 320
Ρακήπης, βέης 42
Ράλλης Βασίλειος 278
Ρίζος Απόστολος 122, 192, 201, 292
Ρίζος 400
Ρίζος Δημήτριος (κ. Τάκης) 115, 130
Ρίζος Ευριπίδης 324
Ρίζος Κώτσιος 93
Ρίζου Αγγελική 125, 151
Σαββάλας Βάιος 172
Σακαλάκης Νικόλαος 260
Σακελλάρης Αλέκος 53
Σακελλάρης 395
Σακελλάρης Γιάννης 172, 173
Σακελλάρης Κων/νος 158
Σακελλαρίου Επαμεινώντας 393, 398, 399
Σακελλάριος Δημήτριος 26, 205
Σακελλάριος Στεργιος 26
Σακελλαρόπουλος Κων/νος (δεσπότης) 168
Σακκά Αγγελική 294
Σακκά Εριφύλλη 294
Σακκά Ζωίτσα 89
Σακκάς Δημήτριος (κ. Τσέλιος) 123
Σαλβάνος Σπύρος 239
Σαμαράς Κων/νος 170
Σαμαράς Ύψηλάντης 101, 248
Σαρακατσιάνος, καθηγητής 233
Σαραντόπουλος, καθηγητής 234
Σαράφης Στέφανος 117, 118
Σδρόλια Αγορίτσα Ι. 74-76
Σδρόλια Αθηνά 279
Σδρόλια Αντιγόνη 174, 178
Σδρόλια Ασπασία (κ. Τουλάκη) 55, 60
Σδρόλια Γαρυφαλλιά 68, 87, 280
Σδρόλια Δήμητρα 279
Σδρόλια Ευτυχία (Χρή) 74, 124, 183, 202, 294
Σδρόλια Θ. Μαρία 323
Σδρόλια Όλγα 299
Σδρόλια Φωτεινή 279
Σδρόλια Χαρίκλεια Ι. 72-75
Σδρόλιας Απόστολος Ι. 78
Σδρόλιας Αγαθοκλής 376
Σδρόλιας Απόστολος Κ. 43, 52, 53, 64-66, 79, 111, 120-126, 377
Σδρόλιας Αριστείδης 186, 279
Σδρόλιας Αριστείδης, μοναχός 76
Σδρόλιας Αριστείδης (κ. Τουλάκης) 80
Σδρόλιας Αριστοτέλης (κ. Τέλης) 52. 60, 251
Σδρόλιας Βάιος 82, 174, 178, 252
Σδρόλια;ς Βασίλειος 433
Σδρόλιας Βασίλειος (κ. Λάμπρενας) 45, 46
Σδρόλιας Βασίλειος (κ. Μπαλατσός) 45
Σδρόλιας Βασίλειος (κ. Μπεκροκανάτας) 53
Σδρόλιας Βασίλειος Λ. 169, 357, 359
Σδρόλιας Βασίλειος (κ. Τουλάκης) 67
Σδρόλιας Βασίλειος (κ. Φσιάκος) 112
Σδρόλιας Γιάννης 47, 278, 279
Σδρόλιας Δημήτριος (κ. Μάης) 220, 253
Σδρόλιας Δημήτριος (κ. Παναής) 303
Σδρόλιας Θωμάς Δ. 79, 248, 250, 251, 253, 319
Σδρόλιας Ιπποκράτης Ι. 74
Σδρόλιας Ιωάννης 45, 72, 87, 88
Σδόλιας Κωστάκης (Παναής) 202
Σδρόλιας Κώστας 46, 52, 77, 243
Σδρόλιας Κων/νος 52, 114
Σδρόλιας Κων/νος, πρόεδρος 436
Σδρόλιας Κων/νος Α. 94, 124, 125

Σδρόλιας Κων/νος Λ. 76, 329
Σδρόλιας Κώστας (κ. Αρβαντάκος) 48, 60
Σδρόλιας Κώστας (κ. Αστραπόβολος) 79, 119, 143, 179, 253, 301
Σδρόλιας Κώστας Θ. 44, 45
Σδρόλιας Λάκης 284
Σδρόλιας Ι. Λάμπρος (π. Διονύσιος) 49, 71, 76, 79
Σδρόλιας Λάμπρος Κ. 114
Σδρόλιας Μενέλαος 122, 279
Σδρόλιας Μήτρος 279
Σδρόλιας Νικολάκης 81
Σδρόλιας Νικόλαος (κ. Σιώκας) 77, 313
Σδρόλιας Νίκος Ι. 73, 75
Σδρόλιας Παναγιώτης (κ. Παναής) 88
Σδρόλιας παπα-Λάμπρος 50, 122, 148, 151, 169, 190, 198, 204, 216, 292, 293
Σδρόλιας Πάρις Β. 174, 321
Σδρόλιας Παύλος 215
Σδρόλιας Πολύκαρπος 175, 176
Σδρόλιας Σταύρος (Γαρουφαλιάς) 54, 76, 174, 278, 280, 299, 385, 386
Σδρόλιας Τέλης 381
Σδρόλιας Τριαντάφυλλος Ι. 74-76
Σδρόλιας Χρήστος 52
Σδρόλιας Χρήτος (κ. Φσιάκος) 281
Σδρόλίας Χρήστος (Χρη)157, 158, 175
Σδρόλιας Χρήστος (κ. Τάκος Μπαλατσός) 46, 47, 169, 217, 219, 282, 283, 297, 304, 314, 409
Σεραφείμ, επίσκοπος 21, 27
Σεραφείμ, μητροπολίτης 241
Σερδένης Κων/νος 221
Σερλής, λοχαγός 257
Σερπιώτου-Τσιγλιφή Αλεξάνδρα (Γηράση) 300
Σιάτρας Κ. 42
Σιάτρας - μαχητής 42
Σιάφη Αντιόπη 147
Σιάφη Αριστούλα 294
Σιάφη Αφροδίτη 289
Σιάφης Γεώργιος 127
Σιάφης Χρίστος 84
Σιλιάς Ηλίας 111
Σιλιάς Μήτσος 52
Σιμόπουλος Διονύσης 406
Σκάρος Ζήσης 339, 346
Σκοτινιώτης Πάνος 338
Σκουμής Νικόλαος 380
Σκούφη (Μορφοβούνι) 109
Σουλεϊμάν, ο μεγαλοπρεπής 20
Σουλιώτης Κων/νος 170, 323
Σουσού 192
Σουσουβάρης, βέης 42
Σπαθάρης Ιωάννης 135
Σπανός Γεώργιος 53, 141, 174, 244, 359
Σπανός Λάκης 141
Σπίνος Γ. 431
Σταθάκης Άγγελος 259
Σταμάτης Χρίστος 75
Στασινός Δημήτριος 98
Στασινός Μήτρος (κ. Τσατζόιας) 36
Στασινού Κατίνα 88, 185, 292, 294
Στασινού Στυλιανή (κ. Τσατζόια) 88
Στεργιόπουλος Κώστας 22
Στεργίου (γιατρός) 387
Στεργίου Κολιός 42
Στεργίου - μαχητής 42
Στεργίου Αγαθοκλής 40
Στέφας Γεώργιος 239, 241, 242
Στεφάνου Βύρων (επίσκοπος) 241
Στραγγαλινός (επιθεωρητής) 295
Συγγρός Ανδρέας 235, 362, 404
Σφύρης (κρατούμενος) 200
Σχέδιο Μάρσαλ 225
Σωτήρης Γεώργιος 24, 25, 26, 29, 32-34
Σωτηρόπουλος Ηλίας 260, 379
Σωφρόνιος - ηγούμενος 44
Ταίρης, βέης 42
Τασιός (γεωλόγος) 380
Τασιός Βασίλειος 33
Τερέσκοβα Βαλεντίνα 370
Τέσσα Ειρήνη 73, 292
Τέσσας Βασίλειος 51
Τέσσας Ναπολέων 186, 188
Τέττα Αγορή 295-297
Τέττα Αγορίτσα 149
Τέττα Αρετή 144
Τέττα - Μουτσούδη Έφη 384
Τέττα Παρασκευή 143
Τέττα Πολυτίμη 149
Τέττας Αγαθοκλής 217
Τέττας Αναστάσιος 391

Τέττας Αποστόλης 297
Τέττας Γιάννης 186, 226, 381-384, 391
Τέττας Κων/νος 149, 151, 243
Τέττας Κων/νος Α. 141
Τέττας Χρήστος 151
Τζαβέλας Ευάγγελος 292
Τζαβέλας Παναγιώτης 161
Τζάκας Δημήτριος 369
Τζανής Θεόδωρος 403, 409
Τζαφλέρης Αχιλλέας 275
Τζερεμές - οπλαρχηγός 41
Τζιουμανίκας Λάμπρος 120
Τζωρτζ Λόϋδ 39
Τίγκας Λεωνίδας 88
Τλούπας Τάκης 321
Τουλουμάκος Γεώργιος 260
Τρακατέλης Δημήτριος, αρχιεπίσκοπος 240
Τριανταφυλάκης - μαχητής 41
Τριανταφυλλιάς Θέος 41
Τριανταφυλλίδης - μαχητής 41
Τριανταφύλλου Βασίλειος 130
Τρικιώνης Δημήτριος 133
Τρικούπης Χαρίλαος 19, 40
Τσακανοκοίλος Ευάγγελος 433
Τσάκας Νικόλαος 289
Τσαρούχα Αρετή 300
Τσαρούχα - Δήμου Ροζαλία 329
Τσαρούχα Κική 300
Τσαρούχας Μενέλαος 170
Τσαρούχας παπα-Κώστας 36, 75, 148, 161, 168, 303, 326, 437
Τσάτσος Βασίλειος 397
Τσάτσος Κων/νος 322
Τσιαμάκης Δημήτριος 134
Τσιαμαντάς Θωμάς 339
Τσιανάκα – Γιαννακού Βίκα 67, 72, 86, 278, 333
Τσιανάκα Ειρήνη 67
Τσιανάκα Ευγενή 147
Τσιανάκα Κική 147
Τσιανάκα, σπηλιά 292
Τσιανάκας Κλεομένης (Κύριλλος) 49
Τσιανάκας Κων/νος 131, 155, 156
Τσιανάκας Νικολάκης 29
Τσιάτσιος Βασίλειος 189, 225, 243
Τσιάτσιος Ερωτόκριτος 110
Τσικρίκας Χρήστος 31
Τσίλαγας Μιχαήλ 134
Τσιλίγγου Κλεοπάτρα 167
Τσιμάς Χαράλαμπος 138
Τσιούμας Θωμάς 92, 158
Τσιπράς 250, 411
Τσιπράς Μήτρος 121
Τσιπράς Γεώργιος 121, 354
Τσιρώνη Βαγγέλαινα 59
Τσιρώνη Γεωργία 159
Τσιρώνη Ευτέρπη 155
Τσιρώνης Απόστολος (κ. Κοκκίνης) 159, 224
Τσιρώνης Άρης 59
Τσιρώνης Δημήτριος 82, 91, 155
Τσιώκος Αγαθοκλής 243
Τσιώκος Δημήτριος 93, 218
Τσιώκος Μανθαίας 171
Τσιώκου Δώρα 294
Τσιώλα Αγορίτσα 297, 299
Τσιώλα Καλλιθέα 298, 299
Τσιώλας Δημήτριος 283
Τσιώλας Ευάγγελος 298, 355
Τσολάκογλου Γ. 435
Τσούσκος (Βόλος) 178
Υπομονή (μο ναχή) 393
Υφαντής Λάμπρος (κ. Θανασιάς) 172, 174, 291, 332, 376
Φανάρας 52
Φασιανός Αρχοντής 127
Φατόλας Χαρίλαος 405
Φουστανέλλας 34
Φιλάρετος Αργύριος 260. 269
Φιλήμονας – εκδότης 41, 42
Φιλοθόδωρος Αλέξανδρος 338
Φίνος Θωμάς 36, 63, 108, 161, 224, 226, 243, 244, 391, 393
Φίνος Θωμάς (Καρδίτσα) 388
Φίνος Κώτσιος 245
Φίνος Κων/νος 36, 402
Φίνου Βασιλική 388
Φουκώ (πείραμα) 233
Φουσιάνης Χρήστος 232
Φράσαρης Ισμαήλ 42
Φρειδερίκη (βασίλισσα) 130
Φώλας – μαχητής 42
Φωτακίδης Νίκος 236
Φώτης Δημήτριος 284
Χάγιερ, φοιτητής 239
Χάιδος Αλέκος 194, 205
Χάιδος Βασίλειος 203
Χάιδος Δημήτριος 325

Χάιδου (κ. Κουτσουτάλια) 68
Χαλάτση Μαρία 90
Χαλάτση Όλγα 83
Χαλάτση Πολυτίμη 90, 141
Χαλάτσης Αρτέμης Ν.20, 22, 24, 334, 346, 363
Χαλάτσης Βασίλειος 23
Χαλάτσης Ευάγγελος Ξ. 23
Χαλάτσης Θρασύβουλος Ξ. 23
Χαλάτσης Θωμάς 58
Χαλάτσης Κων/νος 24
Χαλάτσης Λάμπρος Ξ. 23
Χαλάτσης Ξενοφών 23, 110, 328
Χαλέβας Σταμάτης 134, 135
Χαλιμούρδας 388
Χαλκιαδόπουλος Ελευθέριος 269
Χαλκιάς Θεμιστοκλής 432
Χαραλάμπου Γεώργιος Ι. 62
Χαραλάμπους 34
Χαραμάμπους Δημήτριος (κ. Τζούρας) 123
Χαραλάμπους Ιωάννης 145
Χαραλάμπους Μάρης 215
Χασιώτη Ευαγγελία 400
Χασιώτης Γεώργιος 142, 156
Χατζηπέτρος Χριστόδουλος 41
Χατζησταυρίου Σίμος 136
Χατζιάρα Σταματία 193
Χατζιάρας Βασίλειος 380
Χατζιάρας Ελευθέριος 57
Χατζιάρας Λιόκριτος 377, 378
Χατζιάρας Μήτσιος 193
Χατζιάρας Οδυσσέας 57
Χασιώτη Ευαγγελία 20
Χίτλερ 59
Χιώτης 283
Χονδρός Χρ. 435
Χόνδρου Ισαβέλλα 383
Χουρχούρας Βασίλειος 63
Χριστοδούλου Απόστολος 45
Χριστοδούλου Βάιος 124
Χριστοδούλου Δημήτριος 380
Χριστοδούλου Ν., ιατρός 57, 81
Χριστοδούλου - μαχητής 42
Χριστοδούλου Βάιος 76
Χριστοδούλου Βάιος (κ. Μπλιάμος) 285
Χριστοδούλου Δάφνη 294
Χριστοδούλου Έφη 376
Χριστοδούλου Γεώργιος 192, 295-297
Χριστοδούλου Δημήτριος Φ. 113
Χριστοδούλου Κασσιανή 356
Χριστοδούλου Κ. Θ. 42
Χριστοδούλου Κων/νος 40
Χριστοδούλου Λάμπρος 93
Χριστοδούλου-Μανιώτη Γλυκερία 329
Χριστοδούλου Ν. (ιατρός) 80
Χριστοδούλου Πάνος (κ. Ρίζος) 114, 139, 355, 357, 378, 401
Χριστοδούλου Στέργιος 293
Χριστοδούλου Φαίδων (κ. Κακαρής) 184
Χριστόπουλος Δημήτριος 276
Χρυσανθάκης Χρύσανθος 72, 156
Χρυσόγονος (μοναχός) 30
Χρυσοχού Ιωάννης 274
Χονδρόπουλος Σώτος 238
Ψαλτοπούλου – Πρίντσιου Καλλιόπη 49, 71, 86, 126, 141, 145, 174, 190, 196, 284, 320, 325
Ψάρρας Αριστείδης 124
Ψάρρας Αριστείδης (καλόγερος) 49
Ψάρρας Χρήστος 448

΄Εργα του ιδίου

1. Η αστρονομία του Αριστοτέλη, Αθήνα, 1973.
2. Η Κοσμογραφία με ερωτήσεις και απαντήσεις, Αθήνα, 1976.
3. Λεξικό τοπικών όρων και ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας, σ.σ. 408, Θεσσαλονίκη 1987 (έπαινος Γλωσσικής Εταιρείας Αθηνών).
4. Η αστρονομία του Θεόφιλου Καΐρη, Θεσσαλονίκη, 1989.
5. Η αστρονομία του Βενιαμίν Λέσβιου, Θεσσαλονίκη, 1991.
6. Στοιχεία Αστρονομίας και Διαστημικής, Βόλος, 1986, ανέκδοτο.
7. Η Ποσοτική (Άλγεβρα) του Θεόφιλου Καΐρη, τόμος 2ος, σ.σ. 232, Βόλος 2003.
8. Η ουρανογραφία των Αγίων, Βόλος, 2005.
9. Λεξικό Αστρονομίας με συμπλήρωμα, Βόλος, 2006.
10. Λεξικό Διαστημικής, Βόλος, 2008.
11. Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των αναμνήσεων, σ.σ. 704, Βόλος 2011.
12. Στοιχεία Αστρονομίας.... τεύχος 3ο, Βόλος, 2013.
13. Στοιχεία Αστρονομίας (καθηγητού)..... τεύχος 1ο, Βόλος, 2015.
14. Στοιχεία Αστρονομίας..... τεύχος 5ο, Βόλος, 2016.
15. Στοιχεία Αστρονομίας..... τεύχος 2ο, 2η έκδοση, Βόλος, 2017.
16. Στοιχεία Αστρονομίας..., τεύχος 1ο, 3η έκδοση, Βόλος, 2018.
17. Στοιχεία Αστρονομίας (Δημοτικού)..... τεύχος 6ο , Βόλος, 2018.
18. Το Αλφαβητάρι του Σύμπαντος, τόμος 1ος Α – Ζ, Βόλος 2018.
19. Το Αλφαβητάρι του Σύμπαντος, τόμος 2ος Η – Ξ, Βόλος 2020.
20. Το Αλφαβητάρι του Σύμπαντος, τόμος 3ος Ο – Ω, Βόλος 2021.
21. Στοιχεία Αστρονομίας (Δημοτικού) .... Τεύχος 7ο, Βόλος 2022
22. Εταιρεία Αστρονομίας και Διαστήματος – Μια τρικονταετία, σ.σ.192, Βόλος 2023
23. Κανάλια Καρδίτσας – Το βιβλίο των αναμνήσεων, τόμος 2ος, Βόλος 2023

Συνεργασία με άλλους συγγραφείς

24. Κανάλια Καρδίτσης, σ.σ. 500, Βόλος 1976 (έπαινος Ακαδημίας Αθηνών).
25. 1ο Γυμνάσιο Ν. Ιωνίας Βόλου - Αναμνηστικό Λεύκωμα σ.σ. 84, Βόλος 1986.
26. Αναμνηστικό Λεύκωμα δεύτερης 50ετίας (1934-1987) 1ου Γυμνασίου - 1ου Λυκείου Βόλου, σ.σ. 376, Θεσσαλονίκη 1988.
27. Λεύκωμα αναμνηστικόν επί τη πεντηκονταετηρίδι του Γυμνασίου Αρρένων Βόλου, σ.σ. 200, β΄ έκδοση επαυξημένη, Θεσσαλονίκη 1990.
28. 2ο Γυμνάσιο - 2ο Λύκειο Βόλου: Το χρονικό της 50ετίας (1939-1989), σ.σ. 350, Βόλος 1992.
29. Η Ποσοτική (Άλγεβρα) του Θεόφιλου Καΐρη (1ος τόμος), σ.σ. 404, Βόλος 1994.
30. Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων κάποτε... 1ος τόμος σ.σ. 420, Βόλος 1995 (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών).

31. Σ' ένα γυμνάσιο αρρένων κάποτε... 2ος τόμος σ.σ. 244, Βόλος 1996.
32. Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου – Μια εξηκονταετία (1921 – 1981), σ.σ. 560, Βόλος 1999.
33. Τα εκατόχρονα του Αϊ Λια μας (1903 – 2003), σ.σ. 80, Βόλος 2005.
34. Θρησκευτικοφιλολογικός Σύλλογος «Οι Τρεις Ιεράρχαι» - 100 χρόνια (1907 – 2007), σ.σ. 312, Βόλος 2007.
35. Η Χριστιανική κίνηση στο Βόλο, σ.σ. 436, Βόλος 2015.
36. «Ουρανός», τριμηνιαίο αστρονομικό περιοδικό της Εταιρείας Αστρονομίας και Διαστήματος, εκδιδόμενο συνεχώς, από το 1990, με σ.σ. 80, Βόλος 1990 – 2024.

Ψηφιοποίηση - Μελέτη - Εικόνες - Σχόλια
CD

37. Κρίκου Θρασύβουλου: Το λίκνο μου, σ.σ. 178, Βόλος 2018.
38. Κάρκου Κωνσταντίνου: Αράτου του Σολέως – Φαινόμενα και Διοσημεία, σ.σ. 168, Βόλος 2020
39. Βλάχου Βασιλείου, Τόμος 1ος: Η Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή, 1919 – 1922
40. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 2ος: Παρατηρητής αεροπόρος στο Μέτωπο του Έβρου 1922 – 1923.
41. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 3ος: Η γερμανική επίθεση και η γραμμή Μεταξά, 1941
42. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 4ος: Αναμνήσεις από την Εθνική Αντίσταση εις Θεσσαλία και Ήπειρο Σ.Α.Σ. 1941 – 1944.
43. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 5ος: Εθνική Αντίσταση – Ε.Δ.Ε.Σ. 1942 – 1944
44. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 6ος: Εθνική Αντίσταση στη Θεσσαλία και Ήπειρο (1942 – 1944)
45. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 7ος: Αντισυμμοριακός αγών 1949
46. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 8ος: Διοικητής 76ης Ταξιαρχίας και διευθυντής B_4 Γραφείου ΓΕΣ, 1949 – 1951.
47. Βλάχου Βασιλείου Τόμος 9ος: Τα παιδικά μου χρόνια.

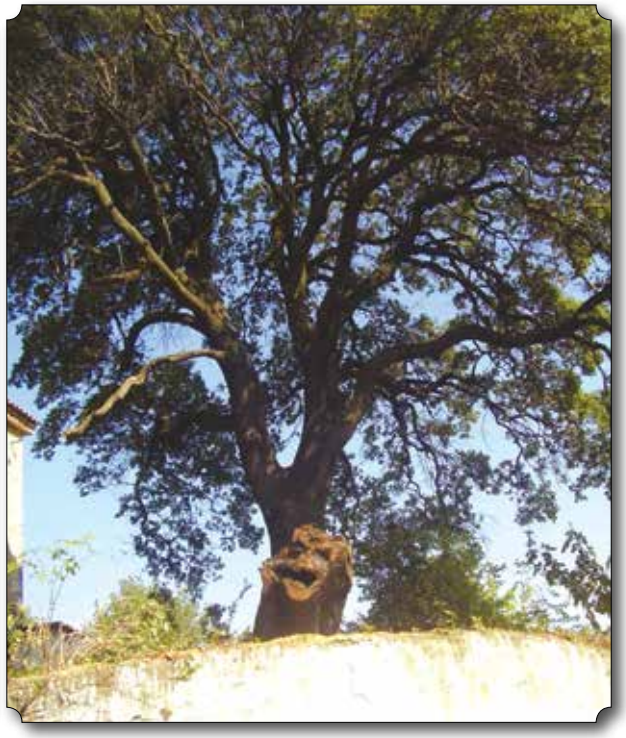
DVD

48. 1ο Γυμνάσιο – 1ο Λύκειο Βόλου, 130 χρόνια (1881 – 1911), διάρκεια 55 λεπτών.

Φωτογραφικές απεικονίσεις

Η εικόνα της Παναγίας της Καναλιώτισσας

Το πληγωμένο χιλιόχρονο πουρνάρι της «Κάτω Εκκλησίας», που αργοπεθαίνει.

Οι αγωνισταί της κεραμίδας, με τα ονόματά τους

Το κτίριο Σίνα του Αστεροσκοπείου Αθηνών, όπου κάναμε τα εργαστήρια.

Μέρος της προθήκης με τη «Ζίχνα Καναλίων».

Καναλιώτες στην είσοδο της Ιεράς Μονής Διονυσίου του Αγίου Όρους. Από αριστερά: Βάιος Χριστοδούλου, μοναχός Αντώνιος (Αριστείδης Σδρόλιας), Σταύρος Σδρόλιας, μοναχός Διονύσιος (Λάμπρος Σδρόλιας), Κώστας Σδρόλιας (εφημ. «Τα Κανάλια», Απρίλιος 208, φύλο 143, σελ. 15).

*Η **Βασιλική Αναστασίου**, όπως είναι σήμερα*

*Ο **Κωνσταντίνος Δ. Ζούμπος**, στην πλατεία του χωριού, το 2014.*

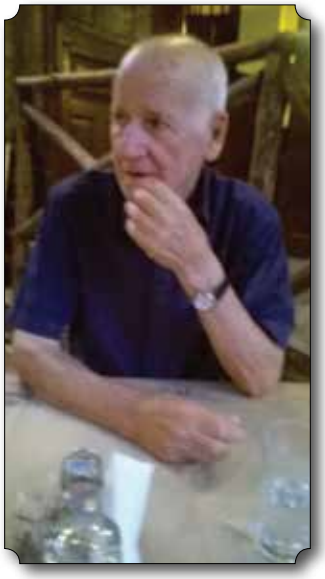
*Ο **Θρασύβουλος Κατέρης** (κ. Καλιακούδας) σε καφενείο της πλατείας, το 2014.*

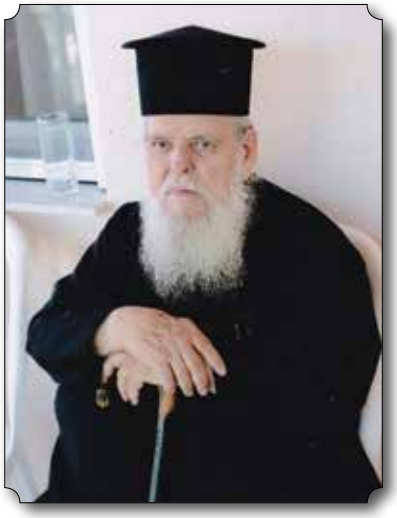
*Ο **Γιώργος Μπέκος** (μπροστά) και ο **Απόστολος Κ. Σδρόλιας** (πίσω) στο καφενείο της πλατείας.*

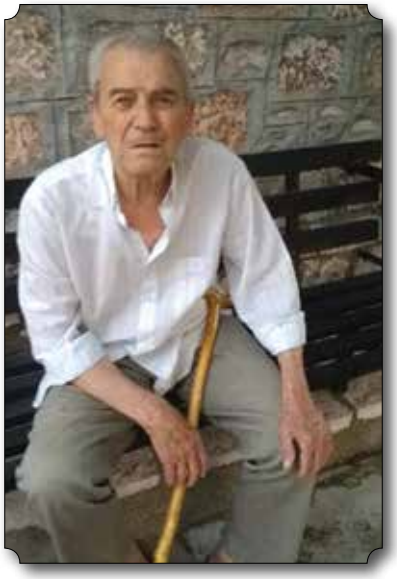
*Η **Αρετή Τέττα**, 91 ετών σήμερα (2019)*

*Ο **Κώστας Θέος** στο τραπεζάκι του της πλατείας του χωριού.*

*Ο **παπα - Θωμάς Βούζας** επί 27ετία εφημέριος του Προφήτη Ηλία Καναλίων*

*Ο **Μήτσιος Κοτρωνούλας**, στα Κανάλια, στο παγκάκι της γειτονιάς του.*

*Η **Αλίκη Κατέρη**, στο μπαλκόνι της (Καλοκαίρι, 2020).*

Οικογενειακή φωτογραφία: από αριστερά: ***Βάιος***, ***Πάρις***, ***Αντιγόνη***, ***Μαρία και Στέλιος***.

Φαντάρος το 1953

Το πορτραίτο του

Οι γείτονές του ***Μήτσιου Κοτρωνούλα:*** ***Σταύρος Γατής*** *(αριστερά)* *και* ***Κώστας Μαυρομμάτης*** *(δεξιά).*

Σκοπεύοντας το φεγγάρι με το τηλεσκόπιο.

Ο ***Γεώργιος Καπούλας***

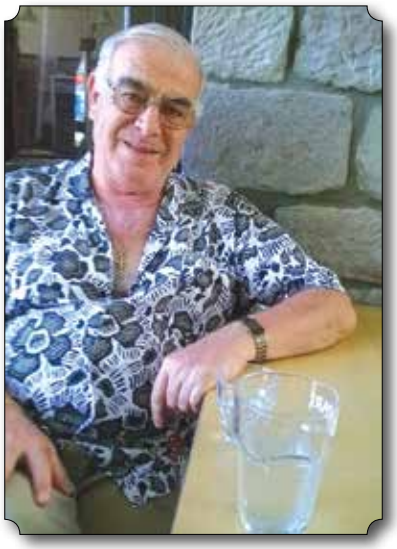
Η ***Ρένα Παπαϊωάννου***, *κόρη του* ***Λάμπου Παπαϊωάννου***, *με τον άντρα της* ***Πέτρο Πρωτονοτάριο***.

Ο ***Θωμάς Φίνος***, *πίνοντας του καφεδάκι του στην πλατεία του χωριού.*

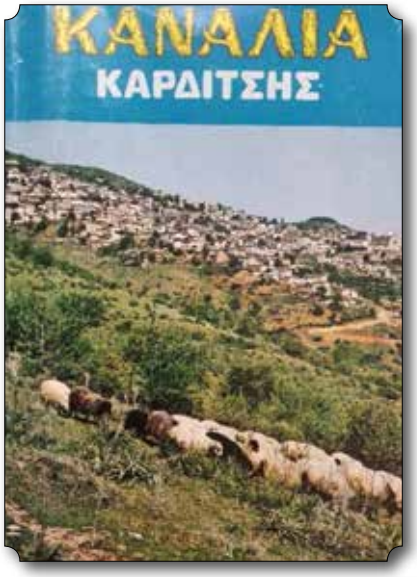
Ο **Αποστολάκης Πυργιώτης** στα 93 μου χρόνια, σήμερα.

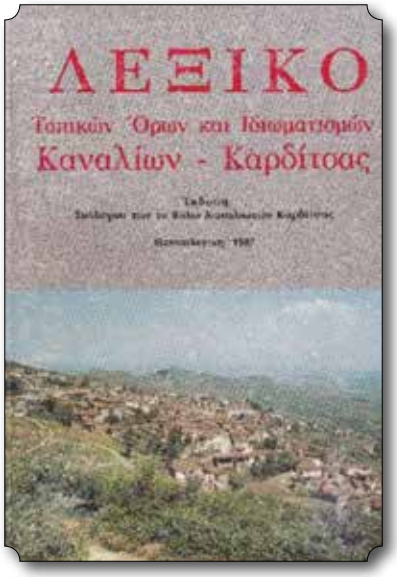
Ο **Σταύρος Σδρόλιας** στο Καφενείο των Καναλίων.

Ο **Βασίλειος Γαλανάκης** στο καφενείο της πλατείας

Το βιβλίο «**Κανάλια Καρδίτσας**» που βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών.

Το Λεξικό Τοπικών Όρων και Ιδιωματισμών Καναλίων Καρδίτσας

Ο Γεώργιος Καπούλας (κέντρο) τραγουδώντας με την ορχήστρα του στον Καναδά

Αριστερά: Η ξυλόγλυπτη προσωπογραφία του ***παπα - Κώστα Τσαρούχα****.*
Δεξιά: Και ο ίδιος ευχαριστεί το Σύλλογο δίπλα στον πρόεδρο ***Απόστολο Κωστούλα****.*

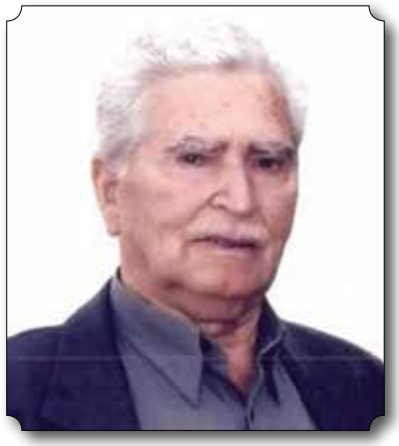

Αριστερά: Ο πρόεδρος ***Χρήστος Μαυρομμάτης*** *προσφωνεί τον* ***Αντώνη Λάσδα****.*
Δεξιά: Και ο ίδιος, ευχαριστεί το Σύλλογο.

Ο Λάμπρος Παπαποστόλου *ευχαριστεί το Σύλλογο για την τιμητική εκδήλωση.*

Ο Λάμπρος Υφαντής*, τελευταίος καπνοκαλλιεργητής καπνού*

Ο Σωτήρης Παπαϊωάννου*, τελευταίος καπνοκαλλιεργητής καπνού*

Η **Βίκα**, η δασκάλα μας

Η **Όλγα**, η δασκάλα μας (Πηγή: Ιστορικό Αρχείο Καναλίων)

Ο φιλόλογος - λυκειάρχης **Γεώργιος Γιωτόπουλος**

Προσωπογραφία του **Τριαντάφυλλου Δήμου**

Η **Αγορίτσα Τσιώλα**, το 1985, στο Βόλο

Τα Μέλη του 1ου Δ.Σ. με τα τωρινά μέλη. Από αριστερά: **Κωστούλας Απόστολος**, **Ντρέγκα Αγγελική (σύζ. Νικολάου)**, **Γιωτόπουλος Γεώργιος**, **Μαυρομμάτης Κων/νος**, **Μαυρομάτη Όλγα**, **Χαλάτσης Αρτέμης**, **Σερπιώτου Νικολέττα**, **Κέλλα Βιργινία και Θεμελής Απόστολος**

1992. Αριστερά: Ο Απόστολος Κωστούλας προσφωνεί τους Καναλιώτες στη συνεστίαση, υπό τα βλέμματα του προέδρου Αριστείδη Χριστοδούλου και του Νικολάου Κρίκου. Δεξιά: Ο Παναγιώτης Κουτής, από τους γεροντότερους του Συλλόγου, στην προσφώνησή του, υπό τα βλέμματα του Απόστολου Κωστούλα.

*Ντάμια Καναλίων (πίνακας **Γεωργίου Γούλα**)*

Το εξώφυλλο και το cd του γλωσσικού ιδιώματος

Ο Αντώνης Λάσδας (αριστερά) με τον Χαρίλαο Φατόλα, που τιμήθηκαν από το Σύλλογο Καναλιωτών Αθηνών.

Μεταφέρει για να τοποθετήσει στη θέση του το γύφτικο φυσερό, δώρο ενός σιδερά του χωριού. (Εφημερίδα «ΤΑ ΚΑΝΑΛΙΑ» Απρίλιος, 2011, τ. 115)

Εργαλεία του οργώματος στο διάδρομο του νέου κτιρίου.

Η κεντρική αμφιθεατρική προθήκη με κρεμασμένα διάφορα αντικείμενα.

Προθήκη με διάφορα αντικείμενα. Από αριστερά ξεχωρίζουν: Λανάρια, μπουτιμέλος, γαλόγκαζο, κουδούνι τσίγκινο καζάνι κ.ά.

*Η μεγάλη κάδη του **Ιωάννη Λιασκοβίτη**, με μερικά αγγεία τριγύρω.*

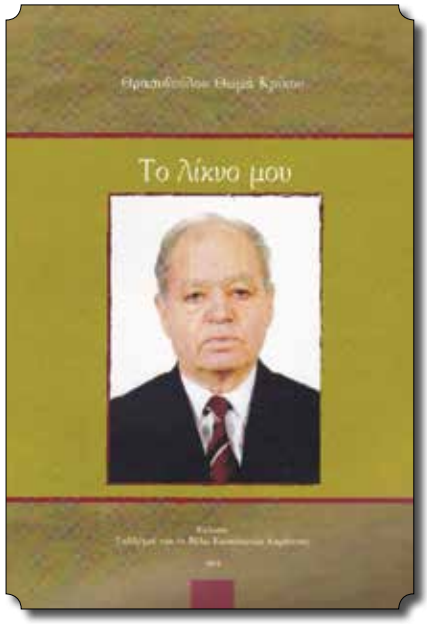
*Ο **Αντώνης**, καμαρώνοντας το έργο του*

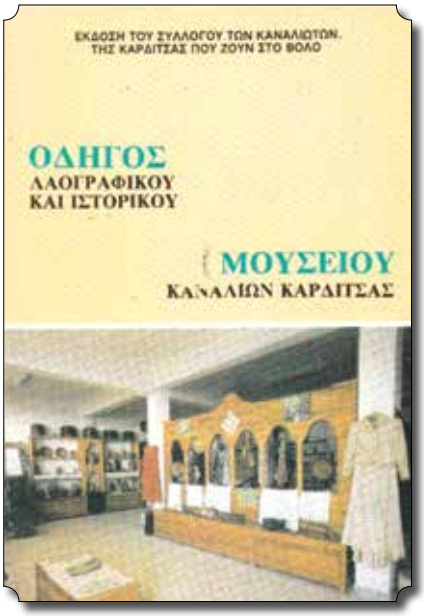
Το εξώφυλλο του «Βιβλίου των Αναμνήσεων», που εκδόθηκε από το Σύλλογό μας το 2011

*Ο **Νεοπτόλεμος Δήμου**, που με τη διαθήκη υποστηρίζει τους νέους επιστήμονες του χωριού*

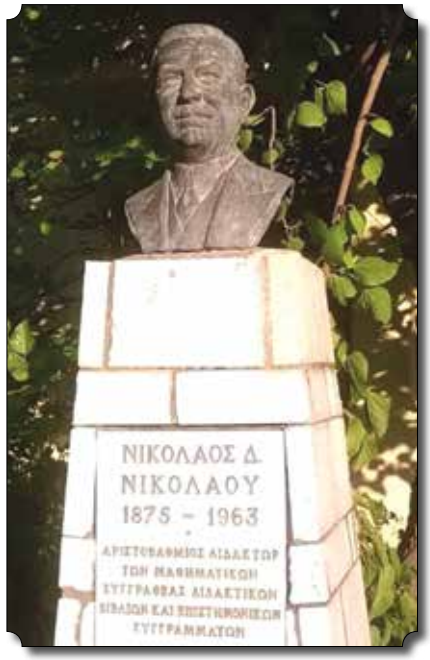
*Το εξώφυλλο του βιβλίου του **Θρασύβουλου Κρίκου***

Ο «Οδηγός» του Λαογραφικού μας Μουσείου.

Η σημερινή είσοδος του Μουσείου στο παλιό παραδοσιακό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου

*Η προτομή του **Ν. Νικολάου** που ανεγέρθηκε το έτος 2000 στο προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου Καναλίων.*

Πίνοντας το ουζάκι στο καφενείο της πλατείας, από αριστερά: ***Πυργιώτης Μέγας, Χαντζιάρας Λιοκράτης, Σδρόλιας Απόστολος και Μπέκος Γεώργιος***

Ο ***Χρίστος Αναστασίου*** *(κ. Πόλιας) στο καφενείο της πλατεία.*

Ο Χρήστος Γηράσης στο καφενείο της πλατείας Καναλίων

Στο ψαλτήρι του Αϊ Λια ο ψάλτης ***Θοδωρής Τζανής****, που εξυπηρετεί τις εκκλησίες του χωριού ανελλιπώς από το 2011. Δίπλα του ο χαλκέντερος* ***Χρήστος Σδρόλιας*** *(κ. Τάκος Μπαλατσός) που έψαλε πρώτα στον Αϊ Λια και και ύστερα στην Παναγία, πάνω από 50 χρόνια είτε ως κανονικός ψάλτης είτε ως εθελοντής.*

Ο λειτουργός των εκκλησιών του χωριού από το 2016 ***π. Νικόλαος Κόγιας:*** *διαβάζοντας το Ευαγγέλιο στον Αϊλιά (αριστερά) και πίνοντας τον καφέ του στην πλατεία του χωριού. (δεξιά)*

Η Αγορή Τέττα, με την Α΄ τάξη της κατά το σχολικό έτος 1979 – 1980.

Οι δάσκαλοι Καναλίων σε γιορτή του σχολείου. Από αριστερά: **Παπανικολάου Ιωάννης**, **Πάσχος Γεώργιος**, **Χριστοδούλου Γεώργιος**, διευθυντής, **Τέττα Αγορή.**

Πρόβα του χορευτικού συγκροτήματος των αγοριών στην αίθουσα του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βόλου

*Ο **Λάμπρος Παπαποστόλου** ετοιμάζει το χορευτικό συγκρότημα στο κέντρο ΝΟΒ του Αναύρου.*

1982. Συνεστίαση προς τιμήν του νομάρχη Μαγνησίας Βασιλείου Μπρακατσούλα. Στη συνέχεια διακρίνονται ο πρόεδρος Κων/νος Μαυρομμάτης με τη γυναίκα του Αγορίτσα Μάστορα, ο Βασίλειος Κατέρης με τη γυναίκα του Λίτσα, ο Ευριπίδης Αλεξόπουλος, ο Κων/νος Κρίκος (όρθιος), ο Απόστολος Κωστούλας και ο Κων/νος Πυργιώτης.

*Ο **Χριστόδουλος Ζέκιος** (κ. Χρίστος), πρόεδρος του χωριού από το 2010.*

Οι οικοδέσποινες του χωριού κατά την εβδομαδιαία συγκέντρωσή τους στο "μπαράκι".

29.5.2022 Η μία από τις δυο μεγάλες ομάδες του Συλλόγου μας, στον καφέ της παραλίας του Βόλου.

*Το καφενείο - εστιατόριο του **Τσιπρά** στην πλατεία*

*Το καφενείο - εστατόριο του «**Ζήση**» στην πλατεία*

*Το καφενείο - εστιατόριο του **Μπαλνταδώρου** στην πλατεία*

*Το καφενείο - εστιατόριο του **Θέου** στην πλατεία*

